PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

OCAK 1975
CİLT : IV
37

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Ocak 1975

Cilt : IV — Sayı : 37

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

BU SAYIDA

1. 4. Yılında
PINAR'DAN

2. Darülacezede Birkaç Saat
Mehmet TAŞDİKEN

3. Bir Çocukla Sohbet
Ertuğrul ŞAKAR

4. Değişen Aile
Mehmet Âkif AK

5. Dileğim
Necati AYKAN

6. Damarlarında Dünyanın
Hüseyin GÜLERCE

7. Vasiyyet
Ahmet TAŞGETİREN

8. Maniler
Ramazan KİRAZ

9. Arslanlara
Ahmet EFE

10. Seyahat - Ömür Biter Yol Bitmez
M. Ali TÜRKMENOĞLU

11. Müjde
Hasan ERDEN

12. Aradığım
Yusuf AKTÜRK

13. Ben
Âşık İsmet NAMLI

14. Örs Kırıldı
Hasan CAN

15. Şölen
Erdem MURAT

16. Sebilhane Bardakları
M. Ali TAŞÇI

17. «Camarade» «Arkadaş» «Yoldaş»
Mehmet BÖLÜKOĞLU

PINAR'DAN

4. YILINDA

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

Dördüncü yılın başlangıcındayız. Geride üç yıl bıraktık. Şu an geriye dönüp baktığımızda ne hissediyoruz? Mutlu muyuz geriye bıraktığımız hatıralardan? Üç yılın, Türk toplumunun bugünkü hayatında, bir sanat dergisine yüklediği sorumluluğu yeterince taşıyabildik; taşıdığımız yükü istenen menzile ulaştırabildik mi? Bu soruların cevabını tarih verecektir. Kavgasını yürüttüğümüz hareketin yargılanmasını tarihe bırakacağız. Yalnız şunu söyleyebiliriz. Pınar doğarken, Türk sanat hayatının içinde kıvrandığı çemberleniş kırılmıştır. Türk sanatı üzerindeki tekel sökülmüştür. Bugün, Pınar çevresinde, kendi ülkesinin, kendi toplumunun tarih içindeki çağıldayışına kulak veren, bu musikiyi içinde duyan bir sanatçı kuşağı olmuştur. Yazdığını duyan, içinde yaşayan, toplumun sancısına akord olan bir sanatçı kuşağı.

Bir gün, Mehmet Taşdiken, ünlü bir tiyatro yazarımızla hasbihal ediyor. Konuşmanın bir yerinde, tiyatro yazarımız, Taşdiken'e soruyor: Filanca şairi tanıyor musunuz? Tanıyorum, diyor. Nasıl bilirsiniz, diye soru tekrarlanıyor. Taşdiken, «solcu olarak tanıyorum.» diye cevap veriyor. «Süleymaniye ile ilgili olarak yazdığı şiiri okusaydınız böyle düşünmezdiniz» karşılığını alıyor. «Solcu olduğu doğrudur, yalnız Süleymaniye ile ilgili olarak yapılan bir yarışmada şu kadar para mükafatı konunca işler değişiyor. Oku o şiiri» diye de ekliyor. Tiyatro yazarımız haksız değildir. Türkiye'de, «şu cins keresteden bir masa yapacaksınız, kaça çıkar?» tarzında bir pazarlıkla sanat ticareti yapan bir zümre olmuştur, hâlâ da vardır. Kafiye, vezin ve his pompalaması ile, belli bir maddi karşılığa denk düşen eserler verebilmektedirler. Sanatçı, sade ruh değildir, biyolojik yapısı da vardır. ama, işi ticarete döken adam da herhalde sanattan başka bir ticaret yolu seçmelidir. Bizde hâlâ, tarih kitaplarının, belli bir ücret karşılığı yazıldığı, belli ücretlerle tarihi olayların çarpıtıldığı bir vakıa olduğuna göre, sanatın da ticaret metaı haline gelmesine şaşmamak gerekir.

Bir de başka bir olayı hatırlamak gerekli burda. Necati Aykan, Çorumludur. Çorum'un bir köyünden. Bir gün İstanbul'a geldi. Pınar'da kendisiyle konuşuyoruz. Şöyle bir soru sorduk: Şiirlerinde bir yanışın, bir eriyişin sesi var. Sanki yanan milyonlarla eriyormuşsun gibi. Bugüne kadar, şahsi bir problemle çıkmadın şiirlerinde. Neden yazmıyorsun? Kendini sunmak, daha başarılı eserler koymaz mı ortaya?» Necati düşündü biraz. Sonra söyledi tane tane: «Ben Çorumluyum, dedi. Çorum'un köyünden. Anadolu'nun tümü de bizim köyden pek farklı değil, eminim. Siz de bilirsiniz Anadolu'yu. Savaş ne bıraktıysa o kalmıştır Anadolu'da. Bundan elli yıl önce de, biz kağnıyla götürürdük hastamızı şehire. Şimdi de, binlerce köyvar ki benim köylümle birlikte yolculuk değişmemiştir. Gidin harpten hatıra bir yaşlıyı görün. Alnındaki savaş kırışıklığı katmerlenmiştir. Savaşın çilesini yaşamış bu insanlar, toprağı tırnaklarıyla kazmalarına rağmen, bugün yaralıdırlar ve yaralarını saracak bir şefkatli elden de yoksundurlar. Yönetici hakim azınlığın tam aksine. Siz gelin de kendinizi düşünün. Köye

gittiğimde, yaşlılar, hesap sorar gibi bakıyorlar insana. Bu bakışlar altında ezilmemenin tek yolu, aradıklarını sunmaktır diye düşündüm hep. Bilmem haksız mıyım? Onlar sorumluluklarını yerine getirmişler hayatlarıyla. Şimdi onları savunmanın sorumluluğu bizim omuzlarımızda diye düşünüyorum, sanatçıysanız kişisel kavga içinde bulunamazsınız diye inanıyorum.» Necati Aykan inandığını ve yaşadığını söylemişti. Sorumluluk duyuyordu. Sözlerinde sun'i bir şey yoktu. O konuşurken, biz aradaki farkı düşündük. Sanat tüccarlarıyla, şu, dedesinin vücudunda gezinen kurşun ağırlığında sorumluluk yüklenmeyi, sanatın zarurî şartı kabul eden genç sanatkâr arasındaki fark. Ve hangisidir, Türk sanatı üzerine söz söyleyecek kişi diye sormaktan alakoyamadık kendimizi. Bugün ve gelecekte...

Şuna inanıyoruz ki, Türk sanat hayatında birileri durmaksızın eskiyor; ve ölmez sanat eserleri vermeye hazırlanan bir kuşak doğuyor. Burada hacmini belirleyemeyeceğimiz kadar büyük bir doğuş bu. Bir hedefe koşan ve bulunduğu noktayı durmaksızın geride bırakan, bulunduğu noktayı yenileyen yarışçılar... Biz bu koşuda, çıkış noktasında bulunanla, daha ilerde olanlar arasında bir fark görmüyoruz. Çünkü koşuya geç başlamak önemli değil, durmamak önemlidir. Pınar'ın sayfalarında, her sayıda yeni yeni isimlere rastlıyorsunuz: şairler, hikayeciler, araştırmacılar, ressamlar... Bunlar istikbalin Türk sanatına imzalarını atacaklardır. Kendilerine has sesleriyle, üslûplarıyla orijinal bir sanat hareketi ortaya koyacaklardır. Bunalımlı bir hayat ortamından, büyük günler görmeye hazırlanan Türk milletine has, Türk milletinin insanlığı kuşatacak mesajına lâyık olmaya yarışan bir sanat hareketi.

Üçüncü yılın sonunda bir kilometre taşını daha geride bırakmış olmaktayız. Şunu da söylemeliyiz ki, kendi yaptığımızı hiçbir zaman yeterli görmemekteyiz. İnanıyoruz ki, her eser, aşılması gereken yeni bir hedeften başka bir şey değildir.

Pınar'ın bu sayısı kapağıyla, muhtevasıyla kendini bir öz etrafında aşma ve yenileme çabasının ürünü olmuştur. Salim Okan kardeşimiz, Pınar'ın kapağına, Türk tezhip sanatının yeni bir kompozisyonunu aktarmıştır. Bu sayımızda, Hasan Erden, güçlü bir şiirle bize seslenmektedir. Hasan Erden'in şiiri, kendini özleten yiğit bir coşkunluğu terennüm etmektedir. Öte yandan, Mehmet Ali Taşçı'nın «İçimizden Birisi» genel başlığı altında verdiği hikâyeler, bu sayıda dolgun bir yapıya ulaşmaktadır. «Sebilhane Bardakları», bugünkü sosyal yapının çok güçlü bir eleştirisi durumundadır. Mehmet Akif Ak'ın fikri yazıları, Mehmet Türkmenoğlu'nun «seyahat» yazısı, ve Mehmet Taşdiken'in Darülaceze'de yaptığı röportaj, beğenerek okuyacağınızı umduğumuz orijinal kompozisyonlar meydana getirmişlerdir. Erdem Murat, Ahmet Efe, Mustafa Yıldız büyük ümitler getiren şiirleriyle, bu sayımızda yer almışlardır. Dileğimiz, bulundukları nokta ile yetinmemeleri, kendilerinden beklenen gelişmeyi göstermeleridir.

Son olarak, okuyucularımıza ve bütün sanat çevrelerine bir duyurumuz olacak. Pınar, şartları gelecek sayımızda açıklanacak olan bir BÜYÜK HİKÂYE VE ŞİİR YARIŞMASI DÜZENLEMİŞTİR. Yarışmaya katılanlara şimdiden başarılar dileriz. Allah'a emanet olun.

NOT: Pınar'ın fiyatı, bazı zaruretlere bağlı olarak 5 lira olmuştur. Okuyucularımızın, zaruretlerden doğan bu durumu anlayışla karşılayacağına inanıyoruz.

Röportaj

DARÜLACEZEDE BİRKAÇ SAAT

Mehmet TAŞDİKEN

Biz girince kütüphane salonunun bütün yaşlıları ayağa kalktı. Yetmişinden - seksenine, unutulmamış savaşlardan yadigâr askerce bir disiplinle bütün yaşlılar ihtirama geçtiler âdeta. Gözlerine flaş patladı. Ses makinasını ağızlarına yaklaştırdık. Hal-hatır soralım, öteden-beriden, üç-beş dünya kelamı edelim dedik. Güngörmüş insanlardı. Bir çırpıda bizi geçmiş hayat yollarının en kuytu köşelerinde dolaştıracaklar sandık. Ama ağızları, kapandı. Gülmeye çalışan yüzlerinden bir keder yalımı geçti. Soru ağzımızdan çıkmış oldu. Makina yaşlı bir ağızdan şunları kaydetti:

— Bana sormayın! Benim burada olduğumu kimse duymasın.

Darülaceze Müdürü Sayın Hilmi Şener.

Niçin istemezdi burada olduğunun duyulmasını? Serencamının, merak edenlerce öğrenilmesini? Onun dünyasını kararlan şartların insanlığa neler ettiğini, insanlarca bilinmesini niçin istemezdi?

Burası acizler eviydi. Kimsesizlerin, bakıma muhtaçların, terkedilmişlerin, gönül avuttukları yerdi. Sokak ortalarında, kundağa sarılarak bırakılmışların, aile sıcağını duymaya çalışarak, hayatı tanıdıkları yerdi.

Burası, umutsuzların, hayatı gözyaşlarıyla terkettiği; terkedilmişlerin yine gözyaşlarıyla, hayata hazırlandıkları bir «hane»ydi.

Encamını, dününü - bugününü, Darülaceze Müdürü Hilmi Şener Bey eni-konu anlattı:

— Darülaceze 1895'te kuruldu. O zaman savaşlar dolayısıyla böyle bir ihtiyaç doğmuş. İlk defa bakıma muhtaç çocuklar Gülhane Askeri Hastanesine yerleştirilmiş. Bu arada bir de dul kadınlar problemi çıkmış. Bu zaruretlerden dolayı yirmiyedi dönüm arazi üzerinde, Sultan İkinci Abdülhamit tarafından kurulmuş. İlk yıllar dörtyüz çocuk varmış. Bunları, süt çocuğu, mama çocuğu, oyun çocuğu ve mektep çocuğu diye kısımlara ayırmışlar. Çocuk büyüyünce, ilkokula gidiyor, öğleden sonraları da bir sanatla meşgul oluyormuş. Çocuklara, halıcılık, minyatürcülük, demircilik, marangozluk, matbaacılık, trikotajcılık gibi sanatlar öğretiliyormuş. Çocuk burayı bitirince, Darüttalim, Darülekdam, Darüşşafaka gibi mekteplere gidiyormuş. Okuyamazsa, bu sanat okullarında askerliğine kadar çalışıyor, yaptıkları satılıyormuş. Satılan mamullerin bir kısmı çocuğun hesabına bankaya yatırılıyor, bir kısmı çocuğa harçlık olarak veriliyor, bir kısmı da müesseseye masraf olarak kalıyormuş. Çocuk kızsa evlendiriliyor; erkekse, askerlikten sonra mesleğine uygun bir dükkân açılıyormuş. 1955'te Çocukları Koruma Kanunu çıkınca mektep kapatıldı. Çocuklar Yetiştirme Yurtlarına yollanmaya başlandı. Eskiden dörtte üç çocukken, şimdi dörtte üç ihtiyar oldu.

Buraya İstanbul doğumluları alıyoruz. Ayrıca İstanbul'da beş sene kalması, sari hastalıkları bulunmaması, aklî dengesinin yerinde olması ve erkek evlâdının olmaması; varsa bakmadığına dair bir nafaka davası açmış olması gibi şartlar arıyoruz.

Finansman kaynaklarımız şöyle: Birinci planda İslâmın mali müesseseleri ve mali yardımları: zekât, fitre, adak, kurban. Yüzde on eğlence rüsumu. Bir de Denizcilik Bankası'nın iç hatlarından belli bir miktar. Gayrı menkullerimizin kiraları ve beynelmilel teşkilâtların yardımları...

Kuruluşunda mali kaynaklardan biri de vakıflardı. Bu vakıfların büyük bir kısmı şimdi dağılmış maalesef.

Belediyeye idarî yönden bağlı. Mali yönden muhtar. Vatandaşın ilgisi devletin ilgisinden fazla olduğu anda işler burası. Orta halli Müslüman ailelerin ilgisi daha fazla oluyor.

1895'teki İstanbul nüfusuna oranla, bugün şehir dört misli bir artma kaydetmiş. Kuruluşta bin kişi alınıyormuş. Bir ara beşyüzelliye düştü. Şimdi tekrar bine çıkardık. Hizmetimiz vilâyet çapında. Yaşayışı halkın yardımlarıyla oluyor. Eskiden mahalle halkı olarak güzel bir gelenekle, yardıma muhtaçlara lütûf elleri uzatılıyormuş. Bu faaliyet âdeta halk tarafından organize edilmiş. Bazı davranışlar, değişen zamanla ortadan kalksa da, halkın anlayışı büsbütün değişmemiş.

Hollanda'dan bir profesör hanım geldi. Siz, 1895'te bu tür müesseseleri nasıl kurabilmişsiniz? Biz yeni yeni kuruyoruz, dedi. Ona, biz kadim bir milletiz. Bundan daha eski müesseselerimiz var, dedim.

AİLENİN ÇÖZÜLÜŞÜ

Darülaceze, aile problemlerinin bir çıkış yolu olarak, toplum hizmetine sunulmuş bir kurumdur. Osmanlı toplumunun, kültürel ve ekonomik yıkım yıllarına rastladığı 1895'te ihtiyar bir ağacın, taze

Darülaceze'de sanat çalışması. Resimde tezhip ve hat çalışan bir Darülaceze sakini görülüyor.

Çocuklar var ki orda, ana sıcaklığını hemşire hanımların kollarında duyuyorlar. Duyabiliyorlarsa...

bir sürgün verişidir. Savaşlar dışarıdan; aşılanmış zoraki bir yabancı kültür, içeriden, insanları, aile maneviyatından koparmaktadır. Ailenin, eski köklü temelleri zayıflamaktadır.

Darülaceze İstanbul acizlerinin yararlanabileceği bir yer. 89 yıl önce İstanbul nüfusu, bugünün dörtte biri. Darülaceze kapasitesi binelli kişi. Ailenin çözülüş temposu had sınırına ulaşmış. İstanbul nüfusu dört misli artmış. Gün bugün, Darülaceze kapasitesi hâlâ binelli kişiyi aşmamış. Üstelik, devletin sırtlandığı sorumluluk, bugün önemli miktarda halka devredilmiş. Geniş mali kaynaklar kurumuş.

Eski zaruretler, şimdilerde çok daha yüklü bir hale gelmiş. Çoğalmış. Problemler yeni boyutlar kazanmış. Hilmi Şener Bey bu konuyu şöyle deşti:

— Buraya gelişin sebepleri birkaç türlü. Birincisi şu: Bugünkü çocuklar, yaşlı ebeveynleriyle birlikte oturmak istemiyorlar. Bu nispet bizde az olduğu halde Batı'da çok büyük. Demekki aile bağlarında bir gevşeme var. Bunun se-

bebi biraz da iktisadidir. Bugünkü şartlarda hanım da çalışıyor, bey de. Evde bir ihtiyar var. Bu ihtiyara kim bakacak? Kasaba ve köylerimizde, pederşahi aile hâlâ yaşadığından bu durum oralarda yok. Bu aile tipi çözüldükçe Türkiye'de problem de büyüyecek. İkinci sebep, insanların valnız kalması olayıdır. Evlâtları, beyi veya hanımı ölüyor. Maddî durumu uygun ama manen bakacak kimsesi yok. Düşünüyor ve çıkış yolu olarak Darülaceze'yi görüyor. Darülaceze'ye sevkeden üçüncü bir sebep de sefahattır. Adam sefih bir hayat yaşamış. Parasını - pulunu yemiş. Bünyesini yıkmış. Kurtuluşu, Darülaceze'de görmüş.

İşte, bize gelenlerin teşkil ettiği üç ana tip!

Hilmi Şener Bey'e göre, bugün Darülaceze'nin varlığını sürdüren temel mesele, «ailenin çözülüşü.» Bu çözülüşün Avrupa'da bize kıyasla daha hacimli olduğunu belirterek diyor ki:

— Avrupa'da huzur evleri var. Yaşlılar, buraya gidiyor. Ormanlarda kulübeler yapmışlar. Çocukları ailelere veriyorlar. Ama bunlar normal mi? Hayır! Suni müesseselerdir bunlar. İnsan ailede doğar, ailede ölür. Temel, ailedir. Ailenin şefkat dolu havasından uzaklaştınız mı, sıcak bir içtenlikten, resmî bir suniliğe girmişsiniz demektir. Ve artık huzursuzsunuzdur. İşte ruh çöküntülerinin kaynağı da burasıdır. Biz bunlara şefkat veremiyoruz. Veremeyiz de. Şefkati insan annesinden alır. Şefkat bir gıdadır. Toplumların başlarına belâ olanlara bakınız. Yüzde doksanının şefkatten yoksun büyüdüğüne şahit olacaksınız. İnsan doğduğu zaman bir anneye, bir babaya sahip olmak ister. Mülkiyet doğuştan başlar. Bu bir kanun.

Yeni geldiğimde bilmiyordum. Çocuklar kadınlara sarılıp kokluyorlardı. Ben zannettim ki burunlarını siliyorlar. Meğer zavallılar anne kokusu arıyorlarmış. Aynı kuzular gibi. Otlamaya gidip de, akşam evlerine dönen, âdeta vuslat sevincine eren kuzular gibi.

Bundan dört beş sene önce bir hanım geldi. Annesini buraya yatırmak istedi. Şartlarımızı sordu. Aynı şartlar altında herkesin kalabileceğini, ücretsiz ve yapısı itibariyle İslâmî olduğunu anlattım. Buraya yatırsam nasıl olur dedi. Ben hanımefendi, Hilton'a dahi yatırsanız anneniz huzursuz olacaktır. Çünkü sizi arayacaktır dedim. Terkedilmiş bir insan huzurlu olamaz. Gerçekten toplumun temeli de ailedir, huzurun temeli de.

YILLAR SÜREN BEKLEYİŞ

Aileyi bir takım maddî - manevî unsurlar oluşturuyor. Bu oluşumun özü karşılıklı, saygı, sevgi ve manevî asıllı bir dayanışmadır. Batı standartlarına göre tesfiye edilmiş ailelerde aranan, biyolojik ve ekonomik şartlardır. Bu aileden doğan çocuklar şefkat yoksunu olarak büyüyor. Bu da aileyi çözülüşe götürüyor. Ama Türkiye'nin her ocağına bu tip incir dikilememiş. Eskiden gelen havanın etkisiyle, ailede kırıntı halinde de olsa bir şefkat mevcut. Gelgelelim bu kırıntı da her geçen gün azalıyor, ufalanıyor.

Hilmi Şener Bey'e;

— *Darülaceze'yi zarurî kılan sosyal şartlar olmasa daha iyi. Ama madem var, şu halde öncelikle iyi işlemesi gerekli. Kapasitenin yeterli olması gerekli. Ve suyu başından bağlamak için sosyal şartları yeniden gözden geçirmek gerekli, diyoruz.*

Darülaceze çatısında belki yüzlerce insan rahat. Ama mutlu değil. Sözleri - gözleri, elleri - dilleri, hep o, toplumu sarsan korkunç trajedinin izlerinden mustarip. İçeride, musiki odasının bir şarkısı, Darülaceze sükûtuna dalga dalga bir hüzün yayıyor. Şarkı; dinlerken zihnimizi bir serçe zayıflığıyla konudan konuya uçuran bir şarkı, gözlerimizi ıslatıyor. Yaşlı, âmâ, sakat ve kimsesiz kızcağızlardan kurulu bir ekip, gözleri sonsuz bir anlamla dolu, sözlerini yürekten çıkararak bir şarkıda, kendilerini yeniden yaşıyorlar;

Bekledim de gelmedin
Sevdiğimi bilmedin
Gözyaşımı silmedin
Hiç mi beni sevmedin?

KADIN VE SOSYAL ŞARTLAR

Hilmi Bey, Rehabilitasyon Şefi Havva İnç Hanım'la çeşitli atölyeleri dolaştırıyor.

Gezdiğimiz yerlerde birşeyler anlatmak isteyenin olup olmadığını soruyoruz.

Adının Ziya Güney olduğunu öğrendiğimiz orta yaşlı bir adam, bakacak kimsesi olmadığından burada bulunduğunu söylüyor.

Emekli bir öğretmen hanım;

— Devlet millet sayesinde refahı saadetle yaşıyoruz, diyor.

Seyfettin Doğan memnun görünmek isteyen bir tavırda. Derdini anlatmıyor. İyi bakıldıklarından, idarecilerinin lütûfkâr davranışlarından bahsediyor.

Hilmi Bey bize, edindiği tecrübeleri ve görüşlerini anlatıyor:

— Toplumda kadınların büyük bir rolü var. Topluma şekil veren kadınlar. Bunu, ben burada öğrendim. Kucak problemi çok önemli. Ama ya gayrı meşru olarak dünyaya getirildiğinden dolayı, veya ailedeki çeşitli huzursuzluklar, bunalımlar ve geçimsizlikler yüzünden çocuk, bundan mahrum büyüyor. 13-14-16 yaşları arasındaki kızların kandırılması sonucu meydana gelen çocuklar, sokağa, *cami avlularına terkediliyor. Bu* büyük bir facia. Kadının ve ailenin bu tip bir çözülüşü, sosyal şartları son derece tehlikeli hale getiriyor. Çocukları Koruma Yurtlarının birçok şubesi olmasına rağmen, sıraya girmiş pekçok çocuk var. Şefkatsiz büyümeye dahi gönüllü, yetkililerin söylediğine göre, Türkiye'de yüzbin korunmaya muhtaç çocuk var.

Çocuklar var ki orda, hayata, terkedilmiş akranları arasında hazırlanıyorlar. Dileğimiz gülen gözlerini istikbalin karartmaması...

TERKEDİLMİŞ ÇOCUKLAR

Sonra Hilmi Bey, mamasını

hemşirelerin yedirdiği, bezini hemşirelerin değiştirdiği, banyosunu hemşirelerin yaptırdığı, anasız - babasız üç aylıktan, altı yaşına kadar çocukların yurduna götürdü bizi. Hepsi gruplanmış. Kimi kundağında uyuyor, kimi somyacığına sırtüstü uzanmış, dertli bir büyük gibi, gözlerini tavana dikmiş, öylece duruyor. Kimi yüzükoyun yatmış. Ama, hepsinde terkedilmişliğin şuuruna ermişçesine büyük bir sessizlik var. Yüzlerine anasızlığın kayıtsızlığı, bakışlarına anasızlığın soğukluğu işlemiş.

Artık burada insan muhakemesi işlemiyor. Sözler, düşünceler, tahayyüller bir ağı gibi yüreği zehirliyor.

Biraz irileri bizim için aşağıda «Küçük Ayşe» şarkısını söylüyor, sonra gülüyorlar. Burkulan yüreğimizle biz de onlara gülmeye çalışıyoruz. Hilmi Şener Bey sözlerini şöyle tamamlıyor:

— Evlilik dışı doğan çocukların nüfusa kaydı konusunda bir kanun çıktı. Gayrı meşru çocuğu, ebeveyn meşru mu görsün? Örf ve âdetlerimiz buna karşı. Batı'da normal görülüyormuş. Görülebilir. Öyle ki Batı'da bu işlere has dolaplar varmış. Ana baba hakkında tahkikat açmıyor devlet. Gayrı meşru çocuğu getirip dolaba bırakıyorlar. Çocuğu kimin bıraktığı kimseyi enterese etmiyor. Ama Batı'da da olsa çocuk şefkat istiyor. Burada çocukların aklı başına gelince, iyi bakıyorsunuz bana, ama ben buraya niye geldim, diyor. Benim annem - babam kim, diyor. Yahut ihtiyar da oğlu kızı bakmamışsa, keşke taş doğursaydım diyor.

Bir milletvekilinin babası vardı. Öldü. Cenazesini biz kaldırdık. Cenazesinde bile bulunmadı.

İKİ HATIRA

Hilmi Şener Bey on senedir Darülaceze'nin başında, hizmet için yıllık izinlerini bile gereğince kullanmayan fedakâr bir yönetici. Bu süre zarfında pekçok olayla karşılaşmış ve pekçok hatırayla dolmuş. Bize unutamadığı iki hatırasını anlattı:

— Mısır prenslerinden Osman'ın Hafız Hanım adında bir hanımı vardı.. Burda rahmetli oldu. Sarayda büyümüş, saray terbiyesi almış. O zaman (1966'da) 74-76 yaşlarındaydı. Benden çok büyük çocukları vardı. Ben ziyaretine varınca ayağa kalkardı. Aman teyzeciğim, rahatsız oluyorsun derdim. Yok derdi, vazifemizdir kalkacağım. Bir gün bana dedi ki: Ben Sultan Hamit'in kucağında büyümüşüm. Yıllar sonra onun kurduğu bir müessesede ölürsem artık gam yemem.

Bu sözler beni çok etkiledi.

Ben kimsenin derdini tazelememek için birşey sormam. Bir gün bir kadıncağız kendisi anlattı: Benim hayatta bir kızım var, dedi. Bir de onbeş - onaltı yaşlarında torunum var. Onlarla beraber kalırdım. Biraz da dünyalığım var. Bir gece torunum beni boğmaya kalktı. Meğer kızım öğretirmiş. Ben çırpınırken komşular duydu. Beni ellerinden aldı ve buraya yolladılar, dedi. Gel zaman - git zaman, bir gün benden izin istedi. Memlekete gideceğim dedi. Balıkesir tarafındandı. Dönünce, sizlere ömür dedi, kızım rahmetli oldu. Ne de olsa evlâdım, dedi. Üzülüyor insan. Neydi hastalığı teyzeciğim dedim. Boğaz kanseri dedi!

Hilmi Şener Bey ve öteki yöneticilere teşekkür edip, Darülaceze'den ayrılırken, bir toplumu; geçmişini - geleceğini düşündük. Bu sahipsizliğin sürdüğü oranda bizi bekleyen felâketleri düşündük. Düşündük, karar verdik ve dedik ki: Bu durum böyle sürüp gidemez!

BİR ÇOCUKLA SOHBET

NE HİSSEDİYORSUN SOKAK ORTASINDA TİTRİYEREK
ÇIRPIŞTIRIYORSUN AYAKLARINI BİRBİRİNE
KOŞMAYA GÜCÜN KALMAMIŞ, ELLERİN MORLAŞIYOR
NEDEN İSYAN ETTİĞİM KEDER ÇÖKTÜ GÖZLERİNE

KOŞMAYA GÜCÜN KALMAMIŞ ELLERİN MORLAŞIYOR
YAMALI ENTARİLİ, İPEK SAÇLI, UFAK KIZ
BU KALIN DUVARLAR ARDINDA SICACIK ODALAR VE ÇOCUKLAR
YAŞIYOR, BİZ BAŞKA DÜNYADAN MIYIZ?

BU KALIN DUVARLAR ARDINDA SICACIK ODALAR VE ÇOCUKLAR
SENİN HİKÂYENİ DİNLEDİLER Mİ, MASALLARDA DAHİ OLSUN
YALNIZ KENDİ AK HAYÂLLERİNE DALARAK MI YAŞIYORLAR?
İSTER MİYDİN BÜTÜN BİR MİLLETİN NEFESİ BİR OLSUN?

YALNIZ KENDİ AK HAYÂLLERİNE DALARAK MI YAŞIYORLAR?
CESARET VERMEK Mİ İSTER TEPEMİZDEKİ YILDIZ?
HERKESİN SICAK YUVASI, MESUT OLMASIYDI ARZUM,
İNSAN SAYILMAZ MIYIZ?

ÇIRPIŞTIRIYORSUN AYAKLARINI BİRBİRİNE
YAMALI ENTARİLİ, İPEK SAÇLI, UFAK KIZ
SENİN HİKÂYENİ DİNLEDİLER Mİ, MASALLARDA DAHİ OLSUN
MASALLARINDA BİLE ANILMAZ MIYIZ?

AMA, ÜZÜLME ÖYLE; BOYNUNU BÜKME KEDERE
BIRAK SICAK ODALARDA, AK HAYÂLLER KURSUNLAR
UNUTMA BİRGÜN, PEK UZAK OLMAYAN BİR GÜN
SEN, BEN, MİLLETİM GERÇEK BAYRAMLAR YAŞARIZ...

.....

OLMAZ MI? SÖZ VERİYORUM SANA SÖZ!

Ertuğrul ŞAKAR

DEĞİŞEN AİLE

Mehmet Akif AK

Yıllardır sokaklarımızda bir kavga sürüp gidiyor. Evlerin savaşı bu. Yapıdan kapıya, odalardan mutfağa, tuvaletten banyoya kadar evlerin savaşı var. Bir misafir odasının süslenmesi ile bir oturma odasının dekoresinde bu savaşın izleri... Perdelerin seçilmesinde, halı çeşitlerinin tesbitinde, tuvaletin şeklinde ve kullanılışında görülen tam tezat veya dejenere sürecinde oluş hali, evlerdeki çarpışmanın çok açık belirtileri olarak hemen her allede gözlerimizin önüne seriliveriyor.

Gökdelenler, görünüşte muzaffer tarafın galibiyet sembolleri halinde yükselirken, «kırk odalı konaklar» birer birer tarih oluyor. Konak-apartman kavgası artık bitiyor gibi. Hazin bir savaş sonrası. Grayderler savaş alanını temizliyorlar. Yabancı bir kültürün zalim pençeleri gibi, grayder kepçeleri, son konak kalıntılarını da kazıyarak silip süpürüyor, dikilecek apartmanlara yer açıyor. Yerli kültürün ev stilinde şekillenen maddi olguları mezbeleliklere, hurda depolarına, bitpazarlarına veya mezat salonlarına gönderiliyor. Konak-apartman kavgası bitti bitecek. Fakat apartman tarafının galibiyeti mutlak ve kesin mi?

Meselenin en karmaşık düğümü de burada zaten. Köşe-bucak bütün hayatımıza girmiş, hatta kafalarımızın içine kadar nüfuz ederek, bir bedende farklı çarpan yürekler, ayrı düşünen beyinler meydana getirmiş bu savaşa hemencecik alaturka-alafranga yaftası yapıştırmak imkânsız. Bu ifade, önceleri kavgayı anlatmaya yetiyordu belki. Ama şimdi bu izah, gücünü yitirmiş bulunuyor. Alaturka yahut alafranga değişik iki dünya görüşünün sembolik adları. Halbuki biz kendi aramızda ve bizzat kendimizle savaşır hale getirilmişiz. Bu durum alaturka alafranga kavgasının sonucudur ama, çevremizi kuşatan olayları, bu kavramların kalıplarına zorlamak bizi gerçeklerden uzaklaştırabilir.

Evin hanımı ve beyi anlaşıyorlar, dairelerini «şark usulü» dekore ettirecekler. Dekoratörlere orijinal siparişler... Dekoratör, siparişleri cevaplayabilmek için, Türk Süsleme Sanatının tarihine inmek zorunda. Belki de çok memnun böyle bir siparişten. Zevkle işe sarılıyor. O da kendinin olmayan bir dünyanın zevkleriyle çevrildiğinin farkına varıyor. Er veya geç. Dört bir yanından ölümün soğuk nefeslerinin derisine dokunduğu bir zamanda ve ortamda, bir varoluş çabasının gereğine o da inanmıştır. Bugünün şartlarında, milli bir dekorasyon üslûbunun geliştirilemediğini, dolayısıyla mevcut olmadığını belki bilerek veya bilmeyerek bu insanlar, aslında kendi kültürlerine olan özlemlerini açığa vurmaktadırlar. O halde konağın mağlûbiyeti, yerli kültürün mağlûbiyetini ifade etmediği gibi, apartmanın ve yabancı kültürünün kesin zaferini de ortaya koymuyor.

Savaş, çok bulanık bir ortamda cereyan etmekte. Kavganın bu pek karmaşık yapısı, tarafları kesin sınırlarla birbirinden ayırma imkânlarını büsbütün ortadan kaldırmıştır. Düşünce itibariyle milli ölçülere yaklaşma çabasında, ama yaşayışı tamamen yabancı, sayısız örnek yanında, yozlaşmış, yabancılaşmış sanılan bir çok insanımız, ifşaat derecesinde şaşkınlık uyandıran açıklamalarıyla

Dileğim

Necati AYKAN

Desen : Ş. ÇALIŞICI

Yakamda gezinen şu yaban eller
Hak tutan elinde ezilsin artık
Beyinler çürüten buzlu hayaller
Yetmez mi bu kadar, çözülsün artık.

Durdukça kabaran, hızlanan elem
Şimdi ben çekerim, önceden dedem
Gönüller kavuran şu milli matem
Tek tek gönüllere kazılsın artık.

Neden hep canavar yesin kudursun
Neden bunca masum ağlayıp dursun
Nesil çürütenin nesli kurusun
Kurulmuş yuvası bozulsun artık.

Vatanda gülmemek... düşün bir kere
Kavgasız yaşanmaz bilinsin hele
Bu karar, sızlayan düşüncelere
Sönmeyen alevle yazılsın artık.

milliliğe olan derin iştiyaklarını ve özlemlerini dile getiriyorlar. Demek ki çarpışmayı bir konak-apartman, bir doğu-batı, bir alaturka-alafranga kavgası gibi mutlaklık ifade eden kavramlarla anlatmak çok güç.

Bir apartmanın iki dairesi, iki bambaşka dünya olduğu gibi, aynı daire içinde, çeşitli anlayışlar zıtlaşıyor, kavga ediyor. Hele bu bulanık savaş atmosferinin, bir kafada, bir gönülde aynı anda var olması mantık prensiplerini de işlemez hale getirerek, girift bir sosyal vakıayı bütün çetrefilliğiyle önümüze koyuyor. Problemi ilim alanında ortaya koymağa çalışan düşünürler, sosyal ilimler bakımından bu sosyo-psişik halin, bir «geçiş dönemi» olduğunu söylüyorlar.

Bir «geçiş dönemi» toplumuyuz. Toplumun iç dinamizmini anlatacak bir mefhum aranırsa bu, herhalde, «düzensiz ve çok yönlü bir değişim olayı» olabilir sanıyoruz. Bir türlü istikamet verilememiş bir değişim içinde olduğumuz aşikâr. Yaklaşık iki asırdır, gömlek değiştirir gibi model değiştirmenin son merhaledeki anarşisini yaşıyoruz.

Bu umumi kısa açıklamadan sonra değişimin çok açık bir örneği üzerinde durabiliriz.

DÜN İLE YARIN ARASINDA BOCALAYAN AİLE

Değişimin elle tutulur çok canlı örneklerini ailelerde görebiliriz. Son zamanlara kadar büyük şehirlerin aktüel bir meselesi olan konak-apartman savaşı, yerini sırayla, evlerin savaşına ve nihayet ev içi savaşlarına terkederken, bir ölüm gongu gibi tepemizde çalıp duran gerçeği bağırıyor kulaklarımıza; aileler değişiyor!.. Bir kesim aile tipinin işte acı manzarası:

Nineler ve dedeler şayet çekilmez birer fazlalık telakki edilerek terkedilmemiş veya

düşkün yurtlarına gönderilmemiş iseler, evin bir köşesinde kendilerine ayrı bir dünya kurmuşlardır. Sokağa çıkmağa adeta yemin etmişcesine kendilerini bu dünyaya hapsetmişlerdir. Anne-baba birbirlerinden bağımsız yaşayan, ayrı iş ve meslek sahibi kimselerdir. Çocuklar yönünden ise ev, istenildiği zaman gelinip gidilen bir otelden farksız. Bir odada Kur'an okunuyorsa, diğerinde Adamo'nun, Charles Aznaour'un sesleri duyulmaktadır. Bir tarafın duvarları güzel hat örnekleri ile süslenmiş ise, diğer tarafta Monet'den veya Picasso'dan tablolar, yahutta Playboy sayfalarından koparılmış müstehcen resimler vardır. Asıl büyük felâketin belirtisi, bu olayın, yurt sathına yayılmakta olmasıdır.

Kuşaklar arasında korkunç ve nerdeyse aşılmaz uçurumlar beliriyor. Bugünün insanı dün ile anlaşamazken, yarınlar ile de anlaşma imkânını şimdiden kaybetmiş bulunuyor. Ülke bir baştan bir başa dünden habersiz, yarından umutsuz nesillerin dramının sahnesi durumunda.

Kendi tarihini ve kültürünü yaşlı ninesinin ve dedesinin katı reaksiyonlarla şekillenmiş yaşayışları ile değerlendirme gibi kolay bir yoldan inkâr, isyan ve iğrenme psikolojisi edinen çocuk, son bir iki asırlık bütün düşünce ve sanat birikimlerinin dahi geçmişimiz hakkında bize kâfi bilgi veremeyeceğinden habersiz görünüyor. Sokakta başka, okulda ayrı, evde bambaşka ortamlara bir günde defalarca giren çocuk zıt dünyalar arasında bunalıyor. Yaş ilerlemektedir ama, gençte şahsiyet güdük kalmıştır, gelişmeye fırsat bulamamaktadır.

Bir çeşit aile, evini kendine hapishane yapmıştır. Ailenin fertleri belki pencereden bakmağa bile cesaret edemiyorlar. Bunlar, geleneklerinin hiç değilse son kalıntılarını korumak için inatçı bir direnişe geçmişlerdir. Subjektif dünyaları, objektif gerçeklerin toptan inkârı esasına göre kurulmuştur. Ama bütün bunlara rağmen yavrularının yuvadan uçmasına engel olamayacaklardır.

Bütün bu ailelerin genel karakterleri sosyal fonksiyonlarını icra edemez halde bulunmakta oluşlarıdır. Devletsiz ve ailesiz toplum olmaz. Fakat devletin ve ailenin fonksiyonlarının işlemez hale geldiği bunalım toplumları vardır. Devlet gibi aile de toplumun şartlarından ve yapısından neş'et etmiş sosyal organlar olmayıp da, toplumun sırtında şekli olarak var olan birer yama haline gelirlerse o toplumun hayat soluğu tükenmiş demektir. Devlet ve aile ile toplum arasındaki tabii alışveriş ortadan kalkarsa, bunu tabii bir afet izlemekte gecikmez; toplum yok olmuştur... Yerini bir başka topluma terketmiştir.

BİR SOSYAL OLAY OLARAK AİLE

Aileye toplumun küçültülmüş bir maketi diyemeyiz. Veya toplum dediğimiz varlık, sadece ailelerin bir araya gelerek oluşturduğu bir vakıa değildir. Bu, ailenin toplumun dışında bir takım gerçekleri bulunduğunu gösterir. Ama ailenin, toplumun şuursuz bir uzvu olduğunu kabul etmeyi de gerekli kılmaz. Demek oluyor ki ne aile ne de toplum, sosyal mukavele teşkilâtları olamazlar. Fakat bütünüyle beşer iradesinden bağımsız da değildirler.

Bu sosyal ilişkilerin çok çapraşık bir görünüm arzetmesine sebep şudur: Bir perspektif hatası. Toplumun kültürel ve ekonomik yapısına, bu arada devlete ve aileye hep Batı'nın tabii ve sosyal ilimleri zaviyesinden bakılmış. Henüz bir Türk Kültür Sosyolojisi yok ortada. Bir Türk Aile Sosyolojisi ve onunla çok yakından ilgili Hukuk Sosyolojisi mevcut değil. Çok acı ki, sadece uygulamasını adapte ettiğimiz Batı Hukuku'nun ve bu arada Medeni Hukukun tutarsızlığı ortaya çıkar diye, Hukuk Fakültelerimizde Hukuk Sosyolojisine nerdeyse hiç yer verilmiyor. Yapılacak şey, yepyeni, ilmi ve millî inceleme metodlarıyla toplum gerçeğini ve sosyal müesseselerin toplum ile ilişkilerini açıklığa kavuşturmak ve ülkemiz şartlarına uygun olarak yeniden ortaya koymaktır. Bu çalışma ise, yazımızın ve dergimizin sınırları dışına taşıyor. Fakat araştırmalarımız, ister istemez bizi büyük problemlerin eşiğine getiriyor. İşte bunlardan birisi: Toplumun çözülüşü alledeki yıkıntıya mı bağlıdır? Veya toplum çözülmekte olduğu için

DESEN : Hasan KARAL

DAMARLARINDA DÜNYANIN

Damarlarında dünyanın
Artık can dolaşır
Can ha can
İnsanı dirilten
Zulmü eriten...
Kalkın ey ak yürekleri
Siyah tenle örtülenler
Boyunlarında zincir,
Zincir ha zincir
Kalın paslı kör...
Siz açlıktan ipince
Siz ıstıraba dost
Sevgiye hasret
Yüreklerinde kor,
Kor ha kor
Mazluma umut
Efendilere korku...
Yüzlerinizi görüyorum
Hep ak alınlarınız
Başlarınız dağ gibi
Dik mi dik
Hele dudaklarınızdaki çağrı,
Çağrı ha çağrı
Çağa müjde, çağa kurtuluş...

■ *Hüseyin GÜLERCE* ■

mi aileler yıkılışla karşı karşıya gellyorlar? Bu sorunun cevabı doğrudan doğruya toplumun alle ile olan münasebetlerinin tam bir şeklide bilinmesine bağlıdır. Bunu ise yukardaki sebepler dolayısıyla henüz bilemiyoruz. Kısa incelemelerle, büyük problemleri değil çözmek, ortaya koymak bile mümkün olamaz. Ama sunulan bir takım çözümlerin yanlışlıkları, eksiklikleri belirtilebilir.

Alle konusunda da söylenebilecek şey, azami olarak, «çözüm şudur» demeyip, «şu çözümler yanlıştır veya yeterli değildir» olabilir.

YARININ AİLESİ

Yarının allesi nasıl olacaktır? Bu soruya henüz cevap veremeyiz. Lâkin şunu kesinlikle ifade edebiliriz: Günümüzün Türk a-

ilesinin geçmişteki Türk ailesi ile korkunç denecek derecede farklılaşması, Türk ailesinin ve bu arada Türk toplumunun ölmekte olduğunu göstermez.

Tarih bize, bir toplumu değiştirmek isteyen her akımın, önemli faaliyetlerinden birinin aileye nüfuz edebilmek olduğunu gösteren sayısız örnek vermiştir. Ama toplumun değişimi, ayrı ayrı her ailenin değişimine mi bağlı olmuştur? Tam değişim için ailelerin tümünün değişmiş olması gerekir şüphesiz. Ama bu, toplumu değiştirmenin tek yolunun ayrı ayrı bütün aileleri değiştirmeye bağlı bulunduğunu göstermez.. Konuyu biraz daha genelleştirelim.

Kültürel, ekonomik ve siyasi organizasyonlarla bir toplumu bir çırpıda değiştirmek mümkün müdür?

Milletlerin tarihine baktığımızda görüyoruz ki, toplumların ömürleri, müesseselerin ömürleri ile kesin bir alâka içinde değildir. (Devleti ve aileyi burada istisna etmek gerekiyor. Aile gibi devlet de toplum ile birlikte hep var olmuştur. Devletin bizatihi bulunmadığı zamanlarda bile devlet kurulasıya kadar devlet görevi icra eden bazı teşkilâtlar olmuştur. Sanıyoruz ki Ahilik bir dönem benzeri bir görev ifa etmiştir.)

Demek istiyoruz ki bazı sosyal müesseselerin ölmüş olması, ailenin ve devletin ise bir değişim hali ifade etmesi, bir toplumun ölmekte olduğunun delilleri olamaz.

Madem ki aile de bir sosyal müessesedir. O zaman, ailenin sosyal, ekonomik ve kültürel karakteri, toplumun gelişme süresindeki durumuyla çok yakından ilgili bulunacaktır. Bugünün Türk ailesi ister gelenekçi, ister modern, isterse çözülüş halindeki aile olsun, geçiş dönemindeki toplumumuzun, değişim içindeki buhranlı bir uzvudur.

İşte bundandır ki toplumun dışında onun hastalıklarından arınmış ve kurtulmuş olarak teşkilatlanmış ve bu haliyle topluma tekrar dönmüş insanlar, bu aile tipleri arasında, düşünülen inkılâbın malzemesi olmak bakımından önemli farklar bulunduğunu kabul etmezler. Günümüzün değişik şekiller almış hiç bir aile tipi, geleceğin Türk ailesi için model olamaz.

Bugün Türk ailesi, değişim içindeki bir geçit dönemi ailesidir hükmünü verdikten sonra, aile konusunda ortaya konmuş bazı teorilerin tetkikine geçebiliriz.

Ziya Gökalp Türk ailesini dört merhale içinde inceliyor.

Boy devri: Boyların aile sayıldığı en eski dönemler.

Ocak devri: Ataerkil (pederşahi) bir görünümde olsa da kadın ve erkeğin eşit haklara sahip bulunduğu aile dönemi.

Konak devri: İslâmdan sonra, bilhassa Osmanlı devrinde, erkeğin hakim olduğu çok kadınlı geniş aileler. (Gökalp bu dönemin şiddetle aleyhindedir.)

Yuva devri: Karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan teşekkül eden, kadının ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu aile. (Bu şekil Ziya Gökalp'e göre en gelişmiş ideal Türk ailesidir. Cumhuriyet döneminin aile anlayışına bu telakki çok tesir etmiştir.)

Bu görüşlerin geniş bir kritiğini yapmayacağız. Ama bu sıralamanın doğrudan doğruya, Durkheim sosyolojisinin Batı toplumu ve ailesinin evrimi hakkındaki teorilerinden adapte edildiğini derhal belirtmeliyiz. Meselâ Gökalp'ın «Boy Ailesi», Durkheim'ın «klan devri»ne tekabül etmektedir. Ocak ve Konak dönemleri de aynı Sosyoloji okulunun tesbitlerine dayanıyor. Nihayet «Yuva dönemi» olduğu gibi, Durkheim'ın «Conjugale» dediği aile tipidir.

Türk ailesini hiç değişmemiş ve değişmez kabul etmiyoruz. Tarih içinde mutlaka kendi iç şartlarına uygun bir gelişme kaydetmiş ve bu arada değişmiştir. Bu gelişme seyrini merhalelere ayırmak da mümkün olabilir. Ama Ziya Gökalp'in düşünceleri dikkatle incelenirse görülür ki O, yuva biçimiyle gelişiminin zirveye ulaştığını ispat edebilmek için, Türk ailesini, Batı'da tasarlanmış bir tekamül teorisine uydurmaya zorlamaktadır. Yuva şeklinin ailemizin son ve en mükemmel safhası olduğunu iddia etmek ilmin dışına düşen bir indi mütalaa olur.

Bütün dünyada, Gökalp'in o zamanlar «yuva» dediği aile tipine, bugün sosyologlar «çekirdek aile» diyorlar.

Türkiye'de aile araştırmaları yapan bütün aydınlar, ailemizin değişimini, dünyada mevcut farzettikleri evrensel bir değişimin kaçınılmaz sonucu olarak ilân etmişlerdir.

Dr. Emre Kongar çekirdek ailenin endüstrileşme sonucu meydana geldiğini savunuyor. Bu görüş, Batı'ya bağımlı olduğu için zararlı istikametlerde gelişen ekonomik hayatın ve sanayileşmenin, Türk toplumuna refah getirmiş olduğunu kabul etme ile alakalı bulunuyor. Bu anlayış da Ziya Gökalp gibi çekirdek ailenin son safhadaki aile olduğunu ileri sürüyor. Halbuki;

Batı'ya uydu, çökmüş bir ekonomik hayatın ve sanayileşmenin sonucu olarak doğduğu farzedilen «Türk Çekirdek Ailesi» sadece şekil yönünden Batı ailelerini andırıyor. Ailenin bu şekli değişimi zaten pek önemli bir olay da değildir. Kaldı ki, endüstrileşmenin nimetlerinin bile ulaşmadığı bir çok yerde çekirdek aile bulunabildiği gibi, büyük şehirlerde geleneksel geniş ailelere de rastlamak her zaman mümkün oluyor. O halde ailenin mutlaka endüstrileşmeye göre şekillendiği söylenemez.

Hacettepe Üniversitesi öğretim görevlilerinden Dr. Serim Timur, kaynağını Durkheim'de bulan bu görüşü kısaca şöyle reddediyor:

«Tarihi ve karşılaştırmalı bir görüşten yoksun olarak, en çok yüz yıllık Avrupa ve Kuzey Amerika gözlemlerinin yüzeydeki değerlendirmesiyle varılan bu sonuç, geniş aileden çekirdek aileye geçişi açıklamada ne gerekli, ne de yeterli koşulları gösterebilmek tedir. Çekirdek ailenin ortaya çıkması için endüstrileşme ve kentleşmenin gerekli olmadığını, avcı-toplayıcı topluluklar ve dünyanın köysel yörelerinde geniş ölçüde çekirdek ailenin yaygın olması, yeterli olmadığını da Japonya'da büyük ölçüde geniş ailelere rastlanması göstermektedir.»

Timur, çekirdek ailenin teşekkülüne sebep olarak mülkiyet ilişkilerini -özellikle toprak mülkiyeti- ve çocukların ayrı meslek seçme arzusunu gösteriyor. Mülkiyet biçiminin aile ile olan münasebeti, endüstrileşmeye oranla daha yoğundur belki ama, bu izah ailenin teşekkülünü anlatmaya yetmez.

Batı'da Durkheim'in anlayışı halen oldukça rağbette bulunuyorsa da, Ogburn çekirdek aileyi maddi kültür unsurlarının değişmesine, Goode ise ideolojik amillere bağlıyorlar. Goode ailedeki değişimin büyük ölçüde, değer sistemlerindeki değişikliklerle ilgili olduğu fikrindedir.

Bütün bunlar bir tarafa; insanlığın en eski kuruluşu olan ve tarihin hiç bir döneminde değerini yitirmeyen; hatta bazı hayvan grupları arasında bile mevcut olan aileyi bir ekonomik münasebet teşkilâtı sanmak gerçeği yansıtmamaktadır. Ekonomik hayatın seyri ne olursa olsun değişmez birtakım özellikleriyle aile her zaman var olmuştur. Aile Sovyet Rusya'da yıkılamayan en önemli müessesedir. Kolhoz sistemi ve İsrail'deki Kibbutz uygulaması ailenin yerini tutamamıştır. Endüstrileşmenin had safhaya vardığı kapitalist blokta da yaşamasına devam eden, insanlığın tarihi kadar eski müessese yine ailedir.

Aile mutlaka yaşayacaktır. Buna ister çekirdek aile densin, isterse gelenekçi; ailenin varlığı hiç bir zaman tartışma götürmeyecektir. Ama bu yetmez. Ailenin toplum hayatının sıhhatli ve müsbet gelişmeci bir yönde devamı için yapacağı görevler nelerdir? Bu soru cevabını uygulamada bulmalıdır.

Günümüzün Türk ailesi bir geçiş dönemi ailesidir. Karakteri, Türkiye'nin buhranlı geçiş dönemine girmesi olayına etki eden dış kültürel, ekonomik ve sosyal şartlara göre oluşmuştur. Ne Türk ailesinin tarihi gelişiminin son safhasıdır, ne de başlıbaşına endüstrileşmenin ve özel mülkiyet ilişkilerinin şekil verdiği vazgeçilmez bir merhaledir. Üstelik geçiş döneminde oluşu sebebiyle belli bir tip görünümü de arzetmemektedir. Ve şehirde olsun, köyde olsun gözleyebildiğimiz bütün aile münasebetleri, hastalık belirtileri olarak karşımıza çıkıyor. Bu hastalıkların tedavisi, Türk toplumunun muhtaç olduğu büyük milli inkılâb gerçekleştiği zaman mümkün olacaktır.

Tarihin Türk düşünce ve sanat adamlarının ilim ve estetik tezgâhlarına koyduğu büyük soru: Yarının Türk Toplumu ve Türk ailesi nasıl olacaktır?

VASİYYET

Ahmet TAŞGETİREN

Tıkandı kentlerin soluyan damarları tıkandı
Zaman tıkandı önünde, çağlar tıkandı
Ve tükendi uygarlığı sürükleyenlerin soluğu
Şimdi söz senin küçük,
Şimdi yük senin
Katarlar var arkanda taşıyacak
Katarlarla mazlumlar
Ve mazlumların vasiyeti:

Beklenensin gel uzaktan
Alnın ışısın şafaktan
Sırtın dâvâ taşımaktan
Yara olsun, yağır olsun

Aşındı yüce tepeler aşındı
Höyüklere bağlı umut
Kaç zamandır samyelleri savurdu dorukları
Çağlara tarih düşüren şarkılar tarih oldu
Bir nakarat tekrarlanır höyüklerden
«Unut geçmişi unut»
Yalnız bir ninni var çocuklar için
Anaların aşınmaz buyrukları:

Güzel yaratmış Yaratan
Vasiyet etmişti atan
Hatıran seni aratan
Bir iz olsun, çığır olsun.

Kurudu aşıkların gönlü kurudu
Duygular çorak
Ne oldu bilmem ama, Leylâ Mecnun yok artık
Dönerler mi, belki de..
Gittikleri bir gerçek vasiyet bırakarak:

Ötelere çağlar gibi
Yüreğin kan ağlar gibi
Sevgi yüklen dağlar gibi
Dağlar gibi ağır olsun

Savaşçılar vardı savaşçılar
Secde görmüş alınları sur gibiydi
Gözlerinde cennet düğünü vardı
Gömlekleri Arşta kutlanmış nur gibiydi
Düşündüğü yoktu önde-arkada
«Rekzi hilâl için» vurur gibiydi
Son nefesi verirkenki sözleri
Unuttuk mu bilmem ama
Bir vasiyetti belki de...
Belki bir namus belgesi
Kutsal savaş ateşinde su verilmiş
Bir millî gurur gibiydi:

Arkanı dönme düşmana
İnancın surdur vatana
Dâvâlar muhteçtir kana
Oka hedef bağır olsun.

MANİLER

Desen : Ali BOZDOĞAN

Ramazan KİRAZ

Sarı sıcak sarartıp solduruyor.
Yazı yaban bereket dolduruyor.
Yoldan geçen acep hangi gariptir?
Mani bilmez, bileni güldürüyor.

XXX

Arpalar sararmış, buğday gök durur.
Mercimek yolarken sıcak pek vurur.
Yoldan her geçeni garip sanmayın,
Alay(ı)nıza kanlı terler döktürür.

XXX

Yolum uzak ayaklarım sızlıyor.
Aile efradım yolum gözlüyor.
Size kolay gelsin deyim bacılar,
Gözleriniz yoldan geçen gözlüyor.

XXX

Aldın mı Huriye Bacı abayı?
Garip dedin böyle adam öldürdü.
Yol yolmanı bak işine halince,
Rezil etti, el-âlemi güldürdü.

«Hıh!» dedi Huriye bacı içinden. Toytoraman kızlar gülüştüler. Halil Efe, öte baştan seslendi: «Ha bacılar çıkım geri kalmasın!» Garip yolcu merkebini haydadı. Hayvan başın çırptı, kuyruk oynadı. Bir yaz günü güneş göğe çıkarken.

Milletimiz, o kadar estetikleştirmiştir ki hayatını, yaşayışı ile sanat içiçedir. Belki basittir hadiseler, ufak-tefektir, çerden-çöptendir. Lâkin o sanatkârdır, süsler onları. Güzelleştirir. Kara toprağın bağrında narin çiçeklerin tohumu-gölgesi varsa; onun da kara bağrında inceliklerin, umutların sevgisi vardır.

.....

Bir ninecik, titrek eller peşkirde. Torununu ayağına uzatmış. Eski gömleğinden diktiği fesin, kıvrım kıvrım kaş ucundan düzeltmiş. Taze gelin sabahtandır tarlada. Nen çekip de yavrusunu ırlada. Kınalı el kıvır kıvır iş yapar. Garip gönlü, yuvasında-yavruda. Hani nerde şu balamın anası? Sokulup göğsünden süde kanası. Aha gün sallandı akşam oluyor. Azıcıktan anasını göresi.

Ayağımın üstünde,
Başına koydum yastık,
Yavrum dişin çıkıyor,
Sandığım dolu fıstık.

XXX

Bulamacın bularsın,
Kaşığını yalarsın,
Karıncığın doyarsa,
Kikir kikir gülersin.

Benzi durgun, ağzın açıp esniyor. Gözü yolda canı umut kesmiyor. Anası yabandan geç gelse bile; ninesi var, bulambaçla besliyor.

.....

Bir apartman iskeleti dikilmiş. Dört yanına süprüntüsü dökülmüş. Ateş yanmış

etrafına çökülmüş. Ahmet Emmi, Süllü Dayı, Kır Veli. Dumanı bol, duvarları is eder. Yatak yorgan, çul gibi ya, pis eder. Ümüğümde bir hıçkırık ses eder. Acep ne yapmalı, nasıl etmeli? Öte yanda çamaşırın yıkıyor. Bir ölçek teneke kir-pis içinde. Kendi Sarıköy'den, adı Mısdıfa. Yamalığı beş yüz parça kıçında. Şu kabarık duran yorgan Bayramın. Oruç bitti, gö. remedi bayramın. Isıtmadan daha yeni kurtuldu. Köye gider bilmem ayın kaçında? Yanımdaki oğlan Musa Belli'dir. Ağzı dili yoktur, garip hallidir. Dokuz ay gurbette, üç ay sılada; neresi mekanı, nasıl yolludur? Sergenimiz çimentonun kâğıdı. Dilim varmaz tutturamam ağıdı. Kimden alak aklı, verek öğüdü. Burası yabandır, acı dillidir. Tenceremin tek kulpu yok, kırıktır. Dudak çatlak, ellerimiz yarıktır. Mektubumuz babam-eve varıktır. Acaplayım onlar nasıl hallidir? Sıralandık arkadaşlar yanyana. Ömrüm geçer doyamadım dünyama. İster isen hadi gel de farıma. Dağıtamak kasaveti, gamları. Yıkılası gurbet ilin hanları. Çürüyesi garipliğin yanları. Say say geçmez yâd ellerin günleri. Hani bize mel(h)em-mer-(h)em yok mudur? Derdimiz var, dermanımız yok mudur?

Mani maniye peştir.
Bizimki nasıl iştir?
Söyle arkadaş söyle.
Garipliğe yoldaştır.

Cin-şeytan masallarından korka korka büyüdüğüm anlardı. Hayatımız rüzgâr gibi geçerdi. Bilemezdik sağda-solda olanı. Hayalimiz önümüzden uçardı. Bir yeşillik, bir mavilik, bir moruk. Yazmış, kışmış, güzmüş veya baharlık. Günlerimiz akıp giden nehirdi. Tozlu yollar, çamur beller, taşlı dağ. Akan çaylar, gür söğütler, Beşli Bağ. Çakı gibi dalyan boylu vücût sağ. Nerde sabah orda akşam olurdu. Hayat bizim, üzüntümüz geçici. Kılıcımız her tarafı kesici. Karnımız tok, sırtımız pek, her şey hoş. Bilemedik, nasıl geçen anlardı. İhtiyarlar bize bakıp ağlardı. Hüznümüz de bir başkaca güzeldi.

Kış gelince kar kaplardı her yanı. Eğlence isterdi adamın canı. Çay içerken kırıverip fincanı. Kanatlanıp dışarıya uçardık. Gök yüzünde bulut yoktur, yıldız var. Ay doğmamış her taraflar aydınlık. Bacalardan dumanlar yükselirken. Meydan bizim, hemence toplanırdık. Bir sessizlik, bir serinlik netmeli. Çabuk olun, hemen ona gitmeli. Bekler bizi ak yağmaklı annemiz. Anne derdik, çok severdik hepimiz. Bize akşamları neler anlatmaz. Ocak başlarında diz çöktürürdü. İğde kordu önümüze sahanla. Bilmeceleri de ter döktürürdü.

Hey beynamaz, beynamaz.
Cahil olan anlamaz.
Etten mescit, su kıble.
Anda kim kıldı namaz?

XXX

Ey bizim annecimiz,
Canım bir tanecimiz.
Bilmeceni çıkardık.
Yunus Pergamber'cimiz.

O bize yine sorar. Yine cevap beklerdi. Biz buldukça çözümün. Yenilerin eklerdi.

Ağzı açık alâmet,
İçi kızıl kıyamet.
Yaş koydum, kuru çıktı.
Salli âlâ Muhammed.

XXX

Gün doğar, gelir yarın.
Kış geldi sıkı sarın.
Bu bilmece sayılmaz.
Fırındır adı fırın.

Evet, medeniyetler mensuplarının hayatlarını tanzim etmekte. Yaşayışlarını düzenlemede, şekillendirmede. Yukarıda bölümler halinde sunduğumuz, hayat denilen eserin, sahnelerinden görüntüler. Tümüyle kâğıda aktarmak mümkün değil ama, hayatın her dalı, her objesi anlayanlar için çok şey anlatmakta. Millî nazım şekillerinin en küçük parçası manileri araştırırken biz de aynı müşahadeye vardık. Cemiyetimiz, milletimizin büyük bir kesimi, yıllar yılı maniyle haşır-

neşir olmuş. Yeri gelmişken belirtelim, toplumumuzda manilerin çok yayılmış olmasını, yüz yılların üstesinden diri ve serpilmiş olarak geçmesini, neden maniye ihtiyaç duyulduğu ve gördükleri işin önemini iyi tetkik etmek gerekiyor. Bir şey asırları aşarak geliyor ve yaşı yüz yılları buluyor mu mutlaka toplumun önemli bir ihtiyacını karşılıyor veya onunla bünye uyumunda zıtlıklar oluşturmuyor demektir. Bu neviden şeyleri incelemek toplumu tanımanın en emin yollarından biridir.

Biz burada, manînin çeşitleri, yapısı, tarihçesi, menşei gibi yönlerinin ilmi etüdünü yapmayacağız. Buna yerimiz ve muhtevamız müsait değil. Bu konuda vazife, araştırmacı ve mani yazmak isteyenlere düşmektedir. Zaten bu sahada yazılan eserlerde ve derlemelerde, makalelerde eksik olan, manînin hangi sosyo-kültürel zaruretlerin neticesi olduğu, manînin hayata kazandırdığı mânâ ve manilerin yorumudur. Gerçi az şey yapılmamıştır. Yalnız halkımız arasında bir söz vardır: «Kuru kuru kadan alayım. Takır takır derini sürüyeyim.» Bir çok şeyi naklet-mek, derlemek, toparlamak, düzenlemek güzel iş ama biraz da kuru kuruya olmuyor mu? Takır takır bir şeyler sürünmüyor mu? Bilgi hamallığının kazancı, «ayaklı kütüphane» veya «araştırıcı» sıfatından başka bir şey değilse biraz beyhude çalışmış olmaz mıyız? Sadece madenlerimizi, hazinelerimizi bulmak önemli değil; asıl olan onları, yeni ufuklara kulaç atmamıza yarar hale getirmek. Yoksa tasnif işinin en güzelini elektronik beyinler yapabilmekte. Kaldı ki biz insanız ve makinadan ayrı yönlerimiz olması gerekir.

Manilere dikkat edilirse iki devri, iki ayrı yaşayış stilini görürüz. Fakat daha çok, geçtiğimiz asırların hayat izlerini taşımaktalar. Sebebine gelince, geçtiğimiz yüz yılda ve daha öncelerde toplumumuzun her kesiminde ve bilhassa köy kesiminde hayatın her safhasında tuzu biberi bulunan maniler, bugün canlılığını kaybetmek üzere. En basit misalle, dün semai kahvelerinde çoşkun bir sanat havası içinde yaşayan halk, maniyi çerez gibi dilinden düşürmezdi. Yeni hayatın yeni dönemlerinde, önce gramafon sonra radyo daha sonra pikap, müzik dolabı ve nihayet televizyon geldi. Şimdi tam-tam müzikleri arasında dünya plâk listesi konuşulmakta. Meseleyi şu veya bu açıdan bir münakaşa havasına bürümek istemiyoruz. Belirtmek istediğimiz sadece bir mukayese ve izah.

Manilerimizin orijinal yönü, bugün en yaygın vasıtaların sahip olmadıkları bazı imkânlara sahip olmalarıdır. Halkımız arasındaki ilişkilerde, kaynaşıp-anlaşmalarda önemli bir aracılığı gerçekleştirmişlerdir. Köyü-kenti, geleneği-göreneği, yaşı-başı ne olursa olsun her insan, manilerin oluşturduğu ılık bir hava içinde benliğinden, egosundan kurtularak, ahenkli bir toplum olmanın psikolojisi içinde erir gider. Böylece dünya yüzünde bir milletin ferdi olduğumuzu daha iyi anlarız. Maniler, sosyal ilişkilerdeki sertliği, kabalığı, çekingenliği ve zorluğu ortadan kaldırır.

Manilerde her aksaklığı veya her güzelliği, bir gören göz, duyan gönül ve söyleyen dil vardır. Lâkin bu sanatın sahibi ve bu eserlerin sanatkârı cisimlenmemiştir. Bütün bir millet sahibi ve sanatkârıdır. Maniler bizlere, altın başaklı ovalardan, burcu burcu çiçek kokan vadilerden, dere çiçeklerinin açtığı su kenarlarından, dağların ötelerinden, kendileri fakir, gönülleri şen, güleç yüzlü mütevazi insanların yadigârlarıdır. Ruhların zenginliğinde yaşayan maniler, gönülden gönüle nağmeler halinde akmaktadırlar. Kim bilir vatanın hangi köşesinde, hicran, hasret ve sevginin verdiği ilhamla bir meçhul şairin umutlarını, arzularını, duygu ve düşüncelerini ifade eden bu ufak dörtlükler, yurdun dört bucağında ağızdan kulağa yayılarak giderler.

Manilerde dikkati çeken ikinci husus, bugün sadece köy çevrelerine çekildiğidir. Evet, yenik düşen ordular gibi geri harekâtına başlayan manilerin yeni cephesi köylerdir. Bütün emsalleri gibi onlar da

ne yazık ki yakın istikbalde oralardan kovulacaklar. Hazin ama gerçek. Başta da söylediğimiz gibi, medeniyetler mensuplarının hayatlarını tanzim etmekte. Yaşayışlarını düzenlemekte, şekillendirmekte. Çarpışan iki medeniyet ve müesseseleri. Biri daima yenilmekte, terketmekte, yok olmakta. Diğeri yıllardır, en geniş imkânlarıyla zaferler elde etmekte, genişlemekte, yeni hedefler ele geçirmekte. Fakat, nereye kadar? İnsan gönlünün hele milletimizin güzelliğe olan tutkusunu tatmin etmek şöyle dursun, alelade bir film bile göstermekten yoksun medeniyetler, duygulardaki sanat örtüsünü yırttıktan sonra ruhlar üzerine hangi mabutları dikecekler? En acil günlük ihtiyaçlarını bile saatlerce kuyrukta bekleyerek alabilen bir toplumu, her an yutmaya hazırlanan bir sosyal krizin patlamaları sırasında, mevcut medeniyetin de külü göklere savrulur mu bilinmez. Doğum sancıları geçiren bir toplumuz. Her şey olabilir.

.....

Bütün sanat eserlerinde olduğu gibi manilerde de bir dünya görüşü şekillenmekte. Maniler milletimizin ortak malı olduğundan ve milletimizin de dünya görüşü bilindiğinden mevzuya, manilerde varmış gibi görünen bazı tezatlar açısından eğilmek gerekiyor.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde geçen bir kaç maniden biri:

Lalanın dünyası ne?
Aldanma dünyasına.
Dünya benim diyenin,
Dün gittik, dün yasına.

Diğer taraftan elimizde bir başka mani daha var:

Kar yağar, kar üstüne.
Kış gelir nar üstüne.
Lâl olasıca diller,
Her mani yâr üstüne.

Bu iki manide, ilk bakışta muhteva farklılığı görülmektedir. Burada hatırlanması gerekli olan, milletimizin kültür değişimlerine uğradığıdır. İki asırdır medeniyet değiştirme süreci içindeyiz ve geniş kitlelerden değişik reaksiyonlar gelmekte. Halen kesin tercih ve yerleşmenin olmadığı bir platformda, istikrarsız şahsiyetlerin tereddütlü düşünceleri manilere yansıyabilir. Bir süre daha da yansıyacağa benzer. Şurası kesin ki, artık o güzelim maniler insanımızın dilinden, yüreğinden dökülmüyor. Yolları tıkanmış gibi. Günümüzde akın akın şehre yığılma olurken gerilerde güllük-gülistanlık kalmıyor. Viraneler kalıyor. Ne yazık ki baykuşlar da mani söylemesini bilmiyor. Artık, göçende göçüm kardeş, konanda gölgeliğim olan yiğitlerimiz, kar beyaz hasa gömlekli oğlanlarımız, ince elek unu gibi has kızlarımız o diyarları terkettiler. Yedi dağın çiçeği, kara kaş üstüne mor yazma bağlamış, menevış gözlü bacılarımız, ince bellerine sardıkları lahuri kuşaklara manilerimizi de dolayıp götürdüler. Dün:

Od yanar kazan bilir.
Yol halin ozan bilir.
Geceyi hastadan sor.
Gurbeti gezen bilir.

Bugün:

Teyyareler geziyor,
Gök bulut arasından.
Ne olacak be yarim,
Bir manto parasından?

XXX

Gidiyom Bandırma'ya.
Yârî uyandırmaya.
Sen de mi yazıldın yâr,
«Zengin-köy» Almanya'ya.

Yahut:

Bugün cuma ertesi,
Sözlerine çok mersi!
Söylediğin bu sözler,
Hangi öğretmen dersi?

Olan manilerimizin yarınki şekli:

Karpuz kestim suyumuş.
Yâr dizimde uyumuş.
Bu yâr Türkçe bilmiyor.
Yâd ellerde büyümüş.

Olabilir mi dersiniz?

Bu gidişin sonu hangi menzilde, ne olur bilmiyoruz. Halimizi şu Urfa manisi

çok güzel anlatıyor:

Derde kerem.
Rabbimdir derde kerem.
Tarlam gam, çiftim hicran,
Sürdıhça (sürdükçe) dert ekerem.

Bugün son kalesi köylerimizde savunmasını yapan manilerimiz, şehirlerimizde son nefesini vermekte. Gerek son yıllarımızın ve gerek eskilerin manilerinde göze dokunan özellik şu: Mani söyleyenlerin büyük çoğunluğunun ilk aklına gelen sevgi. Bir nevi kolaylık bu söylemede. Sözlü olması münasebetiyle daha çok son asrın manilerinin bulunduğu antolojilerden anlıyoruz ki, mani toplumumuz için bir meşguliyet. İç döküş, dertlenış. Eğlence. Kendi kendisine yetme gayreti. Dağdaki çoban yalnızlığında, tarladaki rençber sıcakta, evdeki kız gergefinde onunla meşgul oluyor.

Mani maniyi açar.
Mani bilmeyen kaçar.
Gelin mani deyelim.
Mani dertleri açar.

XXX

Mani maniyi eyler.
Maniye gelen beyler,
Mani yâri getirmez.
Mani bir gönül eyler.

XXX

Maniye melez derler,
İlden ile gez derler.
Maniye doyum olmaz,
Dillerde çerez derler.

Mani, dillerde çerez gibi, dert açan, gönül eyleyen bir yoldaştır. Manının dayandığı kitle halktır. Halkın da dününde - bugününde görülen manzara şu: Yüzde sekseni çiftçi olan milletimizin evlâtları dün mahalle mektebini, bugün ilkokulu bitirince okumaya gitmemiş veya bir sanata girmemişse yapacağı şey tarla ve hayvanla uğraşmak olmuştur. Gençtir, enerjiktir ve belli bir potansiyeli vardır. Boş zamanı çoktur. Yaptığı iş, bir eline ayna, bir eline tarak alıp ya saçlarını taramak ya da küçük bir cep defteri alıp mani, türkü yazmak olur. Zaten kısmi bir bilgiye sahip bırakılmış insanımızın söyleyeceği ya hadiseleri nakletmek, ya tabiatı anlatmak, ya da sevgiden bahsetmektir. Kendimi hatırlıyorum da, gençlerle tepelerin başlarında, daha sevgiyi bilmeden aşk manileri yazardık. Bu bir nevi sevgiyi sevmek yerine sevgiyi düşünmeyi sevmek romantizmi oluyor. Gurbette, askerde olanlarımızın yazdığı hasret manileri ve en yakınlarından ölümü tadanların cenaze sonrası gözü yaşlı hoyratları hariç büyük çoğunluğunda böyle bir romantizm vardır.

İnleyim dinle gönül.
Dinleyim inle gönül.
Imıl ımıl (yavaş yavaş) yanayım,
Şöyle seninle gönül.

XXX

Başını bağla güzel,
Yüreğim dağla güzel.
İşte ben gidiyorum.
Arkamdan ağla güzel.

XXX

Mektubunu tez yolla.
Firkatlice yaz yolla.
İster gel, ister gelme.
Hasretlice söz yolla.

Bunları söylerken manilerimizde sevginin bulunmadığını anlatmak istemiyoruz. Bilakis maniler en saf sevgilerin ürünüdür. Bu arada, sevgidir diye, bir yığın çirkin ve bayağı sözleri, mani olarak adlandırmak; sanatçı Türk halkına, onun öz duygu ve sağ düşüncesini söyleyip inleyen asil Türk manilerine en büyük hakarettir diyoruz.

Hey dağlar, taşlı dağlar!
Çiçekli-kuşlu dağlar.
Sen de yârdan m'ayrıldın?
Gözlerin yaşlı dağlar.

XXX

Karanfil tasta yürü.
Can kurban dosta yürü.
Hava bulut yer çamur,
Sineme bas da yürü.

Bu manilerde de sevgi var ama ince, zarif, duygulu, ulvi.

Her satır, sınırlarımızı zorluyor. Ma-

ARSLANLARA

Ahmet EFE

Ayyıldızlı bayrağın
Rengi kan olmak ister
Her yiğit al atında
Hakk'ın yüce katında
Bütün bir hayatında
Kahraman olmak ister

Türkü zafer türküsü
Her kefen sarık süsü
Öyküler mert öyküsü
Söz ferman olmak ister

Ok olsun mızrak olsun
Vurulsun bayrak olsun
Bir kara toprak olsun
Er yaman olmak ister

İşte ne var zor gibi
Zafer geliyor gibi
Yürek yanan kor gibi
Bir volkan olmak ister

Gönül Bizans'ı çağa
Gömüveren toprağa
Perçinler vuran dağa
Bir hakan olmak ister

Türk Hak için savaşan
Aşılmaz dağlar aşan
Hep şerefle dolaşan
Bir arslan olmak ister

DESEN : Hasan KARAL

nilerimiz üzerinde söylenecekler çok. Sonuç olarak diyelim ki, asırlardır, benzerleri gibi herkes tarafından sevilerek söylenen ve alışkanlık haline gelen manilerimiz, hem kolay hatırda tutulması hem de sirayet edici olmasiyle, yüz yıllardır unutulmamıştır. Hiç mani söylemeyenler bile manilere aşinaydılar. Mani, milletimizin bedii zevkinin, sanat kabiliyetinin gayet pratik olarak şekillendiği ve hayatını bir şiir haline döktüğü türdür. Onun için yıllar yılı gönüllerden silinmemişlerdir. Bugün yeni hayat, yeni nesillere manilerin yerini dolduracak yeni şeyler takdim edemiyor. Takdim ettiği şarkıların bir haftalık ömrü var.

İnsanlık artık güzeli sevmiyor mu? Yoksa yeni medeniyetimiz sanattan mahrum mu? Ruhlarımızı robotluk mu bekliyor?

Ne dersiniz?..

Desen : Hasan KARAL

SEYAHAT

Ömür Biter Yol Bitmez

M. Ali TÜRKMENOĞLU

Yaşamak ne güzel, yaşamak ne hoş! Hatıralar tertemiz, istikbal ümitliyse. Kıvır kıvırsa dünyanız ve kılıcınızdan kan damlıyorsa. Hayatınız pırıl pırıl, gayretleriniz kutsal hedeflerin mutlu yolcusuysa. Dünkü hesabınız tastamam, bugünkü programınız mükemmelse. Hiç kimseden takdir beklemiyor, doğruluğa hizmeti şeref biliyorsanız. Zorluklar daima yolunuzu gölgeliyor, sabrınız her an cesaretinize yoldaş oluyorsa. Gözbebeklerinizde parıldayan mutlu gerçeğin sevinciyse. Başarınızın mutluluğu yüzünüzde mahçubiyet oluyorsa. Tebessümleriniz saflarınızdakilere kuvvet veriyorsa. Kendinizi en son düşünebiliyorsanız. Her sözünüz yürek ateşinizde pişiyor, her nefesiniz sevgi busesiyle taclanıyorsa. Yaşamak ne güzel, yaşamak ne hoş!

.....

Bir akşam yalnızlığında üşüdüm, titredim. Gök yüzünün esmer örtüsü, vadi diplerine esrar perdelerini indirdi. Yükseklerden alçaklara doğru koyulaşıp giden bir hüzün, bütün beldeyi kaplamakta. Az önce uzaklardan gördüğümüz orman köylerinin üç dört evlik manzaraları, içimizde, şekilsiz sevgilerin tortularını bıraktı. Otobüsümüz, kıvrıla kıvrıla yükselen bir yolun son yüksekliğinde. Yüce dağ başlarından aşıyoruz. Uğultularla virajlar alarak ilerleyen otobüsümüzün açık üst pencerelerinden, mantarımsı serin orman havasının girdiği şu akşam saatlerinde orman böcekleri, içten içe ve tek tük cırıltılarla gece senfonisine hazırlanıyorlar. Belki biraz tedirgin ve korkak fakat muhteşem kanat çırpışlarıyla, kartallar gibi doruklardan doruklara, dizdize otururak ufuklara kadar sıralanmış şu dağların üzerinde, bir gececik dolaşmak istedim. Bakalım, kartal bakışlı koç yiğitlerin gözbebeklerini tomurcuklarında gördüğüm yeşil çam dalları, bana neler anlatacaklardı? Yeni hayatlar için çürüyen gazellerin cana can katan kokuları, bana hangi sırrı verecekleri? Az önceki ikindi güneşine, açık yeşilden koyu yeşile doğru seyreden sinelerini açmış dik yamaçların haşin tepeleri, bana hangi akınların efsanelerini dile getireceklerdi? Sonra, şafak sökerken, sabaha kadar sohbetini dinlediğim dağlar - taşlar, yıllar önce bağırlarını titrete titrete giden ak köpüklü yağız atlıları gösterirlerdi. Görüverir miydim, çekiç kulaklı kalkan döşlü rüzgârları. Yoksa bâkir köşelerin kuytularında, diz boyu otların seccadelerinde bir namaz sessizliği içinde düşlenir ve pınar başlarındaki sarmaşıklar gibi, damla damla ağlar mıydım?

Az önce doruklardaydık, şimdi indikce iniyoruz. Yol devam etmekte ve yolcular uyumaktalar...

.....

Yan tarafta, ancak Konya Ovası'nda görülebilen düz bir manzaradan sonra şimdi, hep deniz kenarını takip ediyoruz. Marmara sisler içinde. Ufuk, açık mavi ile kirli beyazın birleştiği çizgi halinde. Marmara durgun, hava bulutlu. Sakin deniz, yeni doğmuş çocuğun ilk uykusu gibi sessiz. Tarih onun sırtında tuzlu suyuyla asırlardır akıp gitmemiş sanki. Hiç bir şeyden habersiz gibi suskun yahut çok kıymetli sırları saklıyorcasına ketum. Dalgalar, sahilleri o kadar yavaş, o kadar saygıyla okşuyor ki, sahillerin dalgaları bile ihtirama geçiren bir şeyler sakladığı belli. Evet, Marmara kenarından geçen her Türk çocuğu, o müthiş savaşı nasıl hatırlamaz. Denizle aramızda bulunan, bir zamanların cenk meydanları ve harp sahaları olan şu sahilleri bir metre kazsak, ecdadın kemikleri çıkar.

Denizin kıyıya vuran sularında bulanıklık var. Toprak renginde, ala kaçan bir bulanıklık. Kim bilir, bu dertli kıyılar, binlerce ecdadımızın kanlarını bu al renginde mi saklıyor?...

Yollarda yer yer tatil köylerine, tatil evlerine rastlıyoruz. Amerikan tipi ilkokullarımız gibi yapılmış hepsi. Kimisi bakımlı, kimisi eskimiş, kimisi yeni yapılmakta olan bu evlerin, dertli denizle günlerce dertleştikleri belli. Denizden öğrendikleri sırlarla kederli fakat bize yabancı olan ve bu şanlı sahillere yakışmayan tiplerinden utanarak başlarını eğiyorlar.

Dün can pazarı olan bu beldelerden otobüsümüz, akıp gidiyor. Radyodan Ortak Pazar'ı dinliyoruz. Ortak Pazar'la güçleneceğimizden bahsediyor. Bet sesli bir spiker, ikide bir kalkınacağımızı söylüyor. Bunun için gümrüğün kaldırılacağını anlatıyor.

Ey, al kanını bu topraklara hediye eden ecdad! Biz, dün senin dereler dolusu kanların ve dağlar gibi yığılan kemiklerinle, sılada sevgilini, sılada daha peltek peltek ana-baba demesini becerememeyen yavrunu, gerdek gecesi bıraktığın nazlını, ak sakallı babanı, gözü yaşlı bağrına taş basan anneni, bu vatan, bu millet, bu din için bırakıp gittiğin, göz kırpmadan, dudaklarında bir tatlı tebessüm ve bir kutlu sözle can verdiğin bu toprakları sana lâyık olarak koruyacakmıyız, yükseltebilecek miyiz bilemiyorum. Sen bu vatanın kucağına düştükten sonra yaptıklarımız, Amerikan tipli üçbeş tatil köyü ve yanı başındaki dört kilometrelik asfalt. Şu satırların yazıldığı şu an, kara bahtımız gibi kara asfaltın üzerinde otobüsümüz geçip giderken radyoda «iş dünyası» programı var ve Ortak Pazarı dinliyoruz.

İşte, şimdilik yapabildiklerimiz bu kadar.

Deminden beri İngiltere-Ortak Pazar ilişkileri ve Ortak Pazar'daki kazançlarımızdan bahsediliyor. Halkla bir anket yapılmış. Spiker köylünün birine soruyor: «Amca Bey, Ortak Pazar'a girmemizi nasıl buluyorsun?» Köylü: «İyi buluyorum, iyi buluyorum. Girelim de bir an önce gümrüksüz traktör getirelim. Girince gümrüksüz motor getirirmişiz. Öyle dediler. Doğru mu acep evlât?» Spiker: «Doğru, doğru.» Spiker: «Ya sen işçi kardeş, girelim mi Ortak Pazar'a ne dersin?» İşçi: «Girelim, girelim. Ben dış devlete gitmek için altı senedir sıra bekliyorum. Yarın çıksa bile yaşım geçecek. Ortak Pazar'da herkes, Ankara'ya geldiğimiz gibi sıra beklemeden Almanya'ya falan çalışmaya gidecekmiş. Girelim da biz de çalışmaya giderik işte canım.» Spiker, Batı'lı ekonomistlerin makalelerinden, İngiltere'nin Ortak Pazar'a sağladığı faydalar üzerindeki pasajları aktarıyor.

Salim akılla düşünüyorum da, Ortak Pazar tam teşekkül ettiğinde, - yakın bir istikbalde, Türkiye için yirmi küsur sene sonra - İngilizle aynı devlet olacağız. Daha doğrusu aynı devletin eyaletleri. Avrupa Birleşik Devletleri'nin Büyük Britanya ve Anadolu Eyaletleri. Aynı bayrakta bir onların yıldızı, bir bizim yıldızımız. Onların meclisi ile bizim meclisimiz bir olacak. Kanunlarımız aynı, ordumuz aynı, paramız aynı, kültür aynı, dil aynı olacak. Ne korkunç felaket ya-

MÜJDE

Hasan ERDEN

Kuşlar deli rüzgârla beraber uçuşurken
Bayram günü her bir yana bizden vere müjde
Bir çağ doğuyor yepyeni, ferdalar içinden
Tüm millete, mazlumlara, yad ellere müjde

Bir gün gelir elbette bu virane çöker de
Hiç kalmaz o gün, köhne düzenden bir eser de
Baykuşlara yok gayrı hayat hakkı bu yerde
Gülşen arayan, gam dolu bülbüllere müjde

Fikrim, emelim; bir nice mazlumu kucaklar
Zalimler o gün tam ezilip kahrolacaklar
Hey! Duysun esir Türkler; uyansın ki, mesaj var!
Bayram olacak, gerçek!... esir illere müjde

Dünya kurulur yepyeni, binlerce omuzda
Dâvâ yeniden yükselecek kollarımızda
Zorlukları, engelleri bir bir aşarız da
Nusret yetişir; bin kere, yüz bin kere müjde

rabbi! O müthiş muharebenin sahne sahne gözümün önünde tekrar cereyan ettiği şu sahillerden, yüz binlerce Mehmetciğin doğrularak bize bakıvereceklerini gördükce yahut derinden derine uğultular arasından yüz binlerin feryatlarını işitir gibi oldukça, durumumuzun vehametini daha iyi anlıyorum. İçerimde dehşet bir sıkıntı var. Koltuk, diken gibi her yanıma batmakta. Başım zonklamakta. Soğuk soğuk terler dökmekteyim. Bu gaflet gerçekleşirse, asırlardır kazandığımız zaferlerimiz manasız kalacak. En azından elli yıl önceki, sadece kan dökülerek ve can verilmenin zoruyla kazanılan zaferimiz gülünçleşecek. Tarih sahnesi, milletlerin hayatındaki tezatları kaydediyor ama bu derece aralarında korkunç uçurumların bulunduğu ve aralarında bu derece yakın zamanın bulunduğu, birbirinin tamamen tersi ve birbirini yok eden iki olaya bir daha şahit olabilir mi bilmiyorum. Dünkü zaferimiz niçin ve bu ortaklık niye?

Dün şu boğazlarda ve deryada, dün şu sahillerde ve dağlarda «KAHPE» sıfatıyla bir düşman yenilmişti, yardakçılarıyla. Bugün o kahpe, hala daha namus kazanmadı. Heyhat ki, şimdi biz, dün dedelerimizin, dünyanın gözünü faltaşı gibi açtırarak, göz yaşartıcı, tüyler ürpertici kahramanlıklarıyla kazandığı zaferle koruduğu mübarek vatanla ve onlardan bize kalan ne varsa hepsiyle bir ortaklığa giriyoruz. Artık çocuklarımız o güzelim türkçeyi öğrenemiyecekler. Onlar için Türkçe, Etice, Akatça, Sanskritce gibi bir şey olacak. Ey millet, senin dağ doruklarında küfüldeyen poyrazla türkü söylediğin, altın başaklı tarlalarında sarı sıcağın alnından terlerini şıpır şıpır damlattığı vakit mırıldandığın, senin gurbetten köyüne - cepheden sılaya yazdığın mektuplarındaki manilerinin - destanlarının dili unutulacak, kaybolacak.

Gün gelip yapmak istedikleri şeyler gerçekleşirse, senin torunların, Avrupa Birleşik Devletleri hüviyet cüzdanını taşıyacaklar. Bir zamanlar dedelerinin ana dili olan Türkçe'yi tarihi bir araştırma

için öğrenirlerse, öğrenirler de sizlerin yaptığınız kahramanlıkları okurlarsa, Avrupa Devleti'nin kafalara dökeceği betonlardan sıyrılarak namuslu düşünebilme yeteneklerini kaybetmemiş olurlarsa bize, size değil bize lanet, sizlere de rahmet okumak olur işleri herhalde. Rahmet ki, kaybedilenler kan pahasına, can bedeline kıymet bürününce. Yok eğer, kurulmuş yeni devlet düşüncelerini cin çarpar gibi çarpmışsa, Hristiyani ve materyalist kültür sapık Yunan düşüncesiyle kafalarını şartlandırmış olursa ve Batı'nın yıllardır kurtulamadığı fasit dairenin içine düşerek Piyer Lermit kini gözlerini bürümüşse ve yeni kültürün cenderesinde Anadolu'da Costantinople'ler hülyasındaysalar, o zaman biz müsterih olabiliriz. Zira sizlerden dedeleri olduklarına utanacaklar ve bizim gibi babaları olduklarına iftihar edeceklerdir. Sizler barbar olarak zikredileceksiniz, bizler de ileri ve medeni bir akımın öncüleri olarak anılacağız.

Şöförün patlayan araba lastiğini tamir için çalıştığı şu an küçük bir kayanın üstüne çömelmiş, ellerim Marmara'nın tuzlu sularında düşünüyorum. Marmara'nın sisleri arasından düşman gemileri bir bir çıkmakta. Yukarı tepelerde Mehmetçik siperde. Topçular hazır. Karşılıklı atış başlıyor. Düşman güllesi bir topçu takımımızın, yanı başına düştü. Şarapnel, nişancı Kara Ahmet'in kolunu koparıp götürdü. Arkadaşları toz toprak içinde, yardımına koşuyorlar. «Hayır!» diyor Ahmet Çavuş, «Siz topu ateşleyin.» Şu an düşman gemisinin bacasından giren güleyi görür gibi oluyorum. Kara Ahmet Çavuş'un yüzü o anki gibi sevinçle bakmıyor. Gölgeli, hüzünle, kırgın ve dargın bakıyor bana. Artık Kara Ahmet Çavuş'un hayaline bile bakamıyorum. Göz kapaklarımı, yüzlerim utancımdan kıpkırmızı, eğiyorum. Dudaklarımda: «Çanakkale içinde aynalı çarşı. - Ana ben gidiyom düşmana karşı.» beyti dökülüyor. Elinde transistörlü radyosuyla bir yolcu yanıma doğru yaklaşıyor. Radyodan gelen ve leylek lakırtılarına benzeyen İspanyol müziği nağmeleri kulaklarıma hücum etmekte. Ama içimde bir tutku, ama içimde bir umut var. Tarihin, «kendi öz medeniyetinden kopan bir neslin ferdidir» damgasını, kendime vurdurmak istemiyorum.

Etrafımızı koyu, kopkoyu bir sis örttü. Tarihimizin üstünü, benliğimizin üstünü, ideallerimizin üstünü, istikbalimizin üstünü, istiklâlimizin üstünü örten sis gibi. Bu beyaz kefenleri, bu beyaz karanlık perdeleri yine yırtıp paramparça edeceğiz. Elli sene öncekine benzer:

«Çanakkale içinde bir dolu testi.
Analar babalar ümidi kesti.»

Otobüsümüzle yola devam ediyoruz. Hafif tepelerden deniz yer yer görünüyor, kayboluyor. Dalgalanan arazinin alçalan yükselen manzarası içinde, kim bilir kaç güneş, Marmara'nın tuzlu sularında eridi yahut tepelerin eğrilip doğrulan şeritleri arasından batıp gitti. Sayısız hanümanlar yandı, hesapsız ocaklar söndü. Kaç yavru babasız, kaç ana oğulsuz, kaç gelin kocasız, kaç kız duvaksız kaldı. Tarih platformunda göz açıp kapayacak kadar kısa bir zamanda akıl almaz zaferler kazandık ve akıl almaz değişimler geçirdik, geçiriyoruz. Her şeyimizle değişiyoruz. Politikamızla, anlayışımızla, yaşayışımızla. Dünyanın değiştiği, çağdaş medeniyete girildiği söyleniyor. Kurtla kuzunun yanyana yaşayacağını, tilkiyle tavuğun aynı kümeste barınacağını, insanın koynunda yılanın uysal uysal duracağını söylüyorlar. Fıtrat, fıtrat düşünceleri ayrı olanları bir arada kardeş yapmıyor. Bile bile akıntıya kürek çekiliyor. Eğer insanlar hain niyetli değillerse hangi akıllı, kuzuyu kurda, tavuğu tilkiye emanet edip dostluk olsun diye insanın koynuna yılanı sokmak ister. Ortada değiştirip hükmetmek isteyenlerle, değiştirilip hükmolunmak istenilenler var. Bu kadar. Gerisi, külahımın masalları. Gerisi boş. Gerisi palavra. Sersefil edilmek istenen sadece şanlı bir eçdadın zavallı gibi görünen torunları.

.. ..

Sis dağıldı. Güneş çıktı. Deniz görünmez oldu. Hala dalgalı bir arazide ilerliyoruz. Ufukta sıralanmış mor dağcıklar var, ağaçsız. Her tarafta sayısız tepecikler. Arabamız bunların arasından bir çıkarak bir inerek ilerliyor. Bol sayıda tek mezarlara rastlıyoruz. Her tepe bağrında bir yiğit yatırıyor. Bir atsız kahraman yatırıyor. Bir aslan yatırıyor. Adları Mehmet, ünvanları şehit ve milletimizin gönlünü taht edinmişler. Toprak, sıcak bağrında, şefkatli kolları arasında, ananın oğula kavuşması gibi sarmış onları. Çoğunun taşları bile kaybolarak tümsekler halinde kalan mezarlarını sevgisi içinde kaybetmiş. Kem nazarların görmesini istememiş. Mezarlarından bir iz dahi bırakmamış çoğunun. Sevenlerin kalbine nakşetmiş mezarları bu topraklar. Her bayram arifelerinde, her kandil günlerinde, her bayramda ve her seherde, eller, bu adsız kahramanlar için duada bulunuyorlar. Onlar, Peygamberin ağuşunda kanlı elbiselerinden güller açmış bir şekilde dualarını lezzetini duyuyorlar. Samimiyetini, sevgisini, sıcaklığını, şefaatini duyuyorlar. Onlar en emin, en mutlu, en güzel, ebedi bir yerdeler. Yaptıklarının mükâfatı, fedakârlıklarının karşılığı, bir taneden yedi yüz başak veren buğdaylar misali karşılanmış. Ya biz? Biz neyiz?

Yol boyu, başta Çanakkale Harbi olmak üzere sayısız felâketlere uğramış yeşil altın denilen mübarek ormanların yerinde bozlanmış, tortulanmış topraklar, bodur çalı ve çırpılarla, küller var. Tepeler yağmurdan, rüzgârdan, selden, milletimizin eli, milletimizin dudağı, milletimizin gönlü gibi şerha şerha çatlamış, yarılmış. Erozyon, üzerinde gümüş pınarların aktığı, altın kekliklerin sektiği hülyalar gibi tatlı ormanların bulunduğu güzelim toprakların, humuslu, kırmızı, sarı, sakız gibi kaymak tabakasını, bir dev gibi yalayıp yutuvermiş. Hâlâ daha yutmakta, tüketmekte. Artık toprakların altından kel kayalar yer yer ve acı acı sırıtmaktalar. Tepelerdeki top top olmuş boz renkli çalılar ve gilgiliier, tarla aralarındaki tek tük içi çürümüş eski meşe ve palamut ağaçları, şerefli mazideri ve gür ormanlardan kalan acı hatıralarını, can verişlerinin, tükenişlerinin son çırpıntılarını, dalları uçlarında kalan bir iki yaprakla haykırıyorlar. Haykırıyorlar lâkin haykırmaları ancak fısıltı derecesinde.

Sen misin, yoksa hayalin mi garip vatan? Hayalin mi yiyip bitirdiğimiz, paralayıp yuttuğumuz? Yol kenarlarında kerpiç duvarlı evlerden mürekkep, damları ayçiçeği ve buğday sapları ve otlarla örtülmüş, bir saldırı anında iç kısımlara terkedilip gitmeye müsait, içinde her an düşmanı düşünen insanların yaşadığı köyleriyle, bu acıklı manzara, olsa olsa garip, öksüz, sahipsiz bir vatanın hayali olabilir.

.....

Yollarda, ağaçlandırılmış sahalara ve korulara rastlıyoruz. Dikilen çam fideleri bakımsızlıktan sararmış. Otların ve şimdi hayal olan muhteşem ormanların artıkları arasında kaybolup gitmişler. Kökleri çıkmış ve yer yer yanmış çam kütükleri, ağaçlandırma sahaları içinde acı bir maziden kalan acı nişaneler. Ormanı ve toplumuyla, sıcağı hala benliğimizi kavuran bir yangının külleri arasında, artıkları içindeyiz.

.....

«Cümleten geçmiş olsun. Yolculuğumuz burada sona ermiştir. Firmamızı seçtiğiniz için teşekkürler. Şikâyetlerinizi müdüriyete, memnuniyetinizi dostlarınıza bildirmenizi rica ederiz. İyi günler. Hayırlı işler.» diyen kaptanın sözleriyle kendime geliyorum.

.....

Lise yıllarımdaki hatırlayamadığım bir yolculuğumda yazdığım bu satırları, yine o yılların ders kitapları arasına sıkışıp kalmış tozlu bir bloknottan okudum. Sonuna, belki de yolculuk yaptığım otobüsün ön camındaki süslü naylon şeritte yazılı: «Ömür biter, yol bitmez.» sözünü yazmışım.

ARADIĞIM

Yusuf AKTÜRK

Ay gibi yıldız gibi doğar içime
Vahşice hor görülmüş bir şeyi sevmek

Ruhumu saran bir sevinç yumağı
Uçarım uçarım bulutlara dek

Sonra çiçekler gelir aklıma, çöllerde
Çıldırtır aklımı geceyi görmek

Bir şey ki uğruna can bile azdır
Bir şey ki uğruna herşeyi vermek

Zaman ki saatler bitiremiyor
Amaç şu: uğraşıp sabaha ermek

Bulut mu gözyaşı mı ıslatan beni
Aradığım umut içimde demek

BEN

Aşık İsmet Namlı

Aşkım derya gibi bulunmaz dibi,
Köprü kurulacak çaydan değilim.
Köküm yerli kaya koca dağ gibi
Söküp atılacak soydan değilim.

Düşmanla dolmuştu bu yeşil ovan
Kim oldu onları yurdundan kovan
Karada kurt oldum havada doğan
Av ile avlanan toydan değilim.

Dev olmuş karşıma bildiğim cüce
Dese de boş amma, gidiyor güce
Gönlüm engin durur, şanım çok yüce
Alçakla ölçülen boydan değilim.

Aşık İsmet derki nice devletim
Dünyada bir ucdan uca devletim
Üçbin yıllık tarih koca devletim
Kırk günlük kurulan köyden değilim.

ÖRS KIRILDI

Hasan CAN

Hay Kara Osman'ım hay! Anlatacağım gayrı, anlatacağım. Sırası geldi. Aklın her şeye eriyor artık. Baban çalışamıyor. Han sana kalıyor bundan sonra. Bütün işler senin omuzunda gayrı. Maşallah bileğin güçlü. Kafan da, bilgin de bileğin gibi oldu mu sırtın yere gelmez, Allah'ın izniyle. Şimdi oğlum şu çolak dedenin sözlerini can kulağıyle dinle. Emri Hak ne vakit gelir bilinmez. Belki sana vasiyet edecek bir zaman bile bulamam bir daha. Eyi dinle Osman'ım. Söyleyeceklerim sana çok lâzım olacak. Ben bunca yıldır seni bekledim. Senin büyümeni, senin ermeni bekledim. Allah bana sabır verdi, ömür verdi de çok şükür, bugünleri gördük. Baban, zamanında beni dinlemedi. Ne dediysem sözümü tutmadı. İşte hanımız onun için böyle bin perişan oldu oğlum. Yah! Viraneye döndü. Baban sonradan pek pişman oldu ama, ne çare...

Bizim hanımız böyle değildi Osman'ım! Bambaşkaydı evelden. İtibarımız pek yüksekti. Herkes memnundu bizden. Bizim yaptığımız silâhlar her yerde aranırdı. Kılıca en güzel su, bu handa verilirdi. Bizim kılıçlarımız, bizim kalkanlarımız, zırhlarımız en uzak iklimlere, başka ülkelere kadar yayılmıştı oğlum! Arap ülkelerinde, Acem'de, Cezayir'de, Halep'te, Şam'da, Tunus'ta daha nice yerlerde en bahadır yiğitler bilirlerdi ki, kılıcın hası, en keskini ve en kırılmazı bu handa yapılır. En delinmez zırh, en dayanıklı kalkan burada imâl edilir. Bu handan kılıç kuşanan bir yiğit, bunu kendisi için en yüksek bir paye bilirdi Osman'ım!

Bu hana 'Osman Hanı' derlerdi oğlum. Osman Hanı. Neden, bilir misin? Söyleyeyim. Bizim dedelerimizden biri varmış. Osman'mış adı. Pek mahir bir ustaymış. Ustaların piriymiş. 'Kara Osman' derlemiş kendisine, benim sana dediğim gibi. Seni hep ona benzetirim. Hep onun gibi olacaksın diye bakarım sana. Rabbim ömür verir de o günleri görür müyüz bilmem. Osman Dedemiz bir koca örs yapmış oğlum. Tam yedi kollu. Her bir kolu ayrı bir vazife için ve ayrı ayrı şekillerde yapılmış. Rivayete göre, Osman Dedemiz bir rüyasında büyük bir ağaç görmüş. Dalları bütün cihanı kaplıyormuş. Allah'ın mübarek kullarından, erenlerden biri bunu şöyle yormuş: Senin evlâtlarının yapacağı silâhlar bütün dünyada ün yapacak. Yedi iklimde kullanılacak demiş. Osman Dedemiz de onun için örsü yedi çatal yapmış, yedi kollu. Ve örsü yaparken de dua etmiş; «Allahım bu örste yapılacak silâhların, senin namını, senin kelimeni yüceltmesini nasib et!»

İşte oğlum, örsü Osman Dedemiz yaptığı için hana da 'Osman Hanı' demişler. Ve asırlar boyu hep böyle denmiş, durmuş. Esasında bizim hanın itibarını yükselten o her kolu bir iklimi işaretleyen yedi kollu örstü. O asırlık örstü. Bilmeyen yoktu o örsü. Dost da bilirdi, düşman da. Dostlar bilir ve inanırdı ki oğlum; bu handa, o örsün üzerinde yapılan kılıçların keskin olması, tüfeklerin isabetli oluşu, ve zırhların sağlamlığı, Allah'ın, bu hana ihsan ettiği manevî bir uğur ve yardım sebebiyledir. Bunun için dostlarımız canları gibi severlerdi bizi. Düşman da şu örsü bir ele geçirsem derdi. Uzun zaman bunun planlarını kurardı aklından. Bazan kuzu postuna girer, dost gö-

Şölen

Erdem MURAT

Bu akışlar hep tutsak
Yürekler kördüğüm

Aşkı sürgün ettik ülkesinden
Boğduk imanı kör dehlizlerde
Çektik darağacına kadınlarımızı
O çok alımlı vitrinlerde

Kabir topraklarından yapılan bir handır bu
Ölüm çığlıklarından bir şölen

Desen : Hamit YÜKSEK

rünür, bazan dişlerini göstererek saldırırdı. Bu saldırılara karşı gerçek dostlarımız ve sevenlerimiz, ellerinden geldiğince korurlardı hanımızı.

Bu handan nice mahir ustalar gelmiş geçmiş Osman'ım. Hepsi de o yedi kollu örse dayanmışlar. O örsün üzerinde usta olmuşlar. Usta yetiştirmişler. Ve oğlum, ta Osman Dedemizden beri bu handa yapılan silâhlara 'Osman' imzası atmak adet olmuş. Hiç değiştirilmemiş. Benim gençliğimde de aynı imza atılırdı. Han, babanın eline geçince imza değişti oğlum. Sade imza değil, hanın herşeyi... Neden diyeceksin değil mi? Söyleyeceğim.

Ben otuz-kırk yaşlarında kadardım oğlum! Böyle değildim tabi. İki kolum da sağlamdı. Gücüm-kuvvetim yerindeydi. Ne durulmak, ne yorulmak bilirdim. O yedi çatal örse her gün sabahtan gün batımına kadar tokmak sallardım. O babanın tokmağı var ya, sen onun ağırlığına bir o kadar daha ilâve et. İşte o ağırlıktaki bir tokmağı sallardım da ıh bile demezdim oğlum.

Epey yetişmiştim. Hanın hemen her işinden anlardım. Demir nasıl tava gelir, nasıl dövülür, çeliğe nasıl su verilir, bunlardan tut da, kılıç kabzası, tüfek kundağı işlemelerine kadar hepsini bilirdim. Lâkin babam, olamadın derdi. Daha istediğim gibi usta olamadın derdi.

Babam gönül bilir, sabırlı, yaşlıca bir zattı oğlum. Aç bulsa yedirir, çıplak bulsa geydirirdi. Yalnız hasta idi. Gezerdi, dolaşırdı, hanın işlerini yürütürdü ama, hastaydı yine. Şimdi verem mi diyorlar ney? İşte onun gibi, ondan da kötü bir şey. Bu hastalığı yeni usta olduğu ve hanın işlerini dedemden devraldığı zamanlarda başlamış.

Önceleri bir nefes darlığı varmış babamda. Ben küçükmüşüm o sıra. Handaki çıraklardan biri bu nefes darlığından kurtulması için babamı bir hekime götürmüş. Avrupalı bir hekimmiş. İngiliz miş herhalde. O çırakla iyi tanışırlarmış. İlâçlar vermiş. Lâkin o ilâçlar nasıl bir ilâçsa aksi tesir yapmış babama. Pek zarar vermiş bünyesine. Bir takım tanıdık dost yüzlüler de bir Fransız hekimini tavsiye etmişler. Fayda etmemiş, o daha çok çektirmiş babamı. Sonra bir de Alman hekim demişler... Elhasıl, babama ne ol-

duysa Avrupalı hekimlere gittikten sonra olmuş. Onların ilâçlarından. Bileymiş böyle olacağını, ta baştan bu hekimlere Fuzuli gibi; «El çek ilâcımdan tabipkılına derman ki helâkim zehri dermanındadır.» derdi herhalde. Olan olmuş gayrı.

Babam rahmetlik, yine o hasta haliyle örsün başından ayrılmazdı. Örs boş kalmasın derdi. Yoksa bu örste emeği geçen nice insan bizden hesap sorar, yakamıza yapışırlar mahşerde, derdi. Bana da sık sık: «Oğlum benden sonra örs sana kalacak, han senin olacak. İyi sahip ol» diye tembih ederdi.

Hey gidi hey! Hani ulu çınarları bilir misin Kara Osman'ım benim! Asırlık çınarları bilir misin? Baş döndürücü yükseklikte olur. İri iri, uzun uzun kolları olur. O kollarda nice uzun asırların, nice nesillerin izleri vardır değil mi? İşte ben bu hanı öyle ulu çınarlara benzetirim oğlum. Kara Osman Dedemizin diktiği bir çınar say, sen bunu. Babam bu ulu çınarın son sürgünüydü, son koluydu. Bu koldan bir sürgün daha vermişti hay oğlum. Bir filiz daha sürüyordu. Belki o da büyüyecek büyük bir kol olacaktı. Ve yeni sürgünler verecekti. Ama olmadı. Çınar kurudu. Kökünden kuruttular onu. İşte o son sürgün, o büyüyemeyen son filiz bendim oğlum. Bu aciz dedendi. Daha usta olmadıydı. Çıraktı henüz. Koca çınar nasıl kurutuldu diyorsun değil mi? Dinle dedeni öyleyse!

Oğlum! Dünyada en kötü şey nedir biliyor musun? Cahillik derler değil mi? Cahillik. Peki cahilliğin en kötüsü nedir öyleyse? Onun da en kötüsü oğlum, dostunu ve düşmanını tanımamaktır. Dostun kim, düşmanın kim bilemezsen cahilsin. O zaman kendi iradenle kendi benliğinle yaşayamazsın.

İşte çınar, dost - düşman bilemediğimiz bir zamanda kurudu oğlum. Babamı hasta edenler, Avrupalı hekimlere götürenler çıraklarıydı, dost bildiklerivdi. Kendi hanımızda çıraklık edenin düşman olduğunu nerden bileceksin? İşte bilemedik.

O Avrupalı hekimler meğerse hekin değil birer canavarmış. Hani, dedim ya Örsü ele geçirmek için uzun zamandı uğraşan düşmanlarımız vardı diye. Niha yet gün geldi, emellerine ulaştılar. Bü yük bir kavga oldu hanın önünde. Dö vüştük. Canla başla dövüştük. Baban hasta haliyle son gücüyle vuruyordu. O gün Allah'ın yardımıyla yenilmez bir güç, tükenmez bir hırs vardı içimde. Hanın kapısına kale gibi durdum. Düşmanımıza bir adım bile attırmadım içeri. Gözleri kanlı kanlı o canavar sürüsü yalçın kayalara çarpan sular gibi dökülüyordu karşımda. Lâkin böyle devam etmedi. Kolum koptu. Sol kolumu kopardılar. Yine durmadım. Tek kolumla devam ettim kavgaya. Yine geçirmedim düşmanı. Hana sokmadım. Sonuna kadar da sokmazdım Allah'ın izniyle. Tek kolumla yeterdim onlara ama, beni yıkan babamın öldürülmesi oldu. Çıraklar arkadan kahpece, hançerlediler babamı. Babam düşünce gayrı bir şey yapamadım. Yapamazdım da... Yere yığılıvermişim hemen.

Gözlerimi açtığımda kendimi bağlı buldum handa. Han öyle tarumar edilmiş ki, herşey mahvolmuş. Örs, o asırlık yedi kollu örs hiç kırılır mıydı hay Osman'ım. Kırılır mıydı? Yüreğim parça parça oldu. Ne kopan koluma, ne öldürülen babama yandım. Ecdad yâdigârı örsü koruyamamanın acısını yıllarca çektim.

.....

Baban beni dinlemedi. Onun dostları vardı. Bizim ulu çınarı kökünden kurutan, örsü parçalayan dostlardan. Baban onlara uydu. Onlara uymayı büyük meziyet bildi. Onların gülen yüzlerinin altındaki sinsice düşmanlığı farkedemedi.

.....

Şimdi hanın sahibi sensin oğlum! Bütün yük senin omuzunda gayrı. Umutlar sende. Sakın babanın hatalarına düşme. Baban etti sen etme! sen şimdi Kara Osman Dedemizin gittiği yoldan gideceksin. Önce çok sağlam bir örs yapacaksın. Çok sağlam bir örs... Fakat, örsü yaparken Kara Osman Dedemizin duasını unutmayacaksın!..

İçimizden Birisi

SEBİLHANE BARDAKLARI

M. Ali TAŞÇI

Desen : Hamit YÜKSEK

— Nerliiiimaaann! Hayaaaaatıımmm! Nerimaan!

— Ne var başımın belası?

— Ay ne kadar güzel olmuşsun böyle. Gel bir öpeyim seni şekerim.

— Geç bunları, bu telaş ne?

— Daha sorar ne? Kız üç derstir nerdesin? İngilizceci yazılı yaptı. Biliyorsun sözlüsünde çok gaddar avrat.

— Geç, sonra?

— Edebiyatçı da nerdeyse yazılı yapıyordu. Gelecek haftaya zor razı ettik. Ha, az daha unutuyordum. Sakın bu halinle bedenciye görünme. Sabah 4-A'nın kızlarının saçlarını makaslamış. Ah benim güzel yavrum, ne güzel de sümbül etmişsin.

— Kolayı var bir tanem.

— Nasıl?

— Derse girmem.

— Böylelikle yarım gün de tamamlanmış olur. Sana bir şey deyim mi kızım?

— Emret komutanım!

— Neriman, beni şakaya alma. Korkarım bu gidişle derslere çalışmana hiç lüzum kalmayacak. Devamsızlıktan topu atarsan, arka kapıdan diplomayı eline verıverirler. Biliyorsun bir sınıfta üçüncü dikişi attırmıyorlar.

— Amaaaan umurum da ya! Almanya yolları hep bizim için. Ben liseyi bitireceğim de, merkezi sistemden yüksek puan alacağım da fakültenin birine gireceğim. Fakülteyi bitireceğim de hayata atılacağım. Aklımı, peynir ekmekle yemedim. Haydi kızım bana eyvallah! Allah size sabır versin. Gayret versin.

— Dur bir dakika nereye?

— Merak edilecek bir şey yok, sonra anlatırım.

— Acaip!..

.....

— Orta boy yaprak dolma.

— Evet.

— Üç buçukluktan hamsi.

— Evet.

— Yarım kilo kaşar.

— Evet.

— Bir kutu marmelat.

— Tamam.

— Beş yumurta ve bir kangal sucuk.

— O da geldi.

— Bir de şey!

— Ney?

— Şey!..

— .....

— Gözleriniz ne güzel!

— Rica ederim bayan alış-veriş ediyorsunuz.

— Kuzum Osman Bey, siz hiç etrafınızı görmüyor musunuz?

— Müşterim olarak güzel hizmet vazifem icabıdır. Size karşı tatsız davranışlarımın olmasını arzu etmiyorum.

— N'olur beni anlayın, her an sizi düşünüyorum.

— Bu konuda kesin prensiplere bağlı bulunduğumu müsadenizle hatırlatmak isterim.

— Karşılığında hiç bir şey beklemiyorum. Dertleşelim sadece, arkadaşım olun yeter. Kimseye duyurmayacağıma söz veriyorum.

— Hesabınız bayan. Aramızda böyle bir mevzuun geçtiğini unuttum bile. Müşterim olarak hürmetim sonsuzdur.

— Bir kalbi reddettiğiniz için ileride pişman olmayasınız Osman Bey?

— Hayat acılarıyla güzeldir. Pişmanlıklar olmasa tecrübeler kıymetsiz olurdu.

.....

— Osman Amca, çikilotaların birini yiyebilir miyim?

— Parasını verdikten sonra hepsini bile yersin hanım kızım. Biz onları başkaları yesin diye satıyoruz.

— Saçlarım nasıl Osman Amca?

— Hiç kuaförlük yapmadım, ne bileyim kı.

— Bluzum?

— Terzilığım de yok.

— Ben nasılım?

— Kalkarsam sana nasıl olduğunu gösterirım. Defoolı mendebur! Babası yaşındaki adamla dalga geçmeye de utanmıyor. Tövvbe tövbe! Cık cık cık! Kıyamet mi yaklaştı nedir? Bacak kadar, boyundan büyük haltlar karıştırıyor.

.....

— Buyrun efendim, bir emriniz mi var?

— Ihı ıhı ıhı!

— Vitrinimizde bol çeşit yoktur. İçeriye buyrun.

— İçeriden bakalım hayatım.

— Boş ver nonoşum bu maldan anlamaz. Bak sana suratı sirke satıyor. Hayatın zevkinden ne anlar böyleleri. Bırak içerde pineklesin.

— Haydi hanımlar, kaldırımdan yürüyün ayağınız toz olmasın. Alın voltanızı. Burada sizin ağınıza yakalanacak balık yok. Başka yerde piyasa yapın bakalım, asvalttan!

.....

— Pazar ola komşu, ne var ne yok gazetede?

— Eyvallah! Hiç, ıvır-zıvır.

— Hükûmet kurulmuş mu?

— Yok be canım ne hükûmeti? Altmışında milyonluk bir cadaloza yirmi altısında bir açıkgöz vurulmuş.

— Eeee?

— İkisi de bizim için para mühim değil aşk mühimdir diye deliler gibi eğlenirlermiş. Amerika'da günün konusu olmuşlar.

— Amerikadaysa olur canım. Başka?

— Başkaaa! Başka, bak şu meşhur İngiliz aktrist var ya. Adına dilim dönmüyor. Sekizinci kocası olan gâvurdan, evliliğinin onuncu günü ayrılmış.

— İyi iyi! İngiltere'de daha şu kadar milyon erkek var canım. Başka?

— Başkaaa! Başka, plajlarımızı beğenen yabancı turistler denizden çıkmıyormuş. Birisi vücudunu yakmak için özel alet getirmiş. Şu resimler de bizim koçlarla çektirdikleri. Hepsi. «Dünyada en çok hoşumuza giden, Türk erkekleri oldu. Hem kıskançlar, hem ateşliler.» diyormuş falan filan. Bu arada şile bezinden yapılan bikinileri teşhir eden mankenlerimiz büyük ilgi görmüşler.

— Başka?

— Başkaaa! Başka, Fransa'da senenin modeli, bir fransızın Türkiye'den aldığı heybeyi keserek yaptığı mayo ve sütyen olmuş. Bir de karpuz kraliçesi seçilen Rena, bacaklarının güzelliği ile dikkati çekermiş. Sahnelerden ve beyaz perdeden gelen teklifleri: «Şimdilik bir şey düşünmüyorum.» diye reddetmiş. Bu da bir pozu.

— Başka?

— Başkaaa! Başka, bir de halkla yapılan anket var. Halk, okullara seks dersi konmasını istiyormuş. Analar artık: «Yavrum seni leylekler getirdi.» demekten utanırlarmış. Anketten ve istatistiklerden varılan sonuç, allelerde kıskançlık felâket getiriyormuş. Batan bir kayıktan sahile kaçak Amerikan sigaraları vurmuş. Gazinocular kadın şarkıcılarda sesten çok fizik güzelliği arıyorlarmış. İşte bir sürü yalan dolan şey. Başından da söyledim ya canım, ıvır-zıvır.

— A benim kurban olduğum komşum Osman Efendi? Demek sen, her gün, iki üç saat ıvır-zıvırla mı uğraşıyorsun.

— Haydi haydi gene başlatma kavgayı. Alıştık deriz be kardeşim. Alıştık bu merete işte. Alışmış kudurmuştan beter derler. Var mı bunun ötesi? Haydi bıraksana sen sigarayı.

— Sigara başka canım.

— Başkası maşkası yok. İkisi de bir. Nasıl yüz binlerce sigara tiryakisi varsa, yüzbinlerce de gazete tiryakisi var.

.....

— Ulan dünya, yalan dünya! Sen dönüyorsun, ben dönüyorum. Her şey dönüyor. Dönüyor ortalıkta bir şeyler ama kaç yıldır kaldırdığım taşların altı hep boş çıktı. Neyin ne olduğunu anlayamadım bir türlü. Yaş kırk iki. Anamızdan doğalı gün görüyoruz. On yıldır, gözlerim, camına «gıda pazarı» diye yazdığım garipanenin kapısında. Bu kaçıncı hafta geçen, sayısını bilemediğim. Hep aynı mahzunluk, sandalyemde, cumartesi akşamları bekleyen. Karşı meyhaneler dolu, kahveler tıklım tıklım. Klüpler, koyu perdeli kapıları ve alta doğru inip giden merdivenleriyle sinek şerbeti gibi. Tatlı bela. Kaldırımlar dolu. Dükkânlar dolu. Her yer dolu lâkin seneler sadece boşluk getirdi yüreklerimize. Güvensiz'ik, reklam ışıkları gibi her akşam gözlerimizde. Hülyalar, karşı dairelerin perdelerinde kıvrım kıvrım. Hayaller apartmanlara tırmanmakta. İpekteki boncuklar gibi taksiler yol boyunca dizilmiş. Biz yine kepenkleri kapayınca yayayız çamurlarda.

Kabirl cennet ola rahmetli babam, ne güzel düşlerle gönderdi İstanbul'a beni. Geçen yel gibi geç'yor. Gelecek, dağ gibi tortulaşıyor. Gelmek bilmiyor bir türlü.

O zaman on dördündeydim. Üç senelik ilk mektebi bitireli iki sene olmuştu. Köy bu. Benim kafada da kavak yelleri esiyordu. Çobanlığı sevmezdim. Çifte-çubuğa karşı da yoz

dururdum. Babam bir sene baktı halime, iki sene baktı:

— Gel yanıma gül-gürbüz yavrum. Bakarım hallerin duman görünür. Bakarım bu gidişle köyde berduş olacaksın. El-âlem oğlunun terbiyesini veremedi diyecek. Cebine harçlığını koyayım da git biraz gurbet gez. Berduş olursan bile gözümün görmediği yerlerde ol. Kim bilir, belki bir kazanın kulpundan yapışırsın. İkisini de olamazsan, baba ocağının kapısı açık her dalm. Dön gel geri kabulümüzsün. Seni gönderirken yüreğim sızlar ama elimden gelen yoktur. Hem burda kalsan ne yaparsın? Varacağın Antep, yiyeceğin pekmez olur. Diyeceklerimi kalbinden çıkarma, sıtkını sıkı tut, sonu hayır olur. Şimdi iyi dinle: Şehir yerinde gezmek hoş olur. Hem dükkân camlarının önündeki taş döşemeli yerde fes eğerek gezmesi çok kolaydır. Senin çalışman gerek ama vücudunu kirden, ağzını küfürden, kalbini kibirden koruyacaksın. Eline sahip olacaksın, diline sahip olacaksın, uçkuruna sahip olacaksın. Uğru olsan, haramî olsan bile insaflı olacaksın, doğruluğu elden bırakmayacaksın. Oğlum, biricik oğlum, şehir kızları da cilveli olur. Sakın onlara kanma. Sana kırıtırlar, sırıtırlar, yalandır. Aldanma. Seviyorum sanarsın kendi kendini kandırırsın. Sevgi geçer yalan olur, sonu sokar yılan olur. Vaktinin geldiğine kanaat getirince dön gel. Evlendirmek boynumuzun borcu. Elbet bize de bir helal süt emmiş bulunur memlekette.

A benim tatlı yavrum, şehir yerinde amelelliğe-ustalığa heves etme, sonu gelmez. Bana kalırsa zanaata da girme. Her ne kadar altın bilezik deseler de, tek başına bu devirde elden bir şey gelmiyor. Yan başına-dön başına, yapsan yapsan ya üç hasır dokursun, ya beş ayakkabı dikersin. Fabrikaların da olmaz ya. Bu zamanda, ya toprağın olacak ya ticaretin. Gerisi eveleme-geveleme. Ömür biter yol bitmez hesabı zahmeti de bitmez rahmeti de. Her şey gelir geçer. Lâkin sen her gün iki lokma rızkın peşinden koşturur dursun. Toprak bizde yok. Ticareti de ben yapamadım, bari sen yap. Sermayen yoksa gençliğin var. Ömürden büyük sermaye olmazmış bilene. Ecdadımız boş yere, rençber kırk yılda, tüccar kırk günde dememiş. Şimdi şehirlerde her şey satılıyor. Taş götür taş satarsın. Aklından çıkarma, satılık ziftin olsun, Selânik'ten kel gelir. Haydi sen sözümü tut. İyi olursa bahtından, kötü olursa bizden olsun.

O zamanlar üzüm hasretinden asmanın duvara yaslandığı gibi yad illerin yollarına düşmüştük. Ufak suda büyük balık olamayız deyip deryaya geldik. Yine garibanız, yine garibanız.

Gariplik sizlerin başınızda da mı var? İşte ben de sizler gibiyim. İçinizden, aranızdan birisi. Ama biraz başka, biraz değişik. Fakat kırk milyonluk bütünün bir parçası. Her parçanın, bütün içinde kendine has yeri, özellikleri neyse ben de öyleyim.

Hatırlamak ne güzel. Acılar, kaybedilenler olmasa. Geçen her gün defterimizden bir yaprağı kapatırken arzular çoğalıyor, hüzünler artıyor, gayret azalıyor. Babam, sevgili babam, onun üç dediğinden ikisini yaptım. Evlendikten sonra üçünü de yaptım. Bugün elimde, başımızı iyi - kötü sokacağımız bir daire ve gelirlerini - giderlerini nereden sağladıklarını bir türlü öğrenemediğim, hırsızlama yağ yiyen kelpler gibi tüyleri parlak şu sosyete semtinde bakkaliye. İki yakamız, yirmi sekiz yılda ancak bu kadar bir araya gelebildi. Bunun on yılını baba öğüdünün birini tutmadığım cahillik yıllarına ayırırsak, on sekiz yılda yürüyebildiğimiz yol bu kadar. Takati olan yürüyor da yürüyor. Ama biz hep tökezlene tökezlene gidiyoruz. Hayat bu kardeşim. Ne biçim şeyse, daha bilemedim gitti. Küçükken babamız, küçük dedi bir şey öğretmedi, mahallede oynaştık hep. Derken, ilk mektep çıktı. Dumanı burnunda bir eğitmen verdiler gencecik, süt oğlan. Çık avluda halay çek. Gir içeri türkü söyle, marş bağır. Daha bir çok şeyler anlatırdı bize şimdi unuttuğum. Köyde de etmedik rezalet bırakmamıştı. Sonra kendimi burda buldum. Babamın cilveli dediği şehir kızlarından, fes eğerek gezmesi pek kolay olur dediği kaldırımlardan bir de gazetelerden, sinemalardan, sokaklardan öğrendim

hayatı, öğrenebildiğim kadar. Gidip köyden sıtkı bütün bahtı karalımı alıncaya kadar sürttüm. Çoğu zaman üstüm başım, zügürtlükten dökülür oldu. Açlıktan nefesim kokar oldu. Kaç defa sabahı kahvelerde bekledim. Gördüm ki, herkes: «Var mı pulun, olurum kulun. Yok mu pulun kapıdır yolun.» diyor. Gördüm ki, yer pek girilmez. Gök yüksek çıkılmaz. Gördüm ki, sahil gazinolarında bol bol deniz havası almak, karın doyurmuyor. Gördüm ki, kalyon deniz yüzünde, kayık kenarda kalıyor. Kenarlardan ise şöyle etsem, böyle kessem diye yıldızlara kement atmakla işler tıkırında gitmiyor. Tutunacak dal bulunmuyor. Kanaat gibi devlet olmaz deyip saye sarıldım. Sabrettim, didindim, inat ettim. Sadık ve şefkatli bir aile reisi oldum. Aradan bu kadar ömür geçti. Olup olanı bu işte. Her an yel esmeden kavutumuzu yiyelim dedik. Lodos vurdu, burnumuza-gözümüze doldurdu. Gerçi başımızdan kırk iki kışın karı geçti, titremekten korkmuyoruz. Korkmuyoruz amma donmaktan da çekinmiyor değiliz. Kös dinledik davula kulak vermeyiz. Gelvelakin, gök gürler de fırtına koparsa bir gün beklemediğimiz bir canlıpten...

Her şeyin ötesinde, tam on sekiz yıl önce, içinden diba çıkmaz dedikleri işkembeci kazanından çıkarttığım, çıkartıp da uykulara yatırdığım bir canavar vardı kara bağrımda. Asıl tehlike canları o taraftan çalıyor. Zaten başını kaldırmış, uluyan bir canavara, tam on sekiz yılın her günü, her saati, iğne dürtmek için hücum ettiler. Hep korudum onu, hep başını sıvazladım. Aslansın, birliksin, hele uyu uykun var, hem ele-güne karşı böyle uluyup durma ayıp olur dedim. Allah'ın her günü, dört duvarın arasında penceresinden, akşamlara kadar yollarımı bitmeyen bir sabırla bekleyen bir çift sürmeli göz; «baba baba» diyen bir çift ağız yardımcım oldu. Fakat yine Allah'ın her günü, tam on sekiz yıl, caddeler, sokaklar, müşterilerim, gazeteler, sinemalar, arkadaşlarım da bir şeyler koparıdılar benden. Bir şeyler ekledilerdi, doldurdular bana. Artık tahammülüm kalmadı. Yalçın duvarlar gibi olmak istedim hep ama seller baskın geldi. Ayağımı öptüler on sekiz yıl, fakat dayanma gücüm tükenmek üzere. Her zerremi nem çürüttü. Küflendi içerilerim. Dermanı elinden gelmeyen hasta doktorlar gibiyim. Her an hastalığımın ilerlediğini görüyorum, yıllardır bağlı tuttuğum canavarın bağlarını zorladığını hissediyorum. Son dakikanın, evet, son anın gelip çatmasından korkuyorum. Düşünmek bile tüylerimi diken diken ediyor. Ne kötü, ne kötü yarabbi!

Her sabah dükkânımı açtığımda, gazetecinin kapımın altına bıraktığı gazeteler; her pazar bu son olsun diye gittiğim filmler; son yıllarda hayli çoğaldığına şahit olduğum, her gün olmasa bile gün aşırı muhatabı bulunduğum ve deminden beri bir kaçı zihnimi rahatsız eden, gayet masumane, çok tabii bir ihtiyaçmış gibi, fakat gayrı meşruluğu da biline biline teklif edilen arkadaşlıklar, çırılçıplak arzular, hasretli bakışlar, iç çekişler, davetkâr gözler, cüretkâr hareketler, evet daha sayamadığım bir çok hadiseler, her önüne çıkan yeşilliğe hücum eden çekirge sürüleri gibi, başaklarıma, dallarıma, kollarıma, yapraklarıma, gövdeme, tam on sekiz yıl hücum ettiler. Kemirdiler, kemirdiler...

Köklerimi saldığım toprak ise çorak, susuz, çatlak...

.....

Aramızdan, içimizden birisi Bakkal Osman, bir cumartesi akşamının son saatlerinde, caddede gürültü ve hareket ayyuka çıkarken, kendi dünyasının yalnızlığında, başından beri izlediğiniz hadiseleri hatırladı, düşündü, duygulandı. Hesap etti, öçtü, biçti. Müşterilerine yılların alışkanlığıyla satışını yaptı. Nakavt yumruğunu almış boksörlerin bakışları gibiydi bakışları. Uyur gezercesine geçirdi saatlerini. Şuursuzca kapısını kilitledi. Kepengini örttü.

Kara bağrında uluyan canavarıyla, kara bağırlarında canavarları uluyanların aralarına karıştı gitti...

.....

— Silvuple mösyö!

— Kaliteli pürolar burda beyimmm.

— Dikkat ediniz beyefendi.

— Samsun, maltepe. Sarı uçlu, sarıılı

— Bayanlara çoooraplı

— Mil pardon!

— Yaaarın çekiliyor. Şaaansınız efendim!

— Ne alırsan kırk beş lira. Teeerliiiiik! Hanımlara teeerliiiiik!

— Kitaplar indirimli.

— Buyruuun, çeşitlerimiz yukardadır.

— Piliyz!

— Afedersiniz hanfendi, acaba size çok güzel olduğunuzu söyleyen oldu mu ?

— İltifatınıza mersiler!

— Rica ederim, sadece gerçeği söyledim.

Ümitle yaşayıp, mihnetle can verecek yolcu gibiyim kaldırımlarda. Ciğer yemekten van kedisine dönenler, insaflarımıza sımaşarak geçiyorlar kürklerinde. Bir endişe dudaklarımda. Korku göz bebeklerime saklanmış. Sokaklardaki sis değil, yanan yüreklerimizin dumanı. Hayallerimiz çat-ayaz caddelerde. Hareketlerimiz sanmayın, tereddütlerimizdir saran her yanı. Sıkıntılar boy boy kaldırımlarda. Her adımda, kolları boyunlarımıza dolanıyor. Ya başımıza gelecek, ya evde ölecek var sanki.

Duygularımızdır delik - deşik titreyen. Arzularımız vitrin vitrin dolaşmakta. Bazen salınıp giden bir kıvrımın peşi - sıra koşmakta. Zaman aç gözlü hevesleri misafir getiriyor kursaklarımıza. Dermanımız deryalar ötesinde uyumakta. Mutluluklar, Kaf Dağı'nın ardındaki devlerin karanlık kuyularında. Tunç yapılı çifte kapılar ardındaki karışık yollar, sevgilerimizin önünü kesmiş. Alnım, saçlarımı öpen rüzgâra ateş vermekde sevdasından.

Sokaklar anlayanlara çok şeyler anlatıyor. Caddeler dinleyenlere çok şeyler söylüyor. Televizyon antenlerine tünemiş kuşlar, kara noktaları sorularımızın. Saçaklardan damlayanlar, binaların gözyaşları. Çatıların uğultusu, gözyaşının ağıtları. Yollardan sıçratılanlar, urbalarımıza düşman. Sevinçlerimiz bataklara gömülmüş. Yitirdiklerim, arkam-sıra su dolan izleri gibi pabuçlarımın. Arkam-sıra ağlıyorlar. Köşeler zalimane bakıyor serserilere. Garibanlar kuytulara büzülmüş.

Bu kaçıncı mevsim, gözlerimizin önünden akıp giden. Yıllar yılı zahmetin üstündeki noktayı kaldırmaya çalışıyoruz. Rahmet edelim diye. Ne zengin olduk, ne ziyan ettik. Ömrü billah kazandıkça yedik. Elimizin suyu, boğazımızın akıntısına yetmedi. Üzümümüz yoksa yaprağımız var diye avunduk hep. Esmedi bir dem, rüzgârı bahtımın. Kaldı hayat harmanımda taneler saman ile. Bizim tavuk başkasının torbada, başkasının çarığı bizim çorbada şimdilik. Hay-huyla geçeceğe benziyor günlerimiz.

Bağıban bir gül için, bin hâra hizmetkâr olurmuş derlerdi eskiler. Biz bir lokma için dünyaya esir olduk da gam kasavet gitmedi serimizden. Her şeye eyvallah diyoruz fakat bir değirmen gibi hayat, öğütüyor her gün canı. Devran döndü. Temam oldu. Şimdiden geri selvili saray olacak değil yal Ömre güve düşüp, çehre güz gazeli gibi sararınca-solunca, eminim bayramlar kara yasla gelir.

Hey gidi koca dünya, dert yükü müsün?

— Önünüze bakın beyim.

— Deli mi ne?

— Gözün kör mü be adam?

— Bumuyun delliği de mi görmüyor kardeşim?

Bir köpek, tüyleri yapış yapış yağmurdan. Koca başlı tek yavrusu peşi-sıra koşuyor. Az öteden sekip giden bir kedi, sakınıyor kendisini çamurdan.

Bunlar da ne?

Anlaşıldı, anlaşıldı. Bizim hane yaklaştı.

.....

— Hoş geldin efendi?

— Hoş bulduk. Ne var ne yok?

— Sağol. Şükür bir şey yok.

— Çocuklar ne yapıyor?

— Oğlan yattı. Kız daha gelmedi.

— Evde değil mi?

— Perihanlara ders çalışmaya gidiyorum dedi.

— Maşallah, maşallah! Çift dikiş atınca tatillerde bile başını kitaptan kaldırmıyor diye sen de izin verdin değil mi?

— Verdim, verdim. Kızın büyüdü artık. İzin istemeye tenezzül bile etmiyor efendi.

— Bak serseriye bak!

— İstersen bakma ama ağzında bir Almanya lafıdır geveleyip duruyor. Okulun bitmesine çok varmış. Üniversiteyi nerden okuyup bitirecekmiş. Almanya'da iki sene çalışıp gelse zengin olurmuş. Kızlar yazıldığının haftasında giderlermiş. Babama araba alırım, para veririm, daha büyük ticaretle uğraşır diyor.

— Ağzının üstüne iki tane atmadın mı?

— Sen attın da, senden görüp ben de attım.

— Hanım hanım! Öyle destursuz destursuz, davulun kasnağına kasnağına vurup duruyorsun? N'oluyor sana böyle?

— Afedersin, canım çok sıkkın. Bana bir şeyler olmuyor ama kızına bir şeyler oluyor efendi. O Perihan dediği de aynı havadan. Geçen gün bize geldiler, burnunun önünü görecek kız değil.

— Söyle ona benim Almanya'ya falan gönderecek kızım yok. Arabaya ihtiyacım yok, işimden memnunum, karnım da aç kalmıyor. Onu da aç bırakırsam, çıplak gezdirirsem, akranlarından geri korsam öyle kem küm etsin. Yoksa ağzını yırtarım. Edeplice otursun. Sen bunları güzel güzel anlat kendisine.

— Ben anlatmasına anlatırım da asıl iş sende. Güzel güzel senin de anlatman gerek. Bir çift söze aldanıp, bir gün kanıverir sonra.

— Kanmaz kanmaz.

— Cahillik bu efendi. Sen benim sözlerimi yabana atıp da bu işin peşini bırakmazlık etme.

— Peşini bırakmayıp da canım, polis komiseri olduk da Antep Canavarı'nı mı kovalıyoruz be?

— Demek istediğim, korkulu düş görmektense uyanık yatalım. Daha iyi değil mi? Hem senin yorgunluğundan olsa gerek, sinirlerin gergin.

— Vallahi hanım ben de ne yapacağımı şaşırdım. Yüz vermedim arsız olmasın deyi. Az vermedim hırsız olmasın deyi. Dediğini yaptım. Daha n'apıyım?

— Ben bir şey deyim mi efendi?

— De.

— Kız bazı günler odasına kapanıyor. Varacak olsam; «Anneciğim n'olursun gelme. Biraz başımı dinleyim.» diyor. Ana kalbi bulunmuş, merhamet kaynıyor. Varıp hatırını kırmak istemiyorum. Saatlerce öyle düşünüyor. Kilitli bir defter almış. Ara sıra bir şeyler çizikdiriyor ona. Kız bu ne, dedim. «Hatıra defterim.» dedi. Geçenlerde komşu Hatice Hanım görmüş iskeleden gelirken: «Biraz uzaktı ama sizin kız olduğundan eminim. Yalnız yalnız sahil boyu geziniyordu.» dedi. Yok canım, bizimkisi derste, sen birisine benzetmişsin dediysem de içime bir kurt düştü.

— Bırak canım vesveseleri. Daha da neler? Hatice Hanım da ilk önce kendi kızının karıştırdığı haltların hakkından gelsin. Ondan sonra onun bunun kızını gözü görsün.

— Fazla aklım ermiyor efendi ama bizim kız çok yalnız. Buna doğruyu gösterecek, aklı başında, oturaklı bir arkadaşı yok herhalde. Yalnızların refiki şeytan olur derler. Yalnız kalanı kurt yer. Bir başına bu yaşta neyin ne olduğunu bilmeyen kız, cahillikten başka ne yapar?

— Haklısın.

— Haklısın demekle iş bitmiyor. Bir şeyler yapmalı.

— Hele sen benim yemeğimi getir, öyle düşünelim. Gam yeme bu da geçer.

—Bu da geçer amma adamın ciğerine geçer.

Şu demir kapılara bak. Hantal, pis. Eşiğinin iç tarafında her türlü sıkıntıyı taşıyor. İğrenç bina. Merdivenlerinin üstüne kitapları, kaldırıp çarpası geliyor insanın. Sonra okulu hatırlatan neyi varsa yakası geliyor içinden. Çıkış kapısının bir karış ötesinde hürriyet var. Sokaklar, caddeler, deniz ne güzel. Gezmek, sinema, alış-veriş ne iyi. Anlamıyorlar beni. Düşününüz bir kere, sahilde dalgaların fısıltılarıyla, vitrinlerde eşyaların diliyle soh-

bet etmek varken, zırrn gir içeri, kırk beş dakika kafa ütüle. Söyleyiniz hangisi güzel. Hele şu kitaplar, taşınacak matah değil amma neyleyim?

.....

Kapıdan hızla çıktı. Çok önemli bir randevuyu kaçırırmış gibi koştu. Köşeyi dönünce durdu. Eteğini beline yukarı çekti. Çantasından çıkardığı aynasında saçlarına baktı. Bir iki yerine düzeltirmiş gibi dokundu. Eşarbını, parfüm sürdükten sonra boynuna bağladı. Uçlarını çenesinin altında yonca yaprağı etti. Çoraplarını kontrol etti. Demin zaman kaybetmemek için koşan o değilmişcesine, kaplumbağadan az hallice kaldırımlardan yürümeye başladı.

Camların ötesinde her şey soğuk soğuk dursalar da vitrinler dalma güzel diye düşündü. Biblocunun önünde durdu. Ceviz oymasından alçı dökmesine kadar, kimi boynunu uzatmış kimi göbeğini çıkartmış boy boy vitrini doldurmuş vazolara baktı. Onların aralarına karışmış maskotlar, anahtarlıklar, orjinal gece lambaları, çeşitli hayvanlar, zeytin çekirdeğinden örülme kemerler, gerdanlıklar, ağaç bilezikler, oyma duvar tabloları, aynalıklar, tuvalet takımı rafları, çavdar sapından şapkalar, hediyelik kalemler, sembolik hokka takımları, Arap bacıları ve neler neler yoktu ki. Ya avizecinin tabandan - tavana, her yeri tıklım tıklım dolduran abajurları, billur avizeleri, aplikleri. Hele kristalcinin sürahileri, bardakları, tabakları, takımları. Ceyiz galerileri, bonmarşeler, mağaza reyonları, oyuncakcılar, bankalar, kuru yemişçiler, büfeler, lokantalar, çantacılar, ayakkabıcılar, giyim evleri, antikacılar, sarraflar, halıcılar, mobilyacılar, parfümcüler, perukçular, butikler hepsi de vitrinlerini binbir itina ile hazırlıyorlar, hazırlıyorlar. Hepsinin vitrinleri de çok güzel. Onların önlerinde hayale dalmak güzel. Hülya, ümit güzel. Sahip olabilmek ne güzel.

Nerlman dükkânların önünde birbir eylendi. Gecelikleri seyretti, gelinliklere baktı. Kaç kombinezonu, bikinlyi, sütyeni, mayoyu, ayakkabıyı, tayyörü, eteği, sabahlığı, süet takımları, fularları, pelerinleri, kaşkolları, peluş kabanları, bluzları, şapkaları, kemerleri, yelekleri giyip çıkardı vücuduna hayalinden. Makyaj takımlarını, tuvalet masalarını, takma kirpikleri, perukları, seyretti.

Sinema R...'in önüne geldi. Yeni değiştirilen filmin panolarını gözden geçirdi. Fotoğraflarını teker teker inceledi. Tek kelimeyle nefis dedi. Mahkeme kararının ve bilirkişi heyetinin film hakkındaki görüşlerinin fotokopisini okumaya başladı.

İst. 11. Sulh Hukuk Hakimliği, dosya no falan filan. Filanca tarafından İngiltereden ithal falan filan. Heyet huzurunda, bobin, fragman hı hı.

Dâva dilekçesinde yazılı olduğu üzere, filmin, bazı kimselerin deyim ve telâkkilerine göre SEKSİ sahneleri ihtiva ettiği görüldü. Bu sahneler:

1. a. Kadının bel, 1. b. İki kadının birbirlerine_ 1. c., 1. d., 2. a. Erkeğin her tarafı... Tastamam on sekiz sahne.

Nefis, nefis! Sadece bu sahneler gösterilse yeter. Sonra? Boş ver sonrasını da bir de Sinema T...'a bak. Onda ne var.

Bunda da ondan nefis. Hem yirmi dört tane seks sahnesi var. Ne yazıyor bakayım? «... mükemmel bir birleşmenin sembolik ve estetik olarak çeşitli ışık ve renk oyunlarıyla beyaz perdeye gayet güzel olarak aktarıldığı görülmüştür.

«Filmin tamamı öğretici mahiyette olup, bilhassa gençlere seks hayatından korkulmaması, seksin hayatın en mesut dakikaları yaşattığını, ve bu konuda gerekli olgunluğa kavuşmaları gerektiğini anlatmaktadır. Ar ve haya duygularını rencide edecek hiç bir sahne bulunmadığı, tahrik edici bir tesiri olmadığı ve estetik sahnelerle takviye edilmiş olduğu müşahede edilmiştir.

«Netice:

«Yukarıda belirtilen nedenlerle filmin sevişme sahnelerinde ve neticesi çıplak birleşme sahnelerinde müstehcen nitelik görülmemiştir ve böyle telakki etmek de, film objektif incelendiği zaman ve öğretici niteliğinden dolayı mümkün değildir.

«Keyfiyet saygı ve oy birliği ile seyircilere ve kamuoyuna duyurulur. Aslı gibidir.»

Güzeeelll

Sinema P ..... de onlardan geri kalmaz. Zaten o dalma Danimarka menşeli filmler oynatır. Yani bu pazar bayram edeceğiz sayılır. Şimdi sahildeki gazinoda bir çay içeyim ve eve döneyim.

Çayını yudumlarken hatıra defterinden uydurma sevgililerine yazdığı yalancı mektupları okumaya başladı.

«Sevgili Selim,

«Biliyorum ki, sana sevgili diye yazmam, sende bir şaşkınlık uyandıracak.»

I ıh, olmamış. Niye şaşkınlık uyandırsın. Milli piyangodan iki milyon çıkmadı ki. Zaten insan kimden kendisine böyle bir mektup geleceğini anlar. Geç şunu.

«Nusret,

«Mektubumu alır almaz imzasına bakacaksın. Bu seni meraklandıracak. Biliyorum seninle aynı sıralarda dersleri takip ediyoruz.»

Ne kadar komik değil mi? Sanki ayrı ayrı şehirlerdeymiş gibi aynı sınıftaki arkadaşıma mektup gönderiyorum. O mektup atılacak kadar uzaklarda değil ki. Bunu da geç.

«Sayın nokta, nokta;

«İşte artık irademe daha fazla hakim olamıyacağımı anladığım için size bu mektubu yazmaya karar verdim. Ne oldu bana böyle? Güneş mi çarptı nedir? Neden yalnız ve yalnız sizi düşünüyorum? Aşık oldum galiba. Yok yok, hislerime gem vurarak sizi unutmalıyım.

«Geçen gün ardınızdan seyrettim sizi. Aman ne kadar yakışıklıydınız. Bir delikanlının bu kadar yakışıklı olması mümkün müydü? Hiç bir ressamın sizin kadar güzel bir tablo çizemeyeceğinden eminim.

«.....

«Göndereceğiniz cevap, beni ya saadetlere boğacak, ya da en ümitsiz felâket uçurumlarına düşürecektir.»

Hadi canım ordan. Palavra...

Hatıra defterinin birinci sayfasındaki: «Bu şehr-i İstanbul kı, zehri hayattır. Ekmeği, suyu, aşkı bile bayattır.» beytini okudu ve kapattı.

Artık eve dönebilirdi.

.....

Belime bir hzlat bağlamışlar; ardımdan karım, çocuklarım, hatıralar, vicdanım, ara sıra da cüzdanım asılıyor. Önümden, yüz binler çekiyor, çekiyor. Halatın bana en yakın yerinden tutan arkadaşlarım, uzaktan-yakından tanıdıklarım, bazı müşterilerim, vitrinler, dükkânlar ve sokaklardaki insanlar. Onların önünde bağlarını artık koparmış -daha yeni, bugün sabah kopardı. Erken erken bu pazar sabahında, bugün yan yana durup yollarımı bekleyen üç sinamadaki üç filmi de seyredebilmek için her zamanki gibi «arkadaşlara» diye yalan söylediğim an- uluyarak koşan canavarım. Daha önde on yıldır dükkânımın karşısından uğultularıyla beynimi titreten gazinolar, klüpler. Klüp Eyfel. Nihayet, kolları geçeceğim her caddeye uzanan sinemalar ve ofsetlerin vahşi kulelerinde keyiflerinden uluyan canavarlar, kara bağrımı tırnaklarıyla pençeleye pençeleye yüreğime kan ağlatan, bu gidişle de dünyamı kızıl kana boyayacak olan canavarıma histeri nöbetleri geçirterek, peşlerinden sürüklemek için uluyorlar, uluyorlar. Ciğerlerim her adımda havasızlıktan daralıyor. Kalbim sıkışıyor. Boğazım düğümleniyor. Dünkü Osman'la bugün sabah yalan söyleyerek seks filmlerine koşan Osman ayrı. Ama on sekiz yıldır, saf, sadece sevgisiyle, annelik duygusuyla ve mutlu bir yuva devam ettirmenin zevkiyle evdeki bahtı karam aynı. Altın gibi pırıl pırıl. Dün nasılsa bugün öyle. Dün nasıl kıymetliyse bugün paha biçilmez. Eğer şu içine karışarak aktığım caddedeki sel bir gün beni, ondan ayrı bir kenara atarsa, en büyük azabı, o mutluluk ve güzellik timsaline ben tattıracağım. Çok acı bu. Hayır cinayet. En büyük cinayet. Fakat yine de gidiyorum. Gitmiyorum, götürüyorlar. Sürüklüyorlar. Beni değil, herkesi. Şu çocuk, yandaki delikanlı, önümden giden bayan, onun ilerisindeki genç kız, solumdaki yaşlı bey, ardımdaki genç adam, yol kenarındaki yalnız kadın, taksilerdekiler, arabalardakiler, evlerdekiler, apartmandakiler, binbir meslek, sınıf, yaş, cinsiyet, makam ve toplumu teşekkül ettiren sıfatları taşıyan hiç bir fert ayrı kalmamak

üzere, herkes, bu sürüklenişe iştirak etmiş; kimisi kenarda, kimisi ortada, kimisi en haşin dalgaların, köpüklerin arasında akıp gidiyoruz. Bazen takılıp kaldığımız köşemizden, arkadan gelenler kopartıyor. Sürükleniyoruz. Lâkin bu gidişin, bu akışın sonu meçhul. Direnmek tek başına imkânsız. Bak işte ben, tam on sekiz yıl bir köşeye takılıp kalmıştım. Her an, selin götürdüklerinden biri gelip vurdu bana. Oynatmak istedi yerimden. Alıp götürmek, parçalayıp ayırmak istedi yuvamdan. On sekiz yıl, gözlerime, kulaklarıma, ellerime, kollarıma, ayaklarıma takıldı bir yerleri. Tahrik ettiler, teklif ettiler, teşhir ettiler, cezbettiler ve beni benden ayırdılar.

Evet, bentler birer birer yıkılıyor ve dalgalar, fertlerin yıllarca ve milletlerin yüz yıllarca uğraşarak kazandığı alanları süpürüp götürüyor. Bütün dünya ve Türkiye'mizde, seksologlar, sevişme çılgınlığı uzmanları, sosyologlar, pornografi ustaları, baskı tekniğinin deniz fenerlerine tünemişler, projektörleriyle, her yanı tarayıp, deryalarına karışan sellerden keyifleniyorlar. Dünya ve Türkiye'miz, pornografik yayınlarla, sevişme çılgınlığı ve buram buram kepazelik kokan özel kokulu incelemelerle, filmlerle donatılıyor. Sloganları, kusursuz bir seks eğitimi. Maskeleri, bilim. Neticesi, aşk tutkusuyla, sevişme sevdasıyla mumyalanmış insanlık. Çalınan klinik kapıları, psikanaliz kontrolleri, alınan röntgenler, yapılan tahliller, gözden geçirilen fişler, denemeler, intiharlar. Meşru hale getirilen flört devresinde bütün varlıklarını vererek, mirasyedi gibi çılgınca harcayarak, artık hareketleriyle dışlyı rahatsız eden bir üçüncü canlının varlığıyla mecburi hale gelen evlilikler ve zıfaf gecesinde son duygularını da tatmin ettikten sonra alıp verecekleri kalmadığından birinci gün mahkemeye müracaat eden çiftler. Yahut sadece evlenme cüzdanlarında karı-koca fakat kaçıncı muhabbet macerasını yaşayan alleler. Problem çocuklar, serseri tipler, melankolikler, eroinmanlar, caniler, kumarhane kabadayıları, kahve garibanları, delirme yurdu mensupları.

Evet bu akışta ne kadar mesafe katedilmişse toplumlar hür sayılıyor. İnsanlar hür oluyor. Ne yazık ki beyinlere serbestlik diye, hürriyetin ölçüsü diye pantolon düğmelerinin çözülmesi, kilotların sıyrılması nakşediliyor.

Hiç bir şey kendiliğinden olmuyor. Ey, bu akışın mesulleri! Ey, bu selleri kudurtanlar, eğer insan yürüyen hayvandan başka bir şey değilse, eğer kişi eşine homurtularla çullanan hayvandan başka bir şey değilse, eğer onda siz yalnız seksi okşayıp övüyorsanız eğer amacınız yalnız kişinin içindeki hayvanı ayaklandırmak, uluyan canavarlarının bağlarını kopartmaksa -ki bütün bu yaptıklarınız onu gösteriyor- dünya için tarihte eşine az rastlanır bir felâket hazırlıyorsunuz. Unutmayın ey mesuller, milletlerin ahı ve felâketin akıttığı kanların dalgaları sizleri de boğacaktır.

Uyan ey insanlık!

Milletim uyan!

Uyan ey Osman! Uyan, derin uykulardan uyan. Derin uykulardan uyan! Uyan! Uyan!

.....

Biliyorum. Her şeye gâvur gibi aklım eriyor. Lâkin bilmek ayrı, yaşamak apayrı. Sellerin önünde tek başına bent olunmuyor. Tek başına nice güzel hoş bir hayat yaşanamıyor. İşte en yakınıma yalan söyledim ve geldim. Yumruklarımı sıkıyorum ve tırnaklarım avuçlarımı acıtıyor. Daha kimseye diyecek bir tek sözüm kalmadı. Eşeğin dokuz türlü yüzme bilip, ırmak kenarına gelince hepsini unuttuğu gibi ben de doksan dokuz türlü yüzme biliyorum fakat yanyana duran şu üç sinemanın önüne gelince hepsini unutuyorum. Ziyan olmadan sakınmak gerektiğini, olduktan sonra fayda etmeyeceğini bilsem de üzerine üzerine gidiyorum artık. Ama bu son olacak. Gerçi her seferinde, dilim der ki vazgeçtim; gönlüm der, bu ne sözdür. En iyisi ne şeytanın yüzünü göreceksin, ne besmele çekeceksin. Aaahh, ah!

Evet, her gün yedi-sekiz matine tıklım tıklım, ilkel erotik ayinlerin yapıldığı bu cümbüşe, bu salonda bu son girişim olacak. Evet, caddede trafiği aksatan bu kuyruğa sebilhane bardakları gibi bu son sıralanışım olacak. Sellerin sürüyüp götürdüğü, bir köşede zaman zaman sıraya dizip, boşaltıp-

doldurduğu sebilhane bardaklarından biri eksik olacak artık. Sellerin artıkları, pislikleri arasında akıp, yığıntıları arasında fosilleşmeyecek.

Kim bilir bir gün bütün sebilhane bardakları kurtulacak pislikten, akıntıdan...

Yanılıyor muyum? Kendi kendimi mi aldatıyorum sadece? Neden bırakıp evime gidemiyorum?

Fare, sığamadığı deliğe, kuyruğuna kabak bağlayarak tekrar mı dönecek?

Kim bilir?..

.....

Sebilhane bardaklarının arasına o da karıştı. Film başlayalı beş dakika olmuştu. Herkes acele ediyordu. Karaborsacılar, ellerindeki son biletleri satmakla meşguldü. Birisi gelmiş kulağının dibinde: «Koltuk on liraya. Koltuk on liraya.» diye söz yarışındaydı. Zorla satacaktı. Ayakcısı arkada bekliyordu. Sıra kendisine geldi ve biletler de bitti. Film başlayalı on beş dakika olmuştu. Girip girmemek arasında tereddüt etti. Karaborsacı: «Bir içim su vallahi film abi. Gir zevkinden sekiz köşe ol. Zürriyeti kesilen morukları bile aşka getiriyor abi. Koltuk on liraya, koltuk on liraya, koltuk on liraya.» diye tahrik ediyordu. Artık düşünemez oldu. Gözleri bulandı. Canı bunaldı, gönlü titredi. Bundan sonra önü söğütlü değirmen olacak değil ya! dedi. Şimdi tek başıma, orta şamdanı gibi dikilip öbür matineyi mi bekleyeyim. Öbür sinemalar da başlamıştır. Melil mahzun gezelim mi yani? Ulan sinema, gene kuru fasulye kabuğu gibi üst dudağıma sıkıştın. De n'apayım ben seni. Şu resimleri de gördükçe...

Zamanım zay olmasın. İki saat sokaklarda sürtmeyim. Şunu seyredip de Köroğlu'nun yanına döneyim.

«Koltuk on liraya, koltuk on liraya, koltuk on liraya.»

— Getir ulen başımın belası, getir. Ver yanın koltuğu bana. Kurulu guguk kuşu gibi ötüp durma.

— Ver Memet abiye yanın bileti. Hemen gir sıraya. Ne yapalım abi, bizim ekmek kapısı da burası. Pek arkadan sayılmaz hani, kıyak yere düştünüz.

Teşrifatçıya bahşişini verdi. Sıranın en ucuydu yeri ve sağında bir bayan oturuyordu. Sahnede çiftler çırılçıplak sevişiyorlardı. Oturduğunu duymamıştı bile Osman'ın.

Dakikalar uzuyor, kimse zamanın farkında değil, ortalık zifiri karanlık. Bütün gözler perdede. Filmde konu diye bir şey yok. Sadece yatak sahnelerinin, kırlarda, ormanlarda, otların arasında, parklarda, denizde, havuzda, çalışma yerlerinin gözden uzak kaçamak bölümlerinde, baloların, eğlence yerlerinin kuytu köşelerinde, gazinoların akşam proğramlarındaki bahçenin tenha ağaç altlarında tekrarlanışı. Hepsi bu. Seks eğitimi de, bilimi de hepsi bu. Allelerin anahtar deliğinden mahremiyetlerini röntgenleme ayıbı film namı altında perdeye aktarılmış o kadar.

Bir ara toparlanmak için koltuk kenarından kuvvet almak isterken Osman'ın eli boşluğa gitti. Dokunduğu bir el tuttu elinden, bırakmadı. Bu el, hayatı boyunca dokunduğu en hassas kadın eliydi. Karanlıkta beyaz bir lekeyi andıran, deniz yıldızları gibi soluk. Kadın, parmaklarını parmaklarına geçirdi ve sıktı...

Dakikalar uzadı, kimse zamanın farkında değildi. Ortalık zifiri karanlık ve gözler perdedeydi...

Filmin birinci yarısı bitti. Önce mor, koyu mavi loş ışıklar yandı. Salonun duvarlarındaki, filmin sahnelerinden farksız tabloların arkası hafiften aydınlandı. Nihayet çıtırtıları arasında florasanlar her tarafa ışık verdi. Salonda:

— Aaaaaaaaaaayyyyyyy! Aaaaayyy! Aaaaaaaaaaaaayyyyyyy! diye bir çığlık, bayılan bir kız ve:

— Ne..., Ne..., Ne..., Neriman kızım sen misin? Aman yarabbi!.. diye bir bağırtı ve kapıya doğru kaçan bir erkek görüldü.

Şimdi Almanya'da Neriman ismini Senta Winkler yapmış mahzun gönüllü, bedbaht bir Türk kızı veya Alman gelini; Klüp Eyfel'in karşısında delliren bir kocadan kalan bakkaliyeyi, okuldan çıkarttığı oğluyla çalıştıran bir anne; Delirme Yurdu'nun sakinlerinden, durmadan «sebilhane bardakları» diye sayıklayan Osman ve caddelerde sebilhane bardakları gibi sıralanıp kuyruk olanlar var...

SİNEMA

«CAMARADE»

«ARKADAŞ»

«YOLDAŞ»

Mehmet BÖLÜKOĞLU

Yılmaz Güney Arkadaş filmiyle, Türk sinemasında alışılmışın dışında bir örnek veriyor. Yıllardır, Batı'dan uyarlama küşe tipler, Arkadaş'ta bir farklılaşma gösteriyor. Düzmece konular biraz daha hayata yaklaştırılmaya çalışılıyor. Çekim de o nispette rolcülüğü aşsın diye dikkat gösterilmiş.

Bunların da ötesinde Arkadaş, asıl önemini mesajından alıyor. Türk sinemasında tam ve kesin bir ideolojik telkini olan ilk filmdir Arkadaş.

Yılmaz Güney bir zamanlar yaptığı bir konuşmada, sinemadaki görevinin, sadece toplumsal olayları sosyalist açıdan sergilemek olduğunu belirtmişti. Arkadaş, bu bakımdan da Yılmaz Güney için yeni ve mesajlı bir filim sayılabilir.

Filim, çok basit bir hikâyeye ve fakir bir diyalog sistemine dayanıyor. Konuşmadan çok, bir fikrin, kurulmuş bir diyoloğun doğruluğunu göstermek için bol bol çekim yapılıyor.

Doğu'dan gelmiş üniversiteli iki arkadaş var. Adem rolünde görünen birincisi Yılmaz Güney, mektebi bitirmiş ve Anadolu'ya karayolları mühendisi olarak tayin edilmiş. İkinci arkadaş Cemil (Kerim Afşar)'de üniversiteden sonra İstanbul'da kalmış. Yıllardır özlediği, zengin bir hayata ve sosyetik bir çevreye kavuşmuştur. Filim, Adem'in eski arkadaşı Cemil'i aramaya gelişiyle başlıyor. Birinci bölümde çeşit çeşit görüntülerle sosyete anlatılıyor. Sosyetenin Türk toplumuna yabancılığı, halktan uzaklaşmışlığı, güzel çekimlerle sergileniyor. Sosyetenin ahlâk anlayışı, enine-boyuna, üzerinde durula durula gösteriliyor. Kaçamak yapan karısına göz yuman erkeklerin, kocasının başka kadınlarla çok özelleşen ilişkilerini görmezden gelen kadınların ekranda bol bol arzı endam ettiğini görüyoruz. Bu arada yirminci asır modernizminde kölece kullanılan işçilerin, uşak ve hizmetçilerin durumuna da değiniliyor.

Anadolu'ya giden Adem, eski Adem olarak Anadolu'dan döndüğü halde arkadaşı Cemil'i eski Cemil olarak bulamaz artık. Cemil bir çarka kapılmıştır. İsteğiyle uyduğu için ne bu işten vazgeçebilmekte, ve ne de çirkefe battığını gördüğünden rahat edebilmektedir.

Adem gelince onunla eski gezdiği yerlere giderler. Cemil büyük ve tehlikeli bir değişim geçirdiğini bu gezi sıralarında daha iyi anlar.

Adem Cemil'in evinde bir süre kalır. Bu zaman içinde kendisiyle pekçok kadın ilgilenir. Hele Cemil'in baldızı Melike (Melike Demirağ) bu ilgiyi daha da ileriletir ve Adem'e âşık olur. Ama Adem kadınlardan ziyade oranın işçileriyle - aşçılarıyla düşer kalkar.

Daha sonra beraber Cemil'in köyüne giderler. Orada abisine, köyüne, eski hayatına bir suçlu ezikliğiyle bakan Cemil'i bir düşüncedir alır. Adem'e; kocasının en

yakın arkadaşına bile kötü gözle bakan Cemil'in karısı, kocasının bu düşüncelerinden hoşnut olmaz. Adem karısının kendine bakışını ve pespaye teklifini Cemil'e anlatır. Cemil sarsılır. Adem İstanbul'u ve kendine âşık olan Melike'yi terkederken bir tabanca sesi duyar. Cemil, kendini vurmuştur.

Filmin hikâyesi kısaca bu. Yılmaz Güney burada iki sınıf farkını ve bu sınıf farkının ideolojisi olan marksizmi anlatmaya çalışıyor. Marksizm uğruna çaba sarfeden bir vatandaşın günlük yaşayışıyla da Türkiye sosyalistlerine akıl veriyor.

Arkadaş, meseleyi, bütün halkın anlayabileceği bir düzeyden almaya çalışıyor. Bu bir bakıma filmin kısaca amacını belirliyor. Arkadaş'ın amacı, bir sosyalist tipini halka sevimli göstermektir.

Adem'in sosyalist olduğunu, filmi geniş nisbette etkileyen propaganda havasından anlıyoruz. İşi kitapçı vitrinlerine kadar indiren aynı zamanda ticari yanlı çığ bir propagandacılık, Adem'in dünya görüşünü ortaya koyuyor. Bulgar komünisti Dimitrov'un eserlerine ayrı ayrı nazar eyleyen kamera objektifini, insan zaman zaman bir reklâm şirketi adına çalışıyor sanıyor. Bunlarla senaryosunu kendi hazırladığı filimde Yılmaz Güney, Adem'in sosyalist olduğunu vurguluyor.

Tipi halkın tutması için bazı yan unsurlar kullanıyor. Bunlardan en önemlisi namustur; ki üzerinde durulmaya değer.

Marksizme göre namus, bir üst yapı kurumudur. Ve sadece bir fantezidir. Kısacası namus diye bir şey yoktur. Sosyalizm amacına ulaşmadaki araçlar bakımından Makyavel'i tutar. Her araç meşrudur!

Şu halde bir sosyalistin namus diye birşey kabullenmesi, onun bakımından tutarlı bir davranış değildir. Nitekim Türkiye'de pek göklere çıkarılmış bir adam, yakalandığında cebinden özel ilişkiler kurduğu kadınların künyesini gösteren işaretli bir liste çıkmıştır. Bu adam sosyalist olduğunu söylüyordu ve o devirde gizlendiği üniversitenin bir odasına, adıyla çağrılan «harem» dendiği hâlâ hafızalardadır. İlişki kurduğu kadınlar da üniversitedeki öğrenci arkadaşlarıydı.

Yılmaz Güney, şeytanaldatan bir gözbağcılığıyla, Cemil'le gittiği genelevdeki kadınla yatmıyor ve üstelik ona propaganda yapıyor.

Sosyete içinde de bir sosyalistin dervişçe namusluluğu insanın dikkatini çekiyor.

Şimdi Yılmaz Güney'in dediği mi doğru? Marksizmin ortaya koydukları mı? Kahraman tam marksist olduğuna göre, filimde bir üçkağıtçılık kokusu sezilliyor. Ama, diyeceksiniz ki bir sosyaliste göre, hedefe varmak çin her araç meşrudur. Sosyalist gerçekte namuslu olmadığı, namusu savunamadığı halde, halka sevimli görünebilmek için, namusçuluk numarası da yapabilir. Her ipte oynamak mübah olduğuna göre! Tabii böyle bir düşünceye bir şey denmez.

İşin aslı da bu zaten. Mülkiyet iptal edilirken kamulaştırılan devrimci kızların, sinemada tiyatroda, barda, pavyonda koyun koyuna dolaşan dişi-erkek devrimcilerin, düşlediklerini de, işlediklerini de sağır sultan bile duydu.

Filimde sosyalizmin tesbit ettiği bazı prensipler es geçilmiş, böyle olmamalıydı. Bir sosyalist, kadına nasıl bakıyorsa o aynen yansıtılmalıydı. Bu niye yapılmadı? Demekki bazı şeyler gizlenmeye çalışılmış. Nedir bunlar?

GİZLENENLER

Sosyalizmin, yabancılaşmanın; dolayısıyla yozlaşmanın ideolojisi olduğunu herkes biliyor. Cemil:

— Karısı güzel olan karımı, baldızı güzel olan baldızımı öpebilir diyor. Buna sosyalist Adem itiraz ediyor;

— Bu medeni olmak değil yozlaşmaktır. Ne demek karısı güzel olan karımı öpebilir.

Böylesi bir minareye nasıl bir kılıf bulur Yılmaz Güney bilemeyiz. Ama ortada olan bir şey varsa sosyalizmin bütün döküntüleri, sağa sola yamanmaya çalışılmış. Karşı çıkılan halkın bütün erdemleri de, sosyalizme mal edilivermiş kestirme yoldan.

İçinden çıkamayınca kestirip attığı ikinci mesele de sınıf değiştirme meselesi. Cemil eskiden köylüydü. Sonra zengin oldu, burjuvalaştı. Şimdi marksizme göre sınıf

değiştirme diye birşey şeytan icadıdır. Yoktur, asla ve kat'a olamaz. Bir adam burjuvalaştıktan sonra, mutlaka, ya burada olduğu gibi kendini öldürmelidir. Yahut da sosyalizm gelene, icabına bakılana kadar böyle yaşamalıdır.

Devrimci eylemin teorik çıkış noktasını temsil etmek üzere, bir garip biçimde filimde arzı endam eden bir kız, Adem'e bu konuda şöyle çıkışıyor:

— O, yaşadığı hayattan memnun. Sonra niye değişsin? Cemil, sınıf değiştirmiş, bozulmuş bir adam. Biz her adamı yola getiremeyiz arkadaş. (veya camarede -Fransızcada bu kelime hem arkadaş, hem yoldaş anlamına kullanılmaktadır.)

Tabii, bir insan neden burjuvalaşırken sınıf değiştirmiyor da; burjuvalıktan proleterleşme durumuna geçemiyor diye bir soruyu, eğer teorik tartışmaya gerek görüyorsanız, sorabilirsiniz.

Burada Yılmaz Güney, ikinci ve ustalıklı bir polemik daha yapıyor. Ekonomik ve kültürel bakımdan, halktan uzak, yozlaşmış, gayri milli hakim azınlığa, çok soyut, çok havada bir izah getiriyor. Bu vurguncu zümreye herkes düşman. Namusun yanında yine herkes yer alır. Şu halde Yılmaz Güney bu halkın haklı olarak düşman olduğu zümreye bir sosyalist taban bulmalıdır. Bu zenginliktir. Ve Yılmaz Güney'in yapmak istediği namus duygularını, ahlâkı, erdemi yitirmiş zümreye bunun için değil, sadece paraları olduğu için kin duyurmaktır. Şöyle diyelim. Aynı Cemil, çalışarak yine üç-beş kuruş toplasa da, son derece namuslu, hatta yardımsever, yoksulu görür-gözetler olsa yine kendini öldürmelidir. Niye? Çünkü parası var.

Bir diğer husus da marksizmin sevgiye, aşka bakışıdır. Melike, Adem'e büyük bir sevgiyle bağlı olmasına rağmen hiçbir karşılık bulamaz. Adem, ona sosyalist literatürü pervasızca sıralar. Okumasını ister. Kız okur. Anlamaya çalışır. Fakat hiçbir şey, yüzüstü bırakılmasını önleyemez. Çünkü Melike, yozlaşmaktan çekindiği halde, burjuva sınıfına mensuptur. Onun, hiçbir değişikliği, kadın olarak Adem'in evine kabul edilmesine yetemez. Bunun sebebi de yine aradaki sınıf farkıdır. Sevgi, aşk, nefret, kin, hep bu esasa dayanır. Böylesi bir cevahiri Yılmaz Güney yumurtlamıyor. Daha önce yumurtlanmış ve soğumuş bir ölçüyü yeniden piyasaya sürüyor. Bu da açıkça gösteriyor ki Yılmaz Güney, yozlaşmaya, gayri milliliğe değil, sadece paraya, zenginliğe düşmanlık yapmaktadır. Bir burjuva kızının samimi aşkına cevap vermeyen, genelevde «işçi» fahişeyle yatmayıp öğütler veren Adem'in, sosyeteden bir kadınla cinsiyet ilişkileri kurması ise, sosyalizme mahsus bir tutarlılık (!) örneğidir.

Arkadaş bir yönüyle de Leninist propaganda stiline uygun bir ajitasyon örneğidir. Kendince toplum olaylarına bir bakış getiriyor. Bunun çözümünü marksizme bağlıyor. Ve bununla da yetinmiyerek Leninist kavga yöntemlerini gösteriyor. Sonunda Cemil'in karısı, Adem'e bir tokat vurur. Bu tokat karşısında söylediği söz son derece enteresandır:

— Bunun hesabını sizden soracağız, der.

Senden soracağım, değil; sizden soracağız! Bu bir sosyalist kavgacının, çok ünlü bir deyimle sosyalist militanın kadro hareketini ifade etmektedir. Demek oluyor ki burada karşımıza bir sosyete ve çevresindekiler değil, bütün bir toplum çıkmaktadır: İdeolojik eğilimleri ne olursa olsun, zenginler ve zengin olmayanlar. Bir de zenginlere düşman sosyalistler. İnancı, kültürü ne olursa olsun, toplumda bir zümre, parayı tanrı belleyip, varlıklılara saldıracak. Bunun organizesini de sosyalist devrimciler üstlenecek. Bir kavgadır başlayacak ve bu kavga ülkeye sosyalist devleti getirecek!!

İşte, en kısa bir süre içinde ilkin Sovyet Rusya'ca ve ardından Sovyet Rusya tarafından satın alınmış çevrelerce hararetle alkışlanacak bir filim! Öyle görünüyor ki şu haliyle demir perdenin büyük ödüllerine adaydır Arkadaş. Bitiş cümlesinden ismine varana kadar. Arkadaş kelimesi bile son zamanlarda sosyalist mihraklarca, Rusya'nın popüler kelimesi, eski «yoldaş»ın yerine Fransızca «camarade»dan tercüme edilerek tutturulmaya çalışılan bir kelimedir.

OTAĞ YAYINLARI

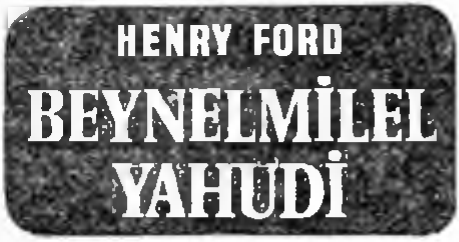

RABAS

Kollektif Şirketi

RAİF - BASRİ ve MUHARREM

KURU

Adres : Tomruk Sokak, Tomruk Çıkmazı, Santral Han No : 5 Tahtakale - İSTANBUL

Telefon : 22 96 92

ANKARA

1971

Cem

CEM KUNDURA GALERİSİ

Adres : Zafer Meydanı, Zafer Çarşısı No : 67 Tel : 25 35 31

Kızılay — ANKARA

MÜRSELOĞLU

PLASTİK SANAYİİ

MEHMET BURSA

Her türlü sipariş işleri yapılır.

Güngören, Söğütlü yayla,

Barbaros Hayrettin Cad. No. 23

Bakırköy — ISTANBUL

DAVUTOĞLU

KOLLEKTİF ŞİRKETİ

MEHMET ve TAHSİN

DAVUTOĞLU

TRİKO VO KONFOKSİYON İMALAT - TOPTAN

Merkez :
Mahmutpaşa, Yanıksaraylar
Kurt İşhanı Zemin Kat
No. 18 - 2

Şube :
Yeşildirek, Gürün Han
No.598 - 65
İ S T A N B U L

Tel. :
Merkez : 27 10 75 / 1
Şube: 27 70 88

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

★ Konusunda kaynak eser.

★ Kıymetli araştırıcı, DR. BAYMIRZA HAYİT'in kaleminden.

RUSYA VE ÇİN ARASINDA

TÜRKİSTAN

BASILIYOR, BEKLEYİNİZ.

İSTEME ADRESİ : **OTAĞ YAYINEVİ**
Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10
Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

İLİM, KÜLTÜR VE SANATTA

gerçek

OKUYUCULARINA MÜJDE!

1. *Dergimizin mevcudu kalmayan ve uzun zamandır aranan 1. ve 2. sayılarının ikinci baskısı satışa arzedilmiştir.*

● *Her sayının fiyatı: 15 lira.*

2. *İkinci cildi de tamamlanan dergimiz için, mahdut miktarda cilt kapağı hazırlanmıştır.*

● *Renkler : Siyah, Mavi, Bordo ve Yeşil.*

● *Fiyatı : 15 lira (Posta pulu ile de gönderilir.)*

İSTEME ADRESİ: G. Mustafa Kemal Bulvarı No. 38/6
Tel. 25 14 31 Maltepe - ANKARA

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

ŞUBAT 1975
CİLT : IV
38

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Şubat 1975

Cilt : IV — Sayı : 38

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Gerçeği Arayış — Hikâye Yarışması
PINAR

2 — Hastahane Kapıları
YETKİN DİLEK

3 — Batı Doğu'da Ne Arıyor
M. AKİF AK

4 — Göreceğiz
NECATİ AYKAN

5 — Gurbetçi
AHMET TAŞGETİREN

6 — Çocuk ve Kuş Gelince
ERDEM MURAT

7 — Ninni
AHMET EFE

8 — Ârif Nihat Asya
— Düşüncesi — Hayatı ve Sanatı
HASAN ERDEN

9 — Savaşımız
EMRULLAH EVLİ

10 — Çocukta İnanma
M. AKİF DAĞBEYİ

11 — Doruğun Hasretlilerine
MUSTAFA ÇİMEN

12 — «Er Kişi Niyetine»
M. ALİ TAŞÇI

13 — Dünden Yarına
CELÂL TOKLU

14 — Bekleyenler
BEKİR CAN ÇABUK

15 — Minyatür
HAŞİM VATANDAŞ

16 — «Beynelmilel Yahudi»
M. İHSAN KORAY

17 — Üç Kardeşler Masalı
MEHMET TAŞDİKEN

PINAR'DAN

GERÇEĞİ ARAYIŞ

■

HİKÂYE YARIŞMASI

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

Bu yazımıza, bir siyasi partinin propaganda alanına çektiği bir bayan şarkıcının şarkı ismini hatırlayarak girmek istiyoruz: **Gerçek Nerde?** Bayan şarkıcı, bu şarkısında bir arayışı yansıtıyor. Arayışı fakat bulamayışı. Türk düşüncesini özümlemiş, hayatının gayesini belirlemiş aydınlarımız için bu soru ve şarkının muhtevası anlamsız olsa bile, şarkının, bugünün dünyasındaki fikir ve kültür karmaşasını, arayışını, sürekli arayışını dile getirdiği söylenebilir.

Gerçekten de, bugünün dünyasında fikir, kültür ve sanat alanında yaygın bir tartışma ortamı doğmuş bulunuyor. Ekonomik ve siyasi alanda süper güç sahibi olmuş toplumlar, kültür ve medeniyet değerleri bakımından, kendi düşünürlerince eleştiriliyor. Bir düşünürümüzün ifadesiyle, bu toplumların aydınlarında, kendi toplum değerlerine karşı bir negasyon (inkâr) hareketi günden güne güç kazanıyor. Batılı ve sosyalist aydınlar, önce kendi bloklarının sosyo-kültürel yargılarını eleştiriyorlar. Marks'tan bu yana, marksist olmakla beraber, Marksizmi yontma cehdine giren sosyalist teorisyen sayısı azımsanmayacak bir meblağa ulaşmıştır. Sosyalist aydınlardaki bu düşünce karmaşası halen de devam ediyor. Bugün, bütün dünyanın bilir hale geldiği bir «Sovyet aydınları» problemi vardır. Kremlin'in başını derde sokan bir çetin problem.

Aynı durumu, Batılı aydınlarda da görüyoruz. Batı kültür değerleri, bugün kendi aydınları gözünde, efsunkâr niteliğini kaybetmiştir. Artık Batı'nın sosyo-kültürel değerlerini fanatikçe savunan fikir adamına ciddî gözle bakılmıyor. Batı'nın değerlerinin ne kendi sosyal akışını mutlu bir durağa getirdiği, ne de diğer toplumlarla ilişkilerde sağlıklı ve insanî bir vasat oluşturduğu kabul edil-

miyor. Batılı aydın, açıkça itiraf etsin etmesin, bağlı bulunduğu kültür değerlerinin, kendi toplumunu, teknolojik gelişimin zirvesinde ruhi bir çöküntünün eşiğine getirdiğini, Batı insanının maddi refah içinde insanlığını arar hale geldiğini; Batılılaşma serüvenine girmiş toplumları ise, alabildiğine yozlaştırdığını görüyor. İçinde insanlığını hissettiği oranda, tüm insanlığa karşı suç işlemiş olmanın ezikliğini duyuyor. Gariptir, Batılı aydın, düşünce çizgisi içinde bunalınca, sosyalist değerlere açılıyor. Sosyalist aydın ise, bunalım anlarında, düşünce yapısına, Batılı değerler aşılamak lüzumundan bahsediyor. Bunalan iki düşünce birbirine ne verecekse...

Son zamanlarda, her iki hakim toplum değerlerinin bütün yaldızı dökülmüş olmalı ki, daha serbest hareket edebilen Batılı aydınlar, düne kadar bütün ekonomik imkânlarını sömürdükleri ve fakat kültürel değerleri, dünya efkârı umumiyesinde pek tanınmamış ülkelere açılma zarureti duyuyorlar. Batı'da, Asya-Afrika araştırmalarının, son zamanların en aktüel kültür-sanat çalışması olduğu görülüyor. Afrika dinlerini inceleyen, Afrika heykellerinden koleksiyon yapan, Afrika'nın sosyal hayatı üzerinde birkaç kelâm edebilen insanlar, bayağı sükse yapıyorlar. Televizyon ekranlarında boy gösteriyorlar. Hele, bir de, yaptığınız koleksiyona spiritüel yorumlar katabilmişseniz, bir heykelin duruşunu insanlığın bir tarafı ile münasebete sokabilmişseniz, Batı'da bir mezhep kurucusu olmanın imkânlarını hazırlıyorsunuz, demektir. Bu söylediklerimiz şaka gibi gelebilir ve «Batı bu kadar boşaldı mı?» sorusu sorulabilir. Söylediklerimiz bir gerçektir. Ve Batı bu kadar arayış içindedir. «Gerçek Nerde?» sorusu, Batı'nın teknolojik gürültüsünü bastıracak bir çekiç darbesi biçiminde, Batı aydınının ve insanının kafasına inip kalkıyor. Batı kafasında «Gerçek Nerde?» sorusu zonkluyor. Bir zamanlar, bizim yarı Batılılaşmış sosyete kesiminde Yoga talimleri neden yapılıyorsa; son zamanlarda, Judo - Karate - Taekwondo serisi, bazı çevrelerde ruhi eğitim çalışması olarak düşünülüyorsa; düşünce çizgisi kendi gelişme seyrinin son durağına varmış bulunan Batı da, aynı bunalımı daha katmerli bir biçimde yaşıyor ve arayışın sorularıyla sarsılıyor: «Gerçek Nerde?» Afrika'da mı? Hindistan'da mı? Budha manastırlarında mı? Zerdüşt tapınaklarında mı? Nerde Gerçek?

Yazının başında böyle bir sorunun, Türk insanı ve Türk düşüncesini özümlemiş bir aydın için anlamsız olduğunu söyledik. Bu sözümüz doğrudur. Buna rağmen Türkiye'de Batı'dakine benzer bir arayış içinde bulunan kesimler vardır. Kültür itibarıyle, Türk toplumundan yabancılaşmış kesimler, Batı'nın yaşadığı bunalımı kendi çaplarında duyuyorlar, yaşıyorlar. Bunalımın yoğunluğu arttıkça, tatminsizlik; tatminsizlik arttıkça da arayış duygusu çoğalmaktadır. Bazan insan, elinin altındakini bulamamak gibi bir zihin elaborasına uğrar. Bizimkisi buna benziyor. Düşünce yapımız, Batı ile rezonans ilişkisine başladığından beri, kendi gerçeğimizi unuttuk; Batı'nın bunalımlarına akord olmaya çabalıyoruz. Batı çıldırıyorsa, çıldırıyoruz, Batı operatör yerine kasaba başvuruyorsa, biz de kasap satırının altına yatmaya hazırlanıyoruz. Türk aydını, Camus'nün, Sartre'in, Russel'in, Malraux'nun, Kafka'nın bunalımlarını neden yaşasın? Buna ne gerek var?

Bu soru haklı olmakla beraber, bir gerçeği görmezlikten gelmemize hak verdirmez. Bütün dünya nasıl arıyorsa Türkiye de arıyor. Denebilir ki bu arayış, önümüzdeki yılların tek olayı olacak, dünyanın geleceği hakkında söz söyleyecektir. Onun için bu arayışta Türk aydınının yerini belirlemek gereklidir. Bizim arayışımız Batı ile bir aynîyet gösterebilir mi? Afrika, bir insanlık imtihanı

vererek çağa doğmak isterken, kendisini aşma savaşı verirken, bir cihanşümul inançla kaynaşmak isterken, bizim ve Batı'nın, Afrika'nın soyunduğu kirli elbiselere yapışmamız ne kadar tutarlı bir davranış olur? Afrika'da ve Asya'nın sömürge toplumlarında, putatapıcılık ve mistik inanışlar, yepyeni ve saf bir inanca açılışla hayattan uzaklaşırken, cahiliye dönemine özlem duymanın anlamı nedir? Batı, insanlığın geleceği üzerine söz hakkını bitirmiş olabilir ama, ya biz? Ya, hâlâ toplumunda diri bir inanc yaşayan Türk aydını? Biz nasıl kendi intiharımıza imza atabiliriz?

Çağ için bir arayış bahis konusu ise -ki öyledir- bu arayışı belirlemekle ve yönünü doğrultmakla görevliyiz. Batı'nın eteklerine yapışmış bir âmâ uyduluğuyla hareket edemeyiz. Onun için Batı'nın arayışını da kritik edeceğiz, kendi arayışımızı da? Pınar, bu sayısında Mehmet Akif Ak'ın «Batı Doğu'da Ne Arıyor?» başlığı altındaki yazısıyla bu önemli konuya açıklık getirmeye çalışıyor. Bu konudaki yazılarımız, değişik vesilelerle devam edecektir. Sorumluluğumuz küçümsenecek gibi değildir.

Pınar'ın bu sayısında, sanat hayatımız için büyük etkileri olacağına inandığımız hikâye yarışmasının şartları da açıklanıyor. Yarışmamızın, büyük hikâyecilerin tanınmasına vesile olacağına inanıyoruz.

Kurban Bayramı dolayısıyle, Pınar'a, okuyucularımızdan çok sayıda tebrik gelmiştir. Bunları tek tek cevaplama imkânımız bulunmadığı için, burada, bütün okuyucularımıza teşekkür eder, gelecekte çok daha mutlu bayramlar dileriz.

Allah'a emanet olunuz.

BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASINA KATILMA ŞARTLARI

1 — Yarışmaya, herkes istediği miktar eserle katılabilir.

2 — Yarışmaya katılan eserlerin daha önce başka bir yerde yayınlanmamış olması gerekir.

3 — Konunun seçimi sanatkâra aittir. Herhangi bir sınırlama bahis konusu değildir.

4 — Eserler daktilo edilmiş olarak veya düzgün kitap harfleriyle, kağıdın bir yüzüne yazılmış halde gönderilecektir.

5 — Eserin hacmi sınırlı değildir.

6 — Dereceye giren eserler, Pınar dergisinde ve gerekirse kitap olarak, neşir hakkı Pınar'a ait olmak üzere yayınlanacaktır.

7 — Dereceler, birinci, ikinci, üçüncü tarzındadır. Birinciye 10.000 lira, ikinci ve üçüncüye mansiyonlar verilecektir.

8 — Yarışmaya katılacak eserler, en geç 15 ağustos 1975 tarihinde «Pınar Dergisi, Büyük Hikâye Yarışması, Nuruosmaniye Cad. 8/3» adresine ulaştırılmış olmalıdır. Eser, taahhütlü olarak gönderilmelidir.

9 — Yarışmaya katılanlar, kısa biyografilerini de göndermelidirler.

10 — Yarışmaya gönderilen eserler iade edilmez.

11 — Dereceye girmeyip de Pınar'da yayınlanması uygun görülenler yayınlanacaktır.

Yarışmaya katılacak olanlara şimdiden başarılar dileriz.

Desen : Haşım VATANDAŞ

Hastahane Kapıları

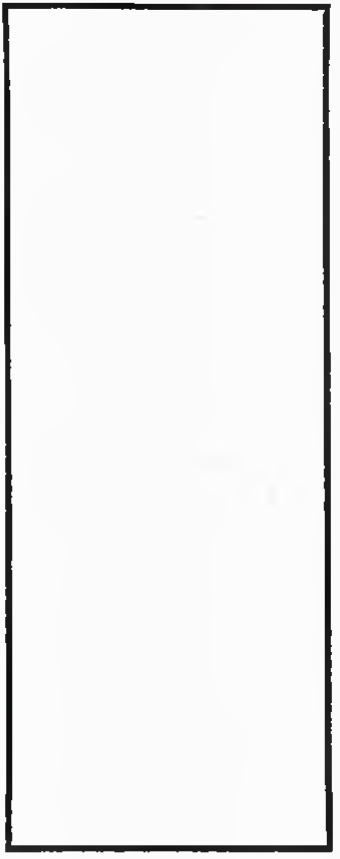
Yetkin DİLEK

Ve yoktur onlarca
Yaşamamızın gereği!..
Bu yüzden nice bir cana
Örtük hastahane kapıları...
Var sen önlerinde kuyruk kuyruk
Tüket hücrelerini...
Varsın nice bin yerinden yâre alsın
Damar damar çatlasın yürek içre
Sabır taşı - ölüm taşı...
Bu çağ özümüze ters
Dilimize pranga
Ve bu çağ onlarca taşınan VEBA...
Ve biz deriz ki
Ömür bir yudum sudur dışımızda
Biz ona
O bize uzak...
Gül kokan sayfaların
Gönül ellerinde
Gönül gözlerinde
Hayat örgülerinde
Açılması, yaşanması içindir

Tutkumuz ona...
Doğrusu biz kullanırız onu
Her gönülde
Bir gül sayfasının açması için...
Onlarca ne anlaşılmaz dünyadır bu
Ahl bir bilseler...
Ve yurdumun her köşesinde
Her hastahanesinde
Yumak yumak bekleyiş bundandır.
İnleyişlerin
Ahların
Feryatların
Her birinin ardında
Saklıdır o kutsal doğum
İnsandan yana
Kitaptan yana
Ölümle ölümsüzlükten yana
Onlardan ve bizden yana...
Köhne bir hayatın
Hastahane kapıları ardına gömdüğü doktor.
İnsanımdaki
Hücrenin dermanı
Acının dindirilmesi
Senin ellerine bağlı
Yoksa, eller ellere mi bağlı?
Çifte yoksulluktan yana yedi iklim
Bir o kadar renk yaşayan insanımın
Kaderi bu...
Kaldır votka masalarında çürüyen beynini
Gör helel
Yanmaz mı vicdanın?
İçkili bir medeniyetin köhne tiranlığından
Arda kalan bir düşünceyse bu senin beynine ve ruhuna
Bu toprağın
Sana verdiği kan
İnsanımın gözyaşlarının nice bin feryadının
Bir katresidir...
Votka şişelerinden sana sunulan
Maskelenmiş feryatlardan
Ne hazin bir tablodur bir bilsen...

Doğrusu insanımın her biri
Büyük ve kutsal yaşantının
Ak sayfalarından, dünyanın kara hayat sayfalarına atlayan
Öncü neferleridir.
Onlara uzanan gül kokulu her gönül
Gün gelecek
Can-kitaptan bir harfin nuruyla yıkanacak
Bilseniz... Bunun için yapsanız ne mutlu...
Kurtuluşu sonsuz kâselerle sunardık size
Şimdi sunduğumuz gibi...
Ama o daha bir güzel olurdu...
Bilerek, ah! Bilerek hizmet ona...
Diyorsak yırtık giysilerimize
Köşk ve saraylarınızı kuşatan feryatlarımıza
Aldanmayın
İşte bu, başka bir anlatış, başka bir çağrıdır
Bilirseniz!..
Beyniniz ilkelse
Muhammed öncesini yaşıyorsa
Yırtın kara perdeleri
Zaman sizi tüketmeden
Kurt ağacı kemirmeden!..
Hastanelerinizin
Kapıları kilitliyse insanıma ve yarasına
Gaye sade madde ise sizlerce
Bir «dinasor» açlığı varsa midelerinizde
Gözünüz çevriliyse insanımın
Ve onun yedi kuşak ötesinin ciğer parasına
Sizi yöneten
Doğrusu bir «dinasor» beynidir
Öyle ya
Başka ne kaldı geriye...
...
O
Güneş bir medeniyetin
Öksüz neslidir...
Minare ufuklarında gizli
Bir kutlu seherin
Ezanla yükselecek yeni bir muştusudur insanlığa
Cânım hey...

BATI DOĞU'DA NE ARIYOR

MEHMET
ÂKİF
AK

Dünyanın göbeğinde bir küçük kıta. Küçüklük de söz mü? Ona sorun siz. Sorun da söylesin ki, dünyayı kendisine tapulamıştır. Güneşler onun içindir, ay ona doğar. Geri kalan dünya insanlığının vazifesi, kuştüyü yataklarda onu kuş sütüyle beslemek... Filipinler'den Güney Afrika'ya kadar. Yeryüzü nimetlerinin kaymağı onun, tortusu diğer insanların.

Tarihi kendisiyle başlatır. Tarihin babası ondadır. İnsanlığın geçmişini keyfince çağlara ayırmak onun marifeti. Sorarsanız ona göre akıl onda, düşünme yeteneği ona mahsus. Ona göre ilmin vatanı kendisi.

Ona bakılacak olursa, Hipokrat'tan, Sokrat'tan ve Eflatun'dan önce beşer düşünme nimetinden mahrumdu. Akıl dediğimiz cevher, Aristo'dan sonra işe yaramaya başlar.

Kendini dünyanın özü ve merkezi kabul etmeye ne zamandan beri alışıktır bu kıta, bilemiyoruz. Hangi uğursuz şeytan onun kanına bu tükenmez ihtirası zerkederek, bütün bir dünyanın başına belâ etti onu? Bu da ayrı bir araştırma konusu. Ama dünyayı epeyce bir zamandan bu yana kasıp kavuran fırtınaları üfleyen ifrit odur. İnsanoğlunu zehirleyen bütün zehirli bitkiler onun fidanlıklarında üremiştir.

Bir gemi batıyor. Bütün gemi sakinleri dışarı fırlamış. Direkler, kuleler insan dolu. Dürbünlerle uzak ufuklarda kurtarıcı gözleyenler... Sabırsızlanıp sulara teslim olanlar. Bağrışanlar, çağrışanlar... Bu gemi durmadan su alıyor; batacak. Çağ kararıyor. Sadece onun çağı tabi. Başka ufuklarda yeni çağlar ağarırken onun çağı kapanıyor, kararıyor. Bir gemi ağır ağır gömülüyor sulara. Telsizler durmadan sinyal veriyor gök boşluğuna; .S.O.S....S.O.S. Alıcısını bulamayan verici fasılasız işliyor, İmdat! İmdat! Budha'dan imdat, Zerdüşt'ten imdat! Doğu'dan imdat!

Öyle ya keramet vardır şu güneşin doğduğu taraflarda. Ama imdat sirenleri yine karşılık bulamıyor. Ne Ganj'ın insan küllerile çamur akan ve her yıl felaket hediyeleri ile kuduran «kutsal gazabı», ne İndüs'ün,

sadece insanları değil, «inekleri» de «ilâhî a.z.b» ile her sene tedip eden köpürüşleri bu imdat çağrılarını duymuyor.

Batı'nın Doğu'dan imdat çağırılarına, Doğu'dan ölüm cevapları veriyor iskeletler. Enkazlar arasında «gülen» kafatasları, Batı'nın çılgın umutlarla sarhoş bu arayışına istihza ile bakıyor. Zerdüşt'ün, ateşi söndürülmüş bir mecusi tapınağının küflü ateş kuyuları dibindeki iskeleti, Hürmüz ve Ehrimen'in taşlaşmış cesetleri ile birlikte acı acı gülümsüyor dünyanın mümtaz çocuğuna. Budha'nın, Hind cangıllarından birinde yaşlı bir ağaca sırtını dayamış iskeleti, Avrupa'nın feryadına bir kafatası gülüşüyle karşılık veriyor. İslâm Doğu mu? Heyhat! Ultraviole'yi göremedi Batı. Şimdi enfra-ruj gözlüğüyle çökmüş mabetlerinin karanlık köşelerinde mor ötesi ışık, çürümüş iskeletlerin durmuş nabızlarında hayat kırıntısı arıyor. Sürek avına çıkmış gibi hesaba sığmaz Batı'lı, asırlar oluyor Ganj kıyılarında ve balta girmemiş Hind ormanlarında dolaşıp durmakta. Ve evlerine çantaları boş dönüyorlar tabii. Midesi açlar ülkesinden ruhu açlar ülkesine açlık taşıyor bu avcılar.

Bir gemi batıyor. Bir kıta çöküyor. Yakınından bakarsanız bir kıyamettir bu. Fakat uzaktan bakılacak olursa, **«Batı'nın çöküşü»**, insanlık tarihinin grafiğinde ufacık bir kavis olacaktır sadece.

Batı Doğu'da ne arıyor? Verilecek cevap tek: Azrail'den kaçacak yer. Belki aya gidişi de bundan... Yazımızda etrafında dolaşacağımız konu bu.

Meseleye bazı Doğu'lu aydınların (Müslüman olsun, Hindu olsun) bakışı şöyle: Batı doğuya yönelmekle, doğunun üstünlüğüne fetva vermiş demektir. Doğu'nun yükselmesi için fetva Batı'dan alınmalı. Şunca edebiyatçı, filozof ve tarihçinin doğu araştırmalarının anlattığı gerçek; kurtuluş Doğuda. Ruhçu Doğu ile, maddeci Batının sentezi'yle zirve toplum, zirve kültür, zirve medeniyete ulaşılacak. Birkaç Batı kâhininin ortaya attığı bu hayal, Doğu aydınları nezdinde de itibar gördü. Bu garip sentez düşünülürken, Avrupa düşünürü, İslâm Doğu'yu hesaba katmıyordu. Ama bizdeki bazı çevreler, çoğu Budist doğu için sarfedilmiş parlak ve romantik sözlerden, Müslüman Doğu adına pay çıkarma gayreti güttüler. Sanki bir medeniyetin yüksekliğinin dünyaca sabit olabilmesi için Batı'nın vizesinden geçmesine mutlak gerek vardı. Kendi gerçeğini Batı'nın kılavuzluğunda bulmaya çalışmak, hatta kendine Avrupa aynasından bakmak doğulu aydınların zavallı bir hastalığı olmuştur, yazık! Ülkemize bakalım:

Bir ilmi araştırmada, ecnebi isimleriyle yapılmış iktibasların fazlalığı onun üstünlüğü ve yeterliliği için kâfi delil kabul edilebiliyor. Çağdaş uygarlık düzeyine yükselmenin şartı bu. Nedir herhangi bir medeniyetin çağdaş ve cihanşümul olduğunu tayin eden faktör? Batı'yı kim tayin etmiştir dünyanın efendiliğine?

Bu uygarlığın, sadece belli toplumlar için bir anlam taşıyan, Avrupaya mahsus «çağ» ile birlikte devrini doldurduğu ortadayken, aydınlarımız «çağdaş» (!) «uygarlık» (!) düzeyine yükselmek amacıyla, bir ferman çıkarmak için hâlâ Batı kapılarında sıra bekleşiyorlar. Kur'an'ın, İslâm'ın üstünlüğünü anlatmak için, Bismark'ın, Volter'in, Lamartine'in sözlerne gökten inmiş ahkâm gibi sarılmak bir başka dram.

Halbuki Batı'nın en radikal ekonomi, politika, kültür sisteminin, en gelişmiş düşünce ve felsefe okulunun bile bizim için taşıdığı değer kendi medeniyetimizi ve toplumumuzu yine kendi şartlarına göre yeniden kurmada çok sınırlı ve şartlı kabullenilecek birer malzeme olmaktan başka değil. En güçlü çağını Batı'da yaşamış Rasyonalizm ve Pozitivizmin ulaştığı sonuçlardan yararlanmamak elbette düşünülemez! Yanlış olan, Avrupa'nın kendi şartlarından doğmuş ve tamamen nev-i şahsına münhasır düşünce ve aksiyon modellerinin, kültür aksiyomlarının cihanşümul kabul edilmesidir. Meselâ, bizde, sırtını İbni Haldun gibi bir dağa yaslamamış sosyoloji araştırıcısının ve Tarih Felsefecisinin Comte'u, Tarde'ı veya Toynbee'yi Batılılardan daha iyi bilmesi bir işe yaramıyor artık Durkheim'ın veya Le bon'un sadık şa-

GÖRECEĞİZ

Acı, öbek öbek acı
Kim, nasıl kimden dâvâcı
Şaklar mı zulmün kırbacı
İndiğini göreceğiz

Necati AYKAN

Biz uzağız ülkemize
Gülmek bile haram bize
Çarkın bir gün lehimize
Döndüğünü göreceğiz

Bir inilti derin derin
İçinde döner evlerin
Şu yanan kızıl alevin
Söndüğünü göreceğiz

kirdi olmakla Türk toplumunun problemlerini anlamaya bile imkân yoktur. Düşünce tarihimizin son elli yıllık dilimi bunun yığınla örneğini verdi.

Türkiye'yi tanımak için, Anadolu yaylasına mutlaka Paris'ten, Viyana'dan veya Londra'dan bakmak icap ettiği -son zamanlarda Moskova veya Pekin'den- saplantısından kurtulmadıkça, problemlerimize eğilmek noktasında, herhangi bir ecnebinin bir milim ötesine varamayız.

Üniversitelerimizde bunca Roma Hukuku hafızı yanında, Türk Hukuku otoritesinin bulunmayışı çok acıl Ebussuudların, İbni Haldunların kapılarını mühürleyeli çok oluyor. Yerli düşüncenin ayak izleri Sorbon yollarını tozuduyor ne zamandır... Boş, anlamsız ve amaçsız gidişleri, umutsuz dönüşler izliyor. Batı'nın kendisine bile faydalı olamamış değerleri, ülkemizde geçer akçe muamelesi görüyor. Ve Peyami Safa merhumun güzel benzetişindeki gibi, «doktoru can çekişen hastaya benziyoruz.»

Dünyanın tedvir-i idaresi hâşâ Batı'nın inhisarında mıdır ki, Avrupa, insanlığın tarihini kendisiyle başlatır. Milât, Roma'nın parçalanışı ve Fransız İhtilâli, neden tüm insanlığa teşmil edilmiş uydurma çağların dönüm noktaları olsun? Bir İslâm'ın doğuşu olayı, bir Endülüs'ün fethi hadisesi ve tam on asır dünyayı yakından ilgilendiren Türklerin İslâm'ı kabulleri vakası, Fransız ihtilâlinden daha mı az çağ yapma özelliği taşıyor? Tarih kı ilimdir güya. İlk vasfı objektif olmaktır. Fakat, Avrupa tarihini bütün dünya tarihinin mihveri kabul etmeyen, Türk ve İslâm tarihini ise en galiz küfürlerle yad etmeyen bir Avrupa tarih kitabı gösterilebilir mi bilmiyoruz.

İbni Haldun karşısında hiç bir Avrupa düşünürü, Gökalp derecesinde Durkheimperest, Ahmet Rıza derecesinde Comte-perest veya son devrin hesaba sığmaz Marksperest sosyalist havarisi gibi olmadı. En üstün olduğumuz zamanlarda bile Batılılar, bilhassa ilim alanında bize karşı ölçülü ve hesaplı davrandılar. Goethe'nin şark usulü divan yazdığı gerçek. Bunu söylemek de bir Şarklıya öğünme fırsatı vermiş olabilir. Ama Goethe'nin en büyük eserinin Faust olduğu unutulmamalı. Faust kı, tam elli yılın çileli bekleyişleri içinde olgunlaşabilmiş bir meyva. Faust kı, iki yüz senedir Avrupa kültürünün ve Alman toplumunun en müstesna eserlerinden biri olarak, hâlâ baş köşede oturmaktadır. Sempatiden düşmanlığa kadar,

şekil ne olursa olsun Batı'nın Doğu'ya yönelişi bir tek gerçeği işaretliyor. Onu aşağıda göreceğiz. Tarihin hiç bir döneminde ferdi ihtidalar, sosyal karakter göstermedi çünkü.

Türk düşünürü, zihnindeki bütün Batı kültür değerlerinin inkârı ile başlayacak bir kültür inkılâbını yaptığı takdirde problemlerimize gerçekçi, akılcı ve millî açıdan bakma imkânına kavuşmuş olacaktır. Bir Mustafa Reşit budalalığı, bir Yirmisekiz Çelebi hamakati ve bir Sadullah Paşa bönlüğünün bilmem kaçıncı kere yeniden tecrübesini yaşatmak insaf ile bağdaşmaz. Bu zaruri açıklamalardan sonra Batı'nın Doğuda ne aradığı meselesine geçebiliriz.

Doğu-Batı münasebetleri günümüze de uzanan etkileriyle denebilir ki İslâm-Haçlı ilişkileri şeklinde başlamıştır. Pers-Yunan karşılaşmaları daha önce cereyan etmişse de askeri, politik, kültürel, sosyal ve ekonomik sonuçları bakımından, İslâm-Haçlı karşılaşmalarının doğurduğu uzun vadeli ve geniş etkiler kadar olmamıştır. Batı'nın Uzak-Doğu araştırmaları tamamiyle İslâm ile karşılaşmasından sonradır ve onun etkisiyledir. Bu etkinin çeşitli alanlarını ortaya koymak mümkün. Fakat genel olarak bu arayışlara Batı'nın kaçışı diyebiliriz.

İslâm gibi, hayatı ve kâinatı en mükemmel ve ilmi esaslarla açıklama şerefinin tek sahibi bir inançtan hep kaçmıştır Batı. Ve kaçarken onu yenmenin yollarını aramıştır. Onunla Orta-Doğu'da, Endülüs'te ve en son bütün Doğu Avrupa'da karşılaşan Avrupa, ona olan korkunç susuzluğuna rağmen ısrar ve inatla kaçmıştır ondan. Hindistan'ın bağrında yükselen Taç Mahal bile onu uyandırmaya yetmedi. O, daha İslâm Peygamberinin doğduğu gece ateşleri sönen, mecusi ve zerdüştler ülkesinden, sadece birer tarih malûmatı olarak değer taşıyan Budist ve Konfüçyalist dogmalardan imdat istemeye devam ediyor.

Aklın akıl dışına kaçışıydı bu. Düşünceyi son merhalesinde dondurmuş Materyalizmin, soyut bir spirtüalizme sığınışıydı. Şuurun, şuuraltından istimdadı. Aklın, duyunun ve ilhamın eşsiz bir sentezi ile insan düşüncesinin bütün ufuklarını aydınlatan düşünce sisteminden kaçıyordu Batı. Halbuki dünü, bugünü ve yarını, eşyayı ve olayları kavramının tek ve erişilmez ışığıydı bu düşünce sistemi. Kurtarıcısından kaçıyordu Batı, ve tiksiniyordu ondan.

Rönesans gibi bir yükseliş, bağrında, çöküşü de gizlediği halde, çok sonra uyanan Batı'lı kafalar bunu o zaman görememişlerdi. Orta-Doğu, Endülüs ve Anadolu'dan aldığı ilim bu ülkelere refah getirmişken ona ateşten gömlek oluyordu. Ve o buna «İlmin İflası» adını veriyordu. Hind arayışlarının yoğunlaştığı dönem, ilmin iflasla suçlandığı bu dönemler olmuştur.

Batmakta olan geminin vardiyasından bir havari bağırdı birgün. Adam bir yeri işaretliyordu. Gökten Mesih bekleyen baygın gözler, oraya çevrildi ansızın. Vasco de Gama, Ümit Burnunu işaretliyordu bunalmış Batı'ya. Osmanlı'nın fasılasız darbeleriyle sarsılmış Avrupa, nihayet bir çıkış yolu bulmuştu. Ver elini Hindistan!

Önce Ümit Burnundan, Osmanlı Engelini (!) yıktıktan sonra Süveyş'ten bütün bir kıta, Avesta'nın ülkesine akıyordu. Tarihçi ve edebiyatçı Quinet konuşsun:

«Avrupa yorgun bugün. İngiltere'yi Almanya'yı, Fransa'yı dolaşın. Soluk soluğa insanlar göreceksiniz. Hiç birinin yaşadığı anla ilgisi yok. Hepsi de adı bilinmeyen bir hayal peşinde. Homeros, Dante, Shakespeare... bu şımarık zekâları doyuramıyor artık. Bize yeni kaynaklar lâzım diyorlar, manevi çölümüze kana kana içeceğimiz kaynaklar ve kayalıklardan taptaze bir ilham pınarı fışkırıyor: Hind şiiri.»

Batı'nın Hind ile bu karşılaşmasına yeni bir Rönesans olayı olarak bakanlar, bu değerlendirmenin uygulamada hayal hanesine fırlatıldığını görmüşlerdir sanırız. Quinet'in dediği gibi adı bilinmedik bir hayal... Baştanbaşa bir kıtanın, peşinden ölüm koşusuna çıktığı...

«...Avrupa'ya yeni bir sonbaharın meyvesini, ruhun yeni bir mesajını, Hind'in senfonisini getiriyorum. Ezelinin nabız atışlarını duyurmak istiyorum Batı'ya» (Romain Rolland)

GURBETÇİ

Şîrin bir özlemmiş, Ferhat vurgunu
Araya gerilen dağlar gurbetmiş
Bir kader yazgısı koymuş kanunu
Aşkla coşan inanç dağlar eritmiş.

Susadıkça Şîrin ile kanarmış
Dağlar geçit vermez çöller gibiymiş
Ferhat bir mum gibi erir, yanarmış
Zafere kan veren bir er gibiymiş.

Şîrin Şîrin diye yükselen çağrı
Çökermiş dağlara bir sancı gibi
Yanarmış Ferhadın özlemle bağrı
Gurbet ona karşı talancı gibi.

Külünk sesleriyle dolarmış gökler
Despot kahkahası dağda musiki
Ferhat bir boşanış, bir rahmet bekler
Dağa deprem gibi inen, öyle ki...

Bir hikâye ki bu sana söyleyen
Sen öz vatanında gurbetçi insan
Bir özlemle kavrulan, âheyleyen
Dağlar biter, külünk varsa, sen varsan...

Ahmet TAŞGETİREN

«Anquetil'den Hind bilgelerine selâm. Eserimi hor görmeyin ulular. Ben de sizin soy nuzdanım. Bütün gıdam ekmek, süt ve su.» (Anquetil Duperon. Avesta'yı Batı'ya ilk tanıtan şahıs)

Batı uyumak ve uyuşmak istiyordu. Sarhoş olup unutmak makina gürültülerini. Budha'nın ülkesine doğru başlayan bu akış, sarhoşluk ihtiyacı değildi yalnız.

Biraz yukarıda söylediğimiz gibi, Viyana önlerine kadar durmadan sıkıştırılmış olan Avrupa, Hind'i bir kurtuluş ülkesi olarak gördü. Hind yollarından biri İslâm ülkelerinden geçtiği için, Müslüman şarktan lütfen söz edenler bir tarafa bırakılacak olursa, şark yolcuları tam on asır dünyayı ıştırmış bir medeniyetten habersiz göründüler. Öyleyse ne arıyorlardı Doğu'da?

Danilevsky, ölen bir toplum, bir başka toplumun etnoğrafik malzemesi olur demekte. Aynı devirlerde, gelişmiş bir kaç sosyoloji okulu, Avrupa ırklarının bozulmakta olduğunu haber veriyordu. Şaşkın haldeki Batı bu nazariyelerin teşvikleriyle Uzak-Doğu yollarına düşmüş olmaz mı? Öyle ya Batı'lılar en üstün saydıkları arya ırkına Hindlileri de dahil ediyorlardı.

Bu arayışın felsefi cephesinden de söz etmek mümkün. Batı kaynaklı ruhçu teoriler, bir kıtayı boğmakta olan materyalist bataklıkları kurutmaya yetmiyordu. Batı spiritüalizmi, ayağı çıplak Hind fakirleri kılı-

ğında Ganj kıyılarında ve Hind cangıllarında dolaşmaya başladı. Schopenhauer şöyle demişti: «Hristiyanlık Hind'te kök salmadı, salamayacak da. Bruno'nun, Spinoza'nın hakiki vatanı Ganj kıyılarıdır. Tek Tanrılı dinler kana boyamış dünyayı. Brahmanizm'de ve Budizm'de taassuptan eser yok.» Felsefi alanda daha çok Alman filozofları Hind spirtüalizmine merak sarmışlardı.

Ayrıca Hind panteizmi, Batı'nın ezelden vurgun olduğu, Tanrı-insan musallat inancına pek uygun geliyordu. Tanrı'yı insan imkânlarının sınırları içinde düşünmek alışkanlığıyla Emerson gibileri, Tanrı ile birleşmek esasına dayalı Hind panteizmini kolayca benimsediler.

Fiziğin ister istemez metafiziğe doğru yol alışını ilmen belgeleyen Max Planc Heisenberg gibilerinden sonra Batı felsefesi kendini doyurmayan Hristiyan metafiziğinin ötesinde, Hind metafiziğine dayanmayı zaruri görüyor gibiydi.

Budha en ateşli şakirdlerini ise edebiyatçılar arasında bulmuştu. «Günümüzün hiç bir düşüncesi Tagore'unki kadar saygıya ve tapınmaya lâyık değildir.» (Gide)

«Asya hikmetin ezeli vatanıdır.» (Rimbaud)

Batı edebiyatında, Romantizmin ilk meyvelerini verenler, Hind ormanlarındaki küçücük kulübelerinde, «ekmek, süt ve su» ile yaşayan Budist dervişlerin çile evlerinin imtiyazlı misafirleri seyyah edebiyatçılardı. Bernardin de Saint Pierre de Avrupa'lı birçok filozof, tacir ve misyoner gibi Hind mucizesini (!) keşfedenler arasında. Paul ve Virginie ile Fransız Romantizminin ve egzotik çığırın ilk adımını atmıştı. Paul ve Virginie'nin büyük ölçüde «Şakuntala»nın etkisinde kalınarak yazıldığı biliniyor. Hintli Kulübesi'nin yazarı, Batı romantizminin Hind romantizmine ne derece dayandığını ilk gösterenler arasındadır. Amerikan şairi Whitman şöyle söylüyor: «Ben hem kadim Brahmayım hem Satürn. Batı ile Doğu kaynaşacak. Anlaşıldı dünyanın yuvarlak olduğu. Asya sizinle aynı gemide; ak saçlı Asya!»

Batı şiirinin belli başlı romantiklerini dinlerken gözlerinizi yumun. Hayalinizde baş açık, yalın ayak Hindistan'da dolaşan bir Hind dervişi şekillenir.

Avrupa'nın Doğu ile ekonomik temasının tarihi ise çok eski. Bir zamanlar dünya ekonomisinin can damarı olan ipek-baharat yolunun başladığı yer Hindistan'dı. Ümit Burnu'nun keşfine kadar bu yolun kontrolü tamamen Osmanlı Devleti'nin elinde idi. Avrupa'dan kalkıp Hind'e doğru yola çıkan kervanlar uzun bir mesafe içinde, Osmanlı ülkesinden geçmek mecburiyetinde kalıyordu. Osmanlı Ekonomisinin kaynaklarından biri işte bu kervanlardan alınan vergilerdi. Ümit Burnu'nun, yeni bir ticaret yolu açmasıyla, Avrupa Osmanlı ekonomisine büyük bir darbe indirmiş bulunuyordu. Bu, uzun zamandır yüzü Batı'ya dönük olan Osmanlı'nın arkadan kuşatılması demekti. Uzak Doğu Osmanlı Devleti'nin henüz el atamadığı bakir ve zengin servetlere sahipti. Avrupa'nın gelişmiş asnayi toplumları, Osmanlı karşısında tutunmak, direnmek ve hatta onu yıkmak için çok uzun süredir uykuda, -yahut da yarı ölü,- bulunan bu ülkelerin zenginliklerini Avrupa'ya akıttılar.

Yüzyıllardır kendi kabuğuna çekilmiş, yüzü göğe çevrili, yeryüzü nimetlerini terketmiş ve dünyadan bihaber zavallı Hind fakirini dev Avrupa sermayesi soyup soğana çevirdi. Uykusuna devam etmesi için se ne lâzım geliyorsa yaptı. Çok sonraları Hind Müslümanlarının önderliğinde başlayan milli istiklâl hareketleri de soysuzca istismar edilmeye çalışıldı. Koskoca ülke ve milyonlarca insan adi pazarlıkların konusu edildi. Ve hâlâ Hindistan yarımadası, Rusya, Çin ve Avrupa'da tezgâhlanmış sürüyle felâketin her geçen gün harap ettiği talihsiz bir memleket durumundadır.

Avrupa'nın bu ekonomik istilâsı görünüşte bir sıçrayış sayılsa bile, bir zaafını belli etmekte gecikmedi. Uzak Doğu'nun hammadde ve gıda hazinelerinden mahrum bir Batı ekonomisinin ne hallere düşeceğini tahmin etmek zor değil.

Bütün bunlardan ayrı olarak bir grup gayretkeş misyoner de, çarıklarını Hindistan yollarında eskitmekten geri durmadı. Kilise'nin hep hayal kalmış insan ve ruhun söz-

de kurtuluşunu bıktırıcı bir tempoyla tekrarlayan aziz senfonileri, bilhassa aydın çevreler için bir masal hükmündeydi artık. Fakat her konuda saf Hindli bu mevzuda kolayca aldatılabilir olmadığını gösterdi. İncil metinleri ona bir sivrisinek vızırtısı kadar bile ehemmiyetli gelmedi. Budizmin tepeden tırnağa ruhçu anlayışı yanında. Materyalizm bulaştırılmış Hristiyan spiritüalizmi gözükmeyecek derecede cüce kaldı. Ve gayretli misyonerler Uzak Doğu'dan elleri boş döndüler.Buna karşılık İslâm, buralarda şaşırtıcı bir yayılma hızı kaydetti ve halen de yayılmakta olduğu biliniyor.

Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız, Avrupa'nın Doğu'da felsefi, edebi, ekonomik ve dini arayışlarını şu sonuçlara bağlayabiliriz: Doğu'nun ne zengin hazineleri, ne ruhçu kültürü Batı'yı girdiği yokoluş çığırından geri çevirmedi. Sanayileşme ve teknolojik gelişme bu kıtanın batışını hızlandırmaya devam ederken, Avrupa düşüncesi de varoluşçulukta çıldırdı ve mukadder akıbetini bekliyor.

Hindu geleneklerini sürdüren Hindistan ise, Batı ile karşılaştığı uzun zaman süresi içinde, ondan ancak vahşet, sömürü ve istismar gördü. Doğu'da pek meşhur olan, «Batı'nın ilmini ve tekniğini almak» şeklinde, objektif ölçüler zaviyesinden ve sayısız uygulamasından, hiç bir değer taşımamakta olduğu çoktan anlaşılmış bulunan indi ve hayali bir telâkkinin ne acılı sonuçlar doğurduğu ortada: Hindistan bütün dünyayı gülümseten bir özenti içinde atom denemeleri yapıyor... Öyleyse Batı yaklaşmasının da Hind'e hiç bir hayrı olmamıştır. Büyük hayallerle Uzak-Doğu seferlerine çıkan Avrupa, Hindistan'a geldiğinde Hind kültürü son nefesini vereli çok oluyordu. O halde sorumuzu, genel bir cevabı almak üzere yeniden sorabiliriz: Batı Doğu'da ne arıyordu?

Cevap tek: Azrailden kaçacak yer, demiştik. Bizi doğruluyorlar. İşte örnekleri:

Max Nordau: Batı yıkılıyor...

Jaspers: Avrupa çöküyor...

Paul Valéry: Medeniyetler yutan girdabe Batı yelkenlisi de kapılmıştır.

Spengler: Devrinin en popüler kitabı «Batı'nın Çöküşü»nün yazarı.

Toynbee: Batı medeniyeti devrini doldurmuştur (Bu ilmen vardığı sonuç) Fakat yaşasa iyi olur. (Hissen böyle istiyor)

Sorokin: Avrupa'nın bugün vardığı merhale bir çağ sonu özelliği gösteriyor. Gelecek çağda Avrupa'dan söz edilebilir mi? Cevap: ???

Son devrin seviyeli ve objektif kalabilmiş Batı kafalarının vardıkları müşterek sonuç: Batı çöküyor. İşte Doğu'dan imdat istemenin gerçek sebebi.

Zordur Sodom ve Gomore'nin içler ürperten korkuları. Kendisine büyücü denmesinden hoşlanan Ionesco'nun «Kral Ölüyor» adlı tradejisindeki kralın ölümüne benzer bir ölümle ağır ağır ölüyor Batı. Eğer Ionesco kraldan, Batı'yı kasdettiyse teşhisi doğru. Zordur öleceği anı bilerek, ölüme adım adım yürümek. Ve pek işkenceli, bir canlının nefeslerini saya saya eşya haline geldiğini seyredişi. Hele ne talihsizce ölümdür, daha hasta yatağındayken ölüm ağıtları dinlemek.

Azrailden kaçarken yolu mezarlıklara çıktı Batı'nın. Koskoca bir mezarlık halindeki Hindistan'a. Avrupa ölümünü ister kendi memleketinde istesin, isterse Hind'e gidip Ganj kıyılarında ölerek, küllerini Ganj'a döktürsün, isterse Budha gibi sırtını bir ulu ağaca dayayarak Azrailin gelmesini beklesin; bu, dünyayı ilgilendirmez. Fakat herhalde, Firavun piramitleri gibi, arkeoloji ve turizm meraklılarını celbeden, hayat belirtileri silinmiş bir coğrafya olmaktan kurtulamaz.

Sanki kaderin Hakimi, ölümü mukadder sakat kültür ve toplumların, tecrübeler sunmaları için yaşamalarına bir müddet izin vermişti de şimdi bu izni kaldırmış bulunmaktadır.

Yarının yaşamaya namzet tek düşünce sistemi vardır: Bu, aklın, duyunun ve doğru haberin eşsiz bir sentezini yaparak, bilginin kaynağı problemini kökten çözen düşünce sistemidir. Ve yaşamaya namzet toplumlar da bu düşünce sistemini milli varlıklarının ve kültürlerinin temeli yapan toplumlar olacaktır. Ne ölmüş Doğu, ne de devrini doldurmuş Batı...

ÇOCUK VE KUŞ GELİNCE

Bir şimşek çaktı gözlerde
İnkârın putu çatladı

Delikanlı yavaş yavaş başını kaldırdı
Sabır dolu gözlerle göğün derinliğine daldı
Bir kuş kanat çırptı, ardından binlercesi
Eller açıldı dudaklar hafif kıpırdadı

Çocuk sevda bulutuna binerek
Bir yağmur damlasıyla geldi
Beklenen sevgili gibiydi

Bir kuş geldi
Omuzuna kondu
Ve

Zaman tamam oldu
Delikanlı fırtına gibi karanlığı savurdu

Erdem MURAT

NİNNİ

ÖLEN BİR ÇAĞ DUMANI TÜTER GİBİ
KÜLÜ SAVRULUR GİBİ
ŞİMŞEK BAKIŞLARINDA...
DOĞAN BİR ÇAĞ IŞIĞI PARLAR GİBİ
ATEŞ ATEŞ...
«BÜYÜ ÇOCUĞUM BÜYÜ»
BOY AT FİDANLARA EŞ...
SENİN AKCA ALNINDA
AKCA DOĞACAK GÜNEŞ.

Ahmet EFE

DUA

Biz, kısık seslerlz.. minareleri,
Sen, ezansız bırakma, Allaah'ım!

Ya çağır şurda bal yapanlarını;
Ya kovansız bırakma, Allaah'ım!

Mahyasızdır minareler... göğü de
Kehkeşansız bırakma, Allah'ım!

Müslümanlıkla yuğrulan yurdu
Müslümansız bırakma, Allaah'ım!

Bize güç ver... Cihad meydanını
Pehlivansız bırakma, Allaah'ım!

Kahraman bekleyen yığınlarını
Kahramansız bırakma, Allah'ım!

Bilelim hasma, karşı koymasını;
Bizi cansız bırakma, Allaah'ım!

Müslümanlıkla yuğrulan yurdu
Müslümansız bırakma, Allaah'ım!

Yarının yollarında yılları da
Ramazansız bırakma, Allaah'ım!

Ya dağıt kimsesiz kalan sürünü,
Ya çobansız bırakma, Allaah'ım!

Bizi sen sevgisiz, susuz, havasız
Ve vatansız bırakma, Allaah'ım!

Müslümanlıkla yuğrulan yurdu
Müslümansız bırakma, Allaah'ım!

ÂRİF NİHAT ASYA

DÜŞÜNCESİ HAYATI VE SANATI

Hasan ERDEN

«... sen ey ruhum uç - artık - yuvadan
Kanat açmakta meharet göster
.....
Yüksek uçmakta cesaret göster.»

diyordu. Nihayet 6 ocak 1975 salı gecesi ruhu uçtu ve Hak'kın rahmetine kavuştu büyük şairimizin. Yine bir şiirinde kaybetmiş olduğu babası, anası ve ablası için :

Onların çağıracağı saati
Hızır beklercesine beklemekteyim.
Daha gelmedi mi sırası?

diye yazmıştı. Sırası geldi ve göçtü ebedî âleme. Ölüm hayat kadar normaldi onun için. Gelimli gidimliydi ve son ucu ölümlüydü bu dünyanın. Herkes fanî idi. Ve ölümsüz Tanrı'nın huzuruna dönecekti. İnsan O'nun iradesiyle gelmiş, yine O'nun dileğine boyun eğerek gidecekti. Ancak, kişiye yaraşan; yaratılmışlara değil, yaratana kul olmasıydı. O'na inanmasıydı. Ârif Nihat, inançlı bir sanatçımızdı. Güvenci ve umudu inancından geliyordu. İnanmak hakkındaki bir şiirine şöyle başlamıştı:

Bardaktan seni içmek
Seni teneffüs etmek havada...
Dolaşmak dolaşmak sana dönmek :
Seni bulmak yuvada...

Başka bir şiirinde de saf ve berrak inancını şu mısralar belirtiyordu:

.....
Bırakma Allah'ım bizi
Biz ki, yalnız sana kuluz.

H A Y A T I

Ârif Nihat Asya, 7 şubat 1904'te İnceğiz köyünde doğdu:

«Nerelisin?» diye soruyorlar:
İnceğiz köyünde doğmuşum;
İnceğiz'i Çatalca'ya, Çatalca'yı İstanbul'a bağlamışlar...
İstanbullu olmuşum.

Asıl adı Mehmet Ârif'tir. Babasının adı Ziver, annesi Tırnovalı Osman kızı Zehra'dır. Yedi günlükken babasını kaybeden Ârif Nihat, annesi başkasıyle evlenince ninesinin ve akrabalarının himayesinde büyüdü. İlk tahsilini halasının yanında Örücülü köy okulunda yaptı. Balkan bozgunu sırasında İstanbul'a gelerek orta tahsiline Yusufpaşa'daki Maarif Rüştiyesinde devam etti. Sonra Bolu Sultanîsi'ne girdi. Kastamonu Sultanîsi'nden diploma aldı. Daha sonra Ankara Maarif makamlarının yardımıyle İstanbul Darül-muallimîn-i Âliyesi'ne (Yüksek Öğretmen Okulu) girdi. Edebiyat kolun-

dan 1928'de mezun oldu ve Adana'ya tayin edildi. Ondört sene muhtelif okullarda edebiyat okuttu. Askerliğini yaptıktan sonra Malatya Lisesi Müdürlüğüne tayin edildi. Fakat 1942'lerde zamanın siyasî baskılarına karşı çıktığından bu görevinden alındı. II. Cihan harbi sırasında ikinci askerliğini yaptıktan sonra tekrar Adana'ya tayinini yaptırdı. 1948'de Edirne Lisesi'nde görevlendirildi. 1950'de Seyhan milletvekili oldu. Dört sene sonra tekrar öğretmenliğe döndü. 1959'da Kıbrıs'a gönderildi. İki yıl Lefkoşe Lisesi'nde edebiyat derslerine girdi. 1961'de Ankara Gazi Lisesi öğretmenliğine tayin olundu. Ertesi yıl da emekli oldu.

Adana, İstanbul, Ankara ve başka yerlerde çeşitli gazete ve dergilerde yazılar ve şiirler neşretti.

Ârif Nihat'ın, yayınladığı kitaplarında verdiği tercümeihallerdeki «İdeolojime uygun bütün teşekküllerle işbirliği halindeyim» kaydından da bir hayat boyu uğraşmalarında ve münasebetlerinde ideolojik bir çaba içinde olduğu anlaşılmaktadır.

BAYRAĞIMIZIN ŞAİRİ

Ârif Nihat Asya'yı en çok tanıtan ve millete sevdiren bayrağımız hakkındaki ve destan tarzındaki şiirleridir. M. Âkif'in «Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl» diye haykırışından sonra millî mücadelemizin ve milli istiklâlimizin sembolü bayrağımızı edebiyatımızda onun kadar yücelten ve dalgalandıran olmamıştır.

Hem tattırdım bu zevki ben hem tattım
Gurbetteki imanlara iman kattım...
Sık sık okudum şi'rini yüksekten ey
Bayrak, seni kaç ülkede alkışlattım.

En güzel ve en güçlü eserleri bayrağa yazdıklarıdır Ârif Nihat'ın. «Olamam» adlı şiirinde Türk insanı olarak yediden yetmişe herkesin, bayrağa fedakârlık borcu olduğu, her şeye rağmen ondan vazgeçemiyeceği belirtilir. Cephede Mehmetçiğin kan ve can pahasına koruduğu gibi, hayatımızın her safhasında, her zaman aynı titizlik ve aynı fedakârlıkla korumanın görev olduğu mısra mısra duyurulur.

Konaksız, saraysız;
Evsiz, yuvasız, köysüz
Kalabilirim..
Sevdiklerim gidebilir
Sevenlerim ihanet edebilirler...
Herşeysiz kalabilirim, herşeysiz olabilirim
Bayraksız olamam,
Bayraksız olamam!

«Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor» ile «Bayrak» adlı şiirleri adeta birer des-

tandır. Hele ikincisi Ârif Nihat'ın his dünyasının en yüksek noktası, heyecanın en doruğu olmaktadır. Denebilir ki, Ârif Nihat Asya şiir hayatında sade bunu yazmış olsaydı bile, edebiyat tarihimizde devamlı yadedilmeğe ve unutulmamaya yeterdi:

Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü...
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım,
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

Sana benim gözümle bakmıyanın
Mezarını kazacağım
Seni selâmlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım.

.....

Tarihim, şerefim, şiirim, herşeyim;
Yeryüzünde yer beyen:
Nereye dikilmek istersen,
Söyle, seni oraya dikeyim!

TOPLUMUMUZA BAKIŞI

«Maziye ihanet edenler, âtiye de ihanet etmiş olurlar.» Bu onun bir vecizesi. Ona göre Türk toplumunun inkâr edilmez bir geçmişi ve o geçmişten kendisine miras bırakılan bir takım değerleri vardır. Milletimizi diğer toplumlardan ayıran ve kendi karakterini çizen bu değerlerdir. Kendi düşüncesi ve kendi hayat düzeni bu değerlerden doğar. Ama bugün, ne yazıkki, Türk toplumunun yaşayışı, Türk düşüncesine ve dünya görüşüne tamamen zıt bir yaşayıştır. Bunalımımız esasen bundan ileri gelmektedir. Bugün başka kültürlerin sömürüsü ve o kültürlerin gerektirdiği bir dünya yaşanır toplumumuzda :

«İyisin, hoşsun.» dediler...
Hayır iyi değilim ben...
Bu dünyanın, bu zamanın
İstediği değilim ben:
Ağızlar yalan söylüyor!

Bu dünya bizim toplum karakterimize hiç uymamaktadır. Bizim apayrı bir hayat sistemimiz varmış, apayrı bir yaşayışımız... Fakat iki asırdan beri süren çözülüş çığırımız bizi o hayattan ayırmış, bizi tarihimize ve kendi kültürümüze yabancı kılmış. Sosyal yönden Batı sömürüsünün ablukası altına girerken gücümüz zayıflamış, topraklarımız elden gitmiş. Ârif Nihat, serhat şehrimiz Edirne'de yazdığı bir şiirinde :

«Nerdesin ey tarih?» desen gözüne
Serdengeçtilerin koşusu gelir

«Hani torunum?» der, şehit ruhları:
Sana bir imtihan kaygusu gelir..
.....
Cevap verememek korkusu gelir.

derken tarihe ve ecdadımıza karşı mahcubiyetin, onlara lâyık olamamanın ezikliğini dile getirir. Sonra belki Edirne'nin Ruslar tarafından işgalini ve Balkan bozgunlarını hatırlayarak devam eder:

Açma son sayfayı ki yüreklere
En asil intikam duygusu gelir...
.....
Ve yeminlerin en kutlusu gelir.

Arif Nihat Asya, bugün millet olarak büyük tehlikelerle karşı karşıya olduğumuzu, ve yok edilmek istendiğimizi görüyor ve bunun endişesi içinde bulunuyordu. «Ninni» başlıklı bir şiirinde bunu açıkca belirtir:

Bir kapı var: Engerekler yetiştirip
Sokaklara döken;
Bir kâbus var: «Ben bulutumlı» deyip
Üstümüze çöken!

Bir el var: Boğazımıza uzanmış...
Tırnakları, diken!
Bir toprak var: Yabanın değil;
Benim obam, kardeş, senin ülken!

Bir ses var ninni söyler bize,
Vurulalım diye, uyurken!

Türkiye'de oluşan, milletimizi var olma, ya da yok olmaya götürecek kavga için şöyle dua etmişti:

Bize güç ver.. cihat meydanını
Pehlivansız bırakma Allah'ım
.....
Bilelim hasma, karşı koymasını
Bizi cansız bırakma Allah'ım

Müslümanlıkla yuğrulan yurdu
Müslümansız bırakma Allah'ım

SANATI VE ŞİİRİ

Arif Nihat, aruz, hece ve serbest vezni ustalıkla kullanmış bir şairimizdir. Her üç türden birinde ısrar etmemiştir. Hatta bu hususta:

Birdir derim: Nesir, hece, serbest vezin, aruz
Sen öyle söyle duygunu, ben böyle söylerim

demiştir. O şiirin vezniyle doğduğu kanaatindedir. Dolayısiyle aruzla doğan

bir şiiri heceyle zorlamak veya heceyle doğanı aruzla, serbestle zorlamak durumunda olmamalıdır.

Kafiye yönünden aruz ve hecede gösterdiği titizliği aynen, serbest şiirde de göstermiştir. Çoğu serbest şiirlerinde heceye yakın kafiye düzenleri uygulamıştır. Bu yönüyle serbest vezinde hiçbir kafiye esası aramayan sanatçılardan tamamen ayrılmıştır.

Ârif Nihat Asya, sade bir dile sahiptir. Kelimeleri seçerek kullanır. Eserlerinde, kendine has bir hava, bir üslûp meydana getirmiştir. Şiirlerinde ustalıklı bitirişlere önem verir. Çoğu zaman bu, şiir içinde geçen en güzel ve en can alıcı bölümün sonunda tekrar edilmesiyle olur.

Ârif Nihat, aynı zamanda usta bir rubai şairi olarak tanınır. Başlı başına rubailerini ihtiva eden kitaplar neşretmiştir.

ŞİİRİNDE MUHTEVA

«Sâniham ve sanatım senden
Gurur verme, ilâhi, gurur verme bana»

Beytinden de anlaşılacağı üzere Ârif Nihat ilhamını ve sanatını inancına bağlar. Tanrı'nın kendisine verdiği bir hikmet ve lütuf bilir.

Onun şiirlerini muhteva yönünden şöyle tasnif edebiliriz:

a) Dastânî şiirler (millî, tarihî şiirleri)
b) Dinî şiirleri
c) Memleket güzellemeleri
d) Aşk ve aile şiirleri
e) Nükteli şiirler...

Tarih konulu şiirlerinde bazan geçmişi bugünle karşılaştırmış, tarih ışığı içinde geleceğe umutla bakmıştır. «Fetih Davulları» adlı şiirinde:

Ve beşyüz sene sonra yeniden
Fetih davulları vururken
Hünkârımın nabzı atmaktadır.
.....
Ve bir susuzluk duyup kanında
Torunları, Fatih Şadırvanında
Abıhayat tatmaktadır!

İstanbul'un fethiyle ilgili olarak yazdığı marşta da genç nesle **«Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın»** diye hitap etmiştir.

Ârif Nihat'ın ilk şiir kitabı «Heykeltraş»tır. Sonra neşredilen eserleri: Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Rubaiyyat-ı Ârif, Kubbe-i Hadra, Kökler ve Dallar, Kıbrıs Rubaileri, Nisan (Rubâiler), Emzikler, Dualar ve Aminler, Kova Burcu, Yürek, Avrupa Rubaileri, Aynalarda Kalem vb. Eserlerinin hepsi 27'yi bulmaktadır.

Hakkın rahmeti ve bağışı onunla olsun.

Savaşımız

Kanımızla yoğrulmayan toprak
Gülmez bize
Kutsaldır dâvâmız
Kelle bir yanda gövde bir yanda
Kıran kırana savaşırız.

Emrullah EVLİ

ÇOCUKTA İNANMA

M. Akif DAĞBEYİ

ÇOCUKTA İNANMA

Çocuklar. Veyahut analarımız, babalarımız... Bir düşünür, «Çocuklar bizim babalarımızdır» diyor. O halde analarımızın, babalarımızın nasıl olmalarını istiyorsak, çocuklarmızı öyle yetiştirmek durumundayız, demektir bu.

Yalnız bu kadar değil. Çocuğun terbiyesi, doğrudan doğruya olmamakla birlikte, geniş anlamda toplumun terbiyesi demektir. Ayrıca çocuğun eğitimini sağlayan faktörlerden biri ve en önemlisi toplum olduğuna göre, çocuğun ve toplumun eğitimi iç içe iki hadise olmaktadır.

Herhalde eğitim, yaşlılardan çok gençleri ilgilendiren bir faaliyet şeklidir. Özellikle de çocukları. Çünkü çocuktur, elimizin altında yoğrulmaya hazır bekleyen hamur. Eğitme işi yaş ağaçlar için ise, eğitim de çocuklar için olmalı. Bir kart, yaşlanmış ağaç artık elimizden çıkmıştır, eğilmez. Tavını kaçırmış isek, çekici öbür boş yere vurmaktayız, o haliyle demire biçim verilmez. Biçtiğimiz, ektiğimizdir. Bir şey verilmemiş çocuktan, bir şey alınmaz. Yahut beklenmeyen alınır.

Eğer bugün, tüysüz suratına tarak saplayan Gençosman'lar yoksa, henüz gelişen dev pençeleriyle, İstanbul surlarını deviren koca çocuk Fatih'ler yoksa, hayıflanmakta haklıyız. Ama bu haklılık kendimizi suçlamamıza engel olamaz.

Dün hudut hudut düşman kovalayan, yiğit akıncıların yanlarında çocuk kahramanlar da vardı. Taze bedenlerini, kavga gölenlerinde kurban eden yavrulardı bunlar. Kement atıp, kale burçlarına tırmanan, boylarından büyük yataganlarla

derya derya cenk eden, daha hayatlarında hiç günah işlememiş sabiler vardı. Ve masum, tertemiz gidiyorlardı öbür dünyaya. Dünün çocuğuna, bir devlet emanet edilirdi. İstiklâl Harbinin yavru kahramanları için, başlıbaşına bir tarih, bir destan yazılsa azdır.

Bütün bunları, tüp çocuğu yetiştirme arzusunda olan vatandaşların bulunduğu bir zamanda hatırlamak ne işkenceli şey! İnsanoğlunun neslinin türemesini, arz ve talep kanunlarına göre işleyen bir ekonomik vetire sayanların, fabrika üretimi kısıtlar gibi «Nüfus Planlaması» adı altında operasyona giriştikleri bir ortamda dünü hatırlamak, dünün çocuğunu yad etmek. Ne talihsizlik!

Bir milletin yarınları için gösterilmesi gerekli azami hassasiyet ve titizlik, o milletin çocuklarının ruhi zihni ve bedeni eğitimleri ile doğrudan münasebet halindedir. Her türlü eğitimin özü ise inanmadır. Eğitimin inançsız olanı, anlamsız ve lüzumsuz bir meşguliyettir.

Boşluğa açılmış minik avuçların bizden istediği şey, bir ömür boyu hayata yön verecek, şekil verecek, anlam kazandıracak inançtır.

Çocuk İbrahim, hayata yeni açılan ışıl ışıl gözleriyle, inanılacak şey aramıştır gökyüzünde. Güneşin doğmasıyla bir umut yanmış, ancak batmasıyla sönmüştür. Onu ay takip etmiş, fakat o da batmıştır. Ardından yıldızlarla doğup yıldızlarla batan umutlar..., Ve çocuk İbrahim hiç batmayacak olana böyle ulaşmıştır. Bu, kurtuluştur. Bu, ruhun, şuurun doyması, dolmasıdır. Ve çocuğun, İbrahim olmasıdır.

Doğan çocuk ağzından süt alıyor, burnundan hava teneffüs ediyorsa, kulağından ezan duymalıdır. Dudaklar ilk kımıltısında «Allah» adını söyleşmelidir. İbrahim değil, bütün çocukların gözleri, inanca özlemlidir aslında. Lâkin her çocuk Azer'in oğlu değildir. Doğumda kulağa okunan ezan gibi, ömrünün sonuna kadar ve ordan da öte mutlu bir hayat yaşasın diye, her gün çocuğa inanç aşıları yapılmalıdır. Kulaktan, gözden, yürekten..., Çocuğa öyle bir atmosfer kurulmalıdır ki inançtan, her nefes alışında hava ile birlikte dolsun içine. Ve ordan kana karışarak zerre zerre tüm vücudu dolaşsın. Şu, inançsız karmakarışık, içinden çıkılmaz olaylarla dolu, inanmasız dört cihetî zindan gibi karanlıklarla çevrilmiş dünya hayatında, yaşamanın anlamını amacını bilmeden var olmak ne bedbahtlık! İnançsız göze, kâinat karanlıktır. Ve inançsız adam, siyahlıklarda el yordamıyla yürümeye çabalayan bir zavallı kör adamdır. Gönül gözünden, daha doğrusu inançtan kuvvet almamış hangi dünya gözü, belli bir mesafeyi aşabilir? Peki o mesafeden öte ne vardır? Elbet karanlık...; İnançsız insan burdan öte kördür. El yordamıyla yürür. İşi, yıldızlarla trajik bir körebe oyunudur inançsız adamın.

Ama çocuk, güneşlerle, aylarla doğup batmayan, yıldızlarla sönmeyen bir aydınlığa, bir ebedî ışığa kavuşmaya görsün, karanlıklar yok olmuştur artık onun ufuklarında. Onun gözleri alabildiğine sonsuz aydınlıklara uzanır gider.

Karanlık korkudur, mutsuzluktur, ürpertidir. İnançsız dünya, çocuk için, siyah bir korku ve umutsuzluk çemberidir. Yüreklerin aynalarına yansımamışsa inanç ışığının demetleri; iç dünyanın karanlıkları, bütün karanlıklardan daha katmerli olur. İnanç ile kalaylanmamış ruh, paslı bakır kaba benzer, onda yemek yenemez. Halbuki inanç ile çocuğun içine ve dışına sürülen cilanın parlaklığını ölüm dahi söndüremez, silemez.

Çocukta inanma arzusu ve ihtiyacı, toprağı yaran fidanın suya, havaya ve güneşe olan arzusu ve ihtiyacından daha şiddetlidir.

İnanç, bitmeyen gençlik, her an yaşayan tazeliktir. Ölmeyecek dirilliktir insanda. Ölmezleşmesidir insanın. O ölmezliklere göre kurulmuş bir dünyası olur inanmışın. Hep taze, hep diri, hep canlı bir dünya. Umutsuzluğun, dünya üzüntüsünün mezara gömüldüğü ışıklı dünya. Ve bu dünya insanda çocuk iken kurulur.

Cihana sığmaz inanç, yüreklerin küçük ve lekesiz olanına işlenirse çizgi çizgi, örülürse ibrişim ibrişim, bir çocuktan dünyaya sığmaz adam doğar. Aksi halde inanç ile süslenmeyen kalbin her çarpışında tükenmez korkular, bitmez afakanlar bulunması mukadder.

En zor şartların, en kötü musibetlerin, felaketlerin yıpratamadığı tek şey inançtır. Canlıların üzerinden, geride yalnızca kuru ceset bırakarak giden bir sam rüzgârı gibi zaman, yalnız inanç tazeliğine dokunmaz. İnanç ile donanmış adam bu sebepten ihtiyarlamaz. Geçen aylar, geçen yıllar, tepesine kar yığsa da inandıkça insan, yaşlanmaz. Bir tarafı genç kalır, özü diri kalır, gönlü dinç olur.

O bitmez kudrettir. Ve hiç şüphesiz hazinelerin en zenginidir. Ona sahip kılınan çocuk, zenginliklerin en erişilmezine kavuşturulmuştur. Gönlü, gözü onunla doymayan çocuk, hiç bir şeyle doymaz muhteris olur. Onunla en büyüğe tapmasını öğrenmeyen çocuk, er geç tapınacak bir şey bulur. Ama bu, mutlaka yine kendisidir. Ona tapmayan kendine tapınır. Zira tapınma bir beşer kanunudur.

İlimler, canlıların hayatı için iki ana kanun tesbit etmişler. Bunlardan biri «Hayatın Korunması» diğeri «Neslin İdamesi» dir. İstisnasız bütün canlılar bu iki kanuna uyarlar. İnsan da bir canlı oluşu sebebiyle bunlara tabi olarak hayat sürer. İçgüdüler, hayvanların belli bir ahenk içinde yaşamalarını sağlamaya yetiyor. Halbuki insan, hayatın yalnız bu zikredilen kanunlarına ve içgüdülerine uyduğu zaman, hayvanları çok geride bırakan garipliklere düşüyor.

«Hayatın Korunması» ve «Neslin İdamesi»nin insanda, hiç bir hayvanda görülmedik şiddette olması, bir an geliyor, insanı canavarlaştırmaya yetiyor.

İnsanın sadece biyolojik yapısı yönünde yapılacak bir eğitim faaliyeti, cemiyete iyice yetiştirilmiş saldırganlar hediye etmektir. Herhangi düzenli bir eğitim yapılmamış olsa bile, hayatın bu kanunlarının şiddeti, insanoğlunu en azılı yırtıcıdan daha zalim yapabilir. Zaten böyle bir anlayış, insanı hayvandan ayırıcı bir ölçüye inanmamak anlamı taşır. Böyle bir anlayışın pratik sonucu şu olabilir: Fertleri birbirini boğazlamak için fırsat kollayan kanlı bir dünya.

O halde insanın uymak zorunda olduğu bir başka kanun daha olmalı. Öyle ya, cinsî arzu ve mide ihtirası için insan hayvanının akıl almaz oyunlara başvurmasına, cinayetler işlemesine hangi fazilet, kim adına engel olacak?

İnsanın maddî yapısından başka bir manevî-fikrî (ideolojik) yapısı olduğunu kabul eden ve akıl sahibi canlıyı «insan» yapan inanç... Bu inançtır çocuğu insan yapan. Maddî yapının kanmaz ihtiraslarını dizginleyen. Cemiyete bir yırtıcı pençe değil bir munis el uzatan inançtır bu. Çocuğu ezan ile ana kucağından alıp, ezan ile mezara götüren ve böylece bir çerçeve içinde hayatı anlamlı, sevimli ve yüce kılan inançtır bu. Çocuk, bu inancın kutsal tohumlarının ekileceği darbızlı topraktır. Ve çocukluk zamanı, ekim zamanıdır.

Hiç bir fazilet insana gökten kendiliğinden inmez. Fedakârlık, feragat gibi insana yücelik ve insan insan bütün bir topluma büyüklük kazandıran vasıflar, inanç ile gönüllerde yer eder.

Bir toplum eğer yaşayacaksa, idealleri uğrunda kendi benini aşabilen fertlerden teşekkül etmiş olmalıdır.

Çocuğu sosyal bir varlık haline getirmenin ilk adımı da inanmadır. İnsan, şahsiyetini toplumdan kazanır. İnanç, toplumdan ferde uzanan ilk bağdır. Çocuk aynı şeylere inanan, aynı şeylere bağlanan insanların arasında bulunmaktan güç alır, cesaret kazanır ve en önemlisi karakter edinir. İnanmak, bir milletin ferdi olmaya hazırlanışın ilk safhasıdır. Temiz bir ruha, saf ve lekesiz yüreğe ulvî bir inanç nakşetmenin toplum bakımından taşıdığı önemi, hiç bir ölçü ifade edemez. Öyleyse sonuç şudur:

Bir çocuğu inandırmak, bir milleti inandırmaktır. Bir çocuğu eğitmek, bir milleti eğitmektir.

DORUĞUN HASRETLİLERİNE

Dillerimiz,
Sızılı türküler bilir
Sahipsizliği mırıldanan
Sahipsizliği damlatan
Yaslı yüreklere...
Ellerimiz nasırlar bağladı
Çile çile katlanan,
Çile ağlatan
Fersiz gözlere...
Aydınlarımız
Yaban ellere bel bağladı
Düşüncemize zehir katan
Zehir katan vatan güllerine
Akşamlarımız
Hasret yüklüydü mehtaba
Ay tebessümlerine ağladık bu özlemle
Ağladık yine
Ve can kattık kurtuluş özlemlerine
Gayrettir yükümüz şimdi
Mukaddes hedefimize
Koşuyoruz ümitle
Bu savaş saadet kucağı
Doruğun hasretlilerine

Mustafa ÇİMEN

İçimizden Birisi

«Er Kişi Niyetine...»

M. Ali TAŞÇI

— Tırapp! Şangırr! Off ayağım!

— Yavaş camı kıracaksın. Faydan yok zararın bari olmasın.

— Hımmmhh!..

— Ne öyle bön bön bakıyorsun, kötü mü dedik? Camı kırsaydın daha mı iyiydi?

— Oooofff of ayağım!

— Çok mu acıdı?

— .....

— Burkuldu mu?

— Merhamete mi geldin?

— Aman, istersen geber. Hatır sorduk da haltettik.

— Sormadan da haltediyorsun üzülme.

— İnatçı keçi.

— Kurtar beni yarabbi bunların elinden. Koma bunlara beni.

— Bu aksiliğini bırakmazsan yakında kurtulursun korkma.

— Azrail misin kız?

— Can almak ha! Hah hah hay! Senin gibi moruklara kim tenezzül eder. Güldürme adamı.

— Anlamıyorum, anlamıyorum sizi.

— Bunak! Bunaklar anlamazlar.

Düşündü. Hayat neydi? Hayat, üç günlük ömürde, yıllarca sabrını çektiği ümitlerinin artık bir bir hayal olduğu ve ne idüğü belirsiz bir gelinin ağız kokusuna, hakaretlerine katlanmaya mecbur kaldığı, beş para etmez günler miydi? Yaşamak mıydı bu? Taş altındaki kurbağa ondan daha mutlu değil miydi? Ah insanlar! İnsanlar bilinmiyor. Bilinmiyor, çünkü, hayvanın alacası dışında, insanın ala-

cası içinde. «Vuaayyh!» Bu esneme de ne? Artık gündüzleri gözümü açamıyorum. Gerçi geceler haram bana. Bir o yana bir bu yana döne döne bihâl oluyorsun. İhtiyarlıktan diyoruz. Ya bu gündüzki uykular? O da ihtiyarlıktan. Çocuklar uyuya uyuya büyürlermiş, ihtiyarlar da uyuya uyuya ölürlermiş. «Vuaayyh!» Uyumak ve bir daha...

— Tırapp! Şangırr! Off ayağım!

— Lutfen kapı yanındaki koltuğa.

— Pencereden seyrediyordum.

— Hakkı Bey lutfen!

— Keyf benim değil mi canım, seyretmek istiyorum.

— Hakkı Bey, Hakkı Bey, camı kıracaksın. Haydi çabuk kapı yanındaki koltuğa.

— Tak tak tık! Tak tak tık!

— Gacırrtt, paaatt!

— Bir de kapıyı çarpar. Güya küstü gidiyor. Keşke hiç gelmese de ölüsü sokaklarda kalsa. Kurtulsak.

.....

— Yemek hazır.

— .....

— Baba yemeğe gelmiyecek misin?

— Aç değilim.

— Sabah da yemedin.

— Acıkırsam biraz sonra yerim.

— Yemek vakti şimdi Hakkı Bey.

— Lutfen Tülin, daha nazik.

— Afedersin hayatım.

— Haydi baba sandalyen seni bekliyor.

— Bekliyorsa söyleyin de iptal etsin randevusunu.

— İşte böyle, aksi bir baban var senin.

Ah koca karı ah! Şimdi gönül senin ağını ister. Yıllarca önceydi. Hiç çocuğumuzun olmadığı yıllar. Bizim hatun çok üzülürdü. Ben de çok üzülürdüm amma belli etmezdim. Hem beni her gün mesai oyalardı. O, evde akşamlara kadar bir girin candan yoksun, sessizlikle sırdaş olurdu. Ağlarmış, pencerelerden geçen çocuklara bakarak. Akşamları gözleri kızarmış karşılardı beni. gözlerinden öperdim teselli için. Kızdırırdım onu. Hiç çocuğumuz olmasın, ihtiyarlıyalım, ben de senden evvel ölürüm. Sen yalnız başına ne yaparsın bakalım, derdim. «Ah biricik Hakkım, sen ölme de ben öleyim evvel. Ben ölürsem sen iyi kötü yaşarsın. Erkek kısmı rezilliğe katlanır. Ya ben kalırsam geriye n'olurum?» derdi. Haydi, haydi derdim, İkimiz de beraber ölürüz olur biter derdim. Gülerdik. «Sen gelince evin içi şenleniveriyor.» derdi.

Hey gidi günler hey! Biz de bir zarif can idik bir zamanlar.

Müjdat'ın doğduğu gün divaneler gibi sevinmiştik. Meğer samur olur sandıklarımız tilki kuyruğu olacakmış da haberimiz yokmuş.

Diz dize oturur kumrular gibi ne diller dökerdik birbirimize hatunla. Müjdat'ımızın çocukları olacaktı. «Dede, nine!» diye boyunlarımıza sarılacaklardı. Sofamızda çorbanın buğusu tüterken dizlerimize oturacaklardı. Ninesi onlara kaşık tutmasını öğretecekti. Mendilimle silecektim yemek damlayan minnacık ellerini. İhtiyarlayan sığırtmaca buzağı güttürdükleri gibi, onlarla oyalanacaktık hep. Hey gidi devran hey! Önüne bakma sonuna bak diye boşuna söylememişler. Artık pişir yiyeyim, döşe yatayım diyen fazladan bir moruk olduk gözlerinde. Bir oğlumuz oldu amma pir oğlumuz oldu.

Bağ duvarına yaslanmamızı üzüm için sanarlar. Dizlerimin dermanı yok yıkılacağım. Üç gün yatak, dördüncü gün toprak olsun istediğimiz zaman gelmiyor bir türlü. Geçen gün gördüğüm lokum satan ihtiyar kadar olsam, kimseye eyvallah etmem. Zavallı adamcağız, başı diz kapaklarına kadar eğilmiş, ufak bir camekan içinde çocuklara taneyle lokum satıyordu. Düşünüyorum, o mu zavallı, ben mi? Evet, mihnetle mi yaşayan, yoksa zahmetle mi yaşayan daha zavallı? Ulan Hakkı diyor deli gönül, öyle mert ol ki, öyle yiğit yaşa ki; ölürsen yer beğensin, kalırsan el beğensin. Ama nasıl? Elimde fi tarihinde ayarlanmış üç kuruşluk emekli maaşı var. Üç gün insanın karnını doyurmaz. Sağlık, varlıktan yeğdir derler. Sağlığım da yok.

Hep, Müjdat mühendis olsun da ötesi kolay diye elimizdeki varı yoğu uğrunda harcadık. Mühendis olunca efendi, alıp başını gitti. Bir gün akıllanır geri döner diye bekledik. Deveyi kesip potuk ettik. Eşyaları sattık birer birer. Evi sattık. Sakaldan kesip bıyığa ekleye ekleye idare ettik.

Elimde avucumda birşey kalmadığı, annesinin bir yıl önce terki dünya eylediği bir gündü. Nereden bulmuş yeni adresimi bilmiyorum, kolunda bu Tülin'le çıkageldi. O da kendisi gibi mühendismiş. Mecburen tekrar bir ev olduk. O zaman otuzunu geçmişti Müjdat. O günden bugüne de gün göremedim. Ne iyi olabildim, ne ölebildim. İnanın abartma değil söylediklerim. Bana karşı çok haşin davranıyorlar. Yine de insan, demirden sert, taştan berk fakat güldan nazik. Biliyorum hatasız insan olmaz. İnsan hata yapa yapa kamil olur. Önemli olan hata yapmak değil, hatayı tekrar etmemek, hatada ısrar etmemek. Gerçi bunlar benim hüsnü kuruntum. Onlar için hata yok. Meselâ, «oğlum bu paraları siz kazanıyorsunuz. Her akşam öteye-beriye gidip duracağınıza haftada bir akşam gidin bari» desem, «Babam da!» deyip geçiyor Müjdat. Yahut, Tülin'i öyle her yere başı boş, kendi haline bırakma desem, hiç umurunda değil. Bazen baba hatırı sayar diye ısrar etsem, köpek azarlar gibi azarlayıveriyor adamı.

Bunlar için, evet bunlar için, varsa yoksa kendileri. Benim yaptığım fena bir şey yok. Hep iyiliklerini istiyorum onların. Şu kadar yılın adamıyım, iyiyle kötüyü ayırdedemez miyim? Başta yaşamasını bilmiyorlar ve kanaat sahibi değiller. Herkesin kendi çöreğine kül «ştiği bir devirde, insanda kanaat da olmazsa, kork o kişiden. Müjdat da, Tülin de, para para diye parça parça olacaklar nerdeyse. Her akşam eğlenmek için lâzım çünkü. Bu kadar sarfiyata dağların karı olsa yine dayanmaz. İşleri güçleri, nasıl edelim de beş fazla kazanalım. Bütün konuşmaları bunun üzerine oluyor. Onlara «bu kadar para canlısı olmayın. Biraz da hesap kitap bilin. Hesapsız harcıyat için parayı bu kadar aziz edenin, kendisi zelil olur» dediysem de dinlemediler. «Sen karışma bizim işimize. Senin zamanın başka, bizim zamanımız başka.» diyorlar. Akıl için yol birdir desem de, sözlerim hasır altına gidiyor. Geçenlerde projelerini alacakları bir şirket müdürünü tavlamak için parti verdiler evde. Beni koyacak yer bulamadılar. Başka tanıdıklarının evine götürmeyi şanlarına yediremiyorlar. Evde de bırakamıyorlar. Tülin: «Müdüre nasıl kayınpederimdir derim. Nasıl babamdır diye takdim edersin.» deyiverdi. Tutuluvermişim. Hemen çıkıp gitmek ve bir daha dönmemek için kendimi zor tuttum. Dışarıda yüzlerce insanın acıması altında yaşamaktansa, evde hiç olmazsa biri oğlum, biri gelinim olan iki kişinin acımasıyla yaşamak daha iyiydi. Çareyi beni bir otele bırakmakta buldular en sonu. Garip garip gittim. Dilenmiyordum ve sokaklarda kalmamıştım ama vereceği partide babasından utandığı için otele emanet eden bir oğula da böylece sahip oldum. Övünürse, baht övünsün.

Sonra zevklerine sınır tanımıyorlar. Benim yanımda sarılıyorlar. Yerin dibine geçiyorum utancımdan. Bir gün, Tülin olmadığı bir zaman, Müjdat'a, «len oğlum şu el şakalarınızı benim gözümden ırak yapın. Gir yatak odana, istersen köpek gibi boğ» dedim. Arlanmaz arlanmaz güldü. Ne dediysem fayda etmedi vesselam. Ar damarları çatlamış bir kere. Anlayış efendim, anlayış değişmiş. Ben evde bir fazlalığım onlar için. Zevklerine, düşüncelerine, yaşayışlarına engel olan. Varlığım onları ürkütüyor. Bana bakmaları, beni yanlarında bulundurmaları sadece vicdan azabı çekmemek için. Sığıntıyım yanlarında. Benim dünyam ayrı. Mutfağın yanında tek yataklık bir oda ve pencerenin dibinde bir kişilik koltuk. Akşama kadar caddeyi seyret ve sabaha kadar divanda kıvran. Koltukla divan arasında bir bitki veya eşya var. Radyatör, jaluzi yahut sarmaşık gibi. Konuşması lüzumsuz, düşüncesi değersiz, üzülmeye hakkı yok, hislenmeyen, sızlanmayan ve hiç bir is-

tekte bulunmayan. Her an pabucu eline verilip kapı dışarı edilmeye hazır. Lütuf kabilinden beslenen.

Sandalyem beni bekliyormuş. Davet mi ediyor, hakaret mi ediyor farkında değil. Serçenin kuştan sayılmadığı gibi adamdan sayılmadığım bir sofraya iliş vermek, kedi gibi gözlerini yuma yuma lokmalarını yutarken bir taraftan da sansar gibi boğmaya hazırlanan bir gelinin yanında ve mühendis oluncaya kadar her türlü fedakarlığa katlanmış, varlığını değil hayallerini de ona vakfetmiş babasına lutfen dönüp gelmiş bir oğulun yanında süklüm püklüm, utana sıkıla, çocuk gibi ikaza ve ihtara muhtaç, gözleri tabağında, sandalyesinde kamburu çıkmış zavallı bir ihtiyarcağız olarak rızıklanmak; yuttuğu her lokmayla biraz daha müstehzi bir vesayet altına girmek ağır geliyor. Özüm yaralanıyor. Gönlüm kırılıyor. Demekki insana iyilik yaramıyor. Hani eski bir atasözü vardır: Ademoğluna iyilik yarasa, sarı öküze bıçak olmazdı diye.

Kaderin beni uzak olmayan istikbalde, yürür ayaklarımı yürümez, gören gözlerimi görmez, tutan ellerimi tutmaz edip; az çok çıkan sesimi hıçkırığa, hıçkırıklarımı inlitiye ve inliltilerimi de sükuta erdirip döşeğime de kan ağlattığı gün, bugünki lütufları devam eder mi bilmiyorum. Şu gün eskimiş emellerimi taşıyan pörsümüş vücudumla ürpere ürpere yemek yiyenler, yarın, belki günden güne çürüyecek bir canlı cesedin kaç gün kahrını çekmeye tahammül edebilecekler. Bu da ahir zaman cilvesi olacak zahir.

.....

Epeydir dışarısını gözetliyorum. Kahvenin sarı perdelerinin örgülü küçük karelerinden gözlerimin seviyesini değiştire değiştire seyrettiğim caddede, sadece soğuk, yağmur ve hareket var. Henüz öğle olmadı. Kahve seyrek. İki çift laf atacak kimse yok tanıdıklardan. İşte bir ihtiyar, kaşları çatık, kendinden telaşlı bastonunu sallaya sallaya, paltosunun yakası kalkık acceleyle giriyor kapıdan. Camın önündeki yan masaya oturdu. Elleri titriyor. Dili tik halinde arada bir ağzının iki ucunu sinirli sinirli yalıyor ve akabinde sol eliyle siliyor. Yüzleri, yanakları ve şakakları, kafasına doğru gittikçe artan ve engebeler yapan serpme çillerle dolu. Göz kapaklarının altı, ihtiyarlık alameti olarak ince ve şeffaf bir gerdan bağlamış. Göz kırpışları öfkeli öfkeli. Kulak altından ensesine doğru boynunun yan tarafı, ihtiyar beyaz tüyler altında çizgi çizgi, kırış kırış. İki bacağı arasına sıkıştırdığı bastonunun yuvarlağında üst üste duran elleri hâlâ titriyor. Garsonu çağırıyorum:

— Bey amcaya sor, ne içerse benden olsun.

Yanındaki sandalyeyi işaret ediyor. Selam verip oturuyorum. O, öfkeli göz kırpışları, yalanan dili ve titreyen elleriyle tereddütlü beklerken soruyorum:

— Geçmiş olsun amca, bir sıkıntınız mı var?

— Önemli değil, yok bir şey.

— Sizi ilk defa görüyorum bu kahvede. Kimsiniz? Tanışalım.

— Ben, ben herkes gibi birisiyim. İnsanlarımızın arasından, içimizden birisi.

— İsminiz nedir, ne iş yaparsınız?

— İsmimi boş ver canım. İşim yok, emekliyim.

— Nereden?

— Sen de pek derinine daldın evlat.

— Afedersiniz.

— Estağfurullah canım, affedecek bir şey yok.

Onunla ilk defa böyle tanıştım. Mesleğini, oturduğu yeri, kim olduğunu falan hep sakladı benden. Sonraları çok seyrek yine geldi. Ucundan kıyısından açsa da dertlerini, doğru dürüst dertleşemedik. İçimizden birisinin hatırası olarak kaldı gitti bende hatıraları. Gayrı ihtiyarı öfüme getirirdi sık sık konuşmayı. Kocamışlığına verirdim. Dalgın dalgın iç çekerek derdi ki: «Ayetler yazılmış yeşil çuha seccadeli tabutumuzu musalla taşına korlar. Cemaat omuz omuza ayakta saf bağlar. Hey oğul hey! Padişah da olsan bir gün imam, senin için de bağırır: 'Er kişi

niyetine!' Er kişi niyetine derler ve gözlerimizi bir avuç toprak doldurur.»

.....

Epeydir dışarısını gözetliyorum. Caddede sadece sıcak, toz ve hareket var. Henüz öğle olmadı. Kahve seyrek. İki çift laf atacak kimse yok tanıdıklardan. İşte bir çocuk, saçları dağılmış, ter içinde, elindeki gazeteyi telaşla sallaya sallaya aceleyle giriyor kapıdan. Üç-dört saat sonra yeni baskısı çıkacak gazetenin elindeki son kalanlarını satmak istiyor. Birkaç kişi gibi ben de haber için değil, oyalanmak için alıyorum. Vakit geçsin. Gazetenin birinci sayfasının en üstünde, beş sütunluk, kırmızı koskocaman harflerle şu başlık atılmış: «AİLE DRAMI» Yine aynı başlığın altına, beş sütunluk iki siyah satır halinde şunlar yazılmış: «Evde kalabilmesi için dokuz maddelik şart koşulan ihtiyar canına kıydı» Haber de şöyle verilmiş: «İstanbul'da bir aile faciası işlendi. Önceki gün Maltepe Süreyya Plajı kayalıklarında, yetmiş yaşlarında kimliği tesbit edilemeyen bir ceset bulundu. Bir müddet suda kalmasına rağmen yüzünden nur akıyordu. Savcı ihtiyarın koynundan bir mektup çıkardı ve işin iç yüzü anlaşıldı. Bir yakını tarafından yazıldığı sanılan mektupta, ihtiyarın evde kalabilmesi için dokuz şart yazılıydı. Ve yetmişlik adam, bu şartlar karşısında canına kıymayı daha doğru bulmuştu. Yanda metnini bulacağınız bu mektup: 'Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur.' sözünü hatırlatıyordu. Daha sonraki tahkikatta isminin Hakkı olduğu...»

Şaşırarak mektubun metnine bakıyorum:

«Benim senden istediklerim:

«1 — Eve gelene gidene karışmayacaksın.

«2 — Naz, niyaz, cilve istemem.

«3 — Ben ve Tülin odada bulunurken, 'Ah!..' Of!..' deyip inlemeyeceksin. Dert yanmayacaksın. Hiç bir işimize ve hareketimize karışmayacaksın, ayıplamayacaksın.

«4 — Kapıları yavaşça kapatacaksın.

«5 — Biz uyurken koridorda, ses-soluk çıkarmayacaksın, bağırmayacaksın.

«6 — Yemekleri yedikten sonra boş tabakları, kendin getirip mutfağa bırakacaksın. Yemek canın istemezse daha önceden haber vereceksin.

«7 — Hiç bir zaman Tülin'e ve bana kafa tutmak, arkanı çevirmek ve küsmek yok.

«8 — Apartmandaki diğer dairelerdekilere ve kapıcıya, 'bana hor bakıyorlar, iyi davranmıyorlar, her eğlencelerinde götürüp otele bırakıyorlar' diye sızlanmayacaksın.

«9 — Bundan sonra biz ne dersek onu yapacaksın. Yemeğimi, ekmeğimi yiyip utanmadan bana beddua etmeyeceksin.

«Bu şartları kabul edersen, evde kalabilirsin; yoksa, yarından tezi yok evi terk edeceksin. İntihar edeceğim diye blöf yok. Canının istediği zaman intihar edebilirsin. Zaten evimde kalsan bile babam değilsin. Lütfen baktığım biri olacaksın. Artık müsamaha yok.

«Bu mektubun altına 'evet' veya 'gideceğim' de. Yahut kalacaksan 'şartları kabul ettim' yaz.»

«Müjdat»

Haberin devamını okudum. Batması için ağırlığı, kollarından boynuna bağladığı gömleğinin içine koymuş. Fakat boğulduktan sonra ağırlık gömlekten düştüğü için cesedini dalgalar sahillere atmış. Sayfanın sağ üst köşesindeki fotoğrafta, gömleği başının yan tarafına yığılmış, ceketi omuzuna doğru toplanmış, beli çıplak iki büklüm kayalar arasında yatıyordu. Sol üst köşedeki vesikalık tipinde, cesedinden alınmış resmine baktım, ta kendisiydi.

Aklıma, dalgın dalgın iç çekerek: «Ayetler yazılmış yeşil çuha seccadeli tabutumuzu musalla taşına korlar. Cemaat omuz omuza ayakta saf bağlar. Hey oğul hey! Padişah da olsan bir gün imam, senin için de bağırır: 'Er kişi niyetine!' Er kişi niyetine derler ve gözlerimizi bir avuç toprak doldurur.» diye söylediği sözleri geldi.

Hakkı Efendi için «Er kişi niyetine» diyen biri çıkacak mıydı?

DÜNDEN YARINA

Celâl TOKLU

Şu toprağa diktiğimiz fidanlar
Açtı gonca gonca gül oldu şimdi
Tükendi ıstırap dindi sancılar
Halimiz bir güzel hal oldu şimdi

Toplandı yürüdü en yiğit erler
Yıkıldı duvarlar, yarıldı çember
Geliyor arkadan çok kafileler
Aşılmaz engeller yol oldu şimdi

Sil milletim gözündeki yaşı sil
Bir kavga var yurtta şerefli, asil
Geldi beklediğin o kutlu nesil
Yaramızı saran el oldu şimdi

Yıllardır hasretiz bugünlere biz
Yürekten yüreğe söylediğimiz
Hürriyet, hürriyet türkülerimiz
Ilgıt ılgıt esen yel oldu şimdi

BEKLEYENLER

Bekir Can ÇABUK

Sevgimiz var kucak kucak
Ufkumuzdan gün doğacak
Hasretimiz son bulacak
Görmek istiyoruz seni

Hep gözlerde arayış var
Bize zulmeder bu çağlar
Gönlümüzde hazan ağlar
Görmek istiyoruz seni

Hami hayat sen nicesin
Hem kutsalsın hem yücesin
Dudaklarda bir hecesin
Görmek istiyoruz seni

Hazandır kıştır yazımız
inleriz durmaz sızımız
Hem oğlumuz, hem kızımız
Görmek istiyoruz seni

Bizde Doğup

Bizde Gelişmiş

Bir Sanat Dalı

Haşim VATANDAŞ

MİNYATÜR

Minyatür, kelime olarak bizim değil. Batı dillerinden almışız. Batı'da «Miniature» kelimesi, el yazması kitaplardaki, küçük boy, ince işlenmiş resimleri ifade için kullanılır. Aşağı yukarı bizde de bu anlamdadır. Tuali ve konusu elyazması kitaplarımızdır. Minyatürün dilimizdeki ve sanat tarihimizdeki karşılığı «nakış»tır. Minyatür sanatçısına da «nakkaş» denir. di. Şimdi her ikisi de aynı kelime ile ifade edilmesine rağmen. Batı minyatürleriyle bizimkiler arasında, denebilirki bu isim benzerliğinin dışında, başka yakınlık yoktur. Batı minyatürleri, klasik Batı resminin, ebatça bir kitap sayfasına sığacak kadar küçültülmüşü olduğu halde, minyatür bizde çok değişiktir. Kendine has bağlayıcı prensipleri, kuralları bulunan bir sanat disiplinidir.

Toplumumuzun, tarih içinde varlığını göstermeye başladığı dönemlerden itibaren minyatürü de tanırız. Dolayısıyla minyatür sanatımızı tarihimizle başlatabiliriz. Türk toplumu, tarihinin belli dönemlerinde en fazla göç eden toplumlardan biri olduğu için, sanatları da kendisiyle birlikte dünyanın çeşitli yerlerine yayılmıştır. Bu yüzden sık sık, diğer toplumların sanatlarımıza sahiplenmek teşebbüslerine şahit oluruz. Bu tehdit minyatür sanatımız için de vardır. Her şeyiyle bizim olan bu sanat Çin'e Moğol'a ve bilhassa İran'a maledilmek istenir.

Minyatür sanatının İran toprağında küçümsenmeyecek mesafeler katettiği bir gerçektir. Ama, bu gerçeğin bir diğer gerçeği silmesi gerekmez. Kaldı ki, İran'da minyatür sanatının en parlak olduğu devirlerde Türk hükümdarlarının iktidar olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda da, bu devrin en büyük minyatür ustaları Türktür. Minyatürde üstad kabul edilen «Bihzad» (? - 1537) bu devirde yaşamış bir Türk nakkaşıdır. Bihzad'ın hocası Pir Seyyid Ahmed, Bihzad ateliyesinden yetişmiş olan Mir Musavvir, Muzaffer Ali, Ağa Mirek (Ağa Mirek, daha sonraları İstanbul'a yerleşmiş ve Kanuni devrinde saray başnakkaşı olmuştur.) ve başka atelyelerde yetişmiş Mirza Ali, Mir Nakkaş Muhammed hep devirlerinin söz sahibi Türk nakkaşlarıdırlar. İran'da tanınan nakkaşların çoğunun da aslen Belh, Horasan ve Buhârâ gibi Türk şehirlerinden geldikleri bilinmektedir.

Selçukluların Bağdat'ta bir minyatür akademisi açmış olmaları da oldukça önemli bir olaydır.

Başka yönlerden yapılan araştırmalar da, minyatürü, kaynağı Orta Asya olan bir sanat olarak ilân etmektedir. Bu konuda «Uigurica» isimli üç ciltlik bir eser oldukça önemlidir. Eser Aurel Stein ve Von le Cog'un Orta Asya'da yaptıkları bir araştırma gezisi neticesi kaleme alınmıştır. Eserin müellifi Von le Cog'dur. Eserde uzun uzun Turfan, Karahoçu ve Bişbalığ gibi Türk şehirlerinde bulunmuş fresk ve minyatürlerden bahsedilir. Eserden anlaşıldığına göre daha VIII. yüzyılda Orta Asya'da, Uygur Türkleri arasında minyatür sanatı oldukça gelişmişti.

Bizce biraz dikkatli ve insaflı bir araştırıcı göz, bu sanatı asıl sahibine tevdi etmekte tereddüt etmez.

Daha sonraları minyatür, Anadolu Selçuklularında ve Osmanlılarda giderek bir gelişme gösterir. Osmanlı devletinin en gelişmiş devrinde minyatür sanatını da zirvede görüyoruz. Osmanlı devletinin; gelişme, duraklama ve gerileme çizgisine paralel bir seyir çizen minyatür sanatımızın, toplum içindeki faal rolünü günümüzden iki asır öncesine kadar görmek mümkün. Bundan sonra ve bilhassa şimdi, varlığını müzelerde ve kütüphanelerde sürdürme zorunda bırakılmıştır. Bu arada sevinilecek bir husus, minyatür için müsait bir kültür ortamının çıkacağından umutlu bazı minyatür ustaları, titizlikle ve prensipleri yönünden kıskançlıkla onu elden ele günümüze ulaştırmayı başarabilmişlerdir. Bu durum diğer milli sanatlarımızın da sergüzeştidir. Bir Türk sanat musikisi aynı engelleri atlamaktadır hâlâ. Devlet desteğinden mahrum, üstelik zaman zaman resmî baskılarla da karşılaşan bu sanatlarımız, fedakâr ve çilekeş sanatçılarımızın şahsî gayretleriyle bugün, yabancı güçlerin arzuladıkları sona düşmekten nisbeten kurtulabilmişlerdir. Günümüzde, eski nakkaşlarımızdan, usta - çırak ilişkisiyle emaneti devralmış sanatçılarımızın az da olsa hâlâ var olması sevinilecek bir hususdur. Dileğimiz bu halkanın kopmaması.

Bugün elimizdeki en eski minyatürler Fatih devrine ait. Daha önceki devirlere ait minyatürler hakkındaki bilgilerimiz, bazı elyazması eserlere dayanmaktadır. Osmanlılarda Fatih'den önce ve Selçuklular döneminde yaşamış sanatçıların birçoğunun ismini -ama sadece ismini- bilmemize rağmen eserlerini bize kadar ulaştıranlar maalesef yok. Eserleri günümüze kadar saklanabilmiş sanatçıların en eskisi Fatih devrinde yaşamış olan Sinan Bey ve talebesi Bursa'lı Ahmet'tir. Nakkaş Sinan'ın Fatih tarafından emredilen bir İtalya seyahati sanat hayatımızda şüphesiz önemli bir olaydır. Bu seyahat daha ziyade bir sanat ziyaretiydi. Sinan Bey, o zaman Rönesans hamlesi için hazırlıklarını tamamlamak üzere olan Batı resim sanatını, bilhassa resimde Rönesans'ın beşiği olan İtalya'da bizzat gözlemiş ve incelemişti.

Nakkaş Sinan Bey, mensup olduğu dünyayla tarihler boyu hiç barışmamış ve barışması da mümkün olmayan bir dünyaya, nasıl bakmıştı? Doğu nakış sanatının temsilcisi olarak Batı resmi üzerine neler düşünmüştü? Bu soruları cevaplayacak bir eser bugün kütüphanelerimizde bulunsaydı, muhakkak ki, hem ilgi çekici hem de faydalı olurdu.

Sinan Bey'in bize kadar gelmiş eserleri içinde Fatih'in portresi ünlüdür.

Devrinde, bütün sanat dallarında âdeta bir Türk Rönesans'ı başlatan Fatih, sanat dünyasıyla yakından ilgilenmiş bu arada bazı Avrupalı sanatçıları da saraya davet etmişti. Bunlardan Arkanalizis Yakos Modeotiasti, Bellini davete icabet eden sanatçılardan birkaçı. Hatta Avrupa'nın resimde bugün bile en büyük tanıdığı Leonardo da Vinci'yi de davet ettiği kesin olmakla beraber, Leonardo'nun bu daveti kabul ederek İstanbul'a gelip gelmediği meçhuldür. Yalnız, Leonardo'nun Haliç için bir köprü projesinin bulunması, İstanbul'a gelmiş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Rivayetlerin çok fazla olduğu bir diğer husus da, Sinan Bey'in Bel-

lini olup olmadığıdır. Bazılarına göre Bellini kendini İstanbul'da Sinan adıyla tanıtmış, bu arada da minyatür üslûbuyla padişahın portresini yapmıştır. Fakat Hasan Fehmi Bey, Nakkaş Sinan'a ait mezar taşını bulmuştur. Bellini ise tekrar İtalya'ya dönmüştü.

Burada bir noktanın üstünde önemle durmak istiyoruz. Batı resmini hem de en iddialı devrinde yakından tanımış olmamıza rağmen neden minyatür çizgisinde en küçük bir sapma olmamış? Aslında normal kabul edilebilecek bir etkilenme bile yok. Kimbilir. İtalya'ya giden nakkaşımız; atelyesinde modelin annacına geçip, onda gördüğü renkleri tualine sürmeye çabalayan ressamı seyrederken bu işi çok yavan, çok ilkel bulmuş olabilir. Gerçekte böyle bir yargının yanlış olabileceğini savunmaya kalkışmak, tarafsız bir muhakemeden sonra olursa, insanın kendini inandırarak bunu yapması mümkün değildir. «Minyatür sanatçıları daha perspektifi bile bilmeyecek kadar ilkeldiler» deyip işin içinden sıyrılmaya çalışmak, onun ruhuna girememenin, yabancı kültürlerce iğfal edilmiş olmanın ifadesinden başka birşey değildir.

Hadi diyelim ki, Fatih devrine kadar sanatçılarımız çok içe dönük çalışmış, diğer toplumların sanatlarına hiç dikkat etmemişlerdi. Aslında herşeyi bir tarafa bırakıp, sadece o, seneler boyu süren Haçlı seferlerini ele alsak, o Haçlı seferleri ki, Avrupalıya sayısız düşünce ürünümüzü yağmalatıp Batı damgasını basmak imkânı vermişti· bu bile yukarıdaki varsayımı çok desteksiz bırakmaya yeter. Fatih devrinde İtalya'ya giden sanatçılarımız da mı görmemişlerdi bu perspektif denen «hint kumaşını»? İstanbul'a gelen Batılı ressamlar da mı sormamışlardı, «Neden perspektifi uygulamıyorsunuz» diye? Belki adamlar kıskanç davranıp, «Aman Türkler bu perspektifi öğrenmesinler» diye düşünmüş olabilirler! İnsan düşünmeden, önyargılı hüküm verince ne kadar gülünç oluyor! Halbuki minyatürün bütün prensipleri kendi gayesi için elzemdi ve bu prensipler şuurlu olarak konmuştu, şuurlu olarak tatbik ediliyordu.

İlerde de izah edeceğimiz gibi bugün Batı resmindeki buhran, kendini inkâr dalgaları ve bilhassa grafik sanatlardaki, minyatürde bulunan prensiplere yaklaşma temayülleri, minyatür sanatçılarımıza hak verdirtiyor.

Fatih devrinden aldığı hızla, minyatür sanatı gelişmesini sürdürürken, Kanuni devrinde «Hünernâme» isimli yazma eseri süsleyen Nigârî'yi ve Haydar Reis'i tanırız devrin nakkaşları olarak. Tanırız tanımasına ama, bu tanıma diğerlerinden pek farklı değildir. Nigârî ve Haydar Reis hakkında, bir isimlerinden, bir de, birkaç eserlerinden başka bilgimiz yoktur.

Daha sonra, III. Murat devrinde, minyatür tarihimizin en büyük isimlerinden birisi çıkar karşımıza. Nakkaş Osman... III. Murat devrini bütün teferruatiyle canlandıran «Surnâme» isimli eseri, tam (427) minyatürle süslemiştir. Nakkaş Osman'ın süslediği daha başka kitaplar da vardır. Çok gariptir ki bu en büyük nakkaşımız hakkında da bildiğimiz fazla birşey yoktur. Aslında, araştırmacıları zor durumlarda bırakan bu durum, sanat tarihimizin karakteristiğidir. Sebep, oldukça açıktır. Bizde, sanat eserlerine imza koyma ve eserler yerine sanatçılarını öğme geleneğinin olmaması. Batılıyı şaşırtan, bu bize has tavrın altında, aslında gerçek sanatçılık yatmaktadır. Çünkü, bizim sanatçımız, sanatı, kat'iyyen bir maharet gösterisi saymamıştır. Sanat âlemini, çeşitli numaralar sırkı ve cambazhane seviyesine düşüren Batı'nın bizim sanatımız karşısında afallama dışında birşey duyması, onun ruhuna yaklaşması mümkün değildir.

Batılı heykeltraşın, Batılı ressamın âdeta Yaratıcıyla rekâbet edercesine -kendi tabiriyle- yarattığı, insan bedenini konu alan heykeli ve resmi, bir maharet gösterisi değil midir? İnsan bedeni-

ni en ince teferruatına kadar, taşa ve tuale işleyen bu eserler, seyreden insana ne verir? Hergün binlercesini gördüğümüz insanı bir de taşta ve tualde seyretmek hangi sanat zevkimizi tatmin eder? Bu tür bir eser karşısında, aklımızdan geçenler, daha ziyade eserin sanatçısı ile ilgilidir. Zihnimiz sanatçının maharetine takılır. Zaten o sanatçının muhatabından istediği de budur. Burada Batı insanının genel karakteri çıkıyor karşımıza. Vermemek, hep almak... Eserlerin üzerine, eser kadar dikkat çekici bir şekilde kondurulan imza ise, bunun bir diğer yönden isbatı...

Bizde ise, «Sanatçı mumdur. Çevresini aydınlatır ama, kendisi de tükenir.»

Mütevazi sanatçı ecdadımız, eserine imzasını koymayı aklına bile getirmemiş. Bu yüzden, sayısız eser sahibiyizdir ama, bunların sanatçıları, insana meçhul şehitleri, meçhul askerleri hatırlatan meçhullerdir. Bu meçhullerin büyük çoğunluğunu hiç bilmeyiz. Bildiklerimiz de yine çoğunlukla bir isimden öteye geçmez. Haklarında anlatılabilecek fazla şey yoktur. Ve bu insanlar, eserlerini âdeta varlıklarından koparark koymuşlardır ortaya. Olan bir şeyi tekrar taklit etmek diye bir sanat prensipleri de yoktur onların. Bir bitkide, bir hayvanda, bir bulutta, denizde vs. de görüp sevdikleri, ayıklanmış bir zarif kıvrım, bir pâk renktir onların sanatı. Minyatürde beşeri olayları anlatabilmek için insan figürü yapmak gerektiği halde bile, insanı olduğu gibi resmetmez, ona günümüz resminde önemi giderek artan «sanatçının yorumu»nu, yani kendi yorumunu katar. Bakarsınız insan figürü eserde bir dekoratif unsur, bir motif olmuş. Sanatçı, çizgide, renkte, bilhassa yan yana dizilişlerle kompozisyonda yaptığı yorumlarla, sanata kendisine has bir nitelik kazandırır. Aslında minyatür, günümüz resminin yavaş yavaş keşfetme durumunda olduğu bazı prensipleri asırlar önce tatbik ediyordu desek, mübâlağa etmiş olmayız.

Bugün çağdaş resim, bilhassa grafik sanatlar, bir yönde devamlı bir ilerleyişin içindedir. Bugünkü noktada varılan neticelerle, minyatür sanatı arasında benzerlikler görmemek elde değil. Minyatür, kitaptaki konuların daha kolay anlaşılması ve akılda kalıcı olması yönünden değer taşımaktadır. Bugün grafik sanatları da aşağı yukarı aynı amaca hizmet eder görmekteyiz. Teknik benzerzerlikler ise çok açıktır. Minyatürdeki düz renk kullanma tekniği, dekoratif unsurların baskınlığı, bütünlük arama düşüncesi, renkte ve çizgide gerçekçilik diye bir endişenin olamaması, diğer taraftan yorum ve hayal unsurlarının bulunması hâlen grafik sanatlarda tatbik edilen prensiplerdendir. Meselâ minyatürdeki renklerin dağılışı çok enteresandır. Sanatçı eserine koyduğu bütün değerleri, arzu ettiği kompozisyon içinde gösterebilmek için bir atı; yeşile, kırmızıya, maviye, bir dağı akla gelebilecek her renge, gökyüzünü pırıl pırıl yaldız rengine boyamaktan çekinmez. Fakat bu, insana hiç de yabancı gelmez. Aksine, tatlı bir haz verir.

Minyatürün bu olgunluğuna yeni kıymetler katan Nakkaş Osman'dan sonra, 17. yüzyılda Nakşî (Ahmet Mustafa) ve 18. yüzyılda ismi «renkçi» anlamına gelen Levnî'nin (Edirne'li Abdülcelil Efendi) bu yolda ilerlediğini görüyoruz. Burada minyatür sanatına emeği geçmiş, elyazması kitaplarda isimlerinden bahsedilen, diğer sanatçılarımızın adlarını saymıyoruz. Yalnız şu var ki, bugün, müze ve kütüphanelerimizde, onbeş ilâ onyedi bin minyatür bulunmasına rağmen, eserlere kıyasla çok az sanatçımızı tanımaktayız.

19. yüzyılda, toplumumuzun aydın kesimindeki yabancılaşmaya paralel minyatür sanatımızda da bir gerileme başlar. Sultan Abdülaziz tarafından Şeker Ahmet Paşa'nın Batı resmini tahsil için Avrupa'ya gönderilmesiyle, artık resmen de Batı resmi kabul edilmiş, minyatür ise unutulmaya terkolunmuştur.

— Fatih'in tahta oturuşu ve vüzerayı (vezirleri) kabulünü gösteren minyatür.

(XV. Yüzyıl, Topkapı Sarayı — İST.)

KİTAP

■«BEYNELMİLEL YAHUDİ»■

HENRY FORD

Mehmet İhsan KORAY

İnsan güzele, iyiye âşıktır. Kötüyü, kötülüğü sevmez. Yaratılışında güzelliğe erişmek, mutluluğa kavuşmak vardır. Koskoca bir hayat kavgası boyunca gönlünü huzurlu yapacak düşünceyi arar. Hepimizin amacı bu değil mi? Kendimizin mutluluğu yeterli mi acaba? Hiç düşündünüz mü bunu? Başkalarının çilesi, ıstırabı etkilemez mi bizi? Şurada kıvranan, gözyaşı döken, orada inleyen fani, burada çöp bidonundan karnını doyurmaya çalışan, bizi hiç mi rahatsız etmez?

Etrafımıza, ülkemize, dünyanın dört bir bucağına bakalım. Gülenden çok ağlayan, ezenden çok ezilen, tahkir edilen, sömürülen insanlar göreceğiz. Bilmem hangi ülkenin sokak ortasında can veren garibe rastlamak olağan. Yok mu bunların hamisi? Yok mu insanlığı girdaptan çıkaracaklar? Kara toprağa mı girdi hepsi, taşlaştı mı yoksa? Hayır, bin kere hayır. Dünyanın insanları yaşıyor, Nasıl ama? Güdülerek, evet koyun sürüsü gibi güdülerek yaşıyor. Bu sürünün çobanı kim? Çobansız sürü olmaz.

Bilmem düşündünüz mü, düşünmediniz se gelin beraberce düşünelim. İnsanlığın, medeniyetin, san'atın, ilmin düşmanı; insana, güzeli arayan insana, mutluluk denizinde koşan âşığa, hakka hakikate gönül bağlayanlara zulüm reva gören köleci zihniyeti, gelin beraberce düşünelim. Köleci, saltanatını kan kemik üzerine kuran, insanlık düşmanı toplumu bilelim ve sizlere bir kitap tanıtalım.

«Milletler, kendi kendilerine ne derecede kadar hâkimdirler? Bütün milletlerin yönetimlerine yön veren beynelmilel güçler nelerdir? Ekonomik, politik, sosyal ve moral krizler, harpler ve ihtilâller, milletlerin serbest iradeleri neticesinde mi doğmaktadır? Ve benzeri, bir sürü sual?...» (s. 6)

Yukarıda sorduğumuz soruları cevaplayacak mahiyette; «Otomobilin babası» olarak bilinen Amerikalı iş adamı Henry Ford'un «Beynelmilel Yahudi» adlı kitabı yayınlandı, geçtiğimiz aylarda. Hakkında çok şeylerin söylendiği eserin girişinde Yahudi tarihi, Smith'in İngilizce nüshaya yazdığı giriş'te ise H. Ford'un eser hakkındaki sözleri yer alıyor. Eser bütün olarak ABD'nde Beynelmilel Yahudiliğin hâkimiyetini belirliyor. Bu hâkimiyet, Yahudiliğin dünya milletlerine ekonomik, politik, kültürel ve sosyal bakımdan hâkimiyet derecesini de belirlemektedir.

Toplumları köleleştirebilmek için yüzyıllardan beri her türlü kavgayı açık gizli sürdüren Yahudiliğin tarihi, çok eski olmasına rağmen Amerikan kıtasına 15. yy.da girebilmiştir. «Amerika'da Yahudi tarihi Kristof Kolomb ile başlar...» 1942'de dünyanın öbür yarısının bulunması ile

neticlenen seyahati mümkün kılanlar aslında Yahudilerdi... Sahile ilk çıkan ve tütünün kullanılmasını ilk bulan, Luis de Torres» (s. 25 - 26) adlı bir İspanyol Yahudisidir. 18. yy.da Amerika'da dört bin olan Yahudi nüfusu, bugün dört milyona yaklaşmış olup, nüfusun en yoğun olduğu yer New York'tur. Şehrin ana toprakları Yahudilerin elindedir.

EKONOMİK HÂKİMİYET VE YAHUDİLİK

Muharref Tevrat ve Talmut'un prensiplerine göre hareket eden Beynelmilel Yahudilik, «Dünya Devleti» veya «Yüksek Hükûmet»i kurma gayesindedir. Yahudi inancına göre, bütün milletler bu devlete tabi olacak ve köleleşecek. Siyonizm hâkim tek ideoloji olacak, insanlar Sion tepesinden yönetilecek. Bu hedefe varabilmek için 19. yy.da yazarın «dünya ihtilâli programı» adını verdiği protokoller hazırlanıyor. Derken dünyamızın siyasî, ekonomik, kültürel ve sosyal çehresi değişmeye başlıyor. Yazar dünyayı temelinden sarsan Yahudi iktisadî hâkimiyetini ve görüşünü belirliyor.

Yahudinin para felsefesi «para kazanmak» olmayıp «para elde etmek»tir. Bu iki mefhum arasındaki fark da temeli teşkil eder. İşte bu hakikat, Yahudi'lerin niçin «endüstri liderleri» olmayıp «banker» olduklarını izah eder... Onu sadece başkalarının yaptığı iş ve kendinin ondan elde edeceği «para» alakadar eder. (s. 35-36) Kazanmak değil elde etmek, vampirler, sülükler gibi... Modern Siyonizmin kurucusu Theodor Herzl: «Bizler, düştüğümüz zaman, ihtilâlci partinin maiyet memurları olan «ihtilâlci proleterya» oluruz; yükseldiğimiz zaman ise kesemizin korkunç kudreti artar.» (s.72) demektedir. Yazar, «dünya maliyesi Yahudilerin kontrolü altındadır» (s. 74) gerçeğini perçinlemektedir. «Yahudi maliyesi ABD'ne, ilk önce Rothschildler vasıtasıyle girdi.» (s.223) «Rothschild kudreti «kısa zamanda dünyayı sardı. Şu anda dünya maliye merkezi New York'ta Wall-Street'tir. Eskiden Londra idi. «Herhalde, savaş (I. dünya savaşı) müddetince benden daha nüfuzlu bir adam yoktu. Bundan, hiç şüpheniz olmasın» (s. 230) diyen banker Yahudi Bernard M. Baruchtur. Hali hazırda Amerikan «demir çelik endüstrisi ve harp sanayiinde Bernard Baruch'un iştirak ettiği şirketler, petrol sanayiinde D. Rokfeller ve şirketleri, buğday ticaretinde Dreyfüs, sermaye piyasasında Morgan ve şerikleri Amerikan Ekonomisine hâkim bulunuyorlar.» Bunların hepsi Yahudi şirketleridir. Şu halde Amerikan Ekonomisi Yahudi kontrolündedir. Bu malî güç Amerika başta olmak üzere dünya politikasını da şekillendirmektedir.

ABD Ekonomisine hâkim olan güçler Türkiye ekonomik hayatında da ağını örmüşlerdir. Bugün gayri millî ve yabancı sanayi ve ticaretin hayatımızdaki tesirleri, ithalat ve ihracat sahasında %90'ı bulmaktadır. Ülkemizdeki 3800 ithalatçı firmanın 3500'ünün Yahudi patronlarına ait olması iktisadî hayatımızın feci manzarasını ve düştüğü girdabı göstermektedir. Nüfus olarak 44000 Yahudi'nin Türkiye'de hisselerine düşen gelir payı %70'in üzerindedir.

POLİTİK HÂKİMİYET VE YAHUDİLİK

Yahudi, «başşehri Kudüs olan, bütün imparatorlukların üzerinde bir imparatorluğa sahip olacağı günü bekler» (s. 66) Bu hedefe varabilmek için türlü politik metodlar uygular. Yerine göre milletler harp ettirilir, yerine göre barış ile amaca gidilir. «Doğu Avrupa'da bolşevizm ve siyonizm ekseriya yan yana geliştiler; tıpkı on dokuzuncu asırda cumhuriyetçi ve sosyalist fikirleri, Yahudi tesirlerinin şekillendirdiği gibi. Bu tesir çok yakın zamanlara, İstanbul'da Jön Türklerin yaptığı ihtilâle kadar gelir.» (s. 73) Anlaşılmaktadır ki Yahudilik Osmanlı İmparatorluğunu yıkabilmek, Filistin'e sahip olabilmek için Jön Türkleri organize etmiş ve kullanmıştır. Bu metod Siyonizme bizzat hizmet gayesiyle Yahudi olmayanların piyon olarak kullanılmasıdır. «Bugün, dünya yüzündeki bütün sosyal ve ekonomik yıkıcı güçlerin

Yahudiler tarafından sadece techiz edilmekle kalmayıp, finanse edildiği hakikatini hiç kimse inkâr edemez.» (s. 75)

«Seçim kampanyaları, her vakit, halk için bir değişiklik olsun diye eğlence kabilinden sahneye konur. Halkın, sanki kendi hükûmetlerini seçiyorlarmış gibi hareket etmelerine müsaade edilir. Fakat, kazanan daima Yahudidir.» (s. 131) Yahudi siyasetinin temelinde «parçala ve yut» parolası yatmaktadır.

KÜLTÜREL HAKİMİYET VE YAHUDİLİK

Beynelmilel Yahudilik «Dünya Devleti»ni gerçekleştirebilmek için amansız bir kültürel mücadeleyi yürütmektedir. Judaizm kültürel politikanın tabanını oluştururken, yüzyıllar önce tahrif ettiği Hıristiyan kültürünü de emeline uygun kullanmaktadır. Bugünkü Batı Medeniyeti Judeo-Grek menşelidir. Orta çağın mistik, ruçhu anlayışını yıkan Prometheusçu lâik kültür anlayışı ve bunun gayri meşru çocuğu olan Materyalizm, 18. yy.da Judaizmin tutundurduğu sistemlerdir. Milletleri iğdiş edecek bir anlayışa dayanan Sionist kültür ve her türlü felsefe akımları günümüzde tahribatlarının zirvesine ulaşmış bulunuyor. Günümüzde insan toplumlarını temelden sarsan içki, kumar, faiz, fuhuş, inançsızlık, ahlâksızlık vb. kültür emperyalizminin tuzaklarıdır.

«Üniversitelerde merkezi kızıl filozoflar grubu, daima Yahudi gruptur ve ekseriyetle «başka kavimden» aldatılmış bir profesörü önlerine siper etmişlerdir.» (s. 43)

«İleri sayılan ülkelerde mânâsız, pis, nefret uyandıran bir edebiyatı, bizler yarattık.» (s. 94) İnsanların beyinlerini dümûra uğratmak için yapılan «Beyaz kadın ticareti, müstehcen yayın ve gayri ahlâkî tiyatro ile his gıcıklayıcı caz müzikleri » (s. 135) Yahudi'nin silâhıdır. Halkın zevkine rehberlik etmek ve halkın kafasına tesir etmek için uzun zamandan beri tiyatro, Yahudi programının bir parçası olmuştur... Hemen başka hiç bir eğlencenin kalmadığı Rusya'da, tiyatronun hâlâ varolması tesadüfî değildir. (s. 159)

«Bugün tiyatro, 13-18 yaşından yukarı zekâya hitap etmez. «yorgun işadamı» oyunları tiyatro seyircilerinin hepsini, aptallardan meydana gelmiş bir kitle haline sokmuştur. Aslında bu oyunlar, İbrani Tiyatrosu'nun monopolünde (tekel) olan fikirlerle kolayca şekillendirilerek, körpe zihinlere hitap etmektedir. «(s. 162) Yahudi tekelindeki Amerikan Tiyatro'sunun vasıfları; hiçlik, şehvet, ahlâksızlık, hayret verici cehalet ve sonsuz boş sözlerdir. (s. 163)

«Bütün dünyanın sinema sanayii, gerek ahlâkî, gerekse malî yönde hemen hemen tamamen Yahudi'nin elindedir.» (s. 171) «Caz bir Yahudi icadıdır... Maymun sesleri, orman hışıltıları ve çocuksu aşk ifade eden solumalar, birkaç ateşli nota ile kamufle edilip şiddetle rağbet gördüğü evlere teneke müziği gibi sunulmuştur.» (s. 177-178) «ABD'nde içki yasağı kanunundan muaf tutulan tek ırk...» Yahudilerdir. (s. 191) «Zencileri meçhul cinayetlere sevk eden bir çeşit «Zenci Cini»nın yapıcısı Lee Levy (s. 195) adlı bir Yahudidir.

BASIN HÂKİMİYETİNE VE TERÖRE GELİNCE:

Bugün için basın, atomdan çok daha etkili bir silâhtır. Bunu ilk keşfedenler 19.yy.da «zaten zikredilmeye bile değmeyen birkaçtanesi müstesna bütün basın elimize geçmiştir» diyenler Yahudilerdir ve basını «büyük kudret» olarak vasıflandırırlar. «Amerika'da önemli bütün haber ajansları, Yahudi kontrolündedir.» (s 240) «Zamanımızda basın kontrolünü o şekilde avucumuzun içine aldık ki, dünyanın dört bir tarafından gelen haberler, merkezileşerek muayyen ajanslarda toplanır.» (s. 94) Dünya İhtilâli'ne de basın yoluyle kışkırtılmış «kamuoyu vasıtasıyle» gerçekleştirilmek istenir.

Yahudi hâkimiyeti teröre dayanır. Yahudi'ye karşı çıkanlar ya işten atılır ya da imha edilir. Amerikan ve dünya tarihi bunun delilleriyle doludur. Bir ör-

nek: 10 ekim 1974'te ABD Genelkurmay Başkanı General Georges Brown; Amerika'nın siyasi, iktisadi, kültürel yapısına Yahudiliğin yön verdiğini söylemesi üzerine harekete geçen gizli kuvvet, generale söylediğini yalanlatan bir tarziye yayınlatmış, istifa etmesi için devlet başkanına başvurmuştur.

YAZAR VE İŞ ADAMI FORD'UN TEDBİRLERİ

«Beynelmilel Yahudi» hâkimiyetine son vermek için yazarın tedbirleri şöyledir: «Bunun panzehiri ise, sadece halkı aydınlatmaktır.» (s. 88) Devamla, «dünya üzerindeki Beynelmilel Yahudi Sistemi'nin baskısını kaldıracak bir ihtilâl vaki olabilir.» (s. 104) «Anlaşılıp, hüviyeti tesbit edildiği an, Yahudi Programı durdurulduğu demektir.» (s. 141) «Aslında siyasi bir hakikat olan Sionizme karşı her devlet bir şeyler yapmak mecburiyetindedir.» (s. 146) Daha sonra yazar Yahudi hâkimiyetinin son bulmasını, «bencil lider kudretinin imhası»na bağlamaktadır. Sonra yazar, dünya hakimiyetine gidişte, «ticari alış-verişi tekeline alma»yı yeterli görüyor ki teşhiste hatalı davranmış oluyor. Yukarıdaki tedbirlerin hiç biri tek başına Yahudi hâkimiyetini durduramaz. Bütün olarak düşünülürse yazar, etkili ve insanlığı huzura kavuşturacak görüşü ileri sürememiştir. İnsanlık Yahudi baskısından kurtarılsa bile ilmi, insani ve adil bir düşünce sistemini bulunçaya kadar kurtulmuş sayılamaz. Zira emperyalizmin hiç biri diğerine tercih edilemez. Yazarın doğru tesbitlerinden bazıları da şunlardır: «Beynelmilel Yahudi, kendi kılığında şöyle görünür: Esrar perdesine bürünmüş bir Protokolist. Öyle bir adam ki; parmakları, insanlığın kader tellerinde oynuyor, ve «para» denen en korkunç kuvvet, onun kontrolü altında.» (s. 68) Tespitin doğruluğuna oranla «Paranın korkunç Kuvvet» oluşu bugün iflas etmiştir. İman kuvveti yanında bu korkunçluk geçersizdir. Yahudiler «tek bir düşmana karşı birleşmişlerdir, o da Yahudi olmayan dünyadır.» (s. 76) «Sadece Rusya'daki değil, bütün dünyadaki komünizm Yahudi asıllıdır.» (s. 151) 1921'lerde yapılan bu tesbitin doğruluğunu zaman ispatlamıştır. Bütün bunlardan sonra kesinlikle diyebiliriz ki, «dünyemizin hastalığının ana sebebi, Yahudi tesirinin varlığıdır.» (s. 221)

SONUÇ

«Beynelmilel Yahudi» kitabının yazarı Ford, koyu bir Hıristiyandır. Yahudiliğin ekonomik, politik ve kültürel hâkimiyetine karşı savunduğu fikir, Hıristiyanî olup kurtuluşu da; «Anglo-Saxon ırkın ve medeniyetin kurtarılması»na bağlar. (s. 44-48) Anglo-Saxon ırk için «dünyaya hükmetmek için seçilmişlerdir» der. (s. 44) Belki bilerek, belki de bilmeyerek Yahudiliğe karşı ırkçılık yapar. Görüldüğü üzere bu görüşler insanî bir düzen anlayışından çok uzaktır. Yazarın savunduğu Hıristiyanlık, tarihle sabittir ki, insanlığa cehaletten başka bir şey verememiştir; ayrıca,köleci zihniyeti bünyesinde ur gibi taşımıştır.

Milletimizin ve dünya milletlerinin üzerinde açık veya gizli bir emperyalizm tesis etmiş olan Beynelmilel Yahudiliğin hâkimiyetine son vermenin ilk şartı, iktidarları millileştirmektir. Bunu yapacak olan kadroların, haklı bir doktrine inanması, sağlam bir metod ve politika ile, bütün bir stratejiyi ehil elemanlarla tatbik etmesi gerekir. Bilhassa Yahudi kültürü, millî kültürün güneşinde erimeli, yok olmalıdır. Ne puta tapıcılık, ne ruhçuluk, ne Budizm ve ne de felsefe telâkkileri, ideolojik bir saldırı olan Judaizmi durduramaz. Durdursa bile yeni bir emperyalist uygulamanın zeminini hazırlar. Ancak haklı bir inanç disiplini ve onun bağlıları, Sionizmin ekonomik, politik, kültürel baskısını kırabilir, yerine insanlığı saadete, mutluluğa eriştirecek tek haklı inancı idame ettirebilir.

Eseri çok güzel bir üslûpla Türkçeye tercüme eden A. Avanoğlu Hanımefendiye yeni çalışmalarında başarılar diler; bizlere böyle bir eser kazandıran Otağ Yayınevi'ne teşekkürlerimizi bildiririz.

HİKÂYE

ÜÇ KARDEŞLER MASALI

Mehmet TAŞDİKEN

Kara Sinan, öfkeden kuduruyordu. Kan çanağı olmuş gözlerini belertip, ağzından köpükler saça saça homurdandı. Etrafını almış kalabalığı yarıp, mavzeri doğrulttu;

— Bırakın ulan! Çarkına okuyacam onun! O zibidinin burnunu yülüyecem. Ne demek! Kimim ben? Ey ahali, ey millet, kimim ben? Duymayan duysun, bilmeyen öğrensin: Ben paralı adamım. Anlışıldı mı, paralı adamım ben. Bana lâf etmek ne haddine baidırıçıplağın? Kimin ne haddine ulan! Hayvan.. Zibidi.. Gebertecem seni ulan! Dünya, benim dünyam, paralının dünyası. Duydun mu ulan gebertecem seni!..

Kara Sinan, sinirli bir çabuklukla mekanizmayı sürdü;

— Açılın! Açılın, namussuzum hepinizi gebertirim.

Kalabalık hayretten ve korkudan donup kalmıştı. Köyün ihtiyarı Kandillerin Hasan, hiç telâş etmeden ve elindeki tesbihi bile bırakmadan mavzerin namlusunu kavradı;

— Serin gel Kara Sinan! Deli oğlan serin gel.

— Çekil Hasan Emmi, bu işe sen bulaşma. O kanıbozuğa sen de yargıcı olma. Çekil, yetti gayrı yahu! Nedir bunun elinden çektiğim.

Kara Sinan, mavzeri Kandillerin Hasan'ın elinden kurtardı. İleri atılmak isterken, Hasan Emmi, sırtı Kara Sinan'a dönük namluya yeniden yapıştı;

— O senin büyüğündür.

Kara sinan birden parladı;

— Lâkin paraca ben, ondan büyüğüm. Paralı adamım ben.

Orta Anadolu ihtiyarı, canı sıkılmış bir şekilde dudak büktü;

— İndir o tüfeği, küspe kıçlı güdük Sinan! İndir ula soysuz! Gedeş göbeğin yağ bağlamaya durunca adam mı oldum sandın ula aklı kıt pezevenk.

— Git Hasan Emmi, canımı sıkma.

— Canını köpeğe dedirtme...

Kara Sinan, Kandillerin Hasan'la oyalanırken, Çam Nuri, hırıltılı hırıltılı soluyup, ağız-dil vermeyen Ağa Kemal'i kolundan tutmuş, bir hamlede ileri fırlatmıştı. Ağa Kemal, o hızla bir kaç adım sonra kapaklanmıştı. Ama kahve meydanının köşesini dönmüştü.

Ağa Kemal kan revan içinde;

— Kanıbozuuk! diye bağırıyordu. Çanı Nuri, dev adımlarıyla koştu.

Kara Sinan, elindeki fırsatı kaçırmış olmanın hıncıyla haykırıyor ve namluyu köşeye doğrultuyordu.

İkinci kurşun Çam Nuri'nin topuğunu bulmuştu. Buna rağmen Çam Nuri koşuyor, Ağa Kemal'i yakaladığı kollarından bitişikteki kapıya sürüklüyordu

Kara Sinan, yağlı gövdesiyle köşeyi dönünceye kadar, kapı sürgülenmişti.

Güneşli bir sonbahar akşamıydı. İnsanı, içinden üşüten bir güz ayazı çıkmıştı. Güz, Anadolu'da uzun tatil mevsim-

lerinin başlangıcı demektir. Akdoğan köyü de güzle tatile girdiğinden, bu mavzer-il-mermili olayın yankısı köyü tez kapladı. İşsiz kadınlar, damlara koşuşuyor, erkek gözlerinden ürken bir mahçupluk-la, yazmasını dişlerine kıstırarak yüzlerini gizlemeye çalışıyorlar; kahvede askerlik hatıralarını belki birinci defa tekrarladığı halde, hiç bahsetmemiş gibi heyecanla anlatan köy erkekleri meydana doluşuyorlardı. Yalınayak çocuklar ise o köşedeki cürmü meşhut yerine ne korkudan yanaşabiliyor, ne de meraklarından uzaklaşabiliyorlardı.

İçeride, Çam Nuri kendi yarasını unutmuş, kapı döğüldükçe gözleri öfkeden gerilen, göğsü körük gibi mütemadiyen inip kalkan Ağa Kemal'i teskine çalışıyordu. Adıyla müsemma Çam Nuri, kalıbıyla çelişen bir yumuşaklık içinde Ağa Kemal'e yalvaran bir dille sabır sağlık veriyordu.

Ya Ağa Kemal? Ya o, bütün köyün saygı duyduğu, «ağa» deyip önüne geçmediği koca başlı büyüğü? Neler düşünürdü? Neler düşünür de iki kelâmlık olsun bir cevaba ağzını açmak istemezdi.

Kara Sinan, kapıyı zorluyor, kilide kurşun sıkarak, en bayağı bir dille küfürler savuruyordu;

— Açın! Açın şu murdar kapıyı, diyordu. Evi, pis başınıza yıktırmayın.

Ağa Kemal, mutlak bir ölümden döndüğüne mi seviniyordu? Belki... Ama zihninden o kadar çok şey geçiriyor, o kadar süratli düşünüyordu ki... Bir an, ellerini, tırnaktan bileğe, kana bulanmış gördü. Bu kan, şu dışarda en ağır dille onurunu darbeleyen paralı azgının kanıydı. Öldürmek için günlerdir ardında dolaşan, yanında, hayatının üç-beş kuruş dünyalık kadar bile hükmü olmayan küfürbazın kanıydı.

Sanki gerçekmişcesine elini, gözlerine götürdü. Bu kan, canına kıymak için kulakları tırmalarcasına bağıran; can yakını, kan yakını, dünkü kardeşi Kara Sinan'ın kanıydı. Ağa Kemal, yüreğinden vurulmuş gibi sarsıldı. Yumuldu ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Kara Sinan kapıyı tekmeliyor, bir taraftan da mavzerin dipçiğini vuruyordu.

Dününü, çocukluğunu öyle açık, öyle berrak hatırlardı ki... Kundakta avuttuğu, sırtında tarla-bahçe gezdirdiği, yaz sıcaklarında gölgelik yapacağım diye uğruna buram buram terler döktüğü günleri düşünüyordu.

Beraber öküz güttüğü, kendisi için defalarca döğüştüğü günleri, kendisi koruğunu bulamazken onun için ergin üzümler getirme yoluna girdiği çabaları, ettiği fedakârlıkları geçirdi gözünden bir bir. Nasıl da severdi. Nasıl da bağlıydı!

Çamurlu hendeklerde pis sularla oynar, baştan ayağa çamura belenirdi. Akşam babası döğmesin, kötü konuşmasın diye, üstünü ona verir, Hotak Çayı'nda bir kadın gibi pis entarisini yurdu. Yur, serer de kuruturdu.

Kendi acı, yer, tatlıyı ona yedirirdi. Açık giyer, onu giydirirdi.

Kan kardeşiydi!

— Kara Sinan'ım, diye mırıldandı. Ah! Kara Sinan'ım.

Hele, o daha bir sebiyken babasının ölüvermesi! Kendisi üzülmedi. Onun hesabına yandı. Babasının yokluğu yüreğine inmesin, eksik büyümesin diye, baba sorumluluğunu da üstüne almıştı.

Çam Nuri, demin teskine çalıştığı koca adamın yüzüstü kapaklanıp, çocuk gibi ağlayışına bir anlam veremedi.

Dışarıda hava gittikçe serinliyordu. Derken, akşamın serinini ilâhî bir duyuşla sonsuzlaştıran akşam ezanı duyuldu. köyün ihtiyarları kahve meydanını ağır ağır boşalttılar. Kandillerin Hasan Emmi, yanında bir kaç kişiyle kapıya doğru yürüdü. Kara Sinan'ın elindeki mavzeri aldı:

— Ağa katili olacaksın, para delisi serseri! diyordu.

Kara Sinan hıncı kursağında kalmışların ruh haletiyle, intikamını alacağına yeminler edip sokranarak yürüdü.

Hava kararırken, kahve meydanını dolduran kalabalık tamamen dağıldı.

Az önce Karatepe'nin eteğinden sesleri gelen inek sürüleri, artık köye girmişti. Davar daha erken dönmüştü.

Anadolu'yu; o eski gelenekler dünyasının rengârenk beldesini akşamın bu saatlerinde görmek gerekti. Gerçekle hülyâ, özlemle saadet, kucak kucağa günün şu kısacık bir anında öylesine sarardı ki insanı... Türkmen dedelerinin içgüdü haline getirdikleri geleneksleşmiş uğraşılarında onlar için ne büyük saadetler vardı! Zaten saadet dediğimiz şey, insan ruhuyla çevrenin dengeli bir uyumundan ibaret değil midir? Ve, zevk de bu bütününün bir parçası olunca değer kazanmaz mı?

Oscar Wilde; bilhassa saadet istemez zevke bak! diye haykırıyordu. André Gide'in öğüncü de zevklerin türküsünü çağırmaktı. Bunlar da Wilde'ın dediği, ruhunu gençleştirmek için ihtiyarlayan insanlardan mıydı? Batı'nın ruhuna dişli çarklar konulmuş insanı için verilen hükümler, şu basit görünüşlü köylüler karşısında öylesine anlamsızlaşıyordu ki...

Zevkleri, rüyaları-dünyalarıyla, bu gün yanığı, eli ayağı nasır nadası insanların, gönü belki hırpani, ama gönülleri gani, ruhları ilelebet dinçti. Esen yel, akan sel, onların ruhu için birer zevk cümbüşüydü. Doğan diri bir ruh getiriyor; ölen diri bir ruh götürüyordu.

Gübre kokan ağıllar, çıplak tabiat kokulu tarlalar, bir coşkuyla doluydu. Sevmesini-sevilmesini, Yaşamasını-ölmesini bilenlerin coşkusuydu bu.

Sabahın alacalı bir vaktinde çıkan koyun sürüsünün, günün akşamında çanlarını tıngırdata tıngırdata, arkalarında karanlık bir toz bulutu bırakarak bir dönüşleri vardıki köye! Taze buzağısına kavuşan inekler, bir yazlık kuzusuna dönen koyunlar, akşamın o duygulu vaktinde öyle içli içli nasıl da bağırırlardı!

Ağa Kemal, kapandığı evde neden sonra kendine geldi. Yüzüstü düştüğü yerden doğruldu. Çanı Nuri'nin yüzüne ürkek ürkek bakarak;

— Korkuyorum Nuri, çok korkuyorum, dedi.

Çam Nuri, adını aldığı nesne kadar dik ve sert;

— Ha koca Ağa ha! diyordu. Seni de sardıysa bu meymenetsizlik, korkarım, memlekette yürekli sandıklarımızın köküne kıran girecek!

Bunu söylerken, Çam Nuri, kanayan yaralı ayağına eğiliyordu. Ağa Kemal, yarayı ilk defa gördüğünden kendi derdini unutuverdi. Hayretle sordu:

— Ula Çam Nuri! Adam vurulur da haber vermez mi be! Bizi adam yerine koyman mı?

— Delibozukluk damarın tuttu gine. Deli deli konuşup da canımı sıkma. Beş tuğlu vezir evlâdı mıyız? Yoksa bu deve gibi vücudu avrat korkutmak için mi besleriz?

— O efeliği git de başkasına tasla. Eğil Çam Nuri; eğil de, kanlı kardaşın açtığı yaraya o kardaşı adam edememiş hödük ağası merhem olsun!

⁂

Ağa Kemal'in büyük oğlu Abdurrahman bir sabah yüzünü buruşturarak eve geldi. Babasına;

— Kahvede seni çağırırlar, dedi.

Ağa Kemal, soğukkanlılığı nam salmış oğlunun ekşi suratını beğenmedi;

— Kim çağırır? Hayır mıymış?

Abdurrahman bezgin bir tavırla cevap verdi:

— Şu mesele. Kandillerin Hasan Emmi çağırır. Bilmem ne diyecek. Bana bi şey demedi. Babana var da, çağır gel, dedi. Ben de sormadım.

— Soraydın ula sorutkan! İnsan, ne edecen emmi diye bi dilini yoklamaz mı? Merağımdan çatlatacan mı beni?

Ağa Kemal, bir solukta sokağa çıktı ve iri adımlarla kahve meydanını geçip Dilsiz'in kahvesine girdi.

Kandillerin Hasan, tatlısert tütününden doladığı kalın cığarayı yapıştırmak için, diliyle yalıyordu. Ağa Kemal'in girdiğini gördüğü halde, kaşını kaldırarak şöyle bir bakmış, sonra görmemiş gibi, hiç o değilden ikinci bir tatlısert dolamağa koyulmuştu;

— Buyur Kemal, demişti. Sonra başparmağıyla işaret parmağı arasındaki boşluğa koyduğu cığara kâğıdından, tütünleri bir o başa, bir bu başa aktarıp

durmuştu. Cığaranın düzgün olması için yapılan bu iş, daha ziyade vakit kazanmak kasdıyla yapılıyora benzerdi. Bir şeyler düşündüğü ve söze neresinden gireceğini tasarladığı ilk bakışta belliydi;

— Meşhur kelâm, dedi. Baş kırılır fes içinde. Kol kırılır yen içinde. Ben el sayılmam. Irahmetli babanla asker arkadaşıydık. Aslını sorarsan askerden evveli de iyi arkadaştık. Sonra da nam verdiydi arkadaşlığımız. Ne günler geçirdik ırahmetliyle. Neyse, orası uzun. Diyeceğim babanın yarısıyım ben.

— Hasan Emmi, hiç bilmez misiz gibi anlatıyon. Elbet. Hürmette kusur ettiysek söyle?

— Yok canım.

— Diyeceğini de öyleyse. Sabrım azalıyor.

— Geçenki can sıklatını demeye getiririm. Dışa duyulmasaydı, ele güne karşı o hallere dökülmeseydi iyiydi. Amma olan oldu. Şimdi, biz dosta düşmana eğlence olmadan bu işi tatlıya bağlıyalım.

— Lakırdıyı ezip büzme Hasan Emmi. Ne diyeceksen tez de.

— Uzun lâfın kısası Ağa Kemal, ya evdeki hisseni vereceksin, ya da evleri alacaksın. Alırsan o altmışbin dedi amma, ben elliye indirdim -ellibin üstünden hesap görülecek.- Parayı şimdi isterim dedi. Ne yapalım, komşulardan, eşten-dosttan bulup-bulışturup denklemeye çalışırız. Güz vakti. Herkesin vardır üçer-beşer kuruşu. Aman verelim. Verelim de şunun dediği olsun. Meşhur kelâm: Aldığı abdest, ürküttüğü kurbağaya değmez misâli. Bunun yaptığı da o. Allah ıslah etsin. Belki günün birinde o da gelir yola. Şimdi dediğini yapalım.

— Yapamayız! Yapamayız Hasan Emmi. Kurda kuşa borçlandım. Nasıl' yüzüm tutar da muhanetten para dilenirim? Hesaba vurduk, tam kırkbeşbin lira olmuş ona verdiğim para. Elde, avuçta ne varsa sattım savdım, ona ulaştırdım. Canım ağa yetiştir dedikçe, düşüncesizce tarlayı-takkayı öldüm fiyatına ilk çıkana devrettim. Hiç bişeyciklerim kalmadı Hasan Emmi biliyon. Bu yaştan sonra onun bunun hizmetkârı oldum. Nelerle, ne güçlerle onu bu hallere getirdiğimi biliyon Hasan Emmi. Meğer merhametten maraz doğar kavlince yanlış işlemekteymişiz. Kardaş değil karga beslemekteymişiz.

— Sen böyle konuşma Kemal. Yaptığını, beklemeden yapacaksın. Senin yaptığın yapılası iştir. Onun ettikleri kitabadeftere sığmaz. Yak bakalım şu tatlıserti. Yak da ufenetin dağılsın.

— Ben gine istemezdim. Amma yokluk içindeyim malûm Hasan Emmi. Bilmem kaç yüzbin olmuş desteklediği para. Güya benimle ortak iş yapıyordu. Ben vazgeçtim kârından marından, şu benim kırkbeşbini versin, dedim. Çocukların rızkı. Tarla-bahçe parası. Haber yollamış. Değil, kırkbeşbin lira, kırkbeş kuruş bile veremem. Af buyur, alışmasın otlakçılığa demiş. Çocukların karnını doyuracak kadar malım olsun yeminle söyleyim ardını aramam Hasan Emmi. Onun olsun. Gel gör ki, muhtacız. Kimden ne aldıysa inkârcı gelmiş. Bi hoş oldu bu Hasan Emmi. Bildiğin gibi değil. Eskiden sen daha iyi bilin, Çamlıca içer, eşe-dosta bol bol dağıtırdı. Şimdi paralandı. Birinci içiyor. Biri isteyiverecek diye aklı çıkarmış. Çora-çocuğa baktığı yok. Herşeyi ekmek hesabına vuruyormuş. Karısı, geçen bi basma istemiş. Genç değil mi canı çekmiş. «Kaç para» diye sormuş. Geçmiş gün karısı; «Dört metresi altmış lira» deyince gözleri açılmış. «Karı, sen beni batıracan mı? Altmış liraya, tam altmış tane ekmek alınır şehirde» demiş. Çoban Şaban'ın köpeğini aldı biliyon. Çok boğuşuyor, tasmayı eskitecek diye boynundan çıkarmış. Köyden yaymacı gideceğinde karısı; «efendi, demiş yaymacı gidiyor. Basma almayacan mı?» Küplere binmiş bu sefer: «Sana ne dedim be lânet karı! Senin canın basma isteyeceğine tasma istesin» deyip fıkaranın boynuna geçirmiş koca köpeğin tasmasını.

— Bu adam iyice cıvdırmış desene Kemal?

— Kaç kere şikâyete geldi karısı. Garip nasıl ağlıyor gör bi Hasan Emmi. Söylemesi ayıp; paralarını nereye koyuyorsa, akşamı karanlık basınca ne olur ne olmaz düşüncesiyle getirip yatağa yığıyormuş. Sabaha kadar cağış cağış kucağına basıyormuş kâğıt parçalarını. O gecenin köründe yarı uykulu yarı uyanık ne diller döküyormuş paralarına. Kızcağız; «ne lâflar varmış meğer bunda ağa. Duydukça o kâğıtları kıskanmam tutuyor.» diyor. Hem diyor, hem ağlıyor. Günlerdir el sürmezmiş.

— Vay rezil vay!

— Geçen Muratların Ali, bişey anlatıyormuş. Lâf arasında «mal canın yongasıdır kavlince...» diyecek olmuş. Bu hemen lâfını kesmiş. «Hop de güdük Ali, Hop de» demiş. Murtların Ali sormuş; «Neden hop diyoruz Kara Sinan?» «Halt ettin de ondan.» diye homurdanmış bu. Kimse bişey anlıyamamış. Sonra; «Bundan böyle kahvede-mahlede, odada-tarlada, bağda-bahçede, can malın yongasıdır denecek. Anlaşıldı mı?» diyerekten gürlemiş.

— Allah uslandırsın. Amma bunları her mecliste ulu orta anlatma. Gördün geçen olanı. Meşhur kelâm: Un çuvalı vurdukça tozar. Külü fazla eşelersen altından, sözüm burdan ırak, pislik çıkar derler. Bazısını fazla deşeleme. Geçer. Gine ne derler: Başa gelen başta kalmaz. derler.

— Öyle Hasan Emmi, öylesine öyle de; ben onun ağasıyım. Her şey derim. Su gider velâkin kum kalır kavlince kafa yerine gelse de bunlar unutulmaz. Unutulur mu? Unutulabilir mi?

— Herkes günde doksandokuz kere hatırlasa, senin gine unutman icap eder. Burası böyle. Gelelim şu ev meselesine. Ne karara vardın: Alacan mı, verecen mi?

— Ne alacam. ne de verecem! Yahu biz o evi, vakti zamanında iki katlı yaptırdık ki, gerek olur diyerek. Gelsin otursun aşağı.

— Kemal, aklını başına alarak mı konuşuyon? Kimden ne istiyon sen? Karşındaki adam kim?

— Bu yaştan sonra bi de kaç-göçle mi uğraşalım Hasan Emmi? Ne emekle yaptım ben o evleri?..

— Oğlum, madem öyle ver onun parasını.

— Ben ne diyom, sen ne diyon yahu! Hani verecek para?

— Bulacaz dedik ya!

— O bulduğunu nasıl ödiyecez? Neyle? Hem gelsin eve, kardaş kardaş oturalım unutalım olup biteni. Yaparken öyle diye yapmıştık zaten.

— İnşallah, ileride o da olur. Şimdilik suyuna git şunun. Allah mahfazına bisakat iş olacak. Oldu mu? Ha?.. Ne düşünüyon? Desene?..

— Oldu Hasan Emmi... Ne yapalım. Yeter ki onun gönlü şen olsun. Evden çıkıyom. Söyle ona gönlü şen olsun.

Ağa Kemal'in gözleri sulandı. Son günlerde iyice hassaslaşmış, yüreği yufkalaşmıştı. Kalktı, dumanlanan gözlerini başkasına göstermemek için kahveden çıktı. Şimdi zihni, uzun kış gecelerinin ilk akşamlarında ocağında badem kütükleri alevlenen bir zemin odasına uçtu. Ocak başında, gözlerini yalayan alevin şiddetiyle ön kısımları yanan, arkaları bir türlü ısınmayan iki kişi vardır. Biri kendisi, biri de Küçük Sinan'dır. Yüzlerce kez tekrarladığı halde, ağasından, yeniden **Üç Kardeşler Masalı**'nı anlatmasını istemektedir.

Üç kardeş varmış. Büyüğü evli, ortancası nişanlı, küçüğü de bekârmış. Anaları babaları yokmuş. Bunlar çiftçilik yapar, harman zamanı işler bitince, küçük oğlan harmanda ölçerek zahireyi üçe böler, ortancası götürür yükü yıkar, büyükleri de serpine boşaltırmış. Küçük oğlan ölçerken; «büyük ağam evli. Ona zahire az gelir. Ev idare ediyor. Çoğunu ona koyayım. Küçük ağam, nişanlı. Evlenecek, ona da para lâzım. Çok koyayım. Ben bi başıma ne olacak, idare ederim» der, en

azını kendine koyarmış. Yükü götüren ortanca kardeşleri düşünürmüş ki: «Ağam evli. İki canlı. Çoğu ona lâzım. Küçük kardeşim daha nişanlı bile değil. Parası çok olsun ki, nişanlanıp evlenebilsin. Bu zahirenin de çoğu onun hakkı. Bense, ne evli iki canlıyım, ne bekâr para muhtacıyım. Bana azı gerektir.» Sonra yükleri ağasının önüne yıkar, düşündüğü gibi sahiplerini gösterirmiş. Büyük kardeş de çuvalların önünde düşünür, taşınır dermiş ki: «Küçük kardeşim nişanlı. Evlenecek. Ona para çok lâzım. En küçük kardeşim nişanlanmak için bile para denklemeli çoğunu onların serpinine boşaltayım.» Böyle der, böyle yaparmış. Sonra serpinlerden zahire alındıkça, azalacak yerde çoğalırmış. Çoğaldıkça çoğalmış. Serpinler almaz olmuş. Ne o köyde, ne o memlekette fakir kalmamış. Herkes, doymuş-donanmış. O bereketli zahireler çoğalmış çoğalmış...

Şimdi kanlı-bıçaklı oldukları, konuşmak için aracı kullandıkları öz kardeşi sırtında büyüyen Kara Sinan, o ocak başında büzülmüş; «ben de öyle yapacam ağa. Ben de öyle yapacam» diye bu açık fedakârlık karşısında duygulanan küçük, o sevimli çocuk muydu? Üç kuruş dünyalık uğruna aralarına koca koca dağlar gerilen, büyük can düşmanı kardeşi, dünkü şu ocak başında masumca kıvrılarak soğuktan büzüm büzüm olmuş titreyen çocuk muydu? İnsanlar nasıl da değişiyordu! Dün ve bugün ne büyük, ne açık iki hasımdı.

Onu bu durumlara düşüren büyük şehirlerle, şu ağzı-dili bile olmayan sefil kâğıt yığınıydı.

Bu düşünceler içinde daldı gitti.

∴

Gece, komşu köyden kızı Zeliha'yı «Allah'ın emriyle» istemeye gelen görücülere «siz münasip gördüyseniz, hay hay!» cevabını verdikten sonra, gündüzden haber bırakan Çam Nuri'ye gitti.

Çam Nuri, epey üzgün görünüyordu. Dereden-tepeden, kıyıdan-bucaktan lâfı bir hayli çekip-çevirdikten, dönüp-dolaştırdıktan sonra nihayet sadede geldi:

— Bir ay içinde ya evi boşaltırsın, ya kendi bilir diyormuş. Kardaş: kardaş ama, bu senin başına günün birinde bi çorap örecek. Ayağını denk al.

Ağa Kemal, aşağıdan almaya çalışıyordu:

— Eee! Ne yaparsın. Ayağının pabucunu başına giymiş adamdan fazlası beklenmez.

— Ben senin hali keyfiyetine akıl erdiremiyom. Herif elinde silâh, başında zorba kesiliyor. Yap, çat. Otur, kalk. Ver, al. Emirler savuruyor. Senin gık dediğin yok. Uyan Ağa Kemal, uyan! Ummadığın bi gün, öte dünyada açarsan gözlerini şaşalama.

— Çocuktur, Nuri. Para sarhoş etti. Deli etti. Günün birinde aklı başına gelir. Bak, sen benim içimi-dışımı bilin. Vallaha içten diyom. Bu çocuğun paralı olması beni sevindirmiyor değil. Hatta benim hakkımı gasbettiği halde. Beş kuruşluk faydası olmayacağını bildiğim halde. Amma ne ki, bu paralı olmak değil ,hâşâ paraya tapmak gibi bişey. Onun için canım sıkılıyor. Para insanlığını, dinini-imanını yuyup-yıkadığından can sıklatı ediyom.

— Bırak onu bunu. Bu herif bi belâ yahu! Ne belâsı? Ne derler ona? Belâyı berzahtır be. Püsküllü belâ. Gel şunu, elimizi bulaştırmadan, senin bi asker arkadaşı vardı ya Efe Recep, ona temizlettiriverelim. Oldu mu? Ne yapacan şimdi?

— Bi aya kadar kendime baş sokacak bi yer bulacam. O dediğin şeyi bi daha senden duymayım!

— Tuh ula senin Ağa Kemalliğine. Baldırından donunu istese, döne-oynaya çıkarıp verecen nerdeyse. Yazık. Seni bu hallerde görmek beni ezip büzüyor. Her neyse, Allahın budalası, başka yere bakma. Bahara kadar bizim kaynananın evi boş .Hem yakınında. Elaleme karşı ne diyecen bilmem. Amma hiç olmazsa ev yakınında. Maruzatını azaltır. Lâfı-sözü az olur.

— Sağol Nuri, amma...

— Sus işte ula. Canımı zaten sıktın sıkacağın kadar. Bi de bunun için bozma kafamı. Sorup sual eden yok. Bakıp çekilen yok. Ahırı var. Samanlığı var. Yat aşağı et bi kış.

Ağa Kemal Çam Nuri'nin yanından ayrılırken içinde tatlı bir hüznün estiğini hissetti.

— Domuza omuz mu vermişiz yoksa? dedi. Sonra; yok be, o da haklı bi bakıma deyip gülümsemeye çalıştı.

Kara Sinan'ın sadece kendisini güç durumlara sokmak düşüncesinde olduğuna ihthimal vermez gözüküyordu. Belki de öyle gözükmeye çalışıyordu!

***

Kara Sinan, akşamdan beri yol yürüyordu. Gece yarısı Kör Mahmut köyüne girince koynundaki parayı yeniden gözden geçirdi. Elini, şefkatle yavrusunun başına bastıran bir ana gibi paraların üstüne koydu. Köpeklerin acı çığlıklar koparırarak, kesik kesik ve yakından ürmeleriyle ürperdi. Öteki eliyle de tabancasının kabzasını kavradı. Birkaç ev saydıktan sonra tek katlı, basık bir evin çift kanatlı kapısını arka arkaya vurdu.

Hayli zaman bekledikten sonra kapı açıldı. Orta yaşlı, korkunç, asık suratlı, iri kıyım bir adam, elindeki gemici fenerini Kara Sinan'ın yüzünde gezdirdikten sonra, gayet soğuk bir şekilde sordu:

— Hayrola? Gecenin bu vaktinde?

Kara Sinan gülümsemeye çalışarak içeriye girdi. Köyünü, adını söyledi. Sonra asıl konuya girdi:

— Adam öldürmede mahirmişsin. Ünün yürümüş. Duydum ki şu sıra paraya da pek muhtaçmışsın.

— Kim bu vurduracağın adam?

— Ağam...

— Kanundan manundan korkun yok mu?

— Ne kanunu?

Cebinden bir tomar para çıkararak sallıyor;

— İşte kanun! Hem de âlâsı... var mı bi daha bunun gibi hükmü yürüyeni?..

— Kimin nesi bu?

Adam Kara Sinan'a hiç bakmıyordu. Ama hali çok ürkütücüydü. Soğuktu;

— Kiralık katil, dedi içinden. Sonra karşısındaki düşündüğünü farketti sanarak sesine bir yumuşaklık vermeye çalıştı;

— Tam onbin kayma. Bazdur bozdur harca. Yeter ki işimi gör. İstersen şimdiden vereyim tamamını.

— Kimin nesi, dedim.

— Mustuğun Ağa Kemal.

Bir anda odada bir sükût oldu. Bu sükût, Kara Sinan'a ölüm kadar korkulu geldi. Adamın gözlerinin öldürürcesine üzerine dikildiğini görünce korkusu büsbütün arttı. Adamın, kart, pürüzlü sesinin ıslık çalar gibi kulaklarını tırmaladığını duydu;

— Ben kimim ula?..

Kara Sinan suçlu bir çocuk gibi titrek bir sesle ezilip-büzülerek cevap verdi:

— Adam vurmada namlı Efe Recepsin.

Efe Recep, daha yüksek bir sesle gürledi:

— Daha önemlisi?.. Ula kuş beyinli pütsüz, daha önemlisi, Ağa Kemal'in can yoldaşı, kardaşı değil miyim ben ula! Çık, boynun elimde kalmadan! Defol ula, defol kanıma girmeyim. Şunun yediği halta bak sen...

Kara Sinan eciş-bücüş olmuş, geldiği yollardan geri dönüyordu.

Dün öğleyin Çam Nuri'yle karşılaşmış, onuru bir hayli zedelenmişti. Çam Nuri, öylesine tahrik etmişti ki, şu iri yarı, zebani herifin hareketleri bile, onun yanında hiçti! «Evden çıkmayacak! Sade sana inat olsun diye! Bi halt edemezsin, e-

demiyeceksin de...» demiş, yüzüne açıktan küfretmişti. Buraya gelmesine sebep olan da bu sözlerdi.

Bu olayı Ağa Kemal, aşağı yukarı bir hafta sonra, evi taşıyacakları gün, komşu köyden dünürcülerin nişan işinden caydıklarının haberini vermeye gelen Bekçi Musa'dan öğrendi. Bekçi Musa, temiz ruhlu fakat safça, dili de öyle pek sıkı olmayan birîydi. Ağa Kemal, hiç oralı olmazmış gibi görünerek Bekçi Musa'nın ağzından laf almaya çalışıyordu. Bekçi Musa bütün ayrıntılarıyla Efe Recep olayını anlatmış, sonra sıra nişan işine gelmişti;

— Geçen kardeşin gelmiş dünürcülere. O kızı almayın. Babası belâlı adamdır. Yakında ya ölecek, ya kodesi boylayacak. Malı mülkü yok. Anası da, küçük kardeşleri de hep sizin üstünüze kalacak. En azından bu pisliğin bi ucu da size kadar gelecek demiş. Daha neler neler. Ne diller dökmüş caydırıncaya kadar. Zeliha kızım da pek güzel, pek mazlımdı. Oğlan da bi efendi bi efendiydi. Tam birbirlerine göreydiler. O hâlâ, olsun, ben herşeye kalim dermiş amma dinleyen kim?

Ağa Kemal, Bekçi Musa'yı salâvatladıktan sonra, kapının arkasında, çakılmış gibi duraladı. Çöktü. Derin derin soluduktan sonra, kendini topladı. Yerdeki keçeleri-kilimleri dürmeye koyuldu.

***

Kara Sinan'ın yeni evine taşındığının ilk gecesiydi. Ağa Kemal erken yatmıştı. Uykusunun içinde bir aralık, telâşlı çığlıklar, «yangın var» naraları, «yetişin!» feryatları duyar gibi oldu. Önce aldırmadı. Giderek seslerin çoğaldığını ve rüyadan değil, gerçek dünyadan geldiğini duyuyordu. Sesler, kulağının dibinde ötüyordu sanki;

— Yetişin uşaaak!

— Yok mu köyde can kurtaran kimse...

— Amanın alevler çatıyı sardı...

— Vaaah! Diri diri yanacaklar.

— Yenicek de girdilerdi eve! Yazık! Safasını sürmeden gidecekler...

Ağa Kemal'in gözleri, açık kalmış ölü gözleri gibiydi. Hiç kırpıştırmadan bir yere bakıyor gibi yapıyor, oysa o gözler baktığı halde görmüyordu. Benzinden kan uçmuştu. Yüzü, ölü yüzü gibi soğumaya başlamıştı.

Beyninden vurulmuşcasına, çok süratli bir silkinişle ayağa fırladı. Ne olduğu anlatılmaz bir duyguyla;

— Sinaaan! Kara Sinanım.. diye uzaklaşan ateşli bir feryatla, alevlerin ortasında görünmez oldu.

Bu sırada Kara Sinan, bıyıkları-kaşları ütelenmiş, palyaçoları hatırlatan bir tavırla düşe-kalka evin arka kısmından kalabalığa doğru geliyordu

Köylüler sevinerek;

— Ölmemişler ölmemişler, diyorlardı.

Kara Sinan hiç bir şey olmamış gibi;

— Kaltak, paracıklarımı tutuşturmanın cezasını çektin mi? diyordu. Oh olsun! Paralarımda gözü var. Herkesin gözü var. Onun da, alçak Kemal'in de...

Bu sırada, köyü aydınlatırcasına kol kol yükselen alevler arkasından, kuru bir badem dalının yanarken çıkardığı sese benzer son bir çığlık duyuldu:

— Sinaaaan!..

Bu çığlık, Kara Sinan'a öldükten sonra dirilenlerin duyduğu Münker'le Nekir'in çığlığı gibi geldi. Hayatla ölüm arasındaki şu zehirli çığlık Kara Sinan'ı bir anda yok etmiş, Kara Sinan'dan bir başka Kara Sinan peydahlamıştı. Yeni Kara Sinan, şimşek gibi, Ağası Ağa Kemal'in yolunu izleyecek yerde, boş bir çuval gibi yere yığıldı.

Ağası da, karısı da, parası da eviyle birlikte bir kül yığını haline gelen Kara Sinan, Kandillerin Hasan Emmi'nin, Çam Nuri'nin, Ağa Kemal'in karısının, oğlu Abdurrahman'ın, kızı Zeliha'nın ve kederli yüzlerce köylünün arasında «affedin» diye haykırarak, artık sessiz değil, çağıldayan bir ırmak gibi gürleye gürleye ağlıyordu...

KONFEKSİYON
TUHAFİYE
TRİKOTAJ
KUNDURA
KUMAŞ
MANİFATURA
BUZDOLABI
ÇAMAŞIR MAKİNASI
RADYO - PİKAP
v.s.

* EN UYGUN FİAT
* EN BOL ÇEŞİT
* TAKSİTLE SATIŞ

Şanal

ŞANAL MAĞAZASI
Burhan ŞANAL ve ORTAKLARI Koll. Şti.
Sultanhamam meydanı 10/1 İSTANBUL
Tel : 22 71 18 - 22 12 98

ABBAS

Kollektif Şirketi

RAİF - BASRİ ve MUHARREM

K U R U

Adres : Tomruk Sokak, Tomruk Çıkmazı, Santral Han No : 5
Tahtakale - İSTANBUL

Telefon : 22 96 92

ANKARA

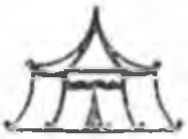
1971

Cem

CEM KUNDURA GALERİSİ

Adres : Zafer Meydanı, Zafer Çarşısı No : 67 Tel : 25 35 31

Kızılay — ANKARA

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

Orta Asya ve bilhassa Türkistan tarihinin dünyaca tanınmış başlıca otoritelerinden biri olan, kıymetli araştırıcı Dr. BAYMİRZA HAYİT'in uzun zaman ve büyük emek sarfı ile Doğu ve Batı kaynaklarının orijinal nüshalarından faydalanarak hazırlamış olduğu ilmî eser...

RUSYA VE ÇİN ARASINDA

TÜRKİSTAN

1. *Birleşik İmparatorluktan Çok Devletlere Parçalanma Devrinde Türkistan.*
2. *Türkistan Müstakil Devletleri.*
3. *Türkistan'a Rus Hücumunun Başlaması Tarihi.*
4. *Rusya İle Türkistan Arasındaki Kırkiki Yıllık Savaş.*
5. *Çin İle Doğu Türkistan Savaşı.*
6. *Rusya Hâkimiyeti Altında Türkistan.*
7. *Çarlık Devrinde Türkistan'ın Milli Bağımsızlık Mücadelesi.*
8. *1917 Yılı Rus İhtilâllerinin Etkileri Zamanında Türkistan.*
9. *1917 - 1924 Yıllarında Türkistan Milli Devletleri.*
10. *Sovyet İdaresi Devresinde Türkistan'ın Milli Mücadelesi.*
11. *Doğu Türkistan'daki Hasım Güçler Karşısında Türklerin Milli Mücadelesi.*
12. *Sovyetlerin 1924'den Sonra Türkistan'da Teşkil Ettikleri «Milli Devletler».*

İSTEME ADRESİ : **OTAĞ YAYINEVİ**
Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10
Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

MART 1975
CİLT : IV
39

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Mart 1975

Cilt : IV — Sayı : 39

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Neden Yarışma Açtık?
PINAR

2 — Sanmasınlar
Mehmet Nuri DOĞAN

3 — «Kıssa-i Ömrüm»
Hasan ERDEN

4 — Düşünce ve Çevresiyle Ömer Seyfettin
M. Âkif AK

5 — Arayış
Necati AYKAN

6 — Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliği
Mehmet TAŞDİKEN

7 — Kaybettik Leylâmızı
Ahmet EFE

8 — Ömer Seyfettin'den

9 — Ömer Seyfettin ve Yeni Lisan
Mehmet Âkif DAĞBEYİ

10 — Yiğitler Çıktı Meydane
Yetkin DİLEK

11 — «Babalar ve Oğullar»
Yakup SEZER

12 — Müjde
Musa DOĞRUER

13 — Sancısız Doğumlar
Ahmet TAŞGETİREN

14 — Hayatın Mânâsı
M. Fatih ACAR

15 — Toplum Yapımız İçinde Suç ve Ceza
Mustafa AYDIN

16 — Aydınlık Doğudan Gelir
Erdem MURAT

17 — Mendil
M. Ali TAŞÇI

18 — Mehmet Ağabeyimiz
A. T.

PINAR'DAN

NEDEN YARIŞMA AÇTIK?

Değerli Pınar okuyucusu ve geleceğin Türk sanatına imza atacak değerli sanatkâr,

Geçen sayımızda, açtığımız Hikâye Yarışmasının şartlarını açıkladık. Yarışmanın daha şimdiden büyük bir ilgiyle karşılandığı, çeşitli çevrelerden aldığımız haberlerden anlaşılıyor. Dileğimiz, katılan eserlerin beklediğimizin de üstüne çıkması ve yarışmanın geniş kapsamlı bir sanat değerlendirmesine imkân vermesidir.

Yarışmayı neden açtık? Temas kurduğumuz bütün sanat çevreleri, 10.000 lira ödülün gerçekten büyük olduğunu belirtiyor, bugünkü ortamda böyle büyük bir ödülün verilmesi karşısında hayretini gizlemiyor. Doğrusunu söylememiz gerekirse, ödülün, emsalleri içinde farklılık arzettiğinin şuurundayız. Bugüne kadar, böylesine büyük ödüllü bir yarışmayı, basın sanayiinin güçlü tröstleri, üstelik hiçbir ekonomik yatırım hedefi taşımaksızın tertipledi mi bilmiyoruz. Oysa, onlarla ekonomik bakımdan yarışmak için ne imkânımız var; ne de bunu gerekli görürüz. O halde, Pınar bu yarışmayı neden tertipledi, bu büyük ödülü neden tahsis etti?

Pınar gibi bir sanat dergisinin hangi imkânlara sahip olacağı, bu işi tanıyanların bileceği bir konudur. Pınar, büyük reklâmları bulunmayan bir dergidir. Kendi yayın masraflarını reklamlarla amorti etme imkânı yoktur. Ayrıca, yayına başlamasına ve sürdürmesine tahsis edilmiş bir maddi birikim de mevcut değildir. Dolayısıyle boşa gitmesinden elem duymayacağımız büyük servetlerin sahibi değiliz. Yalnız, Pınar'ın bir değişikliği var. Pınar, yürüttüğü çalışmanın hedefini unutmuyor. Bir hedefe doğru yürüyor ve bu hedefi ele geçirmek için büyük fedakârlıklara ihtiyaç olduğunu biliyor. Pınar'ın bugün benzerlerini geride bırakan tirajı, Pınar'ın sorumluluğunu taşıyanlar için korunması ve aşılması gerekli bir Tanrı lütfu olarak biliniyor. Satışından elde edilen gelir, geleceğe ait düşüncelerin sanat hayatımızda tohumlanması için tahsis ediliyor. Maddi sıkıntılar içinde, toplum hayatını şerefinden taviz vermeksizin sürdürmeye çalışan halkımızın güzel bir sözü vardır: «Dişinden tırnağından ayırarak...» bir düşüncesini, bir umudunu gerçekleştirmekten bahseder halkımız. Çocuğunu okutmakla, evde zor hayatı tercih bahis konusu olsa, «dişinden tırnağından ayırarak» evlâdının istikbalini kurmaya uğraşır. Bu, halkımızın, güç günleri aşmakta başvurduğu çileli fakat sonu mutlu bir yoldur. Yaşanan ızdırabın acısı, geleceğin güzel hayalleri ile böylece hafifler, böylece yiğitçe göğüslenir. Pınar, Türk kültür ve sanatının böyle bir direnişle, çabayla hayat bulacağını biliyor. Böylece, kendine has bir kişilik kazanacağına inanıyor. Onun için, dişinden tırnağından ayırdığını, Türk sanatının geleceği için fedada tereddüt etmiyor. Hikâye Yarışması için ayırdığımız ödülün her zerresi, ana sütü gibi helâl, alın terinin, beyin çabasının, düşünce çilesinin ürünüdür ve bunun için Hikâye Yarışması bizce büyük anlam taşımaktadır. Onu verdiğimiz anlam, ödülün niteliğinden ileri gelmiyor şüphesiz. Ödül, Türk kültür ve sanatının hizmetine

sunulduğu için değer kazanıyor ve bu hizmet çok daha büyük fedakârlıklara değecek kadar kıymetlidir. Hikâye Yarışması hedefine ulaşırsa, yani Türk sanatının geleceği için umut verici bir adım olursa -ki olacağına yürekten inanıyoruz- ödül, bu sonucun yanında çok küçük kalacaktır. Sanatkârlarımıza çağrımız bunun için. Büyük kültür sistemimizin aksiyomatik temellerinden kaynaklanan orijinal bir sanat çığın açalım. Kültür alanında da, sanat alanında da kendimize has bir karakterimiz olsun. Kendi toplum gerçeklerimizi, kendi değerlendirme ölçülerimiz açısından ele alalım. Ne Batı'nın ne Kuzey'in değer ölçüleri bizi şartlamasın. Benzerleri, Batı ve Kuzey sanat iklimlerinde bol bulunan ve seviyesi artık belirlenmiş sanat eserlerine basit bir taklitçilik bizi dondurmasın. Elimizi kolumuzu bağlamasın. Bilelim ki, çığırına gireceğimiz ve vardığı noktayı aşacağımız sayısız sanat ustalarımız var. Onların sanat geleneklerini, çağın şartlarıyla besleyerek, yenileyerek ve kendi kişiliğimizi katarak sürdürelim. Onların sanat geleneklerinde ise, kendi toplumunun sosyo-kültürel değerlerine bağlılık ilk ve vazgeçilmez prensipti. Yabancılaşma, toplum değerlerinin diri olduğu, kendisine has bir organize oluşu gerçekleştirdiği dönemlerde, taşıyıcısını alçaltan bir nesne idi.

Bugün toplum bir geçiş döneminde. Toplumun kültür ve sanat hayatı da öyle. Toplumun geçmişinden taşıdığı ana kültür değerleriyle, yabancılaşma çığırının getirdiği yabancı kültür tortuları bazan yanyana, bazan içiçe, bazan birbirini etkisiz kılmış halde bulunuyor. Sanatkâr, varolanı işleyen kişidir. Sadece soyut konuları ele alsa bile, varolandan hareket etmek zorundadır. Varolanı ayrıştıracak, soyacak, giydirecek ve değerlendirecek; sonunda eserinde kullanılmaya hazır hale getirecektir. İşleyeceklerimiz, kendi toplumumuzun gerçekleri, kendi dünyamızda kurduklarımız olacak.

İşte, çalışmamızın asıl hayati kısmı bundan sonra başlıyor. Bunları nasıl işleyeceğiz? Sanatçının çetin görevi burada bir daha kıymet kazanıyor. Kendimize has, orijinal bir sanat ürünü ortaya koymak için bütün zihin gücümüzü segerber etmek gerekli. Bütün sanat kabiliyetimizi teksif etmeliyiz.

Açtığımız Hikâye Yarışması, bu gaye için büyük bir atılım olacak. Yarışmaya katılacak sanatkârlarımız, Türk sanatının büyük geleceğine temel olacak çalışmalar yapacaklar. Yapmaları baş dileğimiz.

Değerli okuyucu, değerli sanatkâr, Pınar'ın Hikâye Yarışması düzenlemekteki gayesini biraz belirlediğimiz kanaatindeyiz. İnanıyoruz ki, düşüncelerimiz istikametindeki teşebbüslerimiz yalnız kalmayacak, sizlerin candan desteğinize kavuşacaktır. Pınar'ın yarışmasına katılmak kadar, onu çevreye duyurmak da değerli bir hizmettir. Yarışmamıza katılmanızı bekler, başarılar dileriz.

Bu sayımızda, ölüm yıldönümü münasebetiyle Ömer Seyfettin hakkında incelemeler neşrettik. Türk hikâyeciliğinin bu büyük ismini gerek hayatı, gerek sanatı, gerekse dönemindeki sosyal fonksiyonu itibariyle tanıtmaya çalıştık. Münasebette bulunduğu çevrelerin düşünce yapıları üzerinde az da olsa değerlendirmelerde bulunduk. Ömer Seyfettin üzerine yazılacaklar, bizim yazdıklarımızdan ibaret değildir. Zamanının düşünce hareketleri üzerinde daha geniş değerlendirmeler yapılabilir ve yapılmalıdır. Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönem, tarihimizin, bugüne de etkileri yansıyan çok önemli bir kaynaşma dönemidir. Bunlar, Ömer Seyfettin'in hikâyelerine de büyük nisbette yansımıştır. O dönem sanatkârlarını incelerken, değişik vesilelerle bunları tahlil etmeye ve düşüncelerimizi belirtmeye çalışıyoruz. Ömer Seyfettin'le ilgili yazılarımız ilgi ile okuyacağınız incelemeler olacaktır.

Sizleri Pınar'la başbaşa bırakır, esenlikler dileriz.

Sanmasınlar

■ **Mehmet Nuri DOĞAN**

MİLLET İÇİN BU CANDAN OLMAYIZ SANMASINLAR.
YİTİRDİK EMANETİ BULMAYIZ SANMASINLAR.

BU DÂVÂ'NIN UĞRUNA ADANMIŞIZ ARKADAŞ,
GENÇLİĞİN BAHARINDA SOLMAYIZ SANMASINLAR.

GERÇEĞİN IŞIĞIYLA AYDINLIK YOLLARIMIZ.
NE DOSTU NE DÜŞMANI BİLMEYİZ SANMASINLAR.

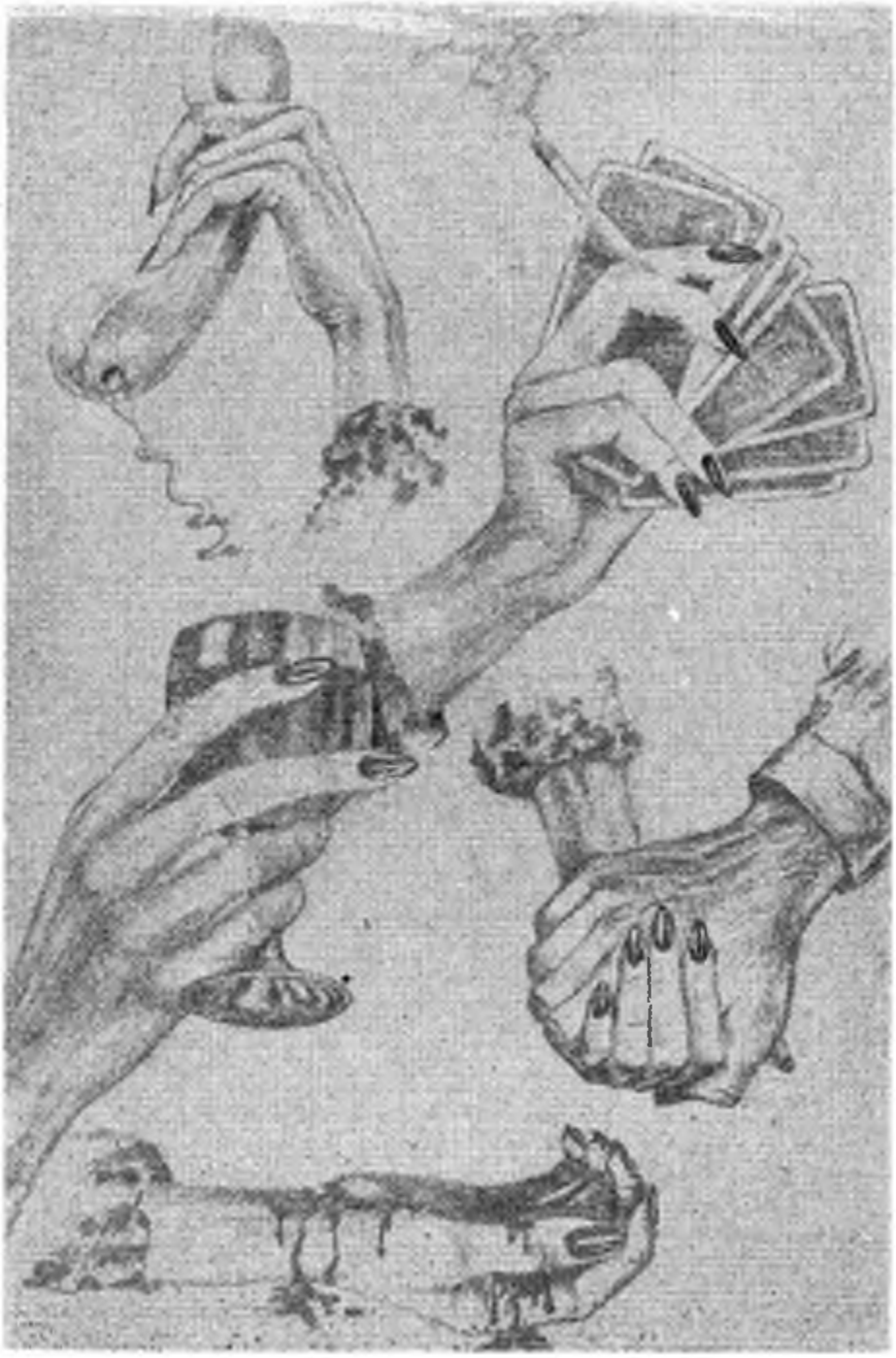
TÜRKİSTAN'DAN KIRIM'A, KERKÜK'TEN RODOPLAR'A,
KURTULUŞ HABERİNİ SALMAYIZ SANMASINLAR.

ZAFERLER NAKIŞ NAKIŞ TARİHE İŞLENECEK,
İHANETİN TOZUNU SİLMEYİZ SANMASINLAR.

UFUKLARIN ARDINDAN GÜNEŞ BİZLE DOĞACAK,
EBEDİYEN GİTMİŞİZ GELMEYİZ SANMASINLAR.

BAK KERVAN YOLA ÇIKTI, AÇILMIŞ SONSUZLUĞA,
CİHANIN BURÇLARINI ALMAYIZ SANMASINLAR.

YILDIZLAR ÇİÇEK ÇİÇEK YOLUMUZA TAK OLMUŞ,
BU GAYRETİN SONUNDA GÜLMEYİZ SANMASINLAR.

BİR ELİN MAHVI

Savaş ÇEVİK

«KISSA-İ ÖMRÜM»

ÖMER SEYFETTİN

Hazırlayan : Hasan ERDEN

«Ben (1884'te) Gönen'de doğdum. (...) Artık bu kasaba hayalimden silinmeye başladı. Bir çok yerleri unutulan eski uzak bir rüya gibi oldu. O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla her vakit önünden geçtiğimiz çarşı camiini, karşısındaki küçük harap şadırvanı (...) şimdi hatırlamağa çalışırım. Pek uzun bir gurbetten sonra vatanına dönen bir adam, doğduğu yerin ufkunu koyu bir sis altında bulup da, sevdiği şeyleri uzaktan bir an evvel göremediği için nasıl mahzun olursa, ben de tıpkı böyle meraka, sabırsızlığa benzer bir elem duyarım.»

Babam Binbaşı Ömer Şevki Bey, Kafkas Türklerindendir. İstanbulludur. Gönen'de bulunuşu görevi icabıydı. Annem, Ankaralı Topçu Kaymakamı Mehmet Bey'in kızı Fatma Hanım'dır.

«Şimdi teselli çevresinden ne kadar uzak bulunduğum annem, dünyada en sevdiğim, yegâne bağlandığım bu muhterem varlık, işte hatırlıyorum. On beş sene evvel beni ilk sabah namazına kaldırmış idi.

.....

«Dua ederken sordum ki:

«— Nasıl duâ edeceğim anne?..

«... Başını salladı duasını bitirdikten sonra, daha hâlâ hatırımda:

«— 'Evvelâ İslâm olduğum için ey Cenab-ı vacib-ül-vücud hazretleri sana hamd ederim, de!... Sonra da bütün eziyet çeken, hasta olan, felâkette bulunan, fakir olan Müslümanların selâmet ve sıhhatlerini senden temenni ederim, de!... Kendin için, kendi iyi olman ve şeytanın yalanlarına aldanmaman çin duâ et!..' demişti.

.....

«Uykum yoktu, anneme bakıyordum. Yeşil baş örtüsü başında, bu siyahımsı aydınlık içinde, bir hayal gibi hareket ederek Kur'an'ını aldı ve pencerenin kenarına, geniş sedire oturarak titrek ve hassas sesi ile okumaya başladı. Ruhumda derin bir şiir ve ürperme tesiri bırakan bu güzel sesi dinleyerek, (...) ve yavaş yavaş sallanan başının hafif âhengiyle duâsını seyrederek dalıyordum.»

İlk tahsilim Reşit Efendi'nin mahalle mektebinde başladı.

«Sokaklarda nasıl, kiminle giderdim? Bilmiyorum... Mektep bir katlı duvarları badanasız idi. (...) Kızlar belki saçlarımın açık sarı olmasından bana hep 'Akbey' derlerdi.

Erkek çocuklarının büyücekleri ya ismimi söyler, yahut 'yüzbaşıoğlu' diye çağırırlardı.»

Ben daha yedi yaşındayken babam Ayancık'a tayin edildi. Dolayısiyle oradaki sübyan mektebine devam ettim.

«Her sabah çarşı camiinin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden, bir serçe sürüsü gibi cıvıldayarak geçerdik. Mektep biraz daha ileride... alçak duvarlı, oldukça geniş bir avlunun ortasında idi.

«Gönen'den geldiğimiz günden beri bu mektebe devam ediyordum.»

1892'de ilk tahsilim bitince annemle beraber İstanbul'a geldik. Dedemin Kocamustafapaşa'daki konağına yerleştik. Ben Aksaray - Yusufpaşa'daki özel Mekteb-i Osmani'ye girdim. Fakat bir yıl sonra ayrılıp, Eyüpte'ki Askeri Baytar Rüştiyesine geçtim. Buranın, subay çocuklarının okuduğu bölüm olan; «sınıf-ı mahsus»una kaydoldum. Babam hâlâ Ayancık'ta idi.

«Mektepte iken o kadar mesut idim ki... Dersler, oyunlar, sonra gevezelikler, sonra cimnastikl.. (...) Pek garip fikirler beni mustarip etmeğe başladı. Hayatın boşluğunu, vâhiyet-i müteselsilesini muhakemeye başlıyordum...»

Rüştiye'yi 1896'da bitirdim. Kuleli'ye gitmem gerekirken, Edirne Askeri İdadisini tercih ettim. Edebiyata merakım burada başladı. Tanzimat Edebiyatını, Servet-i Fünûnu okudum. İlk edebiyat çalışmalarım şiir üzerinde oldu. İlk yayınlanan eserim de «Yâd» isimli bir şiirdi. 1900'de «Mecmuayı Edebiye»de çıkmıştı. İdâdi'den de bu yıl içinde mezun oldum. Daha sonra İstanbul'da «Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne»ye devam ettim. 'Mecmua-yı Edebiye'ye buradan da şiirler gönderdim. Özel olarak edebiyata ve matematiğe ilgi duydum ve çalıştım. İlk hikâyem burada ikinci sınıfta iken Sabah gazetesinde yayınlandı. «İhtiyarın Tenezzühü» adlı bir hikâyeydi.

2 Ağustos 1903'te Makedonya İhtilâli patlak vermişti. Aynı ay içinde Harbiye'den piyade teğmeni rütbesiyle mezun oldum. Bu sırada on dokuz yaşında idim. Tayinim, Merkezi Selânik'te olan III. Ordu'nun İzmir Redif Tümenine yapıldı. Sonra oradan Kuşadasındaki Redif taburuna nakledildim. Bu görevim esnasında Fransızca'yı ilerlettim. Ve Fransız Edebiyatı ile meşgul oldum. Bu edebiyatta: «... âsârı hakikiye-i edebiye içinde en basit ve şeffafı Maupassant'inkilerdir. Kitap şeklinde -Bir yazın Tarihi gibi- onu mütecaviz hikâyeleri vardır ki, hemen adetleri yüze baliğ olur.»

«Sedat» ve «Serbest İzmir» gazetelerinde yazılar ve şiirler neşrettim. Bir takım edebiyat çevreleriyle tanıştım.

Meşrutiyet'in ilânından sonra 1908'in sonlarında III. Ordunun Nizamiye taburlarında görevlendirildim. Pirlepe, Manastır, Köprülü, Yakorit gibi pek çok köy ve kasabalarda bulundum. Komitacıları, Şâkileri takip ediyor, silâh aramalarında bulunuyorduk. O sıralar bir yalnızlık, bir sıkıntı vardı içimde. O günlere dair hatıra defterime şöyle yazmıştım:

«1323 (1908)te Manastır'da bölük zabitiydim. O zaman fazla tâlim filan yok. Kışlada iç sıkıntısından bütün gün patlıyorum. İki çift lâkırdı edecek bir adam da bulamazdım.»

Bir çok zorluklar içinde dağlarda yaptığımız eşkiya takibine dair hatıralarımı da defterime kaydetmiştim. Bunlardan birisi şöyleydi:

«On gündür dolaşıyoruz. Sonbaharla kararmış ormanları aradık. Komitaların erzak anbarları, yemek pişirmek için yaktıkları ateşlerin küllerinden başka bir şey keşfedemedik. Galiba kış geldiği için hepsi kaybolmuşlar. Nihayet kumandan silâh taharrisine karar verdi. İki üç köyden nasihatla, tazyikle yüzelli kadar silâh bulduk. Bunlar merkeze gönderildi. Şimdi ben müfrezemle beraber burada kaldım.»

Daha sonra Cavit Paşa'ya maiyyet subayı oldum. 1909'da Köprülü'de Askeri Rüştiye'de üsteğmen rütbesiyle beden eğitimi öğretmenliği yaptım.

Balkanlar'da görevim icabı dolaştığımız sıralarda, Yunan, Sırp ve Bulgar komitacıların sinsice faaliyetlerini, ülkemize felâket getirecek ihanet hazırlıklarını görüyor, duyuyorduk. Balkanlar her an patlamağa hazır bir cephanelikti. Vatanın parçalanması söz konusuydu. Bunun için bir milliyetçilik hareketi

başlamıştı. Rumeli topraklarını korumak, sinsi komitacılara karşı koymak ülküsü gelişti. Bu harekete de en çok İttihat ve Terakki Partisi sahip çıkıyordu.

Bu partinin mason partisi olduğu, idarecilerinin masonlardan teşekkül ettiği yaygındı. Ama beni bu partiye çeken: parti içinde, vatan müdafaası gibi bir düşüncenin ve Bulgarcılık, Sırpçılık gibi hainee ülkülere karşılık türkçülük ülküsünün savunulmasıydı. Bu bir Türk ırkçılığı iddiasıydı. Bu iddianın başını da Ziya Gökalp çekiyordu. 1910'da ordudan istifa ederek Selânik'e geldim. Ve Dostum Ali Canip'le «Genç kalemler» dergisini çıkardık. «Yeni Lisan» dâvasını yürütüyor, dilin sadeleştirilmesini savunuyorduk. Bu çalışmalarımızla biz de İttihat ve Terakki çevresinde hareket ettik.

İttihat ve Terakki hareketi bir süre sonra Abdülhamid'in indirilmesini hedef aldı. Hareket Ordusu tertib edildi. Bu ordunun İstanbul'a gelişinde ben de bulundum.

Abdülhamit tahttan indirildi. Ama felâketler de birbirini takip etti. 1911'de Trablusgarp İtalyan Harbi çıktı. Arkasından 1912'de Balkan Harbi... 8 Ekim 1912'de tekrar orduya alındım.

Garp Ordusu 39. Alay 3. Tabur emrinde üsteğmen rütbesiyle Sırp ve Yunan cephelerinde Yunanlılarla... Çok çileli ve zorlu hayat şartları içinde bulunduğumuz bu savaşlarda yenildik. 20 Ocak 1913'te Yanya savunmasında esir edildim. Esaretim Atina yakınlarında Nafliyon kasabasında geçti. Bir yıl sonra kurtularak İstanbul'a geldim. Askerlikten ikinci defa ayrıldım. Türk Yurdu'nda çalıştım, yazılar yazdım. Kabataş Sultanisinde öğretmenlik yaptım.

«Annem öldü. (1913). Babam evlendi. Ablam zırdeli... Tabii ocağımız dağıldı. Ben apartmanlara düştüm. İyice çalışmak için rahata, aile rahatına ihtiyaç vardı. Evlenmeğe kalkınca, bir komşum karımı tavsiye etti. Ailesi için çok iyi şeyler söyledi...»

«...Nikâhlandıktan sonra evlerinde görüşmeğe başladım... Bir alafrangalık müptelâsı karşısında kaldığımı anlayınca titredim.

«— Fakat tashih ederim.

diyordum...»

31 yaşında idim, 1915'de evlendim. Bir kızım oldu. «Fahire Güner» adında. Ancak evliliğimiz üç yıl sürdü. Bu alafranga bir yaşayış içinde içgüveysi olarak yaşamak zordu benim için. Dünya görüşümüz ayrı, yaşayışımız ve düşüncemiz ayrı.... Yabancılaşmış bir kimseyle daha fazla hayat ortaklığını sürdüremedim. Ayrıldık.

Ben artık ondan sonra Manastır'daki kumandanım Cavit Paşa'nın Kalamış Koyu'ndaki yalısına yerleştim. Bu münferit yalıda hayatımı devam ettirdim.

1917'de Harbiye Nazırlığının açtığı «Savaş Edebiyatı» kampanyasına ben de katıldım. Tarihi ve destanî hikâyeler yazdım.

«...Ben şimdiye kadar 112 hikâye yazmışım. Bunların mecmualarda ancak elli tanesi çıktı.

«Onaltı senede, yani 192 ay içinde, 112 hikâye... Ayda bir hikâye bile düşmüyor. Ben bu akametime üç sebep buluyorum:

«1. Harbiye Mektebinden çıktıktan sonra büyük bir müverrih olmak azmiyle Meşrutiyet'in ilânına kadar beş senemi felsefeyle tarihe hasretmem...

«2. Meşrutiyetten üç sene sonraya kadar keyif kabilinden üç dört hikâye, bir kaç şiirden başka bir şey yazmayıp, bütün boş vakitlerimi intizamsız bir mütalâayla geçirmem...

«3. Zabitlikten istifa ederek Selânik'e geldikten sonra tam yazı hayatına atılacağım zaman birbiri üzerine gelen buhranlar...

«Evet İtalya muharebesi, Balkan Muharebesi... Ben Yanya kalesinde esir oldum, Yunanistan'da bir seneden ziyade esirlik... İstanbul'a gelip kendimi toparlayacağım zaman annemin ölümü... Sonra Cihan Harbi... İşte dört senedir bu felâketli harbin müthiş buhranı içindeyiz. Yarım okka ekmek otuz kuruşa satılırken, kim edebiyatla uğraşabilir? Ama ben uğraştım.»

6 Mart 1920. 36 yaşındayım. Ateşim yüksek. İniliyorum. Bir koskoca İmparatorluğun parçalandığı bu ıstırap dolu günlerde bu hastalık beni bitirecek... Ebedi bir hayata yol alıyorum!...

Düşünce ve Çevresiyle

ÖMER SEYFETTİN

M. Akif AK

Ömer Seyfettin bir düşünür değildi. O, güçlü kalemine, toplumunu ve ideallerini yükleme soyluluğu göstermiş bir edebiyatçıydı. Fakat Türk hikâyeciliğine düşünceyi, hem de milliliği arayışta azami titizliği göstererek ilk defa sokan odur. Bağlandığı düşüncenin değişik açılardan kritik edilmesi her an mümkün. Fakat bu düşüncenin Ömer Seyfettin'in eserlerindeki mahsullerinin ölçü alınarak incelenmesi doğru bir metod olmayacaktır. Çünkü Ömer Seyfettin, Türk düşüncesinin uzlaşmaz taraflar halinde çarpışan kutuplara ayrıldığı, dalgalı ve karmaşık bir dönemde, değişik şartların iticiliği sonucu, kendini bu kutuplardan birinin içinde buluvermiştir. Bu bakımdan Ömer Seyfettin'in düşüncesini incelemek, bir asra yakın bir zamandır çeşitli eserlerle ortaya konmuş, hayli teorisyeni yetişmiş bir düşünce akımını incelemeyi gerektirir ki bu görev bu yazının değildir. Yapmak istediğimiz, ünlü hikâyecimizin, haklılığına inandığı bu düşünceyi eserlerinde yansıtış şekli, daha doğrusu yüklendiği misyonu uygulama alanında gösteriş biçimini belirlemektir. Bu arada, Türk düşüncesinin bir sistem arayışı içinde çileler çektiği sancılı bir döneme de kısaca değinmiş olacağız.

Gerçi Ömer Seyfettin'i günümüze gelesiye kadar, merhaleler geçirmiş, tecrübeler edinmiş Türkiye milliyetçiliğinin ilk öncülerinden biri kabul edebiliriz. Ancak, az önce de belirttiğimiz gibi, O, milliyetçiliğin ilim alanında yapılması gerekli inceleme ve araştırma çalışmalarını başkalarına bırakmış ve bu sahalarda başka kimseler derinleşmeye çalışmışlardır.

Şimdi objektifimizi, Türk aydınlarının, devlet ve ülkenin yangınlarına değişik kaynaklardan su taşıdığı döneme çevirelim ve ünlü hikâyecimizin yerini tesbite çalışalım.

İMPARATORLUK ÇÖKERKEN

Osmanlı Devleti'nin gelişme temposunun yavaşladığı ve bir müddet sonra da durduğu zamanlardan beri devletin ıslahı konusunda birbiriyle çarpışan muhtelif tezler bulunuyordu. Yükselme devrinin devletin bünyesine dinamizm getiren zaruri farklılaşmaları, dış şartların iç aksiyona doğrudan müdahalesi hareketi olan Tanzimat'tan sonra, tezada dönüşmüştü. Düşman kamplar halinde çarpışan zıt fikirler, birbirini itham ve inkâr sadedinden uzlaşma çizgisine yükselemiyorlardı.

Esasında toplum olaylarının ve bağlı olarak dünya şartlarının devamlı ve tabii değişimi gereği, Osmanlı Toplum Yapısı, ne zamandır bir reorganize operasyonuna muhtaç bulunuyordu. Çoğu, acı tecrübeler miras bırakan teşebbüsler, topluma pahalıya mal oluyor, kaybedilenler bir daha geri gelmiyordu. Bu acil tedavi ihtiyacı, Tanzimat gibi zararlı müdahalelere zemin hazırlamıştı. Ve nihayet bu hareketin açtığı kapıdan, birbiri ardınca boy gösteren reform projeleri, milli düşünce ve aksiyonun bir buçuk asrı kucaklayan bir fetret dönemi içinde, gecikmesi sonucunu doğurdu. Bu dönem içinde, gözlerini fikir boğuşmalarının kaosuna açan her Türk düşünürü, reaksiyon esasına göre kurulmuş anlayışına, bir din gibi sarılacak, müsamahasız bir kavgayı sürdürüp gidecekti.

Meselenin asıl acıklı tarafı, temelini tarihimizde ve toplumda bulamayan çözüm alternatiflerinin, düşmanın çizdiği alanlarda ve onun kontrolünde yürümeye mahkûm oluşuydu. Aradan şu kadar zaman geçtikten, bir koca devleti ve ülkeyi yitirdikten sonra anlıyoruz ki, aydının kurtuluş diye yapıştığı her dal, düşmanın lutfettiği birer zekâ leblebisi imiş. Nice beyinler, entellektüel iştihalarını, bu afyonlu yemlerle uyuşturuyor, körletiyormuş. Konuya dönelim:

Özellikle 19. asrın sonlarında ve İkinci meşrutiyetin ilân yıllarında Türk aydınları, başlıca üç kolda toplanmış bulunuyordu. a. Batıcılar b. İslâmcılar c. Türkçüler. Ömer Seyfettin, bunlardan sonuncu anlayışı benimsedi. Hikâyelerinde ve yazılarında onu destekledi. Cumhuriyet döneminin ilk yılları tartışmaları bir nesil boyu tatil ettiyse de, Türk düşüncesi şimdi, özü bünyesinde mevcut senteze doğru güçlü adımlarla ilerlemektedir.

Bu üç anlayışı zamanın politik şartlarını da dikkate alarak eleştirmek, haklı-hak-

sız yanlarını belirtmek zamanın avantajından dolayı bugün daha kolay. Konumuzu ilgilendirdiği için, sadece Türkçülük hareketinin doğuş şartlarına bakmada fayda görüyoruz. Ömer Seyfettin hakkındaki en geniş incelemenin yazarı diyor ki:

«Milli kurtuluşlarını (*) gerçekleştirmek için amansız ve kanlı bir gerilla savaşını sürdüren Balkan milletlerinin Avrupa devletlerince de desteklenen baskıları karşısında aynı ölçülerde ve benzeri şekillerde uyanık, örgütleyici ve bilinçli bir milliyetçilik anlayışı ile karşı koyma zorunluğu, politika alanındaki milliyetçilik akımını doğururken, bunun edebiyat alanındaki yankılarını da beklemek gerekiyordu.» (1)

Bu tesbite göre, o günün milliyetçiliği, azınlık isyanlarına karşı» aynı ölçülerde ve benzeri şekillerde» karşı koyma hareketi olarak nitelenliyor. Kitabın yazarının, Genç Kalemler'in ilk yazı kadrosundan M. Nermi bey ile bizzat yaptığı bir konuşma bu tesbiti kuvvetlendiriyor:

«...Genç Kalemler'in anlattığı Türkçeyi yaymak için başka çarelere de başvuruldu. Enver Paşa'nın başkanlığında toplantılar yapıldı... Aramızda bir de işbölümü yapmıştık. Bana Paul Janet'nin Felsefe Tarihi'ni çevirme işi verilmişti. Moiz Kohen (Tekin Alp)e de bir çok felsefi ktaplar verilmişti. Büyük bir şevkle yeni bir düşünce kalkınmasının temelini hazırlamağa girişiyordu. Balkan Savaşı bütün bu projeleri altüst etti. Bir taraftan da okul kitapları hazırlamağa girişmiştik. O sırada bir seri propaganda risalesi de çıkarmıştık. ...İşte bu risalelerin hepsini Ömer Seyfettin yazmıştı... O devirde azınlık adını verdiğimiz grupların hepsi birer millet olmuştu. Millet olmayan ve kendini tanımayan bir grup vardı; Türkler... Biz diyorduk ki, Osmanlı Devleti var ama desteği nedir? Nereye dayanıyor? Desteği olan, olması gereken bir halk var ama, maneviyat, iman, ideal bakımlarından adeta varlığı yok. İşte Genç Kalemler'in, kimselerin farkına varmadığı, ama o sırada bizim başlıca meşgalemiz olan bir dâvası da, devletin istinat edeceği milleti canlandırıp, ortaya çıkarmaktı. Ona çağdaş milletler arasında bir biçim vermeliydi. Herşey, dergi ve yeni lisan, bizi bu amaca götürecek vasıtalardı. Bu amaca nasıl varalım diye düşünüyorduk. ...Bu dâvaları Selânik Merkezi Umumisinde Talat Paşa ile birlikte konuşuyoruz. Merkezi Umumi ideolojik bir hazırlık humması içindeydi. Ömer Seyfettin, kolları sıvayıp broşürler işine başlamıştı.» (2)

Çok açık bir şekilde görüldüğü gibi, o devrin, İttihat ve Terakki Partisinin kontrolünde gelişmiş milliyetçiliği bir reaksiyon milliyetçiliği idi. Hem öyle bir reaksiyon ki, Parvus ile, Cohen ile birlikte çalışmayı bile onlarca meşru gösterebiliyordu. Leon Cahun'un yazdığı bir kitabın, o zamanlar, milliyetçi vasfı taşıyan kimseler elinde kutsal bir kitap gibi bulundurulmasının anlamı üzerinde düşünmek gereklidir. Aralarında dürüstlüklerinden ve samimiyetlerinden şüphe edilmeyecek şahıslar bulunsa da bu kimseleri ekip olarak temize çıkarmak hakkına sahip değiliz. Ama kirlilikten şiddetle kaçınmış olanlarını da ortaya koymak bir görevdir. Ömer Seyfettin'i bunlar arasında zikredebiliriz.

İTTİHAT TERAKKİ VE ÖMER SEYFETTİN

Ömer Seyfettin'in İttihat Terakki ile olan münasebeti Genç Kalemler dergisinde başlar. Selânik'e gelmeden önce çeşitli dergiler-

(*) Osmanlı Devleti tebaası olanların, tamamen Avrupa'dan tezgâhlanmış isyan ve ayaklanmalarına Milli İstiklâl hareketi denemezdi. Bunu söylemek, meselâ bir Polonya'nın veya Bulgaristan'ın bugün hür oduğunu iddia etmek gülünçlüğüne düşmektir. Bugünün hiç bir Doğu Avrupa ülkesi Osmanlı tebaası olduğu zamanlarda daha hür degünün hiç bir Doğu Avrupa ülkesi Osmanlı tebaası olduğu zamanlardan daha hür denişi olmasına rağmen, yazarının bakış açısının gerçeği bazı yanlış sonuçlara ulaştığı konular var. Okuyucularımızın bu hususu göz önünde bulundurmaları gerekiyor.

(1) Tahir Alangu, **Ömer Seyfettin**. May Yayınları, İstanbul, 1968, s. 166.

(2) **A.g.e.**, s. 429 - 430.

ARAYIŞ

Hasret yaşı döken gözler kurudu
Kederden süzülmüş lokma yediğim
Kor-hasret karışık bir rüzgârdır bu
Sabah-akşam böyle nefeslediğim.

Neden hasret kokar toprak bu yerde
Niçin korku gezer düşüncelerde
Bir gel işareti cümle ellerde
Herkesin arzusu huzur dediğim.

Asırlar bekledik güzel günleri
Bilmemki gelir mi bu yurda geri
Bir yol aradığım doğalı beri
Günümü onunla gün eylediğim.

Dört mevsim dolaştık bu bahar bu kış
Kader mi görmemek bir gülen bakış
Sevinmek bizimdir bitti arayış
Şimdi aramızda gönül verdiğim.

Necati AYKAN

de yazıları ve hikâyeleri yayınlanıyordu. Bu sıralarda şiir yazdığı da olmuştu. Genç Kalemler'den önce nasıl bir düşünce yapısına sahip olduğunu kesin olarak bilemiyoruz. Yalnız, Genç Kalemler ile birlikte sistemleşme gayretindeki bir Türkçülük hareketine katılmasından önce düzenli bir fikrî çalışma içinde bulunmadığı söylenebilir. Perviz takma adıyla neşrettiği hikâye ve şiirlerde Batıya doğru meylettiği seziliyorsa da bu durum devam etmemiştir.

Türkiye'nin meselelerine eğilmesine İzmir günlerinin etkisi olmuştur. Redif taburunda görevli iken, İzmir'in fikir merkezi birkaç kıraathane ve kütüphaneye zaman zaman uğradığı bilinmektedir. İzmir'de iken Ömer Seyfettin'e etki ettiği tahmin edilen iki şahıs tanıyoruz. Bunlardan biri, Türkiye'nin radikal anlamdaki ilk Batıcı düşünürü Baha Tevfiktir. Türkiye'nin ilk felsefe dergisinin yayıncısı olan bu şahıs dergisinin ilk sayısında şöyle diyordu: «Şark kaynaklarının artık yeni bir mahsul veremiyeceğini ilan etmek istiyorum.» Bir dostuna yazdığı mektubunda, Ömer Seyfettin'den «Bizim Ömer» diye söz eden Baha Tevfik, Genç Kalemler'in Yeni Lisan hareketine iştirak etmiştir. Gerçi Ömer Seyfettin'in Batı'ya bakışı sonraları tamamen değişmiştir, ama fikrî çizgisini ortaya koyarken, Baha Tevfik ile olan alâkasını bilmek icap eder. İkinci şahıs ise Baha Tevfik'in arkadaşı Türkçü Mahmet Necip beydir. Dilde halkçılık ve Türkçülük Prensiplerini savunanlar içinde bu şahıs Ziya Gökalp'ten daha öncedir. O günler Serbest İzmir gazetesinde değişik isimlerle yazılar yazan Ömer

Seyfettin'in fikir hareketlerine ilgi duyması İzmir'de başlamıştır denilebilir.

Görevi icabı Rumeli'ne geçtikten sonra Selânik ve Manastır'ın tahsil görmüş çevreleriyle temasa geçti. Bu sıralarda İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulmuş, İstibdadı yıkmak ve Hürriyeti ilân etmek gibi amaçlar yönünden yoğun bir çalışmaya girmiş bulunuyordu.

Osmanlı Devleti'nin isyanlar, harpler ve büyük sosyal buhranlarla kuşatıldığı bugünlerde, İttihat ve Terakki'nin hissi ve hayali projeleri birçok idealist gencin dikkatini çekti.

Partinin genel merkezi Selanik'te çalışıyordu. Manastır başta olmak üzere Rumeli'nin diğer merkezleri kısa zamanda parti faaliyetlerinin içine alındı.

İttihat ve Terakki'nin bir kısım yöneticilerinin hissi meyli, temeli ve sınırları belirsiz, doktrin ve programı meçhul bir milliyetçilik yönündeydi. Henüz hissi bir ideal şeklinde, bir kaç politikacının hayallerinde mevcut olan bu milliyetçilik, fikir ve sanat alanında çalışmaya ihtiyaç hissettiriyordu. Bu görevi Genç Kalemler'e yaptırdılar. Fikir alanında Ziya Gökalp, edebiyat alanında ise Ömer Seyfettin öncü oldular.

Genç Kalemler ilk zamanlar küçük ve basit bir dergi olarak Manastır'da yayın yapıyordu. Partiden Nesimi Sarım derginin imtiyaz sahibi, Ali Canip ise ileri gelen yazarıydı. Ömer Seyfettin'in dergi ile ilk teması mektuplaşma vasıtasıyla oldu. Ali Canip'le mektuplaşıyordu. Bu sıralar Ziya Gökalp de Selânik'te bulunuyordu. Genç Kalemler'e Turan isimli bir şiir göndermişti. Ali Canip'le Nesimi Sarım, Ziya Gökalp ile Ömer Seyfettin'in de yardımını temin ederek dergiyi daha büyük ebatta ve Selanik'te neşretmeyi düşünüyorlar. Parti ile doğrudan ilgileri bulunan Ziya Gökalp ve Nesimi Sarım, Genel Merkezden maddi kaynak da sağlıyorlar. Nihayet Ömer Seyfettin, ücreti ödenerek ordudan istifa ettiriliyor ve Selanik'e getirilerek Genç Kalemler'de görevlendiriliyor.

«Orduda ancak yedi yıl hizmet edebilmişti. Ziya Bey'in araya girmesiyle, geriye kalan beş yıllık sürenin tazminatı, Merkezi Umumiden ödenerek, ordudan ayrılmasını sağladılar.»(3)

«Gençler onun (Ziya Gökalp'in) İttihat ve Terakki Partisi'nin Merkezi Umûmi üyesi olduğunu, bunun neleri ifade ettiğini biliyorlardı. Kendilerine iş, cep harçlıkları ile çıkardıkları dergilere ödenek bulabilir, gide gide ilerlemelerine yararlı desteklemeleri olabilirdi. Genç Kalemler'in kuruluşu hikâyesi, Ömer Seyfettin'in öğrenim ücretinin ödenerek askerlikten ayrılması, Ali Canip'in «Talebe-i Hariciye Kâtib-i Umûmisi» oluşu, bu gelişmelerin itici gücünün, nereden geldiğini açıkça ortaya koyuyor. Sonra başka gelişmeler de kendini gösterdi. Genç Kalemler ve Merkezi Umûmi çevresinde toplanan gençlerden bir bölümü parti hesabına Avrupa merkezlerinde okumak üzere gönderildiler.»(4)

Balkanlar ateş ve ihtilâl alevleriyle tutuşmuştu. Ve Ömer Seyfettin bu alevlerin ortasında askerlik yapmıştı. Üç-beş azınlık bile millet olma karakteri kazanırken, Türkler millet olmamalı mıydı? Böye düşünüyorlardı.

«Demek ki Türk'lerin yaşamaya hakkı yok. Heyhat!.. Madem ki biz asker değiliz, madem ki bizde askerlik için lazım olan zekâ ve itaat yok, madem ki bizde bir ideal, bir vatan hissi, nihayet bir hisan yok.»(5)

Komitacıların tedhişleri, cinayetleri. Balkan Türklüğüne yapılan ürpertici işkenceler. Ardı arkası kesilmeyen göçler. Ve bir toplumun trajedisi. İşte Türkçülük hareketinin hissi amilleri. İttihat ve Terakki Partisi, aydınlarda ve bilhassa bunların genç olanlarında, dış ve iç zorlamaların hazırladığı duygusal milliyetçilik ortamını kendi tekeline almak için çaba gösterdi. Bunun sağlanmasında Genç Kalemler dergisinin payı büyüktür.

(3) A.g.e., s. 165.
(4) A.g.e., s. 168.
(5) A.g.e., s. 220.

İmparatorluk sınırları içinde, milliyetçiliğe eğilim göstermiş her fert bu partinin kadro anlayışına uymaya çalışan faaliyetlere katılmak zorunda kaldı. Böylece milliyetçilik gizli kapaklı mahfillerin inisiyatifine geçiyor ve Cohen'lerin, Parvus'lerin elinde Türkçülük halini alıyordu.

Ömer Seyfettin, ne parti üyeliğini ne de fikirlerini taassup haline getirmedi. Meşhur eseri Efruz Bey'de çeşitli İttihatçı tiplerini gülünçleştirerek, alay ederek verişi bunu gösterir. Son yıllarına doğru İttihat Terakki'nin dışına kaymış, partinin yayın organı durumunda olan Yeni Mecmua'da yazı yazmamaya başlamıştı. Parti'deki gizli kapaklı oyunları, dönen dolapları yakından biliyordu. Fakat nedense bir grup dürüst vatanseverle birlikte uzun zaman parti içinde kalmayı tercih etmişti. Öğretmen arkadaşı Süreyya Saltuğ'un söyledikleri, konuyu daha da aydınlatıcı mahiyette:

«...Merkezi Umûmi'de serkâtip idi. Bu mevkii aldığı zaman ona mektup yazar; «İttihat ve Terakki Cemiyeti celîlesinin sır kâtibi» derdim. Müddeti hayatımda, bana bu yüzden ilk defa kırılmıştı. O ancak bir noktada İttihat ve Terakki'nin içindeydi. Edebiyatla meşgul olanlarla beraberdi. Partinin sekter takımı ile hiç bir zaman beraber olmamıştır. Politikacı olmayan bir ittihatçıdır.»(6)

İttihat ve Terakki Partisinin devleti ve kendisini nasıl bir sona götürdüğü biliniyor. Partinin ileri gelen yöneticileri, ülkeyi bilerek veya bilmeyerek bir uçuruma ittikten sonra, birer ikişer kaçtılar. Hayaller teker teker çökmüş, umut fidanlarını alevler yakıp kavurmuştu. Yanlış ve hatta düşman parmağı girmiş bir politikanın neticesi, koskoca bir devletin yıkılışı olmuştu. Ömer Seyfettin'in, 36 yaşında bilinmeyen bir hastalıktan öldüğü söylenir. Bütün varlığını samimiyetle bir ideale vakfetmiş bir insan için, bağlandığı bütün hayallerin yıkılmasının hediye ettiği ruhi çöküntüden daha büyük hastalık olur muydu?

ÖMER SEYFETTİN VE MASONLUK

O'nun masonluk ve kozmopolitizme karşı düşmanlığı amansızdı. Aşağıda vereceğimiz iki iktibas bu konuyu yeterince aydınlatıyor.

«İttihat ve Terakki Cemiyeti, meşrutiyetten önceki faaliyetlerinde, mason kulüplerinden çok faydalanmıştı. O zaman ve sonra masonluk sehirde pek yaygın bir halde idi. Öyleki arkadaşlar içinde Ziya'dan Ömer'den ve benden başka mason olmadık kmse kalmamıştı. Biz masonluğun insanlıyetperverlik süsü altındaki kozmopolit temayülüne muhalif idik.»(7)

Ömer Seyfettin'in Yabancı okullara, Masonluk ve kozmopolitizme karşı takındığı kesin tavır en güçlü ifadelerle hikâyelerine yansımıştır. Piç ve Primo Türk Çocuğu hikâyelerinde bunun güzel örneklerini buluyoruz.

Aşağıda vereceğimiz bölümler, sadece onun masonluk karşısında vaziyet alışını göstermiyor. O dönemde Türk aydınlarının ve yöneticilerinin bir kesiminin dramını da gözler önüne seriyor:

«Dokuz senedir masondu... Müfrit ve muhakeme kabul etmez bir saliki olduğu Fran-masonluktan başka dünyada bir hakikat olmayacağına bütün vicdanıyla kanaat ederdi. Ne an'ane, ne mazi, ne kavmiyet tanırdı. Ne olduğunu vüzuhla bilmediği bir gaye «fazilet ve insaniyet fikri», muayyen ve sabit mânâsı olmayan bu umûmi ve müphem iki kelime, bütün mantıklara, bütün muakalelere, bütün fenlere, bütün hakikatlere isyan eden yırtıcı ve vahşi bir din gibi, dimağını dümura uğratmış, ruhunu katletmiş, onu müteharrik ve yaşayan bir ceset halinde bırakmıştı. Evet O, dörtte üç buçuğu yahudi ve Lövanten olan sadık kardeşleri ve «kamarad»ları arasında mühim bir nüfuz ve itibara malik, gayet mütaassıp bir masondu. Yakında grand-metr (meşriki azam) bile olacaktı.»

«...Bütün hayatında ne kadar çürük ve yanlış fikirlerle aldandığını; kavmiyetsizliğin, milliyetsizliğin «beynelmileliyetçilik ve masonluk» hülyasının biraz düşünebilen bir adamı hüngür hüngür ağlatacak derecede gülünç bir budalalık olduğunu anlıyor... O da Türkleri dünya yüzünden kaldırmak için birbiriyle

(6) **A.g.e.**, s. 432.

(7) Ali Canip Yöntem, **Ömer Seyfettin.** Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947, s. 22.

tamamıyla ittifak etmiş Avrupalıların naçiz bir kulu, mutî bir hizmetçisi, memlûk bir kölesi değil miydi? Avrupalılara, Avrupalıların adetlerine, an'anelerine, terbiyelerine, muaşeretlerine, cemiyetlerine tapmıyor muydu.» (8)

Ömer Seyfettin ırkçı değildi. Bilgi Bucağı adlı hikâyesinde, Türk Ocağı bünyesindeki ırkçı cereyanı usta bir hiciv dili ile yerden yere vurur.

Ömer Seyfettin'in araştırmaları ve incelemeleriyle değil, saf ve samimi sezgisi ve duygularıyla bağlandığı ideal, bugünün temelleri atılmaya başlanmış ilmi milliyetçiliğine yakın bir milliyetçilik anlayışıdır. İşte ona göre ırkçılık ve millet:

«Bugün milletlerde ırk esası aramak, «Elkimya» ile meşgul olmaktan ziyade gülünçtür. Millet; bir lisan konuşan, bir din, bir terbiye, bir maarifle birbirine merbut insanların mevcududur. Bir milleti siyasî hudutlar asla ayıramaz.»(9)

Gerçi Ömer Seyfettin'in bu görüşü Ziya Gökalp'e dayandırılabilir. Ama Ziya Gökalp'in, Türk toplumunun sosyal yapısı ve geleceği hakkında uzun uzadıya savunduğu Avrupa kaynaklı nazariyelerinin tümünü kabul ettiğine dair her hangi bir belirtiye rastlamıyoruz. Aralarındaki yakınlık, sadece bir mesai arkadaşlığı da değildi tabii. Ama Ömer Seyfettin, görevi olmayan ilmi çalışmaları yapmaktan kaçınmış, yanlış sonuçlara ulaşmaktan korkmuştur. Efruz Bey serisi içinde yayınlanan Tam Bir Görüş adlı hikâyesinde, Avrupa sosyolojisi ile Türk köylüsünü tanımaya çalışan bir aydınımızın garabetini ortaya koyuyor. Bu hikâyede eline sosyoloji kitabı alarak bir köye giden üç arkadaş anlatıyor. Bu adamlar, Türk köyünde, halk tarafından adeta kovalanmışlardır. Sonucu şöyle bağlıyor:

«Sonra döndü. Kapının yanında ayakta duran yarım çıplak siyah çocuğu göstererek devam etti:

«İşte içinizde bozulmayan yalnız bu çocuk! Köyde ondan başka yüzümüze gülen, bize yol gösteren, ekmek bulan olmadı. Hatta verdiğimiz bahşişleri bile kabul etmedi. İşte Türk köylüsü böyle olur... Yaşasın! Aşk olsun!..

Bütün kahveyi çılgın bir kahkaha sarstı. Deminden beri ağızlarını açmayan köylüler gülmekten katılıyorlardı. Şaşırdık.

Siyah çocuk savuştu. Sermet bir şey söyleyecekmiş gibi başını salladı. Köse kahveci en fazla gülendi. Efruz tekrar hiddetlendi. Bu herife sert sert bakarak sordu:

— Gülecek ne var?
— O çocuk köylü değil be! — dedi.
— İstanbullu mu
— Ne İstanbullusu?
— Ya ne?
— O çingenedir be!

«...Köyden çıktık. Geldiğimiz yollardan yavaş yavaş döndük. İçtimaiyat âlimi olmaya başlayan Efruz Bey'in bu dehşetli görüşü, Damat İbrahim Paşa'nın, asrında hakikaten en büyük sosyolog olduğunda halen şüphe bırakmıyordu... Fakat üçümüz de o kadar dalgındık ki... Taş köprünün üstünden geçerken, sabahleyin altına sakladığımız sosyoloji kitaplarını almak hiç birimizin hatırına gelmedi.» (10)

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Ömer Seyfettin, milliyetçiliğin bir sistem arayışı ifade eden yalpalayışlarını temsil eden, zamanla değişmek zorunda kalmış, ama tek değişmez yanı olan vatanseverliği, dürüstlüğü ve fedakârlığını hiç bir zaman elden bırakmamış bir hikâyecimizdir.

---

(8) Ömer Seyfettin, **Bütün Eserleri, «Primo Türk Çocuğu»**. Ötüken Yayınevi, C. II, İstanbul, 1974, s. 700 - 703.
(9) Ömer Seyfettin, **Yarınki Turan Devleti.** Milli Hareket Yayınları, İstanbul, 1971, s. 15.
(10) Ömer Seyfettin, **Bütün Eserleri «Tam Bir Görüş»**. Ötüken Yayınevi, C. III, İstanbul, 1974, s. 1038 - 1039.

Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliği

Mehmet TAŞDİKEN

Ömer Seyfettin, felâketli günlerde doğmuş ve ahir ömründe toplumun bu felâketlerden bir türlü sıyrılamadığını görerek, yana yana göçmüş gitmiş, bir garip sanatçıdır.

Sanatın sosyal yönüne karşı olanların bile inkâr edemediği bir gerçeğe göre, sanatçıyla sosyal şartlar birbirlerine sürekli olarak etki ederler. Ömer Seyfettin'in sanatını anlayabilmek, bir bakıma hayatını ve devrini bilmekle kabildir. Devrinin sosyal şartları, onun sanatında, muhtevasıyla, biçimi ve tekniğiyle olduğu gibi akseder.

Sanat eseri sadece meydana getiricisini doyuran bir eğencelik ise, sanatçısının dışında kimseyi ilgilendirmeyen bir eserdir bu. Öyle değil de, okuyanlara, duyanlara, görenlere yönelliyorsa, o zaman bu eserin insanlarla, toplumla, toplumun kültürüyle, hatta geçmişi geleceğiyle olan ilişkisi araştırılır. Türk toplumunun yararına sunulmuş sanat ürünlerinde bizim olan, bizden olan temeller aranır. Sanatla bilgeliği, sanatla dostluğu ve sanatla erdemi yoğurmuş bir toplum, ölçülerine saygı istemekte haklı olmalıdır. Sanatçı, devri için olduğu kadar gelecek devirler için de toplumu, bu bilgeliği, bu dostluğu ve bu güvenilir öncülüğüyle ilgilendirir.

Tarihî toplumsal faciaların hiç yıkılmayacak sanılan bir imparatorluğu şiddetle sarstığı bir dönemde, şu sık sözü edilen **sanatçının görevi** neydi? Ne olmalıydı?

İnsanını, toplumunu, toplumunun değerlerini, şuur düzeyinde ele alan bir sanatçı neler yapmalıydı? Yağmalanan ülkesinin öncesine - sonrasına akıl yetirmeye çalışan bir sanatçı neler yapmak zorundaydı? Cehennemi, yaşadığımız hayata sokmaya çalışan kanlı kundakçılar, genç genç yüzbinlerce insanı, insafsızca kırarken bir sanatçı ne etmeliydi? Ekonomisi baltalanmış, kültürü dejenere edilmiş, eski sağlam müesseseleri darmadağınık hâle getirilmiş bir ülke halkı, dirlik düzenlik gelecekler uğruna kendini ateşlere atarken, bu halkın sanatçısı neler... evet neler yapmalıydı?

Bütün felâketlere göz yumarak, toplum bir yana, sanat bir yana mı demeli? Şu gâvurun, bu gâvurun konularına özenip, onca faciaya sırt mı çevirmeli? Sosyal trajediyi bırakıp, hayal havuzlarında seyredecek nesneler mi aramalıydı? Yoksa...

SAVAŞ EDEBİYATI

Yoksa, felâketin, faciaların.. her çeşit sosyal yaranın üstüne üstüne yürüyüp, tarihe ibret için, insafsızca insanların nazarına mı sergilemeliydi? Ömer Seyfettin bu konuda şöyle der:

«Karşımızda Avrupa'nın bütün muhalif milletlerini, yalnız harp sahnelerinde değil, fikir ve sanat vadilerinde de gergin bir faaliyette görüyoruz. Silâh altındaki ordu, karınca yollarına benzeyen siperlerde, yüksek karlı dağlarda çarpışırken, cephe gerisinde maddi manevi ne kadar kuvvet varsa, hepsini toplanmış, muayyen bir hedefe doğru ilerlemekte görüyoruz. Şair manzumeleriyle, ressam

fırçasıyla, bastekâr nağmeleriyle, milletin heyecanını duyuyor, duyuruyor. Elemli kalplere teselli, yorgunlara ümit ve kuvvet, ümitsizlere aşk ve heyecan veriyor. Hayatın hiçbir hadisesi yok ki, dostlarımız ve düşmanlarımız ondan kendileri için, manevi bir gıda çıkarmasınlar. Milletin heyecanını yükseltmek, kahramanlık ve fedakârlık hislerini en son derecesine çıkartmak için ondan istifade etmesinler!»

Ömer Seyfettin'e göre bizim sanatçımız böyle alevli kavga ortamlarında, elindeki yüksek kıymetli silâhını kullanmamakta, yahut alabildiğine gereksiz, yararsız kullanmaktadır.

Ömer Seyfettin'in en önde gelen vasfı işte budur. O edebiyatımızda nadir yetişen **savaşçı sanatçılar**dandır.

Hayatı, Balkan, Yemen, Mısır, Galiçya... Ve nihayet Birinci Dünya Savaşlarının acıklı; acıklı olduğunca sarsıcı dönemlerine rastlar. Bu dönemlerde kişiler değil, artık toplum vardır. Problemler, elemler kişisel olmaktan çıkmış, elemleriyle kederiyle toplum ön plana geçmiştir.

Bu çalkantılar içinde, zaten genç bir zabit olması dolayısıyla, fiilî olarak yer alan Ömer Seyfettin, devrinde tıpkı Mehmet Akif'in yaptığı gibi, düşmana korku, dosta umut vermek amacıyla kalemini yontmuştur.

Olayların seyri, bir yerde zorunlu olarak onu, hikâyecilikte iki edebiyat biçimine götürdü:

Tarihî idealizm yahut millî kahramanlık ve toplumsal satir. Tarihî idealizmde, Eski ve Yeni Kahramanlar serisiyle, toplumun günlük kavga ortamına, pratik aksiyon biçimleri sunulmuştur. Bu aynı zamanda Türk milletinin büyüklüğü, fedakârlığı ve her çeşit olumlu meziyetleriyle, yeni nesle umut telkin etme amacını taşıyordu. Nitekim tâ o günlerden bu günlere, geçmişine saygı, miletine güven duygusunun ilk çekirdekleri her nesilde bu tadına doyum olmayan hikâyelerle atılmıştır.

Bu serinin, Ferman, Kütük, Vire, Topuz, Başını Vermeyen Şehit, Teke Tek, Pembe İncili Kaftan... adlı hikâyeleri Türk hikâyeciliğinin birinci sınıf ürünleridir. Bunun, konusunu o günün olaylarından alan ikinci kısmında yani Yeni Kahramanlar'da da güzel örneklerine rastlanır. Belli başlıları: Primo Türk Çocuğu, Bir Çocuk: Aleko... vb. dir.

Toplumsal satirde devrin, siyasî, sosyal ve kültürel olayları, acı ve seviyeli bir mizah kalıbında ele alınmıştır.

İkinci türün en ileride örnekleri de şunlardır: Zamane Yiğitleri serisi, Efruz Bey serisinden Niçin Zengin Olmamış, Hürriyete Layık Bir Kahraman; Fon Sadrıştayn'ın Oğlu, Hürriyet Bayrakları...

Bu hikâyeler aşağı yukarı Batı'yla kapışan bir toplumun, düşünce çizgisinde nasıl onun paraleline getirilmek istendiğini, yani içiçe iki tezadı göstermek düşüncesiyle kaleme alınmışlardır.

Efruz Bey'de bütün davranışı, düşünüşüyle, Batılı bir aydın tipinin mizahî çizgiler içinde garabeti tasvir edilmiştir. Roman olarak düşünüldüğü halde, hikâye olarak biten Efruz Bey, Ömer Seyfettin'in Toplumsal satir türünde yazdığı en canlı eseridir.

Batılılaşma meselesi üzerinde, Meşrutiyet ve Dünya Savaşı konusunda ve o zamanın günlük politika alanlarında, pek çok yanlış kanaate dikkati çeken en kaygılı hikâyeler bu, değerini her sanatçı gibi sonradan anlayabildiğimiz sevimli ustamızın kaleminden çıkmıştır.

HİKÂYECİLİĞİ ÜSTÜNE BİR İKİ SÖZ

Hangi saiklerin Ömer Seyfettin'in hikâyelerini biçimlendirdiğine az çok işaret ettik. Genel olarak eski terimle savaş edebiyatı diye klişeleştirilen, bugünlerde ise kavga edebiyatı denen bir anlayışa ulaşmak temel sebebi Ömer Seyfettin'e yol göstermiştir.

Peçevi ve Naima tarihlerini okuyarak, bunu Eski Kahramanlar serisine bir malzeme unsuru haline getirmiştir. Tahir Alangu'nun araştırmasından öğrendiğimize göre, bazı hikâyelerinin kaynağı da halk edebiyatı olmuştur.

KAYBETTİK LEYLÂMIZI

Ahmet EFE

Bir şiir yazmak ise muradın gözyaşından;
Şu uçsuz yıldızları seyredip öyle ağla...
Gel, korkma hiç, çekinme... İşte gel böyle ağla,
Kaçınır mı hiç insan gönül arkadaşından...

Biz aynı sancılara mıhlanan biçareler,
Alevden bir esaret çevreler dünyamızı.
Mecnunuz ah bu çölde kaybettik Leylâmızı.
Delik deşik etti oy, ruhumuzu yareler...

Bir duman koyu, kesif, viraneler boyunca,
Gönül saraylarının farkı ne viraneden.
Bir ıstırap şarkısı yükselir her haneden,
Kahroluşlar belirir gülüşleri soyunca.

Sürsün mü böyle yıllar, sızlayıp ağlayarak,
Gülmesin mi bir zafer müjdesiyle milletim.
Yansın mı, kül mü olsun; devletim, hürriyetim?
Tükensin mi ömrümüz, ölüm günü sayarak?

Ömer Seyfettin, halk edebiyatını değerlendirmede üstün bir başarı elde edememiştir. Niteklm, Üç Nasihat, Binecek Şey gibi konusunu folklordan alan hikâyeleri, ötekilere kıyasla sıradandır.

Folklor, konusuyla belki Ömer Seyfettin'e fazla yarar sağlamamış fakat metodu ve ölçüleri âdeta onun sanat kılavuzu olmuştur.

Ömer Seyfettin'in Türk sanatındaki ikinci ve önemli yeri, **edebiyat yapmadan yazmak** geleneğini Türk hikâyeciliğine kazandırmış olmasındadır. Bu yüzden yaşadığı dönem boyunca pek çok saldırıların hedefi olmuştur. Fakat bu yola şuurla girdiği ve sabırla sürdürdüğü için «Tabii lisan» onun sanatına güç veren büyük bir unsur olmuştur. Mehmet Rauf, Halit Ziya gibi belli başlılarla, Serveti Fünuncuların dilleri o günler revaçta olmasına rağmen, Ömer Seyfettin onların yoluna girmemiştir.

Ona göre, Halit Ziya'nın ve Cenap Şehabettin'in dili, **«terkipli ve cafcaflı»** olduğundan makbul değildir. Yakup Kadri ve Falih Rıfkı'da da; **«eski terkipli nesrin lüzuceti»** vardır. Halide Edip'in nesriyse; **«bozuk, karışık ve münasebetsiz olmasına rağmen, âhenkçe hem Refik Halit'in, hem Yakup Kadri'nin dilinden daha türkçe»**dir.

Ömer Seyfettin, hikâyeciliğinde dille üslûp arasında sıcak, samimi bir âhenk kurmayı başarmıştır.

Hikâyelerini doyumsuzlaştıran, aşırı ayrıntılara dalmayan bir anlatım ve bu konuyu çepeçevre kuşatan bu hoş âhenktir. Ayrıca konu tercihleriyle de bizim insanımızın sanat zevkine cevap vermektedir. Bu konuların ele alınışı, gelişimi ve sonucu pek çok hikâyelerinde büyük bir ölçü dikkatiyle olmaktadır.

SANATÇI KİŞİLİĞİ

Pek basmakalıp olan bu arabaşlığı kullanmak bir bakıma zarurî oldu.

Zira sanatçıyla sosyal olaylar ve çevre arasında nasıl yakın bir ilişki varsa, kişiliğiyle de öyle sıkıfıkı bir yakınlık vardır.

Savaş konusunda değindiğimiz zabitliği, Osmanlı asker ruhunun hâlâ ölmeyen bir sembolü olarak idealist eserler vermesinde etkili rol oynamıştır. Hatta daha ileri gidelim: Onun hikâyeciliğe yönelmesi bile, bu ruhla sosyal çalkantıların olumsuz bir uyumu sonucu olmuştur. Onu hikâyeci yapan şey, millî kaygıları etkili bir yolla konulaştırma eğilimidir. Bu eğilim de, ilk yıllardaki şiir ve daha sonraki destan denemelerinden, hikâyelerindeki epik-lirik havadan anlıyoruz ki duygulu bir yapıda oluşundan doğar. İşte dildeki sadelik anlayışı da bu yargıların ışığında gayet kolay anlaşılmaktadır: İnsanların, ortaya koyduklarından yararlanması arzusu.

Konuşulan lisanla yazışı, ikinci bir şekilde şöyle izah edilebilir. Ömer Seyfettin'in hikâyelerini okuyanlar, hayatını bilenler, şunu yakından görürler: Ömer Seyfettin, temiz ruhlu, romantik yapılı, ölürken bile hâlâ çocuksu saflığını koruyan bir hikâyecidir. Hikâyelerinde sık işlediği tipler gibi, içi dışı bir, hesapçı ve sinsi olmayan bir kişilik sahibidir. Açıktır. Duygulanışları da realiteye bağlıdır. Tasvirlerindeki dili bile bu bakımdan çok rahat anlaşılır bir biçimdedir. Aşırılık yoktur. Barok, gereksiz süslü anlatım yerine ilimli mübalağada, şiirsel, tabii bir anlatım tercih edilmiştir.

Bulanık ve karanlık havalardan zevk almayan, kırlarda gezişi, yalnızlığı bile kompleks bir dereceye ulaşmayan, çocuk saflığındaki kahraman yapılı sanatçının hayatında büyük pürüzler de yoktur. Yeni parlamaya başlayan hikâyecileri, rakip yazarları kıskanmayışı, hatta gerektiğinde onlara samimiyetle yardımı, bunun açık bir delilidir.

İnatçılıktan uzak, fakat çabuk kırılan, ruhî dalgalanmaları bol ve çabuk bir kişilik sahibi oluşu da eserlerine sinmiştir.

Bütün hayatı boyunca -bugün elimize geçtiği miktarıyla - yüzotuz hikâye yazmıştır. İlk hikâyesi henüz onyedi yaşında genç bir Mektebi Harbiye öğrencisiyken Sabah gazetesinde yayınlanmıştır. 1917 yılına kadar otuzdokuz hikâye kaleme almış, bu yıldan ölüm yılı olan 1920'ye kadar ise doksanbir hikâye ortaya koymuştur. Bunun dışında, oniki yıllık askerlik hatıralarını ve sonrasını da notlar halinde kaydetmiştir.

İtalyan, Balkan Muharebelerinde bulunmuş, Yanya kalesinde Yunanistan'da esir olmuş. Kendi ifadesine göre dört yıl süren «felâketli savaşın korkunç buhranı» içinde, «yarım okka ekmek otuz kuruşa» çıkmıştır. Bütün hayat, insanı masadan uzaklaştırırken, böyle zor şartlarda Ömer Seyfettin, durmaksızın yazmıştır. Genç yaşında ölen ve sanat çalışmaları için düzenli bir hayatı, bütün ömrü boyunca ancak arzularında yaşatan velût sanatçımız, ömrüne kıyasla gene de çok eser bırakmıştır.

Gelecek nesillere bıraktığı büyük mirası, yazarımızı tatmin edememiştir. Yüz küsür hikâyelik sanat dünyasını hâlâ doyurucu çalışmaların ürünü saymamaktadır. Kendisine acımasızca yapılan saldırılar karşısında, o mütevazi üslûbuyla savunmaya geçmekte ve şöyle demektedir: «Ortaya esaslı bir eser koymadan sanatkârlık hülyasına kapılmam bile!»

Yazımızı, değerli yazarımıza hürmeten, daha anlatacak sayısız şey olmasına rağmen, bu son derece önemli konuşmasının, bir cümlesiyle bitiriyoruz:

«Edebiyatımızın şiarı, çok lâf, az eser'dir. Şimdiye kadar ağustos böceği gibi öttüğümüz elverdi. Biraz da iş yapalım ki, çorak edebiyatımız şenlensin.»

ÖMER SEYFETTİN'DEN

«Ah Mısır! Bazı Türkler oraya eğlenmeye, hava tebdiline giderler. Bilmem o hayata o manzaraya nasıl tahammül ederler?

Sokakları dolduran sayılmaz şapkaların zalim ve kurnaz, gaddar ve namussuz gölgelerinde, sararmış solmuş gibi boyunları eğri, zayıf, mahzun dolaşan şarklı yerlilere bu zavallı Arap kardeşlerime kalbimde derin bir sızı duymadan bakamam. Necîp Araplık, yükselmek isteyen Türklüğün o kuvvetli ve mukaddes kanadı, orada kendi vatanında esirden başka bir şey değildir. Türklerin çekilmesiyle beraber, hain ve zehirli bir çekirge bulutu gibi, oraya üşüşen Avrupalılar bu zavallı İslâm memleketinin bütün hayat damarlarını ellerine geçirmişler, doymak bilmez kudurmuş bir açlıkla, azgın bir hırsla din kardeşlerimizin kanlarını emip dururlar... Bütün servet., bütün kuvvet, bütün saadet onlarındır... Mısır'da çok sıkılır âdeta kendimi bir zindanda sanırım. Bu manevî zindandaki mahpus kardeşlerimiz arasında serbest gezmek hoşuma gitmez. Daima otele kapanırım. Hakiki bir zindan hayatı geçirir, yıllardan beri düşmanların eline düşmüş bu kıymetli vatanın sönmez matemlerini tutar, elemler içinde kıvranmaktan acı bir haz duyarım.»

Piç'ten

Ömer Seyfettin ve Yeni Lisan

MEHMET ÂKİF DAĞBEYİ

Yeni Lisan terîminin mucidi Ömer Seyfettin'dir. Bu isimdeki makale, Ömer Seyfettin'in Genç Kalemler'deki ilk yazısı olarak, edebiyat alanına yeni bir tez getiriyordu. Daha sonraları Ziya Gökalp, Türk Toplumunun geleceğini kendine göre çizdiği hayat plânına Yeni Hayat adını verirken şöyle diyecekti: «Yeni lisan, Yeni hayata açılan bir yoldur.» Ziya Gökalp'in ilk çalışmalarında Ömer Seyfettin'in etkisinden söz edilebilir. Fakat Gökalp, daha ilerilere gitmiş ve Ömer Seyfettin'e fikir yönünden tesir

etmeye başlamıştır. Bunu aşağıda göreceğiz. Önce Ömer Seyfettin'in dil anlayışı üzerinde duralım. Yeni Lisan maktalesinden aldığımız bölümler, onun dil görüşünü özetleyebilir. O daha Genç Kalemler'le ilk tanıştığı günler, Ali Canip'e yazdığı mektupta şöyle diyordu «Geliniz Canip bey, edebiyatta lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim.» (1) (Mektup tarihi 15 K. Sani 1326-1908) Bu ihtilâlin ilk habercisi Yeni Lisan makalesi oldu.

«Bir lisanla konuşan eller, bir millet demektir. Türk yurdunun ahalisi gibi.., Bir milletin esas itibariyle yalnız bir lisanı olur. Ümmetin lisanları ayrı, yalnız dinleri birdir. İslâm ümmetini teşkil eden milletlerden Türk ve Arap milletleri gibi. Bu iki milletten birinin lisanı Türkçe, diğerinin Arapçadır. «Osmanlılık» bir devlettir. Asla bir milliyet değildir. Osmanlılık, bir «milliyet» olmayınca tabii Osmanlıca diye bir lisan da olamaz.»

«...Türklerin konuştuğu lisana Osmanlıca demek, içtimaiyat ve lisaniyat esaslarını bir kalemde inkâr etmek demektir. Yaşadığımız asrın felsefesine, ilmine, zevkine hiç yakışmaz.» (2)

Yeni Lisan'ın düsturu şuydu: «Bir dil başka dillerden kelime alabilir, kaide, terkip alamaz.»

Sırası gelmişken şöyle bir açıklama yapmayı yararlı görüyoruz :

Osmanlıca, «esperanto» gibi milletlerarası bir dil değildi. Osmanlıca'yı kuranlar da yaşatanlar da hiç bir zaman böyle bir düşüncede olmamışlardır. O, altı asırlık bir devletin; gelmiş geçmiş medeniyetler arasında zirve hakkına sahip bir medeniyetin sahiplerinin dilidir. Yani Türkçedir. Osmanlıca'yı tenkit etmek için, karşımıza Osmanlı Medeniyetini almak mecburiyetindeyiz. Bu tenkidin kapısı ise, insaflı ve objektif olmak kaydıyla her zaman açıktır.

Şunu kesinlikle belirtelim. Osmanlı ve Selçuklu Medeniyetleri birer Türk-İslâm medeniyetidir. Bazı çevrelerde bu iki medeniyetin Türk medeniyetleri olmadığına dair yanlış, sakat ve kasıtlı bir propaganda geliştiriliyor. Bu fikir doğrudan doğruya Avrupalılar tarafından ileri sürülmüş ve yine onlarca savunulmaktadır. Tarihimizi incelerken, hissiliğe yer vermemeli ve ölçüyü şaşırmamalıyız.

Her sosyal olayı, devrinin bütün şartları gözönünde bulundurulmak şartıyla dürüst bir incelemeye tabi tutabiliriz Türkiye'nin bugünkü kısır kültür, ilim ve sanat ortamının gerektirdiği Türkçe ile, toplumumuzun cihan ölçüsünde medeniyet imtihanı verdiği bir dönemin entellektüel lisanı aynı olamazdı herhalde. Bunu da üzerine basarak tekrar edelim; ne kendini çevreleyen sade ve mahdut hayat şartları gereği bir lisan konuşan halkı, ilim ve sanat dilini konuşmaya zorlamak, ne de geniş ihtiyaçlara cevap vermek için kaideli, geniş gramerli bir dil kullanmak zorunda olan aydın zümreyi halk dilini kullanmaya mecbur etmek hakkına sahip değiliz.

İçinde bulunduğumuz daha doğrusu zorla getirildiğimiz geçit dönemi, mazimize bakışımızı bulandırmamalıdır. Geçit döneminin sancılı şartları düşüncemize kendi sınırlarını koyamamalıdır.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerini okuyanlar, bugünkü Türkçenin temellerinin büyük çapta onun eseri olduğunu hemen anlarlar. Yeni Lisan, dilde aşırı yenilik taraftarı değildir. Dili tabiileştirmek, yazı dilini, İstanbul Türkçesi esas alınmak suretiyle, halkın konuştuğu dil haline getirmek, yabancı dillerden gelen kaide ve terkipleri atmak... Yeni Lisan'ın başlıca amaçlarıydı. Ömer Seyfettin'in böyle bir dil anlayışını savunmayı, edebiyatçılığının temel meselesi yapmasında bazı sebepler sıralanabilir. a.) Daha önceleri meşrutiyet aydınları tarafından Türk di-

(1) Ali Canip Yöntem, **Ömer Seyfettin.** Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974, s. 11
(2) **A.g.e., s.** 138-139.

linin sadeleştirilmesi konusunda yapılan çalışmalar... Türk toplumunda bir değişim meydana getirmek isteyen herkes, ilk operasyonunu dil üzerinde yapıyordu. Bu halen böyledir. b.) İzmir'de bulunduğu sıralar «dilde halkçılık» ilkesini savunan Türkçü Necip'in etkisi. c.) Avrupa'da tabii dil konusundaki çalışmalar. Kendisi buna örnek olarak Maupassant'ı verir ve Batı'dan en çok da O'nu okurdu. d). İmparatorluk parçalanmış, Türk dışı bütün unsurlar, kendi dillerini öğrenmede, geliştirmede yeni çalışmalar yapıyorlar, «millet oluyorlardı.» Buna karşılık Türk'lerin Osmanlılıkta ve Osmanlıcada ısrar etmelerinin bir anlamı yok deniyordu.

Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiş bir milletin, varlığını korumak ve devam ettirmek için tabii cevherlerine bu arada diline yapışması kadar normal bir şey olamazdı. Gerçekten Osmanlı Devleti ve medeniyeti beraberinde birçok şeyleri götürürken, Türk toplumu için yeni bazı ihtiyaçlar doğuruyordu. Osmanlı Devleti'nin mirası ne olacaktı? Asıl soru buydu. Gerek Türkçülerin ve İslâmcıların, gerekse Batıcıların cevaplamak istedikleri temel soru da bu oluyordu. Dikkat edilirse görülür ki, bir çok konularda ayrı kanaatler, zıt görüşler savunmuş bu akımlar, yalnızca dilin sadeleştirilmesi konusunda ittifak halindedirler. Mehmet Akif'in dilindeki hayret verici sadelik, Türkcüler ce Batıcılar tarafından benimsenirken, Batıcı Baha Tevfik, Ö. mer Seyfettin ekibini, Yeni Lisan meselesinde desteklediğini açıklıyordu.

Yeni Lisancıların karşısında duran grup Edebiyatı Cedidecilerdi.

Bunların başında da Cenap Şahabettin ve Süleyman Nazif vardı. Ayrıca Ö. mer Seyfettin, hatıralarında, Yahya Kemal ile dil konusunda yaptığı bir tartışmayı naklediyor. Ve O'na sert bir dille hücum ediyor.

Ömer Seyfettin'in dil konusundaki tasarıları bugün gerçekleşmiş bulunuyor. Bu gösteriyor ki, ogünün milliyetçiliğinin sadece dil alanındaki tesbitleri isabetli olmuş ve tarih tarafından doğrulanmıştır.

ÖMER SEYFETTİN VE ZİYA GÖKALP

Ömer Seyfettin ve Gökalp'in tanışmaları Genç Kalemler dergisinde olmuştur. Ziya Gökalp o zamanlar henüz Türkçülük konusunda herhangi bir eser sahibi değildi. Yeni Lisan makalesini cazip ve orijinal bulmuştu. Kendi ifadesine göre, «Yeni Lisan, Yeni Hayata açılan bir yoldur.»

Bir intihar teşebbüsünden sonra, İttihatçı doktorlar tarafından tedavi edilen Ziya Gökalp, ruhi bri depresyonun verdiği baygınlıktan sonra, gözlerini İttihat ve Terakki camiasında açmış ve bir daha da o çevreden kendini kurtaramamıştı. İlk zamanlar edebiyata ve felsefeye meraklı bir genç olmaktan başka hiç bir meziyeti olmayan Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki'ye intisabından sonra düzenli bir araştırıcı görünümü arzeder. İlk zamanlar Filizof Alfred Fouille'ye merak sardığını görüyoruz. Daha ronra O'nun Alfred Fouille'yi terkederek Durkheim okuluna bağlandığına şahit oluyoruz. Genç Kalemler çevresindeki aydın kadroya teorisyenlik vazifesi yapmayı Ziya Gökalp üstüne almıştı. Son yüzyılın ilim çevrelerinde salgın bir moda haline gelen sosyoloji alanında daha çok O araştırma yapıyor, nazariyeler ileri sürüyor ve etrafındakiler de O'nu çeşitli vesilelerle destekliyorlardı. Fikirlerinin devrin kuvvetli partisi tarafından kabul görmesi O'na daha da cesaret veriyor ve artık eserlerle düşüncesini sistemleştirme teşebbüslerine giriyordu.

Ziya Gökalp'in, önderliğini yaptığı düşünce hareketinin en başta gelen zaafı, bir siyasi mücadeleye temel olmuş fikir ve doktrin hareketi olmayıp, şaibeli bir politika organizasyonunun denetiminde bulunmasıydı. Değişik saiklerle, önce politika alanında başlamış, sonra zaruret

hasıl olduğu için fikir alanına da geçmiş bir partinin düşünce hareketi, politik hedeflerle sınırlandığı için, bir parti programından öte geçemezdi. İdeolojik bir çalışmanın başarı temelleri üzerinde yükselmeyen bir siyasi mücadele, yenilgiyi peşinen kabullenmiş demektir. Müşahhas bir programı bile olmayan İttihat ve Terakki Partisinin, partinin kuruluşundan çok sonra başlamış fikir hareketinin derme çatma olacağı tahmin edilemez bir şey değildi. Bu yanlış başlangıcın en zararlı sonucu, başta Ziya Gökalp'in kendisi olduğu halde bir kısım aydını korkunç bir hayal kırıklığına uğratmış olmasıdır. Ömer Seyfettin bu hayal kırıklığının karanlık dünyasında genç yaşlarda hayata gözlerini yumanlar arasındaydı.

«Ömer Seyfettin bir kadro adamı ve parti yazarı olarak, İttihad ve Terakki partisinin Selânik günlerinden başlayarak şekillendirdiği kültür ve edebiyat ilkelerine ta başından beri katılmış, bu ilkeleri koyanlar ve götürenlerin başında yer almıştı. O'nun hikâyelerinin belli ilkelere göre yön alması, maddî menfaat endişelerine bağlanmamış, bu ilkeleri partiye ve çevreye kabul ettirenlerle birlikte yürümüş, ödev yüklenmiş namuslu bir sanatçı davranışını kendi hayatına kendisi getirmiş, bu yolu Ziya Gökalp ile birlikte hiç aksatmadan yürümüştür.» (3)

Ancak İttihat ve Terakki'nin feci akıbetinden sonradır ki Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki Partisini rahatlıkla tenkide başlar.

O'nun Yarınki Turan Devleti adındaki broşürü, tipik bir İttihatçı idealistin psikolojisini ortaya koymaktadır. Bu bildiri Ziya Gökalp'in o konulardaki düşüncelerinin bir özeti ve tekrarı niteliğinde olduğundan, Ömer Seyfettin bakımından önemlilik arzetmiyor. Bu sebepten ayrıca üzerinde durulmayacaktır.

Ömer Seyfettin fikri bir istikrar göstermemiştir. Çünkü onun zamanında Türk düşüncesinde bir istikrar aramak zaten mümkün değildi. Ama şu hususu tereddütsüz diyebiliriz ki sadece dil konusundaki çalışmaları ile dahi edebiyatımızda mümtaz bir mevkinin sahibi olarak daima hatırlanacaktır. O'nun hakkında arkadaşı Ziya Gökalp'in şu sözlerini de hatırladıktan sonra bu hususu daha iyi anlıyoruz.

«...Bu mücadeleye muhtelif zamanlarda takım takım bütün gençler iştirak ettiler. Yeni Lisan cereyanı dallanarak Türkçülük, halka doğruculuk, millî hars hareketlerinin doğmasına sebep oldu. İşte bütün bu fikrî cereyanların başlangıcı, Ömer Seyfettin'in saf, masum ruhunda feveran eden, sarı, müstevli bir iman sızmasıydı.»

«Ömer Seyfettin, bildiğine kuvvetle inanan, inandığını derhal icraya teşebbüs eden basit ruhlu insanlardandı. Kumanda ettiği bölüğün Mehmetçikleri gibi, gurur, tefahur, menfaat hislerinden uzaktı. Büyük bir tecessüsün ilk mücahid ve müçtehidi olduğu halde, başkalarını peşva, kendisini peşrev göstermeğe çalışırdı. Mefkûresini yükseltmeğe ikdam edenlere, şahsını beğenmeseler bile kul köle olmaktan çekinmezdi... Ömer Seyfeddin, edebiyat lisanında istediği inkılâbın tamamıyla husule geldiğini gördükten sonra hayata veda etti.» (4)

Gökalp'in de belirttiği gibi Yeni Lisan'ın, o günün milliyetçilik hareketinin doğmasına önemli etkileri olmuştur. Ömer Seyfettin'in Gökalp'in fikirlerine bütünüyle katıldığını iddia etmek doğru olmaz. O ancak kendi alanını ilgilendiren ve kendisinin ortaya koyduğu, dilde milliyetçilik tezinin, sonuna kadar ısrarlı savunucusu olmuş, fikrî sahada, doyurucu araştırmalar yapamadığından, kuru iddialardan sloganlardan kaçınmıştır. Bu sebepten Yeni Lisan hareketi uzun tartışmalar gerektirmeden kabul edilirken, Yeni Hayat anlayışı havada kalmıştır.

Bugünün Türkçesi, çok şeyini Ömer Seyfettin'e borçludur...

---

(3) Tahir Alangu, **Ömer Seyfettin.** May Yayınları, İstanbul, 1968, s. 394.
(4) Ziya Gökalp, **Ömer Seyfettin «Küçük Mecmua».** Sayı, 1, İstanbul 1922, s. 3.

Yiğitler Çıktı Meydane

Yetkin DİLEK

Bir silkiniştir bu üç asrın göz yaşı kafesinden
Bir yeni «Osman» rüyâsıdır milletin sinesinden
Fışkıran akın akın soylu-yağız nal seslerinden
Muştular insanlığa gayrı Peygamber güllerinden!..

Karaları bağlama yaşmağı kara anam
Düşleri hayıra yor üç oğlu şehit babam.
Bir ölümsüz dünyadan
Ebedî bir rüyadan
Nice hoş haber aldık
Hoş nice haber saldık!...
Eriştik emellere
Kavuştuk dileklere
Yaşmağı kara anam
Üç oğlu şehit babam...

Minare ufkuna ayarlı tarihin en şanlı ordularından
Cûşa gelen nice bin yürektir bu su içmiş Tuna boylarından
Bir kılıç uzanımı görmüş zaferi «Otranto» kal'alarından
Gecelere galebe bir gündüz misâli fethin ak-çağlarından

Ağlamayın analar ağlamayın babalar
Ağlanacak daha çok daha nice yaralar!..
Sıra sıra dağ olduk
Kurtuluşu biz bulduk!..
Şeytanı tezden biçtik
Tadı hoş zemzem içtik.
Emelimizin seti
Dizleri yere değdi!..
Ağlamayın analar
Daha nice yaralar...

Alpliğine özge bir arslanlık eklemişti ak giysilerinden
Yayılan maziden, atiye bir buyruktu nur dolu ellerinden
Avuç avuç gül suyu serpilmişti semaya dualı dillerinden
Can bulan alpler için gözlere bir öz bulan Alp Aslan gözlerinden!..
Sen dua topraklarında dua için büyüyen
Çağ nadasa... Depremlerdir her gönülü bürüyen!..
Ve biz böyle büyürüz
Dere tepe yürürüz
Dillere set çekilmiş
Çin setti mi çekilmiş?
Onu çoktan aşmışız
Devlerle uğraşmışız!.
Dua için büyüyen
Her gönülü bürüyen...

Vur hele köse çağ çağ mehterbaşı hele vur tane tane
Cazgır - yiğitler çıktı meydane bini bininden merdane
Hay diline kurban... De hele neler gelir devrane
Gönül gözü «hak» okumuş yürür meydane meydane!...

Urbaları pare pare görülmemiş sencileyin
Gönül mumu yanar ona görülmemiş bencileyin!..
Üç asırdır ağlaşırız
Senin için uğraşırız...
Alev alev yanar döşe
Mevlâm muştu soktu düşe!..
Kurtuluşu dağ dağ ören
Görülmemiş sencileyin
Volkan ona gönül evin
Görülmemiş bencileyin!..

«BABALAR VE OĞULLAR»

Yakup SEZER

İnsanın aşması gerekli çemberlerden ilkidir, kendisi. İnsan benliğinin ses vermez duvarı. Sonra çevresi. Toplumi hayatı ve yaşanan çağın zorunluklarından oluşan çevre, kâinatın bildiri taşıyan idrakiyle tamamlanır. İşte bu çevre içinde, yakın plânda bulunanı ailedir.

Aile, kendini aşmanın ve toplum hayatına açılmanın ilk imtihanının verildiği bir komplekstir denebilir. Bu kompleks yapıda toplumumuzun gelenekseł yapısındaki baş rolüyle «Babalar ve Oğullar» öncelik taşır. Yani toplum tarihimizde iki kuşak, iki ayrı dinamik.

Elbetteki babalar ve oğullara birçok yönden eğilinebilir. İlk peri-i hürriyet kıvılcımının hedefi babadır. Baba, taşıdığı otorite niteliği bakımından, per-i hürriyet kıvılcımlarının her gün tenkitlerine hedef olur. Baba, bir önceki kuşaktır. Yeninin yanında, «eski» niteliği ile değerlendirilir. İşte bu «yeni»-«eski» farklılaşmasının, nesillerin yol alışındaki etkileri üzerinde durmak, konuya genel sınır olabilir. Böyle bir sınırlama, günümüzün aktüel olaylarına küçük bir pencere açmayı da sağlayacaktır.

Nesiller farklılaşmalarla yol alırlar şüphesiz. Ancak farklılaşmaların ölçüsü, niteliği ve varoluş şartları önemlidir. Öyleyse bir hareket noktası aramalıdır: Kelimenin tam anlamında eskimiş «baba» ve yine kelimenin tam anlamında yeni-«oğul» tanımlaması, farklılaşmanın maksimum noktasını işaretlemesi yönünden önem taşır. Yoksa diyalektik ürünü, bir bulunmaz ve sürekli açıklama anahtarı olma özelliğini değil.

Gerçekte de, eski-yeni keskinliğinde bir çizginin devamlılığı söz konusu edilemez. Keskinlik ancak toplumların küllî yapı değişikliği geçirdiği dönemlerde sözkonusudur. Hatta bir yanda aydınlığın parıltısı, diğer yanda karanlığın boğuculuğu ölçüsünde keskinlik.

Ancak bu ölçüde teorik denebilecek keskinlik, yapı değişikliğini sağlayan doktrinin, düşünce sisteminin mükemmeliyeti, ihata gücüyle sınırlı olduğu gibi, zaman bakımından da değişimin özünü etkilemeyen, eski yapı izlerinin ve geçiş döneminin varlığıyla sınırlıdır. Zor rejimi komünizmin, bugün yarım yüzyılı aşkın bir siyasi hakimiyete rağmen gelebildiği nokta, aydınlatıcı bir örnektir. Teorik tariflemede, gerici-ilerici keskinliğinde bir çizgiyi sürekli ilerleyişin motoru olarak tavsif eden sistem, pratikte tıkanmıştır. Eski Rusya'nın; eski yapının köhnemişliğin bütünüyle mahkûm edecek mükemmel bir inanç olmadığı için, insanını değiştirememiştir. Eski-yeni keskinliğini sağlayamamıştır. Bu ise, rejimin gitgide kendi zaaflarını, temel çelişkilerini haykıran tavizler vermesine, çeşitli şekillerde su yüzüne vuran iç mukavemete yol açmıştır. Demek ki, mükemmel vasfın-

MÜJDE

Musa DOĞRUER

Gözlerde kanlı yaş, kalplerde volkan
Ruhu tutsak etmiş, süslenen madde
İnleyen insanlık, köhneyen cihan
Bir doğuş bekliyor ol seherlerde

Ümitleri sönmüş benliği yorgun
Her günün sonunda bir içli ağıt
Soruyor kanını bir kanlı vurgun
Gözlerde tebessüm, ruhta ruh kayıp

Yok ellerde zulmün kör prangası
Ancak gönüllerde kanlı esaret
Dudaklarda bir hürriyet şarkısı
Milletim beklenen bir çağa hasret

Dinsin, dinsin artık içli feryadın
Tarih sana ufuklarda gülümser
Maziye kök salmış o güzel yarın
Düş değil bir gerçek hayat müjdeler...

vebali, her dönemin insanının uygulamalarıyla hazırlanmış olan bir olay,. yani devletin güç kaybetmesi olayı da, suç olarak mukaddese, kutsala yüklenerek. çelişkinin zemini hazırlanır.

İşte böylesine bir zeminde «babalar ve oğullar»ı acı sonuçlarıyla yaşamaktayız. Ve ne yazık ki farklılaşma, sosyo-kültürel kopmalar ve ekonomik şekillenmeler yönüyle ele alınacak durumdadır. Yine bugünkü dramda, babalar-oğulların duyum, düşünce ve hareket edilecek ortam farklılığından doğan, aynı özün değişik yansımaları anlamındaki reaksiyonlarını, yani günah ve sevaplarını kaydedecek meleklere değil, romana kendiliğinden yer açılmıştır. Geleceğin gerçek düzenini hayallere nakşedecek, acının umudun tebliğini taşıyan romana...

Ancak tarihi çizgiden, şairin deyimiyle sürüden ayrılmış çevreleri kapsayan, sözkonusu eski-yeni anlamındaki keskinlik; bir yandan da aynı mukaddesten kaynaklanan oğulların gün gün etki alanını arttırmasıyla asgari çizgisine inme yolundadır. Yani, bir yandan çelişkilerin tamir edildiği, diğer yandan zıtlaşmanın sürdüğü, sürdürmek için zorlamaların sahnelendiği bir ortamdır yaşanan.

Böyle bir ortam, babalar - oğullar zıtlaşmasından bir karmaşık örer kendiliğinden. Doğrunun-yanlışın, iyinin-kötünün, hakkın-batılın iç içe bulunduğu amansız bir iç kavgayı barındıran bir karmaşık. Ve insanlar, bu karmaşığın bulanıklığında kaybolurlar... Ve kendi gerçeğimizin arayıcıları. İşte geleneksel anlayışımızın öngördüğü sıra, oğullara

yeni görevler yüklemektedir, böyle bir karmaşık içinde.

Zor rejiminin bir örneğini hatırlayabiliriz. Hikâyenin edebî ölçüleri içinde bile kendi aksiyonuna gerekçe hazırlayan inancın bir örneği bu: Şolohov'un kahramanı Mitka, komünist ağabeyi Fiyodr'la zıtlaşan ve onu öldürecek kadar kinle dolu babası, bilinçsiz(!) gerici(!) Anisim Piyotroviç'i yalınkat bir darbeyle öldürür. Şöyle: «...Mitka, fırlayıp duvara dayalı baltayı kaptı, ansızın içinde kabaran bulantıyla inleyerek, olanca gücüyle babasının ensesine indirdi.»

Evet, örnekler dersleriyle önümüzde. Aynı inancın mutluluğunu duysak dahi, babalar-oğullar'ın, düşünme, duyma ve hareket yorumlayışına gayri tabiî farklar getiren karmaşık ortamın acısı yüreğimizde. Oğul olduğumuz için bugün, baba olacağımız için yarın, babalar-oğulların çok yönlü çelişkisine mümkün olanla eğilmek gerekiyor. Köhnemişliğe galip gelerek onu ebedî yanlış olarak sergileyen kendi halis gerçeğimizin ışığında, yarının umudunu yaşarken, oğullara düşen görev bu olmalı.

Nuh'un kurtuluş gemisini ören sabır bizim; yer ve göğün razı olamıyacağı davranışlar başkalarının olsun.

dan uzak inanç sistemleri, siyasî bakımdan en güçlü dönemlerinde olsalar bile, mazîden gelen seslere mânî olamazlar, olamıyorlar.

Kendi toplumumuz açısından konu, bir mükemmelin tercihi noktasına götürür bizi. Özünün bütünüyle inkâr edilen bir devirden alışageldiğimiz deyimiyle cahiliyet devrinden, yüksek, insanî prensiplere bağlanma noktasında. Hilâfsız, şeksiz, şüphesiz, zorun kılıcından uzak, gönülden bir bağlanmadır bu. Ve bu noktada yeni-eski kavramları gerçek anlamlarına kavuşur. Eski bu noktada yenilmiştir. Her devirde, her çağda kendini, kendi içinde yeniden kurmak zorundaki kişioğlunun, mutlak sırrına ermesi gerekli bir nokta.

İşte böyle bir tercih noktasından yola çıkınca, babalar ve oğullar ilişkisi, belli prensiplere bağlı iki aile elemanının hikâyet, düşünce ve duyumlar ölçüsünde bir farklılaşmalar silsilesi hâlindedir. Sonra... Sonra gerinin yaralarla dolu karanlığının yalnızca itici gücü ve tek bir yön; «ileri» vardır. Diyalektik ölçüsünde eski-yeni keskinliğine rastlanamaz, bu yol alışta. Aynı mukaddese bağlanan iki dinamiğin, babalar ve oğulların değerlendirilmesi yalnızca. Yani günahları ve sevapları...

Bu tarz bakış, belki babalar ve oğulların tarihçesine destanına ulaşma gayretidir. Nitekim toplumumuzun romanı Tanzimat'a kadar görülmez: Ancak tarihi, destanı ve şiiri vardır. Gerçekler dünyasında hayalin yeri yoktur çünkü.

Avrupa için aynı tesbiti yapamayız. Çünkü mukaddeslerini dört bir yana fırlattı. Bir grafikler karmaşığı Avrupa'nın nesilleri. Ve bu sebeple babalar ve oğullar, eski-yeni klişesine yeni çehreler kazandırmak için her dönem savaştı. Birbirini yok etmek iştiyakıyla dolu toplumlara ve bunların amansız savaşlarına sahne oldu.

Turgenyev'in «Babalar ve Oğullar» isimli eserinin kapağını ilgi çekici bir kompozisyon doldurur. Sırt sırta vermiş, eli silâhlı iki kişi, iki hasım, ecelin muhtemel sebebi olacak iki düellocu. Nihilist romancının eserine vitrin olan bu kompozisyon yalnız dünkü değil, bugünkü Avrupa'yı da resmeder sanki. Emekli maaşını, yıllık sayfiye giderlerini hesaplama ustalığını yaşayan; ancak ruhu öldürmenin günahıyla şefkat yerine konacak eşdeğer bulamayan Batı'yı.

Toplumumuz için seçtiğimiz model; mükemmelin tercihi noktasından gidilse bile, Batı anlamında bir eski-yeni klişesi altında değerlendirmeye imkân vermez. Ancak Osmanlının ölüm duasını latince yapma arzularını barındıran ilk durak Tanzimat ve misli görülmemiş bir inkârın sahnelendiği sonraki dönemler, babalar ve oğullara yeni boyutlar kazandırır, keskinleşen ayrılıklar sergiler. Her şeyin

HİKÂYE

SANCISIZ DOĞUMLAR

Ahmet TAŞGETİREN

Dönüşüm halindeydi. Farkındaydı. Doğum anında ananın ne çektiğini herkes bilirdi. Doğan çocuk ne hissederdi? Acı duyar mıydı? Küçükken ninesi doğum ardından konuşan birkaç yüce insan isminden bahsetmişti. Nineeinden büyük; bir hazla dinlediklerini bugün hayal meyal hatırlıyordu. İsimleri unutmuştu. Hatırladığına göre, onlar da doğum anını anlatmamışlardı. Doğum sancısı deyince, daima anaların imtihanı gelirdi akla. Çocuk, yeni bir dünyaya açılırken sevinir miydi? Acı mı çekerdi? Çocuk için de doğum sancısı denen bir kıvranma bahis konusu muydu? Elbet bir şeyler olmalıydı. Fakat doğum sancısını anlatan bir çocuk hatırlamıyordu.

Şu an içinde bulunduğu durum bir doğumun başlangıcı mıydı? Kendi kendine, çocuk bakımından doğumu yorumlamaya çalışıyordu. Kıvranıyordu. Hayat bir soruydu önünde. Henüz boyunu aşan ve saptığı bütün sokaklarda karşısına dikilen bir soru işareti vardı. Bilememek, iki adım ötesini görememek, bütün bünyevi sancıları unutturacak derecede beynine yükleniyordu.

Doğum, en önce bir sorunun çözülmesiydi anladığına göre. Çözülmesi değilse de, hayat denen problemin ipuçlarını ele geçirmekti. Düşünmesini bilen kişi, bu ipucundan sonucu bulmayı başarırdı. Evet, yanılmıyordu, bir doğum öncesini yaşıyordu. Şuuruna dalga dalga

soru işaretleri yağıyordu. Sanki haylaz çocukların toplandığı bir sınıfta öğretmendi. Şuurunda yüzlerce parmak kalkıyordu. Hepsi de cevaplanması gereken bir soru koyuyorlardı ortaya. Bir şeyler söylemeliydi. Halbuki en basitlerini cevaplayacak gücü yoktu. Hayatın karşısında ne kadar hazırlıksızdı. Ah! Çocuk ve soru. Gene geldi oraya takıldı. Hayatının çocukluk çağına bile eremediğini düşündü. Oysa yirmibeş yaşındaydı. Çocuk yeni bir hayata doğduğunu bilirdi en azından. Öyle olmalıydı. Ya O? Yirmibeş yılın doğum dahil nasıl aktığını hatırlayamıyordu. Yirmibeş yılda tek soru sormamıştı ne kendine, ne dünyaya. Hiçbir şey algılamıyor muydu çevreden? Nasıl olmuştu bu körlük? Körlük mü, hayır, körlerin böylesine sorumsuz aktığını kim söyleyebilirdi? Hangi körün hesapsız adım attığı görülmüştü. Elindeki bastonu boyuna yoklamıyor muydu dünyayı?

Vapura Eminönü'nden binmişti. Akşamın alacakaranlığı, gökyüzünü ipliksi ipliksi dokuyan kar beyazlığına siniyordu. Aklık grileşmişti. Vapurun üst kısmında sakin bir pencere kenarına oturdu. Bir sigara yaktı. Camdan dışarı sızan ışığın pasılı aydınlığında ışıldayan karı seyre koyuldu. Kıyının ışıkları, silik, esrarlı idi. Sanki kar, efsunkâr bir tül gibi gerilmişti İstanbul'un üstüne. Düşünceler lapa lapa iniyor, kafasında biriktiyordu. Eriyenler kanına karışıyor, benliğini zaman zaman sıcak bir heyecan sarıyor; bazan soğuk bir ürpertiyle irkiliyordu. Kendine soru sormaya başlayalı siz buna düşünmeye başlayalı da diyebilirsiniz. Üç ay küsür olmuştu. Üç aydan beri insanlığa tırmandığına hükmetti. Üç aydan beri akıntıya karşı direnme gücü hissediyordu içinde. Üç aydan beri insanda irade denen bir varlık olduğuna inanıyordu. Bir gazete haberi okumuştu. Şimdiki gibi hatırlıyor. Haberi okumuş, dudağını ince bir istihza yalamış geçmişti. Bu istihzanın altında kendisi başta olmak üzere bir toplum kesitini ezmişti sanki. Daha sonra, belki hayatının ilk hükmünü koymuştu. İki kelimecik söylemişti:

— Kaçış bu!

Gazetenin kupürünü kesmişti. Şimdi cebinde bulunuyor. Gül'e yaşgünü hediyesi olarak tasarladı onu. Bununla, O'na bir insanlık hediye etmiş olacağı kanaatinde. Üç aydan beri, o gazete haberi etrafında bir koza ördü. Bugün yirmi yıl önce Gül'ün doğuma hazırlandığı gün. Kendisi de doğuma hazırlanıyor şimdi. Üç aydan beri ördüğü kozadan bir ipek örtü çıkaracağına inanıyor. Acaba çıkarabilecek mi? İnanıyor.

Üsküdar'da yirmi yaşlarında bir bayan geldi, oturdu karşısına. Gül değildi. Zaten beklemiyordu. Bayanı baştan aşağı süzdü. Bakıyor, fakat görmüyordu. Şu an zihninde başkası vardı. İçinde küçük bir kıvılcımla tutuşabilecek bir birikim oluşmuştu. Karşıdaki bayana kumral bir saç yaptı. Dudaklarına şımarık yetişmiş kızların müstehzi edasını verdi. Gözleri dudaklarıyla ayarlı bir hareket içindeydi. Yüreğine kaygan duygular yerleştirdi. Konacağı dalı bilemeyen bir kuşa benzetti. Sorumluluktan tüm sıyırdı. Geride bıraktığı her saniyeyi unutturdu, gelecek her saniyeye boş verdirdi. Yaşadığı anın şuurunu sildi, süpürdü. Çocuksu bir mazumiyeti de, genel çizgiler halinde varlığının her yanına serpiştirdi. Gül'ü müşahhaslaştırmıştı karşısında. Artık konuşabilirdi:

— Anlıyor musun Gül, diye bağırdı içinden, kaçış bu anlıyormusun?

Bebek'e varıncaya kadar anlattı, anlattı, anlattı. Boşalmıştı. Fakat henüz heyecan kıpırtıları ölmemişti. Şu haliyle konuşsa, birkaç cümlede tıkanacağı kesindi. Gül'lere gitmedi. Kar hâlâ yağıyordu. Kıyıda bir sokak lambasının altında durdu. Başını göğe kaldırdı. Işıkta karın süzülüşünü seyretti. Derin karanlıkla ışığın birleştiği yerde bir kar parçasını yakalıyor, büyüye büyüye inişini gözlüyordu. Böyle, bir müddet oyalandı. İçi durulmuştu. Artık rahattı. Zafere kesin inanıyordu.

— Tanrım, bana doğma gücü ver, Gül'le de, dedi. İlk defa «Tanrım» derken içinin ısındığını hissetti. Bugün için dü-

şündükleri çok mu romantikti? Fazla mı hayale dalmıştı? Ya ummadığı gibi olursa ne olacaktı? Hayır, böyle çözülmemeliydi. En güçlü akışlar bile durdurulabilirdi. Mesele, bunun yolunu bilmekti. Bu, normal hale gelen tersine akışın durdurulmaması için hiçbir sebep yoktu. Bütün mesele, önce içinde biriktirdiği gücü yitirmemek, sonra bu gücü yerli yerinde kullanmakta idi. Şu anda kararı doruk noktasına ulaşmıştı. Gül'lere doğru yürüdü.

Kapıyı çaldı. Açan Gül'dü. Çok sevinçli olduğu her halinden belliydi

— Hoş geldin, dedi. Geç kaldın. Bizimkiler âleme başladı bile.

Güldü. Tebessümü içini dışına yansıtıyordu. Şefkat ve sevgi, yüzünün en ince hatlarına kadar sindi. Dikkatli bakanlar şefkatin biraz da acıma hissiyle sarmalandığını anlayabilirdi. Gül farkında olmadı. Aklı yukarda olmalıydı. Koluna girdi. Sürüklemek isteyen bir acelecilikle yürüdü. Salona girdiklerinden kimsenin haberi olmamıştı. Herkes erken başlayan çalgının gürültüsüne uymuştu. Dünya dönüyor, onlar dönüyordu.

— Haydi, dedi Gül, sen de eğenceden nasibini kopar. Vur patlasın!

Murat ümidini yüreğine yeniden doldurdu. Kapıdan beri aldığı yaraları bir düşünce silkelemesiyle ivileştirdi. Derin bir nefes aldı. Sanki gücünü tazelemişti. Tatlı bir sancılanma başladı.

— Doğum sancısı olmalı, dedi. Tanrım, dedi. Sustu. Dudakları duamsı bir kıpırtıyla oynadı.

Kalabalığın tepiştiği boşluğa yakın bir koltuğa oturdu. Etrafı vıcık vıcıktı. Yıllarca O da bocalamıştı bu çamur içinde. Ve bu çamurdan hiçbir güçlü eser çıkmazdı. Ne Gül Gül'e benzetilebilirdi, ne de öbekiler insana. Oturduğu yerden genişleyen bir daire halinde çevresini dondurmağa başladı. Kımıldamıyordu. Kımıldamak batağın zaferine hizmetti o an. Kımıldamıyor ve sabit bir tutanak olarak ötede çırpınanların dikkatini çekmeye çalışıyordu. Çırpınmaktan yorulan gözler zaman zaman ona takılıyordu. Bazan kaçamak bakışlar son noktayı onun üzerine koyuyorlardı. Gül'ün üçüncü gelişiydi. Fevkaladeliği ilk fark eden o idi. O idi fakat, yüzündeki duruluğu farketmesine rağmen Murat'a kızıyordu. Bu, gün bu durgun göl suyu gibi içine kapanışı hazmedemediği her halinden belliydi. Katı bir içine kapanış hali vardı. Bu, bugün olmamalıydı.

Bir müddet sonra çalgılar birkaç çırpınışla son nefeslerini verdiler. Nejat'la Biltin elele tutuşmuşlardı. Hale ile Oktay'ın dans figürleri hâlâ canlı gibiydi, fakat sönmüştü. Ötelerde öbekiler sanki genel bir taşlaşma afetine uğramışlardı. Hareket eden iki şey vardı: Birisi Gül'ün inip kalkan ve gittikçe çarpıntıya uğramış hale dönüşen göğsü; diğeri de O'nu aşağıdan yukarı süzen Murat'ın gözleri. Gül gelip, Murat'ın önüne dikilmişti.

Murat, vaktin geldiğini anladı. Daha fazla durmamalıydı. Gül'ün durumu acil bir müdahaleyi gerektiriyordu. Yavaş ve vakur bir biçimde kalktı. Gül'ün gözlerine sevgiyle baktı. Bütün gözler üzerlerindeydi. Onların gözleri de birbirinin üzerinde mıhlanmıştı.

— Sana bugünde böyle bir hediye ile geldiğim için üzgünüm, dedi Murat. Tatlı duygularını bulandırmak istemedim. Niyetim, arkadaşlarımın eğencelerine acı katmak da değil. Seni sevdiğimi belirtmeme izin ver. Dünyaya beraber ve aynı açıdan bakmak istiyorum.

Hislerinde samimiydi. İçinde biriktirdiğini söylemek için duygusal bir girizgâh yapmıyordu. Bu toplantının sonu nasıl bitecekti, bilemiyordu. Belki de bir daha görüşmemek üzere kopuş vardı. Yıllarca kaba bir çılgınlığın hissiz atmosferinde derlenip, toparlanıp, yüceliklerle dolup ifadeye hazır hale gelmeyen duygusunu belirtmek istemişti. Sözleri bir prim değildi Gül için. Bunu kendisini anlatmak bakımından gerekli görmüştü. Ve hissi dalgalanmalardan sonuca varmamak için hemen meselenin özüne gelmeye karar verdi:

HAYATIN MÂNÂSI

Dünyaya geldiğimiz günün
Gideceğimiz güne uzaklığı
Nedir bilir misin?
Yum gözlerini
Tüm tutkularınla
Gökyüzündesin.
Beş saniyede katedeceğin
Yüz yıllık yolun,
Bir bütün hayatın
Bir sonsuz uğraşın
Mânâsı nedir?
Bilir misin?
Şu yaşadığın anda
Kaç kişi gömüldü kara toprağa
Kaç yavru geldi
Dünyaya...
Çiçekler açarken,
Baharı müştularken kuşlar;
Bahara hasret
Kaç göz yumuldu?
Ağlama! Bırak! Akmasın gözyaşların
Yaşamak güzel şey yine de,
Mânâsını bildikçe hayatın.

M. FATİH ACAR

— Gül, dedi, yirmi yaşındasın. Yirmi yıldan beri her yıl doğuşumuzu kutluyoruz. Bizler de öyle. Aslındaysa, geçen yılların bizce pek anlamı yok. Şimdi düşünüyorum da ondokuzuncu yaş gününle yirminci yaş günün arasında bir fark göremiyorum. Halbuki aradan bir yıl geçti. Yani bir yıldan beri ömrümüz, saniye saniye aşındı. Geçen bir yılı kazandık mı kaybettik mi, hesabını yapmakta güçlük çekiyorum. Kum saatinin üst bölümündeki taneler azalıyor. Ve biz bir zaman içinde akıyoruz. Doğum günlerimiz bizi bir hedefe yaklaştıran kilometre taşları. Halbuki, her yıl kutladığımız doğumumuzun şuuru yok bizde. Sanki haybeden kazanılmış bir parayı harcar gibiyiz. Sancısız doğumlarla hayata gelmişiz, ve bir kere doğum sancısı duymadan gidecek gibiyiz.

Murat'ın sesi duruydu. Netti. Hiçbir tahrik havası taşımıyordu. Salonda derin bir sessizlik vardı. Nejat, Bilün ve diğerlerinin elleri çözülmüştü. Murat'ın beklenmedik bir hareket tarzıyla çıktığı belli oluyordu. Gül susuyordu. Bu susu.

şun arkasında olan biteni anlamak güçtü. Murat, sözlerinin Gül üzerindeki etkisini ölçmeye muvaffak olamıyor, biraz tedirginlik duyuyordu. Gül'ün içinde bir şeyler oluştuğu muhakkaktı. Ama bu birikim nasıl belli edecekti kendisini? Bir patlayış mı, bir boş veriş mi, bir doğuş mu? Nasıl?

— Evet, gidecek gibiyiz, diye devam etti Murat. Hatta gidiyoruz da. Garip olan şu ki, ne gittiğimizin ne de varacağımız yerin farkında değiliz. Bu konuda bir şey düşünmemek için ne lâzımsa yapıyoruz. Zaman denen nesneyi unutmuşuz. Dün çocuktuk. Çelik çomak oynarken hiçbir şeyden haberimiz yoktu. Dünyamızın sınırlarını çelikle çomak çiziyordu. Kaç yıl geçti aradan? Düşünüyorum da neyimiz değişti çelikle çomaktan gayrı. Hayatımız yine oyun. Bir davulla trampetten başka dünyamız var mı?

— Amaaan sen de, diye patladı Biltin. Amma can sıkıcı şeylerden bahsediyorsun. Bugün sende birşeyler olduğu zaten belliydi. Sabahtan beri somurtup duruyorsun.

Biltin, bu birkaç cümleyi makinalı tüfek gibi arka arkaya sıralamıştı. Hafif bir kızdı. Bir konuda dikkatini on dakikadan fazla toplayamazdı. Bu gürültülü ve kaypak hayat onu içinde sarıp sarmalamıştı. Murat, bu tür saplantıları önceden tahmin etmişti. Dikensiz gül bahçesinden geçmeyeceğini biliyordu. Mayınlı araziden dost kurtaracaktı. İstifini bozmadı. Rengi değişmedi. Ama, Biltin'in sözü uzatmasına müsade etmemeliydi. Çünkü, burada ciddiyet, ancak zorlu bir savaşla tutunabilirdi.

— Biltin sus, dedi, Murat. Sesi emredici bir kararlılığa sahipti. Kendi kendimizi iyi tanıyorum. Gülüyoruz şimdi. Çünkü çağındayız. Ya yarın? Ya öbürgün? Çoğalt zihninde bu yarınları. Yarınlar seni yetmişinci yaş gününe götürsün. Gelecek mi Biltin bu yetmişinci yaş günü, inanıyor musun? Hoş, inanmasak da gelecek. Ya ondan sonra ne olacak? Yüzyıllara bağlanıp giden yok dünyamızda. Düşünüyor muyuz bütün bunları? Hayır, düşünmek istemiyoruz. Aklımıza geldikçe kovuyoruz. Bir günlük Tanrı misafiri kabul edecek gücümüz yok. Zaman akıp gidiyor. Zamanı yediğimizi zannediyoruz. Yeyip bitirdiğini sanıyor insanoğlu. Bilmiyoruz ki, zaman bizi kemiriyor. Harcanan her saniye tükenişe sürüklüyor bizi, farkında değiliz. Ömrümüzden geçen her saniye ölümdür.

«Ölümdür» deyince soğuk bir yılan havası yaladı geçti odayı. Murat Biltin'e bakıyor, Gül'e söylüyordu. Devam etti:

— Sokaktan geçen cenaze, geride bırakılmış zamanların bir heykelidir, inanın. Onun için cenazeye ve ölüme karşı amansız bir düşmanlığımız var. Sanki her ölüm olayı, bize boşuna tükettiğimiz zamanların zor hesabını sorar gibidir.

Sözü düğüm noktasına yaklaşıyordu. Savaş beklediğinden kolay mı kazanılacaktı? Salonda sessizlik vardı. Sükût bir şeye gebeydi. «İnsanlar bazan, biyolojik sancılardan daha derinde ruhi sancılarla sarsılırlar.» diye düşündü. Bu sessizliği de içte yaşanan bir doğum hazırlığı olarak yorumladı. Yanılıyor muydu?

Cebinden bir gazete kupürü çıkardı.

— Size, dedi, bizden birisini tanıtacağım. İşte şu gazetedeki haberle.

Ve okudu.

«A..... Valisi, şehirdeki mezarlıkların şehir dışına nakledileceğini söyledi; ölü salâlarının okunmasını ve sokaklardan omuzlarda cenaze götürülmesini yasakladı. Vali gerekçe olarak, ölüm ile ilgili şeylerin çocukları korkuttuğunu belirtti.»

Birkaç saniyelik susuştan sonra devam etti:

— İşte bizden biri. Kaçılması mümkün olmayandan kaçan bir insanoğlu. Hepimiz böyleyiz. İstiyoruz ki cenaze geçmesin sokaklardan. Mezarlar şehir dışına atılsın. Ölü salaları susturulsun. Ölüm ilgatlerden silinsin. Meydanlarda ölümü hatırlatan tek şey kalmasın. Ne kadar zavallıyız. Öyle boş şeylerle uğraşıyoruz ve gerçeklerle savaşmak için öyle kötü durumlara düşüyoruz ki! Ölümü yok etmek

istiyoruz. En az hayat kadar gerçek olan bir şeyi yoketmeye çalışıyoruz. Başlangıç ve son duygumuz kaybolmuş. «Anını yaşa» diyoruz kendi kendimize. Kendimizi aldatıyoruz. Yok bu düşüncenin sonu, anlamıyoruz. Zaman akıyor, biz akıyoruz. Bir işaret koymamışız zamana. Bir ummana düşmüşüz ve kendimizi dalgaların insafına bırakmışız. Hareketli bir dans zannediyoruz dalgaların kucağında çırpınmayı. Oysa bir ipe tutunmalı insan. Bir sağlam noktası olmalı bağlandığı. Yoksa kayboluruz, boğuluruz, özümleniriz. Zamanı anlamalıyız. Zamana bir işaret koymalıyız.

Gül ani bir hareket yaptı. Yumruklarını sıktı. Sinirden kaskatı kesilmişti. Gözlerini Murat'a dikti ve sesinin olanca boğukluğuyla bağırdı:

— Murat! Murat!

Tıkandı ve hıçkırıklarla sesi kesildi. Koltuğa gömüldü. Ellerini yüzüne kapadı. Hıçkırık kesildi. İçli bir ağlayışa döndü.

Öteden Biltin'in sesi işitildi:

— Zaman nedir Bay Aristo? Doğum nedir? Sancı nedir? Ölüm nedir?

— Gözlerde alaylı bir ışık yandı. Nejat, Biltin'in alaycı tutumunu sürdürdü:

— Sen şimdi ne kadar acı çekiyorsun bakalım Hind Dervişi?

Murat susmuştu. Bir alabora hali vardı. Gül'ün boşalmasına sevindi. Susması, içinden konuşması tehlikeliydi. Biltin'le Nejat'ın durumu acıklı bir savunmaydı. Sanki Murat bir karambolle ezilirse deminden beri kendilerini kıvrandıran sancılar duracaktı. Murat onların haleti ruhiyesini yaşadığı ve şuuruna hücum eden sorulara nasıl teselli edici cevaplar yakıştırdığını hatırladı. Şu anda, Gül ile Biltin'in farkı, sadece tepkinin şeklindeydi. Hepsi, alıştıklarını savunuyorlardı. Biri ağlayarak, diğeri alay ederek.., Murat sükûtun en vurucu anını bekledi. Sesler durunca,. gözler alaycı tavırlarından boşalınca tekrar başladı. Tane tane ve içli bir sesle:

— Zamanı anlayacağız, dedi. Bunu anlamak için Aristo olmağa gerek yok. Gerçekte Aristo da anlamadı onu. Halkımız biliyor onu. Biliyor ve onun için dünyanın yeni bir dünyaya dönüşüm anı olan ölümü unutmuyor. Ölümle dost olmuş sanki. Bizse halkımızla aramızı o kadar açtık ki. O kadar uzağız ki onlara.

Biltin'in gözlerinin içine bakarak devam etti:

— İşte şu saçlarındaki birkaç zamandır görülen nokta nokta ak beneklerdir zaman Biltin. Şu gözünüzün artık morlaşmaya başlayan halkalarını örtmek için sürdüğünüz boyalardır. Halkaları unutturmayan boyalar. Şuranızda, göğsünüzün altında atan şeyin, çocukluk çağınızdaki vurguyu taşımayışıdır. Gücünü gün gün kaybedişidir. Bütün odayı aydınlatan ampulun sönüverişidir. Cümlelerimize anlam katan şeydir. Öncedir, sonradır, şimdidir zaman.

— Ayol, dedi Biltin, şu senin dökülen saçların da zaman mıdır?

Murat ilk defa sarsıldı. Hayattan uzaklaşmış bir zümre idiler. Şimdi daha iyi anlıyordu ne kadar zehirli bir hayat yaşadıklarını. Hayatlarının özü zehirlenmişti. «Sarhoş» dedi içinden. «Sarhoşmuşuz». Bir şok lâzımdı ki bu şuur bulanıklığına canlılık versin. Bir soğuk su ürpertisi gerekliydi.

— Biltin, dedi, kaçış bu, Biltin. Gerçeklerden kaçıyoruz. Yetmez mi bu kaçış? Yetmez mi bu oyalanma? Ne elde ettik bugüne kadar hayattan? Ne kadar sürdürelim istersin bu sarhoşluğu? Elbet birgün uyanmayacak mıyız? Sonunda bir kaldırım taşına çarparak da olsa? Hı, ne dersin?

Biltin daha fazla dayanamadı. Ağlayarak dışarı kaçtı. Ardından Nejat da çıktı. Biraz sonra salon teker teker boşalmıştı. Geride ayakta Murat, elleri hâlâ yüzünde, koltukta Gül vardı. Murat bir beyaz kâğıda iki cümle yazı yazdı:

— Doğum gününde gözyaşlarını kutlarım. Seni arayacağım.

Sessizce ayrıldı. Evde geç uyudu. Yatakta epey zaman Gül'ü düşündü. Gördüğü düşte, Gül ile elele sahil yolunda geziniyorlardı.

Bir mahkûmun not defterinden

TOPLUM YAPIMIZ İÇİNDE SUÇ VE CEZA

Mustafa AYDIN

Bugün bir hayli hisliyim. Şu dört duvar arasına girdiğim günden beri bu kadar hislenmemiştim. Yeni gidenler oldu, gelenler oldu. Yerlerini onlara devrettiler. Güneşsiz ülkenin benzi sarı çocukları, birbirlerinin dert ortakları. Aradan biri ayrılınca sevinçle beraber bir keder kaplar hepimizi. Zaman, mekân, hareketler monoton devam eder gider.

Hapishanede zaman iple çekilir delikten. Bitmez tükenmez çile. Bekleyiş zamanı uzatır. Burada en iyi arkadaş çaydır. Karıştırıp içinceye kadar dertler unutulur. Şekeri karıştıran kaşığın sesi, komşu koğuştaki bir mahkûmun yanık türküsüne karışır. Arada bir demir kapıların kulakları tırmalayan gıcırtısı ve eli kırbaçlı gardiyan. Sönmeyen ampuller. Koridorda bitmeyen volta seferleri. Arada bir bütün masumluğunu ortaya döken ah, of sesleri. Velhasıl efeleriyle, esrarkeşleriyle, suçlularıyla, suçsuzlarıyla apayrı bir dünya. Kendine has bir cemiyet yapısı vardır.

Toplumun, içinde olmasına rağmen uzakta kalmış bu uzvunu yakından tanımak istiyorsanız hiç olmazsa ziyaret günleri bir uğrayın. Kalın duvarların, parmaklıkların arkasındaki insanlarla, kapı önünde kuyruk olmuş insanların kader çizgileri arasında bir bağ kurmaya çalışın. Suçluların suçları, suçsuzların suçsuzlukları kendilerinde başlayan ve kendilerinde biten olaylar mıdır? Girin içeriye bir an kendinizi mahkûm kabul edin ve düşünün. Toplumun çilesinin büyük kısmını çeken ama sırf kendi günahlarının keffaretini ödemeyen insanları düşünün. Suçunu...

Sahi biz gerçekten suçlu insanlar mıyız? Bu soru birkaç gündür zihnimi iyice meşgul eder oldu. Suç, bir hukuki kavram. Hak, suç, ceza gibi kavramlar üzerinde ilk defa ciddî olarak düşünüyorum. Hukuk fakültesinde öğrenci olduğum yıllar da dahil şimdiye kadar kafa yormamıştım. O zamanlar not almak için ezberlediğim (Hukuk'a Giriş) derslerinden hatırladığıma göre hak «Objektif bir hukuk kaidesine dayanarak başkasından riayet etmesini isteyebileceğimiz yetki», suç ise 'böyle bir yetkinin çiğnenmiş olmasıdır'. Böyle bir hareketin müeyyidesi ise «ceza»dır. Ve bunlar hukukun üzerine bina edildiği objektif kaidelerdir. Hukuk üzerine tahsil yapmış bir insan olarak, hukukun lüzumuna ve üstünlüğüne her zaman inanmışımdır. Bir iftira uğruna suçsuzluğumun cezasını çekmeme rağmen, mahkûmiyetin verdiği psikolojiye uyarak sübjektif bir kanaat belirtmeye lüzum görmüyorum. Ancak hukukçu arkadaşlardan, bir sorunun cevaplandırılmasını istiyorum. Hakkın ölçüsü nedir? Suç, neye göre suç? Cezanın miktarını tayin eden kıstas nedir?

Siz düşünedurun. Önce ben şu nemli odaların, loş koridorların ilham ettikle-

rini söyliyeyim: Hukuk da her müesse-se gibi toplum yapısıyla yakından ilgilidir. Veya öyle olması gerekir. Toplumun inandığı değerler, hukukun da temelleridir. Toplumları farklı kılan bu temeller, hukuk sistemlerini de birbirinden farklı kılar. Yani suç ve ceza her toplumda dolayısıyle her hukukta farklı mânâlar farklı şekiller alır. Birisinde normal olan diğerinde anormaldir. Birisi için hak kabul edilen öbürü için haksızlık sayılabilir.

Bizde hukukla toplum değerleri arasında bir bağ kurulabilmiş midir? Bu soruya müsbet cevap vermek güç. Bu günkü hukukun suç ve ceza kavramları halkımızın vicdanında makes bulmuş değildir. Onun içindir ki biz mahkûmlar, hapishaneye gelmiş her mahkûmu yeniden yargılarız. Suçunu bazen az bazen çok buluruz. Meselâ namusunu koruma uğruna suçlu telâkki edilen şahsı acır affederiz. Bir haksızlığa göğüs germiş katili -buna rağmen- alkışlarız.

Neden mi? Şunun için. Fert, bünyesine zıt bir nizamın kıskacı içindedir de ondan. Gıda rejiminden siyasî yapısına, kültürel faaliyetlerinden hukukî ifadesine kadar, fıtratıyla çatışan kuralların tutsağıdır da ondan. İnancını, duygusunu, temayüllerini hesaba katmayan bir nizam, inandıklarının yaşanmasına imkân bulunmayan bir ortam.

İşte böyle bir ortam insanı hem ruhen hem bedenen yıpratacaktır. Zira insan vücudunu bir yumak gibi saran sinir sistemi daimî bir gerilim içindedir. Bu her an patlamaya hazır oluş? İnsanımızı belli mecralara doğru sürüklüyor.

Yolun birisi hastahanelere kadar dayanır. (Mezarlıklar hastahanelerin uzantılarıdır.) Hastahane koridorları; ümitle ümitsizliğin, hayatla mematın çarpıştığı yerler. Hayatın kontak bölgesi. Modern tıb teorilerinde -ki sonuncusu Tournier'e aittir- hastalığın menşeini, hastanın içinde bulunduğu kompleks yapı ve sosyal münasebetler yığını içinde aramak gerektiği kabul edilmiştir. Yine bu teoriye göre mikrop, hastalığın faili değil sebebidir. Zira insan bünyesinde -az veya çok- her çeşit mikrobun var olduğu kabul edildiğine göre bu tezin doğruluğu kabul edilebilir. Ve üzerinde durulması gerekli mesele onları zararlı hale getiren ve hayatımızın bütününü çevreleyen şartlar olur. İçindeki tazyik sebebiyle muhtelif yerlerinden patlamış su borusu misali, biyolojik yapımız her an patlamalar içindedir. Bugün midede ülser, yarın akciğerde kanser ve devamlı artan hastalık. Tıp ise, her an patlamaya hazır ruhî gerilim üzerinde durmaksızın patlakları maharetle yapıştırıyor. Fakat yetişemiyor. (Gerçi hayat şartlarının ıslahı tıbbın görevi değildir. Bu, politikanın işidir).

Yolun birisi timarhaneyi bulur. Akli ve ruhî melekelerini kaybetmiş -ölmeden beşbeter olmuş- insanların yurdu. Psikiyatri klinikleri. (Ki hastahaneye müracaat etmeyenler edenlerden çoktur.) Ortada binbir türlü sakat itiyat sahibi bir tarafa.

Toplumumuzda diğer bir yol hapishanelerde son buluyor. Mahkûmlar. Kanunun yakalayıp suçlu diye yargılayabildikleri. Sistemin başka kurbanları. Esas suçlu sistem, hayvanlaşmış dış şartlar ve onun eli kırbaçlı bekçileri...

İnsanı, kendisini çevreleyen sosyal şartlar içinde görüp değerlendirmeyen, ancak önüne gelene mücerret hükümler yapıştıran bir hukuk, kör bir bıçaktır. Kesen fakat öldürmeyen bir bıçak. Bununla beraber -meriyettekiler anormal de olsa- nizam fikrine saygım vardır. Zira nizam toplum halinde yaşayabilmenin şartıdır. Böyle bir duygu'ya saygı beslerim. Ancak anormalleşmiş bir sistemin çevrelediği ve çirkinleştirdiği bir dünyada otomat hareketler yapan veya kendisini bunları yapmaya mecbur hisseden şu insanları esas suçlu kabul edemiyorum.

Meselâ namusunu temizlemek suçundan mahkûm Ali Dayı, Recep usta.. Bunlar kurbanlardır. Koğuşumuzun meşhur Ahmet Efesiyle konuştum. Mahkûmlarla ayrı ayrı dertleştim. Hiçbir kıtal olayını, hırsızlığı vs.yi tasvip etmiyorum. Ama

AYDINLIK DOĞUDAN GELİR

Işıklı düşler süsler uykularımı
Çocuklar gelir güneşin doğduğu yerden
Parıltılı yüzleri kararlı mı kararlı

Kalplerde bir çöl susuzluğu yankılanır
Ilık ıpılık dualarla
Anneler avuçlarında su taşır

Sisten duvarlarla çevrili bulvarlarda
Sarı - mavi utanç
Yaralı bir çakal gibi solur
Ve intihar eder ihanet uçurumlarında
Aydınlık doğudan gelir
Susar nefret ıslıkları
Aydınlık doğudan gelir
Sevda türküleri söylenir
İnanın yavrularım inanın
Bir gün
Düşümdeki gibi
Bir gün
Ayasofya'da çınlayacak tekbirlerimiz
Çocuklarım sizinle gelecek
Bir rüya kadar güzel günleriniz

Desen: Savaş ÇEVİK

Erdem MURAT

şu insanlar kanun maddelerinin çekinmeden söylediği gibi mutlak mânâda katil, hırsız değil; sistemin bu çirkin fiillerde kullandığı, tahrik ve istismar ettiği insanlardır.

Her canının içinde temiz bir dünya vardır, derlerdi. Öyle. Her suçlunun içinde ayrıca bir suçsuzluk yatıyor. Dün Bingöllü İhsan'la konuşurken içime doğdu. Kendi kendinden iğreniyor. Kendi kendinden nefret ediş o temiz dünyaya zaman zaman kaçışı ifade ediyor.

Zaten insanlarda iç içe iki dünya (iki şahsiyet) var. Biri yaratılışından getirdiği, temiz, günahsız, lekelenmemiş bir şahsiyet. Yaratılışa uygun bir yapı (Ahsen-i Takvim) İkincisi, birincisini bir kabuk halinde örtmüş olan suni şahsiyettir. Bunu dokuyan sosyal şartlardır. Yüzeydedir, iğretidir. Toplumun, daha doğrusu sistemin insana verdiği şekildir. Bizatihi iyidir veya fenadır, hükmünü veremeyiz. Bu mesele nizamın sıhhatiyle orantılıdır. Yani şahsiyetimize şekil veren nizam iyi ise fertlerin şahsiyetleri de iyidir. Sakat bir nizamın şartlandırdığı tiplerin şahsiyetleri de pürüzlüdür.

İyi nizam (insani düzen) insanın asli benine uygun olanıdır. Bu şartlar içindedir ki insan, içiyle, dışıyla bir bütün haline gelir. Davranışlarında tutarlıdır, yoksa insan fıtratı mevcut şart-

larda çalışma halindedir. Neticede insanın dışında ilgreti bir şahsiyet kabuk bağlar. Dışta olması itibariyle ilk görünen de budur.

Böyle toplumların fertleri karmaşık davranışlar içindedirler, iyi-kötü iç içedir. (Çünkü içinde değişik ideolojiler çarpışma halindedir.) Hareketler bazen birinci şahsiyetin meyveleri durumundadır. -Şimdiki toplumumuzda olduğu gibi- böyle zamanlarda insanları fiillerinden dolayı yargılamak, iyi-fena suçlu-suçsuz hükmünü vermek zorlaşır. Bir an iyilik içinde olan insan biraz sonra, evvelki haliyle yapmasını düşünemiyeceğimiz şeyler yapar. Bunalım dönemlerindeki toplumlar böyledir. Fertler, meleklikten şeytanlığa kadar çıkarlar-inerler.

Meselâ Bingöllü İhsan'ı ele alalım. Sebebi ne olursa olsun o bir mahkûmdur. Kaçakçılık ve katillikten mahkûm. Bunlar görülebilenlerdir. Çünkü dışlaşmıştır. Hiç kimse bu fiilleri benimsemez, tasvip etmez. Çünkü cinayet insanca bir şey değildir.

Bir de İhsan'da millî meseleler karşısında «biz ne güne duruyoruz» diyebilen İhsan vardır. Bu, daha derindir ve köklüdür. Görebilmek için biraz dikkat gerekir. Kendi kendisinin muhakemesini yaptığı zaman kendisi de anlar. Bazen müsbet yönde ilgilenildiği zaman bu müsbet şahsiyetin sesini duymak mümkün olur. Bazen de beklenmedik bir zamanda kendisini ortaya koyar. (Sanatkârın veya inkılâpçının görevi buna ulaşmak ve buna hitabetmektir.)

İhsan'la konuşurken (Belki Kıbrıs konusudur) «Bu canı pek ucuza vermeyiz» derken dış beni, «Elbette uğrunda ölünebilecek değerler vardır» derken hayatın uyduğu başka bir kanuna (ideolojik yapıya uyma kanunu) işaret ediyor. «Bu, hiç olmazsa çirkin hayatımızın diyeti olur» derken de yaratılışına uygun şahsiyetini ortaya koyuyor. Birincisini temizleyebilmek için ikincisini feda edebileceğini ifade ediyor.

İşte insanımızın dramı.

Düşünüş, yaşayış ve kılık - kıyafet itibariyle bizden koptuğunu gördüğümüz -veya öyle sandığımız- insanların millî veya dinî olaylar karşısında ani olan uyanışları bizi düşündürüyor. Bu neslin girip sığınabileceği temiz değer yargıları da vardır. Fakat dikkatli olmak lâzım, bu kıymetli hazine kaybolabilir. İnsanımızın suçlanması veya acımasız yargılanmasından ziyade, yozlaştırıcı hayat tarzları ile iki asırdır insanlara sunabildiklerimizin bir muhasebesini yapmak mecburiyetinde değil miyiz?

Ve ey insanlar, içimizle dışımızı birleştiren ve bizi suçsuzluğa, günahsızlığa götüren bir hayatı getirin. Günah akan, çirkeflik yağan kapıları kapatın. Size ağır gelse de şu sözü söyleyeceğim: Öldürülen kimse öldürülmek suçundan hesapsız bırakılmamak gerekir. Soyulan kimse soyulmuş olmak yüzünden suçsuz değildir. Nasıl bir yaprak ancak bütün ağacın sessiz bilgisi ve isteği olmadan sararamazsa suç işleyen de toplumun gizli isteği olmadan o suçu işleyemez. (Olup biten tenalıklara göz yummak ona ortakçı olmak demektir.)

Ve siz ey adalet icra etmeleri gereken hakimler,

Dış görünüşüyle namuslu, fakat ruhiyle hırsız olan bir adamı hangi cezaya çarparsınız. Gövdesiyle katil, ruhiyle maktul olan bir kimse hakkında ne hüküm verirsiniz? Hareketleriyle zalim ve aldatıcı olduğu halde aynı derecede aldatılan ve zulme uğrayan kimse hakkında ne hüküm verirsiniz? Sonra nedametleri suçlarından daha büyük olanlar hakkında hükmünüz ne?..

Hakimler, millet imanında ve vicdanında makes bulacak suçları tesbit edin. Yeni değer ölçüleri getirin. Davranışlarımızı önünüze serip, yeni değer ölçülerinizle yargılayın. Suçsuz suçsuzluğunu bilsin. Suçlu cezasını çeksin. İşte o zaman kendi kendini yargılayacak mahkûmlar bulacaksınız.

MENDİL

M. Ali TAŞÇI

«Sabırla, koruk helva olur.» Rahmetli anam, sık sık söylerdi bunu. «Acele işe şeytan karışır.» «Ağır taş yerinden kalkmaz.» derdi. «Devenin çanı bile dengi dengine ses verirmiş.» «Her şeyin vakti saati vardır.» «Her bir şey yerli yerinde, vakti vaktinde kıymetlenir.» «Her işin başı sabırdır.» «Başı sabır olan işin sonu selâmettir.» «Sabreden derviş, muradına ermiş.» Sabırlı, yardımın bulmuş Mevlânın; sabırsız, içine düşmüş belânın.» derdi. Rahmetli ne çok da söz bilirdi. Her şeye bir mesel getirir, lafı gediğine koydu.

«Kızım» dedikce, «yavrum» dedikce, ağzından bir «kızım», bir «yavrum» daha çıkardı. Bir çift kötü sözü duyulmazdı. En kızdığı zaman söylediği: «Başka bir şey demem, Allah akıl-izan versin.» lafıydı. Keşke, şimdi sağ olsaydı da öğüt verseydi, mesel getirseydi. Söylediklerinin doğruluğunu, kabak başımda patlayınca anladım. Evvelden anam konuşur, ben dinlerdim. Koyunun kaval dinlediği gibi. Aha bu kulağımdan girer, öbüründen çıkar giderdi. Laf olsun diye, büyük bulunmuş işte, o konuştukça «Hıı, hıı-...» der geçiştirirdim. Meğer ne haklıymış kadın. Her bir sözü altınmış emme, anlayana. Evin önünde, ceviz ağacı kadar kocaman bir kayısı ağacı vardı. Anam, nisan gelip o kayısı, benzi kar gibi apak, yanakları pembe köy kızlarının cemaline benzer çiçek açtığında bir; bir de temmuz sıcakları bastırıp yumurta

kadar iri kayısıları, kehribar gibi kızardığında iki; işte bu iki zamanda coşar: «Beri gel anasının bir tanesi, beri gel de iyi dinle. Sen karnımdayken baban bir gün pazardan kayısı almış gelmiş, emme her biri yumruk gibi. Ağıza sığmasına imkân yok. Alına gibi ısıra ısıra yenmesi lâzım. Babanla evin ayazına oturduk. Dışarıda da bir sıcak var ki, hiç bir canlı, gölgeden dışarı başını çıkartamıyor. O derece mi o derece. Ben de kuyudan soğuk suyu çektim, bizim küçük bakır helkeyi doldurdum. Getirdiği kayısıları içine attık. Her birisi altın yumurta gibi helkenin içinde cıbıldıyor. Baban, helkeden aldığı kayısının yarısını bana veriyor, yarısını da kendi yiyor. Çekirdeğini de kapıdan dışarı atıyor. Yedik bitirdik en sonuncusuna geldik, aklım da kalbime geldi. 'Bir Köroğlu, bir ayvaz, bu kadar nimeti yedik. Çekirdeklerini de attık. Ha şunlar eksek zarar mı ederiz başımın bahtı,' dedim. Bizim köyde de her meyve var, bir kayısı yok. Baban: 'Zarar etmeselerdi bizden öncekiler ekerlerdi. İlk akıllı sen mi çıktın şimdiye kadar? avrat? Hem bu kayısılar sulak yerleri severler. Bağ sulak değil, bahçede de olmaz.' dedi. Ben de, 'evin önüne ekerim, her gün bir kova su çekerim. Allah bu kolları bana omuzlarımdan sarkasın diye vermedi ya. Kul sebep olmayınca Mevlâ verir mi,' dedim. Son kalan çekirdeği elinden aldım, dışarı attıklarını topladım. Bir tanesini avluya ektim, suyunu da eksik etmedim, aha bu oldu. Öbürlerini de bağa ektim. Bazısı çıkmadı, bazısı kurudu ya, kalanlar bol bol yetti de arttı bile. Ondan sonra köylüler, bizim kayısıların çekirdeklerinden alıp ektiler. Yâ kızım, dişi kuş yaparmış yuvayı. Hem de çamur sıvayı sıvayı. Erkek istediği kadar kazansın, karısı tutmazsa o ev, ev olmaz. Kazanması kolay, iş onu harcamada. Yerli yerince harcamada. Düşünmeden yapmayacaksın. Yaptığında acele etmeyeceksin. Sabredecek.sin. Sabırla koruk helva olur. Ben her daim sabredicilerden oldum, sen de sabret. Ah, bir de hayırlısıyla benim kara gözlü, sürmeli kızımı büyütüp, gelin edebilseydim. Elim ererken, gözüm görürken, başını duvatıp elini kınalatsaydım. Seni bir yoysaydım, uçursaydım yuvadan. Allah bana, dağlar gibi babayiğit bir oğlan vermedi emme, pınar gibi bağır söyündüren, selvi gibi gönül göyündüren sırma saçlı gonca verdi. Dallarım kurumadan, goncam solmadan bağ-göz edebilseydim. Al-beyaz yemenini başına alıp, mor ipek oyaların kaşına salıp, elimi öpmeye gelseydiniz. Artık «Seni» diye gezerim, ey kadir Mevlâm! Sen sabırlı kullarından eyle ya Rabbi!» dedikçe içimden, «anam gene başladı konuşmaya» derdim. Haklıymış, hem kadın ne haklıymış. Allah ayan mı etti nedir? Fazla yaşamadı, ecel aldı yer gizledi. O evin direğiymiş, o evin kandiliymiş. O O göçtü gitti fâni dünyadan, bizim ev de çöktü, ışımaz oldu. Hey garip anam, hey bahtsız anam! Bu cahil civelek kızın, senin kıymetini bilmedi. Nur içinde yat, mekânın cennet olsun.

Sabır. Gerçekten, sabırla koruk helva oluyor. Daha dün bağları, su yürümeden bellemiştik, kozalak bağlarken kesmiştik. Daha dün kayısı, erik, elma, armut, badem, kestane, evet daha dün çiçek açmışlardı. Sonra döktüler çiçeklerini, gök gök darı gibi çağlaydılar ilkin. Şimdi yeni bitti, yerlerinde yeller esiyor. Yarın yapraklarını da dökecekler. Daha dün, çubuklar ışkınları sanki korka korka sürüyorlardı. Şimdi yapraklarının koynunda aklı karalı, kırmızılı sarılı salkımlar, sallanıyor. Bedirebollar, gelin parmakları, çavuş üzümü, pancar üzümü, asma safkımı, büzüdükler, deve gözleri, kuş üzümü, çıtırık salkımlılar, yere yılkımılar hepsi hevenk hevenk. Dün öteki gün, ufacık neferlerinde, toz rengi kurumuş sarı çiçeklerin arasında oya boncuğu gibi olsa da bir, olmasa da bir sıralanmış taneler, parmak başı gibi kızardı. Serçe parmağı uzunluğunda, bir o yana bir bu yana dizilmiş koruklar, okka ağdırır oldu. Kışın karlar altında cansız cansız yatan kütük, baharın canlanıyor. Kollarından çocuk belercesine pamuk gibi sarı tüylere

belenmiş, sarınmış kozalar çıkıyor. Yavaş yavaş, o kadar yavaş ki, büyümesini kimse izleyemiyor fakat gün geçtikçe yaprakları, ışgınları, korukları büyütüp kocaman ediyor, kemâle erdiriyor. Hiç acelesi yok bağların. Hiç geri kaldıkları da yok. Her bir şeyleri yerli yerinde. Vakti saati gelince alıyorlar, vakti saati gelince veriyorlar. Ne bir eksik, ne bir fazla. Vazifelerini tamı tamına, yapabildiklerinin en mükemmeliyle yapıyorlar. Kuru kütük kendinden, sabırla üzüm çıkarıyor. İnsanlar da sabrediyorlar, koruklarından helva ediyorlar. Ya ben? Meğer sabır ne zor şeymiş. Ah ne olurdu, o köyde olsaydı. Kışın, lapa lapa karlar yağarken kavuşsaydık birbirimize. Cenâbı Mevlâm, dağı taşı bembeyaz giydirdiği vakit, bana da nasip etseydi gelinliğimi. Seymenler, palalarını çekip meydanlarda, karları tepe tepe zeybek oynasalardı. Şimdi bağlarla sırdaş ola ola, bahçelerle haldaş, pınarlarla yoldaş ola ola oturup beraber ağlaştığımız kızlar, etrafımda gülüşüp oynaşsalardı. Kır atın üstünden ağıp kaldırsaydım koçu. «Hey maşallah, maşallah! Yaradana bin şükür. Sahibine bağışlasın Aliah. Kem gözlerden ırak olsun. Hanesi saadet dolsun, dirilik düzenlik bulsun.» çekseydi görenler. Hey mor dağlar, mor dağlar! Ardınızda yarim var. Geçit verin, eylemen. Köyde sunası ağlar. Dağların ötesinde, toz duman içinde midir şimdi? Hangi dağda tepede, ovada kepirde, çukurda hendekte mi? Ne bileyim nerde. Kara toprakları kaç gündür döşek, kuru çarıklarını kaç gündür yastık ediyor. Gözlerini kan bürümüş, bıyıkları terlemiş mi? Yüzü gözü kan içinde, toprağı siperlenmiş mi? Sussayınca pınarlardan, soğuk sular içer mi? Martinini her atışta yar aklından geçer mi? Bölük bölük kara kuzgun dolaşır mı üstünde? Yoksa düşman can mı verir ayağında, destinde. Bergüzârım, yüreğinin üstünde mi Enam'ın? Kahpe düşman çepeçevre kuşatmış mı dört yanın? Gözün kırpar, mihnet m'eder hay huyuna dünyanın? Yılanlar mı çöreklenmiş, aslanımın postunda? Hangi dağ koyağından ağıp gider engine. Mermileri zayi olmaz, varır mı ki dengine. Sevinçli mi, hüzünlü mü, açık mıdır, tok mudur? Barabarca can aldığı candaşları çok mudur? Düşmanın tüfengi yegan, onlarınki yok mudur? Devirir mi gâvurları, birbirinin üstünde. Hangi günün sabahında, öğlesin de, sonunda. Gelir m'ola koçyiğitim, bıyıkları burulu. Muradımız mahşere mi, ayrılığın yolunda. Kadir Mevlâm göstermez mi düğün dernek kurulu. Otlar mı var, yersiz yurtsuz mezarının üstünde. Sisli dumanlı dağlar. Üstünüzde düşman var. Koyvermeyin düşmanı. Allah hesabın sorar. Ne zaman gelecek yiğidim. Göz açıp gördüğüm, gönül verip sevdiğim ne zaman dönecek.. Ey bağ, daha ne kadar benimle sırdaş olacaksın? Sen pınar, daha nice gözlerime yaş olacaksın? Yapraklar, kaç taneniz göz yaşlarımı silmek için sıra bekliyor? Yoksa daha nicelerini çubukları içlerinde mi saklıyor? Ey başı bulutlara değen zıvlan dağ! Sırtında bir dal kara çam, bir kol kaba ardıç bitirmemişsin, göğsünden pınar akıtırsın. Kendi başın boran bağlar günlerce, bağrımı sönmeye yel getirirsin. El ver bana, enginlerden sual eyle. Dil ver bana, dengin yerden haber eyle. Ahım tutmasın seni, kabaca bağrı olmamış, güzelce göğsüne gün vurmamış dağ! Ah hayın düşman! Yine gâvurluğun depreçti. Yine zalımlığın depreşti. Yine taşkınlığın depreştL Gövertiye gözün dikmiş yaban eşşeği gibi sahipsiz bostan gördün değil mi? Hıçkırıp geliyorsun. Ah nefsi azgın domuz ah!..

Geçmiş ne kadar çabuk geçiyorsa, gelecek o kadar geç geliyor. Beklemek güç, sabır tahammül bırakmıyor. Koruları nasıl helva edem, bilmem ki.

***

Köyleri, dağın eteğinin az aşağısındaki düzlükteydi. Dağdaki Pınarbaşı'ndan bir pınar süzülerek aşağılara, ovaya doğru kıvrılır giderdi. Pınarbaşı'nda herkesin bir bahçesi vardı. Bahçe olup da canım işte, zaten dağ başı. Azıcık yerde herkesin aşı olursa, hane başına gıdım

gıdım toprak düşer. Üç ayak enlinde beş kulaç uzununda sanki, küçük küçük bahçeler. Hiç yoktan iyidir, yine de herkese yeter. Pırasadır, turptur, domatestir, hıyardır, patlıcan, havuç, patatestir, yer elması, fasülyedir, marul, tere, maydanoz, soğandır, ekerler sığdırabildiklerince. Baharda, yazda tazelerini, kalırsa kışın kurutluklarını yerlerdi. Beş-altı karık pırasayla karık bağlarından kaçan sulardan adam kellesi gibi büyüyen kara turplar, iki-üç karıklık soğan bir kış yeterdi bulgur pilavının yanına. Bahçelerin kenarlarına, sarıçiçek, nergis, zambak, goncalı sarmaşık, neslihan, güllerini açа açа dam boyu büyüyen çiçekler ekerlerdi. Mayıs sonunda bahçelerin köşelerindeki kırmızı güller de açarlardı.

Köylerinin, Pınarbaşı kadar güzel bir yeri daha varsa, o da bağlıklarıydı. Bağları da pek çok değildi. El kadar bahçeleri varsa, avuç içi kadar da bağları vardı. Önemli olan, vardı. İyi kötü herkesin vardı ya bağı. Kötü olsun, kendinde bulunsun. Allah yokluğunu gösterip elin eline bakıtmasın. Konu komşu olmayana her vakit verir ya, kendininki gibi olur mu? Elden gelen öğün olmaz. Öğün olsa doyum olmaz. Doyum olsa her vakit bulunmaz.

Yaz gelende döverler son harmana koşulunca, bahçelerden sular kesilirdi. Bağ yolları şenlenirdi. Elinde sepeti yayalar, heybesinde küfesi eşekliler, atlılar. Tozuda tozuda, uça uça dikenlere ip bağlayarak bağlara, koşup giden, koşup gelen çocuklar. Bağlık düğün dernek gibi olurdu. Baharla yaz,bahçeler; yaz sonuyla güz, bağlar; kızlar için oyun yeriydi, şenlik yeriydi. İlk önce, gelin parmakları pembe, pembe, pancar üzümleri kırmızı kırmızı, bedirebollar sarı sarı, deve gözleri siyah siyah ererlerdi. Diğerleri de onlara bakarak yavaş yavaş benlenirlerdi. Üzüm üzüme baka baka benlenir, erer giderdi. İlk elde gelin parmakları, pancar üzümleri, deve gözleri bitiverirdi. Zaten fazla olmazdı bağlarda onlardan. Çocuklardı düşmanları onların. Ocak ocak, çubuk çubuk, yaprak yaprak ararlardı. Bulunca sevinçten bağrışırlardı salkımla ellerinde. Zaten bilirlerdi de her birinin yerlerini. Geceleri tilkiler ara sıra uğrak verirler, insan gibi tane tane yeler, saplarını bırakırlardı salkımların. Ah köpekler, ah o hayın köpekler! Havkalaya havkalaya kanaatsizce yerlerdi uğradıkları bağları. Saça saça, döke döke. Yine de yeterdi kurda kuşa, köylüye üzümler. Bereketini bol ederdi Allah. Halil İbrahim bereketi verirdi sanki.

Sabahları erkenden, evin işini görüp, avluyu süpürüp, sığırı katan kızlar, bağ yoluna düşerlerdi alay alay koca avratlarınan. Şarkı, türkü söylerlerdi. Mani atışırlardı birbirleriyle. Sonra bağlardan, gecenin ayazından ve tadından yarılan bedirebollardan toplayarak köye dönerlerdi.

Altmışlık babasından başka kimsesi yoktu. Anası kara toprağa karışmış öksüzdü. Köyün en güzel kızıydı. Tarlalarını ortağa verirler, bahçeyle bağı, babasıyla işlerlerdi. Onları işlemek de iş miydi? Fındık, çerez yemek kabilinden bir şey. Bahar gelip karlar eriyicek, iki bel bahçeye, üç bel bağa vuracaksın; bir iki kere çapalayacaksın, sulayacaksın, işte o kadar. Babası müsaade etse, bir çift de at alıp başında bulunsa, icabı halinde bütün tarlalarını ekip kaldırabilirdi. Ama babası bir komşunun da sebeplenmesini istiyordu. Ortaktan gelen de yetiyordu Allah'a şükür.

O sene bahçe de, bağ da, ekin de hepsi iyiydi. Yalnız köyün en güzel kızının nişanlısı, seferberliğe gitmişti. Ötekilerinin nişanlıları yavukluları gibi. Seferberlikten ya gelinir, ya gelinmezdi. Köyde, koskoca köyde erkek kalmamıştı. Kimbilir nelerde çarpışıyorlardı? Ömrü vefa edecek miydi, yavuklusunun dönmeye? Yoksa gelebilirse künyesi mi gelirdi bir çokları gibi? Elbette gidenlerin hepsi geri dönmeyecekti ya. Savaştı, seferberlikti bu. Bazısı şehit, bazısı gazi olacaktı. Sağlam, sakat, kör, topal kavuşmayı ne kadar da istiyordu. Ya bir de esir olur,

kurşuna dizerlerse! Ya bir de düşman alıverirse her tarafı, esir ederse herkesi. Bunları, hiç mi hiç düşünmek istemiyordu Boğazı düğümleniyor, gözleri doluyordu. Sonra yanaklarından yerlere üzüm taneleri gibi yaşlar, yaşlar...

Gönlü gamlı, gönlü kederliydi herkes gibi. Her zaman en mutlu günleri geçirdikleri bağlar bahçeler sıkıyor, hiç güzel görünmüyorlardı.

Bağ zamanıydı. Sabah erkenden kızlar yine üzüme çıkıyorlardı. Düşmanın geldiğini o gün haber aldılar. Köylü endişeye düştü. «Kaçalım!» dediler. «Dağlara, yukarı çıkalım, gidelim!» dediler. Nereye kaçacaklardı? Ayak yırtan köpek dişi gibi taşlardan başka bir şeyi bulunmayan dağlarda, kaç gün barınabilirlerdi? Neresinde barınabilirlerdi? Yağmur yağar sığım sığım, soğuk yakar kamçı gibi. Boğazlar poyrazı çekerdi ıslık çaldırarak. Çakmak çakmak pis taşların aralarından ot bulmak için koyunların ağızları yırtılırdı. Ya köylü ne yer, ne içerdi dağlarda? Hem dağlara her köy çıkıverirse mahşer olurdu, ana baba günü olurdu her yer. Köyü bile ararlardı sonra. Dağlarda toplanınca düşman, kurtların sürüyü çevirdiği gibi çevirirdi. Verirdi gülleyi, verirdi gülleyi. Bölük bölük kırardı milleti. Düşman bu, acır mı adama? Kaçsalar bile canlarından başka bir şey götüremeyip sefalete çıkacaklardı. En iyisi, köyde durmalıydılar. Gün doğmadan neler doğardı. Hele bir düşmanın boyu posu görünsün.

Başka ne yapsınlardı? Belki düşman gâvur eziyeti yapacaktı. Yine de onlar sabredilmesi gerekene sabredecekler, kan kusacaklar kızılcık şerbeti içtik diyeceklerdi. Ya sabredilmeyeceklere? Elbet Allah Kerimdi. Karşı gelseler, düşman köyü yerle bir edebilecek durumdaydı. Şimdilik en doğru yol buydu. Sırtı yere gelmeyen pehlivan olur muydu? Köprüden geçinceye kadar, evet köprüden geçinceye kadar...

Düşman, köyde konakladı. Köy camiini cephanelik, medreseyi kışla yaptı. Medrese duvarlarının takta kuşaklarına, halka çakıp at bağladı. Gelir gelmez, köylünün elinde olan her şeyi almıştı. Danaları köy damına, davarları odaların ahırlarına topladı. Köy meydanına topladı. Köy meydanına kurdurdu kazanları, yaktırdı meydan ateşlerini. Her öğün danalardan, davarlardan cızır cızır dağlar gibi kebaplar yapıp yedi. Ekmeklerini her öğün dört beş haneye yaptırdı. Bağlarda üzüm komadı. Bahçeleri talan etti. Boğazlarda sarı lira, alınlarda ağça, bileklerde cebe bırakmadı. Askerler köyde cirit atıyorlar, dışarı çıkan kadına kız sataşıyorlardı. Geceleri bulundukları yerden, bitmez tükenmez kahkahalar geliyordu. Hiç bir ev, uyuyamıyordu sabahlara kadar. Allah göstermesin, evleri basarlar da kadını kızı perişan ederler diye.

Erkekler getiriyordu çeşmeden suyu. Daha doğrusu ihtiyarlar, çocuklar. Askerler, bazen çocukların ellerinden kapları zorla alıyorlar, nişan yapıp taşlarla eğiyorlar, kırıyorlardı. Çocuklar ağladıkça gülüyorlardı. Şükür ki onların avlularında kuyuları vardı. Yoksa, altmışlık babası suyu nasıl getirecekti. Askerler, elinden kaplarını almaya kalksalar nasıl sabredecekti. Düşman gelirken evde seccadesinde ağlamıştı. Yaşlı gözlerle dua etmişti kurtulmaları için.

Üçüncü gündü. Kuyudan su çekiyordu. O sırada avlunun önünden geçen düşman Komutanı, bakmış bakmış, sırıtarak gitmişti. Hemen içeri girdi, kapıyı sürdü. Bir daha dışarı çıkmadı ya, köpek bozması pis herif, aynı gün evin önünden üç dört defa daha geçti. Bu durum, ertesi ve daha ertesi günü de devam etti.

Düşmanın gelişinin altıncı günüydü. O muhtar Komutan, eve gelerek kendisini babasından istedi:

— Bak babalık, kızını prensesler gibi yaşatırım. dedi.

Hıh-.. Prensesler gibi yaşatacakmış. Bu köyde kullanıp, öbür köyde atacağım demiyor da, prensesler gibi yaşatacağım

diyor. Güç ile güzelliğin olmayacağını, Müslümanın gâvura kız vermeyeceğini bilmiyor daha. Gerçi biliyor, hem de gâvur gibi biliyor emme zorbalığına güveniyor. Alıcı kuş gibi tepeden ineceğine güveniyor.

Bu duruma çok kızan babası, Komutanı kogdu:

— Komutan, Komutan! Geldiğinin haftasında boyundan büyük işlere karışıyorsun. Ben sana, değil kızımı, it değmiş ayrunımı bile vermem. Buralarda kalıcı değil geçicisin. Başına iş açıcı olma! Edebinle gel, geç, git. Edepsizlik etme, diye okkalı sözler söyledi. Komutandaki de yüz değil manda derisi. Laf anlamaz, söz dinlemez. Yüzüne tükürsen, yağmur yağdı sanır hayın oğlu hayın.

Komutan kahkahalarla güldü:

— Şimdi gidiyorum. Yarın gene bu zaman geleceğim. Gönlünce. Kızını verirsen ne âlâ, yoksa eziyetle alırım, diyerek çıkıp gitti.

Ertesi gün, kız iç odada, babası da dış odadaydı. Komutan gider gitmez, kaçmayı kaç kere denemişlerse de nöbetçi dikmişti köyün etrafına köp'oğlu köpek. İçerden dışarı, dışardan içeri kuş uçurtmuyorlardı. Mesele bir anda köye yayıldı. İhtiyarlar toplanıp gittiler. Yalvardılar. Her isteğini yaptıklarını söylediler. Bu işin köye çok ağır geleceğini anlattılar. Komutan, Nuh diyor da Peygamber demiyordu. «Ben onlara bir günlük izin verdim. İstesem zorla alırdım fakat izin verdim. Kötü mü ettim? Siz hiç karışmayın bu işe. Her kim onları saklamaya kalkarsa, karıları, kızları askere verilecektir. Şimdi herkes evine dağılsın, işine baksın. Siz onlardan önce kendinizi düşünün.» diyerek kovmuştu. Köylü: «Bugün sana, yarın bize. Bugün komutanı yarın askeri. Bu iş böyle başlarsa böyle gider. Birimizin namusu, hepimizin namusu. Ya bu işten vazgeçer, ya bu iş burda biter.» demişse de babası: «O zaman bizi daha çok suçlu çıkarır. Köyü yağma ettirir. Kadını kızı Allah göstermesin perişan ederler. Ben işimi beceririm. Yalnız yarın bir gün, size de bir kulp bulur, bir şeyler yapmak ister, dikkatli olun.» diye köylüyü başından savmıştı. Sabahtan beri saatlerdir bekliyorlardı. En nihayet Komutan, yanında iki askerle geldi. Kapıyı kilitli görünce:

— Aç babalık, kapı kilitlemekle ne değişir? dedi .müstehzi. Babası kapıyı açmadı.Yalvardı, yakardı içerden. «Git Komutan, senin bu yaptığın yakışık olacak iş değil. Gel bizim ahımızı alma, senin başın da gen olmaz sonra.» dediyse de Komutan, «Aç!.. Aç!..» diye ayak diretip duruyordu. Babası açmadı. İki askerin omuz vuruşlarına dayanamıyan kapı kırıldı. Komutan, tabancasını çekti, babasını göstererek:

— Bağlayın domuzu. dedi.

Babası:

— Durun, durun diyeceğim var.

Askerler durdular.

— Ulen Komutan, bizim burada destursuz, değil haneye girmek, bağa bile girilmez. Destursuz bağa giren senin gibi eşşeğin kulağını keserler, ayıbı meydanda gezsin diye.

Komutan:

— Konuşturmayın, bağlayın! dedi.

Askerler altmışlık Türke yaklaştılar. Kocamış bir aslana kurtların yaklaştığı gibi. Sinsi sinsi, hayın hayın, yavaş yavaş, kendilerinden emin. Lâkin yaklaşmalarıyle beraber, yere yığılmaları bir oldu. Babası, sağ yanındaki askerin kasaturasını çektiği gibi iki askeri de haklamıştı.

Bunu hiç beklemeyen Komutan, donup kaldı. Şimdi, Türk'ün ne olduğunu daha iyi anlıyordu. Babası, elindeki kasaturadan kan damlayarak, yavaş yavaş ilerledi. Birden Komutanın kapı tarafına kayarak:

— Türklerle hiç bir zaman baş edemiyeceksiniz. Buralar sizin mezarınız olacaktır, diye Komutanın üzerine doğru yürüdü. Yapacağı en doğru hareket buydu. Ne kızını kurtarabilecek, ne de kendisi kurtulabilecekti. Zira, Komutanın

tetiği çekmesi an meselesiydi. Hiç olmazsa kahramanca ölmeliydi.

İki el silâh sesi duyuldu. Babası yere yığıldı. Son sözü Kelime-i Şehâdet'ti. Durumu anahtar deliğinden gören kız ise, pencereden atlayarak, çoktan köyün içine dalmıştı.

İç kapıyı kıran Komutan, açık pencereyi görünce her şeyi anladı. İşin, düzenlediği gibi gittiğine sevindi. Yüzünde tebessüm, yavaş yavaş evden çıktı. Kızın saklanacağı evlerin kadınlarını, kızlarını askerlere verişini düşündü. Kaç gündür onları zor zaptediyordu. Bir saat geçmeden evlerin diplerinde askerlerin sevinçlerini, kadınların çığlıklarını işitecekti. Kendisi de bu arada odasında...

Kafasında düşünceler, askerlerin olduğu yere doğru yürüdü. Birden, kızın cephanelik olan camiye girdiğini gördü:

— Cephaneliğe giren vaaaarrr!.. Yetişiiiiinn!.. diye bağırarak koşmaya başladı.

Komutan ve askerler, cephanelik olan camiye girdiklerinde, bir elinde sopanın ucuna bağlanmış yanan bir gazlı bezle, öbür elinde ekmek bıçağıyla kızı dikilir gördüler. Şaşırdılar... Arkadan gelenler de girdiler. Komutan: «Çabuk geri çıkın! Havaya uçuracak bizi.» diyesiye kalmadı. Kız fazla beklemedi. Elindeki meşaleyi barut fıçılarına doğru fırlattı...

İnfilâk sesine gelen köylüler, birçok tanınmaz ceset parçalarıyle, köyün en güzel kızının, daha on dokuzunda seferberliğe giden Turgut'u için, saçının tellerinden süsleyip işlediği, mendili buldular.

BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASININ ŞARTLARI

1 — Yarışmaya, herkes istediği miktar eserle katılabilir.

2 — Yarışmaya katılan eserlerin daha önce başka bir yerde yayınlanmamış olması gerekir.

3 — Konunun seçimi sanatkâra aittir. Herhangi bir sınırlama bahis konusu değildir.

4 — Eserler daktilo edilmiş olarak veya düzgün kitap harfleriyle, kağıdın bir yüzüne yazılmış halde gönderilecektir.

5 — Eserin hacmi sınırlı değildir.

6 — Dereceye giren eserler, Pınar dergisinde ve gerekirse kitap olarak, neşir hakkı Pınar'a ait olmak üzere yayınlanacaktır.

7 — Dereceler, birinci, ikinci, üçüncü tarzındadır. Birinciye 10.000 lira, ikinci ve üçüncüye mansiyonlar verilecektir.

8 — Yarışmaya katılacak eserler, en geç 15 ağustos 1975 tarihinde «Pınar Dergisi, Büyük Hikâye Yarışması, Nuruosmaniye Cad. 8/3» adresine ulaştırılmış olmalıdır. Eser, taahhütlü olarak gönderilmelidir.

9 — Yarışmaya katılanlar, kısa biyografilerini de göndermelidirler.

10 — Yarışmaya gönderilen eserler iade edilmez.

11 — Dereceye girmeyip de Pınar'da yayınlanması uygun görülenler yayınlanacaktır.

Yarışmaya katılacak olanlara şimdiden başarılar dileriz.

Mehmet Çetin Ağabey (önde solda) çok sevdiği dâvâ arkadaşlarıyla birlikte görülüyor. Sağda Aykut Edibali, üstte soldan sağa Yılmaz Karaoğlu ve İrfan Küçükköy.

Mehmet Ağabeyimiz...

A. T.

Mehmet Abi. Bu üç harfli kelimenin neler ifade edebileceğini şimdi daha iyi anlıyoruz. Nüfus kütüğüne Mehmet Çetin ismiyle düşen ve silinen bu insan, bizim ağabeyimizdi. Kollarımızda son yolculuğuna uğurlarken, hasret gözyaşlarımızla bizi yalnız bırakan bu insan, bizim babamızdı. Evet, hasret gözyaşlarımızla. Tabutu içinde, kevser gibi duru yüzüyle, bize bir tebessümle ışır gibi duran dudaklarıyla, sanki müsterih olun, diyen anamızdı. Kendi gidip, bizi ısıtan sevgisini içimizde bırakan anamızdı. İnanabiliyor musunuz, soruyorum sizlere, Mehmet Abi'nin bir başka âleme göçtüğüne kendinizi inandırabiliyor musunuz? Hâlâ, o, sizi ılıtan şefkatini duymuyor musunuz? Halbuki, şimdi O, bir başka dünyada, yeni dostlar buldu bile. Bizi de hatırlıyor mu, kimbilir? Elbet hatırlıyordur. Onun baba şefkatini içimizde hissetmemizin sebebi ne, değilse? Mehmet Abi, büyük

insandı. O'nu Pınar okuyucusuna nasıl tanıtalım? Bizimkisi, o kadar anî bir yalnızlaşma ki, Mehmet Abi'nin bizi saran havasından o kadar anî bir soyuluş ki, bir alabora hali yaşıyoruz hislerimizde. Yukardaki cümlelerin perişanlığı bundan.

Mehmet Çetin Ağabey Afyon'da doğmuştu. 1940 yılında. Bu hesaba göre, otuz beş yaşındaydı. Gençti daha. En önemlisi, ömrünün her saniyesini verdiği dâvasının bahara erişmesi özlemindeydi. Ömrünün baharını, inancının baharına adamıştı. Son sözlerini, son nefesini kucağında verdiği Yavuz Aslan Argun Ağabey naklediyor: Şehadet Kelimesi. Bu inanç bildirimi, Allah'ın huzuruna giderken, dünyaya geliş sebebinin şuurunda olduğunu, dünyadan ayrılırken bir kere daha ifade anlamını mı taşıyordu? Bilemiyoruz. Şehadet kelimesinden biraz önce ise Yavuz Ağabey'in «dâvamız yaşayacak, sevgili ağabeyim» sözünü, «amennâ ve saddakna» karşılığıyla doğrulamıştı. Ölüm karşısında nasıl da hazırlıklıydı, metindi! Kardeşlerinden ayrıldığı için, inancının zafer haberlerine teşne olduğu bir zamanda hayattan kopuverdiği için, yüreğinde bir hasret sızıltısı oldu mu, onu da bilemiyoruz. Ama, biz ondan ayrılırken, O'nu bir daha dünya gözüyle göremeyeceğimizi düşünürken, tarif edilmez bir burkulma hissediyoruz içimizde. Ölümü bizzat karşılamaktan, onu bir kardeşinin, ağabeyinin üzerinde müşahhaslaşmış görmek daha çok ezîyor insanı.

Mehmet Ağabey, Pınar'ın baskısının yapıldığı Otağ Yayınevinin sahibi idi. Sahibi dedikse, bu öyle bildiğiniz sahiplikten değil. Dâvâ adamının mirası mı olur arkada bırakacağı? Derler ki, Osman bey'in bir savaş takımı ile birkaç da koyunu varmış dünyadan göçerken. Onları da kavga arkadaşlarına bırakmış. Bundan daha güzel örnekler de var tarihi mücadele seyrimiz içinde. Mehmet Ağabey'in sahipliği de öyle. Mirası yalnız mücadelesine kalan bir sahiplikten ne anlarsanız, öylece yönetiyordu Otağ'ı. Mehmet Ağabey, bir ilmî araştırma dergisi olan «İlim, Kültür ve Sanatta GERÇEK»in kurucusu ve yöneticisi idi. Mehmet Ağabey'i yalnız bu iki şeyle tanımanız çok eksik bir tanıma olur. Pınar'ın kapağından en son kelimesine, düşüncesinden çizgisine kadar Mehmet Ağabey'in ikazı, tashihi, telkini, tavsiyesi vardır. Kapak ressamımız Salim Okan kardeşimize, Mehmet Taşdiken'e, M. Akif Ak'a, Mehmet Ali Taşçı'ya, desen çizen kardeşlerimize, şairlerimize, Pınar'a emeği geçenlere sorunuz. Elimizden tutup bize yol gösterendi O. Bize kanat çırpmayı öğretendi. Onunla çalışmak ne güzeldi. Bir yanlışınızı gösterirken, sanki zihnindeki binlerce kelime arasından en az üzücü olanı seçip kullanmak ister gibiydi. Halbuki, yüz ifadesi o kadar tatlı idi ki, en ağır kelimeyi kullansa dahi -kullanmazdı ya- hislerinizde küçük bir kırılma duymazdınız. Sizi, kendi havasında eritirdi. O kadar hazırlardı ki tavrıyla, emrettiği bir şeyi yapabilmek için son kelimesinin bir an evvel bitmesini beklerdiniz.

Bünyamin, Otağ Yayınevi'nin dizgi işlerinde çalışan bir küçük kardeşimizdir. Ahmet, cilt işlerinde, Mehmet, baskıda çalışır. Yaşları küçüktür. Ağabeyleri vardır kendileri gibi çalışan, kendilerinden büyük. Onlara sorunuz. Size Mehmet Ağabeyi anlatsınlar. Ayağının kırık olduğu ve Yayınevine gelemediği günlerde, öğleyin beraber yedikleri yemekler bile tatsızlaşmamış mıydı? Ya o, Mehmet Ağabey'in vefatı haberini aldıkları gün? Ağızlarına götürdükleri, Mehmet ağabeysiz yedikleri her lokma nasıl da zehir kesilmişti! Yemekleri tabaklara bizzat eliyle yerleştirirdi. Şimdiki gibi gözlerinin önünde. Yemekleri matbaa insanıyla taksim ederdi. Her kaba eşit bölüştürürdü. Ne bir kadrat fazla ne bir kadrat eksik. Şimdi hatıralarıyla avunuyorlar. Mehmet Ağabey, sabahları matbaaya erken gelirdi. Bütün katları dolaşırdı şöyle bir. Herkesin hal'ini hatırını sorardı. Başlarını sıvazlardı küçük yavrularının. O an içlerinde duydukları hazzı anlatmaları mümkün değil. Acı haber kendilerine ulaştığında inanamadılar önce. Hepsinin gözlerinde şaşkınlık vardı. Otağ'da, Mehmet Ağabey'e yardım eden Abdüllatif kardeşimiz, «hâlâ geliverecekmiş gibi geliyor» diyerek belirtiyor bütün kardeşlerinin hislerini. Şimdi Otağ'ın her eşyasında Mehmet Ağabey'in izlerini görür gibi oluyorlar. Otağ'a, Onun havası öyle sinmiş bulunuyor ki Muazzez hatıraları hiçbir dönemde silinmeyecek. Unutulmayacak.

Mehmet Ağabey'i, bu maddi ilişkiler içinde de anlatamayacağız, mümkün değil. Dedik ya, O, kendisini parça parça sindirmişti etrafımızdaki her şeye. İnsanlar, çok içli dışlı oldukları şeyin farkında olmazlar ekser zaman. Meselâ yürek atışlarının pek az farkındadırlar. Ancak bir sancı başladı mı sol böğrünüzde, oranızda damarlarınıza kan gönderen yumruk kadar bir varlığın bulunduğunu hatırlarsınız. Her gün yudumladığımız hava da öyle. Ancak, etrafımızda azalırsa, berraklığını yitirirse, saflığında bulanmalar olursa hissederiz varlığını. Mehmet Ağabey de öyle miydi, bilemiyoruz. O'nunla içli dışlıydık mutlaka. Yani bizdeki güzellikleri o büyütüp, geliştirmişti. Meğer sol böğrümüzde atan O imiş. Meğer yudumladığımız saf havada O'nun sıcak nefesleri varmış. Havası sinmiş meğer, masaya, sandalyeye, kitaplara, baskı makinalarına, tüm hayatımıza.

Masanın üzerine hep birkaç renk kalem koyardı. Bunlarla kitapların tashihini yapar, üzerinde gerekli düzeltmelerde bulunurdu. Pınar ve Milli Mücadele'nin tashihleri ile uğraşan kardeşlerimiz, her vardıklarında onlardan birini alırlar, tekrar da yerine koymazlarmış. O gün, ayağı kırık olmasına rağmen Otağ'a gelmiş, Baymirza Hayıt'ın «Rusya ile Çin Arasında TÜRKİSTAN» kitabının tashihleri ile uğraşıyor. Yavuz Ağabey de var. Yavuz Ağabey, «Sevgili Ağabeyim, nasıl kırarsın ayağını, bunun hesabını bize nasıl vereceksin» diye sitem ediyor. Sitem de değil ya. Fakat Yavuz Ağabey'in canının sıkıldığı belli. Mehmet Ağabey, onu teskin etmeye çalışıyor. Gene o dost gözleri ışıldayarak. Küçük gülümsemelerle. «Yavuzcuğum, diyor, ne yapalım, yani. Bilsek yapmazdık elbet.» Yavuz Ağabey, bir yandan, içinden kıvranıyor, bir yandan da takdirin sesini duyuyor. Susuyor. Mehmet Ağabey havayı değiştiriyor yeni bir konuyla. «Len Ahmet, diyor, —'len' kelimesi O'nun Afyon'dan getirip bize bıraktığı tatlı hatıralardan birisidir— Len Ahmet, söyle şu tashih yapanlara, burdan kalem almasınlar. Her hafta başında buraya kalemler koyuyorum. Ucu incelerini seçiyorum satır aralarını rahatça çizebileyim diye. Onlar gelip alıyorlar.» Gülüyor. Kızarak söylediği anlaşılmasın diye. «Ama, diye ilâve ediyor, artık kilitledim masanın içine. İsteseler de alamazlar.» Yine gülüyoruz. Şimdi, o masanın yanına vardığımda üzerindeki kalemleri gördüğümde, «len Ahmet» diye uzaklardan bir ses gelir gibi oluyor. Mehmet Ağabey'imin, tatlı yüzünü görüyorum. Eşyanın canlanması gibi bir olay var. Varlığını havaya sindirerek yaşayan, sivri davranışlarla görünmeyen, ama mutlaka yaşayan bir örnek ararsak Mehmet Ağabey'i buluruz. Tevazuu öyleydi ki, dünya kadar geniş yüreği, herkese dağıtmaktan çekinmediği şefkat ve sevgisi vardı. Onun yanında bir Ağabey-küçük kardeş farkı bile kalmazdı. Edepliydi. Herkesle konuşacağı bir şeyi bulunurdu. Az konuşurdu ama konuşurdu. Konuşması, şefkatini belli etme insiyakının bir itişi gibiydi.

Bugün madden ayrıldı aramızdan. Küçük yetimleriyle beraber binleri bulan öksüzler bıraktı arkasında. O'nun ismi, içimizi her zaman kaynatacak, her andığımızda, yüreğimiz kabaracak, tatlı hatıralarıyla gözyaşlarımıza kadar gelecektir. Mehmet Ağabey'i böyle bir acı ile anmak o kadar zor ki, tarif edilemez. Allah hepimize sabır versin. O'nun, hayatını uğruna verip, çok mutlu günlerini göremediği dâvâsından saptırmasın bizleri. O'na, mesut kabrinde en büyük hediye, kardeşlerinin göndereceği fatihalar, zafer haberleri olacaktır.

Mehmet Ağabeyim, hayattayken bazen canını sıkardık. Sana nazlanmak istediğimize say. Bundan sonra, sana lâyık kardeşler olmak en büyük şlarımız olacak. Zannetme ki, madden kopuşun, seni unutturacak. Vereceğimiz her kararda, «Mehmet Abi olsa bu konuda nasıl düşünürdü» diye soracağız. Zaten dâvâ adamları, yetiştirdikleri öğrencilerinde yaşamazlar mı? Sen nasıl, Sen'den önce geçenlerin kutlu mirasını, canın kadar aziz bilerek koruduysan, bizler de öyle. Tarihten devraldığımız mübarek miras, şimdi Sen'in hatıralarınla da büyüdü. Bu ağır görevi taşımamız için, Allahımız bize güç versin. Yardımını esirgemesin.

Mehmet Ağabeyim, İnşaallah Allah'ın rahmeti Seninledir. Kabrin nur ile dolsun, makamın Cennet olsun.

RABAS

Kollektif Şirketi

RAİF - BASRİ ve MUHARREM

K U R U

Adres : Tomruk Sokak, Tomruk Çıkmazı, Santral Han No : 5 Tahtakale - İSTANBUL

Telefon : 22 96 92

ANKARA

1971

Cem

CEM KUNDURA G A L E R İ S İ

Adres : Zafer Meydanı, Zafer Çarşısı No : 67 Tel : 25 35 31

Kızılay — ANKARA

MÜRSELOĞLU

PLASTİK SAAYİİ

MEHMET BURSA

Her türlü sipariş işleri yapılır.

Güngören, Söğütlü yayla,

Barbaros Hayrettin Cad. No. 23

Bakırköy — İSTANBUL

DAVUTOĞLU

KOLLEKTİF ŞİRKETİ

MEHMET ve TAHSİN

DAVUTOĞLU

TRİKO VO KONFOKSİYON İMALAT - TOPTAN

Merkez :
Mahmutpaşa, Yanıksaraylar Kurt İşhanı Zemin Kat No. 18 - 23

Şube :
Yeşildirek, Gürün Han No.598 - 650

İ S T A N B U L

Tel. :
Merkez : 27 10 75 / 18
Şube: 27 70 88

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

● *Orta Asya ve bilhassa Türkistan tarihinin dünyaca tanınmış başlıca otoritelerinden biri olan, kıymetli araştırıcı Dr. BAYMIRZA HAYİT'in uzun zaman ve büyük emek sarfı ile Doğu ve Batı kaynaklarının orijinal nüshalarından faydalanarak hazırlamış olduğu ilmî eser...*

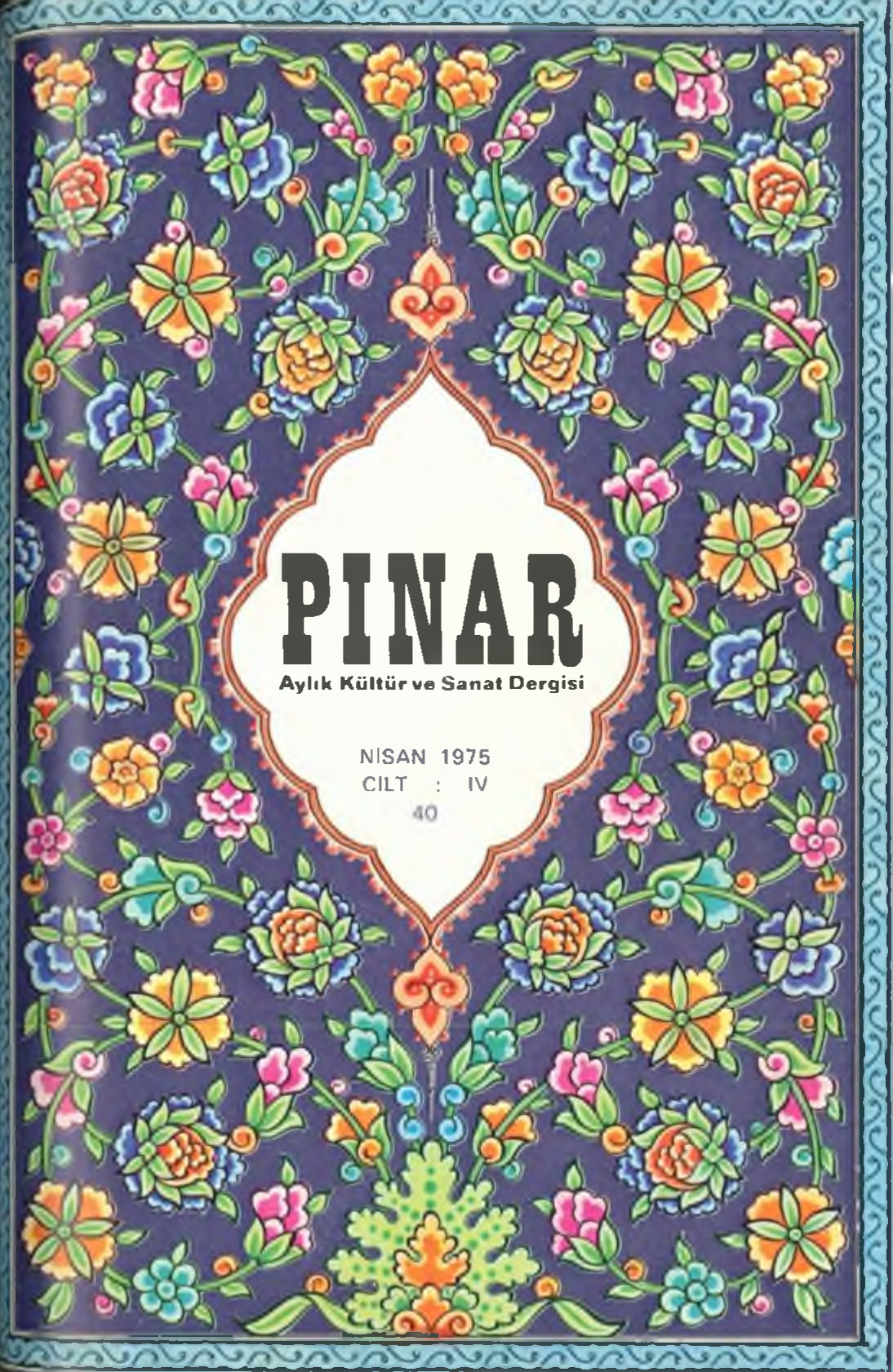
RUSYA VE ÇİN ARASINDA

TÜRKİSTAN

1. *Birleşik İmparatorluktan Çok Devletlere Parçalanma Devrinde Türkistan.*
2. *Türkistan Müstakil Devletleri.*
3. *Türkistan'a Rus Hücumunun Başlaması Tarihi.*
4. *Rusya İle Türkistan Arasındaki Kırkiki Yıllık Savaş.*
5. *Çin İle Doğu Türkistan Savaşı.*
6. *Rusya Hâkimiyeti Altında Türkistan.*
7. *Çarlık Devrinde Türkistan'ın Millî Bağımsızlık Mücadelesi.*
8. *1917 Yılı Rus İhtilâllerinin Etkileri Zamanında Türkistan.*
9. *1917 - 1924 Yıllarında Türkistan Millî Devletleri.*
10. *Sovyet Idaresi Devresinde Türkistan'ın Millî Mücadelesi.*
11. *Doğu Türkistan'daki Hasım Güçler Karşısında Türklerin Millî Mücadelesi.*
12. *Sovyetlerin 1924'den Sonra Türkistan'da Teşkil Ettikleri «Millî Devletler».*

İSTEME ADRESİ : **OTAG YAYINEVİ**
Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10
Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
NİSAN 1975
CİLT : IV
40

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Nisan 1975

Cilt: IV — Sayı: 40

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Bir Müzik Olayının Düşündürdükleri
PINAR

2 — Kültürlerin Kendine Benzetme Savaşı ve Moda
M. Âkif AK

3 — Geceyi Çözer Dualar
Ahmet TAŞGETİREN

4 — Mimar Sinan Üzerine Bir Mülâkat
M. Hadi ALTAY

5 — «Büyük Hikâye Yarışması»na Katılma Şartları

6 — O'ndan
Yetkin DİLEK

7 — Açılmış Gülümüz Allah'a Gider
M. Nuri DOĞAN

8 — Cadı Masalı
Ali TÜRKMENOĞLU

9 — Küheylan
M. İhsan KORAY

10 — İçimizden Birisi, «Davamız Yaşayacak»
M. Ali TAŞÇI

11 — Vurgun Yediniz mi Hiç?
Erdem MURAT

12 — Radyo ve Televizyon
Hüseyin GÜLERCE

13 — Görevliler
Mehmet TAŞDİKEN

14 — «Zavallı»daki Zavallı Filimcilik
Mehmet BÖLÜKOĞLU

BİR MÜZİK OLAYININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Değerli Pınar Okuyucusu,

Geçtiğimiz ayın sanat hayatımız bakımından ilgi çekici bulduğumuz olayı, Eurovision Hafif Müzik Yarışması idi. Avrupa Yayın Birliği'nin tertip ettiği Batı müziği dalındaki bu yarışmaya Türkiye de, bir bayan şarkıcı ile katıldı. Bilindiği gibi bu yarışmadan sonuncu olarak çıktık. Sadece üç puan alarak...

Sonuç çok değişik açılardan kritik edilebilir ve aktüel olduğu günlerde edildi de. Türkiye'ye karşı ortak bir protesto düzenlemiş intibaını veren Batılı ülkelerin tutumu açısından, bir sanat değerlendirmesinden ziyade, bir siyasi tercih yapıldığı söylenebilir. Türkiye'nin son yıllarda Batı karşısında değişen pozisyonu, Batı tarafından kıymetlendirilmiş; ve Batı açısından Türkiye'nin siyasi alanda etkinliğinin artması «sıfır numara» ile değerlendirilmiş olabilir. Kıbrıs'la ilgili tutumumuz, Orta-Doğu ülkeleri ile ilişkilerimiz, Batılı ülkelerin, yerde ararken gökte bulduğu bir imkân içinde, kendi kendimizi kurban olarak sunduğumuz, bir vasatta, insafsız ve bütün insanî değerleri çiğneyerek giyotin altına yatırılabilir. Sonuçlarda Türkiye'nin adı geçince duyulan kahkahalar, sanki önceden verilmiş bir karar karşısındaki şaşkınlığımıza yönelmiş top sesleridir. Tabii anlayana...

Bütün bu yorumlar yapılabilir ve hepsinde de doğruluğun büyük payları vardır. Fakat olayın, bizce bütün bunları da içine alan en önemli niteliği, bizim kendi kendimizi inkârımıza indirilmiş bir şamar oluşudur. Batılılaştığını mı ilân ediyorsun, al sana! Batı kültür değerlerine bağlandığını, Batılı ülkelerle yarışacak kadar kendi kendinden çıktığını mı iddia ediyorsun, al sana! Kendi sanat dallarını, mimarini, müziğini, şiirini, resmini hor mu görüyorsun, ele alınmaz bir pislik olarak mı telâkki ediyorsun, al sana! Kendi kültür mirasını kanun dışı

mı ilân ediyorsun; öz sanat dallarını devrim konusu yapıp diri diri toprağa mı gömüyorsun, al sana! Ve bütün bunları yaptıktan sonra, şimdi kalkıp, siyasî alanda «ben de varım» mı demeye yeltenıyorsun, özellikle bir Batı ülkesi karşısında, buna nasıl cesaret ediyorsun? Al sana boyunun ölçüsü!

Bunca Batılılaştıktan sonra, «tek sesli-çok sesli» tartışmasında, Türk müziğini bir bulaşık bezinden aşağı ilân ettikten sonra, bütün Türk sanatına bir Batılıdan daha insafsızca yüklendikten sonra, bu sonucu kabullenmek güç tabii. Sizimkisi, bir hovardanın ardından kaçarken, ailesinden, geri dönemeyeceği - yüz yüze gelemeyeceği şartlar altında ayrılan başı dumanlanmış genç kızların, elleri boş kaldığında içine düşeceği hayal kırıklığına benziyor biraz da. Biraz değil, tıpkısının aynısı. Birkaç zamandır, Batı'dan gördüğümüz hüsnü kabul (!) karşısında, ne kadar dizimizi dövsek yeridir.

Tarihten kalmış medrese mi, onları kumarhane yapın. Tarihten kalmış ev stili mi, onları uğursuz yangınlara yem yapın. Tarihten kalmış saray mı, cami mi, kervansaray mı, han mı, hamam mı, onları ya bırakın zamanın insafında öğütülsün, taş taş sökülsün; ya da sevimli turistlerimize eğlence sitesi haline getirin. Tarihten kalmış hat mı, tezhip mi, cilt işleri mi, onlar müzelerin ziyaret edilmez köşelerinde küflerle ömür törpülesin...

Bu son olay, Dede Efendilerin öcüdür. Mustafa Itrilerin görünmez fakat acısı unutulmaz şamarıdır. Bu, yakılmasına göz yumulan tarihi konakların; gün gün çürümeye terkedilen kültür birikiminin; kilolarla satılan yazma eserlerin; çinileri dökülen veya çaldırılan güzelim camilerin; Avrupa müzelerini dolduran tarih mirasımızın, evet bütün bir tarih mirasımızın bize hüzünlü bir tepkisidir. Kendi kendine yeni bir kök bulmaya çalışan milletler, böylesine acı deneylere katlanmaya da hazırlanmalıdırlar. Şüphesiz, bu son olay, Türk milleti bakımından sevindirici olmuştur. Sevindiriciliği, Türk milletine hukuk müeyyidesi ile giydirilmeye çalışılan Batı kılıfının, en beklenilmeyen zamanda büyük bir şamata ile yırtılışındadır. Bizi açıkta bırakışındadır. Bizi, «emanet eşeğin pandılı yokuşta kırılır» tarzındaki değerli atasözümüzle bir kere daha karşı karşıya getirişindedir. Bize, şartlarını düşmanın tayin ettiği bir mücadeleden başarı beklenilmez stratejik hükmüyle tarihî bir uyarı sunuşundadır. Ve, «bir musibet bin nasihatten yeğdir» gerçeği uygulanabildiği ölçüde, son aylarda Batı'nın ardı ardına gelen bu tür davranışları, Türkiye'nin gelecek zamanlarda daha değişik bir ülke olmasına imkân hazırlayacağı için sevindiricidir.

Ülkemizin, Batılılaşmayı tek istikbal alternatifi olarak gören yabancılaşmış hakim azınlığı, bir karar yenilemesine muhtaçtır eğer bu ülkeye namusla bağlı ise... Batı, Batılılaşmayı kabul etsek, hatta Batı sanat ve kültür hayatında -ki bir toplumun taklid edilmesi en güç yanı, onun asırlar içindeki birikimlerle oluşmuş bulunan toplum kültürüdür, sanatıdır- onunla yarışacak kadar geliştiğimizi söylesek bile, onun buyrukları karşısında boyun kesmediğimiz müddetçe, bizi böylesine hakir görmeye devam edecektir. Aslında, Eurovision Yarışmasında üç puanla sondan birinci olan yalnız şarkıcı kızımız değildir. Onun yerinde hangi şarkıcımız olsa aynı durumla karşılaşacaktı. Yarışmada yıkılan, Batılılaşma yarışımızdır. Mantık itibariyle çok güç durumdayız biz. Batı'nın kendisiyle, ondan daha çok Batılı olduğumuz hususunda yarışa giriyoruz. Müzik eğer bir kültür olgusu ise, belli toplum değerleri, o toplumun müziğinde, şiirinde romanında, hikâyesinde v.s. sanat kollarında izlerini, kazımakla sökülemeyecek tarzda hissettiriyorsa, Türk müziği ile Batı müziği ayrı ayrı şekillenmek mecburiyetindedir. Batı, asırlar

boyu, Türk hakimiyeti altında kaldığı dönemler de dahil, hakim Türk toplum kültürünün bütününü kabul etmek gibi bir tavır göstermediyse, aldıklarını kendi kültürü içinde özümlediyse ve kendi müesseselerini sürekli olarak yaşatma savaşı verdiyse, kendi yaşama şartının gereğini yapmıştır. Bizse bunun tam tersini... Şimdi elleri boş kalan aşıklar gibi romantik intihar sahnelerine de, bu hovarda sevgilinin ardından tükenmez gözyaşları dökmeye de gerek yok. Yok çünkü, bu hovarda sevgili bizim sevgi yükümüzü, bizim insanlığımızı, bizim duygularımızı taşıyamayacak kadar eskimiş, çürümüş, insanlıktan uzaklaşmıştır... Bizim için hayata yeni bir doğuş gereklidir. Ve bu mümkündür...

Bu ay Mimar Sinan'ı anacağız. Yadedilmekle senenin bütün günlerini doldurabilecek kadar, hatta daha fazla, sanat ustalarımız var. Sanatın her dalında dağ gibi insanlar bunlar. Yüklü bir sanat ve kültür mirasının sahibiyiz. Onların sanat ilkeleri rehber olabilir bize. Olmalı. Oysa, tanımıyoruz bile bunların pek çoğunu. Türk toplumu, bundan elli yıl sonra, yüz yıl sonra yine Mimar Sinan'la, yine Dede Efendi'yle, yine Mustafa Itri ile anılacak... Türkçe sözlü Hafif Batı müziği dalında bilmem ne ölçüsü ile değil. Hiçbir sanatçımızın çabasını inkâr etmiyoruz, itham etmiyoruz, yok saymıyoruz. Ama bir gerçeği bildirmek istiyoruz: Bizim olan yasayacaktır. Bizim olansa, öykünme ile değil, derin tarih koyaklarından beslenme ile doğar, gelişir, büyür. Mimarımız, Mimar Sinan'a sırtını dayarsa, sırtı yere gelmez. Müzisyenimiz Buhûrizade'ye, ressamımız Karahisari'ye...

Eurovision Yarışmasının bize hatırlattıkları bunlar. Biz, Batıcı çevrelere de bir şeyler hatırlatmasını o kadar istiyoruz ki...

Pınar'ın bu sayısında çok değişik konular bulacaksınız. İlk önce, Mimar Sinan'ı konu alan mülakatımızı, yukardaki satırları da hatırlayarak okuyunuz. Mehmet Akif Ak'ın, moda ile ilgili nefis bir tahlili var. Geniş bir açıdan yaklaşıldı modaya. Ferd ve toplumun değişim dinamiği açısından ele alındı ve ilgi çekici sonuçlara varıldı. Rağbet gören iki televizyon serisinin böylesine bir ilgiye mazhar olmasının sebepleri araştırıldı «Cadı Masalı»nda... Bu yazıyı Ali Türkmenoğlu kardeşimizin kaleminden okuyacaksınız. Mehmet Ali Taşçı, «İçimizden Birisi»nde, ayrılışıyla içimizi dağlayan bir ağabeyimizi anlattı bu sayıda. Biz okurken ağladık. Mehmet Taşdiken, mizah üslûbu içinde sunduğu yeni yazı serisinde, (Ellağır İsmail'le Canıtez Naili sosyal eleştiriler yapıyor. Karagöz'den sonra Taşdiken'in bu yazılarını da seveceğinizi umuyoruz. Mehmet Taşdiken, tarihî sanat disiplinlerimizi yenileme çabası içinde bulunuyor ve başarılı örneklerini veriyor. Kendisinden, daha büyük eserler bekleyeceğiz. Ayrıca, devlet tiyatrolarında oynayan Küheylan isimli oyunun eleştirisi de, Batı'da hâlâ birşeyler arayan çevreler için faydalı olacaktır inancındayız. Küheylan'ı seyretmeden önce Pınar'ın okunmasında büyük yarar olacaktır.

Bu arada, Pınar'da Ahmet Taşgetiren'in değişik yapıda bir şiirini okuyacaksınız. Mehmet Nuri'nin, Yetkin Dilek'in, diğer şair arkadaşlarımızın zevkle okuyacağınız şiirleri yüklü bir hale getirdi Pınar'ı. Pınar'ın bu sayısını da seveceğinizi umuyoruz.

Pınar'ın hikâye yarışmasına kısa zaman içinde umduğumuzun üzerinde hikâye gelmiştir. Çeşitli sanat çevrelerinde Pınar Yarışmasının konuşulduğunu haber almaktayız. Ayrıca, okullarımızda edebiyat öğretmenlerimizin, yarışmaya büyük ilgi gösterdiğini, öğrencilerini teşvik ettiklerini sevinerek öğreniyoruz. İlgilerine ve yardımlarına teşekkür ederiz.

Sizleri Pınar'la başbaşa bırakır, mutluluk ve esenlikler dileriz.

KÜLTÜRLERİN KENDİNE BENZETME SAVAŞI VE MODA

Desen : Muzaffer SAVAŞ

M. Âkif AK

İrademiz dışında olsa bile hayatımıza girmiş gerçeklerden biri; moda... Çağın getirdiklerinden. Arsız bir rüzgâr gibi sokak sokak dolaşıp en küçük pencere deliklerinden sızarak aramıza yerleşmeyi başarıyor. Toplumun her esintiye yelken açan kesimlerinden bu arsız rüzgâra «yelkenler fora!» sesi yükselir yükselmez, sosyal hayatımızın görüntüsü —özellikle büyük merkezlerde— allı pullu çingene çarşaflarıyla bezenmiş gibi oluveriyor. Nerden çıktığı bilinmez rengârenk sayısız yelkenli sökün ediyor, fikir hayatımıza, sanat ve edebiyata, giyim-kuşama...

Ülkemize hangi iklimlerden esiyor bu moda rüzgârları? Ne getirip neler götürüyorlar? Bu fırtınadan kaçmak i-

çin demir kafeslere mi girelim. Veya biz de mi onun getirdiklerine kucak açalım? Bu çetrefilli problemlerin karmaşığından meseleyi çözmüş olarak sıyrılmak güç olsa da, çabalamak, didinmek görev bize.

Önce modayı anlamaya çalışalım.

Moda, değişik sebeplerin karşılıklı etkilerle vücut verdiği bir vakıa. Modanın, hergün bir başka değişikliği kabule hazır insan psikolojisi ve muhakemenin kontrolünden uzak şuuraltı merkezlerinin, hemen kabarmaya müsait pozisyonuyla yakın alâkası var. Gerçekten insanlar, güneşin hergün aynı düzen içinde doğup batmasından bile bıkabilir, uzun bir bahardan hoşlanmayıp, kışı özleyebilirler. Sonra her insanın kitleleşmeye olan eğilim ve kabiliyeti. Bu da ferdin sosyal gerçeğinin icabı olsa gerek. Fertlerin ancak bir toplumun uzvu olarak anlam kazanabilecekleri realitesinin... Bu bakımdan modayı bir kitle faaliyetine, miting veya yürüyüşe benzetmek de mümkün. Ayrıca dış dünyaya orijinal görünme, dikkatleri toplama, çevrenin ihmaline tahammül edememe duygusundan ileri gelen cazibeyi koruma isteği modanın fert fert sirayet edişinin subjektif amillerinden. Bunların ve daha sayılabilecek birtakım psikolojik faktörlerin her biri üzerinde ayrı ayrı durmadan geçmek zorundayız.

Esas olarak modanın objektif gerçeği üzerinde durmak istiyoruz. Moda, görüntüsü itibariyle bir toplum olayıdır. Birer cümleyle değindiğimiz fert psikolojisinin temelleri üzerine oturmuş bir toplum olayı. Şüphesiz sosyal olaylar insan psikolojisine kalıplar koyabilir. Fakat bu fert gerçeğinin yok edildiği anlamını taşımaz. Zaten moda olayının teşekkül şeklinin incelenmesi yapılırken, ferdî ve sosyal katkının nisbetini aramakla uğraşmak lüzumsuz bir çalışma olur. Şu var ki moda, toplumdan ferde doğru giden, sosyo-kültürel bir akıştır.

Nihayet modayı ev ev, beden beden, kafa kafa yaşanır hale sokmak için, onu bitmek bilmeyen bir inatla taşıyan, çağın bir başka getirdiği; kitle haberleşme vasıtaları. Gazeteler, dergiler, kitaplar, radyo ve televizyon. Moda bir deve kervanı hızıyla yürüseydi bugünkü kadar aktüel olamazdı herhalde. Endüstrileşme ve hızlı şehirleşmenin, modanın yaygınlaşmasındaki rolünü de bu arada hatırlamak lâzım.

MODA VE KÜLTÜR

Modanın malzemeleri, bir kültürün maddî ve manevî ürünleri olmaktadır. Kıyafetler, düşünce ve sanat eserleri mutlaka bir kültürün izlerini taşırlar. O halde moda, toplum değerlerinin maddî ve manevî formlarını taşıyıcılık görevi ifa eden bir kültür faaliyetidir.

Bilindiği gibi kültürler millîdir. Yani beynelmilellikleri söz konusu olamaz. Fakat görüyoruz ki, dünyanın belli başlı büyük kültür sistemleri, bu özelliklerini korumak kaydıyla, yoğun bir yayılma ve kendine benzetme savaşı veriyorlar. Haberleşme araçlarının insafsızlığı, «büyüğün küçükleri yutmasını» bir tabiat kanunu haline getirmiştir nerdeyse. Dev basın tesisleri, tepelere kurulmuş, sesi ve görüntüyü en ücra köşelere ulaştıran verici kuleleri, zayıf olana, kendi dinamiği içinde kendini yenileyemeyene, büyümek için gayret göstermeyene hayat hakkı tanımıyor. Büyükler küçükleri yutuyor, eritiyor, özümlüyor.

Toplumlar, varolma savaşları ve hayatlarını bağımsız olarak sürdürme gayretlerinde, taassup derecesine varan bir inhisarcılık sahibi olsalar da, kendi değerlerini insanlığın değerleri olarak göstermekten vazgeçmiyorlar. Hatta bu sonuncu faaliyet şekli, daha öncekilerin bir zarurî neticesi oluyor. Modayı da bu çalışmanın en müessir aracı olarak görüyorlar.

Hatta denebilir ki, her fikir ve kültür yayılmak için modalaşmaya ihtiyaç duyar. «Modası geçmiş» ifadesi birazcık bayağı olsa da doğrudur. Mo-

dalaşabilme, orijinaliteyi koruyarak yaşamanın ölçülerinden biri sayılabilir. Aksi halde kültürler birer müzelik eşya değerinde kalır, donar ve hayatla ilgilerini keserler. Şunu söylemeden geçemiyeceğiz. Eğer kültürümüz birkaç asırdır dinamizmini yitirmemiş olsa, maddî ve manevî alanda üretimini sürdürseydi, ne Avrupa'nın modası bizim için tehlike teşkil ederdi, ne «kel başa şimşir tarak» misali, Süleymaniye'yi Kocatepe ile taklit gülünçlüğüne düşmez, Dolmabahçe gibi bize de, Batı'ya da mal edilemez ucubeler ortaya koymazdık.

O halde moda, kültürlerin zaman ile birlikte yürüme çabalarıdır diyebiliriz. Buna bağlı olarak toplum kültürlerinin hâkimiyet ifadeleri ve belirtileridir de. Moda, kültürün taşıyıcılarından biri olduğuna göre, onun yayılma nisbeti, taşıdığı kültürün hâkimiyet oranını işaretler ve yayılma alanını çizer. Bu temel fonksiyonlarıyla moda, kültürlerin kendine benzetme çalışmalarının bir vasıtası olmaktadır.

MODA VE DEĞİŞİM

Modanın süratle yayılmasının bir sebebi de eşyanın ve hayatın tabiatında mevcut bulunan değişim zaruretine tekabül etmesidir. Şekli ve sonucu ne olursa olsun her moda bir ihtiyacı kullanıyor. İstismar tarzında da olsa, zaruret halinde de olsa...

Günümüzün imkânları hızlı değişim olaylarına vücut veriyor. Dün, değişimin merhaleleri, nesilleri içine alırken, bugünün bir kuşağı birkaç değişim safhasına birden şahit oluyor. Apaçık ortada ki bunu sağlayan modadır. Gerçi her moda mutlaka bir değişim demek değildir. Ama ardında iz bırakmayan moda yok gibidir. Önce bir azınlıkta başlayan hareket, az zaman sonra kitlelere yayılıyor ve bir «azınlık lüksü» olmaktan çıkıp, «sosyal ihtiyaçlar» kategorisine giriyor. İşte buzdolabı, çamaşır makinesi, işte geniş paçalı pantolon, işte yırtmaçsız ceket. İşte Apartman ve getirdikleri... Koltuklar mutfak takımları, büfeler, biblolar, vazolar... İşte radyo ve işte televizyon Saymakla biter mi? Bunların herbiri dünün modasıydı; bugünün ihtiyacı şimdi. Değişimimize istikameti biz tayin etmekten aciz kalırsak, başkaları pek âlâ ona müdahale edebiliyor. Ve biz çarnaçar boyun eğiyoruz bu müdahalelere. Buna mecburuz da. Aksi halde sosyal karakterimizi yitirir, tarih oluruz. Zaman akıp giderken biz, Topkapı'da bizi ziyaret edecek turist bekleriz. Bu sonuç hangi vatanseveri ürkütmez, irkiltmez. Bu konuya az ilerde yeniden döneceğiz. Bilinmesi gereken, modanın tabiî değişim gerçeği ile ilgili olduğudur.

Modanın getirdiği değişim topluma şamil, genel ve köklü bir değişim olmasa bile, zaman içinde bu tip bir değişmenin zeminini hazırlayabilir. Kültürlerin temel aksiyomları ve baş sembolleri modanın mevzuu olamaz tabiî. Moda ancak kültürün değişmeye müsait hatta muhtaç olgularını konu edinebilir.

Moda genel olarak geleneğe isyanı temsil eden bir hareket olarak bilinir. Bu hüküm bazı şartlar açısından doğru gözükse bile eksiktir ve duygusal kararlar almaya sevkedebilir bizi. Toplum kültürünün değişmeye muhtaç unsurları, yabancı etkilerle şekilleniyor diye, doğan yeni şartları ve imkânları inkâr etmek ilmin dışına düşmektir. Türk toplumunun akışını tarihî mecrasına oturtma amacıyla hareket edilecekse, bunun yolu içimize, hayatımıza girmiş realitelere alâkasızlık, hele toplum yapımızda yeni yaralar açacak duygusal reaksiyonlar değildir.

GÜNÜN MODASI NE YAPIYOR?

Bizde modanın genel merkezi Avrupa. Kaderimizi Batıya bağlayalı beri, Paris, Londra genel merkezlerinin Babıâli, Beyoğlu ve Hilton'da şubelerini açtık. Sonra yurt çapında distribütörler, temsilcilikler v.s. Genel mer-

kezlerimizin gülüşü bizde kahkaha seklinde yansıyor. Sonra ortada bir gariplik! Onlar ciddîleşmiştir, biz ise kahkahaya devaml.. Bu zavallılığa mutlaka bir son vermeli.

Ne yapıyor bize Batının modası? Yüreğimize taş gibi oturan bir acı gerçek: bizi değiştiriyor. Kendisine benzetiyor bizi. Bir ebedî hakikat, felâket habercisi bulutlar gibi üstümüze gerilmiş, bizi ikaz ediyor: «Kim bir başka topluma benzemeye çalışırsa ondan olmuştur.»

Benzemeye çalışmak... Evet doğru, alıp götürüyor bizi. Ya kendi tipimizi ortaya koyamadığımız şu zamanda benzememeye çalışmak, donmak veya ölüm yıldönümü kutlar gibi, geçmiş olanı hülyalar içinde yad etmek, taklitte ısrar... Bu da götürecek bizi. Hem daha fenaca. Birincisinde hiç değilse yaşama belirtisi, umudu, canlılık var. İkincisi düpedüz felâket. Felâketin bilerek değil, bilmeyerek, safça, samimice düşülen en tehlikelisi. Bu hususlar üzerinde etraflıca durmaya geçmeden önce, günün moda akımlarının zararlı sonuçlarını kısaca gözden geçirelim.

Fert bakımından doğurduğu ilk büyük tehlike, Türk insanının şahsiyet tipini ortadan kaldırmakta oluşudur. Bu işte elit kesimin bir bölümünü kurban veriyoruz. Toplumun dış ile temas kuran kontak uçlarının büyük bir bölümü toplumlarından kopmak, karşıya da bize de yaramayan kimseler olarak ortada ezilmek faciasına düşüyor. Yabancılaşıyor. Sadece bize değil, tüm dünyaya. Bir dram bu. Yabancı modanın işte ilk sonucu: Bir kısmımızı kurban alıyor. Her esintiye yelken açmayı alışkanlık edinmiş kesimimizi fire veriyoruz. Ama bu yetmiyor en uç noktadaki ölüm olaylarından tabana doğru gittikçe ve değişerek azalan bir tesir silsilesi halinde yayılıyor moda. Türk insanının tarihî şahsiyet tipi ağır ağır kayboluyor. Bir ölüm çanı bu. Caddelerimiz, sokaklarımız, ilim, sanat ve edebiyat çevrelerimiz şahsiyeti silikler ordusuyla doluyor.

Moda taklit duygusunu da geliştirmekte. İnsandaysa taklidin yerleştiği ölçüde «yapıcılık», «inşacılık», «yenileyicilik» kabiliyetlerinin köreldiği biliniyor. Hep ileriye, geleceğe kulaç atan fertler yerine, bir jimnastik dersinde olduğu gibi, öğretmenin hareketiyle şartlanmış, sınırlanmış varlıklar çıkıyor ortaya. Bütünü bu hale gelmiş toplumda ise zirve bulunmaz, deha hayaldir. Sıhhatli öncüler çıkması da beklenemez.

Yukardakilerden ayrılmaz bir başka netice; modanın fert iradesini çözerek işlemez hale soktuğu ve dış iradelere bağımlı hale getirdiğidir. Yani fertlerde güdülme, şuurlu teslimiyetin yerini alarak zavallı bir kölelik içgüdüsü olur. Köleliği içgüdü haline getirmiş toplum ise sürü olmuştur. Batı'nın bize vermek istediği şekil!

Nihayet ferdin toplum organizmasının bütünlüğü içinde varlık sebebini ve anlamını yitirmesi. İşte bu sonuçlardır, bir kısım insanımızı bizden ayrı bir hayatı yaşamaya zorlayan. Ne kabul edebiliyoruz onları, ne kesip atabiliyoruz. Bizden doğuyor, dışımızda şekilleniyorlar. Sayısız problemin de davetçisi oluyorlar. Ne alabiliyor, ne reddedebiliyoruz. Bahtsızlığın en acılı olanı!

Bu kısmî —veya zümrevî desek de olur— facialarin bütün toplumu içine aldığını düşünün. Düşmanın zaferidir bu. Çünkü şahsiyetini kaybeden bütün bir toplum olacaktır bu defa. Toplumun kendine mahsus şahsiyet tipolojisi kaybolacak. Değişimi ve gelişimine yabancı ellerce müdahalede bulunulmuş, inşacılıktan, yapıcılıktan uzaklaşmış, verileni almaya alışmış, sadece onunla yetinir olmuş, hayatının devamını başkalarının hayatına bağımlı kılmış uydu toplum. Daha doğrusu yığın. Toplum olmaktan çıkmıştır çünkü. Henüz bu çizgiye gelmediğimi-

ze şükretmeliyiz. Ama toplum dinamizmimizin uzun bir tatil döneminde olduğu da gerçek. Ne hüzünlü bir fetret bu.

Moda, yabancı kaynaklardan beslenmiş yeni yeni alışkanlıklar, ihtiyaçlar doğururken, gelenek ve örflerimizi, ilim ve sanatta millîlik karakterimizi bir kenarda unutulmaya, bir zaman sonra da hayatla alâkasız kılmaya sebep oluyor. Tarihin aynasında kendimize yaban yaban bakıyoruz.

Modanın toplumda meydana getirdiği süratli değişimin, bu değişime intibakta güçlük çeken çevrelerde uyandırdığı şey ise anarşi, şaşkınlık, panik... Gidin Beyoğlu'na, Paris'in kirli arka sokaklarından biri mi burası dersiniz. Ağa Camiine giren, son moda giyinmiş bir genç, hayır der size. Bu, trajedinin son noktasında, çıldırma zirvesinde komediye dönüşmesi. Sevinseniz de yeri, ağlasanız da...

BİZ NE YAPMALIYIZ?

Söylediklerimizi şöyle bir toparlamada fayda var.

Moda, toplum ve fert psikolojisinin gerçeklerine dayanarak meydana getirilen bir olay idi. Dolayısıyla kültürlerin taşıyıcılık görevini yapıyordu. Daha sonra moda ile tabiî değişim münasebetini belirtmiş ve bize ters düşen moda karşısında ne yapacağız demiştik? Burada modanın değişik iki değerlendirilmesi üzerinde duracağız.

Toplumlar da bütün varlıklar gibi kâinat ve hayatın sürekli kanununa uyar ve değişerek yaşarlar. Varlıkların bünyesindeki bu değişimi dikkate almayan sistemler ve ideolojiler tarih olmaya mahkûmdur. Örneği sayısız. Zira onlar istemese de değişim devam edeceğinden ve zaman ardında kalanı beklemeyeceğinden, bu dinamizm içinde yer alamayan varlıklar affedilmeyeceklerdir. Dolayısıyla hayatiyetlerini yitirmiş olacaklardır. Fakat her üretim gibi toplumun üretimi de kanuna bağlanmıştır. Değişimin safhalarının tezat haline dönüşmesi, bu kanunun çiğnenmesidir ki sonuç yine ölüm. Aslında Türkiye'ye yönelmiş bütün dış baskılar bu tezadı oluşturmaya savaştılar. Modanın da buna yardımcı olduğu söylenebilir.

Moda, toplumun ve ferdin değişmeye mecburiyet hissettiren alanlarında cereyan ediyor. Bu boşluğu doldurma işini birkaç asırdır biz yapamadığımız içindir ki, moda dışarıdan besleniyor. Buna karşılık, kendimizi koruma içgüdüsüyle hareket ederek, tarihimizi birkaç asır gerisine alıp yeniden başlatmak hayaline kapılabiliriz. Hayal diyoruz; çünkü hiç bir şey aynısıyla tekrar edilemiyor. Bir sonraki bir öncekinden mutlaka farklı olmaktadır. Bunun içindir ki bindallının modalaştırılmaya çalışılması, samimi gayretlerle de olsa sağlıklı bir sonuç vermez.

Acımızı, binlerce yıllık tarihimizin özüne, ebediyyen değişmeyecek olan temellerine uygun yepyeni bir toplum kurma umut ve heyecanıyla bastırabiliriz. Türkiye için tek açık kapı bu olsa gerek. Kurulacak bu toplumda, kâinatın değişmez kanunu gereği, hiç bir şey eskinin olduğu gibi tekrarı değil, ilmin ve millî kültürün prensipleri ışığında değiştirilmiş ve geliştirilmiş bir devamı olacaktır.

Büyük Türk Toplumu ve Medeniyetinin, şanlı tarihine eş bir haşmetle, yepyeni bir biçimde yeniden kurulacağına inancını yitirmeyenler, ulvî ideallerinde, birçok vasıtadan biri olarak modayı da kullanabilir, düşmanlarını, akıllarının alamayacağı bir şekilde yenebilirler. Bunu yapmaya mecburuz. «Kim bir başka topluma benzemeye çalışırsa ondan olmuştur» ezelî kanunun hışmına uğramamak için, duygularımızı bir kenara bırakarak bunu yapmaya mecburuz.

I. BEDİR'İN GÖKTEN YERE İNDİĞİ GÜN

Zaman ak ipliğin karanlıktan seçilme anındaydı
Tan vaktindeydi
Bedir gökten yere inmişti
Bir kutlu savaşa tanıklık etmek için
Put put dizilmişti karanlıklar taşlaşan kalplerin simgesi gibi
Ve dualı kılıçlar gibi şafaklar
Karşı karşıya
Karşıya asırları kirli bir urganla ören cehalet birikmisti
Çağlar bir dualı kılıç darbesine muntazırdı —Uyanmak için—
Bir kılıçta yansıyan güneş akınına
Bir kılıç ki «eğilip kalkıncaya kadar» sahibi
«ayrımlayacak» geçmişi, geleceği Sırat'taki sır gibi
Sonra bir tufan oldu
Cenk tufanı
Her şehit bir depremdi karanlığın bağrında

— İlkin köleden verdik. Hak için, hürriyet için, insanlık için. Çağrı gibi akıttı kanını bayrak bayrak kahpe bir okun ilk mübarek hedefi. Kâinatın son nefesine kadar hürriyete susamışlar O'nun mübarek kan kokusunu arayacaklardır bunaldıklarında. Ve O'nun son nefesini anlamlandıran ulvi kelime söylenmedikçe... Söylenmedikçe kölelik zincir zincir örülecektir boyunlarında. Hürriyet'in bayrağı Micha'dır. Peygamber'in duasını almış. —

Her gazi bir inkılâp gecelerden gündüze
Öyle bir boğuşma ki biri doğacak - biri ölecek
Artık parçalanmaz son soluğu paylaşır gibi
Son nefes bir duadır kutlu iki dudaktan
Miraç yaşarcasına Yücelikler Katından nusret ararcasına
Son elçinin gönül bahçesinden derdiği en nazlı çiçekler refakatinde sunulan bir yakarış

«Allahım, Allahım, Allahım»

Çekilir sanki Mirac'a. Görür gibidir gözleri. Mıhlanmış.

«Eğer Sen yardım etmezsen kullarına
Artık dünyada Sana ibadet eden bulunmaz.»

Ne nazlı çağrıdır o. Mutlak iradeye ne büyük ilticadır
Bunun adı duadır

Bir taş düşer karanlıklardan
Ve taş taş çözülür karanlıklar
Bir kama saplanmıştır zamana ve mekâna
Bu noktanın çevresinde kulaç kulaç açılır aydınlıklar
Vesvesenin karanlığı çözülür ilmin aydınlığında
Ölüm korkusunun karanlığını çözer ölüm ve ahiret inancı
İnsanlığın yücelişini durduran baskı düzenleri
Yıkılır isyanda mapusane kapıları gibi
Çözülür uygarlıkların bahtını bağlayan efsunlar
Tütsüler dağılır beyinleri uyuşturan
Bir Muavvezetan sargısı dolanmıştır insanın yaralarına

Sonra oklar salınır cenuba, şimale, şarka ve garba
Zaman bir kılıcın sırtında yürür
Kâh karanlıkta kaybolarak kâh gün ışığında parlayarak
İlk durak 1071'dir akan şafaklar için
İstanbul başka durak

II. YILDIZLAR SON NEFESLERİNİ VERİRKEN GÜNEŞTE

Asya'nın özsuyudur Malazgirt'te biriken
Asya'nın ağzını Zemzeme dayamış sevgili çocuğudur
Bozkırların yalımları vurmuştur yüzlerine
Derilerinin oklara bağışıklığı bundan değildir, yalnız
Bağrı yanık anaların tesbihleridir, seherlerde, onlara zırh
İnancın Tanrı aşkının odu yüreklerine düştüğü demden beri
Dolarlar bendler gibi
Dolarlar bir başka zamana boşalmak için

Bir Cuma nevbetidir vuran günlerden
Bir Cuma salâsıdır gönülleri dolaşan
Bir tekbir ürpertisidir Bedir'den Malazgirt'e ulaşan
Bu tekdirdir insan değil karanlıkla çağlar boyu savaşan
En öndeki komutanın urbaları kefendi
Kulaklar sözündeydi, gözler gözlerindeydi
Durdukça taşıyordu melekler geçmişlerin suyunu
Kâlû - Belâ'den beri
Ak şafaklarda yıkanmış şehit kanlarınca yüklü ve ağır
Doluyordu Anadolu'nun bağrında bir bereketli iman
Gözler doluyordu gönüller doluyordu doluyordu beklenen zaman
Bir secde bir dua ve bir işaret kalmıştı son damla yerine
Taşan son damla değil yıkılan barajlar olacaktı

Karşıda birikmişti Bizans'ın kiri pası
Gözlerinde gurur vardı morarmış
İnsanlığın en eski baş belâsı
Bir papaz ölüm duası okuyordu elinde kanlı asâsı
Kini vardı evel-ezel karanlığın şafaklara
Kini vardı put neslinin hilâllere sancaklara
Gök ehline kini vardı yer ehline kini vardı
Kin kusardı aşk yerine yüreğinden topraklara
Yükselen uğultular şeytan ıslıklarıydı
Bir besmele bir gözyaşı bir dua sessizliği karşısında
Bir şeytan velvelesi bir şeytan kararıydı
Ötede bir komutan alnı secdede
Gözyaşlarının yüreğe dolup orda kuruduğu bir anı yaşardı
Amin derdi milyonlarla duaya
Secdeden kalkışında cezbeye dalmış gibi
Mü'minin miracında müjdeler almış gibi
Bir «gök merdiveni»nde dolmuş boşalmış gibi
Camii cenk meydanıdır minberi at sırtıdır
Hutbe okur askerine Ömer'den kalmış gibi

«Biz ne kadar az olursak olalım. Düşman ne kadar çok olursa olsun. Bütün Müslümanların camilerde zaferimiz için dua ettikleri şu anda kendimi düşman üzerine atacağım. Ya muzaffer oluruz. Ya da şehit olarak Cennet'e gideriz. Ayrılmak isteyen ayrılsın. Bugün burada sultan yoktur. Ben de ancak sizlerden biriyim. Yiğitlerim, kardaşlarım, yoldaşlarım, beylerim, askerlerim, dindaşlarım! Yerde ve gökte Allah'tan başka sultan yoktur. Emir ve kader yalnız O'na aittir. O'nun yolunda olanlar arkamdan gelsin. Cenabı Hak bizi şehitlik şerefine ulaştırırsa bu beyaz libaslar kefenim olsun. Haydi arslanlarım Allah yardımcınız olsun!»

Yağdı yıldız yağmuru karanlığın üstüne
Sabaha dek oydu, oydu bağrını
Oydu mermerin kalbini oyan damlalar gibi
Bir tören hazırladı gündoğumlarına
Ve zafer güneşine sundu burcu burcu kanını
Yıldızlar son nefeslerini verirken güneşte
Şehitler son sözlerini söylüyorlardı zafer için
Komutan diz çökmüştü
Fatiha yolluyordu göçen her nefer için
Ve yardım diliyordu Hak'tan yeni bir sefer için

III. IKI DAMLA GÖZ YAŞI BİRIKTI SEHER VAKTİ

Gel diyordu milyonla el.
Gel.
Karanlıkta ışıyan yalnız ellerdi
Avuç avuç göz yaşıyla beslenen emellerdi
«Konstantiniyye'de sarıklı başlar görmek
«Papaz sultasından güzel»
Gel diyordu milyonla el gel
Bekliyordu ufka dönük bekliyordu milyonla göz
Çöz diyordu urganları
Çağlar aksın yeniden çöz
Örümcek tutmuş zamanlar
Yıkansın nur yağmurunda
Ölü hayat anaların ak sütünden
Kazansın tertemiz bir öz
Anadolu toprakları bastıkça kabarıyordu
Batı'da karanlık vardı Batı ufku tarıyordu
Ufkun fecri kazibinde gerçek bir tan arıyordu
Dünya batıdan doğuya dönüş halinde miydi
Hayır güneş doğuları batıları sarıyordu
Bizde çocuk şuuruna bir bilmece konulur
«Burdan vurdum kılıcı Halep'ten çıktı bir ucu»
Çocuk buna cevap arar sonunda güneşi bulur
Gözlerinde güneş parlar kılıç parlar ömür boyu
Yüreğinde bir kıvılcım çağlayanlarca savrulur
İşte Bizans barajını bu çağlayandı zorlayan
Damarlar kopmuştu tümden onu hayata bağlayan
Bu akışın önünde dayanmazdı dağ olsa
Öyle bir gelişti ki açılırdı çağ olsa
Kiliselerin kısır çağrıları karanlık dehlizlerde çöküyordu kâbus gibi
Duvarlarda dondurulan melekler ses vermiyordu
Ümit vermiyordu mermere kazılan taşlaşmış inançlar
Dil tutuk, nabız sönük, Tanrı Bizans hayatına tek nefes vermiyordu
Bir sabah salası kuşatmıştı Bizans'ın dört yanını
Bilâl'den kalma bir ses ilk hücumu başlatmıştı sûrlara
Bıyıkları terlememiş dalyanlar
Adamıştı kutlu müjde uğruna gül kanını
Bir ses geçiyordu ok yerine Bizans'ı baştan başa
Şimşek çakışı gibi
Bir dua çağlıyordu onbinler yüreğinden bir sel akışı gibi
Murat Han Oğlu Mehmet bazan AK Hocasına

Bazan derin göklere bazan Bizans'a doğru
Bakıyordu sevdalı Mecnun bakışı gibi
Sonra kaderin gongu vurdu ki derin derin
Bir ses yükseldi birden yankısı göğün yerin
Bir ses yükseldi birden açılışı bendlerin

«Beylerim, paşalarım, cefakâr silâh arkadaşlarım! Gün vuruş günüdür. Gün kavga günüdür. Gün ölüm kalım günüdür. Gün Rıza-yı Bari'ye kavuşmak günüdür. Artık Bizans'ın yüzlerce yıllık surları ayaklarımızın altına serilecektir.»

Güvercinler birer birer salındı kanatlara
Ak gömlekli yiğit erler yol verdi ak atlara
Bizans için zaman durdu kramp girdi saatlara
Yeni bir saat çaldı çağların başucunda
İki damla gözyaşı birikti seher vakti
Sevinçten mi bilinmez genç komutanın
Nurların şavkı vurmuş mübarek avucunda
Sonra yükseldi bir ses içli bir yakarış bu
Bir iltica dergâha bir mahcup yalvarış bu

«Ey Yüceler Yücesi! Ey ilmi varlık sırrımızın kutbu! Ey her şeye kadir! Ey âlemlerin Rabbı! Şu mübarek günde elleri Sana açık, alınları secdede gazileri boş çevirme! Senin için yollara düşmüş şu orduyu muzaffer et, mahrum etme! Muzaffer et, mahrum etme! Muzaffer et, mahrum etme! Amin, amin, amin.»

Amin dedi gökler yerler
Amin dedi kutlu erler
Amin dedi dağ taş amin
Gün doğanda bitti savaş amin!

IV. GECELERİN KİRİNİ ERİTİN NEFES NEFES

Analar seherlerde el açın bizler için
Gözlerden damla damla aksın dualarınız
Biriksin şafaklara
Gecelerin kirini eritin nefes nefes
Karanlığın düğümü çözülsün yeni baştan
Sessiz çığlıklar gibi açılsın semaya eller
Kardeşler dua edin bacılar dua edin
Bir yangın yürekle ki iz taşısın savaştan
Seherdeki duada çözülecek geceler.

Mimar Sinan Üzerine Bir Mülâkat

ANLATAN : M. Hadi ALTAY

Konuşan : M. Akif Ak

Hayatı: Gürün 1922 doğumlu. İ. Ü. Sanat Tarihi ve Klasik Arkeoloji bölümü mezunu. Topkapı müzesinde asistan olarak göreve başladı. 1959-60 yıllarında müze ve folklor incelemeleri yapmak üzere İskandinav ülkelerine gönderildi. Yurda dönüşünde Adana Müzesi Müdürü oldu. 1968'de Konya Müzesi Müdürlüğüne getirildi. 1971'den bu yana Ayasofya müzesi müdürüdür. Adana Müzesi Müdürü olduğu sırada Adana'nın Kozan ilçesine bağlı Anavarza köyündeki Roma Çağı Mozaiklerini bulmuş ve bütün bilim dünyasına tanıtmıştı. Başlıca eserleri: **Adım Adım Çukurova-1965- Türk'lerin İslâm Mimarisi'ne Hizmetleri-1967. Ayasofya - 1974.** Bu kitabı Almanca, İtalyanca, İspanyolca, İngilizce, Fransızca olmak üzere çeşitli dillere tercüme edildi.

● Mimar Sinan'ın Türk Mimarisine getirdiği başlıca yenilikler nelerdir? Genel hatlarıyla anlatabilir misiniz?

● Mimar Sinan, Türk mimarisine, hatta dünya mimarisine büyük etkisi olmuş, gelmiş geçmiş mimarların en büyüğü. Bunu iftiharla söyleyebiliriz. Ama bu sadece benim kanaatim değil tabii. Bu konuda, gerek Avrupa'da, gerek burada temasım olmuş bazı ünlü sanat tarihçileri, sanat münekkitleri de bunu kabul ediyorlar. Hocam **Ens Dits**

(Sanat Tarihi Kürsüsünün Kurucusu) olsun, Kurt Erman olsun bunu defalarca söylemişler, derslerine konu edinmişlerdir.

Getirdiği yeniliklere gelince. Bunların hepsini burada saymam imkânsız. Başlıca birini açıklıyayım. Biliyorsunuz İslâm mimarisi İslâm dininin icaplarından doğmuştur. İlk saflarda namaz kılmanın fazileti cami plânlarına etki etmiştir. Bu itibarla ilk camilerin enine doğru geniş tutulduğunu görüyoruz. Emevi ve Selçuklu camilerinde olduğu gibi. Sinan'a gelesiye kadar ters «T» plânının uygulandığını görmekteyiz. Sinan'ın getirdiği yenilik kare mekân. Merkezi kubbeli kare mekân. Merkezi kubbeye bağlı yarım kubbeler, onlara bağlı eksedralar ile Sinan sadece Türk Mimarisine değil dünya mimarisine yenilikler kazandırmıştır.

● Sinan'ın dehasını işaretlerken bir görüş, O'nu sosyal şartlarından soyutluyor. Kültürü, toplumu, devleti ve medeniyetinden. Bu anlayışın sanat sosyolojisi açısından taşıdığı değer ne olabilir?

● Sinan hiç kuşkusuz bir deha. Dünyaya gelmiş geçmiş mimarların en ünlüsü. Ancak bir efsane kahramanı değil o. Milletiyle, devletiyle, kültürüyle birlikte görülmesi gerekli bir deha. O'nun hayat hikâyesi incelendiği zaman 50 yaşına kadar hiç bir eser vermediği görülür. Yeniçeriler arasında birçok yerler dolaşmış, kendi başına incelemelerde bulunmuştur. Bu devir Osmanlı Sanatının en yükseklere çıktığı devirdir. Bütün eserlerini de devletin imkânlarıyla yapan Sinan'ı, toplumunun sanat dehasından ayıramayız.

Sinan için deniyor ki, Selimiye'yi köyünün yakınındaki Ercİyes'e benzeterek yapmıştır. Bu sözün ilmi bir değeri olamaz. Selimiye, o devir Türk Medeniyeti ve mimari teknolojisinin başarısıdır. Yoksa Sinan bir köşeye atılmış olsaydı ne yapabilirdi. Kare bir mekân, ortada merkez kubbe, yarım ve çeyrek kubbeler... Bu mimarinin en gelişmiş teknolojisidir. En dayanıklı ve sağlam yapı tipidir. Sinan toplumundan, kendinden önceki Türk mimarisinden çok şey almış, ama kat kat fazlasını vermiştir de. Osmanlı Devleti'nin sanata, sanatkâra verdiği önem, hazırladığı imkân da Sinan'ın yetişmesinde önemli. İkinci Bayezit'in meşhur hattat Şeyh Hamdullah'ın yazı yazarken hokkasını tuttuğu biliniyor.

Sinan Mimarisi sadece kubbe ile değil, beşik tonozlar, çaprak tonozlar, bunları taşıyan sütunlar, sütun başlıkları, büyük olursa fil ayakları hep Türk zevkinin eserleri. İç tezyinat ise zaten baştan sona bizim sanat zevkimizi yansıtıyor. Bu bakımdan Sinan bir toplumun ve medeniyetin dehasıdır.

● Batı'lı ve Batı etkisinde kalmış sanat tarihçileri Türk Mimarisi üzerinde yabancı etkiden söz ediyor ve bunu Türk Mimarisini inkâra varan bir seviyeye çıkarıyorlar. Ayasofya ve Büyük camilerimiz için söylenenler gibi. Bu konuda düşündükleriniz?

● Sinan'ı çekemeyenler O'nun Hıristiyan asıllı olduğunu bile söylemişlerdir. Halbuki O hatıratına ben Abdül Mennan oğlu Sinan diye başlar. Türktür ve Müslümandır babası.

Hiç bir şey kendinden öncekilerden ve sonrakilerden ayrı mütalâa edilemez. Sinan buna istisna olamaz tabii. Fakat Sinan'ın eserinde şu özellik, şurdan, şu yabancı mimariden alınmıştır denemez. Sinan'ın Ayasofya'ya tıpatıp benzeyen bir eseri var. Bu, çok kimseyi şaşırtıyor. Kılıç Ali Paşa, ya da Tophane Camii. Kaptanı Derya Kılıç Ali Paşa adına inşa edilmiştir. Ayasofya'nın küçültülmüş bir örneğidir. Gerçeği bilmeyenler ileri geri konuşuyorlar. Son yıllarda Başbakanlık arşivinde ele geçen bir vesika bu caminin yapılışı konusundaki şüpheleri izale etmiştir. Vesikada, Kılıç Ali Paşa'nın Sinan'a yazılı bir emirle, kendi adına Ayasofya'nın aynen benzeri bir cami yapmasını emrettiği yazılı.

1959 - 1960 yıllarında ondört ay kadar İskandinav ülkelerinde müzoğrafik ve folkorik incelemeler yaptım. Millî Eğitim Bakanlığı göndermişti. Bu vesileyle İsveç, Norveç, Danimarka Üniversitelerinde, tanınmış sanat tarihçileriyle temasım mümkün oldu. Bunların, diyebilirim ki büyük bir çoğunluğu Si-

nan'ın dehası, Türk sanatının, dünya sanatı üzerine etkileri konusunda aynı fikirdeler.

Burda söylemek istediğim bir husus var. Katolik Mezhebinin merkezi Vatikan'daki Sen Piyer Kilisesinin inşasına 1503 yılında başlanmış, 1650-60'a kadar aşağı yukarı 163-164 sene inşasına devam edilmiştir. Bu, Rönesansı ve Barok'u kaplayan uzun dönem içinde, en ünlü mimarlar çalışmıştır. Bramonte plânlarını yapmış, Karlo Maderna gövdeyi oturtmuş heykeltraş ve ressam olarak tanıdığımız Mikelangello kubbeyi oturtmuş. Sayıları on biri bulan en ünlü mimarlar 160 küsur senede yapmışlar bu eseri.

Mimari otoriteleri, Sen Piyer ile Selimiye'yi kıyaslıyor. Ve yedi yıl gibi çok kısa bir süre içinde sadece ve sadece Sinan'ın meydana getirdiği Selimiye'yi gerek ölçüleri, gerek akustiği, gerek dış görünüşü, gerek iç atmosferiyle iç tezyinatı ile velhasıl her yönüyle Sen Piyer'den üstün buluyorlar.

Karlo Maderna'nın gövdesi üzerine Mikelangello koskoca bir kubbe oturtmuş. Ama bu bir yalancı kubbedir. Kocaman bir kasnak yapmış. Ölçülere vurulduğu zaman kubbenin iç ölçüleriyle dış ölçülerinin birbirini tutmadığı görülür. Halbuki Sinan o kocaman kubbeyi, gayet zarif bir şekilde, işin hilesine sapmadan, buna tenezzül etmeden, 40 cm.'den ibaret ölçüyü her tarafta aynı şekilde kullanmıştır. Benim kanaatim, Sinan gelmiş geçmiş Mimarların en büyüğüdür. Bunca eseri yanında, kendine yaptığı küçücük ve mütevazi türbe bile bunu gösterir.

Ayasofya ile Sinan'ın eserlerinin kıyaslanması ise mümkün değil. O'nun eserleri arasında Ayasofya'ya tıpatıp benzeyen Kılıç Ali Paşa Camii vardır. O da yukarıda söylediğimiz sebepten ileri gelmiştir. Diğer eserleriyle Ayasofya arasında ise ne görünüş itibariyle, ne plân ve detaylara inildiği zaman benzerlikler bulmak mümkün değil.

Ayrıca Ayasofya'nın birtakım hataları tesbit ediliyor. 19. asrın sonlarında Vannays isimli bir Sanat Tarihçisi aynı zamanda çok ünlü bir Mimar, Ayasofya'yı çeşitli yönleriyle ölçmüş. Bilhassa kubbe üzerinde durmuş. Kubbenin kuzey - güney çapını 31.87 cm., doğu - batı çapını 30.86 cm. tesbit etmiş. Ortalama 110 cm.'lik bir fark tesbit etmiş Vannays. Halbuki bizim eserlerimizde, değil Sinan'ın eserlerinde, Sultan Ahmet'te ve diğerlerinde 1 cm.'lik bir fark bile bulunamaz. Aynı şekilde Selimiye'nin minareleri de dünya mimarisinde eşine raslanmaz bir sanat olayı. İpince bedende, üç şerefeye giden üç ayrı yol...

Kaldı ki Ayasofya'nın bugüne kadar gelmesinin sağlanmasında bilhassa Sinan'ın ve diğer Türk mimarlarının büyük rolü olmuştur. Temelleri hayli derin atılan minareler, duvarlara dayandırılan payandalar Ayasofya'nın bugün ayakta durmasının sebeperi... Ayrıca son senelerde yapılan tesbitlere bakılacak olursa, Ayasofya'nın temelinin ordaki mevcut büyük bir taş üzerine oturtulduğu sanılıyor.

● Çöküş devirlerinde, yüceliş dönemlerindeki büyük sanat eserlerine raslanmamasının sebepleri neler olabilir?

● Yükseliş devirlerinde Türk mimarisi kendi kendine yeter halde. Dışarıdan birşey almaya muhtaç değil. Esasen Avrupa mimarisi Barok olsun, Ampir olsun, Rokoko olsun, Türk mimarisine bazı yabancı asıllı mimarlar tarafından sokulmuştur. Devlet dışardan çeşitli sahalar için yabancı uzman getirtmeye başladığında bunu Mimaride de yapmış. İşte Dolmabahçe. Mimarı Balyan Usta. Bir Ermeni. Nedense bir dönemden sonra yabancılara çok rağbet edilmiş. O sade ve tabii güzelliğiyle eşsiz mimarimiz, yerini gösterişi, tantanası ve kaba görünüşü ile hantal Batı mimarisine terketmiş. Bunda dışardan getirtilen yabancı mimarların büyük rolü var.

● Sinan'ın Mimari dehasını sadece dini mimaride değil sivil mimaride de gösterdiğini sanıyoruz. Bize örnekler verir misiniz?

● Sinan şüphe yok ki daha çok dini mimaride eser vermiş. Ama bunun yanında sivil mimaride de birbirinden güzel eserler vermiş. Köprüler, hanlar, hamamlar, darüşşifalar. Bir örnek vereyim. Hemen şurda Sultan Ahmet'in berisinde yıllardır tamirde

«BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASI»NA KATILMA ŞARTLARI

1 — Yarışmaya, herkes istediği miktar eserle katılabilir.

2 — Yarışmaya katılan eserlerin daha önce başka bir yerde

3 — Konunun seçimi sanatkâra aittir. Herhangi bir sınırlama bahis konusu değildir.

4 — Eserler daktilo edilmiş olarak veya düzgün kitap harfleriyle, kağıdın bir yüzüne yazılmış halde gönderilecektir.

5 — Eserin hacmi sınırlı değildir.

6 — Dereceye giren eserler, Pınar dergisinde ve gerekirse kitap olarak, neşir hakkı Pınar'a ait olmak üzere yayınlanacaktır.

7 — Dereceler, birinci, ikinci, üçüncü tarzındadır. Birinciye 10.000 lira, ikinci ve üçüncüye mansiyonlar verilecektir.

8 — Yarışmaya katılacak eserler, en geç 15 ağustos 1975 tarihinde «Pınar Dergisi, Büyük Hikâye Yarışması, Nuruosmaniye Cad. 8/3» adresine ulaştırılmış olmalıdır. Eser, taahhütlü olarak gönderilmelidir.

9 — Yarışmaya katılanlar, kısa biyografilerini de göndermelidirler.

10 — Yarışmaya gönderilen eserler iade edilmez.

11 — Dereceye girmeyip de Pınar'da yayınlanması uygun görülenler yayınlanacaktır.

Yarışmaya katılacak olanlara şimdiden başarılar dileriz.

olan hamam Sinan'ın eseridir. Ve dünyanın en güzel hamamlarındandır. Daha bir çok örnekler verilebilir. Meriç üzerinde iki köprü de Sinan'ın... Ağırlığı dini mimariye vermiş ama, sivil mimariyi de ihmal etmemiş. O devrin birçok sosyal hizmet tesisi -ki bazısı halen aynı maksatlara uygun şekilde kullanılıyorlar- Sinan'ın eseridir.

● Son sorumuz şu: Son günlerin mimarîyi ilgilendiren aktüel konusu; Tarihî çevrenin korunması. Çeşitli açıklamalar yapıldı. Bu konuda neler düşündünüz? Ayrıca devletin eski eserlerimiz karşısındaki tutumunu nasıl buluyorsunuz?

● Kültür Bakanı'nın açıklamalarını sevindirici buldum. Tarihi Çevrenin korunması konusunda ne kadar dikkat gösterilse azdır. Zira eski eserlerimiz bizim bu topraklardaki damgalarımız. Onlar kalkarsa durum ne olur? Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yıkılmasına izin vermediği eserler ne yazık ki sahipleri tarafından yakılarak, yerine garip garip apartmanlar dikiliyor. Çok acıl

Tarihi binaların eğlence yerleri, kumarhane, pavyon yapılması saçma şey. Ancak her bina çok dikkatli olmak kaydıyla, yapılış gayesine uygun olarak kullanılabilir, zannediyorum.

Devlet bugüne kadar eski eserlerimize pek ilgi göstermedi. Eski eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü uzun zaman Millî Eğitim Bakanlığı'nın büyük teşkilâtı içinde âdeta kaybolmuştu. Şimdi Kültür Bakanlığı'nın kurulması durumu birazcık düzeltmiş görünüyor.

O'ndan

Yağmura âşık çöl bildik evreni çöl
Öylece büyüdü kaktüs ve insan
Bir dediler
Ölmek ve yaşamak
Ateşe yâran dedilerl..

• • •

Ömrün ölçüsü ... gün
Karalar bezendik karalar gün gün
Ve böylece biz insanlık
Verilmiş bir ahdin
Olduk yalancısı...
Doğrusu hak ettik susuzluğu bir zaman
Çöl çöl kuruduk...
Bir bir içenlerden olduk
Câlut'a giden sudan
İçmemeliydik...
Ve bir döneklik sağnak sağnak
Boşaldı ruhumuza vayl..
Yazık ettik kendimize, insanlık...
Ve çağ
Sen bize, biz sana
Yazık ettik... vayl..
Son bir söz
Pişmanlık höyüklerinden
Vasiyyet size:
İçmel..
Câlut - çağı sudan
İçmel..
Kendine yazık edenlerden olma!

• • •

Sizler Tâlut misâli
Çağ
Ve çağların öncüleril..

Nice az bir kuvvet
—Secde nurlu, sabır yüklü—
Gâliptir muhakkak
Ve muhakkak gâliptir
Ateş yâranı, kütük kütük
Nice çok bir kuvvete...
Söz
Bu söz
Benden değil billâh
O'ndan!..

Yetkin DİLEK

AÇILMIŞ GÜLÜMÜZ ALLAH'A GİDER

PITRAK OLMUŞ MEYVESİNDEN GEÇİLMEZ,
KIVRILIR DALIMIZ ALLAH'A GİDER.
KATMERLİSİ GONCASINDAN SEÇİLMEZ,
AÇILMIŞ GÜLÜMÜZ ALLAH'A GİDER.

DAĞIMIZ VAR TARLASINI BİÇERİZ,
PINARINDAN YUDUM YUDUM İÇERİZ,
ZAMAN OLUR SONSUZLUĞA AÇARIZ,
UZANIR ELİMİZ ALLAH'A GİDER.

KAR YAĞANDA DERE TEPE DÜZLENİR,
KURDU KUŞU YUVASINDA GİZLENİR.
ZEMHERİDE HİDDETLENİR HIZLANIR,
SAVRULUR YELİMİZ ALLAH'A GİDER.

GÖZÜ YAŞLI YETİMLERİ ONDURSUN,
BAĞRIMIZIN ATEŞİNİ SÖNDÜRSÜN,
ÇAĞLARI ÖNÜNE KATSIN DÖNDÜRSÜN,
ÇAĞLAMIŞ SELİMİZ ALLAH'A GİDER.

BU DÜNYANIN KARASI VAR AKI VAR.
HEM İNİŞİ, HEM YOKUŞU DİKİ VAR.
SIRTIMIZDA YERİN GÖĞÜN YÜKÜ VAR.
EĞİLMİŞ BELİMİZ, ALLAH'A GİDER.

Mehmet Nuri DOĞAN

CADI MASALI

Ali TÜRKMENOĞLU

Desen : Coşkun AYDIN

Büyükler küçüklere, minik yavrulara masal anlatırlar. Neden? Avunsunlar diye. İlk bakışta masal böyle bir ihtiyacı karşılar. Evde kalırsa evin altını üstüne getiren, dışarı giderse üstü-başı çapul, eli-yüzü yara bereyle dönecek afacanları, umumiyetle büyük anne ve büyük babalar bir iki masalla oyalamak isterler. Biliriz ki masallar, çocuklarımız tarafından merakla dinlenirler ve büyük ilgiyle karşılanırlar. Yine biliriz ki ilgi, ihtiyacın neticesinde doğar. Burada iki soruyla karşılaşmaktayız. Çocuklar nelere ihtiyaç duymaktadırlar? Masalın bu ihtiyaçlara göre ifade ettiği mânâ nedir?

Bir hadiseyi nakledeyim: Üç-dört günlük tatil için bu kış köye gitmiştim. Dört yaşındaki küçük kız kardeşimle komşunun küçük kızı, annemlerin deyimiyle çifte keklikler, aylar süren hasretlerinden dolayı oynaşmak istiyorlar. Biz köylülerle ve arkadaşlarla gece-gündüz sohbetler yapıyoruz. Bu yüzden evde de çok az kalıyoruz. Bizimki sormış: «Anne ağabeyim neden başka köylere, hep ellerin evine gidiyor? Bizim evimiz yok mu? Biraz da bizim evimizde kalsın olmaz mı?» dermiş. Bu sebepten eve gelmemizi sabırsızlıkla bekliyorlar. Gelir gelmez üzerimize atılıp kucağımıza oturuyorlar.

Haftiften başım ağrıyarak eve döndüğüm bir öğle sonuydu. Oturur oturmaz ikisi de saldırdı. Azarlamaya varıncaya kadar her türlü çareye başvurdum, yine de üzerimden uzaklaştıramadım. Annem birçok defa alıp götürdü, kaçıp tekrar geldiler. Başımızı yastığa iki dakika koyamadık. Meğer onlar, çifte keklik değil, çifte yamyammış. İşte o sırada aklıma masal söylemek geldi. Eğer diz çöker, ellerinizi dizlerinizin üzerine koy, sükût ederseniz size masal söyleyeceğim dedim. Öyle sessizleştiler, öyle masumlaştılar ki, ben bile hayret ettim. Aslında dilimden çıkıvermişti masal anlatacağım diye. Aklıma bir türlü masal da gelmiyor. Bildiğim bütün masalları unutmuşum. Yarabbi ne söylesem. Bakışları, gözleri o kadar aç ki masala. Az önce tavanı başımıza yıkanlar onlar değil. Öylesine sessizler. Eskiden annemin, komşu kadınların anlattığı masalları hatırlatacak hiç bir çağrışım yok. Mecburen bir masal uydurmalıyım. Ne yaparsın?

Onlara «iki küçük kızla bir cadı» masalını anlattım. Bundan sonra da peşpeşe, gelinceye kadar mütemadiyen masal

anlatmamı istediler. Dereden korkan başımıza tepeden ıslak geldi.

Masallar çeşit çeşittir. Cadılı masallar yahut cadı masalları bunların içinde ayrı bir yer tutar. Cadılar daima insanlığa, insanlara düşmandır. İyiliği sevmezler, kötülükten büyük zevk duyarlar. Doğru insanları, masum çocukları, zavallı aileleri, iyi kalpli kralları, idarecileri, vezirleri, şehzadeleri yeryüzünden yok etmek isterler. İhtiyaç duyulan birkaç kuruş para yahut dermansız bir derde kıymetli bir ilâç veya acil bir eşya, kurulacak bir mutlu yuvaya karşı, doğacak çocuklarını annelerinden gizlice isteyen ve zorla alan cadıların onlara döktürdüğü göz yaşları bizlere de küçüklüğümüzde az mı iç çektirmişti. O an annelerimizin, anlattıklarının yalan olduğunu bildikleri halde kendilerini masala vererek ağlamaları, bizim de gözlerimizi az mı nemlendirmiştir? Boğazımıza doğru tıkanıp gelen hıçkırıkların garipliğini az mı hissetmişizdir?

Dikkatinizi çeker miydi bilmiyorum. Masalların sonunda daima seviniriz. Masal boyu gadre uğrayanlar, zulüm görenler, hor görülenler hep mutlu olurlar. Masal bitince anlatanın: «Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine» diye başlayan deyişi, bizi ne kadar rahatlatır değil mi?

Masallarda halkımız, kahramanlarına, ilk önce hadiseler karşısında normal bir insanın reaksiyon tipini çizdirirler. Fakat masal gereği olağanüstü kuvvetler, eşyalar ve şahıslar daima galip gelir. Zira kahraman, insan gücünün sınırları içinde mücadele eder. Bu yüzden de hep çile çeker, eziyetlere göğüs gerer, layık olmadığı muamelelerle karşılaşır. Menfi tipler de her zaman bu sınır içinde yenileceklerini bildiklerinden kurnazlıkları, hileleri ve insanüstü unsurları kullanırlar. Kahraman daima insan gücü sınırlarında dürüstçe, akıllıca hareket eder. Bu şekilde karşı tarafı yenme imkânı varsa yener. Yok eğer yenmesi çok yapmacık olursa, halkımız, ona da masalımsı kuvvetleri kullanma yetkisini verir. Bunu kahramanının yok olmaması için yapar. Bunu, doğruluğa, adalete, mutluluğa ve iyiliğe olan ümidinin, tutkusunun yıkılmaması için yapar. Burada şunu kesinlikle söyleyebiliriz: Masalların bu bölümünü, bu özelliğini kaldırınız, masal da halk arasından kalkar. Sevilmez, unutulur.

Bugün halkımız arasında yaşayan masallar, en az bir asır yaşamış piri faniler gibi ihtiyar ve eski. Kütüphanelerimizde bulunan derlenmiş ve onlara benzeterek yazılmış masallara bakınız, bütün unsurlarını eski hayatımızdan almıştır. Yeni hayattan alınan masallar biraz da fantezi anlayışıyla ve popüler meşgale gözüyle bakılarak yazıldığından çoğu okunmuyor. Okunanlar çabucak unutuluyor. En önemlisi de küçük bir çevrenin dikkatini çekiyor. Ayrıca masalların hangi ihtiyaca cevap verdiği bilinmediğinden, masal yazarken hangi hedefe yönelmek lâzım geldiği hesaba katılmadığı için, yazılan masallar hem sirayet edici olmuyor, hem de büyük bir enerjinin kıymetli mahsulü olamıyor.

Şimdi sizlere altı odalı bir gecekondu evinden, daha doğrusu evlerinden bahsedeceğim. Bir avluda yanyana yapılmış altı oda. her odada en az dört çocuklu bir aile kalıyor. Yalnız ev sahibinin iki odası var. Altı oda ve beş aile. Çok küçük bir avlu. Bu odalardan birindeyiz. Bir cumartesi akşamı. Yan odanın erkeği de oturmaya ve hoşgeldine geldi. İleri geri, pahalılık ucuzluk, parti-memleket meselelerinden laf açıldı. Sözün sonu vardı «ne olacak halimiz?» sorusuna döküldü. Kıbrıs meselesiydi, Yunan Harbi'ydi, mahallenin haliydi, trafo merkezinin yetersizliğiydi, belediye kanunlarının bozukluğuydu, rüşvetti derken dertler çoğaldıkça çoğaldı. Sohbet fıkır fıkır kaynıyor. «Yahu kardeşim seni buraya Allah gönderdi. Hakikaten haklıymışsın. Yavrum sus laf dinliyoruz. Sustur şunları, atarım dışarı. Ulan neler olurmuş da haberimiz yokmuş be. Anladım anladım, bu partilerin hiç biri kurtaramaz bizi. Kardeşim bunlar kendi dalgasındalar, vatandaşın akşama

kadar anası ağlıyor, umurunda mı heriflerin. Ben de hep düşünüyordum, düşünüyordum da bunlar neden böyle oluyor diye altından kalkamıyordum. Ah beni başbakan, reisicumhur yapacaklar ki!» falan derken kapı çat açıldı:

— Baba «Tatlı Cadı» biraz sonra başlayacak.

— Tamam kızım.

Bir dakika sonra:

— Anne «Tatlı Cadı»yı seyretmeye gelmiyor musun, başlayacak.

— Sen seyret kızım.

Yarım dakika sonra:

— Ahmet Amca, Raif Amcam seni çağırıyor. Diyor ki, «Tatlı Cadı» başlıyor.

— Oldu gülüm, sağol.

Hemen ardından tekrar:

— Raif Amcam çabuk gelsin, başlamak üzere diyor.

— Anladık canım!

Çocuk kapıyı kapatmadan içeri bir erkek girdi:

— Ula Ahmet, ha bu mereti bana sen öğrettin. Ha şu televizyon denilen zıkkımı bilmezken «Tatlı Cadı» diye sen alıştırdın. Şimdi de merasimle mi gelecek-sin?

— Gel gel, burda ne «Tatlı Cadı»lar var. Gel hele, sana Tatlı Cadı'yı arkadaş anlatacak.

— Hoş gelmişin hemşerim.

— Hoş bulduk canım.

— Ha kimdir bu arkadaş, Ahmet?

— Bu mu, beklediğimiz, beklediğimiz.

— Annamadım?

— Hele otur anlarsın.

— Ha sen şimdi «Tatlı Cadı»ya gitmiyor musun? Arkadaşı da götürürüz hâ!

— Otur dedik canım otur işte.

Bu arada evin çocukları, deminden beri yapılan davetleri de duyan ve zaten bir haftadır bekleyen öbür komşuların çocuklarıyla, arı oğulu gibi ev sahibinin evine doluştular. Zira ev sahibi felçliydi. Evden dışarıya çıkamıyordu. Kırıp sarıp bir televizyon almıştı.

Sadece burdan değil, başka yerlerden de edindiğim intibalarda, «Tatlı Cadı»nın sevilerek seyredildiğini gördüm. «Tatlı Cadı» nedir? Televizyonu olmayan okuyucularımız ve televizyon yayın alanı dışında kalan yahut içinde olup da elektriksiz bölgelerde bulunan veya çeşitli sebeplerden dolayı bu programı seyretmemiş okuyucularımız için söylüyoruz. Bu her cumartesi akşamı TV'de gösterilen bir seridir. Serinin kahramanları bir karı koca. Kadın, cadı soyundan gelme ve cadı özelliklerini taşıyan cadı kızı cadı. Erkek, bildiğimiz ademoğullarından, insan babadan doğmuş insanoğlu insan. Reklâm şirketlerinden birinde çalışan bir ressam falan filan. İkisi anlaşıp evlenmişler. Lâkin erkek, cadı kızı cadının yani kendi karısının normal insan gibi yaşamasını, hayatın her türlü engelini insan imkânlarıyla yenmesini istiyor. Okuyucularımız bilirler, seride «Tatlı Cadı» namıyla geçen bu cadı kızın adı Sementa ve şıngırdaklı-mıngırdaklı sihirli bir burnu da var. Meselâ, burnunu bir şıngırdatsa evler, mağazalar dolusu konserveler, mutfaklar dolusu yemekler oluyor, lakin kocası onun bunları yapmasını istemiyor. Oturup evde soğan-patates soyup yemek pişirmesini istiyor. Kendisi de ev geçindirmek için gece gündüz şirkette harap olmakta.

Bu Sementa'nın, meşhur namıyla «Tatlı Cadı»nın burnu, öyle burun ki, şıngırdayıverdi mi şehirler yok olabiliyor, yenileri kurulabiliyor, insanlar her türlü faaliyetleriyle istenildiği kadar donup kalıyor, uçaklar yön değiştiriyor, kısacası eşyanın ve hayatın kanunu değişiyor. Her türlü canlı, yapı değiştiriyor. Bu şıngırdaklı burunlu cadının yanında, Alaaddin'in sihirli lâmbasındaki Arabın lâfı bile olmuyor.

Şimdi şunu soralım. Yüzlerce, binlerce hatta milyonlarca insanı, her çeşit meslek ve yaştan toplayıp, bunlara her hafta masal anlatacağım diye tutturursanız ve bu işte diretirseniz her halde sizi en azından bir psikiyatri testinden geçirirler. İşte Tatlı Cadı'da yapılan böyle bir masal anlatma işi. Tatlı Cadı masalın ta kendisi. Bir cadı masalı yani. Olay-

lar hep bu bahsettiğimiz şıngırdaklı burunlu cadının etrafında gelişiyor. Her şey masal unsuru olan «cadı» tipinin etrafında seyredip gidiyor. Cadının kendi sülâlesi var. Annesi, babası, teyzesi ve diğer cadılar. Cadının kocasının sülâlesi var. Cadının kayınvalidesi, kayınpederi ve komşular.

Yalnız bu cadı masalının diğer cadı masallarından ayrılan özellikleri de var. Birincisi, cadı, adı üstünde tatlılaştırılmış. Halkımız arasında «cazı» veya «cazu» olarak bilinen bu tip, en kötü, en korkunç, en vahşi, ve en acımasız tiptir. Bütün dünyada da böyledir. İkincisi, bu değişimden sonra cadı masalından masal unsurları alınmış, posa sayılan diğer teferruatlar, olaylar atılmış, yani masalın iskeletine, günümüzün eti-kemiği bürütülmüş ve elbisesi giydirilmiş. Ondan sonra «Tatlı Cadı» diye bir seri ortaya çıkmış.

Bu arada kahvelerde ve çeşitli öğrenci yurtlarında, yatılı okullarda, müşahede ettiğim kadarıyla sevilen bir seri daha var: «KAÇAK». Sosyete hırsızı Arsen Lüpen serisi yahut «Tatlı Sert», Tatlı Cadı ve Kaçak kadar tutulmadı. Bir cuma akşamı halk otobüsü ile gidiyorduk. Muavin şoföre seslendi: «Hızlı sür abi! Kaçak'ı kaçırmayalım. Az kaldı ha!»

Esasında bu iki seri, sadece bizim seyircilerimiz tarafından rağbet bulmadı. Verilen bilgilere göre Batı Televizyonlarında da ilgi gördü. Kahramanları oynayan aktör ve aktrisler meşhur oldular. Bunlar ve bunlar gibi seriler, Batı âleminin tutulan eserleri oldu. Acaba neden?

Yazımızın başında iki soru sormuştuk. Çocuklar nelere ihtiyaç duymaktadırlar? Masalın bu ihtiyaçlara göre ifade ettiği mânâ nedir? Bu soruların cevabını şimdi verebiliriz: Çocuk ana rahmindeki hazır, müsait ve mükemmel çevreden sonra doğumla, yepyeni bir dünyaya girmiştir. Her geçen gün bu dünya ile ilgisi, ilişkisi artar. Büyüdükçe, zekâsı ve organları geliştikçe, içine girdiği bu hayatın tanımadığı, anlam veremediği, çözemediği yönleriyle, problemleriyle karşılaşır. Doymak bilmeyen bir merak içindedir. İstediği birçok şeyleri ele geçiremez. Ve arzuladıkları gerçekleşmez. Fakat bütün bunları anlamaya ve izah etmesine imkân da yoktur.

Ayrıca çocuk doğar doğmaz hava alması gibi, toplumla da karşılaşır. Örfler, âdetler ve inançlar, ona bakımda çok müessir rol oynar. Toplum onu daima arzuladığı gibi şekillendirmek ister. Çocuk, hayat ve toplum arasındaki üçlü ilişkide, sayısız problemler ve ihtiyaçlar boy gösterir. Bu sırada çocuğun hayatı ve toplumu tanıması işinde toplumun çocuğa zihnî yardımı, en güzel şekilde masallarla olur. Bu hem çocuğun seviyesine uygun, hem de toplumun isteğine uygundur. Çocuğa yepyeni emeller, ümitler, enerjiler ve mânâlar verir. Şunu da belirtelim: Bunlar sistemli ve bilinerek yapılmıyor. Bizim için önemli olan da o değil, sosyo-kültürel bir vakıanın izahı.

Yine yukarılarda, halkımızın masallarda kahramanlarına, daima insan gücü sınırları içinde bir reaksiyon tipi çizdiğini, ancak masalın seyri bu sınırları yapmacıklaştırıyorsa mecburen kahramanının yok olmaması ve doğruluğa, adalete, mutluluğa ve iyiliğe olan ümidinin, tutkusunun yıkılmaması için masalımsı kuvvetleri kullanma yetkisini verir demiştik. Bu, toplumun yaşattığı kültürün, fertlerine: Karşılaştığın problemlerde önce, mutlaka insanca mücadele et yenersin, kurtulursun. İyilik, doğruluk ve güzellik daima üstün gelir diye telkinidir. Ancak fertler, böyle bir kurtuluştan mahrumsalar, böyle bir kurtuluşu bulamıyorlarsa, gerçekleştiremiyorlarsa, kurtuluşa olan ümitlerinin daha da artmasını sağlamak için mevcut kültür, hayali kuvvetleri bile harekete geçirmektedir. Bu çok müsbet ve yerinde bir oluşumdur.

Gelelim şıngırdaklı cadı masalı ile Kaçak'a.

Kaçak'ta kahraman Dr. Kimble, haksız yere tevkif edilip idama mahkûm o-

lur. Bir tren kazasında kaçmayı beceren Dr. Kimble, kaçar, kaçar, kaçar... Her vardığı yerde bir yanlışlığı, bir eksikliği, bir anlaşmazlığı düzeltir. O, kaçan bir mahkûm değildir. Uğradığı her yere mutluluk getiren havaridin. Girdiği her hadise, yaşadığı her olay, mutlaka mutlu bir son için, daima O'nun inisiyatifi ile gelişir. O olmasa, Dr. Kimble oralara uğramasa, hiç bir şeyin mânâsı kalmayacaktır. Hiç bir şey düzelmeyecektir, çözülmeyecektir. O kurtuluşun, problemlerin ve buhranların üstesinden gelmenin sembol kahramanıdır. Dr. Kimble'ın uğradığı her durak, kanunların, müesseselerin, kısaca sistemin bunalttığı, tazyik ettiği, baskısı altına aldığı dengesiz, geçimsiz, problemli insanlar yuvasıdır. Aslında onlar da derece derece Kaçak'tırlar. Sadece Dr. Kimble, onların haksızlığa uğramış en göze çarpan modelidir. Ortak özellikleri kaçmaktır. Neden? Kendilerini yok eden ve insanlıklarını törpüleyip bitiren her şeyden. Kısaca bir kültürden, bir medeniyetten kaçıştır bu. Ama zavallıcasına, ama garipçesine. Zira, kaçtığına dönüp sığınarak kaçıştır bu.

Tatlı Cadı da aynı özelliktedir. Masalın günümüze aktarıldığı bu seride Sementa, insanüstü kuvvetlerle, her gün insanların gırtlağına sarılan ve soluk aldırmayan problemleri yok etmektedir. Her seride, acil olan fakat bir türlü tatmin edilmeyen ihtiyaçları karşılamakta ve yıllar yılı süren buhranları sona erdirmektedir. Hayatın ve medeniyetin can çıkartan cenderesinden, bir anda çılgınca bir kurtuluş vardır. Hem de bir burun şıngırtısıyla. İnsan sanki azad edilen kuşlar gibi kurtulmaktadır.

Gerek Tatlı Cadı denilen cadı masalını, gerekse Kaçak'ı Batı insanı ve TV. seyircimiz Sementa'yı ve Dr. Kimble'ı sevdiği için seyretmemektedir. Seyirci Tatlı Cadı'yı sevmemektedir. Seyirci Kaçak'ı sevmemektedir. Seyirci kurtuluşu sevmektedir. Seyirci buhranlarının yok oluşunu sevmektedir. Bu iki seri, böylesine hayati bir meselenin gizlice ve kurnazca istismarını da yapmaktadır.

Peki ama bütün bunlar niye? Neden bu iki seri ve bunun gibileri Batı âleminde ve bizim seyircilerimiz tarafından tutulmuş, rağbet görmüş?

Burada bir TV programının kritiğini yapmak istemiyoruz. Ortada halkın ilgisini toplayan bir olay var. Bu olayın, sosyal, psikolojik ve kültürel doğuş sebeplerini aramaya uğraşıyoruz. Belirtmek istediğimiz, kültür tarihi açısından ve sosyo-kültürel yönden bu iki seri ne mânâya gelmektedir?

Evet, kültür ve medeniyet tarihine bakarsak, ne bugünkü laik-hümanist Batı, ne Hıristiyan Ortaçağ Batı, insanına mutluluk getirmedi, getiremedi. İki devir de insanına, kendi kendisinden kaçışı öğretip, serap gibi mesnetsiz hayalleri aşıladılar. Çünkü her iki devirde de Batı medeniyetinin ürünü, anormal ekonomik ve kültürel baskılar olmuştur. Feodalitenin zalim baskısının Avrupa insanını ümitsiz, zavallı köleler yığını olmaya zorladığı ilk asırlarda Hıristiyanlık, dünya hayatından kaçışı ve Babanın Kurtarıcı Saltanatı'nı beklemeyi sunuyordu bu insanlara. Manastırlar en açık örnekleri bu kaçışın ve bekleyişin.

Bugün ise laik-burjuva'nın, Batı toplumuna sunabildiği ancak, ferdiyetçi kurtuluş hayali, ferdiyetçi kaçış, melce arama hareketi. Başka değil. Bunlar, hastalıklı Batı'nın yalnızlaşmış insanının trajik kaçışı. Yani hastalığı, kompleksi.

Günümüz Batı toplumunun yabanlaşan, yalnızlaşan, güçsüzleşen insanının yudumlayacağı, uyuşturucu ve sersemletici içkilere ihtiyacı vardır. Batı toplumu gibi sınıflı bir toplum için, yönetilen yığınların, toplum şartlarını ıslah ümit ve imkânı kalmayışının ve binaenaleyh yaşayabilmek için, ümitle avunabilmek için ucuna yapıştıkları bir hayal, bir serap gerekir. Bu çok görülmemelidir. Sosyal psi-

koloji bize, toplumların ruhuna ne zavallı hayallerin, içgüdülerin, komplekslerin hâkim olabileceğini göstermektedir.

Zamanımızda insan yapayalnızdır. Hele Batı'da korkunçlaşan bu yalnızlık, düşünen kafaları ürkütmektedir. Hergün mesainin dikte ettiği şartlara tabi, evinde gazetenin, radyonun, televizyonun kutsal (!) mihrabı (!) önünde günlük duasını dinleyen laik-mü'min olmuştur Batı insanı. Her gün bir yenisine kavuşmağa itilen, maddî vasıtaların peşinde koşan müstehlik. Kendine ayıracak ne vakti, ne kültürü, ne de düşüncesi var. İnsan, kitlenin şuursuz parçası. İradesi kalmamış yaratık.

Eğer böyle bir toplumda, toplum şartlarını ıslah ile insana sınırsız varlığını inşa imkânını veren bir davet yoksa, avuntuların serabına yapışmaya hazır yığınla insan var demektir. İşte bunun için Batı insanında ve iki asırdır Batı medeniyetine sokulmak istenen bizim seyircimizde Tatlı Cadı ve Kaçak rağbet görmüştür. Benzerleri de aynı şekilde görecektir.

Ortada bir gerçek vardır. Hem Tatlı Cadı gibi gerçek bir masal, hem de Kaçak gibi realitelerin masalımsı bir yorumla kavuşturularak sunulmuş şekli, geniş kitlelerde ilgiyle seyredilmektedir. Tatlı Cadı ve Kaçak'ta, problemlerin sihirli bir burun şıngırtısı veya davranışla çözülmesi, kitleleri mutlu kılmaktadır.

Özellikle Kaçak'ta, sosyal, ailevî, ahlâkî, psikolojik problemlerin, aslında çok basit ve sadece insanların karşılıklı ilişkilerindeki kopukluktan doğduğu düşüncesi telkin edilmektedir. Kaçak'ın sihirli eli, bu kopukluğu ortadan kaldırınca da, problemler yok oluvermektedir.

Dünyanın realitesi ise biraz farklıdır bu masal serilerinden. Ne problemler, bu derece basit sebeplere bağlanabilir, ne de, bir kişinin sihirli eliyle çözülecek kadar yalın özellik taşımaktadırlar. Her iki seride de, dünya çapında genişlemiş, girift leşmiş, düğümlenmiş insan soyu bunalımı, alabildiğine ferdileştirilmektedir. Ya bir aile içinde, ya da Kaçak'ın ilişkileri içinde sınırlanmakta, ama bu sınırlı ilişkilerden cihanşümul sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu durum ise, insanların ne, kendi problemlerini gerçek boyutlarıyla anlamasına, ne de bunalımdan çıkış yolu konusunda gerçeğe yakın bir bilgi edinmesine imkân verir. Hayalci bir düşünce yapısı oluşur o kadar. gözlerinde dağ gibi büyüyen problemlerin, ya Sementa gibi bir Tatlı Cadı'nın burun hareketleriyle son bulacağına, ya da Kaçak gibi bir iyilik kuşunun başına konmasıyla biteceğine inanır. Bunlar ise, hiçbir zaman olmayacak şeylerdir.

İnsan kendi kurtuluşundan sorumludur. İnsanın çevresinde oluşan problemler, hümanist bir bakış açısıyla ele alınamayacak kadar girifttir. İnsanın bunalımı, bir aile çevresini çok aşmıştır. Küllî bir kültür ve medeniyet bunalımı vardır. Aile aile yapılacak ıslahat, bataklıkta sivri sinek avlamaya benzer. Bir ailede görülecek mutluluk, onu görenleri sevindirse bile, sosyal çevrenin ve şartların abanan baskısı karşısında kısa sürmeye mahkûmdur. Kaçak, bir sosyal ilişkiyi rotasına sokmaktadır. Sementa, bir ailevî sıkıntıyı çözmektedir. Ya Kaçak'ın ayrılmasından sonra olan bitenler, ya Sementa'sız aileler, toplumlar... Kaldı ki, yeryüzünde ne Sementa'lar vardır, ne de Kaçak'lar bir realitedir.

Toplumlar kurtarıcı öncüleri ararlar şüphesiz. Ama Kaçak ve Sementa'da çizilen tipler bir öncü tipi değildir. Küllî kurtuluş vaadeden bir hareket sesi değildir. Mevzii bir sosyal ıslahat operasyonudur. O da masal özelliklerine bağlanmak şartıyla... Kaçak'ın uğraştığı semtler öyle semtlerdir ki, Kaçak'tan başka herkes bunalımdan şu veya bu ölçüde nasibini almıştır. Kaçak ne yapabilir bu şartlar karşısında?..

Bu her iki masal serisi, yalnızlaşan ve bunalan insanın mutluluk arayışında bir ışıltı değeri taşıdığı için geniş ilgi buluyor. Bu da insanlığın mutlu bir hayat özlemi duyduğunu söyler bize. İnsanımıza, gerçek kurtuluşun yolunu göstermek görevdir.

KÜHEYLAN

Mehmet

İhsan KORAY

Küheylan'da Kerim Afşar, Gülgün Kutlu, M. Ali Erbil

«Tanıdım seni; Her gün akşamları ahırın bahçe kapısından atları gözetleyen genç değil misin sen?» **Atları** sözü genci bir başka tutku ile bağlamıştı. Bunu sezen Jill, kendinden emin konuşuyor, gencin yalvaran bakışları giderek bir şeyler isteyen bakışlara dönüşüyordu. Alan Strang'ın hafta sonları at bakıcılığı böyle başladı.

Alan, atlara tutkun; çok tutkundur. Yıllar önce sahilde bindiği bir atı unutamamaktadır. Sahilde anne ve babasının zorla attan indirdiği bu gencin şuur altında at sevgisi yıllarca yatar. Babasının İsa resmini yırtıp attığı günden beri, karyolasının ayak ucunda iri gözlü beyaz bir at başı resmi vardır. Alan buna bakarak uyur her gün. Bazen önünde diz çökerek yalvarır, onunla konuşur. Alan'ın derdini dökecek bir arkadaşı yoktur.

«Ne eş, ne dost! Arada bir şakalaşabileceği, kendi kendini daha sağlıklı bir biçimde tanımasına yardım edecek bir tek çocuk bile yok çevresinde. Alan günümüzün vatandaşıdır, toplumun varlığından habersiz bir vatandaş...» Küheylan'da psikiyatr (ruh doktoru) Martin Dysart, Alan'ı böyle tasvir ediyor. Genç Alan yapayalnızdır toplumda. İki çift laf edecek arkadaşı dostu yoktur. Kaderine terkedilmiş, sistemin kurbanlarından sadece birisidir.

İngiliz yazar Peter Shaffer'in yazdığı, Sevgi Sanlı'nın Türkçe'ye çevirdiği «Equus - Küheylan» dramı; Devlet Tiyatrolarında Cüneyt Gökçer tarafından sahneye konmuştur.

Yazar, eserinde Batı sistemlerini değişik metodlarla eleştirir. Eserindeki her tip toplumun bir kesimini temsil eder. Alan, Strang ailesinin tek çocuğu. Yetişmesi' topluma yararlı olabilmesi için babası Frank, annesi Dora değişik görüşlerle onu yetiştirmeye çalışmakta. Eski bir öğretmen olan Dora, dindardır. Hıristiyanlığın prensiplerini modernize ederek Alan'a anlatmakta. İsa'nın çarmıha gerilişini belki yüzlerce defa anlatmıştır oğluna. Karyolasının ayak ucuna İsa resmini asar annesi. Alan'ın iyi yetişmesi için bunlar yeterli mi? Dora'ya göre evet. Dora Strang'ın çabaları alışılmış, demode

olmuş Hıristiyan tipini aşabilecek mi? Oğlunu, sistemin kanlı çarklarından kurtaracak, mutlu kılabilecek midir? Modern Hıristiyanlık anlayışı ile Dora, bunu, başaramamış, oğlunun sapıtmasını, toplumun dışına itilmesini önliyememiştir. Batı kültür ve medeniyetinin ahlâk veçhesini teşkil eden Hıristiyanlık çağın gerisine düşmüştür.

Seçkin, Alan'ın çok sevdiği bir at. Küheylan mitolojik bir atın adı. Seçkin, Alan'ın zihninde Küheylan'ın yerini ve sevgisini almıştır. Küheylan sevgisi Dora'nın Alan'a kazandırdığı çocukluk hatırası. Alan'ın şuur altında bunun sevgisi, kavuşma özlemi var. Sahilde bindiği at şuur altını deşmiş at sevgisini kamçılamıştır. Jill'in yardımı ile Harry Dalton'un at ahırında çalışmağa başlaması bundandır.

Telâşla içeriye giren Hesther Salomon bir hâkim olarak ruh doktoru Martin Dysart'tan Alan'ın kurtarılmasını ister. «Ne olur doktor bey bu genci kurtarın. Acısını dindirin». Dysart, önceleri «ne yapmış bu çocuk, suçu ne?» diye sorar. Hesther'in «Altı atın gözünü kör etti!» demesiyle irkilir ve «Aynı anda mı» sorusuna, «Evet aynı gecede altı atın gözünü kör etti.» cevabını alır. Tedaviye başlayan doktor, Alan'ı konuşturarak ve eskiyi yaşatarak tedaviyi sürdürür.

Ruh doktoru Dysart, günümüz Avrupa'sının umumi görünümü içinde hâkim inancın ve fikrin mensubudur. Dysart altı atın gözünü kör ettiği için yargılanan sapık ruhlu Alan'ı topluma kazandırabilecek midir? «Ne olur doktor bey bu genci kurtarın...» çığlığına cevap getirebilecek midir? Daha da önemlisi Alan'ı mutlu kılacak görüşü ve inancı verebilecek midir? Bunun cevabını sona bırakarak oyunun bir başka yönü üzerinde duralım isterseniz.

Peter Shaffer'in Küheylan'da doğru teşhis koyduğu ikinci yön, baba Frank Strang'ın düşüncesi üzerindedir. Dora Strang ne kadar dindar, modern Hıristiyanlık anlayışına sahip ise Frank Strang da o kadar dinsiz, o kadar para yanlısı. Dsart'a «Bak doktor, ben dinsizim çocuğumun saçma din masallarıyla yetişmesine karşıyım» derken toplumun bir kesimini temsil etmektedir. Alan'a televizyonu yasaklayan Frank, aslında seks hastasıdır. Alan ile cinsel bir film seyrederken karşılaşan baba «iş icabı» geldiğini söyleyerek Alan'ı ve Jill'i atlatır. Alan'a «Din halkların afyonudur.» sözü Frank'ın çocukluk armağanıdır. Küheylan'ın Dora'nın armağanı olduğu gibi. Küheylan'da Frank, sosyalist görüşün temsilcisidir.

Alan, farklı iki görüşün ve sistemin zavallı bir kurbanıdır. Bir tarafta sosyalist dinsiz babanın, bir tarafta Hıristiyan annenin telkinleri. İkisi arasında Alan isyan ediyor. Altı atın gözünü kör ederek sisteme, hukuk normlarına ters düşüyor. Yazarın vermek istediği ana hüküm de burada gizli.

Hıristiyanlık çoktan devrini doldurmuş inançlar manzumesi. Köhne ve köleci damgasını alnında yüzyıllardan beri taşıyor. Teslis inancı insanlığın ruhunu doyurmuyor. Batı kültür ve medeniyetinin yetersizliği gün gibi âşikâr. Çağımızda «Batı medeniyeti donmuş kalıpların soğuk tekniğin ve insanı anlamaktan çok uzak maddi formların kısır dairesine düşmüştür.» Böyle diyor bir düşünürümüz. Küheylan'da psikiyatr Martin Dysart'ın temsil ettiği bu kültürün aşıldığını Batılı düşünür, yazar, bilim adamları açıkça belirtiyorlar. Sorokin, Northrop, Schubart, Toynbee, Spengler, Kafka, Guare, Buzzati v.b.'nin açtığı yolda ilerleyen Peter Shaffer, Küheylan'da bir çok noktada başarı göstermiştir. Eserde, Batı toplumunun bir arayışın içinde olduğu açıkça vurgulanıyor. Goethe'nin sorduğu soruyu Peter açıkça sormuyor: «Hangi yoldur bu?» O'nun sorusu «Bu ne karanlıktır?» şeklinde konuluyor.

Alan'ı psikanaliz bir metodla tedavi etmeğe çalışır Dysart. Psikiyatr Dysart, Dora'nın ve Frank'ın çocukları Alan'ı cinsel yönden yetiştirmedikleri kanaatindedir. Bu açıdan hareketle Alan'ı kurtaracağından emindir. Gencin doyurulmayan

arzularını, eskiyi tekrar yaşatarak doyurmağa çalışır. Doktorun da bir çeşit ruh hastası olduğunu «sen de benim gibisin değil mi?» sorusu ile belirten Alan, doktoru can evinden vurmuştur. «O benden daha hür, atlara biniyor, tutkusu var, inandığı bir şeyleri var. Bende o da yok.» Dysart da böyle bir görüşün temsilcisi. «Doktor Dysart, kendi varoluş biçiminden, kendini oluşturan değerler, inançlar ve uyum yollarından tedirgindir; kesin güvencenin onlarda olduğundan kuşkuludur.» Bunları bir eleştirmen Devlet Tiyatroları dergisinde (sayı: 61) yazıyor. Doktor Dysart, hastasını ne ile nasıl iyi edeceğini bilemeyen bir psikiyatr. Doktoru hasta olan bir hasta.

Dysart, gencin ruhi bunalımına Freud'cu metodlarla yaklaşmaya çalışıyor. Buradan yazarın Freud'ü biraz sevdiği anlaşılıyor. Ancak uzun tedavi şekillerinden sonra genci iyileştiremiyeceğini de göstermiş oluyor. Böylece, psikanaliz metodunun da yetersizliği anlaşılıyor. «İnsan psikanalizden sağlık, esenlik kazanır» diyen Stefan Zweig ve benzerlerinin görüşünü Peter, Küheylan'da yıkıyor.

Freud'e göre temelde yatan, libido denen haz tutkusudur. İnsanı ancak bu haz tutkusunun tatmin edilmesi mutlu ve sağlıklı kılar. Küheylan'da genç Alan'ı atlarla başbaşa bırakan sebep budur. Küheylan'da, genç kızla (Jill) Alan'ın başarısız ilişkisinin ardında atların özellikle Seçkin'in gözetlemesi yatar. Bundan sonra Alan başta genç kız olmak üzere bütün insanlardan nefret eder. Akli unsurunu yitirerek altı atın gözünü kör eder. Psikanalizci düşünceyle hareket edilirse Küheylan'ın seyirciye vermek istediği budur. Acaba bu hükümler doğru mudur? İnsanlar bunalıma niçin düşer? Libido'nun tatmin edilmemesi bunalımı izaha yeterli midir?

Bu görüşü doğrulamak mümkün değildir. İnsanı ve insanlığı bunalıma iten gerçek saikler daha başka. Yalnızca cinsel tatminsizlik insanı bunalıma itemez. Almanya'nın, Danimarka'nın, İsveç'in v.b. faşingleri, İngiltere'nin, Amerika'nın ve daha bir çok toplumların cinsel tatmin yerleri Alan gibi binlercesinin bunalımını çözemiyor. Bunalımı yoğunlaştırıyor. Küheylan'da bu da kat'i olarak gösteriliyor. Yazarın başarısını artırıyor.

Başta yazmıştık «Alan, günümüzün vatandaşıdır.» İnsan biyolojik ve ideolojik realitesine aykırı, hümanist-laik Batı kültürünün günümüzde toplumlara bağışladığı bir vatandaştır Alan. Onun gibi yüzbinlercesi vardır ki toplumun vatandaşıdır. Fakat toplum tümden laçkalaşmıştır. Toplumu hasta, doktoru hasta olan hasta iyileşir mi dersiniz?

Küheylan dramatik oyunu Batı toplumlarında ailenin yerini de belirlemiş durumdadır. Kuzey toplumlarındaki gibi Batı toplumlarında da aile çöküyor. Bunalımlı insanlar yetiştirip yıkımı hızlandıran unsur haline gelmiştir aile Batı'da.

«Şimdi şu keskin zincir var ağzımda. Ve hiç çıkmayacak.» Zincir kimlere vurulur? Alan'lar zincirlenmiştir Batı toplumlarında. Zincirin çıkmamasıya vurulduğu attır. Alan'ın çok sevdiği atlar. İnsan çok sevdiğini yok etmek ister mi? İsterse bu sevgi yalancı ve yabancı değil midir Alan'ın sevgisi gibi. Gerçekte ise, zincirlenen atlar değil insanlardır. Batı kültürünün insanlara vurduğu zincirler. Alan bu zincirleri kırıp kurtulamamıştır. Dysart bu zincirleri kırıp kurtuluş getirememiştir. «Pekâlâ acısını dindireceğim. Delilikten kurtulacak. Ya sonra?» Evet sonra ne olacak? Alan'ın içinde bulunduğu sistem devam ettikçe geçici tedavilerin anlamı nedir? Krizli bir sinir hastasının uyuşturularak uyutulup sonra uyandırıldığında gerçeği görmesini engellemek mümkün olamaz.

«Küheylan'ın yazarı psikiyatriyi bir amaç olarak değil kendi dünya görüşünü insan ve toplum eleştirisini yansıtabilmek için bir araç olarak kullanmış ve bunda büyük bir orijinallik sağlamıştır.» (1)

(1) Prof O. Öztürk, **Program Dergisi**'nden.

Yazarın eksikliği şurda: İngiliz Peter Shaffer, olaylara hiçbir çözüm sunamıyor. Sunacağını beklemek de biraz haksızlık olacak. «Delilikten kurtulacak. Ya sonra?» diyen, toplumun geleceğinden umudunu kesmiş bir yazar, aydınlık bir gelecek umudunu yitirmiştir.

Oyun bir ölüm çığlığıdır adeta. Bu çığlık Batı toplum kültüründen yükselmektedir. Küheylan Batı düşüncesinin Kafka ve Camus ile girdiği çıkmazın yenilenen bir dramıdır.

Küheylan kültürel mahiyetine uygun bir oyun tekniği getiriyor. Şimdiye kadar seyretmeğe alıştığımız oyuncular, adeta sahnenin ardına geçip yazarın bizde uyandırdığı hayreti acımasızca izliyorlar. Sahnenin kenarlarına konmuş banklarda oturan oyuncular bize; işte biz burada sizin hayatınızı temsil ediyoruz, kendimizi değil sizi yaşıyoruz diyorlar. Bu teknik sosyal psikoloji alanına dalan sanatın seçebileceği en benimsenir bir tekniktir. Burada tiyatroya kulis giriyor ve alıştığımız illizyonist akım yerini tabii bir teknik arayışına terkediyor. Şimdiye kadar gerçekçilik adına göz bağcılığı yapılan oyunlarda kullanılan bu teknik namuslu bir arayışın belgesi olan bu oyunda sevilir hale gelmektedir. Pek çok rahatsız edici abartıları olmasına rağmen rejideki itidal ve ağırbaşlılık oyunun muhtevasını canlı kılmaktadır.

Bilhassa ikinci perdenin son kısımlarında alkışladığımız Kerim Afşar yorumu iyi anladığını sandığımız bir başarı çizgisindeydi. Devlet Tiyatrolarının karakter demirbaşı Sadrettin Kılıç ise başarılı bir oyun çıkardı yine. M. Ali Erbil zaman zaman yavanca çocuklaşan oyununa rağmen teatral bir gerçekçilik içindeydi.

«Bir bak şu çocuğa... Benden beklenen ona ateşli bir koca, iyi bir vatandaş, bir soyut, bir birleştirici, Tanrı'ya kul yapmak olabilir. Ama korkarım elimden gele gele onu hortlağa çevirmekten başka bir şey gelmeyecek.

«Alan'a neler yapabileceğimi bir bir anlatayım sana.

«Bedenindeki bereleri onduracağım. Uçuşan yelelerin bıraktığı izleri sileceğim kafasından. Bu da olunca onu gürültülü bir motosiklete bindirip günümüzün dünyasına salıvereceğim. Bir daha da at derisine el sürmiyecek. Ona modern normal dünyayı vereceğim. Ha-Ha alanlarını elinden alacağım da kentlerin bağrını yarıp geçen altı geçişli oto yollarını vereceğim ona. Modern yeryüzünü sunacağım ona. Öylesine modern ki, toprakları bir kıyıdan bir kıyıya, bir denizden bir denize çimento ile kaplı. Denizler bile cansız, denizler bile ölü artık.

«Mesleğim bilinmezlikler üzerine kurulmuştur. Burada en sonunda ne yaptığımı bilemiyorum diyebilirim. Ama yine de yapılması gerekeni yapıyorum... Dönüşü olmayan şeyleri... En son şeyleri...» Elimde sivri bir demir, karanlıkta önüme gelen başa indiriyorum.

«İhtiyaç içindeyim. Çocuklarımın bana duyduğu ihtiyaçtan daha büyük bir ihtiyaç; karanlıkta bir yol bulmak... Hangi yoldur bu? Bu ne karanlıktır? Tanrı böyle buyurmuş diyemem. O kadar ileri gidemem. Ama şu gerçeği kabul ediyorum. Şimdi şu keskin zincir var ağzımda. Ve hiç çıkmayacak.»

Küheylan'ın yorumunu özetleyen bu tirad yazar tarafından doktor Martin Dysart'a yaptırılır ve oyun böylece biter.

Oyunun rol dağılımı :

Martin Dysart	:	Kerim Afşar
Alan Strang	:	M. Ali Erbil
Frank Strang	:	Sadrettin Kılıç
Dora Strang	:	Nermin Sarova
Hesther Salomon	:	Gülgün Kutlu
Jill Mason	:	Gül Asyalı
Harry Dalton	:	Kaya Akarsu
Hemşire	:	Sunay Artuk
Atlar	:	Güven Besimoğlu
		Lütfi Oğuzcan
		Murat Gökçer
		Burhan Gökalp
		Cezmi Ateş
		Ercan Gülsoy

İçimizden Birisi

Bu kadar yakın mı yollar sevgili, sevgili ağabeyim?
Bu kadar tutkulu muydun öteye?

Rüyalarımıza olsun gel, gel özledik seni sevgili...
Sevgili ağabeyim.
İnan ki ayrılmadan özledik seni.

Son durak kapımızın önünde, biliyoruz.
Ama bu kadar da yakın mıydı
Şimdi biz sensiz...

Şimdi biz sensiz ağlayamıyoruz bile sefkatine sığınıp.
Hıçkırık düğüm düğüm boğazımızda.

İstersen sana ulaşınca sor, sadakat gösterdik mi?
Seninle mutlu buluşmamız olacak. Bize duâ et oralardan.
Orada çoksunuz. Güzel dostlar bulacaksın. Ama bizi unutma.
Garip koyup gittiğin boynu bükük kardeşlerini,
Unutma.

«DÂVÂMIZ YAŞAYACAK»

M. Ali
TAŞÇI

Gülerdi her vardığımızda gözleri. «Bu sefer 'İçimizden Birisi'ne kimi yazacaksın Mehmet Ali?» derdi. Bu sefer, 'İçimizden Birisi'ne seni yazacağım sevgili Ağabeyim. Duyuyor musun şimdi bizi? Bu sefer 'İçimizden Birisi'ne seni yazacağım.

Ocak ayının son günleriydi. Mehmet Ağabey: «Al Mehmet Ali, bunların hepsi senin hikâyeler. Tashih edilmesi lâzım. Kitap olarak basacağız. Yalnız biraz fazla. İçlerinden hangileri çıkabilir onları da belirtirsin.» Şöyle bir karıştırdım: İçimizden Birisi serisinden olan hikâyeler de vardı. Bunları çıkartalım abi. Belki ilerde bu seri bir kitap olarak basılabilir, dedim. «Ne o len, İçimizden Birisi'ne herkesi mi yazcen yoksa?» diye sorunca: Şimdilik kırk milyon, dedim. Güldü.

Kırk milyon demiştim ama aradan kırk gün geçmeden sizi de yazmak aklımda yoktu. Kırk milyonun içinde siz yoktunuz Mehmet Ağabey. Senin gibi sevdiklerim yoktu sevgili. Sizler tarihe yazılacak kahramanlardınız sevgili, sevgili ağabeyim. Zavallı bir serinin küçük bir hikâyesine hangi kahraman sığar ki siz sığasınız?

Kaç gündür, kaç seferdir kalktım masamın başından. Düşüncelerim gibi satırlarım da perişan. Onu anlatmak öylesine zor, onu anlatmak öylesine güç ki. Hep etrafıma bakıyorum. Sağım solum çaresizlik dolu. Elimde avucumda sadece gözyaşlarım var. Sevgili ağabeyimi ancak' onlarla anlatabilirim. Hani büyük kanallar vardır, çorak topraklara su taşıyan, hayat götüren kanallar. İsterdim ki satırlarım öylesine kanallar gibi olsun. Gözyaşlarımı taşısın dâvâma, siz kardeşlerime. Mehmet Ağabeyimin ayrılık acısını götürsün, paylaştırsın sizlerle. Kâğıtlara, satırlarıma, Pınar'ın sayfalarına, matbaa mürekkepleri bulaşmasın, tekniğin o hoyrat eli değmesin. Bu satırlara ben, İnciler gibi gözyaşlarımı dizeyim. Gözyaşlarımı dizeyim ve Mehmet Ağabeyim için siz kutlu ve yiğit dâvâ arkadaşlarına, zafer yoldaşlarına, sıddîyk öğrencilerine yadigâr olsun. Yadigâr olsun gözyaşlarımla yoğrulan hikâyesi.

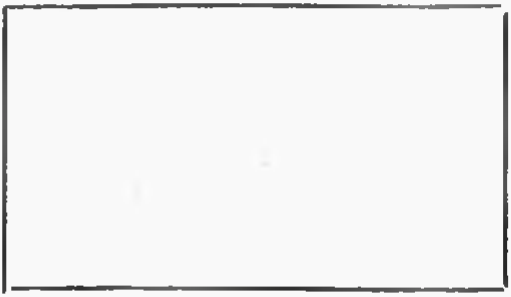
Islanan ve sıcaklaşan mendilimin alnıma değdirdiği ateş çok acı. Mehmet Ağabeyimizin kâlblerimize kondurduğu ayrılık busesi yakıcı.

Bu yazımı bir çırpıda çıkarmam, hele lâyıkı veçhile anlatmam hiç mümkün değil. Kalem dediğin ne ki? Dil dediğin kaç kelime? Sevgi öylesine güzel, öylesine büyük. Mutlak gerçeğin dâvâsının bayraktarı olanı, kumandanı olanı, bu dünyada mükâfatlandırabilmek, tavsif edebilmek mümkün mü? Ey, gönlü toprak gibi tevazuyla dolu kardeşlerim, dağ gibi bir yiğidimizi kaybettik. İnsanın mum yakılıp arandığı devirde, insan kaybetmek kolay değil. Milletimizin, meçhûllerden, yüreği kan ağlaya ağlaya asırlardır beklediği kurtarıcı kahramanlardan birisini kaybetmek güç.

Hakkında yazılanları kaç defadır okuyorum. Kafamda ölçüyorum biçiyorum. Lâkin her şeyin sınırlı olduğu dünyada, sınırsıza vurgun olanı, sınırsıza vurgunluğunu anlatabilmek meğer ne zormuş.

Sizleri bilmem ama ben, her gece yattığımda, ellerimi böğrüme düşürüp, gözlerimi kapatırım. Kendi ölümümü, sevdiklerimin, yakınlarımın ölümünü düşünürüm. Dâvâmı düşünürüm. Derdim ki kendi kendime: Annem, babam, ninem ve kardeşlerim gibi kan yakınlarımın, Allah gecinden versin, bir günden bir gün ölüm haberleri gelirse ne derim, ne yaparım, ne olurum? Gerçi ölümün kimi ziyaret edeceği bilinmez. Canıgönülden arzuladığı halde bir türlü ölemiyen, her da-

VURGUN YEDİNİZ Mİ HİÇ

Heykellerin gölgesinde büyüyen
Bulvar tutkunları
Siz sevda nedir bilir misiniz
Vurgun yediniz mi hiç
Engin gözbebeklerin derinliklerinde
Titrek bir yüreğin
Soylu vitrinlerinde
Çırpınan nazlı bir gelinciği
Görebilir misiniz
Yoksa kör müsünüz bayım

Erdem MURAT

kika ömrünü doldurabilmenin ızdırabıyla kıvranan ümitsizlerin yanında, daha ümidi bile bilmeyen körpelerin ilâhi davete icabeti bilinmeyen, görülmeyen şeylerden değil kil Vardığım karar, böyle acı haberi bana ulaştıran kardeşime metanetle: «Mücadelemiz yaşasın!» demekti. Hep böyle hazırlardım kendimi.

Ölümü severim. Hep isteyerek düşünmüşümdür. Şükürler olsun Rabbime ki, ölümü yaratmış. Yoksa insanlar, sınır tanımayan canavarlar olurdu. Dünya ve hayat, bizzat kendisinin gayesi haline gelerek küçülür, aşağılaşır, insan olarak kalmak ve yaşamak kabil olmazdı.

Kan yakınlarımdan böylesine bir ayrılışı hazmederdim. Ama dâvâ kardeşlerimin yokluğunu düşünemezdim bile. Onların acı haberleri için verecek cevap bulamazdım. Sadece, onların, yanımızdan, yöremizden, başımızdan eksik olmaması için duâ ederdim. İnandığım için bilirdim ki insan, hakıykat Rabbine kavuşuncaya kadar durmayıp didinecek, nihayet ona ulaşacak. Meşakkat içinde yaratılan insan, tesbit edilen bir davete, tam vaktinde icabet edecek. O zaman çaresizliğimi kabullenir, gören iki gözüm, kalbime tercüman olan bir dilim, boşboğazlığıma mani olan iki dudağım ve mutlak doğrunun, güzelin ipine yapışmış iki elimle duâ ederdim:

«Yarabbi, vadesi dolan kardeşlerimizi, aramızdan en hayırlı vakitlerimizde al. Onlardan kalan boşlukları, bize yeni hamlelerle doldurmak nasip eyle. Rızanı ve zaferini uzak tutma bizden. Yarabbi, bizi, üzerlerine horluk ve yoksulluk vurulanlardan eyleme.» derdim.

Bir perşembe akşamı Yüksek Öğretmenin lavabolarında abdest alıyordum. Her tarafta, kaçak kaçak sigaralarını içen öğrenciler ve gürültüleri vardı. Kardeşlerimizden birisi kulağıma eğilerek, «ölmüş» diye biten bir şeyler söyledi. Başımı çevirip, mücadelemiz yaşasın dedim evdekilerden biri sanarak. Meselenin tefarruatını öğrenmek için lavabodan dışarı çıkınca dünya başıma yıkıldı. Ölen, ölümlerini bile düşünmeye tahammül edemediğim dâvâ kardeşlerimin en büyüğü Mehmet Ağabeyimdi.

Bir karış toprak kazanabilmek için elek etek taş toplayacağım diye parmaklarının ucu küt olan; kazandığım, yetiştirdiğim kırda kalmasın diye kirpik boylu körpe yavrularıyla adım adım tarlasında kalan başakları toplayan, sabanını çekecek tek merkebine ot bulamayıp kendini koşan köylümüz, bir buğday tanesinin ne demek olduğunu, tepeler gibi yığılmış sarı buğday cecinin kıymetini çok iyi bilir. Siz deyin ve düşünün ki, tepeler gibi yığılan buğday olmasın. Altın, elmas, inci olsun. Böylesine paha biçilmez hazineler yığınına sahip olan, onları seyrederken ne hissederse, Harem'de, perşembe-

yı cumaya bağlayan o acı gecede, toplanıp gelen kardeşlerimize bakınca onu hissettim. Tepeler gibi yığılmış hazinelerden daha kıymetli kardeşlerimizin dağlar gibi duruşunu gözlerim, doymak bilmeyen bir iştiha ile yudumladı. Yarabbi, şükürler olsun, lütfüna kereminе.

Hazinelerimiz içinden en büyük, en kıymetli ve mükemmel işlenmiş bir elmasımız eksildi ama işte yiğitler meydanda. Yiğit yatağı boş kalır mı hiç? Bizde kaynağı var yiğitlerin. Allah'ım, içimizdeki beyinsizler yüzünden bizi helak etmezsen, hiç bir beşerî kuvvet, bu yiğitlerin dâvâsını durduracak güçte değildir. Şükrünü eyleyenlerden eyle bizi.

Memleketim Afyon'un bir köyü, yaşım yirmi dört. Henüz hiç görmemişim vilâyetimi. Hiç fırsat bulmamışım. Elbet büyük bir hareketimizde gideriz derdim. Meğer büyük bir acıda, büyük bir kayıpta gidecekmişiz. Millî Mücadelemizin kahraman şehirlerinden Afyon'a, Yeniden Millî Mücadelemizin kahraman evlâtlarından birini teslim etmeye gittik. Kahraman Afyon'a, kahraman emanetini teslim etmeye...

Tarih, 28 Şubat 1975. Günlerden cuma. Saat on iki sularında. Mehmet Ağabey, Hakk'ın rahmetine kavuşalı yirmi altı saat ancak doluyor. Mısri Sultan Camii'nde salâ, ölümü de, kurtuluşu da birden tebliğ ediyor. Canlarımız musalla taşındaki tabutta, cesetlerimiz Hakk'ın emrini ifaya giriyor bir bir. Mimberde hutbeyi Seyyid Hocam irad ediyor. Hutbenin mevzuu: Hayatın mânâsı. Camiin içinde sadece, Seyyid Hocamın gür sesi ve hayatlarını Türk Milletinin yüce dâvâsına adamışların acı hıçkırıkları var. Bu unutulması güç günde ve unutulması güç saatlerde, elimde mendillikten çıkmış bir bez ve yaşlı gözlerle sezdirmeden, Allah'ın huzurunda yan yana diz çöküp secde ettiğimiz, kahramanın kahraman arkadaşı kıymetli ve muhterem Aykut Ağabeyime bakıyorum. Dizleri üstündeki süeterinin kolları gözyaşlarından ıslanmış. Yanaklarından süzülüp inen inciler eksik olmuyor. O vakur insan, yaralı ceylanın yavrusunu kaybettiği gibi sessiz sessiz meleyerek ağlıyor. Mücadelemize hediyye ettiği oğlu Mehmet Ağabeyimizi, o gün sabah namazı evine iletip, Uzun Marangoz Mustafa Amcaya, alçak kapılı marangoz dükkânında, hediyyesinin yüzünü son defa açıp gösterdiğimiz vakit: «Yavrımmm!» diye meleyerek koklaması neyse, Aykut Ağabeyin siğim siğim inen gözyaşları da oydu. Daha acıydı. Daha anlamlıydı.

Sonra yürekleri yaralanmış eller üzerinde kaydı bir yiğidin tabutu. Allah rahmet eylesin denilerek. Aslına kavuşmak kara toprağa verilmek için. Hava duru, durgundu. Gökyüzüne ölü bir güneş yükselmişti ve her taraf soğuktu. Baharın, meyvelerin boncuklanmış ağaçların, çiçek yapraklarını dökmesi gibi gök, arasıra, tek tük, sayılabilecek kadar az kar taneciklerini bırakıyordu.

Afyon'un kuzey batısındaki kabristana, yamaca yan gelmiş taşların altında istirahat eden mevtaların arasına, kıymetli ve muhterem bir ağabeyimizi, ciğerparemizi misafir bıraktık.

Yerler çamurdu. Ayaklarımız şemiklerine kadar gömülüyordu. Çamurlu zeminden açılmış iki kulaçlık bir aralıktan dağ gibi bir adamı, kıymetli varlığımızı verivердik yer altına. Başına mezar tahtası dikildi. Kurşun kalemle üzerinde: «Hüvel bâki Mustafa oğlu Mehmet Çetin ruhuna fatihat» yazıyor muydu, kalabalık ve çamurdan yaklaşıp okuyamadım. Yanıbaşına gömüldüğü aile kabrinin beton duvarı üstünde siğim siğim ağladım gömülürken. Sağımda çömelen birisi dürtüyordu: «Sabret kardeşim, biraz sabret!» Sabredeceğim, sabrın canını bile çıkartacağım amma sabredebilmek kolay mı? Sabretmek kolay mı?

Yarın, pek uzak olmayan bir gün, kabrinde bir taşı düzeltilmeye muhtaç olacak bizler, fani bedenlerimizle, insan olarak fani fakat dâvâmızda değeri büyük ağabeyimizi, onun nafiz varlığını, ebedî istirahatgâhına tevdi ederken, neler hissettik bir bilseniz.

«Dünyaya rahat etmeye gelmedik.» diyen ve mücadelemizin her anında emeği ve çilesi bulunan, ardından güvenle yürüdüğümüz, hesap, realite ve gönül adamının rü-

ya gibi gelip geçivermesi! Can adını verebileceğimiz ve bütün dünyayı şaşırtıcı bir zenginlikle süsleyen hayatın birdenbire sönüvermesi, uçuvermesi, kaybolması neydi? Nedir hayatın mahiyeti?

Artık onun bize ümit veren gözleri, onun bize öğüt veren dilleri ve gözyaşlarımızı silen elleri arasına, on dakikadır kara toprak girdi. Seyyid Hacamın el açıp, «kardeşimiz Mehmet kulunun» diye devam eden duâsını kardeşlerimiz el açmış, halk el açmış aminliyor.

Amin diyorum canı yürekten ve yalvarıyorum: Yarabbi, onu ve bizi, soylarını ve soylarımızı, kapıları sımsıkı kapatılmış bir ateşten koru.

Gerçek, ilâhi plâna uyan hayatın seyri içinde bizden evvel, bir çok vak'alar gelip geçmiş. Kendilerinden başka kuvvet tanımayanların, hakir toprak üstünde bile nişaneleri kalmamış.

Ey bizi, hayvanlar gibi yiyeceğine eğilmeyip, yemeğimizi ağzımıza yükselttiren Allah'ımı Bilirsin, benlik dâvâsında değiliz. Canlarımızı yoluna hediyye eyledik, sebil eyledik. Şu an seyri ile gaşyolduğum cemaati ve onlarla birlik olanları iki cihanda aziz eyle.

İçimizden Birisi Mehmet Ağabey, Türk Milletinin yüce dâvâsına, kendisini gerçekten adayanların ilk büyüğü idi. Göremeden gittiği mutlu sonlara, Allah'ın lütfu keremiyle mutlaka ulaşacağız. Yıllar sonra huzuruna, kabrinin baş ucuna kalanlarımız, evlâtları ve evlâtlarımız, Allah'ın bizlere bahşedeceği en büyük dünya zaferleri avuçlarımızda, tatlı bir rüya gibi geleceğiz. «Ali» diyeceğiz. «Buyur işte Mehmet Ağabey! Sana en güzel hediyyelerimizi getirdik.»

Ey, Mehmet Ağabeyin öksüzü kardeşlerimi Kaderin yetimleri! O zaman hürriyet, bizim kanatlarımız altında barınacak. Oğulun babaya sokulduğu gibi sokulacak ve güvenecek bize.

Ey, onun iman, ümit ve çile kardeşleri! Türk milletinin mukaddes dâvâsının bayrağını yükseltmek için, ileri! Vazifemiz, yarım bıraktıklarını tamamlamak, dâvâsının zaferini, nurla bezenmiş kabrinden görmesini temin etmektir...

.....

Biliyorum, ondan ani ayrılışın ızdırabını ve yalnızlığın perişanlığını yaşıyoruz. O hayatımızın içinde yaşanılır yandı bizim için. Sıcaklığı bizi ısıtırdı.

Yazıma başlamadan, iki elimle gözyaşlarımı silmeden önceydi. Küçük Mustafa geldi odama. Mehmet Ağabeyimin yadigârı. Elini öptü. Kucakladım onu. Mehmet Ağabeyimi kucaklar gibi. Bana en aziz hatıraların kokusunu getirdi Mustafa. Yiğidim! Soncuk boncuk gözlerinde şükür yetimliğin izleri yoktu. Zafer vardı. Sevindim. Masamda mecmua açıktı. Babasıyla yanyana duruyordu resimleri. Baktım, başı sancağa ermişti. Şükür dedim içimden. Başı erdi yiğidimin, başı erdi sancağa. O sancak ki, şehadetler gibi güzel! Zaferler gibi muştulu. Sonra yazdığı şiiri okudum öbür mecmuadan:

«Emir Allah'tan gelir.
Bütün kanım, vücudum,
Gücüm Allah'tan gelir.» diyordu yiğidim. Arslan yatağı boş kalır mıydı hiç?

Yazdıkca satırlarımı kıskanıyorum. Bu satırlar ki benim, en gizli, en bağlı duygularımın ızdırabını taşımaktalar. Bu satırlar ki özümün en şefkatli ateşinde pıştiler. Zaferlerimizin müjdesi ilâhi nağmelerin göklere yükseldiği şu lahza, aciz ellerimin tuttuğu titrek kalem, Rahman ve Rahim olanın rızası için hayatını veren bir kahramanın sevgisini yazıyor. Üç günlük ömrümde, bu satırları kıskanmayım da neyi kıskanayım? Onlar, onun sevgisini, kahramanlığını, gayretini ulaştıracak bizden sonrakilere. Bu satırlar, bugünkü kahramanın hayatından feyz alan yiğitlerin şevketini görecek, devletini görecek. Nasıl kıskanmayayım onları söyleyin.

Şimdi, kıskandığım satırlarım, Mehmet Ağabeyimin aziz hatıraları ve ben başbaşayız. Kollarımızda hasret gözyaşlarıyla son yolculuğuna uğurladığımız Mehmet Ağabeyimizin maddi varlığı bizi terketti. El-hükmi lillâhi! Bir o değil, yaratılmış olan her şey geçici. Yaşayacak olan dâvâmız. Dâvâmız yaşayacak! Dâvâmız yaşayacak! Dâvâmız yaşayacak!...

RADYO VE TELEVİZYON

Hüseyin GÜLERCE

Desen : Coşkun AYDIN

TRT çevresinde kopan fırtına sürüyor. Uzun zaman da sürecek gibi. Masalarımızdaki televizyon ve radyolar, kendilerinden yararlanacağımız, faydalı birer eğitim aracı değil şimdi. Yargılayıcı bakışlarımız altında, suçlu sandalyesine oturmuş caniler gibi duruyorlar. TRT meselesine siyasî ikballeri ve gruplarının menfaatleri açısından bakan, Türkiye yöneticilerinin tükenmiş kesimi dışında, yüzbinlerin şekillendirdiği anlamlı bir protesto TRT konusundaki acil uyarısını yapmış bulunuyor. Türk toplumunun son üç asırlık tarihinde benzerine razlanmaz ve gittikçe bir insiyak halini almaya başlayan demokratik protestosu, bu protesto dalgalarının önünde tuz-buz olmaya mahkûm bulunan yabancılaşmış siyasiler tarafından örtbas edilmeye uğraşıldı. Burada TRT problemini eksik ve kasıtlı bir değerlendirişin varlığı, sözkonusu edilen. TRT'ye yönelen tenkitlerden ancak bir bölümü Türk toplumunun menfaatlerini koruma endişesi taşıyor. Büyük imkânlara sahip bazı çevreler ise, TRT'yi kendi çıkarları açısından kritik etmekte. Yalnız TRT etrafında cereyan eden bütün bu olayların belirlediği bir şey varsa o da TRT'nin bir yara haline geldiğidir. TRT meselesine, havariliğini yaptığı yabancılaşmanın menfaatleri açısından bakanlar ile, Türk Toplumunun şu buhranlı günlerinde, onun adına TRT yayınlarından irkilenleri, tedbirlere başvuranları iyice ayırmak lâzım. Bu yazımız, belki de bu ayırımı sağlayacak ölçü çevresinde dolaşacaktır.

Kısacası şu sorulara cevap arayacağız: Bütün yurdu kucaklayan bir kitle haberleşme ve eğitim vasıtası olarak radyo ve televizyonun sosyal hayattaki önemi nedir? Buna karşılık TRT ne yapmaktadır?

RADYO — TELEVİZYON VE TOPLUM

Radyo ve televizyonun insanlık tarihine getirdiği değişikliğin en önemlisi, kitle ile yönetenler arasındaki münasebete kazandırdığı şekildir. Tavandan tabana doğru her türlü haberi, yorumu, fikri anında ulaştıran bu vasıtalar, kendilerine sahip olanların elinde, halkı istenilen değişikliğe uğratmaya imkân veriyor. Mikrofonu ve kamerayı elinde bulunduran gücün toplum değerleriyle zıtlaştığını düşünmek, doğacak huzursuzluk ve hastalığın korkunçluğunu anlamamıza yeter.

Çağımızın, insan ve toplumun varlığıyla doğrudan ilgili bulunan teknik başarısı, milyonların gözü ve kulağına aynı anda hitap etme fırsatını veren radyo ve televizyondur şüphesiz. İnsanların şuurlu davranışlarından çok, şuuraltlarına yer etmiş müessirlerle hareket ettikleri bir ilim gerçeği. Özellikle kitleleşmiş topluluklarda -kitleleşme anlarında- akıllıca davranışların tasvibi değil, hücumları üzerine çekeceği söylenebilir. İnsanlar ise radyo ve televizyon karşısında kitleleşmeye müsait pozisyonda bulunur. Gözün, kulağın, dikkatin sadece almak üzere çalıştırıldığı her ortamda, insanın bir hatibin manyetik alanı içine girmesi az istisnalarıyla kaçınılmaz. Bunu iyi tesbit eden konuşmacılar, şuurun ve muhakemenin dışında kalan dünyaya sızmak için çaba sarfederler. Çünkü insanları değiştirmenin en kolay yoludur bu. Bu yolun en elverişli aracı radyo ve özellikle televizyon olduğuna göre, bu teknik başarının etkilerinin rakipsizliği anlaşılır.

Ayrıca sıhhatli bir toplumda halk, yöneticilerini her gün bu vasıtalarla murakabe edebilir. Eğer yüzyıllardır sadece sözü edilen demokrasinin gerçekçi bir uygulaması istenirse radyo ve televizyon bunu başarmanın da vazgeçilmez imkânı olur.

Bu araçların asıl önemli fonksiyonu, halkın büyük ekseriyetini aynı eğitim, kültür ve bilgi seviyesine çıkarabilecek güçte oluşlarıdır. Nüfus fazlalığı bu takdirde büyük bir kudret ifadesi halini alabilir. Sağlam bir eğitim ile, inanç, ideal, bilgi bakımından iyice techiz edilmiş milyonlar...

Çağımız toplumlarının sosyo-kültürel aktivitesinin başlıca unsuru da bu yayın ve eğitim vasıtalara olmaktadır. Toplumun yürürken izlediği öncü kurumlardır, radyo ve televizyon kuruluşları.

Konumuz genel anlamına bu kısa temastan sonra TRT ne yapmaktadır, onu görelim. Bu kurumun, bugün içinde bulunduğu çıkmazın etraflı bir şekilde ortaya konması, yüzbinlerin TRT'yi protesto hareketinin şerefli anlamını lâyıkıyla kavramamıza imkân verirken, bunun dışında yer alan eksik

ve kasıtlı görüşlerin yerlerini belirlemiş olacaktır.

TRT ve TÜRK KÜLTÜRÜ

Ne yapmaktadır bu kurum? Hemen söyleyelim ki TRT meselesi yalnız bir yönetici kişi meselesi değildir. TRT başlangıcından beri toplumun büyük çoğunluğunun değerleri, idealleri ve menfaatleriyle çatışmıştır. Fakat İsmail İpekçi'nin bir ekip halinde TRT'de cunta kurmasından sonra, kurumun özündeki yabancılaşma daha radikal biçimlerde kendini göstermeye başladı.

Radyo ve televizyon programlarının rastgele bir incelenmesi bile şunu gösterir: İlk bakışta yayınların belli bir ideolojik hedefe yöneldiğini kestirmek zordur. Bize yabancı kültürlerin aşağı yukarı her türlüsü, özellikle televizyon ekranlarında sayısız geçitler yapmıştır. Yabancılaşmanın her çeşidi artık kapılarımızdan içeri girmek için sıra beklemiyor. Zira TRT sayesinde kapılar ardına kadar açılmış bulunuyor.

Program hazırlanmasında uzun uzadıya emek sarfetmek işine pek gelmeyen beyin kademesi, Avrupa televizyon ve radyo programlarının en sudan olanlarını bile şaşalı takdimlerle bize sunuyor. Üç-beş kişinin kafalarına bir illet gibi yerleşmiş yabancı ideolojilerin hatırına kırk milyonluk koca bir milletin gözü, kulağı, beyni üstüne hergün zehirler kusuluyor. Neşteri yaranın merkezine vurmaya çalışalım: TRT'nin bugünkü yöneticilerinin, Türkiye ve Türk Toplumu ile olan ilgileri nedir? Konuya asıl açıklığı bu sorunun cevabı getirecek.

Bir yanda Türkiye kavramı. Öteki yanda onun bir kurumu olduğunu iddia eden bir teşkilât. Bu iki kavramın ayrı ayrı tahlili, birbirleriyle gerçekten uzlaşıp uzlaşmadıklarını gösterir.

Türkiye bin yıllık bir birikim. Türk toplumu ise binlerce... Türkiye birikimi içinde bakıyeleri hâlâ ışıldayan iki medeniyet; Selçuklu ve Osmanlı Medeniyetleri... Gerçi bu birikimin bugünkü dökümü yapılacak olursa, zarar hanesinin hayli büyük olduğu görülür. Fakat her şeye rağmen Anadolu'da bir tarih gerçeği var.

Bir-kaç yüzyıldır hep zarar ediyoruz. Bu gidiş iflasa doğrudur. Bu sürede şaşkınlık ve telaş içinde yaptığımız reformların iflasa gidişin önüne geçemediğini hatta bunu hızlandırdığını bizim söylememize lüzum kalmıyor. Sonuç ortada. Hiç bir değer hükmü katmadan, Türkiye'nin son ikiyüz yıllık tarihinin saf olaylar dizisi olarak tahlili gerçekleri yansıtmaya yeter, artar bile.

Aklı rehber edinmiş hiç bir insanoğlu Avrupa çıkışlı reformların Türkiye hayrına olduğuna fetva veremez. Tarihimizin bu kesitinde Türk Toplumu ve kültürünün geleceğe doğru akan vanaları iyice sıkıştırılmış, Avrupa kanallarının kapakları ise açılarak seller boşaltılmış ülkemize. En acılı sonuçlarıyla bu gerçek gözler önünde.

Eğer bugünün ekonomik, kültürel ve politik iflası bir sonuç ise, bunun sebebi, son bir-kaç asrın

reform hareketlerinden başka olamaz. Bu sebebe fail de herhalde bu reformların yapıcıları. Hiç bir günahları olmasa, yıkılışa engel olamadıkları için dahi suçludur o zamanın yöneticileri. İki asırlık uygulamanın ve bunun mahsulü olan kısırlık döneminin toplum yapımıza sayısız mirası olmuş. Bir kısmı reddedilmez; bazısının temizlenmesi asırlar sürecek bakiyeler... Eğer bu dönemde, toplumumuzu kesin bir yabancılaşmanın sellerine teslim edersek, son raunt, kendimizi inkâr raundu olacak. Ve Anadolu üstünde Batı'nın bin yıllık savaşının zafer şenlikleri izleyecek bu raundu. Bu noktadan TRT'nin içinde bulunduğu durumun milletimiz bakımından arzettiği vehamet, dehşetli bir manzara görünümü almaktadır.

TRT, iki asırdır, çöküşümüzü hızlandırmaktan öte bir marifeti olmayan Batı müesseselerinin, günümüzdeki tortularından. Elbetteki temel niteliği ve anlayışı bakımından. TRT'nin yöneticileri ise, sonları umutsuzluk ve yenilgi olan dünkü yöneticilerin artıkları... Onların en belli vasfı şuydu: Batı'daki herhangi bir teori bizimkilerin kalbine ve kafasına sarsılmaz bir iman halinde yerleştiriliyordu. Şimdikiler aynı yolu takip ediyorlar, aynı çıkmazı. Batı'nın kendini kritik ede ede tutulacak tarafını bırakmadığı şu zamanda, mezarlarda hayat izleri aramak gibidir, Avrupa'nın eteğine yapışmak. Yazık ki TRT yöneticileri gerçeğe öcü gözüyle bakıyor.

TRT programlarındaki hastalıklı hal, onları hazırlayanların kafa yapılarını güzel belli ediyor. Ve anlaşılıyor ki TRT yöneticileri de devirlerini çoktan doldurmuş anlayışların son kalıntılarını kullanıyorlar. Zira TRT'nin görüntüsü, kıvırıp kıvırıp söyledikleri gibi Türkiye gerçeklerinin bir yansıması değil, yönetici tabakadaki bir maskeli baloyu andıran curcunalı, halin aynısı.

Batı-Rus toplumlarının, kendi şartlarında oluşmuş kültür ürünlerinin pervasızca, karakteri ve şahsiyetiyle apayrı, tarihinde bu toplumlarla savaşmış bir millete zorla kabule çalıştırmanın akıl ile bağdaşır bir tarafı yoktur. Üstelik her çeşit dünya görüşüne ve fikre yer vermeye «kamu oyu oluşturma» adı vermek o kadar gülünç bir ilim düşmanlığı ki... Görelim:

KAMU OYU OLUŞTURMA HİKÂYESİ

Toplumlar, kendi şartlarına zıt başka toplumların kültürel etkilerini kolay kolay kabullenmezler. Teperler hatta. Birbirleriyle çarpışan dünya görüşlerini toplum dinamizmine sokarak «kamu oyu oluşturma» çabası gösterilmesinde bizce, Hegel'in diyalektiğini çarpıtıp, ilim dışı, çağ dışı bir ideoloji kurmayı başaran Marksın kurnazlığı var. Diyalektiğin bu derece seviyesiz istismarına dünyanın bir başka yerinde rastlanamaz. Birbirinin reddeden birçok alternatif karşısında fertten tercih beklemek zorken, sağlam muhakemeli ve şuurlu ferde yüklenemeyecek şeylerle kitleyi

karşı karşıya bırakmanın iyi niyetle bağdaştırılması kabil değil. Şimdi akıl ve vicdanı olanlar düşünsün. Rusya'nın «devrim öncesi» eserlerinin filme alınması bir yandan, «devrim sonrası»nın Rus değil ama, Rus'un Türkiye'deki yankılarının programlara aktarılması öte yandan; Batı'nın ateist, varoluşçu, sosyal demokrat anlayışları savunan eserlerini sanat adına takdim etmenin, sonra garnitür kabilinden Türk kaynaklı programlar hazırlamanın -o da şayet bektaşi propagandasından geriye, arta kalan zaman olursa- «kamu oyu oluşturma» ile ne alâkası bulunabilir? Sözü edilen «kamu oyu» kimdir? Bu her bir yandan saldıran kültür istilâsına dayanacak bir «kamu oyu» yoktur dünyada.

Nedir topluma verilmek istenen şekil? Bulundukları ülkeleri bile, içinden çıkılmaz buhran ve anarşiye iten sistemlerin ve değerlerin Türkiye toplumuna vereceği ne vardır? Emek-sermaye Batı'da diyalektiğin unsurları olabilir. Ama Tanrı tanımazlıkla, Tanrı inancının, Hristiyanlıkla İslâmlığın bir diyalektik kombinezon içinde, bir toplumu geleceğe itmesi düşünülemez TRT'nin yaptığı ise bu sonuncusu.

Bekleyiş dönemindeki toplumda, yabancılaşma ve yok olmanın zeminin hazırlayan bu bulanık amaçlı akıl dışı merhametsiz çalışmaya «kamu oyu oluşturması» denilemez. Değişik dünya görüşlerinin hergün bıkmadan üstüne boşaldığı bir beyinden sıhhatli çalışma beklenemez.

O halde bugün TRT, bu toplumun önüne durmuş, evlâtlarını ondan koparmaya yarayan bir «kör tıpa»dan başka bir şey değil.

Aslında problemi bir devlet politikası açısından görmeliyiz. Türkiye'de devletin, Türk Toplumunu kendi temelleri üstünde kurma, geliştirme ve yöneltme hususunda belli bir programı yoktur. Bu bakımdan her kurum, devletin kendine çizdiği bir hedef yönünde işlemiyor, aksine kendilerini yönetenlerin çiftliği haline geliyor.

TRT'de bu vaziyet daha açık Bir devlet teşkilâtı değil bu kurum; Toplumun kültürünü, tarihini, değerini en akılsız ve ilim dışı metodlarla eleştiren, dün ile bütün bağları koparan, bizzat devleti işlemez hale sokucu yayınlar yapan bir yabancı kalesi. İstanbul'un Avrupa özentisi semtlerinde doğan, birazcık yaşı ilerleyince, soluğu Avrupa'da alan, Türk toplumunu Batılılardan öğrenenler TRT'si, idare eden üç-beş kişinin ve onların angaje olduğu ideolojilerin sesi durumundadır. TRT, karşımızda devlete millet hayrına uzlaştırıcı, birleştirici, eğitici bir millî müessese olarak değil, iki-üç zatın yönettiği bir siyasî alternatif olarak bulunuyor.

Millî bir kültür politikası olmayan devletlerin, toplumlarıyla ilgileri kesilir. Devlet, kendini ve toplumunu korumak için, geleceğini garanti altına almak için müesseselerini millîleştirmek mecburiyetindedir. Tabiîki başta kendi yönetim biçimini.

CANITEZ NAİL'LE
ELİAĞIR İSMAİL

GÖREVLİLER

Mehmet TAŞDİKEN

Havasız rutubetli odada Eliağır İsmail, döner koltuğuna yığılarak, üstü camlı masasına başını dayamış, ilkel bir el pedalı gibi harıl gürül sesler çıkararak uyuyordu. Oldukça muhtevalı vücudu koltuğu dolduruyor, hatta koltuğun iki kolu kemiklerine kadar dayanıyordu. Kocaman başı ve yarı ağarmış dağınık saçları masada önemli bir alan kaplıyordu.

Eliağır İsmail'in parlak suratına bir sinek musallat olmuş deminden beri uykusunu bölüp duruyordu. Buna rağmen aldırış ettiği yoktu. Eliyle kovalamakla yetiniyordu.

Eliağır İsmail'in aksine Canıtez Naili, dar odada sık ve sinirli adımlarla bir tilki gibi bir o yana, bir bu yana koşturup duruyordu. Omuzunun üstünden öfkeli bakışlarla tembel tembel uyuyan Eliağır İsmail'i süzüyor ve burnundan kesik kesik soluyarak adımlarını daha da hızlandırıyordu. Gözleri, baykuş gözleri gibi açık, iri ve korkunçtu. Ve yine baykuş gözleri gibi hareketliydi. Kafasının içinden şeytanca şeyler geçirdiği zaman gözleri bu şekli alırdı. Eliağır İsmail şimdi salakça ve yavşak yavşak gülmeye başlamıştı. Canıtez Naili durdu ve tatlı bir rüyayla ağzının salyalarını masaya boşaltan arkadaşını seyre daldı. Mahut sinek tam bu sırada meşum ziyaretini tekrarladı. Eliağır İsmail kendi yüzüne bir tokat aşkedince tebessüm yarıda kaldı. Yüzü karardı. Ve gözünün birini açarak etrafı süzdü. Mesai arkadaşı ve biricik yoldaşı Canıtez Naili'in, kaptığı bir copla oda içinde dört döndüğünü görünce, uy-

ku sersemliğiyle görev başında bayıltılarak gazi edildiğini sanıp ve intikam hırsıyla gözlerini açıp, copunu savurup naralar atarak Canıtez Nail'in peşine takıldı. Oysa Canıtez Nail, bütün ahmaklığına ve genişkarınlılığına rağmen sevdiği meslektaşı Eliağır İsmail'in tatlı rüyasını yarıda kesen sineğin canına okumak üzere copa sarılmıştı. Birden bütün sinir uçlarına kontak yaptıran bu sineği ne yapıp yapıp şişleyecekti. Kısa boylu ve küçük yapılı olduğundan gayet çevikti. Yalnız sinek bazan pike yaparak bazan alçak, bazan yüksek uçuş yaparak düşman hücum hattını yarıyor, imha için sallanan coplar ise hiç boş çıkmayıp, savaş alanından mutlaka bir fazlalık, eksiltiyordu. İlk cop konsol aynasına isabet etmiş ve meydanı daraltan bu hayını yerle bir kılmıştı. İkinci hamlede duvardaki koca resmin çerçeveleri alaşağı edilmiş, üçüncü dördüncü saldırılar ise daha büyük zayiatlara yol açmıştı.

Eliağır İsmail de Ortaçağ şövalyeleri gibi gözlerini kısmış, koca göbeğini hoplata hoplata ve ahşap binayı sarsarcasına ağır adımlarıyla koşuyordu. Gözü açık uyumaya iyiden iyiye alışkanlık kesbettiğinden hâlâ olup bitenin mahiyetini kavrıyamamıştı. Elini arka cebine atarak kelepçeleri çıkarmaya çalışıyordu. Galiba bir sokak çarpışması oluyordu.

Derken tahta merdivenler gıcırdamaya başladı. Dışarıda ayak seslerinin yaklaştığını duyunca Canıtez Nail, kini kursağında kalmışların edasıyla yahutta Birleşmiş Milletlerce tam karşı saldırıya geçip intikamını alacağı sırada ateşkes emri verilmiş tarafın kızgınlığı ve efeliğiyle saldırıyı bıraktı. Seslerin içeride kesilip dışarıda başlamasıyla meydana gelen değişim, Eliağır İsmail'in toparlanması için bir fırsat oldu. Öteki gözünü de açarak hiçbir şey anlamamışların tavrıyla sordu:

— Ne oluyor yahu? Dünya mı yıkılıyor?

— Anlayamadın mı daha ne olduğunu? Senin için kelleyi koltuğa aldığımızı, alıp ve bir sineğin peşinden koşturduğumuzu anlıyamadın mı?

Eliağır İsmail kaşlarını çattı. Ve kıçında her tabanca olanın yapabileceği bir şekilde sunice kabardı:

— Bana meydan mı okuyorlar?

Canıtez Nail canı sıkılmış fakat alay için gülmeye çalışan bir tavırla çıkıştı:

— Ne yaparsın meydan okusalar? Senden de görevli yapmışlar. Yanarım ben senin gibi adamı buraya getiren aklına. Senin yalnız elin değil, daha önemlisi kafan ağır kafan! Türkçesini de istersen aklın kıt. Bir şeyler yaparsın velâkin neyi ne için yaptığını sen bile bilmezsin. Ben deminden beri senin için kan ter içindeyim. Sen daha benim ne yaptığımı bilmemektesin.

— Demeyince nerden bilirim.

— Ne sırıtıyordun demin taze ot görmüş eşşek gibi?

Eliağır İsmail suçlu bir çocuk gibi aptallaşmıştı:

— Ne zaman?

Canıtez Nail, iyice kızmaya başladı. Suratını büzüştürerek dişlerinin arasından homurdandı;

— Sana lâf mı anlatacağım şimdi hayvan. Develer hendeği atlar sen yine lâf anlamazsın.

Bir süredir kapı çalındığından, Canıtez Nail, üstünü başını düzeltiyor yere yığılan kırıkları ayağıyla toplamaya çalışıyordu. Bir taraftan da gelenlere karşı görevli çehresini takınıp takınmadığını yokluyordu.

Eliağır İsmail, olup bitenlerden hâlâ bihaber olduğu ve kendini toplayamadığı için, masasına geçerek kapıyı vuranlara oldukça sert bir;

— Gir!

çektikten sonra kafasını duvardaki resme çevirdi. İçinden de aldığı «görevlice» durum için kendini tebrik ediyordu.

İçeriye üç kişi girmişti. Arkadaki köylü kılıklı biriyle, onun âdeta itercesine içeriye soktuğu bir genç kızla bir genç erkekti bunlar. Kız, oldukça kısa giyinmişti. Üzerinde aceleyle giydirildiği belli olan dekolte bir büz vardı. Erkek ise hayli sakin görünüyor.

du. Köylü kılıklı adamı bunlardan farklı, üzüntülü ve endişeliydi. Gözlerinden nefret okunuyordu.

Köylü kılıklı adam, tam;

— Efendi...

diye söze başlayacağında görevli kapıcı içeriye girdi ve Canıtez Naili dışarı çağırdı. Canıtez Nail küfrederek çıktı. Dâvâya, Eliağır İsmail bakacaktı!

Eliağır İsmail kıravatlı adama dönerek;

— Nedir şikâyetiniz?

diye sordu. Ama kıravatlı adam cevap vermedi. Kendinden emin bir şekilde gülerek köylü kılıklıya baktı. Buna çok canı sıkılan köylü kılıklı adam atıldı:

— Efendi! Bunlardan şikâyetim var benim.

— Nedir, söyle.

Köylü kılıklı adam gelinceye kadar işin burasını hiç düşünmemiş gibi ezilip büzülmeye başladı. Sözün neresinden başlayacağını bilemiyor yutkunup duruyordu.

— Söylesene be adam.

— Şey.. Bunları.. Dairenin arkasındaki.. Orda karanlık bir yer var. Ben de tahta almaya vardıydım baktım ki anaaa!.. İşte böyle böyle görevli efendi...

— Baktın ki ne oluyormuş? Anlat hele. Lafa işletme vergisi mi var memlekette. Anlatsana olduğu gibi.

— Hani.. yani..

Kıravatlı adamla kız birbirine bakıp gülüşünce, canı daha çok sıkılan köylü kılıklı adam öfkeyle bağırdı:

— Namussuzluk efendi.. Namussuzluk yapıyorlar imiş. Üstlerine vardım.

Eliağır İsmail hiç duymamış gibiydi:

— Bağırma canım, bağırma! Duyduk.

Köylü kılıklı adam Eliağır İsmailden çok daha değişik bir tepki bekliyordu. Sözlerinin büyük bir ilgi, hatta öfke uyandıracağını sanıyordu. Aradığını bulamayınca kederden hayrete düştü.

— Eee. Üstlerine girdin ne yapıyorlarmış içeride?

Köylü kılıklı ağlar gibi;

— Tam.. Şey anındalarmış efendi.

— Ne lan?

Eliağır İsmail biraz düşündükten

— Haa., Anladım.. Bak seen! Peki niye geldin buraya?

— Şikâyete efendi.

— Şimdi ne yapmamı istiyorsun benden?

— Kanun. Efendi kanuna göre bunları hapset.

— Ne biliyorsun kanunun bunları hapsedeceğini?

— Başka ne yapar efendi?

— Biz görevliler vazife ve selâhiyetler kanununun falan fastekizinci maddesine göre..,

— Evet efendi. O kanunun falan fastekizinci maddesine göre ne yaparsınız?

— Ne mi yaparız?..

Hiçbir şey.

— Nasıl efendi? Ama bunlar evli olmadığı halde münasebette bulunmuş. Ben de nah şu gözlerimle görmüşüm bu işi. Namuzsuzluğa ceza yok mu bu memlekette efendi?

— Biz görevlilerin vazife ve selahiyetler nizamnamesinin bilmem kaçıncı maddesine göre... bu iş ancak açıktan ve alenice olursa o zaman müdahalesi emredilir.

— Peki efendi bunların anası babası yok mu? Bunlar gizli de etse gören bir Allah yok mu? Namusları yok mu bunların? Namusu kanun korumayacaksa kim koruyacak efendi? Hiç olmazsa anasına babasına dense..,

— Git, de o zaman. Haberdar et.

— Şimdi ne olacak efendi?

— Şimdi mi? Madem buraya kadar yorulmuş gelmişsin. Bu beyle bu hanımın adını soyadını, adresini - sülalesini, geçmişini, soyunu - sopunu, kaçıncı dereceden maaş aldığını, yaptığı görevi, oturduğu evi, durduğu yeri, sendikasını, bindiği vapuru, öğrenci ise aldığı kur'u... falan fastekizi öğren. Beş lira ver. Bir dilekçe yazdır dışardaki arzuhalciye. Onu savcılığa götürür, sabahleyin kuyruğa girersin. Öğleye sıran gelir onu oraya verirsin. Öğleyin biraz dinlenip, bir güzelce yemek yedikten sonra öğleden sonraki mesaini bize ayırır

bir dilekçe de bizim için tanzim ettirirsin. Onu şu gördüğün dosyada sıraya koyarız. Hiç üzülme, namussuz ve şerefsizim ki üstten evrak birer birer eksilip sıra seninkine gelince de bize zahmet bile olsa, evirip-çevirerek seyrek basıp sık dokuyaraktan bir güzel okuruz. Oldu mu?

— Efendi benimle zevklenmiyon değil mi?

— Ne zevklenmesi lan? Sen şimdi ne yapacağını sormuyor musun benden?

— He, soruyom. Atmıyacan mı bunları hapse?

— Ne etmişler? Acele işe şeytan karışır kelâmında kavil etmişler. Sen verirsin istidayı. Tabii önce güzelce haklarında malumat edinir, onları bir bir sıralarsın istidanda. Ondan sonra getirirsin. Dedim ya koyarız sıraya. Eğer ben emekliye ayrılmadan sıra gelirse ilgilenirim. Şefle görüşürüm. Seni çağırtırım. O zaman şef de rıza gösterirse bunları nezarete alır, mahkemeye sevkederiz. Ama unutmayasın haa! Hani, lvedi işin kırk yıl müsaadesi var demezler mi?

— Aman derim efendi uzar mı bir iş bu kadar? Bak ne çekmişem ki bunları da zorla şerle katıp gelmişem önüme. Bir kolayına bakıversen görevli efendi.

— Boyacı köpü mü lan bu? Batırıp çıkarasın.

— Ben hökümat kapısında hademelik ediyom efendi. Nasıl yol bulur da araştırır soruştururum o kadar şeyi. Çocuklarım var benim elime bakarlar.

Canıtez Nail hiç boş durmayan ağzında yine birşeyler geveleyerek içeri girdi.

— Ne çocuğu yahu? Niye eline bakarlarmış? Neymiş bunların derdi?

Eliağır İsmail köylü kılıklı adamdan duyduklarını bir bir Canıtez Nail'e naklettiı. Canıtez Nail çok bilmiş çok bilmiş başını salladıktan sonra kıravatlı erkeğe sordu:

— Beyefendi sen şikâyetçi misin bu hanımdan?

— Hayır efendim.

Genç kıza sordu :

— Sen şikâyetçi misin bu beyden? Var mı bir şikâyetin?

— Hayır görevli bey!

Canıtez Nail'in kan beynine çıkmıştı. Köylü kılıklıya döndü:

— Alan memnun veren memnun. Sana ne oluyor lan! Ne karışırsın elalemin mahremine kereste.

Köylü kılıklı adam ağlar gibi sadece kendinin duyacağı şekilde mırıldanıyordu.

Canıtez Nail:

— Hadi hepiniz işinize devam dedi. Kızla erkek kol kola girdiler. Birbirlerine gülümseyerek âdeta yarım kalan arzularını tamamlamak istercesine hızla çıktılar. Köylü kılıklı «hökümat» hademesi oraya çökmüş kalmıştı. Canıtez Nail'le Eliağır İsmail kapı dışarı ederken can sıkıcı lâflar ediyordu.

— Bu kızın anası-babası yok mu? Bu oğlanın bacısı yok mu? Bu kız ana olmayacak mı? Bu oğlan baba olmayacak mı diyordu. Bu memlekette kanun yokmu. Bu memleketin kanunu namusu korumaz mı diyordu.

Köylü kılıklı hademeyi kapı dışarı edinceCanıtez Nail derin bir nefes aldı. Avına saldırmadan önce etrafı kolaçan eden bir tilki gibi gözlerini iki yana devirdi. Eliağır İsmail camlı masasında çoktan uykuya dalmıştı. Ayaklarının ucuna basa basa konsolun üstündeki copa gitti. Aldı ve pusuya yattı. Epey kovaladıktan sonra, meslektaşı Eliağır İsmail'in uykusunu kaçıran sineği meydan muharebesiyle yok edemiyeceğini anlayınca, başka yöntemlerle yoketmeyi tasarladı. Neden sonra sinek tavandan bir pike yaparak epey vızıldadıktan, dönüp dolaştıktan sonra gitti, yeniden Eliağır İsmail'in ensesine kondu.

Canıtez Nail yavaş yavaş başını masanın altından çıkardı. Gözleri sevinçle parladı. Artık uyku düşmanı sinek çantada keklikti. Copu kaldırdı tam indireceği sırada diyafon çaldı. Sineği mineği birden unutan Canıtez Nail kıravatını ceketini düzelterek diyafona koştu;

— Buyur şef.

— İsmail sen misin lan?

— Ben Nail şef.

— Lan hacıyatmaz kulağını dört açarak beni dinle. Dinliyor musun lan ipsiz?

— Emret şef sizi dinliyorum.

— Lan bir harfini eksik anla ağzına tükürürüm. Altı baskınına ikiniz de geleceksiniz. Yerini biliyor musun?

— Şu Sa.. Sarı kaltağın yeni açtığı «ev» değil mi şef?

— Bak sen! Bizden önce almış haberini. Lan bilmem nesi cinli! Dediğimden bir eksik bir fazla yaparsanız allahallah tükrüğünüzü kuruturum. İyi dinle tam altıyı on geçe kapıda olacaksınız. Ne dokuz geçe ne onbir geçe. Ve doğruca ikinci kata çıkıp ondokuz, yirmibeş, yirmialtı numaralı odaları basacaksınız. Fazla çıkmayın sonra karışmam.

— Tamam şef.

— Ağlayıp duruyorlarmış o odadakiler. Lan kahpeler madem ağlayacaktınız ne haltetmeye fingirdeşirdiniz? Sarı kaltak, işe yaramaz oldular, müşteriyi memnun etmiyorlar. Her gelenin üstüne saldırıyorlar diyor. Sarı kaltağı bir kaç defa ihbar da etmişler. İcabınıza bakalım da bir görün siz! Girince hemen soldadır merdiven. İkinci kata on veya oniki ayak vardır.

— Şef, siz içine girmiş gibi biliyorsunuz Sarı kaltağın genelevi?

— Köftehorluk damarın tuttu yine. Lan kaç kere dedim ben size boyunuzdan büyük işlere karışmayın diye tabansız! Orada tam görev isterim. Üç beş kuruşa tamah edeceğiz diye yanlış bir iş yapmayasınız ha! Görevinizi tam yapın pankanotların yarısı sizin cepte. Yani mükâfat veriyorum. Sakın yanlış anlamayasınız. Ben rüşvet falan yemem ha! Anladın mı lan hayvan!

— Tamam şef.

— Tekrar et bakayım.

— Altı baskını.. Sarı kaltak.. Rüşvet. Falan fastekiz...

— Aferin lan mendebur! Tamam.

— Tamam şef.

Diyafonu kapatarak Eliağır İsmail'e koştu;

— Kalksana ayağa lan çuvaleskisi! Hadi gün doğdu yine.

Eliağır İsmail gerine gerine doğruldu. Gözünün sadece birisi açıktı. Bu henüz tam anlamıyla uyanmadığına işaretti. İş yaparken eli gerçekten ağır olan Eliağır İsmail uyku ile uyanıklık arasında, bilhassa uykudan uyanıklığa kalbolurken uzunca bir geçiş yahut intibak dönemi geçirirdi.

— Altı baskınına biz de gidiyoruz. Voleyi vuracağız hadi yine şişko!

Canıtez Nail,, Eliağır İsmail'i uyandırmaya uğraşırken birden kapı açıldı. Smokinli koca göbekli çeneden sakallı bir adam purosunu tüttürerek içeriye girdi. Eliağır İsmail baskına uğradıklarını sanarak tabancasına sarılınca gözünün öteki de açıldı.

— Merhabalar!

— Canıtez Nail adamın davranışına ilkin müthiş kızmıştı. Ama adamı görünce gülümsemeye çalıştı. Bir çeşit yılışmaydı bu.

— Buyrun efendim. Buyursunlar şöyle buyrun.

Adam iltifatlara hiç aldırmaz görünüyordu:

— Geçenlerde bir mesele vardı bilmem hatırladınız mı?

— Nasıl bir mesele? Ha şu trafik meselesi. Duran bir dolmuş sizin arabanıza vurmuştu. Arabanız hasar görmüştü.

— Hah, öyle bir şey. Tabii asıl kabahat onun olmasına rağmen o da hasar gördü.

— Oh olmuş!

— Asıl demek istediğim ve buraya gelişimin sebebi şu.

Canıtez Nail zoraki bir tebessümle gereksiz gereksiz başını sallayıp duruyordu.

— Sizi dinliyorum efendim.

— Ben o şoföre bir kart bırakmıştım. Hasar tesbit ettirmiş: Sekizyüz bilmem kaç lira. Bugün istemeye geldi. Ben seni tanımıyorum dedim. Gerçekten de tam olarak tanıdığımı da söyleyebileceğimi tahmin etmeme imkân olmadığını sanıyorum.

— Öyledir efendim. Haklısınız efendim.

— Zaten o gün iyice dikkat de etmemiştim yüzüne falan. Gelmiş mağazaya ağlayıp sızlıyor. Aman beyim araba benim değil. Sekizyüz küsur lira benim için çok para. Herşey parayla. Kiralar ateş pahası. Okula giden iki çocuğum var diyor. Gırtlağıma kadar borca battım. Fakir fıkara hakkı. Esirgeme bey diyor. Geldin duran arabaya arkadan vurdun. Bana bu para çok diyor. Neyse.. O gün daha öyle lâflar etti ki... ağladı sızladı... Bilmiyorum ben parayı vermeyince buraya geldi mi?

— Gelmedi efendim.

— Âlâ. İşimiz daha da kolaylaşıyor o zaman. Bu meseleyi nasıl halledebiliriz görevli bey?

Canıtez Nail iyice yavşaklaşmaya başladığının farkına varınca biraz önce Eliağır İsmail'e kullandığı «taze ot görmüş mübarek» deyimini zihninden geçirdi. Dudakları birden küçüldü. Sonra böyle nazik, böyle narin, böyle kibar, böyle efendi bir adamın karşısında surat asmanın edepsizliğini düşünerek tereddüt geçirdi. Suratını asmaktansa o mübarek olmaya dahi rıza göstererek yeniden sırıttı:

— Gözleriniz efendim ne güzel, iyi görür değil mi?

— Ha... Şu görüş mesafesi meselesi. Keskindir gözlerim.

Cüzdandan birer tane yüzlük çıkartarak CanıtezNail'le Eliağır İsmail'in cebine sokuşturdu.

— Aman efendim! Ne önemi var. Gözlerim ikyüz kilomtereye kadar oldukça net görür.

Canıtez Nail, kırıtıp sırıtmaya başlamıştı;

— Yok canım... onu demek istemedim. Sizin gibi beyefendiler görmeseler de olur. Ben demek istedim ki... Yani şey demek istedim.

— Hadi hadi... Oldu değil mi? İyi günler efendim iyi mesailer.

— Tabii efendim olmaz olur mu? İyi günler. Güle güle. İyi günler... Yine bekleriz. Tekrar buyurun efendim.

Çok geçmeden yıkılırcasına kapı açıldı. Soluk soluğa bir çocuk içeri daldı:

— Ağabey... Ağabey... Görevli ağabeyler yetişin.

Çocuk heyecandan konuşamıyordu. Canıtez Nail'in gözleri yine baykuş gözleri gibi yırtıcılaşmıştı;

— Burası ringonun ahırı mı lan kavat! Ne biçim giriş bu?

— Ağabey... Ağabey... Dışarıda ağabeyimi dövüyorlar. Adam bıçağını çekti. Koşun görevli ağabeyler koşun yetişin.

Canıtez Nail sırtını döndü. Eliağır İsmail hiç oralı olmadan soruyordu;

— Hangi sokakta?

Çocuk şaşırmış bir durumda idi. Ağlayarak eliyle işaret ediyordu:

— Nah şu sokakta. Hemen kapının köşesinde.

Eliağır İsmail düşünmeye başladı;

— Serviler sokağı bizde. Sağdaki Türbe bizde. Soldaki Yeşilağaç Büyük Şube'de. Bunun tarif ettiği Karahasan sokağı olmalı.. Yok yok o içerden başlar. Bu dönemeçte. Kaptan sokak galiba.

Canıtez Nail sordu:

— Kaptan sokak mı şu aşağıdakinin ismi?

— Akkavak galiba.

— Kaptan değil mi?

— Muratçılar olmasın? Baksana lan krokiye tembel herif.

Eliağır İsmail bezgin bir tavırla ayağa kalktı. Sersem sersem krokiyi aramaya başladı. Bütün çekmeceleri karıştırdı. Sümenin altına, arasına baktı. Yoktu. Neyseki çoktandır bakılmayan rapor defterinin içinde bulabildi. Kroki oldukça hırpalanmıştı. İlkin arkasını çevirdi. Pörsüyen bezlere acımayla baktı. Kalkan kenarları üstünden parmaklarını geçirdi. Düzeltmeye çalıştı. Sonra zile basarak görevli kapıcıyı çağırdı. Tutkal istedi. Eliağır İsmail krokinin yırtılan yerlerini yapıştırırken, çocuk ağlayarak koştu çıkıp gitti. Eliağır İsmail, krokiyi krokiye benzettikten sonra öbür yüzünü çevirdi. Tozlarını silkmeye durdu. Bütün sokaklara birer birer nazar atfediyor ve her sokakla ilgili geçmiş hatıralarını yeniden yaşıyordu sanki Ah, şu sokaktaki soygun! Bu sokaktaki cinayet! Ötekindeki

dolandırıcılar şebekesiyle mücadele. Neyseki yarım saati geçmeden krokiyi ne için açtığını hatırladı. Sokağın ismini buldu. Bu Akkavak sokağı idi. Ama iş bu kadarla bitmiyordu. Şimdi bu sokağın kime ait olduğunu, daha doğrusu yetki sınırlarının dahilinde olup olmadığını araştırmaya sıra geliyordu. Öyle ya elin işine karışılmazdı. Ne olur ne olmazdı.

Gizli defter! Gizli defter... Allah kahretsin bu defteri. Nerededir kim bilir. Eliağır İsmail şimdi olay mahalli sokağın yetki sınırlarının içinde mi dışında mı olduğunu bulacaktı. Demin baktığı çekmeceleri yeniden karıştırdı. Eline ilk gelen maaş bordroları idi. Bu ay farkların ödenmesi gerekiyordu. Hoş, zaten önümüzdeki ay da terfisi geliyordu ya. Şu bir iki ay onun devletli aylarıydı. Kapıdaki görevlilerin farkı ne kadar peki? Yediyüz lira düşük olmalı. Hadi daha fazlaysa? Bu adamların işlerine akıl sır ermez. En iyisi açıp bakmalı. Hesabı da zor değil... Eliağır İsmail bordrolarla, maaş farklarıyla, cetvellerle, dosyalarla uğraşırken Akkavak sokağının görev ve yetki sınırlarına dahil olup olmadığı meselesini araştıracağını neden sonra hatırladı. Aylardır, yıllardır hatırlanılmayan pek çok konu üzerinde düşüncesini tekmilledikten sonra yetki defterinde Akkavak sokağına yorgun bir nazar atfetti: Evet yetki dahilindeydi!

Kaşlarını çattı. Ne yapacağını düşünmeye çalışıyordu. Bir samsun çıkardı. Çakmağı ateş almadı. Kapıcıdan kibrit istedi, yaktı. Uzun bir tereddüt anından sonra yürüdü.

— Aheste çek kürekleri. Mehtap uyanmasın.

diye bozuk besteli yalan yanlış bir şarkı tutturdu. Bitişikteki odadan bir görevli daha alarak çıktı.

Canıtez Nail hâlâ sinekle uğraşıyordu. Bu sefer niyeti kötüydü. Gerekirse silâh da kullanacaktı. Ama o kadar küçe kapmaca oynadığı, buram buram terlediği ve hatta bir şarjör boşalttığı halde bir sineğin yine üstesinden gelememişti.

Öyle ki, Eliağır İsmail bile olayı bitirmiş, hülâsa kabilinden bir katil tutup gelmişti. Olay ilgisini çeken Canıtez Nail, kulak kabartmış Eliağır İsmail'i dinliyordu. Eliağır İsmail olayı geniş ayrıntılarıyla ballandıra ballandıra anlatıyordu. Arada bir;

— Katil kimmiş biliyor musun?

diye soruyor, Canıtez Nail'in merakını büsbütün artırıyordu. Sonunda dayanamayan Canıtez Nail atıldı:

— Desene artık lan. Kimmiş katil?

— Hiç tahmin edemezsin. Vay hıyar vay! Ben bile hayret ettim.

— Kimmiş?

— Buraya gelen bir çocuk vardı ya! Ne çabuk gittin hana da, ne zaman alıp geldin tabancayı. Kuş mu oldun lan kopuk.

— Getirdin mi şimdi nezarete?

— Kendisi geliyormuş zaten, Yolda karşılaştık. Ağabeyisi ne diye bağırıyor arkamızdan biliyor musun?

— Ne diye bağırıyor?

— Gerçek katil sizsiniz. Kardeşimi cinayete siz sevkettiniz, demez mi?

— Vay mendebur vay!

— Zırtaboz biraz daha sabredemeniş mi? Geliyoruz işte lan! Ağabeyini öldürücü mü vardı? Acelen neydi dümbük!

Eliağır İsmail yorgun adımlarla geldi, döner koltuğuna kurulup, üstü camlı masasına başını koydu.

— Oooh! Hareketli bir mesai yaptık. Ne kadar da yorulduk...

Canıtez Nail'in sineği alçak bir uçuşla kulağının dibinden geçince ahdetti ki: Bu sineği mıhlayacak.

Usul usul duvarın dibine vardı.

Ve arkadaşı, meslektaşı Eliağır İsmail'in uğursuz sineğine bir pusu kurdu. Ki artık bu sefer mutlaka hâk ile yeksan edecekti.

«ZAVALLI»DAKİ ZAVALLI FİLİMCİLİK

Mehmet BÖLÜKOĞLU

BİR ZAVALLI'NIN ZAVALLILIKLARI

Oynayanlar : Yılmaz güney — Yıldırım Önal — Güven Sergül
Yönetmen : Atıf Yılmaz / Yılmaz Güney
Yapım : Güney Film

Yılmaz Güney'in aslı on beş dakika sürmez bir filminden, bir buçuk saatlik bir eser ortaya koymak, eğer bir rejisörlük başarısı olsaydı, Atıf Yılmaz, Zavallılar dolayısıyla kutlanmaya değerdi. Ama işin aslı başka. Zavallılar adına sol basında koparılan şenlik ve şamataya bakılacak olursa bir harika bu film. Abartmanın bu derecesi son sinemadaki adam kıtlığını ifşa ediyor.

Karıştır arşivi. Çıkar Yılmaz Güney'in yarım kalmış bir çalışmasını. Sonra sırtla kamerayı. İstanbul'un batakhanelerini dolaş. Çek kirliliklerimizi -Yanlış ve üzücü olan kirliliklerin çekimi değil- Sonra stüdyoya geç, kırp, biç, ilâve et. Ardından afişler, kasıtlı olarak mitleştirilmeye çalışılan bir adamın ismini reklam etsin. Olsa olsa bir foto-montaj harikası olur bu.

Sinemadaki yetenek ve başarıları birçok çevrelerce tasdik edilmiş bir yönetmen için iyi bir imtihan değildi Zavallılar. Sözümüz Atıf Yılmaz'a. Vicdanı, kamerasını bu derece, bağımlı ve güdümlü kullanmaya nasıl razı oldu merak ediyoruz. Pörsünüş, eskimiş çağ dışı bir ideolojinin zavallı bir mensubunun eteğine yapışmadan beklenen nedir? Gerçekçilik mi? Gerçeği iğfal etmiş bir ideoloji ile gerçekçi olunamaz.

Zavallılar'a göre toplum: İşçisi, işsizi, berduşu, ayyaşı, esrarkeşi, hovardası ve patronuyla birbirini yemek —affınıza sığınarak söylüyoruz— birbirinin ırzına geçmek için her an tetikte bekleyen canavarlar sürüsü.

Kime hitap ediyor bu film? Ve bu filmle verilmek istenen nedir? Sınıf çatışmasının neferi olmuş bir baş rol oyuncusu ve senaristinin, olayların çıkmazında bocalaması bu film. Bir defa sınıf kavgasını verdiği söylenemez. Çünkü bu filmde birbirini yiyenler hep aynı sınıftan. Sürünenlere, patronlar sizi birbirine kırdırıyor denseydi, başka olurdu. Ama bu defa bu çağrıyı, sinemaya gidecek paraları olmadığı için ezilenlere duyurma imkânı olmazdı. Kim kime karşı savunuluyor, belli değil. Birbiri içine girmiş sayısız tezat. Zavallılar, Beyoğlu'nda yapılmış çok eksik bir foto-röportaj.

Abo'yu, anasını, babasını yoksulluğa itenler kim? Bu filme bakılacak olursa yine Abo gibileri, hırsızlar, esrarkeşler. Arap ve Hacı da aynı şekilde, kendi sınıflarından olanlarca eziliyorlar. Bu üç kişinin arkadaşlıklarını temin eden bağ nedir bilinmez?

Filmin vermek istediği bir tez yok ortada. Ama anlaşılan şu: İnsan bir aç kalmaya görsün, bir seks isterisine tutulmaya görsün hayvanlaşır, hiç bir engel tanımaz olur. İnsanı aşağılayan bu materyalist görüşün tartışmasını burada yapacak değiliz. Böyle bir tartışmanın lüzumlu olacağını da sanmıyoruz. İnsan gerçeği, bütün tabii ve sosyal ilimler yalanlıyor bu yakıştırmayı.

Avrupa ve Amerika uşağı bir kısım sermaye çevrelerinin bulvar gazetelerinin günlük yayınlarından kırpılmış gibi, yüz kızartıcı, haysiyet kırıcı görüntüler vermenin adına filmcilik denemez.

Zavallılar'da perdeye aktarılan olayların gerçek olmadığını söylemek istemiyoruz. O'nların namusluca ve kutsal bir sonuca ulaşmak için gösterilmesi mümkün. Ama böylesi...

SOSYALİZMİ İNKÂR EDEN BİR SOL FİLM

Zavallılar, materyalist diyalektiğin ve sınıf kavgasının çok açık bir inkârıdır. Çünkü ne savunulan sınıf belli, ne yok edilmesi gerekli patron sınıfı. Aşağı tabakadan fırsat bulan atlıyor zayıfın üstüne; Kuvvetli berduş, zayıf olanı, güçlü fahişe, güçsüz olanı, aynı ölçüyle hırsız, kabadayı, kabadayıyı yok ediyor. Bildiğimiz bir şey varsa Yılmaz Güney'in bu filmin afişlerine adını koymasının sosyalizmi inkâr eden bir bidiriye imza atması anlamına geleceğidir. Yılmaz Güney yapmaz bunu. Ama sınıf kavgası isterisine tutulmamış bir Atıf Yılmaz yönünden pek şaşılacak bir durum arzetmez. Aslında hiç bir Türk sinemacısından, bu filme sahiplenmesi beklenmez? Hele müsbet gelişmeler göstermiş Atıf Yılmaz'dan hiç...

Neden beklenmez? Çünkü Zavallılar hedefi bellisiz bir film. Eğer maksat, toplum gerçeklerimizi bazı çevrelere, özellikle patron sınıfına ve burjuvaya anlatarak insafa getirmekse, bu lüzumsuz bir çaba. Zira onlar âlâsını biliyor bunların. Ya **Arkadaş**'ta olduğu gibi, çürümüş bir ideoloji açısından, toplumun sayısız can alıcı gerçekleri arasında sadece işine gelenleri alacaksın. Ya da dürüst ve namuslu bir bakış açısına sahip olacaksın... Objektif bakış ile hareket noktası olmakla birlikte, olayların özündeki gerçeği yakalamamıza yeterli olmaz. İnsan ve eşya gerçeğine uygun bir dünya görüşü hadiselerin karışıklığını çözmenin, duruluğa kavuşturmanın tek yoludur. Atıf Yılmaz aynı görüntüleri, Türk Toplumunun dünya görüşü açısından değerlendirerek verseydi, bu filmi, tereddütsüz övgülmeye hak kazanırdı o zaman.

Solun, sınıf kavgasına uydurulamayan filmler için, mangalda kül bırakmayan kalemleri, filmdeki bu karışıklığın farkına varmadılar mı? Pek âlâ vardılar. Peki neden divan kasidelerini aratacak övgüler düzdüler ona? Sebebi basit. Patronunun da, kapitalistinin de, sosyalistinin de elbirlik gişirdikleri bir efsaneye, Yılmaz Güney'e toz kondurmamak.. Ayrıca... Esas burası önemli. Gerçekçiliği prensip edinmeyi düşünen, son çalışmalarıyla geçmişteki eserlerini aşmak niyetinde olan Atıf Yılmaz ve benzeri sinemacıları kazanma politikası. Buna çok kurnazca bir yol da bulmuşlar; materyalist sinema.. Sosyalist sinema cephesinde toplayamadıkları sinemacıları, materyalist sinema adını kullanarak tekellerinde bulundurmak istiyorlar.

Gerçekçi olmak, sosyalizmin dümen suyundan gidip hem toplumumuza, hem de kendi şahsiyetimize ters düşmek demek değil. Solun sinemadaki adam kıtlığı tedirginliğinden ileri gelen materyalist sinema oyun na gelmek yanlış olur. Zavallılar bu sebepten ne Atıf Yılmaz'a, ne Yılmaz Güney'e mal edilecek bir çalışma olmamış, arada kalmıştır.

Gerçekçiliğimiz, saf acıma duygularına dayanan basit bir gözlem olmaktan çıkıp, ilmi ve millî düşünce temellerine oturduğu zaman, topluma hizmet edebilme şerefi kazandıracak eserler vermemizi sağlayabilir. Menfaat çevrelerinin politikalarına vasıta olmak mukadder aksi halde.

İLİM, KÜLTÜR VE SANATTA

gerçek

9. SAYI ÇIKTI

- DEVLET KONUSUNDAKİ ARASTIRMALARA TEMELLİK ETMEK ÜZERE BİR TARİF ARAYIŞ — Y. KEMAL AKINCI
- TARİHİ VE SOSYAL BİR GERCEK OLARAK DEVLET — KEMAL YAMAN
- DEVLETİN BİR SOSYAL VAKIA OLARAK MÂNÂLANDIRILMASINDA ZARURİ TEMELLER — HALİL BAYRAKÇI

GENEL DAGITIM : Hilâliahmer Caddesi No. 4/2 Cağaloğlu - İstanbul

---

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

BEKLENEN KİTAP ÇIKTI!

TÜRKİSTAN

RUSYA VE ÇİN ARASINDA

DR. BAYMİRZA HAYİT'IN BU DEĞERLİ ESERİ, TÜRKİYE'DE KONUSUNDAKİ BOŞLUGU DOLDURACAK. VE KÜTÜPHANENİZİN EN DEĞERLİ KİTAPLARINDAN BİRİSİ OLACAKTIR.

İSTEME ADRESİ : **OTAG YAYINEVİ**

Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10
Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

MAYIS 1976
CİLT : IV
41

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — ISTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Mayıs 1975

Cilt: IV — Sayı: 41

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Savaş ve İnsan
PINAR'DAN

2 — Fetih ve Çağ
M. Akif AK

3 — Bayraklar Dalgalanır
Ahmet EFE

4 — Ya Yaşarız İnsan Gibi
Gömülü ÇOBAN

5 — Sarı Kokuş'un Öksüzü
Ali TÜRKMENOĞLU

6 — Dün · Bugün
Ahmet TAŞGETİREN

7 — Şafak Atıyor
Necati AYKAN

8 — Anadolu'm
Osman YILMAZ

9 — Milli Sinema Açık Oturumu
Mehmet BÖLÜKOĞLU

10 — Gazel
Şevket ÖZDEMİR

11 — Koca Kartal Öldü!
Hasan ERDEN

12 — Dileğim
Musa DOĞRUER

13 — Batıcılar
Mehmet TAŞDİKEN

14 — Yunus Emre
M. İhsan KORAY

15 — «Kayıp Aranıyor»
M Ali TAŞÇI

16 — Beklenen Hayat
Bekir Can ÇABUK

PINAR'DAN

Desen : Hasan KARAL

SAVAŞ VE İNSAN

«Şevval-i mübarekte leşker-i mansurum ile Karahisar kal'asının üzerine varırım. Şol kasıtla ki, Kahhar olan Allah, ben kulunu sebep kılup, tenin zulmünü mazlûmlar üzerinden götürem ve nam ve nişanını nabedit kılam.»

FATİH SULTAN MEHMET

Savaş, bütün çağların hâkim olayıdır. İlk insandan beri savaşsız bir dönem gösterilemez. İlk elçi ve ilk insan Hazreti Adem bile, bir savaş vermiştir kendi benliği içinde. Hazreti Adem'deki savaşı, insanla, insana durmaksızın kötülüğü emreden, onu insanlığından uzaklaştırmağa savaşan iç ve dış güçler (İslâm ıstılahında bunlara, nefis ve şeytan denilmektedir.) arasındaki savaş olarak belirleyebiliriz. Daha yaratılışından itibaren, şeytanla insan arasında savaş başlamıştır. Şeytan, kâinatın sonuna kadar insanla savaşmak üzere ayrılmıştır Tanrı'nın huzurundan. İnsanı, varlık sebebinden uzaklaştırmak, baş gayesi olmuştur. Bu gayesi için, insanın kötülüğe çeken bazı iç kuvvetlerini müttefik edinmiştir.

Savaş bu noktada kalmış olsaydı, tabii bir nitelik arzederdi ve insanlığın yücelişi için çok daha değerli bir vasıta olurdu. İnsanlık, sürekli olarak kendi insani

varlığını koruma düşüncesi içinde, insan yanını imar etmeye çalışırdı. İnsana yabancı veya düşman güçlere karşı kendi öz varlığını savunmuş olur, bunun metod ve vasıtalarına çok sıkı biçimde sarılır veya araştırırdı. Fakat, iş bu noktada kalmamıştır. Bizatihi insana düşman olan iç ve dış güçler, insandan ortaklar bulmuştur, insana karşı verdiği savaşında. Aldatarak, zaaf noktalarını yakalayarak. Bu noktadan itibaren insanın insanla savaşı başlamıştır. İnsanlar, sosyo-kültürel - ekonomik birimler halinde farklılaşmışlar, birbirleriyle vuruşmuşlardır. Her sosyal çatışma vakıasının menşeinde bu farklılaşmayı görmek mümkündür.

Aslında, farklılaşma olmadan insanın yücelişi mümkün olmazdı. Farklılaşma, insanın ve maddenin yücelişinin dinamiğidir. Tanrı bunun yazgısını böyle yazmıştır. Fakat Yüce Tanrı, yücelişe hizmet edecek farklılaşmanın kanunlarını da koymuştur. Bu çizgiden ayrılındığı zaman, farklılaşma, birbirini yiyen dişiller gibi, insanın kendi hemcinsine karşı düşmanca, öğütücü, tüketici bir çalışma seyri takibetmesine sebep oluyor. «İnananların ihtilâfı rahmettir» tarzındaki kutlu haber, farklılaşmanın kanununu belirlemiştir bir bakıma. Ortak bir inanç sistemi içinde, yani ürünler vermek için, varılan noktayı aşmak için, insanı daha yüce bir noktaya ulaştırmak için farklı teklifler ileri sürülmesi... İnsanlığı yüceltecek farklılaşma budur. İnsana düşman güçler, insanlığın yücelişi için zaruri olan farklılaşmayı yanlış yollara saptırma savaşında muvaffak oldukları nisbette, farklılaşmanın hedefi ve niteliği değişmiş, insanı tüketen bir vetireye girmiş olmaktadır.

Diyalektiğin temellerini attığı söylenen Heraklit, her şeyin aslı ateştir demekteydi. Her şey değişim halinde ve ateş gibi birbiriyle çarpışırken birbirini küle çevirmekte. Heraklit'ten diyalektiğin özünü alan Marks da benzeri bir savaş anlayışı geliştirdi. Dikkat edilirse ne Heraklit'in farklılaşma anlayışında ne Marks'ın farklılaşma anlayışında insanlık için müsbet bir yön yoktur. Heraklit, farklılaşmanın sonucunun kül olmak olduğunu söylemektedir sanki. Bu anlayıştan hareket edersek, insanlığın sonu için ümitli olamayız. İnsanlık ve varlıklar, iç çarpışmalarla birbirini yokedecekler, yakacaklar, sonunda ortada sadece külleri kalacaktır.

Marks bunu, toplum çapında genelleştirdi: «Toplum değişim halindedir. Toplumun değişim dinamiği sınıflar arası kavgadır. Maddi ilişkiler vuruşmasıdır.» Marks, bu izahında Heraklit'i bir noktada aşar ve kavgada bir tarafın yanında yer alır. O tarafın zafere ulaşacağını söyler. Emek ile sermaye arasındaki, insanların şahsında müşahhaslaşmış bulunan savaşta emeğin zaferine inanır. Sonunda da nasıl olursa, el çabukluğu ile sınıfsız topluma geçivenir. Bu anlayış, insanı değil, emeği birim olarak alır. Yani, insanın bir fonksiyonu insanın yerine geçer. Ancak insanla varolması ve nitelik kazanması mümkün olan bir fonksiyon, tam tersinden ele alınarak, insan kişiliğine büründürülür. İnsan yoktur, Marks'ın emek anlayışından teşahhus ettirilmiş bir emekçi vardır. Savaş ise, emekçilerle, emekçilerin dışında kalanlar arasında olacaktır. Aslında bu anlayıştan hareketle, ne Marks'ın anladığı biçimde bir emekçi bulmak mümkündür; ne de bulunsa bile, bunların taraf olacağı savaştan insanlık için bir müsbet netice beklemek. Marks'ın doktrininde, küçük de olsa, sermaye sahibi olmak aforoz edilmek için yeter sebeptir. İnsani - gayrı insani anlayışı, marksizmde, emekçi - gayrı emekçi şeklini almıştır. Eğer, savaşlar böyle bir anlayıştan zuhur ederlerse, önce insanın iç düzeni bozulacak —çünkü insanın içinde bulunan emek ve mülkiyet birimleri birbiriyle kavgaya tutuşacak— sonra da toplum, iç savaşlarla kırılacak. Bu savaştan, toplumların tükenişinden başka sonuç alınmaz. Aslında emekçiye sahip çıkmasına rağmen Marks, onu attığı ateşin içinde onun da kül olmasına sebep olacaktır. Heraklit'in «her

şeyin aslı ateştir» anlayışının sonucu, Marks'ın cilâlanmış doktriniyle bir kere daha yaşanacaktır. Marks'ın düşüncesinin öncülük edeceği savaşlar, insanlığın sonunu hazırlar. İnsanlığa bir şey vermez.

Tanrı katından gönderilen haberciler, insanlar arasındaki farklılaşmayı doğru çizgisine çekmeye çalışmışlardır çağlar boyu. Bu çizgiden kaydıkça toplumlar, yeni haberciler gelmiştir. Farklılaşmanın doğru çizgisini korumuşlardır.

Türk toplumu, tarih gündemine gireli beri tarihin kaydettiği savaşlar içinde, insanın yanında yer almıştır. İnsanlığın yücelişini durduran engelleri ortadan kaldırmayı, bir insan toplumu olarak görev edinmiştir. Tanrı katından; insanın niteliklerini belirleyen, insanın yaşayacağı ortamın kanunlarını belirleyen belgeler getiren kutlu habercinin işaretini izlemiştir sürekli. Bir vasiyet gibi yüreğinde taşımıştır. Büyük Fatih'in «şol kasıtla ki...» diye başlayan ifadesi, toplumumuzun savaşa verdiği anlamı ortaya koymaktadır. İnsanlığı insanlığından uzaklaştıran bütün zalimlere karşı savaşı vardır Türk toplumunun. Yeryüzünde, insanlık onurundan uzak şartlar altında yaşayan bir tek kişi varsa, insan olarak rahat değildir Türk insanı. İnsanı bir bütün olarak düşünmüştür ve bütün insanlığın kurtuluşuna adamıştır kendisini. Dünyada savaş biter mi? Eğer dünyada savaş biterse bu, ancak, toplumumuzun, yüreğinde bir vasiyet olarak taşıdığı insani değerlerin dünya çapında uygulama imkânı bulunduğu zaman olacaktır. Yani, insana insanca yaşama şartlarını eksiksiz getiren bir sosyal gelişme vuku bulursa —ki buna inanmamak için hiçbir sebep yoktur— o zaman, farklılaşma tabii seyrine girecek; savaşlar, yerini, insanlığın yücelişine hizmet edecek yenilenişlere bırakacaklardır: «İnananların ihtilâfı rahmettir.»

Türk toplumu savaş için savaş veren militarist bir toplum değildir. Ama, dünya yüzünde, Bizans gibi insanlığın onurunu ayaklar altına alan, insana lâyık olmadığı zilleti reva gören, insanın, Tanrı'nın koyduğu kanunlar içerisinde tabii gelişme seyrini engelleyen bir yönetim bulunurken; ve Türk toplumu, kendisini insanlığın geleceğinden sorumlu hissederken oturup kalması beklenemez. İnsanlığın önünü açmak gereklidir. İnsanlığı tutsaklığın zincirlerinden kurtarmak gereklidir. Bunun için son çare savaşsa, savaşılacaktır.

Bu ay, Türk milletinin tarihinin İstanbul'un fethiyle taçlandığı aydır. 29 mayıs 1453. İnsanlık önünde yeni bir çağın açıldığı tarihi tesbit etmiştir aynı zamanda bu olay. Onun için bütün benliğimizle kutluyoruz bu zaferi. Öyle zaferler sunmalıyız ki, insanlığa, kâinat çapında, onları bütün insanlıkla birlikte kutlamalıyız. İnsanlığın üzerinden zulüm çemberleri kaldırılırsa, bu bayramlar da kutlanacaktır. İnanıyoruz.

Savaş anlayışımızı, emperyalist savaşların yerine geçirdiğimiz zaman, insanlığın kurtuluş yolları açılacaktır.

Pınar'ın değerli okuyucusu, bu sayımız Feth'in 522. yılına denk geliyor. Pınar'da şiir ve hikâye olarak Feth'e ve Fatih'e eğilmeyi gerekli gördük. Fetih Bayramınızı kutlarız.

Pınar'ın Hikâye Yarışması için hikâyeler gelmeye devam ediyor. Bu arada, bazı illerimizden sevindirici haberler alıyoruz. Hikâye yarışmamızın okullara tebliği hususunda sayın valilerimizin yardımcı olduklarını öğreniyoruz. Kendilerine teşekkür ederiz. Ayrıca, temsilci arkadaşlarımıza yakın ilgi gösteren okul müdürlüklerine de teşekkür etmek, bizim için zevkli bir görev olacaktır.

Pınar'ın Büyük Hikâye Yarışmasının Türk sanat hayatına, sizlerin değerli emeğini katacağına, yepyeni bir hamle vereceğine inanıyoruz.

Pınar'dan selâm ve sevgiler...

FETİH VE İNSAN

M. Âkif AK

Desen : Hamit YÜKSEK

Fethin ulu mânâsını düşünmek... Düşünmek değil yalnızca; ruhumuzla, şurumuzla, bütün duygularımızla kavramak, özümlemek.

Fethi anmak ve yeniden yaşamak; yepyeni fetih ufuklarına seferler yapmak için mutlaka gerekli!..

Yedinci asır, Miladi... Güneşlerin bile muhtac oldukları bir ışık doğuyor dünyaya. Ayın, yıldızların, bütün âlemin yaratıldıklarından bu yana, dönüşlerinde, bu doğuşun özlemi vardır. O zamana kadar kâinatta hep fecri sadıklar gelip geçmiş. Gelenler hep öncü, haberci, müjdeci. Sonradan gelecek olanın mutlu haberini verip geçmişler. Yedinci asırda âlemin dönüşü bir başka artık. Yaratıcı, insanoğluna lâyık gördüğü armağanı kemale erdirmiş, tamamlamıştır.

Bu ışık, kendisini dünyanın en ücra köşelerine taşıyacak güce, kudrete ve millete birkaç asır sonra kavuşacaktır. Ve kavuştuktan sonra da yalap yalap şimşekler gibi akacaktır Batı semalarına doğru. Zavallı insanoğlunun mabut diye fanilerin eteğine tutunduğu, umutsuzluk, karamsarlık iklimlerine ulaşacak ve anlam getirecektir doğuma, ölüme, yaşamaya. Fetih ile çatlayan çekirdeğin ve ardından dal budak salan ulu ağacın özünü besleyen gıda, böyle kutsal, böyle ebed ve ezel plânında yüce.

Türk'lerin İslâmı kabulleri olayını yalnız akıl kalıplarıyla anlamak zor. Koca bir millet, yurdundan kopmuş akıyor bir yere doğru. Henüz habersiz İslâmdan. Ama seziyor. Ve bu sezgiyle, artık kıyamete kadar yüzünü çevirceği yöne doğru akıyor. Kıblegâhına... Bu akışın akli ve tarihi bir takım sebeplerini bulmak mümkün. Fakat bunların hiç biri Türk'lerin büyük kitleler halinde güneye doğ-

Bayraklar Dalgalanır

Ahmet EFE

Eğil de gör toprağın damarında gürleyen
Şu tarihe mürekkep şüheda kanlarını...
Her ilkbahar mevsimi atını eyerleyen
Her biri birer destan cihan hakanlarını.

Yırt artık gecelerin kâbuslu perdesini!
Ve gör Nene Hatun'u elinde bir satırla...
Dinle dağ dağ haykıran erlerin gür sesini;
Allah'a and içilen o ülküyü hatırla!..

Ölüm ikinci ömre doğmaktır bizim için
Ölümden korkanların yeri yok aramızda
Bir kutsal dâvâ yatar her kalbte için için
Bayraklar dalgalanır bizim al yaramızda...

---

ru dalga dalga inişini anlatmaya yetmez. İnsanlığın tek kıblesi bir mıknatıs cazibesiyle çekmiştir bu milleti. Onun cazibe kudreti bütün insanlığa şamildir ama, topyekûn bir millet olarak O'na doğru, çılgınlaşmış bir özlem tutkusuyla koşan bir başka millet yoktur.

Güneye doğru bu koşu, özlenene kavuşuştan sonra yön değiştirir. Batı'ya, hep Batı'ya! Papazların kanlı pençelerinde inleyen insanlara!.. Bir beyaz koşudur başlayan. Soylu atların, bitiş noktasız öbür dünyada olan sonsuzluk yarışı. Fetih bu yarışın bir ara hedefi, İstanbul, bir mola yeri soylu atların, bir durağı. Bir tımar, bir yeni güç toplama, techizatlanma yeri. Bir yeniden doğuş ve bilenme makamı İstanbul. Susuzluktan boğulan insanlığa, su ulaştırma kutsal çabasının bir durağı fetih.

Avrupa'ya yeni bir çağ açmış fetih, bizim için bir büyük sıçrayış ideallerin en yücesine doğru. Bir çağ değiştiriyor fetih. Orta Çağ... Papaz sultası, engizisyon zulmü, Karanlık, kapkaranlık bir dönem. Güneşleri kıskandıran parıltısıyla son veriyor bu döneme fetih. Ama fethin Avrupa tarihinde meydana getirdiği değişiklik, O'nun yüce anlamını gerçek boyutlarıyla ifadeye yetmez. Cılız, cüce kalır. Fetih, yedinci asırda açılan ve kıyamete kadar sürecek olan çağın aydınlığının bir yeniden alevlenmesidir. Tutuşması ve ışıtmasıdır üç kıtayı yüzyıllarca. Fethin ulu mânâsına lâyık bir yorum ancak bu sonuncusu. Arta kalanlar hep talî.

Ne yapmıştır Fetih? Avrupa açısından gözleyelim.

Doğu Roma İmparatorluğu, yani Bizans yıkılmış, daha önce de Batı ayağı koptuğu için, Roma İmparatorluğu Fetih ile birlikte tarih olmuştur. Müesseseleriyle, teşkilâtıyla, hukukuyla sözüm ona yüzyıllar boyu ayakta kalabilmiş, kaba, zalim gövdesiyle Roma'nın çöküşünün tarihi, Batı için en azından bir yas günü değeri taşır. Hele buna Hıristiyanlığın ikinci kutsal merkezinin Müslüman Türklerin eline geçişi de eklenecek olursa...

Ayrıca Fetih, Avrupa'nın kaderine yeni bir yön vermiş. İstanbul'un alınışı, Avrupa'yı korkulu rüyalarından uyandıran bir savlet olmuş. Bir nara! Osmanlı: Batı'nın kapısında değil, bağrında artık. Bir süngü kapkara bağrında. Müslüman Türk, İstanbul ile Kızıl Elma'sına

kavuşacak. Fakat fetihle, narin ve nazlı bir sevgili gibi, Mehmet'in avucundan kayarak uçar **Kızıl Elma**. Dünyanın kirini yıkamak için, Asya'dan Batı'ya yol tepen yiğitlerin bakışları özlemle izler Kızıl Elma'nın uçuşunu. Bir yerde durur Kızıl Elma. Ve bakışlar Roma'ya çivilenir: Bir solukta, tek adımda Otranto burçlarına saplanır Sancak. Avrupa, derin bir ürpertiyle sarsılır. Can havliyle silkinir ve tedbirlere baş vurur.

Amerika'nın keşfi bu tedbirler cümlesinden. Sonra Ümit Burnu. Zira Batı için Doğu'nun bütün yolları tutulmuş, kapalıdır şimdiden sonra.

İşte hummalı bir çalışma. Hıristiyan devletler Vatikan'a Patrikhane'nin âkıbetini gösteriyorlar. Değişikliğe zorluyorlar onu. Bir didinme, bir çaba. Çünkü ilerliyor Türkler. Yoğun yıkım ve imar faaliyetleri. Avrupa, Osmanlı'ya karşı vaziyetini düzeltecek. Papazlar, azizler, filozoflar, düşünürler, sanatçılar, dükler, şövalyeler elbirlik. Bütün bu gayretlere parlak bir isim buluyorlar: Rönesans... Avrupa gömlek değiştiriyor. Belki de zırh takınıyor Osmanlı'ya karşı. Peşinden Reform. Hz. İsa'dan birkaç yüzyıl sonra kurdukları Hıristiyanlığı buduyorlar Reform ile. Zira kutsalına kendisinin şekil vermesi bir alışkanlık onda. Teslim oluşu bilmez o. Kutsalları, işine yaradığı noktaya kadar değer taşır. Sonra isyan eder onlara. Savaşır. Ardından bir antlaşma yapar. Kutsalına sınır çizer, şekil verir. İşte buydu Reform. Beşer eliyle tanzim edilmiş bir dinin, yine beşer eliyle yeniden düzenlenmesi; Reform...

Bütün bunlara Fethin büyük etkisi olmuş deniyor. Hele serbest bırakılmış olmalarına rağmen, İstanbul'dan ayrılan ve İtalya'ya giden Bizans azizlerinin ve aydınlarının Rönesans ve Reformun temelleri olduğu herkesçe kabul edilmiş durumda.

Bu olayları içine alan devreye Batı kendi açısından Yeni Çağ diyor. Ve İstanbul'un Fethi, bu yenilikleri çabuklaştıran bir dış tesir olarak Yeni Çağ'ın başlangıcı sayılıyor.

Şüphesiz çoğu gerçek bunların. Ama eksik. Fethin anlamını ifadede cılız ve cüce. Batılıların Fethin gerçek anlamını ifadeye yaklaşan bir jestleri kabule değer taşır: «İstanbul'da kardinal külahı görmektense Türk sarığı görmek isteriz.» Fethin, Batılıların ağzından en gerçekçi yorumu bu olmuştur. Başka değil.

Halbuki Fetih,

Bir imdattır Batı'ya aslında. Karanlıkları yaran bir beyaz eldir, bir beyaz attır Fetih. İnsanın insana taptığı, insanın insanı ezdiği bir vaveylâ çukuruna uzanmış kurtarıcı ip.

Fetih, temiz kanını insanlığın yarasına merhem etmiş bir toplumun tarihi içindeki zirvelerden biridir yalnızca.

Türk toplumunun tabii gelişim çizgisi içinde yüce bir merhaledir İstanbul'un alınışı. Onuncu asırda cihanı tanzim ülküsü iyice billurlaşan bir millet, bir öbür dünya meyvası olan Kızıl Elma'nın ardından at koşturuyordu. O elmayı Ayasofya'nın kubbesinin üstüne koyan Türklüğün ve insanlığın en büyük önderiydi: «Kostantiniyye muhakkak fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan ve onun askerleri ne güzel askerlerdir.»

Bir sabah vakti , güneş ile birlikte Haliç'te parıldayan kalyonlar bir müjde idi Bizan'a, Avrupa'ya. Müjdelerin en nazikçesi. Gerçekten Haliç indirmesi bir savaş taktiğinden çok, müjde vermek için hazırlanmış sürprizli bir espriye benziyor. Ama Batı blöf sanacak bu müjdeyi. Korkacak ve kaçacak. Hep kurtarıcısıyla savaşacak Avrupalı. Ve kaçacak. Müslüman Türk'ün, Haçlı canavarlığına karşı intikam için Avrupa'ya yürüdüğünü sanacak.

Biz Asya bozkırlarından almışız hızımızı. Ve yürüyoruz. Maveraünnehir'de şöyle bir mola vermişiz. Ölmezlik suyunu içmişiz orada. Ve hayatın sırrına ermişiz? Yüreğimize ebedilik mührü vurulmuş. Gönlümüz, adına Kızıl Elma denir bir Cennet meyvasına sevdalanmış. Ve kanımıza öyle bir kudret vermiş ki Hüdâ, zamanın damarlarına doğru akışmış kanı-

mız. Dünyanın nabzını avuçlarımızda dinlemeye başlamışız. Ve ancak Ahirette durur bir hızla şahlanmışız. Askerimiz önden, ardından ulemamız, sanatkârımız, hayat dolu diri milletimiz, çıkmışız yola. Kürre-i arzı nizama sokmak için. Dünya tarlasına Ahiret bitkisi ekmeye başlamışız.

Fakat Avrupa bilemiyor bunu. Yahut bilmemezlikten geliyor. Ona biz kevseri tâa Malazgirt'te sunmuştuk. O Malazgirt'in kan deryası olmuş savaş alanında. Bir tarafta, dünyaya niçin geldiğini anlamadan ölüp gitmenin huzursuzluğu ile, yüzleri Cehennem görmüş gibi simsiyah kesilmiş onbinlerce ölü. Öte yandan az önce ruhlarını Cennet'e göndermiş olmanın sevinciyle yüzleri aydınlık temiz ölüler, şehitler. Ve hiç savaşmamış gibi dinç atlar üstünde yeni zafer umutlarıyla dopdolu gaziler. Avrupa ayağımızın altında. Ama çiğnemiyoruz onu. Batı'yı temsilen önümüze kapanmış Kral. İnsanlığını sermiş ayağımıza. Biz ona, onun şahsında Avrupa'ya; «Kalk» demişiz. Tutmuşuz omuzundan, «kalk ve doğrul, insan insana eğilmez» demişiz. Sunmuşuz mesajımızı, insanlığın idealini. Şaşırmış ve şaşırıyor da. Çünkü hep akıl edemediği şekilde davran ışız Avrupalıya.

Ama Malazgirt'te bu mesajın kıymetini kavrayamayan Avrupa, İstanbul'un fethinde de kaçmış kurtarıcısından.

Şüphesiz Fetih, Java'dan Amerika'ya, Afrika'ya bütün insanlığı ilgilendiren bir olay. Ama bu ilgi, yalnızca Avrupa'nın «Yeni Çağ»ını başlatışından ileri gelmiyor. Fetih, dünyada yaşıyan bütün insanların dertlerini kendine dert edinmiş bir millete ve onun devletine payitaht armağan ettiği için dünya çapında bir olay önemi kazanır. Bu payitaht, jeopolitik ve jeostratejik yönüyle yeryüzünün en ideal payitahtı.

İstanbul'un fethiyle birlikte, Osmanlı devletinin girdiği büyük yükseliş ve yenilik dönemi, bunu ispat ediyor. Fetih, asıl Türk toplumu için bir Rönesans başlangıcı. Osmanlı-Türk İslâm medeniyetinin her alanda eserler vermeye başlayışı Fetih iledir. Toprak, hukuk, vakıf, esnaf düzeni, askerlik, ilmiyye ve saray Türk kültürünün orijinlerine sadık olarak yeni baştan kuruluyor ve tanzim ediliyor. Hiçbir zümre farkı olmadan sosyal hayatın bir bütün olarak huzur ve refaha kavuştuğu ender bir yaşayış seviyesini getirmiştir Fetih.

İstanbul'un alınması, Osmanlı Devletinin dış ve iç politikasına istikâmetler vermiş. Kısacası devlet, bir cihan devleti halini almıştır fetihle. Böyleyken Fetih deyince sadece «Yeni Çağ»ın başlayışını hatırlamak, peşinden de yalnız Avrupa tarihi bakımından önem taşıyan bir seri olay sıralamak tek yanlı ve eksik bir bakış olur. Fethin Türk-İslâm tarihi açısından arzettiği önem, Avrupa'nın «Yeni Çağ» gibi birkaç çağını birden küçük bırakacak değerde olduğu halde biz yine de cihanşümul bir çağ başlatmıyoruz onunla. Bu, kendimizi yüce bir ideal ve insanlık uğruna adayışımız karşısında takındığımızı engin tevazuu gösterirken, Batı'nın İstanbul'un fethini yalnız kendisi için bir çağ başlangıcı sayması, insanlığın kanına girmesi pahasına iğrenç bir narsizm ifadesi...

Bütün insanlığı aynı derecede ilgilendiren ve çağ başlangıcı ve bitişi değeri taşıyan olaylar vardır şüphesiz. Ve bunlardan sonuncusu, yedinci asırda başlar. Hz. Muhammed'in çağıdır bu. Kıyamete kadar bütün zamanların her devirde yeni, tek dinin insanlığa sunucusunun çağı. Bu çağ kıyametle son bulacak. Fetih, işte bu çağın önemli bir olayı. Bedir gibi, Hendek gibi, İspanya fethi gibi.

Fatih'in arşa sığmaz idealini, yüreklerinde hissedenler, alev alev kanlarında duyanlar!

Dünya fethe muhtaç. İnsanlık fethe hasret. Ve Ayasofya ve İstanbul ve İstanbul'un ülkesi fethe muhtaç.

Hepsinden öte, bu ülkenin sızılı gönülleri fethe muhtaç. Şimdiki fethin işte hedefi; Gönüller!.. Sonra diğerleri...

Ya Yaşarız İnsan Gibi

GÖMÜLÜ ÇOBAN

Biz çekeriz geri kalmışlığın çilesini bunca yıl
Düşlerimizde
Hayallerimizde yaşatarak yükselişi.
Bu özleyişi
Çorak toprak gibi emdik hep dudaklarımızdan
Arkamızdan
Vuranlar çok oldu yüzümüze gülerek
Çıkmadı sesimizi dinleyecek mert yürekliler
Perdelendi bize dönük pencereler.
Hançereler
Kısılmak istendi gırtlağımıza dayanan ihanetlerle!
Bugüne dek kemiklerin yağlısını kemirenler
Engellemek için gidişimizi
Önümüze yoksulluğu sürdüler hep sinsice
Ve bizim boynumuza doladılar tüm rezilliği
Kara bir yılan gibi...

Sanmayın yaşlılıktan bükülmüşlüğü belimizin.
Emelimizin
Ağır vebali var omuzumuzda
Kişilik kaygı değil bu bizdeki kaygı
Yediden yetmişe bir irkiliş duyulur ruhumuzda
Dikleşir isyan gibi...

Bizim destanlarımız uçacaksa şahin kanatlarında
Kayalarda fırtınası kopan kartallarsak biz
Kırılmalı kafeslerimiz!..
Nefeslerimiz
Göğü hilâlle delen narin minarelerin
Kutlu şerefelerinde tükenmeli hep!..
Bir Ebucehil
Bir Ebu Leheb
İnadıyla önümüze dikilenler
Düşünsünler

Çölü yakan imanını Hazreti Ömer'in
Ve delen bakışını müşriklere
O ataş gözlerinin
Bıçak emmiş alkan gibi...
Sen
Bir kurnaz şeytan gibi
En uşaksı düşüncenin
Ziftli kazanında kaynayan adam
Sen
Mecalsiz mum kızıllığıyla
Maddeye yanan adam.
Sen hasta kalbini çıkarıp verirken
Emperyalizmi yaşatmaya
Biz mi vermeyelim canımızı kutsallığa?
Sağlığa giden yola
Biz mi yatırmayalım hasta bünyesini yurdumuzun?..
Umudumuzun
Zirvesiyle inanıyoruz istikbale
Kapılmadan hayale
Bir özlem yaşıyoruz güvercinler kadar ak
Parlak
Kanatları yanan masmavi yükseklerde!.
Baykuş yavrusu tünetmedik
Sizin gibi bu yüreklerde
Meyhane köşelerinde şişletmedik
Kadehlere ruhumuzu.
Yitirmedik geleceğe umudumuzu!
Soylu umutlar taşırız kabaran kanımızda.
Damarımızda
İnanç akar çağıl çağıl
Fışkırır volkan gibi...
Dişe diş koymuşuz bundan böyle
Baskıya baş.
Ömrümüz bitecek belki birer birer
Bitmeyecek bu savaş.
Sinmiyoruz tavşan gibi!

Ya yaşarız insan gibi
Ya ölürüz arslan gibi!!!

SARI KOKUŞ'UN ÖKSÜZÜ

Anneler Günü

Ali TÜRKMENOĞLU

Desen : Hasan KARAL

«Dünya kadar malın, malın olsa ne fayda?
Benim gibi yürek, yürek, yaralanınca, yaralanınca!»

diye çekti ağıtı Halime Gelin. «Vay benim sarı Abam, vay benim Kokuş Abam! Bizleri koydun da nerelere gidiyon? Öksüzlerini sersebil kimlere bırakıyon? Hele ağız dilden bir haber? Kaaalk, kalk! Oooyy oy! Vay benim garip başım, vaaayy vay! Amanın da dostlar zooor zor! Ak geliniğiminen senin kefeni de mi göre. cektim? Güzel abam benim, caaan can! Biricik abam benim, geeel gel!»

Yumrukladı bağrını, döğdü dizlerini Halime Gelin. Yattı kalktı döğündü. Haykırdı. İnledi. On beşindeydi. On beş günlük gelindi, çiçeği burnunda. Aba dediği anası, en küçük kardeşini şehir hastahanesinde dünyaya getirirken vakti saati gelmiş, uçuverdi. Köye alıp getirdiler abasını. Eli ayağı boşalıverdi, soğuyuverdi Halime Gelin'in. Bir, beyaz çarşaf altında yatan abasına baktı; bir, beyaz tülbent altında yatan küçük kardeşine baktı. Biri hayata yeni başlarken öbürü yeni terketmişti. «Aba, aba? Kendin koyup giderken bunu bize bergüzar mı bıraktın? Can şenliği mi bı-

raktın? Vah benim abamın bergüzarı, vay benim canımın şenliği, vay benim bahtı karam vay!» deyip ak tülbenti kaldırdı. Yavrucuk her şeyden habersiz uyuyordu. Rahat. Dünyaya nasıl bir felaketle geldiğini bilmeden. Dışındaki feryatları duymuyor bile. Yarın o feryatların acısını hayatının her anında tadacak. Yırtığını diken, kirlisini yıkayan, karnını doyuran, yüzüne gülen bir anası olmayacak. Eller ana diye sıcak bir kucağa atılmak için seğirtirken onun aklına, otlar içinde soğuk bir toprak yığını gelecek. Ona Ali, Ahmet, Osman falan demeyecekler. Sarı Kokuş'un Öksüzü diyecekler. Sümüğü akacak, saçları karışacak, gözleri çapaklanacak, çorabının arkasından ayağının siniri görünecek soğuk kış günlerinde. Baba bu. Ne de olsa erkek. Kadın gibi olur mu? Hele analık yapabilir mi? Daha genç. Evin hatuna ihtiyacı var. Belki üvey annenin yumruğu da eksik olmayacak çocuğun başından. Bir düşündü Halime Gelin, iki düşündü. Abasını yuyup kaldırdılar. Ekmeğini yedirdiler. Varıp babasının elini öptü:

— Başımız sağ olsun baba! Allah kalanlarımıza uzun ömür versin. Allah rahmet eylesin.

— Sağol benim kadersiz kızım, sağol. Amin benim kadersiz kızım amin, dedi. Fazla söyleyemedi. Sarılıp ağlaştılar başlarıyla.

— Baba, müsaade et elini bir daha öpeyim, asıl diyeceğim başka.

— Buyur kadın kızım.

— Müsaade et küçüğü ben götürüp büyüteyim.

— O ne biçim laf kız?

— Hak doğrusuna bir laf baba. Hakkınızı başka türlü nasıl öderim?

— Vay benim eli öpülecek gayretli kızım vay! Hamiyetli kızım vay! Biz seni daha on beşinde, çağla gibi kızken gelin ettik, gençliğini görmedin. On beş günlük gelin iken anayın vadesi yetti, mürüvvetini sürmedin. Şimdi de küçük kardeşini vereyim de gelin olmadan dünyan dar mı gelsin?

— Bilirim, beni çok sevdiğinden söylersin. Benim dünyam niye dar gelsin? Abam gitti, yerine bir can verdi Mevlâm. Gelin oldum, sancısız sızısız bir oğul bağışladı. Bu nur topu gibi kardaşın abam çekti cefasını, ben sürecem sefasını. Bu benim evimi şenlendirecek. Dünyamı genişletecek.

Halime Gelin, çocukluktan yeni kurtulmuş elleriyle kaldırdı kardeşini, abası gibi şefkatle bastı bağrına. Babası işaret parmağıyla oturduğu minderin güllerini tırnaklıyordu. Bıyıklarına doğru yaşlar sığım sığımdi. Eğilip öptü oğulcağızını. «Öyle olsun bakalım Halimem. Öyle olsun bakalım gözümün nuru. Al götür. Senden iyi ana mı bulacak? Bu oğul sana hem anayın, hem benim bergüzarım olsun.» deyip hıçkırıklarını tutamadı. Ellerini yüzüne kapadı, sarsıntılar içinde boğulup gitti...

★

Olaylar eğer can alıcı yerimizden yakalamışsa bizi, yıllar geçse de onları unutamayız. Mahiyetine göre, hatırladıkça ya seviniriz, ya canımız sıkılır. Bundan dört beş yıl önceydi. Eminönü'nde, Yeni Camiin önünden gidiyordum. Önümde son derece şık, tiriz ve güzel giyimli, tuvaleti yerinde, halk deyimiyle sosyetik bir bayan yürüyordu. Elinden tuttuğu dört yaşlarında cici-bici küçük kız, onu geri asılarak yalvarıyordu:

— Anneciğim kuşlarla oynamak istiyorum.

— Hayır olmaz.

— N'olur anneciğim.

— Yürü canım.

— Lutfen!

— .....

— Anneciğim hiç olmazsa bir dakika seyredelim.

— .....

— Anneciğim lutfen! Lutfen anneciğim! Lutfen, lutfen n'olursun!..

— Allah kahretsin e mi? dedi kadın. Omuzundan kayan pelerinini bir eliyle yakalamaya çalışırken, öbür eliyle çocuğu kolundan silkeleyip çekti. Ara köprüden hızla çıkmaya başladı. Küçük kızın başı arkaya dönük, gözü güvercinlerle oynaşan

çocuklarda, eli annesinin pençelerinde, ayakları basamaklara bile doğru dürüst değmeden, çuval gibi uçtu gitti. Kız mı, kadın mı olduğu çocuğu olmasa seçilemeyecek genç bayan, köprüyü rüzgâr gibi indi. Tutup götürdüğü yavrusu değil de pazara çıkarken yanına aldığı iki tekerlekli meyve arabasıydı sanki. Onu bile daha itinalı kullanırdı. Önüne geçip, hıncını alıncaya kadar tokatlamak ve çocuk öyle götürülmez böyle götürülür deyip, nazikçe çocuğu bir kere merdivenlerden çıkarıp indirmek geçti içimden. Sonu karakolda biteceği için kendimi tuttum, sabrettim. Fakat küçük yavrunun, «u»ların üzerine basa basa «lutfen!» diye yalvarışları, hâlâ kulaklarımda...

★

Şu kadar yıllık öğretmenim, Yusuf kadar zeki, hayali geniş, kelimeleri seçme kabiliyeti yüksek, hadiseleri tesbiti tutarlı ve orijinal, cümleleri pürüzsüz talebeyi ancak bir kere daha gördüm. Yalnız onun haylazlığı vardı. Sebatı yoktu. İçinde bir şeyler yapma gayreti yoktu. Ama Yusuf bu yönleriyle de takdir edilebilir çocuk. Elinden tutulursa istikbal vadeden birisi. Onun için kendisiyle yakın arkadaşlık kurdum. Heyecanla, şiirdir, hikâyedir yazıyor. Hafta tatillerinde, yazdıklarını beraberce tahlil ediyoruz. Gözle görülür ilerleme ve değişim keydediyor. Havanın müsait olduğu zamanlar evlerinden onu alıyorum ve kırlara çıkıyoruz. Geçen hafta da almak için varmıştım. Evleri şehrin çok dışında kalmış bir mahallede olduğu için elektriği yok. Kapıyı köy evleri gibi döğerek yahut seslenerek çalıyorsun.

Bir sefer varışımda içerden kaba kaba sesler geliyordu. Bir iki defa vurdum, duymadılar. Gayrı ihtiyarî dinledim konuşulanları.

— Len oğlum, kaldır şu resimleri duvardan. Hatırını kırmayan senin. Gelene gidene, konuya komşuya irezil ediyon adamı.

— Hırsızlık mı yapıyoz da rezil olacaksın anne?

— A benim akılsız oğlum, irezil olmak için illa hırsızlık etmek mi lazım? Şunlara bak şunlara. Dağ kaçkını len bunların hepisi. İrkek mi garı mı olduğu belli değil. Aha Allah belanızı versin e mi de boynunuz altınızda kalsın. Boynuna saz gibi astığı ne bunun?

— Gitar, gitar!

— Gitar, gitarmış! Ne biçim laf len o, it azarlar gibi? Önlerine on tane davulu doldurakaymuş zillilerin iresimlerini asmakla şanın mı büyüyor? Şu baldırı çıplak avratları asmakla karnın mı doyuyo?

— Ana senin o baldırıçıplak dediğin koskoca Brigitte Bardot.

— Koskoca Jirt Jortmuş. Kim olursa olsun. Hem o plakları kimden aldıysan geri götür ver. Her akşam baştan beyinden ediyon adamı. Biz o, «can bizim» dirken köydeki bozoğlanın kulaklarını çınlatan heriften kurtulduk şükür dirken bunları sardın bu sefer de başımıza. Dilinden annaman, dişinden annaman, hepsi gâvurca. Gene de zevkinden kuduracan dinlerken biliyon mu? Aklına turp sıkıyım e mi?

— Oooooh oh! Sen bilsen bilsen evdeki bulaşığını bilirsin. Müzikten ne anlarsın be hey kadın? O senin gavurca dediğin dünya plak listelerinin baş sıralarında. Şimdi koskoca dünya, şu kadar müzik otoriteleri hata ediyor, sen doğrusunu biliyorsun değil mi?

— Doğrusun biliyom, eğrisini biliyom. Kimden aldıysan götür vir o kadar. Fazla laf zaid.

— Götüremem.

— Niye?

— Benim de ondan.

— Dimek sen para virip de aldın o plakları?

— He. Ceketimle takas etmedim ya! Tabi para verip de aldım.

— Paçalı tavuk gibi giydiğin İngiliz paça pontilinen, turiz cepkeni gibi işlemeli cıncıklı hırka da senin.

— He.

— Dün akşam üleş gibi geldin eve.

— He.

— Her gice barabar gördükleri kızları

da sen götürüyon filime, taratoraya.

— He.

— Penceredeki sarı başlıklı gazeteyenen, iresimli kitapları da sen alıyon?

— He.

— Bu sabah traş olurken suratına pırasa püskülü de bırakmışsın.

— He.

— Saçların da uzamış.

— Artık traş olmayacam. Uzatacam.

— Akılsız oğlum, akılsız oğlum! Şöyle bir etrafına bak. Komşun topalsa sek, şaşıysa kırp dirler. Komşumuz Halit Efendi'nin de oğlu var. Sen de bitirdin liseyi, o da. Sen de kazanamadın yüksek okulu, o da. Şurda iyi kötü bir işe girip, fazla değil on aycık elin para görünce yoluyun yordamıyın mı değişmesi lazım? Baksana Halit Efendi'nin çocuğuna. İçerden dışarı, başını bile çıkartmıyor. Harıl harıl imtihanlara hazırlanıyor. O da senin gibi delikanlı.

— Pöh! O da benim yibi delikanlıymış. Allah göstermesin. O da delikanlı mı he? Diskoteğe bara gitse altına eder?

— Ney ney ney?

— Diskoteğe.

— Ne o pistoket? Bar gibi, pavyon gibi bi şey mi?

— Aynısının tıpkısı.

— Sen de o pistoke...

— Pistoket değil anne. Diskotek.

— Ne zıkkımsa, ona falan sen de gidiyon mu?

— Akşamdaaaan akşama.

— Vay benim talihsiz başım vay! Ateş bacayı sarmış komşular, ateş bacayı.

— Yangın vaaar, yangın vaaar, ben yanıyorum.

— Senin o haspa nişanlın da her önüne gelenle dolaşmaya başlamış n'aber?

— Gönül onun, zevk onun!

— Çatal çatal boynuzlar da senin.

— Aslına bakarsan, benim ona taktığım boynuzlar arşı alâya ulaştı.

— Kazan kazana dibin kara, seninki benimkinden beşbeter kara.

— Kara deeel, siyah, siyah!

— Hımmm! Güzeeel! Şimdi iyi kulak ver sözlerime. Ya herro, ya merro!

— Radarlar tam kapasite!

— Bir, bu ayın maaşını baban eve döner dönmez teslim edeceksin.

— Mümkün değil.

— Sebep?

— Çoktan suyunu çekti.

— İki, bundan sonra her ay maaşı alır almaz teslim edeceksin.

— Mümkün değil.

— Suyunu mu çekti?

— Yahu anne, sanki ben her ay başında para kesen makine miyim? Ay başı, ver maaşı. Aidat ister gibi, prim ister gibi para istiyorsunuz. Eğer babam kendini benim sigortam zannediyorsa haberi olsun ben mukaveleyi feshetmeye çoktan karar verdim.

— Hiç bir şey anmamadım.

— Mühim değil, hele sen devam et. Babam her zaman avukatlığını sana verir zaten.

— Üç.

— Üç!

— Sus da dinle.

— Dinliyorum.

— Üç, sana altınla tartılacak şu kadar kız teklif ettik. I ıh deyip ayağını diredin de başka laf çıkmadı ağzından. İlla o zıpıdı kızı alacam dedin de başka bir şey demedin. Hani insan bir kızla aynı yerde çalışabilir. Her gün gözünün önünde olduğu için gözü kararıp hemen nişanlanmaya mı kalkar? Ben o pampiriğin cılk yumurta gibi ne mal olduğunu hâlâ daha anmamadın mı?

— Aaannamadım!

— Dur lafımı bitireyim.

— Bitir.

— Üç, o baldırıçıplakla nişanını bozacan.

— Niye nişanladınız öyleyse?

— Korktuk. Alıp kaçar, delilik yaparsın diye korktuk. Belki hoşlanmaz bırakır diye oyalamak istedik.

— Eh, yetkili kurullarımızı bir toplayalım en kısa zamanda bir karara varırız şüphesiz.

— Dört.

— Daha çoksa bugünlük bu kadar yeter.

— Son.

— Bak buna sevindim işte. Buyur.

— Dört.

— Yahu ben lisede mantık dersini bu kadar ezberleyememiştim be!

— Dört.

— Evet dört.

— Dört, adamı zıvanadan çıkarma, tepem atıyor.

— Zıvana ve tepe! Sakın bu Zıvana Tepesi olmasın. Yok yok, o Zıvana Tepesi değil Zigana Tepesi'dir. Ama Zigana da tepe değil ki, geçit. Tüh! Coğrafyadan kopyeyle geçmenin cezası bunlar. Benim aklımda bir tepe kalmış ya nereden kalmış acaba? Dur bakayım! Tamam bildim onu. Kocatepe, Kocatepe! Tarihten aklımda kalmış canım. Yoksa coğrafya arşivinde böyle bir şey yok. Demekki anneciğim, o sizin demek isteyip de söyleyemediğiniz Zıvana Tepesi değil, Kocatepe. Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa yürüyerek çıkmış oraya. Çizmesinin altında taşlar da var.

— O taşlar başına düşsün e mi?

— Düşmez. Çünkü resim de ondan. İnanmazsan git de bak. Bizim lisenin salonunda asılı.

— Dört.

— Evet, sadede gelelim. Dört.

— Dört, ya bütün bu söylediklerimizi.

— Hangi söylediklerinizi?

— Ya bütün bu söylediklerimizi.

— Hatırlayamadım ya zararı yok, yine de sen devam et.

— Ya, bizim bu söylediklerimizi yaparsın. Dizginlerini doğrulturuz.

— Oh oh!

— Ya da biz sana tez elden bir iyilik düşüneceğiz gibi.

— A benim gül anneciğim, neden böyle tatlı canımızı üzüyorsunuz? Az sabredin. Şahsen bir iyilik de ben düşünmekteyim. Zaten bu ev bir hayli sıkıcı oldu. Üçüncü sınıf otelden farkı kalmadı. Hem babamın kazancı da az. Yusuf'un yükünü zor kaldırıyor. Bir de ben mi angarya olayım? Bakınız artık kanadım tüylendi, teleklendi. Artık pek küçük de sayılmam. Kuşların yavrusu büyüyünce ne yapar? Pırrr! Üç gün sonra olacağına beş gün evvel, ne farkeder? Askerden gelince, evlenince yahut tahsili bitirip de çekiş düğüş dargınlıkla olacağına şu an, akşam üstü, yarın sabah. Sessizce, Elinizi verirsiniz, öperim. Hakkınızı helâl edersiniz. Siz sağ ben selâmet. Pırrr! Kuş gibi. Bak tablata, kırlara. Akıl lâzımsa onlardan al. Zaten eninde sonunda olacağı da bu değil mi? Böylece benim derdimden de kurtulmuş olursunuz. Bana gelince, hanım olmazsa hünkârım da olmaz. Dedim ya kuşlar gibi. Uç uçabildiğin kadar. Her şey senin. Bütün ağaçlar, Bütün meyveler. İstediğin ağaca kon ve istediğin dalda öt. Ben de gencim. Yaşamak benim de hakkım. Hayat bu. Rüzgâr gibi, rüya gibi geçiyor. Saçlarınız ağardı. Gezmek, yaşamak, giyinmek sizin de hakkınız. Kaç gün sefa sürdünüz, sürebildiniz, gel bizim gibi ol diye inat ettiğiniz ömürde. Bırakın gideyim. Açlığı, sefaleti varsa, safası da var. Güçlüğü, çilesi varsa, eğlencesi, zevki de var. Ya sizinki? Monoton, durgun, bir köşeye birikmiş çamurlu su gibi bir avuçluk çeyelin içinde kokuşup durmak. Celsin babam da ne olacaksa olsun. İnceldiği yerden kopsun artık kopacaksa. Her gün her gün, yok annem şunu deyecek, vay babam bunu diyecek, olmaz mahalleli adama ne der diye işkence içinde yaşamaktansa, herkes bir defa der, söğer, kınar yahut ne yaparsa yapar. Ondan sonra da alışırlar, kurtulur gideriz. Her şey normale döner. Siz de rahat bir uyku uyursunuz.

— Sahi mi diyon len deli? Essah mı söylüyon? Anamı verem mi edecen? İnme mi indirecen bi tarafına? İnce hastalıklara mı garkedecen?

— Demir gibisin evvelallah! Taşı sıksan suyunu çıkartırsın. Bir şey olmaz korkma.

— Ühü ühü ühü! Vay benim kara bahtım, şom talihim! Bu da mı gelecekti başımıza? Ühü ühü ühü!

— Boşu boşuna yorma kendini. Kadının en büyük silâhı gözyaşıymış. Yutar mıyız o numaraları be anne? Kaçın kurnasıyız biz? Sil gözlerini. Hayat denilen piyesin yirmi yıllık küçük bir perde-

sinde beraber oynadık. Biraz daha sabret, son dakikalarda gözyaşlarımızla seyirciyi üzmeyelim. Azcık sabır.

— Ühü ühü ühü!

— Azcık sabır!

— Ühü ühü ühü! Öhhe öhhö öhheeeh!

— Azcık sabır!

— Öldürecen beni gâvurun enigi öldürecen. Seni doğuracağıma taş doğursaydım daha iyiymiş. Küçükken ne de hoştun, ne sevimliydin. Paytak paytak koşardın. Büyüyünce ne şeker oğlan olur derdim. Baban da, «inanma» derdi. «Şimdiki çocuklar zamane çocuğu hanım! Küçükken kuzu gibidir, sevmesi hoş olur. Büyüyünce koç gibi. Kırk yıl yüzünü ona dönersin ne âlâ! Yoksa bi dakka urkanı dönsen, fırsat bu fırsattır deyip tosu vurur.» Ühü ühhü ühü!

— Azcık sabır ay anne!

— Sabrın da batsın, sen de bat. Ühü ühü ühü!

— Eğer sabretmezsen ceketimi alıp hemen gideceğim. Yoksa bu perde başka türlü kapanmayacak.

— Ühü ühü ühü!

— Hah hah hah hah ha!

— Utanmadan arsız arsız bir de gülüyor.

— Hah hah hah ha!

— Gülmeee! Gülmeee! Cinlerim başıma toplanıyor. Şimdi elimden bir kaza çıkacak şimdi.

— Vay benim biricik annem! Vay benim güzel annem! Kadın annem! Tokuş annem!

— Git üstümden, utanmadan bir de sarılıyor. Sıvaşma bana!

— Kız anne vallaha şaka yaptım, sen de esahtan sanarsın işi.

— Ühü ühü ühü!

— Vallaha şaka! Billaha şaka! İki gözüm kör olsun şaka.

— Sus, şeytanın gözü kör olsun.

— Vayy! Demek şaka olduğuna inandın ha!

— Ne biçim şaka len bu?

— Bu mu? Sipsivri şaka!

— Peki o yaptıkların ne?

— Hangi yaptıklarım?

— Demin benim bir iki üç diye saydıklarım!

— Gene mi onlar? Yahu anne, bırakın gidelim diyoruz alimallah kalbinize inecek acımız. Yok gitmeyeceğiz diyoruz, derdemez başımıza çullanıyorsunuz. Hoca'nın hesap, karga mı olacağımı, bülbül mü olacağımı ben de şaşırdım. Yalnız, çaldığım bir çuval bostan yenir yutulur gibi değil. Göz yumun biraz. Biz de havamızı alırız bir gün.

— Alırsın almasına da, bizim korktuğumuz, hava alacam derken fırtınaya tutulman.

— Tutulmam, tutulmam!

— Bana mı bakmıştınız hocam?

— Ahh!

— Beni mi aramıştınız?

— E e evet! Ne ne var? Hay Allah, beni korkuttun be Yusuf! Az daha kekeme de edeceksin!

— Aman hocam Allah göstermesin!

— Neyse, sen de bana mı gitmiştin?

— Evet, ben aşağı yoldan gitmişim ki, karşılaşmadık.

— Ben de kapıya vurdum bir kaç kere, çıkan olmadı da!

— Bakayım evdeler mi?

— Yok yok yok! Mühim değil. Yazdıkların yanında mı?

— Evet.

— Gidelim öyleyse.

★

Bütün bu anlattıklarımı okulun salonunda anneler gününü kutlarken hatırlıyorum. Anadolu'nun orta halli bir kasabası olan kendi kazamın lisesi. Bu sene müdür baş muavini olarak tayin edildim. Öğrenciler için toplantıya gelmelerini mecbur tuttuk. Yoksa konuşacaklar ve bir kaç yağcı öğrenciden başka kimse gelmezdi. Öğretmen arkadaşlar da, ellerine bir mikrofon geçti ya, konuşurlar da konuşurlar. Üç saat oldu. Mecburen getirilen talebe üç saat bir kuru salonda, bir sürü kuru lafla tutulur mu hiç? Hepsi içinden küfrediyordur bize şimdi. Kürsüye çıkanın inesi gelmiyor ki! Mangal-

DÜN — BUGÜN

Ahmet TAŞGETİREN

Bal yapan arı bizimdi, çiçekler bizde açardı
Artık özü bizden değil, ballara hile karıştı

İplikle tezgâhla değil, kanımla dokurdum onu
Şimdi çıfıt tezgâhında, allara hile karıştı

Vurdu soydu kırbaç kırbaç, ar tırnak tırnak kazındı
Tülbendi düştü bacımın, şallara hile karıştı.

Elde nasır birikimi, alnımızda kutlu terdi
Devlet kuran büyük devlet, mallara hile karıştı.

Ufku sesiydi dolduran, cenk dönüşü uzaklardan
Zafer şarkısı pas tuttu, nallara hile karıştı.

da kül bırakmıyor kimse. Kes babam kes. Analık meğer ne faziletmiş be! Hey gidi düzenbazlar hey! Şu konuşanların en namuslusuna, önüne yüz tane kadın sırala ve, de ki, arkadaş bunlar bu yola mecburlar, fakat hepsi de anadır. Kılları kıpırdamaz hiç birisinin ve hepsi süper hovarda olmaya bakar. Bakmayın şu an şu küçük kasabada kadına kıza sataşamadıklarına. Halkın yumruğunun korkusu olmasın yüreklerinde, Kazıklı Voyvoda kesilirler milletin başına. Şimdi de kalkmışlar mikrofon başında ana için, ananın kutsallığı için, kadın hakları için nutuk üstüne nutuk tazeliyorlar. İşte aydınımız ve işte merasimlerimiz. Gelen mecburen geliyor, konuşan yalan konuşuyor. Kendi söylediğine kendisi bile inanmıyor ama konuşmak mecburiyetindeler. Ve Anneler Gününü kutluyorlar. İşte bütün kokuşmuşluğumuz. Kurulmuş bir düzen, senede bir gün anneyi hatırlamamızı istiyor. O istediği için biz de hatırlıyoruz. Ertesi gün dev rotatiflerin bastığı büyük tirajlı gazeteler, kutsal sahifelerine manşetlerini atıyorlar: «Yurdun her köşesinde anneler günü kutlandı.» Böylece senenin üç yüz altmış dört günü unutulan annenin bir günlük hatırlanma merasiminin formaliteleri üç saatlik nutuklarla bitiriliveriyor. Bunca yıl milyarlarca insan, anneler gününü kutluyor. Düşünmek gerekir, dünyanın neresinde annenin en tabii hakkı olan annelik duygusunun karşısına dikilmiş canavarların bir tek dişi sökülüdü?

Geçen yün radyoda, çalışan kadınlarla yapılmış bir röportaj vardı. Spiker, beş yıllık evli, üç çocuk annesi genç bir bayana soruyor:

— İş dönüşündeki boş zamanınızda ne yapıyorsunuz?

— Çocuklarıma annelik yapıyorum.

— Çalışırken çocuklarınızı düşünüyor musunuz?

— Düşünmez olur muyum?. Hiç aklımdan çıkmıyorlar. Bir saniye bile ayrılsam özlüyorum onları. Onlar da beni sabırsızlıkla bekliyorlar.

— Siz bayan, kaç yıldır çalışıyorsunuz?

— Emekliliğime altı ay kaldı.

— Emekli olunca ne yapmayı düşünüyorsunuz?

— Annelik yapmayı düşünüyorum.

— Hâlâ daha küçük mü var yoksa?

— Yoo! Hepsini başgöz ettim şükür.

— Nasıl annelik yapacaksınız öyleyse?

— Torunlarım var beyefendi oğlum. Ben çalışacam diye kendi çocuklarımı bağrıma basıp da bir gün akşama kadar yanlarında duramadım, büyütüp analık yapamadım onlara. Sersefil büyüdüler. Hiç olmazsa torunlarıma analık yaparım diye seviniyom.

— Çok mersi!

Evet, Türkiyemizde ve bütün dünyada annelik, kadınlığın her anında onu saran büyük duygu, ya boş zamanların meşgalesi yahut da emeklilik günlerinin özlemi olmaya terkedilmiş. Düşünmek gerekiyor, kadının en tabii yetkinliği olan anneliğini yapabilmesi için, her gün bıktırıcı mesai yorgunluklarını ve ömrün şu kadar çileli heder olmuş yıllarını geçirmesi mi gerekmektedir? Anlayabilenler için bu merasimler, toplumumuzdaki çözülüşü ve yozlaşmayı parlak olarak göstermekteler.

Bugün acilen yapılması lâzım gelen, dünya bir yana, Türkiyemizde, ana, çocuk ve aile problemlerini ilmi bir şekilde ele alıp temel tespitlerini yapmaktır. Yoksa yüzlerce merasim sonunda elimizde kalan koskoca bir «hiç!». Başka değil.

Ülkemizde, ananın aile ve toplumdaki yeri üç tip içinde incelenebilir. Birincisi, homojen aile. İkincisi, çalışma şartlarının, eğitimin ve tüketim arzının ferdileştirdiği, ferdileşmiş aile. Üçüncüsü, homojen aileden ferdi aileye geçişi temsil eden değişim halindeki aile.

Bir olay, sosyal bir sınıflamanın tamamını nadiren stilize eder. Sebebi, toplumun kompleks bir yapıya sahip olmasından ileri gelmektedir. Fakat her olay mutlaka belli bir yönü izaha kavuşturabilir. Bu bakımdan üç ayrı bölüm halinde bahsi geçen az önce hatırladığımız hadiseler, belki yapmaya çalıştığımız izaha misal olabilirler.

Halime Gelin'in aile tipi homojendir. Bütün sarsıntılara rağmen hâlâ ayakta kalan ve Türk toplumunun tabanını teşkil eden aile tipidir. Bu tipin gösterdiği vasıflar, homojenlik, feragat, fedakârlık, yardımlaşma ve toplu yaşamadır. Herkes aile bütçesinin imkânlarına göre, ihtiyacı ölçüsünde, ailenin girdisinden çıktısından hakkına düşeni alır. Aile fertlerinin kazancına göre yaşaması değil, ihtiyacının karşılanması prensibi hakimdir. Aile, fedakârlık, feragat ve yardımlaşma faziletleriyle süslenmiş bir toplumculuk örneğidir. Aile, doğrudan doğruya halk faziletini gösterir. Halk dışı hiç bir temayül göstermez. Ana, bütün mahrumiyetlere rağmen çocuğundan ayrılmaz. Bahçede, bağda, tarlada, kırda, dağda, ormanda yanındadır. Çoğu zaman çocuğu ana zaten bu yerlerde dünyaya getirir. Sonra ya belinde sarılı, ya sırtında, ya da göğsünde bu yerlerde gezdirir. Çocuk, mürebbi şarkısı ile değil, ana ninnisi, nene ilahisi ile büyür. Ana—çocuk münasebeti, ekonomik olmaktan çok ruhidir, manevidir.

Yeni Cami önündeki köprüden, elinde cici-bici küçük kızıyla geçerken gördüğümüz genç bayan ise ferdileşmiş aile tipine dahil olabilir. Bu çeşit ailede fertlerin çalışmaya mecbur oluşu, tüketimin (giyim, kuşam, beslenme v.b.) ferdileşmesi, bu durumu hızlandıran dış sosyal-kültürel ve ekonomik şartların gittikçe daha fazla kamçıladığı ferdileşme eğilimi hakimidir. Ailenin fertlerini birbirine bağlayan bağlar daha çok ekonomik ve bir dereceye kadar biyolojiktir. Ruhi, kültürel ve moral bağlar, yok denecek kadar azdır. Ne ananın, ne babanın çocuklarıyla ilgilenmeye vakti yoktur. Ana sadece çocukları ile değil, kendisiyle de yeterince ilgilenemez. Bu tip bize her yönüyle Batı'dan geçmiştir. Batılı yaşama tipinin hakimiyeti ölçüsünde, genel olarak insan, makinanın tamamlayıcısı, mekanikalemin bir tufeylisi olduğundan, hayatın önemli meseleleri üzerinde bile düşünmeye vakit bulamaz. Çocuk, tabiatının gerektirdiği en büyük tatmin duygusundan mahrumdur. Ana, kendini daha çok yetkinleştirecek analık görev-

lerinden gittikçe uzaklaşmaya mecburdur. Hatta çoğu kere çocuk, istenmez bir şeydir. Karı-koca arası münasebetleri zedeleyen bir varlıktır. Kazancına göre yaşama prensibinin hakim olduğu bu tip, inadına egoisttir. Ferdileşmenin tamamlanışı ölçüsünde toplum dışına çıkar. bu sebepten yapayalnızdır. Böylece, kapitalist değişim, toplumumuzun bir kısmını halk kitlelerinden ayrılırken, hastalıklı bir aile tipi doğurmaktadır.

Yusuf'un ailesi, üçüncü tiptendir. Homojen aileden ferdi aileye geçişi temsil eden değişim halindeki ailedir. Ekonomik şartların yahut eğitimin, homojen ale fertlerinden biri veya birkaçına derinlemesine tesir etmesiyle, cemiyetimizin krizli yapısının gözlenebileceği bir aile yapısı oluşur. Sözü geçen tesir, misalimizde, Yusuf'un ağabeysi üzerindedir. Burada ana-baba, geleneği temsil eder. Çocuklar ise değişimin temsilcisidirler. Böylece, toplumcu aile tipi içnde, ferdiyetçi eğilimler kavgaya hazırlanırlar. Bu bilhassa aile fertlerine, hususen anaya-babaya, konu komşuya bakış ve davranışta kendini gösterir. Değişimin derin tesiri altında kalan aile ferdi için aile ocağı, bir otelden, bir restorant'dan farksızdır. Göçmen kuşların yuvayı terki gibi aile ocağı, daha iyi yaşama imkânları bulununca terkedilir. Ana-baba, yetişkinin hayatı bakımından bir yüktür artık. Kendi bencil arzularını tatmin için en büyük ve mânâsız engellerdir. Atılmaları ve terkedilmeleri gerekir.

İşte tam bu sırada, kurulmuş düzen ve temsilcileri, bu umutsuz yaşayışı unutturmak üzere, kutsal bir merasim, laik bir ayin ve cümbüşlü bir törenle şaşaalar içinde çıkıp gelirler. Bunun adı, anneler günü olur; bilmem ne kadın günü olur. Sormak ve düşünmek gerekir. Bugün hangi ana, kendisine titreyen bir kalbe hediye veren küçücük elerin sahibinin, kanı kanından, canı canından olan ve ak sütünü emzirdiği kendi öz yavrusunun, bir gün kendisine tahammül edilmez bir yük gibi bakacağı, o mukadder anı nasıl görmezden gelebilir? Hangi hediyenin parlaklığı, bu tarifsiz acıyı unutturabilir? Hangi hediya, gittikçe kendinden ve yavrusundan kopan, toplumundan kopan anaya, bu meçhum gidiş karşısında sevinme imkânı verebilir? Verse verse sadece biraz avunma imkânı, hepsi o kadar.

Anneler gününü bitmesine az kaldı. Solumda oturan kendi öz oğlum Mehmet Lise bire gidiyor. Sağımda oturan Sarı Kokuş'un Öksüzü. O da lise bire gidiyor. Bu ders yılı başında Halime Gelin getirdi bize:

— Ali Ağabey, bu benim kardaşımsa senin de öz emmin oğlu. Sarı Kokuş'un Öksüzü, Nasuh emmiyin bergüzarı. Bir kanadının ucundan buraya kadar tutabildik. Burdan öteye de sen uçurt gayrı. Uçurt da yurtsuz yuvasız kalmasın. İstetmişsin getirdik. Önce Allah'a, sonra sana emanet. Haydi kal sağlıcakla. deyip bırakıp gitti sağolsun. İkisi de sınıflarında birinci. Karnede teşekkür verdik ikisine de.

Sarı Kokuş'un Öksüzü'ne bakıyorum, dalıp gitmiş. Belki hayali, yüzünü bile görmediği anasının otlar bürümüş kabri başında öksüzlüğüne ağlıyor. Belki de, «anam sağ olsaydı ona neler neler verirdim» diye düşünüyordur. Toplantının başından beri gözleri buğulu. Başka dünyalarda. Sırtını sıvazlıyorum. «Öksüzüm diye yalnızlığına üzülüyorsan üzülme. Bugün bütün milletler öksüz. Dünyadaki meden yetler anaları katletti.» demek geçiyor içimden.

Tereddütümü yenip içinden geçenleri söylüyorum. Lâkin Sarı Kokuş'un Öksüzü, merasim bittiği için dağılan kalabalığın gürültüsünden anlayamıyor...

ŞAFAK ATIYOR

Necati AYKAN

Bu saflar bizimdir korku görmedik
Mihnete eğilmez özlerimiz var
Seraphanelerde yol yitirmedik
Peşinden gidecek izlerimiz var.

Kızıl ışıklarla bir gün batıyor
Tükenen geceyi hatırlatıyor
Vatan ufkumuzda şafak atıyor
Güneşe yönelmiş yüzlerimiz var.

Bize gün verecek bu mutlu akış
Kime gülmek nasip, kime aldanış
Eksilmeyen rahmet, ne bahar, ne kış
Billûr damlalardan sözlerimiz var.

Berrak ufkumuza kimse girmesin
Yabancı gözüyle kirletilmesin
İstemem kargalar yol göstermesin
Hamdolsun görecek gözlerimiz var.

Bu son esarete kader olacak
Çilekeş insanlık huzur bulacak
Ve dertli dünyada bayram olacak
Sevgiler uçuşan yazlarımız var.

ANADOLUM

Osman YILMAZ

Ağıt yazdım toprağına taşına
Ağladı gülşende gül Anadolum,
Gir artık bin değil, milyon yaşına
Hüzün bitsin gayrı, gül Anadolum.

Delikanlın bağrı açık dolaşır,
«Savaş» desen güle güle savaşır,
Akan gözyaşımı, ırmaklar taşır,
Akan gözyaşımı sil Anadolum.

Bilirim başında kör bir düğüm var,
İki asır oldu ne güldüğüm var,
Lâkin yüreğimde bir bildiğim var,
Ben bilirim sen de bil Anadolum.

— Milli Sinema Açıkoturumunda Mehmet Akif Ak konuşurken..

MİLLİ SİNEMA AÇIKOTURUMU

Mehmet BÖLÜKOĞLU

M.T.T.B. Sinema Kulübünün düzenlediği «Milli Sinema Meseleleri» adlı açık oturum 4 nisan 1975 günü saat 19 da yapıldı. Oturuma dergimiz adına **M. Akif Ak, Yücel Çakmaklı** (Yönetmen), **Ahmet Güner** (Orta Doğu gazetesi), **Salih Diriklik** (Sinema Kulübü Başkanı) **Zekai Savaşlar** (Devlet Dergisi) **Mesut Uçakan** (Sinema yazarı) katıldılar. Toplantıyı tiyatrocu gazeteci **Üstün İnanç** yönetti, Gündem şöyleydi:

1 — Milli Sinema teoriğinde meydana gelen gelişmeler ve bugünkü durum.

2 — Pratik alanda Yücel Çakmaklı'nın filmlerinin tartışılması.

3 — Milli Sinema'nın gelecekteki teoriği ve takip edilecek strateji.

Gündemin birinci maddesi üzerinde konuşmacılar görüşlerini özetle şu şekillerde açıklamışlardır:

M. Akif Ak — Sinemanın milliliği veya ulusallığı konusunda yine bu salonda yapılan açık oturumun üzerinden iki yıla yakın bir zaman geçti. Bu toplantı vesilesiyle biz Milli Sinema teorimizi dergimizin o sıralar neşredilen sayısında ortaya koymuştuk. Fakat o günden bugüne «Milli Sinema», teorisine uygun filme henüz kavuşabilmiş değildir. Bütün samimi ve dürüst çalışmalara rağmen, uygulama

alanında bir Milli Sinemanın bulunmayışı bu açık oturumu daha da hayati hale getirmiştir. Bu durumda pek tabiidir ki, Milli Sinema'nın teoriğinde bir gelişme de söz konusu edilemez. Bu bakımdan milli sinema konusundaki görüşümüzü yeniden ortaya koyacağım. Çünkü milli sinemanın pratik mahsuller verebilmesi, bu hedefi iyice özümleyerek sinema diline yansıtabilmiş sinema adamlarının varlığına büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır. Bu gerçek anlamda sağlanasıya kadar milli sinema bir hedef olarak kalacaktır.

Bu sebepten biz gündemin bu maddesini iki ana bölümde incelemeyi faydalı bulduk. Birincisi milli sinemanın kavram ve hedef olarak kullanılması ve ortaya konuşunu hazırlayan sebepler ve şartlar. İkincisi sinema sanatının, Milli sanat gibi köklü bir kavram ve onun prensipleri ışığında temellendirilmeye çalışılması.

(Sözü edilen birinci bölümde konuşmacı, problemlerimizin, tarihi dayanaklarıyla birlikte sebeplerini ve sorumlularını belirtmiş ve Türkiye'de kurtuluşun tek çözüm alternatifi olan milliliği hazırlayan şartları gözden geçirmiştir. Konuşmacı bu hususlaki tesbitlerini şu satırlarla bağlamıştır:)

1968'lere gelene kadar çekilen büyük fikir çileleri, milliyetçiliğin bir ilmi sistem platformuna oturmaya başlamasıyla yavaş yavaş son buluyordu. Her biri toplumun kavgasını kendi şahsı ile birleştirmiş ve bunun için de tek kalmış büyük dev savaşçılar devri gittikçe kapanıyordu. Mehmet Akifler, Ömer Seyfettin'ler, Yahya Kemal'ler, Necip Fazıl'lar ve Peyami Safa'lar büyük doğumun sancıları olarak tarihteki yerlerini alıyorlardı.

İşte milliyetçiliğin, toplum yapımızın ve kültürümüzün kalıcı değerleri ve nihai hedeflerine dayalı bir sistem olarak belirmeye başladığı bu tarihlerde Milli sinema da, Milli Politika, Milli Ekonomi, Milli Kültür ve Milli Sanat gibi hedefler le birlikte ortaya çıktı. Yegâne çözüm yolu, millilikti artık. Daha önceleri Peyami Safa, Necip Fazıl, Nurettin Topçu gibi değerlerin, Batı Kültürünü inkârları ve Türk Kültür sistemini belirleme çabaları ile ilân edilen bu gerçek; Kemal Tahir, Halit Refiğ, Metin Erksan gibi isimlerin yer aldığı bir grubun, marksizmi inkârlarıyla daha da kesinlik kazanıyordu. Türkiye'nin ışıklı bir geleceğe uzanan biricik yolu idi millilik ve milliyetçilik.

Buraya kadar anlattıklarımızla, milli sinemanın doğuşunu hazırlayan şartları kısaca görmüş olduk. Şimdi, milli sinemanın Milli Sanat gibi, köklü bir kavram içinde temellendirilmesine geçebiliriz.

MİLLİ SANAT VE MİLLİ SİNEMA

Önce Milli Sanat ile ilgili bazı önemli hususların çok kısa bir özetini vermeye çalışalım.

Sanat eseri bir kültür olgusudur. Kültür, bir toplumun kendini ifade aksiyomlarının tümünden ibarettir. Bir insanı veya toplumu anlatmanın gerçekçi yolu aksiyomlarını yorumlamaktır. İnsanı ve toplumu saf fert saf sürü olarak incelemek gerçek dışı bir metoddur.

İşte burada sanatçı aynı zamanda bir düşünce adamı olarak her büyük düşüncede görülen aksiyomlara ihtiyaç duyar. O bu ihtiyacın farkına varsın veya varmasın eser kendine kaynaklık eden aksiyomların ürünüdür. Ayrıca dünya tarihi gösteriyor ki yeryüzünde pek mahdut düşünce sistemi ortaya çıkmıştır. Sanatçı bunlardan birinin klavuzluğunda sanat eserini ortaya koyacak çalışmalar yapar.

Sanat madem ki yüksek seviyede bir düşünce ürünüdür. Öyleyse sanatçı neden her düşünce sistemi için varolduğu tartışılmaz aksiyomlara bağlanmasın. Bir insan ürünü olan sanata farklı bir biçimde bakmak sanata da sanatçının kişiliğine de hakaret sayılmalıdır.

(Bir topluma yalnızca duygu itibariyle bağlı bulunmanın milli bir sanat eseri meydana getirmek için yeterli sebep olmadığını belirten konuşmacı, milli sanat eserini, Sayın Aykut Edibali'den iktibas ettiğini söylediği şu cümlelerle tarif etmiştir:)

«Milî Sanat eseri Türk insan-toplumunu anlatan, Türk insanına yücelme, Türk toplumuna gelişme yolları gösteren ve Türk Kültürünün temel aksiyomlarına dayanan, Türk Kültürünün kalıcı değer, kalıp ve nihaî hedeflerine titizlikle bağlanan yüksek düzeyde düşünce yanî Türk düşüncesi eseridir.»

Millî sinemanın bu zemin üzerine değerlendirilmesine geçmeden önce millî sinema konusundaki bir yanılgıyı düzeltmek istiyorum.

Bir teorisyen rejisör, millî sinemadan eskinin bir tekrarı anlamını çıkardığını ifade ediyor. Aynı görüş, sanatı da sosyal çevrenin bir yansıması olarak kabul etmiştir.

Bir defa sanat eseri, sosyal çevrenin ve ekonomik birikimin bir gölgesi olamaz. Sosyal çevrenin sanat eserine etkileri tartışma götürmez bir gerçek. Ama bu tek başına sanatı tanıtmaya yetmez. Bunu kabul etmek marksistlerin düştüğü hatayı tekrar etmek demektir. Sanat daha kompleks bir yapıdır. Sosyal olmayan, toplumdan ve insandan bağımsız olarak var olan ebedî gerçekler de sanatın temel öğeleri olabilir.

Millî Sanat'a eskinin tekrarı gözüyle bakan anlayışın savunucularının, bakış açıları da belli olmamıştır henüz. Marksist metodu inkâr herhalde yetmez. Türk insanını anlatmak için nasıl bir bakış açısına sahiptirler? Bu bilinmiyor. İlimdir diyorlar. Pek muğlak ve eksik. Bir bakış açısı değeri taşımaz. Toplumun yaşayan kültürü diyorlar bundan ne kastettikleri belli değil. Tarihin ekonomiyi ölçü kabul etmiş monist ve determinist yorumundan ne derece ileri gitmişlerdir. Bu da açıklığa kavuşturulmadı. Düşündükleri herhalde yerlileştirilmiş bir marksizm olmasa gerek. Bu müphem noktaları açıklığa kavuşturmak için bakı şaçılarını kesin hatlarıyla ortaya koymalılar.

Gelelim millî sinemanın eskinin bir tekrarı olduğu kanaatine;

Kültürü değişebilen olgular ve değişmeyen değerler olarak ayırmak gerekir. Sanat, kültürün değişebilen olgularının bir tekrarı olamaz. Ama sanat kültürün her devirde yaşayan kalıcı değerlerine bağlanmaya mecburdur. Yanî sanatın sosyal çevrenin dışında şekillenen bir tarafı vardır. Bu, kültürün kalıcı değer, kalıp, nihaî hedefleridir. Meselâ Kur'an her devirde Türk Sanat'ının değişmez kültür kaynaklarından biri olacaktır. Halbuki millî sanat Karagöz'ün, Ortaoyununun bir tekrarını düşünmemektedir. Ama bunlardan hiç faydalanılmayacaktır diye bir şey de yoktur.

Bu zarurî izahlardan sonra, millî sinemanın prensiplerine geçebiliriz sanıyorum.

Millî Sinema tarifi şuydu: Millî Sinema; Millî bakış açısının tesbitlediği yorumladığı ve çözümlediği gerçeğin sinema diliyle anlatımıdır.

Bu tarifi açalım. Burada «gerçek», «Millî Bakış açısı», yorumlamak» kavramları var. Her kültür olgusu, bir gerçeğin yorumu olur mutlaka. Bu yorum ise, bir bakış açısını gerektirir. Şayet bu bakış açısı millî ise gerçeğin yorumlanmasından ortaya çıkan eser millîdir. Yanî millî sanat eseri gerçeği millî bakış açısına göre yorumlayan eserdir. Buradan da anlaşılıyor ki eserin karakterini tayin eden unsur bakış açısıdır.

Millî bakış açısından anladığımız şudur: Millet dediğimiz tarihî olgu sosyal ve tabiî çevresi içinde daimî bir hareket içerisindedir. Bu hareketler değişik açılardan ekonomik, siyasî, askerî, sosyal, moral dinî vb. karakterler gösterebilirler. Bir milletin tarihi bu maddî ve manevî aksiyon'un tarihi demektir. Ve ancak bir milletin bakış açısı bu kollektif eserlerde beliren, açıkça müşahede edilen ve ancak ona has diyebileceğimiz kültür formlarından, klavuz ideallerinden aksiyomatik temelleri ve aksiyon üslûbundan meydana gelir.

Demekki millî bakış açısı kültürün değişebilen olgularına dayanmıyor. Bir milletin kendine has kültür formlarından, kılavuz ideallerinden, aksiyomatik temelleri ve aksiyon üslûbundan meydana geliyor.

GAZEL

Şevket ÖZDEMİR

Neslin acep hürmet mi var ecdada kim, yâd eylesün?
Meydana gelsin şöyle hem şîrâne bir, şâd eylesün.

Leşker düzüp küffar-u salîb üzre açsın sancağı,
Tekbir alub savletle vursun, küfrü irşâd eylesün.

Heyhat ki heyhat, kalmamış hiç mülkümüzde nevcivan
Kim zulme sed çeksün ve kim mazlûma imdâd eylesün.

Dâvâsı: Kul olsun Firengistâne İslâm milleti
Mümkün mü hiç bir an, Firengistânı nâşâd eylesün?

Ey bîvefa evlâd, yazıklar olsun elbette sana
Bir fare tutsun aslanı, aslan da feryâd eylesün.

Şâhin yorulmasın aman hâ, düşmesin fâk üstüne
Kim kaldı ki şimden geru, açsın da âzâd eylesün.

Artık mücahid gaziler çıksın gazâ meydânına
Kan ağlatub düşmâne hem, yârânı dilşâd eylesün.

Farklı sosyal grupların, milli bakış açılarının da farklı olduğu kesin bir gerçektir. Binaenaleyh bizden tamamen farklı tarihi ve kültürel şartların etkisi altında bulunan yabancı toplumların bakış açılarıyla, Türk Toplumunu ne anlamak, ne de problemlerini doğru tesbit etmek kabildir.

Milli Sinema, tarihimizin ve sosyo-kültürel şartlarımızın gerektirdiği zaruri bir hedeftir. Ve Türkiye'nin belli bir gelişim süreci içinde, bugün gelmiş olduğu, ilim, kültür, sanat, ekonomi ve politikada milliliik safhasının ayrılmaz bir parçasıdır. Ve milli sinema, milli bakış açısının tesbitlediği, yorumladığı, çözümlediği gerçeğin, sinema diliyle anlatımıdır.

Ahmet Güner: Ben önce kavram üzerinde bir değişikliğe gidilmesi taraftarıyım Bence sinema milli değil, milliyetçi olmalıdır. Çünkü, niyeti, mesajı, gayesi ne olursa olsun bir film, mensup bulunduğu ülkenin insanı ve sermayesi ile yapılıyorsa o ülkenin milli sinemasıdır. Dolayısıyla bir memleketin hudutları dahilinde yapılan bütün filmler millidir. Bir film, konusu, elemanı ve mesajı ne olursa olsun o ülkenin milî sinemasının bir ürünüdür.

Ben Türkiye'de yapılan filmleri kaba avam filmleri hariç, üç kategoride görüyorum. Birincisi materyalist, sosyalist sinema. İkincisi, iyi film yapmayı hedef alan, sinema sanatının prensipleriyle hareket eden klasik sinema. Üçüncüsü milliyetçi sinema. Milliyetçi sinemanın unsurlarını şöyle sıralamak mümkün. Kendi sosyal yapımızdan, toplumsal ve ferdî, maddî ve manevî ilişkilerimizden, din ve milliyet sentezimizden doğan karakterlerden hareket ederek çözümler getiren sinema Milliyetçi sinemadır.

Pratik ve teori beraber yürür. Hatta bazan teori pratikten sonra gelir.

Yücel Çakmaklı: Milli Sinema bir ihtiyaçtan doğdu. Bana göre Türk sineması milli bir sinema özelliği taşımıyordu. O zamanlar toplumsal - gerçekçi sinama akımı vardı. Bugün materyalist sinama oldu. Bunlardan bir kısmı şimdi ulusal sinamacıdır. Materyalist sinemaya, ticaret ve eğlence sinemasına karşı bir görüş ortaya koymak gerekiyordu. İşte Milli Sinema böyle bir zaruret ortamından doğdu.

Zekâi Savaşlar: Milli Sinema konusunda bugüne kadar yapılan çalışmaların yeterli olmadığı kanaatindeyim. Milli değil, milliyetçi sinema olması gerektiği hususunda Ahmet Güner beyin düşüncelerine katılıyorum.

Sinemanın milliyetçi fikirden hareket etmesini savunuyoruz. Ayrıca fikrini ortaya koyarken, militarist yani militan zihniyetle hareket etmesine de taraftarız. Çünkü materyalist sinema, sapık ideolojisine hizmet için aynı zihniyetle hareket etmektedir. Milliyetçi sinema idealist ve militan olmak zaruretindedir. Milliyetçi sinema hedef değil vasıtadır.

Sinemayı, sanat, ideal ve gerçekçilikle yoğrulmuş, milliyetçi, her şey Türk için, Türke göre, Türk tarafından teziyle, militan idealist-ülkücü milliyetçi sinemayı savunuyoruz.

Mesut Uçakan: Milli sinemaya ilk adım Yücel Çakmaklı'nın Birleşen Yollarıdır. Ancak milli sinemanın kavram olarak resmen ortaya konuşu yine M.T.T.B. nin 1972 de düzenlediği açık oturumda mümkün olmuştur. Milli sinemanın önceki tarifinde kullanılan milli kültür kavramı bence yetersiz olduğu için şöyle bir tarif düşünüyorum: Milli Sinema, İslâm inancının sinema yoluyla izahıdır.

Salih Diriklik: Milli Sinema mutlaka yorumlu sinema olmalıdır. Milli Sinema Türk halkının en baskın karakteri olan ahlâkî görüş ve davranışlarını yansıtan sinemadır, şeklinde bir görüş eksik olur.

Kanaatimce Milli Sinema, teorisi ile pratiği arasında bir uzlaşına sağlanamadığından bugüne kadar istenen eserler verilemedi. Bu da şu sebepten oldu sanıyorum. Sayın Çakmaklı'nın bugüne kadar ifadeye çalıştığı milli sinema teorisi tam anlamıyla açık değildi. Orada çok genel ifadeler bulunuyordu. Bence milli sinemayı açıkça ifade etmek gerekirse şöyle demek mümkün: Milli Sinema, İslâmın sinema diliyle anlatılmasıdır. Bilindiği gibi İslâm yalnızca bir ahlâk düzeni değildir. O'nun ekonomik, politik, sosyal görüşleri vardır.

Oturum gündeminin ikinci maddesi çerçevesinde söyleyenler de şöyle: Kısaltarak veriyoruz.

M. Akif Ak: Şunu peşinen ifade edebiliriz. Kültür tezadının, yabancılaşmanın, Türk-Batı kavgasının, milli değerlerin artık beyaz perdeye de yansıtılmış olması sevindirici olmuştur.

Konuşmanın bu bölümünde, Sayın Çakmaklı'nın filmlerinin Milli sinema prensipleri ışığında değerlendirilmesini göstermeye çalışacağız. Bu vadideki tesbitlerimizi üç esasta topladık:

1 — Kültürün mimari, musiki, tezyini sanatlar v.b. değişici ürünleri geçiş döneminde olan toplumumuzu tasnif için değer hükmü olamazlar. Batının amansız saldırıları sonucu, kafalarda, anlayışlarda ve sosyal hayatta meydana gelen değişiklikler, eğer Türk toplumuna kesin bir düşmanlık halini almamışsa, insanımızın değerlendirmenin kesin bir ölçüsünü vermezler bize. Toplumumuzun, ancak sıhhatli devirlerine ait ölçülerini bugünkü ortamda kulanmaya kalkışmak, bizi kırk milyon içinde küçük bir azınlık ile başbaşa bırakır.

Memleketimde Mehmet'in Türk musikisini sevmesi ve bazı millî duygulara sahip bulunması, sadece ferdî tercih bakımından kıymet ifade eder. Bu tercih tasvip edilir, ama ideal değer taşımaz. Çünkü günümüzde musiki sevgisi ne insanımızı ayırmanın ölçüsü, ne de yabancılaşmanın mihenk taşı değildir.

Milli bakış açısı kültürün nihai hedefleri, kalıcı değerleri ve aksiyomlarına dayanıyordu. Bugün büyük ölçüde tahrip edilmiş kültür ürünlerine bağlılığı ölçü kabul edersek, toplumun bu mahsullerden habersiz büyük bir kesimini feda etmek durumuyla karşılaşırız. Batı Kültürünün zararlı etkilerinin fert fert nüfuz ettiği bir toplumda, hayatın ancak belli alanlarında milli değerlere bağlı kalabilmiş kimseleri kurtuluşun öncüleri ve örnekleri sayamayız. Filmlerdeki bütün ideal tiplerin ayırıcı karakterleri olarak, zor ayakta kalabilmiş bazı kültür ürünlerine bağlılıkları gösteriliyor. Halbuki bu tipler, toplum içinde azınlıkta oldukları gibi, gelecek bakımından da yaşama şahsına sahip bulunmuyorlar.

Demek ki giyim-kuşam, ev dekoresi, musiki zevki v.b. maddi ve manevi kültür olguları, bugün için milliliğin baş ölçüsü kabul edilemezler. Zira düşmanın tahribi sonucu, millilik adına sosyal hayatımızda modeller değil, tortular kalmıştır.

Öyleyse toplumun gerçeklerini milli bakış açısından gözleyen sinema, bu gerçeği verebiliyor ve insanımıza kendi toplumuna karşı duyulan özlemi verebiliyorsa vazifesini yapıyor demektir. Bu noktadan ileri geçmek, gelecek hayat hakkında toplum için olsun, fert için olsun müşühhas modeller vermek hikâyenin, romanın, tiyatro ve sinemanın gücünü ve sınırını aşar. Sosyal hayat için çeşitli formüller ortaya koyma yetkisi bugünün düşünürlerinin bile imkânlarının ötesindedir.

2 — Sayın Çakmaklı'nın filmlerinin bir başka özelliği, bitişlerin tatmin vermesidir. Hemen her filmde kahramanın kurtulduğunu, rahata ve huzura kavuştuğunu görüyoruz. Bu tarz bitişler bütün filmlerin değişmez tarafı olarak dikkat çekiyor.

Şimdi birlikte düşünelim. Memleketim'in Leyla'sını ele alalım önce. Bu kız İstanbul'a dönesiye kadar oldukça gerçekçi bir tiptir. Bundan sonra ideal bir karekter verilir kıza. Bir eserde tipi idealizme etmek, onu muhatabımıza örnek alınacak bir kimse olarak takdim etmektir. O zaman hemen şu soruları peş peşe sorabiliriz. Leyla'nın sayısız benzerleri için; bütün duygu ve düşünceleri, Batı değerleri ile doldurulmuş Memleketim'in Leyla'sının an gibi kısa bir süre içindeki değişimi, ve Batı'yı inkâr'i kabil midir? Yine biz kendi toplumunun saflarını seçerek kurtulmuş bir Leyla'ya Almanya'da öğretmenlik tavsiyesinde bulunabilir miyiz? Şunu demek istiyoruz: Buhranlı kahramanımızın kurtulduktan sonraki hayatını müşahhaslaştıramayız. Çünkü bir kişinin kurtulmasıyla toplumun buhranlarının bitmeyeceği ortadadır.

Dışarıda savaş alabildiğine devam ederken, filmde bu savaşan bir kahramanın şahsında bitirilmesi milli sanatın bugünkü hedefleri bakımından mahzurlu olabilir. Kızım Ayşe, Oğlum Osman, Diriliş v.d. için aynı şeyler söylenebilir.

Seçilen tiplerin yabancı kültür baskısı karşısında çektikleri sıkıntılar, oldukça başarılı görüntülerle veriliyor. Kendi değerlerine karşı duydukları özlem de oldukça başarılı çizgilerle sunuluyor. Milli sanatın bugünkü hedefleri bakımından, insanımıza bu özlemi hissettirebiliyorsak, bu zaten bir kurtuluştur başlı başına ve eserimiz de bu takdirde görevini yapmış demektir. Memleketim'in sonunda, jenerik ile birlikte verilen belgesel filmi de bu açıdan değerlendirmek gerekir. Ayrıca üzerinde durmayacağız.

3 — Memleketim'in dokusunu, gerçekten de Türkiye tarihinin mihveri olmuş bir kavramı; Türk-Batı kavgası teşkil ediyor. Ancak bugün çok girift bir atmosferde süren bu kavgaya musiki v.b. kültür ürünleriyle sınır koymak mümkün değildir. Batı kültürü ile, Türk kültürünü, kültürün olguları planında karşılaştırmak yenilgiyi kabul etmek demektir. Bizim, son eserlerini üç asır önce veren ve ondan sonra donma vetiresine giren büyük kültür sistemimizin, bugün pek az kalmış ve güç yaşayabilen ürünlerini, Batı'nın büyük imkânlarla üç asırdır hep gelişmiş kültür ol-

guları ile karşılaştırmak haksızlık olur. Karşılaşmayı bu alanda kabul edersek yeniliriz. Özetle Türk-Batı karşılaştırması musiki, nümari gibi seyyal kültür olguları arasında değil, temel değerler ve hedefler seviyesinde yapılmalıdır.

4 — Yukarıda sıraladığımız hususlar, Sayın Çakmaklı'nın yaptığı filimlerin başlıca zorluklarıdır. Bunların yanında bir kısım pürüzlerden daha söz edilebilir. Meselâ bir filimin, bir kaç filime yetecek kadar fazla konu ile doldurulması... Şüphesiz ki bunun en başta gelen sebebi, Sayın Çakmaklı'nın bir filim hikâyesi ve senaryo kıtlığı ile karşı karşıya olmasıdır.

Elbette ki bu engelleri aşmak imkân dışı değildir. Kişinin sanatçı kabiliyeti, şurunun, muhakemesinin ve hayal gücünün milli bakış açısını ve milli düşünceyi iyice özümlemiş bulunması, gerçek milli sanat eserlerinin verilmesini kolaylaştıracaktır. Ayrıca milli sinemanın gelecekteki başarısını sağlayacak önemli bir faktörün, çalışmaların ferdi çabalar olmaktan kurtarılması olduğu unutulmamalıdır.

Ama Sayın Çakmaklı'nın filimlerinin, Türk sinemasında başlı başına birer başarı olduğunu da kimse inkâr edemez. Bu filimler, milli ve insani özleriyle bugüne kadar, Türk toplumuna materyalist bir bakış açısından iğrenç şekiller vermiş, seviyesiz sinemacılığın devrini doldurduğunu haber veriyor. İnsanlar arası münasebetin yalnızca seks ve para olmadığını, bağlanılacak daha ulvî ve insani değerler bulunduğunu gösteriyor bu filimler. Çakmaklı'ya yeni çalışmalarında başarılar dileriz.

Ahmet Gimer: Çakmaklı'nın filimlerinde, mesajdan olaya gidiş var. Bence bu doğru değildir. Olaydan mesaja gidilmelidir. Mesaj merakıyla hareket edilmemelidir. Hedef iyi filim yapmak olmamalıdır.

Zekâi Savaşlar: Çakmaklı'nın bugüne kadar yaptığı filimler bizim açımızdan, yani milliyetçi, ülkücü, idealist, militan sinema açısından yapılan eserler değildir. Fakat yine de bazı milli meseleleri konu edindiği için takdir edilebilir.

Yapılan filimler hep entellektüele hitap ediyordu. Köy, kasaba meseleleri de filimlere aktarılabilir. Mesaj açık ve yalın ifade edilmeli. Fikirler iyi ambalajlanarak takdim edilmelidir.

Mesut Uçakan: Şüphesiz ki Sayın Çakmaklı'nın filimleri Türk sinemacılığında bir atılımdır. Fakat bazı eksikliklerinin tamamlanması gerekir. Meselâ Arkadaş filmi diyalogdan çok görüntüye yer verdiği için başarılıydı. Halbuki Memleketim'de diyalog hakim. Bu tutum değiştirilmelidir. Ayrıca İslâm daha açık verilebilmelidir. Bunu açıktan İslâm demeden de yapabiliriz.

Salih Diriklik: Daha önce de söylediğim gibi, milli sinemanın teorisinin pratiğe tam bir biçimde uygulanamayışı, Çakmaklı'nın filimlerinin önde gelen eksikliğidir. Bu da benim kanaatimce teorinin tam açıklığa kavuşturulmayışı sebebiyle olmaktadır. İslâm'ın, bakış açısı olarak, tam anlamıyla kabullenilmesi taraftarıyım.

Filimler daha çok ahlâkî meseleleri işliyordu. Sosyal, ekonomik problemler de konu alınmalıdır. Ayrıca filimlerin ferdi doyumlarla bitirilmesi yanlış etkiler uyandırıyor. Toplumumuz bütünüyle buhran içinde olduğuna göre filimler, seyirciye bir mücadele potansiyeli verebilmelidir.

Yücel Çakmaklı: Sinemacılığa 1965'te başladım. Önce sinema yazarlığı yaptım. Sonra teknik çalışmalara yöneldim. Yetişme ortamım pek müsait sayılmaz. Çeşitli imkânsızlıklarla karşı karşıya çalışmalarımı yürütmek zorunda kaldım. Çıraklıktan başlayan bir sinema serüvenim vardır. 1968'e kadar sürer çıraklığım. 1970'e geleşiye bir hazırlık dönemi vardır. Rejisörlük ve maddî imkân temini meselesinde. Nihayet 1970'de Birleşen Yollar'la rejisörlüğe başladım. Star sistemi, maddî zorluklar ve tek başına oluş önünde engeller olarak belirdi. Bugün maddî sıkıntıya bütün Türk sineması düşmüş bulunuyor. Şuna inanıyorum. Gelecekte Türk sinemasının yaşamasının tek yolu bulunuyor; o da, millilik-tir. Yani Milli Sinema... Bu da sadece Yü-

cel çakınaklı'nın meselesi değildir. Sinemayı bu değişikliğe bizzat Türk milleti zorlamıştır.

Yaptığım filimler benim ölçüme nazaran çok aşağıda olan filimlerdir. Bu kusurları telâfi etmeye çalışacağım. Bilhassa fazla konu işlemekten ben de şikâyetçiyim. Önümüzdeki yıllar maddi imkânlar ingalah bu durumu da ortadan kaldıracaktır. Senaryo meselesi de aynı. Ben filmin tekniğinden sorumlu olmama rağmen, senaryoyla çok meşgul olmak durumunda kalıyorum. Aslında milli sanatın hikâye, roman, tiyatroda daha çok eserler vermesi halinde, milli sinema bol kaynağa kavuşmuş olacaktır. En büyük şanssızlığım, ilim, kültür, sanat, edebiyat dallarında daha henüz işlenmemiş konulara, çözülmemiş problemlere eğilmek mecburiyetinde kalışımdır. Ayrıca sinemanın bir kadro ve ekip meselesi olduğunu da biliyorum.

Toplantı gündeminin üçüncü maddesinde şunlar söylendi:

M. Akif Ak: Milli Sinema'nın teorisi, bizce ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. Gelecekteki teori de aynı olacaktır. Çünkü değişmeler teoriden çok pratikte meydana gelir.

Strateji konusuna gelince; sinema için bir strateji düşünüyorsak, sinemayı bir savaş aracı olarak kabul ediyoruz demektir. Bu doğrudur. Stratejinin ne olacağını ise şu şekil bir çözüme bağlıyoruz:

Bizce sinemanın müstakil bir stratejisi olamaz. Sinemanın stratejisi doğrudan doğruya, milletimizin buhranlardan kurtuluş mücadelesinin stratejisine bağlanmak zorundadır. Bir toplum bütünüyle ölüm-kalım savaşı verirken, sinema da bu kavgadaki yerini alır. Hatta en ön saflarda bulunur.

Sinemanın bağlanmak zorunda olduğu mücadele stratejisi nedir? Bu ise başlı başına bir konudur.

Netice olarak; eğer sinema, sanayiden pazarlamaya ve kültür savaşına kadar ekonomik ve kültürel bir mücadele aracı kabul edilirse milli mücadelenin stratejisi içinde mütalaa edilmek zorundadır. Sinema yoluyla milletimizi yok etmek isteyenler var olduğuna inanıyorsak bu gerçeği kabule mecburuz.

Ahmet Güner: Eğer sinemanın klasik kaideleri uygulanmıyorsa teorinin hiç bir önemi yoktur. Önce iyi filim yapmak lâzım. Milliyetçi sinemada entellektüel bir seviye tutturmak lâzım. Sinemacının fikir meselesini çözmesi, yani aynı zamanda fikir adamı olması gerekir. Milliyetçi sinema, milliyetçi aksiyonu çok yakından takip etmelidir. Teori ve pratik birlikte yürür. Özellikle güdümlü sinemadan ısrarla kaçınmamız lâzım. Bu arada İtalyan neorealizminin çok iyi incelenmesi lâzım. Sinemacılığımız bu paralele girerse başarı elde edebilir. Herp sonu İngiliz ve İhtilâl sonu Rus sinemalarında da zengin örnekler bulunabilir.

Zekâi Savaşlar: Milli sinemanın ülkücü ve idealist olması gereğine inanıyoruz. Milliyetçi sinema Türk milletini en kısa yoldan, en kısa zamanda, çağdaş medeniyetin en ön safına geçirmek, teknikte, medeniyette, ahlâkta en kuvvetli hale getirmek, Türklüğü yüceltmek hedefine yönelmelidir. Türk-İslâm sentezini hedef kabul etmelidir. Ülkücü ve militan sinemanın kurulmasından yanayız.

Mesut Uçakan: Mevcut sosyal şartlalar eğer inancımızı tam anlamıyla söylemeye engelse, bu bizi tavize sürüklememelidir. Herşeyi açıkça anlatabilmeliyiz. Fakat gerekli zemini bulmak gerekir. Dil halkın dili ile entellektüelin dilinin arası olmalıdır. Yeni şirketler açılmalıdır. Kadrolar yetiştirilmelidir.

Salih Diriklik: Sadece filim yapmak yetmiyor. Sinemayı bir bütün olarak ele alacak bir kadronun yetişmesine ihtiyaç vardır. Sosyoloji araştırmaları gerekir. Sinemanın endüstriyel yönü de stratejinin içinde gerekli önemine kavuşturulmalıdır. Senaryo ve filim hikâyesi çalışmaları hızlandırılmalıdır.

HİKÂYE

Hasan
ERDEN

KOCA KARTAL ÖLDÜ

Fasıl, sefer faslıydı. Mevsim, cenk mevsimiydi. Hazan gibi bir koskoca sabır mevsimi geçmiş, nice delikanlı, nice delicanlı koçyiğidin, kılıç-kalkanla oynaşacağı, kâfirle vuruşacağı devir gelmişti. Erlik devri, mertlik devriydi gayrı.

Bre pek gözlü yiğitler! Bre rüzgâr uçuşlu, şimşek bakışlı serdengeçtiler! Bre kartal kanatlı, demir pusatlı cengâverler!.. Mevsim, sizin mevsiminiz! Bahar, sizin baharınız!..

Evet onların mevsimiydi. Düşmanla bir nice cenkleşecekleri zamandı.

Yaşları yeni yetkin, nice yağız nevcivan, nice yavuz pehlivan vardı ki, bıyıkları yeni terlemiş bu körpecik insanlar, çoktandır, ilk katılacakları kavganın heyecanıyla yaşarlar, cenk gününü sabırsızlıkla beklerlerdi. Nice gün görmüş bahadırlar vardı ki; kimi İstanbul fethinde bulunmuş, kimi Trabzon seferine katılmış, kimi de Venedik ve Macar harplerinde Hünkârın önünde canla başla cenk etmiş, padişahın dualarını almış nam sahibi kahramanlardı bunlar. Derlerdi ki, Padişahımız efendimizin gözleri önünde Allah için bir dahi çarpışsak ve can feda edip, şehadet şerbetin içsek n'ola?

Baharı dört gözle beklerlerdi. Bu mevsim gelince de gözler Saray'a çevrilir. Kulaklar sefer buyruğu bekleşirdi.

İşte yine o mevsim, yine o bekleyiş...

Nihayet gün geldi. Buyruk verildi:

— Paşa! Azim bir sefer muradımdır. Saray-ı Hümâyunum önünde tuğlar dikile!.. Sefer nevbeti çalına!.. Yeniçeri kullarım, sipahilerim, azaplarım hazır ola!.. Ve uzak-yakın cümle ülkelerime dahi haber salına!

Bilgili ve fazilet sahibi Sadrazam Karamani Mehmet Paşa buyruğu, sevinçten, âdeta bir yudumluk su gibi içivermişti hemen:

— Beli Sultanım! Kullarınız dahi nice zamandır bu saadetlü buyruğunuzu beklerlerdi.

Mehmet Paşa'nın esas sevindiği taraf, iki buçuk yıldır sefere çıkmayan Sultanın bu seferde ordunun başına geçmesiydi. Artık seferin nereye olduğunu sormadı. Zira onu ancak Padişah bilir, başka kimse bilmezdi. Hatta Fatih: «Hedefimi sakalımdan bir tel bilmiş olsa onu çıkarır, yakarım» derdi.

İstanbul büyük bir sevince ve heyecana garkolmuştu. Naralar atılıyor, tekbirler yükseliyor. Sokaklarda atlılar dolaşıyor. Cebeciler, Saray vazifelileri sağa-sola koşuşuyorlar. Saraydan yükselen kös sesleri semaları inletiyordu. Babussaâde önünde tuğlar dikilmiş. Beşyüz yeniçeri iki sıra halinde dizilmiş duruyordu. Ve Saray meydanı gitgide artan kalabalıkları almıyordu.

Ancak İstanbul'da memnun olmayan ve sevinmeyen bir yer vardı. Venedik Elçiliği... Çok tedirgin olmuş ve büyük bir telâşa kapılmıştı. Çünkü Sultan Fatih'in kendisinin de katılacağı bu seferin İtalya'yı ve Venedik'i hedef alabileceğine ihtimal veriyordu. Venedik Büyükelçisi bunun için tek yapılacak şey

olarak, iki sene evvel İşkodra'nın alınmasından sonra imzalanan sulhün tekrarlanmasını teklif etmek ve dostluk bağlarını pekleştirmek kararını verdi. Önce Fatih'le görüşme imkânını bulmak gerekirdi. Bu imkân da kolayca temin edildi. Elçi, Hekim Yakup Paşa'nın tavassutu ile huzura kabul edildi.

Elçi, önce Cihan Padişahı'na derin hürmetlerini ve Venedik Cumhuriyeti Doç'unun samimi dostluk bağlılıklarını takdimle söze başladı. Fatih'e bakmadan konuşuyordu. Baksa bile O'nun, muhatabının içini okurcasına zeki ve kartal bakışları karşısında gözleri sık sık kayıyor, yere bakarak konuşmayı tercih ediyordu. Nihayet, Osmanlı-Venedik sulhnamesinin yenilenmesini ileri sürerek sözünü bitirdi.

Fatih sakin ve ağır tavrını bozmadı. Yine alnı kırışıksız ve düzdü. Kendisini on altı yıl uğraştıran, belki de ilerde yapacağı büyük işlerde yine uğraştıracak olan bir devletin elçisi vardı karşısında. Fakat, şimdilik, dost olduğu ve diğer Avrupa devletlerinden farklı münasebette bulunduğu, müttefiki olan bir devletin elçisiydi bu. Nazik bir tonla cevap verdi:

— Sayın Doç hazretleri ve onun elçisi beyhuda telâşlanmışlar. Biz Venedik'le imzaladığımız sulhnameyi bozmuş değiliz. Venedik bozmadıkça da sulhümüz devam edecektir. Sefer-i Hümâyunumuz Venedik'e değildir. Sizleri endişelendirmesin...

* * *

— Muhterem Büyük Peder! Kralımız çok acele yardım rica ederler. Durumun çok ciddi olduğunu bildirirler. Şimdiki halde, Kral'ın ordusu Napoli'yi terketmiştir. Türkler her gün hızla ilerlemektedirler. Muhterem Büyük Peder Hazretleri!

Papa, yine para gönderdi. Hazinede ne varsa Kral Ferrante'ye yollayarak, ona cesaret vermeğe çalıştı. Bir seneye yakın zamandır buna benzer feryatları defalarca dinlemişti. Bir yıl, bütün korkulu rüyalarla geçmişti.

Gedik Ahmet Paşa komutasındaki donanma bir sene evvelinden Otranto'ya asker çıkararak İtalya'yı güneyden kuşatmıştı. Ve şimdi güneydeki belli başlı kaleler ve kasabalar Osmanlı Ordusunun elinde bulunuyordu. İtalya'da bu orduya karşı koyabilecek bir güç de yoktu. Papa çare üstüne çare arıyor, bir türlü bulamıyordu. Büyük Harpte birleşen Avrupa'nın en kuvvetli devletleri Osmanlı'ya yenildikten sonra şimdi birbirlerine düşmüşlerdi. Beş devleti uzlaştırmak ve birleştirmek mümkün değildi. İngiltere, hiç bir şeye karışmayacağını belirtirken, Venedik de Napoli ile anlaşmaya yanaşmıyordu...

Yüzyıllardır alışılmış eski bir siyaset olan, doğudaki bir devleti kışkırtmak suretiyle Türkleri arkadan vurmak imkânsızdı artık. Çünkü öyle bir devlet mevcut değildi. Fatih, Akkoyunlu Uzun Hasan'ı büyük yenilgiye uğratmış, Avrupa'nın doğudaki uzantısı olan Trabzon Rum İmparatorluğunu ortadan kaldırmış, Karadeniz'deki bütün Hıristiyan kalelerini fethetmişti.

Nereden bakılırsa bakılsın büyük felâketler bekliyordu Papalığı.

Papa, yine hep aynı çaresizlikler içinde kıvranırken, Napoli Kralından gelen başka bir elçi şöyle diyordu:

— Muhterem Büyük Peder! Türkler Brindisi, Taranto ve Pulya eyaletinin teslimini isterler. Kralımız, Haşmetli pederlerinden kısa zamanda imdat gelmediği takdirde, Türklere boyun eğmekten başka çare olmadığını belirtirler...

Papa, elinde son kalan gümüşleri de, Hıristiyanlardan acele toplattığı vergilerle birlikte Kral'a göndermekten başka bir şey yapamadı yine. Halbuki Kral para değil, servet değil, kuvvet istiyordu. Türklere karşı koyabilecek güçte bir yardıma ihtiyacı vardı.

Tarihin hiç bir devrinde Papalık, bu kadar zor durumda kalmamıştı. Çıldıracaktı Hıristiyan Avrupa'nın büyük pederi. Hazine de boştu. Parayla asker toplamak imkânı yoktu.

Bütün bunlara rağmen Papa, Türk Ordusuna teslim olmamayı düşünüyordu. Roma'yı terkedecek, kaçacak, yine Papalığı ele vermeyecekti. Ancak, Türklerin biraz daha yaklaşmasını bekliyordu.

Fakat Venedik Doç'unun gönderdiği elçi çok daha korkunç bir haber getirmişti:

— Osmanlı Padişahı büyük bir sefer hazırlığı içindedir. Çok güçlü bir orduyla İtal-

ya'ya yönelmesi yakındır.

Papa artık bütün umudunu yitirmişti. Son bir çırpınışı andıran bir ferman gönderdi bütün Hıristiyan devletlere. Hıristiyanlığı bu felâketten kim kurtarırsa günahlarının affedileceğini vadediyor, kiliselerde dua edilmesini emrediyordu.

Bütün Hıristiyan Avrupa, asırlarca Türklere yaptığı saldırıların ve en kanlı haçlı seferlerinin azabını çekiyordu şimdiden.

* * *

— Vay! Bre kahpe Venedik, vayy!..

Gök gürlemesine benzeyen bu nara, Aksu vadisinde derin yankılar bıraktı.

Akıncıların şahı Mihaloğlu Ali Bey, hiç bu kadar hiddetlenmemişti. Kaşları kalkmış, gözleri büyümüş, bıyıkları diken diken olmuştu. Bir eli, kılıcının elmas kabzasında, gözleri yerde, akıncıların şaşkın bakışları arasında, ağır ve sert adımlarla ilerledi. Başında aktolgası, sırtında altın sırma işlemeli çuhadan cepkeni, belindeki kadife kuşağı ve kuşağına sokulu iki hançeri kusursuz duruyordu üzerinde. Kâinatın boş bulunduğu bir anda aynı sert ve tok nara bir daha gürledi:

— Vay!.. Bre kahpe Venedik, vayy!..

Sonra akıncıların alışık oldukları çevik ve tez bir sıçrayışla atına atladı. Elinde kaplan kuyruğundan kamçısı olduğu halde, şaha kalkan atıyla dönerken, ok gibi bakışlarını Hızır ve Arslan Beye mıhladı:

— Gelin benimle!..

Üç atlı Aksu kenarında bir süre koşturdular. Hızır ve Arslan Bey'in başlarında kaplan postundan kalpak, sırtlarında da ince bir zırh vardı. Koltuk altlarından karakuş kanatları bağlıydı ki hızlı koşturduklarında bu kanatlar kalkar ve şişerdi. Ayaklarında filarları ve filarların üst tarafında sırma işlemeli tozlukları takılıydı.

Nehrin en dar yerine gelince Mihaloğlu dizginleri çekti. Kuşağının arasından çıkarttığı ipek ve atlastan iki beze sardığı ve mühürlediği mektubu Hızır Bey'e uzattı:

— Göreyim seni Hızır'ım. Tez elden İstanbul'a yetesin. Hünkârımızı göresin ve bu mektubu buyur edesin. Sen de Arslan'ımı Semendire'de, İskender Bey'e varasın. Deyesin ki, tez zamanda Venedik ovasına yete. Ben dahi orada olurum. Venedik üzre azîm bir akınımız vardır. Haydin Allah'ın nusreti sizinle ola!

İki akıncı yaydan fırlarcasına ileri atıldılar. Aksu'nun mavi sularına daldılar. Daha evvel birçok defa geçtikleri bu nehirden geçmek, yine zor olmadı. Kıyıya çıktıktan sonra karşı yakada kalan beylerini kılıçlarıyla selâmladılar ve nehri geniş bir ovadan ayıran sırta sürdüler atlarını. Sonra bir süre dimle uçup, gündoğumuna yöneldiler.

Buraları kâfir diyarıydı. Fakat bu yerlerin kurduydular. Nice nice akınlardan bilirlerdi buraları. Bu yerler de onları bilirdi. Sağ ve soldan hızla gerilerine kayan şu dağlar, şu ovalar, şu yemyeşil yamaçlar akıncı türkülerine derinden âşinâydı.

İki akıncı bu kâfir illerinde düşmanla karşılaşmamağa çalışarak at çatlatırcasına yol alıyorlardı. Bir kaleyle karşılaşmış olsalar bile bir ok menzili dışından geçerlerdi. Düşman, kaleden görse ve takip etmeğe kalkışsa da, bu iki rüzgârın arkadaşına yeten olmazdı. Hızır ve Arslan Beyler, ayaklarından kıvılcım, ağızlarından köpükler saça saça delice koşan atlarını daha hızlı mahmuzluyolar, âdeta kanatlanmak istiyorlardı. Ah, bir kuş olsalardı da, önlerine dağlı-yamaçlı bir nice manla çıkaran şu tabiatı havadan kuşatsalardı!..

Bir sabah şafak sökerken Semendire'ye vardılar. Hızır Bey, burada bir at değiştirip yoluna yalnızca devam etti. Karşısında, ufukları kaplayan bulutları yara yara doğan güneşe bir an bakarak şöyle mırıldandı:

— Tanrı dilerse! Daha on defa böyle karşımda gün doğacak!..

* * *

İstanbul, mahşer gibiydi. Kösler vuruyor. Bir insan seli sokaklardan, caddelerden sahile akıyordu. Sefere padişah da katılacaktı. Bu, ordudaki şevki ve heyecanı bir kat daha artırıyordu.

Nisan bulutu bir anda bütün ağırlığını arza bırakıverdi ve bir sağanak geldi geçti. Bu ani ve kısa süren yağmur, toprağın püfür püfür kokmasına kâfiydi. Serin bir rüzgârla bu

koku ciğerlerin en küçük hücrelerine kadar doldu doldu boşaldı. Az sonra çıkan güneş, yeniçerilerin koca koca kalpaklarındaki, sırma işlemeli kaftanlarındaki yağmur ıslaklığını kısa zamanda uçuruverdi.

Muntazam bir sıra ve disiplinle, pek kalabalık bir kitle arasından inen ordunun önünde Anadolu askerleri, onların arkasında Rumeli askerleri bulunuyordu. Başlardaki miğferler, tolgalar, çelik zırhlar, kollardaki kolçaklar, dizlerdeki dizçekler, tekne kalkanlar yansıyan güneş ışınlarıyla da par par parlıyor, gözleri kamaştırıyordu. Bu gömgök demir ordusunun gerisinde azaplar yer alıyor, onları cebeciler takip ediyor, daha sonra canavar ağızlı toplarıyla topçular geliyordu. Ve bunlardan da geride, en arkada onbinlerce gönüllü yürüyordu ki, diğer nizami askerlerden hiç ayırt edilemeyecek kadar disiplinli ve düzenli idiler.

Ordu-yu Hümâyunu Üsküdar'a geçirecek donanma, Halicin ağzına demirlenmişti. Üsküdar'dan hareket edilecekti sefere. Bu, haliyle seferin hiç bir zaman doğuda bir ülkeye yapılacağını göstermezdi. Zira çok görülmüştü öyle doğuda gaşlayıp batıda biten, batıda başlayıp doğuda son bulan seferler...

Asker gemilere binerken bir taraftan semaları inleten top atışları, bir taraftan bütün minarelerden yükselen ezanlar ve halkın yüksek bir uğultu halinde tekrarladıkları tekbir sedaları gözler yaşartıcı, gönüller coşturucu bir manzara oluyordu.

Başta Sadrazam Karamani Mehmet Paşa'nın ve Anadolu ve Rumeli Beylerbeyinin sevk ve idareleri altında Ordu-yu Hümâyun rahatlıkla Üsküdar'a taşındı. Yine aynı düzen ve disiplinle Gebze'ye kadar gelindi. Ordugâh burada kuruldu. Padişah burada beklenecekti.

Sultan Fatih, zırhını-miğferini giymiş olarak tam bir sefer kıyafetiyle geldi. Yanında hekimleri ve birkaç veziri vardı. At üzerinde ordu arasında dolaşırken gözleri dolu doluydu. İki-buçuk senedir uzak kaldığı asker kullarına tekrar kavuşmuştu. Kendini metin olmağa zorlayarak her şeyde âdil olduğu gibi sanki tebessümlerini de her bir çerinin üzerinde ayrı ayrı pay ediyordu. Askerler de, Hünkârlarını yeniden başlarında görmenin sevinci içinde gözyaşlarını tutamıyorlar ve bir dua uğultusu dalgalar halinde yayılıyordu.

O kumandan ne güzel bir kumandan, o ordu ne güzel bir orduydu.

O kumandan vardı, o ordu da vardı! O ordu ve o millet vardı, o kumandan da!..

İnsanlığın üzerinden zulmü kaldırmağa adanmış, Allah'ın kelimesini yüceltmeğe adanmış bir kumandan... Ve öyle bir ordu!..

Bizans halkı çiçeklerle karşılamıştı bu kumandanı ve bu orduyu.

Kazıklı Voyvoda denilen Avrupalı bir vahşî zalimin elinde inleyen Eflâk halkı Fatih'ten kurtuluş istemiş, imdat istemişti. Bosna-Hersek mazlumları Cihan Padişahını kendi ülkelerine davet etmişti. Ve bu büyük kumandan, işte bu ordusuyla nice mazlûm milletlere kurtuluş ve hürriyet bağışlamış, kendi şefkatli himayesine almıştı.

Bu seferle de yine bir zulüm daha ortadan kaldırılacak, yine mazlûmların yaraları sarılacak ve ülkeleri mamur olacaktı.

Fatih askerini bir baştan bir başa dolaştıktan sonra en yüksek bir tepede kurulu Otağ-ı Hümâyununa girdi. En geç birkaç gün içinde hareket edilecekti.

Ancak Padişah hafif bir rahatsızlığa yakalandı. Son zamanlarda sık sık görülüyordu bu hastalık. Fatih, seferin gecikmemesini, hemen hareket edilmesini istiyordu. Ancak Sadrazam:

— Sultanım asker kullarınız, padişahlarını şöyle pek eyice bir sıhhat ve afiyet üzre görmek dilerler. Anın için irade buyurun; hele birkaç gün daha istirahat edin, diye tedbir ileri sürdü. Fatih:

— Ya tabiplerimiz nice düşünürler Paşa! Bir de onlara soralım, dedi.

Az sonra huzura giren hekimler de ekseriyetle kuvvetli bir tedavi ve birkaç gün istirahat tavsiyesinde bulundular. Ancak son yıllarda Padişah'a daha yakın olabilen, sıhhatiyle daha aşırı bir şekilde ilgilenmeğe çalışan Yakup Paşa'nın fikri değişik oldu:

— Haşmetlü Hünkârımız son zamanlarda sık sık birahat ve bîtâb düşerler. Eğer sefer üzre devam ederlerse, bu hal, —Allah muhafaza— ziyadeleşebilir. Hünkârımız hiç olmazsa kendileri seferden vazgeçseler!.. Ordu yine yüce iradeleriyle seyrine devam e-

DİLEĞİM

Musa DOĞRUER

Serhadler şimdi öksüz, feryad yüklü seherler
Porlanan gönülleri sürur bürüsün derim
Her biri bir şehlevend ufka yürüyen erler
Şu vatan figanını anlasın görsün derim

Örtsün kirli düşleri ulvi sevinç buğusu
Zaferler hasretlisi coşan fetih ordusu
Ver şu; suskun, kavrulan dillere bir damla su
Ezilmiş hür ruhlara bir can yürüsün derim

Viyana tümseğinde çağa kilit vuruldu
Yıllardır hak öğünüm nankör karın doyurdu
Ne kanlı gözyaşlarım, ne pınarlar duruldu
Kuruyan çınarımdan bir fillz sürsün derim

Lif lif olsun çözülsün mazlumu boğan kemend
Aktuğların öncüsü kalk sen yetim şehlevend
Dinsin seherlerimi ürperten içli meded
Çile dağı bu Millet güzel gün görsün derim

Gülhane Parkı giriş çeşmesi (Engin Uludağ'dan)

der. Padişahımız Efendimiz için herhalde bir uzunca istirahat lâzım gelir. Ben aciz kulları böyle düşünür, efendimiz!

Fatih hiç beklemeden cevabını verdi. Kızması beklenirdi. Fakat hiç tavrını bozmadan biraz haşin bir tonla konuştu:

— Kaç yıldır istirahat ederiz, Paşa! Nicedir sefere gitmeyiz, sen bilmez misin? Şimdi sefer diye niyet etmiş, buraya dek gelmişiz. Gayrı, geri dönmek erlik midir?

Padişah konuşmasaydı, Sadrazam, Yakup Paşa'nın fikrine müdahale edecekti. Zira, Sultanın seferden vazgeçip dönmesi hem ordu içinde büyük bir moral çöküntüye yol açar, hem de Devletin ve Padişah'ın dünyaca sayılan prestiji düşerdi.

Yakup Paşa artık fikrinde ısrar edemedi. Nihayet, bir süre daha burada kalmak ve kuvvetli bir tedaviye tâbi tutmak kararlaştırıldı. Uzun uğraşmalar sonunda tedavi tamamlandı. İlâçlar hazırlandı. Yakup paşa özel bir itina ile hazırladığı şurubu getirdi huzura:

— Sultanım! ten-i mübarekenizi mukavim tutacak kuvvetli bir ilâçtır, diyerek ve hürmette hiç kusur etmemeğe çalışarak Padişah'a sundu.

Sultanın rahatsızlığı orduyu kaygıya sarmıştı. İlk coşkunluk ve ilk heyecan, yerini sessiz bir endişeye ve üzüntüye terketmişti.

Sadrazam Mehmet Paşa, seccadesi üzerinde sabaha karşı, duada iken, aniden Otağ'a çağırıldı.

Fatih o sabah derin bir öksürükle uyanmıştı. Hekimlerin en ciddi müdahalelerine rağmen hastalık durmadı. Gitgide müzmin-

leşiyordu. Birkaç gün sonra boğazından kan gelmeye başladı. Koca Sultan büyük acılar içinde kıvranıyordu. Sadrazam da aynı acıları içinde hissediyor, bütün emirleri yanında hekimlerin bir şey yapamadıklarını görünce çaresizlikle içi içine sığmıyordu.

Durum daha vahim hal aldı ve acı son geldi. Ağzından kanla birlikte ciğerleri parça parça gelen cihan hükümdarı ebediyyete göçtü. Otağın içinde bu hiç beklenmedik vakıa herkeste derin bir şok tesiri meydana getirmişti. Herkes ağlıyor, sızlanıyor. Yüreklerden zabtedilmez höykürmeler, tıkanırcasına hıçkırıklar kopuyordu. Otağın içi buğu buğu, yaş yaş acıyla titreşirken herkes derin bir hüzne gömülmüştü.

Fakat çok anî, gök gürlemesine benzer bir haykırış koptu:

— Yakup Paşaaa!!!

Haykırışla birlikte Yakup Paşa yere yuvarlandı. Merhum Padişahın, hassa çerisi hançerini Paşanın bağrına bağrına saplıyordu. Hıncını alamıyor üstüste darbeler indiriyordu. Uyanan diğer iki çeri de hemen aynı intikam duygusuyla yerde sessiz bir inleme içindeki Yakup Paşa'ya saldırdılar...

Ne çare ki bir cihan padişahı gitmişti. Kendisine en muhtaç olduğu bir sırada Osmanlıyı ve İnsanlığı mahrum bırakıp göçmüştü bir çağ adamı!

Giden bir can değil, yıkılan koskoca bir dağdı.

Yarıda kalan bir sefer değil, otuz yıllık bir padişahlık ömrünün yetmediği, insanlığı kurtarma, adalete ve insanca bir yaşayışa kavuşturma gibi çok büyük bir hareketti.

Sadrazam bütün metanetini toplayarak duruma hâkim olmağa çalıştı. Ordu henüz duymamıştı acı haberi. Ve şimdilik gizli tutulmalıydı.. Mehmet Paşa bunun için tedbirler alırken, Avrupa içlerinden bir akıncı beyinin geldiği ve Padişah'la görüşmek istediği bildirildi.

Bu Hızır Bey'den başkası değildi. Paşa, Hünkâr'ın şimdilik görülemeyeceğini, ne söylenecek ve ne verilecekse kendisine verilmesini belirtti. Hızır Bey:

— Mektup!.. Mihaloğlu Ali Beyimizden Hünkâradır, Paşam! Tezden Padişahımıza vermem emrolunmuştur...

Sadrazam ne yapabilirdi. Ne diyebilirdi. Bir taraftan zaten düzgün duran sakallarını tekrar tekrar sıvazlıyor bir taraftan da kafasındakileri ölçüp biçiyordu. Ah, şu iradesinin dışındaki gözyaşları dolup dolup gelmese bir... Islak gözlerini gizlemeye çalışarak:

— Sultanımız hastadır, diyebildi. Ama sesi çok değişik çıktı.

Hızır Bey'in o an kafasında şimşekler çaktı:

— Yoksa.. dedi. Fakat tamamlamadan Paşa sözünü kesti:

— Gel, dedi. Kendi sadrazam çadırına çekti Hızır Beyi.

Acı haberden ilk haberdar olma bedbahtlığına uğrayanlardan bu akıncı beyi de hıçkırıklarla boğulurken, Mehmet Paşa mektubu açmış okumuştu:

— Çok geç evlâdım, dedi. Çok geç kalındı. Nâmert Venedik kâfiri bizden tez davranmış.

Mavi gökyüzünü kaplayan kara bulutlar, güneşi yeryüzünden gizlemeğe çalışıyordu. Bir soğuk rüzgâr esti ordugâhta. Sanki Bahar geri dönmüş, hazan tutmuştu her yanı.

Yeniçeriler ağlıyor, Sipahiler ağlıyor, Azaplar ağlıyordu. Ağlamayı hiç bilmeyen pek yürekler kanlı yaşlar döküyordu.

Hizmetinde olan kullar, fethettiği nice iller kan ağlıyordu.

Ve o yüce toplum, tarihin şerefi olan millet, yeni Fatih'lere gebeyken, Roma yollarında at tepen bir Haçlı, Papa'ya şu müjdeyi götürüyordu:

«Koca Kartal öldü!..»

CANITEZ NAİL'LE ELİAĞIR İSMAİL

BATICILAR

Mehmet TAŞDİKEN

Tıfıllar hastahanesinin yüzüncü kuruluş yıldönümü şerefine verilen kokteyl çoktan başlamış. Saksonyalı'nın şehvet kamçılayıcı loş ışıkları altında, birer birer gelen davetliler yerlerini almıştı. Hastahane baştabibi rotariyen Hıfzı Bey'in irad buyurdukları nutuk alkışlarla, kahkahalarla beslenerek dinlenmiş, yahut da öyle sanılmıştı. Zira, öyle seçkin bir davetli kitlesi vardı ki, kendi başlarına kalınca birbirlerini ana-avrat kalayladıkları, kadın-erkek tefrik etmeksizin doldukları gibi boşaldıkları halde yine de nazik insanlardı doğrusu. Adamın yüzüne baka baka kafaları dokuz köyde dolanır, fakat nezaketen tasdikleri, gerekli gereksiz tebessümleriyle, insana dinliyor dedirtirdi.

Resmî konuşmaların soğuk havası yavaş yavaş dağılmış, kafaların dumanı artmaya başlamıştı. Canitez Nail, rotariyen Hıfzı Bey'in konuşmasından oldukça duygulanmış, ölgün ölgün bakan Eliağır İsmail'e bağırıp çağırıyordu:

— Ne güzel konuştu adam. Lan bütün murdarlık zaten Avrupa'yı olduğu gibi kabul edemeyişimizde. Avrupa, Avrupa!. Canım Avrupa... Medeniyet, görgü, ahlâk, edep beşiği... Yok efendim, bu uyuşukluk kalkmayacak üstümüzden. Ne halt etmeye hâlâ Batılılaşamıyoruz! Kurtuluş, insanlık, herşey Batı'da. Biz adam olmayız.

Eliağır İsmail, masalarının önlerinde göbek atan dansöze kısık kısık bakarak konuştu:

— Çoğu gitti azı kaldı. Biz bu işe ne zaman başladık?

— Ne işine?

— Batılılaşma işine canım. Tanzimat'la değil mi? Yani yüz küsur sene oldu. Kolay mı sanırsın bu işleri, hemen oluversin? Amma gine de çok değil, iki bin altı yüz sene sonra hop diyerek yakalayıvereceğiz Avrupa'yı.

— Ah, ne yaman fermandır o.

— Tanzimat mı?

— Zahir! Baştabip Bey anlattı demin. Biz mutlaka Batılılaşmalıydık. Niye? Çünkü ne dedi Baştabip Bey; Türkler karayolunu Avrupalılara kapatmıştı.

— Ne oldu kapayınca?

— Ne mi oldu? Ne olacak Avrupalılar hemi savaş için hemi de ticaret için Doğu'ya açılamadı.

— Hem savaş edecek, hem de yollar açılacak ona. Olur mu böyle şey?

— Olur ki, nasıl olur. Mendebur ne anlarsın sen? Bu savaş öyle bildiğin savaşlardan değil.

— Ya?

— Bu savaş bir medeniyet savaşı, insanlık savaşı. Bu savaşlarla Batılı mede-

niler, Doğulu, Güneyli vahşileri ehlileştirmek düşüncesinde. Onlar için bu savaş elzem. Çıkarları için.

— Çıkarları için de madem, niye savaşıyorlar Avrupalılarla?

— Ahmaklıklarından.

— Vardıkları yerde kadınları, kızları kirletiyorlarmış. Sağda solda milyonlarca insan katletmişler diyorlar.

— Yapmışlarsa iyi etmişler, lâzım çünkü. Hatta o yabanilere az bile yapılanlar. Kolay mı, medeni olacaklar.

— Tanzimat'tan bahsediyorduk.

— Ha!. Ne dedi Baştabip Bey; iki: Bizde bankalarla kapital doğmamıştı. Oysa Batı sanayi devrine girmişti, Borsalarıyla, bankalarıyla bir işliyordu ki, dene gitsin. Avrupa'da bir paralı adam, devleti cebinden çıkarırdı. Bir para vardı ki, çuval çuval. Buluyor buluşturuyor, açıyor gözünü bir adam, tez zamanda ormanın yağmur çekişi gibi çekiyordu paraları üstüne üstüne. Devlet paralının yanında. Ya bizde? Nerden kazandın, nasıl kazandın diye bir adamın yedi ceddini araştırır devlet. Sana ne yahu? Akıllı olan istediği gibi kazanır. Kimse kimsenin hakkına el süremezmiş. Lâf! Budala vermesin parasını. Batı'da öyle değil ki. Enayiler ne ne bilir paranın kıymetini. Onun için para,

— Başka?

— Başka ne dedi Baştabip Bey; üç: İmparatorluk içinde başka ırklardan ve ailelerden milletler vardı. «Bilâ tefriki cins ü mezhep»de kavilleştik ve «bundan böyle gâvura gâvur denmeyecek» deyip onları da kardeş ilân etmemizle diledikleri gibi çalışmalarına izin verdik.

— Başka?

— Başka mı? Başka ne dedi Baştabip Bey; dört: Bizde milli terbiye ve milli ahlâk yoktu, amma lâzımdı. Gittik Avrupa'dan aldık geldik.

Bu sırada dans başlamış, başı dumanlı eşler dansa kalkmışlardı. Canıtez Naili'le, Eliağır İsmail'in masalarının önünden sarhoş çiftler geçiyordu.

— Çıldırıyorum senin aşkından. Ne yüreksizmişsin sen! Acıma yok mu sende?

— Şişt! Erman! Duyacaklar. Bak kocam yanımızda dans ediyor.

— Umurumda değil. Bak sana şunu söyliyeyim. Dün doktorla ikinizi kötü durumda görmüş Zerrin. Yarına randevu vermezsen hiç bakmaz kapını çalar, içeri girer...

— Çok vahşisin.

Döne döne uzaklaşıyorlar.

— Dünkü gece için teşekkürler canım. Kusura bakma hemen gitmem lâzımdı. Aşağıdan dönmeni beklemeden çıktım.

— Yine Neclâ'ya gittin değil mi?

— Sen dünyanın en ahmak erkeğinin en şahane kadınısın. Sen varken ben kimseye bakabilir miyim?

— Bugün aynı sözleri sarfettiğin kaçıncı kadın oluyorum?

— Yavrum niye bu kadar itimatsızsın bana karşı? Oysa ben seni...

İkinci çift de dönerek uzaklaşıyor.

— Biraz dışarıya çıksak ne dersiniz?

— İyi olur derim ama korkarım.

— Niye?

— Niye olacak, anlamadı mı sanıyorsun küçük çapkın?

— Çok insafsızsınız... Zaten her zaman...

Çiftler birbirlerine sarılmış, alkolün verdiği gevşeklikle güle oynaya dönüp, Canıtez Naili'le, Eliağır İsmail'in masasının önünden geçiyorlar.

Canıtez Naili, Gülhane Parkı'ndaki halkın tepkisinden korkan Mustafa Reşit gibi heyecandan titriyordu. Adeta şimdi de Batılılaşmanın bütün tasalarını sırtlanmıştı.

— Ahlâki bozukluk vardı efendim. Şükür bizi bu hale getirenlere ki, şimdi o da ortadan kalkıverdi. Büyüklerimizin sayesinde.

Eliağır İsmail, Canıtez Naili'in bu sözlerini dinlemedi. Çünkü deminden beri yandaki masayla ilgileniyordu. Yandaki masada genç bir doktorla hanımı oturuyordu. Doktor, Baştabip konuşmasını bitirince kalkmış, masasına hâlâ dönmemişti, Danslar başlayınca karşı masada, gel-

diğinden beri ısrarla bakan ortayaşlı adam doktorun karısını dansa davet etmiş, fakat kadın nezaketli bir ürkeklik içinde reddetmişti. Şimdi yanına bir kadın gelmiş, doktorun karısıyla konuşuyordu.

Canıtez Naili'in çenesi açılmış Tanzimat öncesine verip veriştiriyordu:

— Bir adam Tanzimatı hayriye ve Cumhuriyeti nuriyeden önceleri bir karıdan fazlasını da alabiliyordu. Amma işbu Batıcılığın hayırlı hareketleri bir erkeğe bir karıdan fazlasını haram kıldı. Olur mu lan öyle ilkel iş? Hangi çağda yaşıyoruz?

Eliağır İsmail, kulağıyla birlikte ağzını da açmış, yandaki masayı dinliyordu. Kadın deminden beri doktorun karısına ısrar ediyordu:

— Dansa kalkmamışsınız. Çok kırılmış. O, bütün kadınların aklını başından alan bir erkektir. İlk defa böyle reddediliyormuş. Bakın kocanız da yok. Geliverir diye korkuyorsanız başka bir gün için randevu verin. Sizin evde olmazsa onun evine gidersiniz, Hadi canım, fazla ısrar ettirmeyin.

— Hanımefendi çok rica ederim. Ben namuslu, kocasına bağlı bir kadınım.

— Ne var bu kadarlığında sanki? Hangi devirde yaşıyoruz ayol? Siz dünyayı görmüyorsunuz anlaşılan. Bir Madam Bavary'yi, bir Anna Karenina'yı düşününüz. Önce onlar da kocalarına sımsıkı bağlıydılar. Ama gördüler ki bu, tatsız bir iş. Kalabalık yaşamak ve hür olmak daha başka güzel. Ne demek kocama bağlıyım? Bir kadın bir erkeğin esiri değildir ki, bağlı olasınız. Kalp taşıyorsunuz, istediğinizi sevmek hakkını kocanız elinizden nasıl alabilir? Hangi çağda yaşıyoruz?

— Gidin rica ederim, gidin. Ve bana çevrelerinin zavallı birer oyuncağı haline gelmiş, bunu da hayatlarıyla ödemiş mahlûkları örnek olarak göstermeyiniz. Gidin buradan.

Eliağır İsmail, elini yüzüne dayamış, etrafta olup bitenleri izliyordu. Yakınında bir masada şu konuşmalar oluyordu:

— Duydunuz mu, Dana Kana Fransa Cumhurbaşkanı şövalyelik nişanı vermiş.

— Aman, bizim için bu ne büyük şeref!

— Kolay mı sanırsınız, ne demektir şövalyelik nişanı?

Başka bir masada:

— Fransızlar mı? Aslında değerlerin en çok lâfını ettiği halde kendi değerlerine sahip çıkmayan biricik millettir.

— Ne necip millet!

— Millet dediğin Fransızlar gibi olur.

Daha başka bir masada:

— Siz Paris'ten geldiniz. Paris'te havalar nasıldı acaba?

— Aman azizim sormayın. Paris, soğuğunda bir başka, sıcağında bir başka güzeldir. Sıcaklık beş dereceydi.

— Allah kahretsin. Zaten efendim, biz oldum olası adam olmayız. Sanki Paris'i bekliyordu. Biz, anamızdan Doğulu doğmuşuz, Doğulu gebereceğiz. Ne var sanki bugün hava açacak. On beş dereceye kadar çıktı kahrolası.

— Paris havası efendim. Bizimle aynı safta bulunmaktansa, böyle olmayı yeğliyor.

Daha da başka bir masada:

— Kardeşim, İngiltere denen memleket, bir memleket ki, inanmazsınız çöpçüler bile İngilizce konuşuyor.

O gece, sazlar-gitarlar, orkestralar, cazlar çaldı. Yüksek sosyetemizin güzide gecesini büyük tirajlı bir gazete, renkli kocaman bir resimle verdi.

Gitarlar çalıyordu. Saksonyalı koyu, Napoli gecelerinin sihirli nağmeleriyle şenlendi. Napoli'den, Paris'ten oynak, zili sokak şarkıları söylendi.

Göbeği için garsondan ikinci bir iskemle rica eden Eliağır İsmail, çok görmüş, çok bilmiş bir tavırla elini salladı.

— Hey! Hey!.. Ne günlerden ne günlere. Neydik ne olduk: Fabrikalar mı kurmadık? Atelyeler mi açmadık? Devrimler mi yapmadık? Hey koca topçu! Neler neler yapmadık.

Canıtez Naili atıldı:

— Haydi oradan kelek kabuğu! Ne

«BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASI»NA KATILMA ŞARTLARI

1 — Yarışmaya, herkes istediği miktar eserle katılabilir.

2 — Yarışmaya katılan eserlerin daha önce başka bir yerde yayınlanmamış olması şarttır.

3 — Konunun seçimi sanatkâra aittir. Herhangi bir sınırlama bahis konusu değildir.

4 — Eserler daktilo edilmiş olarak veya düzgün kitap harfleriyle, kağıdın bir yüzüne yazılmış halde gönderilecektir.

5 — Eserin hacmi sınırlı değildir.

6 — Dereceye giren eserler, Pınar dergisinde ve gerekirse kitap olarak, neşir hakkı Pınar'a ait olmak üzere yayınlanacaktır.

7 — Dereceler, birinci, ikinci, üçüncü tarzındadır. Birinciye 10.000 lira, ikinci ve üçüncüye mansiyonlar verilecektir.

8 — Yarışmaya katılacak eserler, en geç 15 ağustos 1975 tarihinde «Pınar Dergisi, Büyük Hikâye Yarışması, Nuruosmaniye Cad. 8/3» adresine ulaştırılmış olmalıdır. Eser, taahhütlü olarak gönderilmelidir.

9 — Yarışmaya katılanlar, kısa biyografilerini de göndermelidirler.

10 — Yarışmaya gönderilen eserler iade edilmez.

11 — Dereceye girmeyip de Pınar'da yayınlanması uygun görülenler yayınlanacaktır.

Yarışmaya katılacak olanlara şimdiden başarılar dileriz.

halt ettik bunca zamandır? Biz bir kafayı değiştiremedik daha. Neye yarar bunca fabrika, bunca devrim?

— Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir kelâmınca, ve saâret ki muradına eresin kavlince aceleye mahal yoktur. Dedim ya, çoğu gitti, azı kaldı. Ne kalmış bakalım şurda; iki bin altı yüz sene. Sağ olana neler gelir geçer.. Şu kadar senede yaptığımız bile az mı? Kim diyebilir az diye? Eskiden ne varsa yıktık, viran eyledik. Dünyaya ilân eyledik.

— Tanzimat'la mı kazandık bu zaferi?

— Tanzimat başı oldu.

— Ama biz elli senedir, her eskiyi inkâr eylemekte değilmiyiz? Öyleyse nasıl savunuruz Tanzimat'ı?

Bu sırada bir gürültü oldu. Tıfıllar hastahanesinin rotariyen baştabibi çığlık çığlığa bağırıyordu:

— Atarım seni hastahaneden, in aşağı, diyordu. Ve baştabibin konuşmasıyla, hanımından ayrılıp gözden kaybolan genç doktor piste fırlıyordu. Çok sarsıldığı, hatta yıkıldığı anlaşılıyordu:

— Muhterem davetliler,

dedi.

— Muhterem davetliler. Ne için geldik buraya? Ne için toplandık? Bu hastahane Avrupalıların savaşlarda katlettiği insanların sahipsiz yavruları için kurulmamış mıdır? Neden susuyorsunuz? Söyleyin, bilenler söylesin. Avrupalıların savaşlarda katlettiği insanların sahipsiz yavruları için kurulmamış mıdır?

Gazino önce sükûta gömüldü. Sonra hiçbir şey anlamamışların tavrıyla herkes eğlencesine koyuldu. Yalnız oturduğu yerde birisinin sevinçten gözleri pırıl pırıl olmuş, sonra doluksanmıştı.

Bu, genç doktorun karısıydı.

Yunus Emre'de Cihan Ünal ve Ahiler

YUNUS EMRE

M. İhsan KORAY

Yunus Emre... Garip dervîş. İnancına, milletine adamış kendini. Sabır, feragat örneği. Anadolu'nun bağrında yaşamış, bülbülün figanına eş, ıstıraplı milletine söz olmuş. Gönülleri göğündürmüş, ağlayanla ağlamış, adamış kendisini milletine, Yaradanına. Sözüyle işlemiş inancını, adını Anadolu'ya nakış nakış. Muştular sunmuş yediyüz yıl önce bizlere. Anadolu'yu aydınlatan, gönüllerde batmayan inkılâp güneşini sunmuş bizlere ilâhileriyle. Moğol talanının dehşetinde erimiş, milletine umut kaynağı olmuş, İlâhi aşkın odunda yanmış, erimiş «şöyle garip bencileyin». Bu Yunus Emre'nin sesidir.

Günümüzde Yunus Emre, bazı çevrelerde istismar, propaganda aracı yapılmak istenmektedir.

Recep Bilginer'in yazdığı, Semih Sergen'in sahneye koyduğu «Yunus Emre» oyunu, Devlet Tiyatroları'nın (Altındağ Tiyatrosu) seçkin kadrosu ile epey zamandır oynanıyor. Yunus Emre oyununu eleştiren çevreler, nedense doğru bir değerlendirmeden kaçınıyorlar. Nasıldır Yunus'un hayatı, neye inanmıştır? Ve oyun nasıl sunmuştur Yunus'u. Oyundaki Yunus mudur? Kökü dışarıda, toplumumuzun de-

gerler manzumesine ters düşen ekollere Yunus'u kanalize etme çabası niye? Acımasızca...

İnsanlara değil, Tanrıya tapınmasını bilen Yunus Emre, oyunun ilk perdelerinde Hacı Bektaş Veli ve Tapduk Emre'ye secde eder. İlk bakışta bu görüş açısı yazarın ve oyunun karakterini ortaya koymaktadır. Yunus Emre'yi değil.

Oyun boyunca sürüp giden aşk sahneleri Yunus'u bilenler için anlamsızdır. Balım Kız'a âşık olan Yunus Emre ilâhilerini tanrı aşkına değil Balım Kız aşkına söylüyor görünümü oyunda hakimdir. Beşeri aşk ilâhi aşkı gölgelemiştir.

Tabduk Emre — Şimdi doğru söyle bakalım, doğru değil mi Balım Kız'ı sevdiğin?

Yunus Emre — Doğru, içimde ateşi var Balım Kız'ın. (...) Balım! Her şeyim. Aklım fikrim! Beni bende var eden sevdiğim. Gittiğim her yerde seni aradım...

Yazar oyunda Yunus Emre'yi inançsız, kıblesiz göstermeyi de ustaca başarmış. Arza Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, C. Atuf Kansu gibi maddeci, hümanistlerin yaptığı yapılmış. Yunus'u halkın gönlünden silip atmak istercesine, insafsız bir yorum getirilmiş. Yunus Emre yılında (1972) UNESCO'nun gayreti hatırlanacaktır. İnsanlığı inançsız, kozmopolitizmin demir çomağında ezme düşüncesindeki hümanizm, Yunus'u da kıskacı içine almıştı o yıllar. Güneş, demir çomağı eritti. Promethe'nin fikri zubiti parçalandı. Yunus milletine yaslandı.

Bakınız oyunda Yunus Emre hümanist, panteist düşünce çizgisine nasıl sokuluyor.

Balım Kız — İnsanın insanı sevmesi, insanın Tanrı'yı sevmesi kadar kutsaldır. Alemin sırrı aşktan geçer.

Tabduk Emre — Bizim için insan var Yunus, insanın özü. Biz din ayrılığı, inanç ayrılığı gözetmeyiz.

Yunus Emre — Bunları başkaları anlayabilir mi?

Tabduk Emre — Ola ki dar kafalılar bizi çekemeye. (...) Sen sen ol Yunus, savaşçının ayağı altında, siyasetçinin gözü önünde dolaşma, Siyaset kini, kin düşmanlığı doğurur.

Yunus Emre — Ben yetmiş iki millete bir göz ile bakarım. Benim imanım aşktır. Kıblem dost gözüdür.

Yazarın bu sözlerine yedi yüz yıl öteden verilen cevap, realist olabilenler için mânâlıdır:

Uyan behey gafil uyan, kâfirdir beş vaktin koyan
Mekke'ye evimdir diyen, ol sübhanallah değil mi?

.....

Ger Kâbe'ye varalım, ger mescide girelim.

.....

Sensin kerim, sensin rahim, Allah sana sundum elim,
Senden artık yoktur emin, Allah sana sundum elim.

Molla ile Yunus'un konuşması:

Molla — Aşkı kimden öğrendin?

Yunus Emre — Tanrı'dan.

Molla — Hâşâ!

Yunus Emre — Evet, Tanrı müderris, bana aşk medresedir.

Molla — Yalan.

Yunus Emre — Gerçek! Tanrı, aşk mektebinde bana ders verdi, ben ondan okudum aşkı.

Molla — Allah böyle bir şey yapmaz.

Yunus Emre — Tanrı, insandan ayrı, insan Tanrı'dan ayrı mı? Biz ondayız, o bizde.

Çok aradım özledim, yeri göğü taradım.
Çok aradım bulamadım, buldum bir ten içinde.

Yunus'a ait olmayan veya Yunus'un katiyyen söyleyemeyeceği şiirler ona mal ediliyor. Yunus Emre ile çağdaş olan veya sonraki yıllarda yaşamış Yunuslar, Emre'ler vardır. Bunların bazıları şii-Bektaşidir, Said Emre gibi. Bunlar bilindiği halde oyunda bir kasti saptırma göze çarpmaktadır. Her büyük Hak aşığını, halkın sevdiği her büyük şairi Bektaşi

gösterme çabası, özel gruplarca yürütülüyor. Gerçekte Yunus Emre Hacı Bektaş Veli'yi gördü mü onu da kesin kes bilmiyoruz. Bildiğimiz kadarı ile Yunus'un hiç bir şiirinde Hacı Bektaş Veli'den veya tarikatından söz etmediğidir. Tabduk Emre dergâhının Bektaşiliğin bir kolu gibi gösterilmek istenmesi «art niyetli mi» sorusunu akla getiriyor. Ayrıca Emre bir ünvandır. Çoğu zaman da milletine, dinine son derece bağlı, Anadolu'yu Müslümanlaştırmak için uğraşan aydınların kullandığı bir ünvandır. 13. yüzyılda Anadolu Moğol istilâsı altındadır. «Nicedir moğol talan etmiyor mu ülkemizi, kadınlarımıza saldırmıyor mu? Şimdi çabuk mağaralara saklanın... Talan ediyorlar. Ne buluyorlarsa yüklüyorlar hayvanlara. Evleri de ateşe veriyorlar. Vah benim güzel memleketim. Vah benim sahipsiz halkım.» diye döğünmektedir. Yazarın doğru teşhislerinden biridir bu. Böyle bir vasatta inanmış bir aydının susması, köşe bucak kaçması düşünülemez. Yunus da kaçmamıştır. Halkın içinde olmuş, daima Hak'kı gözetmiş ilâhileriyle milletine umut saçmıştır. Oyunda bu görüş verilirken Yunus Emre tüccar Hacı Halil Ağa ile İbrahim Bey'e «sömürücüler» diye saldıran silâhlı Ahi gençlerinin yanındadır. Selçuklu Sultanları ile alay barizdir:

Delîal — Ey ahali, haber acı, yüreğinizde duyun sancı. Sultanımız Kılıç Aslan, içti ecel şerbetini başsız koydu milletini.

1. Esnaf — Eceliyle mi ölmüş?

Delîal — Fazla şarap içmekten. (...) Başsız devlete bulundu bir baş, kalmasın içinizde telâş. Ölen Sultanımızın üç yaşındaki oğlu üçüncü Giyaseddin Keyhüsrev oturdu tahta.

Deli Emmi — İnsan önce kendini bilmeli, bu dünyadaki yerini. Yeter senin bunca gökyüzü ile uğraştığın. Yer yüzüne in ve dünyamıza gel, halkın içine... Yunus bu daveti kabul ederek iner şehire.

Deli Emmi — (Yunus) halkın içindeki ateşe yakmanın tam zamanı. Konuş onlarla. Yak bu ateşi. Bir işaretin yeter! Hadi! Bey, bütün yolları Ahi gençleri tuttu.

İbrahim Bey — Bu, bir baş kaldırma.

Deli Emmi — Hayır, hak arama.

Bir başka yerde ise Yunus panteist olarak takdim edilir:

Tabduk Emre — Yunus aradığın gerçeği buldun mu?

Yunus Emre — Galiba.

Tabduk Emre — Nedir?

Yunus Emre — İnsandan yola çıktım şeyhim insandan. İnsandan Tanrı'yı aradım. Oradan aşkı aradım, dostluğu, kardeşliği, barışı aradım, insanda var olması gereken insancayı aradım. Yolun sonunda karşıma yine insan çıktı. Bende insanı buldum, insanda Tanrı'yı. Tanrı'da insanı.

Oyunda Yunus Emre hümanisttir, devrimcidir, panteisttir, kıblesiz ve inançsızdır. Gerçekte ise Yunus Emre Tanrı'ya olan sevgi ve korkusu ile, inancının inkılâbını gerçekleştirmek isteyen bir aşık olarak gönüllerdedir.

Dekorların güzelliği, oyuncuların başarısı, seyirciyi bağlayabilmekte ise de kadın kıyafetlerinin 13. yüzyıl kıyafetinden uzak oluşu kolayca farkedilmektedir. Cihan Ünal, İsmet Hürmüzlü, İlyas Avcı, Baykal Saran başarılı bir oyun sergilemişlerdir.

Oyunun rol dağılımı:

Yunus Emre : Cihan Ünal
H. Bektaş Veli : Emre Alpago
Balım Kız : Sermin Hürmeriç
Tabduk Emre : Baykal Saran
Ana Bacı : Melek Baykal
Veli Emmi : Sönmez Atasoy
Hacı Halil Ağa : İlyas Avcı
Gül Hatun : Ayşen Demirsoy
İbrahim Bey : Babür Nutku
Elvan Kız : Emel Göksu
Şahbaz : Gültekin Gürkan
Molla : İsmet Hürmüzlü
Çavuş : Mahmud Gökgöz
Köle Yusuf : Vedat Özkök
1. Delîâl : Ercan
2. Delîâl : Kemal Okurer
Derviş : Orhan Aral
Kollukçu . Moğol Askerleri, Ahi gençleri, Halk - Esnaf, Dilenciler: Erdener Başar, Mithat Demokan, Adnan Başer.

Desen : Hamit YÜKSEK

İçimizden Birisi

'KAYIP ARANIYOR'

M. Ali Taşçı

Çene kemiklerim dişlerimi sıkmaktan esniyor gibi. Diş etlerim delirtircesine kaşınıyor, Turşuluk domates gibi şişleyip kanatmak istiyorum. Topiu iğne bile yok üzerimde. Birisinden istesem. Böyle anımda da isteyemem ki. Parmaklarımla fırçalar gibi ovalıyorum. Tırnaklarımla acıtarak bastırıyorum. Kaşıntı daha da artıyor. Ya kanamaları gerek, ya da bir şeyler yemem, vahşice zevk alabileceğim bir şeyler ısırmam gerek. Çiğ bir patates veya bir avuç tuz olsa. Isırsam delicesine patatesleri ve sürtsem tuzları. Gecenin bu son saatlerinde her taraf kapalı. Öte - beri de alıp yiyemem. Sol kolumu, kıllarını ısıra ısıra emiyorum. Sonra görmesinler diye başımı kaldırıyorum. Dilimle, dudaklarımla, avurtlarımla, verebildiğim bütün basıncı vererek diş etlerimi somuruyorum. Avurtlarım lastik biberon gibi boğazıma doğru sünüp gidiyor. Dilimin arka kısmı kabarıyor. Pütür pütür üst damağı acıtıyor. Lanet olası kaşıntı bir türlü geçmek bilmiyor. Isırma duygusu, öylesine kabarıyor ve dayanılmaz hale geliyor ki, kendi kendimden

şüphe ediyorum. Eğer yamyamlık, buna benzer fakat çok ağır bir histeriyse, üstelik böylesine tahammül edilmez nöbetler halinde geliyorsa, yüzlerce kilometre uzaklıktaki vahşilerle, uzun yıllar ötesinden bir akrabalığım var demektir. Gülüyorum halime, hiç gülesim yokken.

Mevsim sonbahar. Kasımın son günleri. Vakit, gecenin son bölümü. Karanlık, fakir insanların yorganlarına benzer, reklam ışıklarından yırtık yırtık, şehrin üzerini örtmüş. İstanbul, soğuktan titreyen ihtiyarlar gibi bu siyah örtünün altında büzüle büzüle yatmakta. Soğuk öylesine baskın ki, koca şehir bu zayıf yorganın altından başını bile çıkarmıyor. Etrafta hiç kıpırtı yok. Araba vapurunun ilk seferine iki saatten fazla var. Biletlerini: «Son durak Topkapı Garajı.» diye satan araba, bütün yolcuları Harem'e boğaltıp gitti. İtiraz falan olduysa da kimse kavgayı göze alamadı. Şimdi herkes iskelenin bekleme salonunda hem soğuktan hem de öfkeden volta atıp duruyor. Yalnız benim fazladan şenlik olsun diye diş etlerim de var. Yumruklarımı sıkıyorum. Dudaklarımı bastırıyorum. Adalelerim geriliyor. Gençliğimin bütün enerjisi üzerimde. Kollarımı iki yanıma açа açа ve yumruklarımı, başımı sallaya sallaya, boş ve kimsesiz bir yerde, alabildiğine küfretmek geçiyor içimden. Ancak öyle boşalabilirim ve durulabilirim. Yalnız, hem küfürden nefret ediyorum, hem de çok zavallıca bir düşünüş bu. Kime Küfredeceğim? Suçlu Kim? Şirket mi? Şoför mü? Biz yolcular mı? Bu suçtan başka suçlar yok mu? Küfretsem ne çıkar? Bu hadiseden kaçmak, dışarıya kapanmak, içe dönmek, yalnızlaşmak değil mi? Kabarıkça kabarıyorum. Aslında ben, bu gibi olaylarda bu kadar öfkelenmezdim. Lâkin hadise öylesine dolgun olduğum bir zamanda ve öylesine boş bulunduğum anıma rastladı ki. Hiç beklemediği halde bir gece sabaha karşı baskın yiyen komutanın, bozgun karşısında öfkesi neyse, öylesine hiddetliyim. Yol boyu son durağın Harem olacağından hiç söz eden olmadı. Ansızın gelen felâketler gibi birden meydanda bırakıliverdik. O soğukta, birkaç ihtiyar nine ve dedenin büzülüp titreyen hali, garip bakışları; çocuklu kadın yolcuların duvar diplerinde kuş gibi yavrularına kanat germeleri, uykunun kollarından kendilerini sıyıramamış genç ve orta yaşlı yolcuların şefkate muhtaç mahmurluğu ve betonun üzerine sadece bir gazete sererek bir iki köpekle koyun koyuna kıvrılıp yatmış sahipsiz garip insanlar, mesela, benim tuzu biberi oluyor. Kızdıkça kızıyorum. Sadece bu olaya değil. Bütün suçlulara, bütün kötülüklere. Diş etlerim de kaşındıkça kaşınıyor. Mutlaka bir şeyler yapmalıyım. Beni genişletecek, ferahlatacak, sevdiğim hareketler falan. Ne yapsam? Ne yapsam? Evet! Evet, evet!

İki şeyi çok severim. Başkalarını dinlemek ve başkalarını seyretmek. İkisi de bana çok dost kazandırdı. Günümüzün insanı kendisini anlayıp hak verecek birisi şöyle dursun kendisini dinleyecek doğrudürüst bir muhatap dahi bulamıyor. Mecburen kendisini yine kendisi dinlemek zorunda kalıyor. Onun için etrafımızdan: «Kardeşim, bunca yıldır bir dakikacık oturup da başımı dinleyemedim. Yahu nedir benim günahım Allahaşkına! Kırk yılda bir kendimi dinleyim canım. Olmaz ki bu kadar. Başımızdan geçenler, pişmiş tavuğun başından geçmiyor azizim. Bir telaş, bir telâş! İlâllah şu hayatın elinden. Böyle olacağını bilseydim dünyaya gelmezdim be.» kabilinden şikayetler duyarız. Arasıra biz de başkalarına benzeri sıkıntılarımız için dert yanarız. Demek oluyor ki, günümüzün insanı, ne başkaları tarafından dinleniyor; ne de kendisini dinleyebiliyor. Şimdiye kadar olan tecrübelerimden elde ettiğim tespit şu: Dostluğunu kazanmak istediklerimizi dinlemesini de bilmeliyiz. Yahut, en yakın dostlarımız, kendilerini en güzel dinlediğimiz, dinleyebildiğimiz insanlar.

Sizler de hiç yaptınız mı bilmiyorum? Şartlar zorladığı için değil, hiç bir menfaat beklemeden falancayı dinleyeyim diye sohbetine gittiğiniz oldu mu? Sırf iyilik ve insanlık duyguları için, merhabasını alıp dertlerini dinlemek için muha-

tabi olduklarınız oldu mu? İnanın, en onulmaz yaraları, çare bulunmaz dertleri olanları dinleyiniz; hiç bir maddi fayda sağlamadığınız halde ayrılırken, ferahladığını ve size minnettar kaldığını göreceksiniz. Meselenin psişik izahı bir tarafa, geçen her saniyede, derdi bin bir iken bin beş yüz olan toplumumuzun mutluluğu için üzerimize düşen asgari vazife bu olmalı sanırım. Başkalarını dinlemek ve başkalarını seyretmek.

Dinlemek ve seyretmek, ancak sevmekle mümkün. İnsanımızı seviyorsak bu dediklerimizi yapabiliriz. Yoksa bizim için tek yol vardır: Ego'nun göz gözü görmeyen karanlık uçurumları.

Dinlemek, bize başka dünyaları yahut başkalarının dünyalarını, seyretmek de içimizdeki dünyaları veya kendimizi öğretir. Böylelikle dışımızdakileri ve içimizdekileri tanımaya ilk adım atmış oluruz. Sosyoloji yönünden insanın en belirgin karakteristiği olan düşünceye de ilk adımdır bu. Mutluluğa da ilk adımdır.

Mutluluk, sevgi ve fedakârlıkla yanyanadır. Birbirinden ayrılmazlar. Birisi olmadan diğerlerinin olmasına imkân yoktur. Seven ve fedakâr olan insan kendisini aşmış demektir. Milletlerin veya toplumların en mutlu çağları, fertlerinin birbirlerine olan sevgilerinin, fedakârlıklarının en yüksek seviyede olduğu zamanlardır. Eğer bugün mutlu olmak istiyorsak, insanımızı sevmeli ve uğrunda fedakârlık yapabilmeliyiz. Hatalarımızı sevgiyle yuyalım. İnsanımıza karşı yağmur gibi olmalıyız. Her şeyimizi dökerek ve bütün kirleri yıkayarak, bütün toprakları ıslayarak.

O gece salondakilerin üzerinde birer birer durdu gözlerim. Nihayet, pardösüsünün altında al kadifeden ceketi, açık mavi bulucini, boyunlu ince siyah yün kazağı, hayli uzamış sakalı, uzun zamandır taranmadığı belli darmadağın saçlarıyla içimizden birisine takıldım. Sol ayağını sağ ayağının dışına atmış, duvara omuz vermişti. Sol eli pardösüsünün cebinde, çenesi sağ elinin ayasındaydı. Gözleri yerde, parmak uçları kirpikleriyle oynuyordu. İki kaşının arasında, alnına doğru, çehreye, düşünce ve hüzün veren muska biçiminde bir kabarıklık vardı. Yakınında birkaç tur attım. Oralı bile olmadı. Sabit bir nazar ve gözleri hep yerde. Yolcular arasında görmemiştim. Geceyi iskelede geçirecek garibanlara da benzemiyordu. Vurgun yemiş sazan balığı gibi dalgalar onu bir köşeye atıvermişti işte. Ölgün ölgün melil melil düşünüyordu. Ya voltajı düşük ışıktan öyle görünüyordu yahut gerçekten gözleri buğuluydu. Belki de bir iki damla yaş bile birikmişti pınarlarında. Nerdeyse sürtünerek geçeceğim yanından yine farkında değil. Volta atarken parmaklarım arasından kayıp giden, kıvrılıp dönen, bükülen şakşakın sesleri de uyandırmıyor. Artık sabrım kalmadı. Kendi kendimle konuşuyorum:

— Aaahh ah! Yarabbi nedir başıma gelenler? Suçum ne? Neden böyle oluyor anlayamıyorum.

Yanından geçerken kaşlarını kaldırdığını, göz ucuyla baktığını, başını arkamdan çevirdiğini sanıyorum. Belki de hâlâ kendi aleminde. Bayağı heyecanlanıyorum. Yaklaşınca biraz daha yüksek sesle:

— Halbuki bütün ümitlerimi ona bağlamıştım.

***

Ferit Bey'le tanışalı altı saati geçti. İsmi Ferit'miş. Kullandığım metot meyvesini verdi. O için için inliyordu, ben sesli sesli yandım - tutuştum. Biraz geç olduysa da o kadar güç olmadı. Ona ben bir hikâye uydurdum. O da bana hayatını anlattı. Hem iskelenin salonunda rahat konuşamadığımız için şöyle bir sabahçı kavvesi aramaya çıktık. Şurası burası derken Üsküdar'a kadar indik. Yolda karşımızdan gelen seyyar bir börekçiden börek aldık. «Hayatımda yediğim en tatlı börekti. bu.» dedi. Kahvede, böreğin üstüne çay da içince sohbetimiz koyulaştı. Sabah gidip kahvaltı yaptık. Ben piyadeydim o da piyade. Öyle iki arkadaş oldu ki Ferit Bey'le, nerde akşam olsa orda sabah edecektik. Dünya yanıp yıkılsa altında bir hasırımız kalmayacaktı. Ha-

va geceki soğuğa inat kabak çiçeği gibi açtı. Deniz bile bu değişikliğe sevinmiş, gözler kamaşmış. Dalgaları bir aşağı bir yukarı ine çıka güneşin ışıklarıyla oynaşıyor. Sanki gitmeyi unutarak tek tük ortalıkta kalıp şaşkın şaşkın uçuşan göçmen kuşların yazı hazırlatması gibi güneş, tereddütle yükseliyor gökyüzüne. Soğuğa tahammül edemiyerek tüyünü teleğini döken ve yavaş yavaş ölüme hazırlanan kuşlar gibi kolu kanadı kırık, bütün sıcağını lapır lapır yeryüzüne dökerek gögün doğusundan batısına hasta ve zaif bir hızla göç etmeye çalışıyor.

Pardesüler çoktan çekilmez olmaya başladı. Ceketler bile omuzlarımızda. Deniz kenarında bir saattir dolaşıyoruz' O ceplerinden bir sürü gazete küpürü çıkarıp oku diye birer birer veriyor. Okuyorum hepsini. «Bakınız şu çok enteresan değil mi?»diyor. «Bunun için ta adamın yanına gitim, çocuklarını gördüm. Elimden bir şey gelmez ki, Lütfen sesli okur musunuz?» Okuyorum:

«KAYIP ARANIYOR

«Yanda resmi görülen eşim Melahat Değerli sekiz aydan beri kayıptır. Görenlerin, tanıyanların ve yerini bilenlerin insaniyet namına aşağıdaki adresime veya telefon numarasına bildirmelerini rica ederim.

«Bu konuda bana yardımı dokunanlar memnun edilecektir.

«Eşi Birol Değerli.»

Sonra cebinden bir mektup çıkarıyor. Acemice yazılmış bir mektup. Pörsümüş. Kıvrıntılarından incelmiş, ezilmiş, kirlenmiş. «Üç aydır cebimde geziyor. Belki her gün okudum onu.» diyor Ferit Bey. Göz gezdiriyorum.

«Melahat sevgilim, artık seni dögmeyeceğim. Bir tek kötü sözüm bile olmayacak. N'olursun, bizi çok perişan ettin. Çocuklar sersefil. Onlarda senin kanın da var. Hiç gönlün onları da çekmiyor mu? Bana acımazsan yavrucuklara acı. Küçük kızımız Nurcan'la ortanca oğlumuz Can ateşler içinde hasta yatıyor. Tahsin'le Suzan: 'Annemiz nere gitti baba?' diye soruyorlar. Gelecek yavrularım diyorum. Senin durumunu onlara anlatmaktan utanıyorum. Şimdi öğrenirlerse, yarın büyüyünce annelerinin bu yolda olması hayatları boyu ağır gelir onlara. Bilmelerini istemiyorum. O seni ilelebet eş etmez sevgilim. Yarın bir köşeye atıverir. Biliyorsun şimdiye kadar daima ben haklı oldum. Biliyorum genç de haklıyım. Fakat anladım ki haklı olmak her şeyi halletmiyor. Haklı olduğum halde önünde boyun eğiyorum. Haksız olan benim, kötü olan benim. Eğer: 'Varırsam beni beğenmez, kabul etmez.» diye geri dönmeyi kendine yediremiyorsan, gururun kırılıyorsa, çekinme gel. Başımın üstünde yerin var. Artık ar damarım çatladı. Yüzsüzlüğü ele aldım sevgilim. Cinnet getirdiğim günler geride kaldı. Başıma en büyük felâketi getirip kaçtığın gün bu satırları sana yazamazdım. O zaman hâlâ bu felâketten kurtulabileceğim ümidi vardı. Belki polisi neden peşimize düşürmedin diye merak ediyorsundur. Düşünmedim değil. Fakat polis size ne yapabilirdi, nerde bulabilirdi? Kanun hakkınızdan ne kadar gelebilirdi? Sen polis copuyla eve dönsen yahut ikiniz de hapishaneye girseniz n'olacaktı? Yıkılan saraylar yeniden mi kurulacaktı? O zaman Tahsin'le Suzan'a ne diyecektim? Onlar seni görecekler, peşini bir türlü bırakmayacaklardı. Rezillik tüketecekti. Rüyalarımda ikinizi de kaç kere kestim, doğradım, öldürdüm. Bir keresinde, Suzan'la Tahsin bağırtımdan uyanıp ağlaşıyorlarmış da haberim, ikisi de gözyaşlarıyla «baba baba!» diye bana korkularından sarılınca oldu. Yüzlerini bir görmeliydin sevgilim. Kaçarken iyi ki tabancamı da alıp götürmüşsün. Yoksa bu yavrucuklar, anasını babasını yılan yemiş serçe cücükleri gibi kimsesiz sokak ortasında kalırlardı da bu bana ikinci bir felâket olurdu. Biliyorum ki sizin cezanız ancak ölümdür. İntikamım bu dünyada ancak böyle alınabilir. Fakat kolum kanadım kırık. Şu beş kadersiz kolumu kanadımı kırdı. Sizi Allah'a havale ediyorum. Rabbim versin cezanızı. O, toz zerreciği kadar kimsenin hakkını kimseye geçirmez. Seni affetmedim. Lâkin

BEKLENEN HAYAT

Bekir Can ÇABUK

Yerin, göğün, denizlerin,
Dâvâ eri yiğitlerin,
Sevgiyle bakan gözlerin,
Beklediği bir hayat var.

Gönülsüz akan suların,
Kıraçlaşan toprakların
Günsüz solan yaprakların
Beklediği bir hayat var.

Aşkı, sevdayı bilenin,
Sabrıyla dağ devirenin,
Bu fikre gönül verenin
Beklediği bir hayat var.

Milet - İlyas Bey Camii. (Engin Uludağ'dan)

gelmen için yalvarıyorum. Ayağının toprağı olayım gel artık. Yuvamızın sana ihtiyacı var sevgilim. O adamın ise sana ihtiyacı yok. Kullanıp kullanıp da atacak bir kenara, hâlâ anlamadın mı?

«Sevgilim, seni kendim için istemiyorum. Ben artık ölünceye kadar mutlu olamam. Yüreğim o kadar geniş değil. N'apayım ki bu canı bu tenden almak benim elimde değil. Üstelik bu ten de beş kadersizime lâzım. Kader bize beş kadersiz verdi. İstiyorum ki onlar anasız büyümesinler. Yuvamıza dön. Senden kadınlık istemiyorum, analık istiyorum. Terketme yavrularını. Sen ana değil misin, terketme gayrı bu sabileri. Daha fazla bekletme beni. Bekledikçe eziliyorum. Ezildikce tahammülüm kalmıyor. Köpek olup boynuma tasma bağlatıp sokaklarda ona buna kuyruk sallasaydım inan bundan daha iyi olurdu. Köpeksem köpekliğimi bilirdim. Neyse köpeklik onu yapardım. Şimdi insanım diyorum, insanlığımı yapamıyorum, yaptıramıyorum. Yerin dibine batsın her şey. Hiç bir şeyi gözüm görmüyor artık. Bir bıçak saplasalar aha şu kara bağrıma, bir damla kan çıkmaz. Düşünmekten kanım iliğim kurudu. Delirmem işten bile değil. Fazla geç kalma, delirmeden gel e mi? Beş masumun gözü yollarda. Hep büyük annesigilden annelerinin dönmesini bekliyorlar. 'Büyük annemize bizi niye götürmedi baba, annem?' diyorlar. Büyük anneniz hastaymış yavrum. Anneniz ona bakacağı için sizi götürmedi diyorum. Gel, fazla meletme bu yavruları. Fazla meletme! Fazla meletme! Fazla meletme!

«Her şeyimi bak birer birer yazdım sana Melahat. Artık daha da gelmezsen boynum eğri, yolum doğru. Kalımlı gidimli dünyada, üç günlük ömür de geçer. Üç ay yolunu beklerim. Geldin geldin; gelmezsen, uzun yıllar geçip tanınmaz

elbet. Mevlâm beterin beterinden saklasın. Belki de böylesi hayırlıdır derim. hale gelmedikten, unutulmadıktan sonra semtime-sakinliğime ayak basma. Ben teş kadersizime, anneniz, büyük anneniz-gilde ölmüş der gözyaşlarını silerim. Allah, sabırlarını bol eder, ömürlerini de uzun eylerse, kendilerini temiz bir ananın ve babanın çocukları sanarak mürüvvete erip başlarını kurtarırlarsa, ben de çektiğim çileleri unuturum. Gözlerim açık gitmez.

«Sevgilim, işte her şey ayan-beyan. Kılıç senin elinde. İster o yandan kes, ister bu yandan...»

Elleri arkasında, gözleri, Sultanahmet tarafında ufukları tarayarak süzgün, bir kaşı kalkık, ağzı hayalinden konuştuklarına meçhul duyguları için bir tik yaptıktan sonra Ferit Bey:

— Geri gelir mi Melahat?

— Bilmem?

— Ben biliyorum.

— Gelir mi?

— Gelmez.

— Neden?

— Vardığımda Birol, Melahat'ın adresini henüz bulamamıştı. Hem de ben bu mektubu ondan çaldım.

— Niçin?

— Birincide beni tersledi. Hiç bir şey anlatmadı. İkinci defa tekrar vardığımda evde büyük iki çocuğu vardı. Oynaşıyorlardı. Oturup bekledim gelmesini. Bu ara duvardaki ceketi gözüme ilişti. Kendimi yenemeyerek ceplerini karıştırdım. Ajan gibi. Bu mektubu bulunca da hırsız gibi sıvıştım.

— Yenisini yazamaz mı?

— Yazabilir yahut yazamaz.

— Sebep?

— Yazamaz. Çünkü, büyük bir irade ister. Yazması demek olayları tekrar yaşaması demek. Cesaret meselesi. Belki pişman olur da döner diye bekler.

— Beklemez.

— Asıl dikkatimi çeken nedir, biliyor musunuz?

— Hayır.

— Elinizde olan okuduklarınızın ve cebimde olan okumadıklarımızın hikâyelerini anlatsam, ciltler dolusu roman olur.

— Yazsanıza.

— O benim işim değil.

— Ya?

— Benim için olayların suçluları, sebepleri ve tedavileri mühim. Düşünüyorum da, her gün gazetelerde ilân edilen veya edilmiyen, edilemiyen yüzlerce kayıp var toplumumuzda. Her gün ve durmadan kaybediyoruz. Üstelik hiç birisi geri dönmüyor ve tedavisi de yapılamıyor. Artıyor ve çoğalıyor.

— Haklısınız.

— Eğer suç yahut bir problem, ne denirse densin menfi bir olay, sayısı her gün gözlerimizi rahatsız edecek kadar çoğalıyorsa, bu durumda suçlular tek başlarına mesul tutulup cezalandırılamazlar. Hem asıl suç o zaman işlenmiş olur.

— Enteresan!

— Enteresan, zira, çok tezahür eden ve toplumun her kesitinde baş gösteren sıkıntıların, daha bütünüyle buhranın failleri fertler ve aileler olamaz. Suçlu, ferdin, ailenin ve toplumun her anını kontrol eden hayat tarzıdır. Her üçünü de müesseseleriyle organize edip sevkeden sistemdir. Eğer ilişkilerimiz, mutluluğumuzu yok edecek tezatları bünyesinde barındırıyorsa bu, sistemin bizim her türlü hareketimiz için koyduğu ve uymak mecburiyetinde kaldığımız değerlerinin yanlış ve eksik olduğunu gösterir. Al, al oku şunları. İyi oku. Al!

Bir sürü küpür:

«KAYIP ARANIYOR'

«Yanda resmi görülen kızım NERMİN ÖZYURT, bundan üç hafta önce cuma günü evden çıkmış ve bir daha dönmemiştir. Kendisinin hayatından endişe duymaktayız. Her kusurunu affetmeye razıyım. Kaybolduğundan ötürü üzüntüden hastalandığım kızımı gören ve bilenlerin insaniyet namına şu adrese bildirmeleri rica olunur.

«Annesi Hikmet Çalışkankol»

«KAYIP ARANIYOR

«Yanda resmi görülen 1958 doğumlu TEMEL GÜNDOĞDU, 4.1.1973 tarihinden

beri kayıptır. Kendisini görenlerin ve adresini bilenlerin aşağıdaki adresime bildirmeleri, insaniyet namına rica olunur. Oğlum evine dön. Bizleri çok perişan ve üzüntü içinde bıraktın. Acele evine dön.

«Babası Ali Osman Gündoğdu.»

«KAYIP ARANIYOR

«Oğlum Ertuğrul, seni affettik. Evine dön. Bize derslerinden çok sen lâzımsın.

«Babası Cafer Öcal.»

«KAYIP ARANIYOR

«Kızım Işık, evi terkettiğinden beri üzgünüz. Annen ve kardeşlerin perişan. Seni affettik. Acele dönmeni bekliyoruz. Yerini bilenlerin bildirmeleri rica olunur.

«Mustafa Yaşayan»

— Okumakla bitmez. Her birisinin ayrı bir macerası var. Bir aydır bunların peşindeyim.

— Müsaadenizle, özel bir soru sorabilir miyim Ferit Bey?

— Rica ederim, buyrun!

— Gecenin o saatinde iskelede ne arıyordunuz?

— Cevap vermesem olmaz mı?

— Kızarım.

— Niçin?

— Siz Birol'a niçin kızmıştınız?

— Peki peki, alın öyleyse şunları da okuyun.

İki küpür daha verdi elime:

«KAYIP ARANIYOR

«Fotoğrafını gördüğünüz oğlumuz Dr. FERİT MİHENKÇİ bir aydır kayıptır. Yerini bilenler, aşağıdaki telefon numaramıza bildirirlerse nakden memnun edileceklerdir.

«Annesi Güler, babası Naim.»

«KAYIP ARANIYOR

«Mesai arkadaşımız FERİT MİHENKÇİ bir aydır kayıptır. Yanda fotoğrafı bulunan arkadaşımızın yerini bildirenleri memnun edeceğiz

«....., Psikiatri Kliniği Doktorları.»

— Bir şey anlamadınız değil mi?

— Maalesef öyle.

— Anlatayım. İki ay öncesinde, gazetelerdeki «KAYIP ARANIYOR» ilânları dikkatimi çekti. Bir ay hep onları kesip biriktirdim. Bu arada kafamda, belki yüzlerce defa tekrarladığımız «kayıp» mefhumu yerleşti. Hem kaybolmaya, hem de bu konuda bir araştırma yapmaya meyakım arttıkça arttı. Bunun için ne klinikten izin alabilirdim, ne de işimi bırakıp hem para getirmeyen hem de pratikte faydası az olduğundan, ikisi de doktor olan ve beraber kaldığım, üstelik şimdiye kadar da hiç sözlerinden çıkmadığım annem ve babam da bu işe rıza göstermezlerdi. En sonunda ve hayatımda ilk defa kendi düşünceme ölçüler tespit etmek için kendi kendime karar verip kayboldum.

— Bir aydır da kayıpsınız yani?

— Evet, bir aydır kayıbım ve kaybolduğuma da çok memnunum. Ama artık bulunacağım.

— İzlenimlerinizi bana da anlatır mısınız?

— Önce elimdeki adresleri aradım. Tespitlerimi onlar üzerinde yaptım. Bütün bunlar gündüz oluyordu. Nihayet gece dolaşmak da aklıma geldi. Dikkatimi şu çekti. Toplumumuzda iki türlü kayıp var. Bir, gündüz aranılıp, gazetelere ilânı verilebilecek ve bulunma, geri dönme, kazanılma ihtimali bulunan kayıplar. İki, kaybolmuş, artık arayanı soranı olmayan, ezilip gitmiş, güç bela ve bin bir mihnetle hayatını idame ettiren, sinekler gibi çöplüklerden beslenenler. Onlar, belirttiğimiz suçlunun gözlerden ırak olması için karanlıklara itiverdiği garipler. Gece kuşları. Gecenin siyah toprağıyla üzerlerini örteleyiverdiği canlı cesetler. Gündüz kalabalıklarda kayboluyorlar, gece karanlıklarda. İlelebet kaybolmak kaderleri. Arayanları yok. Gazetelerde ilânları da çıkmıyor. Onlar için şehir ve insanlar, taş yığınları gibi. İrili ufaklı, bölük pörçük yüzlerce, binlerce taş arasında yıkılmadan, düşmeden dolaşmaya gayret ediyorlar. Arasıra ya çok büyük bir kayanın yahut küçük bir taşın önünde durup merhamet dileniyorlar. Taş bu. Taşlardan merha-

met çıkar mı? Onlar için toplum, lavlarının taşlaştığı ve arasıra da ateş püskürten koskoca bir krater. Nasılsa bir gezegenden düşüvermişler oraya. Her kuşak yeni bir lav nöbeti sanki. Önce her şeyi ama her şeyi yakıyorlar, sonra taşlaşıyorlar. Peşlerinden gelen kuşaklar da aynı yolu takip ediyor. Bir baca eritip fışkırtıyor. Önce yakıyorlar, sonra taşlaşıyorlar. Deli gönül coşup da diyor ki:

Her gün bir tarafından ateş yağan ve her gün bir tarafından taşlaşan, psikiyatri kliniklerinde iki sene sonrası için randevu verilen bir sistemde ayda on beş bin lira kazanıp da doktorluk yapmak iş değil. Batayiğitlik o ki, toprakları üstünde bir tek inleyeni bulunmayan ve bir tek avuç açanı olmayan devletin doktoru olabilmek. Hastahaneler her gün bir ölçüde, yapabildiği kadar ancak binlerini diriltmeye çalışıyor. Fakat toplumda her gün milyonları eriyor, taşlaşıyor. Ama elinizden ne gelir diye sorabilirsiniz. Biliyorum ve tek başımayım. Üstelik gerçeğin sadece bir kerecik tayfını görebildim. Küçüklüğümden beri hülyamda bir büyük adam olma emeli vardı. Şimdi daha iyi anlıyorum ki büyük adam, ne doktor olan, ne mühendis olan, ne filanca diplomayı alan ne de falanca mevkide oturan. Büyük adam: Devletine sahip çıkan insan. Kim bunu yapabiliyorsa büyük adam o. O yolun dışında hiç bir mevkinin insanı ondan büyük değil, kıymetli değil, şerefli değil. Şimdi devlet kuranların ihtişamını daha iyi kavrıyorum. Onlar ulu dağlar gibi. Doruklarında batman batman beyaz zümrüt taclar taşıyorlar. Bir aydır dolaşıyorum. Kaybolan kaybolup gidiyor. Geri dönen yok. Hırsız bir baca, bir krater bacası, yanına yaklaşanları çekiyor, çalıp götürüyor, derinliklerinde kaybediyor. Eritip püskürtüyor, yakıyor, taşlaştırıyor. Denilebilir ki bu kraterden kurtulmak mümkün mü? Yahut ağzı kapatılabilinir mi? Lavları ta özünden söndürülebilinir mi? Bilmiyorum? Bildiğim, tarihte bundan çok çok muhteşemleri yerle bir edilmiş. Şimdi sadece tozlu kitap sayfalarında adlarından başka bir şeyleri kalmamış. Demekki mümkün. Arıyorum, kayıp mı arıyorum, kendimi mi arıyorum, devlet mi arıyorum bilemem. Fakat bende olmayan, bizde olmayan, toplumumuzda olmayan, belki kaybettiğimiz, yalnız mutlaka gelmesi lâzım gelen, bizim olması lâzım gelen bir şeylerin peşine düşer bibi olduğumu seziyorum. Bir depresyon değil bu. Belki bir değişim henüz yönünü tayin edemediğim. Şimdilik hoşuma giden, belki ilerde tahmin edemediğim kadar zorlukları olacak. Yalnızım, gücüm yok gibi, kararım bile bilurlaşmamış. Bir yığın soru kargımda. Kim bilir, altından kalkabilir miyim? Bu değişimin sonu ne olur? Mechul! Mechule açılan bir gemi gibiyim? Bu seferden nasıl dönerim? O da mechul. İçimde garip, acaip, zevkler. le acılarla karışık bir ümit var.

— [illegible]

— Neden hep siz sustunuz da ben konuştum.

— [illegible]

— Müsaadenizle özel bir soruyu da ben size sorabilir miyim?

— Estağfurullah, buyrun!

— Siz bunca saattir yanımda ne arıyorsunuz?

— Sizi!

— Beni mi?

— Anlamadınız değil mi? Anlatayım. Siz veya bir başkası. Hepimizin ortak bir ismi var: «İçimizden Birisi.» Hepimizin ortak bir yanı var: «İçimizden Birisi.» Yahut kırk milyonun arasında dolaşan birisi var. Her an hepimizle muhatap olan, lâkin kendisiyle çok az konuşabildiğimiz: «İçimizden Birisi.» Ben sizi yahut İçimizden Birisi'ni arıyordum.

— Buldunuz mu?

— Buldum.

— Haydi öyleyse gidelim.

— Nereye?

— Kayıp aramaya.

Elele tutuştuk ve çocuklar gibi şen şakrak yürüdük...

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

BEKLENEN KİTAP ÇIKTI!

TÜRKİSTAN

RUSYA VE ÇİN ARASINDA

DR. BAYMİRZA HAYİT'İN BU DEĞERLİ ESERİ, TÜRKİYE'DE KONUSUNDAKİ BOŞLUĞU DOLDURACAK, VE KÜTÜPHANENİZİN EN DEĞERLİ KİTAPLARINDAN BİRİSİ OLACAKTIR

Fiyatı: Ciltli 70 Lira, Ciltsiz 60 Lira

MİLLÎ HİKÂYELER DEMETİ - 5

GÜN AKŞAM OLDU

ÇIKIYOR!

İSTEME ADRESİ : **OTAĞ YAYINEVİ**

Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10
Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

Haziran 1975
CİLT : IV
42

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim OKAN

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Haziran 1975

Cilt: IV — Sayı: 42

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

KADIN ÖZEL SAYISI

İÇİNDEKİLER

1 — «Dünya Kadın Yılına Bakarken...
PINAR

2 — Analık İçin Dediler ki...
FİLİZ AKIN
NAİLE AKINCI
SAMİHA AYVERDİ
SEVİNÇ ÇOKUM
ESMERAY
NEDRET GÜVEN
HÜMEYRA
ÇOLPAN İLHAN
HÜLYA KOÇYİĞİT
BEDİA MUVAHHİT
MÜNEVVER TOLU
TÜRKAN ŞORAY
GÖNÜL YAZAR

3 — Çocuksuz Çiçeksiz ve [illegible]nası
AHMET TAŞGETİREN

4 — Bir Anketin Değerlendirilmesi
M. ALİ TAŞÇI

5 — Kadın ve Edebiyat
M. AKİF DAĞBEŞİ

6 — Kırk Gün Kırk Gece
ALİ ÇYURU

7 — Feminizm Üzerine..
MEHMET BÖLÜKOĞLU

8 — Dedem Korkut Söylemiş...

9 — Anneme
AŞIK ASLI BAL

10 — Tutsak Umutlar
M. AKİF A

PINAR'DAN

«DÜNYA KADIN YILI»NA BAKARKEN...

Birleşmiş Milletler'e bağlı UNESCO, 1975 yılını, «Dünya Kadın Yılı» olarak kabul ve ilân etti. Birleşmiş Milletler'e bağlı ülkeler, bu yılı dünya kadınlığının özgürlüğünde bir atılım vesilesi olarak değerlendirmek durumundalar. Gösteriler, konferanslar, seminerler, sergiler, açıkoturumlar, bildiriler, broşürler hep kadın için, kadın üzerine...

UNESCO'yu yöneten siyasi - ekonomik - sosyal grupların, dünya kadınlığının «hürriyetsizliği»ni hareketlerine temel olarak aldıkları; ve bu durumu ortadan kaldırmak için özellikle «ekonomik ve cinsi alanda hürriyet» sloganıyla ortaya çıktıkları söylenebilir. Gerçekte de UNESCO güdümlü hareketlerdeki genel hava, «cinsel özgürlük - ekonomik özgürlük» terimleriyle özetlenmektedir. Bundan çıkan sonuç şudur: UNESCO'ya göre, dünya kadınlığının belli başlı problemleri ekonomik ve cinsi alanda toplanmaktadır. Problemler, değişik tesirlerle, kadınların cinsi ve ekonomik haklarının engellenmesinden doğmaktadır. Eğer kadınların önüne dikilen cinsi ve ekonomik duvarlar kaldırılırsa; kadınların çekmekte bulundukları ıstırap da son bulur.

Dünya kadınlığının birtakım problemlerin altında ezildiği noktasından hareketle «Dünya Kadın Yılı» tarzında bir aksiyon geliştirmek, faydalı bir teşebbüstür. Fakat bu teşebbüs eksiktir. Probleme yaklaşmanın niteliğini ayrıca değerlendireceğiz. Başlıbaşına teşebbüsün ismi tartışılmaya açık bir nitelik arzetmektedir. Bunalım içinde olmak bakımından hiç bir ayıraç, kadın ve erkek arasında fark bulamaz. Dünyada kadınların da erkeklerin de «mutluyum» diyenleri vardır. Aynı şekilde dünya kadınlığına eş bir yekün de problemli - bunalan erkek de bulunmaktadır. UNESCO nun ve benzeri beynelmilel organizasyonların «Dünya Erkekler Yılı» tarzında bir teşebbüse girişmeyeceklerini tahmin etmek ise güç değildir.

20. Yüzyıl dünyasının en acı gerçeği şudur: İnsan kadınıyla erkeğiyle bunalmaktadır. Çağda insan varlığı problemlerle yutulmak üzeredir. «Kadın mutsuzdur da erkek mutludur» diyenler, kötü niyetli, insanlığın ve kadının geleceği üzerinde karanlık hesapları bulunan maskeli - maskesiz çevrelerdir. Adına mutluluk kafe eden azınlıkların insanlığının bile kokuştuğu çağımızda kadınla erkeği mutsuzluk cihetinden hangi ölçü ayırabilir?

UNESCO'nun, «Dünya Kadın Yılı» klişesi altında insanlığın bir kesimini özel bir ilgiye lâyık gören teşebbüsü eleştirilse bile, belli bir anlama kavuşturulup, değerlendirilebilir de. Bu mümkündür. Fakat önce, feminist hareketle birlikte başlayan ekonomik ve cinsi özgürlük isteğinin dünya kadınlığını hangi noktaya getirdiğini gözlememizde fayda bulunmaktadır. Herhangi bir fikrin veya teklifin insanlık bakımından değerini, belli bir dönemde uygulama alanına akseden tarafları ve bunun sonuçları ile ölçmek mümkündür. Kadın özgürlüğü hareketinin sonuçları da, bu fikir hakkında şuurumuzu doyuracak sonuçlar vermiştir. Zaten UNESCO'NUN hareketinin, kadının aile içindeki analık pozisyonu bozulmamış toplumlara —bu toplumlar, UNESCO'nun gözünde kadının cinsel - ekonomik özgürlüğüne kavuşamadığı

toplumlardır— olduğu kadar, bir süredir, cinsî ve ekonomik alanda geniş bir özgürlük sahibi olduklarına inanılan toplumlara da yönelik olması, ilgi çekici bir değerlendirme konusudur.

UNESCO'NUN hareketinin, kadının çözülme vetiresinin doruğuna çıktığı toplumlar için; ve hastalık belirtileri taşımakla birlikte, aile - kadın ilişkilerinde belirli bir sağlık emaresi gösteren toplumlar için olmak üzere iki yönlü değerlendirilmesine gerek vardır. Birinci toplumlar, kadın özgürlüğü gibi, mücerred bir sloganın inisiyatifinde, Batı'da keskin çizgiler halinde görülen, kadının cinsî ve ekonomik metalaşması olayına şahit olmuşlardır. Kadın özgürlüğü sloğanı, «kadını ekonomik ve cinsî özgürlüğüne kavuşturacağım» vaadi arkasında, onu ailenin ekonomik bütünlüğünden koparmış; meşrû ve sağlıklı cinsî yapısından tecrid etmiştir. Kadına bunlar «mutlu» olacaksın» elma şekeriyle yaptırılmıştır.

Sorulmalıdır: Aile dışında kadın nedir? Aile dışında kadının ekonomik fonksiyonu ne anlam ifade eder? Aile dışında kadının ekonomik çabalarının gayesi ne olabilir? Yine sorulmalıdır: Aile dışındaki bir cinsî özgürlük, kadını nereye götürür? Meşrû cinsel isteklerin tatmin zemini aile değilse, neresidir? Bizzat erkek için, aile dışında bir cinsel özgürlük, —realitenin iğrenç bataklığından uzaklaşırsak— insanî midir? Bu, erkek için insanî karşılanamazken, çok daha hassas ve kompleks bir yapı arzeden kadın için nasıl düşünülebilir? Sanayi inkılâbından bu yana kadın özgürlüğüne müstesna bir kıymet veren Batı'da kadının bugünkü halini UNESCO da yüz güldürücü bulamamış olacak ki, sanayi ve teknolojide zirveyi yaşayan bu toplumları faaliyet alanı içine alıyor. Yani, kadın özgürlüğü hareketinin yığdığı pislikleri, bir başka kadın özgürlüğü hareketi, aynı sloganları tekrarlayarak temizlemek istiyor. «Kadın ekonomik bakımdan hür olmalıdır» dendi. Kadın fabrikada işçi, makinada dişli oldu. «Kadın cinsel bakımdan hür olmalıdır» dendi. Aileden çıktı kadın. Aşkı, sevgisi, cinsel varlığı sokak metaı haline geldi. Acı gerçek budur. Ve eğer Batı'da, bugün, kadının ekonomik ve cinsî hürriyetinden bahsedilecekse, bu durumu, daha insanî bir dünya içinde değiştirmekten başka hangi gayeyi taşıyabilir? Batı'da kadın özgürlüğü hareketi, kendi kendini inkâr hareketidir. Başka olamaz. Batı kadınının, bugünkü bunalımlı durumunu hazırlayan, sakat bir anlayıştan beslenen kadın özgürlüğü hareketidir. Mevcut durumu düzeltmek için girişilecek harekete de kadın özgürlüğü hareketi adı verilebilir. Fakat bu harekete kaynaklık edecek düşünce herhalde farklı olmalıdır.

UNESCO'nun hareketinin aile - kadın ilişkileri henüz tam bozulmamış toplumlara —Türk toplumu gibi— yönelik yanını, Batı'daki sonuçlarını gördükten sonra, bir saldırı olarak nitelemek gerekir. Feminist hareket, Batı kadınına, bugünkü acılı sonu getirmiştir. Batı kadını, şimdi yeniden özgürlük ışığı aramaktadır. Türk toplumu ve benzeri toplumlardaki kadın, ilk elde, Batı kadınının bugünkü haline getirilme tehdidi altındadır. Dünyanın gerçek emperyalistleri, Batı-Sovyet bloklarının patronları, hâlâ dirilik emareleri taşıyan ve geleceğin mutlu dünyasının tarlası olacak olan tarihin sağlam toplumlarına cazip ambalajlar içinde dinamit kalıpları sunmaktadırlar. Bunlar, bu sağlam topraklı toplumlarda müsait ortam bulur da patlarlarsa; ana imha olacak, baba imha olacak, geleceğin özeti olan çocuk imha olacak. Kadın özgürlüğü hareketinin bizim toplumumuza yönelen ucu, hiç bir müsbet niyet taşımamaktadır.

Bu anlattıklarımızdan çıkacak sonuç, bugün, UNESCO'nun öncülük ettiği kadın özgürlüğü hareketinin insanlık bakımından hiç bir fayda sağlayamayacağı şeklindedir. İnsanlığın bir kesiminin —bütüne bağlı olarak— ıstırabını ele almak, sarıp sarmalamak için modeller ortaya koymak güzel. Fakat ilk yapılacak şey, sahip

çıkmak istediğimiz insan unsurunun niteliklerini doğru tesbit etmektir. Kadın üzerine söylenen şunca sözün, ileri sürülen şunca projenin, sonunda aşağılık bir et ve cazibe sömürüsüne dönüşmesi, kadın için neyin istenilir değerde olduğunu bilmemek veya kasten yanlış tesbit etmekten doğmaktadır.

Kadını tarif etmeden, kadın haklarından bahsedilemez. Her insan biyolojik-ideolojik bir ünitedir. Kadın da bir insandır. Her insanın, —cinsel farklılaşmanın gerektirdiği farklılıklar nazarı itibara alınarak söylenirse— sahip oldukça yüceleceği, birtakım maddi-moral özellikleri olur. Yaratıcının çizdiği kanun budur. Kadın-erkek bu kanunun içindedir. Bunlar, insanın insanlığının gerekleridir. Ve her insanın, insanlığının gereklerini hedef alan saldırılara karşı, kendisini savunmak hakkıdır. İnsan, insan olmasının gerektirdiği hiç bir haktan taviz veremez. Kadın da öyle. Ana olmak kadının hakkıdır. Bu hakka karşı yapılacak her türlü saldırı, her türlü karşı koymaya lâyıktır. Namuslu yaşamak kadının hakkıdır. Kadının namusunu hedef alan her türlü söz, yazı ve fiil tepkilerin en şiddetlisiyle kahredilmelidir. Çocuk sahibi olmak, sevmek, sevilmek, nazik muamele görmek, kendine özel bir yapısı olan bünyesini korumak, bir ailenin bütünleyici yarımı olmak, bütün bunlar kadının hakkıdır. Sağlıklı bir toplum düzeni, kadına bunları temin etmek zorundadır. Bu ve buna benzer kadın haklarının korunmadığı bir toplum düzeninde, kadın hakları ve özgürlüğü dâvâsı, en doğru anlamını bulmuş olacaktır. Fakat, her temel müessese, yolundan saptırılabilir. Kadının yaratılışından getirdiği bazı özellikleri de —ki biz bunların gereğini yerine getirmek kadar tabii bir şey olmayacağı düşüncesindeyiz— istismar mevzuu olabilir. Olmaktadır. Ve bu noktada erkekten farksızdır. İşte, kadın özgürlüğü hareketinin samimi veya istismarcı olduğu bundan sonra bahis konusu olur. Kadının hürriyetini gerçekten isteyenler, neslin devamı temel kanunu istikametine yönelmesinin gereğini yerine getirirler. Kadına bunun imkânını hazırlarlar. Bunun kutsal ocağı ise ailedir.Yolu aileye yönelmeyen kadın yanlış yolda; kadını aileye çağırmayan hareket ise, sömürücü, sapkın bir harekettir. Kadın-erkek ilişkilerini sokağa sürükleyenler, kadının, insanlığın devamı için gerekli değerlerini imhaya yönelmiş olmaktadırlar. Böyle bir yolu tutanlar, ne kadar cazip sözlerle yaklaşırlarsa yaklaşsınlar, dünya kadınlığına ihanet halindedirler. Konuyu şöylece bağlayabiliriz: Kadın haklarını savunma iddiasındaki bir hareket; önce kadını, maddi ve moral varlığı ile tesbit etmek; ondan sonra da hiç bir istismar kapısı açmadan onları korumak zorundadır. Başıboş özgürlük olamaz. Nasıl ki çocuğa, yalnız kendi kişiliğini ilgilendirmesine rağmen, elini ateşe sürme özgürlüğü tanınamazsa; nasıl ki bir insana intihar etme hakkı tanınamazsa; kadına da, bir intihar niteliği arzeden sokakta lime lime olma özgürlüğü tanınmaz. Bu özgürlük değildir zaten. Kadını sürekli sokağa çağıranlar, yollara kanlı kapanlar kurmuş olanlardır.

Pınar'ın bu sayısı, kadın özel sayısı olarak hazırlandı. Röportajları, anketleri, hikâyeleri ve incelemeleriyle orijinal bir dergi ortaya koydu arkadaşlarımız. Bu sayımızı, zevkle okuyacağınız umudundayız. Pınar'ın bu sayısını okuduktan sonra, Dünya Kadın Yılı'nı çok daha seviyeli bir değerlendirmeye tâbi tutacağınıza inanıyoruz.

Burada, Dünya kadın yılı münasebetiyle görüşlerine başvurduğumuz ve sorularımızı içtenlikle cevaplayan sanatçılarımıza; düzenlediğimiz ankete yakın ilgi ve yardımlarını esirgemeyen Büyük Reşit Paşa İlkokulu, Cağaloğlu Kız Enstitüsü ve Cibali Kız Lisesi idareci ve öğretmenlerine; ankete katılan öğrenci kardeşlerimize teşekkür etmeyi zevkli bir görev sayarız.

Pınar'dan sevgiler, saygılar, selâmlar,..

ANALIK İÇİN DEDİLER Kİ...

Pınar'ın bu büyük röportaj dizisinde, Türk sanatının ünlü isimleriyle yapılmış çok önemli konuşmalar bulacaksınız. Hepsi de bulundukları alanların evsaflı ve değerli birer sanatçısı olan hanımlarımızın, analık konusunda ortaya koyduğu görüşler, sosyal şartlarımızın yeni ve hayatî bir tahlili durumundadır.

Türk düşüncesinin ilmî planda savunuculuğunu sırtlanmış bir avuç samimî aydının, aynı kaygıyı taşıyan ve halkın sevgilisi haline gelmiş sanatçılarla el ve gönül birliği kurması, gelecek için yeni ve sevindirici bir adımdır.

Türkiye'de hız kazanan yerli ve millî olma gayretleri, namuslu sanatçılarla, onları fikir olarak doyuracak dürüst düşünce adamları elele verdiği gün; Türk sanatına yeni bir ruh ve yeni bir hamle gücü kazandıracaktır. Sanatımızın tehlikeli dönemeçleri böyle yok edilecek ve yok olmaya yüz tutmuş büyük yetenekler de böyle dirilecektir.

Analık konusunda sanatçılarımıza müştereken şu soruları yönelttik:

1 — Analık konusundaki düşünceleriniz? Türk anasıyla Batılı ana arasında ne gibi farklar görüyorsunuz?

2 — Kadın için ideal bir hayatı nasıl tasavvur ediyorsunuz? Yahut bir tercih yapmak zorunda kalsaydınız, zengin olmayı mı, şöhreti mi yoksa mutlu bir yuvada analığı mı seçerdiniz?

3 — Darülaceze, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi çocuk kurumlarıyla ilişki halinde olan hanımlarımızın bu davranışını, kadınlığın özellikleri bakımından nasıl değerlendirirsiniz?

Sanatçılarımızın sorularımıza verdiği cevapları, soyadlarının alfabetik sırasına göre yayınlıyoruz.

Röportaj
MEHMET TAŞDİKEN — M. AKİF AK

Fotoğraflar
COŞKUN AYDIN

FİLİZ AKIN

— Türk sinemasının ünlü isimlerinden Filiz Akın.

★ Ben tarifienmiş bir ana kavramından yola çıkarak bunu açmak yerine, konu bakımından yapı taşı mesabesindeki izahlardan hareketle analığa gelmek istiyorum.

Önce kadınla erkeğin eşit olduğu fikrinde değilim ben. İki ayrı cinstir bunlar. İkisi arasında hukuki ve sosyal haklarda eşitlikten söz edilebilir. Ama yaratılış ve fizik bakımından önemli ayrılıklar olduğu da görmezlikten gelinemez. Bunun bilincini kavradıkça insan kendi cinsinin zevkine varıyor. Kesin olarak ayırmak zorundayız ki, kadın kadındır, erkek erkektir...

Erkeğe ve kadına doğuştan bahşedilmiş bazı meziyetler var. Erkeği kadından üstün kılan yetenek ve yapı özellikleri, kadında öylesine büyük bir dengeyle karşılanmış ki, bu, cinslerin kesinkes sınırı olmuş âdeta. İşte erkek karşısında cinsimizin bu imtiyazıdır analık.. Ve Allah kadını ana olmak için yaratmıştır.

Bir kadın fizik olarak yahut biyolojik bazı yetersizlikler sebebiyle ana olamaz. Bu, konumuzun istisnasıdır. Ben diyorum ki, ferdi kifayetsizlikler de dahil edilmek kaydı şartıyla kadının var oluş şartı ve kadınlığın amacı analıktır. Analık, hayatta tadı en doyumsuz bir doğurganlık duygusudur. Ana olmadan bu duyguya ermek imkânı ve şansı yoktur.

Ben çocukları seviyorum sanırdım ve sevgimin ölçüsü sevgisizdir derdim, ana kadar seviyorum sanırdım. Ama, ana olunca analığın ne kadar başka, ne kadar büyük ve anlatılmaz bir gariplik olduğunu anladım. Anladım ki ananın duyduğunu duymak için ana olmak gerekir diyorum. Ana olduğum an, getirdiler çocuğumu, kokladım ve âşık oldum. Yine anladım ki analık, normal sevgi sınırlarını aşan bir tutkudur. Çocuk sevgisi, kadın-erkek ilişkilerinde mevcut olan sevginin çok ötelerinde, kalbi, derûni bir sevgidir. Analık, sevginin şahikasıdır.

Türk anasıyla Batılı ana arasında bence büyük farklar var. Türk anası, genlerinin getirdiği bir yaratılış özelliğiyle üstün vasıflar taşır. Genden, kalıtımdan kastım, geçmiş kültür değerlerimizin, insan özüne işlemiş, yaşayış ve davranış biçimidir. Türk sanat e-

Divan-ı Lügat-it-Türk'ten

«Eştip ata ananmg savlarını kadırma

Neng, kut bulup kövezlik kılnıp yana kuturma»

(Ananın sözlerini işitip, reddetme; mala ve talihe eriştiğinde şımarıklık yaparak kudurma.)

«Oğlak yliksiz, oğlan biligsiz.»

(Oğlak iliksiz, çocuk bilgisizdir.)

«Umayga tapınsa oğul bolur»

(Sonu uğurlu olan kadının oğlu olur.)

---

serleri ve dinimiz, ana kavramını âbideleştirmiştir. Bu âbidenin hamurunu çilekeşlik, fedakârlık ve vericilik erdemleri yoğurur. Ne kadar modernleşsek de davranışlarımızda bu özümüz, bu hamurumuz baskın çıkmakta ve belirginlik kazanmaktadır.

Batılı insanlar, sadece, ana babasıyla olan ilişkilerinde değil, bütünüyle daha egoisttir. Bunu kınamıyorum ben. Bir toplum vasfıdır. Hayat binaları madde üzerine inşa edilmiştir. Ruhları otomatlaşmış; makina, organları üzerinde bile etkili olacak tarzda hayatlarına dahil olmuştur.

Bizim toplumumuzun ise pek çok eksik-aksak yanına rağmen manevi cephesi olduk-ça sağlamdır. Toplumlar geçmişlerinden çok şey alırlar. Geçmişi olmayan toplum millet değildir. Biz, akıncı bir geçmişin yadigârıyız. Bu, bizde milet olarak temayüz eden kaynaşmışlık özelliğini hazırlamıştır. İşte bu özelliği dokuyan da fedakârlık tohumudur. Hiç bir Batılı kadın Türk anası kadar fedakâr olamamıştır. Ölüm anında sorulsa «Çocuğun mu, sen mi?» diye bir Türk anası, tereddütsüz feda edecektir kendini yavrusuna. Batılı bunu yapamaz.

İşte bu iki farklı toplum ve insan tipolojisi içinde iki de farklı ana tipi vardır. Batı'da, çocuğuna karşı bazı vazifeleri yapmakla mükellef bir ana var. Şefkat ve ilgisi o oranda sınırlı. Türk anasıysa sınırsız vericidir ve sonsuz şefkat sahibidir. Kendinden çok, çocuğunu düşünür. Bu önemli düşünce yükü üstüne bir de iş eklenmiştir. Tarlasını, bağını, bahçesini çekip çevriren de Türk kadını, yahut Türk anasıdır.

Bugün toplum yapımız büyük yaralar almış olsa da bu bir potansiyel eksikliği anlamını taşımaz. Büyük, homojen bir milletiz. Kaynaşmış bir toplum yapımız var. Batı'da işte bu yok. Bütünlük eksik. Sebebi? Gayet basit. Analık kavramına getirdikleri yorum ve kültürlerinin verdiği değer yetersiz.

Analık bizim bin yıllık tarihimiz içinde oluşmuş bir kavramdır. Bunu biz bir özentici hayat uğruna feda edemeyiz.

★ Bence hayatın amacı mutluluktur. Mutluluk parayla satın alınamaz, şöhretle elde edilemez. İkisi de güzel, insan hayatını kolaylaştıran ve renklendiren şeyler. Ama mutluluğu gerçek olarak her kadın analıkta bulacaktır.

★ Çocuk kurumlarına analık içgüdüsüyle gidiliyor. O çocukları doyurmak, kadınların kendi duyguları için tatmin demek oluyor. Yaratılıştan gelen bir özelliktir kanaatimce bu.

NAİLE AKINCI

— Uluslararası çapta ödüller kazanmış ressamlarımızdan Naile Akıncı arkadaşımızla...

★ Ana, ister kültürlü olsun, ister okumamış olsun anadır. Bir ana olarak bu konu hayatımın önemli bir kesimini teşkil ettiğinden, bir şeyler söylemem oldukça güç. Daha doğrusu, bütün bir hayatın pek çok yönünden bazı ifadeler çıkarıp size nakletmem müşkül.

Bizim, Türk anasının en bariz vasfı; fedakârlığıdır. O her şeye katlanır seve seve. Sıkıntılar hayatının katığıdır adetâ. Türk anası, geniş dertlerin engin ve cefakâr göğüsleyicisidir. Evlâdının geleceğine kendi varlığını, kendi ruh ve beden gücünü armağan eden insandır.

Kültürlü anamız da, şifahî kültürle yetişmiş okumamış anamız da, kalıtımla getirdiği özellikler dolayısıyle kendi varlığını ortaya koyan baskın karakterlerle yüklü bir yapı arzeder.

Bu toplum - kültürümüzün mayasını oluşturduğu bir insan tipi örneğidir. Ana, bir yerde bizim için büyüklüğün, yetiştiriciliğin, hatta meydana getiriciliğin sembolüdür. Kadın bunun şuurunda olsun veya olmasın, ruh yapısı, bu hassaların malzemesinden oluşmaktadır. Bütünüyle toplumumuzun geçmişine, yani ceddimize olan saygımız böyle temelden bir anlayışla ortaya çıkmaktadır. Nesiller arasındaki bağı ananın kurduğu düşünülerek, ona olan saygı toplumca hükümlere bağlanmıştır. Örf ve töre bünyesi içinde garantilenen bu manevi bağ koptuğu zaman, toplumun dejenere olmaya yüz tuttuğunu görüyoruz. Yapısı icabı, evlâdını dürütçe sevmeyi bile beceremeyen Batılı ana tipleri Türkiye gerçeklerinde ideal olarak gösterildiğinden midir, nedir; bir lüks hayat uğruna bu büyük, bu korkunç dejenerasyon hareketine ses çıkaramamaktayız.

Batı'da 'önce ben' anlayışı analığa da etki ediyor. Ama bizim yetişmemiz, sosyal kültürümüz, buna imkân vermez. En basitinden alırsak, bir misafirperverlik, egoizme kendi elimizle indirdiğimiz bir darbedir.

★ Geçici malzemelerle değişen bir hedefe yönelen sanat ne derece başarılıysa, bir kadının günün şartları içinde kendine seçtiği küçük mutluluklarla avunması da yapısına o kadar uygundur. Kadının kendi hususi şartları içinde değerlendirirsek, ne şöhretli, ne paralı olduğu zaman değil; mutlu bir yuvası olduğu, ana olduğu, etrafında çocukları olduğu ve onlarla bütünlendiği zaman mutludur. Kadın ana olduğunda; verdiği anlarda mutludur.

★ Kimsesiz çocuklarla ilgilenmek, onların yarınlara hazırlanmasında katkıda bulunmak güzel bir şey. Her kadında çocuklara karşı böyle bir duyarlılık, böyle yaratılıştan gelen bir eğilim mevcuttur. Çocuk kadınlığın amacıdır bence...

— **Değerli yazıları ve romanlarıyla edebiyatımızın saygı uyandıran kalemlerinden Sâmiha Ayverdi.**

SÂMİHA AYVERDİ

Eski kadının büyük çoğunlukla okuyup yazması yoktu. Fakat ona cahil demek, yanlış olduğu kadar ihatadır da. Zira eski kadın kendisine medeni, vicdani ve içtimai formasyonunu veren bir şifahî kültüre sahipti. Bunun neticesi olarak da memleket realitelerine âşina ve kelimenin tam mânâsıyla vatanın su katılmamış evlâdı her hali, her tutumu, duygusu ve düşüncesi yaşayış ve hayatının bütünüyle yerli ve milli damgasını taşıyan bir varlıktı. İşte ondaki bu yerli olmak üstünlüğü, yolunu çizer, doğruyu eğriden, selâmeti tehlikeden, zararı faydadan ayırt ettirir; böylece de ana kadın çekirdeği etrafında aile müessesesi, içtimai bünyenin en küçük, fakat en sağlam ve yapıcı hücresini teşkil ederdi.

Eski kadını, sabırlı ve temkinli, vakarlı, şefkatli ve bilhassa hamiyetli ve gayretli kılan ve daha nice üstün vasıflarla silâhlandırmış olan kuvvet neydi dersek; en küçük yaşından itibaren maddi ve manevi yapısının bütününde sarî ve cari olması gelenekleşmiş bulunan terbiye sistemiydi.

Bu terbiye sistemi, adını sanını dahi bilmediği cedlerinden aktarıla aktarıla tâ anasına kadar gelmiş; anasından da kendisine geçmiş, kendisinden ise evlâtlarına ve torunlarına doğru tabii ve anânevî yolculuğu devam eder olmuştu. İşte maddesinde ve mânâsında hayat felsefesini böylece kurup, bünyeleştiren bir şifahî kültürüyle o, irfan ve medeniyet abidesinin tâ kendisi olmuş bulunuyordu.

Bir ecdat mirası olarak hamil olduğu bu irfan ve hikmet sebebiyledir ki; dokuz ay karnında taşıdığı çocuğunun kundağını kucağına alıp, ilk sütü yavrusuna verirken; ya şehit ol, ya gazi demiştir. Evet o, mayasını teşkil eden millî şuurunun icabı gereğince bu ölçüde bir fe-

ragat ve hamasi asalet göstermiştir.

Bazı istisnaları bir yana koyarsak, yüksek tahsil yapmış, yabancı mektepler ve yabancı memleketlerde okumuş, çeşitli dünya dilleri konuşan bu günün anası, dünkü kahraman kadın kadar evlâdına, aynı sağlam imanı, aynı millî şuuru verebilmekte midir?

Ne yazık ki buna evet demek mümkün değildir. Zira bugünün münevver anası, evlâdını değil vatan uğruna ölmeye, doğurduğu topraklarda yaşamaya, gücünü kuvvetini memleketine tahsis etmeye bile muvaffak olamamakta veya olmak istememektedir. Halbuki bu yoksul, bu garip, bu bakımsız vatanı diriltmek, pekiştirmek, ileri memleketler seviyesine yükseltmek uğruna katlanılacak her fedakârlığın bir mukaddes cihat olduğunu her ananın bilmesi ve evlâdına bildirmesi bir millî borç değil de, ya nedir?

Şehirlerde, evinin dışında çalışan veya çalışmayan iki ayrı kadın tipi olduğu malûmdur. Çalışan kadın zamanını, kudretini ve gayretini evinin dışına taşırmış olduğu için cemiyete olan borcunu daha geniş ölçüde ödemek vaziyetindedir. Hatta teşkilâtsızlık, düzensizlik, iktisadî ve içtimaî aksaklıklar yüzünden aileyle işi arasında bunalıp kalmış olan bu kadın, memleket şartlarının kifayetsizliği yüzünden, bir yerine üç yorulmakta, buna mukabil gerek evinde, gerek işinde lüzumu kadar verimli olamamaktadır.

Çocuksuz Çiçeksiz ve Anasız

Yüreklerinden vurdular çocukları
Süt kokuyor diye
Gözleri kan kokanlar

Çiçekleri boğdular
Ruhlarının zehirli dumanında
Çakal boğar gibi
Çiçektir diye
Ruhlarında bahara eremeyenler

Anaları söktüler yuvalarından
Şefkatlerinden, sevgilerinden, hayalarından
Nineleri kopardılar dualarından
Duasız doğan
Şefkatsiz, sevgisiz yaşayan
Hayasız çırpınan
Ruhunu çırpıntısız veremeyenler

Anasız, çocuksuz, çiçeksiz ve duasız
İnsanlık sen var mısın?
Varsan sefaletinden
Haberdar mısın?
Sana milyonca gözyaşı benden
Sana bir kutlu inkılâp yüce yerlerden
En güzel dileklerim senin için...

■ Ahmet TAŞGETİREN

Çalışmayan varlıklı veya aşırı refahlı kadına gelince, kanaatime göre, asıl Türkiye'nin kadın meselesi, bu zümrenin ele alınması, daha doğrusu kazanılmasıyla bir düzene girebilir. Zamanını kumarda, gece kulüplerinde, çeşitli eğlence yerleriyle, sinema, tiyatro, berber, terzi gibi sırf şahsi zevk, itiyat ve ihtiraslarını karşılama yolunda geçirmekte olan bu varlıklı kadın, memleketin yalnız kaybolmuş zümresini değil, aynı zamanda zararlı ve hatta tehlikeli sınıfını teşkil etmektedir. Parası kadar enerjisini ve her türlü imkânlarını har vurup harman savurmakta, bütün bu varlık kaynaklarından memleketine bir habbe dahi ayırmayan, en kötüsü kendine benzeyen evlâtlar üreten aynı kadın, vatanın ikbal ve istikbali adına tehlike değil de ya nedir?

— Türk hikâyeciliğinin büyüyen isimlerinden Sevinç Çokum.

SEVİNÇ ÇOKUM

★ Anayla çocuk arasında, başkasının bilmediği bir takım bağlantılar var. Zaman zaman ortaya çıkan bu duygu, ana olmayanlar için ekleme bir duygudur. Ve anlaşılması güçtür.

Şimdi, dışından bakan birisi olarak bu konuda şunu söyleyebiliriz: Hayvanlarda bile bir yuva kurma, bir üreme içgüdüsü vardır. Kadındaki analık duygusu, en kaba bir şekilde yaratılıştan gelen bir içgüdü olarak değerlendirilebilir. Çocuk, böyle tabii bir içgüdüyle biraraya gelen iki insanın ürünüdür.

Türk toplumunun anası kendinden vazgeçen kadındır. Batı'da böyle değildir. Çocuğundan daha bir kopmuştur kadın. Doğduktan hemen sonra, onu ana okullarına, yuvalara verir. Batı'da çocuk kendi hayatını kendi seçecek kadar bir serbestlik içindedir. Çocukları ağlasa düşünürler; yemeğini verdik mi, verdik; mamasını verdik mi, verdik; bezini değiştirdik mi, değiştirdik. O halde neden ağlıyor? İlgi istiyor. O zaman bırak ağlasın, derler. Bunu bir Ermeni arkadaşım denedi. Ben de Batılılar gibi yetiştireceğim, dedi. Çocuk ağlıyordu içerde. O kendi işini görüyordu. Sonra sonra dayanamadı. Çocuk ağzını açınca koştu, kucağına bastı. Bu kadın Türk değildi ama, burada doğmuş, buranın terbiye ve ahlâkından etkilenmişti. Türklerde anayla çocuk arasında kelimeyle anlatılmaz büyük bir bağlılık vardır. Bunun izahı da mümkün değil. Demek ki Türk kültürü Batı'nınkinden daha farklıdır.

★ Bir kadının kalıtımla getirdiği özellikleri ve bunun yanında dış çeverden aldığı etkiler vardır. Kadın için ideal bir hayatı tesbit ederken bu iki açıdan bakabiliriz. Birincisi yaratılışının gereği bir ideal telkin eder kadına. İkincisi de kültürel bir emrivaki karşısında bırakır.

Bence mutluluk idealize edildiği zaman, toplumu ilgilendirmesi bakımından değişik açılardan yorumlanabilir. Yaratılışının gereği, ana olması kadınlığın amacıdır. Ama bunun dışında, kadın çağımızda, kendine başka işler, başka meşgaleler de bulmalıdır. Yine de bu işler kadınlığın yapısını aşmamalıdır. Bu yapının en belirgin özelliği tâbiliktir. Kadınlar genellikle hükmetmeyi değil, tâbi olmayı yapılarına uygun bulurlar. Bu bir kadınlık vasfıdır adetâ.

★ Çocuk kurumlarına sevindirmek veya kendilerini tatmin etmek için gidiyorlar ekseriya...

ESMERAY

— **Esmeray: Hafif müzik dalında kendini kabul ettiren sanatçımız.**

★ Ben dünyaya gelmeden babamı kaybettim. Annem, bana hem babalık, hem de analık yaptı. Demekki ben kendi hesabıma bir ana tarifi vermeye kalkışsam, onun içinde babanın fonksiyonları da bulunacak. Annem öyle bir anaydı ki, bizi bırakıp komşuya gidemezdi. Sinemaya bizi de götürebilecekse kendi gider; bizi götüremeyecekse kendi de gitmezdi. Ben kültürel tahlillere girmeden şunu peşinen söyleyebilirim ki: Bu tamamen bize has bir ana tipinin en temel özellikleridir. Evlâtla ana bizim toplumumuzda bir bütündür. Evlât ağlarsa ana ağlar; evlât gülerse ana da güler.

Vericilikte Türk anasının ölçüsü yoktur. Doğumdan sonra kendi varlığını da adetâ çocuğunun varlığına katmaktadır. Oysa Batılı kadın doğumdan kalkar kalkmaz, doğruca güzellik enstitülerinin kapısını çalmaktadır. Çocuğa ne aşırı bir sevgisi vardır verecek; nede ölçülü bir şefkati.Orada ana, çocuğundan bir yere kadar sorumlu saymaktadır kendini. Belli bir yaştan sonra, ne katil olmasına, ne soyguncu, ne şu yahut bu meslek sahibi olmasına asla karışmamaktadır. Her koyun kendi bacağından asılır anlayışının bir din gibi ibadet haline getirildiği ülkedir Batı.

Çünkü tarihlerinde, insanları biraraya getiren, onları halk yığını olmaktan çıkarıp, millet yapısının kubbesinde toplayan büyük olaylar yoktur. Biz akıncı bir milletin torunlarıyız. Bu ruh bizi ortak tehlikeler karşısında birbirimize yaklaştırmış ve millet haline getirmiştir. Tarihimizde, tuttuğumuz her yurdu, tabiat şartlarını ezerek gülzar yaptığımız bilinmektedir. Tabiat karşısındaki kaynaşmış toplum özelliği Batı'da yoktur. Onlar dalma hazır yeme tarafından olmuşlardır. Bu da Batı insanını, çıkarcı, menfaatlerine düşkün hale getirmiştir. Ananın böylesi tutumu herhalde biraz da bu temel tarih olayıyla ilgilidir.

★ Mutlu bir ailede ana olmak huzuru, ne zengin olmada, ne de şöhretli olmada vardır.

★ Bir adağım vardı. O münasebetle bir gün Kasımpaşa'daki Çocuk Esirgeme Kurumuna gittim. İçeri girince içim parça parça oldu. Bence giden kadınlar kendilerindeki bir eksikliği, yahut çocuk sevgisini gidermek arzusuyla oralara gitmektedirler. En önemli şey de analık duygusudur. Çocukların da böyle bir sefkate, korunmaya ve ana hassasiyetine ihtiyaçları vardır.

NEDRET GÜVENÇ

— Sinema ve tiyatrolarımızın cefasını çeke çeke gerçek kişiliğini kazanmış Nedret Güvenç.

★ Analık en ideal anlamda Tanrı'yla kadının elele vererek yeni bir insan yaratmasıdır. Mucize gibi bir şey. Adım başı görülen anayı, idealize edersek böyle tanımlayabiliriz. Analık sadece çocuk doğurmak değil, aynı zamanda onu inşa etmek demektir. Beden sağlığı yanında, ruh sağlığıyla da bütün bir kişi olarak topluma hazırlamak demektir. Çocuğu tam anlamıyla bütünlemek, kızsa analığa, erkekse babalığa hazır hale getirmek demektir.

Çocuk doğurmak büsbütün fizyolojik bir olay değil. Ben o kadar maddeci olmak istemiyorum. Tanrı kadına yardım ediyor, tabii Tanrı'nın varlığına inanırsak; ki ben inanıyorum...

Erkek kedi, yavrularını yer. Çünkü dişi kedi olağanüstü zaaf göstermektedir, kendilerine. Doğrudan doğruya hormonal bir aşktır bu, anayla evlât arasındaki. Analık bir de bu yönüyle önemli.

Bence erkek yaratıcı, kadın idare edicidir. Analığın dışında kadının ikinci görevi budur. Büyük bir inisiyatifle erkeğini idare etmesi ve onu yaratıcılığa hazırlaması gerekiyor. Kadınlar bu görevlerini ifa ettikçe toplum ayakta kalır...

Kadının işi erkeğininkinden daha zor olmasa da onun kadar zordur. Onun için hiç bir zaman kadınlar, erkeğin yaptığı işe özenmemeli.

Neden bilmem, ben bir kompozitör kadın düşünemiyorum. Bunda daha erkeksi, daha büyük, daha yaratıcı bir kuvvet gerekiyor. Ama buna mukabil, öyle kadınca zekâ, doğruluk ve incelik isteyen işler vardır ki, buna da erkeklerin bünyesi yeterli olmaz.

Pek çok insan tanırım ki, kadın-erkek birdir der. Hayır... Hiç bir zaman kadın erkek eşit değildir. Kadın, kadındır ve kadın olduğu nisbette ağırlığı vardır. Bu hem fizik olarak, hem fikir olarak bellidir. Erkekten, sağlam, kesin kararlar beklenir. Ama kadın daha mülâyimdir, daha ince hesaplar, hesaplayacağını. Kadından kumandan olmaz meselâ. Niye olmaz? Onca kitleleri sürükleyecek bir erkek gücüne ihtiyaç vardır. Ama tekrar etmek isterim, erkeğin yaratıcı gücü ve kararlılığı, ancak kadının desteği ve idareciliği ile kalmdır. Erkek dayanacak bir duygu gücüne muhtaç. Bunu kadın sağlıyor. O zaman toplumdaki denge de kurulmuş oluyor.

★ İhtirasın sonu yoktur. İnsanda kendi kendini gemleyebilme hassası yoksa, ihtiras bedenin içinde korkunç bir silâhtır. İnsan isteyebildiği kadar ister. Ancak normal bir kadında, erkekte olmayan bir şey var: Çocuk sevgisi... Büyük bir egoizm belki bu! Bu da gerekli aslında. Toplum hayatının devamı, bu sevginin ölçüsüne bağlıdır. Ne zenginliğin, ne de çeşitli hayat zevklerinin sonu yoktur.

★ Ben, çocuk kurumlarıyla ilgilenecek fazla vakit bulamadım. Ama bundan sonraki

boş vakitlerim için mümkün olsa da düşmüş kadınlarla ilgilensem. Bu, toplumda önlenemeyen bir yara. Bence kadınlar yılının başlıca sebeplerinden biri, hatta birincisi olmalı bu. Kadın doğrudan doğruya bir eşya, bir meta şeklinde değerlendiriliyor. Vitrinlerde kadın iç camaşırları nasıl teşhir ediliyor? Kadın nasıl istismar ediliyor... Mecmualar, magazinler, seks filmleri! Bütün bunlar kadınlığın çok çirkin istismarıdır. Bu konuda şiddetli tedbirler alınmalıdır.

Bu kurumlarda çocuklar olsun, yaşlılar olsun şefkate muhtaç varlıklar bulunmaktadır. bu kurumlarda bilinçli, aklı başında kadınlar görev almalı.

Son olarak şunu belirtmek isterim. Yıl, kadınlar yılı ilân edilmesine rağmen, Türkiye'de en küçük uyarıcı bir hareket görülmemektedir. Oysa şehirlerdeki boş hanımlarımız taşranın fakir kadınlarıyla ilişki kurup, geniş toplumsal bir yardımlaşma içine girebilirler. Kadının sosyal hayattaki yeri ve fonksiyonu, mitinglerle şu ya da bu hareket türleriyle anlatılma yoluna pekâlâ gidilebilir...

— **Farklı bir tutumla, müziği düşünceye davet eden şarkıcımız Hümeyra oğluyla.**

HÜMEYRA

★ İş için yahut başka bir sebeple dışarıya çıksam bir eksiklik duyuyorum. Kolumu yahut bacağımı bırakmış gibi oluyorum. Analık böyle bir duygu getiriyor insana. Tek düşüncemiz çiftleşiyor.

Batı'da bulunduğum sıralarda gördüğüm kadarıyla, çocuklara bizden daha rahat bakıyorlar. Biz, çocuk iki kere öksürürse boğmaca oldu, diyoruz. Batılı kadın, çocuktur ağlar, diyor. O ağladı mı benim içim kan ağlıyor. Parmağı kesiliyor. Benimki daha çok acıdı gibi geliyor. Annem eskiden, sen hasta olma da, ben olayım; sen iyi ol derdi de ben alay ederdim. Şimdi ana olunca onun sözlerini daha iyi anlıyorum.

★ Ana olmayı diğerlerine tercih ederim. Çocukken sorarlardı: Ne olacaksın? Şu olmak var, bu olmak var. Hayalperest bir çocuktum. Klasik müzik çaldı mı bale yapar, baş balerin olurdum. Başarılı bir ameliyat duysam, o doktoru görürdüm kendimde. Büyüyünceye kadar ne yapacağıma bir türlü karar veremedim.

Küçükken bir kaza geçirdim. O zaman anladım ki milyonu da olsa insanın ölümden ötesi yok. Kansere çare yok. Bu bakımdan paranın hükmü bir yere kadardır.

Şöhret olmaksa bir başka mesele. Şöhret olmanın Avrupa'da da Türkiye'de de belli yolları vardır. Ben o yollardan geçmedim. Hatta şöhret hayatımda büyük değişiklik yaptı da diyemem. Arkadaşlarımla, dostlarımla münasebetlerim aynı. Hâlâ yirmiyedi yaşında olmama rağmen, annesinden azar işiten birisiyim. Şöhret .de para gibi insanın gönlüaü hoş eden iyi bir araç. Ama ulaşılması gereken bir ideal değildir katiyyen.

★ Ben yılda bir defa mayıs ayında Eyüp'e gidip, oradaki çocuklara bir şeyler götürürüm. O kabil kurumlarla ilişkim bu şekilde oluyor.

Dünyayı sarmış kadın hakları konusu da üzerinde konuşulmaya değer bir konu. Ne kadar Batılılaşsak, gene topraktan Anadoluluyuz. Bazan yaptığım bir şey alaturkalıkla suçlanır. Ben her şeyden önce Türküm. Alafranga denirse, işte o zaman hakaret etmiş olursunuz.

Kadın - erkek eşitliği görüşünü benimsemiyorum. Ben şahsen kocamla bir yere kadar eşitim. Sosyal hayatta adalet vardır. Ama adaletle eşitlik farklı iki kavramdır.

Çolpan İlhan: Türk sinema ve tiyatrosunun usta sanatçılarından...

ÇOLPAN İLHAN

★ Analık dünyanın en zor görevidir. Bundan daha zorunu düşünemiyorum. Türk toplumunda hele.

Batı insanı daha egoist. Daha çok kendisini, kişisel çıkarlarını düşünüyor. Batı'da insan daha çok kendisi için yaşıyor. Bizdeki insanların yüzde sekseniyse verici tiplerdir. Karşısındakini, komşusunu, arkadaşını, kocasını mutlu etmek için kendinden çok fedakârlıklarda bulunur. Özellikle Türk kadını,

Atasözlerinden

* *Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar.*
* *Ana hakkı ödenmez.*
* *Ana evlâdını atmış, yar başında tutmuş.*
* *Ana kucağı cennet bucağı.*
* *Ananın bastığı yavru incinmez.*
* *Ana, yürekten yana!*
* *Kadın erkeğin eşi, evin güneşidir.*
* *Kadın kalbi merhamet kaynağıdır.*
* *Kadını erkek değil, âr ve namus bekler.*
* *Kadın, kadıncık gerek.*

kocasına müthiş, görülmeyecek kadar vericidir. Bu hangi sınıfta, hangi şartlar içinde olursa olsun böyledir. Evde erkek egoizmi yaşanır. Kadın verici olmadığı an, o beraberlik yürümez. Bu, bir toplum karakteristiğidir. Bunu böylece kabullenmek lâzımdır.

Aile içinde de ana çocuğuna karşı nâmütenahi vericidir. Ananın çocuğu için yapmayacağı şey yoktur. Arkadaşlık, dostluk bizde çok daha vefalı, çok daha köklü. Daha içten. Batılılar daha kendileri için yaşayan, daha kendilerini düşünen insanlardır.

Millet olarak misafirperveriz. Biri gelse, neyimizi ikram edeceğimizi şaşırırız. Ne var ne yok her şeyimizi çıkarmak isteriz. Halbuki Batılı, ikram edilen bir sigaranın bile sent olarak parasını hesaplıyor. Onlar sadece kendileri için yaşıyorlar. Bir başkası için bir fedakârlık yoktur anlayışlarında.

Bizim hayatımız sevgi, şefkat üzerine kurulmuştur. Bizde çok köklüdür bu. Meselâ bizde ihtiyarlık bir toplum problemi değildir. Ama Batı'da götürüp bir huzur evine bırakabiliyorlar. Hiç de arkaları çekmiyor anlaşılan. Çocuk da öyle. Onsekizine geldi mi bırakıyorlar kendi haline. Ne kazanıyor, ne yapıyor, ne yiyor umurunda değil. Çocuğu doğuruyor, yemek yiyebileceği, kendi kendini idare edebileceği hale gelinceye kadar bakıyor. Sonra anayla evlâdın yolları ayrılıyor. Bizimki gibi verici, yapıcı bir ana tipine Batı'da rastlamak güçtür. Aynı zamanda biz çok daha duygulu insanlarız. Batılı katı, daha sert ve duygusuz bize kıyasla.

Ana şefkatini yeteriyle almış çocuk ruhen sağlam oluyor. Toplum içindeki davranışları da sıhhatli oluyor. Dikkat edin, az şefkatle büyümüş çocuklarda hiç bir zaman bu rahatlık olmaz. Çocuk şefkatle yetişince, toplum da bütünlük arzedecek, aksak-dökük yanları olmayacaktır. Demek ki bir yerde ana şefkati, toplum geleceğinin de mürebbiyesidir. Türk-Batı toplumlarını bu açıdan da kıyaslamak mümkündür. Az önce pratik olarak baskın vasıflarını yakalamaya çalıştığımız iki toplum, bu bütünlük perspektifinden de çok büyük farklılıklar gösterir. Türk toplumu, sağlam şefkatle yetişmiş insanların dayanışmasıyla oluşan homojen bir toplumdur. Dayanışmacı ve erdemli insanlardan kuruludur. Batı ise kuru bir teknikle sembolize edilebilecek kadar bize ters ve duygusuz bir görünümdedir. En basitten alırsak; evlâdını yeterince sevemeyen bir insan, başka insanları nasıl sevecek; ona yeterince veremeyen başkasına nasıl verici olacaktır?

Biz, özet olarak bir İstiklâl Marşı karşısında tüyleri ürpermeyen tek ferdi olmayan, korkunç bir milletiz. En Batılaştık diyen ailelerin bile temelinde bu bütünlüğü ve dayanışmacılığı sağlayan bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı olur anlayışı yatmaktadır.

★ Zengin olmak da, şöhretli olmak da insana bazı tatmin kapıları açan yollardır. Ama herhalde mutlu bir ana olma zevki bunların hiç birinde bulunamaz.

★ Çocuklarla kadınların ilgilenmesi de kadınlığın analığın bir itici gücüyle olmaktadır.

— Türk sinemasının yıldız oyuncularından Hülya Koçyiğit arkadaşımızla.

HÜLYA KOÇYİĞİT

★ Ana, yarının Türk toplumuna birey yetiştiren kadındır.

Herşeyden önce neslin ve toplum hayatının devamını garantileyen varlıktır ana. vericiliğin yaşayan örneği ve fedakârlığın canlı sembolüdür. Toplum hayatımıza ayak basan, küçük, boş canlıyı, ciğerinden üflediği sevgi ve şefkat havasıyla dolduran insandır. Yeni insan irileştikçe ufalan, kendi varlığını yeni insanın varlığına katan kişidir ana.

Belleği ve şuuru gelişmemiş bir çocuğun kafa tarlasına şefkat yağmuru yağmaz, yeni insan bu gümrah bereketin geliştiriciliğinden yoksun olursa, toplum yapısı büyük bir yara almış olmaz mı?

Ananın ilk ve kutsal görevi işte burada başlar. Çocuğa küçük yaşlarda aile içinde güven ve huzurun insan için doyurucu lezzeti tattırılır. Bunu alamamış çocuklar için gelecek için ümitvar olmak zordur. Yalancılığın, geçimsizliğin, kavgacılığın temelinde bu eksikliği görürüz. Ana şefkatini, çocuk başka hiç bir yerden alamamaktadır. Yatılı okullar, kreşler, ana okulları, çocuğa ananın verdiğini verememektedir. Aile huzurundan yoksun çocuklar yarın için mutlaka problem olacaklardır.

Özet olarak diyebiliriz ki: Ana, çocuğu toplum için ve kendisi için geleceğe hazırlayan bir şefkat rençberidir.

Hülya Koçyiğit; «Batı'da aile kalmadı. Bizim için ise en önemli mefhumlardandır aile.»

Bu Türk anası için böyle olduğu halde, Batılı ananın şefkat vericiliğinden çok disiplinci olduğunu görüyoruz. Çocuğun şahsiyet sahibi olmasını, onu alabildiğine serbest bırakmakta görüyor. Bu bir bakıma Batı kültürünün ben-merkezci özelliğinden gelmektedir. Bu kültür sadece kişiye önem veren bir egoistlik içindedir. Herşey onda insanın kendisi içindir. Türk kültürü ise çocuğu toplumun bir parçası sayar.

Ama şimdilerde durum nedir? Bugün ne kaybettiysek, Batı'nın geleneğine-göreneğine uymaktan kaybettik. Halbuki, ne bir Amerika'yı ne Fransa'yı, ne Almanya'yı, ne şunu, ne bunu aynen izlememize imkân yoktur. Nasıl bedeninize uymayan bir hırka sizi rahatsız ederse, yabancı takipçiliğine düştüğümüz an aynı rahatsızlığı duyarız. Batı'da aile kalmadı. Bizim için ise en önemli mefhumlardandır aile. Şimdi Batı, her kişi hür doğdu hür yaşayacak anlayışını göklere çıkarmakta. Ya biz?

Bunun karşısında biz ne yapıyoruz? Okullarımızda Amerikan tarihini, Batı'nın en olmadık geçmiş olaylarını çocuklarımıza ezberletiyoruz. Ama Türk toplumunun geçmişinden ne aktarıyoruz? Nedir Batı'dan eksik kalan yanımız Türk olmamız mı? Müslüman olmamız mı? Bütün sahalarda kendimizi Batılılardan geride gören korkunç bir aşağılık psikozu var üzerimizde. Sanatta, kültürde, sporda, müzikte...

Herşeyden önce oldukça kolay intibak eden homojen bir toplum yapımız var. Buna rağmen yıllardan beri Batıcılık Türkiye'de revaç bulmadı. Bunun için en kolay yol, bir aydın olarak halkı suçlamamamızdır. Ama işin aslını araştırsak karşımıza ne çıkar acaba?

★ Mutlu bir ailede ana olmayı şahsen ben hiçbir şeye değişmem. Çalışan bir kadın olarak evladıma faydalı olabiliyor muyum? Çalışmama rağmen vaktimin önemli bir kısmını yuvama ayırıyorum. Kadının bence, kendi bünyesine uygun işlerde çalışmasında bir beis yoktur. Hatta toplum hayatına katkı bakımından bu bir ihtiyaçtır. Ama burada kadın-erkek ayırımı yapılmaksızın aynı işler yapılsın demek istemiyorum. Kadın, yapısına ve kabiliyetine göre sosyal hayatta, ancak verimli olabileceği alanlarda çalışmalıdır.

★ Çocuk kurumlarına, şefkat ve analık duygusuyla gidilmektedir. O kurumlara gidenler ya çocuklara, bulamadıkları bir şeyi vermek için ya da kendi analık duygularını doyurmak için gitmektedir.

— Türk tiyatrosunun kalıcı isimlerinden Bedia Muvahhit.

BEDİA MUVAHHİT

★ Aile hayatında erkeğin üstün olması taraftarıyım. Erkeğin sözü geçmeli. Erkeğin istediği olmalı. Ben bunca yıllık oyuncu olmama rağmen kendimi tiyatroya verip analığı bir kenara bırakmış değilim. Herşeyden önce bir ana olduğumu düşündüm yıllarca. Oğlum benim için her şeydi.

Analık bence çok kutsi bir şeydir. Hiç birimiz onun hakkını inkâr edemeyiz. Analık ölçülür bir şey değil. O kadar büyüktür. Bir evlât yetiştirmek kolay mı? Bir kere dokuz ay karnında taşıyor o çocuğu. Onun sıkıntısını, onun zorluğunu düşünün.

★ Analık, şöhretli olmaktan da, zengin olmaktan da güzeldir. Çocuksuzluk bir eksikliktir. Hayatta öyle bir bağdır ki o anlatılmaz. Oğlum bir dışarı çıksa hemen hangi otelde kalacağını, ne yapacağını sorarım. Evlât sevgisi bende tuhaf bir duygudur. Ben evlâdımı babasız büyüttüm. Şimdi bile onların sevgisi, hayatımın üstündedir. Allah ömrümü versin çocuklarıma. Ana olmak, ne şöhretle, ne parayla değişilecek bir mutluluk değildir. Analık eksiğini duyan kadınların anlayışı ana olan kadından çok farklıdır.

Batılılar bizim gibi çocuklarına düşkün değil. Çok ecnebi ahbaplarım var. Avrupa'da da gördüm. Çocuk büyüdüğü zaman onu kendi hayatına bırakıyorlar. Ne yapmış, ne etmiş karışmıyorlar. Biz çok düşkünüz çocuklara.

★ Çocuğa sahip olmak bir arzudur. Analık büyük ve önemli bir ihtiyaçtır aynı zamanda. Çocuğu olmayan bazı kadınlar evde kedi, köpek besleyerek bunu gidermeye çalışıyorlar. İnsan bünyesinin bir zaruretidir çocuk edinmek. Torunu olmamak bile bir eksikliktir insan için. Ben de analık duygusu lüzumundan fazla mıdır nedir; çocuğu olup da çocuğuna düşkün olmayan kadınlardan nefret ediyorum.

MÜNEVVER TOLUN

(AŞIK ASLI BACI)

— Moda çevrelerinin ve halk şiirinin değerli sanatçısı Münevver Tolun.

★ Ben ana olamadım. Gönül isterdi ki ben, bugünkü sanatçı durumumu da koruyup, ana olaydım. Sanatıma onu da işleyeydim. Kadının en büyük ihtiyacıdır analık. Evlilik müessesesine sonsuz saygısı olan bir insanım. Evlilik hayatında mesuliyetin yüzde doksanının kadına düştüğü kanaatindeyim. Kadın bir milletin değerlerini nesillere aktarmanın en önemli aracıdır.

Benim bugünkü sahip olduğum mevkii milletimin bir takdiridir. Hem moda alanında hem Türk halk şiirinde farklı çalışmalarım vardır. Buralardan edindiğim intibalarla söylüyorum ki; alleyi idame ettirmek de bir sanattır. Ben şiirlerimle buna da hizmet etmek düşüncesindeyim. Ben, bir evlilik yaptım demek için değil, yuvayı devam ettirmek için evlenmek isterim.

Kadın olsun erkek olsun, insana gerçek değeri eşi verir. Daha sonra toplumun değerleri gelir. Terbiyenin ilk basamağı da ailedir. Bu bakımdan kadının ilk görevi aile içindeki yerini almaktır.

İnsana sorumluluk duygusu ailede verilir. Aileye karşı sorumlu olmayan topluma karşı da sorumlu olmaz. Benim ailemden bugün çevremde hiç kimse yok. Ama yine de bir şey yaparken, acaba Afyon'daki akrabam ne der diye düşünüyorum. Herhangi bir işe teşebbüs ederken ailemden soracak birisini arıyorum.

★ Ne zenginlik, ne de şöhret başlıbaşına insanı doyuracak bir ideal sayılamazlar. İnsanın dünyaya geliş amacını yahut dünyanın gerçek lezzetini; insan geçici, heva ve heveslerinde aramaz. Eğer böyle bir arayışa çıkmışsak, insanlığımızın boyutlarını zorlamışız demektir. İnsan dışında olan maddi zenginliklerle değil, içinde getirdiği ruh ve mânâ zenginliğiyle bir anlam taşır. Hayatla ilişki kuran noktalar insanın bu iç dünyasının yaratılıştan getirdiği malzemelerdir. Bu bakımdan bir kadının, bu kadının yeri ve mevki ne olursa olsun isteyeceği en tabii şey, analıktır.

★ Ben Dârülaceze'ye bir defa gittim. Beni oraya sürükleyen amil inancım ve belki biraz da yalnızlığımdı. Ben bir hayır yaparsam bunu gizli yaparım. Bu sebepten bu kurumlara gidişin reklam edilmesine karşıyım.

Birkaç çocukla küçüklüklerden bu yana meşgul oluyorum. Onlarla yılda birkaç defa görüşürüm. İhtiyaçlarını görürüm.

Şayet evlenmezsem bütün servetimi bir hayır kurumuna bırakacağım.

TÜRKÂN ŞORAY

— Türk sinemasının değerli ve yetenekli oyuncu ve yönetmeni Türkân Şoray.

★ Analık konusunda ne kadar konuşsak, gerçek boyutlarıyla açık, elle tutulur bir tarif veremeyiz. Veremeyiz çünkü koca bir dünyayı getirip, bir tarifin dar kalıpları içine sokmak asla mümkün değildir. Ama analığın, her neresinden bakılırsa insanüstü bir özellik taşıdığını ana olmayanların dahi teslim etmesi gerekir.

Analığı, sultanlığa, kraliçeliğe benzetirim ben. Kadının taçlanışıdır analık.

Gerçekte, neslin devamı için biyolojik bir gerçek görünümündeki analık, bir bakıma insanın, özel bir tabirle kadının kendi benliğini, kendi egosunu aşması demektir.

İnsan ne zaman parçalanır? Konumuz için önemli bir soru bu. Bence insan ana olunca parçalanır. En büyük parça çocuğudur kadının. İşte onun adına, ananın yüreği de parçalanmıştır; varlığı da, dünyası - rüyası da...

Şu halde analık, bir varlığın, sonsuz - gizli bir varlık tarafından kendi egosunu, gençliğinin uçarı libidosunu ayakları altına alması için sunulan kutsal bir çağrıdır.

Ben de, analığın toplum sathında genelleştirdiğinde tarihle istikbal arasındaki benzerliği tezini savunan yorumculara katılıyorum. Bir çocuğu, nasıl anası dokuz ay sancısını çekerek dünyaya getiriyorsa, toplumların gelecekleri de mutlaka geçmişlerinin eseri olarak doğacaktır. O çocuğu; o bin güçle dünyaya getirdiği evlâdını nasıl terbiye edip, geleceğe hazırlıyorsa bir ana; toplumların terbiyesini, büyüyüp serpilmesini de o toplumun tarihi ve tarihi mirasları sırtlanır. Kim buna sırtını dönerse geleceğini kendi elleriyle karartmış demektir.

Analık konusunda şuna da değinmek isterim. Ana olmak nasıl bir kadının vazgeçilmez tutkusuysa; evlât bakımından da bir anaya sahip olmak öylesine zarurî - temel bir arzudur. Burada ana sıcaklığından, ana şefkatinden bahsetmek gerek. Tekniğin dünyamızdan gökyüzüne uzandığı çağımızda, ana sevgisinin eksikliği, yüreklerde sancısı ömür boyu süren gizli bir ur gibi büyümektedir.

Bizim insanımızda, toplumumuzda bunun eksikliği bir toplum problemi halinde değil-

dır henüz. Çünkü kültürümüz ve yaşayışımız, kendini tüketerek evlâdını büyütmesini öğütler anaya. Ama öteki toplumlarda, meselâ Batı'da bu böyle değildir. Ana, çocuk meydana getirse de hâlâ kendi nefsini yaşamaya devam eder orada. Sanıyorum bunda kültürlerinin ego-santrik oluşunun büyük etkisi var.

★ İkinci sorunuza tereddütsüz şu cevabı verebilirim. Mutlu bir ailede ana olmak hiçbir şeye değişilmez. Pınar'ın aydın okuyucuları bilirler ki refah ve mutluluk ayrı ayrı kavramlardır. Diğer ikisi belki refah verir; hatta bolca verir. Ama mutluluk, yuva sıcağındadır.

★ Çocuk kurumlarıyla ilişki halinde olan hanımlarımızın tutumu, bence genel anlamda kadının yaratılışında mevcut olan evlât edinme özelliğiyle ilgilidir. Analık, aslında kadının vazgeçmesi iradesi dışında olan en asli görevidir. Ama bugün toplumumuzun bazı bakımlardan bunalımı ve ekonomik yetersizliği kadını çalışmaya zorlamaktadır. Gerçek ruhi gücünü, dokuma tezgâhları yahut fabrika gürültüleri arasında maddi üç-beş kuruş karşılık için tüketen kadın, analığa elbette layığıyla ne zaman, nede güç bulamayacaktır. O zaman ne olur? Ne oluyor? Kadın, analıktan korkar. Ve toplum için büyük hayatiyet arzeden binlerce kaabiliyet, yetiştiricisi olmadığından gelişemez. Söner gider. Ve bu doğrudan doğruya toplum yapısını etkiler.

Kazan Türkçesinden

«Ana künli balada, bala künli dalada»
(Ana gönlü çocukta, çocuk gönlü sahrada)

«İrsiz katın yügensiz attır»
(Kocasız kadın, yularsız attır.)

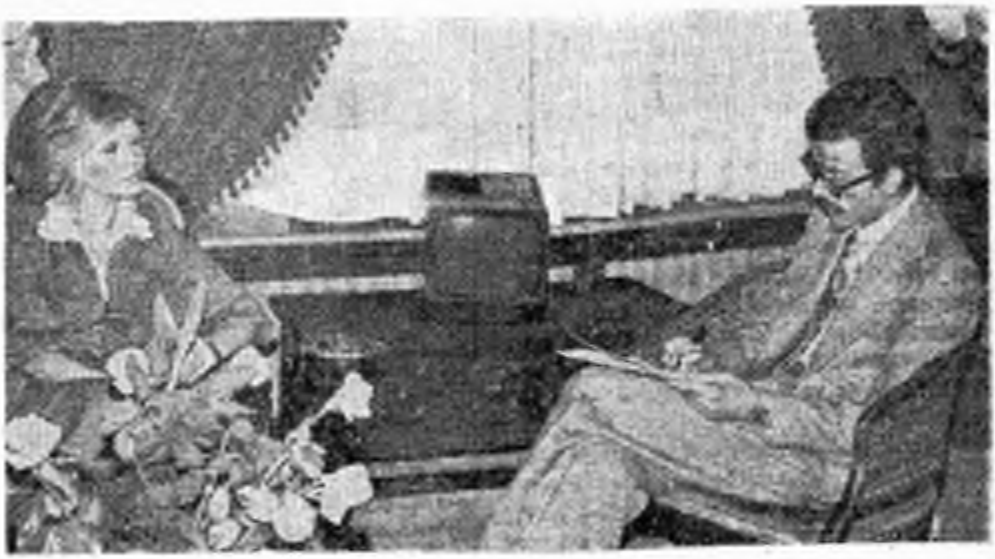
«Üylenmegen kişi yarı kişi»
(Evlenmeyen adam yarım adamdır.)

«Alp anadan tuvar, at biyeden tuvar»
(Kahraman, anadan doğar, at kısraktan doğar)

GÖNÜL YAZAR

★ Türk anasıyla Batılı ana arasında muhakkak çok fark vardır. Bunun başlıca sebeplerinden biri, toplumlararasındaki örf ve adettir. Bir diğeri de ananın yetişme tarzı ve kültür seviyesi. Kişiliğin ortaya çıkmasında en önemli temel faktörler soya çekim ve toplumsal etkilenmelerdir. Ana da içinde bu-

— Türk beyaz perdesinin ve müziğinin unutulmayacak isimlerinden Gönül Yazar.

lunduğu toplumun bir birimi olduğuna göre, çocuğunu bu etkenlerden hareketle yetiştirmesi normaldir. Dolayısıyla Batılı bir toplumla Türk toplumu arasında ne kadar fark varsa Batılı bir anayla Türk anası arasında da o kadar fark vardır. Ananın kültürü toplumun kültürüyle orantılıdır. Toplumun kültür ve eğitimi de sosyal ve ekonomik şartlara bağlıdır. Ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş bir ülkede her türlü imkânlar mevcut olduğu için bireylerin seviyeleri de o oranda gelişmiştir.

Batılı bir ana, çocuğuna karşı duyduğu sevgi ve şefkati, seviyesi oranında kontrol altına almıştır. Türk anasıysa çocuğuna karşı duyduğu sevgi ve şefkati zararlı veya faydalı olduğunu düşünmeden duygusal hareket ederek açıkça belli eder. Bunda da eğitimin etkisi büyüktür. Burada şöyle bir soru aklıma geliyor. Her türlü imkânlarla yetişen bugünkü Batılı gençler, acaba neden bir bunalım içinde bulunmaktadır? Bence eğitimi her ne kadar eksikse de Türk anası çocuğunu sevgi ve şefkate tamamen doyurduğu için çocuğu bir Batılı çocuk kadar bunalımlara sürüklenmemektedir.

★ Allah hepiciğinden birazcık verdiği için para, şöhret ve analık arasında bir tercih yapamıyorum. Ama hiçbirisi olmasaydı, mutlu bir allede ana olmayı herşeye tercih ederdim.

★ Analık duygusu sahip olma arzusundan ziyade bir içgüdüdür. Daha ziyade analık duygusunu tatmayan kadınlar bu duygularını tatmin edebilmek için Çocuk kurumlarıyla daha çok ilgilenirler. Bunun dışında analık içgüdüsü her kadında olduğundan bazı hayırsever kadınlarımız bu kurumlarda bulunan çocuklara ana sevgisinin eksikliğini hissettirmemek için maddi manevi destek olmaya çalışırlar.

Benim çocuklara karşı sonsuz bir sevgim olduğu için onlara elimden geldiğince destek olmaya gayret ederim. Bir hastahanenin çocuk kısmında fahri hemşirelik yapmam ve Türk Anneler Derneğinde görevli bulunmam çocuklara olan sevgimin sonucudur. Bundan da büyük mutluluk ve huzur duyuyorum. Gönül ister ki bütün Türk kadınlarının bu sevgi ve şefkate muhtaç çocukların yetiştirilmesinde ve eğitilmesinde az da olsa bir katkısı olsun!

ya kadar romantik bir kadın edebiyatı var. Ayakları yere değdirilmeyen ve hiç bir tarafa da tutundurulmayıp yel önünde ipi kopmuş balon gibi uçurtulan kadın tipi geliştirilmiş. Bütün ülkelerde ve yurdumuzda taktik safhalar geçirtilerek çizilen bu romantik tip daha sonra erotikleşmiş, romantizm yerini erotizme terketmiştir veya terkettirilmiştir. Böylece ateş rengi çehresiyle, oynak, histeri bir dişi çıkmıştır orta yere..

Aşk arttıkça irade azalır hesabından yola çıkan çevrelerin zaferi, iradesiz bir kadın tipi oluşturmak olmuştur. Başarıları da az değildir. Bu noktada kadın kendiliğinden hayat boyu kullanılan metres hüviyetine bürünmüştür. Güzelliğinin ve cazibesinin bittiği yerde posa gözüyle bakılmış, sıkılmış limon gibi çöp tenekesine atılmıştır. Yıllar sonra, onun da kadın olduğunu hatırlatan bir cümlecik, sade bir veda mektubu kalmıştır kadının elinde: «Elveda meleğim, sana zevkle sahip çıkmıştım; üzülerek terkediyorum, affet!»

Kadına karşı yapılan eksik ve hatalı hareketler veya kadın gerçeğini çarpıtarak işlenen tecavüzler, kadınlığa karşı yapılmış bir suç kabul edilirse, suçlu kimdir veya nedir? Bu suçun hukuki faili fertler görünse de sosyal failli sistemlerdir. Fertler ancak belli bir sistemin tezahürcüleridir. Kadın statüsünü ise sadece sistemler belirler. Kadın hakkında karar verebilmek için kadına şekil veren sistemleri tasnifleyip değerlendirmemiz gerekir. Hemen belirtelim ki böylesine bir tahlil ve tespit anketimiz dışındadır. Bu, toplum araştırmacılarının yapacağı iştir. Bizim yapmak istediğimizse mütevazi imkânlarımız içinde kadın gerçeğimize orijinal bir yaklaşımı sağlayabilmek ve kadın meselemizde can alıcı yerinden ufak bir ipucu elde edebilmektir.

ANKETİ NASIL YAPTIK?

Anketimizi iki bölüm halinde yapalım istedik. Birinci bölüm ilköğretim çağındaki çocuklarımız üzerinde olsun. İkinci bölüm de ortaöğretim çağındaki kızlarımızla olsun. Böyle yapışımızın sebebi şuydu: Biliriz ki ilköğretim çağındaki ve oyun devresindeki yavrularımız, özellikleri itibariyle fıtrata ve kendi bünyesinin kanunlarına daha yakındır. İstekleri, en tabii arzuları; düşünceleri de güzel doyurulup tatmin edilmediği takdirde hayatı boyu buhran kaynağı olabilecek içgüdüleri istikametindedir. İnsan yavrusunun geçirdiği her gün sonunda kendi bünyesine uyan veya uymayan sosyal sistemler tarafından belli kalıplar yönünde, zorloma ve eğitime tabi tutulduğunu görüyoruz. Sosyal bir varlık olan insan, içinde bulunduğu çevrenin sosyal kontrolü ve içinde bulunduğu çevreye kabül ettirilmek istenen sosyal değerler yığını ile karşı karşıya bulunuyor. Ve geçen her gün insan bunların tesiriyle şekil değiştiriyor. Bir noktadan sonra telkini altında kaldığı düşünce sistemi namına konuşmaya başlıyor. Bizim için ilköğretim çağı kardeşlerimizin verdiği cevaplar, tesirini bahsettiğimiz sistemlerden ziyade insan bünyesine ve gerçeğine daha yakın olduğu için kıymet arzediyor. Ortaöğretimdeki kızlarımızın verdikleri cevaplar ise, hayata atılmamış ve kadın olmamış genç kızımızın, hayatta almak istediği yön ve kadın olarak yapmak istedikleri fonksiyonu belirlemek açısından önem arzetmektedir. İlköğretim çağı için kız-erkek ayırımı gözetmedik. Ortaöğrenim için sadece kızlarımızı ankete tabi tuttuk.

Takdir edilir ki, Türkiye çapında bir anket aylık sanat dergilerinin boyunu aşan bir vazifedir. Ama isteriz ki bu çeşit bir anketi istikbâlde yapalım ve bu konuda çalışanlara yardımcı olalım. Günümüz kadınını ve isteklerini tespit edebilelim. Şunu da belirtelim ki siz okuyucularımızla, hiç bir sanat dergisine nasip olmayan omuz omuza çalışmalarımız, bize mutlaka o imkânı da çok yakın bir gelecekte temin edecektir.

Anketimizi yukarıda belirttiğimiz sebeple şu okullarda yaptık: Büyük Reşit Paşa İlkokulu, Cağaloğlu Kız Enstitüsü (orta-lise), Cibali Kız Lisesi (orta-lise). Sene sonu olması ve bazı sınıfların gezide bulunması sebebiyle anketimize toplam 1062 öğrenci katılabilmiştir. Okulların hepsi İstanbul'dadır. Yardımlarını esirgemeyen okul idarecilerine, öğretmen ve öğrencilerine teşekkürlerimizi bildiririz.

Her iki bölümdeki anketimiz de tek soruluktu. Soruları çoğaltmak da mümkündü. Bu noktada ölçümüz kadın üzerindeki münakaşayı orijininden yakalayabilmek isteğimizdir. Büyük fikir tartışmalarında meselenin tahrik noktası gayet azdır. Konuyu hareketlendiren bir iki çıkış noktası vardır ve gerisi bu noktaya bağlı olarak gelişmiş detaylardır. Biz, günümüz kadın meselesinde orijini tekleştirdik ve tercihi kesinleştirdik.

ANKET SORULARIMIZ VE CEVAPLARIN İSTATİSTİĞİ :

İlköğretim için sorumuz: «En çok hangi oyuncağı seviyorsunuz?» idi. Ortaöğretim için: «Hayat sizi, meslek ile annelik arasında bir tercihe zorlarsa; başarılı bir meslek sahibi mi, yoksa iyi bir anne mi olmayı seçersiniz?» olmuştur. Ortaöğretimden ankete katılan 815 kız talebenin, 595 i anneliği tercih etmiş, 162 si mesleği, 54 ü ikisini de, 1 kız talebe de yalnızlığa kapılıp giden münzevi bir hayatı seçerek her ikisine de karşı çıkarken, 3 kız talebe de anneliği kesin olarak reddetmiş ve meslek için değil, dünyadaki çalışan kadınların ekonomik bağımsızlıkları için çalışacaklarını belirtmişlerdir. Ortaöğretim için tercih oranları şöyledir: Mesleği seçenler % 20, ikisini de birden seçenler % 6,6, militan tip % 0,3, münzevi tip % 0,1, anneliği tercih edenler % 73 dür.

Sorunun daha geniş ve açık olmayışı, tercih nedenin de sorulmayışı sebebiyle cevaplar: «Anneliği seçerim.» veya «Mesleği seçerim.» tarzında kısa olmuştur. Cevap verenlerin bir kısmı da tercih sebeplerini belirtmişlerdir. Mesleği seçenlerden, «öğretmen olurum daha çok çocuk yetiştirirm», «doktor olur daha çok canı kurtarır hayata kavuştururum», «diyelim ki anneliği seçtik, beyim bir trafik kazasında öldü. Mesleğim olmazsa çocuklarıma nasıl bakabilirim? Mesleği seçmekteyim.», «başarılı mesleğimden kazandığım parayla yoksul çocuklara bakarım. Bu benim için daha güzel.» gibi benzeri sebeplerle meslek şıkkını seçenler var. Aslında dikkat edilirse bu gibi tercihlerde kızlarımızın tercihte ölçüsü daha çok canı yaşatmak, yetiştirmek; daha çok cana hayat kazandırmak ve daha çok çocuğu mutlu etmek veya bizzat kendi çocukları için fedakârlığa katlanmak oluyor. Bunlar ise gayet açık görülmektedir ki anneliğin hasletlerindendir. Bu tip cevap veren kızlarımız, anneliğe çok kıskanç ve aşırı bağlılık gösterdiklerini anlatmış oluyorlar farkına varmadan. Biz yine de bu tip cevapları meslek hanesine kaydettik. Ayrıca sadece «mesleği seçerim» deyip de sebebini izah etmediği için yukarıda açıklanan şekilde cevap verenlerin olduğunu da kesinlikle biliyoruz.

Sırası gelmişken bir hadiseyi nakledeyim. Hafta tatilinde ziyaretine gittiğim yatılı kız liselerinin birinde tanıdık bir çifte rastladım. Yanlarında dört yaşlarındaki çocukları da vardı. Bir ara sohbet Pınar üzerinde oldu. Onlara anket yaptığımızı anlattım. Anket sorusunu öğrenen bir kız talebe: «Ben mesleği seçerdim.» dedi. Sonra söz çiftler üzerine gitti. Hanım işe giderken çocuğu eve yalnız bıraktığını, ancak komşu çocuklarının göz-kulak olduklarını anlattı biraz sonra. Az önce mesleği seçen kız gayri ihtiyari iç çekti. «Vallahi iyi dayanıyorsunuz. Ben olsam böyle tonton çocuğu eve bırakır da işe gidebilir miyim hiç? Ne şeker de şeyimiş. vay!» diyerek çocuğu sevdi. Sohbet sırasında yerinde durmayan küçük, merdivenlere yaklaştıkça, «şimdi aşağı düşecek şu çocuk» diye annesinden çok telâşlanan da o oldu. Bıyık altından gülüp geçtim. Önceki sözü ile sonraki sözleri ve hareketleri arasındaki tezadı kendisine gösterebilirdim. Birincisinde kendisine telkin edilen yozlaşmış bir düşüncenin sözcülüğünü yapıyordu. İkincisinde kadınlığını temsil ediyordu ve kadın olduğunu ispatlıyordu. Hiç oralı olmadım. Zira gururu rencide olacaktı. Haklı olduğumu bile bile o toplulukta kendini savunmak zorunda kalacaktır. Bunun gibi, gerek yabancılaşmış bir eğitimin, gerekse mensuplarının, istemedikleri tarafa zorla çekip götüren bir hayatın neticesi, «mesleği tercih ederim» deyip de bünyesinde tezat taşıyan cevaplar da bulunmaktadır. Bir kız öğrencimiz: «Meslek. Bugün mesleksiz ev geçinmiyor. Dilenelim mi?» yazmış. Bazısı da: «Kültürlü bir anne olup çocuklarımı daha iyi yetiştirebilmem için okumam lazım. Mes-

leği seçerim.» demiş. Kültür ve mesleğin ayrı ayrı da mümkün olduğunu bilmem belirtmeye lüzum var mı? Bir kısmı da: «Anneliğe mani olmayan meslekler de vardır. Onlarda anneliğimi de yapabileceğim için vatanıma, milletime daha yararlı olabilirim. Mesleği seçerim.» şeklinde tercih etmişlerdir.

İkisini de birden tercih edenler arasında yaygın iki tercih sebebi vardır: Bir, «başarı anneliği gölgelemez. Daha faydalı olur.» iki, «annelik insanı en mutlu eden şeydir. Kutsal bir iştir. Hayat pahalılığı ve hayat için mesleğe ihtiyaç vardır.» Sorumuzu, «her türlü maddi ihtiyacınız karşılansaydı» şeklinde bir izaha kavuştursaydık, anketimizin neticesinin annelik tarafına daha da değişeceğini görebilirdik tahmin ediyoruz.

Anneliği tercih edenler ise tercihlerini şöyle açıklamışlar: «Her kadının, her kızın, küçük yaştan beri hayallerini süsleyen bir duştur. Çocuklarımın annesi olmak beni tabii ki meslek seçmekten daha memnun eder.», «Ne olursa olsun anneliği seçerim. Çünkü annelik görevi, bir insanın isteyeceği en güzel şeydir.», «Annelik her şeye değer. Ne kadar şöhretli olursak olalım, bir çocuğun sıcaklığını bize, ne şöhret, ne de para verebilir. Bir çocuğa ölene kadar sahip olabiliriz, ölene kadar anne olabiliriz ama meslek bizi ölene kadar takip etmeyebilir.», «Annelik dünyadaki mesleklerin en iyisi, en güzeli, en zevklisi, en kutsalıdır.», «Herkes mesleğinde başarı gösterebilir fakat herkes iyi bir anne olamaz. Çocuklar başarılarını annelerine borçludurlar. İdeal bir çocuk yetiştirebilmek kadar dünyada zor bir iş yoktur. Karşılık olarak sizden bütün hayatınızı ister. Ölünceye kadar onu işlemek mecburiyetindesinizdir. Annelikle tercih edilmek için mukayese edilecek hiç bir şey tanımıyorum.», «Herkes çocuğa annenin gerektiğini söyler. Halbuki durum tamamen tersine. Kadına çocuk ve annelik gereklidir. Çocuğu olmayan kadınların ızdıraplarını düşünürsek kadının hayatına anlam kazandıran anneliktir. Yoksa kadın süs eşyası olmak zorunda kalır.», «Mesut kadın, mesut eden kadındır. Hiç bir mutluluk çocuğun annesinden duyduğu mutluluk kadar büyük değildir. Demek ki anne olmalıyız.», «Ana gibi yâr, Bağdat gibi diyar olmaz sözü yıllarca boşu boşuna söylenmemiş olsa gerektir.», «Bir insanın hayatta en güzel dileği anne olmaktır. Ve herkes bu üstün mertebeye bir gün ulaşacaktır.», «Şu an okuyorum. İlerde evleneceğim. Anne olmayı arzuluyorum.», «Dileğim anne olmaktır.. İyi annelerin üzerine çocuklar çok güzel sözler söylemişlerdir. Ah o afacanlar!», «Anne sevgisi sevgilerin en yücesidir.», «Anne ürününü kendi elleriyle yetiştirir, gözleriyle görür ve öğünür. Halbuki meslekte ne kadar başarılı olsan insanlar, bu başarını sana değil de başkalarının iltimasına bağlarlar. Anne olan bir insan, hayatta başarı sahibi olan kişiden daha iyidir. Meslekte başarılı olanlar bencil ve gaddar olurlar. Annelerse, bağışlar ve severler.», «Ben de annelik sevgisini tatmak isterdim. Ola ki yarının büyüğü benim çocuğumdur.», «Kadınlar için hep meslek sahibi olmayı övüyorlar. Herkes meslek sahibi olsa anne kim olacak? Geleneğimiz için annelik meslekten ileri gelmez mi?», «Annelikle başka şey kıyaslandığı için utanıyorum.», «İyi anneler topluma iyi evlât yetiştirirler. İyi toplum, iyi annelerinin çokluğu ile anlaşılır.», «Hayatta en güzel varlık annedir.», «Tarihte bilinmeyen çok büyük ve çok mütevazi kahramanlar vardır. Onlar, isimlerini herkesin bildiği şanlı kahramanları yetiştiren annelerdir. Hangi kadın böyle anne olmayı istemez?», «Çalışan anne, çocuğuna gerekli ilgiyi gösteremez. İki karpuz bir koltukta oynamaz demişler.», «Bütün kadınlar meslek sahibi olsaydı, insanlardan ne köy, ne kasaba olurdu.», «Anne olmayı seçerim. Mesleğim uğruna çocuğumu terkedemem.», «Yetiştireceğim çocukların vatana faydalı olmasını görmem beni mutlu eder.», «Meslekte başarılı olmazsam büyük bir yıkım olmayabilir. Benim yapacağımı başkaları yapabilir. Ama annelik öyle mi?», «İnsan sevdiği, istediği meslekte yükselmek ister. Ama annelik duygusu bambaşkadır. Bu da başlı başına bir meslektir. Annenin duygusallığı evlât sevgisinde içeriklik kazanır. Öyle zaman geldiğinde anneliği tercih ederim. Annelik derim.», «Toplum kalkınması diyorlar. Anneleri yetiştirdiniz mi?», vesaire, vesaire...

KÜÇÜKLERİMİZİN BÖLÜMÜ:

İlköğretimde anketimize katılan 113 kız öğrencinin 100 tanesi en çok sevdiği oyuncak olarak bebek yazmış, 3'ü zekâ oyuncaklarını, 1'i hiç ayırtetmediğini, 9'u da bisiklet, televizyon, telefon gibi değişik oyuncaklar yazmışlardır. Oranlar: Bebek %89, zekâ oyuncağı % 2,6, ayırtetmeyen % 0,4, diğer oyuncaklar % 8 şeklinde dağılmıştır.

Erkek öğrencilerden katılan 134 dür. Bunların 99 tanesi «sevdiği oyuncağa genel olarak tüfek diyebiliriz. Yazdıkları, silâh, tabanca, tüfek, tarrakalı, (makinalı) tüfek, kılıç, tank, fantom uçak, kapsüllü tabanca, su tabancası, mavzer, savaş topu v.b. oyuncaklardır. Geriye kalan 35'i de, yarış arabasından uçağa, trenden helikoptere, bisikletten televizyona, kovboy elbisesinden hikâye ve masal kitabına kadar muhtelif isimleri sevdiği oyuncak olarak yazmıştır. oranlarsak: Tüfek sevenler % 74, diğerlerini sevenler % 26 tutmaktadır.

Bebek seven kız öğrenciler bu sevgilerini şöyle dile getirmişlerdir: «Bebeğimi severim. Çünkü tatlı elbisesi var. Güzel kaşları var. Yeşil gözleri var. Saçları upuzun.», «Bebeklerimi seviyorum. Ağlayan bebeği daha çok seviyorum. Onlar çok güzel olurlar.», «En çok bebeğimi seviyorum. Çünkü bebeğimle evcilik oynamasını çok seviyorum. Güzel gözleri, yeşil yeşil gözleri olduğu için beğeniyorum.», «Ben en çok pilli bebeği seviyorum. Çünkü onunla oyunlar oynuyorum. Belki de kız çocuğuyum ondan. Ama erkek çocuğu olsaydım başka şeyler severdim. Nedeni de erkek çocuklar başka şeyleri severler. Kız çocukları da bebekleri severler. Bebeklerden de A.B.D bebeklerini beğeniyorum. Onlar kullanışlı oluyorlar. Ama Alman bebeklerinin de saçları dökülmüyor. A.B.D'nin saçları dökülüyor. Konuşan ve yürüyen bebekler sanki canlı gibi oluyorlar. Benim küçükken yürüyen uzun saçlı bir bebeğim vardı. Ama bozuldu. Tamire götürdük, bu yapılmaz dediler. Daha uyuyan, ağlayan, konuşan bebeğim, hele bir de kitap okuyan bebeğim vardı. Eline kitap verirdim. Bir çocuk gibi okur ve sonra kitabı kapatırdı. Bir Alman bebek arabası içinde, biberonu, elbiseleri, makyaj takımı, bezleri de vardı. Özetlersek, benim en çok pilli bebekleri sevdiğim ortaya çıkar diye düşünüyorum. Tabii başka oyuncakları da seviyorum ama pilli sarı saçlı bebekten vazgeçemiyorum. Siyah saçlı pilli bebekleri de severim.», «Ben en çok, büyük, konuşan ve yürüyen bir bebeği çok severim. Sebebi: Benim ufak çocukları sevmeme bağlıdır. İnsana sahici gibi geliyorlar. Hele oyun oynarken insan sahici bir tiyatro eserinde rol almış gibi oluyor. Fakat bu bebekler çok kullanışlı olmuyor. Ya evin bir köşesine süs gibi konuyor, ya da onunla bozacaksın diye oynatmıyorlar. Saçları bile rahatlıkla taranmıyor. Benim hayalimdeki bir bebek: Uzun bukleli ve sarı saçlı (siyah saçlı da olur.), yeşil gözlü, boyu uzunca ve güzel olmalıdır.», «En çok bebeğimi seviyorum. Onunla evcilik oynuyoruz.», «Ben en çok bebeğimi severim. Ben çünkü çocukları severim.», «Bebeği severim. Çünkü güzel saçları var. Cici elbiseleri var. Yeşil gözleri var.» İçlerinden bir tanesi çok enteresan olarak şu cevabı vermiştir: «Bebekleri severim. Büyüyünce anne olmayacak mıyım?»

Yazımızı bir fıkrayla bağlayalım. Ateşler içinde kıvranan hasta çocuk, ikide bir su istemektedir. Sabaha kadar çocuğun başından ayrılmayan anne bir ara hafifce gözlerini yumar. Çok yorulmuştur. Baba ise akşamdan beri mışıl mışıl uyumaktadır. Çocuk sağdan sola inleyerek döner ve su ister. Anne babayı uyandırır:

— Kalkı der. Çocuk su istiyor. Ben kımıldayacak halde değilim.

Baba yatağından kalkar. Sürahiden bardağa suyu doldurur. Çocuğa vereceği yerde dalgınlıkla kendisi içer ve yatar. Halbuki su vermeye anne kalksaydı, çocuk tekrar uyusa bile, büyük ihtimalle elinde bardak çocuğun ikinci defa su istemesini ve uyanmasını bekler, öyle yatardı. Şunu anlatmak istiyoruz. Kadın ruhu diğergâmdır. Yani ben-merkezli değildir. Egoist değildir. Egosantrik değildir. Fedakârdır. Sevdikce feda eder. Bu da en güzel şekilde kendisini annelikte gösterir. Kızlarımız bilmeden fakat kadınlığın icabı anneliği seçtiler ve bebekleri sevdiler.

Sevgiler ve iyi günler...

KADIN VE EDEBİYAT

M. Akif DAĞBEYİ

Desen: Hamit YÜKSEK

Bu konuyu, «Sanat ve Kadın» çerçevesi içinde ele almak daha faydalı olacaktı belki. Ama bu takdirde yazımıza, altından kalkamayacağı bir görev yüklemiş olurduk. Bu sebeple diğer sanat kolları ile kadının ilişkilerini belki birer cümle ile zikrederken, «Edebiyat ve Kadın»a özellik vereceğiz. Umuyoruz ki kadın ve edebiyat alâkasını belirlerken, «Sanat ve Kadın» konusunu da genel hatlarıyla çizmiş oluruz.

Kadın ve edebiyat ilişkileri, farklı açılardan incelenebilir. Kadın şairler, kadın romancılar v.s. Bizim üzerinde duracağımız konu bunlar değil. Kadının edebiyatta yeri ne olmuştur? Bugüne kodar verilen eserlerde kadına bakış genel hatlarıyla nasıldır? Bundan sonra nasıl olmalıdır?

Meseleyi ilk önce genel plânda tetkik etmek gerekir. O zaman sırayla şunlar söylenebilir: Her kişi, varlıklara, bu arada insana belli bir bakış açısından anlam verir. Bu bakışı dokuyan esasa, dünya görüşü demekteyiz. Özellikle olayların ve varlıkların yorumu mânâsını da ifade eden sanat, bir dünya görüşüne fevkalâde oranda ihtiyaç duyar. Bu takdirde her edebiyatçının olaylara ve bütün varlıklara belli bir dünya görüşü zaviyesinden baktığı, bakmak zorunda olduğu gerçeğini hemen kabul gerekir. Edebi eserde kadının yer alış şeklini bu noktadan başlayarak araştırabiliriz. O halde şunu ifadeye sıra geldi sanıyoruz: Edebiyatçı, kendi toplumundan aldığı dünya görüşü açısından, kadını nasıl anlıyorsa, eserine de öyle yansıtmalıdır. Edebiyat, «Kadın» gerçeğine toplumdan soyutlanmış bir hayali masal-destan mahiyeti veriyorsa, gerçek dışı yakıştırmalarla sembolize etme yoluna gidiyorsa, millîlik görevinden sapıyor demektir.

DÜNYA EDEBİYATI VE KADIN

Yukarıda ifade ettiğimiz gerçeklerden vardığımız neticenin açık-seçik örneklerini görüyoruz, dünya edebiyatında. Bizim edebiyatımız için aktüel değer taşımış, İran ve Batı edebiyatlarında kadın, bu toplumların dünya görüşlerinde, insan anlayışlarında ne

ise o şekildedir. Türk edebiyatı, toplumun ve kültürünün bunlardan herhangi birinin etkisinde olduğu zamanlar, o kültürün derin izlerini taşımaktadır. Batı'nın, maddî güzelliğine **tapılan, şarap sunan, gönül eğlendiren** kadını, dün Yunan ve Roma'da ne idiyse bugün de aynıdır. Gayri meşru ilişkileri ile meşhur Aşk ve Güzellik Tanrıçası Afrodit, Batı'nın kadın anlayışını mükemmel sembolize ediyor. Afrodit, Avrupa'lının özlemindeki kadın tipidir. Ve her devirde Afroditler eksik olmamıştır Batı'da...

Kadın denince, etrafına alev alev şehvet neşreden, teri şarap kokan, kanına işlenmiş vazgeçilmez bir içgüdü ile fuhuş yapmadan duramayan sıcak bir Akdeniz dilberi imajı doğar zihnimizde. Başta Afrodit ve sonra diğerleri gelir aklımıza. Afrodit'in kızları. Bütün meşhur Avrupa kadınları; Safo'dan, Kleopatra'dan Marilyn Monroe ve Brigitte Bardot'ya kadar bu böyledir... Batı'nın kadın anlayışı, kendine uygun tipini her devirde ortaya koymuş ve lanse etmiştir. Değişmez vasfı bu tipin, **fuhuş ve skandal!**

Avrupa edebiyatında kadın bu genel özellikler çerçevesinde yerini bulur. Zaten Batı sanatının hakim özelleiği teşhir ve ifşa niteliğinde oluşudur. Bu gerçeği göz önünde bulundurduğumuz takdirde, kadının en mahrem yerlerini bile teşhir eden Roma ve Yunan heykelleri ile günümüz seks filmleri arasında pek normal bir bağ olduğunu görürüz. Kısaca denebilir ki kadın Batı edebiyatında yaratılışına uygun şekiller ve tipler halinde çıkmaz karşımıza. Şehvet kudretiyle, etiyle boy gösterir.

Buna yakın bir kadın anlayışını İran'da görüyoruz. Kadın ve şarap biri mutlaka ötekini hatırlatan iki akraba kelimedir İran'da... Kadeh kadeh mey ile gönülleri mest eyleyen dilberler doldurur İran edebiyatını.

Ne Batı ne de İran edebiyatında kadını yaratılışına ve toplumdaki fonksiyonuna uygun bir tarzda yer almış göremiyoruz. Kadına bakışta erkek subjesi ölçü kabul edilmiş ve bu bakış da normal olarak sadece kadının vücut hatlarına yönelmiştir. Daha genel bir ifade içinde toplamak istersek; kadına bakış hep erkek açısından olmuştur. Kadını hoşuna gideceği biçimde kılıktan kılığa sokan bu sanat anlayışı, kadın varlığını ezme, eritme sonucunu doğuran bir erkek sadizminden başka bir şey değildir. Bu tek yanlı sakat bakış günümüze kadar bütün bir dünya sanat ve edebiyatını kadın merkezi etrafında bir fasit daire içinde hapsetmiştir. Ve bu yol ne yazık ki kadını yüceltmekten çok alçaltmaya sebep olmuştur.

Freud'ün çok sonraları ilim alanında yapmaya zorladığı şey, çoğu sanatçılar ve edebiyatçılar tarafından asırlarca önce başlatılmıştır. Kadının cinsi cazibesiyle sarhoş olmuş sanat, bütün bir toplum dinamizmini erkek libidosunun mihveri çevresinde cereyan ediyor şeklinde gösteren bir sonuca ulaşmıştır. Bu, yaratılış kanunlarının ters yönlere saptırılmasıdır.

Bütün bu günahların keffaretini de aşk diye bir kavrama yüklemişlerdir sözünü ettiğimiz edebiyatçılar. Güzellik ve aşk... Biricik konusu olmuş sanatın ve edebiyatın. Dünya edebiyatında, soylu duyguları, gerçek aşkı, en çirkef şehvet çamurundan ayırma işine cesaretle teşebbüs edenler çıkmış. Bunlar asırları aşarak yaşayan dev ustalar. Yunus, Fuzuli, Goethe, Dostoyevsky... v.d. Bunların dışında kalanların ise yüzbinlerce sayfa tutan eserlerinde, güzellik, aşk ve cinsiyet her vesileyle sözü edildiği halde çözülemeyen birer muamma. Ekseriyet bu muammaları çözmeye cüret edememiş. Ve cinsî ihtirasla aşk arasında bocalayıp durmuştur. Böylece sanat'ta başından beri ters bir yöne sevkedilmiştir. Güzelin felsefesini yaparken kadını ölçü alan erkek sadizmi kadın güzelliğinin niçin varolduğu problemine eğilmekten ısrarla kaçınmış gibidir. Bu mahiyetteki sanat, erkek libidosunun, şehvet tapınağında kadına tapınması gibi çirkef bir anlam ifadesi olmuş. Kadın bu anlayışa göre mabud değil aslında; köle. Kadınlığın dünya tarihinin büyük bir kısmını dolduran dramını iyi açıklıyor bu kavram: Kadın köle-mabud bir varlıkl. Yani mabud diye avutulan bir köle. kadın. Aslında erkek egoizminin kendi kendine tapınmasıdır bu. Kadın bu tapınmanın basit bir vasıtası. Bir oyuncak gibi halden hale sokulan aleti.

KUTATGU BİLİG'DEN :

4504 — Senin ay gibi bir oğlun veya kızın doğarsa, onu kendi evinde terbiye et, bu işi başka ellere bırakma.

1487 — Çocukların iyi veya kötü olmalarına anne ve babaları sebep olur.

1569 — Babanı, anneni hoşnut eyle, onlara hizmet et; bu hizmet karşılığı binlerce fayda elde edersin.

KUR'AN-I KERİM'DEN :

«Rabbin, 'kendinden başkasına kulluk etmeyin. Ana ve babaya iyi muâmele edin' diye hükmetti. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin nezdinde ihtiyarlığa ererlerse onlara 'öf' (bile) deme. Onları azarlama. Onlara çok güzel (ve tatlı) söz söyle.» (El-isra Sûresi, âyet: 23)

«... Anaya babaya iyilik edin. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkını biz vereceğiz...» (El-En'am Sûresi, âyet: 151)

«Cennet anaların ayağı altındadır.» (Hz. Muhammed)

Kadın bu bakışa göre, sadece erkek varlığı içinde değer taşımaktadır. Onun tablatında, erkekten apayrı bir dünyasının olduğu hesaba katılmamış. Bir kadından doğduğunu, bir ana tarafından büyütüldüğünü unutmuşçasına sanatçı, sanatını kendi duygularının benciliğine hasretmiş. Sanatçılığa özenen kadınlar da aynı hatada ısrar etmişler, kendilerine erkeğin baktığı gibi bakmışlardır. Burada hemen söylenmesinde fayda olan bir husus var:

Kadınlar büyük oranda hep erkeğin kendilerine vermek istediği anlama ve şekle uymaya çalışmışlar. Bütün bir giyinme, süslenme ve moda endüstrisinin mahiyetini bu gerçek açıklar. Sanat ve edebiyat da kadın varlığını barbarca yok etmeye yarayan bu alışkanlığı genellikle aşamamış. Bu halde kadın, erkek dünyasının sınırları içine mahkûm edilmiştir. Sözde eşitliği ve hürriyeti bile erkeklerin öncülüğünde savunan kadın, efendisine daha güzel görünmek için çaba sarfeden bir cariye zavallılığından dün de, bugün de tam anlamıyla kurtulamamıştır.

Bu gerçekler şunu gösteriyor: Edebiyat, yalnızca erkeğin dünyasını ölçü alıp kadına bu dünya boyutları içinde yer vermekle sonsuz bir hazineden mahrum kalmış oluyor. Ka-

dın yaşayışının büyük bir kısmını belki de tamamını içine alan, kadının fizyonomisi ve ruh dünyasına şekil veren bir faktör ihmal edildiği için aksi bir bakış kadının istismarı olmuştur. Analıktır bu faktör!

Kadın, erkeğin sözünü ettiği kadın hürriyetini ve yine erkeklerin ortaya attığı eşitliği arıyor. Tabiatın ve Tanrı'nın kendine verdiği hürriyeti, kudreti, meziyeti bir tarafa bırakmış. Gerçekte kadın, kucağındaki yavrusuyla, bütün dünyaya meydan okuyacak bir güce ve hürriyete kavuşur. Korkak bir tavuğun bile civcivleri yanında onları korumak için nasıl hırçınlaştığı, eşsiz bir cesarete kavuştuğu düşünülecek olursa, kucağı yavrulu kadına boyun eğmeyecek, saygı duymayacak kimse olmaz.

İşte ihmal edilmiş bomboş bir alan edebiyatta. Edebiyat ve analık... Kadına objektif ve gerçekçi bir bakış ancak böyle mümkün. Kadın dünyasına doğumdan ölüme kadar kendi yönünde biçim veren analık, kadına gerçek değerini verebilmenin ilk adımı, tek hareket noktasıdır.

ANALIK VE EDEBİYAT

Türk edebiyatı yabancı edebiyatların aşırı etkisinde olduğu zamanlar bize aykırı görüşlere yer vermiş. Yazık ki kadına İran ve Batı kaynaklı yanlış bakış, edebiyatımızda da uzun süre varlığını korumuştur. Ama bunun sayısız istisnaları bulunmaktadır. Meselâ, Dede Korkut, yalnızca bizde değil bütün dünya edebiyatında kadına gerçek değerini vermenin doruğunu temsil eder. Yunan ve Latin mitolojilerinde çirkefleştirilen, İran efsanelerinde aşağılanan kadın Dede Korkut'ta gerçek değerine kavuşur.

Bamsı Beyrek Hikâyesinden:

«Beyrek der: Baba bana bir kız alıver ki ben yerimden kalkmadan o kalkmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmeli, ben hasmıma varmadan o bana baş getirmeli, böyle kız alıver bana baba dedi.»

«Kız der: Bre yiğit, benim atımı kimsenin geçtiği yok, okumu kimsenin geride bıraktığı yok, şimdi gel seninle güreş tutalım dedi.»

Boğaç Han Destanından:

«Kimin ki oğlu, kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayana Allah beddua etmiştir, biz de beddua ederiz.»

Kazan Han, evini yağmalayan Şökli Melik'e der:

«Bre Şökli Melik,
Penceresi altın otağlarımı getirmişsin
sana gölge olsun.
Ağır hazinemi bol akçemi getirmişsin
Sana harçlık olsun.
Kırk ince belli kız ile Burla hatunu
getirmişsin.
Sana esir olsun.
Kırk yiğit ile oğlum Uruz'u getirmişsin
Kulun olsun.
Tavla tavla koç atlarımı getirmişsin
Sana binek olsun.
Katar katar develerimi getirmişsin
Sana yük taşıyıcı olsun.
İhtiyarcık anamı getirmişsin
Bre kâfir anamı ver bana
Savaşmadan, vuruşmadan çekileyim
Geri döneyim gideyim beli bil.»

Görüldüğü gibi kadın burada, erkek hayalinin ve ihtirasının malzemesi değil. Yaratılış sebebi ve toplum içindeki yeri neyse edebiyatta da o. Sanat ve edebiyatta kadın sosyal hayatta ne şekil bir fonksiyona sahipse öylece yer almalı. Bir fantezi unsuru ve malzeme haline getirilip tahkir edilmemelidir.

Güzellik ve aşk evlilik dışı birtakım çirkin ilişkiler için gören, aile kavramını, toplum gerçeğini sanata konu edinmekten kaçınan, ferdiyetçi, egoist Batı - İran telâkkileri; yerini, gözlerini gerçek aşkların bitek toprağı ülkemize ve bitmez hazinesi toplumumuza çeviren milli sanat ve edebiyata bırakacaktır. Toplumun bir kesimindeki sık değişen suni alışkanlıklardan biri olarak beliren, analık ve alleyle ilişkisi bulunmayan, bir mobilya lüksünden, araba merakından daha yüce olmayan sözde aşktan binlercesi, yavuklusunu 7 yıl bekleyen bir gencin gerçek sevgisi yanında hiç değeri taşır.

Türk edebiyatına yepyeni ve taptaze bir ufuk. Türk toplumunun ve kültürünün kadına verdiği yüce değeri alabildiğine titizlikle sanatın ve edebiyatın baş konusu edinmek...

Desen: Hasan KARAL

Kırk Gün Kırk Gece

Ali
YÜRÜK

Nasihatların temeli insana edepli olmayı öğretebilmektir.

Türklerde çocuk terbiyesinin ilk şartı budur.

Tıpkı bir çocuk terbiye eder gibi, ihtimamlı ellerle yeni bir yuva kurulurken büyük edep dünyasının ilk çağrısı sunulur: Eline, diline, beline, eteğine sahip ol!

Ve işte ardından bir yuvayı şekillendiren öğütler:

— Dört atanın hakkı birdir. Yani babanla kayınbaban, annenle kaynanan arasında hiçbir fark yoktur.

— Geceleyin kaynananla kayınbabanı yatırmadan yatma. Sabah onlardan önce kalkıp hizmetlerini yap.

— Dil mi güzel, dilber mi? Dil güzeldir kızım.

Kimsenin kapalısını açma. Kilitlisine anahtar uydurmaya çalışma.

— Çıktığın yer diken, gittiğin yer mekan olsun.

— Sır saklayan nur saklar.

— Ak gelinlikle girdiğin evden ak kefenle çık.

— Pazara kadar değil, mezara kadar geçineceksin.

— Erkek dere, kadın kumdur. Önünü tutmazsa göl olmaz.

— Susan ağız konuşan ağzı yener.

— Sabır cennetin anahtarıdır. Sabredici ol.

— Kızım, artık ben senin annen değilim. Baban da baban değil. Senin annen de baban da kardeşlerin de onlar oldu artık.

Asırlar süren imparatorlukları, muazzam iç dokular hazırlayarak, sağlam yapılar kuran, bu ölümsüz öğütler ayakta tutmuştur. Ailenin sıhhatiyle millet, yüzyıllar boyu cihana hükmetmiştir. Devlet içinde, küçük, fonksiyonel bir devletçiktir aile. Sevginin saygının kanunlaştığı bir toplumcuk.

Bu küçük devlete, yahut toplumcuğa eskiden kırk gün kırk gece süren düğün törenleriyle varılırmış.

Görkemli törenleri uzun uzun anlatmak ne kabil! Ama neresinden bakarsak bize bütünü hakkında doyurucu bilgiler verebilecek zenginlikte törenlerdir bunlar.

KOYUNDAN KOÇLAR ATTAN AYGIRLAR

Yemek boldur düğünlerde. Hiçbir misafir yemeksiz gönderilmez. Sokaktan geçen herhangi birisi de geçerken uğrayıp; «hayırlı olsun» dese, yemek yedirmeden göndermezler. Yabancılar; «Türke bir selâm ver, yemeğini düşünme» sözünü boşuna söylememiş olsa gerek.

Misafir ağırlamak, fakir fukarayı doyurmak çok sevaptır. Türk düğününün yemekli olmasının sebebi, mümkün olduğu kadar çok insan doyurup hayır dualar almaktır. Dünyanın hayır duayla güzelleştiği kabul edildiğinden, kurulacak olan yuvanın temeli de hayır dua ile atılacaktır. Evlilik binası o kadar sağlam ;doğacak çocuklar da o kadar hayırlı olacaktır. Töreleşen bu davranış biçimi temellerini çok eskilerde bulur. İlk yazılı metinlerde, Dede Korkut ağzından rivayet edilen destanlarda görüldüğü üzere, ülkenin hanları (devlet başkanları) yılda bir, beylerine büyük şölen vermekte, beyler de kendi aralarında halk için özel ziyafetler tertiplemektedir. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmekte; aç görse doyurup, çıplak görse donatmaktadırlar. Borçluyu borcundan kurtarmakta, teneler gibi et yığmaktadırlar. Bir gökü deyişle bu, politika açısından bir yönetici-yönetilen kaynaşması ekonomi açısından bir varlıklı - fakir dayanışmasıdır. Bu şekil değiştirerek, Türklerin tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar uzanmıştır. Bu nasıl gerçekleşiyor? İlmi açıdan bakıldığında görülecektir ki, bu Türk toplumunun hiç bir tarih devresinde sınıflı olmayışından doğmaktadır. Destanlarımızda, kitabelerimizde, cenknamelerimizde anlatılan geçmişteki yaşayışımız, hiçbir şekle sokularak feodal toplum tipleriyle özdeşleştirilemez. Şu halde Türk kültür sistemiyle sınıflı toplumların ideolojileri arasında uzak yakın bir ilişki mevcut değildir.

DÜĞÜN BİR AHİTLEŞME TÖRENİDİR

Düğün sosyal bir olaydır, Karşılıklı iki aile arasında çok yönlü bir alışverişle, yeni bir yuva kurmak amacına yönelir. Düğün olayını iyi açıklayabilmek için kültürümüzdeki, aile kavramının, yeri, değeri ve anlamını doğru tesbit etmemiz gerekir.

Türk kültür vakıasının bir halkası olan düğünü iyi kavrayabilmek, bakış açısının milliliğiyle mümkündür. Her kültür sistemi, hayat ve insanlarla birlikte, sosyal olaylara da bir bakışı beraberinde getirir. Meselâ laik hümanist Batı kültürü, Ortodoks Rus kültürü veya Prometheusçu kültürün ürünü marksizmin kültür kalıplarıyla, ayrı bir kültür dünyası olan Türk toplumunun düğün olayı açıklanamaz. Bu bakımdan Türk düğünündeki en küçük ayrıntıların yorumlanması, ancak kültür sistemimizin içinden bir bakışla kabil olacaktır.

Bizim için aile, «millet varlığı»nın temel taşı ve bu varlığın devamı konusunda bir teminattır. Güçlü, sıhhatli olduğu oranlarda milli toplum yapısı ayakta duracak; zayıfladıkça millet yapısı sarsıntı geçirecektir. Bu bakımdan tarihin her devrinde ailenin sağlıklı olmasına dikkat edilmiş ve aile kurumu devlet garantisi altına alınmıştır. Aile yapısının üçgülü olduğu her devirde, devletimizin gücünü zirvede görüyoruz. Aile yapısı çökmeye başlayınca devlet de zayıflama belirtileri göstermiştir. Ailenin sarsıldığı dönemlerde toplumumuzda Batılı «benmerkezci» görüşün resmîlik kazanışına tanık oluyoruz. Demek ki, kendine ait özellikler taşıyan bir toplum, başka kültürleri yaşayışına sokunca derin yaralar almaktadır.

Toparlarsak düğün, bizde neslin, toplum hayatının devamı için karşılıklı ahitleşmenin güzel bir sembolüdür.

BOŞANMA

Türk kültürünün bir halkasını teşkil eden düğün adetlerinde millî kültürümüzde insan, toplumu için vardır. İnsan, milletinden ayrı değildir. Önde gelen millet varlığıdır. İnsanın önemi bu varlığa bağlılığından ileri gelmektedir

«Bir göz ağlarken öbür göz durmaz» sözünde eriyen kültürümüz, Peygamberin; «komşusu açken, tok yatanın inancından endişe ederim.» sözleriyle, aynı özün üstünde şahikasına ulaşmıştır.

Evlilik, kadınla erkek arasında sadece tenasül hayatı düşünülerek yapılan, uzun veya kısa süreli bir bağlılık değildir. Erkekle dişinin bir ömür boyu sürecek kader birliği, hayat arkadaşlığıdır. Çocuklar doğacak, hayatın acı tatlı bütün olayları, beraberce göğüslenecektir. Kısaca söylenirse iki yarımın bütünleşmesidir evlilik.

Boşanma söz konusu değildir. Bazan dayak yediği, kötü söz işittiği, hor görüldüğü bahanesiyle, gelin kız baba evine küs gelir. Baba; «haydi kızım senin bu evde nasibin bitmiştir» diyerek, kızına hiç yüz vermez. Sabretmediği için ana da hep kızını suçlu bulur. Ana-babadan yüz bulamayan gelin kız, kocasına döner ve bir daha küs gelmemeye çalışır.

Buna rağmen koca evine dönmek istemezse, anasıyla babası, kızlarını evden kovarlar ve kocasına dönmesini, yuvasını yıkmamasını kızlarının yüzüne söylerler.

Kızın o andaki ağlayıp sızlamaları hiç bir fayda vermez. Çünkü ana-baba çok iyi bilirler ki, bir zaman sonra aynı kız; «Allah sizden razı olsun. O zaman siz de bana uyup çocukluk yapsaydınız yıkılmıştı yuvam» diye ellerini öpüp hayır dua edecektir.

Ana-baba kızın gençliğini yaşamışlardır. Fakat kız, anayla babanın sahip olduğu yaşlılık olgunluğu, tecrübesi ve gözüyle görememiştir dünyayı. Aynı çağa gelince hak verecektir şimdi merhametsiz bulduğu ana-babasına Atasözü meşhurdur: Kadının yıkmadığı yuva bin yıl dikili kalır. Onun için kız evi, kızlarının yuva yıkmasına katiyen razı olmaz.

İlk bakışta, biraz merhametsiz ve vahşi gibi görünen bu hareketin derinliği düşünüldüğü zaman, Türklerin tarih boyunca dünyaya hükmetmelerinin temel taşlarından biri olduğu kolayca görülür.

AİLE BÜTÜNÜ DAĞILINCA...

Bugün yapılan ilmi araştırmalara göre, kötü yola düşen kadın ve erkeklerin, en büyük suçluların, cemiyete zararlı insanların; anasıyla babası ayrı yaşayan yahut kötü aile çocukları olduğu anlaşılmıştır.

Aile kurmada birinci maksat, çocuk sahibi olmaktır. Ana-babanın ilk görevi ise çocuklarını temiz kasıkta yatırmak, helâl süt emzirmek, helâl lokma yedirmektir. Kasığı temiz, sütü helâl, namuslu ve haram lokma yememiş çocuğun ise kötü yola düşmesi, topluma zararlı olması, ancak sosyal şartların zorlayıcı, olumsuz etkileriyle olur.

Her türlü sosyal olayın çekirdeği olan ailenin, temiz ve sağlam temeller üzerine bina edilmesi, Türklerde eskiden beri devam eden vazgeçilmez bir görevdir ve ilk esastır.

FEMİNİZM ÜZERİNE...

Mehmet BÖLÜKOĞLU

Bir aşırılığın başka bir aşırılıkla tedavisi çalışmasına feminizm adını verdiler. Bu, gerçekte soğuktan buz kesmişlerin bir kor parçasını avuçlamasına benziyordu. Isıtmaktan ziyade üşüyeni yakacaktı. Ve yaktı. Batı'da hâkim sınıfların işledikleri için bir tövbesi, cinayetleri için bir günah çıkarmasıdır. Ve bir hafta tuz yalamış sürünün ölümcül şişkinliğe varıncaya kadar su içmesidir, feminizm.

NERDEN ÇIKTI BU YARGILAR?

Siyasî tarihte Fransız İhtilâliyle başlatılan bu hareket, aslında içinden yanan bir köz gibi ta Atina devri Yunanından, Roma devrine, oradan da bütün bir ortaçağ Avrupasına uzanarak temellerini gerilerde bulur.

Ön bölümlerimizde değerli kadın sanatçılarımızın da ısrarla üzerinde durduğu gibi Batı kültürü ben-merkezci bir özellik taşır. Her şey ona göre, insanın kendisi içindir.

Yunan sitelerinde açıkça gördüğümüz vechile, devrin Batılı erkekleri, korkunç bir homoseksüalite tutkusuna müptelâ olmuşlar ve toplumda kadını ihmal etmişlerdir. Aynı hastalık Roma'ya da geçmiş ve bu toplumun adını tarihten silecek kadar kuvvetli bir zelzele halini almıştır. Kadınlar, bu devirde biyolojik ve ruhi yönden görevlerini yapamaz olmuşlardır.

İşte feminizmin ilk gizli alevi. Yüreklerde içten bir tepki ile bu devirlerde kadın isyan etmiş ve zamanla artan kuvvetli baskılarla bu isyan, acı bir feryada dönüşmüştür. Bütün bir ortaçağ boyunca kadın erkeğin arzularına tâbidir. Bu arzular öyle arzulardır ki, kadın için kilolarca yük bile bir süs eşyası mesabesindedir. Esirlerin ayaklarına demirden halkalar takılırken Batı'da kadınlara da o pek ünlü «bekâret kemerleri» takılmaktaydı. Erkeğin kadına güveni, bu derece pespaye maden parçalarına bağlanmıştı.

BİR KÜLTÜR OLAYI

Fransız İhtilâliyle feodalizme galip gelen yeni sistem, Batı kültürünün kendi iç kalıplarını hiç de aşmadan güya yeni bir anlayışla ortaya atılıyordu. Derebey sultasını kaldıracağını vadeden yeni zümre, zaten sistemlerini kurmadan bir kast haline gelmişti. Sosyal planda ortaya konulan ve halkın derebey kırbacına karşı duyduğu haklı nefreti istismar konusu yapan sloganlar oldukça câzipti. Bu arada kadını, kadının meselelerini de ele almak, yeni sınıf için bir zaruretti. Ve bunu feminizmle gerçekleştirmeye uğraştılar. Feminizm de aslında aynı kültür formu içinde, şaşıya şehlâ demek açıkgözlüğünden başka bir anlam taşımıyordu.

Taşımıyordu, zira yeni bir kadın anlayışı getirmekten ziyade, çok iyimser bir gözle dahi görülen odur ki, kadına yeni bir hayat modeli sunuyordu. Ki, bu da aslında yeni bir hayat güzergâhıydı. «Kadınların Esareti» eserinin ünlü yazarı Stuart Mill de, İngiliz Pankhurst da, çok aşırı birer burjuvazi bayraktarı idiler.

Fransız İhtilâlinde Saint Simon ve Fourier de Avrupa sanayii ve malî burjuvazisinin derebeyliği yıkmasında geniş nisbette istifade aracı haline getirilmişlerdir.

Kadının biyolojik ve ruhi yapılarını aynı terazide tartan bu yeni anlayış, Prometheusçu kültürün temellerindendir. Bu kültürün bir türevi olan marksizm de feminizmi aşa-

ğı yukarı bütünüyle kabullenmiştir. İnsanların ruhi yönünü kabul etmeyen marksizme göre kadın sadece bir inek gibi, bir keçi gibi, yahut gübrelenmiş bir tarla gibi toplumun üretimine katıldığından bir anlamı vardır. Bu bakımdan marksizm de Darvin'in ünlü tezinden yola çıkarak, insanların kadın erkek sadece hayvanlar gibi üreme yönleri üzerinde durur. Ve insanın temel özellikleri bakımından bu tezin altını çizer.

Sosyal hayatta kadın erkek eşitliğini bütün alanlara teşmil etmek isteyenlerin bir yerde marksistlerle fikir birliğine vardığını görüyoruz. Oysa kadının ruhi dünyasıyla, erkeği tamamlayan bir varlık olduğu, günümüzün pek çok samimi sosyal-psikoloji uzmanı tarafından ısrarla belirtilmektedir. Kadınlarca futbol topları arkasından koşan erkeğe özenmek; yahut erkeklerce makyaj çantalarıyla tatmin olan kadına imrenmek, Batı toplum kültürü için olağan sayılabilir.

Gelgelelim, Türk dünyasında ruhi ve beden gücü itibariyle yeri tesbit olunmuş bir kadını kalkıp, en küçük bir tarihî benzerliği olmayan Batılı süreçlere zorlamak da cehaletin sunturlusudur. Türk toplumunda tarihi gelişim olarak kadın ve erkek sağlam bir denge kurarak milleti sıhhatte tutar.

Burada üzerinde dikkat çekmek istediğimiz bir husus, feminizmin, kadına oy kullanma hakkını istemek, siyasî veya ekonomik birtakım hürriyetler olarak değerlendirilmemesi gerektiğidir. Bu, başından beri kısaca değinmeye çalıştığımız gibi, siyasi amaçlı, sosyo-kültürel bir kavramdır.

Türk toplumu için bir anlam taşımaz. Çünkü bizde hiçbir zaman ne homoseksüellik, hatta ne de gayri meşru ilişkiler, toplum problemi haline gelmemiştir. Ve üstelik kadına halkımız üstün ve kutsal bir yer ayırmıştır kültüründe. Ta Ortaasya Türklerinde kadının sosyal ve siyasî emniyeti garanti altına alınmıştır. Bu açıdan eğer gerçek ve yeni bir feminizm anlayışı ortaya konursa bu şeref, Türk toplumuna ait olacaktır.

Kadın hakları yaveleri ni ayyuka çıkaranların bugün kadın etinin ticareti yapıldığı bir zamanda seslerinin dahi çıkmayışı, onlar adına bir yüz karasıdır.

DEDEM KORKUT SÖYLEMİŞ...

«Dede korkut dilinden ozan der: Karılar dört türlüdür. Birisi solduran soptur. Birisi dolduran toptur. Birisi evin dayağıdır. Birisi ne kadar dersen bayağıdır.

Ozan, evin dayağı odur ki kırdan yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir içirir, ağırlar azizler gönderir. O Âyişe, Fâtıma soyundandır hanım. Onun bebekleri yetişsin. Ocağına bunun gibi kadın gelsin.

«Geldik o ki solduran soptur.. Sabahleyin yerinden kalkar, elini yüzünü yıkamadan dokuz bazlama ile bir külek yoğurt bekler, doyuncaya kadar tıka basa yer, elini böğrüne koyar, der: Bu evi harap olası kocaya varalıdan beri daha karnım doymadı, yüzüm gülmedi, ayağını pabuç, yüzüm yaşmak görmedi der, ah nolaydı, bu öleydi, birine daha varaydım, umduğumdan daha uygun olaydı der. Onun gibisinin, hanım, bebekleri yetişmesinsin. Ocağına bunun gibi kadın gelmesin.

«Geldik o ki dolduran toptur.. Dürtükleyince yerinden kalktı, elini yüzünü yıkamadan obanın o ucundan bu ucuna, bu ucundan o ucuna çırpıştırdı, dedikodu yaptı, kapı dinledi, öğleye kadar gezdi; öğleden sonra evine geldi gördü ki hırsız köpek, büyük dana evini birbirine katmış, tavuk kümesine sığır damına dönmüş; komşularına seslenir ki: kız Zeliha, Zübeyde, Ürüveyde, Çan Kız, Çan Paşa, Ayna Melek, Kutlu Melek ölmeğe yitmeğe gitmemiştim, yatacak yerim gine bu harap olası idi, nolaydı benim evime birazcık bakaydınız, komşu hakkı Tanrı hakkı diye söyler. Bunun gibisinin, hanım, bebekleri yetişmesin, Ocağına bunun gibi kadın gelmesin.

«Geldik o ki ne kadar dersen bayağıdır.. Uzak kırdan yabandan bir edepli misafir gelse, kocası evde olsa, ona dese ki: Kalk ekmek getir yiyelim, bu da yesin dese, pişmiş ekmeğin bekası olmaz, yemek gerektir; kadın der: Neyleyeyim, bu yıkılacak evde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi der; ne gelirse benim kalçama gelsin diye elini arkasına vurur. yönünü öteye kalçasını kocasına döndürür; bir söylersen birisini koymaz. O Nuh Peygamberin eşeği asilidir. Ondan da sizi, hanım, Allah saklasın. Ocağınıza bunun gibi kadın gelmesin.»

★★★

«Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı. Şâmi otağını yer yüzüne diktirmişti. Alaca gölgeli gök yüzüne yükselmişti. Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han bayındır yılda bir kerre ziyafet verip Oğuz beylerini misafir ederdi.

«Gene ziyafet tertip edip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin demişti. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun.

★★★

«Han kızı boyu uzun Burla Hatun

Kazanın geldiğini işitti, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Oğlancığımın ilk avıdır, kanlı Oğuz beylerini davet edeyim dedi. Han kızı gördü ki Kazan geliyor, toparlanıp yerinden kalktı. Samur cübbesini üzerine aldı, Kazana karşı geldi. Göz kapağını kaldırdı Kazanın yüzüne doğru baktı, sağ ile soluna göz gezdirdi, oğlancığını, Uruzu görmedi. Kara bağrı sarsıldı, bütün yüreği oynadı, kara süzme gözleri kan yaş doldu. Kazana söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

«Der:

Beri gel Salur beyi Salur güzelliği
Başımın bahtı evimin tahtı
Han babamın güveyisi
Kadın anamın sevgisi
Babamın anamın verdiği
Göz açıp da gördüğüm
Gönül verip sevdiğim
Bey yiğidim Kazan

Kalkarak yerinden doğruldun
Oğlun ile yelesi kara cins atına sıçrayıp bindin
Göğsü güzel koca dağlar önünde ava çıktın
Boynu uzun büyük geyiğini tutup yıktın
Semiz etini yüklettin geri döndün
İki vardın bir gelirsin yavrum hani
Karanlık gecede bulduğum oğlum hani
Bir beyim görünmez bağrım yanar
Aslan aslan kayalardan Kazan oğlan uçurdun mu
Tatlı Sazın aslanına yedirdin mi
Yoksa kara dinli kâfire uğrattın mı
Ak ellerini kollarından bağlattın mı
Kâfirin önünce yürüttün mü
Dili damağı kuruyup dört yanına baktırdın mı
Kara gözden acı yaşını döktürdün mü
Kadın ana bey baba diye bağırttın mı

«Bir daha söylemiş:

Karşı yatan kara dağdan
Bir oğul uçurdunsa söyle bana
Kazma ile yıktırayım
Taşkın akan koşan sudan
Bir oğul uçurdunsa söyle bana
Damarlarını tıkatayım
Azgın dinli kâfirlere
Bir oğul tutturdunsa söyle bana
Han babamın yanına ben varayım
Ağır asker bol hazine alayım
Paralanıp cins atımdan inmeyince
Yenim ile alca kanımı silmeyince
Kol but olup yer yüzüne düşmeyince
Yalnız oğul haberini almayınca
Kâfir yollarından dönmeyeyim dedi.

Yoksa a Kazan ayağımdan çizmeyi atayım mı
Kara tırnak ak yüzüme çalayım mı
Güz elması gibi al yanaklarımı yırtayım mı
Çemberime alca kanımı dökeyim mi
Ağır feryat senin yurduna salayım mı
Oğul oğul diyerek bağırayım mı
Develerden kızıl deve burdan geçti
Yavruları burdan bağırıp beraber geçti
Deve yavrucuğumu aldırmışsın bağırayım mı
Kara koç atlardan cins at burdan geçti
Taycığı kişneyip beraber geçti
Taycığımı aldırmışım kişneyeyim mi
Ağıllardan akça koyun burdan geçti
Kuzucağı meleşip beraber geçti
Kuzucağımı aldırmışım meleyeyim mi
Oğul oğul diye bağırayım mı

★★★

«Selcen Hatun at oynattı Kan Turalının önünden geçti. Kan Turalı der :Güzelim nereye gidiyorsun dedi. Der: Bey yiğit, baş esen olsa börk bulunmaz mı olur, bu gelen kâfir çok kâfirdir, savaşalım, dövüşelim, ölenimiz ölsün, sağ kalanımız otağa gelsin dedi.»

ANNEME

ÂŞIK ASLI BACI

Zamanlar zamanı çığ gibi aşar
Türbende maziyi süzmeye geldim.
Baykuşlar derdimden cuş edip coşar;
Haykırıp sesini bozmaya geldim.

• • •

Ozanlar kızı sen, adın her dilde
Mızrabım ağlıyor çaldığım telde.
Neş'emle kahkaham gider o selde;
Damlayıp seline sızmaya geldim.

• • •

Üç arşın kumaşa sarıp büründün,
Misk ile yoğrulmuş güle süründün.
Dönmeyip seferden mutlu göründün;
Cennette menzilin gezmeye geldim.

• • •

Âşıklar misali öten bülbülle
Konuştum başında taç olmuş gülle.
Seherde saçımı savuran yelle;
Çevrende dolaşıp tozmaya geldim.

• • •

«Tolun'dan» mehtabın düştüğü yerde
Akseder cemali o perde perde.
Ebedî nâr'ını buraktın serde;
Meçhulde bilmecen çözmeye geldim.

• • •

Yedinci senede «Anneler» günü
Anarım asırlar geçse de dünü.
ASLI'yım Kıbleye çevirip yönü;
Altınla kitaben yazmaya geldim!..

«Selcen Hatun burada söylemiş, görelim ne söylemiş:

«Der:

Hey yiğidim bey yiğidim
Develer yavrusundan döner mi olur
Kara koçta cins atlar
Taycığını teper mi olur
Ağıllarda akça koyun
Kuzucağını süser mi olur
Alp yiğitler bey yiğitler
Sevgilisine kıyar nu olur
Yiğidim bey yiğidim
Bu düşmanın bir ucu bana bir ucu sana

dedi. Kan Turalı bildi ki bu düşmanı basıp dağıtan Selcen Hatundur. Bir tarafına da kendisi girdi, Kılıç çekip yürüdü, kâfir başını kesti. Hasım bastırıldı, düşman kırıldı.»

HİKÂYE

TUTSAK UMUTLAR

M. ÂKif AK

«Doğum yaparken ölen kadın şehittir»

Kadın Hakları Derneği'nin geleneksel balosu, bu yıl da Otel Luna'da yapılıyor. Otel, şehrin en hareketli merkezlerinden birinde. Buralarda hayat hızlı. Kaynaşan insan denizinin birazcık arasından sıyrılan herkesin söyleyeceği şey şunlar:

Burada insanlar yarışıyor. Bitim noktası meçhul bir yarış bu. Kim arkada, kim önde bilinmez. Bilinen bir şey varsa, herkesin koştuğu. Gidenler, gelenler kaldırımlarda... Birbirlerine çarpanlar. Beşer, birbirine girmiş burda, kaynaşıyor. Hayat bu yerde sürat demek. Bir ışık ve ses tufanı. Caddede yerinde duramayan atlar gibi renk renk, boy boy taksiler. Eller viteste, ayaklar sık sık frenleri yokluyor. Ve hiç sönmüyor stop lambaları kızıl kızıl.. Klaksonlar, fren çığlıkları; uğulduyor cadde!

Akşam...

Zaman karanlığa daldıkça hayat sokaklardan odalara, salonlara taşınıyor... Çocuksuz, babasız, anasız odalara. Ve zaman buradaki gece vakitlerinde zerre zerre lekelenerek akıp gidiyor. Havaya fışkıran ışıklar, yer yüzünün nefret dolu püskürüşü göklere. Her gece böyle burası. Her gece tufan, her gece yarış. Gözlere ve kulaklara savaş açmış ışıklar, sesler.

Kimden kaçıyor bu insanlar? Yahut kovalıyorlar mı? Kimi? Belki de arıyorlar. Belli değil. Akışıyorlar yalnız. Koşuşuyorlar. Her beden bir ayrı dünyaya yolcu. Bilinmedik bir dünyaya. Adımlar boşluğu tepiyor.

Bakışlar...

Kaderi alnında yazılıysa insanın, kaza haline gelince, gözlerine yazılır. Kimi bakışlar bomboş. Kimi gözler gide gide zayıflayan mum gibi. Bazısı ihtiras ışıklarıyla parıltılı. Hep bakıyorlar. Alıcı bakışlar; emici, yeyici bakışlar. Dışardaki bütün nimetleri, güzellikleri, bir kişinin, yalnızca bir bedenin istek ve zevkleri için yutan bakışlar. Bir lavanta esintisi yoklamayagörsün, yem kollayan burunları; bakışlar bu esip giden rüzgâra çevrilmiştir hemen. Boydan boya renk koleksiyonu, parfüm reyonu bir kadın geçiyordur. Arayan bir kadın!. Gözleri hep boşlukta, ne aradığını bilmeden arayan bir kadın... İtilen kakılan, çimdiklenen, tırmalanan, eritilen, pres gibi pençelerde sıkılıp posası çıkarıldıktan sonra atılan bir kadın...

Telaş acele, şaşkınlık, heyecan... Herkes bir son vapur kaçıracak gibi. Boş, korkulu, ihtiraslı bakışlar. Bu gürültü gökyüzüne birşeyler anlatıyor. Kahkahalar, fren çığlıkları, klakson bağırışları ve müzik. İnsanın şeytanlığını, hayvanlığını kıpırdatan, ayağa kaldıran, oynatan bir müzik...

Kalabalık arttıkça her bir insan bir çöl yolcusu gibi yalnızlaşıyor. Ve bilinmezliklere doğru umutsuz yürüyüşler bir türlü bitmiyor bu caddede. Aynı yerden defalarca geçiyorlar.

Otel Luna, bu mahşerin ortasında, insanlığın imdat çağrılarını gökyüzüne duyurmak için yükselen bir bina. Zamanın çarkları, burada artık durdurulmaz bir hız kazanmıştır. Kontrolden çıkmış, başıboş bir dönüş. Belki bazısı burdakilerin, binlerce kilometrelik mesafeleri, bir solukta içen bir uçaktan inmiştir az önce. Hemen bir taksiye atlamış gelmiştir buraya. Arabadan sonra, bir asansör hızına kapılmıştır hemencecik. Hız.., Hız... Bir şeyler kovalıyor bu insanlar. Ama belki de kaçıyorlar. Arıyor da olabilirler; yarışıyor da... Belli değil. Ama koşuyor herkes. Karmakarışık bir koşu. Ne gidilen, ne gelinen yer belli.

Otelin oto parkı doluydu. Giriş kapısından, zemin kattaki salonun kapısına kadar, bir kaç yerde siyah papyonlu, beyazlar giyili teşrifatçılar vardı. Her misafiri eğilerek karşılıyor, yol gösteriyorlardı, Salon hıncahınç. Davetliler, Amerikan Barın önünde kuyruğa girmişler. Dolup boşalıyor kadehler, şişeler. İçkilerini ayakta yudumlayanlar, masalarda oturanlardan daha çok.

Orkestra ağır bir hava çalıyor. Yorulmuş olmalılar. Vakit epeyce ileri çünkü. Fakat kalabalıkta bir çözülme yok henüz.

Bir kadın sahnenin merdivenlerine doğru yürüdü. Aksak aksak gidiyor. İki basamak çıkmıştı, birden dengesini yitirdi ve gürültüyle yere yuvarlandı. «Ayy!» diye koparılan ince bir kadın feryadı, salondaki bütün sesleri bastırdı aniden. Kalabalığın meraklı bakışları, sesin geldiği yeri aradı. Sahnenin önünde çırpınmakta olan kadını gören koştu ona doğru. «Ama ne fena! Jülide hanım! Vah zavallı!»

Kısa bir zaman içinde halka oluverdiler Jülide hanımın çevresinde. Bir sandalyeye oturttular. Nefes nefeseydi kadın. «Ödüm koptu... Fakat!» Zor konuşuyordu. «Fakat bir şey yok.» Bütün vücudunu sarsan bir sallanışla inip kalkıyordu göğsü. «Bir doktor çağıralım» diyenler oldu. Kesinlikle reddetti bunu. Birazcık sakinleşmişe benziyordu. «Hayır! hayır! Sakın çağırmayın! İyiyim. Bir sürprizimiz vardı... Ah! O'nu sunamayacağım. Ama fark etmez.» Etrafına bakındı. «Nüveyre nerde? O yapsın bu işi. Aman ne tehlike atlattım... Nerde Nüveyre?» Öteden bir kadının, «vah Jülide hanım! Ay ne oldu sana böyle?» diye, Jülide hanıma doğru koştuğu görüldü. Nüveyre hanımdı. Yol açtılar. Üzerine atılırcasına kucakladı arkadaşını. Telaşla sordu: «Ah nasıl oldu? Tam sırasında» Yardım istercesine etrafına bakındı. «Bir doktor!» «İstemez Nüveyre. Bir şeyim yok. Ucuz atlattım.» dedi Jülide hanım. Doktor dendikçe yüzü asılıyordu Jülide hanımın. Bacağını kırmış olsa bile şu kadar kalabalığın ortasında doktor... Fısıltı halinde, bir trafik kazasından kalma topallığının konuşulduğunu duyuyor gibiydi. Katiyyen dayanamazdı küçük görülmeye. Bütün bu faaliyetlere, ön saflarda katılmasının sebebi neydi? Hep içindeki o eziklik, eksiklik duygusu değil mi? Topal bacağında toplanan küçümseyici bakışları utandırmalıydı. Katiyyen doktor çağırtmayacaktı.

Zorla gülümsemeye çalıştı. «Ne telaşlanıyorsunuz canım! Bir şey yok dedim ya!» İsbat etmeliydi bunu. Artık sıkıyorlardı onu. Ayağa kalkmak istedi. Ama tutunamadı. Tekrar düşecekti, tuttular, sandalyeye oturttular Yenilgiyi acı acı sindirdi içine. Acıyan bakışları görmemek için yumdu gözünü. Ve çok geçmedi aradan, bir çocuk gibi hıçkırmaya başladı.

Salonun havasının böyle birden, kedere bürüneceğini kimse tahmin edememişti. Şaşkındı tüm davetliler. Bilhassa kadınlar nerdeyse koro halinde ağlayacaklar. Salonun tam ortasına gökten bir taş düşmüştü adeta. Umulmadık bir anda her şey altüst olmuştu.

Hayatlarının acılı, sıkıntılı ve kirli yanlarını çeşit çeşit boyalarla, maskelerle örtmekte, gizlemekte ustalaşmış şu kimseler, hiç hesap edemedikleri bu vaziyet karşısında donup kalmışlardı. Herkes dün.

«BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASI»NA KATILMA ŞARTLARI

1 — Yarışmaya, herkes istediği miktar eserle katılabilir.

2 — Yarışmaya katılan eserlerin daha önce başka bir yerde yayınlanmamış olması şarttır.

3 — Konunun seçimi sanatkâra aittir. Herhangi bir sınırlama bahis konusu değildir.

4 — Eserler daktilo edilmiş olarak veya düzgün kitap harfleriyle, kağıdın bir yüzüne yazılmış halde gönderilecektir.

5 — Eserin hacmi sınırlı değildir.

6 — Dereceye giren eserler, Pınar dergisinde ve gerekirse kitap olarak, neşir hakkı Pınar'a ait olmak üzere yayınlanacaktır.

7 — Dereceler, birinci, ikinci, üçüncü tarzındadır. Birinciye 10.000 lira, ikinci ve üçüncüye mansiyonlar verilecektir.

8 — Yarışmaya katılacak eserler, en geç 15 ağustos 1975 tarihinde «Pınar Dergisi, Büyük Hikâye Yarışması, Nuruosmaniye Cad. 8/3» adresine ulaştırılmış olmalıdır. Eser, taahhütlü olarak gönderilmelidir.

9 — Yarışmaya katılanlar, kısa biyografilerini de göndermelidirler.

10 — Yarışmaya gönderilen eserler iade edilmez.

11 — Dereceye girmeyip de Pınar'da yayınlanması uygun görülenler yayınlanacaktır.

Yarışmaya katılacak olanlara şimdiden başarılar dileriz.

yasının çevresini kuşatmış, belki içine girmiş sürüyle acı hayat gerçeğini seyretmenin dehşeti içindeydi. Etraflarının birden kararmış havası içinde, ilmik ilmik birbirine bağlanıyordu dünyanın sızıları ve beyinlerine, yüreklerine kasvet ağları örülüyordu. Hastalık, yaralanma, yaşlanma, çirkinleşme ve ölüm.., Aman hele ölüm. Buraya kadar gelip dayanmaya kimse cesaret edemiyor. Dibinde aç canavarların beklediği bir uçurum burdan ötesi. Düşünceler bu uçurumun ışığına gelir gelmez sıçrıyor geriye. Nerde, ne zaman ne şekil ölecekler?!

Renkler değişiyordu gözlerde. Avizeler sallanıyordu. Aplikler, avizeler, abajurlar ölüm ışıkları saçan birer kuru iskelet kafası gibi soğuk soğuk gülüyorlar onlara.

Jülide Hanımın hıçkırıkları yayıldıkça, salonun manzarası değişmekteydi. Biraz önce, balo'nun çılgın neşesine katılan bütün eşyalardan şimdi yalnızca inilti duyuluyor. Salon, çevrelerinde dönüyordu sanki. İskeletler kol kol sıra olmuş kuşatmışlardı çevrelerini. Hasın bir rüzgâr sanki mezarlık servilerini uğuldatarak esiyor, ve bir ölüm senfonisi çalıyordu salonda.

Ama uzun sürmedi bu durum. İlk toparlananlar erkekler oldu. Jülide Hanımın hıçkırık nöbeti geçmiş, yerini acıklı bir sessizliğe bırakmıştı.

Uzunca boylu bir erkek şaşkınca duran Nüveyre Hanımı omuzlarından sarsarak uyardı.

— Haydi Nüveyre! Sen çık sahneye. Biz Jülide hanımı odalardan birine taşırız.

Bir doktor getirtiriz sonra da. Haydi! Çok ayıp olur sonra.

Nüveyre hanımın kocasıydı. Nüveyre Hanım mendiliyle yüzünü gözünü sile sile sahneye yürüdü. Titriyordu. Merdiveni zorlukla çıktı. Mikrofona ilerledi. Mikrofona yaklaşıp yaklaşıp geri çekildi. Yutkundu bir kaç kez. Konuşamayacaktı anlaşılan. Zavallı bir korkuyla kocasını arıyordu salonda. Kocası ona haydi diyordu, bakışıyla. Nüveyre Hanım konuşamadı. Mendilini yüzüne kapayarak sahneden indi.

Mikrofonun başına kocası fırladı. Gecenin süprizini o da biliyordu. Durumu kurtarmalıydı.

— Değerli konuklar!

Salonu doldurdu bu tok ses. Herkes bu sese koştu. Etraflarını kuşatmış iskeletlerden, kuru kafalardan, hayaletlerden kaçıp bu sese sığındılar, sahneye yöneldiler.

— Değerli konuklar! Balomuzun son bölümünün yönetimini ben yapmak zorundayım. Kadın Hakları Derneği üyelerinden ve siz değerli konuklardan özür dilerim. Toplantının devamını sağlamak için yaptığım bu cüretkârlığı bağışlayacağınızı ümid ederim. Olanlardan hep üzgünüz. Ama temin ederim ki hamiyetli başkanımız jülide Hanımefendinin önemli hiç bir yarası yok. Eğlencemize rahatlıkla devam edebiliriz. Bizzat kendisi söyledi. Bunu duyurmak da ayrıca bir görev benim için. «Hiç bir şey yarıda bırakılmasın» dedi. Jülide Hanım. İnanın bana aynen böyle söyledi. Öyle sanıyorum ki az sonra kendisi de yeniden aramıza döner,

Nüveyre Hanım hayran hayran bakıyordu kocasına. Şu Engin herifa adamdı doğrusu. Salondaki kasvetli havayı nasılda ustaca dağıtıyor.

Gerçekten de öyle. Ağır bir duman tabakası, kalabalığın üstünden hızla uzaklaşıyor, balo eski haline dönüyordu. Sanki bir hortum bir anlık bu salona uğramış, her şeyi havaya savurduktan sonra uzaklaşıp gidiyordu. Ebediliğin sarsıcı narasıyla bir an irkilen bu insanlar, tekrar faniliğin sönücü, ömürsüz zaferine koşuyorlar. Engin iyice açılmıştı.

— İzin verirseniz önce orkestramın diriltelim.

Bir el işaretiyle orkestra canlandı. Salon birden az önceki havasına girivirdi.

Ama Aynur Hanım daha toparlayamamıştı kendini. Delicesine açılmış gözleriyle etrafına bakınyordu. Kısa bir aradan sonra gülmeler şakalaşmalar yeniden başlamıştı. Artan gürültüler Aynur Hanımın daha da sıkıyordu yüreğini.

İşte Aynur Hanımın hayatını alt üst eden gece, bu geceydi. Bu gecede geçenleri ömrü boyunca unutamayacaktı. O bu geceyi, bir öteki dünya seyahatine benzetiyordu. Kısa bir süreyle de olsa, bu gecenin bir anında bir yer altı şehrine gidip de gelmiş gibi olmuştu.

O gece. Ve o gecede olanlar...

Jülide Hanım'ın geçirdiği kaza dolayısıyla verilen kısa aradan sonra balo eski havasını bulmuş, orkestra daha da coşkun parçalarla salonu inletmeye başlamıştı. Fakat Aynur hanım, çevresine hâlâ az önce açılmış pencereden bakmaktaydı. Yaşlılık, çirkinleşme, iskeletler, kurukafalar, çığlıklar ve ölüm vardı bu pencerenin ardında. Kahverengi gözleri alev alev nefret ve korku fışkırıyordu.

Herkesi kendisine bakıyor sanıyor; bütün etrafındakileri. Kalabalığın tam ortasına düşmüş. Bütün bakışlar O'na çevrili. Gülüyorlar O'na.

Hep gülüyorlar. Kadehlerini O'na kaldırarak dikiyorlar.Vücut hatlarına bakıyorlar. Göz kırpıyorlar. Göz kırpışları, bir canavarın kanlı dişleriyle ondan kıymık kıymık et koparışına benziyor.

Delici bakışların, topuğundan tepesine her yerinde dolaşışını hissediyor. Bakışlar mühürler vuruyor çıplak yerlerine, yüzüne. Bir aynada, muhteris gözlerin bedenine vurduğu mühürlerle kendini simsiyahlaşmış görüyor Aynur.

Gözler bir salyangoz gibi iz bıraka bıraka geziyor bedeninde. Kimi sülük gibi yapışmış bir yerlerine, emiyor orasını. Aynur iğrenmeye başladı kendi vücudundan. Hep etlerine bakıyorlar. Dehşet, korku ve yalvarma dolu gözlerini [illegible] Örtmek istiyor çıplak yerlerini, gizlemek [illegible] bakışlardan. Ah kaçacak bir yer! Fakat iyice kuşatılmış bakışlarla.

Bir el yakaladı elinden. Ateşe dokunmuş gibi sıçradı. Baktı, kocasıydı. Vedat! Afallamıştı adam. Ne olmuştu böyle Aynur'a? Tekrar tutmak istedi elini. Yine itildi. Aynur hınçla bakıyordu kocasına. Bakışları çok uzaklarda dolaşıyordu. Bir yere takılıverip kaldı gözleri. Tavanda bir yere. Vedat da baktı oraya, kızıl ışıklı bir abajur. Ne gördüyse orda Aynur, bir feryat kopardı. Bu sesle, salona gökten bir taş daha düşmüş oldu.

«Hayır! Hayır! Gelme.» diyordu Aynur. İki veya üç yaşlarında bir çocuk sürünerek O'na yaklaşıyordu, «Anne! anne!» diyerek.

Etraf taş kesilmiş, O'na bakıyordu. Aynur, ise «gelme gelme!» diye yalvarırken geri geri kaçıyordu. Gözleri tavanın o noktasına çakılmış kalmıştı. Sanki emekleyerek gelen çocuk, Onu öldürmeye geliyordu. Geriye doğru kaçarken düşeceği bir anda Vedat yaakladı O'nu. Şiddetli bir titreme nöbeti başlamıştı hemen.

Salon artık darmadağındı. Balonun devam etmesine imkân yoktu. Bütün kadınların yüzü kireç gibiydi.

Vedat, titremesi devanı eden Aynur'u bir kaç yakınının yardımıyla dışarı çıkardı. Arabaya yerleştirdi.

Bir müdet devam edecek olan kriz nöbetlerinin ilki Aynur'a bu gece gelmişti. Kadın Hakları Derneği'nin yıllık geleneksel balosundaki bu terslikler uzun zaman konuşuldu. Kadınların hepsi bu gecenin uğursuzluğunu, ayın on üçünde yapılmış olmasına bağlıyorlardı. Halbuki Jülide Hanıma ısrarla söylemişlerdi onüç rakamının uğursuzluk getireceğini.

★★★

Hastanede kocası dahil hiç kimseyi kabul etmiyordu. Bir kaç erkek doktoru da kovalamıştı başından. Vedat defalarca kapıya gelmiş, ama bir türlü [illegible] memiştı.

O geceden üç gün sonra peş peşe krizler geldi Aynur'a. Doktor İsmet Hanım çoğu zaman başında beklemek zorunda kalıyordu. Krizi hafif atlatıcı bazı küçük tedbirler yetmezse derhal bir yatıştırıcı yapılıyor, Aynur bir ölü gibi yığılıp kalıyordu yatağa ve uzun süren bir uykuya dalıyordu. Üç gün içinde tanınmayacak biçimde çökmüştü.

Vedat her gün uğruyordu. Dördüncü gün yine geldi hastahaneye. Aynur'a haber verildi. Yüzünü buruşturdu Aynur «İstemem» dedi. «Şeytan görsün yüzünü. Zaten artık işine yaramam O'nun. Ne yapacak benim gibi hasta birini? Gitsin, uğramasın bir daha. Benden O'na hayır gelmez bundan sonra.» dedi. İsmet Hanım biraz ısrar edecek oldu.

— Kocandır Aynur'cuğum. İyi olur bir görüşsen. Yazık adama. Günde kaç defa geliyor farkında mısın? Seviyor demek seni. Yoksa gelir mi sevmezse?

Aynur bir tuhaf baktı İsmet Hanım'a

— Seviyor ha! Sevmekmiş... Beni mi seviyormuş yani? Yoksa zevklerini mi? Sevmesin! İstemiyorum sevgisini. Hiddetlendi- İstemiyorum dedim ya! O'nun sevgisine ihtiyacım yok. Hem, yalan hepsi. Bakmayın O'na siz. Evlenmeden önce de, sözde aşıktı bana. Ben de O'na... Aradan on yıl geçti. Meğer o kendine, ben de bana aşıkmışız. Aslında sevdiği kendisidir O'nun.

Yataktan sıçradı. Terliklerini aradı. Belki Vedat'a saldıracaktı. İsmet Hanım ısrarına pişman olmuştu. Hastabakıcı kadına, «git söyle, kabul etmiyor» dedi ve Aynur'u yatıştırmaya çalıştı. «Söyleyin! Gelmesin bir daha. Gelmesin!» Aynur iyice bağırarak söylemişti bunları. Hastabakıcı kadının araladığı kapıdan yalnız Vedat değil, o kattaki herkes duydu bunu. Vedat, perişan ve yıkılmış olarak geri döndü. O geceden sonra eve uğramamış-

tı. Durmadan içiyor, meyhanelerde otellerde sabahlıyordu. Yine oralara döndü.

Aynur zorla tutulmuş ve yatıştırılmıştı. Ama hâlâ konuşuyordu.

— Sevgiymiş. [illegible] dolayı sevilirmiş kadın? Ne fark var Levrek ile kadın sevmek arasında? O adama bunu sorun. Söyleyin İsmet Hanımı, bir süs eşyası mıyım ben? Bir saksı çiçeği mi?

— Aa! Olur mu şekerim? Neler söylüyorsun sen?

Aynur doğruldu yatağından:

— Öyleyse dinleyin lütfen İsmet Hanım. Rahatsız edeceğim ama dinleyin.

— Rica ederim şekerim, konuş sen, dedi İsmet Hanım. Hemşire ve hastabakıcı kadına da gidin der gibi bir işaret yaptı. Aynur bunu gördü ve durdurdu onları:

— Hayır gitmesinler, onlar da dinlesinler. Siz de oturun şöyle, İsmet Hanım,

— Dinliyoruz Aynur'cuğum, dedi.

Bu tip hastaların en başta gelen ihtiyaçlarının konuşarak boşalmak olduğunu biliyordu. Saçma da olsa konuşmalılar.

— Evli misiniz İsmet Hanım?

— Hayır.

— Neden evlenmediniz?

— İhtiyaç duymadım!

— Neye?

— Evliliğe... İsmet Hanım, Aynur'un nasıl bir cevap istediğini bilmediği için rasgele konuşuyordu. Hesaba çekilir gibi soru yağmuruna tutulmaktan sıkılmıyor da değildi...

— Demek bir erkeğe ve çocuğa hiç ihtiyacınız olmadı?

— !...

— Hiç anne olmak istediniz mi?

— Elbete!

— Fırsat mı bulamadınız?

— !..

— Kusuruma bakmayın. Özel hayatınızı öğrenme merakında değilim.

Anne olamayan beni güç anlar. Bunun için sordum bunları.

İsmet hanım şaşırmıştı, ama sevinmişti de. Aynur, ilk defa hastalığı konusunda ipucu olabilecek şeyler konuşuyordu.

— On yıl oldu evleneli. Tam on yıl. Hayır daha fazla. Durun, sayayım. On beş yaşından sayayım. Şimdi otuzbeşinde [illegible] göre... Tam yirmi yıldır, kulaklarım, bana «anne!» diyecek bir sesin özlemiyle bekledi. «Anne!» diyeren [illegible] caklarıma atılacak birini bekledim hep.

— Hiç mi çocuğunuz olmadı?

Derin bir iç geçirdi Aynur. Belli ki can damarına basılmıştı.

— Oldu ya! Oldu tabi. -Gözleri daldı- Elbette oldu... Neden olmasındı?

Kelimeler rasgele yuvarlanıyordu ağzından. Her halde neler konuştuğunun kendisi de farkında değildi. İsmet yanım bir kriz başlangıcından daha şüphelendi. Konuyu değiştirmek için davrandı.

— Aynurcuğum bahçeye çıkalım mı biraz? Ne dersin? Hava günlük güneşlik. Leylaklar, zambaklar, karanfiller, lâleler açmış ne güzel. Bahçe cennet gibi olmuş.

— Çocuk diyordum değil mi? Oldu oldu... Oldu tabi. Bir çocuğum oldu.

Doktor, bahsedilen çocuğun daha sonra ne olduğunu sormaya korkuyordu. Anladığı kadarıyla, Aynur'un hastalığıyla yakından alakalıydı bu çocuk.

— Ha çıkalım mı dışarı? İyi olur Aynur'cuğum.

— Özür dilerim, evli misiniz sizler?

Hemşireyle hastabakıcı kadına sormuştu. Hemşire yirmisinde var yoktu, Alaylı bir tebessümle karşıladı bu soruyu. Birazcık tutmasa kendini kahkahayı koyuverecekti. Bu kadın böyle neler soruyor? Çıldırdığı kesin artık. Çocuğunu anlatacaktı hani? Nerden nereye! O'na neydi evliliğinden! İyice kaçırdı demek zavallı. Aynur, içinden geçenleri işitmiş gibi, sert bakışlarını hemşireye çevirdi. Birden kızarıverdi hemşire ve başını önüne eğdi. Hastabakıcının Aynur'un sorusuna cevabı ciddi ve ağır başlıydı:

— Ben evliyim hanımcığım. İki de çocuğum var.

— Ay ne güzel! İki çocuğun var demek! Allah bağışlasın, Kaç yaşındalar?

— Biri beş, öteki iki. Beşinde olan kız.

— Ah ne iyi, ne iyi! Evdeler mi şimdi?

— Evdeler

— Kim bakıyor onlara?

— Kocam!.. Aynur'un şaşırdığını görünce açıklamak zorunda olduğunu anladı. Sağ elini bilekten makinaya kaptırdı. Fabrikadan çıkardılar. Az bir emekli aylığı veriyorlar.

Hastabakıcı kadın sustu burada. Doktor ile hemşirenin tedirgin olduklarını sezmişti. Zaten derdini anlatmaya heveslî değildi. Kızının bronşitten yattığını, iki yaşındaki oğlunu beraberinde hastahaneye getirmek istediği halde, başhekimin izin vermediğini ve en önemlisi, kocasının kazadan sonra aklını kaybettiğini, bir çocuk gibi bakıma muhtaç hale geldiğini- bunu hiç kimseye anlatmamıştı- ne diye konuşacaktı? Komşusu da olmasa, iki çocuğu da öldürdü bakımsızlıktan. İçinden şükretti buna. Ve depreşen dertlerini tekrar gömdü içine. Susturdu gönlünü ve kendini tebessüme zorladı. Aynur'un bir şeyler daha soracağını sezer sezmez, çabuk çabuk konuşmaya başladı:

— İyiyiz çok şükür, çok rahatız. Allah'a bin şükür. Geçiniyoruz işte. Sizin ki ne oldu hanımcığım?

— Benim ki mi? Yok benimki. Ben anne olamadım.

— Ya demincek bahsettiğiniz çocuk?!

Aynur doğruluverdi yataktan,

— Ben katilim!..

Gözleri dehşetle açılmıştı yine. Korktular. Kriz başladı, başlayacak. Fakat Aynur, başını tekrar yastığa koydu sakince.

— Evet katilim ben.

Bir şey çıkaramadılar bu «katil» sözünden. Kimi öldürmüş olabilir di ki... Bu meselenin de bahsettiği çocukla bir ilgisi var mıydı? Aynur yerinden doğruldu.

— Sizi şaşırmış görüyorum. Söyliyeyim: Ben kendimin katiliyim. Doğan ve doğacak olan çocuklarımın katiliyim. İşledi[illegible]ğim cinayetlerden menfaat sağlayan ben olsaydım, kötü de olsa var olurdum o zaman, bir varlığım olurdu. Yok! Bir başka zevkin [illegible] bu cinayetleri. Hep böyle değil miyiz. Şu hariç.

Hastabakıcı kadını gösteriyordu eliyle. Büyülenmiş bir köle gibi başka arzular için kana giriyor, cana kıyıyoruz. Akvaryum balıkları gibi, süslü, güzel yerlere hapsedilmiş başkalarının dünyası içinde birer malzeme olmuşuz. Nedir kadın? Lüks bir dairenin döşenmesinde bir dekoratif unsur mu? Kadın hürlüğünü doğurmakla kazanır. Ve ebediliği. Bir başka insanın yaratılmasına vasıta olduktan sonra kadın, rahat rahat ölebilir. Anne olamayan kadının ise yaratılışın akışı içinde bir yeri yoktur. Zincirin dışında bir halkadır O. Doğuştan hasta olanlar değil tabi, bilerek anne olmayanlar...

Daha çok İsmet Hanımı meraklandırdı bu sözler. Aynur, gerçi eczacıydı, yüksek öğrenim yapmıştı yani, ama bunları konuşması..., Ya bir ruh hastasının ağzından bu sözlerin çıkması?

— Siz bilir misiniz nedir doğurmak? Bir parça kopuyor sizden. Eti sizin etiniz. Kanı sizin kanınız. Ayrılıveriyor vücudunuzdan canlı canlı. Kıpırdanıyor önünüzde. Sizden bir parça. Bağrınızdan kopmuş. Bir kaç ay geçmiyor, gülmeye başlıyor size. İşte şu gülen diyorsunuz, daha bir müdet önce, gözüm gibi, elim gibi bir uzvumdu. Kadının bu anda hissettiklerinin yüceliğine başka hiçbir duygu erişemez. Ve anlatılamaz bu anda duyulanlar. Sonra büyümeye başlıyor sizden kopan parça. Gram gram kucağınızda ağırlaşıyor, avucunuzda boy atıyor. Hiç bir şey çocuğunuz kadar sizin olamaz. Hiç bir şey... İnanın ne kocanız, ne eviniz. Hatta inanır mısınız bence kendiniz bile, çocuğunuz kadar sizin olamazsınız. Öldükten sonra sizi yaşatacak olandır o. Bir çocuk doğuramadan ölmek... Halbuki bu dünyadan göçerken eğer bir parça bırakmışsanız geride sizin etinizden, sizin ruhunuzdan, ölmüş sayamaz sizi kim-

se... Size «anne» diyecek biriniz olmamışsa, ne yaşamanız, ne ölümünüz bir değer taşır. Biliyor musunuz, kelimelerin, seslerin hepsi ağız boşluğundan [illegible] kelimelerin çoğu akıldan ve beyinden ağza dökülen taşları gibidir, kuru, yavan. Ya «anne!» insanın çigerinden koparak gelir sanki. Yüreğinden, kanından, ruhundan süzülerek gelir. Ilık ılık çıkar ağızdan. Anne! Çocuğunuzun size ilk söylediği, konuşmaya başlarken... Anneee!

Sesi değişiverdi birden. Küçücük bir çocuğun sesine benzetmeye çalışıyordu sesini. Çocuklaşmıştı Aynur. Gülüyordu. Etrafındakiler de istekleri dışında gülümsemişlerdi bu manzara karşısında.

Aynur'un gülen yüzü asılıverdi. Kaşlarını çattı, buruşturdu alnını. Gözü yine tavandaydı. Kendisi susmuştu ama tavandaki devam ediyordu: «Anne! Anne!» ve emekliyerek kendine yaklaşıyordu. Kucaklamak ister gibi kollarını açtı.

— Yavrucuğum! Güzel Ender'im Gel! Gel annenin kucağına. Hah şöyle işte. Gel yavrum benim.

Bir çocuğu gerçekten kucaklamış gibiydi eli, kolu. Yüzü de gülmeye başlamıştı. «Emzireyim nonoşumu» Elini göğsüne soktu. Küçücük sağ memesini çıkardı dışarı.» Al yavrum, tamaaam! Ay! Ay! Isırma! Büyüdün demek. Meme yerine bir lastik koyayım da ağzına gör. Seni yaramaz seni. Ay şuna bakın gülüyor bir de...

Çevresindekileri tamamen unuttuğundan, onların acıyan bakışlarını görmüyordu. «Bak bak şunun yaptığına. Çişini yaptı üstüme. Aman ne ayıp, ne ayıp! Tuh sana! «Başını kaldırdı, sağa sola bakındı. İsmet Hanım'ın «vah zavallı» dercesine, kendine çevrilmiş bakışlarını farketti. Ötekilere baktı, onlar da aynı gözlerle acıyorlar ona. Neden göğsündeydi onların gözleri? Başını önüne eğdi, açık göğsünü görür görmez aceleyle koydu içeri.

— Ne oldu? Ne yaptım ben?

Doktor hemşireye bir şeyler fısıldadı. Kalktı gitti hemşire. Hastabakıcı kadın derin bir of çekerek doğruldu yerinden. Ağır ağır işinin yolunu tuttu. Hemşire az sonra elinde bir enjektörle döndü. Aynur görünce enjektörü, hafifçe bağırdı.

— Yapmayın! Ne olur yapmayın. Damarlarımda kan değil ilaç dolaşıyor. Yapmayın! Yine mi sedatif! Ay! Aman! Hayvan mıyım ben? Kudurmuş delilere yapılır bu iğneler. Bakın iyiyim işte. Yapmayın ne olur!

Teskin edici iğne yapılır yapılmaz çözüldü Aynur ve hareketsiz kaldı.

★★★

Vedat dalgın girdi meyhaneye. Boş bulduğu bir masaya oturdu. Meyhanenin kıdemli müdavimleri bu yeni müşteriye baktılar bir süre. Oraya yeni geliyordu bu adam. O'nun ıstırap kıvrımlarıyla bir dram saneleyen yüzünde kendi kaderlerini seyrettiklerinden merak etmediler macerasını. Ve içmeye devam ettiler.

Vedat rakı söyledi garsona. Meze olarak ızgara köfte, pilaki ve salata istedi. Garsonu beklerken öteki masalarda dolaştırdı gözlerini. Herkes neşeli görünüyor. Biraz sonra kendisi de kahkahalarla katılacak onlara. Dost olacak hiç tanımadıklarıyla. Belki de şu masalardan birine yanaşacak, oradakilerle birlikte içecekti.

Bu sırada garson da masayı donatmıştı. Vedat içmeye başlamadan önce bir zaman daha etrafına bakındı. Sıkıntı ile kahkaha arasında bir ilişki sezmişti şu anda. Onu yakalayıp çözmek istiyordu. Her kahkaha bir sevinç patlayışı mıdır? Düşündü ki çoğu kahkahalar, içten gelen şiddetli ıstırap çığlıklarını bastırmak, içeri itmek, duymamak içindir. Gerçek sevinç, yüze aydınlık bir tebessüm halinde yansıyan iç sevinçtir. Kahkahalar bir iç düzensizlik ve dengesizliğin işaretleridir. Ve hemen buna bağlı olarak alkolün etkisini düşündü. Alkol, ideal bir yaşama ortamına kavuşamayan insanın acılarını, ihtiraslarını ve çılgınlıklarını, fani beden sınırlarında kalan ameliyeler halinde tebarüz ettirmek için baş vurulan bir vasıtadır.

(Sonu Gelecek Sayıda)

GÜN AKŞAM OLDU

FIVE O CLOCK TEA

İSTEME ADRESİ : OTAĞ YAYINEVİ

Hilaliahmer Caddesi No 4 Te.. 27 73
Cağaloğlu - İSTANBUL

FİYATI: 5 LİRA

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

TEMMUZ 1975
CİLT : IV
43

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
. Saim Okan

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Temmuz 1975

Cilt: IV — Sayı: 43

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Turizm Mevsiminde. .
PINAR

2 — Ellerin Kavgası Birleştiği Gün
AHMET TAŞGETİREN

3 — Türkiye'de Turizm
M. İHSAN KORAY

4 — Esaret Çemberi
LÜTFU [illegible]

5 — Gidiyorlar Cığ Misali
RECEP [illegible]

6 — Halk Aydın Münasebetleri
MUSTAFA AYLIN

7 — Baykuş Örnine Dönmesin Memleket
MUSTAFA [illegible]

8 — Peyami Safa dan Seçtiklerimiz
[illegible]

9 — Tek Ümitleri Bizlerde
M. ALİ [illegible]

10 — Kutlu Seherler ve Karanlıkta Kalanlar İlk Mesaj
K. ASIM KARAMÜ[illegible]

11 — Batı ve Kadın
ALİ TÜRKMEN[illegible]

12 — Batı Çamuru
ZEKERİYA [illegible]

13 — Aradığımız
AHMET YAV[illegible]

14 — Tutsak Ümitler
M. AKİF [illegible]

15 — Bekle Olmaz mı?
NECATİ [illegible]

PINAR'DAN

TURİZM MEVSİMİNDE...

Fotoğraf : Coşkun AYDIN

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

Yaz geldi. Yazla birlikte toplumlar arasındaki sosyal ilişkilerde bir canlanma başlıyor. Kuzey'in ve Batı'nın ekonomik bakımdan güçlü, moral bakımdan bunalmış kesimleri; güneşin, denizin ve tabiat yeşilliğinin bol olduğu; tarihin daha müşahhas ölçüler içinde yaşadığı ve insanlığın daha insanca yaşadığını zannettiği ülkelere göç ediyorlar. 20. Yüzyılın yargılanmasında malzeme olarak kullanılacak en belirgin olaylardan birisinin, adına «turizm» denen bu göç olayı olduğunu söyleyebiliriz.

Olayın, insanlığın içinde bulunduğu psiko-sosyolojik şartlar bakımından değerlendirilmesi yapılabilir; böylesine bir göç tutkusunun sebepleri üzerinde tartışılabilir. İnsanlar neden «tebdili mekânda ferahlık» aramaktadırlar? Bu soru, 20. yüzyılı yargılayacak düşünür ve sanatkârların ortak meşgalesi olabilir.

Fakat biz, işin bu çok önemli yanı üzerinde durmayacağız. Biz, turizm olayının bir başka önemli yanına, ülkemizi ilgilendiren yanına temas etmek istiyoruz. Aslında, turizmin ülkemizi ilgilendiren yanı da, temelde bir kültür vakıası olarak karşımıza çıkar. Türk toplumu, turizm vakıasını yaşarken, belli belirsiz, bir kültür kavgası verdiğini sezmekte, kültürel varlığının yeni değerler sistemine göre şekillendiğini hissederek hayıflanmakta, bu kültür kavgasında eli kolu bağlı bulunmanın ıstırabını yürekten hissetmektedir. Bu ıstırabının aksini yönetici hâkim azınlıkta görememekten; bilâkis onları, kültür kavgasında karşı cephede gönüllü görmekten müteessir olmaktadır.

Artık turizm olayının bir kültür savaşı olduğunu kabullenmenin zamanı gelmiştir. Turizm sade bir ekonomik olay değildir. Turizmin ekonomik yönü, bir sonuçtur. Bir savaşın hareketlendirdiği ekonomik ünüteler neyse, turizmin hasıl ettiği ekonomik ilişkiler de odur. Turist, ülkemize hangi niyetle gelirse gelsin, bu savaş ortamına barut taşımaktan başka bir fonksiyon içinde bulunamaz. Türkiye yönetici hâkim azınlığı, meseleyi bu şekilde ele almadığı içindir ki, bu savaşta sürekli kaybediyoruz. Türkiye yönetici hâkim azınlığı, hâlâ ayağını gerçekler âlemine basmış durumda değildir. Dünyada olup bitenden habersiz görünmektedir. Elle gelen düğün, bayram misali, turistin elinde gelen her şeye, tılsımlı anahtar gibi sarılmaktadır.

Bir kere turiste karşı, büyük bir aşağılık duygusu içindedir. Bu aşağılık duygusu, onun turizm için bir politika tesbit etmesine mani olmaktadır. «Turist gelsin de nasıl gelirse gelsin» felsefesi hâkim görüş durumundadır. Belirtmek gerekir ki bu görüş, bir alışverişte, çok darda kalmış ve her türlü fedakârlığa hazır insanın duygusunu ortaya koyar. Ve tabii ki, haysiyetli bir devlet yönetiminin vasfı olamaz. Uganda Devlet Bakanı İdi Amin, İngiltere'ye kafa tutunca, herkesin dudağından alaycı bir gülümseme geçer. Ama İdi Amin, Afrika'nın ortasından haysiyetin varlığını haykırmaktadır bir bakıma.

Rusya'ya bakınız. Rusya, ülkesine gelen turiste istediğini getirme fırsatı veriyor mu? İstediği yeri görme imkânı tanıyor mu? İstediği ile konuşmasına müsaade ediyor mu? Bunu böyle yaptığı için, dünyadaki ağırlığı mı bizden az? Kapalı toplum diye Batılılar ilişkiyi mi kesiyorlar yoksa? Avrupa Güvenliği Konferansında, üzerinde anlaşılamayan en birinci konu, Rusya'nın kültürel ilişkilerin serbestleşmesine razı olmamasıdır. Bunun anlamı üzerinde düşünmek gerekir. Bir toplum, kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan dışarı açılırsa, hâkim kültürlerin derin etkilerini hissetmeye mahkûm olur. Rusya, kendi ülkesinde bir çarpık dünya görüşünü gerçekleştirme, insanını bu dünya görüşü etrafında bütünleştirme mücadelesi içindedir. Bilmektedir ki, alabildiğine serbest kültürel ilişkiler, bu mücadelede, dezavantajdır. Kuruluş döneminde, temelde çatlaklar meydana getirebilir. Onun için, serbest kültürel ilişkilere yanaşmamaktadır.

Rusya, ülke Komünist Partisinin çelikten ağlarıyla örülmüş bulunmasına ve toplumda katı bir disiplin hâkim olmasına rağmen, kültürel ilişkilerde bu türlü bir çekingenlik halinde bulunurken; bizim, birkaç kuruşluk maddi karşılık uğruna, en değerli varlıklarımızı pazara sürmemiz, anlaşılır bir tutum değildir.

Biz ki, iki asırdan beri sosyal yapısı çatlamalara maruz kalmış bir toplumuz. İki asırdan beri çözülme halindeyiz. İnsan ilişkilerinde prensipler, yerini günübirlik etkilere terketmiş. Özellikle dış ilişkilere açık kesimler, çok kısa aralıklarla efendi değiştirip durmuşlar. Topluma, kendine has olma vasfı kazandıran temel ölçüler ya unutulmuş, ya zedelenmiş, ya müzeye, kitap raflarına kaldırılmış. Düşünülsün ki, bizim ülkemizde, 50 sene içinde dört kere eğitim politikasını taklit edeceğimiz ülkelerde değişme olmuş. Batı'da gelişen her düşünce akımı, ülkemizde taraftarlar bulmuş.

Halk, kendi kültür varlığını savunmaktan aciz. Zaten bunu beklemek de yanlış. Halk hareketleri, öncülerle başarıya ulaşan hareketlerdir. Değilse halkın protestoları genellikle pasif direniş yahut hissi patlamalar noktasında kalmaktadır. Dolayısıyle halkın, bir kültür savaşında öncüsüz mücadele vereceğini söylemek mümkün değildir.

Turist bir insandır. Her insan gibi, içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını kişiliğinde taşır. Batı'dan, kuzeyden, doğu'dan gelen her insan gelirken, farkında olsun —ki bir kısım turistler ne yaptıklarının farkındadırlar, çünkü belli teşkilâtlar kanalıyla görevli olarak gönderilirler— veya olmasın, kendi toplum kültürünü de beraberinde getirir. Bir turistin gelmesiyle, bir kültür karşılaşması olur. İki toplum kültürü savaşa başlamıştır. Sessiz fakat amansız bir savaş cereyan etmektedir: Turistin getirdiği kültür yapısı ile, turisti barındıran ülkenin kültür yapısı, İşte kavganın sonucunu, kültür sistemleri arasındaki güç farkı tayin etmektedir. Toplumun ve yönetici hâkim azınlığın turiste bakışı, savaşın sonucuna büyük etkilerde bulunacaktır. Turisti, toplumuna, bulunmaz Bursa kumaşı gibi takdim eden bir yönetim, toplumunu, yabancı bir kültürün etkisine gönüllü terkediyor demektir. Bizde yıllar yılı olan budur.

Turist eğer, sıhhatli bir toplum bünyesinin içine gelseydi; toplum, kendisini dışa karşı savunacak organize oluş ve homojenlik içinde bulunsaydı; hatta toplumun iç yapısının bütünlüğü mükemmel seviyede olduğu için, yükselme ve yayılma tutkusu, hâkim tutku halinde bulunsaydı; o zaman turistin gelmesi, korkutucu bir problem niteliğine bürünmezdi. Hatta turizm, yabancı toplumların kültürel yapılarını kendimize benzetmek için kurulmuş bir mekanizma; turist de, toplumumuza verilmiş özümlenecek bir varlık durumunda olurdu.

Şimdi durum tersine oluyor. Turiste takdim edeceğimiz millî toplum yapımız, yerini karmaşık, hastalıklı bir yapıya terkedeli asırlar olmuş. Dışa sunacağımız ve bizim diyeceğimiz bir toplum modeli, şu an yaşanmıyor ülkemizde. Değişik medeniyetlerin kültür sonuçları, değişik nisbette boy gösteriyor. Toplum farklılaşmış. Homojenlik arzetmiyor. O kadar farklılaşmış ki, sınıfsız bir toplumun, birbiriyle vuruşan kültür kamplarına ayrıldığını görüyoruz bugün acıyla.

Böyle bir toplum, dışa karşı iç savunma kabiliyetini kaybetmiştir. Eğer, devlet de, bu savunma konusunda lâkaytsa, artık dış saldırıların etki etmemesi mümkün olamaz. Onun için turizm faaliyeti ülkemizde, sadece yabancılaşmayı hızlandıran bir etken olmaktadır. Yukarda da belirttiğimiz gibi her turist bir kültür taşıyıcısıdır. Özellikle bizim gibi kültürel bütünlüğü kaybolmuş toplumlara, kendi ülkesinde ne varsa taşır. Hele, geldiği toplumda, aşağılık duygusu ,kendini inkâr, başkalarına özenti modalaşmışsa, her turist, elinde Alaaddin'in Sihirli Lambası bulunan, bir bulunmaz kişi haline gelivererektir.

Geliyor nitekim. Turist, Türkiye'den bir değişik anlayışla çıkamıyor. Bunu veremiyoruz ona. Turist, Türkiye'de başarısız ve başkasına benzeme telâşından gülünçleşmiş bir Batı toplum prototipi görüyor. Bu halitaya, kendisi de bir şeyler ekliyor. Şuurlu veya şuursuz bu işi yapıyor. Çünkü kendisine karşı koyan yok. Turistin çiğnediği sakızın bile modalaştığı bir ülkede, turizmin yıkıcı etkisini belirtmek biraz da gereksiz olmaktadır. Biz şimdi, her gelenin bir bez bağlayarak gittiği allı yeşilli bir yatır görüntüsü veriyoruz. Toplumun her kesiminde başka görüntüler hâkim. Japon; karate, tekvandu veya judosunu bırakıyor. Bir başkası, uzun saçını ve kirini bırakıyor. Bir başkası, giyimini kuşamını bırakıyor. Bir başkası, yüksek sosyeteye kumarını bırakıyor. Alıp gittikleri yok mu? Bu çok güç aslında. İmkânsız denecek kadar güç. Çünkü, kendi ülkesinde bulduklarının en kötü taklitleri dolaşıyor ortada. Nesini alsın götürsün? Bilmiyoruz, halkımızın, tarihinden taşıdığı misafirperverlik hasletinden bir şeyler kalır mı turistin zihninde. Şöyle bir güleryüz hatırası canlanır mı Anadolu deyince... Yoksa, halkımızın bu güzel hasletini de, yabancılaştırmanın katalizörü olarak mı kullanmak ister?

Turizm, Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden insanların meydana getirdiği bir olaydır. Turizm deyince, hem ülkemize gelen yabancıları, hem de dışarıya çıkan kendi insanımızı düşünmek gerekir. Bize geleni, kendi toplum yapımızı korumak ve gelene kültürel etki temin etmek cihetinden; gideni ise toplum kültürümüzün dışa açılışı, yabancı toplumlara sunuluşu, yeni etki alanlarına takdimi yönünden ele almak gerekiyor. Şu sorular, turizm faaliyetimizde önem kazanmıştır: Bizden dışarıya giden nasıl gidiyor? Ne götürüyor? Nasıl dönüyor? Bize gelen ne getiriliyor, nasıl dönüyor? Almanya'ya, Fransa'ya bilmem hangi yabancı ülkeye gezmek veya çalışmak için giden insanımıza ne diyoruz? Ne yapmasını bekliyoruz? Kendi toplumuna bağlılığını unutturmayacak bir ses koyuyor muyuz kulağına? Yoksa, cami avlusuna bırakılan çocuklar gibi bırakıyor muyuz Alamanya kapılarına? Acı soru budur.

Bu soru, devletin bir kültür politikası oluşmadıkça ve turizm de bu kültür politikası içinde değerlendirilmedikçe hayatiyetini devam ettirecektir. Devlet, hangi kültürün müesseseleşmesi olduğunun şuuruna varmalı, kendisine vücut veren kültür varlığını korumak ve geliştirmek konusunda hassasiyet ve kıskançlık göstermelidir. Turizmin, kültür savaşının bir vasıtası olduğu, en başta kabul edilmeli, teşkilâtlanış ona göre yapılmalıdır. Bütün bunlar, devlet anlayışında büyük gelişmelerin olmasını gerektirir. Devletin yerini belirlemesi, dünya üzerinde sayısı mahdut kültür sistemlerinden hangisini seçtiğini bilmesi, toplum-kültürü ile denkleşmesi, toplum-kültürünün kavgacısı haline gelmesi gerekir.

Aksi halde, turizm faaliyeti, birkaç çıkarcının kâr alanı durumunda kalır. Toplumun en değerli özellikleri, bu birkaç kişi veya kuruluşun kasaları dolsun diye peşkeş çekilir. Zati özellikleri aşınan bir sosyal yapı çıkar karşımıza günlerden sonra...

Turizm mevsimine girdiğimiz, mahallî ve beynelmilel festivallerin birbirini kovaladığı şu günlerde, üzerinde düşünülmesi gereken konu budur. Devlet, reorganizasyon çalışmalarına başlamalı; aydınlarımız, bu organizasyonun düşünce temellerini belirlemeli; toplumumuz, kendini dış dünyaya kendi özellikleri içinde takdimin haz veren sancısını duymalıdır.

Kıymetli Pınar Okuyucusu, dergimizin, «Kadın Özel Sayısı» olarak hazırladığımız geçen sayısı, umduğumuzun üstünde bir alâka gördü. Yaptığımız baskı, bir hafta içinde bitti. Mesajı bir ayda biten bir neşir organı özelliği taşımadığımız için, Kadın Özel Sayısının, bundan sonra da aranacağına inanıyoruz.

«Kadın Özel Sayısı» dolayısıyle dergimizi kutlayan çok değerli mektup ve telgraflar aldık. Bunlara özel olarak teşekkür etme imkânlarımız olamadı. Burada, bizi kutlayan okuyucularımıza teşekkür eder, tebriklerinin çalışmalarımıza büyük hız kattığını bildirmekten haz duyarız.

Ayrıca, Büyük Hikâye Yarışmamızın süresi 15 Ağustos'ta dolmaktadır. Zaman kısalmaktadır. Yarışmamıza, bugüne kadar önemli sayıda hikâye katılmıştır. Katılacak sanatçılarımızın da 15 Ağustosa kadar eserlerini bize ulaştırmaları gerekmektedir. Hikâye yarışmamızın çok olumlu neticeler vereceğini şimdiden söyleyebiliriz. Sanatçı arkadaşlarımızın başarısı, Türk sanat hayatının başarısı olacaktır. Dileğimiz, sanat hayatımızın çok değerli eserlere ve büyük sanatçılara kavuşmasıdır. Pınar buna vasıtalık ederse görevini yaptığına inanacaktır.

Pınar'dan sevgiler, saygılar, selâmlar...

Desen : Hasan KARAL

Ellerin Kavgası Birleştiği Gün

Ahmet TAŞGETİREN

Saban tutan el
Bir iz bırakır kara toprağa
Tohum gibi ter gibi

Tüfek tutan el
Bir iz bırakır kara toprağa
Şehit gibi kan gibi bir miskü amber gibi

Kalem tutan el
Bir iz bırakır ak topraklara

Toplar sabanın ve kurşunun kavgasını
Akıtır ruhunu hak yoluna
Kavgası öyle çetin bir kavga ki
Yürür kan ve ter yüklü sessiz bir sefer gibi

Saban tutan el sıkılmış bir yumruktur
Gerilen duvarlara
Saban tutan el bir şefkat yalayışı
Atılan tohumlara
Yetim öksüz kimsesiz ezilen yavrulara

Tüfek tutan el bir kartal süzülüşüdür yücelerden
Alçak tepelere
Alçaklara ve kahpelere
Tüfek tutan el yavuklunun boynunda
Cepheye azimet eyledikte
Veda busesinin en sızılı yerinde
Mahcup bir sevgi süzülüşüdür, hasretli bir kalp büzülüşüdür
Bir sıcak uzanıştır en kılcal damarlara

Kalem tutan el hançer tutar gibidir
Ruhunda su verdiği
Kutlu savaşlar için
Kalem tutan el zafer yüklü haber yazar gibidir
Destan çağlarından derdiği
Eğilmez başlar için
Kalem tutan el yüreğinden melhem ezer gibidir
Ezik insanlarımın gözlerine
Tuzlu sıcak yaşlar için

Ey emeği devlet kuran; nasırların sahibi
Ey namluda gül taşıyan; asırların sahibi
Ey hak için destan yazan; ey kutsal sırların sahibi
Gelin elele verelim
Ellerin kavgası birleştiği gün
Büyük inkılâp!

Türkiye'de Turizm

M. İhsan KORAY

Günümüzde çeşitli dillerde yazılmış prospektüsler, broşürler, elden ele dolaşıyor. Nefis lake baskılı bu propaganda malzemelerinin orijinal, son derece cazip kompozisyonları, insanlara bir şeyler anlatmak gayretindeler. Anlatıyorlar da. Her biri ayrı toplumların kültür ve medeniyet değerlerini en müsait tarzda sunmaya çalışıyor. Bu malzemelerde, yaşama canlılığını yitirmiş ya da yitirmemiş medeniyetlerin acımasız çarpışmaları yer alıyor.

Yine günümüzde, masallarda kahramanı diyar diyar dolaştıran Zümrüdüanka kuşunun yerini jumbo jetler alalı epey oldu. Dev transatlantikler, okyanusları aşmakta, kıtaları birleştirmekte. Niçin? İnsan, yüzyıllar önce yaşamış fakat bugün fani olmuşların dünyalarını dolaşmak, görmek merakında.

İnsanın yaratılışında gezmek, görmek tutkusu var. Yanında yöresinde bulunmayanı temaşa etmek için nice zahmetlere katlanır, yollara düşer. Kimisi sırf merakını celbettiği, kimisi doyurulmamış ruhunu tatmin edebilmenin çaresini aradığı, kimisi de vaktini doldurmuş, yaşama dinamizmini yitirmiş, süfli hayat telâkkilerinin telkinini yapabilmek için diyar diyar dolaşır. Hepsine birden turist diyorlar bunların. Yaptıkları işin topuna birden de turizm adını takmışlar. Turizm ve turist. Bu kavramlar nedir, ne değildir? Ülkemizde nasıl değerlendirilir, nasıl değerlendirilmelidir? Bize ne verir, ne götürür?

TURİZM VE TURİST

Turizm kelimesi ile ilgili deyimlerin kökü Lâtincede, «dönme» hareketini bildiren «tornus» kelimesinden alınmadır. Bu kelime köküne göre turizm, ilk bakışta seyahate çıkılan yere dönülmek şartı ile kısa ya da uzun zamanda yapılan seyahatlerdir. Turiz-

min ilk tarifi, 1905 yılında E. Guyer-Freuler tarafından yapılmıştır. Turizmin ilmi tarifi ise 1942'de yayınlanan Turizm Genel Doktrini adlı kitapta, İsviçreli Prof. Hunziker ve Krapf tarafından: «Kazanç sağlayan sürekli ya da geçici bir faaliyette bulunmamak, bir yerde yerleşmemek şartı ile, yabancıların bir mahalde konaklamaları ve kalmaları sonunda ortaya çıkan ilişkilerin ve olayların tümüdür.» şeklinde tanımlanmıştır.

Turizm İşbirliği Nizamname'sinin 6. maddesinde de şöyle bir tarif verilmiştir: «Yerleşmek niyeti olmaksızın hava tebdili yapmak, sayfiyeye gitmek, spor, tahsil, ziyaret, tetkik ve araştırma yapmak, tedavi edilmek, eğlenip dinlenmek gibi maksatlarla, kültür veya sanat hareketleri sebepleriyle toplu veya tek olarak yapılan seyahatlerdir.» Hareketi yapana yani seyahat edene de turist adı verilmektedir. (Bu konuda teferruatlı bilgi için bakınız: Yeniden Milli Mücadele Mecmuası, cilt 3, sayı 126, ve devam.)

KÜLTÜREL KAVGADA TURİZM

İster merak, ister arzuların doyurulması, isterse propaganda reklâm saikiyle seyahate çıkan turist, gezip gördüğü toplumların kültür olgularından, kalıcı ya da geçici değerlerinden mutlaka etkilenecektir. Bu etki, turiste yapılan telkin gücüne orantılı olarak değişir. Propaganda sağlam temellere oturtularak yapılırsa, turist üzerinde tebliğ edilen kültür mutlaka yansıyacaktır. Fakat memleketimiz için, bahsettiğimiz bu durumu temin edici, elle tutulur bir gayret yoktur. Ne tercümanlar belli eğitimlerden geçmekte, ne de devletin turizm üzerinde belli hedefleri bulunmaktadır. Toplumumuzun kendine has özelliklerini görmek isteyen turist, aradığını bir türlü bulamamakta, değişik bir Batı kentini dolaşır gibi şehirlerimizde tur atıp dönmektedir.

Turist, belirli mal ve hizmet karşılığı para bırakan müşteri olarak değil, ahlâkî, moral, kültürel tesir ve karşı tesir çizgisinde mütalâa olunan bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Farklı insan gruplarının giriştiği münasebetler zinciri ile karşı karşıyayız. Bu münasebetler esnasında turiste ne verebiliriz, ondan neyi alabiliriz?

Münasebetler halkasının yoğunluğunu kültürel alışveriş teşkil ettiğine göre, bizim de ağırlık vereceğimiz karşı tesir olacak demektir. İlişkilerde kuru âbide göstermekten çok âbidelerin, sanat eserlerinin insanımız ve insanlık açısından taşıdığı mânâ üzerinde mücerretten müşahhasa, değerlerimizin sunulması sağlanmalıdır. Bunu yapmaya, turizmimizin orijinalitesini göstermek için mecburuz.

Turiste, Eti, Roma, Bizans, Yunan medeniyetlerinin artıklarını değil, millî kültürümüzün ürünlerini göstermek gerekir. Turist, kiliseyi, katedrali, v.b. harabeleri ülkesinde de görmektedir. Öyleyse biz ona, Türk milletinin tarihin ihtiyar sinesine damga olarak bastığı eserlerinden ve o eserlerdeki ebedî ruhtan sunmalıyız. Ona, milletimizin yaşayışının ulvî, güzel ve muhteşem kalabilmiş kısımlarını takdim etmeliyiz. Gerçek bir turizm faaliyetini ancak böyle yürütebiliriz.

Turizmde kültürlerin çarpışmasını açık seçik olarak görmek mümkündür. Bu çarpışma, turizmin reklâm ve propaganda malzemelerine de yansır. Bazen oyun olur, bazen sanat eseri olur, namütenahi kılıkta muhataplarına asırların ötesinden bir mesaj verme gayretindedir.

Kültür alışverişinde turizmin propaganda vasıtaları, kitap, gazete, dergi; prospektüsler, broşürler, afişler; konferanslar, radyo-televizyon, seminerler, fotoğraflar, filmler ve benzerleridir. Bunlardan günümüz turizminde en çok kullanılan prospektüsler ile broşürlerdir. Prospektüsler bir memleketin küçük habercileridirler. Turistle ilk temas bunlar vasıtasıyle kurulur. Broşürler ise prospektüslerden daha geniş, daha teferruatlı olarak hazırlanır. Turiste iyi tesir edebilecek bir imkândır. Türkiye'de bu propaganda araçlarından yeterince yararlanılamadığı bir gerçektir. Yararlanılsa bile yabancı devletlerin propagandası ağırlık taşımaktadır. Bilhassa yazılı propaganda vasıtalarında turiste tesir edebilme imkânımız bugün için çok cüzidir.

Günümüzde insan, çok çeşitli tesirlerin altında. Bin bir tantana ile her toplum kendi

kültürünü modalaştırarak, yepyeni bir görüş kılıfını giydirerek sunmakta. Bazen, bir İspanyol müziği, turistlerin dilinden düşmemekte; bazen bir Danimarka faşingi, binlerce insanı ülkesine akın ettirmekte. Bunalan insanlık, telkine müsait, telkin edilenlere kurtarıcı gibi yapışmakta.

İspanyollar, turist çekebilmek için broşürlerinde milli müziklerini, milli sanat eserlerini, propaganda etmekte. Endülüs âbidelerinden söz etmemekte, kilise ve katedrallere broşürlerinde en geniş yerleri ayırmaktadırlar. Japonlar, milli sporları sumo, judo, kendo ile milli tiyatroları No, Bunraku ve Kabuki'yi en itinalı bir şekilde broşürlerinde götseriyorlar. Örf ve âdetlerine bağlılıklarını göğüslerini gere gere ilân ediyorlar. Çubukla yemek yediklerini yazmaktan, resimlerini basmaktan çekinmiyorlar. İtalyanlar, tarihi zenginliklerini hiç bir ülkede olmadığını ısrarla belirtiyor; kilise, şato, harabe, köprü resimleriyle broşürlerini süslüyorlar. Bütün bunlar niye? Ne adına yapılıyor? Kültürlerin kavgası, turizmde hayli yoğunluk kazanmış bulunuyor.

TURİZME VERİLEN ÖNEM

Turizmimiz yalnız ekonomik açıdan ele alınmakta, turistin bırakacağı döviz düşünülmektedir. Günümüzde turizmin beşiği olan ülkeler turizme, hem ekonomik, hem sosyo kültürel açıdan bakmaktalar. Millî, sosyo kültürel unsurları, ülke ekonomisinin kalkınmasında ve turizmin gelişmesinde kanalize ederek kullanmaktadırlar. Cazip propaganda araçları ile celbettiği turiste, kendi kültür hazinelerini en güzel şekilde takdim ederlerken işin iktisadi yönünü de en güzel şekilde organize etmektedirler. Böylece bir taraftan devlet ve toplum olarak kendini kabul ettirmekte, diğer taraftan da hatırı sayılır bir gelir kaynağına sahip olmaktadırlar.

Yaratılışında en güzeli, en cazip olanı bulmak arzusu yatan insana, çok güzel, çok cazip ve orijinal olan değerlerimizi ve eserlerimizi niçin sunmuyoruz? Hele artık saçları ağarmış dünyamızın bunalmış çocuklarının ne aradıkları bilinerek yapılacak olan propagandanın çekici gücü çok yüksek olacaktır. Dünyanın sayılı medeniyetlerinin mümtaz sahibi milletimizin ideallerinin, inancının, ahlâkının, yaşayışının sembolü hanlar, hamamlar, kervansaraylar, tarihi köprüler, sanat âbideleri camilerimiz, minarelerimiz; örf ve âdetimizi yansıtan milli yaşayışımız, sanayi mamullerimiz, Türk'e has olan dokumalarımız, çinicilik, sedef işlemecilik, halıcılık gibi hepsi başlı başına harika olan el sanatlarımız v.b. ürünlerimiz, ehliyetli takdimcilerin eliyle sürülürse turist; milletimize, değerlerimize, eserlerimize hayranlığını ifadeden geri kalmayacak, kültürümüzün uzak illere taşıyıcısı olacaktır. İşte o zaman kültürel ve ekonomik, çift yönlü kazançlı olabiliriz. Misallendirecek olursak bahsettiklerimizin ehemmiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Bilindiği gibi İspanya, turist akımının en yoğun olduğu ülkedir. 1970'de İspanya'yı, 24.105.000 turist ziyaret etmiş, 1 milyar, 639 milyon dolar döviz bırakmıştır. İtalya, 1970'de, 14 milyon turist çekmekle ikinci sırayı almıştır. Aynı yıl Türkiye'ye gelen turist sayısı 446 bin, bıraktıkları döviz ise 64 milyon dolardır. Bu istatistik meselenin ekonomik yönü. Kültürel yöndense fark mukayese kabul edilmeyecek derecede aleyhimizdedir.

Acı bir durumu da yeri gelmişken belirtmek gerekir. Türkiye, dış ülkelerde birçok turizm teşkilâtınca, Türk ülkesi olarak değil, Yunan, Roma, Bizans, Eti ülkesi ve medeniyetinin yeri olarak tanıtılıyor. Bizim on asırlık medeniyetimizden hemen hiç söz edilmiyor. Hatta Türkler, Galatyalıların torunu olarak tanıtılıyor. Ülkelerinde menfi propaganda olarak doldurulan turistler, Türkiye'yi gezdiklerinde mihmandarlarının az çok anlatabildikleri karşısında hayretten hayrete düşmektedirler. Kendilerine, Fatih'in gemilerini karadan yürüttüğü anlatıldığı zaman kafalarını sallayıp, «impossible, impossible» (imkânsız, imkânsız) diyerek ellerindeki broşürlerde, kitaplarda bu konuya ait bilgi araştırmakta, bulamayınca da inanmakla inanmamak arasında bocalamaktadır. Kaldı ki bu misaldeki olay, bizim bütün dünyanın bildiğini sandığımız olaydır. Hem bizim hem de yabancıların bilmediği insanlığa örnek daha nice olaylar tarihin karanlık örtüleri altında kalmış, Türk turizminin şefkatli ellerini beklemektedir.

Desen : Hasan KARAL

Esaret Çemberi

Lütfü KILIÇ

Zulmün iğrenç çarkı döner üstünde
Zincirlerle bağlı eller âh çeker
Zorla gösterilir memnun halinden
içine boşanan seller âh çeker.

Kamplara sürülür koyun misali
Başucunda Moskof, perişan hali
Türkiye üstünde gezer hayali
Ufukta gözleri, yollar âh çeker.

Hayatı esaret, katığı zulüm
Sülük olmuş emer kanını zalim
Başında kırbaçlı, durumu malûm
Bülbül susturulmuş, güller âh çeker.

TURİZMDE DURUMUMUZ

Roma Merkez Bankası ilgililerinden Lorenzo Giammel: «Sizin, Türkiye'nin tarihî hazinelerî diye takdim ettiğimiz şeyleri biz, her gün işten eve, evden işe giderken görüyoruz.» demektedir. Türkiye'de turizme bakış, kendi orijinalitemizi sunma gayretinden çok, turistlere kendi ülkelerinde gördüğünü Türkiye'de tekrar gösterebilmektir. Halbuki turist, değişiklik güdüsüyle yola çıkan insandır.

Turist bizi kendi kültür ve medeniyetinin kalıpları içinde değil, bizim olanın içinde tanımalıdır. Turizm sadece ekonomik bir vakıa olmaktan çıkarılmalıdır. Turiste ne veriyoruz ve karşılığında ne alıyoruz? Bu iki soru çok hayatidir. Çok titizlikle cevaplandırılması gerekmektedir. Festivallerimizde, büse ve ödül dağıtmaktan, öz yaşayışımızı yozlaştırıp Elen medeniyetini canlandırmaktan, kısaca yabancılaşma gayretimizi göstermekten başka ne veriyoruz turiste. Eğer verebildiklerimizin tümü buysa alacağımız da kuru bir «aferin» olur. Üstelik dört başı mamur azınlık bir gruptan başka turistlerimizin çoğunluğu gezginci serseri, ayyaş, kumarbaz, seks manyağı, gitarları ve ve fuotrleri ile modern dilenci oldukları gibi arabaları da Sultanahmet Meydanı'nı gecekondular gibi parsel parsel etmiş. Akşam olunca herbirinin içinden bir baca ve ince birduman yükseliyor. Uzun yıllar bu metod Türkiye'mize pek bir şey getirmedi.

Türk turizmini yukarıda acıklı durumundan kurtaracak millî turizm politikasının temelinde: «Biz turiste, Türk milletine has olan neleri tanıtabilir ve verebiliriz? Ondan neleri almalıyız? Hangi tip turiste kapımızı aralamalıyız ve ondan ne istemeliyiz?» soruları bulunmalıdır. Türk turizm hayatı kadın ticareti yapan vurgunculardan, «turizm şirketi» paravan ismi altında kümelenen soygunculardan, rehber, mihmandar, kılavuz adıyla çalışan fakat yabancı meddahlığı yapan bir kısım propagandacılardan arındırılmalıdır. Bütün bunlar turizmimizin «millî tanıtma politikası»nın ve

«kuvvetli bir devlet murakabesi»nin denetiminde yapılabilir.

TURİZMİN SOSYAL BÜNYEMİZE ETKİLERİ

Bizde turizmin yoğunluk kazandığı yerler büyük şehirler ile sahil boyundaki kasaba ve köylerimizdir. Toplumumuzda örf ve adetlere, gelenek ve göreneklere, milli ahlâka, inanç disiplinlerine yabancılaşmanın hatta bunların terkedilişlerinin kesif olduğu yerler de buralardır. Niçin?

Her toplum ve medeniyet belli kültürel ve tarihi farklılaşmanın eseridir. Farklı toplum ve medeniyetlerin mensupları karşı karşıya geldiğinde etkilenmenin yönü kuvvetliden zayıfa doğrudur. Dünya üzerinde hakimiyetini sürdüren Batı toplum ve medeniyetinin yüzbinlerce mensubunun her yıl ülkemize ettiği akının bize hangi kültür artıklarını ve yozlaşmış yaşayışları, bizim bünyemize girmekle büyük tahribatlar yapacak olan zıt hareket stillerini benimsetmekte olduğunu görmek gayet kolaydır.

Dün süngüyle yaptıramadığını Batı bugün uygarlık, kültür, çağdaşlaşma adıyla yaptırabilmektedir. Ve bu işte turist kafileleri büyük hizmet görmektedir. Bu noktada zavallı, garip insanımızı kurban vermekteyiz. Acı dramın mesulleri kim? İnsanlığı katleden görüşlerin sahipleri kim? Turizm adına her yıl Helenleştirilen kızlarımızın Aşil, Paris ünvanlarını alara uçurumdan yuvarlanan gençlerimizin mesulleri kim? Ve daha bir sürü sual...

Hind'in mistisizmi daha Himalayaları aşamadı. Zerdüştlüğün ateşi çoktan söndü. Antik çağ, Akdeniz'in mavi sularında tekrar karaya çıkmaya çalışıyor. 18. yüzyılın suskun, 20. yüzyılın şımarık çocuğu Materyalizm ile kolkola saldırıyor. Prometheus neşeli. Akdeniz'in, Ege'nin sahillerinden turistlere göz kırpıyor. Turizm, saldırının, kendine benzetmenin sevimli yüzü. Gülüyorlar bize, biz kime gülüyoruz?

Günümüzde etkisini sosyal yaşayışın dört bir köşesinde gördüğümüz turist kitlelerine milli kültür namına ne sunabildik? Bir Almanın, bir Fransızın, bir İngilizin vb. yapı tarzını etkileyebildik mi? Şark usulü ev döşemesini tanıtabildik mi? Şiirine, edebiyatına, düşüncesine yön verebildik mi? Onlar bize verdiler ama. Biz de iki asırdır almaktayız.

İnsanımız, baş döndürücü değişimin, yozlaşmanın ve yabancılaşmanın tarihi insan tipimizin kayboluşu gerçeği ile karşı karşıyadır. Kim bilir bu gidiş bir gün durdurulmazsa torunlarımız yüzyıllar sonra tarih kitaplarından masal üslûbu ile bu değişimi okuyacaklar. Bizlerin Kumanlar'ı, Slavlaşan Bulgarlar'ı, Musevileşen Karaim ve Hazar Türkleri'ni okuduğumuz gibi...

Turizmin getirdiği bir de kapitülasyon çeşidi var. Kıyı şeridimizde bir çok tatil köylerimizden bazıları farklı statülere tabidir. Meselâ «Fransız Tatil Köyü» bunlardandır. «Club Mediterranée»nin kurdurduğu bu köyde yalnız Fransızca konuşulur, Fransız yaşayışı geçerlidir. Yüz metre yakınına yaklaşmak yasaktır. Bu ne demektir? Türk topraklarında yabancılara ait bağımsız köyler. Devlet içinde devletcikler. İşte turizmin sevimli yüzünün altındaki gerçekler.

Turizm, gayri milli politikanın sonucu olarak kendi insan tipimize, ideallerimize karşı yozlaşmanın bir âmili bugün için. Ama bu gidiş mutlaka değiştirilmelidir. Her sahada olduğu gibi turizmde de bunalımlarımız artmaktadır. Bunalımların arttığı anlar ise doğum sancılarının maksimum olduğu anlardır. Çağımız ise yeni doğumlara gebedir.

Konuyu toparlarsak, turizm, ekonomiler için nihayet bir kaynaktır. Ama toplum kalkınmasında ekonominin motoru değildir. Olamaz da. Turizm, kitleler ve fertler üzerinde çarpıcı bir yayılma ve tesir gücüne sahiptir. Bu da kitle ve fert psikolojisinin sonucudur. Milli değerlerimizin tesirleri propagandasıyle yabancı kültürlerin tesirleri asgariye indirilebilir. Aksi durum, toplumumuzun süratle yozlaşmasını gerçekleştirir, assimile eder. Bu noktadan turizm, kültürlerin çarpıştığı platforma benzer. Kim kendini güzel takdim ederse kazanacaktır.

Gidiyorlar Çığ Misali

Recep KIRIŞ

Gencecik yaşlarında
Bir araya gelmiş
Bir avuç yiğit
Bakışları dik
Alınları açık
Gönüllerinde bir yüce sevda
Bağlanmışlar birbirlerine
Yavrunun anaya
Ananın yavruya
Kardeşin kardeşe
Bağlanışı da nel
Daha öte
Daha öte bir bağlanışla
Bağlanmışlar birbirlerine
Bağlamış Tanrı.
Yüreklerinde bir ızdırap
Bir ağrı
Gezerken duyguları
Yatarken uykuları
Sofrada katıkları
Bir ızdırap.
Milletin ızdırabı...
Zihinlerinde güneş,
Şu,
Güneşe eş çağrı:

«Bir millet ızdırap içinde inlerken
Onun evlâtları
Rahat edemez!»

...

Bunlar,
Bu ızdırap insanları
Bu kutlu savaşçılar bir ulu cânın
Kara Osman'ın
Osman Han'ın torunları
Fatihlerin
Yavuzların evlâtları
Adları
Adları yok
Bir isimsiz kahraman
Her bir er!
Gidiyorlar
İleri
İleri
Her gün
Daha ileri...
Birken on oldular
Onken yüz
Binken on bin oldular
Gidiyorlar çığ misali...

HALK AYDIN MÜNASEBETLERİ

Mustafa AYDIN

Yığın yığın problemi olan bir toplumuz. Bunalım içindeki her toplum gibi sosyal ağrılarımız arttıkça bunun sebep ve neticeleri üzerinde düşünürüz. Toplum ve kültür kavramları bir şerit gibi geçer gözümüzün önünden. Dün ile bugün, bugün ile yarın arasında bir bağ kurmaya çalışırız.

Toplumumuzun bugünkü acıklı hali üzerinde düşünürken üzerinde durmadan geçilemeyecek meseleler vardır. Zihnimiz bir hendeğe rastlamışcasına orada durur. Bunlardan birisi yönetici aydın ve halkımızın uyuşmazlığıdır. Gerçekten de aydın ile halk arasında siyah ile beyaz arasındaki zıtlık kadar derin zıtlıklar vardır. Halk bir dünyada, aydın başka bir dünyadadır. Birinin iyi dediğine öbürü kötü, birinin hayır dediğine diğeri şer demektedir. Sanat ve estetik gibi konulardan ekonomi ve politikaya kadar toplum hayatımızda bu uğursuz tezadın varlığını müşahede ederiz.

Gerçi ilk bakışta bir toplumda farklı zümrelerin var olması normal karşılanabilir. Aileden millete kadar çeşitli toplumlar farklı zümrelerden teşekkül etmiş olabilir. Ancak bu farklılık adaletten uzak ve hatta her an çarpışmaya hazır bir kutuplaşma halini almışsa normal karşılanamaz. Bugün ülkemizde hiçbir şekilde normal sayılamayan bir kutuplaşma vardır.

Bir tarafta toplumumuzdan etnik, ideolojik ve ekonomik yönden kopmuş hakim azınlık ve onun içinde aydın tabaka; bir tarafta ise sahipsiz, teşkilâtsız bir halk yığını. Ve bu hakim zümre ile halk arasında sessiz silâhsız bir mücadele sürüp gidiyor. Her sabah sokaklardan ceset toplamıyoruz ama toplumumuz ölmeden beş beter olmuş insanlarla doluyor. Diri diri kurbanlar veriyoruz.

Etnik, ideolojik ve ekonomik yapı itibariyle bizden farklı olanların toplumumuza düşmanlığı bir dereceye kadar normal karşılanabilir. Bu kopmuşluğu veya düşmanlığı izah edebileceğimiz, psikolojik ve sosyolojik yeteri kadar saik bulunabilir. Ama bir toplumun aydınının kendisine düşman hale gelmesi pek kolay anlaşılır bir şey değildir.

Meseleyi bir itham vesilesi olmaktan çıkarıp incelemek mecburiyetindeyiz. Çünkü dert bizim derdimiz. Horlanan halk bizim halkımız. İki asırdır toplumundan koparılmışlığın dramını yaşayan aydın bizim aydınımız.

İşte Türk toplumu marksist ve benzeri doğmatik şemalardan sıyrılarak incelendiğinde görülecek durum budur. Eğitim yoluyla farklı değerlere sahip kılınmış aydını daha yakından inceleyelim.

AYDIN KAVRAMI

Tarih, ilmi bir şekilde incelendiğinde görülecektir ki fonksiyonel bakımdan her toplum, yöneten ve yönetilenler olarak ikiye ayrılır. A. Toynbee'nin hakim azınlık, Pareto'nun seçkinler, Dahrendorf'un elit tabaka dediği bu yönetici kitle daima bir azınlığı teşkil eder.

Bariz özellikleri ise seçilmiş olmalarıdır. Yani toplumda kabullenilmiş bir seleksiyon yoluyla yönetici olmuşlardır.

Yönetici azınlığın en önemli özelliği farklılaşmadır, diyebiliriz. Bir farklılaşma ile yönettikleri çoğunluktan ayrılmışlardır. Ekseriyetle bu farklılaşma sebebi okumuşluk olmuştur. Yani bilgi ile aydınlanmış olmak. Bu sebepledir ki, yöneticilik ve aydın olmak birbirine yakın terimlerdir.

Demek ki aydın, fikir ve yönetim üretimi yapmaktadır. Kabullendiği fikirler çoğu kere, yönetimi elinde bulundurması sebebiyle bir toplumun kurucu - beşeri unsuru halini almıştır. Devletin resmi ideolojisi olmuş ve bunlar müeyyidelerle uygulanmış, garanti altına alınmıştır.

Aydınla halk arasında yegane bağ kültürdür. Aralarında kültür birliği olduğu nisbette farklılık asgari seviyeye inmiş, beraberce, el ele omuz omuza çalışmışlar, bu bağ kaybolunca da birbirlerine yabancılaşmışlar, hatta düşman hale gelmişlerdir. Zaten aydın, toplumunda genel olarak tüketicidir. Kol emeğinin artığıyla geçinir. Halktan aldığını yine halkına adil oranla vermediği zamanlarda halkıyla olan bağları kopmuş, yabancı kültürlerin tesirinde kalmıştır. Yani aydın kitlesi, değişken ve seyyal bir kitledir da.

Böylece aydın genel özelliklerini gördükten sonra şimdi de onun toplumumuz içinde yabancılaşmasını tarihi seyri içinde inceleyelim.

OSMANLI TOPLUMUNDA AYDIN

Bilindiği gibi Osmanlı toplumu, her haliyle orijinal bir sisteme sahipti. Hayat nizamının temeli İslâm'dı. İslâmın tevhidci, bütüncü görüşüyle; toplumun kurucu zatî özellikleri birleşiyor ve olgun bir toplum sistemi ortaya çıkıyordu. Sınıflaşmaya mani olucu ekonomik bir yapıya sahipti. Lonca sistemi, vakıf teşkilâtı, aşevleri, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, toprak sistemi, eğitim, bakım yuvaları ve benzeri müesseseleriyle kendine yeten ve toplumu mutlu yaşatan bir sistemdi. Kültür planında bugün bile aksiyomatik temelleri, aksiyon kalıpları ve sistem anlayışıyla, gözlerimizi kamaştıracak niteliktedir. Kısaca Osmanlı sistemi insanca yaşayışın bir ifadesiydi. Toplumu da tevhidci, bütüncü, şahsiyetçi, toplumcu, adaletçi ve sınıfsız bir toplumdu.

Bu ideal toplum içinde aydın, bir sınıf olmayıp fonksiyonel bakımdan devlete bağlı bir zümre idi. Ve bu zümre, başta saray olmak üzere; memurların meydana getirdiği kalemiye, askerin meydana getirdiği seyfiye, eğitim ve öğretim yuvalarının teşekkül ettirdiği ilmiyeden ibaretti. Kalemiye'nin başında Sadrazam (Bugünkü Başbakanlık), Seyfiye'nin başında Serasker (Bu günkü Genelkurmay Başkanlığı), İlmiye'nin başında ise Şeyhül-İslâm bulunuyordu. Bu üç müessese de Sultan tarafından denetlenirdi.

Osmanlı devletinin kuruluş ve yücelme döneminde bu aydınların büyük rolü oldu. Uzun zaman toprak, Lonca vb. sistemin gerektirdiği müesseseler kanalıyla halktan aldığını yine halka verdi. Halkın problemlerini çözdü, öncülük etti. Halkıyla kaynaştı. Bu durum XVII. yüzyıla kadar sürdü. Nihayet aydın, dinamiğini daha çok dış şartların teşkil ettiği, iki asır boyu devam eden bir yabancılaşma sürecine girdi.

AYDIN-HALK TEZADININ BAŞLANGICI VE TARİHİ SEYRİ

Bu dönemde batı bir tırmanışın içindedir. Avrupa'da bir kuvvet birikimi bahis konusuydu. Amerika'nın keşfi, zenginliklerinin yağması, uzak doğunun rüyalarına giren zenginlikleri v.b. sebepler batının, sömürgeci iştihalarını kabartıyordu. Rönesansla başlayan bazı ilmi ve teknik gelişmeler, batıyı alabildiğine şımartıyordu.

Diğer tarafta ise müesseseleri yenilemeyi gerektiren bir Osmanlı toplumu. Toplum gelişmesinin tabii sonucu olarak aşınan müesseselerin yenilenmesi ve diğer toplumlarda olan kuvvet farkının giderilmesi gerekiyordu. Ama bu nasıl yapılacaktı? İşte bu soru, iki asır boyu yığılmış problemlerimizin can damarını teşkil eder.

Evet, aydın iki asırdır bu sorunun

cevabını bulmak için çabalıyor. Ancak aşağıda da belirteceğimiz gibi yanlış bir düşünce atmosferinden kurtulup, bağımsız düşünme yeteneğini kazanamadığı için sıhhatli bir cevap bulamıyor.

Önce, saray ne idüğü meçhul saray ağalarının, vezirlerin, kadınların (Rokselena, Nurbanu vb.) ve eşkıyaların baskısı altındadır. Artık Sultan değiştirilmekte, Şeyhül-İslâm azledilebilmektedir. Bu fonksiyon gasbı ve müesseselerdeki çözülme; isyanlar ve isyanlara devlet tepkisi ile; askeri mağlûbiyetler ve ardından gelen moral çöküntü ile birleşince...

İşte, aydının halkından kopmasını hazırlayan sosyolojik ve psikolojik ortam hazırlanmış oluyordu. Düşmanın da alabildiğine şişirdiği bu ortamda aydın, önce problemler karşısında ürkek ve güvensiz bir hal aldı. Sonra kendinden şüphe ile Batı'nın üstünlüğüne inandı ve daha korkuncu toplumunu ve kendini inkâr yolunu tuttu.

Bu dönemde aydın, müesseselerinin yenilenmesi zaruretine inanmıştır. Ancak, Batı'nın üstünlüğünü peşinen kabul ettiği için çözüm yollarını, toplumunun bünyesinde değil, Batı'da aramıştır. Lale Devri, Tanzimat ve Meşrutiyet hareketleri, müessseleri yenileme hareketleridir.

Hedonist hayat anlayışının bir tatbikatı, daha doğrusu yığınla problemi görmezlikten gelerek yaşama denemesi olan Lale Devrini bir tarafa bırakacak olursak, aydınlarımızın kesin kalite kaybının Tanzimat'la başladığını kabul edebiliriz. Bu tarihten sonra artık o, yabancı toplumların menfaatlarının savunucusudur. İlân edilen fermanda bile azınlıklara siyasî, iktisadî haklar getirilir.

Sebeplerle değil sonuçlarla uğraşılır. Meselâ bu hayatî olayların cereyan ettiği sırada Türkiye aydınları sarık yerine fes, cübbe yerine çeket kavgası yapmaktadırlar.

Batı, kendisinden aldığımız müesseseleri içimizde garanti altına alabilmesi, Avrupa sanayiinin daha rahat sömürebilmesi için «Kapitalist Avrupa Hukuku»nu kabul etmemizi ister: Deniz, Ticaret ve Ceza Hukuku kabul edilir. Ancak bir zaman sonra Batı'dan alınan müesseselerle, eski devlet yapınızın birbirine zıt düştüğü anlaşılır. O halde devlet de değiştirilmelidir, denir. Meşrutiyet hareketleriyle de bunun vasatı hazırlanmış olur.

BURADAKİ TEMEL HATA

Aydınımızın buradaki genel hatası, ilmi bir düşünce metodunu benimseyip, hazır formülcülükten kurtulamayışıdır. Bunun içindir ki, Batıcılık vb. dünya çapındaki ideolojik ve ilmî cereyanları tahlil edememiştir. Batı'dan alınan formüllerle Batıcılık elbette tahlil edilemezdi. Meselelere yerli ve millî bir düşünce teorisi ile bakılması gerekiyordu. Bu yapılamadı. Düşülen hata; ya eski kültür kalıplarının o haliyle kabullenilmesi, yahut düşman kültürünün olduğu gibi taklit edilişi.

Böylece Meşrutiyet sonlarında genel olarak aydınlar ikiye ayrılıyorlardı:

a — Reformist aydınlar,

b — Muhafazakâr aydınlar.

Birinciler her şeyi ile Batılılaşmayı istemişler, zamanla da halkından kopmuşlardır? Batının her şeyde üstünlüğüne inanmışlar, toplumun yerli kültürünü inkâr noktasında akıl almaz örnekler vermişlerdir. Mesela bir Abdullah Cevdet, Dozy'nin Hz. Peygambere iftiralarla dolu eserini tercüme ederken önsözünde Türk ırkının bozulduğunu ve Almanya'dan damızlık erkek getirmek gerektiğini söyleyecek kadar basitleşir. Robert Kolej'e kapılandıktan sonra bir Tevfik Fikret «Bugün vicdanım da tebdili tebaiyet etti» diyebilmiştir.

Bu grup aydının halktan kopmuşluğu her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da kendini gösterir. Mesela Servet-i Fünunculardan Ekrem'in «Araba Sevdası», A. Hamid'in «Finten»i, H. Ziya'nın «Aşk-ı Memnu»su kahramanlarını hep Batıdan alır.

Genel olarak bu aydın tipi yenilik istiyor. Ancak bunlar giyim ve davranış gibi neticelerdir. Çağdaşlaşma istiyor, fakat millî esasların çağdaşlaşması konusunda ne bilgi var ne de kabiliyeti.

İkinci aydın tipi ise eskiden yaşamış

olduğumuz yerli kültür varyasyonlarının aynısının yaşanabileceğini zannediyor. Tarihine inanıyor, ancak kültürde kalıcı ve geçici unsurlardan habersiz. O bazı milli ve dini sloganları tekrar ediyor, fakat bunların her alanda aksiyon haline gelebilmesinin ne ilmini biliyor, ne sanatını; ve bunu yapabileceğinden ne ümidi var ne de cesareti.

İki tipin de ortak tarafı, hazır formülcü olmalarıdır. Toplumda muhafazakâr tesirsiz, reformist ise zararlı olmuştur. Zararlı olmuştur çünkü toplumuna yabancıdır.

YABANCILAŞMA FAKTÖRÜ : BATILILAŞMA

Türk aydınının toplumundan kopmasının başlıca faktörü: Batı değerlerini kabullenme ve kendi değerlerine sırt çevirmesidir. Bu bakımdan batılılaşma üzerinde durmalıyız.

Yukarıda aydınımızın aynı ortam içinde Batıyla temasa geçtiğini belirtmiştik. Böyle bir dönemde Batı, aydınımızı, beynelmilel teşekküleriyle yetiştirmeye geçer. Askeri gelişmeleri takip etmek, yabancı dil öğrenmek gibi sebeplerle başlarlar, farkında olmayarak yabancılaşırlar. Halkla bağlantısı yalnız düşünce olan aydın, müsbet düşünce özelliğini yitirince kopar.

Onlar Batılılaşmanın mahiyetini bir türlü anlayamamışlardır. Bunun sebeplerini şöyle özetleyebiliriz:

1— Batılılaşmaya başlayan ve savunan ilk aydınlar basit ve vasat aydınlardı. Batı'yı tam bir incelemeye tabi tutacak kapasitede değillerdi. Evrenselliğine inanıyorlardı. Ayrıca Batı bugünkü kriz dönemine girmemişti.

2 — Güya Batının toplumumuza yönelttiği silâha karşı yine aynı silâhla ceyap verilecek ve devlet ancak böyle ayakta kalabilecekti. Halbuki devleti içerden yıktıklarının farkına o yıkıldıktan sonra varabildiler. Böylece ikinci fikir acı meyveleriyle birlikte varlığını kaybetti.

Bu temel hatalardan birincisi ise hâlâ devam ediyor. Onun «Çağdaş bir uygarlık» olduğuna inanılıyor. Bu büyük bir hatadır. Zira beynelmilel, çağdaş, evrensel hiçbir medeniyet yoktur. Her toplumun; başlangıç hükümleri ve nihaî hedefleri itibariyle birbirinden çok farklı kültür ve medeniyetleri vardır. Ve üstünlük, subjektif bir değerlendirme tarzıdır. Dolayısiyle bir medeniyetin evrenselliğinin veya çağdaşlığının kabul edilmesi, gelmiş geçmiş medeniyetlerin bir sentezi, son noktası veya en üstün şekli olarak tanınması büyük bir hatadır.

Batı medeniyetinin üstünlüğü fikri, Batı'nın aydınlarımız üzerinde bıraktığı emperyalist bir düşüncenin mahsulüdür. Ve bu düşünce tatbikatta üstün kültür sahibi olduğuna inanılan toplumların boyunduruğu altına girmeyi sağlar. Bağımsızlığı yıkan mandacı kanaatlerin gelişmesine yol açar.

MANDACI ZİHNİYET

Ne yazıkki netice böyle olmuş Batılılaşma duygusu, aydınlarımızı çeşitli Batı toplumlarının tesir alanlarına sokmuş, 1,5 asırdır ülkemiz, İngiltere, Fransa, Almanya, Amerika ve Rusya hayranlarının çarpışma alanı olmuştur.

Tanzimat'la birlikte önce İngiltere'yi savunmuşlar; icraatlarında İngiliz menfaatlarını göz önünde tutmuşlardır. Sonra Fransa hayranlığı başlamış, bu cereyan edebiyatımıza kadar tesir etmiştir. II. Meşrutiyet'le birlikte Alman hayranlığı almış yürümüş, bu durum I. Cihan harbi yıllarında ordumuzun Alman komutanlarına teslimine kadar gitmiş ve imparatorluğumuz Alman bağımlısı İttihâ ve Terakkici aydınların elinde son bulmuştur.

Milli Mücadele yıllarında da bazı mandacı kanaatler ileri sürülmüştür. Ne yazıkki Cumhuriyet dönemindeki icraatlar da aydın - halk tezadını gidere memiş, bunu daha da derinleştirmiştir.

1948'lerden sonra Batının okyanus aşırı ülkesi olan Amerika kuvvet kazanınca Amerikancılık başlamıştır. İşin açıklığını anlamak için şimdi sosyalizmin savunuculuğunu yapan bazı basın organlarının, o zaman Amerika'ya düzdükleri methiyeleri okumak kâfidir.

1960'lardan sonra ise yine Batı kültürünün bir uzantısı olan Marksizm Ba-

tıcı aydınlara cazip gelmeye başlar. 1960 öncesi sakat ideolojisi Liberalizmi bırakıp yine Batı'nın hastalıklı kültür ürünlerinden biri olan Marksizmi benimserler. Toplum gerçeklerinden uzak, basma kalıp düşüncelerin gerçekleşmesi hayaliyle yanıp tutuşurlar. Türk toplumunun problemlerinin ancak bir iç savaşla çözülebileceği ilkel inancındadırlar. Bunun planlarını kurmakla meşguldürler.

Eğer bu Batıcı aydınlarımız kendi kültür değerlerine ve halkına dönemezse, tutunduğu toplumlar cazibesini kaybettikçe tutunacak yeni toplumlar arama gariplığından kurtulamıyacaktır. Ama şuursuz olarak, hor görülen bir halkta böyle bir değişkenliği görmek mümkün değildir. O her haliyle kendi yağıyla kavrulmasını ister. Onu üzen aydının kendinden kopmuşluğudur.

HALK—AYDIN UYUŞMAZLIĞI DEVAM EDİYOR.

Halk, aydının kendisine öncülük etmesini istiyor. Ancak iki asırdır edindiği acı tecrübelerle tereddüt duyuyor. Yapılan icraatları şüphe ile karşılıyor. Süt'ten dili yandığından yoğurdu üfleyerek yiyor.

Aydın ise halkının kendisine destekçi olmadığını söylüyor. Fakat sahip olduğu ve bir türlü terkedemediği yabancı kültür kalıpları ile toplumuna inemiyor. Halbuki aydının görevi, ilmi düşünce metodunu benimseyip, Türkiye'nin kendine mahsus değişim kanunlarını bulmak ve bu kanunlara uygun ileri ve gerçekçi hamleleri, ilmi ve gerçekçi proğramlar haline getirmektir. Zira bizde de olsun dediğimiz teknik ilmin, ilim ise ilmi düşünce metodunun eseridir. Mancınıkla füze fırlatmanın kanunları aynıdır.

Yine Türkiye'nin gerçeklerinden habersiz ve olduğu gibi görmek yerine kapıldıkları hayale göre anlamak ve bu hayali tedbirleri inatla uygulamak eğilimi aydını halkından uzaklaştırıyor. Vücuda göre elbise bulma değil, eldeki elbiseye göre vücut üzerinde rötuş yapma cinsinden bir garabet devam ediyor.

Bu sebeplerden dolayı halk, aydının dan gelecek her hareketi ihtiyatla karşılıyor, iştirak edemiyor. Zaten aydının halkına verdiği müesseselerle, halkın inançları ve menfaatleri çatışma halinde. Ve bunun içindir ki en müspet görünen müesseselerin çalışması bile randımanlı olmamaktadır. Yine bunun içindir ki, kalkınma yarışına beraber başladığımız bir çok toplumla aramızda derin uçurumlar var. Ve kalkınma konusunda ilk mes'ul olan da yönetici aydınlar ve onların topluma uyguladıkları sistemdir.

AYDIN—HALK BÜTÜNLEŞMESİ NASIL SAĞLANABİLİR?

Önce şurasını katiyetle belirtmeliyiz ki, aydın-halk bütünleşmesi olmadan hiçbir problem çözülemez. Problemlerimizi çözecek verimli çalışma, aydını bir kast; halkı bir yığın olmaktan çıkaracak çalışmadır. Fakat bu nasıl olacaktır?

Bunun iki şartı vardır.

a — Aydın kendinde köklü bir inkılâp yapacak, halkının ideallerine dönecek, modası geçmiş Batı doğmalarını bırakacak.

b — Görevi sırf devlet görevi olarak anlamaktan çıkacak, halktan aldığını halka adil bir oranla verecek.

Aydında bu şartlar altında beklenen değişikliği kim yapabilir, bu aydın-halk sentezi nerede yapılabilir? Bu sentez milliyetçi aydınların organizesinde ve millilik lâbratuarında yapılacaktır.

Bugün sevinçle belirtmeliyiz ki, aydın içinde müspet bir kutuplaşma vardır. Yeni bir aydın kesimi süratle gelişiyor. Bunlar halkın değerlerini düşüncelerinin temeli yapmış, onunla kaynaşmanın bütün şartlarını üzerinde taşıyan aydınlar.

İşte bunların öncülüğünde halk, aydınına yeni bir gözle bakacak, aydın ise halkına müstevlilerin istilâ toplumlarına bakışı gibi bakmaktan vazgeçecek. Aydın-halk bütünleşmesi milliyetçilerin organizesinde Türk dünya görüşü altında olacaktır. Gelişen millilik bu mesut neticeyi sağlayacaktır.

Ümmühan Ana...

Röportaj

Baykuş Örenine Dönmesin Memleket

Mustafa ÇİMEN

— Vay yavrım vayyy! Eskiden ne galmış? Eskiden ne galmış!..

Yüzündeki nurlu canlılık ihtiyarlığını hissettirmiyor. Dipdiri ve pırıl pırıl bir ruhun yüze yansıyan ışıkları... Duyduğu acılar sarartmamış O'nu, daha da inandırmış bağlamış en güzel olana; ruhunu gönendirmiş tatlı acıların yağmuru...

Derin bir «vay!» çekti içinden böyle... Yüreğimizi sızlatarak.

— Benim söyliyeceğim, eğri. sobe lâflar... Akıl mı galdı bizde? diye başladı söze.

Konuştuğumuz, bir arkadaşımın annesi, Ümmühan Ana. Aile, kadın ve çocuk yetiştirme konularında sohbet ediyoruz.

Her bağrı yanık Anadolu Anası gibi O da insanı yücelten hasletlere tutkun. Yüreği iyiye, güzele hasret. Bal arısı çiçeklerde gerek! Ümmühan Ana'nın tabi-

riyle «Her gursak gendi gavırgasını ister.» Bizim milletimizin ruhu, güzelin suyundan yoğrulmuş, güzelin güneşinde pişmiş. Hep onu arıyor. Eskiyi anmalarının, her anışta yürek içre sızlanmalarının sebebi de bu. Hayatlarını en yüce erdemlerle süslemişler. Gönüllerinin en nazlı, en tutkun sevgilisi: Namus. «Arsızın ar nesine, kokmuş'un tuz nesine» diyorlar.

ELİN YETİŞTİRDİĞİ ER OLUR MU?

— Eskiden Allah on çocuk versin, hep seve seve büyütürdün. Şimdikiler bir çocukları oldu muydu; aman!.. Üzerine düşeni alıp alıp atıyor. Günah! Çocuğa da eziyet ediyorlar, gendilerine de. Benim şükür dokuz çocuğum oldu. Heç birinin ayağına daş dokanmasını istemedim, Şimdikiler ağızlarını açtılar mıydı:

— Tekerin altında gal geber! Gavurun enliği!» gibicesine ilenirler. Bizim günümüzde gadın çocuğuna gendi bakardı. Şimdi sağa sola bırakıp gidiyorlar. Elin baktığı çocuktan er olur mu?

«— Höst bilmem neyin sıpası!

«— Höt filânın tohumu!...» Vay vay vay... Çocuk yetiştirmek...

Yutkundu. Gözlerinde birikeh bi lûr damlalar, içinde yeşil bir ağaç yanmasını hatırlatan ıstırap alevini, sızılı bir üslûpla anlatıyordu. Yüzünde dolaşan tabii ve içli ifadelerin yanında dili yetersiz kalıyordu. «İşte aydının vazifesi» diye geçti içimden: Halkını tanımak, halkını anlamak ve onu anlatmak. Yaşadığı değerler hazinesini ilim, sanat ve müessese planında ortaya koymak, geliştirmek, yüceltmek ve savunmak... En soylu çiçekleri toplayıp bal yapabilmek için arının bizden olması lâzım tabii.

«Bal yapan arı bizimdi, çiçekler bizde açardı
Artık özü bizden değil, ballara hile karıştı»

Aydınlarımız yılmaz arılarcasına milletimizin gönül bahçesine kanat açmalı. Orada bulacaklar, ürünlerini mânâlandıracak her şeyi.

KADIN OLAN KADIN

İsterseniz şöyle bir soru koyalım buraya, başlığın bize hatırlattığı: Kadın olmayan kadın da var mı? Cevabını yine bir kadın versin. Kadınlığın dramını fazlasıyla yaşayan, düşüp kalktığı erkeğin sayısını bilmeyen, Fransızların seks yıldızı Brigitte Bardot. İşte bunalmış bir kadının feveranı.

«— ...Kadının kurtuluş hareketi komik, aptalca bir kurtuluş. Kadın hakları konusunu daha doğru bir çerçeveye oturtmak gerek. Hakları elde etmek için her şeyden önce kadın, kadın kalmalıdır. Halbuki artık günümüzde gerçek kadın kalmadı. Gerçek erkek de yok. Şimdi erkekler bir zibidi takımı. Kadınlarsa erkeleşmek istiyor. Aslında bence erkekler kadınları korumalı, kadın da yuvasının kadını olmalı.»

Biz yine bu yurdun Anasına dönelim. O, kötüyü, onu yaşamadan bilendir. Billûr bir inancın hayatına parlak bir yol çizdiği, ulvi bir hedef gösterdiği kadındır. o. Brigitte Bardot'nunkı bir feryat. Uçuruma yuvarlanmış birinin, yönü belirsiz çığlığı; gerçek kurtuluş ideolojisi ile anlamlandırılmamış... Benim Anam ise, hep yüreğinde yaşatmış iyinin, doğrunun en güzel olanın mutlu çağrısını.

— Gadın olan gadın, arlı namuslı olan gadın gendi başına sokağa çıkamaz şu günde. Şora varır bir eşşek garşı gelir. Şora varır bilmem ne olur. Çıkamaz.

— Yuvayı dişi guş yapar. Şindiki gadınlar dediğin mesel, sokağa düşerse yuvayı kim yapacak? O zaman baykuş örenine dönmez mi bu memleket?

— Eskiden haya vardı. Narin olurdu. mazlımı olurdu gızlarımız. Geçimini, evini, barkını, çeyizini düşünürdü. Şimdi sanki eşşek! Ne ev, ne bark, ne geçim gaygısı var. Ver yiyem, ört yatam, gözel gözel giyem gezem. Şindikiler böyle...

— Biz çocuklarımızı gendimiz gucaklar, sırtımıza sararduk. Şindiki gadınlar, gocalarına kucakladırlar, gendileri öyleee gendilerini şeyitmeyi düşünürler. Gösteriş budalası olmuşlar.

— Gadın olan gadın... Gocası dağ işlerini görür. Gendisi evceğizinin içinde yemeğini yapar, çocuğuna bakar, evini pırıl pırıl temizler. İşte gadınmık bu...

ÇOCUK VE ÇOCUK TERBİYESİ

— Evlâtsızlık zor. Bir evin içinde, bir-iki, üç-beş...; neyse, çocuk olacak. Olmazsa o ev uyur yatar. Ölü gibi, ıssız ören gibi. Gurban olduğum Rabbımın verdiği o çocuklar, evi şenlendiriveriyor.

Derin bir «vay!» çekti yine. Gözleri nemli. Az konuşur, öz konuşur, yüreğinden konuşur halkımız. «Gurban olduğum Rabbım...» diye başlıyan Anadolu Analarının içli ve inançlı sözleri, her yüreği sarsmalı, titretmeli. Kurtuluş için şart bu!

— Ana çocuğunu gül gibi yetiştirecek. Terbiyesine tedrisatına diggat edecek., diye devam etti Ümmühan Ana...

«Oğlum söğ bakalım şu emmine.»

«— Oooo söğdü. Hah hah hah.» gülerler. Ona sevinirler. N'oldu? Emmisine söğer, dayısına söğer, böyle yetiştirir. Anıma söğdüğü zaman «Ayıp oğlum!» dersen terbiyeli yetişir.

Mustafa Amca, hanımının anlattıklarına şunları ilâve etmek istedi:

— Biz çocuğun namazını gılıp, efendime söyleyim, ibadetini yapıp, doğru yola gitmesini, hakkı-hukuku gözetmesini, terbiyeli-namuslu adam olmasını isteriz. Haydi, Allah muhafaza, Allahını bilmez, Peygamberini tanımaz, abdest alıp namaz gılmazsa, ne bu çocuktan menfaat olur, ne bu çocuktan memleket fayda görür. Öyle değil mi?

— Azarsız evlât atasını azarlatır, kelâmınca çocuğunu iyi terbiye edecek-sin. Çocuğa terbiye, ille anasının, babasının tesiriyle geçer,

— Bizim Ziya küçüktü. Posa ekin biçe vardık, Getti. Durukan bir yumurta almış geldi.

«— Bu ne ülen?

— Sorda bir yumurta bulduın.

«— Nerde?

«— Otların arasında.

«— Hadi al bakayım o yumurtayı yerine goy. Bir daha oralarda öyle yumurta bulup alırsan, senin ellerini kesecim.

— Getti, yumurtayı goydu geldi.

— Şimdi öğünmeyelim de, ben çocuklarını böyle yetiştirdim.

HÜRMET ALLAH İÇİN

Ailenin çeşitli tarifleri yapılıyor günümüzde. Kimisi sadece ekonomik bağlarla izah ediyor aile fertleri arasındaki münasebeti, kimisi de içgüdülere kadar indiriyor, arzuların damgasını vuruyor bu kutsal müesseseye. Bütün bu zorlamalardan buhranlı, çekişmeli hastalıklı bir aile tipi çıkıyor ortaya. Batılılaşmanın yayılması ölçüsünde çoğalıyor bu tipin örnekleri. Buna egocu (yahut ferdileşmiş) aile diyoruz. Fedakârlık, feragat, yardımlaşma ve toplu yaşamanın oluşturduğu millî ve yerli aile tipi ise homojen ailedir. Halk faziletiyle süslü, mutlu bir ailedir bu.

Mustafa Amca, bu konuya şu sözleriyle temas etti, kendisine has üslûbuyla:

— Hürmetin Allah için yapılanı makbuldür. Çocuklar anasına, babasına Allah için hürmet edecek, birbirlerini Allah için sevecekler.

— Terbiyeden maksat şu: Yetiştirdiğin çocuk evvel Allah için, sonra da devlet için çalışacak. Evlâdı, afedersin köpek de yetiştirir. Hu? Bunların arasındaki fark nedir? Din için, Allah için, devlet için terbiye... Öyle değil mi?

— Allah , yardımlaşmayı emrediyor. Herkes yalnız yaşayacak olsa, bu dünyanın yaratılmasına ne lüzum vardı? Hem sonra yalnızların yoldaşı şeytandır, Toplumsuz, yardımsız hiç bir şey olmaz. Merhametli, hakigaten doğru olanlar, gardeşlerini, birbirlerini Allah hakkı için gözetler...

TÜRK ANASININ SEVGİSİ VE FEDAKÂRLIK ERDEMİ

Beslenme zorluğu gibi uydurma bahanelerle, milletimizin geleceğine karşı daha ana rahminde gaddar bir savaş açıldığı, bir kısım aydınçıklarımızın bu vahşi saldırıya aracılık ettiği günümüzde, fedakârlığını, feragatını, kutlu amaçlar uğrunda katlanabileceği çileleri, sızı

Mustafa Amca — Ümmühan Ana.., Mutlu aile,..

ların en mukaddesiyle yanan gönlünden billûr bir pınar gibi fışkırtan Türk aydınlarına yön verecektir Onun fazilet çağrısı.

— Ben o dağda şuncacık közü yakmak için, üfüre üfüre soluğumu tüketirdim ki, «acep iki yakamız bir olur mu ola?» diye. Kibrit çakmazdım. Şindikinler har vurup harman savuruyor. Halbuysa yılanlar bile toprağı dirheminen yermiş, toprak tükenir diye. Hesap et, toprak tükenir mi? Yılanlar bile toprağı dirheminen yermiş.

— Cumali mektebe gidince ardından az mı şeyittim? Bir kibrit kutusunun içinde 2,5 lira para gattım da ona harçlık saldım. O daha öyle benim ciğerime batıyor. Babasının kemikleri çıktı. Dağlardan odun daşıya, un-ekmek çeke, kömür yaka... Okusun adam olsun diye. Fakirliğin gözü kör olsun. İrezilliğinen o çocukları yetiştirip meydana getirdik, irezilliğinen böyle. Canlarımızı hiba ettik o çocuklar için...

— Şindi çok şükür dört dene oğlum var. Gayveye gitmezler, boş yere çene döğmezler, heç bir meläneti işlemezler. Namazlarını gılarlar. Allah, devlet, anababa için de çalışıyorlar. Bayağıca, göynümüzce ne güzel yetişdirdik diye keyfoluyoruz.

İşte Türk kadını.., En büyük saadeti, vatan ve millet hizmetine sunduğu inançlı evlâdının iyiliğinden, başarısından ve düstlüğünden duyuyor. Vazifesini yapmış olmanın tevazuu ile süslü saadeti...

— Demek benim «eğri-söbe» lâflarını yazacak mısın?

Gönlünde kabaran titrek bir sevinç, gözlerinde hüzünle yanıp söndü.

Onlar «eğri-söbe» lâflar değildi. Onlara, kalemle işlenmemiş hazineler denebilirdi ancak.

Yaşasın, nazlı sevgiler bahçesi, yüreği ile, fedakârlık ve feragat erdemleriyle, hülâsa yaşattığı bütün insanî ve millî değerleriyle Türk anası...

Ölümünün 14.

Yıldönümünde

PEYAMİ SAFA'DAN SEÇTİKLERİMİZ

Pınar'ın geçen sayısı özel sayı olarak çıktığı için yer veremediğimiz değerli romancı ve fikir adamımız Peyami Safa'yı, eserlerinden yaptığımız seçmelerle andık. Allah'ın rahmeti üzerine olsun - PINAR.

«Batı medeniyetinin bizi nasıl kurtaracağını düşünmeden önce, onun kendi kendisini nasıl kurtaracağını düşünmeliyiz. Doktoru can çekişen hastaya benziyoruz. Selâmeti batıda aradığımızdan beri, yüz yıldan beri, Avrupa medeniyetinin bugün kendisini kıvrandıran buhranın artık her zekâca teslim olmuş bedahetini hazırlayan safhalarını yaşamıştır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 36)**

«Kendi kendini gayeleştiren insanın, kendinden daha üstün bir değerler maverası için kendini vasıta sayması imkânı kalmamıştır. Onun (Avrupa'nın) teknik zaferi ile manevi bozgunu arasındaki bu tersine nisbet zamanımızdaki medeniyet buhranının kaynağıdır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 37)**

«Avrupa Medeniyeti hastadır. Fakat hastalığını aradığı ve bulduğu için ümitsiz değildir. Bir vakitler «Hasta Adam» denilen Türkiye bu medeniyete sımsıkı sarılmış, fakat onun hastalığını da, ilâcını da bilmeden, kör bir taklit insiyakıyle kollarını açmıştır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 75)**

«İlimsiz ve dinsiz bir medeniyet gösterilemez. Kendimizi bu ikisinin de yokluğundan kurtarmaya davranmayan her çabalama bir ölüm çırpınışıdır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 76)**

«Batı medeniyeti, maddi seviyesiyle manevi sevlyesi arasındaki nisbetsizliği buhranını yaşamaktadır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 75)**

«Türk Toplumunun içinde yaşadığı sosyal yapı ve merhale için tehlikeli olan şu veya bu akide, başka toplum bünyesi için normal hatta zarurî olabilir. Her millete yakışan rejim, kendi toplum yapısına, sosyal merhalesine, bilgi, ahlâk ve ekonomi seviyesine en uygun olanıdır. Ancak bu uygunluk, toplumun geçmişi kadar geleceğini de hesaba katan bir gelenekler ve idealler terkibinin en doğru formülüne bağlanmış olmalıdır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 77)**

«Bizde ise Tanzimattan beri inkılâp hareketleri kültür çevrelerinden ve onun halka sirayet etmiş tam şuurunda değil, saraydan, ordudan ve devletten gelmiştir.»

«Konağı yıktık, fakat onun sağlam kalmış malzemesinden yeni bir binada nasıl faydalanacağımızı bilmediğimiz için, onun yerine bir apartman çakamadık. Osmanlı kültürünün harabesi önünde şaşkın birbirimize bakıyoruz. İçinde boğulduğumuz kültür buhranının sebebi budur. İnkılâbın çaçaron ve demagoglarına değil, yüksek mimarlarına ihtiyacımız var.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 103)**

«Gerçek inkılâplar bir adamın değil, tarihin malıdır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 56)**

«Tarihte hiç bir inkılâp ötekinin tıpkısı olmamıştır. Her inkılâp kendi tipini yaratır. Taklit halinde kaldıkça kitleye mal olamaz ve yaşamaz. Başta birinci ve ikinci meşrutiyetin anayasaları ve yıllardan beri taklidine çalışılan ve birçok maddeleri tatbik olunamayan Medeni Kanun gibi tercüme mevzuatın yaşayamaması, millî ihtiyaçlara cevap vermediği içindir.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 55)**

«Bir kıta ve dünya vahdeti için milli-

yetçiliği öldürmek isteyenler, bir insan vücudu yaratmak için onun gözlerini kör etmek, dilini kesmek, kollarını bacaklarını kötürümlemek ilah... şart olduğunu sananlar gibi düşünmüş olurlar.» **(Nasyonalizm s. 85)**

«Liberal demokrasi; Hürriyet, sulh ve refah afyonlarıyle, sükun zamanlarında fertlerin milli şuurunu kendi ellyle uykuya yatırır.»

«Milli Cemiyetlerin sosyal yapıları millidir. Bu cemiyetlerde fert refah mirasyedisi, hürriyet sarhoşu ve sulh esrarkeşi değildir. Her mesele onun için milli dâvâdır. Ve sükun zamanlarında da o, bu dâvanın zaferi için uyanık durur.» **(Nasyonalizm s. 68)**

«Güzel bir dâva için kelleyi koltuğunun altına alanlardan mürekkep olmayan bir dünyanın pis havası kahramanın ciğerine ağır gelir. Bu havayı altın hırsıyle, zina teri ve içki kokusuyle, boğucu lüks ve sefahat gazıyle dolan bu zehirli havayı boşaltmak, hayattan üstün ideallere pencereler açmak lâzımdır. Genç nesillere şimdiden anlatmak lâzımdır ki ideal için ıstırap çekmek zevktir. Bu dünyanın efendileri tefeciler, borsa düzenbazları ve milyonerler değil, son yüz elli senelik istisnasıyle bütün insanlık tarihinde görüldüğü gibi yalnız kahramanlar olacaktır. Buna inanmayanlar, kahramanlar soyundan gelen ve efendiliğini her zaman muhafaza eden Türk milletinden değildirler.» **(Nasyonalizm s. 77)**

«Ferdin menfaatlerine alet olmaktan başka hiç bir vazifesi kalmayan hürriyetçi devletin millî bir ideali yoktur».

«Demokrasi, —ki birkaç büyük sanayi memleketinin geri kalan bütün dünya memleketlerini sömürmesinden başka bir şey olmayan sanayi kapitalizminin hukuki bir ifadesidir— istismarcı milletleri dünya tarihinde eşi görülmedik bir tarzda zengin etmiştir. Hakikatte zengin olan bu milletler değil, bu milletler içinde beynelmilel sermayenin ortağı ve ajanı olan fertlerin teşkil ettiği bir tek sınıftır. O memleketlerde bu tek sınıfın kazanç şebekesi dışında kalan ekseriyet, yine dünya tarihinde eşi görülmedik bir sefalete düşmüştür.

(Bu tezattan, yani sermaye ile emeğin bu zıtlaşmasından sınıf mücadelesi doğar. Hürriyetçi devlet bu mücadeleye müdahale hakkına sahip değildir. Ve iki tarafı da serbest bırakır. İşte marksizm bu hürriyet ortamında doğdu) Taşkın bir fertçiliğe dayanan bu hürriyetçi nizam, fertlerde kazanç hırsını o hale getirdi ki, paradan başka Allahı kalmayan, benci ve menfaatçi bir bezirgân ahlâkı yarattı.»

«... Millî ekonomi, hâkimiyeti bir sınıfın elinden alıp ötekine vermek değil, sınıflar arasındaki ihtilâfı ve müsâvatsızlığı millî menfaat lehine ortadan kaldırmak dâvasındadır... (Önce millî sonra şahsî ve zümrevî menfaat söz konusudur).»

«Sınıf mücadelesine dayanan marksist ekonomi, esasen bu mücadeleyi doğuran hürriyetçi ekonominin piçi olduğu için, liberalizmle beraber o da yıkılmaya mahkûmdur. Çünkü liberal olmayan bir nizamda ne sınıf mücadelesi, ne de ona dayanan marksist ekonominin vücuduna lüzum kalır.» **(Nasyonalizm s. 40-41-42)**

«On beş seneden beri otuz iki dişini kitleyerek yutkunan Türk mütefekkirlerinin önüne tarihin yığdığı meseleler, daha içindeki sırları değil, dışındaki bağları bile çözülmemiş sıra sıra denkler halinde duruyor. Gözün kendi kendini görmemesi mazereti bir ayna parçası karşısında iflas eder. Türk milletinin kendi kendini görmesine delâlet edecek bir izah aynasına sahip olmayan Türk mütefekkirleri millî meselelere sıfırı tüketmiş bir tecessüsle arkalarını dönerken, bize kendimizden sonra alâka vermesi lâzım gelen dünya problemleri içinde ne aradıklarını sorabiliriz. Henüz bütün cihanın felsefî akideleri ve siyasî ideolojilerinin üstünde, ortaya bir Türk Meselesi koymadık.» **(Türk İnkılâbına Bakışlar, s. 2)**

«Bizim anladığımız ve özlediğimiz mânâda insan kendi kendini gaye haline soktuğu ve tanrılaştırdığı için bencil ihtiraslarının kulu ve kurbanı olmuş Batı insanının üstünde, kendi kendini daha yüksek bir değerler nizamının vasıtası telakki eden ve kendi mânâsını daha yüce bir gayenin gerçekleşmesinde gören, tabiatle ideali barıştırmış topyekûn insandır.» **(Doğu - Batı Sentezi s. 39 - 40)**

«Türk milleti ve bütün mazlum Asya ka-

vimleri, Avrupa emperyalizmine karşı ayaklanmalıdırlar.» **(Biz İnsanlar s. 135)**

İlerlemeyi mekân içinde daha çabuk mesafe almaktan ibaret bir sürat telakkisinde soysuzlaştıran insan-merkezli bir dünya görüşü, aynı prensibi şümullendirecek, her şeyin gayesini kendi kendisine bulmaktan başka nereye gidebilirdi? İnsanın gayesi insan, hayatın gayesi hayat, süratin gayesi sürat, düşüncenin gayesi düşünce, sporun gayesi spor, yemeğin gayesi yemek, şehvetin gayesi şehvet, ticaretin gayesi ticaretten başka ne olabilirdi? Kendi merkezi etrafında her gün biraz daha süratle dönmekten başka bir şey yapmayan insan, atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce ileri gitmesi hayaline benzer bir ilerleme vehmi içindedir.» **(Matmazel Noraliyan'ın Koltuğu s. 194)**

«Zekânın en sivri noktası şüphesiz ki tereddüttür. Bütün rönesans bir şüpheden doğdu. Bütün yeni felsefe zaferini Descartes'ın şüphesine borçludur. Fakat mücerret sahada zekânın evcini işaret eden bu şüphe ve tereddüt, ameli sahada ölümden başka bir şey değildir. O noktaya kadar çıktıktan sonra, insanın hayat ve müşahhas dünya içindeki âzami kıymetine varabilmek için, tereddütten karara geçmesini bilmek lazımdır. İşte ben dünyada ve kendimde bu dönümü hissediyorum.»

«Asır tereddüt ediyor, dedim. Her insan, hatta senin kapıcın bile devrinin ifadesidir. Onu yirmi dakika söylet. «anlamıyorum, anlamıyorum zamane başka!» diyecektir. Öteden beri zeki adamlar tereddüt etmişlerdir. Septisizm yeni bir fikir hareketi değildir. Fakat şüphemizi ve tereddüdümüzü ancak zekâmıza mahsus bir hak addedelim ve irademize çelme takmasına izin vermeyelim. Tembelliğin mazereti halinde bir şüphe ve imansızlık en kötü şeydir. Dünyanın azgın faaliyetinde gaye ne olursa olsun bu ezeli ve ebedi oluş içinde hepimiz dinamik rollerimizi yapmağa mecburuz. Yeni kadınların çoğu ana olmağı zerafete mugayir bir şey sayıyorlar ve çocuk viyaklamasından nefret ediyorlar..., Kadının ebediyeti zekâsında değil, rahmindedir. Yani kadın yaratıcılığın merkezini şaşırmıştır. Senin ümitsizliğin buradan geliyor. Pirandelli mütercimi olarak değil bir çocuk anası olarak ebedileşirsin. Emin ol ki sana «evlen, ana ol, çocuk yap, yuva kur» diyen bir mahalle imamı, bir kadınnine... veya aksakallı bir bunak, zannettiğin kadar haksız değildirler. Bu senin ve sizin kabahatinizden ziyade, tesiri altında kaldığınız Avrupa fikriyatının züppeliğine ait bir şaşkınlıktır... Analığa karşı hürmetsizliğin cezası aynı zamanda hem tabiattan, hem de cemiyetten geldiği için iki misli dehşetli olacaktır. Onun için ben sana derim ki saadetin ve idealin ve her şeyin karnındadır.» **(Bir Tereddüdün Romanı s. 170-171).**

Desen : Faruk CİMOK

İçimizden Birisi

Tek Ümitleri Bizlerde

M. Ali TAŞÇI

Ayılar kaç çeşittir? Veya sizler kaç çeşidini bilirsiniz? Benim tanıyabildiğim ayılar topu topu bir çeşittir. Biyolojik olarak hem kendileri hem de göbek göbek bütün soyları ayoğlu ayıdır. Ayılara ayı demek kanunen suç teşkil etmediği gibi ahlâken de hata, ne bileyim hakaret falan sayılmaz kanaatindeyim. Onun için bizim ihtiyar daktilonun emektar tuşları, gökyüzü, deniz, ufuk, rüzgâr yazarcasına ayıyı da mahçup olmadan yazıyorlar. Sağolsunlar şimdiye kadar bir, dediğimi iki eylemediler. Arıların bal yaptıkları gibi tıkır tıkır yıllarca düşüncelerimi, ak kâğıtlar üstüne sıra sıra dizdiler, kara kara yazdılar.

Söz sohbeti dağıtmasın. Biz gene ayılarımıza dönelim. Bir yarışmaya katılsak da baraj sorusunu: «Ayıları neresinden tanırsınız?» diye sorsalar; doğru cevabı: «Gözlerinden!» diyen kazanır ve baraj atlar sanırım. Çok insan, kızdıklarını: «Ayı gibi bakıyor.» diye tavsif etmekte değil midir?

Küçükken köyümüze ayıcılar gelirdi. Koca köy daha onlar köye girmeden gelmekte olduklarını öğrenirdi. Aşağı tozlu yoldan, ince bir toz şeridi ve kahverengi bir topluluk halinde; önde köpekleri ve eşekleri, arkada ayılarıyla gelişini gören ilk çocuk veya çocuk grubu yaygarayı basardı:

— Ayıcılar geliyor, ayıcılaaaarrr!

Bu nida bütün mahalleleri ve sokakları anında dolaşıverir. Kızlı-oğlanlı bütün çocuklar, inceli-kalınlı, her biri bir

havadan çatal-çutal zırıltıyı dikekorlar. Evlerdeki genç kızların, taze gelinlerin, gebe kadınların, ihtiyar ninelerin, yeni yetme oğlanların kulakları, ayıcının dümteklerinde ve eğri büğrü sesindedir. Sahanlarda bulgurlar veya unlar; «Abılaaa, Allah rızası için bir hayır!» diye gelecek olan çingene çocukları yahut kadınları için hazırlanır. «Çingene hayır olmaz ya, Allah rızası deyip kapına geleni boş çevirmiyeceksin.» derler.

Çocuklar, ucunun şekersiz yerini analarına ısırttırdıkları, sulandırılmış toz şekerli yufka dürümleri ellerinde, hoplaya hoplaya, köyün köpeklerinin ses verdikleri yöne doğru seyirtip giderler.

Şimdi bir rüya gibi çok gerilerde kalan o tatlı çocukluğumuzda, ayıların en çok gözlerinden korkardık ve gözlerine bakamazdık. Ancak arkalarından gizli gizli yaklaşır ve korkuyla, yavaşcacık kıllarından çekerdik.

Bazen yanlarında bir iki şebek, bir sincap, bir yılan ve birkaç renkli tavuklar bulunduran, garip köylerimizin sefil sirkcilerini unutalı yıllar olduktan sonra bir gün; iriyarı bir tek boz ayı, çıplak ayaklı genç çingene karı-koca ayıcılar, «İçimizden Birisi»ni tanımama vesile oldu.

Hayat beni köy sokaklarından alıp şehir sokaklarının ortasına bırakarak çoluk çocuğa karıştırınca, birden kendimi saksı çiçekleri gibi balkon süsü halinde buluverdim. İş dönüşü balkonda serin serin bir iki bardak çay içivermek. Ufak tefek mutluluklarımın birisi. Balkonun kenarlarında saksılar ve ortasında ben. Karşımda apartmanların beton seti ve balkonlarında benim gibi saksı çiçekleri. Ara yerde köstebek kanalı gibi pek geniş olmayan bir sokak.

Mevsim bahar, zamanı akşam sularıydı. Güneş apartmanların arkasına çekilmiş, sokakları yorgun ve serin gölgeler kaplamıştı. Hanım biraz tembel davranmış, mutfakta henüz çayımı hazırlamakla meşguldü. Küçük köstebekler (komşu birkaç apartmanın çocukları) aralarında benim afacanlarla birlikte yeri göğü yıkıyorlardı. Sokak alt üst oluyordu. Satıcılar akşam müşterilerini kaçırmamak için acele acele geçiyorlar; yoğurtçunun çıngırağı uzaklaşırken, alt sokaktan «çıtır, gevreeek» diye akşam simitçisinin boğuk sesi dalga dalga yaklaşıyordu. İki eskicinin bağırtısı bütün dairelerin kapılarından pencerelerinden içeri dolarken, sütçü de apartmanın kapısından «süüüt» diye top gibi gürleyen nidasını patlatmadan önce çocuklara göz dağı veriyordu:

— Ula südü bozuhlar! Dohunman la beygire.

Bütün bu hay huy arasında dinlenmek için pijamamla karyolaya uzanıp, eski yeni hatıralara ve hayallere dalmıştım. Dışarısı bir dünya, içerisi bir dünyaydı. Hanım iç odalara gidip gelirken büyük kızım hakkında bir şeyler yetiştiriyordu ya dinleyemiyordum. Sokak birden patır patır ayak sesleriyle doldu. Çocukların baskın gürültüsü altından zar zor kurtulabilmiş bir-iki dümtek ve arsız bir çingene sesi kulaklarıma kadar ulaşabildi. İlk aklıma gelen, uzun yılların sisli perdeleriyle kaplı mazinin derinliklerinden, elimde şekerli dürüm, şimdi her biri rahmetlik olan aile büyüklerimle seyrettiğim köy köy gezen ayıcılar oldu. Garip bir duyguyla balkona çıktım.

Yerini akşam karanlığına yavaş yavaş terketmeye başlayan ikindi serinliğinden istifade etmek isteyen bütün daireler balkonlara göç etmişti. Oğul verecek arı gibi bütün aileler balkonlarda, pencerelerde salkım salkımdı. Radyo çalan, teyp çalan, pikap çalan ve mektep çocuklarından kabiliyetli olanların çevreye kendilerini göstermek için çaldıkları bir-iki balkondan gelen mandolin, yan apartmanın iç odalarından gelen bir gitarın tıngırtıları, aşağıda futbol oynayan kalabalık iki çocuk kafilesi. Ortalık bayram yeri gibi uğul uğul. Bir ayıcılar eksikti. Onlar dahi gelince manzara tamam oldu. Ayıyı oynatan çingene coştu. Böyle kalabalık sokak epey bereketli olurdu. Önce defi havaya kaldırıp sallaya sallaya döndürdü. Çığış çığış ses veren def zilleri çevreye cazip bir renk

katti. Çingene kıvrak bir hava tutturdu:

«Aman bu fasulye, yirmi beş lira!
Hem kaynasın, hem oynasın.
Yandan koc'oğlan yandan yandan,
Severim seni candan.»

Ayı arka ayakları üstünde, ön ayaklarını havada sarkıtmış, göbeğini hoplatmağa çalışıyordu. Çingene uzun deyneğini ayının ön ayaklarına tutuşturdu ve havayı değiştirdi:

«Oooo, oooo tiviste geeel!
Laplup labalap tiviste geeel!
Abidik gubudik sivişde geeel!»

— Haydi koc'oğlan görücüsü gelen kızlar nasıl utanır?

— Haydi koc'oğlan hamama giden kadınlar göbek taşında nasıl bayılır?

— Al şu defi eline de beyabilerden bir de para iste, derken bir grup coni yan sokaktan çıkıverdiler ve böyle alım güllüm manzaraya kesiliverdiler. Sonra objektiflerini gözlerine dayadılar, çıtır çıtır fotoğraflarını çekerken ayıcı da beş-on lirayı kıvırtırıyordu comilerden. Bu arada kadın da apartmanlardan atılan yarımlıkları, teklikleri toplamakla meşguldü.

Baktım bizim yeni komşu da balkondaydı. Daha yeni taşınmışlardı. Mesaiye kaldığım bir gündü. Göçü getirmişler. Bizim hanım çocukları yardımlarına göndermiş. Çay falan yapmış, yorgunluklarını alsınlar diye. Akşam yemeklerini de yapıp göndermiş. Memnun olmuşlar. Geçen akşam davet ettiler, icabet ettik. Cağaloğlu'nda bir matbaada mürettipmiş. Otuz beşlerinde falan varlar. Henüz çocukları da yok zavallıların. Bizim ufaklara ısınıverdiler. En küçük oğlana : «Bizim oğlumuz olur musun?» diyorlar, o da «olurum» diyor. «Olurum amma akşam kendi evimizde yatarım.» diyor. Gülmeden kırıp geçirdi o akşam bizi. O günden beri de onlardan çıktığı yok. Azarlıyorum gene gidiyor. Kapıların uzaklığı beş adım, çıkıverdimi, kaçıveriyor. Eh, onlar da memnun bu işten. Gönül eğliyorlar.

Yeni komşu, benim balkona çıktığımı görmedi. Sandalyeye oturmuş dalgın dalgın seyrediyor. O bu saatlerde de pek işten dönmezdi ya.

—Hayrola komşu, çalışma saatin değişti mi?

— Sorma be abi? Hep terslikler gelip bizi bulur. Baksana ayağıma.

— Oooo geçmiş olsun. Noldu öyle.

— Sağolun kaza geçirdik.

— Anlat hele nasıl oldu?

— Matbada kurşunları götürüp getirdiğimiz araba vardı.

— Eeee!

— Kurşun götürürken tekerleri çıktı. Takalım derken araba ayağımıza devrildi. Kenarının demiri baş parmağın tırnağını ezdi.

— Vah komşum! Doktora, sigortaya falan göründün mü?

— Sigortaya kalırsan kara kara günlere kalırsın. Özel doktora gittim.

— Şimdi nasıl?

— İyi hamdolsun ama bizim tırnak da elden gitti.

— Sürer yerine canım. Çektiler falan mı tırnağını?

— Çektiler abi.

— Nasıl, zor oldu mu?

— Çekmesi pek zor olmadı. Fış fış bir ilaç sıktılar. Parmak dondu. Çekip aldılar. Lâkin parmağın donu çözüldükten sonra fena ağrıdı.

— Olacak o kadar canım. Bereket gene hafif atlatmışsın. Allah beterinden saklamış.

— Öyle oldu. Öyle oldu.

— Seyrediyor musun ayıyı?

— Seyrediyorum.

Bu arada ikinci durakta da yüklü bahşiş toplayan ayıcı üçüncü durak olarak bizim apartmanın önünde stop etti. Yüklü ve kârlı bir sokağa girmişti. Neşeyle ve şevkle kuru fasulye türküsüne tekrar başladı. Akşama kadar mecalsiz kalmış ayı bir türlü ayağa kalkmıyordu. Çingene ayının sağına soluna gittikça ayı da, hamamda bayılan kadınların numarasını yapa yapa tüyleri dökülen arka butlarının etrafında dönüyor ve homurdanıyordu. Çingene defin dümteklerini

sıklaştırıyor, bileğine geçirdiği meşin yuların ucundan asılıyor. kalkmasını, oynamasını istiyordu. Ayı kapanan göz kapaklarını acıyla aralıyor, homurdanıyor, başını ön ayaklarının arasına alarak korkuyla ağır ağır uluyordu. Çingenenin öfkesi kabardı. Elindeki uzun ve ağır deyneği ayının başı üstünden sırtına doğru hızla indirdi. Ayı, daha bir acıyla uluyarak başını ön ayaklarının arasına soktukça soktu. Yarık yarık dilinmiş burun deliklerinden korkuyla alıp verdiği nefesleri, yolun tozlarını çıkarttırıyordu. Çingenenin sabrı taştı. Bileğine dolalı yuların ucundan hızla yukarı doğru asıldı. Ayı, acıyla vapur sirenleri gibi böğürdü. Hızla ve mecburen doğruldu. Lâkin oynamadı, kendinden geçmiş vaziyette, ağzını açıp kapatarak, ön ayaklarıyla çingeneyi yakalamak için saldırdı. Çingene hızla kendini geri attı. Çekilip çekilip indirdi sopasını. Çaldı defini öfkeli öfkeli. Ayı uluya uluya oynadıkça vurdu. Ne kadar hüneri varsa döktürtdü. Korkudan bembeyaz kesilen esmer yüzüne yeni yeni kan geliyordu. Ayıyı cezalandırmak için hunharca dövdü. Bahşişlerini de aldıktan sonra bir yukarıdaki apartmanın da önünde oynatmaya gitti.

Yeni komşuyla ayağ: üzerinde konuşmaya yeniden başlamıştık ki, incemsi çenesi, çıkık elmacık kemikleri ve şişkin göz kapaklarıyla çok hafif serpme benli yuvarlak çehresi dehşetle gerildi. Acı bir böğürtü her tarafı sardı. Korkulu bir kadın çığlığı sokağı boydan boya yarıp yırttı. «Kurtarın, aman yetişin!» diye deminki çingenenin hırıltılı sesi ortalığa yayıldı. Bütün çocuklar çil yavrusu gibi en yakın apartmanların kapılarından içeri kaçıştılar.

Güçlü kuvvetli ve iri yarı ayı çingeneyi altına almış, bir taraftan havkalıyor, bir taraftan da ön ayaklarıyla artık korkudan bayılmış çingenenin başını suratını ovuşturuyordu. Çingenenin kadını, vurduğu deyneklerin kâr etmediğini görünce ayının arka ayağından asılmaya başladı. Hem çok geç, hem çok güçtü. Bütün sokak olan biteni pencerelerden, balkonlardan seyrediyor, hiç kimse müdahale edemiyordu. Ayı kadını da altına aldı. Burnundan halkaları kopmuş, yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Kadın da hareketsiz kalınca hırsı geçen ayı başını doğrulttu. Az önce intikam dolu gözleri, şimdi korku dolmuştu. Göz kapaklarını kaldırıp apartmanlara doğru acı acı baktı. Dertli dertli uludu. Alıp başını gitmek istedi. Bir asıldı iki asıldı Çingeneyi çekip götürmek zor. Sonra arka ayaklarıyla yavaş yavaş sürümeye başladı. Yirmi metre götüremeden bir araba homurtusu, bir firen cayırtısı ve acı bir siren sesi bizim sokağa döndü. Ayı sirenden hayli ürktü. Hızla, dehşetle sürümeye gayret etti çingeneyi. Homurdandı, uludu. Arabadan polisler indiler. Ellerinde tabancaları adım adım ve ağır ağır yürüdüler. Ayı, acı acı feryat etti. Yaklaştılar. Ayı tekrar uludu. Komiser: «Biraz daha yaklaşın.» dedi. Ayı ardı arkası gelmeyen peşpeşe ulumalara başladı. Yalvarıyordu, ağlıyordu adeta. Komser: «Biraz daha.» dedi tekrar. Ayı inleye inleye çingenenin yüzünü yalamaya başladı. Affını istiyordu kendince. Komiser: «Ateşş!» dedi.

Yeni komşum ağlıyordu.

— Esaret, insan da olsa, hayvan da olsa bir ağabey! Gör işte esaret nedir? Otuz sene önce kırıla kırıla kaçıp geldiğimiz Türkistan'da milyonlarca kardeşimiz böyle esir. Biz kaçıp siz kardeşlerimizin arasına karıştık. Aranızda, içinizden birisi oluverdik. Ya onlar? Onlar her gün esir. Ve tek ümitleri bizlerde. Tek ümitleri bizlerde. Tek ümitleri bizlerde... deyip yaralı ayağıyla topallayarak balkondan içeri geçti. Aşağı ayıya bakıp mırıldanmışım:

—Tek ümitleri bizlerde...

Hanım olan bitenden habersiz çayımı getirdi:

— Buyur bey! Geç kaldı ama kusura kalma. Kaç kere söyledim bakkala, çocuklarına sahip olsun diye. Bizimkileri yine mantar atıp korkuttular değil mi?..

Kutlu Seherler Ve Karanlıkta Kalanlara İlk Mesaj

Desen : Hasan KARAL

K. Asım KARAMÜRSEL

1. Geçmişte kurtulanlar

O seherler söktü yosunlu kemiklerin ördüğü surları
kaskatı bakışların çivilediği
kaybolmuşlar çağının alın yazısını
O seherlerdi elbet çarmıhları parçalayan
meleklerin kanadıyle
alan kara yazmayı
nur yüzlü anaların kalbinden
tereddütü silen zerre zerre îmanlardan
ve inananlardan ölüm korkusunu
şarap sarhoşluğuyle
buzağıya tapan israil oğullarını
lânetlerin en şiddetlisi ile lânetleyen
ve on yalancı arkadaşı
gerçekten çarmıha geren seherler.
Kıpkızıl çöl kumlarını
yavrularını
canlarını
dizüstü kahkahalarla ağlayarak gömen babaların
küstah günahları elinden alan
sıvı demir potasınca yanmış yüreklere
bir topuk darbesiyle billûr suyu
karşılıksız sunan seherler...
Atlar deryâya da sürülür

bunalmışları kurtaran Tanrı adını
fırtınaların ulaşamadığı yerlere götürmek için
o kutlu seherlerde...

2. Hareket

Tarih takvimde kaybolmuşken
ben de ulu bir çınarın doruklarından öte
bilmem hangi ayın hangi gününde
yürüdüm atomun çekirdeğini patlatarak
ak bulutların üstünde kürre-i arza dek
Bütün sırlarımı karanlıklara hediye ettim
göklerin kahkahası bana vız gelir
vız gelir en korkunç zelzeleler
kaldırımları eze eze gittiğim
cakmak çakmak çıngıların içinden
aradığım o seherler kutludur...

3. Kurtarılacaklara mesaj

Ben ben ve ben
yani bizler
inkâr atmosferinin bedbaht uyduları
kör savaşın kansız şehitleri
hurda tankı sırtında sürükleyen paletler
zalim makinalarda
el değmeden işleyen âletler
ve sıfırı tüketen yasalar
oy aydınlığı görmeden
aydınlıktan korkan yarasalar!
—mesajı sunan kadro adına bir kişi der ki—
Önce ben atıldım o korktuğunuz inanca
Önce ben yandım o ateşlerde korkmadan
sizleri kurtaracak seherler için...
Ve siz ey insanlığı tutsak eden
ey ışığı bilmeyenlerin barınağı
sırlarım gibi korkularım da sizlerin olsun
sizlerin olsun tüm bencilliklerim
ben canımı da veririm seherler için
ey dost görünüp düşman çıkan karanlıklar...

BATI VE KADIN

Ali TÜRKMENOĞLU

Neden Batı? Bu soruya çeşitli yönlerden cevap vermek mümkün. Önce şunu söyleyelim: Her büyük sosyal olay, mutlaka bir medeniyet ve kültürün kendini kabul ettirebilme çabalarının izlerini taşır. Bugün dünya üzerinde hâkim medeniyet ve kültürün adı, Batı medeniyeti ve Batı kültürü. Beşeriyet tarihi bize beynelmilel faaliyetlerin, devrin hâkim medeniyeti ve kültür sistemleri tarafından gerçekleştirildiklerini gösteriyor. Gerek müesseselerin tanziminde, gerekse beşeri hadiselerde, hâkim medeniyetlerin ve kültürlerin çok ağır tesirleri bulunmaktadır. 1975'de kutlanılan kadın yılının, hem bir sosyal olay olması, hem de beşeri bir hadise olması dolayısıyle Batı kültür ve medeniyetiyle sebep-sonuç ilişkileri içinde olduğu gayet açıktır. Bu yıl vesilesiyle yapılacak olan her türlü faaliyette, insanlara Batı kültürü ve medeniyeti tarafından daima bir şeyler sunulmak gayreti eksik olmayacaktır.

Batı kültür ve medeniyeti, bize kadın hususunda ne sunabilir? Burada iki konuyla karşılaşmış oluruz. Bir, sunulacak şey ve sunulacak şeyi sunan medeniyet ve kültürün bu sahadaki tarihi oluşumu. İki, bu medeniyet ve kültürü savunan toplumlarla muhatabı olacak toplumun sunma faaliyeti içinde olmuş ve olacak ilişkileri. Açıkca belirtirsek, Batı medeniyet ve kültürünün tarihi oluşumu, bu oluşum içinde kadının yeri ve Batı toplumu ile bizim toplumumuz arasındaki ilişkilerdir.

Anadolu topraklarına yerleşmemizden bu yana toplumumuz, tam on asırdır Batı ile temas halindedir. On asırdan bu yana, Uzak Doğu ve Güney Doğu ile ilgimiz gittikçe kesilmiş, Akdeniz ve Avrupa ile temaslarımız, Türk tarihinin en yaygın temasları haline gelmiştir. Demek ki, Batı'yla geniş ve tarihi bir temas içinde bulunmuşuz şimdiye kadar ve daha uzun asırlar bulunacağa da benziyoruz.

Bugün kadın yılı belli bir kuruluş tarafından siyasi olarak ilân edilmiş bulunsa da meselenin kültür özünü, genel anlamda Batı kültürü dokuyor. Biz medeniyet tarihi açısından Avrupa'yı şu çağlara ayırabiliriz: Yunan-Roma çağı, Hıristiyan ortaçağ, Rönesans çağı ve nihayet Prometheuscu laik-hümanist çağ.

Çağlar beraberlerinde getirdikleri sistemlerle daha önceki çağların medeniyetleriyle taban tabana zıt düşseler de, gerek o çağın tesirlerini, gerekse o medeniyetin kalıntılarını birden yok edemiyorlar. Belki üst düzeyde olan inanışlar ve müesseseler insanların hayatını tanzim vazifesinden çekiliyor ama bir süre çerçöp uzun yıllar hayatın her alanında pislik gibi ayaklar altında dolaşıyor. Dolaşıyor çünkü, medeniyetler anında kurulmadığı gibi birden de yıkılamıyorlar. Tesirleri uzun yıllar sonra izale edilebiliyor. Bu sosyo-kültürel gerçek göz önünde bulundurulduğunda ve Batı'nın yukarıda tasnif ettiğimiz çağlarının, birbirleriyle ters düşecek ideolojilerle değil, aynı düşüncenin değişik türevleri olmaları ve değişik vasıtalarla normlarını getirmeleri münasebetiyle aralarında bir kopukluk değil, bilâkis Batı medeniyetinin

çeşitli safhaları olmak gibi özellik taşımalarından bir devamlılık teşekkül ettirdiklerini hatırlatalım.

Bu hatırlatmadan şu çıkar. İlk çağın önemli ve kalıcı özellikleri yani doktriner yapısı diğerlerinde de aynen korunmuş, devam ettirilmiş, geliştirilmiş ve değişik türevlere bürünmüştür.

Mesele böyle bir manzara arzedince bize de ilk çağın yani Yunan-Roma çağının temel karakteristiklerini ve bunun içinde konumuzla ilgili olması bakımından kadının yerini tesbit etmek düşmektedir.

Eski Yunan-Roma çağında göze ilk çarpan Tanrılar alemidir. İnançlara göre insanlar yaratılmadan önce Tanrılar mevcuttu ve insan şeklindeydiler. İnsanlar sevapları ve günahları, iyilikleri ve kötülükleri, meziyetleri ve çirkinlikleri, bağlılıkları ve ihanetleriyle nasıllarsa Tanrılar da öyleydi. Böylelikle kendilerini Tanrılarda ve Tanrıları da kendilerinde buluyorlardı.

Her şeyden önce uçurum ve sonsuz boşluk olan Khaos vardı. Ondan Gaia (yer) çıktı. Gaia, Uranos (gök) u doğurdu. Gaia, kendi öz oğlu Uranos ile birleşti. Bu birleşmeden Ga'a, önce on iki Titanları, sonra üç Kyklops'ları doğurdu. Daha sonra, ellişer başlı ve yüzer kollu devleri doğurdu.

Baba Uranos, her doğan çocuğundan korkup ürküyor ve onları yutup yerin derinliklerine hapsediyordu. Uranos'dan öç almak isteyen Gaia, çelikten bir tırpan yaptı. Bu tırpanla Uranos-Gaia birleşmesinden doğan en son oğul Kronos, gece annesinin yanına yatmaya gelen babasını yatarken biçti. Babasının yere damlayan kanlarından «Hiddet»ler, «dev»ler, «peri»ler doğdular. Kronos, biçtiği babasının etlerinin parçalarını denize attı. Bu et parçalarından beyaz bir köpük hasıl oldu. Sonra kanlı et parçalarının meydana getirdiği bu beyaz köpükten İlâhi bir bakire, genç ve güzel bir Tanrıça olan Aphrodite doğdu.

Daha sonra Kronos, kendi kız kardeşi Rhea ile evlendi. Bu evlenmeden üç kız ve içlerinden daha sonra baş Tanrı olacak olan Zeus'un da bulunduğu üç erkek doğdu. Babasına ettiğini yani onu anasının yapıp verdiği tırpanla biçmesini unutmayan Kronos, oğullarından da kendisinin aynı karşılığı görmesinden korkardı. O da babası gibi oğullarını birer birer yuttu. Yalnız kız kardeşi ve aynı zamanda karısı olan Rhea, son oğulları Zeus'u yutulmaktan kurtardı. Zeus da büyüyüp, babası Kronos'u yenip dünyanın tâ dibine, yerin ve denizin alt tabakasının daha altına attı.

Zeus, böylece baş Tanrı olarak tahtını Olympos Dağı'na kurdu. Diğer Tanrılarla beraber Olympos'a çekilip saltanatını ilân etti. Bu saltanata Titanlar karşı çıktılar ve Zeus da onlarla savaştı. Her iki taraf da ellerine kocaman kayalar alıp birbirlerine atarak savaşmaya başladılar. Zeus'un silâhı Yıldırım'a kimse karşı koyamadı. Titanlar yenildi. Bu savaş neticesinde, «Hellad» Yunanistan toprağı, yüksek dağları, derin uçurumları ile karmakarışık bir manzaraya dönüştü. Böylece Zeus baş Tanrı olarak Tanrı ve Tanrıçaların başlarına, ölmezler diyarı Olympos'da üstünlüğünü son ve baki olmak üzere elde etti. Hava ve mutlak kudretin Tanrısı oldu.

Tanrılar aleminde ve ölmezler diyarı Olympos'da çoğalma, Tanrı ve Tanrıçalar arasında, ana-oğul, kardeş-bacı, baba-kız, ihanetlerle, kıskançlıklarla, ölümlerle, kargaşalık, savaş ve cebrî kaçırmalarla, şekil ve mahiyet değiştire değiştire birleşme şeklinde devam ediyordu. Ayrıca bakire kalmak için and içen Tanrıçalar ve fanilerle bile birleşen ölmezler de vardı ki, onları az ileride anlatacağız.

Titan İapetos'un dört oğlundan biri olan Prometheus, zekâsı ve kurnazlığını kullanarak ölmezler arasına katıldı. Onu Olympos'a, Baş Tanrı Zeus kabul etmişti. Fakat Prometheus, kendi ırkını mahveden Zeus ve arkadaşlarına karşı kalbinde bir kin besliyordu. Sonraları, Tanrıları inkâr edecek, onları hiçe sayacak, işleyeceği kötülüklerle en vahşî hayvanlara bile taş çıkartacak, dünyanın başına belâ olacak bir mahlûk, İNSANI (erkeği) yaratarak Tanrılardan dedelerinin öcünü almayı düşündü.

Prometheus, düşündüklerini gerçekleştirdi. Balçığı kendi gözyaşlarıyla yoğurup insan heykeli yaptı. Zira heykel yapmasını biliyordu. Tanrılardan, dedelerinin intikamını almak için bir vasıta olarak yarattığı bu erkek insanlara (Kadın henüz yaratılmamıştı.), daha

BATI ÇAMURU

Kuruyup toz olmuş da dünkü Batı çamuru,
Bir hazan rüzgârıyla bugün semaya çıkar;
Yüksekten baksa bize, yükselse de gururu,
Üstünde ecdâdımın hâlen ayak izi var.

Zekeriya ERDİN

güçlü, mağrur, isyankâr olabilmeleri için, Şeytantersi Ağacı'nın bir dalı içinde, Ateş Tanrısı Hephaistos'un ocağından çaldığı madenleri eriten ateşin bir kıvılcımını, ilâhi bir armağan olarak getirip verdi. Ayrıca maden işlemesini de öğrettİ. Prometheus'un düşündükleri aynen gerçekleşti. Erkek insanlar kendilerini Tanrılarla eşit saydılar ve onları tanımadılar, inkâr ettiler, isyan ettiler. Bunun üzerine Zeus, Prometheus'un ocağından ateş çaldığı, Yanardağ - Ateş ve Sanayi Tanrısı oğlu Hephaistos'u çağırdı. Prometheus'dan intikam alabilmesi için insanların başına belâ olacak bir kadın yapmasını söyledi. Hephaistos, balçığı suyla yoğurdu. İlk kadın heykeli bitince Hephaistos onun kalbine ruh yerine bir kıvılcım koydu. Yapılışı Tanrılar ve Tanrıçalar seyrediyordu. Hepsi ilk kadına kendinden bir şey hediye etti. Zeus da içinde bütün kötülüklerin bulunduğu bir kutuyu hediye etti. İlk kadının ismi PANDORA (bütün armağan) oldu. İlk kadını Zeus, intikam almak ve insanları felâketlere ve ıstıraplara sürüklemesi için yarattı. Ve yeryüzüne Prometheus'un kardeşi Epimetheus'a armağan olarak gönderdi. O da Pandora'nın güzelliğine hayran kalarak bu armağanı aldı ve insanların arasına kabul etti. Kadın, acaba kutunun içinde ne var diye Zeus'un hediyesini açtı. Böylece bütün kötü şeyler, insanların arasına ve yeryüzüne dağıldılar.

Bu ilk çağda kadınlar ve erkekler için örnek, Tanrılar ve Tanrıçalar oldu ki, onların bazılarını yukarıda gördük. Onlardan kısaca biraz daha bahsedersek, şu özellikler ve olayları da görürüz:

Baş Tanrı Zeus, ilk evvel ablası Tanrıça Hera ile evlendi. Daha sonra ikinci ablası Tanrıça Demeter'le gayrı meşru birleşti. Üçüncü ablası Tanrıça Hestia, elini kendi (Zeus) başı üstüne koyarak, hayatı boyu bakire kalacağına dair and içtiği için onunla birleşemedi. Yine Zeus, Şarap Tanrısı Dionysos'un anasını da baştan çıkarmış ve Dionysos'un babası olmuştu.

Zeus'un pek güzel olan kızlara gönül vermesi evvelden beri âdetiydi. Zeus'un sevdiği güzel kızların en meşhur olanlarından bazıları şunlardır (ki her birinin Zeus'la ayrı ayrı aşk maceraları vardır.): Europa, Danae, Leda, Antiope, İo. Bu arada birleştiği peri kızları da vardır ki, Kallisto, onların meşhurlarından biridir. Zeus, bunların hepsinden baba olmuştur.

Bu arada ölmezler âleminde başka hikâyeler de var. Ares'le-Aphrodite, bir tanesi.

Tanrıların en iğrenci olan ve kan dökmekten hoşlanan Ares, Tanrıların en çirkini olan, Ateş Tanrısı topal Hephaistos'un karısı, Güzellik ve Aşk Tanrıçası Aphrodite ile gizli gizli sevişiyorlardı. Bunu duyan Hephaistos, görünmeyecek kadar ince, çelik ağlardan bir file yaptı. Aphrodite'in yatağı üzerine gizlice astığı bu tuzak sayesinde ikisini de birleşme anında yakaladı. Tanrıları ve Baş Tanrı Zeus'u çağırdı. Güya Tanrılara şikâyet ediyordu. Onların Zeus tarafından ve diğer Tanrılar tarafından cezalandırılmalarını istiyordu. «Bu düpedüz rezalet.» diyordu. Tanrılar yatağın başına geldiler ve kahkahalarla güldüler. Bir kısmı, Hephaistos'un, çelik fileyi yaparken göstermiş olduğu maharetini

ve sanatını övdü. Bir kısmı da bu işin rezalet değil, büyük bir iş olduğunu söylediler. Ares'in mutlu bahtını kıskandılar, bu ancak zevk olur diye itiraftan çekinmediler. Ayrıca, ısrar da ettiler ve Hephaistos'a ikisini de serbest bıraktırttılar.

Yine, Tanrıça Demeter'le delikanlı Jasion'un birleşmesinden, Zenginlik ve Servet Tanrısı piç Plutos doğdu. Bu olay, Plutos'da ters tepki yaptı. Servetli ve zenginliği sadece fazilletli, bilgili ve namuslu olanlara vereceğini söyledi. Zeus da bu sözü üzerine, namussuz ve bilgisizlerin servetsiz ve fakir kalmamaları için Plutos'un gözünü çıkardı. Kör Plutos, önüne çıkanların fazilletli ve fazilletsiz olduklarını anlamadan, görmeden, lütuflarını, ihsanlarını saçtı. Bu körlük, yüzsüzlerin ahlâksızların, namussuzların işine yaradı. Plutos'un etrafını sardılar, yalan ve riya ile kör Plutos'u kandırdılar. Fazilletli insanlar, yüzsüzlerin arasından yol bulup, servetin yanına varamadılar. Aç ve sefil kaldılar.

Ölmezler âleminde, «Hovardalık» ve «Fahişelik» Tanrı ve Tanrıçaları yoktu. Belki de aralarında paylaşamamışlardı bunları. Bu yüzden her Tanrı bir hovarda ve her Tanrıça fahişeydi. Bakire olarak kalan Athena, Artemis, Hestia hariç. Onların da gönül maceraları vardır ama yine de bakire kalabilmişlerdir. Gerçi efsaneleşmiş ve ünlü sanatkârlara Aphrodite'in modelliklerini yapmış, mezarları da Aphrodite tapınaklarında bulunan, Phryne ve Lais gibi meşhur fahişeler vardı. Bayramlarda sayısız insan önünde soyunurlar ve kendilerini seyrettirirlerdi ya bunlar fanîydi. Burada ölmezler arasında kim «Hovardalık Tanrısı», hangisi «Fahişelik Tanrıçası» olur diye bir soru sorulsa en uygun cevap Baş Tanrı Zeus ve Aphrodite olurdu. Zira birisi karısının yanında durmuyor ve zamanı güzellerle geçiriyorken öbürü de kocasını durmadan, usanmadan ve utanmadan aldatıyordu. Hatta bir ara kendi güzelliğini ve varlığını tanımayan Amothonte'nin Propoetides denilen genç kızlarının kalblerine, sahibi olduğu ve kendi özelliği olan şehvetten doldurmuş ve utanma perdelerini yırtarak onları birer yüzsüz orospu yapmıştı. Ölmezler âleminde herkesin özelliği ayrıydı ve kendinde olanı verebiliyordu. O genç kızlar, nerede olurlarsa olsunlar, her önüne gelen erkekle köpekler gibi çiftleştiler.

Aphrodite, ölmezler âleminde güzelliğiyle Tanrıları birbirine düşürür, kalblerine kıskançlık salardı. O kadar güzeldi ki, Hera, Athena ve kendisinden teşekkül eden ilk güzellik müsabakasını kazanmıştı. Ondan sonra kadınlarda güzellik olarak o model oldu. Güzellik müsabakalarına da onun heykellerinin ölçüsü ölçü oldu.

İşte bu Aphrodite, Tanrıların rahatını kaçırırdı. En çirkin Tanrının karısı olduğu için Tanrılar onu sık sık teselliye gelirlerdi. Tabii bu arada gelmişken sevişirlerdi de. Harp Tanrısı Ares'le yatakta bastırıldıklarını öğrendik. Tanrı Hermes de onunla sevişiyordu. Lâkin o kurnaz olduğu için yaptığı işi Ares gibi yüzüne-gözüne bulaştırmadı. Aphrodite, her ikisinden de erkek ve kız çocuklar doğurdu.

Aphrodite, bütün erkek Tanrıları ve Baş Tanrı Zeus'u bile baştan çıkarıyordu. Ayrıca, Troia'lı fani çoban Ankhises'le de yatıp ona bir çocuk doğurdu. Sevıştiği fani delikanlılar arasında, Phaeton ve Kınyras da vardı.

Tanrıçalar arasında Zeus'un en büyük ablası Hestia, hayatı boyu bakire kalmış Tanrıçalardan biridir. Yunanlılar Hestia, Romalılar Vesta derler. Romalılar, Vesta namına bir mabet kurdukları vakit, onun korunmasına, evlenmemiş, bakire kalmış kızları ayırırlardı. Ölünceye kadar bakire kalmaya and içen VESTA RAHİBELERİ, yeminlerini tutmazlarsa, diri diri toprağa gömülmek cezasına çarptırılırlardı. Zira, Vesta, elini Zeus'un başı üstüne koyarak hayatı boyu bakire kalacağına and içmiş ve bakire kalmıştı.

Bütün bunlar uzun uzun şunun için anlatıldı. Aslında bu hikâyelerin hepsi birer «mythe» dir ve olmamıştır. Bu mitler, Yunan-Roma Çağı Batı insan tipini verdikleri için önemlidir. Batı'nın ilk çağında insan, hayat ve dünya görüşü bu mitlerdeki gibidir. İnsanlarla Tanrılar arasında, fanilik ve ölmezlik gibi ömür ve bir de kuvvet oranı bakımından sonra ayrılan bir taraf yoktur. Mitlerdeki ölmezler âlemi, Batı Me-

■ ARADIĞIMIZ

Ümitler kor kor yanar gönüllerde
Nefes alışımızda gizlidir hürriyet.
Bekleriz sabah akşam
Gece rüyada görürüz.
Sıkılı yumruklarda saklıdır
Aradığımızı..

Ahmet YAVER

deniyetinin ilk temelini teşkil eden Yunan-Roma çağının aynısıdır. Sadece biraz abartılmış ve yer yer masal unsurları karıştırılmış, o kadar. Buradaki insan ve bilhassa kadına bakış tipi Batı'da günümüze kadar gelmiştir. Bu mitler bilinmezse, Rönesanstan bu tarafa gelişen bütün Avrupa sanat ve edebiyatındaki eserleri çözebilmek güçtür. Mitoloji bilinmeden, ünlü ressamların tabloları anlaşılmaz, müzelerdeki heykeller seyredilmez. Mitoloji bilinmeden klasik eserler okunmaz. Zira Batı'nın dünya görüşü, Yunan-Roma çağında, Gotik Avrupa çağında, Rönesans çağında ve nihayet Prometheuscu son çağ safhasında daima aynı kalmış. Yunan-Roma çağındaki dünya görüşünde hangi saplantıyı taşımışsa diğer çağlarda da o saplantıyı taşımıştır. Bu saplantı, yahut devri geçmiş dünya görüşü, insan-hayvanının (insan bedeninin) idealize edilmesi, bütün değer hükümlerinin ve bütün disiplinlerin temeli olmuştur. Yunan ve Roma ilahları insan bedenindendir, biliyoruz. Bu beden, insani bütün ihtiraslar ve çoğu kere en iğrençleri ile yüklüdür. Hıristiyan Ortaçağ devresinde dini, Tanrının insan bedeninde cesetlenmesinden başka bir şey değildir. Tıpkı Yunan-Roma devrinde olduğu gibi Tanrının insanlaştırılması ve insanın Tanrılaştırılması iç içedir. Prometheuscu devrinde ise, Tanrılaşan insan, manastırlardan ve kiliselerden değil, fabrikadan ve borsadan çıkmaktadır.

Batı'nın bütün din duygusu, savaş duygusu, hayat tarzı ve kadın-erkek görüşü, Tanrılaştırılan insan bedeninin hikâyesinden ibarettir. Batı, gerçek mânâsıyla ne dindar, ne mistik, ne ahlâklı olabilmiştir. En abartılmış dindarlığı altında, insan bedeni adına en haris itiraz ve isyan duygusu ile doludur. Mukaddes kitabı bile, bir sözleşme, bir ahittir. (Tevrat, ahd-i atik, eski anlaşma; İncil, ahd-i cedid, yeni anlaşma.) Teslimiyet değildir. Batı, Allah'ın iradesine teslimiyet nedir bilmemiştir. Bedeni için tasavvur ettiği bütün haklarını, her varlık, hatta Allah karşısında bile savunmaktan çekinmez.

O, Allah'ın yeryüzündeki halifesi değil, başlıbaşına varolabilen bir ben olduğu duygusundadır. Dünyada bütün tutkusu iktidardır. Bu iktidara varabilmek için yapamayacağı alçaklık, yapamayacağı mel'anet, katlanmayacağı şerefsizlik yoktur. Güçsüz bir zavallılar toplumu iken, kaçıp sığınacağı bir yeri yokken, ne kadar süfliyse; eline güç geçtiği zamanda bütün dünya milletleri için alabildiğine zalim, kudurgan, barbar ve insafsız bir efendi olmuştur.

İşte böylesine ben-merkezci dünya görüşünün bütün çağlarında Batılı, kadını aldatılacak, istismar edilecek, faydalanılacak, sadece zevkini tatmin ettiği varlık, değeri olmayan bir eşya durumunda görmüş, uzun asırlar onu bütün haklarından mahrum ederek köle gibi bir tutsak olarak yaşatmıştır. Eski Yunan ve Roma'nın ölmezler âleminde, aldatılan, tuzağa düşürülen, kaçınılan, hakarete uğrayan, eziyet edilen daima Tanrıçalardı. Aynı devrin fanilerinde de kadın hiç bir hakka sahip değildi. Evlenmenin en büyük gayesi, erkek çocuk elde etmek, zevk ve şehveti tatmin etmek, evde mal-mülk üzerine hizmetçi getirmekti. Kadın

hayat boyu tutulan bir metresti. Isparta'da, cinsi bakımdan kuvvetli olan kadın, kocasından başka erkeklerle de münasebette bulunmaya zorlanırdı. Meşhur Eflatun, kadının, elden ele, orta malı olarak gezmesi taraftarıydı. Aristo, kadını yarım yaratılmış erkek olarak görürdü. İngiltere'de bile, M.S. V. asırdan XI. asra kadar kocalar, karılarını satabilmekteydiler. Kadına şeytan gözüyle bakılır, murdar bir mahlûk sayıldığından İncil'e el süremezdi. Bu vaziyet, ancak kral VIII. Henri'nin (1509-1547) zamanında, parlamento kararıyla sona erdi. Bu karara göre kadınlar İncil okuyabileceklerdi. Bu olaylara daha bir kaç yıl öncemize kadar gelen sayısız hadiseleri eklemek mümkün.

Ben-merkezci Batı, ne insanı ve ne kadını hiç bir zaman bütüncül olarak kavrayamadı, tanıyamadı. Daima tek yanlı gördü. Bir tarafına ağırlık verdi. Ya onu bakire Tanrıçalar gibi manastırlara, mabetlere hapsetti. Bünyesine aykırı yaşayışa zorladı. Bakireliğini kaybedeni toprağa gömdü. Yahut sonsuz bir şehvet denizine attı. «Tanrıça aldatırsa, kadın ne yapmaz?» deyip onu hayvani bir dişi olarak gördü. Kadın gün oldu, insanlığın baş belası kabûl edilip intikam vasıtalığı yaptı. Gün oldu hukuktaki yeri eşya ile aynı kaldı. Gün oldu azatsız köle sayıldı. Gün oldu militarist bir ruhla koşturulmak istendi. Gün oldu, fani Aphrodite gibi, yeryüzünde çılgın dişi gibi dolaştırıldı. Ve gün oldu, sömürge metaı ve istismar vesilesi oldu. Batı'da yüzyıllar boyu ne kadın kadınlık yapabildi, ne de Batı, kadını kadın yaptı. Günümüzde Batı, kadına ya ücretli düşük bir işçi veya her türlü süslenme malzemesini satabildiği ve istediği renk ve kılığa soktuğu tavus kuşu gözüyle bakıyor.

Batı'nın makinalaşmış düzeninde çorak bir dünyası var kadının. Kuru, yeknasak, tıkır tıkır, kalıplaşmış ve yavan bir hayatı var. Akşamları eve, yorulmuş, kupkuru, menfaatçi, dar görüşlü, ve yorgun bezgin dönüyor. Büro malzemesi, hesap makinaları, çelik dosya dolapları ile dolu kurşuni hayaller var sadece kafasında. Batılı kadın, yoğun, bunaltıcı bir umutsuzluk ellndedir. Batı, kendi öz kızındaki bu umutsuzluğu, son yıllarda, asırlar önce Ateş Tanrısı Hephaistos'un ilk kadın Pandora'nın kalbine koyduğu kıvılcımı ateşleyerek, Aphrodite'in soyundan hür ve ateşli bir dişi yapmak suretiyle gidermek istiyor. Zamanımızda Batılı genç kız, ruhunda yakılan bu ateşle, hislerinde ve seçmede, hüküm verme yönünden serbest olduğunu göstermek için, kendini bir gence rahatca verebilir. Böylece, o gençle kendisinin her bakımdan eşit olduğuna da inanır. Bu işi kimsenin bilmeyişi, herhangi bir şüpheye kapılmayışı daha iyidir tabii. Fakat meselenin açığa çıkması da hiç bir şey değiştirmez. O, Harp Tanrısı Ares'le yatan fani Aphrodite'dir. Onun için evlilik, bir paslanma, bezginlik veren bir alışkanlıktır. Çekilecek gibi değildir. Zaten evli çiftlerde de hayat yoktur. Zamanımız Batı çiftinde beraber yaşama vardır ama ahenk olduğu söylenemez. Tortulaşmış bir iç dünya ve bezgin bedenlerdir ayaküstü dolaşan. Konuşmaları, çok belirli birkaç konu çerçevesinde kalacak kadar daralmıştır. En sıkıcı an, akşamlardır. Genellikle otomobilden falan bahseder dururlar.

Batılı kadın, bu donuk hayat düzeni karşısında, Batı'nın prensiplerini, ruhunu her an cenderesi altına alan pürüzleriyle ancak bir noktaya kadar getirebilmiştir. Nihayet, yaşayış duyguları solan ve gevşeyen Batı kadınının gözü, Doğu erkeğindedir. Baş Tanrı Zeus'dan sıradan adam Coni'ye kadar hiç bir Batılı erkek onun kadın olduğunu farkedememiş ve ona kadınlığını yaşatamamıştır. Batılı kadın, ne olduğunu bilmediği, fakat özlemini duyduğu bazı şeyleri, Doğu'nun erkeğiyle münasebette arar. Bütün mesele, bu erkeklerin, başka dünyaların, belki aradıklarını bulabilecekleri dünyaların insanları olmasındadır. Arayıp bulamadıklarını esrarengiz dünyalarından getirip kendilerine verebilecek erkekler. Gazetelerde allım-güllüm duyurulan maceraların altında bu duygular yatmaktadır. Zaten Batı, sanatçısı, filozofu ve siyasi geleceği ile Doğu'ya yönelmekte, belki de, Tanrılarının ölümsüzlük taamı Ambrosia'yı, Doğu'nun mümbit medeniyet tarlalarında yetiştirip yiyebilecekleri ve Tanrıların ölümsüzlük içkisi Nektar'ı Doğu'nun medeniyet kaynaklarından içebilecekleri kanaatına doğru seyretmektedir. Son mesajını

vereli bir asrı geçen ve devrini dolduran Prometheuscu Batı, hiç olmazsa bir senteze bile razıdır.

Kurtizan denilen kiralık kızların tâ Eski Yunan-Roma çağında bulunduğu Batı, kadın ticaretinin vahşi dalgalarını yara yara ve bu satırlarda anılmayacak kadar müstehcen aşk klüplerinin kirli yarışmalarına sahne ola ola, «Sonunda iki bakire bulabildim. Daha doğrusu, evde kalmış iki kız kurusu.» denilebilecek kadar kadının aşağılaştırıldığı bir devreye girmiştir. Bu duruma düşen Batı kadını yönünü nasıl Doğu'ya veya başka istikametelere çevirmesin? Kocasının çek defterini, ahtopot gibi kavramış olanından tutun da, gözünden gittiği her yerde dürbününü hiç düşürmeyen zengin dullarına ve penbe dilleriyle dondurmasını yalaya yalaya gezen kısa pantolonlu ve beyaz çoraplı uçarı genç kızlarına kadar bütün Batı kadını aynı tiptedir. Buhranlı ve arayan kadın tipinde.

Batı'nın köleci ilk çağlarında köle olmak, feodal devresinde de varlığını kocasından evvel derebeylerine sunmak mecburiyetinde bırakılan Batılı kadının, kapitalist dönemde hali budur. Diğer taraftan Batı'nın alicengiz oyununda hayli kabiliyetli olan bir çocuğu var. Bunun da kadın hakkında görüşleri ve tatbikatları var. Bu kartoloz çocuğun ismi Marksizm ve sloganı da kadının ekonomik bağımsızlığı.

Prometheuscu (laik-hümanist) Batı kültürünün en radikal mahsulü bulunan Marksizm ile Batı kültürü birbiriyle kök-türev içindedir.

Marksizm, bilinen tabirle, aynı yastıkta kocamanın bir erdem olacağına inanmıyor ve ve kendini tabiattan yana ilân ediyor. Ona göre, insanlığın çocukluğu diyebileceğimiz ilk yıllarda insanoğlu, tabiatın kurallarından başka kural tanımıyordu. Cinsel ilişkiler hiç bir kurala bağlanmamıştı. Aile yoktu. Ahlâk ve hukuk yoktu. Bütün bunlar olmadığı için kimsenin, daha doğrusu toplumun veya o devirde insan denilen iki ayaklı sürünün kadın diye bir problemi yoktu. Engels'e göre bu devrede erkekler asla kadın sıkıntısı çekmedikleri gibi tersine, istediklerinden çok kadına sahip olabiliyorlardı. Ne zaman ki mülkiyet bu mutlu mesut sürünün başına tebelleş oldu ve karılı kocalı karşılıklı evlenmeler söz konusu oldu; işte o zaman kadın bulunmaz ve aranır nesne oldu. Bundan ötürü, iki başlı evlenme aşamasından itibaren kadın bir mülkiyet olma hüviyetine büründü ve böylece satın alınma, kaçırılma, tecavüz etme ve fuhuş teşekkül etti. Halbuki daha önceki zamanlarda kadın erkek münasebeti isteğe bağlıydı. Belli bir şahsı, mekânı, zamanı ve kısıtlayıcı kuralları yoktu. Bu yüzden bu sürü serbest aşk yaşıyordu. İnsan susayınca rastladığı ilk pınardan bir bardak suyu nasıl içerse, cinsel arzusunu da rastladığı ve beğendiği ilk karşı cinsiyle bir bardak su gibi içip gideriyordu.

Cinsel yasakların alanı genişlediği ve cezası arttığı ölçüde, çapkınlık ve fuhuş bir marifet sayıldı. Bütün bunların mesulü evlilik müessesesiydi. Bilhassa tek eşli evlilik yok muydu? Bütün olanlar onun başı altından çıkıyordu. Onun için bu tek eşli evlilik, fuhuş, zina ve iktidarsızlığa yol açıyordu.

Yine Marksizm'e göre, tamahkâr tasarılara dayanan evlilik, evlilik bağının özü, benciliği geliştirmekteydi. Evlenmeden önce kadın küçük düşürülüyordu. Kendisini bir mal gibi sunan genç kızın alıcılması gerekiyordu. Ne pahasına olursa olsun alıcı bulması lazım geldiği, genç kızın kafasına her gün balyoz gibi iniyordu. Kanun örtüsü altında, onunla yani kadın evlendirmekle kötü yollardan kazanç sağlanmış olunuyordu. Genç kız, onu elde edip, mülkiyet hakkını yalnız kendisinde toplamak isteyen erkek için satışa konmuş bir mal olmuyor muydu? Evlilik bağına muvafakatı, sözde muvafakat ve çocukluğundan beri yakasına yapışmış ön yargıların zulmüyle sun'i ve yapmacık oluyordu. Kendi haline bırakılsa, belki de evlenmeyecek serbest aşkı seçecekti. Erkeğin kendisi de evlilikte menfaati aramaktaydı. Öyle ki karı koca karşılıklı kendilerini satmış oluyorlardı. Böylece evlilik denen iki fuhşa bir fazilet gözüyle bakılıyordu.

Bu arada Komünizm, kötü yola düşmüş, fahişe olmuş, ortaklaşa kullanılan kadınlar, ebeveynlerinden sökülüp alınan çocuklar; kutsiyetini kaybetmiş, ahlâkı bozulmuş, parçalanmış, yıkılmış aile imal etmekle suçla-

nadursun Marksistler, devrimci proletarya bayraklarına şunları yazıyordu: «Evlilik hukuku ve aile kanunlarının radikal değişimi.» Nasıl? Gayet kolay. Önce sınırlı sorumlu kooperatifler gibi, çifti yalan ve can sıkıntısına mahkûm eden, aynı zincire perçinleyip tutsak eden aile hayatına karşı, flanster ortaklığını kurmak.

Flanster aşk grupları, iş gruplarında olduğu gibi huylara ve zevklere göre düzenlenecektir. Cinsi törelerdeki bu ihtilâl, kurulan ahengin üçüncü neslinden itibaren aşkı, medeniyetin zorla kabul ettirdiği bütün baskılardan kurtaracaktır.

Aşk adlı şiirinde Mayakovski, geçmişin kalıntılarını sertçe eleştirdikten sonra, geleceğin kapılarını açan kilit kelimeyi şippadak veriveriyor:

«Kadın ve erkeğin hayatını,
Bizi birleştiren kelimeyle,
Birleştirmek lazımdır:
Yoldaşlar!»

Böylece kadın erkek eşit olmakta ve herşey kollektif yoldaşlıktaki arzulara ve beğenilere terkedilmekte.

Engels, Komünizmin Prensipleri'nde, özel mülkiyetin ortadan kaldırılacağını ve münasebet sonunda kadının başına bela olan çocuğun da müştereken yetiştirileceğini belirtmektedir. Bu arada kadının kollektifliğini getirmekle suçlandıklarından yakınıyor ve bu itihama Marks'la ortaklaşa cevap veriyorlar: «Komünistlerin kadınların müşterek kullanılmasını önermeye ihtiyaçları yoktur. Zira bu durum tarihte her zaman olagelmiştir.Tarih bünyesinde barındırdığına göre bunu istemek suç sayılmaz. Eğer suçsa, suçlu tarih ve eski toplumlardır. Şöyle Avrupa tarihine bir bakılsın bakalım, fuhuş ve kadın ortaklığı hiç revaçtan düşmüş müdür?»

Marksizmde de kadın aşk peşindedir. Tıpkı Aphrodite gibi. Yalnız onu mülkiyet Hephaistos gibi esir etmiştir. Mülkiyet ortadan kalkınca kadın iktisadi bir gereksinmenin içinde bulunmayacak dolayısıyla kendisini satıp fahişelik yapmak mecburiyetinde kalmayacaktır. İstediğiyle yatıp kalkacaktır. Zina gizli yapılan bir fiil olduğundan onun gizliliği kaldırılırsa fuhuş da ortadan kalkmış olacak ve serbest aşk hakim olacaktır. Böylece, kapitalist, burjuva Batı toplumundaki kadın kendini Aphrodite'de en güzel şekilde bulurken; marksist sistemde de kadın, Aphrodite'in kalblerine şehvet verip utanma perdelerini yırtarak serbestliğe alıştırdığı Amothonte'nin genç kızları Propoetides'lerde kendini buluyordu. Bu genç kızlar istedikleri zaman nerede olurlarsa olsunlar, istedikleri erkekle çiftleşiyorlardı. Üstelik Aphrodite'nin güzelliğini ve varlığını tanımıyorlar, onu inkâr ediyorlardı. Aphrodite ile aralarında kızgınlık ve sürtüşme vardı. Onlar Aphrodite'in ruh ve duygu verip, kalblerini mayaladığı kızlardı. Bu ilişki, Prometheuscu Batı toplumu ile Marksizmin ilişki ve bağlılıklarını gayet iyi açıklamaktadır.

Pekâlâ, biz ne haldeyiz? Bizim kadın gerçeğimiz ve kadın-toplum ilişkimiz nedir? Üzülerek belirtelim ki, bu sahada ilmi bir incelemeye ve kıymetli eserlere kavuşmuş değiliz. Ne âlplik dönemi, ne Osmanlı devri, ne Tanzimat-Cumhuriyet arası ve ne de Cumhuriyet sonrası böylesine kıymetli tahlil, tesbit ve yorumlardan geçmemiştir. Yazılanlar, ya övmekte, ya da yermektedir. Hele Osmanlı devri, sadece kötüleme devri olmuştur. Üstelik hiç bir delil ve bilgi sağlamlığı yokken. Sırf ağızdan kulaktan duyulanlarla anlatılıp, kötülenip geçilmiştir. Ayrıca Batılılaştığımız Tanzimat sonrasında, aile ve kadınımız da Batı'nın illetleriyle karşı karşıya kalmış ve savunma psikolojisi diye tarif edebileceğimiz haleti ruhiye doğmuştur. Bizde Feminizm de Batılılaşmamızın peşisıra gelen akımlardandır. Başlatıcısı belli bir azınlık olmuştur. Hak, verilmeyen şeye denir. Verilince hem hak diye ortada bir şey kalmaz hem de hak olmaktan çıkar. Bu açıdan bakıldığında, Batılılaştıkça böyle bir hak söz konusu olmuştur. Bu da ayrı bir konudur ve araştırılmaya değer.

Son olarak diyebiliriz ki, Batı toplumu ve Marksizm, bünye itibariyle bizimle taban tabana zıt oluşumlar geçirdiği ve ayrı kültürlerin mahsülü olduklarından, onları tatbike kalkışmak bünyemize yeni yeni hastalıkları davet etmektedir. Bize saadet yerine buhran getirmektedir. Kendi toplum tipimizi oluşturma zarureti aydınımızı bekleyen çok acil bir vazifedir.

HİKÂYE

(Geçen sayıdan devam)

TUTSAK UMUTLAR

M. Akif AK

En önemli etkisi ruh ve akıl ile benenin rabıtasını işlemez hale sokmasıdır. Alkol ile alışverişini, ibtila haline getirmiş olanlar, hayvanlıklarının şiddeti oranında hassas olan ruhlarını bedeni ihtiraslarından uzak tutmak isteyenlerdir. Ve hemen bir hükme vardı buradan. İyi bir mümin ve ideal adamı olamayan büyük ruhlar, çoğu zaman müthiş bir alkolik olurlar. Gülünçtü belki biraz ama doğru olabilirdi bu.

Birden vazgeçti bu düşüncelerden. İçinden küfretti kendi kendine. Aynur'un hastahane koridorunu çınlatan sözleri, birer çivi gibi saplanmıştı beynine. Ve bitmek bilmeden çakılıyordu bu çiviler. Bu seslerden kurtulmak için yapıştı kadehe. Bir yudum aldı rakıdan. Hemen sarhoş olmalı ve Aynur'un karşısına geçmiş kendini itham eden hayalini silmeliydi göz önünden. Aynur'un hasta oluşunda Onun da suçluluk payı var mıydı? Olabilirdi. Ama büsbütün değil. Kendini mi savunuyordu yoksa? Bir hastaya karşı!

Bir suç bir çevrede, herkes tarafından açıkça işlenmeye başlanmışsa, oradaki fertlerden kendilerini suçlayıcı bir vicdan hesaplaşması beklenmemelidir. Suçu kabullenecek bir insan, önce işlenen şeyin suç olduğuna inanmalı. Ve cezanın en ideal olanı, suçlunun kendini herkesten önce mahkûm edebilmesidir. «Felsefe!» deyip geçti ve bir kadeh daha dikti, köfteden aldı biraz, İkisi de suçluydu. Biri baba, diğeri de anne olmak için çaba sarfetmemişti.

Üremek için cazipleştirilmiş lezzetleri, verilişlerindeki amaca uygun olarak, ebediyete ilerleyişte istihdam etmeyip, fani zevkler halinde dondurup, bir ömrün sınırları içinde eritmek, yok etmek... Bu anlamda kadın-erkek ilişkileri bir zevk mübadelesi olur. İkisi de suçluydu. Kadın ve erkek, üçüncülere, dördüncülere... vücut vermek için bir araya gelmiyorlarsa, çirkin bir alışveriş yapıyorlar demektir.

Kulağı komşu masada gittikçe ateşlenen bir tartışmaya takıldı. Tam düşündüklerinin tartışılmakta oluşundan olacak,

kafasındakiler silindi bir anda. Ağzındaki lokmayı çiğnemeden tuttu.

Sonra acelece yuttu ve kulak kabarttı. Başını çevirdi arkasına. İki kadın üç erkekti tartışanlar.

— Benim bile çocuğum var ayol!

— Hadi ordan sen de! Çocuk barındıracak yuvan mı var senin?

Kadın beklenmedik bir tokatla sarsılivermişti sanki. Bozuldu yüzü.

— Sayenizde beyefendi! Sayenizde. Kendi yuvanızla öğünebilirsiniz.

Duygulanmıştı kadın. Arkadaşı atıldı:

— Yuvada söz mü? Çocuğu bir cami avlusuna bıraktı Aysel. Sonra gazetelerden öğrendi çocuğun ne olduğunu.

Aysel ters ters baktı arkadaşına. «Ahmak, meselenin ciddiyetini daha anlayamadı» diye geçirdi içinden. Bir başka erkek merakla sordu.

— Peki istemeyerek mi çocuk sahibi oldu Aysel? Arkadaşına sorulmuştu, ama cevabı Aysel yapıştırdı.

— Hayır! İste-ye-rek! Nefret ve hınç doluydu sözleri. Gözlerini büzdü. Yüzü kopacak fırtına belirtileriyle kasıldı. Çocuk barındıracak yuvasının olmadığını söyleyen erkeğe döndü. Açtı ağzını. Konuşmadı, tükürmeye başladı adeta.

— Sen nesin be! Yuvan varmış. Acırım ben o yuvanın kadınına. Bir de öğünüyorsun çocuğum yok diye. Söylesene bana, nesin sen? Erkek, baba demektir. Kadının çocuklarıyla birlikte kanadına sığındığı koruyucu demektir. Pöh! Yuvası varmış beyefendinin. Baba olamamışsın daha. Babasız, annesiz, çocuksuz yuva olur mu? Ne farkı var senin ev ile benim süründüğüm otel odasının? Senin için farkı yok tabii. Ama karın olacak zavallı için var. O yalnızca seni alır eve, seni bekler. -biraz daha ölçülü oldu burada- İnşaallah böyledir seninki. Bilmiyorum ya! Güven olmuyor bazı kadınlara. Bizim yaptığımızı kutsal yuvalarda yapanlar, bizden daha alçaktır, bilin bunu. Neyse Karın seni bekler. Sen ise, bana gelenin yalnızca sen olmadığını bile bile ardımdan koşarsın. Hatta domuz gibi sıraya girersin bazan. Üzülüyorum zavallı karın adına. İnanki ben rahatım ondan. Hiç değilse bir tarafım rahat. Çünkü içimde birikmiş olanı, ruhumu kemireni dışarı attım. Çünkü anayım. Bana bak Anda. zallı! Anadır karşındaki. -Dişi bir yırtıcı kuş olmuştu, yukarlardan bakıyordu avına- Çirkef, kirli, düşmüş de olsam, anayım. Ölsem bile rahat ölürüm artık. Bari bir parça kalır benden sonra. Ya sen geberirsen, ardında ne kalacak? Çocuğum bir yara olur belki cemiyete. Beni ilgilendirmez bu. Ben de yarayım cemiyete. Yaradan yara doğar ancak. Biz zaten atılmışız cemiyetten. Beni bu hallere sokanlar utansın. Allahtan başka hiç kimseye karşı sorumlu değilim. Yaraymışım, umurumda değil. Varlığımdan rahatsız olanlar düşünsün bunları. Ben her şeyi düşündüm doğururken. Piç denecek çocuğuma. Diyenler utansın. Çocuğumun babası, onların, sözde namuslu erkeklerinden biri değil mi? Ne suçu var çocuğumun bunda? Bana namuslu bir analığı çok görenler utansın. Susturamazdım içimdeki analık arzusunu. Sütsüz memelerimi, odamdaki naylon bebeklerin ağzına vere vere usandım. Çocuk yapmak için yapılan şeylere her gün şahid oluyor odam. Ama çocuk yok. Köşe bucak naylon bebekle dolu. Tahammül edemedim. Çocuğum olunca üç ay gizlendim, doya doya emzirdim onu. Üç aylık da olsa asıl sahibine verdim memelerimi. Benim ömrüm işte o üç aydır. Gerisinde yaşamış ve yaşıyor saymıyorum kendimi. Sonra izimi yakaladılar. Daha doğrusu yakaladınız. Şimdi yine naylon bebekleri emzirmekle geçiyor gecelerim. Kucağımda hoplatıyorum onları. Hayalimde isim bile veremediğim yavruma benzetip beşiğe koyuyorum. Beşiklerini sallayarak uyutuyorum onları. Şu kahrolası dünyada böyle tüketiyorum ömrümü. -Ağlamaya başladı. Konuşmasının yerini hıçkırıklar aldı bir süre- Kendimi öldürmüyorsam bir sebebi var. Çocuğumun babası olacak namussuz insafa gelir de alır beni diyorum. Haber verdim. Benden bir çocuğun oldu dedim, Şimdi S... çocuk yurdunda dedim. Şa-

Desen : Faruk CİMOK

BEKLE OLMAZ MI?

Böyle midir oralarda bekleyiş
Batan güneş doğmaz mı?
Bir arzu mu yüreklerde çırpınan
Beklenen yaz mı?

Biliyorum senin büyük acını
Biliyorum bilmesine...
Benimki de tarihimden ayrılık
Benimki de az mı?

Boncuk boncuk işlensin
Beyaz ümitler sabırla...
Başımızda çelenk çelenk örülsün
Bekle olmaz mı?

Necati AYKAN

şırdı, inandı ama. Seviyor beni. Bekâr da... Kım bilir? Belki!.. Kölesi olurum onun. Yeter ki bir yuva versin bana. Kümes kadar olsa bile bir yuvacık. Nasıl, hoşunuza gidiyor mu sözlerim? İsterse gitmesin. Sizin binliklerinız vız gelir bana. Çör çöpten farksızsınız yanımda. Sakat, fakir bir kocayı sizin gibi yüz erkeğe değişmem. Anladınız mı -İyice coştu burada- peki sen nesin? Söylesene bana. Yuvam yokmuş benim çocuk barındıracak... Beyefendinin ise varmış. Ne kadar gülünç! Benim yuvam yok ama, şerefliyim senden be! Anayım çünkü. Ana olmasam bile şerefliyim senden. Kötülüğüm açık, aldatmıyorum kimseyi. Şerefliyim! Şe-ref-li-yim! O kadar!

İyice boşalmıştı kadın. Beriki aşağıdan aldı :

— Ne kızıyorsun be anam! N'aptık sana yani. Yedik mi içtik mi? Bir şaka edelim dedik. Hani efkâr dağıtalım diye. Dayanamadın iki çift lafa, farfarayı bastın hemen. -Tamamen kendine mahsus çıkarıyordu «r» harflerini- Eh n'apalım, bizde alıveririz lafımızı olur biter.

Vedat, bundan sonra tartışmanın şöyle devam edeceğini sanıyordu: Sinirlenen kadın çantasını kaptığı gibi kalkacak, hakaretler yağdıracak ordaki erkeklere. Arkasından kahkahalarla gülecek erkekler, çirkin küfürler edecekler. Sonra öteki kadın da kızarak kalkacak yerinden. Giderken, erkeklere, «utanın be! Bir de gülüyorsunuz. Yiyorsunuz, yiyiyorsunuz, dişinize takılınca da fırlatıp atıyorsunuz. Utanın, utanın!» diyecek ve arkadaşının peşinden o da çıkacak

Ama bunların hiç biri olmadı. Kadınlar kalkıp gidemedi. Sinirlenen mendiliyle gözlerini siliyordu. Yanındaki erkek, kolunu boynuna atmış, kulağına bir şeyler söylüyordu. Birden gülmeye başladı kadın. Az sonra hepsi kahkahalarla gülüyorlardı. «Allah kahretsin» dedi tiksintiyle Vedat. Cebinden bir yüzlük çıkardı, içmekten vaz geçerek bıraktı masaya. Sert adımlarla çıktı dışarı «Allah kah-

retsin» Neyi? Kimi? Neden? Bunu düşünmeden söyleniyordu, «Allah kahretsin»

Uykusu yoktu, fakat sırtüstü bir yere atmak istiyordu kendini. Avuçlarını başına yastık yapmak, düşünmek, düşünmek... Aslında bir an evvel Aynur'a da gitmek istiyordu. Ama bu vakitte imkân yok. Ne yapacaktı görürse Aynur'u? Bilmiyordu tabi. Aynur üstelik görür görmez saldırıyordu kendisine. Her ne pahasına olursa olsun, yarın yine gidecekti Aynur'a.

Bir otele girdi. Oda tuttu, Oturma salonundaki boş koltukları gördü. Odaya çıkmadan önce, birazcık oturayım diye geçti salona. Bir koltuğa attı kendini. Başını arkaya dayadı. Beş dakika geçmişti ki, bir kadın girdi içeri, karşısına oturdu. Tam gözlerinin içine bakıyordu tebessümle. Gözünü kurtardı, bu dayanılmaz bakışlardan. Az sonra iki kadın daha girdi içeri. Biri sağına diğeri soluna geçip oturdular. Başka kimse yoktu salonda.

Vedat ablukaya alınmıştı. Sıkılıyordu bu çemberden. Yüzüne sigara dumanları üfürülüyordu. Sinirlendi. Bir sigara da kendi yaktı. İki nefes çektikten sonra, sigarayı ezdi tablada ve ayağa kalktı. Odasına gitmek üzere kapıya yürüdü. Sıkıntıdan patlayacaktı nerdeyse, Beklenmedik bir şekilde geri dönüverdi. Hızla ceplerini boşaltmaya başladı. «Alın» diye bağırıyordu. «Alın!» Ne varsa cebinde, hepsini fırlatıyordu kadınların yüzüne. Kağıt paralar, savrularak yere saçılıyordu. Kolundaki saati de çıkarıp attı «Var mı başka istediğiniz? Alın! Sizin olsun hepsi. Çekin yakamdan elinizi. Evli bir erkeğim ben?» Bu son sözü nasıl olup da söylemişti? Bugüne kadar böyle bir söz sarfetmeyi aklının köşesinden bile geçirmemişti. İnsanlığının ani bir patlayışı olan bu sözde kutsal bir and vardı. Bu anda ömrü boyunca sadık kalacaktı Vedat.

Kadınlar, ayağa kalkmışlar, donmuşcasına O'na bakıyorlardı. Vedat çıktı salondan ve odasına değil sokağa doğru yürüdü. Kaçıyordu.

O çıkınca, kadınlar şaşkın birbirlerine bakıştılar. Hiç bir şey konuşmadılar. Üçü de yutkunuyordu. Biri yüzünü kapatarak fırladı dışarı. Merdivene doğru koştu. Arkasından ikincisi izledi onu. Geride kalan yürüyemedi. Dizleri titriyordu. Yanındaki koltuğa yığıldı.

Paralar yerdeydi. Vedat'ın geçtiği yola bakan pencereler, kadın hıçkırıkları boşaltıyordu sokağa. Kadın çığlıkları.

★★★

Gün epeyce yükselmişti. O gece sokaklarda sabahlayan Vedat hastahanenin yolunda bitkin bir biçimde yalpalaya yalpalaya yürüyordu.

Bulutsuz bir bahar sabahı. Güneş yeni yeni ısıtmaya başlıyor. Genel bir durgunluk var her tarafta. Bir bahar rehaveti. Güneş, tabiatı çözüyor, gevşetiyor. Havanın bu yorgunluk veren hali ile birlikte, günlerdir sokaklarda avare avare dolaşan Vedat'ın yorgunluğu bir araya gelince, hastahanenin yolunda sürüklenen ceset gibi bir adam beliriyordu.

Saçı sakalı birbirine karışmış. Elbisesi leke, kir toz ile berbat. Hiç de A... fabrikasının Hukuk müşaviri Vedat'a benzemiyor şu sokaktaki adam. İspirtocu kaldırım ayyaşlarından bir tanesi sanki. Yalnız şişesi eksik cebinde.

Adımları kararsız. Sürükleniyor. İçindeki şiddetli gitme arzusuna rağmen kararsız adımlar. Ne diyecek Aynur'a? Ama gitmesi gerek. Bütün duygularına, saplanan şuuraltı arzusu; mutlaka gitmeli Aynur'a. Herşey hastahanede, orada. Neler girerdi bu herşeye? Bilemiyor. Ama bir sezgi, fırtınalarla karmakarışık olmuş dünyasının bütün düğümlerinin hastahanede olduğunu söylüyor O'na ve çekip götürüyor hastahaneye doğru. Ne söyleyecek karısına? O ana kadar tasarladığı hiç bir şeyi konuşulacak değerde bulmuyordu şimdi. Özür dilemek bir şey çözmezdi. Özür dilenecek elle tutulur bir suç da yoktu ortada. Bir erkek olarak, bir koca olarak Aynur'un karşısında yok olduğunu, eridiğini farkediyordu. Ama yine de gitmeliydi.

Merdivenleri çıktı. Aynur'un odasının bulunduğu koridora saptı. Sokaktaki durgunluk burada daha çok hissediliyor. Hastahanenin kederli havası da eklenince... Temizlik için gösterilen aşırı titizliğe rağmen, hastahanede herşey inciltiyle ağıtlar söylüyor gibi. Kimseler yok görünürlerde.

Aynur'un kapısına geldi. Kalp atışlarının hızlandığının farkına vardı. Dün, şu koridor, Aynur'un «gelmesinin» bağırışlarıyla çın çın çınlamıştı. Tereddüt etti. Aynı karşılığı göreceği kesindi. Kapıyı nasıl çaldığının farkında olmadı. Bir defa çalmıştı kapıyı, dönemezdi. Hiç değilse karşılanmaya hazırlamalıydı kendini. Üstüne başına bakındı. Birden vazgeçti bundan. Tekrar vurdu kapıyı. Kararlıydı bu defa. Fazla beklemeden girdi içeri. Girmesiyle bir adım geri sıçraması bir oldu. Aynur'un haykırışı bir tokat etkisiyle geri itti onu. Ama dönüp gitmedi. Aynur yalnızdı içerde. Kapıyı örttü. Yalvarır gibi,

— Aynur dedi fısıltıyla. Bir adım yaklaştı. Önünde yerlere kapanacak gibiydi. Aynur bir daha gürledi.

— Yaklaşma! Gelme üzerime! Öldürürüm kendimi.

Vedat ilerleyemedi. Fakat dönemedi de. Ne yapacağını şaşırmış kalmıştı. Yüzü çok acıklı haldeydi. Boynunu bükmüş, hiç değilse bakışlarıyla Aynur'un merhametine bir şeyler söylemek istiyordu. O'nun bir anlık susuşundan cesaretlendi. Nazik bir sesle «Aynur» dedi. Bir şeyler ekleyecek gibiydi ardından. Ama fırsat bulamadı. «Defol» bağırışı, düşündüklerini toz etti savurdu bir anda. «Ama niçin» diyordu içinden. «Neden? Bu kadar nefret edilecek ne yaptım ben?»

Aynur, ranzanın üstünde ayağa kalktı, bir çırpıda. Vedat, üzerine atılacağından korkarak geri çekildi. Bir başkalaşmıştı bu kadın. Uzun, geniş, beyaz giyecekleriyle, bir mezardan ansızın dirilip kalkıveren ölüyü andırıyordu. Darmadağın saçlarıyla korkunçlaşmıştı iyice. Dudakları kıpırdıyor, birşeyler söylemek istiyordu. Anlaşılmaz sesler çıkarıyordu ağzından. Saçlarının bir kısmı yüzüne dökülmüştü. Bu saçların ardında ateş saçan bir çift göz, Aynur'u daha da hırçınlaştırıyordu. Annelerin, yalnızca yavrularına yönelen bir tehlike karşısındaki yırtıcı bir canavara benzeyişleri nasılsa, şimdi öyleydi Aynur. Tepeden, tırnağa, hınç, isyan ve merhametsizlik saçıyordu çevresine. Bembeyaz yüzünden, en ufak bir acıma izi yoktu.

Bir hamleyle, yırtarak açtı göğsünün üstünü. Göğsünün birisini tutmuş, kocasına gösteriyordu. Titrekti sesi:

— Bu! Bu. Bu, diyordu -Biraz çözülür gibi oldu.- Nedir bu? Bu niye yok sende? Neden kabarık göğsüm? Hiç mi düşünmedin, senin için değil, çocuk içindir bu. Süt emzirmek için kabarıktır göğsüm? Hiç düşünmedin bunu sen?

Bıraktı göğsünü. Yüzünde toplanan saçları geri fırlattı.

— Yüzüme bak. Boyasız nasıl? Dudaklarım ne anlatıyor? Ne okuyorsun gözlerimde? -iyiden iyiye kaybediyordu kendini- Söylesene nasılım boyasız? Hadi söyle hoş muyum? Çirkinim değil mi? Boyasız çirkinim. Dur boyayayım sana...

Çılgınlığın zirvesine çıktı burada. Uzun tırnaklarıyla yırtmaya başladı yüzünü. Bir anda çizgi çizgi kızıllıklar belirdi yüzünde. «Nasıl beğeniyor musun?» Durdu birden. Sallanıyordu. Düşecekti nerdeyse.

Vedat bakamıyordu Aynur'a. Yummuştu gözünü. Gıcır gıcır dişlerini öğütüyordu sadece. Doktora yahut hemşirelere haber vermeyi akıl edemiyordu. İdam hükmünü dinleyen bir suçlu gibi çaresiz ve şimdiden ölmüşcesine duruyordu.

Aynur, diz üstü yatağa kapandı. Yüzünü yatağa sürterek ağlamaya başladı.

Doktor İsmet hanım ve hemşire telâşla içeri daldılar. İrkildiler gördükleriyle. Önce Vedat'ın koluna girdiler. O da yitirmişti kendini. Ağlıyor gibiydi ama yaş

akmıyordu gözlerinden. Öfkelenmiş bir çocuğun ağlamaya başlamadan önceki haline benziyordu şu anki durumu. «Hayır olamaz bu. Bırakın beni.» diyordu. Direndi çıkmamak için. Ama içeri giren başkaları da yardım edince dışarı çıkardılar O'nu. Bir başka odaya götürdüler. İçeri girer girmez, döndü; kendini oraya getirenlere. «Çıkın burdan! Gidin haydi!» diye bağırdı. Onlar çıkar çıkmaz bir sandalyenin yanına diz üstü oturdu, başını oturağa koyarak boşalttı içinde birikenleri.

★★★

— Nerde Vedat?

Aynur, İsmet Hanıma soruyordu. Tamamen sakindi bugün. Bütün öfkesi sönmüş, bir boşluk, hatta pişmanlığa benzer bir anlam vardı yüzünde. Utanç duyuyor gibiydi nefretinden. Vedat'ı öldürmüş gibi suçlu sayıyordu kendini. Ve şimdi arıyordu Onu.

— Nerde Vedat?

Burada olsa ne yapacaktı? Bunu düşünmüyordu şimdilik. Bir gelsindi yeterki. İsmet Hanımın yüzü aydınlandı. Bunlar hastanın iyileşmeye başladığının işaretleri sayılabilirdi.

— Vedat bey gelecek Aynur'cuğum. Çok geçmez, gelir hemen.

Aynur saf bir sevinçle karşıladı bu haberi. Demek gelecekti. «Gelirse ne olacak sanki» dedi bir sesiçinden. Bu soruya susta Aynur. Fakat sonra, «hele bir gelsin, götürsün beni burnlardan, evimize... Ah evimiz!» Teslim olmak, korunmak, sevilmek istiyordu. Tekrar tekrar işitmek istiyordu Vedat'ın geleceği haberini.

— Gelecek değil mi İsmet hanım, gelecek Vedat?

— Aa! Söz mü o da? Gelecek tabii;

— Çok acı çektirdim Vedat'a.

— Düzelecek her şey. Mutlu olacaksınız yeniden.

— Düzelecek değil mi? Siz de inanıyorsunuz buna.

Bunu doktor bilebilir miydi ki? Kızdı saflığına. Hayallere kapılıyordu. Ne çözülmez bilmeceydi mutluluk! Fazlasıyla öğrenmişti bunu. Vedat gelecek, gidecekler eve. Hayata yeniden başlayacaklar. Çocukları olacak... Sonra? Eczane ne olacak? Ya çocuklara bakacak doğru dürüst, ya da anne olmayacak. Eczaneyi kapatmayı bile gerektirebilir bu. Peşpeşe benzeri sorular soruyordu içindeki kötümser biri. Fakat ikide bir kıpırdanan giddetli bir arzu bu soruları bir kenara itiyordu; anne olmak...

— Ne zaman gelecek Vedat?

— Hemen şekerim. Az sonra...

İsmet Hanım Vedat'ın gelip gelmeyeceğini bilmiyordu aslında. Ama Aynur'a böyle söylemek mecburiyeti vardı şimdi. Defalarca yalan söylemeye zorlandığı için huzursuz olmuştu. Ya gelmeyiverirse... Çok şüpheli geleceği. İsmet Hanımın, ısrarlı sorgulamalarından rahatsız olduğunu farkeden Aynur, çocuksu bir saflıkla anlatmaya koyuldu. İsmet Hanım da bilmeliydi bazı şeyleri.

— Doğurmazsam varlığım niçin İsmet Hanım? Rahmi kilitli kadına yeryüzünün tamamını versen yine esirdir o. Anne olamayan kadın gerçekten hür olamaz. İsmet hanım, ne düşünüyorum bilir misin? Eskiden beri bu gelir aklıma sık sık. Erkekler gibi değiliz biz, kanaatkârız. Azıcık şeylerle yetinmesini biliriz. Yeterki bir yuvaya baş bağlayalım. Anne isek, hapishane bile geniş bir dünya olur bize. Ya bir de anne olamazsak? Kıskançlığımız, kinimiz, bencilliğimiz hırçınlaşır, asabileşir, intikamla saldırırız sağa sola.

İsmet Hanımı eziyordu bu sözler. O da anne değildi. Aynur hastahaneye geldi geleli, üstü örtülü yaralarını açıyordu O'nun. Ama işte böyle, ezerek, inciterek açıyordu. Artık doktorluğu saçma gelmekteydi O'na. Zaten benliğinde, yaşı ilerledikçe derinleşen acıyı, son yıllar daha da çok duymaya başlamıştı. Hastahaneye gelen her anne sözle olmasa bile, davranışlarıyla hesaba çekiyordu O'nu.

Basit bir ev kadını, daha bir olgun ve gururlu görünüyordu ona karşı. Ya da kendine öyle geliyordu. Bunca yıllık öğretimden geriye, yalnız geçen gecelerini doldurucak hiç bir şey kalmamış geriye.

Bazı günler evine gitmek gelmezdi içinden. Belki de çoğu kez. O kocaman daireyi sabaha kadar huzursuz, sinirli dolaşıp arşınlamaktansa burada hasta inliltileriyle uykusuz kalmak daha iyiydi.

Yıllar ilerledikçe bir isteksizlik duyuyordu yaşamaya. İçinde bir umutsuzluk cıderhası büyüyordu ağır ağır. Yorgun, argın evine döndüğü o kederli akşam saatleri... Anahtarı sokup evinin kapısını açmak o kadar sıkıcı oluyordu ki! Kapıya her gelişinde ilk hissettiği; dönüp gitmek... Nereye? Hastaneye. Oranın sıkıntıları da bir başka alem. Zaten akşama kadar hastalık, hastalık... Ölümün sınırındaki insanların inilitileri, Adım başı bir feryat. Her eşyaya sinmiş ilâç kokuları. Bir yakını ziyarete? Şurada sayısı bir elin parmağını geçmez üç beş tanıdığı var zaten. Allah'ın her günü onları ziyaretle rahatsız etmeye hakkı yok. Tiyatroya? Usandı, zevk almıyor artık. Sinema?.. O da aynı. Hiç bir şey doyurmuyor artık onu. Boşluk... Hepsinin ardında her gün daha da devleşen bir boşluk gizli. Bir insanın sadece kendi zevkleri ve istekleri ile başbaşa yalnız yaşamasının acısını pahalı tadıyordu İsmet Hanım. Seveceği, uğrunda başta kendini, sonra her şeyini vereceği bir şey -ne olursa olsun- özlemiyle yanıp tutuşuyordu. Sadece kendisi için yaşamak, tahammülü imkânsız bir işkence oluyordu her geçen gün... Bir ülkenin insanıydı ki O, orada her kişinin kendinden daha çok sevdiği bir şeyi, bir şeyleri olurdu mutlaka.

Annesi çeşit çeşit yemekler öğretmişti O'na. Genç kızlık yılarını düşündü. Her şeyin toz pembe göründüğü genç kızlık zamanlarını. Gençlik hiç geçmeyecekmiş gibiydi o zamanlar. Ya şimdi? İstediği yere uçabilen bir narin kuş gibi cıvıl cıvıldı o günler. Sonra bütün ağırlığıyla dünya binivermişti ensesine. Önce babası, tıbbiyeyi bitirdiği yıl da annesi kaybolmuştu önünde. Yapayalnız kalıvermişti. O günleri yad etmek için mutfağa girerdi bazan Annesinin yemeklerinden pişirirdi. Masayı hazırlayıp, otururdu. Yiyemezdi yemekleri. Bir iştahsızlık. Aç da olsa çok zor geçerdi boğazından yemek. Hiç yiyemediği de olurdu. İştahsızlık mı? Halbuki dışarda yiyebiliyordu. İştahsızlıktan öte şeyler... Masada eksiklikler vardı. Bekler, bekler tamamlanmazdı bu eksiklikler. Masanın etrafına boş sandalyeler koyup çeşitli hayaller kurardı. Annem olsaydı şurada otururdu. Babam da şuraya. Evlenseydim Asıl bu hayal kıvrım kıvrım deliyordu yüreğini. Şurda kocam Şurda oğlum. Belki şurada kızım. Şurada... Şurada... Hizmetçi kadını eve göndermeyip yemeğe alıkoyardı bazan Fakat yine yiyemezdi. O kadın da çekilmez biri oluyordu git gide. Tüyünden nefret ettiği zamanlar olmuştu. Hergün sayısız bahaneyle haşlardı kadıncağızı. Ama çabucak da pişman olurdu. Ve gönlünü almak için halden hale girerdi. İyi biliyordu ki çekilmez olmaya başlayan gerçekte kendisidir. Masanın başında bekler dururdu. Ah bir zil çalsa, bir gelen olsa! Boşuna beklerdi. Sonra toplamadan bırakırdı masayı. Geçerdi o büyük büyük dayalı döşeli odalara. Her köşede yalnızlığın uğultusu. Bir mezarlık sessizliği. En ufak çıtırtıdan ürküyordu. Önce ürküyor, sonra herhangi bir tehlike çıkmayınca seviniyordu. Daha çok kedinin çıkardığı bu sesler de bir yalnızlık bestesi gibi gelmeye başladı ona.

— Çocuk viyaklamaları bana musikiden hoş geliyor İsmet Hanım. Halbuki erkekler dayanamazlar çocuk ağlayışlarına. Babalar da sever çocuklarını ama, biraz fazla ağlayınca çekinmeden tokatlayabilirler. Hiç bir şey yapmazlarsa, kaçacak bir yer ararlar çocuk ağlayışlarından... Rüyamda hep çocuk ağlayışları duyuyordum. Yok yok yalnız rüyamda değil, sokakta yürürken, bazen eczanede otururken, birden bir çocuk ağlayışı geliyordu kulaklarıma. Korkuyla aramak isterdim sesin sahibini, kimseyi göremezdim yakınlarımda.

Bunları konuştukça Aynur, İsmet Hanım'ı bir doktor olmaktan çıkardığının farkında değildi. Aynur'a saldırıp parçalamak geçti içinden. Ne konuşup duruyor bu kadın? En kıymetli eşya gibi içinin derinliklerinde muhafaza ettiği duygularının değerleri hiç oluyor, Aynur üstüne yürüyor onların, eziyor, çiğniyor. Hastasını parçalamak... Evet hemen parçalayabilirdi. Saldırır üzerine, tırnakları-nı geçirir etlerine. Isırır hatta. Yolar saçlarını tutup. Yerlerde sürükler. Ellerini ve ağzını Aynur'un kanlarıyla kıpkızıl hayaletti. Canavarlaşmıştı. Şu an nefret ediyordu Aynur'dan.

— Bana deli diyeceksiniz. Deyin. Zaten sizi inandırmak zorunda değilim. Bazan burnum lavantadan, parfümden fazla arıyor çocuğun sidik kokularını... Sidikli çocuk bezi arıyorum koklayacak!

Bu sözler gülümsetti İsmet Hanım'ı. Aynur'un yüzüne baktı. Ne kadar içten konuşuyor, en tabii duygularını çırçıplak dile getiriyordu. Aynur'un masum bakışları, O'nun nefret alevlerini söndürdü. Utandı az önceki durumundan. Bazan yırtıcı bir hayvan gibi korkunçlaştığı anlar oluyordu. Kıskanıyordu başkalarının mutluluğunu. Hele çocuğuyla birlikte gelen anneleri muayene veya tedavi etmek kimi vakit işkence oluyordu O'na. Annesine de, çocuğuna da birer zehirli iğne vuracak kadar canavarca duygulara kapıldığı zamanları hatırladı. Tiksindi varlığından. Gerçi yapmamıştı böyle bir şey. Fakat düşünmek bile... İçindekileri bilmeyenler, dıştan melek diyorlardı ona. İçinden geçenleri uygulamadıktan sonra insan sorumlu olmazdı gerçi... Hayır hayır savunmamalı kirliliklerini.

— Ender'imi sık sık rüyamda görüyorum. Belki her gece. «Anne! Anne!» sesleriyle sıçrıyorum uykudan. Bir zaman gitmiyor kulağımdan «anne!» sesleri. Sonra kayboluyor ve her yer korkunç bir sessizliğe gömülüyor. Başımı koyuyorum yastığa. Uyku nerede? Arada bir Vedat'ın hırıltıları... Bir gece öldürecektim Vedat'ı. Ender'im yeni ölmüştü. On gün olmuştu sanırsam. Geceleri uyuyamıyordum. Uyumak da istemiyordum zaten. O gece Vedat anahtarı aldı, eczaneye gitti bir tablet uyku hapı getirdi. Israrına dayanamayıp aldım. Çok geçmeden uyumuşum. Rüyamda neler gördüm o gece neler? Ender kucağımda. Emziriyorum. O sırada Vedat girmiş içeri. Sarhoş. Şişesi de elinde. Halbuki hiç yapmadığı şey. Çocuğu ver diyor bana. Hayır diyorum ben. Daha da göğsüme bastırıyorum yavrumu. Ver diyor. Olmaz diyorum. Üzerime doğru geliyor Öldüreceğim, ikinizi de öldüreceğim diyor. Çocuğu almak istiyor kucağımdan. Tutuyor Ender'i... Ben bırakmıyorum. O çekiyor, ben çekiyorum. Çocuk bağırıyor «anne!» diye. Elimden koparıyor zorla Ender'i, alıp götürüyor bir yere. Bu anda sıçrayarak uyandım. Vedat uyuyor. Garip de sesler çıkarıyor uyurken. Nefretim taştı bu arada. Mutfağa gittim, bir bıçak aldım. Öldüreceğim bu adamı. Geldim Vedat'ın başına. Elimin titreyişinden, bıçak kendiliğinden düşecekti nerdeyse. Bıçağı kendime saplayayım dedim. Bunu da başaramadım. -Derin bir nefesten sonra devam etti- Hiç kimse anlamıyor halimden. Her gece bir davet. Bağırıyorum... Haykırıyorum. Sesim kısılıyor bağırmaktan. Kimse işitmiyor tepeden tırnağa bütün varlığımın istediği şeyi. Hep bedenime bakıyorlar. Belki dilime dökülmüyor kelimeler, ama var gücümle ilân etmek istiyorum göklere; anne olmak istiyorum! Erkek, nasıl savaşta şehit olup kovuşmak istiyorsa Tanrı'sına... Böylesine bir istek. Savaşta alınan yara nasıl ulu bir gazilik armağanı ise... Ben de doğum döşeğinde akıtmak istiyorum kanımı. Doğum yaparken akan kan da kutsal. Okşanmak değil, doğumun kutsal acılarını tatmak istiyor bedenim. Kimse kulak vermiyor, içimin uğultularına. Bütün olanlar çocuğum öldükten sonra oldu. Ne yalan söyliyeyim, oğlum ölmeden ben de alışmıştım, gece hayatına. Ama O'nun ölümü her şeyi değiştirdi. Vedat'tan artık nefret etmeye başlamıştım. Neyimize değer ve

riyor erkekler. İsmet Hanım! Ah iğreniyorum etimden. En tabii arzum, varlığımın en büyük sebebi hakkım erkek şehvetinin canavarca saldırısı tarafından yok ediliyor. Eritiliyorum. Bir başka hayata vakfedecekken kendimi, erkeğe, onun doymaz zevkine hizmet ediyorum. Anne olamayan kadın, sevemez İsmet Hanım. Hele doğuştan bir hastalık değilse anne olamayışı, erkeklerden büsbütün nefret eder, tiksinir kadın. Kendini koruyacak tek silâhı vardır; annelik... Dış dünyaya karşı varlığını sadece onunla isbat edebilir. Ancak kucağına aldığı çocukla bütün dünyaya varım, diyebilir kadın. Ve herkes boyun eğer o zaman bu kutsal yücelişe. Bütün insanlar, tabiat, hatta melekler saygı duyarlar kucağı çocuklu kadına. Ve Tanrı bile cennetini annelerin ayaklarına serer.

İsmet Hanım içinden çıkılmaz düşünce kuyularının dibindeydi. Aynur bir çocuğu doğurmak kadar, büyütebilmenin, eğitebilmenin de önemli olduğunu bilmiyor muydu? Çocuğu doğuruyor kadın, sonra bir daha kucağına bile almıyor. Sokakta arabayla taşıyor. Evde zaten beşikte. Halbuki yavru, annesinin karnındayken nasıl anne sıcaklığına muhtaçsa, dört-beş, hatta yedi yaşa kadar anne kucağına muhtaçtır.

Sonra çalışan, çalışmak zorunda kalan kadınlar... Hastabakıcı kadının durumu ortada. Demek yetmiyor doğurmak. Doğurmak kadının ferdiyeti bakımından bir tatmin oluyor ama, doğduktan hemen sonra aynı zamanda bir toplumun ferdi olmağa hak kazanan çocuğun bir büyütme ve eğitim disiplini içine alınması gerekiyor. Şimdi? Bir tarafta kadının, yaratılışındaki en güçlü arzu; annelik... Öte yanda, kadının asıl görevini yapmasına engel olan ortam. Annelik bir ayrı dünya baştan başa. Bakalım sadece doğurmak anne yapacak mı Aynur'u? İki çocuklu hastabakıcı kadını hatırladı. O anne ama, anneliğinin zevkini tadamıyor. Anne olamayandan pek farkı yok onun da. Sonra kendini koydu kendi önüne. Bir kadın olarak, bir insan olarak, bir tıb doktoru olarak...

İçinin derinliklerinde esir ettiği yasaklanmış arzuları yokladı. İlâç kokulu beton bir bina ile, yalnızlığın korkulu uğultularıyla mezarlığı andıran evi arasındaki dünyasını düşündü. Kilit vurduğu rahimini, kelepçelediği en tabii arzularını, duygularını, prangalanmış hayallerini, hepsini... Ne Aynur ne hastabakıcı kadın, ne kendisi... Anne değil üçü de. Birinin çocuğu olduğu halde anne değil. Üçü de hastalıklı birer uzuv. Hastalıkla ne kadar içli dışlıdır kadınlar. Hasta olmamak elde mi? Ne yapsın kadın? Annelik mi? İş ve meslek mi? Yahut erkeğin arzuları mı? Ya da Tanrı'nın, tabiatın, toplumun kendinden beklediği görevler mi? Bir kadını çalıştırırken, onun anne olabileceğini hesap ederek şartlarını ona göre hazırlamayan işyerleri, kadına anne olma demektedirler. Zaten doğuştan hasta, müterreddit ve zayıf iradeli kadın, hasta olmaz da ne yapar bu şartlarda. Hastaneler bunun için kadınlarla dolu.

Kadın silâhsız, savunmasız. Silâh sayılırsa eğer, bir tek imkânı var elinde: Annelik... Ve buna bağlı olarak var olan meziyetler... Yalnız anne olması için erkek arzusunu cezbeden vücut güzelliği. Erkek kadına, kadın erkeğe bu gerçeklerin dışında bakmaya başlayınca, kadın ayaklar altında sürünmeye mahkûm oluyor. Yalnızca etine kıymet verilen bir varlık oluyor. Ve kadın isyan ediyor bu yanlış bakışa. Ama ne isyan! İğnesini batırınca ölen bal arısına benziyor, isyan eden kadın. -Düşmüş kadınları kastediyor bununla- Bütün bu düşmüş kadınlar, zararı erkeklerden çok kendilerine dokunan bir çeşit intikam faaliyeti içindeler. Kadının kendine yanlış bakan erkeğe karşı açtığı savaşın alanlarıdır fuhuş evleri. Yitireceklerini bile bile, her seferinde mağlûp edildiklerini göre göre sürdürürler bu savaşı. Bir anlık olsun erkeği, kölesi olmuş gibi kendine bağlanmış görmek, düşmüş kadın ihtirasının zavallı bir intikam şekli. Bu kadınlar paradan çok

başka şeyler için uygunsuz bir hayat sürdürürler. Küçük bir ücretle, erkeği kendinden daha aşağılaşmış görmek. Kendilerini ilk defa buraya iten erkek için bütün erkeklerden bir öç olma işidir yaptıkları. Ne zevk ne para! Ama ezilen yine kendileridir. Hastalıkların peşini bırakmadığı, toplumun dışına itilmiş, damgalanmış, küskün, yalnızlık ve işkence dolu dünyasına hapsedilmiş olan yine kendileri.

— İsmet Hanım!

Doktor anladı ki kendisi de en az Aynur kadar hastadır. Ve tedaviye muhtaçtır. Tedavi etmekle vazifeli olduğu hastanın başında dururken unutuyor onu. Bu, hastalığının bir belirtisi yalnız. Derhal toparladı kendini.

— Efendim Aynur'cuğum.

— Çok daldın. Şey diyecektim. Vedat gelecek değil mi? Gecikti de. Ah çok soruyorum. Özür dilerim. Nasıl olsa gelecek diyorsunuzdur ama ben şimdi gitmek istiyorum evime. Bir telefon etseniz... Önce işyerinden arayın, yoksa eve telefon edebiliriz. Ben konuşamam.. Siz arayın ne olur! Dur telefon numaralarını vereyim.

Tam bu sırada Vedat girdi içeri. Aynur, o anda yüzünü öte yana dönderiverdi. Kocası tanımayacak haldeydi. Göz yuvarlakları çukurlarına kaçmış. Bakışları ışıksız, donuk, ölgün. Yalvaran bir sesle sordu Aynur'a.

— Bitti mi her şey?

— !...

— Niçin susuyorsun?

— Ben tükenmiş bir adamım Aynur. Tek umudum var!

Bir feveran bekliyordu Vedat. Karısının bambaşka duygular içinde olduğunu bilmiyordu. Sonra farketti Vedat. Nerdeyse boğazında biriken hıçkırık düğümleri çözülecekti karısının.

Vedat'ı çok hırpalamıştı. Kendini bu kadar harap edeceğini tahmin etmiyordu Vedat'ın. Öyleyse değişmişti. Onsuz yaşamak! Korkunç bir hayal! Bir sığınılacak dağdır erkek.Fedakârlık, kadın yaratılışının özüne işlenmiştir yaratıcı tarafından. Yaşatmak için yok edecektir kendini. Bu kutsal, yüce şeref kadına verilmiştir yaratılışta. Bu görevini yapmak için ise Vedat'a dayanacaktı elbette. Vedat'ı bugün delice aramasının, ikide bir doktora sormasının sebebi buydu. İşte gelmişti erkeği. Fakat şu aradaki buz gibi boşluk nasıl dolacak? O A-gen supp'leri, Lyndiol'leri zorla içirmemişti kendisine Vedat. Kendisi de istiyordu bu çocuk katillerinden. Ender sakat doğmuştu. Ve ancak iki yıl yaşayabilmişti. Çocuğunun felâketi, karmakarışık bir yaşayışın ve bu rahim kurutan ilâçların sonucuydu besbelli. Aradaki buz dağını eritmek hemen mümkün değil. Ama şu anda başlayabilirler.

Bakışlarını Vedat'a çevirdi. Ilık ılık gülümsedi. Sonra ağır ağır ciddileşti yüzü Aynur'un. Vedat bir anda uçacak kadar sevinmişti... Fakat şimdi... Bir şey söyleyecek galiba. Ama konuşamıyordu. Hemen sordu Vedat:

— Bir şey mi istiyorsun Aynur?

Zaten bunu bekliyordu Aynur. Sözü o başlatsın. Söyliyeceklerinin tamamı üç beş kelimeydi zaten, ne eksik, ne fazla.

— Evet. Ben anneyim, sen babasın. Başka bir gözle bakmayalım birbirimize. Şurada yeniden evlenmiş olalım. Vedat'tan başka bir şey isteyemezdi şimdilik. Hepsi bu kadardı.

Vedat daha otelde, paralarını kadınların yüzüne fırlatıp çıktığı akşam vermişti bu kararı. And içercesine.

İki gün sonra İsmet Hanım, yarım kalmış, boş ve sızılı gülümseyişlerle uğurladı karı-kocayı. Bir müddet koridorda arkalarından yürüdü. Koridora açılan odaların kapılarından kadın inilitleri duyuyor.

Bir odadan anne olamayanların,

Diğerinden anne olanların,

Bütün odalardan kadın inilitleri... Ve İsmet Hanım, prangalanmış hayalleri, kelepçelenmiş arzularıyla yorgun, dermansız vücudunu boş bir bank üstüne bırakıverdi.

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

MİLLİ PİYESLER DEMETİ — 2

FIVE O'CLOCK TEA

(BEŞ ÇAYI)

ÇIKTI!

İSTİFME ADRESİ OTAĞ YAYINEVİ

Bibliahmet Caddesi No. 4 Tel. 27 10
Cağaloğlu İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

«BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASI»NA KATILMA ŞARTLARI

1 — Yarışmaya, herkes istediği miktar eserle katılabilir.

2 — Yarışmaya katılan eserlerin daha önce başka bir yerde yayınlanmamış olması şarttır.

3 — Konunun seçimi sanatkâra aittir. Hacmi için bir sınırlama bahis konusu değildir.

4 — Eserler daktilo edilmiş olarak [illegible] düzgün kitap harfleriyle, kâğıdın bir yüzüne yazılmış halde gönderilecektir.

5 — Eserin hacmi sınırlı değildir.

6 — Dereceye giren eserler, Pınar dergisinde ve gerektiğinde [illegible] olarak neşir [illegible]. Pınar [illegible] üzere yazın [illegible]

7 — Dereceler, birinci, ikinci, üçüncü tarzındadır. Birinciye 10.000 lira, ikinci ve üçüncüye mansiyonlar verilecektir.

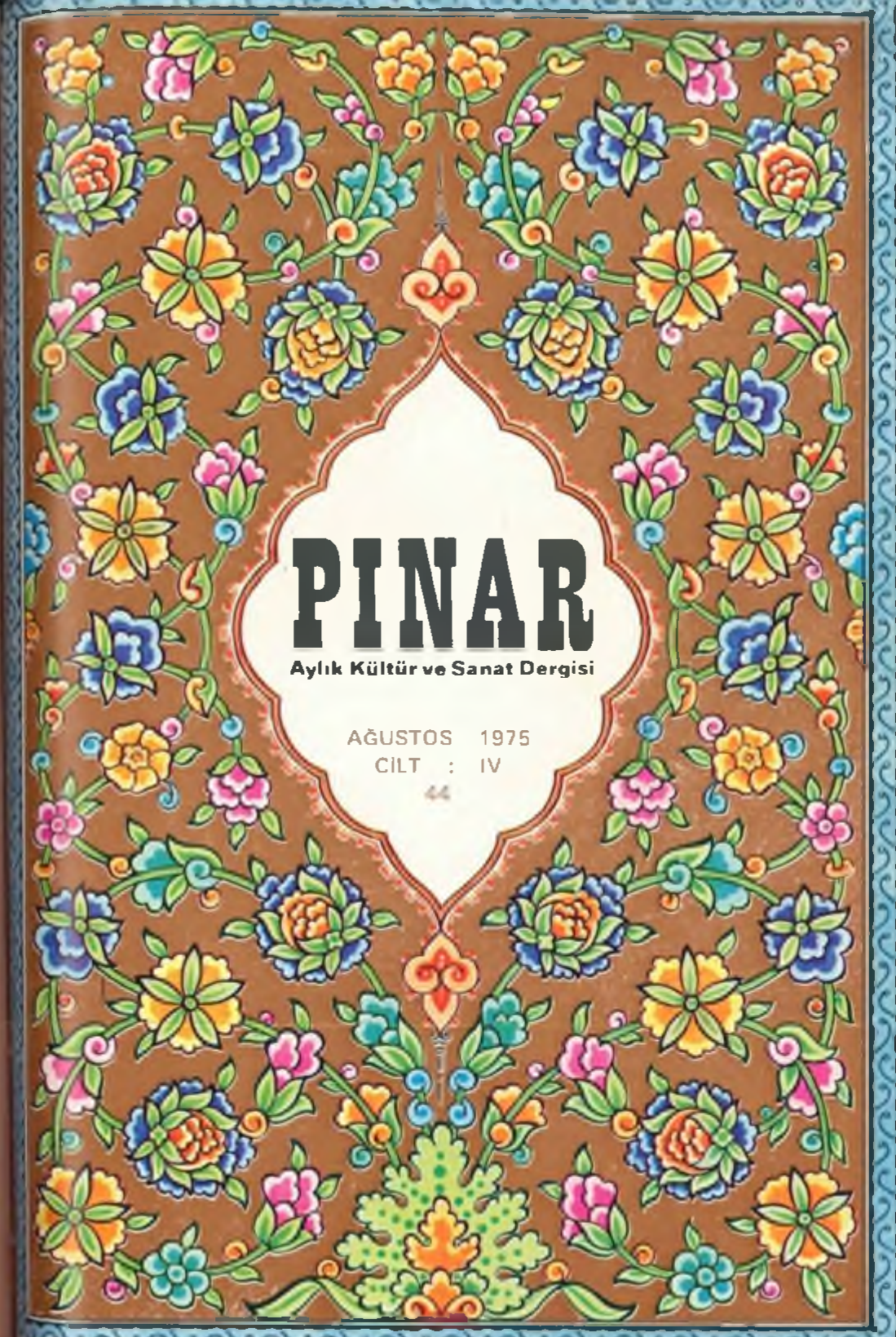
8 — Yarışmaya katılacak eserler, en geç 15 ağustos 1975 tarihinde «Pınar Dergisi Büyük Hikâye Yarışması, Nurosmaniye [illegible] adresine ulaştırılmış olmalıdır. Eser, taahhütlü olarak gönderilmelidir.

9 — Yarışmaya katılanlar, kısa biyografilerini de göndermek mecburiyetindedirler.

10 — Yarışmaya gönderilen eserler iade edilmez.

11 — Dereceye girmeyip de Pınar'da yayınlanması uygun görülenler yayınlanacaktır.

Yarışmaya katılacak olanlara şimdiden başarılar dileriz.

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
AĞUSTOS 1975
CİLT : IV
44

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim Okan

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone
Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Ağustos 1975

Cilt: IV — Sayı: 44

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Zafer Toplumundan Bugüne...
PINAR

2 — Gençlik
M. Akif AK

3 — Bir Çağ Doruklarında
Necati AYKAN

4 — Işıklı Umut
Bahattin KARAKOÇ

5 — Kubbe Altından Köprü Altına...
M. Nuri DOĞAN

6 — Gün Gelir
Ahmet EFE

7 — Mandacılar
M. İhsan KORAY

8 — Değirmen
Zekeriya ERDİN

9 — Kutlu Düğün
Ahmet TAŞGETİREN

10 — I. Beynelmilel Türk Folkloru Kongresi Üzerine
Ali TÜRKMENOĞLU

11 — Bundinli Hamza Bey Türküsü
Mehmet TAŞDIKEN

12 — Hörgüçlü
M. Ali TAŞÇI

13 — Oyalı Nakışlarda Tutkular
Yetkin DİLEK

14 — Hazır Ol Cenge...
Hasan ERDEN

ZAFER TOPLUMUNDAN BUGÜNE...

Kıymetli Pınar okuyucusu,

Bir zafer ayına daha ulaştık. Ağustos ayı, Türk milletinin baharda başlayan akınlarının zaferle armağanlandığı günleri içerisinde topluyor. Türk milletinin zaferlerini bir tek ay içerisinde temerküz etmiş zannetmek hatalıdır. Türk milleti, tarihinin belli dönemlerinde öyle bir hayat yaşamıştır ki, hergün teneffüs ettiği hava burcu burcu zafer kokmuştur. Belki onun için zafer günleri, törenlerle kutlanmak yerine yeni zafer atılımlarının hesapları yapılmıştır. İnsan, nasıl içinde yaşadığı havanın farkında olmazsa, Türk milleti de zafer havasını yudumlamış, onları kutlamak aklına gelmemiştir. Türk toplumunun tarihinin belli dönemleri «zafer toplumu» deyimiyle adlandırılsa yeridir.

Bir toplumun dış dünyaya ve etrafını çevreleyen maddi şartlara karşı zafer kazanması ancak belli şartların oluşmasıyla mümkündür. Her millet, biyolojik varlığının yanında, belli bir kültür bütünleşmesidir de. Tarihin hiçbir döneminde, ne canlı organizmalar arasındaki yaşama kavgası durmuş, ne humanist birtakım hayali tasarılar gerçekleşmiştir. Canlı mahlûk yememeye yemin etmiş olanların varlığı dalma azınlıkta kalmış, insanoğlu ve canlı varlıkların kimi kimini yoketmek suretiyle biyolojik varlığını devam ettirmiştir. Yılan, beslenmek için kurbağaları yemek zorundadır veya bir başka hayvanı... Bir başka hayvan da, varlığını devam ettirmek için yılanın hayatına son vermek ihtiyacını hissedebilir.

İnsan da, biyolojik varlığını sürdürebilmenin imkânlarını, kendi dışındaki varlıklara karşı bazı tedbirler alarak bulabilmektedir. Hayatını korumak için hasta olmamaya, hasta olmamak için de, küçük birer canlı olan mikropları imha etmeye muhtaçtır. Mikroplarda yaşamak için insan bünyesinde yerleşmeye ihtiyaç duyarlar. İnsanın düşmanı, yalnız mikroplar değildir şüphesiz. Daha değişik maddi şart-

lar da, insan varlığına karşı tehlikeler hasıl edebilir ve insanoğlu, maddî varlığını bunlara karşı da korumalıdır. İnsan, biyolojik varlığını korumak için bizzat insanla kavga halinde bulunabilir. Bazan, kendi hemcinsini yokedebilir de.

İnsanın hayat kavgasında yalnızca biyolojik etkenler rol oynamazlar. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak, ruha da sahiptir ve bu, gerçek mahiyeti insanlarca bilinmeyen varlık, insanoğlunun mücadelelerine yeni boyutlar kazandırır. İnsanın mücadeleleri, ruha bağlı olarak, ideolojik karakterler kazanır. Hatta öyle olur ki, insanın maddi kavgaları da, ideolojik değerleri şartlanır. İnsan, insanla kavgasında bazı sınırlarla kendisini tahdit eder, ideolojik değerlerinin tesbit ettiği hedefler için yeni kavgalara girişir. Kavga, insanın maddî ve moral varlığının bir parçası, hatta devamının vazgeçilmez şartıdır. Kavgayı göze almayan ve kavga için yeterli imkân hazırlamayan insan ezilmeye ve kaderse hayattan uzaklaşmaya mecburdur.

İnsanların, millet haline gelişleri, yaşama kavgasının yeni şartlar altında devam etmesinden başka bir şey değildir. Millet oluş, kavganın boyutlarını büyütür; millet fertleri arasındaki mücadeleyi asgariye indirirken, başka milletlerle olan mücadelenin azamî ölçülerde devamına imkân hazırlar. Kişi planındaki maddî ve moral değerler millet sferinde sosyo-ekonomik-politik ve kültürel bir sistem haline gelmiştir. Verilecek kavgaya bu sistemin hedefleri yön verecektir.

Sistemlerin çekirdeği olan ideolojilerin inhisarcı oluşu, milletlerin karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Her toplum, kendi sosyal sistemini sürdürmek, onun başkaları tarafından da uygulanır hale gelmesini temin etmek ister. Bu istek, toplumlararası kavgalara sebep olur. Bunun adı savaştır. İnsanlar, ya kendi varlık ve sistemlerini savunmak için ya da başkalarına kabul ettirmek için savaşırlar. Savaşı yoketmek için yapılan bütün teklifler birer fantazi olmaktan ileri gidememişlerdir. Toplumlararası barış, farklı idealların varlığı devam ettiği müddetçe, bir hayal olarak kalmış veya, geçici olmuştur. Toplumlar, geçici barış dönemlerinde güç biriktirmişler, hâkimiyetin şartlarını hazırlamışlardır.

Zafer nasıl bir toplumsal olaydır? Zafer, bir toplumun hangi şartlarında tahakkuk eder? Muzaffer toplumla, münhezim toplum (hezimete uğramış toplum) arasındaki fark hangi alanlarda kendini gösterir? Zaferin teorik şartı nedir toplumlar için?

Toplumların zafer ve hezimet dönemleri incelendiğinde kalın çizgilerle belirtilebilecek bazı özellikler yakalanabilir. Herşeyden önce iç bütünleşmesini tamamlamayan toplumların, dışa karşı zaferler kazanamadığı bir gerçektir. Bu, şuna benzer: Nasıl biyolojik bakımdan güçsüz insanlar mikropların saldırıları karşısında kısa zamanda güçsüz düşer, hastalanırlarsa, iç bütünleşmesini tamamlayamayan toplumlar da, dış tehlikelerin tahakkümüne karşı duramazlar. Çökerler.

İnsanları arasında sürekli kavga bulunan milletlerin tarih sahnesindeki rolleri kısa sürmektedir. Aksine, iç bütünleşmesini tamamlayan toplumlar dışa açılmakta, dış toplumlarla münasebetlerinde hâkim güç olmaktadırlar. Tarih içinde Türk milletinin zafer ve çözülme dönemleri arasındaki farkı incelemek bunu gösterece-

ği gibi; bugün muzaffer ve bağımlı toplumların sosyal durumlarının incelenmesi de bunu gösterir.

Türk milletinin zafer çağları, sosyal sisteminin en güçlü olduğu çağlardır. İç bütünleşme, dış darbelerin sızmasına imkân vermeyecek kadar sağlamdır. Toplum kesimlerini birbirine bağlayan idealler diri, toplumu teşkilâtlayan müesseselerin temelleri yıkılmazdır. Toplum, içerde öylesine güçlüdür ve medeniyet tırmanması içindedir ki, kabına sığmasına imkân görmemekte, bütün dünyanın, kendisinin o an yaşadığı sevinci yaşamasını istemektedir. Bütün cihana hâkim olma idealinin bayraklaştığı dönemdir bu çağlar.. O toplumun lideri, «bu dünya iki adama çok» diyebilmektedir bunun için. Bunu derken, toplumunun düşüncesine tercümanlık ettiğinin kesin inancı içindedir. İslâm öncesi Türk topluluklarını alınız; hepsinde, zaferin şartlarının aynı sosyal bütünlenme olduğunu göreceksiniz. Zafer döneminin sonunu ise, sosyal bir tükeniş değil; toplumun iç ve dış darbelerle çözülmesi getirmektedir. Toplum iç bütünlüğünü kaybetmekte, ideallerine bağlılığındaki dirilik yaşama heyecanından mahrum hale gelmektedir. Toplum yaşarken ölmektedir ve başka bir toplumun hâkimiyeti bu canlı ölümden sonra ortaya çıkmaktadır.

Türk milletinin çözülüş çığırında kazandığı zaferlere bakıldığında, bir Çanakkale, bir Millî Mücadele ve son olarak bir Kıbrıs zaferi, millet olarak bütünlenişin, bir ideal etrafında kenetlenişin meyvesidir. Millî Mücadele günlerinde, toplum katları arasında, marksistlerin arzu ettiği tarzda bir sınıf kavgası bahis konusu olsaydı, bugün vatanımız düşman çizmeleri altında çiğnenmekten kurtulamayacaktı. Kıbrıs olayları esnasında, Türk milletindeki millet olma heyecanını hepimiz hatırlarız. Çünkü içimizde yaşadık o heyecanı. Zafer, iç bütünlenişin dışa doğru uzanmasıdır diye tarif edilebilir. Millet olma şuurunun, toplumun bütün sosyal kesimlerini kavraması, içinde eritmesi ve yeni bir bütün halinde, dış toplumlarla karşı karşıya getirmesinin sonucudur.

Milletimizin düşmanlarının tahrik ettiği hızlı bir çözülme akışı ile, zafer toplumu olunamaz. Ülkemizin yeminli düşmanı olan toplumlar ve onların içimizdeki uyduları, Kıbrıs zaferimiz esnasındaki bütünlenmeyi «sınıf savaşı», «menfaat vuruşması» ile dinamitlemek için olanca gayretlerini sarfetmişlerdir. Türkiyemizin bugünkü haliyle Kıbrıs zaferimiz esnasındaki sosyal yapısı arasındaki fark, çok açık biçimde görülebilir. O günlerde omuz omuza veren fertler, bugün birbirine pusu kurmakla meşguldürler.

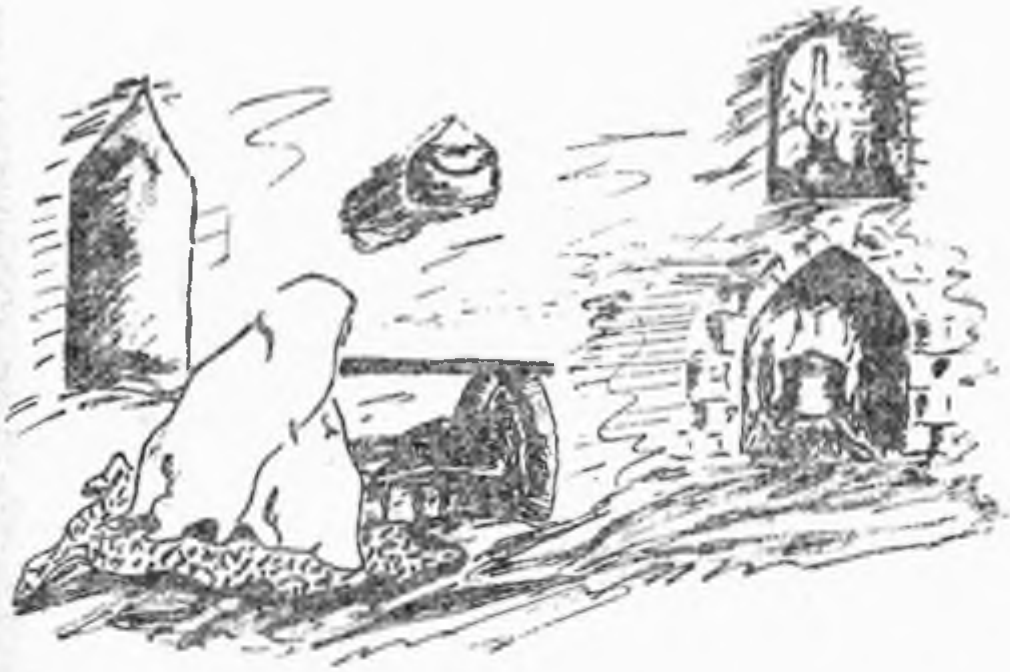
Zaferlerimizi anlamalıyız. İçimizde yepyeni heyecan tohumları yeşertmek için. Zafer toplumu olmanın imkânlarını hazırlamak için.. Zaferlerimiz kutlu olsun. Mübarek şehitlerimizin aziz hatıraları yolumuzu aydınlatsın...

Kıymetli Pınar okuyucusu, Büyük Hikâye Yarışmamıza katılma süresi, bu ayın onbeşinde (Ağustos) sona eriyor. Hikâye yazarı arkadaşlarımızın, en geç bu ayın 15'ine kadar hikâyelerini elimize ulaştırmaları gerekmektedir. Dileriz ki, Eylül sayımızda sonuçları açıklama imkânını elde edelim. Sonucun Türk sanat hayatı için hayırlı olması en büyük temennimiz.

Pınar'dan selâm ve sevgiler.

Desen : Hasan KARAL

GENÇLİK

M. Akif AK

Genç kişi, büyükçe bir servete birden kavuşuveren mirasçıya benzer. Nereye harcaması gerektiğini bilmediği zengin hazineler arasında buluvermiştir kendini. Kazançta herhangi bir emeği bulunmadığından harcarken rahattır, serbesttir, keyfîdir, cömerttir, sorumsuzdur. Bu, cebindeki para için olduğu kadar, zekâsı, kabiliyetleri, sahip olduğu bütün bedenî - ruhî - hissî imkânları için de böyledir. Henüz zincirlenememiş coşkun bir enerji yükü ve olgunlaşmamış irade. Fırtınalı, heyecanlarla dolu gençlik dönemi; bu olumlu ve olumsuz iki zıtlığın inişli - çıkışlı, renkli bileşimi...

Gençlik çağı; insanın, kendisinin farkına varmaya başladığı zaman... Yaratılışta mevcut cevherlerin, şiddetli zonklamalar halinde varlıklarını belli etmeleri. Tabiatın, hayatın dev problemlerinin, zorlu bilmecelerinin hakkından gelmeye namzet harika yaratılışta bir mekanizma; beyin gücü, zekc. Saf zekc, muhakeme ile beslenerek şuur haline gelmekte ve çevresini çözmeye, yorumlamaya çabalamaktadır. Bir bedende, birçok âdemoğlunun üremesine vasıta olabilecek enerji; cinsî kudret... Sonra maddî doyumların ötelerinde var olan, ölümden önceki ve sonraki hayata anlam veren, yorum geti-

ren, insan ölçülerinin tam anlamıyla erişemeyeceği kavramlar, değerler... yahut bunları taşıyacak mekân. Meşhur, fakat izafi tanımlamaya göre kalp. Kısacası insanın asıl yanı, kendini verme ve inanma ihtiyacı. Fani ihtiraslardan ebediyete doğru soylu bir yücelme tutkusuyla maddî varlıklardan vazgeçme, kurtulma, feda olma arzusu. Gence içinden bakışın basit ifadeleri son söylediklerimiz. İnsanın bütünleşmesinde en az doğuştan var olan objektif varlıklar kadar önemli sübjektif gerçekler.

Gençlik çağı, insanın sadece kendinin değil, çevresinin de farkına varmaya başlama zamanıdır. Varlığını kuşatan coğrafî, maddî ve beşerî çevre. Vatanı, şehiri - köyü, ailesi, okulu ve nihayet toplumu. Hayatına derinden etkiler yapacak olan sosyal, ekonomik muhit. Politik, ekonomik, kültürel ünitelerin, müesseselerin, grupların oluşturduğu ortam. İnsanın dışının olduğu kadar, iç dünyasının da şekillenmesine doğrudan müdahale edebilen dış şartlardır bu saydıklarımız. Genç kişi ise, kapılarında, garsonlarının herkesi buyur ettikleri bir lokantacılar çarşısından geçmekte olan aç insandır. Eğer ülke her çeşit, zararlı - zararsız gıdanın girdiği bir açık pazar halinde ise, böyle bir ülkede genç kuşaklar kurucu da, yıkıcı da olabilir.

O halde gençlik, insanın hayatında bir çeşit doğum olayıdır diyebiliriz. İlk defa bir ananın kucağına doğan birbuçuk - iki kilogram civarındaki küçük cisim, gençlik zamanında, varlığının farkına varmış olarak toplumun kucağına doğmaktadır. Sosyalleşmektedir yani. Doğuştan itibaren insan zaten yalnızca kendinin olan bir varlık değildir. Çocuk iken ailesi aracılığı ile, büyüyünce doğrudan bir toplumun malıdır o. Toplumuyla birlikte de Yaratıcının.

Buraya gelmişken insana bakışımızı belirleyen bazı esaslar üzerinde kısaca duralım. Sosyalist, nasyonal sosyalist veya liberal doktrinlerin insan anlayışlarının ilim dışı ve tutarsız oldukları, insan bünyesi ile uzlaşmadıkları ortadadır. İnsan sonsuz hür, bağımsız bir yaratık olmadığı gibi, bir makinenin dişlisi derecesinde toplumun otomatı da değil. İnsan sosyal, maddî, manevî, ruhî, fikri bir sentez bizce. Sadece bu kadar da değil. İnsan elbette sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yeterince açıklayabilecekleri basitlikte değildir. İnsan kendine, ailesine, toplumuna karşı sorumlu olduğu kadar, ezelî ve ebedî sahibine karşı da sorumludur. Yoksa maddi ve beşerî üretim sürecinde bir küçük alet değildir.

Konuya dönelim. Gençlik zamanı, insanın bir çevre içinde fert olarak kendinin farkına varması çağıdır dedik. Belli bir yere kadar hamilerinin elinden tutarak gelen çocuk, gençlik dönemi ile tek başına yürümeye başlar. Yavrularına yüzme öğreten su hayvanlarının, daha sonra onları yardımcısız yüzmeye terkedişleri gibi.

Görülüyor ki gençlik, bir geçiş devresidir. Ve her geçiş devresi olaylarını topluca içine alacak bir kavram ile yakından ilgilidir. Bunalımdır bu kavram. Gençlik ve bunalım. Doğum ve ölüm geçitlerindeki acılar gibi. İlk benzetmemize burada yeniden dönebiliriz. Genç, toy iradesine zengin hazineler emanet edilmiş kimsedir. O bu hazineleri bazen sergerde bir mirasyedi gibi bir çırpıda bitirir ve hayat yolunda bomboş, hayalleri kırık, küskün ve bezgin bir şekilde yürümeye devam eder. Yahut bir idare edici olmadan hiç bir şey yapamayanlar gibi varlığını açıkgözlere kaptırır. Veya iyi bir eğitim ile gencin coşkun enerjisi, kabiliyetleri kendinin ve toplumunun geleceğini kuracak, yönetecek tarzda faydalı hale getirilir. İyi bir eğitim en azından aklın, duyguların, ruhun ve bedenin bir koordinasyon içinde birlikte eğitilmelerini hedef alan eğitimdir.

BAĞIMSIZLIK - ISYAN VE GENÇ

Aslında gençlik toplum içinde ne siyasî, ilmî, askerî denge unsuru, ne de bir iktidar alternatifidir. Bir güçtür ama. Bu güç, henüz kullanılmak üzere olan dipdiri bir enerjiden ve gençlerin birtakım zaruretler gereği kitle halinde bulunuşlarından doğuyor. İnkılâplar, ihtilâller hedeflerine giderken ilk defa gençlerle meşgul oldular. İnsanlık dışı emellerine tez elden ulaşmak isteyenler enerjilerinin fazlalığı ve coşkunluğu ölçüsünde ters orantılı olarak, iradeleri zayıf olan gençleri, çirkince ve insafsızca kullandılar ve hâlâ da kullanmaya devam ediyorlar. Ve gençlik bağımsızlık demektir, isyan, anarşi demektir diyorlar bu zadegânlar. Devrilmiş, çökmüş körpe umutlar üstüne zulüm sarayları, kâşâneler kuruyorlar.

Öte yandan, topluma, insana aydınlık bir gelecek müjdeleyen, insanî, ulvî ideallerin sönmez ışığını ulaştırmak isteyenler de gençlere uzandılar. Ama şefkat, merhamet sunan bir kurtarıcı el olarak... Gözbebekleri gibi koruduları onları, bir bahçıvan gibi titizlikle eğittiler, yetiştirdiler. Söylenir ki İslâm Peygamberinin etrafındaki değer biçilmez kadronun yaş ortalaması yirmibeşin üstünde değilmiş.

Bir toplumun sıhhat halinin devamı için büyük bir dikkat ve itina ile genç kuşaklar üzerinde durulması gerektiğini ayrıca izaha gerek yok. Fakat hasta toplumlar, bir başka deyişle radikal bir değişime ve tamire muhtaç toplumların gençleri sıhhat dönemi gençlerinden ayrı bir durum arzederler şüphesiz. Toplumun yarını olmak isteyen organizasyonlar arasında paylaşılamayan öncü kitledir gençler.

Son iki yüz yılın siyasî bir moda halini almış ihtilâllerinin, ayaklanmalarının ve anarşi olaylarının bir tanesi yoktur ki en aktif gücü ve bel kemiğini gençler teşkil etmiş olmasın. Bizde de Osmanlı Devleti'nin çöküntüyü haber veren çatlamaları esnasında yapılan ayaklanmalarda gençler ön safta oldu.

Birtakım cazip sloganlarla, toplum dinamizmi içinde henüz önemli bir görev yüklenmedikleri için sorumsuz olan gençler bayağı metodlarla istismar edilirlerken, gerçekler çok sonraları öğrenilecek, belki de hiç öğrenilmeyecek şekilde hasıraltı edilecektir. Gençler en saf duygularla gözü kapalı teslim olurlarken, politikacılar çıldırtıcı bir ihtiras içinde, akan kanlardan zevk duyarlar. En sudan meselelerden bir hadise çıkarmak için gençler, sıradan bir malzeme gibi harcanıp giderler bu arada.

Gençliğin isyan çağı olduğunu söyleyenler kasıtlı olsalar bile büsbütün yanlış değiller. Başka bir ifadeyle gençlerde kötü niyetlerini dayayacakları birtakım temeller bulabiliyorlar. Şimdi bunun izahına geçelim.

GENÇLİK VE DEĞİŞİM

Hangi yanından bakılacak olursa olsun, normal insan yaşı süresi içinde gençlik zamanı, hızlı bir değişimin, hareket halinin, canlılığın kesif olduğu zamandır. Bu değişmenin hem psikolojik - maddî - hissî, hem de sosyal temellerine işaret edebiliriz. Zaten bu ferdî ve toplumsal kesişme ve bileşimdir ki gençliği ve gençlik çevresinde olup bitenleri her devrin en aktüel olayı haline getirmektedir.

Eğer toplumun tabiî değişme süreçlerini bir kabuk değiştirme olarak kabul edersek, gençlik kesimi, bu konuda yapılabilecek tahlil ve yorumların asıl alanı olur. Gençlik dün ile geleceğin kavuşma sınırıdır, geçit mevkiidir, ve her geçit mahallinde olduğu gibi yoğun bir kaynaşma, sürtüşme vardır burada. Durgun akan bir ırmağın engebeli yerlere gelince coşması gibi.

Gençlik, dünün hesaba çekilmesi, yarın için de yeni hesaplar yapılmasıdır. Hatalı bir geçmiş devralan gençlerden bir reddi miras olayı vaki olursa, bu normaldir. Geleceği kurarken

Bir Çağ Doruklarında

Necati AYKAN

Bilir misin bugün başka bir hal var
Ufuklara bayram rengi büründü
Güldü şimdi o bekleşen nazarlar
Müjde yüklü kafileler göründü.

Kayıp nedir böyle kavga işinde
Bir ölünün son kokuyor leşinde
Karanlıklar gerilerken peşinde
Adım adım istikbale yüründü.

Bir güzellik tatlı lisan dilere
Şimdi bahar geldi gonca güllere
Yol göründü zincirlenmiş ellere
Kopan zincir bir imanla süründü.

Şehitler de zafer dualarında
Tuğlar coştu dünya semalarında
Dalga dalga bir çağ doruklarında
Ve peşinden milyonlarla yüründü.

geçmişi yargılamak zaruridir bir bakıma. Bu yargı görevini ise objektif olmak bakımından geçmişin temsilcileri değil, geleceğin sahipleri yapar. Geçenler değil, geleceğe yönelik olanlar. Tenkidin gençlerde hastalık derecesine varan bir biçime dönüşmesinin sebebi de bu olsa gerek. Ama bu tenkit, nesiller arasında kapatılmaz bir boşluğun teşekkülüne ve kopukluğa sebep olacaksa normal bir olay, tam zıddı anormallikler doğuracak demektir. Reddi miras, toptan inkâra, farklılaşmanın, temel tezada dönüştürüldüğü ortamda dünün adil yargılanması mümkün olmaz ve hiç bir müsbet sonucu bulunmayan anarşi meydana gelmiş olur.

Bir tarafta gençliğin mutlaka boşaltılması gerekli, her an taşmaya hazır enerjisi... Genç, her bakımdan, çeşitli değişim olaylarının ilk elemanıdır. En basiti, genci evlendirmek isteyen ebeveyn, ondan tabii sosyal değişim içinde bir görev ifasını beklemektedir. Öte yanda dünün diri, yahut tortu halinde devralınan mirasları ve toplumun geleceğe durmadan devam eden yürüyüşü. Bir başka tarafta ise topluma yön verme çabası içinde iç ve dış şartlar ve engellerle kavga eden organizasyonlar, sosyal gruplar. Bu kavganın öncüleri her grupta gençlerdir mutlaka.

Milletler, her genç kuşakla yeniden gençleşir, kendilerini yeniler ve ölen, yıpranan fertlerin, teşkilâtların hayatlarıyla bağımlı olmayarak yaşamalarına devam ederler. Böyle olunca bir toplumun yaşama gücünün fazlalığı veya tükenmişliğini gençlerine bakarak anlayabiliriz demektir.

Kâinat ve hayatın bir sonraki öncekinden farklı safhalarla durmadan yürüyen değişme kanununa toplumlar da uymak zorundalar. Yaşını doldurmuş ve toplum ile birlikte belli bir safhaya gelmiş kimselerden, doğan yeni şartlara göre kendilerini yenilemeleri beklenemez. Dehalar için istisnası olan normalüstü bir durumdur bu. Onlar görevlerini ister istemez sonraki kuşaklara bırakacaklar. Yaşlılar zarurî ve münasip zamanda yerlerini onlara emanet etmiyorlarsa toplum dinamizminin sakat işlediğinin delilidir bu. Bu takdirde genç - ihtiyar farklılaşması tezada dönüşmüş ve ihtiyarlarda inat, saplantı, gençlerde inkâr ve isyan psikolojisi meydana gelmiştir.

Geçiş dönemi toplumlarında bu ruh halleri kesinlikle bulunur. Genç nesilde başlayan ve sonuç alan bir inkılâp hareketi zamanın da yardımıyla olgunlaşır ve toplumu yenibaştan düzenleyerek bu duruma son verir. Veya toplum tarih olur.

GENCİN ARAYIŞI

Cocuk, suçundan sorumlu tutulmaz: Hukuk sistemleri, çocukların işlediği suçlara verilecek cezayı ya çok hafifletmişler, ya da tamamen cezasız bırakmışlardır. Allah da insanın görevlerini yerine getirmesi için bir yaş sınırı koymuştur. Veya bazı şartların gerçekleşmesine bağlı bir sınırdır bu ama, yaşla alâkalıdır tabiî olarak. Bir an gelir çocuk, birçok alacaklı ile çevrilmiş bir borçlu durumuna düşüverir. Aile, toplum, devlet, din, hukuk kaideleri genç kişiyi kuşatmıştır bu andan sonra. Askerlik, vergi, ibadet, evlilik gibi sayısız hizmet... Kişi yalnızca kendinin değildir, bir tek ailenin ferdi olmaktan öte bir anlam kazanmıştır. Sosyalleşmiştir kısacası.

Görevler yapılabileceğine kanaat getirildiği bir anda yüklendiği fakat buna karşı genç tecrübesiz olduğu için bir sıkıntı ve arayış dönemi kaçınılmazdır. Gencin kısa sürecek olan bu devresi son derece realist, millî ve müsamahalı bir eğitimle değerlendirilmezse, her oltanın yemine koşacak açlıkta olan gencin durumu feci bir hal alır. Zira bünyede kuvvetli kıpırdanmalar halinde varlıklarını duyuran enerji merkezleri bir zaman daha çocukluktaki olduğu şekliyle sorumsuz kullanılmalara konu olabilir. Üstelik iman ile şeytan aynı anlarda yer etmiştir gencin maddî ve ruhî bünyesine. Bu muazzam zıtlığı dengeleyecek bir irade ise yeni yeni oluşmaktadır.

İşte burada genci başka iradeler yakalar. Eğer toplum sağlıklı bir iradeye sahipse (Mükemmel işleyen bir devleti varsa) gencin eğitimi başka ellere bırakılmaz. Aksi halde genç, gücünün tazeliği sebebiyle hem kendine, hem de milletine zarar verebilecek tarzda istismar edilebilir.

Yazımızı toparlayacak birkaç cümleden sonra, son sözlerimizi söyleyebiliriz.

Gençlik toplumdaki çeşitli değişim olaylarının ilk elemanı durumundadır. Genç kişi enerjisinin fazlalığı ile iradesinin zayıflığı arasındaki nisbetsizliğin bunalımını yaşar. Bunalımlı toplumlarda genç kuşakların arayışı çılgınlık seviyesindedir. Aynı toplumlarda eli oltalı sayısız tehlikeli avcı kol gezer. Fakat genç, toplumunu kurtaracak, yönetecek bilgi ve iradeye muhtaç bulunmaktadır ve katiyen yalnız başına kazanamaz bunları.

Gençlere kendi başlarına bir yol bulmalarını öğütleyenler de onları istismar edenler gibi, körpe umutlara karanlık gelecekler hazırlıyorlar demektir. Genç, zekâsını, ruhunu, yüreğini ve duygularını doyuracak bir atmosfere, çölde vahaya koşar gibi koşmalıdır. Eğer böyle bir koşu başlamışsa zaten onu durduracak kimse de bulunamaz.

Şiirimizde, ince duyguları ve güçlü ifadesiyle isminden bahsettiren Bahattin Karakoç Bey, Pınar'a, bizi çok mütehassis eden bir mektupla iki şiirlerini göndermişlerdir. Dergimiz için kullandıkları hayırhah ifadelere teşekkür eder, yeni eserlerini beklerken çalışmalarında başarılar dileriz. Pınar okuyucusuna Karakoç'un bir şiirini takdim ediyoruz.

PINAR

IŞIKLI UMUT

Bahattin KARAKOÇ

Kaldığı yerden öte araçların;
Hayatına katık sensin açların.

Kanat - kirpik gökte kuyu kazarken,
Dalgaları aşıyor kulaçların.

Ay göbeleği yırtar karanlığı,
Yağmuru sen olursun kıraçların.

Meyvaları şarkı notalarıdır,
Düşuykuda sevişen ağaçların.

Göz ucuyla kendirini kesersin,
Gürültüde kaybolmuş hallaçların.

Düğünde, seyranda, evde, dışarda;
Sen, dirilen düşüsün dalaçların.

Sabah çeliğine ak su verirsin,
Öttüğü mevsimlerde turaçların.

Gamzelim, sen şifasın tüm evrene;
Soluğu kesilince ilâçların...

Desen : Hasan KARAL

Desen : Hasan KARAL

Kubbe Altından Köprüaltına...

M. Nuri DOĞAN

İnsanımız çileli, insanımız ıstıraplı. Asırların, yılların biriktirdiği buhranlar; yiğit, asil milletimizin bahtını karartmış. Gün aydınlığına, mutluluğa, huzura alışkın toplumumuzun yıllardır yüzü gülmüyor.

Bir kâbus muydu hayat ufuklarımıza çöken?

Bir kasırga mıydı ışığımızı söndüren?

Bir sam yeli mi geçti bağımızdan, bahçemizden?

Büyülendik mi yoksa bir hain nefesle?

İnsanımız çileli, insanımız ıstıraplı. Asırlarca serhat boylarından zafer müjdeleri getiren rüzgâr, şimdi katar katar hüzün taşıyor.

Cihana mutlu bir hayatın muştusunu ulaştıran kartallarımız ufuklarımızda bir bir kayboldu. Şahin yuvalarımız yarasalara tünek oldu. İnsanlığa kurtuluşu güneş şavkı kılıçlarla sunan, çifte yürekli, çelik bilekli koç yiğitlerimiz şimdi sadece serhat türkülerimizde isimleriyle yaşayan birer tatlı hatıra oldular.

İnsanlığın tek kurtuluş orijini olan düşüncenin çağlar boyu hayat planında yorumlayıcısı olmuş öz medeniyetimiz, bugün sadece müzelerde yaşayan bir tarih...

Sonsuzluk sevdalısı gönüllerimiz buruk buruk.

Büyük gerçeğin ışığında parıldayan gözlerimiz yaş yaş.

Ebedî mutluluğun heyecanıyla çarpan yüreğimiz, yok oluşun batağında darahıyor... darahıyor.

Asırlarca çil çil kubbelerin altında devlet yönetmiş insanımız. bu gün köprüaltılarında çile dolduruyor.

Evet. Kubbealtından köprüaltına insanımızın düşüşü...

Korkunç bir düşüş.

Bir düşüş ki kıyamet kopuşuna eş

Bir düşüş ki yerin yarılışına eş

Bir dkşüş ki gök kubbenin çöküşüne eş.

KÜLTÜRLER VE MİLLETLER

Milletler kendilerine vücut veren orijinal kültürleri ile düşünülebiliyorlar. Kültürler, milletlerin varlıklarının en baş sebebi.

Milletler kendi kültürlerinde yaşamak, gelişmek ve serpilmek imkânına sahip... Kendi sebebi hikmeti olan kültürel yapının dışındaki bir ortam, milletlerin mezarı oluyor. Yani Kutup Ayısını Nil Nehri'nde, bir Timsahı da Kuzey Buz Denizi'nde yaşatmak ne kadar imkânsızsa, milletlerin de kendi kültür ve medeniyetlerinin spesifik kalıplarının dışında var olmasını beklemek o kadar imkânsız. Milletler birer (sosyal) organizma olarak düşünüldüğünde tek gerçek bu.

Kültürler hayatı kucaklamaya başladıkları zaman, toplum yapısı içinde bir takım müesseseler teşekkül ediyor. Bu müesseseler kültürlerin yaşanan bir olay haline geldiğini gösteriyor. Kalplerde, ruhlarda, şuur altında var olan kültürel değerlerin sosyal plâna çıkması, ete kemiğe bürünmesi...

Müesseseler bir bakıma kültürel değerlerin ve temel ideallerin var oluş teminatı, hayat sahası oluyor. Köklü ve diri müesselerin koruyuculuğundan mahrum olan kültür ve medeniyetlerin uzun dönemde yaşaması imkân dışı.

En büyük müessese devlet. Bir kültürel fenomen olan devlet; milletlerin ve millî ideallerin varlığının tek teminatı... O halde milletlerin ve kültürlerin yaşaması ancak devletlerin kuruculuğu, koruyuculuğu ve yaşatıcılığı ile mümkün oluyor. Kültürel değerlerin, temel ideallerin hayatı organize edişi, cemiyette müesseseler halinde yaşama garantisine kavuşması ve nihayet fertte şahsiyet ve karakter halini alışı, ancak devletin üstün ve kararlı müdahalesi ile gerçekleşiyor.

Bizim tarihimizde kültür, devlet ve millet arasındaki münasebetler zaman zaman bir saat ahengine ulaşmıştır. Bizzat devletin fonksiyonu; millî kültürü, millî şahsiyet tipini ve sosyal karakteri korumak ve geliştirmektir. Eğitimden ekonomiye, askerlikten sosyal ilişkilere kadar hayat organize edilmiş ve daima yaşama gücüne sahip köklü müesseseler ihdas edilmiştir. Devletin kontrol ve murakabesinden uzak en ufak bir şey kalmamıştır. Bu sebepten millî kültürümüz, millî şahsiyet tipimiz daima yaşamış, gelişmiş ve büyük medeniyetimiz işte bu temeller üzerinde yükselmiştir.

KUBBELER KUBBELER

Devletlerimize başkentlik yapmış şehirlerimizi gezerken, ilk gözümüze çarpan kubbelerdir. Her köşede, her yol ağzında bir kubbe. İstanbul, Bursa, Edirne, Konya âdeta birer kubbeler şehridir. Cami kubbeleri, vakıflar, çeşmeler, han, hamam ve medrese kubbeleri iç içedir buralarda.

Kubbeler, bir bakıma büyük devletlerimizin sosyal fonksiyonlarını hatırlatırlar: Himayecilik, koruyuculuk, toplayıcılık.

Batı'nın; insanı taş duvarlar arasında sıkışmaya, keskin geometrik şekillerin bir parçası olmaya davet eden ışıksız, loş katedrallerine karşı, insanımızı birbiriyle kaynaştıran, toparlayıcı, ebedî kurtuluşa davet edici, himaye edici, ışıl ışıl, ferah kubbe altları. Yaşatan, diriltен, son-

suzlaştıran kubbealtları. Cemiyeti kuru bir kalabalık olmaktan kurtarıp, şahsiyetli, dinamik bir millet yapan kubbealtları... Yücelten kubbealtları.., Sıcak kubbealtları. İnsanı gerçeğe davet eden, toplumu dış ve iç tehlikelere karşı bitmez tükenmez bir enerji ile dolduran kubbealtları. Sosyal hayatın şemsiyeleri kubbealtları.

İşte insanımız asırlarca bu kubbe altlarını doldurmuş taşırmış ve kubbealtlarında devlet kurmuş, devlet yönetmiştir. Tarihi zaferlerimiz, üzüntülerimiz, sevinçlerimiz bayraklarımız hep bu kubbealtlarında beraberce yaşanmıştır. Kubbealtları âdetâ büyük milletimize nihaî idealerine varışta otağ olmuştur.

VE KÖPRÜALTLARI

Bugün, uzun ve bıktırıcı bir saldırının kurbanıdır insanımız. Asırlarca en gaddar, en acımasız ve en soysuz bir şekilde yürütülen topyekün harp milî toplum yapımızı tahrip etmiş, büyük medeniyetimizin gelişme dinamiğini dondurmuş, yerli kültürümüzü hayat plânından uzaklaştırmış ve devletimizin gücünü darbelemiştir. Asırlarca bize hayat veren köklü müesseseler önce fonksiyonlarından uzaklaştırılmış, sonra da yok oluşa terk edilmişlerdir. Millî müesseselerin yıkılışı, toplum iç dinamiğimizin sakatlanmasını doğurmuştur. Millî kültürümüze hayattan yavaş yavaş el çektirilmiş, tarihî birikimimiz kitapların tozlu sayfalarında ve müzelerde donmaya bırakılmıştır. Ardından gelsin dejenerasyon, gelsin kopyacılık, gelsin yabancı hayranlığı, gelsin kendimizi inkâr. Hattâ o kadar ki; bir kısım aydın için, kendimizden olan ne varsa sonsuz bir nefretle inkâr ve kaçış, yabancıdan gelen ne varsa tereddütsüz kabul ve hayranlık.

Bu durum sosyal ve ekonomik hayatta acı sonuçlarını doğuracaktı ve doğurdu. Düşünce ve kültür olarak yabancıya (Özellikle Batı) bağımlılık, ardından sosyal ve ekonomik bağımlılığı getirdi. Toplum yapımıza ekonomimize insanımıza yeni bir şekil verildi. Tabiî ki yabancının istediği bir şekil... Kendi varlığımızın devamı için mutlaka gerekli olan kaynaklar kurutuldu. Muhteşem binamızın temelleri yerle bir edildi.

Buna bağlı olarak tarihî insan tipimiz ve millî davranış stilimiz efsanelere karıştı. İnsancıl, diğergâm, yardım sever, şahsiyetli, yüce ruhlu, cömert ve kahraman insanımızın yerini yavaş yavaş benlik, maddeci, zayıf iradeli insan tipi almaya başladı.

Tarihî teşkilâtlanmasının canlılığından mahrum hale gelen milletimiz, devlet üzerindeki otoritesini kaybetti. Devlet ağır ağır, ideolojik ve ekonomik olarak milletten kopmuş hakim azınlığımızın baskı aracı halini aldı.

Devleti idare eden aydınla millet arasındaki farklılık, acılı bir tezada dönüştü. Nihayet toplumumuz her türlü sömürüye açık, kültürü devamlı yozlaştırılan, en iğrenç emperyalist saldırıların kurbanı bir toplum halini aldı.

Artık insanımız sahipsizdi. Koruyucusuzdu. Kendi öz müesseseleri kültürünün yozlaştırılmasında bir silâh olarak kullanılıyor, içinden kopup gelen aydını, var oluşa giden yolda uzattığı eli tutmuyordu. İnancımız devamlı darbeleniyor, tarihimiz horlanıyor, kültürümüzün can damarları koparılıyor, soframızdaki ekmeğimiz çalınıyor, millî servetimiz azgınların midelerini şişiriyordu.

Kendi müesseselerinin koruyucu kanatları altından, kubbealtlarındaki şerefli mevkiinden koparılan insanımıza yeni sığınaklar gösterildi.: Dejenere yuvaları, meyhaneler, batakhaneler, barlar, pavyonlar, esrar tekkeleri ve nihayet köprüaltları.

Bugün pis, rezil, sefil köprüaltlarında, perişan bir şekilde çile dolduranlar, insanımızın büyük düşüşünün ne acıklı örnekleridir. Bu, batakhanelere, köprüaltlarına düşmüş (veya düşürülmüş) olanlar, dün kubbealtlarındaki ihtişamlı tahtından cihana buyruk gönderenlerin torunlarıdır. Ne acı, ne dayanılmaz, ne ezici bir sonuç ya Rabbi!...

Allahım!... İnsanımızı tekrar o şerefli mevkiine yüceltmek ideali ile kavrulan gönüllerimizi zafer rüzgârınla serinletmeni bekliyoruz.

Gün Gelir

■ Ahmet EFE

Muştular çığrışır yamaçlarında,
Yeşil dağlar otağlara sevgili...
Güneşler kandillenir ışık ışık;
Gözbebeklerinde papatyaların...
Rüzgârların eli okşar perçemini gül kızın,
Bir kağnı gıcırdar yolda...
Mutluluğun beldesine yol almış, bencileyin...
Irmaklar çağıldar büngül büngül
Huzura doğru...
Istırap yolsada saçlarını anamın
Anam yine ümitli ışığa...
«Gün gelir biter bu zulmetin yası
Gün gelir güler şu ağlayan dudak...»
Der kıpırdanır...
Yüreğim koca dünyayı kuş gözü gibi
Ufacık sanırl
Avuçlarında sanır, gökyüzünü...
Sallayıp dökesi gelir kağnıların üstündeki
Kederi yollara...
Yeşil dağlar otağlara sevgili
Otağların özlemiyle çimlenir
Gün gelir anam, gün gelir;
Dediğin gibi...

Desen : Faruk CİMOK

M. İhsan KORAY

MANDACILAR

Osmanlı Devleti. 20. yüzyılın başlarında son nefesini vermek üzeredir. Ameliyat masasına yatırılan «Hasta Adam»ın bütün uzuvları parça parça edilmiş. Aslında parça parça edilen Osmanlının maddi bünyesinden çok onun sahiplendiği, uzun yıllar bayraktarlığını yaptığı sistemi, inancıdır. 30 ekim 1918 Mondros Mütarekesi devletin kalbi İstanbul'un işgaline yönelen, altı yüzyıllık imparatorluğun askerî gücünün Avrupalıya teslimini sağlayan kör bir kılıçdı. 10 ağustos 1920'de imzalanan Sevr antlaşması ise, imparatorluğun yağma edilmesi için yüzyıllardır dişini bileyenlerin bir saldırısı ve hazin vatan topraklarının pay edilmesinin belgelenmesiydi.

Şark meselesi gerçekleşiyor muydu? «Hasta Adam» son nefesini mi veriyorudu? Tarihe mi karışıyorsu Türk toplumu?

Böylesine karışık bir dönemde 15 mayıs 1919'da, Yunan palikaryaları İzmir'e çıkarken, 20 kasım 1920'de de İstanbul resmen işgal ediliyordu. İstanbul'un ve İzmir'in işgali Anadolu'da, milletin zalimlere karşı patlamasının ilk kıvılcımları oldu.

Millî Mücadele, Anadolu'da, bayraklaşırken bir takım aydınlar, yabanlaşmış dü-

şünceleri ile millet iradesini felce uğratmak için uğraştı. Genel hatları ile bu tip aydınlarımızın arz ettiği karekteristikler; tamamı ile Batı kültürünün potasında erimiş olmaları, Milli gelişmeye sırt çevirerek geri bir tutumu Avrupalı ve Rus toplumu adına sürdürmüş bulunmalarıdır. Bu karekterliyle ayırdığımız aydın kitlesi, millet olarak hayatiyetinin devam edebilmesi için İngiliz'e, Fransız'a, ve Rus'a, manda teklifinde bulunacak duruma gelmiştir. Yine bu aydın kitlesi Milli Mücadeleyi köstekleyebilmek için matbuatta alabildiğine Milli Mücadele aleyhtarlığı yapmıştır.

Milli Mücadele sırasında mandacılık, en çok konuşulan konulardan biri. Anadoluda millet topyekûn bir mücadelenin temelini oluştururken, bilhassa İstanbul'da sık sözü edilen konulardan biridir, mandacılık. Amerikan mandacılığı mı yoksa İngiliz mandacılığı mı? Ya da Fransız, Rus mandacılığı mı?

MANDACILIĞIN KAVRANMASI

Sözlük anlamı ile mandacılık, güçsüz olan birinin ya da devletin, başka birini ya da devleti kendisine koruyucu olarak tayin etmesi, vesayeti altına girmesidir. Siyasi literatürde ve terimler terminolojisinde ise mandacılık çok detaylı bir kavramdır. Söz gelimi bir toplumun yalnız ekonomik, askeri ya da siyasi hegemonyası altına girmesidir. Tatbikatlar göstermiştir ki mandacılığı benimsemiş toplumların kısa zamanda milli değerleri (milli ahlâk ekonomi, devlet v.b.) yozlaşır. Şahinin pençesinde kıvranan kuş gibidir, mandacılığı benimseyen toplumlar. Er geç yok olurlar.

Milli Mücadelede toplumumuzda dört tip halinde mandacı aydınlar ve mandacı subaylar görülmektedir. Mandacı aydınlar zümresine sanatkârlar ile devlet erkanı da dahildir. Bu tipleri,

a) Amerikan yanlısı mandacılar,

b) İngiliz yanlısı mandacılar,

c) Fransız yanlısı mandacılar,

d) Rus yanlısı mandacılar olarak tespit etmek mümkündür.

A) AMERİKAN YANLISI MANDACILAR

1. Dünya Harbinin bitmesinden dokuz ay önce A.B.D. başkanı Wilson 8 ocak 1918'de 14 maddelik meşhur prensiplerini açıkladı. Bu prensiplerin 12. maddesi Türkiye ile ilgiliydi. «12. Osmanlı İmparatorluğunun, Türklerle meskûn kısımlarına tam bir hükümranlık sağlanacak, fakat şimdi Türk hâkimiyetinde bulunan diğer milletlere tam bir yaşama emniyeti ve muhtar bir gelişme imkânı temin edilecektir. Çanakkale Boğazı milletler arası bir teminat altında bütün milletlerin gemilerine ve ticaretine daimi olarak açık bulundurulacaktır.» (1) Wilson prensiplerinden sonra 28 nisan 1919'da Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) nizamnamesi yayınlandı. Nizamnamenin 22. maddesi doğrudan doğruya mandaya aitti ve Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili kısım şöyleydi: «22. Evvelce Osmanlı imparatorluğuna bağlı bulunan bazı cemaatler belirli bir gelişme derecesine erişmişlerdir. Kendilerinin bağımsız milletler olarak mevcudiyetleri kendi kendilerine yeterli hale gelinceye kadar bir mandater devletin idari bakımdan yol gösterme ve yardımına bağlı olmak üzere şartlı olarak tanınabilir...» (2) Paris Barış Konferansından 30 ocak 1919'da Osmanlı İmparatorluğunun işgal edilmiş topraklarına manda sisteminin tatbik edilmesi kabul edildi.

Dikkat edilecek olursa Batılı devletlerin aldığı bu kararlar Osmanlı aydınının üzerinde şok tesiri yapacak kuvvettedir.

İlk fırsatta askeri erkândan eski sadrazam İzzet Paşa, Erkân-ı Harbiye Reisi Cevat Paşa, Mahmut Paşa, eski Âyân Meclisi Reisi Ahmet Rıza ve daha sonraları Bekir Sami Bey, İsmail Fazıl Paşa, Refet Bey, İsmet

1 — Dr. Mine Erol, Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi 1919-1920, Giresun, 1972, s. 6-7.

2 — Foreign Relations of the United States, Paris Peace Conference, 1919, Washington, 1934, III, s. 178-181 (Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 4-5'den naklen).

DEĞİRMEN

Su dönen başımızda, zulmün değirmenidir,
Öğütür insanlığı doymak bilmez taşında;
Dolduran bentlerini, halkın alın teridir;
Döner son gayretiyle, çünkü son yarışında.

Zekeriya Erdin

İnönü Amerikan mandasını kabul ettiklerini açıkladılar (3).

«Mütarekeyi (Mondros) takip eden günlerde, yani kasım ayı içinde İstanbul'da «Wilson Prensipleri Cemiyeti» adlı bir cemiyet kurulmuştur. Bu cemiyetin kurucuları Hâlide Edib, Celâleddin Muhtar, Ali Kemal ve Hüseyin Avni Beylerdir. Bunlardan Hâlide Edib, devrin en tanınmış kadın muharriri ve eğitimcilerinden biriydi. Kendisinin Amerikan Kolejinden mezun ilk Türk kadını olduğunu biliyoruz. İstanbul'daki Amerikalılar arasında pek çok dostları vardı.» (4) Amerikan mandası fikrinin ilk defa Wilson Prensipleri Cemiyetinin kurucusu ve teorisyeni Hâlide Edib'in ortaya atmasında onun dostlarından Robert Kolej Müdürü Dr. Gates'in etkileri büyüktür. Dr. Gates, Türkiye'nin parçalanmayıp bütün halinde Amerikan mandası altına sokulmasını istiyordu.

Wilson Prensipleri Cemiyetinin ilk idare heyeti de şu şahıslardan teşekkül etmişti: Hâlide Edib, Refik Halid, Ali Kemal, Hüseyin ve Ragıp Nureddin.

5 aralık 1918'de cemiyetin Wilson'a gönderdiği İngilizce muhtıra ile, 6 aralık 1918'de o günün gazetelerinde (Vakit, Sabah, Yenigün...) bu cemiyetin beyannamesi yayınlandı. Her iki beyannamenin tetkikinde bu kişilerin Amerikan mandasını istedikleri anlaşılmaktadır. 5 aralık 1918'de Wilson'a gönderilen muhtıranın altında şu imzalar vardır: Hâlide Edib, Yunus Nadi (Yenigün), Ahmet Emin Vakit), Dr. Celâl Muhtar (Eski Nâzırlardan), Velid Ebuzziya (Tasvir-i Efkâr), Ali Kemal (Sabah), Celal Nuri (İkdam), Necmeddin Sadık (Akşam), Mahmut Sadık (Yeni Gazete), M. Cemal (Zaman), ve ismi okunamayan iki kişi (5). Bu isimlerden başka Amerikan Mandasını isteyen öbür yazarlar da şunlardır: Rauf Ahmed (İstiklâl), İsmail Hami (Memleket).

Yukarıda adlarını verdiğimiz yazarlardan biz sadece önemine binaen Hâlide Edib, Ahmet Emin, Yunus Nadi ve İsmail Hami hakkında dökümanter bilgi vereceğiz.

● Halide Edib (Adıvar, 1884 - 1964), kendisinin kurduğu Wilson Prensipleri Cemiyeti hakkında hatıratında şunları yazmıştır: «Bütün dünyada kuvvetli bir tesir yapan ve yenilmiş milletlere biraz ümit veren Wilson Prensipleri bizde de büyük bir tesir yaptı. İstanbul'da Wilson Prensipleri Cemiyeti, tanınmış yazar ve avukatlar tarafından kuruldu... Cemiyet 1918 yılı kasım ayında kuruldu. İki ay içinde ortadan kalktı. Çünkü Doğu Anadolu halkı ta başından beri bunun aleyhinde idi.» (6)

3 — Laurance Evans, United States Policy and the Partition of Turkey (1914 - 1924), Baltimore, 1965 (Dr. Mine Erol, a.g.e. s. 20'den naklen).

4 — Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 35.

5 — Bu muhtıranın İngilizce aslı, Yale Üniversitesi M. House Arşivinde bulunmaktadır, Dr. 31. 237 (Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 36'dan naklen).

6 — Hâlide Edib Adıvar, Türkün Ateşle İmtihanı, İstanbul, 1962, s. 17 - 19.

Wilson Prensipleri Cemiyetinin Wilson'a gönderdiği muhtıradan sonra ABD'den C. R. Crane ve H. C. King yönetiminde «Türkiye Mandaları Hakkında Milletlerarası Komisyonun Amerikan Şubesi» adına bir heyet Türkiye'ye 3 haziranda geldi. Heyet İstanbul'da Hâlide Edib, Ahmet Emin ve Rauf Ahmet tarafından hararetle karşılandı. Amerikan Mandası lehinde çeşitli gazetelerde yazılar yazıldı. Halbuki bu heyetin gayesi Doğuda kurulacak olan Ermenistan Devleti için gerekli bilgi toplamaktı.

Hâlide Edib'in önderliğindeki Amerikan Mandacılığı cereyanının 23 temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresinde birçok aydınlarca tartışıldığını fakat karara varılamadığını görüyoruz. Eylül 1919'da çalışmalarına başlayan Sıvas Kongresindeki aydınları ve subayları Amerikan Mandası lehinde etkileyebilmek için Hâlide Edib'in 10 ağustos 1919'da Mustafa Kemal'e meşhur mektubunu gönderdiğini biliyoruz. Mektuptan bazı bölümleri kısaltarak veriyoruz: «Fransa, İngiltere, İtalya Türkiye'de mandaterlik meselesini Amerikan Senasına resmen teklif etmiş olmakla beraber, bütün kuvvetlerini Senanın kabul etmemesi için sarfediyorlar. Taksimden hisse kaçırmak tabii işlerine gelmiyor.

«İngiltere, Türk'ün vahdetini, asrileşmesini, hakiki bir istiklâl almasını, ati için bile olsa istemiyor. Türkiye'yi kül halinde İngiltere alabilse kafasını kolunu koparır, birkaç senede sâdık bir müstemleke haline koyar...»

«Biz İstanbul'da kendimiz için bütün eski ve yeni Türkiye hudutlarına şamil olmak üzere muvakkat bir Amerika mandasını ehven-i şer olarak görüyoruz. Sebeplerimiz şunlardır:

«1 — Hıristiyan ekalliyetlerin Avrupa devletine dayanarak karışıklık çıkarmalarını küçük ve zayıf bir Türkiye önleyemeyecektir.

«2 — Halkı, köyleri, sıhhati ve zihniyeti ile asrî bir halk haline koyabilecek bir hükümet nazariyesine ve tatbikatına ihtiyacımız var. Böyle bir Türkiye'yi ancak yeni dünyanın kabiliyeti vücuda getirebilir.

«3 — Harici rekabetleri ve kuvvetleri memleketimizden uzaklaştırabilecek bir zâhire ihtiyacımız var. Bunu ancak Avrupa haricinde ve Avrupa'dan kuvvetli bir elde bulabiliriz.

«4 — İzzet-i nefsimizden epeyce fedakârlık etmek mecburiyetinde bulunuyoruz. Amerika'nın idari makinası dinsiz ve milliyetsizdir. O çok ahenktar muhtelif cins ve mezhepte adamları çok imtizaçlı bir surette birarada tutmanın usulünü biliyor. Sıvas Kongresi in'ikat edinceye kadar Amerika Komisyonunu (Yukarıda bahsettiğimiz heyet) alakoymaya çalışıyoruz. Hatta kongreye Amerikalı bir gazeteciyi göndermeye de belki muvaffak olabileceğiz (Bu gazeteci gönderilmiş olup adı Browne'dir).

«İşte bütün bunlar karşısında, kendimizi Amerika'ya müracaata mecbur görüyoruz.» (7)

Hâlide Edib'in mektubu, Sıvas Kongresini oldukça etkilemiş hatta kongrede ilk konuşulan konu manda meselesi olmuştur. Kongrede karşımıza İsmail Hami (Danişmend), Vâsıf Bey gibi yeni Amerikan yanlısı mandacıların çıktığını görüyoruz.

Hâlide Edib bu fikrinden dolayı öldürüleceğini zannediyordu. Bununla ilgili hatıratında şöyle bir not vardır: «Halk arasında aleyhimize cereyan her halde vardı. Bizleri öldürmek istedikleri muhakkaktı. Aynı zamanda bütün tıraşlı ve gömleklilere de kâfir nazarı ile bakıyorlardı.

Ben «halk tarafından parçalanmaktansa, zehir alır ölürüm» dedim. Dr. Adnan üstünde, bugünlerde daima kuvvetli bir zehir taşıyordu. Yine o günlerde kardeşimden aldığım bir mektuptan oğullarının ekim ayında Amerika'ya gitmelerinin temin edildiğini öğrendim. Biraz memnun oldum» (8).

---

7 — Kemal Atatrük, Nutuk I, M.E.B. Yayını, 1000 Temel Eser serisi, İstanbul, 1973, s. 115 - 120.

8 — Hâlide Edib Adıvar, Türkün Ateşle İmtihanı, İstanbul, 1962, s. 144 - 145.

Halide Edib'i burada bırakarak Ahmet Emin'e geçelim:

● Ahmet Emin (Yalman), Halide Edib ve Rauf Ahmet ile birlikte Amerikan mandasının hararetli bir taraftarı idi. Ahmet Emin yüksek tahsilini Amerika'da yaptı. Şu sözleri onun nedenli bir Amerikan yanlısı mandacı olduğunu ortaya koymaktadır: «Birçokları bizimle sırf insaninokta-i nazardan iştigal edecek, sonra kendi kendine çekilip gidecek bir devlet bulmamız, bu bir hayaldir diyorlar. Biz iddia ediyoruz ki böyle bir devlet vardır ve Amerika'dır» (9). Ahmet Emin'in mandacı görüşü siyasi hegemonyasından çok Amerika'nın iktisadi ve teknik alanda yardımı ile askeriyenin ıslahı şeklinde belirir. Wilson'a gönderilen muhtırada açıkça imzasının bulunması Ahmet Emin'in bir mandacı olduğunu göstermektedir. Bir Yahudi ailesinden gelen Ahmet Emin'in Amerikan mandasını tercih edişinin sebepleri şunlardır: «Amerika'nın tarafsızlığı, Türkiye'den uzak oluşu, siyasi vasıtalar ile iktisadi menfaatler elde etmek maksadının olmaması, prensipleri ile kendini bütün medeniyet âlemine kabul ettirmiş olması, hariçte yatırım yapabilecek pek çok sermayeye malik bulunması...» (10).

● Yunus Nadi'ye gelince, 8 aralık 1918 tarihli Yenigün (No. 95) gazetesinde çıkan bir makalesinde Wilson Prensipleri Cemiyetinin beyannamesini inceleyerek müdafaa ediyor ve bilhassa dördüncü maddenin istiklâlimizi koruduğunu yazıyordu. Genel ifade ile Yunus Nadi'nin de imzaladığı muhtıraya göre Amerika'nın rehberlik edeceği Türkiye'nin ordusu olmayacak ve sadece başında Amerikalı bir müfettiş ile onun seçeceği bir heyetin bulunacağı polis ve jandarma kuvvetleri olacaktır. Bu cemiyetin prensiplerine göre Amerika, Türkiye'yi koruyacağı için, Türkiye'nin ordu beslemesine lüzum yoktur.

● İsmail Hami (Danişmend), muhtırada imzası bulunmamakla beraber koyu bir Amerikan yanlısı mandacıdır. Erzurum ve Sıvas Kongrelerinde İsmail Hami, arkadaşları İzzet Paşa, Bekir Sami, Kara Vâsıf ve Ali Fuat Paşa'nın babası İsmail Fazıl Paşa ile birlikte Amerikan mandacılığını savunmuştur. Hatta Sıvas Kongresinde İsmail Hami Amerikan mandacılarının sözcülüğünü ve teorisyenliğini yapmıştır. Kongrede okunan muhtıra onun kaleminden çıkmıştır. «Manda istiklâli ihlâl etmez» diyen İsmail Hami «Amerika'nın bütün vaidlerini ayaklar altına alarak Türkleri ezmeye çalışması vârid bile görülse, yine Amerikan mandasının kabul edilmesi mecburiyetinin bulunduğunu ve bu mandayı Amerika'ya kabul ettirmek için çok çalışılması gerektiğini» söylemiştir. (11) Sıvas Kongresine İstanbul delegesi sıfatı ile katılan İsmail Hami, her türlü mandacılığa karşı olan Hoca Rafi Efendi'nin manda tabirinin red edilmesini isteyen sözüne kızmış, alay ederek şunları söylemiştir: «Manda tabiri efendi hazretlerini pek korkutmuş... Hattâ isterlerse manda demek devlet-i ebed müddet demektir der, işin içinden çıkarız» (12).

● Milli Mücadele yıllarında bir başka mandacıdan daha bahsetmek istiyoruz. Bu şahsiyet Türk siyasi hayatında uzun yıllar söz sahibi olmuş İsmet İnönü'dür. Önceleri mandayı «Yaldızlı Hap» diye vasıflandıran İsmet Bey'in 27 ağustos 1919'da Kâzım Karabekir'e yolladığı ikinci mektubunda mandacı görüşünü şöylece açıklıyor: «..... Eğer Anadolu'da halkın Amerikalıları herkese tercih ettikleri zemininde Amerikan milletine müracaat edilse pek ziyade faidesi olacaktır deniliyor ki ben de tamamiyle bu kanaatteyim. Bütün memleketi parçalamadan bir Amerika'nın murakabesine tevdi etmek, yaşayabilmek için yegâne ehven çare gibidir. Fakat bu gün bu kanaatin kıymeti onun iznindadır» (13).

9 — Vakit Gazetesi, 1 Eylül 1919, No. 660.
10 — Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 46.
11 — Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 90-91.
12 — Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 92.
13 — Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul, 1960, s. 176.

KUTLU DÜĞÜN

TANRIM SANA ELLERİMİZ DUADA
YALVARIRIZ ŞAFAKLARA GÜN İÇİN
YALVARIRIZ 'YETİŞ' DİYE İMDADA
SERHATLERDE BİR KUTLU DÜĞÜN İÇİN

AHMET TAŞGETİREN

Yukarıda Amerikan yanlısı mandacılar hakkında az çok bir şeyler verdik. Acaba bunların çalışmaları niçin semere vermedi? Türk halkı mandacı aydınlarımıza karşı nasıl bir tepki gösterdi?

Belirtelim ki Amerika Devlet Başkanı Wilson, Türkiye'yi mandater bir devlet sıfatı ile yönetmek istemiyordu. Doğu Anadolu'da kendisine bağlı bir Ermenistan Devleti kurmanın planlarını yapıyor, bunun için de Anadolu'ya heyetler gönderiyordu. Ayrıca İngiltere, Fransa, İtalya Türkiye'nin, Amerika'nın mandası olmasını istemiyorlardı. Bunlar Osmanlı İmparatorluğunun paylaşılması görüşünde idiler. Sonunda Amerika, mandacı aydınlarımızın bütün çalışmalarına rağmen, mandater devlet olmayı kabullenmedi. İmparatorluğun parçalanmasını Avrupalılar lehine istiyordu. Aralarındaki inanç birliği, müşterek kültür, aynı medeniyetin müntesipleri oluşu Amerika'nın Avrupalılar yanında yer almasının baş etkenidir.

Türkiye'de manda görüşleri ortaya çıkınca İslâm Âlemi'nin dört bir yanından sert tepkiler geldi. Özellikle Hint Müslümanları hayatları pahasına karşı çıkıyorlardı.

17 mayıs 1919'da «Hint Müslümanları temsilcileri aralarında Ağa Han da olmak üzere Paris'e gelerek Wilson ve İtilâf Devletleri baş murahhaslarını (yani Lloyd George, Clemenceau ve Orlando'yu) gördüler. Hint Müslümanları Türkler adına konuşmak için gelmişlerdi. Onlar Wilson ve diğerlerine şu sözleri söylediler: «Trakya, İstanbul, Anadolu Türkçe konuşulan ve Türklerin ezici çoğunlukla oturdukları yerlerdir. Bu sebeple buralar Türklerin elinde kalmalıdır. Niçin İstanbul Türklerin elinden alınmak isteniyor? Berlin Almanların, Viyana Avusturyalıların elinden alındı mı?.. Eğer bu yapılacak olursa bunun Hindistan ve diğer İslâm ülkelerindeki tepkileri çok sert olacaktır.» (14)

Türk halkının tepkilerini daha ileride incelemeye bırakarak diğer mandacı görüşlere geçelim.

B) İNGİLİZ YANLISI MANDACILAR

1920 yılının başlarında Amerika'nın mandaterliği reddetmesi Yunanlıların İtilâf Devletlerinin desteğinde İzmir'i işgal etmeleri ve 1. Dünya Savaşından önce İngiltere ile olan ilişkilerin millet aleyhine neticelenmesi bazı aydınlarımızı etkiledi. İtilâf devletlerinin kesinlikle Anadolu'yu ve İstanbul'u işgale yönelmeleri aydınlarımızı İngiltere yanlısı düşünceye sevketti. Kurtuluşu İngiltere'nin siyasi, askeri ekonomik boyunduruğuna girmede gördüler. Gerçekte ise Amerika gibi İngiltere de Türkiye'nin mandaterliğini kabul etmek istemiyordu. Amacı İmparatorluğu baştan sonra işgal etmek ve Türkleri Balkanlar'dan ve Anadolu'dan Orta Asya'ya sürmekti. İdealini gerçekleştirmek için özellikle aydınlarımıza kancayı takan İngiltere, 20 mayıs 1919'da Osmanlı İmparatorluğunu parçalama planının bir bölümünü uyguladı. Kendi denetiminde «İngiliz Muhipleri Cemiye-

14 — Foteign Relations of the United States, Paris Peace Conference, 1919, Washington, 1934, V., s. 690-701 (Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 12'den naklen).

ti» (İngiliz Dostları Cemiyeti)'ni kurdurdu. Görünürde cemiyetin beş maddelik bildirisi dostluk vadediyordu.

«Cemiyetin asıl gayesi Türkiye'de İngilizler lehinde bir hava yaratmak ve Amerikan taraftarlarına karşı İngiliz taraftarlığını yaymak ve benimsetmek idi. İngiliz Muhipleri Cemiyeti, yalnız İstanbul'da görülen Amerikan Mandası cereyanına karşı, bir alternatif olarak ortaya atılan İngiliz mandası fikrini yaymak için hükümet merkezi ile yetinmeyerek taşrada da şubeler açmıştır. Bu şubelerin Hürriyet ve İtilâf Fırkasının şubelerinin bulunduğu yerlerde açılmış olması bir tesadüf değildir. Çünkü bu cemiyet ile adı geçen fırka arasında çok yakın bir münasebet vardı...» Böylece Hürriyet ve İtilâf Fırkasının da İngiliz mandası taraftarları olduğu anlaşılmış bulunuyor.» (15). İngiliz Muhipleri Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilâf Fırkasında fâal rol almış İngiliz yanlısı mandacıların bazılarının adları şöyledir: Sait Molla, Rıza Tevfik, Şehremini Cemal Paşa, Miralay Sadık, Gümülcineli İsmail, Mustafa Sabri (Şeyhülislâm), Mehmet Ali (Dahiliye Nâzırı) ve Refii Cevat.

Cemiyetin «İstanbul» adlı bir gazetesi ile Refii Cevat (Ulunay)'ın «Alemdar» gazetesi, İngiliz yanlısı mandacı yayın organlarının başında gelenleri idi. İngiliz yanlısı mandacılar Anadolu'ya sözde tahkik için heyetler gönderiyorlardı. Bu heyetlerden birisinin dağıttığı beyanname şu satırları muhtevi idi: «İstanbul'da ekseriyet İngiliz mandasını istiyor, İngiliz mandası altında İslâm Birliğinin tahakkuku bile mümkün olacaktır» (16). İstanbul'da ise «İngilizleri isteriz» diye dağıtılan beyannamelerin çokluğu düşünülürse İngiliz siyasetinin nasıl istismarcı ve yalana dayandığı anlaşılır.

İngiliz yanlısı mandacı şair Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Sevr anlaşmasını imzalayanlardandır. Anlaşmayı imzaladığı kalemini Amerikan Kız Kolejine hediye etmiştir.

İstanbul'da «Amerikanmandası mı yoksa İngiliz mandası mı tercih edilmelidir?» münakaşası olağan hale gelirken piyasaya Fransa veya Rusya'nın mandasını isteyenler de çıkar.

C) FRANSIZ YANLISI MANDACILAR

Kaynaklardan doğrudan doğruya Fransız yanlısı mandacılığı Milli Mücadele yıllarında benimseyenlerin adlarına rastlanmıyor. Ancak 1919'da Fransız Albayı Maugin, Paris Barış konferansında Türkiye'nin dörde bölünmesinin kararlaştırıldığını, parçalanmaktan kurtulmak için Fransız mandasının istenmesini Vahdettin'in Baş Yâveri Nâci Eldeniz Paşa'dan ister.

«Eğer memleketin parçalanmasını istemiyorsanız, Fransız mandasının istenmesini Zât-ı Şâhane'ye öğütleyiniz. Bu takdirde Dörtler Konferansı'nın kararını uygulamaya gerek kalmaz» (17). Milli Mücadelede Fransız mandacılığı diğer üçü kadar parlak olmadığı gibi hararetli taraftarları da pek yoktur.

D) RUS YANLISI MANDACILAR

Mandacıların Batı yakasını gördükten sonra Kuzey yakasına geçebiliriz. Şüphesiz Batılı mandacılarda olduğu gibi Rusya'ya yamanmış mandacılarda da aynı haleti ruhiye vardır. Hepsinin birleştiği nokta Türk toplumunun artık kendi kendini idare edemeyecek duruma geldiği, eğer herhangi bir kuvvetli toplumun idaresine boyun eğmez ise yok olacağı görüşüdür. Milli Mücadele devri aydınlarının gerek Batı, gerek Kuzey yanlısı olanları topyekün bir milletin ölmek üzere olduğunu düşünebiliyorlar da diriltmeyi, yepyeni bir dinamizm aşılamayı düşünmekten, idrakten ısrarlı bir kaçışın içine giriyorlardı. Yüzyıldan beri Osmanlı aydınını kıskacı içine alan Batılılaşma süreci Milli Mücadele aydınında Batı lehine zafer kazanarak temayüz ediyor. Prometheuscu laik kültürün gayri meşrû çocuğu materyalizm ve materyalizmin sistemleşmiş şekli komünizm aydınımızda Kuzey toplumlarının yamağı olabilecek tipleri bulup çıkartıyor. Doğum sancıları çe-

15 — Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 48.

16 — Kâzım Karabekir, a.g.e., s. 149, 151, 174 ve devamı.

17 — Doğan Avcıoğlu, Milli Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e 2, İstanbul, 1974, s. 777.

ken hastaya şefkat ve yeni bir hayatın müjdesini toplumuna; toplumunun değerlerine ters düşmüş, fikir karmaşığı labirentlerde başını taştan taşa çarpmış, gerçek diye koştuğu yolların kanlı tellerinde toplumuna bön bön bakmış insan tipinden, böyle bir Milli Mücadele aydınından ne hayır beklenebilir? «Beni Stalin yarattı» diyen «Türkiye'deki baş ajanımızdır» diye takdim edilen bir Türk aydınından, donmuş, kalıplaşmış kısır döngü dairesinin içinde dolap beygiri gibi dönüp durmuş, taş yürekli Milli Mücadele yılları aydınından toplumuna ne hayır beklenebilir? Topyekün bir millet yeniden dirilişin ateşten çemberinde yana yana döğüşürken, kadını sırtında çocuğunu kağnı tekerleğinin ninnileri ile uyuturken, örtüsünü top mermileri ısınmasın diye sararken, kolu kesilen Mehmetçik «Tek kolumla da savaşırım, yeter ki bu vatanda kâfir kalmaya» derken; sen ey viranelerin baykuşu, tünediğin konaklardan inandığıntoplumların ideallerine taparcasına hizmette kusur etmiyordun. Sizler ki proletarya aşkına «Vatan hainı» damgasını yemekten ürpermiyor, ürpermiyordunuz.

Kimdi bunlar?

● Şefik Hüsnü (Değmer, 1887 - 1959). Selânik'li Yahudi dönmesi bir ailenin çocuğu. Yüksek tahsilini Paris'te tamamladı. Milli Mücadele başladığı sıralarda Sadrettin Celâl ve Nizamettin Ali ile birlikte «Aydınlık» mecmuasını çıkarmaya başladı. Etrafında kendisini destekleyen Nafi Atıf (Kansu), Şevket Aziz (Kansu) ve Ruşen Eşref (Ünaydın) gibi şahsiyetler vardı. Milli Mücadelenin en ateşli günleri olan 1922'de Bulgaristan'a seyahate çıktı. Bulgaristan'da birçok komünistle tanıştı. Teorileini geliştirmiş olarak döndü. «Biz, bugün mahvolan, dün ne olduğu kat'i surette kimse tarafından bilinmeyen ve yalnız bir hayalden başka bir şey olmayan tarihi vatan yerine, âtisi muammer ve müreffeh bir iş ve işçi vatanı vücuda getirmeliyiz... Dünya'ya hâkim olmak isteyen intikam, intikam, intikam diye haykıran, albayrak yangınlar üzerinde yükselsin terane-i vahşiyesi ile yürüyen, dünyalar fetheden ecdadına benzemek isteyen bir kurûn-ı vustâ kütlesi istemiyoruz...» diyen Şefik Hüsnü, milletimizin baş düşmanlarından olan Yunanlılarla işbirliği etmekten çekinmemiştir. 1920 - 1921 yıllarında Yunan komünistlerinden Serafim Maksimos, Nikola Asmakopoli, İlya Zaharayo ve benzerleri ile işbirliği etmiştir (18).

Şefik Hüsnü 1919'da Komintern ile temasa geçmiş, Moskova'da bulunan III. Komünist Enternasyonali'ne murahhas olarak katılmıştır. Şefik Hüsnü Fransız komünisti Jean Jaurès'in yetiştirmesidir.

● Mustafa Suphi (1883 - 1921). Milli Mücadele yıllarında genellikle Türkiye dışında Türkiye'deki komünist faaliyetleri yürüten Mustafa Suphi'nin, Türk - Sovyet antlaşmasının 16 mart 1921'de imzalanmasında büyük etkisi olmuştur. Görünüşte Rusya Milli Mücadeleyi desteklemiştir. Amacı ise bu kaostan istifade ile Türkiye'yi mandası altına almak, Rusya'ya ilhak etmektir. Nitekim Radek adlı, ileri gelen bir Rus komünisti «Türk komünistlerine partiyi (TKP) kurduktan sonra ilk ödevlerinin Milli Kurtuluş Hareketini desteklemek olduğunu söylemekten ötürü bir an pişman olmadık.» (19) demektedir. Aynı zamanda mason olan Mustafa Suphi, yukarıdaki direktif gereğince kuracağı bolşevik birliklerle Anadolu'ya geçmek düşüncesindedir. Bakü'de bir bolşevik alayı teşkil etmiştir. Fakat bu birlikler Ermeni engelini aşamazlar (20). Böylelikle Rusya'nın gizli niyeti, karışıklıktan istifade ile Anadolu'yu işgal hareketi neticesiz kalır.

Mustafa Suphi de muhtemel olarak Fransa'da kaldığı süre içinde Jean Jaurès'nin tesirinde kaldı ve yetişti.

Mustafa Suphi'nin Türkiye Komünist Partisi başkanlığı zamanında Rusya'nın mali desteği ile Trabzon, Erzurum ve Eskişehir'de İkbal, Albayrak, İşçi adları ile çeşitli gazeteler çıkarılmıştır.

Mustafa Suphi ve ondört arkadaşı millete ve ideallerine ihanetin cezasını 28 - 29 ocak 1921'de çektiler. Trabzon açıklarında

18 — Aclan Sayılgan, Solun 94 Yılı, 1871 - 1965, Ankara, 1968, s. 82 vd.
19 — Aclan Sayılgan, a.g.e., s. 91.
20 — Doğan Avcıoğlu, a.g.e., s. 433 - 434.

bindikleri motor batırılarak öldürüldüler.

● Nâzım Hikmet (Ran - Verzansky, 1902 - 1963). Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri adlı kitabında Nâzım Hikmet hakkında şu bilgiyi vermektedir: «Nâzım sadece bir şair değil, gençlik yıllarından beri Moskova'ya bağlı, onun emrinde çalışan, Türkiye'nin bir Sovyet peyki olmasını isteyen bir ihtilâlciydi. 'Kurtuluş Destanı'nı yazması veya başka şiirlerinde Türkiye'yi ve Türk halkını sevmesi beni ikna etmiyordu. O, İstiklâl Savaşına Türk milletinin inandığı zaviyeden bakmadığı gibi sosyal problemleri de millî duygularla ele almıyordu.

Gençlik yıllarını geçirdiği Rusya'ya gitmeyi uygun görmüş olsa bile, orada tâbiyetini ve adını değiştirmeden yaşayabilirdi. Şairin içinde Türkiye'ye ve Türk milletine karşı derin bir nefret duygusunun varlığını kabul etmeden, bu son hareketlerini izah etmek mümkün değildir. Belki de o kendisini bir Türk olarak hissetmiyordu.»

Nâzım Hikmet hakkında pek çok şey söylenebilir. Biz bu kadarcık iktibasla yetiniyoruz.

ANADOLU'DA MANDACI GÖRÜŞLERE KARŞI TEPKİLER

İdealleri, vatanları uğruna binlerce şehit veren Türk milleti, Millî Mücadelenin başlangıcında vatanın nasıl parçalanmak istendiğini, kendisinin nasıl yok edilmekle burun buruna geldiğini dehşetle gördü. Yüzyıldan beri Batılılaşma rüzgârının fırtınasında tutunmaya çalıştı. Tuttuğu dallar bir bir koptu. Güvendiği milletlerin ihanetlerini ardı ardına seyretti. Kurtulmak, yaşamak, insanca yaşamak için silâha sarılmaktan başka bir çare düşünmedi. Yedi düvelin zırhlıları İstanbul'u ve Anadolu topraklarını işgal ederken sessiz kalamazdı. «Hasta Adam»ın son nefesi dahi müstevlileri son solukta uçurabilecek kudretteydi. Tırnakları köreltilmiş bir arslanın kükremesi bile düşmanları için korkunç bir kâbustu. Öyle oldu, Anadolu'da, Trakya'da. Bir millet millî ideallerinin korunması için kükremişti.

Millî Mücadele yıllarında özellikle taşrada çıkan gazeteler mandacılığın şiddetle karşısındaydılar.

Milletin mandacılara karşı tepkisini yansıtan bu gazetelerden bazı pasajlar şöyledir:

«Evvelemirde meydanda milyonlarca kemiyet ifade eden bir Türk kütlesi, bir Türk iradesi mevcut iken bazılarının himaye ve vesayete teşne bir fikir ve kalem kullanması biraz garip görünür»(21).

«Newyork'tan Türk sefarethanesine çekilen bir telgrafta şayet, Türkiye İngiltere aleyhine harbe girerse, Hindistan'daki Hintliler ve Müslümanların onu her bakımdan destekleyecekleri ve binlerce gönüllünün hazır olduğunu bildiriyordu» (22).

«Nitekim akrabalarımdan biri bana:

«Avrupa'dan geliyorsun ne düşünüyorlar bizim için? Bize ne yapmak niyetindeler? Diye sorunca ben:

«Onlar demiştim, bizi parçalamak istiyorlar. Türkiye denince yaralı bir arslan üstüne üşüşen köpekler gibi havlıyorlar. Fakat biz teslim olmayacağız. Hepsini kovalayacağız» (23).

«Mutlaka içimizde bir şafak doğuyor, bu şafak millî şuurumuzdur. Fakat dünya yüzünde hangi tepeye zahmetsizce varılabilir? Hangi doğum kansız, gözyaşsız ve sancısızdır? Tarihin bütün şanlı devirleri, milletlerin bütün azametli hareketleri hep böyle başlamadı mı?» (24).

«Biz yalnız muavenet ve müzaheret isteriz, yoksa ne İngilizler ne Amerikalılar ne de hiç bir devletin himayesini talep edecek kimse yoktur. Efendiler Çanakkale siperleri önünde denizden, karadan üzerlerine yağdırı-

---

21 — İsmail Hakkı, Doğru Söz, 5 Haziran 1919, No. 3 (Ömer Sami Coşar, Millî Mücadele Basını, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, No. 5, s. 15'den naklen).

22 — Robert Lansing, Lansing Dapers, I, s. 71 (Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 102'den naklen).

23 — Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vatan Yolunda, İstanbul, 1958, s. 32.

24 — Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 44.

lan demir ve ateş tufanına karşı göğüslerini gererek fedayı can eden şehitlerimizin kanları daha kurumadı. Mısır, Tunus birer Türk eyâletiydi. Türkiye ne Mısır'dır ne de Tunus...» (25).

Sivas Kongresinde manda aleyhinde konuşan ve milletin görüşünü aksettiren birkaç kişiden birisi Bursa Murahhası Ahmet Nuri Bey'dir. «Acaba mandayı kabul etmek devletimiz için mecburi midir? Bu millet ölmemiştir, her millet gibi yaşama hakkına sahiptir... Bu gün müstakil yaşamak için müstakil yaşamaya azmetmek lâzımdır. Bir millet müstakil yaşamak için her şeyden evvel kendi menâbine istinad etmek lâzımdır, biz 600 senedir müstakilen yaşadık. Herhalde bugün bizim manda kaydına pek uzak olmamız lâzımdır. Onun için evvelâ manda kelimesinin kat'iyen reddini talep ediyorum...» (26).

SONUÇ

Millî bir mücadele, aydınların yol göstericiliğine her devirde muhtaçtır. Toplumun fertlerini millî kıyama sevkedebilecek güç top, tüfek değildir. Toplum dinamizmini anlamış, insan psikolojisinin med, cezir anını tespit edebilen, baskılara boyun eğmeyen aydınların ülkede çokluğu, millî bir mücadelenin tarihî akışını daima canlı tutar. İnsanı ile aralarındaki bağı koparmamış aydın, toplumunun sevgilisidir. Böyle bir derunî sevgi hayatın gayesi uğruna canını vermekten çekinmez.

Millî Mücadele yıllarında bir kısım aydınımız «geleceğin yapı taşları»nı yad ellerde dikmek istemişse sebepsiz değildir. Bizim sahiplenemediğimiz aydınlara başkaları sahiplenirse, maddî ve manevî alanda bir şey veremediğimiz insanımızı kaybetmek mukadderdir. Sulanmayan çiçek kısa ömürlüdür. Aydınlarımız, halkından, toplumundan aldığı, özümlediği değerler ile vardır. Gülünden çok dikeni olan bir çiçek sevilmez. O ne kadar güzel, çekici, albenisi olan bir çiçek dahi olsa bülbül konmaz. Bu tip aydınımız toplumuna kendini kabul ettiremedi. Gittiği her yerde taşlandı.

«Bütün devletler bizi müstakil bırakacaklarını söyleseler, biz yine mandaya muhtacız» anlayışı, bütün bir toplumun yüreğinde kan emici sülük gibidir. Mandacılığın temel aksiyonu da bu değil midir? Bir kısım aydınlarımız bu hastalıklı tutuma, toplumu yozlaştıracağını bildiği halde yapışmış kalmıştır. Bu kategorideki aydınlarımızın beyin gücü itibarî ile dışarıya bağlanışı, bağları çekilince tepinmeleri tam bir teslimiyeti, kul köle oluşu, yabancılar lehine başarıdır. Mustafa Suphi bunun için «kızıl ordu»yla, Anadolu'ya yürümek istemişti. Rus yardımı Millî Mücadelede bir atıfet, bir lütuf değildi, «milletlerin ulusal kurtuluş savaşları, komünizmin oraya yerleşmesinde en büyük âmildir» prensibinin uygulaması idi. Önce yardım sonra işgal. Türkistan'da, Azerbaycan'da olduğu gibi. Rus mandacıları daima bu noktadan hareket etmişlerdir.

Herhangi bir devletin mandaterliğini benimseyenler, devirlerinde yaşama azmini yitirmişlerdir. Başka birinin nefesine, yardımına şiddetle ihtiyaç duymaktadırlar. Düşünme mekanizmaları da bozulmuş, millet aleyhine işlemeye başlamıştır. Ya Batıya ya Kuzeye dönük bir muhakemenin körü körüne savunuculuğunu yapmaktadırlar. Şanlı bir toplumun varisleri olduklarını unutmuşlar, yad ellerin kapı eşiklerine mendil açarak zavallıca dilenmişlerdir. Aydınlarımız yüzelli yıldan beri süre gelen yabancı kültürlerin istilası karşısında, doğru bir muhakemeye varmaktan ısrarlı kaçışın örneğini vermişlerdir. Batı karşısında duydukları aşağılık duygusu için için aydınımızı yemiş, tükeniş anında son bir gayretle fersiz gözler, dermansız dizler Batıya ya da Kuzeye yönelmiştir.

Türk toplumunun yaşama gücüne inanmış her türlü mandacılığa karşı milleti mücadeleye, kıyama teşvik eden aydın, yok değildi. Bunlar umutlarını yitirmediler asla. Bunların başında millî şairimiz Mehmet Akif'i rahmetle anmayı bir görev biliriz.

---

25 — Yusuf Rāzi, Vakit Gazetesi, 25 Mayı s1919, No. 566.

26 — Sıvas Kongresi Zabıtları, İnkılâb Tarihi Enstitüsü, No. 38/51086 (Dr. Mine Erol, a.g.e., s. 92'den naklen).

I. Beynelmilel Türk Folkloru Kongresi Üzerine...

Ali TÜRKMENOĞLU

Geçtiğimiz bir evvelki ayın son haftasında yani 23-30 Haziran tarihleri arasında, Galatasaray Lisesi'nde I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi yapıldı. Kültür Bakanlığı çalışmalarına dahil olan Kongre, Milli Folklor Araştırma Dairesi'nce organize edilmiştir.

Beş seksiyon halinde çalışmasını yapan Kongrenin planı şöyledir:

1. Genel Konular (Metodoloji, Atlas, Sözlük, Kaynakça, Monografi)
2. Halk Edebiyatı
3. Halk müziği - Oyun - Eğlence (Tiyatro, Halk Dansları, Çocuk Oyunları, Eğlence)
4. Gelenek-Görenek ve İnançlar
5. Etnografya

Kongre öncesinde, 137 Türk ve 74 yabancı bilim adamının katılacağı, 146 bildirinin de sunulup tartışılacağı bildirilmiştir. Kongre'de sunulan bildiriler ve tartışmalar Kültür Bakanlığı'nca kitap halinde yayınlanacaktır.

Kongre, uluslararası ilk Türk Folklor Kongresi'dir. Bu konuda hayli geç kalmış Türkiye'mizde, meselenin üzerinde bakanlıkça durulmuş olması yerinde bir adımdır. Kendisiyle yaptığımız sohbetlerde, Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanı Nail Tan Bey'in, Kongreyi, daha güçlü ve yaygın çalışmaların takip edeceğini; Türk folklorunun tespit, tanıtma ve korunması hususunda bakanlıkça gerekli faaliyetlerin sürdürüleceğini bildirmeleri sevindirici olmuştur. Kongrenin ilk çalışmalardan olup, neticelerin kalıcı olabilmesi için folklor faaliyetlerinin mutlaka müesseseleşmesi lâzım geldiği hususunda da aynı kanaatte olduğunu bildiren Nail Bey, folklora ve folklorculara el uzatıp yalnızlıktan kurtarmak istediklerini, ferdi olarak yapılan çalışmaların çeşitli kongrelerde tespit edilen ilmi ve milli hedefler istikametinde organize edilerek güç kazanmasını, verimlerinin artmasını sağlamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Zaman zaman çok kıymetli bildirilerin sunulduğu Kongrede, güzel teklifler getirilmiş, enteresan tartışmalar yapılmıştır. Kongrenin havası daha çok, Türk folkloru üzerinde çalışma yapan yerli ve yabancı bilim adamlarının uğraştığı alanlarda, Türk folklorunun ve Türkiye'de folklor meselesinin ne olup ne olmadığı, neler yapılıp neler yapılamayacağı hususlarında kanaatlerin derlen-

mesi yönünde olmuştur. Belli netîcelere veya bir senteze varılmış olmaktan ziyade çeşitli düşünceler ileriye sürülmüş ve çeşitli çalışmalar sergilenmiştir. Buna asıl sebep, bilim adamlarının şimdiye kadar görüş ve çalışmalarını yüzyüze gelerek karşılaştırma imkânlarına sahip olamamaları olduğu gibi kongrenin idarî eksikliklerinin de payı vardır. Zaman tasarrufu ve bildiri yerleştirme, seksiyonlar arası koordinenin eksikliği, takip edenler ve delegeler tarafından şikâyet mevzuu olmuştur. Fakat bunlar biraz daha titizlik sonunda giderilebilecek şeylerdir.

Kongrede, delege Nejat Birdoğan'ın bildirisinde teklif ettiği folklor ve etnografya atlası ilgiyle karşılanmıştır. Nejat Birdoğan, uygarlığın son yıllarda, folklor çaba ve ürünlerinin aleyhine köy ve mahallelere girişini izah etmiştir. Bu alanda, asfalt yolların göç yolu folklorunu; traktör, biçerdöver vb. tarla folklorunu; sunî deri ve plastiğin çarık, çizme, galoş geleneğini; televizyonun ramazan ve kış geceleri folklorunu ortadan kaldırışını, vb. yeni hayatın folklor hayatımıza yaptığı tahribatları açıklamıştır. Ayrıca haritaların yapımında nasıl görev birliği ve bölümü yapılması gerektiğini de anlatan Birdoğan, folklor ve etnografya atlası yapım metodlarını da açıklamıştır.

Çalışma Bakanlığı Yurt Dışı İşçi Sorunları Gen. Md. Şube Müdürü delege İlhan Gülsün Bey de «Yurt Dışındaki İşçilerimizin Kültür Sorunları ve Folklorumuz» adı altında dikkat çekici, geniş hazırlanmış güzel bir bildiri sunmuştur.

Kültür Bakanlığı M.F.A.D. Başkan Yrd. Kâmil Toygar Bey, «Türk Çocuk Edebiyatı'nın Kaynağı Olarak Folklor» alanında çok haklı, acil, enteresan teklifler sunmuştur. Yerimizin darlığı sebebiyle satırlarımıza alma imkânına sahip değiliz.

Seksiyonlar arasında en hararetli tartışmaların yapıldığı yer, Halk Müziği - Oyun - Eğlence bölümü olan üçüncü seksiyondur. Müziğimizin, oyun ve eğlencemizin her türlü dalının tarihçesi, şimdiki durumu ve geleceğinin nasıl olması gerektiği hususunda ağır tartışmaların olduğu bu seksiyonda kesin bir kutuplaşma görülmüştür. Delegelerden bilhassa müzik dalında, Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü Öğretim Üyesi Yıldıray Erdener'in, THSAD Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet A. Özbek'in, Etem Ruhi Üngör'ün ve prodüktör Durmuş Yazıcıoğlu'nun bildirileri ilgiyle karşılanmıştır.

Yıldıray Erdener Bey bildirisinde: «Kültürün bir öğesi olan müzik alanında bazı kimseler, 'doğudan ve batıdan' halk müziğimizin özellikleri ile ilişkisi bulunmayan birtakım yabancı kültür ürünlerinin kuramsal sonuçlarını 'evrenseldir' gerekçesi ile halk türkülerimizi çok seslendirmede kullanmışlar, böylece 'Çağdaş Türk Müziği'ni yarattıklarına kendilerini inandırmaya çalışmışlardır...

«Türk halk müziği ve onun yaratıcılarının özellikleri araştırılıp saptanmadan (Batı klasik armonisi, Bartok armonisi ya da el yordamı ile) çok sesli hale getirilen halk türküleri konser salonlarının kalın duvarlarını aşamamakta, halkça benimsenememektedir.

«Batıda niçin bundan yüzyıllar önce çok sesliliğe geçilmiş, buna ihtiyaç duyulmuştur da, bizde böyle bir şeye aradan yüzyıllar geçtiği halde ya çok az, ya da hiç ihtiyaç duyulmamıştır. Bunu müziğimizin ve toplumumuzun ilkel oluşuna mı, yoksa toplumsal yapımızın özelliklerine ve bu özelliklerin sonuçlarına mı bağlamalıyız?» demiştir.

Aynı zamanda İstanbul Radyosu'nda ses sanatçısı olan Mehmet A. Özbek, «Türk Halk Edebiyatı ve Müziğinde Hoyrat» konusunda bildiri sunmuştur. «Günümüzde sosyo-ekonomik gelişmeler ve teknik ilerlemeler sözlü kaynaklarımızı hızla köreltme ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmakta, bu yaşayan kültür hazinesi gün be gün kaybolup gitmektedir.» diyen Özbek, eleştirilerin sonunda, kendi deyimiyle «Hoyratın Türk halkının yüksek sanat anlayışının ve ince duygusunun bir neticesi olduğunu», söylediği hoyratla ispat etmiştir.

«Karagöz Musikisi» üzerinde de Etem Ruhi Üngör Bey, zengin bir bildiri hazırlamış, koleksiyonundan örnekler dinletmiştir.

Samimî ve ızdıraplı olarak bildirisini sunanlardan birisi de Durmuş Yazıcıoğlu Bey'dir. Yazıcıoğlu özetle şunları söylemiştir:

«Bir ulus düşününüz, yüzyıllar boyu uygarlıklar yaratmış, yaşatmış ve yaymış. Yaratılanı yaşatmak güç ama daha güç olanı

yaşatmak ve benimsetip yaymak. İşte bu u-lus Türk ulusudur.

«Türk'lerin uygarlıkları gibi yitip gitmeyişlerinin tek nedeni öz değerlerine sımsıkı bağlı kalışları ve onları akıl almaz güzellikleri ile kuşaktan kuşağa emanet etmeleridir.

«Dünya uluslarının ağır sanayili yarışı yaptıkları bir devirde bize emanet edilen bu manevi değerleri nasıl saklamalı ve nasıl sonraki kuşaklara aktarmalıdır? Gerçekten büyük bir sorundur bizler için.

«İşte ümitlerimizin azaldığı bir günde Kültür Müsteşarlığımızın pek yerinde bir görüşü yüreğimize su serpti. Belki dedik.

«Evet folklor ürünlerimizin en saldırıya uğrayanı en kedersizi Halk Müziğimiz, türkülerimizdir. Bu konuda herkesin ortaklaşa düşündüğü taraf 'çok güzel, orijinal' oluşu. Bizce sözde ve düşünüşte kalan bir ortak yön bu. Acaba bu güzel şeyin sorunları nedir, soran var mı? Hayır.

«İşte sesleniyoruz: Halk müziğimiz çırkinleşiyor, yozuyor, kaybolmak üzeredir. Neden mi, açıklayalım: Bilimsel yönde ele alanı yoktur. Türkiye'nin iç ve dış folklor haritaları yoktur, kaynaklar saptanmamıştır. Yaratıcıları olan yapımcılar, gezgin ve sabit âşıklar, olay izleyenler hor görülmekte ve onore edilmemektedir. Halkevleri, Halk Eğitim Merkezleri gibi kuruluşlar bu tür çalışmalara kapılarını kapamış, biçki-dikiş ve ilsan kurshaneleri haline gelmişlerdir. İlkokul ve ortaokullarımızda yetersiz kişilere mandolin öğretmenliği yaptırılırken öz müziğini ve çalgısını öğretmek isteyen idealistlere fırsat verilmemektedir. Kendiliğinden yetişen halk sanatçıları zor koşullar içindedirler. Bütünüyle halk müziğimiz bir sarsıntı geçirmektedir. Ele alınmazsa kanımızca bir anda yozar.»

Üçüncü seksiyonun tartışma saatlerinde, Devlet Konservatuvarı'nın küçük bir azınlığın vakit geçirdiği yer haline geldiği, eşiğinden içeri ancak Batı Müziği'ne kapı kulu olanların sokulduğu; Halk Müziği'ne, kuruluş kanununa rağmen eğilinmediği böylelikle de halktan kopmuş, kendi âleminde, kaymağı yenilen bir müessese haline dönüştüğü, Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'nde halk müziğine hiç itibar edilmeyen yozlaşmanın hâkim olduğu, bu durumun mutlaka değiştirilmesi lâzım geldiği belirtilmiştir. Bu arada seksiyonu takip eden Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanı Nail Tan, yakın gelecekte klâsik musiki üzerinde çalışacak yeni bir akademi kurulacağını açıklamıştır. Bu çıklamayı bütün salon alkışlamıştır.

Oyunlarımız, bilhassa zeybeklerimizle ilgili kaynak çalışmalarında, kaynağı Eski Yunan'da arayan Halikarnas Balıkçısı'nın yanlış ve kasıtlı çalışmış olduğu anlatılmıştır. Oyunlarımızın menşelerinin Ortaasya'ya dayandığı hususundaki belgeler gösterilmiş, belirtilmiş, açıklanmıştır.

Kongre'de sunulan bütün bildiriler kendi sahalarında bazı şeyleri sergilemişlerdir. Bu arada, Milli Kütüphane Genel Müdürü Dr. Müjgân Cunbur'un «Ahi Gelenek ve Görenekleri» adıyla sunduğu bildiri de hayli ilgi ve takdirle karşılanmıştır.

«13.-14. Yüzyıllar Anadolu'sunun toplumsal ve kültürel yapısında Ahilerin önemli roller oynadıkları bilinmektedir. Esnaf kuruluşları olarak Ahiler Anadolu'nun ekonomi, ticaret ve sanayi tarihinde yer etmişler; siyaset, askerlik, din ve inanç hayatını etkilemişler; özellikle ülkenin etnografya ve folklorunda üzerinde durulmaya değer izler bırakmışlardır.

«Anadolu'nun sosyal yapısını, Türk sanatkâr ve esnafının iş ahlâkı, insan yetiştirme, erdemlilik, sosyal yardım ve dayanışma konusunda etkileyen Ahiler» hakkında sunduklarının bazıları şunlardır:

«Ahi'nin on sekiz dirhem gümüşten fazla dünyalığı olmayacaktır. Tarihlerin bildirdiğine göre, on sekiz dirhemle bir cenaze kalkıyor o devirde. Demekki Ahi'nin yalnız ölüsünü kaldıracak kadar bir parası bulunacak. Bundan fazla nesi varsa yoksullara vermek zorundadır.»

«Burgâzi Fütüvvetnamesi'ne göre ki bu 13. yy. sonunda yazılmış bir fütüvvetnamedir. Ahi'nin eli-sofrası açık, yüzü güleç olacaktır. Buna karşılık Tanrı'nın nimet ve rahmet kapıları ona açılacaktır. Nasîri ise fütüvvet sahibinde (yiğitte) bulunacak nitelikleri cömertlik, bilgi sahibi olmayı dilemek, talak ve zühdü arttırmak diye sıralı-

yor... Nasiri Ahi'yi Ahilikten düşüren halleri, içki içmek, zina ve livata etmek, gammazlıkta bulunmak, münafıklık etmek, kibirlenmek, haset etmek, yalancılık, vadinde durmamak, hainlik, namahreme bakmak, ayıp aramak, nekeslik, gıybette bulunmak, bühtan etmek, hırsızlık, haram yemek, öğüt dinlememek diye sıralar.»

Fütüvvet yani Ahilik teşkilâtındaki kademeleri: 1. Yiğitlik, 2. Ahî, 3. Şeyh. Arada bir de nakibler vardır diye bölümlendiren Cunbur, her birisini ayrı ayrı açıklamış ve bilgi vermiştir. Cunbur'un bildirisi, Ahî'lerin kaldıkları zaviyeleri ve âsitâneleri de çeşitli yönleriyle içine almaktadır.

Kongrenin bitiminde Cuma akşamı, Galatasaray Lisesi'nde Karagöz ve kukla gösterisi yapan Taceddin Diker Bey, Orhan Kurt Bey ve yardımcısına çalışmalarında başarılar dileriz.

Kongre Kapanış Konuşmaları'nda en önemli konuşmayı ve çok yerinde bir teklifi, Doğu Türkistan eski Başbakanı ve halen Doğu Türkistanlı Göçmenler Derneği Başkanı Sayın İsa Alptekin Bey yapmıştır. Sayın Alptekin'in konuşması şöyledir:

«Muhterem misafirler,

«Kardeşlerim,

«Hepinizi sevgi, hürmet ve muhabbetle selâmlarım. Aziz Türkiye'mizin Dış Türkleri unutmadığının bir delili olarak Kültür Bakanlığına bağlı Türk Kültürünü Araştırma Derneği bizi de bu konferansa davet etmek lütfunda bulundu. Bundan dolayı çok minnettarım.

«Doğu ve Batı Türkistan'dan müteşekkil Büyük Türkistan yüz milyon nüfuslu, Türklerin anayurdudur. Türkistan, dünya Türklerinin kültürünün ve folklorunun menbaı, menşeidir. Anadolu kültür ve folkloru da göçlerle birlikte Türkistan'dan gelip Türkiye'ye yayılmıştır.

«Bütün bunlara rağmen altı milyon kilometrekare toprağa sahip Türkistan, tarihi ile, kültürü ve folkloru ile birlikte azız Türkiye'miz de dahil dünyaca unutulmuştur. Bugün Türkistan, İdil-Ural, Kırım, Kuzey Kafkasya, Azerbaycan Türkleri, dünyanın dört bir köşesindeki Türkler, kendi zaviyemizden tarihimizi, kültürümüzü derlemek, toplamak ve yaymak imkânından mahrumuz. Üstelik bizim tarihimiz, kültürümüz ve folklorumuz, tağyir, tebdil ve tahribe uğramaktadır.

«Türkiye dünyanın tek müstakil Türk devletidir. Dünya Türklerinin manevi kaynağıdır. Dış Türkler her şeyi Türkiye Cumhuriyeti'nden beklemektedir. Kültür Bakanımız Kongre'nin açılış konuşmasında Dış Türklerin kültür meseleleriyle meşgul olacağız dediler. Vaadde bulundular.

«Kongre'de edindiğim intibaa göre Allah'a şükürler olsun ki Türk folkloru ve kültürü sahipsiz değildir. Bu hususta selâhiyet sahibi ve dünya çapında ilim adamları yetişmiştir. Ama bütün tebliğler Anadolu'nun folkloruna inhisar ettirilmiş oldu. Dış Türklerin folkloruna fazla temas edilmedi. Dış Türklerin de kültürü ve folklorunu araştıracak konferanslara ihtiyacımız vardır.

«Buna güvenerek şu rica ve tekliflerde bulunmak istiyorum.

«1. Kültür Bakanlığı nezdinde Dış Türklerin kültür ve folklorunu derlemek, yaymak ve yaşatmak vazifesi ile ilgili bir daire kurulmalı.

«2. Devlet hesabına Dış Türkler Folklor veya Etnografya müzesi kurulmalı.

«3. Dış Türkler milli oyun ekipleri kurulmalı.

«4. Dış Türklerin kültürünü, folklorunu araştıracak mütehassıs elemanlar yetiştirilmelidir.

«Bütün delegelere derin saygılarımı ve hürmetlerimi sunarım. Sizlere Allah'tan sıhhat ve afiyetler dilerim.»

Yine Kapanış Konuşmaları'nda Orta Doğu ve Balkan ülkeleriyle ortaklaşa folklor faaliyetlerinin yürütülmesi, Folklor Dernekleri Birlikleri'nin kurulması da teklif edilmiştir.

Yeni yeni önem kazanıp kongreler halinde başlayan çalışmaların mutlaka müesseseleşmesi, akademi haline gelmesi ve bu akademinin önemli bir kısmının da esir Türk illerinin kültür ve folkloruna ait çalışmalar yapması gerekir. Hatta orta dereceli okullarda, «Esir Türk İlleri Edebiyatı» derslerinin konulması, fakültelerde «Esir Türk İlleri Edebiyatı Kürsüleri»nin açılması lâzımdır.

Folklorumuzda, kültürümüzde ve sanatımızda kendi benliğimize dönüp, kardeş olanlarına da sahip çıkmanın zamanıdır.

Budinli Hamza Bey Türküsü

Mehmet TAŞDİKEN

Namlı Mohaç cenginden
iki tam yıl sonraydı.
Baş üryan sine püryan
toplanan tuvana yiğitlerden
acar gönüllü bir yaran vardı.
Ki adı Hamzaydı.
Eli kavîydi, beli kavîydi.
Kılıç mı? Vay ki ne vaydı!
Yüzü güzeldi, sözü güzeldi.
Gözü bir ziya eviydi.
Suretâ sudaki aydı.

Binbeşyüz yirmialtıda bir ağustos sabahı
göründüğünde Hamza bey
elinde sancakla ezelî
masallar kahramanı gibi
Budin burçlarında
vurulmuştu bir kehribar güzeli.

Macar içlerinde perîpeykeri
gündüz efsunladı hülyası Hamza beyin
sardı gece umutsuz düşleri...

Yeşil başlı pîrler elinden
aşk bâdesi içmişti

Desen : M. SAVAŞ

yeşil kâseler içinden.
Kaşları kalem karası, gözleri ahû yazması
gülden gönüllü, bülbülden şirin dilli
bâde-i aşkla kendinden geçmişti:

Gözü kara, saçı kara, kaşı kara
bir yar sevdim de ağam bir yar
kara döşünü sarsa da kırk yara
suretinde günaydını bir ışık
vücudunda a beyim, ölümsüz dinçlik var.

Ağladıkça köşe bucak zarı zarı
arttı o afeti devranda
gözyaşıyla yürek narı.
Gayrı şahan bakışlı yarı
rüyalarında allayıp şallarken
büyüdü gizli aşkın esrarı.

Ana-baba, komşu-yakın
alınca zehirli haberi
ölü görmüş gibi ürktü.
Feryatla döğündü:
— Sakın
gitme o yana, gel a beri!
Çünkü Hamza bir Türktü.

Serin bir yaz akşamı Budin... Budin.. nazlı Budin. Ilık rüzgârlı, hoş kokulu Budin. Budin'in kale burçları Türk'ün al yeşil bayraklarıyla ârâste ve pîrâste. Şehirde zorba şövalye duvarları, artık halk için birer emniyet kalesi. «Türk atlarının su içtiği yerlerde» gayrı Macar için korku yok!

Bir gün
Hamza bey de ahdi bütün
binlerce gönül eriyle
yüreciği Budin aşkıyla vurup
yola çıktı taze teriyle.

Düştüğü yol kısa yer yakındı.

Gitmek var, dönmek de olmalı; öyle ya!
Ama bilinir mi bu bir kanlı akındı.

Hamza bey gâhi orda gâh burda
yeri bilinmez semender.
Budinli kızın yüreğinde alev
ağladı bir surda.
Aşkı ise yeryüzünde pek ender.

Derdine derman ol gamgüsârı
şimdi çaresiz başının
bir delişmen rüzgârı.

Bu hal uzun bir süre devam etti. Budinli kız için için eridi. Ama ağzını bıçaklar açmadı. Nihayet derdi, gençlik derdidir dediler ve Viyanalı bir şövalyeye verdiler.

Çalgılı çengili bir düğünde
coşarken frenk sazları
ol kız ağladı ilkin
ve ardından Budin kızları.

Hamza'nın sevgisi kızda
bir iz bıraktı ki derin.
Taş yollar üstünde
al bir at bekledi, son hızda
kişnesin istedi, kişnesin yine kişnesin...
Ayrılığın acısı büyük.. ah! hele kederin.

Budin'den yola çıktılar
bir yaz sabahı erken.
Kızın gözü ardında
için için ağladı
Viyana'ya giderken.

Viyana'ya varırlar. Kız diretir; «ölürüm, girmem bu şatoya.»

Gayrı çıkalı Türk sefere
gözümde değil şövalyeler şatolar

mal da senin olsun; şato da, saray da...
Savul başımdan bre kefere!

İnsansa Türk gibi
savaşsa Mohaç gibi...
Gördüm gerçek zaferi
şahan bakışlı eri
yerde sürünmez onlar
boynundaki haç gibi.

Kız açtı ağzını, gözünü yumarak;
— Devamı yoktur dedi bulut gölgesinin
ve alçak sevgisinin.
Haşin sözlerinden büyük ceza umarak.

Beklediği olmamıştı
şiş karınlı şövalye
ağzına dek dolmamıştı.

Ama kızın gözü bir dolu testi
içi bir kan deryası
ruhunda ol dem
çılgın bir fırtına esti:

— Yeter bu şövalye düzeninin çilesi
Türk'ü tanıyınca elverdi!
Haykırarak mazlum kız
kale burçlarından aşağı
kendini kapıp koyverdi.

Şövalye uçan kıza bakarak
böğürdü bir dana gibi:
— Dişimi tırnağa katarak
toplayıp bütün gücümü
almazsam dedi Türklerden öcümü
ödemeliyim ben de kendimi atarak.

Aynı yıl Hünkâr Sultan Süleyman, Viyana seferine çıkmıştı. Hünkârın üstüne geldiğini öğrenen o şövalye eli eteği tutuşmuş bir halde, çaresizlik içinde kıvranırken odasına bir haberci girdi. Soluk soluğaydı:

— Haşmetmeap sabah çok erken
dört kılıçlı, iri pazulu ve gövdeli
Türk askeri yakalamışlar
kale duvarında gezerken.
Âdeta hepsi birer deli
saçma sapan konuşup
ser veriyor sır vermiyorlarmış.

Bunu duyunca şövalye
beynine çıktı kanı.
Deminki korkusunu, çaresizliğini
ve unutup tehlikedeki vatanı
it gibi havlayıp, koyun gibi meleyerek
koştu iri adımlarla zindana
açtı kapıyı tekmeleyerek.
Kaldırdı baygın yatanı
hırsla vurdu
mecalsiz düşüp yorulana dek.

Dörtten biri o suya düşmüş aydı.
Hamza'ydı.

Dayandılar ağır işkenceye
konuşmadılar bir kelime
şövalye patlayacaktı hırsından
dedi:
— Kalsın geceye.

Viyana'nın köpekleri acı acı ürdü
gece başlayan işkence
sabaha dek sürdü.

Sabah olunca şövalye
birden hatırlayarak acı hıncını
sır almaktan vazgeçti
unuttu kırallık tacını.

Felek peymanesin içmiş bir Türk'ü
geniş bir çuvala kattı

ve şöven kahkahalar savurarak
kaleden aşağı fırlattı.

İkincisi aygır şövalyeye bakıp
korkusuzca güldü.
Zira ölümden korkmak
Türk için bir züldü.

İkincisi de gidince
çuvala üçüncüsünü kattılar.
Bağırıp naralanarak
yüksek boşluğa attılar.

Bir yağmur başladı ince ince
o yaz gününde
sıra Hamza'ya gelince.

Şövalye aklını başına alarak
bir ara sustu
kırallık tacına dalarak.

— Türk korkmuyor ölümden.
Üçünü birden aşağı saldım
dördüncüsü yine korkusuz.
Gerçi hıncımı aldım.
Karşısında mütebessim durmalı
o yumuşatırmış Türk'ü.
Kafasını, sırrı alınca vurmalı.

Uzun fasıladan sonra
Hamza bey cellattan aldı çuvalı
— Baki değildir dedi bulut gölgesi
ve alçak sevgisi.
Yüksek kalenin yürüdü
ince ucundan.
Çuvalı şövalyenin eline verdi
... Ve Budinli kızın burcundan
Tuna'nın sarp kayalarına
o da kendini koyverdi!..

Desen : Hasan KARAL

HÖRGÜÇLÜ

M. Ali TAŞÇI

İyi insan ne demektir? İyi insan, her teşebbüsü kutlanılabilecek insan demektir. Milletimize bakınız, en güzel işlerini kutlayarak sevimlileştirir. Teşebbüs neticeye ulaşınca da kutlanır. Böylece olay ferdilikten kurtularak toplumun kültüründe yerini alır. Kutlanacak teşebbüsü yok denecek kadar az olan fertlerin toplumu, hayat soluğunu tüketmek üzeredir. Ölüm mukadder olmuştur.

İçimizden Birisi'nin bu hikâyesi, namına Hörgüçlü derler bir garip ihtiyarın gözyaşları arasında doğdu. İçimizden birisi Hörgüçlü, kalbimde hikâyesinin yıldızı doğarken gözyaşlarıyla kutladı beni. Perdeleri hayli yıldır çekilmiş gözlerinin karanlığında eli, doksan beş yılın sonunda kıymetli bir hazine bulmuş gibi saçlarımdan yüzüme okşarken iki damla hediyeyle ıslandı. Islak parmaklarını götürüp gözlerine sürdü. «Ey göz!» dedi. «Bu iki damla, senin damlalarından. Bu iki damla, dedelerim İbrahim'in ve İsmail'in kendilerinden sonrası için endişeyle akıttıkları damlalardan. Bu iki damla, hep karanlıklarda kalmış lâkin kalbleri çok muti, yürekleri pek ince olanların canları titreyerek akıttıkları, sadece O'na yanan özlerini söğündürmek için gönderilmiş damlalardan. Bu iki damla, Yakub'un damlalarından. Ona göre şükredici ol. Ona göre sabredici ol.»

Eli, yüzümden omuzlarıma, omuzlarımdan göğüslerime indi. Adalelerimi yokladı. «Maşallah» dedi. «Güneş avuçlanır mı? İşte avucumda benim. Dünya gözüyle göremiyorum ya avucumda işte.» Dudakları kıpır kıpırdı. Semaya doğrul-

muş başı, sağa sola kendiliğinden belli belirsiz süzülürken, ufuktan yeni doğan bir güneşin sağını solunu doya doya seyrediyor gibiydi. Çehresi aklına önemli bir şey gelmişcesine gerildi. Bulut gölgesi gibi eminlik veren bir duygu yüzünü silip geçti. Sonra endişe rüzgârı soğuttu hatlarını. Bulduğunu kaybetmişcesine gevşedi çizgiler bir bir. Az önce üzerimde dolaşırken, ruhunun en mutenâ köşesinde sakladığı derin bir özlem halindeki duygularının, umutlarının, inandıklarının ateşini benim kalbimdeki ateşle birleştirmek isteyen eli yalvarırcasına çenemi okşadı. «Yavru, gözlerim görse, bedenim de hasret döşeğinde hasta yatmasaydı eteğine yapışır peşini bırakmazdım. Gene de bırakıcı değilim. Gel arasıra bizim haneye de söyle ne yapabileceğimizi. Hayırlı bir kapı açmışsınız ki oğul son demimde eşiğini bana da gösterdin. Elimiz erdiğince emeğimiz nasip olsun isteriz. Bakma sen biçareliğime. Kirli çıkına benzeriz biz eski topraklar. Senede bir de olsa gel, bir iki lokmamızı ye. Gönlümüz ferahlasın. Şurda bir Hörgüçlü'müz vardı. Öldü mü kaldı mı de ara bizi. Yoksa vebalim kalır.»

Dağ gibi doğruldu yerinden. Dağa benzemesi dinçliğinden, sağlamlığından değil ululuğundandı, haşmetindendi. Öyle bir dağ ki, hiç bir jeolojik devrin etkisine uğramamışcasına gözden ırak olmuş. Doğrulurken ufak yanlış bir hareketi milyarlarca senenin ilmiğini birden çekiverip de Hörgüçlü'yü eti bir yana, derisi, kemiği bir yana şıkır şıkır ayırıverecek gibi. Titreyen elinde ve seyriyen yüzünde, son nefesinden önce, fanilerin benlerini çok aşan bir mutluluğun bırakılmak istenmeyen zekeratı var. Dudaklarını üstüste bastırıp ızdıraplı bir güç tazelerken avurtları içine doğru çöküp gitti. Gözkapakları bütün kırışıklıkları birleşme noktasına doğru hücum ederek kapandı. İçinde asırlardır emanet edilegelmiş bir sırrı devretmek isteyenlerin üstü örtülü sesleriyle: «Gel gözümün nuru gel! Bunca yılın sefilliğine sizin hasretiniz hatırına katlandık.»

Titreyen sakallarıyla kulağıma doğru eğildi. Yabansıtmadan yaklaştı. Kıskançlıkla koruduğu mahremiyetini çekinmeden, mahçup olmadan, şikayet etmeden, kendi öz canına bildirir gibi terennüm etti:

«Bildirmezim halka sırrım, saklarım.
Viranemde baykuş gibi beklerim.
Karanlık her yanım elle yoklarım.
Geç kalırsan aklım perişan düşer.»

.....

Onu ilk defa Yeni Cami'nin önünde görmüştüm. Kuşluk vaktiydi. Sabahleyin şakır şakır yağan yağmurun ıslaklığı yeni yeni buharlaşıyordu. Kaldırımların döngellerine sellerin bıraktığı ince, parlak ve kaypak çamurlar yığılmıştı. Asfaltların çukurlarına dolan sel suları, güneş vurdukça insanın gözünü alıyordu. Taksiler, dolmuşlar, belediye otobüsleri, özel servis arabaları henüz mesai başlangıcının telâşlı saatlerinden kurtulamamışlardı. Trafik sıkışıklığından veya vasıta kıtlığından çalışma yerine geç kalanların sinirli aceleciliği yüzlerce ayaktan yerlere ve yüzlerce gözden göklere yayılıyordu. Aklıma kırlar çayırlar düştü. Oralarda da yağmur geçip güneş açınca canlılık başlar. Eğilip ayaklarınızın diplerine bakınız. Bilhassa karıncalar, kıvıl kıvıl kaynarlar. Yağma varmış da hampa kapacaklarmış gibi sağa sola saldırır dururlar. Gerçi yaptıkları da yağmadır ya. İşte o esnada incecik ipler çekilmiş gibi kıvrım kıvrım izler de görürsünüz. İzlerin uçlarında pütür pütür nohut büyüklüğünde topraklar farkedersiniz. Bilirsiniz ki onları solucanlar yapmıştır. Zaten onlar da görülmektedir. Yağmura aldanıp toprağın üstüne çıkmışlardır. Biraz sonra güneş vurup gevretmeye başlayınca artık iş işten geçmiştir. Boğum boğum kıvrılarak sokulacak yer ararlar. Çeyrek saat sonra morarmış, kıvrılmış, kurumuş, küçücük karartılar görürsünüz. Ölü solucanlar. Üzerleri bulut gibi kapkara karıncadır. Güneş öldürmese bile karıncalar yakalayıp solucanların hayatlarını kancalarının aralarına sıkıştırmışlardır.

İçimizden birisi Hörgüçlü'yü, yağmur sonrasında insanların karıncalar misali kaynaştığı Yeni Cami'nin önünde, şaşkın solucanlar gibi kalabalıkların arasından ezilmeden geçip gitmek isterken tanıdım. Acele bir işim vardı. Gözlerim Hörgüçlü'yle daha fazla oyalanmadan uzaklaşıp gittim.

Öğleye doğruydu. Güneş tepemize dikilmiş ateşten diliyle eriştiği yeri yalayıp yakıyordu. Sıcaktan alınlar dürülmüş, kaşlar kalkmaz olmuş, ağızlar açıldıkça açılmaya başlamıştı. Herkes yakasını, bağrını açmış, güneş vurdukça kaynayan, etrafına sadece ateş şuleleri dağıtan denizden bir nebze serinlik, bir üfürümlük yel bekliyordu. Sucu çocuklar, bardakları tahtalarıyla şakıdık şukuduk ettire ettire otuz iki dişe keman çaldırırken ayak gurupçuları, pulları güğümlerine sürte sürte şıngır şıngır geçiyorlardı. Sabahki kadar olmasa da yine hatırı sayılır bir kalabalık bu sıcak sıkkın havada sersefil akıp gidiyordu. Güneş, göğü de yeri de tuğla renginde pişirip yandırırken, taşlaşan bu katılığın arasında gözlerim solucana benzer boğum boğum dura dura ilerleyen bir top yığınına ilişti. Saatin yelkovanı bile ondan hızlı ilerliyordu. Göz bu ağır gidişi takip etmekte yoruluyordu. Yığın sekercesine bir inip bir kalka, yuvarlana yuvarlana konup göçüyordu. Yine işimin aceleliği üstündeydi. Yığının önüne geçince donup kalmışım. Sayısı elliye altmışa varan top hüyüğünün altındaki canlı, Hörgüçlü'den başkası değildi.

Hörgüçlü'nün boyu normaldi. İhtiyarlık gelip omuzuna çökünce belinden ikiye bükmüştü Hörgüçlü'yü. Iki kat eylemiş insan kulağından çıkarmıştı. Dünyayı hiç doğrulup da görmemişcesine hep aşağıdan yukarı bakıyordu yeryüzüne. Yerde bir şey kaybetmiş de arıyormuşcasına eğildikce eğilmişti. Vakit tamam olup kervan menzile yaklaştıkca küçüklüğünden beri omuzu başında taşıyıp durduğu küçük yumru birden büyüyüvermişti. Beli büküldüğü için kuyruk sokumu yuvarlaklaşmış, başına doğru sonradan olma yumru da peydahlayınca İçimizden Birisi'ne yıllar iki tane hörgüç hediye eylemişti. O bunları kapanan gözleri gibi normal karşılıyor, hiç itiraz etmeden kabulleniyordu. Adını sanını sorana Hörgüçlü deyip geçiveriyordu. Hani insana öyle geliyor ki kabüllenmese de başkaları ona bu ismi takmış olsaydı, Hörgüçlü daha bir sevimsiz görünürdü. Kendi halini içten kabüllenişi Hörgüçlü ismine bir sempati kazandırmıştı. «Nasılsınız?» diye soranlara, elde edilmek istenen bütün beşeri güzelliklerle alay edercesine kendinden emin, memnun ve tecrübekâr gülümser: «Çift hörgüçlü Asya devesi gibiyim.» derdi. O zaman bu dost, bu baba ihtiyara nazarlar sadece sevgiyle bakardı. Hörgüçleri onun çarpıcı yönlerinden biriydi. Bu özelliğini belki de bilmeden iyi kullanıyordu. Böylece hayatına tatlı bir espri yerleşiyor, tatsız bir üzüntü kayboluyordu.

Fıkır fıkır kaynayan yaz öğlesinde, gök ırak yer katıyken, iki hörgücü arasına denk edip yüklediği elli altmış topun altından ter pınarı gibi şıpır şıpır terlerini akıta akıta yürüyordu. Dirseğinin dört parmak altından kesilmiş sol kolunu topların filelerinin arasına bıçak saplar gibi sokmuştu. Sanki bütün sıkıntıları bağrına bağrına hançerliyordu. Kısacık bastonuyla yere tık tık vururken, boynu boğazı gerilmiş, damarları şişmiş, yakasız gömleğinin kenarları bağrına doğru dilim dilim ıslanıp gitmişti. Doğrulmak isterken hamle ediyor, yükünü bir adım daha ileriye götürebilmek için bütün gayretini harcıyordu. Karşıya geçmek için köprünün başına geldiğinde koskoca bir dağı aşacak hasta kaplumbağa ayağının direnişindeydi bacakları. Gözleri haylidir, her hamlede belerip belerip gidiyordu. Sırtında taşıdığı içi boş naylon piknik topları değil de üst üste yığılmış kürre-i arzlardı. Sanki yaratılışından bu yana devran gibi onları döndürüp sürükleyip götürüyordu. O kadar içten, o kadar samimi, o kadar gayretle taşıyordu ki yükünü Hörgüçlü, görenler ondan çok ızdırap duyup eziliyorlardı. Birden işim aklıma düştü. İkişer üçer

merdivenleri atlayarak koşup gittim. Fakat gözümde hayli zaman, arkamdan bir türlü bana yetişemiyen, eza cefa içinde, en azından elli sene sonrası için tahayül ettiğim, Hörgüçlü'ye benzer bir silüetim kaldı.

.....

İlk tanımanın üstünden fazlaca bir zaman geçmemişti. Belki de o haftanın pazarıydı. Yine gökyüzü ağzı açık fırın olmuş har har soluyordu. Halk temizmiş pismiş demeden bütün sahile çakıl taşları gibi dökülmüştü. Mercimek boylu kelleşmiş ağaçlara varıncaya kadar herkes başını sokacak bir gölge arıyordu. Banklar tıklım tıklımdı. Yaprakları, güneşi bütün bütün altına süzen kırçıl bir akasyaya sırtını vermiş Hörgüçlü, sağında solunda iki yığın top, önünde bir sakız kabı kendi karanlığında bekliyordu. Gelişimi hissedince bağırmaya başladı:

— Beş lira toplar, beş lira, beş lira. Filesi de bedeva. Haydi filesi de bedava.

Durdu. Havayı dinledi bir vakit. Ayak seslerimin kendisine yaklaştığından emin olunca tekrar bağırdı:

— Sakız var sakız. Dandi geldi dandi.

Ağzında diş kalmadığından dandiyi yuvarlıyor, «döndü geldi döndü» diyordu.

Selâm verip oturdum, ağacına sırtımı dayadım. İşkilendi.

— Çekinme dede, zavallının biriyim.

— Şimdi zavallıyla zalım birbirine karıştı yavru.

— Sakızlar kaç kuruş dede?

— Boş lakırdı hatır yıkar yavru.

— Hata mı ettik dede?

— Yok amma sen sakız çiğneyicilerden değilsin. Efendisin.

— Yoo ben sakız çiğnerim.

— Çiğnemezsin. Efendisin.

— Nerden bildin?

— Sesinden. Ben adamla iki çift laf edeyim, afedersin kaç kıratlık olduğunu anlarım. Söz adamın mihengidir.

— Biz aylarca arkadaşlık ettiğimizi tanıyamıyoruz. İki çift laf yeter mi?

— Yaş doksan beş olmuş, gözlerin de kör olmuşsa, Mevlam da şaşırtmamışsa çok bile yavru.

Hörgüçlü halsizdi, kuvvetsizdi ama sarsak değildi. İki büklümdü ama yılgın değildi. Kördü ama hassastı, hissediyordu. bir asra merdiven dayamış ömrü vardı. Neyin nerden geleceğini, nasıl olacağını iyi kestiriyordu.

— Yaş hitam buldukça Azrail selâm yollarmış derler. Hâlâ daha niye ayağını toza bularsın dede?

— Ölüm bir devedir ki herkesin kapısına çöker yavru. Kurtuluş mu var?

— Demem, on paralık kına al, sat sat yine al. Bir-iki top, üç-dört sakızla kâr etsen de zararda değil misin? Yoksa dostlar alışverişte mi görsün?

— Ay oğul, yatandan yeldiren yeğ diyeceğim ya senin sorduğun başka, öğrenmek istediğin başka. Yoksa biliriz ki karakışta kara serçe baharı bulmaz. Sarı sıcakta sarı top satmakla adam onmaz. Lakin kut-i lâyemut (açlıktan ölmeyecek kadar, kıt kanaat) geçiniriz.

— Oğul - evlât?

— Haymana mandası gibi oğul, Dersim katırı gibi de gelinin varsa benim gibi ortalıkta kalırsın.

—Böyle böyle n'olacak?

— Yavru, lûtuf ile ihsanın ölçüsü olmaz. Devlet eli engin olmalı. Gelip beni de bulmalı. Aslına bakarsan suç, ne oğlumun ne gelinimin. İnsan göre göre, hayvan süre süre alışırmış. Onlar etrafından öyle görüyorlar, öyle alışıyorlar. İnsanı alıştıran, gördüğünü getiren, yayıp yaşatan devlettir. Eğer devlet devletse her bir şeyi düzene kor. Koyamıyorsa kanını başkaları emiyor, kanununu yad iller düzüyor demektir.

— O nasıl ki?

Yüzü hiç sıkıntı görmemişcesine aydınlandı. Küçülmüş, kurucuk, sadece sinir ağı kalmış tek elini koyacak yer bulamadı. Yarım kolu gayrı ihtiyarî aşağı yukarı inip çıktı. «Seni beni bilmez seni. Bak ben adamı nasıl yakalarım?» dercesine okkalı, şekerli - tatlı bir tebessüm bütün simasına yayıldı gitti. Yan döndü. Omuzunu bir iyi yasladı ağaca:

—Tencere yuvarlandı kapağını buldu

Güldüm.

— Gülersin değil mi?

Daha rahat ve itimat telkin edercesine tekrar güldüm. Üst hörgücünü okşadım.

— Bak yavru, evvelden küçüklüğümde bir türkü çığırırdık. Eğer aklımın köşesinde bucağında kalmışsa sana söyleyim. Neydi, dur bakayım? Ha! Şöyleydi:

«Yiğit olan yiğit çıksa meydana,
Edeplidir, erkanından belli olur.
Mertliğin bildirir cilasın yiğit,
Gönülceği alçak, ağa yoll-olur.»

— Sonra bir hoş devam ediyordu ya ihtiyarladıkça unutuyoruz bildiklerimizi hepten. Bir beyti: «Cenk olanda kelle kesen mertlerin, / Sırtı kaplan postu, başı tell-olur.» du. Sonu da şöyle biterdi:

«Gaziilik edenin kanlıdır gözü,
Yarar olanların yerdedir yüzü,
Hal-hatır yıkmakta nâmerdin sözü,
Koç yiğitler daim tatlı dill'olur.»

— İşte böyle yavru! Ben sana adam olan adamın sıfatlarını sayan nice nağmeler söylerim ya gereksizdir. Bunu da şunun için söyledim. Sen okumuş, az çok mürekkep yalanuş kişisin. Gelgelelim edebin erkanın var. Alçak gönüllüsün, şu sıcakta, şu tozun toprağın arasında yanıma oturdun. Kara kaşım, kara gözüm için değil herhal. Var senin de bir bildiğin. Sonra konuşman dipsiz doruksuz değil. Bir yerlere sürüp götürüyor adamı. Aylak gezen birine de benzemiyorsun. Aylak gezen ne oturup buralarda durabilir, ne bu konuştuklarımızı konuşabilir, ne de dinlemeyi gönlü götürür. Telchli telden, dil ehli dilden anlar. Sen dinlemesini de biliyorsun, anlamasını da. Babacansın. Konuştukca yanındakine hakim oluyorsun, Susdukca yakınındakini kendine bağlıyorsun. Ağa yollusun. Koruyucusun. Gözeticisin. Ben bile yanında kendi kendimden güven duymaya başladım.

— İtirafat edersin, layık olamadıklarımızı uygun görürsün.

— Yok yavru yok. Benim hiç kimseye itirafat etmeye ihtiyacım yok. İşte gel dik gidiyoruz, sen olasın Halep şehri bizimkisi. Yiyecek iki lokmacık nasibimiz, verilecek bir nefeslik canımız kaldı. Bırak bir buldum, bir daha bulamam. Kesme de dinle beni. İnsan bazen muaşerete uyayım derken fırsat kaçırır.

— Buyrun öyleyse sizi dinliyorum.

— Yaşım doksan beş. Askerliğime Abdülhamit zamanında başladım. Tam on sekiz sene yaptım. Dile kolay, tam on sekiz sene. Bir gün firar etmedim. Verilen izinlerden, hava tebdillerinden bir gün geç gelmedim. Çok zor günler geçirdik. Bunaldık. Esir olduk. Gücümün yetmediği yerde Alah deyip ona sığındım. Aklımın ermediği yerde O'ndan yardım istedim. Ha şurası, ha burası denken dünyanın yarısını dolaştık sanki. Hindiçin'e kadar gittik. Bir değil, beş değil tam on sekiz senemiz gitti. Ecrini Rabbim verir lafını biz fazla etmeyelim. Halden hale düştük, yine de sadık olduk devletimize. Şimdikileri. mesaisinin dışında, devlet için on sekiz dakka bedava durdurt, yaz tatilini bir hafta kısalt, hepsi ayaklanır. Grev mi, boykot mu, işgal mi elinden ne gelirse ardına komaz.

Vakit oldu at eti yedik, gün geldi köpek eti yedik. At fışkılarının içinden arpa tanelerini seçip tayınımızı çıkarttık. Bütün hayvanatın çiğneyip pisliediği mıklardan gömleğimizle süze süze su içtik. Ne var şimdi askerlik yapmaya? Böyle olduktan sonra beni hemen alsınlar, ölünceye kadar askerlik yapayım. Elini sıcak sudan soğuk suya vurmazsın, yediğin önünde yemediğin ardında. Baba ocağında bulamadığını devlet verir. Ara yere dünle bugünün tersliklerini sayıp dökersek şöyledir:

Evvelden devletimizin eli kolu budanmış, baltalanmıştı. Harem-i ismetimize düşman girmişti. Elimizde avucumuzda bir şeyimiz yoktu. Variyetimiz kıttı. Halkımız yoksul, devletimiz fakirdi. Ama milletimiz sadıktı. Paydar olduk. Yıkım yoksulluktan olmaz. Zenginken de yıkım olur. Önemli olan zenginlik fakirlik değil. Devletie milletin etle kemik gibi kaynaşmasıdır. Devlet yad iz güder, millet yaban yola giderse korkulur. O zaman

vatanın her tarafını altın kaplatsanız yine çare etmez. Tarihi bilirsin. Kendi zayıf olup da kat kat büyüklerini yerle yeksan eden devletler yok mudur?

Şimdi düşünelim. Bir garip Hörgüçlü, bu devlet baki kalsın, bu toprak çiğnenmesin, bu din elden gitmesin deyi on sekiz sene çile çekerse, artık elden ayaktan düştüğünde ona uzanacak bir el yoksa devletle millet etle kemik gibi midir? Haşa, biz gavurcuklar gibi parayla askerlik yapmadık. Ama devlet dedin mi, hökümet dedin mi bir durup düşünecek-sin orada?

— Maaş almıyor musunuz?

— Maaş mı? Hıı! Almıyorum. Onun da bir ayrı hikâyesi var ya baş ağrıtmayalım. Hem verdikleri ne ki? Ayda üç yüz. İsterse üç yüz bin olsa yeter mi? Düşmüş bir ihtiyarın derdi sadece para değildir. E! uzatmak demek, önüne bir yığın para yığmak değildir. Benim de yaşım on sekiz-on dokuz olsaydı para her şeyi halleder sanırdım. Öyle bir devirdeyiz ki hem insanın parasını alıyorlar hem de itten irezil ediyorlar. Küçüklüğümde: «Kara kar yağacak, kara gün doğacak, bir adamın sırtına kırk eşşek binecek.» derlerdi de bana tekerleme gibi gelirdi. Bakarım da bir bir gerçekleşir oldu hepsi.

— Düzelteceğiz, düzelecek her şey. Şöyle şöyle olacak, böyle böyle edeceğiz diyor büyüklerimiz.

— O senin büyük dediklerin var ya, pır pır eder uçamaz, çukura düşmüş çıkamaz. Harman döğmek keçinin işi değil.

— Her üsrün (zorun) bir yüsrü (kolayı) vardır demiş eskiler.

— Amennâ! Olmaz olur mu? Her kelin bir berberi, her derdin bir dermanı vardır. Vardır ya varlığın da bir yolu yordamı vardır. Tamam mı?

— Tamam dede.

— Bunun için rüya sadık, gören kâzip (yalancı) olmayacak. Kabül mü?

— Kabül.

— Oluk başını tutana dikkat edeceksin, çeşmeyi kurutmayacak. Olana dört bağlatıp, olmayana dert bağlatmıyacaksın. Kimi yağından yerken, kimi yavanından ölmemeli. He mi?

— He.

— Her devirde herkesin malı mülkü vardır. Uğru harami de eksik olmaz. Harami dışardan hırsız senden değilse iş kolay. Amma hırsız evden olursa dana bacadan çıkar. Bu da tamam mı?

— Tastamam.

— Güzel. Bir de yavru, ocak içinden tutuşurmuş. Tebeşire peynir bakışlılar bizi yad illerin ateşiyle tutuşturup kül etmiyecek. Sokma akıllı olmayacak. Sokma akıl sekiz gün gider, İyi mi?

— İyi.

— Yaramaz demirden yahşi kılıç olmaz. Kargayla deve avlanmaz. Herkese ehliyetli olduğu yerde iş gördürülecek. Ne dersin?

— Doğrudur derim.

— Evvelden, Osmanlının ayağı üzengide gerek derlermiş. Osman Bey: «At üstünden inmeyin. Oturak olmayın. Beylik yürük olanındır.» diye vasiyet etmiş. Bu ne demek bu? Şimdi biz de mi ata binelim, göçebelik yapalım? Hiç de değil. İnsan ayağını üzengiye niye kor? Ata neden biner? Bir yere gitmek için. Demek ki gidilecek yol ve varılacak menzil var. Gittin, vardın, in aşağı, otur oturak ol demiyor. Attan inme diyor. Yani yol bitmiyor, hedef eksilmiyor. Yenileri geliyor, Değişiyor. Evet yenileniyor ve değişiyor. Devlet, yol ve menzil ala ala yenilenmesini, değişmesini bilmelidir. Yoksa yok olur. Demek ki devlet vatandaşına yol gösterecek, menzil işaretleyecek, at verecek. Mum yanmayınca pervane yanmaz yavru. Devletin yüzlerce sene ötesi için bile büyük menzilleri, ulu yolları gerektir. Ya şimdi öyle mi? Ortalık, karışık ipliğin buruşuk bezi gibi. İnsan nasıl bastığını, nereye gideceğini bilemiyor. Ark olmayınca bahçe sulanır mı? Bataktan geçilir mi? Arkımız yok yavru arkımız. Onun için işimiz kuru gayret. Kuru gayret ise sadece çarık eskitir. Başka işe yaramaz. Hem süprüntülükte yatırıyorlar, hem de şeyhülislâm

rüyası istiyorlar. Milleti hancı tavuğu gibi yolcu artığıyla geçindirtmek istiyorlar. Ondan sonra da hani bize altın yumurta? İnsan kâh olur dağı kaldırır, kâh olur darıyı kaldıramazmış yavru. Sen köylü müsün, şehirli mi?

— Köylü.

— Köylerde, düğünden evvel düğün yufkası ederler bilir misin?

— Çok iyi bilirim.

— Onun şöyle böyle yirmi leğen hamuru olur.

— Evet.

— Kadınlar düğün ekmeğini ederlerken hamurun on beş leğeni falan bitti mi yorulduk gayrı deyip sızlanmaya başlarlar. Aynı kadınlar kendi evlerinde de yufka yaparlar. Bir leğendir hamurları. O zaman da leğen yarıyı geçince şikâyete başlarlar. Yorulduk, ne bitmek bilmez hamurmuş falan derler. Arife tarif ne hacet? Uzun yola çıkacak ata, hamdı boynunda yem verilir. At da ona göre sıkı yer yemini. Anla artık ham armudun ham sözünü.

— Estağfurullah!

— Bir de yavru, devlet işi bugünkü söylendiği gibi ters ocak olmamalı. Duman bacadan çıkacağına odaya dolmamalı. Devlet işi ihmale gelmemeli. İhmal ikbâle zarardır. Devlet, adaletli ve lûtufkâr olmalıdır. Cihan zulmile yıkılır, kazma kürekle yıkılmazmış. Devlet de lütfu kadar muammer olurmuş. Vatandaşa ördek yavrusu gibi vah vah türküsü çağırtmamak gerek. Kan edene kanun etmeli, kış kış etmemeli. Koç olacak kuzulara bıçak atmamalı. Düşmanla da kapılı bacalı olmamalı. Kurdun davetine köpekle gitmeli. Fazla da geç kalınmaya ki topuğumuza çıkamayan çaylar başımızdan aşmaktadır. Bunlarda da anlaştık mı?

— Anlaştık.

— İşte olursa üsrün yüsrü böyledir, böyle olur.

— Bitti mi dede?

— Say ki bitsin.

— Güzel. A benim sakalını sevdiğim, güzelce akıllarını övdüğüm dedem, bizim ara yerde defnedilmesi gereken bir ölümüz var mı?

— Var.

— Bunun yıkanıp namazının kıldırılması gerekir mi?

— Gerekir.

— En evvela bir imama ihtiyaç duyulur mu?

— Duyulur,

— Sen imam şöyle olmalı, böyle etmeli dersin. Ben de derim ki ya bu imamı kim yetiştirecek, nerede yetiştirecek, nasıl yetiştirecek?

— El elden, akıl akıldan üstünmüş, tâ arşı âlâya kadar diye boşuna dememişler. Ben bunca zamandır efradını cami ağyarını mani etmek için sürdüm sürdüm harmanlattım, sen en yorgun yerinde çöküp aldın altına. Şimdi el senin, dil de senindir. Bizim aklımız buraya kadardır. Burdan ötesi mihmandarlıadır. De sıra sendedir. Gözüm perdeli amma kulağım sendedir.

Anlattık dedeyle bir çok defalar...

.....

Yaz tatiline çıkıyordum. Hörgüçlü'nün haneye uğradım!

— N'olur-n'olmaz dede, gidip de gelmemek, gelip de görmemek var. Bunca zaman yeyip içtik, Tuz ekmek hakkını helâl eyle, Duânı üzerimizden eksik eyleme dedim.

Bir vakit durdu, düşündü.

— Uymak gerek doğru yolda gidene. Sıtk ile tuz ekmek hakkın güdene deyip yolunu yolum bildim. Yaşın yaşım olmadığı için ardından yetişemedim. Ay'la kandil bir ışıtır mı hiç? Var git uğrun açık olsun bahtın kararmasın. Sen de helâl et hakkını, bizden de helâl olsun. Asıl biz sizlerin duâsına muhtacız, Eğer...

— Eğer dede?

— Eğer...

— Söylemezsen hakkımı helal etmem.

— Eğer tekrar kavuşamazsak fatihamı beklerim.

Bu hikâyemin bitişinde fatihasını yine gönderdim. Amin...

Desen : Faruk CİMOK

Oyalı Nakışlarda Tutkular...

YETKİN DİLEK

Göz yaşları bir özge anlatış mı tutkuları öteye
Gönül deryasına bir birikim mi şarıl şarıl
Taşlara nispet bir gözü savaş mı bu akış
Kalyonlar yarmış gider mi yol yol

★★★

Afişlerde ağlayanlar
Sokak sokak sürünen bir yaşantı
Aldı götürdü mü sizleri
Bir gönül ağrısının çarpıntıları ardından
Batı'nın Paris'inde bir makas
Hançer olup kesti mi yuvanızı, yavrunuzu
Etek etek kısalttı mı ömrünüzü
Bir et yığını yapıp yığdılar mı
Leş leş kıtadan kıtaya
Üşüştü mü yürek-alafı yanığı etlerinize
Yunan mitleri...
Gayrı tezek yanığı tüten Ayşeler
Girmez mi düşünüze kınalı kınalı
Sürmez mi
At üstü gelinlik serüvenleri bir ömür
Oyalı nakışlar da domur domur
Ak sütlerden ak
Lekesiz tutkular yaşmak yaşmak...
Kır papatyası gönüllerden sizedir uzanan
Uzanan bir yol ve yolculuk
Kervan kervan geceler içinden
Anadolumun yanık bağrında
Dilsiz bir kaval eşliğinde
Bir Kraliçe-Yolu
Gül gül...
Alır gider sonsuzluk bitimi
Ülkesi
Yolcularını...

★★★

Bir çağrı mı dudaklara gelmiş kalbden
Üç asra gömülü göz yaşları içinde
Çaresizliği yakış mı ev ev, gönül gönül
Can adamış size
Gök-yiğitlerinden gelen
Bir çağrı mı bu
Dudaklardaki son ölüm kuruluğunda
Şeytanlı suya aşkın en doyulmaz anı
Canlar kaptırmadan
Gelin memleketimin anaları
Bacılarım...

HİKÂYE

Hazır Ol Cenge...

Hasan ERDEN

Desen : Savaş ÇEVİK

Heyy! Buyruk isteriz Padişahımız. dan! Buyruk bekleriz! Daha nice dururuz, Din için, devlet için cenk eylesek gerek. tir. Cenk edelim sabrü sebat, azimle... Na. mert kâfir oynaşmasın bizimle! Cihat üz. re doğmuşuz, cihat üzre olalım! Padişa. hım izin ver, yine zafer dolalım!..

Yeniçerilerin, sipahilerin ta yürekle. rinden coşup coşup gelen çağrılarıydı bunlar. Hele timarlı sipahiler ve zaimler yetiştirdikleri her biri arslan yapılı, pek yürekli cebelüleriyle can atarlardı cenk için. Atlarını yedekleriyle beraber hazırlarlar, silâhlarını tam ve tekmil bu. lundururlardı. Ve Payitahtı Osmanlı'dan acaba sefer deyu bir müjde gelir m'ola der de bekleşirler, özlem özlem tutuşur. lardı.

Uzun yıllar ne bir sefer, ne de bir fetih hareketi tertip edilmemişti ülkede. Anadolu'da kopkoyu bir kargaşalık ve şa. kilik almış yürümüştü. Bu huzursuzlu. gun kaynağı da doğrudan doğruya şark. ta bulunan Safevi Devleti idi. Bu bilin. meyecek gibi değildi ki, bütün karışıklığı, bütün şekaveti çıkaranlar Safevi Şahının dalleri, onun halifeleri, onun casuslarıy. dı. Bunlar, adeta tanrılaştırdıkları şahla. rını medhederler; onun sapık fikirlerini, batıl inançlarını yaymağa çalışırlar; karşı gelenlere zulmederler; türlü tedhiş. lerde bulunurlardı. Yine şahları adına ver. gi toplarlar, vermeyenlerden zorla alır. lardı.

Ol Safevi Devleti ki, daha dün kurul. muştu. Çocuk yaşta bir devletti. Nice büyük Fatihlerin, nice kudretli hüküm. darların en şanlı, en parlak zaferlerle cİ. hanın bağrında kökleştirdiği Osmanlıya kasdederdi. Haddini bilmez Safevi Şahı, memâliki Osman'ı içten yıkmak isterdi kendi dalleriyle, kendi halifeleriyle...

Ancak büyük bir sefer ve kazanıla. cak şanlı bir zafer durdurabilirdi şarktan esen bu fırtınayı!.. Yeniçeriler, sipahiler böyle düşünüyorlar, timarlılar, zaimler buna inanıyorlar bütün millet bunun bir an önce gerçekleşmesini bekliyordu.

Fakat padişahta eski kudret kalmamıştı artık. Kaç senedir ordunun başına geçmemişti. Heyy! Hani o, şanlı Venedik Seferi? Hani o Mora ve Boğdan seferi hümayunları? Nerdeydi o, Avrupa'nın kararmış kalbine korku salan fermanlar? Papalığa, en güçlü Avrupa devletlerine her istediğini anında yaptırdığı en kudretli ve en devletli yıllar?.. Bir defasında İspanya'da en korkunç zulümlere maruz bırakılan Endülüs Müslümanları yeryüzünün Padişahından imdat istemişlerdi. O da Papaya çok sert ve tehditli bir ferman göndererek, İspanya kıralına, zulmü kaldırması için emretmesini buyruk vermişti. Ve papa bu buyruğu hiç geciktirmeden yerine getirmişti. Yine zamanın en kudretli devleti Venedik, esir aldığı bir Duka'yı Padişahımızın kudretli fermanı ile serbest bırakmıştı.

Gerçi bugün de Devlet-i Osman'a baş kaldırmağa ne bir Avrupalı devletin gücü yeter, ne de Papa böyle bir cesareti kendinde görebilirdi. Zira hiç beklenmedik bir anda ve umulmadık bir yerde şimşek şimşek çakan akıncı yiğitleri göz açtırmazlardı kendilerine. İskender Paşa, Malkoçoğlu Bali Bey, Mihaloğlu Ali Bey, Yakup Bey gibi en namlı akıncı beyleri rüyalarından bir türlü silinmeyen büyük korkularıydı.

Ama bütün dünya inanıyordu ki artık Osmanlı Padişahı eski kudretini yitirmiştir. Şu kadar seneden beri ne garba, ne şarka sefer-i hümayuna çıkılmamıştır. Sanki o muzaffer fetih orduları, yer yarılmış da yere girmiştir.. Ve hiç birinden iz kalmamış gibidir...

Sadrazam Paşa birgün, büyük bir yangını haber verircesine huzura girdi. Hiç böyle Sultanın karşısına çıktığı görülmemişti şimdiye kadar. Uzun ve beyaz kavuğu düşecekmiş gibi yana kaymış, yerlere kadar uzanan cübbesi önden bitiştirilmemişti. Sonra yüzünden son derece büyük korku ve telâş okunuyordu. Halbuki, ne kadar büyük facia ve ne kadar büyük felâket olursa olsun, yeryüzünün padişahının karşısına, sakin çıkmak nizamdandı.

Padişah hiç sükunetini bozmadan:

— Bu ne haldir Paşa? Nice girersin benim huzuruma?

— Bağışlayın Sultanım?.. Şah'tan haber gelmiştir!... Şah, ordusuyla Dülkadir Beyliğine yürürmüş Hünkârım! Hem azim bir orduyla...

Sultan, Şah'ın böyle bir hareketine ihtimal vermiyordu hiç. Dülkadir beyi Alâüddevle Bozkurt Bey kendisinin kayın pederi olurdu. Şimdi kendisini biraz daha yaşlı, biraz daha bihal ve bimecal hissediyordu. Tahkik edercesine sordu:

— Paşa! Bu, dailerin yalanı olmasın ülkemizde?..

— Zinhar sultanım! Zira ayrı ayrı üç ulak getirmiştir haberi...

— Öyleyse Paşa! Ne yapmak ister bu nameri? diye sordu ama cevabını beklemeden ve gözlerini yumarak devam etti:

— Karagöz Paşaya buyruğumdur Paşa! Kendisine en yakın sancaklardan dahi çeri alarak, yanındaki ordusuyla Şaha karşı dura! Eğer memaliki Osman'a girmeğe cüret gösterir ise ol kasdına mani ola!

— Beli Sultanım!

★

Safevi Şahının Dülkadir Beyliğine yaptığı seferden kısa bir süre sonra idi. Küçük bir ordu Azerbaycan tarafından yine muzaffer olarak dönüyordu. Başında Trabzon sancak beyi vardı ki, namına Selim-Şah derlerdi. Padişahın küçük şehzadeleriydi. Mertliği, cesareti ve şecaati ile tüm memaliki Osman'da ün yapmıştı. Safevi topraklarına bu kaçıncı akınıydı bilinmezdi. Ama bu diğerlerinden daha büyük çapta bir seferdi. Mühim bir zafer kazanılmış ve geniş topraklar fethedilmişti.

Şehzade Selim-Şah askeriyle Trabzon'a girerken halk kendisini büyük bir

coşkunlukla, tekbir ve dualarla karşılıyordu. Muzaffer kumandan çok sert ve mert karekteri yanında, gururdan son derece kaçınırdı. Şimdi de, fersah fersah uzakta gibiydi gururdan. Bir taraftan halkına tek tek şefkat bakışlarını dağıtırken içinden de Allah'a şükrediyordu.

Kendisi halkından, halkı da kendinden memnundu. Zira her türlü karışıklıktan ve şakilikten âzâde, huzurlu bir hayat yaşarırdı Trabzon ve havalisinde. Şahın nüfuz edemediği tek ülke burasıydı zira. Köyleri kasabaları kana bulayan dailer, şahın casusları Selim-Şahın bölgesine gelince yalçın kayalara çarpan dalgalar gibi erirler ve yakayı ele vermekten kendilerini kurtaramazlardı.

Şehzade sefer dönüşünde ilk iş olarak babasına bir fetihname göndererek zaferini müjdeledi:

«Padişahı rûyi zemin, Şevketli Sultanım Baba!

.....

«Ol Şah İsmail denen mel'un kı Dülkadir Beyliğini çiğnemiş ve dayımızı ve oğullarını katlettirmiş ve dahi halka zulmeylemiş idi. Ben dahi Hak Teâlâ nusret verdi. Anın intikamını aldım. Safevî topraklarına girüp, Erzincan'ı ve Erzurumu ve Kars'ı ve bunlar misillü geniş ülkeler fetheyledim. İbrahim Mirza namlu Safevî şehzadesini dahi esir idüp sancağıma avdet eyledim...»

Pek çok mektuplarında olduğu gibi yine bu fetihnamede de babasını ikazda bulunmayı ihmal etmemişti:

«İmdi bu aciz şehzadeniz derim ki, yüce saadetlü Hünkâr babamız orduyu hümayunları ile şarka teveccüh eyleyüp yılanın başını ezseler gerektir. Şunun için ki, memaliki Osmaniyede cümle huzursuzluklar Safevî şahı olan ol yılanın başından çıkar. Orduyu hümayun cihat üzre olmadığı ecilden ki, anın nice casusları ülkemizde fırsat bulurlar. Bundan sonra tedbir şevketlü padişahımızın, takdir Allahımızındır!...»

Fetihname gönderildikten bir hayli süre geçmiş olmasına rağmen Selim-Şah babasından yine beklediği hareketi göremedi. Zaten pek de ummuyordu. Azerbaycan'a yaptığı sefer için bile kendisi babasından izin istememişti. Müsaade olunmayacağını biliyordu. Hem o seferi yapmağa devleti ve milleti namına mecburdu. Zira Şah İsmail'in Dülkadir seferi ve Padişahın akrabalarını öldürmesi, Osmanlı ülkelerinde büyük korkuya ve moral çöküntüye yol açmıştı. Hem dailer tarafından şahın bu hareketi Anadolu'nun ve bütün Osmanlı ülkelerinin Safevî ayakları altında ezileceğinin işaretidir diye geniş şayialar da yayılıyordu.

Selim-Şah işte o zaferiyle bütün bu şayiaları yıkmış ve millete büyük bir güven vermişti. Kafasında daha büyük zaferlerin plânları vardı. Bu plânları gerçekleştirmek ise doğrudan doğruya tüm Osmanlı ülkelerinin tekrar eski huzuruna, eski sükunetine kavuşturulmasına bağlıydı. Bu da nihayet Safevîliğin tamamen yok edilmesini gerektiriyordu.

Bir sabah Trabzon'a şafakla beraber bir çeri girdi. Selim-Şahın Safevî illerine salmış bulunduğu casuslarındandı. Şah İsmail'in sarayının en yakınında bir dükkânı vardı ki, orada kılıç imal ederdi. Adı Murat olmasına rağmen, Hz. Ali'nin kılıcı gibi sağlam ve keskin kılıç yapıyor diye kendisine Ali Usta derlerdi. Kendi dükkânından Şah'ın sarayını gözetler ve gereken haberleri Trabzon sancağına getirirdi. Bu sefer de çok önemli haberleri vardı:

— Kudretlü şehzademiz efendimiz! Şol şevvalı mübarek'in ilk haftasında Papa'dan ve Venedik Cumhuriyetinden Şah'a elçiler gelmiştir. Ve dahi Şahın sarayında üç gün kalmışlardır. Nice konuşulmuş, nice anlaşmalar yapılmıştır bilmeyiz. Lâkin kâfir elçiler ayrıldıktan iki gün sonra Padişahımız Efendimize bir çok ağırlıklarla elçi gönderilmiştir...

Şehzade, çerinin sözü bitince beylerine dönüp:

— Beli, dedi. Bu, nice zamandır bizim tahminimiz ve dahi endişemizdir. Zira

Hıristiyan Frenk âlemi, ceddimiz Sultan Mehmet zamanında, Akkoyunlu sultanıyla, bir olmuş ve devletimize kasdeyiemiş idi. Bugün dahi Şah İsmail adlı denizi ile öyle anlaşır. İmdi Garb ve Şark Devlet-i Osman'a karşı ittifak üzredir. Padişahımıza dostluk elçisi gönderilmesi dahi Şahın âdetindendir ki, devletimize yapacağı br saldırıyı, bir ihaneti böylece gizleye!..

Selim-Şah yeni bir düşman saldırısı olduğu takdirde gayet iyi biliyordu ki, Padişah ve çevresindeki vezirler, Dülkadir Beyliği işgalinde olduğu gibi yine tedirgin ve kararsız davranacaklardır. Bu da Osmanlı ülkelerini felâketler içinde bırakacaktır. Zaten iç isyanlara, kargaşalıklara bile mani olunamamıştır henüz.

Bunun için Şehzade, Trabzon sancağında küçük bir örneğini verdiği ceng ü cidalin en kısa zamanda bütün ülkeye teşmil etme zaruretini derinden hissediyordu.

★

Birgün Divan-ı Humayun çok telâşlı bir şekilde toplandı. Vezirler endişelerini gizleyemiyorlardı bir türlü. Hele Sadrazam Paşanın telâşı konağından gelirken belliydi. Maiyyetindeki müteferrikalar, çeşnigirler ve çavuşlarla acele acele at sürüyordu. Babı Humayundan girerken de, Yeniçeri Ocağı kâtibine ve Cebecıbaşına selâm verişi bile hiç güler yüzlü değildi.

Şehzade Selim ordusuyla Tunaya doğru iniyordu. Divanda bu husus görüşülecekti. Meselenin evveliyatı şu idi ki, daha önce Selim-Şah Rumelinden bir sancak istemişti. Padişah da bunu kabul etmemişti. Zaten, Şehzadelere Rumelinden sancak vermek Kanun-u Osmaniye mugayirdi. Selim-Şah isteği yerine getirilmeyince kendi oğlu şehzade Süleyman'ın sancağı olan Kefe'ye geçmişti yanındaki kuvvetlerle. Kefe, Kırım'a çok yakın bir yerdi. Dolayısıyle Kayın pederi olan Kırım Hanından da büyük yardım görmüştü.

Divandan sonra arzı giren Sadrazam Paşa keyfiyeti Hünkâra beyan etti. Padişah da Şehzade Selim'in isteğini kabul ile Semendire ve Vidin sancaklarını ona verdi.

Sultan ve vezirler esasında Selim-Şahtan çekinirlerdi. Ve onun yerine Büyük Şehzade Ahmed'in tahta geçmesini isterlerdi. Hatta bu hususta, padişahın tahttan çekileceği ve Büyük Şehzadeye bırakacağı şayiası epey yaygınlaşmıştı. Bu ise diğer şehzadelerin daha uyanık olmaları noktasında dikkatlerini çekiyordu. Nitekim, Şehzade Korkut Manisa sancağını istemiş ve bunu kabul ettirerek Payitahta en yakın bir yere gelmişti. Yine Selim-Şah da, yeni sancaklarından İstanbul'da bilhassa Yeniçeri ve sipahi takımıyla bir de ulema ile sıkı irtibatlar kuruyordu.

Her şeye rağmen, Padişah ve vezirler, Şehzade Ahmet üzerinde ısrar ediyorlar ve ona itibarını yükseltecek vazifeler veriyorlardı. Meselâ Şah-kulu adlı bir şakinin isyanı bastırılması için o gönderilmiş. Sadrazam da bizzat bir kısım askerle iştirak ederek kendisine yardımda bulunmuştu.

Şehzade Ahmet yanlısı tutum o kadar belirgin bir hale gelmişti ki, Selim-Şah büyük bir cesaretle Vidin'den kalkarak ordusuyla İstanbul'a doğru harekete mecbur kaldı. Edirne'ye kadar geldi.

Bu durum karşısında, senelerdir sefere çıkmayan padişah da nihayet ordusunu alarak oğlunu karşıladı.

Baba ve oğul arasında yapılan savaşı oğul kaybetmişti. Bütün şecaatine rağmen, Orduyu Humayun karşısında kuvveti kolayca eriyiveren Selim-Şah, kendi çerileri ve Orduyu humayun içinde bulunan taraftarları sayesinde kaçmayı başardı.

★

— Biz yavuz bir padişah isterüz!..

Babüssaadenin önündeki kalabalık gittikçe artıyordu. Bunlar yeniçeriler ve sipahilerdi. Kimisinin başında türlü türlü renklerde arkaya yatık börkler, kimi-

nin de keçeden uzun ve beyaz külâhları vardı. Bu külâhlar, baştan iki-üç misli uzun olduğu gibi arkadan inen yatırmaları da, ta omuzlara kadar düşmekteydi. Ayrıca ön kısımlarında pek çok çeşitler de sorguçlar takılıydı. Sırtlarında, astar kaplı çuhadan mavi kaputları vardı.

Yeniçeriler ve sipahiler hep bir ağızdan bağırıyorlardı:

— Biz cenkci, yavuz bir padişah isterüz!..

Bu bağırışlar İstanbul'un yedi tepesinde birden yankı yankı yükseliyordu.

İhtiyar Padişah, Sadrazam Paşa ile beraber kalabalığı korkulu korkulu süzüyorken, Yeniçeri ağası ve Ser-ulemanın huzura girmek için izin istedikleri bildirildi. Kabulden sonra Yeniçeri ağası:

— Şevketlü Hünkârımız bağışlasınlar diye söze başladı. Biz yeniçeri ve sipahi kulları deriz ki, Bunca senedir Devlet-i Osman cengü cidal eylememiştir. Biz kâfire sefer etmeyicek, kâfir bize sefer etmiştir. Biz kâfir kırmayıcak, kâfir bizi kırmağa kasdeylemiştir. Ve dahi ülkemizde bunca isyan, bunca taatsizlik namert kâfirin maharetidir. İmdi bize sefer yollarını gösterecek, şöyle bir korkusuz ve yavuz bir padişah gerektir.

Arkasından Ser-ulema konuştu:

— Hazreti haşmetmeâb efendimiz! Din cihat ile kaim, devlet cihat ile daimdir. Cihatsız memaliki Osmanide hâşâ ki dinimiz tahrif, devletimiz tahrip edilmek istenir. Cümle huzursuzluklara dahi sebep şarktaki Safevi şahıdır. Ol zalimin kurduğu devlet ve saçtığı dehşet hâk ile yeksân edilmelidir ki milletimiz selâmet ve huzur bula! Kudretlü devletimiz cihat ehli kudretlü bir padişaha bırakılsa münasiptir!

İhtiyar Padişah, huzurundakiler üzerinde tek tek göz gezdirdikten sonra, kendisi kimi kasdettiklerini bilmiş olmasına rağmen yine sordu.

— Kimi istersüz?...

Huzurdakilerin hepsi bir ağızdan:

— Selim-Şahımızı isterüz!!. Dediler.

Padişah bunun üzerine Sadrazam Paşaya dönüp:

— Paşa! Tez haber şahına ki, Şehzademize devlet nasiptir. Taht onun, baht onundur.

.....

Yeniçeriler ve Sipâhiler sanki sefere gideriermiş gibi nizam almışlardı. En önde Yençerilerin İmam-ı Âzam bayrağı vardı ki, beyaz ipektendi. Üzerine sırma ile «İnnâ Fetahnâ...» fetih âyeti işlenmişti. Onun arkasında Yeniçeri ağasının bayrağı, daha sonra alay bayrakları geliyordu. Sipâhilerin önünde de kendi bayrakları ve tuğları vardı.

Tahtın yeni sahibi karşılanıyordu. Selim-Şahın az bir süre önce savaştığı orduyu hümayun şimdi Padişah olarak karşılıyordu kendisini. Lâkin bütün tezahüratlara, bütün sevgi gösterilerine rağmen onda yine sonsuz tevazu, onda yine alçak gönüllülük... Ağzında yine o dua, dilinde yine o şükür...

Coşkun sel gibi akan kalabalığın arasında Sarayı Humayuna giren Selim-Şah babasına hürmeten atından indi. Babasının elini öptü. Baba - oğul sarmaş-dolaş oldular. Gözyaşlarını tutamadılar.

İhtiyar padişah oğluna dualar eyledikten sonra yeni padişahı tahta davet etti.

Ancak Selim-Şah beklendiği gibi yapmadı. Ani bir kararla oradan ayrılarak Babüssaadenin önüne gitti. Ve Yeniçerilere ve Sipâhilere şu hitabede bulundu:

— Beylerim!... Çerilerim!.. Sipâhilerim!.. Ben padişah oldukça cihad üzre olmayı ahdeder misiniz?

— Beli Sultanımız!!!.

— Benim, rûyi zeminden zulmü kaldırup Hakkı ve dahi adaleti hakim kılmak üzre cengden cenge koşmak muradımdır. Beni yalnız bırakmamağa yine ahdeder misiniz?

— Beli Sultanımız!!.

— Ülkemin sulh ve selâmeti için bir ne cengü cidal eylesem benimle gelir misiniz?..

— Beli Sultanımız!..!.

— Öyleyse İlk Buyruğum! Hazır olun Cenge!..

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

MİLLÎ PİYESLER DEMETİ — 2

FIVE O'CLOCK TEA

(BEŞ ÇAYI)

ÇIKTI!

İSTEME ADRESİ : OTAG YAYINEVİ

Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10

Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİYİZ

İLİM, KÜLTÜR VE SANATTA

gerçek

GÖSTERİLEN ISRARLI İSTEK VE BÜYÜK ALAKA ÜZERİNE,

1. VE 2. SAYILARININ

3. BASKISI ÇIKIYOR.

Genel Dağıtım : Hilâliahmer Cad. No: 4/2 Cağaloğlu — İST.

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

EYLÜL 1975
CİLT : IV
45

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim Okan

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone

Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Eylül 1975

Cilt: IV — Sayı: 45

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — PINAR'DAN

2 — Zafere Bir Şafak Kala
Mehmet Nuri DOĞAN

3 — Dostoyevski'nin Batı'ya Bakışı
M. Âkif AK

4 — Deniz Üstünde Yürürüz
Hasan ERDEN

5 — Bu Ne Biçim Uygarlık Hey!
Ahmet TAŞGETİREN

6 — Ahi Gelenek ve Görenekleri Üzerine...
Müjgan CUNBUR

7 — Sa aya Sesleniş
HATİPZÂDE

8 — Beklenene...
Sefa KAPLAN

9 — Şair
Ahmet EFE

10 — Ef'Üseyin
M. Ali TAŞÇI

11 — Kan Damlar Yüreğime
Ali TÜRKMENOĞLU

12 — Su Verin Mebbus Beye...
Mehmet TAŞDİKEN

13 — Son Durak
Ömer Faruk KÖSE

HİKÂYE YARIŞMASI PINAR'DAN

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

Bu yazımıza, Türk sanat hayatının gurur verici bir olayını duyurmakla başlamak istiyoruz. Okuyucusunun büyük sevgisine, bağlılığına dayanarak, istikbale dönük umutlarının verdiği yaşama gücü ve azmiyle her gün biraz daha güçlenen Pınar, hayatının sevinç verici bir merhalesinde bulunmaktadır.

Büyük Hikâye Yarışmamıza katılma süresi geçen ayın (Ağustos) 15'inde sona ermiştir. Biz istiyorduk ki, Yarışma sonuçlarını bu sayımızda açıklayabilelim. Fakat Yarışmaya katılma oranı o derece yüksek olmuştur ki, bu süre içinde ne hikâyeleri okumak ne de değerlendirmek imkânının bulunmadığı görülmüştür. Pınar'ın Büyük Hikâye Yarışmasına 252 tane eser katılmıştır. Bunların içinde, oldukça hacimli olanların varlığı da hesaba katılırsa, neticeleri bu sayıda neşredemeyişimizin sebebi daha iyi anlaşılacaktır. Okuyucularımız ve Yarışmaya katılan arkadaşlarımızın, bizi anlamalarını ve sonuçlar için bir ay daha sabretmelerini beklemek hakkını kendimizde görüyoruz.

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

Neticeleri gelecek sayımızda açıklayacağız. Şüphesiz, gelen hikâyelerin sanat bakımından dökümü de gelecek sayımızda yapılacaktır. Jürideki arkadaşlarımızın titiz çalışması, Yarışmamızın Türk Hikâye Sanatına neler getireceğini belirleyecektir. Burada, gelen hikâyelerin sanat gücü üzerine bir şeyler yazmak doğru olmaz. Derece alan ve almayan hikâyeler üzerine değerlendirmeler, ümit ediyoruz ki, gelecek sayımızdan itibaren yapılacaktır. Bu arada şunu da belirtmeliyiz, bu tür yarışmaların asıl önemi, sonunda yapılan değerlendirmelerde toplanmakta, sanat hayatımıza kattığı yeni değerlerle ölçülmektedir. Biz istiyoruz ki, ortaya konan eserler, istisnaî çıkışlar olmasın. Kişi, kendisini Türk sanat hayatının gönüllü bir eri hissetsin. Kendini aşmak üzere yepyeni hızlar kazansın. Gayretlerine yeni gayretler katsın. İstisnaî parlamalara imkân veren bir yarışmanın pek de başarılı olduğu söylenemez. Aksine, böylece, millî sanat çığırımızın gelişmesini hızlandıracak imkânlar, boşuna harcanmış olacaktır. Onun için, Hikâye Yarışmamızın toplu değerlendirmesi ve derece alamamakla birlikte başarı vadeden eserlerin kritiği, hem jüri üyelerince, hem de yayınlandıkça, sanatçılarımız tarafından yapılacaktır. Yapılmalıdır. Bu, Türk hikâyeciliğinin istikbalinin erken bir değerlendirilmesi ve, tabir yerindeyse, aksayan yanlarının budanması demek olacaktır.

Biz burada, Yarışmayla ilgili iki husus üzerinde durmak istiyoruz. Birisi Yarışmaya katılan hikâye sayısı; diğeri de, hikâyecilerin yaş ortalamasıdır. Her iki hususun da, bizce, Türk sanat hayatının geleceği bakımından sevindirici bir gelişme olduğunu daha peşinen belirtmeliyiz.

Bu iki vakıayı iyi değerlendirmek gereklidir. Yazımızın başında, «gurur verici» tarzındaki değerlendirmemizde abartma yapmadığımızı anlamak için, Türkiye'de sanatla iştigal eden çevrenin oldukça dar olduğunu bilmek yeter. Sanat dergilerinin okuyucusu sayılıdır. Sanatla, sanatkâr olarak iştigal edenlere gelince, sınırın daha da daralacağını belirtmeye gerek yoktur. Hele, Batıcı ve Sosyalist sanat cephesinde, hızlı bir donma vetiresinin bulunduğunu müşahede etmekteyiz. Batıcı sanat çevrelerinin sermayesi tükenmek üzeredir. Türk toplumunun iki asırdan beri geçirdiği merhaleler ve son yıllarda, bütün emperyalist yabancı sistem-

lere karşı şuurlanan direnci, Batıcı her gelişmeyi olduğu gibi sanatı da ölü noktaya itmek üzeredir. Sosyalist sanat adına yapılan ise, teori ve pratik tartışmasından ileri gitmemektedir. Bir de, falanca ülkedeki marksist gerilla savaşları üzerine yazılan güzellemeler... Her marksist derginin, bir marksist kliğin sözcüsü olduğu düşünülürse, sayfaların bir kısmının da diğer kliğe sövmek için ayrılmasını tabiî karşılamak gerekecektir. Böylece de, sanat hareketinin boyutları ortaya çıkmaktadır. Ülkemizdeki Batıcı ve Sosyalist sanat çevreleri kireçle tecrit edilmiş canlılar durumundadırlar. Hayat sürelerinin oldukça mahdut hale geldiği muhakkaktır.

İşte böyle bir sanat ortamının bulunduğu ülkemizde, millî dünya görüşümüze bağlı bir sanat filizlenmesi olduğunu sevinçle görüyoruz. **Pınar**'ın Hikâye Yarışmasına katılma oranının yüksekliği, bu yaygın filizlenmeyi gözler önüne serdiği için, yalnız **Pınar** adına değil, bütün millî sanatımız adına gurur vericidir. Sonuç, yerli düşünceye bağlı sanatçı kadrolarımızın emeklerinin bir meyvesidir. Sonucu, ortaklaşa kutlamak zaruretine ayrıca temas etmemiz gereklidir. Ortaya çıkan bir millî sanat birikimidir. Bunun şeref payında, millî sanat hayatımıza güç veren her sanatçımız ortaktır.

Ayrıca, Yarışmaya katılan hikâyecilerin yaş ortalaması da, millî sanat hareketimiz adına sevindiricidir. Günden güne gençleşen bir fikir, kültür ve sanat hareketiyle karşı karşıya bulunduğumuzu sevinçle müşahede etmekteyiz. Artık, yeni sürgün vermeyen ağacın hayatı gerilemeye başlamış demektir. Fikir ve sanat hareketleri de böyledir. Düşüncesini genç kadroların sanat yeteneklerine aktaramayan, sanat hayatı kendi kendinde biten sanatkâr ve düşünürler de, maddî ölümlerinden çok daha acı olan bir ölümü beklerler. Yerli düşünceye bağlı millî sanat çığırının, böyle bir ölümü yendiğini gösterdiği için de, **Pınar**'ın Hikâye Yarışması gurur verici, sevinç uyandırıcıdır. Bugün yerli düşüncenin kavgası, millî sanatın bayrağı genç ellerdedir.

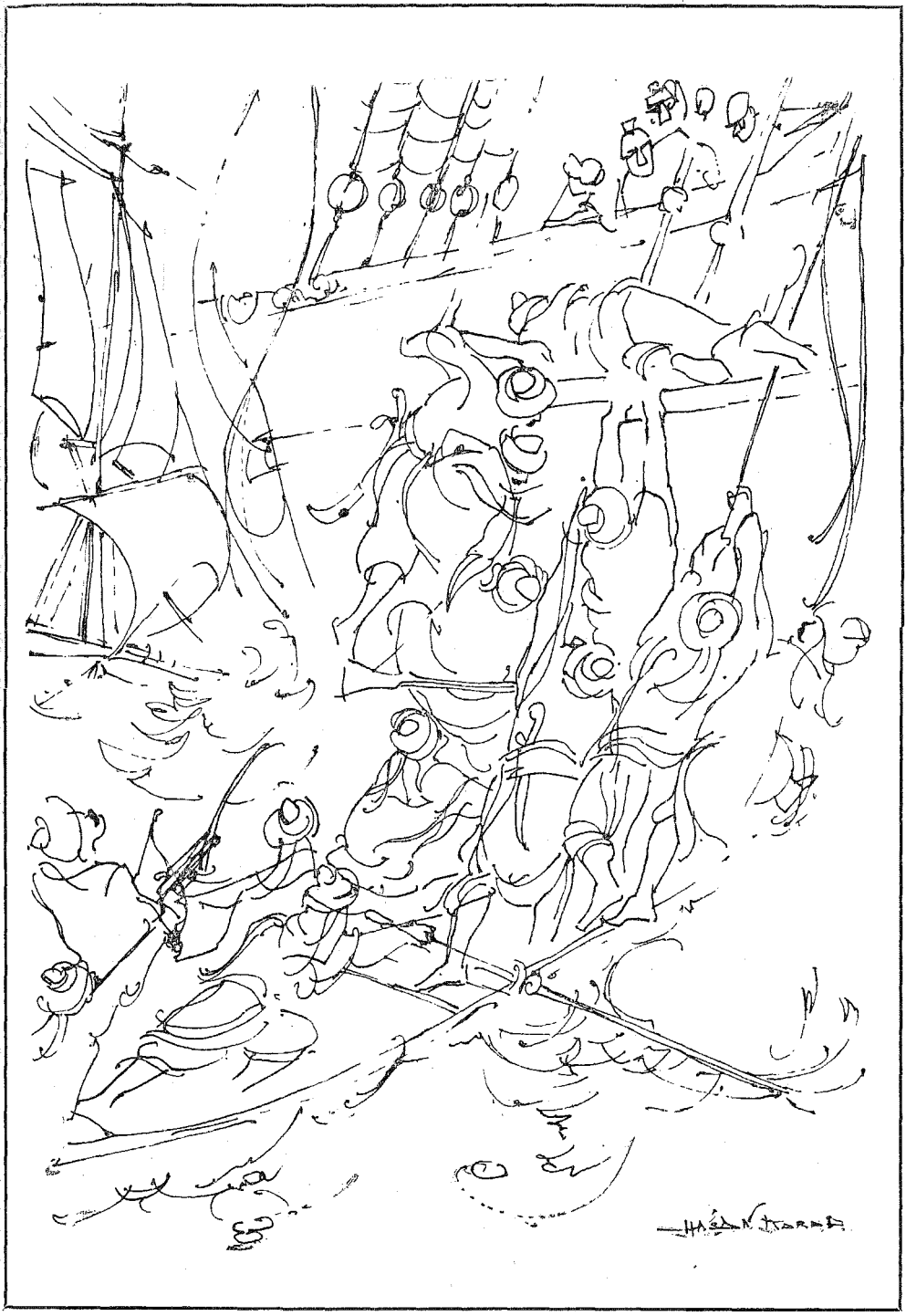
Milliyetçi sanat dergilerinin etrafında kümelenen kadrolara bakınız. Herbirinin yepyeni umutlarla dolu olduğunu, yeni ve köklü sürgünlerin görüntüsünü verdiğini, göğsünüz kabararak seyredeceksiniz. Sanat dergilerimize yansıyan her yeni isim, yepyeni bir güçtür millî sanatımız için. 252 hikâyeciden, ilk önce **Pınar** sayfalarında sanat hayatına atılacak sanatkârlarımız olacaktır. Bizi sevindirmek için bundan daha büyük olay mı olur? Dileğimiz odur ki, bu sanatçılarımızın sayısı kabarık olsun.

Pınar'ın bu sayısında iki tane oyun'umuz var. Birisi Preveze Zaferimizin radyo oyunu tarzında sunuluşu. Bu oyun Hasan Erden kardeşimizin çalışması. Diğeri ise, bir komedi. Türkiye'de halk-politikacı ilişkilerini konu edinen «Su Verin Mebbus Beye...» oyununu Mehmet Taşdiken hazırladı. İlgi ile okuyacağınıza inanıyoruz.

Dr. Müjgân Cunbur ismi, ilim çevrelerimiz tarafından yakından tanınır. Sayın Cunbur, İstanbul'da yapılan Uluslararası Türk Folklor Kongresinde, Ahîlikle ilgili bir tebliğ sundu. Bu sayımızda, üzerindeki tozlar henüz silinmeye başlayan tarihî kültür-ekonomi organizasyonlarımızdan biri olan Ahîlikle ilgili bu incelemeyi okuyucularımıza sunuyoruz.

İncelemeyi ilgiyle okuyacağınıza ve sonunda, bu konularda daha çok araştırma gerektiği zaruretini tespit edeceğinize inanıyoruz. Bu sayımızda sunduğumuz Âkif Ak'ın Dostoyevski üzerine bir kısa değerlendirmesini ve M. Ali Taşçı'nın «EF'ÜSEYİN»ini zevkle okuyacaksınız.

Sizi **Pınar'**la başbaşa bırakır, esenlikler dileriz.

ZAFERE BİR ŞAFAK KALA

Mehmet Nuri DOĞAN

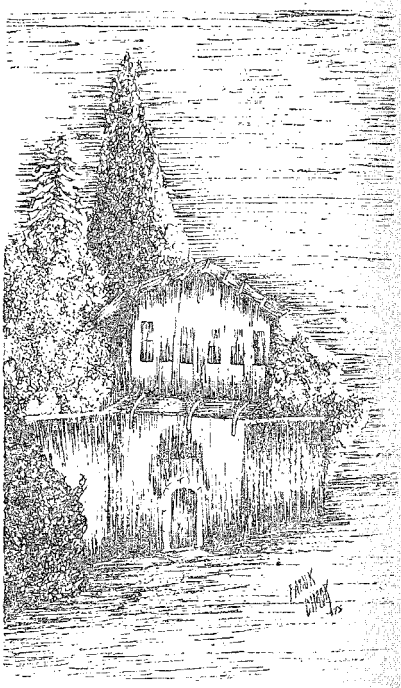
Devran yine aynı devran ağam
Gün yine aynı gün
Seherlere kan oturdu bir daha
Bakışlar yine donuk
Gözler yine nemli (Olabildiğince)
Yavrum
Vicdanlar yine kelepçeli
Ölüm dediğin ne ki
Kat kat zulüm yanında
Bir nefescik can işte
Veriver gitsin.

Gece yine aynı gece ağam
Zifir yine aynı zifir
Gündüzlere perde çekti ifritler
Bir büyük özleme set çeker gibi

Çığlık yine aynı çığlık ağam
Pıhtı pıhtı yüreklerde biriken
Kalem gibi, kılıç gibi, kan gibi
Bir kopuş ki feryat feryat göklere
Kavga gibi, savaş gibi, şan gibi

Göç yine aynı göç ağam
Tüten ocak gerilerde düş artık
Çöle düşen ışık alır götürür bizi
Bir kutlu hicretin izinden
Bu gidiş fetih dönüşlerine özlem
Bu gidiş devlete devlete gayrı
Bu gidiş zafere zafere gayrı

Kavga yine aynı kavga ağam
Bir toplanış bir toplanış kum gibi
Kılıcımız Hudeybiye sularından içmiş
Kaslarımız Kur'an pınarlarından
Çetin olacak uğraşımız vay...
Köslere hızlı vurun yiğitler
Zafere bir şafak kala...

Desen: Faruk CİMOK

DOSTOYEVSKİ'NİN BATI'YA BAKIŞI

M. Âkif AK

Desen: Faruk CİMOK

Bizim, Batı ile olan ilişkilerimiz, bilindiği gibi, bin yıllık bir geçmişe sahip bulunuyor. Bu ilişkilerin, son iki asırlık diliminde cereyan eden ve daha öncekilere oranla farklı özellikleri bulunan olaylar, pozisyonumuzu değiştirdi Batı karşısında. Kastettiğimiz, muharebelerdeki askerî yenilgiler ve toprak kaybı değildir. Bunları ve daha birçok yıkılış belirtilerini içine alabilecek bir olaydan söz etmek istiyoruz. Şöyle:

Aramızdan bazı insanlar, hatta önümüzdekilerin çoğu, Batı'ya teslim bayrağı çektiler iki asır önce. Sonra da hep birlikte, Doğu'dan başlayıp, batıya giden maratona katıldılar. Hint, Arap, Rus, Japon v.b. ülkelerin aydınları da vardı bu koşuda; onlara iştirak ettiler. Avrupa ile olan münasebetlerimizin özünü teşkil eden ve tarihin, coğrafyanın, kültürlerin, toplum yapılarının zorunlu kıldığı *kavga* aslî unsurunu, hayalî bir barışa döndürmek arzusuna kapıldılar. Düşündükleri, bir saldırmazlık anlaşması da değildi; teslimiyetti... Onlar, kurtuluş reçetesi olarak, toptan Batılı olmamızı teklif ediyorlardı bize.

Bu talihsiz maraton şimdilerde de durmuş değil, acı ki! Batıcılarımız, bu umutsuz yarışta yorgun düştükleri halde, hâlâ Batıyı mırıldanıyorlar.

Şu gerçek gün gibi ortada halbuki. Bir toplum, kendi dışındaki bütün toplumlarla, çok çeşitli münasebetler kurabilir. Bir mecburiyettir bu; dostluk şeklinde olsun, düşmanlık şeklinde olsun. Toplum bu münasebetlerden zararlı çıkmamak için, kudretli (devletli) olmaya, bunun için de, kendini var kılan ve

diğer toplumlardan ayıran zatî özelliklerini, şahsiyetini korumaya, geliştirmeye ve yüceltmeye mecburdur. Buna bağlıdır yaşaması.

Türk - Batı ilişkilerini daha iyi kavramak ve bu münasebetlerden lehimize sonuçlar elde etmek için, Batı ile çeşitli şekillerde temas içinde bulunmuş başka toplumların durumunu gözden geçirmek mutlaka faydalı olacak.

Bu bakımdan ünlü romancı Dostoyevski'nin, Batı hakkındaki düşüncelerini, bizi ilgilendirdiği ölçüde öğrenmeyi faydalı bulduk. Yoksa Dostoyevski'nin sanat gücünü, birkaç sayfa ile anlatmaya teşebbüs etmiş değiliz. Dostoyevski'nin bu yanları da dürüst bir incelemeye muhtaç tabiî ki... Eserlerinin tümü tercüme edilmşitir ama, ünlü sanatçı, dürüst bir incelemeyle henüz tanıtılmamıştır. Avrupa'nın sıradan sanatçılarının nerdeyse havarileri kesilerek, beyinlerimizi törpüleyen tekrarlarla onları bize anlatmaya çaba sarfedenler çok piyasada. Dostoyevski ise üç beş komünist yayınevinin tekeline terkedilmiştir. Romanlarında sosyalizmin pestilini çıkaran bir kimseye bu ilgi neden ola ki? Üstelik Dostoyevski bir Rus milliyetçisidir. İliklerine kadar Rus sevgisi ile dolu olmadıklarını ispat için buna cevap vermelidir sosyalist yayınevlerimiz. Her neyse, bu ayrı bir konu. O'nun Batı ve Sosyalizm hakkındaki eleştirilerini yutkunarak, ağızları kuruyarak okumak zorunda kalan Batıcı ve sosyalistlerimizden, Dostoyevski'yi, gerçek kişiliği ile bize tanıtmalarını beklemiyoruz artık. Dostoyevski'yi anlatmak söz konusu olunca aşağıdaki ve benzeri sözlerini kafalarına yönelen bir şok etkisiyle hissedeceklerdir mutlaka:

«O aydınlar ki, kökleri bu vatanın topraklarında olduğu halde, kendilerini halktan koparmışlardır. (...) Bu insan, kendi ülkesine ve bu ülkenin gücüne inanmaz. Sonunda hem Rusya'yı, hem de kendini inkâr eder.»

Bu sözü, ilgili aydınlarımızın vicdanlarına havale ederek konumuza geçiyoruz.

BATI VE RUSYA

Dostoyevski'nin Batı eleştirilerini anlatmak için, hiç şüphesiz Batı - Rus münasebetlerinin bilinmesinde fayda var.

Ruslar, tarihleri ve gelişmiş bir kültürleri olmayan bir toplumdu. Halen de öyledir. Biz Istanbul'u fethettiğimiz sıralar dünya, Rusya diye bir ülke ve Rus diye bir millet tanımıyordu. Rusya'nın bugünkü topraklarının belki de yüzde biri kadar ufak bir yerde, Sibirya yakınlarında, yarı vahşî bir kavimdi Slavlar. Geriye kalan o geniş çoğrafya parçasında ise o zamanların Türk devletleri ve hanlıkları, beylikleri yaşıyordu.

Bu yarı ilkel küçük kavim, din olarak Hıristiyanlığı kabul etti ve Ortodoks mezhebine girdi. Ancak Hıristiyanlığı kabulü, Batılı bir toplum olmasına yetmedi. Ne Franklar, Normanlar ve Germenler, ne de Anglosaksonlarla bir tarih beraberliği ve akrabalığı yoktu. Katolikliği değil de, Ortodoksluğu seçmesinin sebebi de buydu belki.

Rusya'nın ün yapmış düşünür ve sosyologu Danilevski'nin düşünce sisteminin hareket noktası bu olmuştur. Rus sosyologu, Rus - Batı farklılığını, sisteminin ve araştırmalarının temeli kılmıştır. Sosyoloji alanında yenilik ve merhale olmuş birçok teorinin sahibi diyor ki:

«Avrupa, Rusya'yı kendisinin bir parçası saymamaktadır. Avrupa, Rusya'da ve Slavlıkta yalnız yabancı değil, aynı zamanda kendisine düşman bir güç görmektedir. (...) Bu düşmanlıkta Avrupa papazları

liberallerle, katolikler protestanlarla, tutucular ilericilerle, aristokratlar demokratlarla, kralılar anarşistlerle, kızıllar beyazlarla el sıkışmaktadır.»

Danilevski, Rusya ve Avrupa adlı önemli incelemesinde toplumların farklı oluşlarında, dinden başka unsurların da bulunabileceğini, hatta dinin bile iki toplumu birleştirmeye kâfi gelmeyeceğini, birtakım ilmî esaslarla açıklamak istemektedir. O'na göre:

«Avrupalıların Rus düşmanlığı, şuuraltlarından gelen bir olaydır. Rus - Avrupa düşmanlığının bilinçsiz tarih içgüdüsü veya dürtüsünden kaynak alan derin kökleri vardır.»

«Rusya ne iyi ki Avrupa, yahut Germen, Roma uygarlığına dahil değildir.»

Danilevski'nin görüşlerini Toynbee de paylaşıyor:

«İki Hıristiyanlık arasında yüzyıllardır süren savaşların tarihinde, öyle görünmektedir ki, Ruslar çoğu kere saldırının kurbanları, Batılılar ise saldırgan olmuşlardır.»

Dostoyevski, Danilevski ve Toynbee'yi aynı noktada birleştiren bir gerçek var ortada; Rus - Batı farklılığı... (Bu bedahetten sonra, uzlaştırılmaz Türk - Batı farklılığını isbata kalkışmak için bir tek söz bile fazla olur) Zaten Dostoyevski ile Danilevski aynı devrin insanları. Biri edebiyatta, diğeri düşüncede aynı gerçeği dile getiriyor. Kendi toplumlarının gerçeğini... İkisi de aynı dönemlerde kürek mahkûmu oldu. Fakat Danilevski affedilerek, çeşitli devlet hizmetlerine dönecekti sonra.

Görülüyor ki, André Gide'in söylediği gibi, Dostoyevski'nin Batı'ya karşı olan tutumu, hiç de duygusal temellerden beslenmiyor. Gerçi André Gide, Dostoyevski'yi okurken, O'nun âdeta vazgeçilmez bir tamamlayıcısı olarak kabul edilebilecek bir eser ortaya koymuştur, ama Batı karşısındaki düşüncelerini değerlendirememiştir.

O'NUN ZAMANINDA RUSYA

19. yüzyıl, Rusya'nın fıkır fıkır kaynadığı devir. Halk sefaletin ta dibinde. Üst tarafta ise aydınların keşmekeş dünyaları. Burada çeşit çeşit doktrinler, ideolojiler, siyasî düşünceler çarpışıyor. Bütün bu çapraşık görüntüler, münakaşa ve kavga ortamı, Rusya'nın geleceğindeki büyük değişikliklerin habercisi.

İki siyasî parti vardır. Biri Liberalist Batıcı, diğeri Slavcı parti. Birincisi Rusya'nın kurtuluşunu Avrupa medeniyetinin kabul edilmesinde görür. Dostoyevski'nin «Şimdi ise baylar, şimdi bize Avrupa'yı örnek gösterip, orada yarın yıkılacak olan kurumları, Rusya'ya getirmemiz için çağrıda bulunuyorsunuz. Bu kurumlar gününü doldurmuş, orada bile birçok akıllı kimsenin artık inanmadığı ve sadece uyuşukluktan dolayı varlıklarını sürdüren kurumlardır,» dediği kimselerdir bunlar. Diğer parti Batıcılığı eleştirirken, çareyi de Rus Milliyetçiliğinde gören partidir. İki parti Dostoyevski'nin yaşadığı devirde kıyasıya boğuşmaktadır.

Günün kalburüstü şairi ve romancısı Turgenyev, Batıcı partidendir. Rusya için hayatî önem taşıyan bir toplantıda, Turgenyev ile Dostoyevski, yani Batıcılar ile Rus milliyetçileri karşılaşmışlar ve Rusya'nın geleceğini tartışmışlardır. Bu toplantıda, Dostoyevski; yukarıya aldığımız ve benzeri, Rusya'da günün olayı olmuş sözlerden meydana gelen bir konuşma yapmıştı. (Bu toplantı, Puşkin'i Anma Toplantısı adıyla bilinen meşhur toplantıdır) O zamana kadar, siyasî

kanaati tam olarak bilinmeyen Dostoyevski böylece Slavcı parti taraftarlarından biri olarak görünerek dünyanın dikkatlerini üzerine çekti. Turgenyev de aynı hararetle Batıcılığı savunmuştu burada. Turgenyev hatipti. Kürsüde ateşli bir biçimde Batıcılığı savunarak, Puşkin'i Batıcı göstermeye gayret etmiş, ama alkış toplayan Dostoyevski olmuştu. Bu toplantıdan geriye de O'nun unutulmaz konuşması kalıyordu, bugün hâlâ sözü edilen...

Dostoyevski, kesinlikle Batı'nın çökeceği, hatta çöktüğü kanaatindeydi. Şöyle bağırıyordu kısık sesiyle:

«Diğer taraftan Avrupadaki —O büyük zenginliklerle dolu Avrupa'daki— bütün ülkelerin toplum yapısı zayıflamış durumdadır. Bu ülkeler, belki de yarın hiç bir iz bırakmadan yok olacak ve bunların yerini tamamen yeni, daha öncekilere hiç benzemeyen bir şeyler alacaktır. Avrupa'nın çöküşüne, toplamış olduğu bütün hazineler de engel olmayacaktır. İşte bu, gerçekten hasta ve çürümüş düzen; halkımıza erişilmesi gereken bir ülkü olarak gösterilmektedir.»

İç boğuşmanın bir başka kanadı da ihtilâlci sosyalistlerdir. Ama o günlerde bir başarı şansından henüz mahrumdurlar. Fransa ve İngiltere'deki bazı ayaklanmalara özenmektedirler. Kamuoyu ve aydınların çoğu, komünist tehlikenin farkında değildir. Fakat Rus milliyetçisi Dostoyevski, bazı romanlarında (özellikle Cinler'de) takdir edilecek bir basiretle bu tehlikeyi haber verir Rus halkına.

Dostoyevski üzerine söz sahibi birkaç kişiden biri olan Henri Troyat, başkalarına oranla, biraz daha gerçekçi yaklaşıyor Dostoyevski'nin dünyasına:

«O'na göre ilerleme tüm Avrupa'yı, tüm Batı'yı berbat etmiştir. Bu tanrısız ülkeler, bu kodamanların, paranın, hesabın, bilimin ülkeleri, kendi ustalıklarının zenginliği altında yavaş yavaş bunalmaktadırlar. Kurtuluş başka yerdedir.»

Dostoyevski'ye göre kurtuluşun nerede olduğunu aşağıda göreceğiz. Troyat'ın ondan yaptığı iktibaslardan birkaçını daha görelim.

«Batı İsa'yı yitirdi. Ve işte bu yüzden, sadece bu yüzden Batı ölmek üzeredir.»

Dostoyevski, Batı Hıristiyanlığını, «İsa'nın ölümünden» (Kendi tabiri) birkaç asır sonra insanlar tarafından uydurulmuş, ilk sıralar Roma İmparatorluğunun kanlı hâkimiyetine, sonraları da papalığın saltanatına vasıta olan bir din kabul eder. Ve hükmünü tekrarlar ikide bir:

«Avrupa yıpranmıştır, ve belki de yarın yüzyıldan yüzyıla hiç bir iz bırakmadan yıkılıp gidecek...»

«Almanya geleceği olmayan bir ulustur, Fransızlar kendi kendilerini yitiriyorlar. Yahudiler pis kokulu, kibirlidirler. İngilizler Rasyonalizmin esnaflarıdır. Tüm Avrupa «sevgili ölülerin» uyuduğu bir mezarlıktan başka bir şey değildir.»

Dostoyevski cihanşümul bir üne kavuşmuştur ama, hiç bir zaman böyle bir insan olmak iddiasında bulunmamıştır. Hatta denebilir ki, toplumculuğunu realize ettiği ve derinleştirdiği ölçüde dünyaya mal olmuştur.

Düşüncesini duygularıyla kaynaştırmada, sanatını toplumuna ve insanına adamada en ileri seviyeye ulaşmış bir romancıdır Dostoyevski. Ömrünü bu zor görevlerin çilelerini meşakkatlerini göğüslemeye vakfetmiştir. Bu yolda yalnız kalmış, fakir düşmüş, hakaretlere uğramış; ama seçtiği yoldan bir gün olsun yan çizmemiştir. Batıcılığın geçer akçe olduğu bir devirde, düşe-

ceği mahrumiyetleri bile bile, toplumunu karanlık bir geleceğe sürükleyen bu tehlikeyle savaşmıştır.

Dostoyevski, hatıralarında, makalelerinde ve konuşmalarında savunduğu fikirleri, romanlarında yaşanan hayat halinde sunmuştur. Bu bakımdan, bir düşünürden ve politikacıdan beklenen ilmî tespit kesinliğini ve siyasî görüş sivriliğini bu romanlarda aramamak gerekir. O'nun asıl başarısı da buradadır zaten. Belli bir düşünceyi, harika bir tarzda romanlaştırabilmesinde, sanatlaştırabilmesinde... Bu konu, Dostoyevski'nin bir başka yanının araştırılmasını gerektirir. Dostoyevski'nin gerçek kişiliğine ve sanatkârlığına yaklaşabilmek için bu inceleme yapılmalıdır mutlaka. O zaman görülecektir ki, Dostoyevski'nin hemen bütün tipleri, Rus toplumu üzerindeki Batı etkileriyle yara almış hastalıklı tiplerdir. Suç ve Ceza'nın Raskolnikov'u mu böyle değildir? Budala'nın Prens Mışkin'i ve Rogojin'i mi? Karamazof Kardeşler'in Dimitri ve İvan Fiyodoroviç'i veya Cinler'in Starovgin'i mi?

Batı ile Rusya arasında bocalayan hastalıklı, krizli, umutsuz, felsefe budalası, tanrıtanımaz, hayvancasına doymaz ihtiras sahibi, gerçek ile düş arasında sallanan, hepsi de karanlıkta tipler... Batı kültürünün Rusya'daki tortuları, mirasları. Budala'da böylesine bir grup tipi, erişilmesi güç bir başarıyla anlattıktan sonra, çok anlamlı bir biçimde noktalar romanını; «Avrupa bizim için olduğu kadar, biz de Avrupa için fanteziden başka bir şey değiliz.»

DOSTOYEVSKİ'NİN DE YAKALADIĞI GERÇEK

Dostoyevski bir toplantıda, öğrencilere şöyle konuşuyordu:

«Şu anda büyük bir sahtekârlıktan kaçar gibi, arkanızı döndüğünüz toplumun çocuklarısınız sizler. Ama öğrencilerimizden biri, bu toplumdan çıkıp, bunun dışına çıktığı zaman, halka dönüp, halkın yanına varacağı yerde, kendisi için sisler içinde, bulanık olan dış ülkelere gidiyor. «Avrupalılaşmak» için kaçıyor. Evrensel insan olmak çabasına kapılıyor ki bu da O'nun halkla olan ilişkilerini koparark, onlardan ayırıyor. Onları küçük görüp, onları yanlış anlıyor. Oysa ki asıl gerçek kurtuluşumuz halkta ve halkın arasındadır.»

Gençleri halka çağırıyor Dostoyevski, halk sevgisine. Halka inanmaya, halka bağlanmaya. Onu kurtarmak için, önce onun kucağında kurtuluşa ulaşmaya.

Rusya'nın gerçeklerine en uygun yolu bulmayı başarmıştır. Sadece Rusya'nın değil, insanın tabiatındaki gerçeği. Bu, kişinin kendi toplumunu sevmesi gerçeğidir. Ferdin en az ailesine olan bağlılığı kadar tabiî olan duygu. Yalnız sevgi yetmez elbette. Dostoyevski de bilir bunu. Bir fert, yalnız bir toplumun, bir kültürün malıdır. Başka türlüsü olamaz.. Ya Türksünüz, ya Rus. Ya Batılı, ya Hintli... İnsan, büyük ve gelişmiş, medeniyet kurmuş olmasa bile, kendi toplumunu sevmesini bilmelidir. Kendi halkına kaba diyenlerin, barbar diyenlerin safına geçmemelidir. İşte Dostoyevski'nin yakaladığı gerçek!

Herkes kendi toplumunun menfaatine ve ideallerine hizmet için çalışır. Avrupalı bundan farklı bir şey mi yapmıştır sanki? Batı'nın dünyaya yayılışı hiç de insanlığa hizmet amacı taşımıyordu. En zalim niyetlerini, 'insanlık sevgisi cilâsıyla gizleyerek saldırıyordu dünyaya. Bizim değil bu tespitler; Dostoyevski'den özetlediklerimiz.

İnsanı ve toplumu anlamada ve anlatmada birer şaheser olan romanlarıyla, dünya edebiyatının en üst mevkilerinde oturan Dostoyevski bir Rus milliyetçisiydi. Başarısının büyük bir kısmını da buna borçludur bizce; kendi toplumuna sahip çıkmasına, O'nu anlatmayı kendine görev bilmesine... Romanlarında çok çok insanlık sevgisi idealini işlemiş olan romancı, insanlık sevgisini şöyle değerlendiriyor: Avrupa insanlığı yiyip bitiren bir canavardır. Türkler de hep barbar olmuşlardır. İnsanlığa hizmet edecek bir tek toplum vardır; Ruslar. Güneş doğudan yükselecekti Dostoyevski'ye göre. Ortodoks doğudan, yani Rusya'dan. En son ve en büyük romanı Karamazof Kardeşler'de bu mesajı sunuyor. Zosima Dede ve Alyoşa, önce Rusya'nın sonra insanlığın kurtarıcıları. Bütün dünyayı Rus Ortodoksluğu kurtaracak. Bir eserinde «İstanbul bizim olacak» diyor.

Bir Türk olarak tebessüm ediyoruz bunlara tabiî. Ve kehaneti isabet etmediği ve hiç bir zaman da etmeyeceği için acıyoruz Dostoyevski'ye ve hayvanlara bile uygulanmayacak bir ideolojinin sefil köleleri olmuş Rus halkına.

Çok sular geçmiştir köprülerin altından ve Dostoyevski'nin hayalleri Thomas More'un ütopyasına dönmüştür. Rusya, Dostoyevski'nin tamamen arzusu zıddına bir istikamette yürüyor. Komünizmin, tanrıtanımazlığın, gaddar, şövenist bir ülkesi olmuştur. Ne Rus toplumuna hayrı vardır, ne dünyaya. Tersine belâ kesilmiştir insanlığın başına.

Fakat bütün bunlara rağmen komünizm, S.S.C.B.'de Rus komünizmidir. Rus toplumuna dayanma çabasındadır. Rusya bugün Slav ırkının devletidir ve hiç bir zaman da aksi olması düşünülemez. Aynı yatakta garip bir çiftleşme diyor buna Sorokin; şövenizm ile komünizmin uzlaştırılması olayına. Bunlardan sonra da Rus ideolojisinin enternasyonalist olduğuna kanabilecek kişi var mıdır bilmiyoruz?

SONUÇ

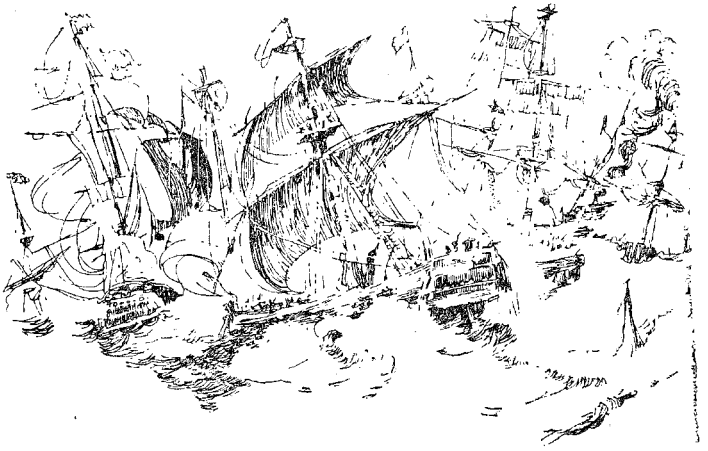
Büyük bir zekâ... İnsanın en gizli duygularını didik didik yoklayabilen, harmanlayan güçlü sezgi ve Rus toplumunun sevgisiyle tutuşan bir yürek. Dostoyevski işte bu üçlünün sentezi... Onun çizdiği en evrensel sanılan tip bile katıksız bir Rus'tur. (Katıksız Rus, Tam Rus... Bu terimler O'nun sık kullandığı terimlerdir)

Bu yazımızın amacı, en çok Batıcı olması gereken bir Hıristiyan aydınının, Batı'yı nasıl eleştirdiğini gösterebilmekti. Şüphesiz ki Dostoyevski'nin romancı yanı, başka incelemelerin konusudur. Son olarak şunları da söyleyip bitirelim bu mevzuu.

Rus milliyetçisi Dostoyevski'nin biz Türklere sempati duymasını beklemek hakkına sahip olmadığımız kadar, bizim aydınlarımızın da Rusya veya Batı hayranı, sempatizanı olmamalarını istemek hakkına sahibiz herhalde.

Tarihteki örneklerine de dayanarak, yalnızca Türk Toplumu için bir istisnasını koyarak diyoruz ki, hiç bir toplumun kurtuluşu ve yücelişi başka toplumların kurtuluşu ve yücelişi anlamını taşımaz. Dünya var oldukça toplumlar var olacak, toplumlar var oldukça da toplumlararası ekonomik, kültürel, askerî çatışmalar bitmeyecektir. Bir savaş alanı dünya, istesek de, istemesek de...

Öyleyse herkes kendi toplumunun saflarına!..

RADYO
OYUNU

Desen: Hasan ZAİMOĞLU

Deniz Üstünde Yürürüz

Hasan ERDEN

I. BÖLÜM

(Mehter tizden vuruyordur)

ÇERİ — Buyruk üzre Kaptan-ı Derya Barbaros Paşa gelmiştir Sultanım!

PADİŞAH — Kabulümdür! Huzura gele!

ÇERİ — Baş üzre Sultanım! **(çıkar, Barbaros hızlı adımlarla gelir)**

PADİŞAH — Gel bre Hayreddin lalam! Sefer faslı, Derya faslıdır gayrı. Kâfir üstüne varmak zamanıdır!

BARBAROS — Belî Sultanım! Her ne buyruk var ise başımız üzre!..

PADİŞAH — Baka Hayreddin Lalam! Hıristiyan âlemi ecdad-ı izam devrinde devletimize nice nice Haçlı seferleriyle kasdeyleyüp saldırmış, lâkin her defasında dahi zelîl olmuş iken bugün zinhar kuvveti ve cesareti yoktur ki, yine saldıra. Zalim Haçlı kıralları devlet-i şahânemizin adil kılıcına güç yetiremez olup şimdi kendi halklarına zulümle iştiğâl ederler. İmdi biz kâfir üzre varsak, ve zulmün yere vursak gerektir Paşa!

BARBAROS — Belî Sultanım!

PADİŞAH — Lâkin malum ola ki Lala! Düşmanın devlet-i şahanemize şimdi şöyle bir kasdı vardır... Şol haçlıların ulusu Şarlken deyu namert karada zinhar karşusuna çıkmadığı Devlet-i Âli Osman'ı deryada mağlûb ve zelîl eylemek dilermiş!

BARBAROS — Hâşâ Şevketlüm! Eğer Padişahım ruhsat verür, Allahım dahi nusret ihsan eyler ise ben aciz kulları kâfirin şol dileğini kursağında bırakup karada nice haksâr oldu ise deryada dahi zelil ve rüsvay eylerüm inşaallah!

PADİŞAH — Berhüdar olasun Paşa! İmdi bilesin ki, Şarlken kâfiri Andre Dorya namlu bir kaptanını kırk pârelik bir donanma ile göndermiş ki Salih Reisin saadetlü pâyitahtımıza getirmek üzre olduğu büyük Hint hazinesini ele geçire!

BARBAROS — Sultanım! Dorya kâfiri nice bir kaptan ola ki Şarlken efendisi ve cümle freng âlemi onunla iftihar ederler. Ben o namerdi bunca yıllar derya derya aradım. Lâkin her seferinde kaçup saklanmayı mertlik bildi. Onun imansız kara yüreğinde zerrece erlik ve cesaret olmaya ki meydane çıka ve bize karşu merdane dura! İmdi Sultanımdan buyruk ile heman varup o melûn kâfir, Salih karındaşıma yetmeden biz yetsek gerektir ki, kendisini yakalamak İnşaallah âsân ve müyesser ola!

PADİŞAH — Hak teâlâ celle ve âlâ her an yüzün ak edüp, nusretinden ırak etmesün seni Hayreddin Lalam! Donanmayı Hümayûnumuz hazır mıdır paşa?

BARBAROS — Belî Hünkârım! Kırk adet yeni büyük kadırga inşa edilüp donatıldıktan başka, Donanmayı Hümayûnun cümle gemileri, güzden yağlanup kalafat edilmiştir. Toplar hepten değiştirilip yenilenmiş, barut ve gülle ve dahi erzak ve mühimmat, ziyadesiyle tekmil olunmuştur. Donanmayı şâhâne imdi her haliyle haşmetlü padişahımızın buyruğuna hazır ve sefere muntazırdır sultanım!

PADİŞAH — Öyleyse Paşa! İmdi nice çeri lâzım ise varup heman alasun ve yola revan olasun. **(Mehter vurur)**

★

II. BÖLÜM

Barbaros türküsü söylenir: **Deniz üstünde yürürüz**
Düşmanı arar buluruz
Öcümüz komaz alırız
Bize Hayreddinli derler.

(Dalgalar, gülbang sesleri, aralıklı «yekdir Allah» sedâları devamlıdır.)

TURGUT REİS — **(Kaptan-ı Derya gemisinin güvertesine çıktıklarında)** İşte kâfir gemileri Hayreddin ağam!

BARBAROS — Pek âlâ Turgut karındaşım! Allah daima yüzün ak, yüreğin pek eylesin. Bunlar Venedik kâfirine ait gemiler olsa gerek değil mi?

TURGUT REİS — Belî ağam!.. Malta'dan gelirlermiş. Venedik'e barut ve gülle ve pek ziyade zahire götürürlermiş. İçlerinde daha nice sandık sandık altun ve gümüş dahi var. Sabahın şafağında leventlerimiz yerlerinden «Ya Allah» deyu doğrulduklarında görmüşler ki ufukta kâfir gemileri seyreder. Heman gelip «Bu Allahın lütfudur Turgut baba» deyu haber verdiler. Anda biz dahî varup bir gülle dahi atmadan cümlesini zapteyledik.

BARBAROS — Şükür lütuf ve kerem sahibi Yüce Tanrıya!.. Peki esirler ne kadar Turgut yoldaşım!

TURGUT REİS — Üç yüz kadar ağam! Cüm'esini dahi kaptanlarının kadırgasına bağlamışızdır.

BARBAROS — Eyi.. Kâfir kaptandan bir şey sual eyledin mi?

TURGUT REİS — Yok ağam! Lâkin duydum ki, kaptan, Dorya kâfirinin yakınlarından ve namlı kaptanlarından imiş.

BARBAROS — **(Sitemle)** Dorya kâfiri nice namlı ki hay Turgut'um onun kaptanları namlı ola?

TURGUT REİS — Doğru dersin Hayreddin ağam! Lâkin onların namları ancak haçlı âleminde geçer akçedir. İnşaallah Hak Teâlâ bizlere fırsat virür de o kadarcık namlarını dahi nabedîd kılaruz.

BARBAROS — İnşaallah... inşaallah.. İmdi ben derim ki Turgut'um! Bu kaptan, Dorya'ya yakın olduğuna göre onun hakkında ve dahi şol Şarlken namerdi hakkında bir bildiği vardır değil mi?

TURGUT REİS — Vardır ağam. Kâfir kâfirin halinden bilse gerek ve dahi duysa gerek.

BARBAROS — Öyleyse bu kâfir kaptanıyla heman konuşalım derim ben.

TURGUT REİS — Başım üzre ağam, heman getirteyim kâfiri. **(Çıkar, uzaktan)** Bre oğul!

LEVENT — Buyruğun Turgut Baba! **(koşar gelir)**

TURGUT REİS — **(Uzaktan)** Tiz varup Sâdık Reise deyesin ki esir kaptanı buraya göndere!

LEVENT — Baş üzre Turgut baba! **(gider acele)**

BARBAROS — **(Turgut Reis gelirken)** Gel hele Turgut karındaşım. Tanrı bana şöyle güzel bir fikir ilham etti ki, dinle.

TURGUT REİS — Buyur ağam!

BARBAROS — İmdi gurub vaktidir. Her taraf karardığında sen bu kâfir gemilerinin içine tüvânâ leventlerinden koyasın. Duyduk mu Turgut yoldaşım!

TURGUT REİS — Belî ağam!

BARBAROS — Küçük, yürük çektirilerden dahi kâfir gemileri miktarınca alup garba doğru yelken açasın. Yarın gün açtıkta seni gören düşman, kendi kâfir dostlarından zannedüp, küçük çektirileri dahi şu büyük kâfir kadırgaları yanında esir aktarma bilsün. Gayrı ondan sonra ne yapacağını sen bilirsin.

TURGUT REİS — **(Sevinçle)** Pek güzel Hayreddin ağam! Allah seni dinimize ve devletimize bağışlayup, deryada başımızdan ırak etmesin. İmdi ben yatsı yettikte Sâdık Reis'imi dahi alup buyruğunca işlerim.

LEVENT — Hayreddin Babamız! Esir kâfir kaptan gelmiştir.

BARBAROS — Tizcek içeri alasınız.

LEVENT — Başım üzre kaptan baba! **(Çıkar. Esir girer girmez hızla Barbaros'un önünde yere kapanır.)**

BARBAROS — Dur bre kâfir. Ne işlersin. Bilmez misin ki Ancak Yüce Allahın huzurunda yere baş konur. Kalk!.. Kalk bre!.. Otur şuraya! **(Kaptan titreyince)** Bre nice titrersin öyle?.. Aç mısın ki?

ESİR KAPTAN — Aç değilim.

BARBAROS — Pek âlâ de bakalım! Susuz musun?

ESİR KAPTAN — Değilim.

BARBAROS — Ya hasta mısın bre! Hemen hekim çağırtayım!

ESİR KAPTAN — **(Korka korka)** Hasta da değilim yüce Barbaros.

BARBAROS — Ya niye titrer dursun bre karşımda? İnsan bu kadar korkar mı ölümden?

TURGUT REİS — Hayreddin ağam zaten ölümden böyle korktukları için, biz bir gülle dahi atmadan bende çeküp teslim oldular.

BARBAROS — Belî Turgut karındaşım, ölüm korkusu kâfirlik halidir. **(Esire)** İmdi bre kâfir! Sana her ne sual eylersem doğru cevap veresin. Zinhar olmaya ki, bize yalan söyleyüp korktuğunu heman başına getiresin.

ESİR KAPTAN — **(Korkak)** Hâşâ... Hâşâ...

BARBAROS — De bakalım. Dorya kâfiri Salih Reis'in taşıdığı Hind hazinesini ele geçireyim deyu kasdeyler iken bu kasdından ne için dönmüştür?

ESİR KAPTAN — **(Çekingen)** Duyduğuma göre, Dorya, Girit'e vardığında, Barbaros büyük bir donanma ile deryaya açıldı diye haber almış...

BARBAROS — Ondan sonra fora yelken kaçmış. Canını Hind hazinesinden yeğ bilmiş öyle mi? **(Sorarak)** Pekâlâ sana Malta'dan iş bu mühimmatı getirmeyi Dorya kâfiri mi buyruk kılmıştır.

ESİR KAPTAN — Dorya emretmiştir.

BARBAROS — Dorya'nın kasdı ne ola ki, sana böyle bir buyruk vere?

ESİR KAPTAN — Dorya şimdi Kral Şarlken'in emriyle büyük bir haçlı armadası hazırlamaktadır. Paşa hazretleri de bütün Hıristiyan âlemine emirler gönderip, armadaya donanmalarıyla katılmalarını buyurdu. Malta'nın fazla gemisi olmadığın-

dan oradan gelecek barut ve erzak yardımını getirmek üzere Dorya beni göndermişti.

BARBAROS — Bunu doğru mu söylersin bre!

ESİR KAPTAN — Doğrudur, Mesih için doğrudur, yüce Barbaros. İstersen diğer esirlere de...

BARBAROS — **(Sözü keserek, Turgut Reis'e)** Tamamdır Turgut karındaşım. Bu kadarı kâfi. İmdi esiri yerine gönderelüm hele.

TURGUT REİS — Hemen ağam. **(Leventlere)** Bre oğullar haydi, kâfiri alup yine Sâdık Reisinize teslim eyleyesüz.

LEVENTLER — Başımız üzre Turgut baba! **(Giderler)**

BARBAROS — Hele bak bre, namert kâfire Turgut yoldaşım. Karada padişahımızın önünden diyar diyar kaçan Şarlken kâfiri ne işlermiş!..

TURGUT REİS — Belî Hayreddin ağam!

BARBAROS — Lâkin bilmez ki kâfir, bizim karada çarpan yüreğimizle deryada çarpan yüreğimiz aynıdır. Allah zulme ve küfre karşı çekilmiş kılıcımıza karada nice zafer kudreti verdi ise deryada dahi vermiştir.

(Bir levent girer.)

LEVENT — Hayreddin babamız! Divan-ı Hümâyundan bir ulak gelmiştir.

BARBAROS — Öylemi bre oğul. Tiz alın içeri, bekletmeyin... **(İçeri alırlar)** Hoş gelmişsün oğul.

ULAK — Sağ ol Paşam. İşte Sadrazam Paşamızın namesi... **(adımlayarak)** Buyrunuz.

BARBAROS — **(Alır, açar ve okur)** «Sen ki Kaptan-ı Derya Hayreddin Hızır Paşamızsın. İş bu nâme vardıkta malumun ola ki, şol Andre Dorya adlı menhus kâfir İyonya deryasında olup, cümle salîb ehli dahi donanmalarını anın buyruğu altında birleştirüp büyük armada meydana getürmüştür. Donanmayı hümayûnumuzdaki kudret ve iman anlarınkinden nice nice daha büyük olup, İnşaallah zafer dahi Hak'tan ve Hak'ka inananlardan yana ola.»

HERKES — İnşaallah!.. İnşaallah!..

BARBAROS — İmdi Turgut karındaşım, yarından tezi yok ki, Donanmayı Hümayûn hemen yola, revan ola. Zira düşman bizi değil biz düşmanı arasak daha münasiptir.

TURGUT REİS — Belî ağam, öyle münasibtir. Lâkin ben karındaşın şimden geru durmayup karanlık içre yelken açsam gerektir değil mi ağam?

BARBAROS — Belî Turgut'um. Sen heman, İyonya deryasına doğru, gemilerinle gidüp, her daim olduğu üzre donanmamızın önünce seyredesin ve dahi düşman gözleyesin. Zinhar gafil olmayasın ki sen hem gözümüz, hem kulağımızsın Turgut karındaşım! Haydi Hak teâlâ yardımcın ola!..

(Barbaros türküsü.)

★

III. BÖLÜM

(Dalgalar, gülbanglar, aralıklı «yekdir Allah» sesleri fon olarak devamlıdır)

LEVENT — **(Barbaros'un huzuruna çıktıktan sonra)** Turgut Reis'ten gelirim Hayreddin baba!

BARBAROS — Pek âlâ oğul hoş gelişler, hoş haberler ola. De bakalım karındaşımız ne haber göndermiş?

LEVENT — Andre Dorya kâfiri Preveze körfezinde olup kaleyi topa tutarmış, Hayreddin baba. İşbu haberi aldığımız gün, kırk parelik düşman öncülerine dahi rastlamışızdır. Lâkin kâfir bizi gördükte heman kaçup ufukta görünmez olmuş ve biz dahi tedbir deyu düşman ardınca varmamışızdır.

BARBAROS — Eyi! oğul. İmdi Turgut yoldaşıma vardıkta deyesin ki, şimden gayrı seyrimiz Preveze'ye ola. Dorya kâfirini dahi zinhar kaçırmadan orda yakalayup kalemizi heman halâs eylesek gerektir. Duyduk mu oğul?

LEVENT — Belî Hayreddin Baba!

BARBAROS — Haydi uğrun açık, seyrin tiz ola!..

(Mehter vurur.)

★

IV. BÖLÜM

(Devamlı fonla beraber, kuş sesleri, kurbağa sesleri, kale inşaatın hissettiren pek uzaktan gelen gürültüler.)

BARBAROS — Gazânız mübarek ola reis karındaşlarım! Preveze'ye güneşle beraber doğduk ve dahi kalemizi düşman toplarından halâs eyledik. Dorya kâfiri dahi biz gelürüz deyu korkup, her zamanki âdeti üzre kaçmış. İmdi ben derim ki, kaleyi tez zamanda tamir edüp ondan sonra düşmanın ardınca varsak nice ola?

TURGUT REİS — Doğru dersin ağam? Herhalde öyle gerektir.

BARBAROS — Siz yoldaşlar ne dersüz.

HEPSİ — Belî deriz ağam.

BARBAROS — Eğer başkaca bilen ve dahi düşünen varsa söylesin, yoldaşlarım benim.

SALİH REİS — Yoktur ağam! Sen ne dersen biz dahi öyle olsun deriz.

BARBAROS — Berhüdar olasuz, cümleniz. Evvelâ ufuklarımız gözden hâlî olmaya ki gaflet hali olmasun. Anın içün Turgut yoldaşım!

TURGUT REİS — Buyrum ağam!

BARBAROS — Heman gidüp şöyle, en yürük gemilerini yanına alasın. Preveze'den çıkup âfâkı seyreyleyesin ki kâfirden eser var mıdır, her daim bizi haberdar edesin.

TURGUT REİS — Başım üzre Hayreddin ağam!

BARBAROS — Haydi bre Turgut'um! Hak Teâlâ celle ve âlâ seninle olsun. **(Turgut Reis gider.)** Salih Reis ve Seydi-Ali Reis karındaşlarım!

İKİSİ DE — **(Karışık)** Buyur ağam!..

BARBAROS — Kaleyi tez elden tamir eylesek gerektir. Siz dahi gidüp, yağız leventlerimiz ve dahi gazi evlâtlarımızdan nice yarar âdem lâzım ise alasınız. Bugünden tezi yok, heman kalenin tamirine başlatasınız. Fırsat olur ise, ben dahi gelüp levent evlâtlarımla taş taşıyup iş işlemek isterim. Duyduk mu yoldaşlarım!

İKİSİ DE — Belî ağamız!!. **(Giderler)**

(Mehter vurur)

★

V. BÖLÜM

(Aynı efekt.)

TURGUT REİS — Ağam! Düşman armadası Preveze'nin tam açığında yine aynı yerindedir. Biz dahi sabaha dek kâfirin etrafında, top menzili dışında pervane gibi dönüp tekbir ve gülbang çekmişizdir. Karanlık gecede ay dahi yoktu ki kâfir bizi pek çokluk bir donanma sanırdı. Kara kalbi haşyet ve dehşetle titrer olup, uyku ve rahat bilmez idi.

BARBAROS — Pek âlâ Turgut yoldaşım! **(hitabla)** İmdi Reis karındaşlarım! Gayrı, hali bilirsüz.. İşte biz.. İşte düşman!.. Deyin hele nice düşünürsüz ki, öyle gayret gösterelim... Salih karındaşım!

SALİH REİS — Hayreddin ağam ben derim ki, düşman çoktur. Hem bizden beş misli daha büyüktür. Olmaya ki kıra kıra kâfir tükene! Herhalde taşra çıkmayup liman içre kalsak daha münasiptir deyu düşünürüm. Lâkin sen bilirsin!..

BARBAROS — Görelim Seydi Ali Reis yoldaşımız ne der?

SEYDİ-ALİ REİS — Ben dahi burda kalmayı yeğ görürüm ağam. Düşman hem bizden pek ziyade, hem gemileri dahi bizim gemilerimizden büyüktür. Kâfir, beklemek-

ten usanup gidinceye dek taşraya çıkmasak derim ağam!

BARBAROS — Sen Turgut'um?

TURGUT REİS — Ağam şimdiki halde düşman bizden çekinir. Bizim ne kadar olduğumuzu dahi bilmez. Biz taşra çıkmaz isek hem kâfir bizim azlığımızı öğrenemez, hem daha emniyet içinde kalırız. Zira sırtımızı pek bir yere dayamış olup kâfir ateş ettikte dahi bizim anı defetmemiz pek âsân olur. Lâkin ağam söz senindir sen ne dersen o yapılsa gerektir.

BARBAROS — Gayrı düşünen ve bilen var mıdır ağalar?

HEPSİ — **(Karışık)** Yoktur ağamız!!!

BARBAROS — **(Sitemli)** Bre reis karındaşlarım benim! Gice gündüz derya yoldaşlarım! Hep eyi dersüz, doğru söylersüz. Lâkin bilmez misüz ki zafer çoklukta değildir!.. İnanmaz misuz ki, Hak daima bizimledir!..

HEPSİ — **(Karışık)** Hâşâ!!. İnanırız ağam!!.

BARBAROS — Düşünmez misüz ki, bre karındaşlar! Düşman çoktur deyu kaçup saklanmak, Osmanlının şanından değildir? Hem kâfirlik halidir ki, bir gülle dahi atmadan namert düşman, Osmanlıyı şöyle korkuttum deyü bütün âleme yayup mertlikten bahsetmez mi?. Nice zamandır Dorya kâfirini arardık. Namert hep elimizden kaçar idi. Ya şimdi önümüzde olup bu kez dahi kaçırmasak nic'ola? **(Hitap tonunu hafifleterek)** İmdi malum ola ki can yoldaşlarım! Haçlılar çokluk dahi olsa bizim gibi birlik değildir!.. Gemileri büyüktür, amma, bizim gemilerimiz gibi yürük ve tez hareketli değildir. Toplarımız dahi kâfir toplarından daha pek ve daha uzun menzillidir. Duyduk mu yoldaşlarım!

HEPSİ — **(Karışık)** Belî ağamız!!!

TURGUT REİS — Biz dahi cümlemiz senin gibi düşünürüz ağam! Sen nice buyruk verirsen öyle işleriz... Canımız dahi sana kurban olsun Hayreddin ağam!

HEPSİ — **(Karışık)** Canımız kurban olsun ağamız!!.

BARBAROS — Cümleniz berhüdar olasuz ceng yoldaşlarım. **(Kumandanca)** İmdi, herhalde taşra çıkup kâfiri açık deryada karşulasak gerektir. Donanmayı hümayûn cenkte daima düşman top menzilinin dışında tutula ki, kâfir bülleleri bize erişmeye! Bizim toplarımız dahi düşmanı pek ve âsân döve!

HEPSİ — **(Karışık)** Buyruğun başımız üzre ağam!!!

BARBAROS — Donanmamız hilâl şeklinde açılup sağ cenahta Salih Reisimiz, sol cenahta Seydi-Ali Reis yoldaşımız buluna! Ben ve iki reis oğlumuz dahi hilâlin tam ortasında kâfire karşı dururuz. Turgut karındaşım!

TURGUT REİS — Buyruğun ağam!

BARBAROS — Sen dahi gemilerinle ihtiyatta olasun.

TURGUT REİS — Belî Hayreddin ağam!

BARBAROS — Lâkin bilesin ki, sana pek ve zor bir iş düşer Turgut'um. Hakkın izniyle cenge başladıkta, tam düşmanın başı darda iken Haçlı armadasını arkadan çeviresin ki, Dorya kâfiri ortada, iki ateş arasında bûn ve zebun ola!

TURGUT REİS — Başım üzre ağam!

BARBAROS — İmdi gemilerimizin başına dönsek gerektir. Herşey buyruğumuzca ola karındaşlarım! Haydi ceng yoldaşlarım! Gün bu gündür, an bu an!.. Meydan bu meydan!.. Zafer vadediyor Hazreti Yezdan!..

(Mehter vurur)

★

VI. BÖLÜM

(Mehter hafifler, top sesleri, «Allah Allah» sedaları, türlü narâlar, kürek sesleri, coşkun dalgalar, şiddetli rüzgâr...)

LEVENT — **(Rüzgârın şiddeti belirgindir.)** Hayreddin Baba!.. Hayreddin Baba! Rüzgâr çok sert ve aksi cihetten eser!..

BARBAROS — **(Çaresiz)** Biliriz hay oğul! Lâkin neyleriz!.. **(Savaş ve şiddetli rüzgârın sesi.. Sayıklar gibi)** Gemilerimiz dahi zor dayanır... **(Birden canlı ve gür bir sesle)** Bre oğul!

LEVENT — **(Yaklaşarak)** Buyruğun baba! Buyruğun...

BARBAROS — Tiz Hasan Reis oğlumuza varup deyesin ki, oğul! Hat bilir nice levendi var ise evrak tutturup fetih âyetini yazdıra! O evrakı dahi «Bismillâh» ile deryaya uçura! Duyduk mu bre oğul!

LEVENT — Belî Hayreddin Baba!

BARBAROS — Salih Reis ve Seydi - Ali Reis ve Turgut karındaşlarıma dahi buyruğumu tiz göndere ki, onlar da öyle eyleyeler!

LEVENT — Buyruğun başım üzre baba! **(Koşarak gider)**

BARBAROS — **(Fazlalaşan savaş gürültüleri ve rüzgâr hışırtıları arasında pes ve yürekten bir sesle yavaş yavaş)** Eeey! Fethin ve nusretin sahibi ulu Allaaah! Eeey! Lütuf ve kerem sahibi Rabbim! Sen her şeye kadirsin. Sen bu aciz kuluna nusret eyle! Sen benim günahıma bakma!.. Benim günahımla kullarını yakma! Niyyetim halistir. Senin yolunda ceng eyleyüp, senin ismini deryada dahi yüceltmek isterim... Yüce elçin hürmetine ve şu deryada uçurduğumuz fetih âyetlerinin hürmetine fetih ve zaferi bizden ırak eyleme!.. Biz gayret eylerüz, sen dahi nusret eyle!. **(Rüzgâr yavaş yavaş kesilir.)**

I. LEVENT — **(Koşarak gelir, nefes nefese)** Rüzgâr azaldı Hayreddin baba!

II. LEVENT — **(Diğerinin hemen arkasından)** Hayreddin babamız rüzgâr kesildi!..

BARBAROS — Eey! Yüce Allahım sen ne büyüksün, şükür sana!.. **(Leventlere canlı olarak)** Bre oğullar gayret zamanıdır gayrı. Heman biriniz Salih karındaşıma, biriniz dahi Seydi - Ali Reisime varasınız. İmdi tam vaktidir ki, toplarını düşman armadasının ortasına ateşleyeler. Ta ki, şu büyük dağ gibi gemiler yanup yıkılup düşman dahi bölük bölük ola!.. Haydi bre oğullar!

İKİ LEVENT DE — **(Karışık)** Başımız üzre ağamız!!. **(giderler)**

(Top sesleri, 'Allah Allah' sesleri ve mehterin tiz vurusuyla coşkun bir savaş havası...)

BARBAROS — **(Savaş havası arasında biraz boğuk, fakat anlaşılan tiz bir sesle)**

Leventlerim! Koman! Vurun!..
Evlâtlarım!.. Yaman vurun!..
Gayret bre!.. Namert kâfir kasdına!..
Atın bre!.. Zalim haçlı üstüne!..
Gazilerim!.. Vurun! Vakt-i gazâdır!..
Nice düşüp, şehit olsak sezâdır!..

(Harbin coşkunluğu son haddindedir. Mehter tizden vurur.)

BARBAROS — **(Mehter hafiflerken)** Yaz oğul! **(Pes ve gür, dolgun bir sesle)** «Şevketlü Padişahım, seadetlü Hünkârım! Ehli salîbin devletimize kasıtla birleşüp, kurdukları büyük kâfir armadası, Hak Teâlâ, celle ve âlâ'nın bize inaye tiyle hezimete uğrayup, perişan olmakla küfür ve zulüm bir dahi zelil ve rüsvay oldu. Nice Haçlı, büyük büyük kadırgalarıyla deryanın kara sularına batup kara dinleriyle garkoldu. İmdi Allah'ın nusreti ile malûm oldu ki, gayrı deryaya Devlet-i Âli Osman hâkim olup bütün dünyaya dahi ilelebed adaletiyle hükmede! Bugüne dek nice oldu ise, bundan sonra dahi devletimiz karada ve deryada daima mansur ve muzaffer olup zulüm dahi zelil ola. İnşaallah!..»

(Mehter hızlanır.)

Bu Ne Biçim Uygarlık Hey!

Desen: Hamit YÜKSEK

Ahmet TAŞGETİREN

Çiçeksiz ve çocuksuz bir çağa doğru yolumuz
Karanlık dehlizlerde çiçek ölüleri
Batı uygarlığının islimleriyle morarmış
Tapınaksı mermer mezarlarda çiçek ölüleri
Fatihasız dudakların iklimlerinde sararmış
Yeni çağın mimarları
Çiçeksiz kentler imal ettiler
Kentlerin yüzü donuk
New York'un beton yığılışı gibi
Bir çiçek gülümsemesi var mı söyleyin
Söyleyin var mı çiçeklerin diriliği
Kentler Firavn mezarları gibi donmuş beton yığınları
Balkonlarımızdaki çiçekleri çelenkler için hazırlar gibiyiz
Öldürmek için yani
Ardından kurban isteyen zalim Sezarlar gibiyiz
Bütün çiçek dallarında Batı'nın tırnak izi var

Bütün çiçekler kemirilmiş bir Batı saldırısında
Çekirge sürülerince

Çiçekle insanın kaderi ortak
Kentlerin gül kokusu cennet rengi kayboldukça
insanın ağırlığı azalıyor uygarlıkta
Çiçeklerle birlikte öbür dünyanın kapısına yığıldık
Dünya köstebek yuvası bizler dört dönen mahlûklar
ipil ipil gözlerimiz parlıyor sade
Bir de mezarlarımız için büyüttüğümüz çiçeklerimiz
Beton makina ve detayları
insanla yaman bir savaş veriyor
Dişliler yamyam gibi insan etine hasret
Çiçekler ve insanlar bir kezzapta eriyor
Kusuyor Batı devi insanlık âlemine
öldürücü bir nefret küf kokan bir esaret
Çekilen bunca çile günahlara kefaret
Çiçeklere ve çocuklara karşı işlediğimiz
Günahlara kefaret

Çocuk - uygarlık savaşı daha doğmadan başladı
Elsiz ayaksız ve günahsız bir can kıpırtısına
Uzandı uygarlığın bütün savaş aletleri
Ana rahminde dökülen göz yaşları görülmedi
Duyulmadı meleklerin okuduğu sessiz sessiz
Bir masuma ağlayarak kutlu Yasin ayetleri
Batı'nın tezgâhında dokunan fikir-mikir
Eyledi elbirliği kurdu kanlı ittifak
Madde ile birleşti saldırdı Haçlı gibi
Saldırdı analığın en kutsal sırlarına
Onda varlığa karşı bir intikam birikir
Kutlu aşklar yaşatmaz yosunlanmış kalbinde
Yaşatır aşk-ı nifak yaşatır arınmaz kir
... Ve öldürür çocuğu ve anayı eritir

Yazık oldu analara
Yazık oldu çocuklara

Ah analar ah analar
Sizin de günahınız var

Özünüzden süzülen ak sütünüz nerede
Nerede sevginizden yayılan sıcak nefes
Nerede kanadınız şefkatle sardığınız
Budandı mı
Nerede gözlerdeki analık pırıltısı
Nerede desenize
Hem neden sarardınız
Boya boya yetmez mi nerde gerçek çehreniz
Sesiniz tatlı bir tül çocuğu sarardınız
Boğuldu mu artık o yutup kudurgan deniz
Döküldünüz mü pul pul uygarlaştınız mı ha
Oldunuz mu sokak denen patrona
Oldunuz mu salıverilmez bir kul
Ah analar ah analar

Çocuklar ana sütü yerine
Benliğin şarabını emdiler analarından
Benliğin putu büyüdü
Küçük ve masum yüreklerinde
Kurt gibi
Çocukluktan büyüklüğe taşınan
Çocuksu saflığı kemirdi ve büyüdü
Sıcak ana nefesi yerine
Kirli uygarlık havası çekildi ciğerlere
Anadan emilen sütün aklığı
sevginin sıcaklığı
ve inancın berraklığı
Bulanınca kirlenince tükenince günlerle
Ölüm sindi çocuklara acı sindi haberlere
Kin ve haset yumak yumak, sarıldı yumak yumak
Gözlerde umut söndü büründü kederlere

Çocukların katili kim söyleyin
İnsanların katili kim söyleyin
Çiçeklerin katili kim söyleyin
Bu uygarlık değil mi?
Çürümek mi kaderimiz söyleyin
Benzemek mi paslanmış küflenmiş eserlere

Çiçek ölür çocuk ölür insan ölür
Bu ne biçim uygarlık hey!

Ahi Gelenek Ve Görenekleri Üzerine...

Sayın Dr. Müjgân Cunbur, İstanbul'da yapılan Uluslararası Türk Folklor Kongresi'ne «Ahi Gelenek ve Görenekleri Üzerine» başlığını taşıyan bir tebliğ sundu. Kültür ve medeniyet tarihimiz bakımından ilgi çekici bulduğumuz bu incelemeyi kendilerinden Pınar için istedik. Sayın Cunbur, isteğimize müsbet cevap verdiler. Aşağıya, bu incelemenin bir bölümünü alıyoruz. İkinci bölümünü gelecek sayımızda sunmaya çalışacağız.

Ahilik ve benzeri tarihî sosyo-kültürel-ekonomik organizasyonlarımız üzerine, bugüne kadar yapılan incelemeler son derece azdır. Aşağıda vereceğimiz inceleme de bunlardan biri olmakla beraber, Ahilikle ilgili sınırlı bir konuyu ele almaktadır. Hem Ahiliğin çok geniş bir tarih dilimi içinde ve coğrafya üzerinde yaşamış olmasından, hem de bu konu ile ilgili belgelerin, Cumhuriyet dönemi kültür hayatına sınırlı bir ölçüde intikal etmiş bulunmasından, Ahilik, daha geniş incelemelerin konusu olmaya değer niteliğini korumaktadır.

Dileriz bu inceleme, yeni ve daha geniş kapsamlı incelemelerin davetçisi olsun. Yine diliyoruz ki, Ahilikle ilgili olarak, ferdî ve belli zaviyelere bağlı tesbitlerden ziyade umumî hükümler halini alan tesbitlere gidilsin. Bu da çok geniş incelemeleri gerektirir.

Sayın Cunbur'un incelemesini vermeye geçmeden önce şunu da belirtelim ki; burada yazılanlar Ahilik üzerine bir değerledirme değil, objektif bir tesbit, ele geçen belgelerin bir kompozesidir. İncelemeyi okurken bu hususun da gözden ırak tutulmaması gerekir.

Müjgân CUNBUR

XIII. ve XIV. Yüzyıllar Anadolu'sunun toplum ve kültür yapısında Ahilerin büyük ve önemli rolleri olduğu bilinmektedir. Esnaf kuruluşları olarak Ahiler, Anadolu'nun ekonomi, askerlik, din ve inanç hayatını tesir altına aldıkları ölçüde, ülkenin etnografya ve folklorunda, üzerinde durulmaya değer izler bırakmışlardır.

Ahi töre ve törenleriyle, gelenek ve görenekleri Anadolu esnaf ve sanatkârlarınca yüzyıllar boyu, bölgelere göre bazı değişikliklerle sürdürülmüştür. Bugün dahi bazı küçük şehir ve kasabalarımızda, eskisine göre çok yalınlaşmış olmakla beraber, fütüvvet töre ve törenlerinin belirtileriyle, ahi gelenek ve görenekleri-nin izeriyle karşılaşmak mümkündür.

Fütüvvetnameler üzerinde çalışanlar Ahi töre ve törenlerini, özellikle şedd bağlama törenlerini ele alıp işlemişlerdir. Bu bildiride dinî ve meslekî törenlere pek az değinilerek Ahilikten, XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Ahi asitanelerinden, belli başlı eşyalarından, Ahi giyimlerinden, yemeklerinden, konuk ağırlamalarından, diğer gelenekleşmiş törelerinden ve bazı inançlarından söz edilecektir.

Anadolu'nun Türk ve İslâm yapısının güçlenmesinde, dış ve içten gelen bütün yıpratıcı tesirlere rağmen, bir Türk devletinin yerine 600 yıl yaşayacak çok

daha büyük ve güçlü bir Türk İmparatorluğunun kurulup devamında bir muvazene unsuru olarak, bir ahlâk sistemi olarak Ahiliğin hiç şüphesiz büyük bir yeri vardır. Ahilik zamanla ön plândaki yerini kaybetmekle beraber, bir derece ye kadar gerilemiş, bir bakıma da kalınca bir sır perdesi altında gizlenmiş gibi görünmesine rağmen, Türk Anadolu'nun sosyal yapısını ayakta tutan bir temel olmakta devam etmiştir. Anadolunun sosyal ve ekonomik yapısına Türk sanatkâr ve esnafının iş ahlâkı, insan yetiştirme, erdemlilik, sosyal yardım ve dayanışma konusunda tesir eden ahi gelenek ve görenekleriyle inanç ve törelerinin tesbitinde XIII. ve XIV. Yüzyıllara ait bir seyahatname ile birkaç fütüvvetnameden yararlanılmıştır.

Ahiler ve onların gelenek ve töreleri hakkında gözleme dayanan en geniş ve güvenilir bilgiyi XIV. Yüzyılın ilk yarısında Anadolu'yu gezen Fasl bir seyyah Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed et-Tancî el-Levatî yani İbn Batuta'nın meşhur «Seyahatname»sinde buluyoruz. İbn Batuta Ahi teşkilâtını biraz hayretle karışık büyük bir hayranlık içinde anlatır.

«Müfredi ahi, (Ah) Kardeş sözünün müfret birinci şahıs şeklinde söylenmesinden meydana gelmiştir. Bunlar Anadolu'ya yerleşmiş bulunan Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, şehir, kasaba ve köylerde bulunmaktadırlar. Memleketlerine gelen yabancıları karşılama, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini, içeceklerini, yatacak yerlerini sağlama, ihtiyaçlarını giderme, onları uğursuz ve edepsizlerin elinden kurtarma, şu veya bu sebeple bu yaramazlara katılanları yeryüzünden temizleme gibi konularda bunların eş ve örneklerine dünyanın hiçbir yerine rastlamak mümkün değildir.

Ahi, evlenmemiş, bekâr ve sanat sahibi olan gençlerle diğerlerinin kendi aralarında bir topluluk meydana getirerek içlerinden seçtikleri kimseye denir. Bu topluluğa da Fütüvve-Gençlik adı verilir. Önder olan kimse bir tekke yaptırarak burasını halı, kilim, kandil v.b. eşya ve gerekli araçlarla donatır. Kardeşler gündüzleri geçimlerini sağlayacak kazancı elde etmek üzere çalışırlar ve o gün kazandıkları parayı ikindiden sonra topluca getirip öndere verirler. Bu para ile tekkenin ihtiyaçları karşılanır, toplu-ca yaşama için gerekli yiyecek ve meyveler satın alınır. Meselâ o sıralarda beldeye bir yolcu gelmişse, onu tekkede misafir ederler. Bu tutum yolcunun ayrılışına kadar sürer gider. Bir misafir olmasa bile yemek zamanında yine hepsi bir araya gelip topluca yerler, raksederler, türküler çağırırlar ve ertesi sabah işlerine giderek ikindiden sonra elde ettikleri kazançlarla önderlerinin yanına dönerler. Bunlara Fityan Gençler, önderlerine ise daha önce de söylediğimiz gibi Ahi-Kardeş adı verilir. Ben bu dünyada onlardan daha güzel davranan kimse görmedim. Şiraz ile Isfahan halkının davranışları onları andırmakta ise de, bunlar gelen ve giden yolculara daha fazla ilgi ve saygı göstermekteler, şefkat ve iltifatta onlardan daha ileride bulunmaktalar.» (1)

İbn Batuta, batıdan doğuya Türk ve İslâm ülkelerini gezmiş bir kişi olarak Ahiliği, sınırı biraz daha daraltırsak, Türkmenlere has bir teşkilât olarak göstermektedir. Bu görüşün üzerinde ayrıca durmak gerekir. İran'da buna benzer bir teşkilât olarak civanmertler ve ayyarlar vardır. İbn Batuta iki teşkilâtı kısa, fakat özlü bir şekilde karşılaştırmıştır. Söz buraya gelince bazı terimler üzerinde kısaca durmak yararlı olacaktır.

Ahi, bir deyişle fütüvvet ehlinin şeyhlerine, bir diğer deyişle de fütüvvet meslegine girenlerin şeyhlerine verilen addır. Fütüvvet ise gençlik, yiğitlik, cö-

(1) **İbn Batuta Seyahatnâmesi'nden seçmeler.** Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu. İstanbul 1971. s. 7 vd. «1000 Temel Eser: 59»

SARAYA SESLENİŞ

Ne soylu bir hatıra, divanda düğün
Gökte hasretti buna, yıldızlar ve ay
Ey atalar mirası, ey şanlı saray
Kubben altında doğan güneşle öğün.

Yıllarca baktım sana içli ve hazin
Ne gam, işte açıldı dualı bahtın
Sahipsiz kalmaz elbet, görkemli tahtın
Ey umutla koşanlar, istikbâl sizin...

HATİPZÂDE

mertlik ve keremkârlık mânâsına geliyor. Bu kelime bir çok yerlerde mürüvvet yani adamlık, erlikle birlikte kullanılmaktadır. Ancak konumuzun yetkililerinin söyledikleri gibi her fütüvvet ehli, mürüvvet sahibidir; fakat her mürüvvet sahibi fütüvvet ehli olamaz. (2) Sanatkârların başlarına da Ahi denmektedir.

Ahi kelimesi «Divanu Lugat it Türk»te (3) «akı» diye geçiyor, eli açık ve cömert diye mânalandırılıyor. Uygurca Turfan metinlerinde «Akı» yine cömert anlamına gelmektedir. (4)

Fütüvvet kelimesi de sözlüklerde cömertlik, kerem ve seha olarak açıklanmaktadır. Gazzali'ye göre Fütüvvetin verdiği ruh haleti, sehanın en yüksek mertebesini teşkil etmekte, cömertlik, menfaatsizlik, nefisten kurtuluş, sükûnet ve müsamaha ile gerçekleşmektedir. Fütüvvet ve ahilik iyi ve güzel ahlâkla ilgilidir, tanınmış mutasavvıf ve bilginlere göre İslâm cemiyetinin temelini teşkil eder.

«Feta» ise yiğit anlamına kullanılır ve fütüvvet yoluna girenlere verilen bir isimdir. Bu terimin yanında «Terbiye» terimi de aynı mânâda kullanılmaktadır.

«Füke» bazı fütüvvetnamelerde «Nakib» yerine kullanılan bir terimdir. Ahilerin toplandığı yerlere ise «Asitane» veya «Zaviye» adları verilmektedir.

«Nasırî Fütüvvetnamesi»ne göre (5) kâfire, münafıka, müneccime, içki içene, dellâke, dellâla, vaadinde durmayana, çulhaya, kasaba, cerraha, kötü töre koyana, avcıya, muhtekire, yalan söyleyene, kötü nazarlılara, gammazlara, gıybet edenlere, sıkı ellilere, haram yiyene, mazluma bühtan edene fütüvvet verilmez.

Yine aynı «Fütüvvetname»ye göre Ahinin 18 dirhem gümüşten fazla dünyalığı olmamalıdır. Bundan fazla nesi varsa yoksullara vermelidir. Cömert olmalıdır. Herşeyin tuzu olduğuna inanılır. Ahiliğin, yiğitliğin tuzu da ekmek kazanıp yoksulları doyurmaktır. Ahinin bilgi sahibi olması, bilginleri sevmesi, beylerin

(2) Abdülbaki Gölpınarlı: **İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet teşkilâtı.** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C.XI, s. 6.
(3) Kaşgarlı Mahmud: **Divanu Lugat it-Türk**, Kilisli neşri. C. I, s. 48.
(4) A. Caferoğlu: **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul 1968. s. 9 (**Türkische Turfan Texte** 1934. C. VI, s. 16, 4.)
(5) A. Gölpınarlı: a. g. makale, s. 316-318.

ulların kapısına gitmemesi, aksine padişahın bile onun ayağına gelmesi gerekli dir.

Terbiye'nin yani fütüvvet yoluna yeni girmiş olan kişinin, ahisine, şeyhine kul olması, onun her sözünü kabul etmesi, ondan izin almadan hiç bir işte bulunmaması, hattâ ahisinin yanındayken tükürüp sümkürmemesi, sabırlı olması, ahisinden dönmemesi, kibirli olmaması, eteği temiz olması, bâtılı terk ile Hakk'a dönmesi gerekir. Fütüvvet vefadır, nefsini yıkamak, zina kılmamaktır. Tanrıya, peygamberlere yakın olmak, kimseden incinmemek, kimseyi incitmemek, gözsüz, dilsiz, sağır olmaktır.

«Burgazî Fütüvvetnamesi»nde ise «Ahinin eli, sofrası açık, yüzü güleç ola, buna karşılık Tanrının nimet ve rahmet kapıları açıla. Kimseye kötü gözle bakmamak için iki gözü, kötü söylememek için dili, şalvar bağı, bağlı ola, buna karşılık günah, azap ve cehennem kapıları kapana.» denilmektedir. (6)

Nasirî, Fütüvvet sahibinde bulunacak vasıfları cömertlik, bilgi sahibi olmak, bilgi sahibi olmayı dilemek, salâh ve zühtü arttırmak diye sıralar. Yine Nasırî'ye göre Terbiye'nin kazanması gereken vasıflar, hüner sahibi olarak yetişmek, fesat ve fitneden uzaklaşmak, salâh ve züht sahibi ve bilgili olmaktır. (7)

Nasırî ahiyi fütüvvetten uzaklaştıran ve düşüren halleri ise içki içmek, zina ve livata etmek, gammazlıkta bulunmak, münafıklık etmek, kibirlenmek, hased etmek, yalancılık, vaadinde durmamak, hainlik, namahreme bakmak, ayıp aramak, nekeslik, gıybette bulunmak, bühtan etmek, hırsızlık, haram yemek, öğüt dinlememek diye sayar. (8)

Fütüvvet ahlâkının ve adabının anlatıldığı «**Mantıku't-Tayr**» adlı eserini 1317 de tamamlayan Gülşehrî de Ahi için şunları yazar:

«Hüdhüd eydür kim fütüvvet-dâr ise
Ya tapu kılmakda sâdık er ise
Anda üç nesne gerek açuk ola
Üç dahi bağlu gerekdür ol yola
Alnı açuk gerek anun kişiye
Kim güneş gibi cihanda ışıya
Sofra bağı dahi hem açuk gerek
Ol kadar kim var değül hem çok gerek
Kapu dahi açuk olıcak tamâm
Olur ol üç açuk anda ve s-selâm
Dili gıybetden anun bağlu gerek
Sözi şirin ü aşı yağlu gerek
Gözi hem bağlu gerek kim görmeye
Kimsenün aybına ta'ne urmaya
Bağlulardan biri ilersüğidür
Kim ol altıdan kamudan yiğidür.» (9)

Bu altı vasıf kimde varsa o, ahilik yolunun eri olabilir, yoksa onun zahmeti boştur, diyen Gülşehrî, önce ahide bulunmaması gerekli huylardan gıybet üzerinde durur, bu huyun kötülüklerini sayar ve zamanında gıybet edenlerin çokluğundan yakınır:

«Kim zinâdan gıybet eylemek dakı
Ulurakdur arda bir Tanrı hakı
Bir ahî göster kim ol gıybet dimez
Halk etini bağ u yağ gibi yimez
Kocalardan bir söz işit iy yiğit
Gıybet iden kişiden yiğrekdür it
Terbiye savm u salât erkânını
Vâcibinün farz u istihsânını
Dükelin gerek ahîden öğrene
Kim şeri'atsüz amelden yiğrene
Ahi katında bir âyîne ola
Şeyhi katında heman saykal bula» (9)

(6) A. Gölpınarlı: **Burgazî ve Fütüvvetnamesi**. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 1953-1954. C. XV, No: 1-4, s. 132 133.
(7) A. Gölpınarlı: **İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı**, İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, C. XI, 1949-1950. s. 318-319.
(8) A.Gölpınarlı: **a. g. makale** C. XI, s. 323.
(9) Gülşehrî: **Mantıku't tayr**. Tıpkıbasım. Ankara 1957 Türk Tarih Kurumu Basımevi. s. 180-181.
(10) Gülşehrî: **a.g.e.**, s. 181.

Şair bundan sonra ahilerin adabından bahseder:

«Ne edeb var ise âhî göstere
Ana vü şeyhi safâsın artura
Lokmasını sofrada nice yiye
Nice otura dura ya ne diye
Nice yüriye vü baka vü selâm
Nice vire ala halka ve's-selâm
Ne edeb kim vardur ol yolda ola
Dükelin astânede hâsıl kıla
Anda çün hâsıl kıla ilm ü amel
Gele şeyhün kapusına bî degal
Çün felekden dahi geçse bî-riyâ
Ahi tapusından ire Tanrıya» (11)

Daha sonraki beyitlerde şair devrindeki ahilerin cahillik ve kötülüklerinden söz eder.

«Çün ahî bu didüğümi bilmedi
Sorar isen binde birin kılmadı
Terbiye hod bunı kanda biliser
Ya bunun yüz binde birin kılısar
Çün ahî câhil ola vü bî-iman
Terbiye hem cehl öğrene heman
Çün ahî bilmedük ola bu yolı
Terbiye kanda biliser iy velî
Bir ahîye irmedük bu cûda cüst
Kim okıdı «Kul hüvallâh»ı dürüst
Çün bu ana ol buna yavuz sana
İkisinün kavline kim inana
Biri birin âhiler çün öğeler
Müdde'ilerün depesin döğeler
Bin ahî terk itdi başın bu yola
Gelmedi bir terbiye hod hâsıla
Değme kişi olduğıyiçün ahî
Oynacak oldı bu âhîlik dahi» (12)

Gülşehrî Fütüvvet konusuyla ilgili olarak anlattığı «Buşr ile Yemliha» hikâyesinde Buşr'u tam bir ahi örneği diye gösterir.

«Ahîlikden ahi Buşr agehdürür
Sana ahî ad koyan eblehdürür» (13)

diyerek ahilere tarizlerine devam eder:

«Çün arıtmadun mürüvvet gölini
Sen ne bilesin fütüvvet yolını
Anda kim her dikün aşın yiyeler
Hayf ola kim sana âhî diyeler
Anda kim herkes kıla bir yol taleb
Sana âhî okımak yavlak aceb
Toğru sözün kamusı yalandurur
Âhilik adı sana bühtandurur
Sen ne kişisin kim âhî olasın
Ya âhîler kulı dahi olasın
Sen fütüvvetnâmeyi bilür isen
Okıyuban şerhini kılur isen
Kendözüni âhîlıkta iy azîz
Bir ases-başı bilesin bî temîz.» (14)

Prof. Dr. Franz Taeschner'in yayımladığı Yahya bin Halil'in «Fütüvvetnâme»sinde ahîlik şartları şöyle açıklanmaktadır:

«Gerek kim ahinin dört nesnesi açuk ola, evvel eli açuk ola ata ve bahşiş virmeğe ve elindekin harc eyleye hiç dünyam eksile dimeye... pes alnı açuk gerek, eger ahinin katına kaygulu kişi gelürse şad ola ve âhîlerün yüzi nurlu gerek kim misafirlere güle güle söyleye, ahinün kapusı açuk ola ve hiç kimseye yagık olmaya yetmiş iki millete kapusı açuk ola, ahinün sofrası açuk ola her kim içerü girür ise önine açа pes bu dört nesne açuk olıcak dört nesne ona açıla, Tanrınun ni'met ve rahmet kapuları, uçmak kapusı ve Tanrı'nun didarın görmek perdeleri açıla. Ama ol kim bağlu gerekdür evvel ahinün iki gözi bağlu ola, hiç kimseye yavuz nazar ile bakmaya ve dili bağlu ola yavuz keleci söz gelmeye ve şalvar bağı key bağlu gerek ve key berk cla... Her kimde bu iki var, cümle nesne anda var, pes bu üçi bağlu olsa üç nesne anun üstüne bağlana, günah kapusı bağlana, azab kapusu bağlana ve tamu ka-

(11) Gülşehrî: a.g.e., s. 182.
(12) Gülşehrî: a.g.e. s. 182-183.
(13) Gülşehrî: a.g.e. s. 201.
(14) Gülşehrî: a.g.e., s.201.

pusı bağlana, ahi gerek kim pak ola evü ad ile her dem anıla ve hem fütüvvet içinde ehl-i tarikat katında bu iş yiğide ve şeyhe ve ahiye gereklüdür.» (15)

Harputlu Nakkaş İlyas oğlu Ahmed de «**Tuhfetü'l vesaya**» adlı Fütüvvetnamesinde feta için üç şeyin bağlı, üç şeyin de açık olmasını şart koşar. Fetanın:

1 — Gözü harama,
2 — Ağzı günah olan sözlere
3 — Eli zulümlere kapalı olacaktır.
Buna karşılık :
1 — Kapısı konuklara,
2 — Kesesi ihtiyacı olan kardeşlere,
3 — Sofrası açlara açık bulunacaktır. (16)

Fütüvvet teşkilâtında kademeler feta yani terbiye veya yiğit, füke (nakip), ahi ve şeyh diye sıralanmaktadır. Ahilik geleneğine göre baba oğluna ahi ve şeyh olamamaktadır.

Fütüvvetin üç kolu vardır. Bunlardan Kavlî kolu ahi ve şeyh görmeden fütüvvet ehline bağlananların yoludur. Seyfî koluna bir ahiye bağlanıp, şedd kuşanılıp çerağ almakla girilir. İlkinin Hazret-i Ebubekir'den, ikincisinin Hazret-i Ali'den geldiği söylenir. Seyfîler asker olan ahilerdir. Bunlar şerbet yani tuzlu su içerek ahiden kılıç kuşanmışlardır. Üçüncü kol, Şürbî koludur. Bunlar ahiden tuzlu su içenlerdir. Kadehteki su duruluğu bakımından ilim, hikmet ve ezelî istidada işarettir. Tuz ise adalet ve fazilet sembolüdür. Tuzlu su yani şerbet içmek ahilerin en önemli geleneklerinden biri sayılmaktadır.

Çerağ geleneği ise, tasavvuftan geçmedir. Burgazî «**Fütüvvetname**»sinde bu geleneğe daha başka deyişle bu hizmete özel bir yer verir.

Çerağ hizmetinde töre sofanın sol yanından çıkmak, sağ ayağın yukarı basmak, ve oturmak, insanlara arkasını dönmemek, sağ dizini yukarı doğru tutmak, çerağı sunmak, sonra namaza durur gibi edeple durmak, çerağı iki eliyle tutmak gerekir. Eğer çerağ tek ele tutulursa, hem yemeğe, hem yemek sahibine, hem de konuğa hakaret edilmiş sayılır. (17)

Fütüvvetnamelerin cuma geceleri çerağ altında okumaları da ahi gelenekleri arasındadır.

«**Burgazi Fütüvvetnamesi**»ne göre ahi geleneklerinin, törelerinin onların deyimiyle erkânının başında yiğidin saçını kesmek, alnını aldırmak yani «Traş erkânı» gelir. Bu adetin Âdem Peygamberden Resulullah'a kadar uzanan bir geçmişi olduğunu Burgazî yazıyor. Yiğidin önce uzun saçı kesilir, sonra alnında kıl varsa onlar yolunur, bu erkânda kullanılan makas ahilerin başlıca eşyalarından biridir.

Yiğidin saçı kazınacağı sırada Fetih Sûresinin başından üç ayet okunur. Sağ eldeki makas sol ele geçirilir, sonra tekbir getirilerek saç kesilir. (18)

Devamı Gelecek Sayıda

(15) Franz Taeschner: **Das Fütüvvetkapitel in Gülşehris altosmanischer Bearbeitung von Attars Mantık ut Tayr.** 1932. s. 13.
(16) A. Gölpınarlı: **İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet Teşkilâtı.** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. XI, s. 205.
(17) A. Gölpınarlı: **Burgazî ve Fütüvvetnamesi.** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. XV, No: 1-4, s. 137.
(18) A. Gölpınarlı: **a.g.makale**, C. XV, No: 1-4, s. 147.

Beklenene...

SEFA KAPLAN

Sensiz ne ehemmiyeti var sanki gündüzün,
Doğmazsa karanlıklar içinden o şen yüzün..

Gel artık o meçhul diyardan ne olur gel!
Yetmez mi bu dertler, bu elem, bunca hüzün?.

Mevsimleri bir dinle şikâyet eder senden,
Hep gözleri nemli bu bâharın bu güzün..

Dinsin yanağımdan süzülen yaşlar artık,
Gel gayrı da gülsün yüzü azcık şu öksüzün..

Şair

AHMET EFE

Bahar tazesi yüzünde
Papatya papatya gülüşler açılırmış
Gözyaşların inci olur,
Her yana saçılırmış...

Saçların bağlarmış tellerine kuşları
Süt beyaz bir bulutmuş elbisen
Sen kubbelerde şekilmişsin
İşlemelerde desen...

Sana şair demiş insanlar
Şiirlerinle kafiyeli
Ve seni yalar geçermiş dostum
Her acının yeli...

İçimizden Birisi

EF'ÜSEYİN

M. Ali TAŞÇI

— Sakar, sakar, sakarrr!..

Bütün benliğimle, alamadıklarımı alırmışcasına yüzüne karşı hakaret etmek istiyorum. Bağıra bağıra tersliğini, aksiliğini ilân edesim geliyor.

— Pis bir ihtiyarsın işte n'olacak! Moruk! Şunun haline bak. Sanki benimle konuşursa bir tarafı eksilecek. Konuşmazsan konuşma. Kimin umurunda. Bileydim böyle edeceğini dönüp bakmazdım. Sen olmazsan başkası olur. Bön herif. Keseceksin böylelerini. Acımıyacaksın.

Kabaran öfkemi, kabından taşıra taşıra açığa vurmak istiyorum. Hayalimde hakkım olmayan hudutlarına eriştirerek, belki hiç yüzünden abartıyorum. Ama beklemediğim, ummadığım reddetme, gitgide çileden çıkarıyor.

Cesur muyum? Cevaplamadan önce cesareti tariflemem gerekir. Uzun mesele. Aslında deli dolu olmadım şimdiye kadar. Yerden alıp gökten vermedim. Şöyle kanrıla kanrıla, yekine yekine kimseye karşı öfke kusmazdım. Bazen görmezlikten, bazen duymazlıktan geldim. Hep içime gömdüm olanları. Hep onda dokuzunu uyguladım yiğitliğin. Anamın tez ağlamasını istemedim. Bana ters gidene, düşmanlık edene, önce acıdım; sonra... Sonra da sevmeye gayret ettim. Kızı verdim bazen de. Lâkin hiç karşısına geçip de verip veriştirmedim. Neye sayarsanız sayın.

Zamanımızın ihtiyarlarıyla anlaşmak çok kolaydır. Günümüzde insanlar da fabrikalar gibi yıllarını doldurdukca kıymetlerini kaybediyorlar. Sadece üretim aracı olarak görülen insan, iş gücünü kaybettikce değerini de yitiriyor. Sonunda canının çıkması beklenen bir torba et ve kemik yığını oluveriyor. Bu yüzden az bir yakınlıkla, çok büyük sevgilerini kazanmak mümkün oluyor.

Severim ihtiyarları. Benim için iki yönden önem arzederler. Bir, gören insan için onlar, doğruyu doğru, yanlışı yanlış olarak çok güzel işaret edebilirler. Eksik de olsa, eğri de olsa bugünümüz onların elinden geçmiştir. İkincisi, her biri bir hikâyeci için ayrı bir konudur. Onlar, hikâyecilere bir ömürlük malzemeyi toplayıp hazır etmişlerdir. Ne yazık ki Türkiyemiz, diğer yaşların insanlarını olduğu gibi ihtiyarları da cemiyetimizde gerektiği yere oturtamamış.

İhtyarlara olan sevgim, gördüğüm yerlerde onlarla konuşmak gibi bir zaafa da dönüşmüş vaziyette. Semte yeni taşın-

dığımızda, ana cadde üzerinde iki ihtiyar dururdu. Hâlâ daha dururlar. İlk günlerde tanışıp konuşmak için hayli uğraştım. Bir türlü fırsatını bulamadım. En sonunda sırf onlarla konuşmak için caddeye indim.

Ya üçüncü dünya savaşı olsa, ya da büyük bir felaketle yer yerinden oynasa. Bütün binalar yıkılıp, insanlar yok olsa. Geriye sadece bir siz, bir de eski medeniyetlerin nişanesi olarak bir sütunluk bir bina kalsa, Yanına dikilseniz ve etrafınızdaki harebe yığınlarına ve insan cesetlerine baksanız. Sonra tekrar binaya dönseniz, artık yok olan milyarlarca insandan ve koskoca medeniyetlerden son hatıraya, insan eli değmiş bu son modele biraz yakınlık duyarken biraz da ona sığınma duygusunu hissedersiniz. Bütün bu seri olmuşcasına iki ihtiyarcığımız, her gün sabah erkenden akşama kadar; bütün caddelerde olduğu gibi, bizim caddenin de baş ucuna oturmuş bir bankanın, Emniyet Sandığı'nın köşelerinden birinin ucuna yanyana sığınıyorlar. Oturup seyrediyorlar. Birisinin önünde, eski bir baskül, öbürünün önünde yüzük ve bilezik tablası.

Uzun zamandan beri tartılmamıştım. Baskülün üstüne çıktım. Göstergeye bakacağı yerde, kayısı kurusu gibi kurumuş, içi dışına çıkmış, kızartısı çok göz kapaklarıyla yüzüme baktı tartıcı olanı.

— Kaç kiloyum amca?

— Nemben? Senin gözlerin daha iyi görür.

İndim.

— Doğru mu terazin?
— Doğru doğru.
— Emin misin?
— Doğru diye tartıyoz işte evlâdım.
— Bana yanlış gibi geldi.
— Kaç kilosun?
— Nerelisin amca?
— Kastamonu'lu.
— Adın ne amca?
— Hakkı.
— Siz nerelisiniz beyamca?

— Git işine be yavrum! Amma gevezeymişsin. Tartıldıysan tartıldın. Ver parasını çek git. İki saat laklakın âlemi var mı? Doğru mu tartıyorsun, eğri mi tartıyorsun? Beğenmiyorsan tartılma. Seni zorlayan mı var? Cık cık cık...

Kaç gündür, başında kuzu derisinden kalpağı, önünde çocuk arabasından tablasıyla köşesinde oturan pîri faniyi merak edip, onunla konuşmak arzusuyla kalkıp geldim. Arkasından da al sana, şamar gibi yüzüne yüzüne sözler. Ölür müsün, öldürür müsün?

Can çıkmayınca huy çıkmazmış. Çok istediğim halde ihtiyarın yüzüne de bir şey diyemedim. Şöyle bir baş eğip alnımı dürdüm. Sen de haklısın deyip geçip gittim.

.....

Baskülcü Hakkı Amca:

— Yahu dedi. Bizim memlikatta bir türkü vardır:

«Has muhabbet tez ayrılık getirir.
Kavgayla kurulan dostluk pörsümez.» diye.

Sonra ilâve etti:

— Ula Ef'üseyin, oğlanı ilk geldiğinde azarlayıp gönderiverdin de, şimdi de dede torun gibisin.

— Eeee, ahir zaman işte. Her şey böyle tersinden işliyor.

Güldüm. İçimizden Birisi Ef'üseyin'le ilk evvel anlaşamamıştık ya sonra iyi ahbap olduk. Onun adı, Efe Hüseyin. Halkımız söylerken, Hüseyin'in «h» sini kaldırmış, efenin «e» sini düşürmüş. Sonra da iki ismi yapıştırıp bitiştirmiş. Ortaya çıkıvermiş Ef'üseyin.

Ef'üseyin'in efeliğinin ayrı bir hikâyesi var. Bir gün:

— Ef'amca, bu pazar da yüzük bilezik satacak mısın?

— Allah izin verirse.

— Gel vaz geç be.

— Bir tertibin mi var Alim?

— Seninle şöyle bir gezerdik keyfimizce.

— Şu oğlanın bir dediğini iki edemiyorum nedense Hakkı. Alnında ak kıl

da yok ya. Gel sen bu işi pazara değil de hafta içinden bir güne alalım. Pazar günü hem her yer kalabalık olur. Hem de benim en iyi satış, pazar günü olur. Malûm ya herkes caddeye dökülüyor o gün.

— O da olur Ef'amcam. Hay hay, hangi gün isterseniz.

Ertesi çarşamba yanımıza ufak tefek bir şeyler alarak düştük yola. Üçüncü yoldaşımız, Ef'üseyin'in torunu küçük Ef'üseyin'di. İlk ve son durak yakınımızdaki koruluktu. Büyükce bir çınarın altında, sapa kaldığı için çiğnenmemiş çimenlerin üstüne göçü indirdik. Ef'üseyin'de hissedilir bir değişme, bir gariplik, bir mahzunluk var. Patlayacak ağır bir susuşla bakışlarını dolu dolu etmiş. Fazla üzerine varmıyorum. Belki dolar dolar boşalır. Durur durur açılır. Hafiften havayı açmak, âdetâ ölü çıkmış eve dönen bu matem havasını dağıtmak istiyorum.

— Heyt be Ef'amca! İkimiz de efe olsak da mor dağlara göç indirsek. Küçük Hüseyin'i de,

— Ef'üseyin'i...

— Küçük Ef'üseyin'i de,

— Ef'üseyin'i...

— Ef'üseyin'i de nöbete diksek. Kuzuyu çevirip, çöreklenip çöksek üstüne. Amma olur biliyor musun?

— Biliyorum, dedi. İkimiz de efe olsak da mor dağlara göç indirsek.

Hoppalaaa!... Çattık don yağıyla pekmeze, Konuştukça gam deryasına batırdık Ef'üseyin'i. Belini çınara dayadı. Gözleri daldı gitti.

— De hele Ef'amca, hatır yapan Kâbe yaparmış. Hatır mı yıkarız bilmeden? Kusur kıldıysak kerem et.

— Yok be Alim, yok be kuzum ne kusuru.

— Öyleyse?

— Aaaah ahh! Dağları bilsen sen de dalardın.

— Sen bilir misin ki Ef'amca? Benim bildiğim, adı ef'olan değil de kendi ef'olan bilirmiş dağları.

— O da soru mu be kuzum! Canının aynasında dağların hayali var. Doğru ya nerden bilirsin?

Biraz ilerde oturan grubun üç çocuğu top oynuyorlardı. Elleriyle Küçük Hüseyin'e gel gel ettiler. Koştu gitti çocuk. İkişerli takım kurdular.

Benim bir şey dememe kalmadan başladı Ef'üseyin:

— Sen belki karşında gazel yaprağı gibi sararmış duran bu fakirden bir şey ummazsın amma, bir vakitler koca dağların kartalları gibiydi Ef'üseyin. Bahar olup yaz ayları gelende, türlü çiçekleri açar dağların. Hele akşamları. Yıldızlar birer birer lamba yanar gibi yakılır gider. Sen de bir ateş yakarsın kızanlarınla etrafına. Özün gibi, yüreğin gibi, alaf alaf. Sabaha kadar içinde ateş yalımı, dışında ateş yalımı yanar dursun. Hele bir de âşık kızanın, ağzı laf yapar meddah kızanın varsa.

— Siz gerçekten efelik yapmış gibi anlatıyorsunuz.

— Anamızdan doğalı yüzük satmadık! Bu sakalı değirmen damında da ağartmadık.

— Essah mı dersin Ef'amca?

— Zevklenmiyoz herhal?

— De hele bakalım. Eeee?..

— Efelik mi deyim, eşkiyalık mı deyim, dağa çıkma bize dededen, atadan kalan bir mirastır. Bir hastalıktır. Babasında olmazsa oğulunda, yeğeninde olmazsa amcasında, mutlaka sülaleden birinden köstü teper gibi tepip çıkar ortaya. Soy güder bu meret.

— Demek sülalenin orta malı bu iş.

— Benim bildiğim kadarıyla, dedemin babası, dayısı ve halasının oğlu; dedem ölünce amcam. Amcam ölünce ben. Hep dağa çıkmışız. Sülalemizin lâkabı, «Çeteler»dir. Eşkiyalık yahut çetelik kanımızda dolaşmış. İsyankâr bir ruhumuz mu var, yoksa deli dolu muyuz bilmiyorum.

— İlk dağa çıkışınıza sebep olan olay ne ki?

— Dedemden başlayım daha iyi.

— .....

— Dedem, daha doğrusu dedem zamanında, gölgesinde köy barındıran, aç doyurup çıplak giydiren Kerim Efendi derler hamiyetli bir zengin varımış. Derdi olan ona koşarmış. O da elinde olduktan sonra geri çevirmezmiş. Bu hem çiftçi, hem tüccar imiş. Tarlası, bağı, bahçesi bol; ticareti yerindeymiş. O sırada İzmir'in içinde bir Rum tüccar daha varmış. Berikinin alıp sattığı zeytinleri, zeytin yağlarını, incirleri, kuru üzümleri o alıp satmak istermiş. Devrin kadısından, kaymakamından bu hakkın kendisine verilmesini istemiş. Uzatmayalım lafı, ne çareye baş vurduysa bir kolaylını bulamamış. En sonunda kitabına uydurumayınca, İzmir'in aşağılarında bir Gâvur Efe varmış. Ana tarafından mı, baba tarafından mı ne bozukmuş. Rum soyu varmış soyunda. Rum zengin ona gitmiş. Böyleyken böyle demiş. Şu Türkofilin kulağını bük demiş. Gâvur Efe bizim tarafa geçmiş. Evvelden efelerin mıntıkaları olurdu. Herkes sınırını bilirdi. O vakitte dedemin babası da, dayısı da, amcam da sizlere ömür Hakk'ın rahmetine kavuşmuşlar. Başkaca da efe bulunmadığından bizim mıntıka da, Gâvur Efe elini kolunu sallaya sallaya gelmiş bizim Kerim Efendi'ye tebelleş olmuş. Zaptiyelere haber vermiş adamcağız, aldıran yok. O zaman Rum'un, Ermeni'nin, Frenklerin sözü devlet makamlarında pek geçermiş. Rum zengini suyu başından kesmiş. Gâvur Efe bindirdikçe bindiriyor. Etrafa da musallat oluyor. İki-üç namuslu kadını dağa kaldırıyor. Ufak tefek haraç almaya başlıyor. Kerim Efendi'nin zeytinliklerini, incirliklerini yakıyor. Bağını bahçesini talan ediyor. Tarlasındaki ekinlerini ateşe veriyor. Yüklü haraç istiyor. Ticaretten çekilmesini istiyor. «Cana da kıyarım.» diyor. «Yola gelmezsen karışmam. Önce mal, sonra can.» Gâvurluk damarı tutmuş iyiden. Gâvur eziyeti eyliyor. Kerim Efendi'nin canına tak demiş. Bir Müslüman efe de yok ki kanadının altına sığınsın. Düşünüyor, taşınıyor: «Yiğit yatağı boş kalmaz. Çeteler'den kala kala bir Ali var amma ne der bilmem ki?» deyip dedemin ocağına geliyor:

«— Ali oğlum, diyor. Gerçi demeye dilim varmaz amma olanları sen de görürsün. Bilirim koskoca Çeteler'den kala kala bir sen kaldın. Başıma bir Gâvur ateşi düştü. Yakar ha yakar. Beni yakmayınan kalsa neyse, Beni bir yaka görsün arkasından bütün Ümmedi Muhammed'i de yakacak. Şimdi devlet sensin. Ocağına düştüm, diyor.

«— İyi dersin Kerim Efendi Amca, iyi dersin. Yoluna kurban olsun Ali. Asıl kıymetini bilirsek başımızda bize devlet sensin. Gâvur'un lafı edilmez, kurşunu bile işlemez adama ya düşündüğüm başkadır. Şu dağlara çıkan geri inemiyor. Mıknatıs gibi koca dağlar. Koynuna çektiğini bırakmıyor. Gâvur'u tepeleyince geri evime döneceğimi bilsem sana yüz suyu döktürür müyüm hiç? Senin haberin olmadan hesabını görürdüm. Zaten bir tane Kerim Efendi Amca'mız var. İki tane değil. Gel velakin, Gâvur'un soyundan çıkar bir yılan eniği bakarsın. Hiç beklemediğin bir yerde ağısını akıtıverir. Sonra bir kere adın çıkmaya görsün. Derdi olan, zulüm gören sana koşar. Sen herkesin hatırın kırıp yüz geri etsen, bu sefer de sütü bozuklar çıkıp senin namına, senin kızanınmış gibi densizlik eder gezerler. Haydi onlara da haddini bildireyim demeye kalkarsan iş uzar gider. Gel bana himmet eyle affet. Yoksa hatırını kıramam. Her köyde şukadar efe olacak kızan bulunur. Analar neler doğurmuyor Kerim Efendi Amca.

«— Bilirim Alim bilirim. Dediklerini düşündüm geldim. Lâkin senin adın var. Bir kere sen istersen istediğin kızanı bulursun. İkincisi, babayın da dayıyın da yatakcıları, suyu çekilmiş pınarlara dönüler. Vallah bir dağa çıksan şenlik şadımanlık ederler hepsi. Bilirim efelik parayla olmaz. Ama ben, ne zaman istersen, ne kadar istersen, etek etek, son keseme kadar yoluna akıtırım. Sen benim canımı, hem varımı kurtaracaksın. Seni de varsız bırakmam. Bir Ali Efen-

di de sen olursun. Yüzün kızarmasın. Mahçup olma. Bu işler açık olsa iy'olur. Yüreğin pek olsun isterim. Yoksa paranın lafı mı olur? Hayatta hiç sevmediğim para. Allah da vermiş bir garip kuluna. Azabını çektiriyor.

«— .....

«— He mi Alim?

«— Etme bana. Zorlama beni Kerim babam. Bak babam yoktur, baba bellerim seni. Baba oğulu zor işe koşmaz.

«— Malımın yarısını veriyorum Alim. Kurtar beni şu Gâvur belâsından. Ben elaleme: 'Yazık, koskoca Kerim Efendi, bir gâvurcuğunan başedemedi.' dedirtmem. Kimseye de gidip beni koru demem. İş olacağına varır, ahmak boşuna çabalar.

«— Niye anlamak istemezsin beni Kerim babam? Mülküyün tamamını versen ben yine almam. Bu işler Allah rızası için olur. Yoksa benim de Gâvur Efe'den farkım mı kalır? Efeliğin şanında böyle şeyler yoktur.

«— Daha ne durursun öyleyse? Bir kendini bilmez dini bozuk çıkıp dağdan dağa fermanın okutsun. Kerim Efendi'yi alt ettikten sonra şu kadar milleti zebun düşürmek istesin. Memleketin de delikanlısı, efesi başını avrat gibi evden dışarı çıkarmasın. Bu ne efeliğe sığar, ne insanlığa sığar, ne Müslümanlığa sığar.

«— .....

«— Demek susarsın ha! Rıza göstermezsin. N'apalım kaderde efelik yapmak da varmış. Görsün şu dağlar, Kerim Efendi nasıl Kerim Efe olurmuş. Gâvur Efe de görsün efelik yapmak nasıl olurmuş. Kaçmak için sıçan deliği kaç sarı liraya çıkarmış.»

— Aradan üç gün geçiyor. Bu arada Gâvur Efe Kerim Efendi'nin ağılını da yakıyor. Çobanı bağlıyor. Kapıya duruyor. Çıkan davara bıçağı basıyor. Çıkan davara bıçağı basıyor. Sonra da ağılı ateşleyip gidiyor. Ortalık mezhahaneye dönüyor. Fakat Kerim Efendi de tedarigini yapıyor, üç beş kızan buluyor yanına. Gelip dayanıyor dedemin kapısına:

«— Al! Çetelerin Ali diyor. Bu eksik etekler sana emanet. Ben sana milletin namusunu koru dedim, korumam dedin. Sen korumazsan analar yiğit mi doğurmamış. Gör bak ben nasıl korurum. Ama ben milletin namusunu korurken sen de benim namusumu koruyacaksın. Çetelerin Ali! Çeteleri Ali! Efeler namusunu emanet etiklerinden hıyanet istemezler. Kıllarına halel gelirse emdiğin sütü burnundan getiririm. Ayağını denk al. Şimden sonra da karşında Kerim Efendi yok, Kerim Efe var. İyi bilesin. Maişetini hanım annenden alacaksın ve hanım annen ne derse sözüne bakacaksın. Sana bir bacı, bir ana teslim ediyorum. Bir bacı, bir ana isterim. Yoksa al kanını kara toprağa akıtırım. Bunlar adıyla sanıyla Kerim Efe'nin emirleridir. Zinhar gaflet gösterilmeye.» deyip atına atlıyor. Ardından da kızanları atlıyorlar. Hanımıyla kızına dönüyor Kerim Efendi: «Hakkınızı helâl edin. Duanızı eksik etmeyin.» diyor. Ayaklarını kaldırıp kasıyor. Tam çifte mahmuz boşaltacak atını. Dedem parlayıp yetiyor. Kerim Efendi'nin atının dizginlerine el atıyor:

«— Bre Kerim Babam, can evimden vurdun beni, gidersin. Bilmez misin ki, acıyla öce gidenin öfkesi kendini yakar Akılla öce gidenin kavgası düşmanı yakar. Bir ok atımı ömrü kalanı dağlar zor kabül eder. Kırkından sonra kılıç kuşananın belde beli bükülür, dağda dizi sökülür. O silâh bu bileği incitir. Bu kütüklük bu göğsü sıkar. Zaman gelir, yüreğin titrer, gözün kararır. Gel kılıcını çalmadan bana ver ben çalayım. Gel silâhını kulanmadan bana ver ben kullanayım. Bu eşkin at, dağlar gezdirecek, yorgun düşmez yiğit ister üstüne. Gel mahmuzlamadan bana ver ben kullanayım. Hayda deyince düşman bağrını ezecek kızanlar almışsın yanına. Bana ver, isterlerse kızanım olsunlar. Allah emaneti bir canımız var. Onu da vaktinden önce kimse alamaz. Şu dünyada arkamdan

ağlayacak bir garip anam var. Önce Allah'a sonra sana emanet. Vakti gelen kuş, yuvadan uçarmış. Görürüm ki saatimiz geldi, sebebimiz hazır oldu. İn attan aşağı, orası Al'efe'nin yeri.» deyip atı binek taşına çekmiş.

— Kerim Efendi göz yaşı dökmüş. Dedem Al'efe göz yaşı dökmüş. Baba oğul gibi kucaklaşmışlar. Kerim Efendi'nin hanımı, kızı göz yaşı dökmüşler. Dedem Al'efe'nin validesi göz yaşı dökmüş. «Alışığım ben demiş. Babasını efelikte bulup kaybetmiştim. Oğlumu da efe etsem ne çıkar. Varsın bu da bizim şanımızdan olsun.» Demiş. Çıkış o çıkış. Dedem Al'efe, Gâvur Efe'nin başını gövdesinden indirmiş, adını kütükten sildirmiş. Hem Kerim Efendi'nin başı esen olmuş. Hem de etraf köyler emniyet ve aman bulmuşlar. Kerim Efendi, dedem Al'efe'yi kendine damat etmiş. Fakat dağlar bırakmamış dedemi. Derdi olan, sıkıntıya düşen, eşiğine gelmiş, ocağına sığınmış. Gel velâkin Gâvur Efe'nin, hin oğlu hin kindar iki kızanı varmış. Birisi denizin ötekisindeki adalardan gönderilmiş ki sağlığında Gâvur Efe'ye akıl öğretirmiş. Diğeri de yerli kâfirmiş. Bunlar kafa kafaya vermişler: «Biz bu Al'efe'yi dışardan bozguna uğratamayız. En iyisi mi biz de buna kızan olup bağlanmış görünelim. Kendimize inandıralım. İçinden yıkalım bu Al'efe'yi.» demişler. Nasıl etmişler orası bana malûm değil, dedeme kızan olmuşlar. Gel zaman git zaman dedemi ifsat etmişler. Avuçlarının içine almışlar. Kızanlarını dağıtmışlar. Yataklarından etmişler. İçkiye alıştırmışlar, kadına alıştırmışlar. Efeyken eşkiya eylemişler. Sonra da Al'efe'nin namıyla etrafa ceberrutluğa başlamışlar. Gâvur Efe'yi öldürmek için Efe olan dedem, sonunda o da olmuş bir Gâvur Efe. Nihayet bu kafir Gâvur Efe'nin kızanları, frengili bir dilber sunmuşlar dedeme. Ölüm döşeğinde yatarken dedem, ilk zamanlarından beri kendisine sadık kalan biricik kızanını ve yatakcısını çağırmış, dertleşecek bir onları bulmuş demek ki. O yatakcı bana da yatakcılık yaptı daha sonra. Bana bunları o anlattı. Şimdi rahmetliktir. Allah kabrini cennet etsin. Lafı uzatmayalım. Dedem çağırıyor yatakcısını ve kızanını: «Etme bulursun, inleme ölürsün diye bir söz vardır. Bu dünya etme bulma dünyası. Ben ettiğimi buluyorum. Bundan yedi yıl önce dağda haram bir nefis taddım. O zaman belki haftalarca helâlimin yanına inmezdim. Rahmetlik Kerim Babam bir gün kızmış, bizim hatunu da alarak çıktı geldi. Bereket yanımızdakini kaçırdık. İyice öfkelenmiş: «Ulan dürzü!» dedi aynen. «Bu senin helâlin. Ben bakıp durmayacağım. Al sahip çık karına.» Bırakıp gitti bizimkini. Affedin, temizlenemeden helâl nefse haram nefsi karıştırdım. O zaman bu biricik oğlan oldu. Vallahi gözleri korkutur beni. Bu oğlan büyüyünce âleme bela kesilir. Benim ömrüm faza değil kısadır. Siz ikiniz çiftliğe yerleşip ona babalık yapacaksınız. Onu mekteplere verin okutun. Büyüyüp işleri eline alıncaya kadar çekip çevirin her şeyi. Asıl diyeceğimi şimdi diyeceğim.» deyip o iki kızandan şüphelendiğini anlatıyor. Yatakcıyla has kızanına bağlattırıyor ikisini de. Zoru görünce yerlisi suçu öbürüne yükleyerek, Gâvur Efe'den beri olup bitenleri bülbül gibi okuyor. Dedem ikisini de vurdurtup son deminde tövbekâr oluyor ya fazla da yaşamıyor.

— Babamı askerî okula veriyorlar. Okuyup bitirse de vazife yapmıyor. Gelip köye yerleşiyor. Dedemin dediği çıkıyor. Haramzâde gibi yanlış doğru yaşayıp gidiyor. Derken ben dünyaya geliyorum. Büyüyorum. Askerlik vaktim erişiyor. O zamanlar da tam dünyanın karıştığı zamanlar. Alaman Fransıza vuruyor, Rus Alaman'a çatıyor. İngiliz Mısır'a atlıyor. Biz de Alaman'la sıkıfıkı olmuşuz. Kırç paşa mı ne vardı o zamanlar bir. Adı dillerden düşmezdi. Subaylarımız bile onun gibi giyiniyor derlerdi. Ayrıca bizim içimiz de karman karışık. Ordu ikiye ayrılmış. Âl-i Osman çorba kazanı gibi. Kaynıyor ha kaynıyor. Kepçeyi her eline geçiren bir karıştırıyor ortalığı. Kimisi tuz atıyor, kimisi biber. Aşırabilen bir parçasını aşırıyor. Koparabilen bir bölüğünü koparı-

yor. «Bir yağmadır, bir hay huydur gidiyor ki göz gözü görmüyor.» derdi babam. «Bu işlerin sonu kötü. Enver denilen adam bizi Alaman'a sattı.» derdi. Tam böyle, zurnanın zırt dediği vakit beni asker istediler. Babam: «Pisi pisine verilecek oğlum yok.» dedi. «Vatanı kim korursa korusun.» dedi. O vakitlerde babamgilin devresindeki subayların hepsi ihraç edilmişti. Babam sık sık İzmir'e gider onlarla konuşurdu. Aralarında mektep arkadaşları çoktu. Hep canı sıkkın dönerdi İzmir'den. «Batıracak bunlar vatanı, batıracak.» der, yakınırdı. «Âli Osman zor günlerde. Allah yardımcımız olsun.» derdi. Baba, etme tutma askere gideyim, dedim. «Aklın ermez böyle işlere senin. Biricik oğlumu sonunun ne olacağını bilemediğim şeye gönderemem.» dedi. Bütün akranlar gitti. Biz asker kaçağı olduk. Sık sık devriyelerin takibine uğradım. Aradan bir vakit geçti. Cihan Harbi'ne biz de girdik. Babam üç gün, yemeden içmeden kesilmişti. Haberi duyunca: «Aaah ah! Alaman avucunun içinde oynadıyor. Oynadıyor ki hem de hint maymunu gibi. Gidip şu Enver'inen avanesini vurasım geliyor.» demişti. Kaçakları takip eden komutan da değişti o sıra. Hem de sıkı tamim gelmiş. Mutlaka hepsi yakalansın diye. Ne oluyor diyesiye kalmadan akıl ermedik yerlerden kefereler toplanıp gelirmiş, boğazlara bindireceklermiş dediler. Derhal boğazları korumak için Beşinci Ordu diye bir ordu kurdular. Başına da bir Alaman paşasını geçirdiler. Zaten o zaman ordumuzun bütün makamlarında Alaman subayları söz sahibiymiş. Kaçaklara son çağrı yapıldı. Kolay mı, beşinci ordu seksen dört bin kişiymiş. Teslim olmayanlara vur emri çıktı. Sıkıştıkca sıkıştık. Saklanacak yer, kaçacak delik bulamadım. Dedem Al'efe'nin dediği gibi saat geldi sebeb hazır oldu. Dağa çıkmaktan başka çare kalmadı. Ben bir toy oğlandım yeni evlenmiş. Dağdan ne anlardım. Babama ben bu işten anlamam. Dağlar bana dar gelir dedim. «Haydi ordan kepaze.» dedi. «Bize adıyla sanıyla Çeteler derler. Ördek yavrusunu su boğmaz. Hem bu işler böyle sürüp gitmez. Ya deve, ya deveci, ya da üstündeki hacı. Başka çare de yok.»

—Eh, tecellimiz dedemin tersine oldu. O Gâvur'a karşı gidip efe oldu. Ben de gâvura karşı gitmeyip eşkiya oldum. Askerden kaçtım. Resmen devlete isyan edip eşkiya oldum. Dağa çıktığım tez zamanda yayıldı. Dillere düştüm. «Al'efe'nin torunu eşkiya olmuş.» diyorlardı da başka bir şey demiyorlardı. Bir Hanife Karı vardı köyde. Uzaktan da akrabamız olurdu. Üç oğlu vardı. Üçünün de künyesi gelmişti. İkisi benimle çağrılıp da gidenler dendi. Dağa çıkacağımdan bir gün evvel di. Evin önüne geldi:

«— Al'efe'nin oğluuu, Al'efe'nin oğlu!» diye ses etti.

— Dışarı çıkıp da, ne var Hanife'ebe? dedim.

«— Donuz ölüyün körü var. De baban denen herife de dışarı çıksın.»

— Çare yok, babam çıktı. Amanın Hanife Karı, rüzgâr ekip fırtına biçti:

«— Len Al'efe'nin oğlu! Len oğlunu dağa çıkarıyormuşsun öyle mi?

«— Tövbe, tövbe!

«— Ne başını eğiyon önüne desene.

«— Ne istiyorsun benden Hanife Teyze?»

— Çoluğu çocuğu toplanmış, bütün köy haberli gibi etrafımızı almıştı.

«— Teyzen değilim ben senin gibi adamın, teyze deme bana.

«— Anlamazsın sen bu işlerden Hanife Teyze.

«— A ters yontan, bunun anlaşılmayacak nesi var. Oğlunu askere göndermeyip dağlara kaçırana ne denir? Heee ne denir?

«— Var git işine Hanife Teyze. Hır çıkarmaya mı geldin buraya? Seni sever sayarım.

«— Ben seni sevip saymıyom. Hır çıkarmaya geldim buraya. Anlı şanlı Al'efe'nin kanı bozuk bir oğlu varımış da, onu köylüye şan etmeye geldim.

«— Gel etme, var git evinde otur kadın başınla Hanife Teyze.

«— Nasıl oturuyum ben, nasıl oturuyum sen söyle. Üç dene dalyan gibi yiğidin hayali gider mi gözümden. Koçlarını kurt yemiş kınalı kuzuların melemesi oturtur mu adamı evde? O kadar hevesliysen var sen otur.

«— Sabır ver ya Rabb'im sabır!

«— O sabırı önceden isteyecektin sen. Çıkmayacak dağa oğlun Al'efe'nin oğlu. gidip devlete teslim olacak.

«— Vur emri var Hanife Teyze.

«— Asker mekteplerinde okudun. Onu sen vaktinde düşünmeliydin. Çıkmıyacak dağa çıkarsa kadın başımla gider ben vururum. Yalnız erkeklerden ef'olmaz. Kadından da olur.

«— Vur emri var. Teslim olamaz diyorum Hanife Teyze!

«— Sürüye gitmeyen köpeği vursalar daha iyi.

«— İçeri buyur da içerde konuşalım teyzem.

«— Buranın canı mı çıktı. Hak orta yerde, herkesin arasında görüşelim. Görüşelim de aylardır şişen karnı insin milletin. Yüreği soğusun.

«— Çok acı söylüyorsun amma. Acı söz er belini büker.

«— Hangi er? Er olan oğlunu harpten kaçırmaz. Er olan, vatana düşman saldırırken, oğlunu köşe bucak saklayacak delik aramaz. Er olan, Allah'tan korkar, kuldan utanır. Ben öylesi er görmüyorum karşımda. Ha gâvur olup Müslümana saldırmışsın, ha Türk olup cepheden kaçmışsın farkı ne. İkisinin de başını kesmek gerek. Er için askerden kaçmaktan daha acı ne var dünyada?

«— N'apıyım, oğlanın başını mı keseyim?

«— Ondan evvel senin başını kesmeli, sonra da onun.

«— Eeee çok oldun artık!

«— Çok oldum. Çok oldum, çünkü işine gelmiyorum değil mi? Seninki oğlan da milletinki bostan mıydı da doğranmaya gitti? Seninki kıymetliydi de elinki kıymetsiz miydi? Ceren gözlü, şahan bakışlı şu kadar yavru gönderdi analar. Ateş üzerine gül atılır gibi gittiler harbe. Biz bilmiyor muyduk senin gibi dağa kaldırmayı. Bizim o kadarcık aklımız yok muydu? Biliyorduk da, şunu da biliyorduk Al'efe'nin oğlu. Diyeceklerimi iy'anla: Karı bozukla dini bozuk cepheden kaçar. Haramzâdeler cepheden kaçar. Cephe görününce göze, canın laf'olmaz. Milletin evlâdı vatan için cephede can versin, senin evlâdın dağda sefa sürsün. Yok öyle yoğurdun bolluğu Al'efe'nin oğlu. Bu topraklar, burada bekleyen sabiler, kızlar, gelinler, analar, dedeler kan isterler, can isterler. Eşkiya istemezler. Güzel Mevlâm rıza göstermez bu işe.

«— Git be karı, git üstümden. Belanımı ararsın? Katil mi edecen adamı bu yaştan sonra?

«— Al'efe'nin oğlu, Al'efe'nin oğlu! Boş lafa karnımız tok bizim. Başka bir şey demem, boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan hakkını aldığı günde alırız şehitlerimizin hakkını. Ben şehit anası oldum, sen hain babası oldun. İnşallah oğlun, yuvası bozulmuş kuşlar gibi, yad illerin yolcusu, gurbet illerin garibi olarak yurt mekan tutamasın. Bir çaldırımlık tatlı uyku göremesin. Bir kokumluk sıcak yuva kokmasın. Ecelsiz ölüsü gitsin. İnşallah sen de zebun düşüp dört yanına baka baka kalasın. Köy senden selâmını kesmiştir. Allah da kessin.»

— Hanife karı hışımla ayrılıp gitti. Köylü birer ikişer dağıldı. Babam başı düşük içeri girdi. Anam ağlayıp eline sarıldı:

«— Bey, bey! Böyle eli böğründe, muradı koynunda kalmış yüreklerin ahüzarına kim dayanır? Gel ahını alma bunların. Git elini öp Hanife Hala'nın. Gönderecem de.

«— Göndereyim de kurşuna mı dizsinler?

«— Hemen kurşuna mı dizerler canım? Onun da vardır bir kolayı.

«— Kolayı, oraya gitmeden tetiği kendin çekmen.

«— Yorgunu yokuşa sürme bey. Ömrünü yakasına dikmedik ya. Bir gün hepimiz öleceğiz. Her iş olacağına varır.

«— Biz de başkasını mı diyoruz. Hanım hanım, bu kervan göçecek de kervansaray kalacak. O zaman ona sahip gerek.

«— Bizim bir oğlan mı sahip çıkacak.

«— Bizim bir oğlan sahip çıkmayacak da!

«— Eeee?

«— Eeesi, biz bu harbe pisipisine girdik. Miletin evlâdı hesapsızca telef edilir.

«— Oğlanı göndermeyince önüne mi geçecen bu işin?

«— Geçemiyeceğimi ben de biliyorum. En büyük hatam da burada. Ama istiyorum ki bu yangında bizim de bir gülümüz yanmasın. Yarın harp biter, af çıkar, her şey düzelir. O zamana kadar diş sıkmak gerek. Bazen düşünüyorum da, ordudan ayrılmasa mıydım? Belki bir şeyler yapabilirdik. Ama işte Enver bizim akranların hepsini ihraç etti. Bu harp daha da genişler kızışırsa asıl o vakit kıyamet kopar. Başında kumandan Alman olursa o harbin sonundan hayır mı beklenir? Kim kimi başının bitlerini hayrına kırmış da Alaman bizimkini kırsın. Âl-i Osman bu savaşa beyin takımını sürer. Aaaah, insanın elinden bir şey gelmiyor. Gelmeyince de bir kişi bir kişi deyip ancak kendi çocuğunu göndermiyor.

«— Ne bileyim ben? Adamın aklını şaşırıyorsun. Bildiğini yap işte.»

— Ertesi gün dağa çıktım. Çıkarken anam öpüp kokladı, ağladı. «Parmakla gösterilsin istiyordum. Allah da sevsin, kul da sevsin diyordum. Falancanın oğlu desinlerdi. Böyle giderse de derler, derler ya... Ne bileyim, baban biliyor işte. Allah affetsin. Doğru yolundan ayırmasın. Düşman eline düşürmesin. Sonu güzel yüz aklığı olur inşallah» dedi. Aylar ayları, şeytan da beni kovaladı. Adımız, Çeteler'in Eşkiya diye anılır oldu. Adımıza yaraşır işler yapmadık değil, yaptık cahilliğinen. Yapmaya da mecbur kaldık çoğu zaman. Kimse yataklık etmedi. Hüsnü kabul göstermedi hiç bir ev. Paramızla ekmek istedik, ekmek bile vermediler. Çektiğimi bilseydin, acırdın hallerime. Yanıma aklı başında biricik kızan gelmedi. Hep anasının ipini pazarda satmışlar toplandı başıma. Yüzünü görmediğim, adını duymadığım, kızanımmış gibi köy basıp kadın kaldırdı dağa. Yollarına basmadığım memleketlerde adımız eşkiyaya çıktı. En sonunda baş edemedim, ipin ucunu koyverdim gitti. Babama felç indi. Dört yanına baka baka aylarca yattı. İy'olmak için varını yoğunu harcadı. Yunan'ın İzmir'e çıkmasından iki gün önce vefat etmiş. Cenazesini kıldıracak imamı zor bulmuşlar.

— Babamın ölümünden üç gün sonraydı. Bir akşam çadırları kurduk, ateşi yaktık. Evvelden beri telden anlar bir kızanım olmadığına hayıflanırdım. Dört ay önce birisi bana elinde küçük bir cura kızanlık yapmaya geldi. Çalıp söylettim. Hoşuma gitti. Alıkoydum. Coştu mu irticalen söylerdi. Az bir vakit kaldı yanımda. Gidişatımdan memnun olmadığını sezdim. Ben de memnun değilim, bu gidişin bir duruşu yok. Dağlarda sakal ağartan ne efe olmuş, ne eşkiya. Bir ara bırakıp kızanları, teslim olmaya bile karar verdim. Gözüm kararadı, gönlüm daraldı vakit vakit. Yeni gelen kızan, akıllı, uslu, tedbirli mertti. Her sözünde hikmet vardı. Gönlümü eylerse bu kızan eyler dedim. Ona elimden geldiğince hoş görünmeye gayret ettim. Alıştık birbirimize sonra sonra. O akşam da yine:

— Haydi bakalım yiğit kızan Çal söyle bakalım hangi havadan haber verecek-sin. Yorgunsun ya bu sefer de böyle olsun.

— Onu o gün iki kızanla köyün birine erzağa göndermiştim. Yemeğe oturacağımız ayak yetişmişlerdi. Curasını alıp tıngırdattı:

«Bak dağlar ne güzel, beller ne güzel.
Ağaçlar ne güzel, güller ne güzel.
Ovalar ne güzel, yollar ne güzel.
Şirin ilden, tatlı dilden söylerim.

«Derler ki pis Yonan, basmış ayağın.
Leşkerin çıkarmış toprağımıza.
Gözün dikmiş dört yanına vatanın.
Ateş salmak ister Otağımıza.

«İzmirden bu yana Yonan askeri,
Taşıp gelirimiş köy köy ileri.
Ala boz dağların gayret erleri,
Düşman demir atar devranımıza

«Biz efe deriz ya el eşkiya der.
Namusu çiğnenen efeler nider?
Eşkiya da olsa atını yeder.
Soluğun aldırtmaz düşmanımıza.

«Bu cenk savsaklanmaz, mecburiyet var.
Vallah Yonan yarın dağları yakar.
Kavgamız sonunda şehadet de var.
Acımayak bugün öz canımıza.

«Hep bizden sorulur bunca mıntıka.
Hedef bell'olmuşsa yaydaki oka.
Sıka bu sineyi bu yürek sıka.
Er olmayan gelmez meydanımıza.»

— Baktım ki başı önünde, çalmaz durur. Ey bre kızan dedim. Sözü getirip büngüldeğine bağladın. Benim yerimde olsaydın, bu dediklerine nasıl cevap verirdin. İki beyitte söyle bakayım. «Başım üstüne!» deyip söyleyiverdi:

«Birleşse cihanın hep keferesi,
İngiliz, Fransız, bilmem neresi.
Sorulur bunların hep ceremesi.
Boğarız düşmanı al kanımıza.»

— O akşam meşveret ettim hepsiyle. Bir şey demeden dağıttım hepsini, yattılar. Sabaha kadar düşündüm. Şimdiye kadar haklı mıydım, haksız mıydım karar veremedim. Yalnız suçlu biliniyordum ve vur emrim vardı. Bu fırsat benim için iyi bir fırsattı. Hem Yunan'a da uzak değildik. Yarın öbürgün bizim yerlere de gelecekti. Aslan avını ininde beklemez. Kovar kaçırır, yorar tepeler. Düşmanı arayıp bulmalı. Düşman seni bulup emri vaki yapmamalı. Artık Çetelerin Eşkiya'dan vazgeçip Ef'üseyin olmanın sebebi hazır olmuştu. Takdir tamam olup vakit de hi. tam bulmuş olacak ki güneş doğarken kızanları topladım:

«— Kızanlar, dün akşam Âşık-kızan iyi söyledi. Biz efe desek de el eşkiya der. şimdi eşkiyalıktan kurtulmanın vakti gelmiştir. Eğer biz bu işi yaparsak Allah da sever bizi, kul da sever. Belki böylece Allah da affeder yaptıklarımızı, devlet de. Artık gerçekten efe olacağız. Efeler düşmana soluk aldırtmaz. Kararım budur, istemeyen kızanlıktan ayrılıp istediği yere gidebilir. Serbesttir. Gitmek isteyenler varsa ayağa kalksın da helâllaşalım. Önce baş kızanım kalktı. Arkasından üç kızan daha kalktı.

— Başka kalkacak yok mu? Baktım kı yok. Paranızla saldırmalarınızdan başka üzerinizde ağırlık kalmasın dedim. Baş kızan:

— Efe, müsaade et tabancalarımız da kalsın.

— Pekâlâ kalsın dedim. Kızanlarla kucaklaştılar. Bana diz vurdular. Helâllaşıp dağdan aşağı inip gittiler. Hemen kızanlarımı topladım. Âşık kızanı baş kızan seçtim. Meşveret ettim. Vatan uğruna aramızdan ayrılıp gitmelerine hiç birisi razı değildi. Kızgındı hepsi. Cezalarını elimizden kaçmadan verelim diyorlardı. Benim gönlümden de aynı şeyler geçerdi. Ama yine de meşveret gerekti. Kavillerimiz bir olunca gözlerim yaşardı. Gönderdim dört kızan, vurdurttum dördünü de. Bundan sonra bu yoldan ayrılmadıkça aramızdan ayrılana amanım yoktur. Ayrılmak husu. sunda meşveret de yoktur. Tez toplan çadırları göçüyoruz. Arkamda on bir kızanım, anaç keklik gibi, gençliğinde dedeme yataklık etmiş, eşkiya olduğumdan bana da yataklık etmeyi reddetmiş bir ihtiyar yatakcının yanındaki dağa doğru atımı sürdüm.

— Aradan on gün geçmeden yüz yirmi beş tane kızanım oldu. Aralarında Hanife Karı'nın büyük kızından olan torunu da vardı. Eline bir yatağan almış mahçup mahçup geldi bir gün. «Hanife Ebe'min selâmı var. Efeliği hayırlı olsun der. Kabül edersen ben de yanında kızan olmak dilerim. Duydum ki herkesi silâhıyla istermişsin. Benim de yatağanım var. Ebem dedi ki...»

— Ne dedi?

«— Efelikten eşkiyalığa tekrar dönerse, boynunu bununla vur o asker kaçağının.» dedi.

— Duydunuz mu arkadaşlar? Hanife Ebe'nin kanunu benim de kanunumdur. Efelikten eşkiyalığa dönenin boynu vurula. Bu yeni kızanımın adı da bundan sonra Yatağanlı ola.

— Hikâyedir zaman tez geçer. Hepsini anlatsam gün tepemize üç defa dikilir gider. Az zamanda adımız değişti. Anlı şanlı Ef'üseyin olduk. Üç sene savaştık. Tâ Afyon'a kadar düşmana vura vura çekildik. Sonra Allah bize aman verdi. Sürüp süpürdük denize Yunan'ı. İhtiyar yatakçının yakınındaki dağa konduğumuz akşamdı. De bakalım baş kızan, bu işin sonu n'olur? dedim. Curasını alıp kucağına demişti ki:

«Evvel atamazdır Hazreti Âdem.
Sonumuz hak ile yeksan olacak.
Hep birden vurunca atlım, piyadem.
Düşman kaçıp, merde meydan kalacak.»

— Dedikleri hep çıktı Âşık kızanın. Beş sene eşkiyalıktan sonra, dört sene efelik yapmak nasip oldu. Yunan geri kaçarken bizim köy tam ayağının altında kaldı. Ezip geçti. Toptan imha ettiler. Validemi, hanımı ve biricik oğlumu şehid vermiştim. Oralarda, o her köşesi insanın kalbini burkan o yerlerde fazla kalmadım. Kalamazdım da. Çekip geldim İstanbul'a. Çekip geldim ki, kimisi iyi, kimisi kötü olan şu sülalenin, Çeteler sülalesinin mekanı değişsin. Ef'üseyin kolundan yeni yeni fışkınlar versin. Dedelerinin içinden eşkiya çıktığını bilmesinler torunlar. Eğer bu sülaleye tekrar bir lâkap gerekirse, «Efeler» desinler.

— Efelik güzel şey kuzum. Akşamları dağbaşları, bir hoş kasavet verir insanın yüreğine. Efe, dağ havasıyla pişmiş gibidir. Çiğ ve çürük değildir. Kaypaklık ve yaltaklık nedir bilmez. Ağır fakat kesin konuşur. Sesi yükselince gök gürlüyor sanırsın. Zaten bir kavgada yükseltir sesini, bir de gördüğü kötülüklerin karşısında. Yılışık yılışık ve bol kahkahayla gülmez. Ancak özünden tebessüm eder. Riyasızdır. Efenin şefkatine sığınılır. Sevince, her şeyiyle sever. Nefretinden kaçmak gerekir. Sevgisi gibi nefreti de hasmetlidir. Yakar, devirir ve ezer. Affı ancak zayıf ve acizlere karşıdır. Kötülüğün olduğu yere, hainliğin olduğu yere hemen yetişir. Hesabını sorar. Müruru zamana uğratmaz hiç bir şeyi. Mazlûmun, fakirin, garibin yardımına da onun eli erişir.

— Etrafa bakarım da, bozukluk desen her yanı sarmış, kötülük desen öyle. Düşman ise kılık değiştirip, içimize girmiş. Fakat ortalıkta efeler görünmez. Asıl efe bize şimdi gerekir. Böyleyken böyle deyip, benim küçük torun Hüseyin'i, Ef'üseyin eylemek istedim. Önce bir efe elbisesi aldım. Hevesle giyip gittiği ilk gün kovboyculuk oynarken çaşkırını yırtıp geldi. O gün onu diktik. Ertesi gün kaydırak arabasıyla kaydırırken cepkeninin kolunu koparttı. Onu da diktik. Üçüncü gün, sinemada mahalle berduşları başından oyalı yazmasını zorla alıp elden ele atarak zevzeklenmişler, yırtmışlar. Sol omuzundan mintanının sağ cebine sarkıp inen altı zincirli gümüş kösteği, yirmi liraya kandırıp almış bir üç kağıtcı elinden. Bereket o gün çift kapaklı cep saatini evde bırakmıştı. Ha, sırtında elbise olunca özüne efelik siner mi demiştim ya, elbiseyle efelik olmuyor. Artık silâh alıp dağa çıkmanın zamanı geçmiştir. Ne ortalıkta çıkacak dağ, ne binecek at, ne de ardına düşürecek kızan var. Bizim zamanımızdaki efelik öldü şimdi. Sadece bayramdan bayrama sokaklarda elbiselerini dolaştırıyorlar efelerin. Ama kötüler ölmedi çoğaldı. Düşman denizden çıkıp aramıza karıştı. Hepsi yeni bir biçim aldı. Efeler de yeni bir biçim almalı.

Dalgınlığımızdan gelişini farkedemediğimiz Hüseyin dedesine sokuldu.

— Dede!

— Buyur efem.

— Ben eve varınca A Kola içecem.

— Hani sen onu sevmezdin efem?

— Sevmiyorum.

— Öyleyse niye içiyorsun efem?

— Onun kapakları oyun oynarken da ha iyi kayıyor da...

KAN DAMLAR YÜREĞİME

Ali TÜRKMENOĞLU

Bizde nineye ebe derler. Benim ihtiyar bir ebem vardır. Birisi başından geçen acıklı bir olayı anlatsa yahut radyo yanık bir türkü söylese, hele uzun havaysa söylenen, siğim siğim ağlar. Bazen de öldülü kaldılı halk hikâyeleri falan olur. Ağlamaktan hafakanı kalkar o zaman. Yahu ebe, bunu oynayanlar, söyleyenler, para için söyleyip oynuyor. Kim bilir nerde keyfinde safasında şimdi onlar bir bilsen! Bu duyduklarını tepyten veriyorlar desek de laf anlamaz, ağlamasına devam eder. Mecburen düğmesini çeviririz radyonun. Bu sefer de hayalinden canlandırır hadiseleri ve ağlaması bir müddet daha sürer tabiî.

Her yerde bayramlar değişik tipte kutlanır. Bizde birinci gün, otuz yaşına kadar olanlar, bütün köyü ev ev dolaşarak bayramlaşırlar. İkinci gün de otuzundan büyük olanlar, kendilerinden daha yaşlıların evlerine bayrama giderler. Bayram olunca her ev radyosunu açar. Dinlensin dinlenmesin akşama kadar çalar radyo. Bu arada hiç olmazsa her gün dört beş uzun hava veya beş altı yanık türkü söylenir. Başlar bizim ebe ağlamaya. Gözyaşı hazırdır. Kaynak çıkmış sanki gözünün ucundan. Gelip gidenin aklına ilk gelen şey: Acaba evde bir geçimsizlik falan mı oldu? Gerçi kırk hane köy birbirini iyi bilir ama yine de komşulara durumu anlatmak zorunda kalırız. Bu sefer onlar da başlarlar kendi anne ve ebelerinin böyle ağladıklarından anlatmaya. Gülüşür yeni yetmeler. Ebem duramayıp sitem eder:

— Gülün gülün, yarın sizin çocuklarınız da size gülecek.

Bu olaya uzun yıllar anlam veremedim. İlk, orta, lise, üniversite gibi onbeş senelik tahsil hayatını bitirdim yine de cevaplayamadım. Radyoda okunan türküye ağlamak, akıl kârı değildi kanaatimce. Nihayet bir kış, beni düğüne davet ettiler komşu köyde. Düğün yemeklerinden bir öğününü ihtiyar amcalarla beraber yedim. Odanın tamamı, bütün sofralar ihtiyarlarla doluydu. Gözler çökmüş, çukurlarında kurumuş, kararmış, çekilip kalmış. Alınlar kırışmış. Çeneler incelmiş. Sakallar ağarmış. Çoğunun beli bükülmüş. Halbuki pek çok da yaşlı değiller. Gelen yemekler eski hatıralara katık ediliyor. Ansızın gözüme bir manzara ilişti. Sıra yaprak dolmasındaydı. Yaşı elli civarında zayıf bir amca, sofra sıkışık olduğundan sığışmak için yan otur-

muş. Sol elini devrilmemek için yanına dayak etmiş. Başını yukarı kaldırmış, az yukarıdan tuttuğu dolmayı açık ağzına koymak için sağ eliyle yavaş yavaş indiriyor. Eğer birden bırakıverse ağzına, inanınız sırtüstü devrilecek.

İşte bu manzara; yıllardır cevaplayamadığım soruyu bir anda çözüverdi.

Mesele abartılmıyor. Çocuklarının eline el kadar ekmek verebilmek için, tek ineğiyle yaz kış aynı boyunduruğa omuz veren amcaların çoğunluğunu teşkil ettiği bir millet, acılarından iz taşıyan ufacık işaretler karşısında ağlamaz da ne yapar?

Bayram için alınanlara, 'bayram mesarifi' denir. Bayram mesarifini göremeyip kırk yıllık komşularının arasında mahçup düşenler; el alayına melil mahzun karışanlar; ev ev el öpecek yavrusunun minnacık ayaklarına bir kara lastik alamayanlar; hanımının yıllardır kullanıla kullanıla bozarıp ağarmış, yamana yamana aslını kaybetmiş feracesini, anasının incelip eskimiş, sararıp solmuş ketenini bayram gelince yenileyemeyenler, için için yanıp ağlamazlar da ne yaparlar? Hayatlarını cefayla geçirenler, yalan da olsa acılara ağlarlar.

Bayram gelirken babama yalvarırdım:

— Baba bana ince kumaştan elbise kestir.

Hele «kestir»in «tir»i, bütün yalvarmayı üstünde toplayarak öyle yanık ve öyle uzun çıkardı ki dudaklarımdan. Demirden de olsa yürekler dayanmazdı. Hele baba yüreğiyse... Gülerdi babam acı acı:

— İnce kumaşın da lafı mı olur benim oğluma. Ne isterse onu kestiririm. Derdi. Anlardım ki umutsuz umutsuz umduğum umut yine hayal olurdu. Bu sefer tabanca alması, bir kutu mantar alması için yalvarırdım. Bayram öncesindeki pazardan gele gele altı tane mantar gelirdi. Bir tel kıvırıp ip bağlardı babam. Anam da sıkı sıkı tembih eylerdi:

— Bayram gelmeden mantarları tüketme haaa!

Birini bayram namazından çıkınca, birini kendi evimizde, birini dayımgilde, birini öğretmenin evinde, birini muhtarın evinde, birini de (ki bu içinde ezası en dolgun olanı olurdu.) çocukların içinde, onlardan geri kalmayım diye atardım. On, on beş mantarı olan çocuğun çalımından geçilmezdi. Nasılsa bir kutu mantarı olanın mantarları birkaç bayram çocuklar arasında konuşulurdu.

Köylerde çoğu evin erkeği, merkezî şehirlere çalışmaya gitmiştir. Bayram bir garipliktir o hanelerde. Yas havası vardır. Buna son yıllarda «Alamanyacılar» da eklendi. Evdeki her eşya, ikram edilen sigaraya kadar Alaman'dan getirilmiştir. Her el atılışta getiren akla gelir. Ağlanır, sızlanır.

Diğer taraftan bayram, eş - dost - ahbap arasında bir dertleşme, anlatma, iç dökme günüdür. Kimisi borçlarını anlatır ağlar, kimisi hastalığından yanar yakılır. Oğlu evi terkedenler, gelini geçimsiz olanlar dizlerini döverler. Kimi kimsesi olmayan, variyeti bulunmayan, sağlığı sıhhati kalmayıp kötürüm olan ihtiyarlar inlerler. Hoca hoca, doktor doktor dolaşıp da derdine derman bulunamayan hastalar; tohumluk buğdayı, yiyecek unu, yakacak odunu, cebinde yüz para harçlığı kalmayan diriler, bunlar için bayramın bir mânâsı yoktur. Biraz daha ıstırap duyarlar.

Derler ki bayram gelmiş. O da gönlü hoşlara.

Benimse bayramlarım, bir başka hüzünlüdür. Dokuz yıldır her bayram, sabahları ağlarım. Eğer okuldaysam okul mescidinde, evdeysem kilitlediğim boş bir odada, her bayram namazı dönüşümde secdeye başımı kor ağlarım. Düşünürüm ki, şu mutlu mübarek günlerde, sevinip güleceğimiz bayramlarda, zulüm altında inleyen yüz milyon kardeşim vardır. Düşünürüm ki onlar da şimdi ağlardır. Hürriyet? Hayallerini süsleyen serap. Mutluluk? Bilmezler nasıl şeydir. Bayram mı? Büyükleri anlatır masal gibi. Bir zamanlar yaparlarmış. Türkiye? Eli ermez, gözü görmez kardeşler diyarı. Gün? Geçmek bilmeyen asır. Ekmek? Çatlayan damarlar karşılığı bir kara kuru tayın. Zaman? Umutsuzluk yağdıran, zulüm yağdıran bulut. Her an korku. Dua için bile kıpırdatılmayan dudaklar. Zehirlenmek için koparılan güller gibi evlatlar. Ne sıcak bir yuva. Ne tatlı bir bakış. Sermayesi ömür olan ve bitmek bilmeyen iiiş, iş... Dağıtılan aileler. Katledilen kardeşler. Ordan oraya sürülen yüzbinlerce sürgün. Herkesin hürriyet havarisi kesildiği bir asır ve dağlar ovalar dolduran yüz milyon esir. Kilometrelerce uzunluğundaki palavralar ve ihtiyar dünyanın kör edilmiş gözleri. Boşluk, boşluk... Şekillenmeyen ümitler. Zamanı tayin edilemeyen hayaller. Istırabı çekilemeyen sabırlar. Her günün katığı ıstıraplar. Vuslat... Vuslat bayramlara...

Düşünürüm ki tarih, devletler mezarlığı. Bir kanlı didişme milletler arasında. Her şeyini barış için yaptığını söyleyen milletlerden başka hiç bir kavim bulunmadığı halde devletlerin sınırları, içinde bulunduğumuz yüz yılda bile iki kere kanlı operasyondan geçirilmiş. Aslında önemli olan lâkin bu iki kanlı operasyonun yanında küçük kalan tadilâtları ve ilhakları bir tarafa koyup görmezlikten geliyoruz. Geriye sadece bizim, yüz milyon kardeşimiz esir kalıyor. Sömürülen, yıkıma götürülen milletler de cabası.

Silâhların korkunç vurucu gücünün günden güne arttığı, nükleer şemsiyenin durmadan büyüdüğü, metereolojik silâhların pazarlık konusu edildiği bir dünyada, sınırların sabit kalabilmesi imkânsızlaşıyor. Her an eli kanlı canilerin kapılar ardında gizli pazarlık yapabilmeleri düşünenleri ürkütüyor. İnsanın içi titriyor istikbâl için. Henüz yüzyılımız bitmedi, fakat durmadan yeni kanlı operasyonların pazarlıkları yapılıyor devler arasında. Güçlü olmayana, büyük olmayana yer yok dünyada.

Her bayram düşünür, ağlar ve dua ederim. Ya Rabbi, derim. Ya Rabbi, devletimizi büyük eyle. Milletimizi payidar kıl. Dinimiz bâki kalsın. Kardeşlerimize hürriyet bahşet. Mücadelelerini devletle taçlandır. Onları muzaffer et. Mahzun etme seni seven gönülleri. Boş bırakma, «Hürriyet!.. Hürriyet!..» diye açılan elleri. Kurtar dünyayı zalimlerden. Yardımcısı ol mazlumların. Zira yoktur senden başka yardımcıları. Ya Rabbi, karşılığını tez ver yalvarmaların, inlemelerin, ahların... Yalvarmaların, inlemelerin, ahların... Yalvarmaların, inlemelerin, ahların...

Gözlerimde ve dudaklarımda tuzlu bir serinlik, yüreğimde buruk bir acıyla çıkarım bayramlaşmaya. Hoş geldin yeni bayram demeye varmaz dilim. Gönlümde için için bir hasretin yarası kanar. Hatırıma bir türkümüzün biricik dörtlüğü gelir hep bayramlarda:

«Bayram gelmiş meyime,
Anam anam garibem!
Kan damlar yüreğime.
Anam anam garibem.»

SU VERİN MEBBUS BEYE...

Mehmet TAŞDİKEN

BİR PERDELİK KOMEDİ

I.

Perde bir uğultuyla açılır.

SESLER — Heey! Geliyor.
Açılın.
Yol verin mebbus beye.
Yoldan çekilin.
Varol, nurol!
Sonra hep bir ağızdan bağırırlar.
SESLER — Mebbusumuz çok yaşa!

Sahnenin bir köşesinde dalgın, mahzun Murat bey...
Bir kalabalık dolar içeriye. Omuzlarında mebbus adayı Eskiboksör Sadettin vardır. Bağrışa - çağrışa sahnenin öteki köşesinden çıkarlar.

SESLER — Heey! Geliyor.
Açılın.
Yol verin mebbus beye.
Yoldan çekilin.
Varol, nurol!

Tekrar bağırırlar bir ağızdan.

SESLER — Mebbusumuz çok yaşa!
Deminki kalabalık yeniden girer. Omuzlarında bu kez mebbus adayı Müstecip Hassasyürek vardır. Murat bey acımayla bakar.
Kalabalık çıkar.
SESLER — Heey! Geliyor.
Açılın.
Yol verin mebbus beye.
Yoldan çekilin.
Varol, nurol!

Hep bir ağızdan:

SESLER — Mebbusumuz çok yaşa!
Mebbus adayı Naci Baştacı omuzlarında, kalabalık sahneden geçer. Murat bey düşünceli. Arkada sesler devam eder. I. ve II. Vatandaş girer. Murat beye bakarlar. Düşüncelidir ikisi de.
I. VATANDAŞ — (Titrek bir sesle) Neden? Neden Murat ağabey?
II. VATANDAŞ — (Ağlamaksı) Yapma Murat ağabey. Yapma.

Murat bey ağır ağır ilerler. I. ve II. Vatandaş ardından bakar. Murat bey birden döner.

MURAT BEY — Yaptınız mı dediğimi? Tuttunuz mu sözünüzü?

I. VATANDAŞ — **(Birden değişerek)** Dediğinin yapılası yanı var mı Murat ağabey?

II. VATANDAŞ — Sözümüzü tutmak zor iş.

MURAT BEY — Alın şakır şakır terlemeden, yürek hızlı hızlı vurmadan, adam için için erimeden iş bitirilir mi yeryüzünde? **(Düşüncelidir. Devamla)** Kolay kaypaktır değil mi? Kırk yolu var. Ya zor? Onun tek yolu var. Ama dosdoğru.. aydın ve sağlam. **(Yumuşar)** Yapabilirseniz onu.. daha doğrusu yapabilirsek onu hepbirlikte belki.. belki...

Yürür. I. ve II. Vatandaş ardından bakakalır.

II.

Murat bey evinde oturuyor. Dışarıda sesler... I. Vatandaş girer. Yalvaran bakışlarıyla sorar. Murat bey başını sallar. I. Vatandaş üzgün; çıkar.

III.

Müstecip Hassasyürek'le Orhan Şakşakçı

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Şakşakçı efendi hastane buraya yakın mı?

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Pek uzak sayılmaz. Ama ne yapacaksınız hastanede mebbus bey? Merak ettim doğrusu. Akşamki sofra hazımsızlık filan mı peydahladı yoksa?

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Yok canım. Kendimle ilgili bir mesele değil. Sevdiğim vatandaşlarımı ziyaret etmeyi arzuluyor gönlüm. Ah! Şakşakçı efendi ah... Ne hassas yüreğim vardır bilsen! Dayanamam. İmkânı yok dayanamam. O acıları sanki ben çekiyorumdur. **(Duygulu olmaya çalışarak)** Toplumun bahtı kıt insanları o dört demir bacak üstünde duran ak çarşaflar altında, birden fırlayıvermiş ateşini ölçmek için koltuğunun altında duran derecesi, ölümü pek hatırlatan picamaları... Ah! Şakşakçı efendi o uzayıp giden koridorlara gamgini melül bakanlar. Ve hele toprak damlı evler içinde ağustos sıcağının yakıp kavurucu etkisiyle boğuşan hastalar... Ve tarlalarda kara saban tutan eller. Hele hele bahçelerde kara kara patlıcanlar... Ve o kokuları teneffüs etmemek için ağzını burnunu şişe tıkacıyla tıkayanlar. Daha nice dertlerin mahvı perişan edici neşteri altında debim debim debelenenler... Ve ak gömlekli doktorlar, dört tekerlekli sedyeler, hele hele toprak damlı evlerin arasından gıcır da gıcır, gıcır da gıcır geçen kağnılar.. ille de çarşıdaki kamyonlar... **(Cümlesini tamamlayamaz)** Ah! Ah... **(Birden dönerek)** Hastanede yirmiiki yaşını doldurmuş kaç hasta var?

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Hastane dedin de aklıma geldi mebbus bey. Bizim yaşlı bir mahalle muhtarımız var. Hasta. Herkes pek sever. İstersen ona bir uğra. Halini hatırını sor.

Müstecip Hassasyürek birden sevinçli bir tahayyüle dalar. İki kişi kendi aralarında konuşmaktadırlar.

I. KİŞİ — Müstecip Hassasyürek'e verelim oyumuzu. Bizim mahallede hasta muhtarı ziyaret etmiş.

II. KİŞİ — Ne hassas yürekli adam. Aşkolsun doğrusu. Bize böylesi gerek. Verelim.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — **(Eliyle işaret eder.)** Olmasa bile bir oy, bir oydur. **(Birden toparlanarak)** Hadi gidelim Şakşakçı efendi hadi.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — **(Birşey anlamamış görünür)** Gidelim.

IV.

Eski Muhtar yatakta. Başucunda oğlu.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — **(Girerek)** Geçmiş olsun. Geçmiş olsun efendim.

Hasta duymaz. Oğlu ilgisiz görünür.

OĞLU — Hoş geldiniz.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Ay, yüreğim kalktı yerinden. Dayanamayacağım Şakşakçı efendi. Aman adam ne hale gelmiş böyle. Hastalık ne kötü şeydir. Hele çamaşırını yıkamak. Bir de poplinse. **(Sun'iliğini bozarak)** Poplinin metresi kaça şimdi? **(Toparlanmaya çalışır)** Hastalık diyordum. Evet ne kötü şeydir şu hastalık. İnsanın yatağa hapis olup kalması. Dışarıya çıkamaması. **(Değişerek)** Oy vermeye gidebilecek mi?

Oğlu, Müstecip Hassasyürek'e ters ters bakar.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Vah vah. Gidemeyecek demek.

Hasta hızlı hızlı nefes alır. Gözleri dışarı fırlar. Sonra başı düşer. Ölmüştür.

OĞLU — **(Üzerine abanır. Hıçkıra hıçkıra ağlar)** Baba, babam!...

MÜSTECİP HASSASYÜREK — **(Kederli kederli bakar. Başını sallayarak)** Yazık oldu bir oya!

V.

Konvoy tezahüratlarla tekrar sahneye gelir. Bir kürsü konulmuştur. Mikrofon ve üzerinde üç su bardağı vardır kürsünün. Tempo tutulur.

Sahnenin öteki yanında:

ESKİBOKSÖR SADETTİN — **(Cebinden bir miktar para uzatarak)** Azımızı çok say.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — **(Yan gözle paranın miktarını kontrol eden sun'i bir tavırla)** Aman abicim biz vatan millet yoluna çalışırız.

ESKİBOKSÖR SADETTİN — Ne demek istiyorsun lan! Biz vatan millet yoluna çalışmıyor muyuz teres?

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Aman, Eskiboksör Sadettin abicim onu demek istemedim. Yani.. vatan sağolsun abi.

ESKİBOKSÖR SADETTİN — Al al hadi anladık. Gevezeliğe taviz yok.

Orhan Şakşakçı parayı cebine atınca bir kedi gibi sıçrayarak kürsüye atılır.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — (Kürsüye çıkarak) Arkadaşlar! Sizin adınıza eski boksörlerden vurmadan düşüren, bileği kuvvetli, göbeği etli sayın ve pek muhterem mebbus adayımız Eskiboksör Sadettin'i kürsüye davet ediyorum. **(Eskiboksör Sadettin'e bakarak)** Haydi Allah rasgetire! Destuur...

Eskiboksör Sadettin, Orhan Şakşakçı konuşurken eline boks eldivenlerini giymiş ısınma hareketleri yapmaya başlamıştır. Orhan Şakşakçı'nın konuşması bitince ringe çıkar gibi koşarak kürsüye fırlar.

ESKİBOKSÖR SADETTİN — Sevgili vatandaşlarım! **(Yaşa sesleri ve alkış)** Siz çok sevgilisiniz. Neden mi sevgilisiniz? Ha? Evet. Sevgilisiniz de ondan sevgilisiniz. **(Yavaş sesle)** Ben ringde bir gün antrenman yapıyorum. Hırbonun biri gelmiş kim olduğumu soruyor. Adımı duymadın mı şimdiye kadar hiç dedim. Yok duymadım dedi. Peki ya yumruğumu da mı hiç yemedin dedim. Yemedim dedi. Dedi ama dediğine de pişman oldu. Al öyleyse dedim gözünün üstüne bir dik indim. Feleğini şaşırdı. Düştü. Gözünü hastanede doktorlar güç açmışlar. **(Tehditkâr)** Ulan bana bakın. Kim ulan kim; bana vermezse oyunu bir çekerim alimallah hastanede açar gözünü. **(Yaşa sesleri)**

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Yaşa aslanım. Ulan namussuzum heykeli dikilecek adam bu.

ESKİBOKSÖR SADETTİN — Evet ben gidersem parlamento denen ringe, orda kaç tane kelekkesen varsa hepsinin okuyacağım kitabını.

YAŞLI ADAM — Su verin mebbus beye!

Orhan Şakşakçı koşup sürahiyi kaparak bardağa boşaltır.

SON DURAK

ÖMER FARUK KÖSE

Desen: Faruk CİMOK

Fikrin bu çilesini,
Yıllardır çekiyorum.
Göz yaşı döküyorum.
Fakat çözemedim.
Sırrını sezemedim.
Sanki bir yumak ağım,
Çözülmeden uzağım.

Bu sır yükü altında,
Sevgilerin tahtında,
Sanki bir koca dağım.
Sevgi dolu kucağım.

Yanarken, sende ruhum,
Sevgini yudum yudum,
Aşk ile tadacağım.
Ömrümce yanacağım.

Yolculuğum hep sana
Damla hasret ummana,
İnşaallah varacağım.
Sensin en son durağım.

ESKİBOKSÖR SADETTİN — Bütün bunlardan başka ne mi yapacağım vatan millet için? İptida, yani kim evvela baştan mecliste bir rink yaptıracağım. Ve muntazam müsabakalar tertip edilmesini sağlayacağım. **(Yavaş bir sesle Şakşakçı'ya)** Zaten yapılmıyor mu bu maçlar diyecekler. Ama cevabım hazır: Hani hakem? Hakem olduğu zamanlarda bile hani ya şike? Şikeli olmakta değil mi bütün maçlar? **(Sesini yükselterek)** Sonra bütün yurt sathında rinkler yaptırıp yaşlı - genç, ana - baba, çocuk - çömlek arasında yedisinden - yetmişine, avradından - erkeğine maçlar düzenleteceğim.

YAŞLI ADAM — Oğlum Şaban su ver mebbus beye!

Biraz güç olmakla birlikte Eskiboksör Sadettin ikinci bardağı da içer.

YAŞLI ADAM — Efendi, melmeketin dertleri? Hani ya onlara çaren?

ESKİBOKSÖR SADETTİN — **(Gayet alaycı Yaşlı Adam'ı süzer) Dert mi?** Dert ha? **(Yumruklarını göstererek)** Ne güne duruyor bu tosunlar? Dert dediğin şeye çektim mi bir sağ kroşe anladın mı.. nakavt.

YAŞLI ADAM — Oğlum Şaban su verin mebbus beye!

Eskiboksör Sadettin suratını ekşiterek Yaşlı Adam'a bakar.

VI.

I. VATANDAŞ — Etme Murat ağabey.

II. VATANDAŞ — Bizi vaadi bol boşboğazların elinde bırakma.

MURAY BEY — **(Elini alnına dayamış)** Benim ülkemin.. benim ülkemin derdi yığın yığın. Dağlar gibi. Benim insanım yaralı. Evet, yaralı olan benim insanım. Hem de yürekten. Dertli olan benim ülkem. Çaresiz olan benim halkım. Dertlerin acıların hepsi benim. Hepsi bizim. Söyleyin bizim değil mi?

I. VE II. VATANDAŞ — Öyle.

MURAT BEY — Peki o halde bu balçık tarlasının ortasına beni nasıl.. hem de yapayalnız sürüyorsunuz? Dertse hepimizin derdi, acıysa hepimizin acısı, değil mi? Bir el yalnız başına ne eder? Neye yarar? Hepimiz aynı oranda tutmalı değil miyiz bu yükten? Bu balçık tarlasını hep birlikte kurutmalı değil miyiz? Bir kâğıt parçasını atıvermek kolay geliyor size. Yok öyle iş. Bilek yorulmadan, alın terlemeden mutlu gün beklemeyin. Ucuz yoldan kazanılacak mutlu gün yok.

VII.

Kalabalık alkış ve sloganla tezahürat yapar. Sahnenin öteki köşesinden Müstecip Hassasyürek'le Orhan Şakşakçı girer.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Bu hiç önemli değil mebbus bey! Canın sağolsun. **(Yandan paraları süzer)**

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Al al bilirim ben seni.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Ben senin bildiğin şakşakçılardan değilim ama.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Tamam tamam.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Vatan millet sağolsun anladın mı....

ORHAN ŞAKŞAKÇI — **(Kürsüye çıkarak)** Arkadaşlar! Şimdi hepiniz adına kürsüye eski şairlerimizden ve ediplerimizden ve ozanlarımızdan velhasıl şiir yazanlarımızdan, ince sesli, hassas yürekli değerli ve kıymetli mebbus adayımız Müstecip Hassasyürek'in seslenmesini rica ediyorum. **(Alkış olur. Kendisi de alkışlar)** Bravoo! Yaşa! **(Kürsünün hemen dibine ilişir.)**

Müstecip Hassasyürek papyonunu, melonunu düzelterek ve sun'î tebessümler saçarak kürsüye çıkar.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — **(İnce bir sesle)** Sevgili vatandaşlarım! **(Bravo, yaşa sesleri)** Şimdiye kadar ezildiniz, büzüldünüz.. iki duvara dizildiniz. **(Bravo, yaşa.. Öksürür)**

YAŞLI ADAM — Su verin mebbus beye!

Arkada bir raf üzerinde dizili naylon sürahiler vardır. Şakşakçı ellerini oğuşturarak, gelen sürahiyi kaptığı gibi bardağa boşaltır. Bardağı alıp Müstecip Hassasyürek'in ağzına götürmek ister.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — **(Aciz bir sesle)** Teşekkür ederim. Ben içerim. Siz zahmet etmeyin. **(Suyu içer)** Ne diyordum? Ha.. **(Sesine yapmacıklık vererek)** Dizildiniz. Nasıl dizildiniz bakalım? **(Hülyalı)** Tıpkı sıcak bir yaz gününün serin bir akşamında tek odalı bir evin üstündeki bütün yaz sıcağının o yakıcı kavurucu alevini yeyip, elhamdülillah dedikten sonra, kebabiyesi çıkarak, dizilen elma hoşafları gibi dizildiniz... **(Bravo, yaşa sesleri)**

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Şu lafa bak. Şu lafa. Yazılacak laf değildir de nedir bu ulan?

MÜSTECİP HASSASYÜREK — **(Gururla, şişinerek kaşlarını çatar. Ve boğazını temizler)** İşte o köye biz girmesek de, gitmesek de.. o köy bizim köyümüzdür.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Yaşa mebbus bey. Ağzına sağlık. Öf ulan. Hassasyürek abicim adamı yüreğinin hassas yerinden yaralıyorsun.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Eğer bu vatanın bağrında.. bu yaz sıcaklarının kavurucu etkisi altındaki o dar yollu köyün serin akşamındaki toprak damlı evinin...

YAŞLI ADAM — Oğlum Şaban, su verin mebbus beye!

Bardağı doldururlar. Bu sefer biraz az içer.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Ne diyordum?

ORHAN ŞAKŞAKÇI — **(Atılarak)** Toprak damlı evinin diyordunuz mebbus bey.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Ha.. İşte o toprak damlı evin serin gölgesi altındaki tek odasının üstündeki toprak damda...

YAŞLI ADAM — Oğlum Şaban.

MÜSTECİP HASSASYÜREK — Yine mi su? Ama ben çok kandım. Yani doydum suya.

YAŞLI ADAM — Su verin mebbus beye!

Su gelir. Bardağı Orhan Şakşakçı doldurur.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — İç mebbus bey iç. Su rahmettir. Ferahlarsın. Dilin çözülür. İçin genişler.

Suyu bu defa daha zor, ıkına ıkına içer.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — **(Kürsüye uzanarak)** Arkadaşlar! Hepiniz adına mebbus beyden iki şarkı istiyoruz. Ne de olsa eski şarkıcıdır. Hem dili daha da çözülür. Ne yaman ses vardır onda bilseniz. **(Alkış)**

MÜSTECİP HASSASYÜREK — İltifatınıza teşekkürler. Ne söyliyeyim bilmem ki... Hah.. **(Durur. Papyonunu düzeltip yılışarak boğazını yağlar. İki defa parmağıyla mikrofona vurur. Sonra şarkıya başlar.)** Pirelli Pirelli. Sağlam lastik Pirelli... **(Bravo, yaşa sesleri)** Pırıl pırıl bembeyaz. İlk günkü gibi. Mintaks. Çamaşırda Mintaks. Bulaşıkta Mintaks. Bembeyaz yapar. İlk günkü gibi. **(Alkış)**

YAŞLI ADAM — Mebbus bey. Bu melmeketin dertlerine nasıl, neyle çare bulacan sen? Anlat hele...

MÜSTECİP HASSASYÜREK — **(Gururlu ve kendinden emin bir tavırla gülümseyerek kalemi gösterir)** Bununla. **(Havada kırık çizgiler çizer)** Ve böyle. Yani dertler üstüne dizi dizi şiirler yazarak. **(Birden kızar)** Ama bazı şairler varki... O sıcak güneş altındaki serin akşamın dar sokaklarının toprak damlı evinin... **(elini kolunu sallayıp bütün yüzünü ekşiterek ağzını açar kapar)**

YAŞLI ADAM — Su verin mebbus beye! Oğlum Şaban yetiştir.

Sesi duyunca eli havada, ağzı açık kalır. Gözlerini korkuyla yana devirir ve yutkunur.

VIII.

Alkış ve yaşa sesleri.

NACİ BAŞTACI — **(Bir miktar para uzatarak)** Bunları al.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Vatan millet sağolsun, mebbus bey.

NACİ BAŞTACI — **(Cebinden bir şişe çıkarıp ürkek ürkek etrafı süzerek.)** Ha... Al bunu da. Halis Amerikan fiskisi. İç ki doyum olmaz.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — **(Yavşak bir tavırla.)** Niye zahmet ettiniz mebbus bey. Sağol. Eksik olma. **(Viski şişesini koynuna koyarak koşar.)** Arkadaşlar, size işte şimdi asıl mebbusumuzu tanıtıyorum. Manifaturacızadelerden değerli, kıymetli, sevgili, muhabbetli **(düşünür)** efendim... izzetli, devletli, şevketli, ondan sonra cığıma efendime söyleyeyim muhterem, bilhassa muhterem mebbus adayımız Naci Baştacı'nı davet ediyorum kürsüye.

Alkışlar arasında göbeğini sıvazlaya sıvazlaya gelir Naci Bastacı.

Orhan Şakşakçı koynundaki şişenin kalabalıktan birinin dikkatini çekme-

sinden endişelidir. Gider önce rafa koyar. Sonra vazgeçer. Çaresizlikle bakınırken aklına sürahi gelir. Yoklar. Biri boştur. İçine boşaltır ve şişeyi atar. Dahiyane keşfinden memnun yerine döner.

NACİ BAŞTACI — Sevgili vatandaşlarım. **(Yaşa)** Benden önce burda konuşan adayların hiç birisine inanmayın. Onlar palavrası bol birer yalancıydı.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Bravo! Doğru söylüyor mebbus bey.

NACİ BAŞTACI — Vatandaşlarım! Çeşmelerinizden su akmıyor. Değil mi? Niye akmıyor? Ben mebbus olmadığımdan. İneklerinizin sütü çekildi yaylalarda. Niye çekildi bakalım? Ben mebbus olmadığımdan. Bu yaz çok kuraklık yaptı. Tarlalar kurudu. Verim az oldu. Niye az oldu? Ben mebbus olmadığımdan.

YAŞLI ADAM — Oğlum Şaban. Su verin mebbus beye.

Şaban gider. Sürahiden bardağa boşaltırken duralar.

ŞABAN — **(Suyu koklayarak, kendi kendine.)** Şu gâvur oğlu gâvur naylonun yediği naneye bak. Ne hale getirmiş suyu. Hazâ Cafer babamızın abdest suyu. Çeşmeden değil de leğenden dolduruldu sankim mübarek. **(Suyu doldurup kürsüye bırakır.)**

NACİ BAŞTACI — **(Bardağı bir hamlede diker. Ama yüzünün rengi değişir.)** Nerde kalmıştık? Evet. Ahırda eşşekler niye ai ai anırır? Çayırda öküzler bös bös böğürür? Bu Naci Baştacı kulunuz mebbus değildir de ondan.

YAŞLI ADAM — Su verin mebbus beye.

NACİ BAŞTACI — **(İkinci bardağı tekleyerek içer.)** İşte vatandaşlarım! Derdim çoktur. Hangisini nakledeyim size.

YAŞLI ADAM — Şu melmeket... Şu melmeketle şu melmeketin derdine nasıl çare bulacan mebbus bey?

NACİ BAŞTACI — **(Hafif sendeleyerek.)** Dert? Dert mi? Hah ha... Toptan mı veriyorlar onu perakende mi? Kaçaymış metresi? Benim herşeye gücüm yeter. Herşeye.

YAŞLI ADAM — Oğlum Şaban, su ver mebbus beye!

NACİ BAŞTACI — **(Bu bardağı çok zor içer. Artık büsbütün sendelemeye başlamıştır.)** Adamışım ben kendimi vatan millet yoluna, vatan sağolsun. Para mühim değil mühim olan aşkımız.

ORHAN ŞAKŞAKÇI — Hey anam hey! Mebbusa bak mebbusa. Dertleri anlatırken kendinden geçti. Vatan millet yoluna konuşurken mest oluyor adam. Sanırsınız ki sarhoştur bu. Vay be!

NACİ BAŞTACI — **(Gözleri kapanır Nerdeyse sızacaktır.)** Vatan millet Sakarya. Para pul mühim değil.

Birden bir alkış kopar. Tezahüratlar başlar. Naci Baştacı omuzlarda, kalabalık çıkar.

IX.

Sahnenin sol kenarında seçim kabini.

Yaşlı Adam girer. Eline mührü alır. Basmadan düşünür. Sahnenin öte köşesinde Müstecip Hassasyürek belirir. Kürsüdeki vaziyetinde, sun'î romantik bir görünüştedir. Yaşlı adam dudak büker. Tekrar elindeki pusulaya bakar. Sahnenin öte köşesinde Eskiboksör Sadettin boks eldivenleriyle belirir. Tekrar dudak bükerek pusulaya bakar. Naci Baştacı sarhoş haliyle görünür. Düşünür. Mahzun ve üzgün mührü de pusulayı da bırakıp çıkar.

I. ve II. vatandaşlar da sırayla girer çıkarlar. Sahnenin bir köşesinde dimdik duran Murat Bey aydınlanır. Önce I. vatandaş sonra II. vatandaş mührü ve pusulaları bırakıp çıkarak Murat Bey'in yanına gelir, ikisi iki yanından sarılır.

PERDE İNER

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

Millet Düşmanlarının

İHANET PLANLARI

(Belgeler)

2. BASKISI ÇIKIYOR

İSTEME ADRESİ: OTAĞ YAYINEVİ

Hilâltahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10

Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

İLİM, KÜLTÜR VE SANAT DİLİ

gerçek

GÖSTERİLEN ISRARLI İSTEK VE BÜYÜK ALAKA ÜZERİNE

1. VE 2. SAYILARININ

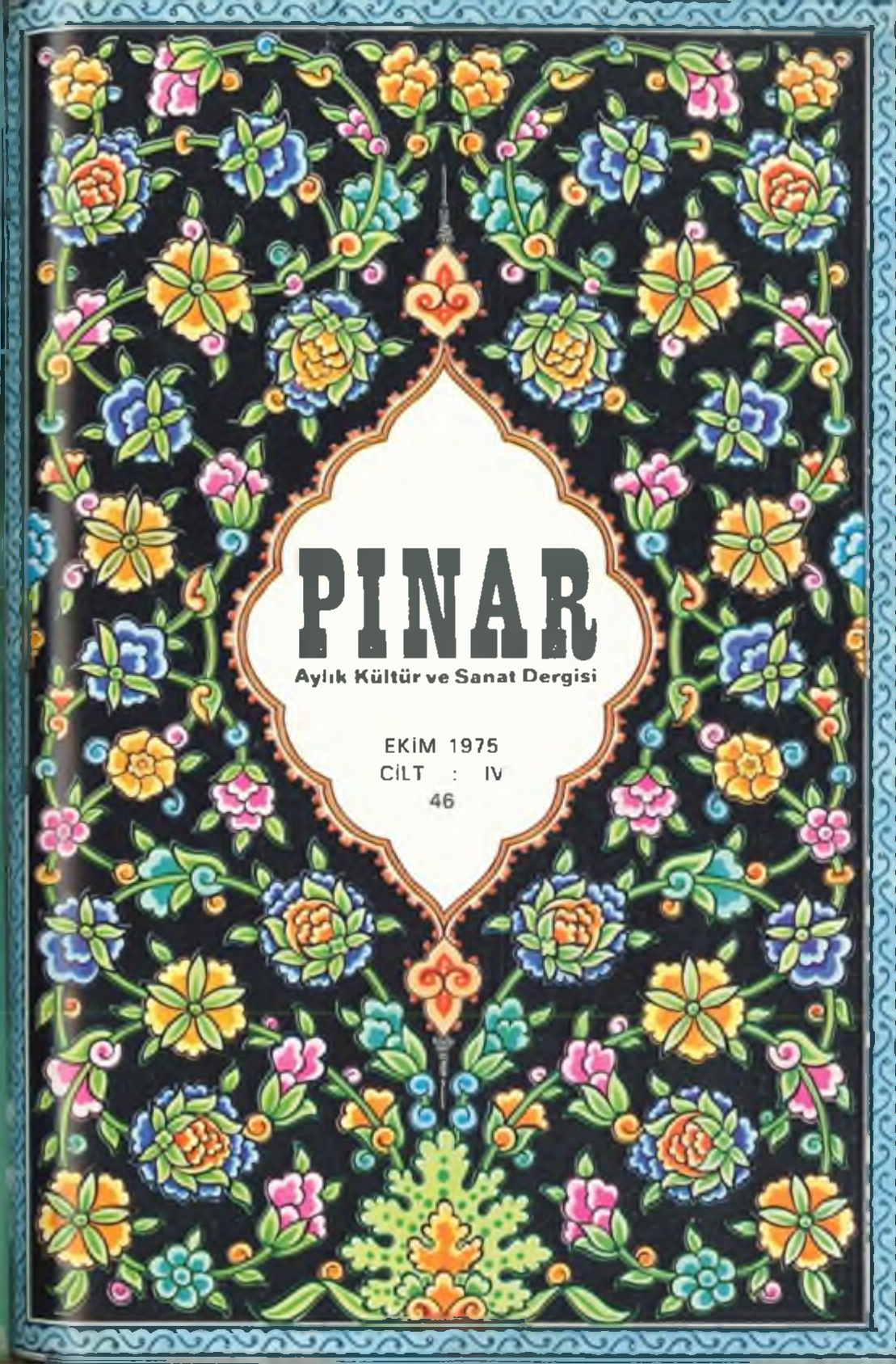
3. BASKISI ÇIKTI!

3. VE 4. SAYILARININ

2. BASKISI ÇIKIYOR

Genel Dağıtım: Hilâltahmer Cad. No: 4/2 Cağaloğlu — İST.

Film ve baskı: Renkler Matbaacılık 22 90 71

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
EKİM 1975
CİLT : IV
46

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim Okan

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone
Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

Ekim 1975

Cilt: IV — Sayı: 46

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Büyük Hikâye Yarışmasının Sonuçları
PINAR

2 — Milli Hikâyeciliğimiz Üzerine Düşünceler
M. Âkif AK

3 — Santa - Maria
K. Kasım KARAMÜRSEL

4 — Derecelendirmede İlk Altı Hikâye
M. Ali TAŞÇI

5 — Nerede Kaldın
Ahmet EFE

6 — Öbür Tarafta Vatan
Mesut PEKER

7 — Ne Yapsın?
Necati AYKAN

8 — Türkmen
Enver İLHAN

9 — Selim
Kasım GÖÇMENOĞLU

10 — Hikâyelerde Genel Aksamalar,
M. Âkif AK

Pınar Dergisi
Bayramınızı Tebrik Eder
Mutluluklar Diler

PINAR'DAN

BÜYÜK HİKÂYE YARIŞMASININ SONUÇLARI

Desen: Hamit YÜKSEK

Kıymetli **Pınar** okuyucusu,

Pınar'ın Büyük Hikâye Yarışmasının sonuçlandığını geçen sayıda bildirmiş, hikâyelerin inceleneceğini ve sonuçların bu sayıda açıklanacağını belirtmiştik. Jüriyi oluşturan arkadaşlarımız, geçen bir ay zarfında, hikâyeler üzerinde çok yoğun bir çalışma yaptılar. Hikâyeler teker teker okundu, ilk elemeyi aşanlar ikinci defa okundu. Ve nihayet derecelendirme için yeniden değerlendirmelere gidildi. En sonunda, bu sayımızı, geç de olsa hazırlayabilecek bir karar noktasına geldik.

Geçen sayımızda, bu yarışmanın en önemli niteliğinin ortaya konulan ödül olmadığını; hikâyeler üzerinde yapılacak tahlillerin milli sanatımız bakımından çok daha önemli bir husus durumunda bulunduğunu belirtmiştik. Ödülün ise, sadece hikâyeciliğimizin kalite kontrolü olmak bakımından değer taşıdığını ifade etmiştik. Yani ödül, maddi değeri itibariyle büyük değil, tekabül ettiği sanat eserinin kıymetli itibariyle değerliydi. Onun için biz, gelen hikâyeler arasından, bu ödülü almak için birbirleriyle yarışacak çok sayıda eser olmasını candan arzuladık. İstedik ki, birinciyi seçmekte güçlük çekelim.

Gelen hikâyeler içinde değişik yönleri itibariyle kıymet arzedenler bulunmaktaydı. Bazılarında seçilen konular son derece çarpıcı; bazılarında üslûp, gelecek için büyük değer olabilecek özellik arzetmekte; bazılarında hikâyenin kuruluşu çok yalın ve sade bir güzelliği ortaya koymakta idi. Ama, bütünü itibariyle

bariyle, değerlendirme ölçülerimizi doyuran bir eser göremedik. İstikbal için çok ümitvarız. Ümidimiz, yine yarışmaya katılan sanatkâr arkadaşlarımızın parça parça gösterdikleri sanat pırıltılarıdır. Bu pırıltılar bir eserde birleşmeye başlayınca güçlü sanatkârların kol kol sökün edeceğine yürekten inanmaktayız.

Pınar'ın büyük ödülünü verebilecek bir hikâye bulamamak bizi üzdü. Ama korunması gerektiğine inandığımız sanat prensiplerimizden vazgeçmenin, hem milli sanatımız hem de yarışmaya katılan arkadaşlarımıza kötülük olacağını düşündüğümüz için, gerçeği açık seçik ortaya koymakta da tereddüt etmedik. Büyük ödülü, bazı eksikliklerine rağmen bir hikâyeye verseydik, ayrıca bazılarını da eksiklerini nazarı dikkate almadan mansiyonlarla ödüllendirseydik, anlık sevinçler hasıl edebilirdik. Ama, arkadaşlarımızın geleceği için büyük bir kötülük yapmış, hem de milli sanatımızın prensiplerinden büyük fedakârlıklarda bulunmuş olurduk. Bunun ise, ne arkadaşlarımıza ne de sanatımıza bir yararı olurdu. Aksine, bir yandan arkadaşlarımızın seviyesini dondurur, gelişme ufuklarını daraltırdık; diğer yandan da ortaya koyacağımız ölçüyle, arkadan gelen sanatçılarımıza yanlış hedefler gösterirdik. Zannedilirdi ki, ideal olan budur. O zaman da, yarışmayı tertiplerken düşündüğümüz hedefler gerçekleşmez, şaşalı törenlerde kendi kendimizi eğlendirirdik.

Yarışmamız, **Pınar** bakımından kendisinden beklenen görevi yapmıştır. Ama, bu görevin gelecek için olumlu sonuçlar vermesi, ancak, yarışmaya katılan arkadaşlarımızın, sonucun niteliğini anlayışla kabullenmeleri ve içlerindeki cevheri işleme azimlerini bilemeleridir. **Pınar**, milli sanatımızın genç filizlenişinin bugün ne durumda olduğunu tesbit etme amacındaydı. Yani, bir durum muhakemesine imkân verecek materyali temin etme düşüncesindeydi yarışmayı tertiplemeye karar verirken... Çünkü, bulunduğu yeri tesbit, bir hedefi bulunan hareket için, son derece önemlidir. Gelinen metodla ne kadar yol alındığı, bu yolda işlenen hatalar, tekrarlanan hatalar, farkında olmadan yapılan hatalar belirtilecek, önde bulunan hedef için ne gibi metod uygulanması ve enerji sarfında nasıl bir ölçüye ulaşılması böylece tesbit edilecektir. **Pınar**, bu amacına ulaşmıştır. Bu sayımızı dikkatle okuyanlar, bir durum muhakemesinin itina ile yapıldığını, acımadan, sanatımızın istikbaldeki gelişimini engelleyecek çıkışların budandığını göreceklerdir. Bizim yaptığımızın, henüz gelişmekte olan bir fidanı boğacak kısır sürgünlere acımadan darbe vuran bahçıvanın yaptığından farklı olmadığını da anlayacaklardır.

Yukarda, yarışmamızın gerçekten görevini yapması için, yarışmaya katılan arkadaşlarımızın, **Pınar**'ın tutumunu dikkatle değerlendirmeleri ve kendilerini yeni bir güç yenilenmesi içine sokmaları gerektiğini belirtmiştik. Bu son derece önemlidir. Ödülü alamamak hiçbir arkadaşımızda ümitsizlik, kırgınlık, üzüntü doğurmamalıdır. Zaten ortaya çıkan sonuca böyle bakılırsa, bu bakışın ne o arkadaşımıza ne de milli sanatımıza hiçbir hayrı olmayacaktır. Bu anlayış, onu taşıyanı donduracak, gelişmesini engelleyecektir. Ama, ortaya çıkan durumu, bütün objektif ölçüleriyle kabul edip, kendi şahsında, **Pınar**'da yazılanlar istikametinde bir otokritiğe ve yenilenmeye giderse, inanıyoruz ki pek yakın gelecekler, pek büyük sanat sıçramalarına şahit olacaktır. Çünkü, yarışmaya katılan hikâyelerde, bir birikim göze çarpıyor. Bir liyakatin birikimi. Bu birikimi, hedefe gidişi, en rasyonel bir mecraya sokacak biçimde hareketlendirebilirsek,

evet pek yakın bir gelecekte, milli sanat hareketimizin gürül gürül bir akış kazandığını kıvançla göreceğiz.

Onun için arkadaşlarımızın, **Pınar**'ın bugüne kadar gösterdiği hassasiyete, bugün de, en az onun kadar sahip çıkmaları, kendi kendilerini, sür'atle, ortaya konan değerlendirmeler ve tahliller istikametinde kritik etmeleri ve yenilemeleri en büyük dileğimizdir. Bunun yapılacağına da inanıyoruz.

Bizi bu inanca götüren sebep de şudur: Önce biz, bizimle diyalog kurmuş insanlarla çok samimi bir inanç beraberliği içinde bulunduğumuz, aramızda tek duygunun güven olduğu kanaatindeyiz. **Pınar**'la ilişki kuranlar, onun, milli sanatımız üzerindeki hassasiyetini ve sorumluluğunu bilmiş olmalıdırlar. Bunu bilenler ise, prensipler üzerindeki hassasiyetimizin sebebini yakınen anlarlar ve prensipler yerine kendi kendilerinde inkılâplar yapmayı tercih ederler. İkinci sebep ise, yarışmaya katılanların, sadece bir ödül kazanma isteğiyle hareket etmedikleri düşüncesidir. Gerçekten, yarışmaya katılan arkadaşlarımızın belli bir maddi ödülü kazanma duygusunda olmadığını düşünmekteyiz. Zaten öyle olursa, yaptığımız iş, milli sanatımıza hizmet olmaktan çıkar, bir alış-veriş haline dönüşür. Yani böyle düşünen kişinin amacı, milli sanatımız için bir merhale kaydetme çabasında bulunmak değil; şu kadar fiyatta bir hikâye ortaya koymak olur. Bizim yaptığımız ise, «bize on bin lira değerinde bir hikâye lâzım» gibi bir siparişten farksız olur. Bu tip bir anlayış, bizim dışımızdaki çevrelerde pek çoktur, ve bol sanat tüccarı yetiştirilmektedir. Kapitalist düzenin karakterine uygun olarak, sanatın bir üretim vasıtası olup olmadığı, daha sanatın elif ba'sına başlayan kişiye telkin edilmektedir. Bu ise sanatçıyı, kötü bir hesapçılığa sevketmektedir. Halbuki, bizim bildiğimiz ve sanatımıza mihver olmasını istediğimiz prensip sanatkârın bir tüccar olmadığıdır. Bir milletin tarihi yadedilirken, onunla birlikte bir tüccar isminden bahsedildiği olmamıştır. Eğer o kişi, tüccarlık dışında bir özelliği ile toplumun gidişini etkilememişse. Ama, o toplumun tarihi ile birlikte bir de sanat tarihinden bahsedilir. Büyük isimleri, sanat tarihi içinde toplayabilen milletler büyük milletlerdir. Yani sanat, bir milletin hayatının çok önemli bir parçasıdır. Onu inşa eden kişi ise, toplumun kurulması, geleceğe aktarılması, değerlerinin estetik hüviyete bürünmesi, insana lâyık hale gelmesi gibi çok önemli bir görevin yükümlüsüdür. Çözülme devrine girdiğimizden beri, sanat kütüğümüze çok az ismin çakılması kadar, bu isimlerin bütün toplumun birleştiği isimler olmaktan uzak bulunması da düşündürücüdür. Korkarız şu yaşadığımız dönemden, milletimizin tarihine çok az isim geçecektir sanatkâr olarak. Bunun sebebi de bellidir. Hâkim zihniyet, sanatı bir kazanç kolu haline dönüştürmüştür. Sanatkârı da, bir müesseseye bağlı veya çoğu kere serbest çalışan bir işçi olarak düşünmüştür. Sanatkâr olma liyakatini içinde taşıyan kişi ise: bu inanca sürüklendikten sonra, çözülmüş, kendi aslî değerlerini yitirmiş, emperyalist yabancı kültürlerin yıllar boyu süren saldırıları ile kültürel değer ölçüleri yıpranmış, kıymet birimleri allak bullak olmuş bir toplumdan gelen talebe uygun, hatta onu aşan ölçüde sarsak eserler piyasalanmıştır. Bunların satış yapanları da olmuştur. Sanatkâr olacak kişi bakmıştır ki, seks romanları revaçta, bol alıcı buluyor; kendi düşüncesini sanata aksettirirken seksle bulamayı ihmal etmemiştir. Gerçekten de, birkaç baskı yapabilmiştir bu metodla.

Kıymetli okuyucu, değerli sanatkâr arkadaşlarımız,

Bize böyle bir düşüncenin vereceği şey yoktur. Biz, milletimizin hayat akışının içinde sınmış bir sanatı ortaya koymakla yükümlüyüz. İstikbalde yaşamanın tek çaresi budur. Ve istikbalde de yaşamaya azimliyiz.

Şurasını şimdiden belirtebiliriz ki, önümüzdeki dönemlerde **Pınar**, bugünkünden çok daha büyük ödüllü yarışmalar düzenlemek isteğindedir. Lâyıkı olacak eser, yalnız ödül almayacaktır **Pınar**'dan. Ödül belli bir maddi meblağdır ve yaşayan insanın elinden, bizim vereceğimiz cüz'i değerde bir maddi karşılığın birkaç mislisi geçmektedir. Geçecektir. Yani bizim ödülümüz hiçbir işe sermaye olmaz. Bizim ödülümüzün manevi değeri, ona sahip olacak arkadaşımızın sanat yolunda yükselmesine vesile olursa, en faydalı işi yapmış olacaktır. Temennimiz, önümüzdeki dönemlerde büyük ödüllere lâyık eserlerin ortaya konmasıdır.

Pınar'ın büyük ödülünü alacak bir hikâye bulunmamasına rağmen, gelen hikâyeler arasında, diğerlerinden ayrılan vasıfta eserler bulunmaktaydı. Ki biz onların içinden bir derecelendirme yaptık. Arkadaşlarımız bu hikâyelerin üzerinde ayrıca duracaklardır. Bunların birinci ve ikincisini bu sayımızda neşrediyoruz. Diğerlerinden de, tahlillerimizde gerekli olduğu ölçüde pasajlar almakla yetineceğiz. Mevcut hikâyeler içindeki derecelendirmemiz şöyle:

1 — Öbür Tarafta Vatan	Mesut PEKER
2 — Selim	Kasım GÖÇMENOĞLU
3 — Üç Çığlık	Turan KORKMAZ
4 — Ana Duaları Bitmez	Ramazan ATILGAN
5 — Doğuş	Adil AKKOYUNLU
6 — Hasan	Erturan ELMAS

Bu arkadaşlarımız, bizim hassasiyet gösterdiğimiz eserlerin sahipleridir. Ama, kendilerinden istediğimiz şey, kendi kendilerine, bizim gösterdiğimiz hassasiyetten daha çok hassasiyet göstermeleridir. Çalışırlarsa, milletimizin yüz akı, geleceğin büyük sanatkârı olurlar. Şüphesiz bu sözümüz yalnız bu altı kişiye değil, Yarışmaya katılanlar arasında, değişik yönleriyle ilgi gösterilmesi lüzumuna inandığımız, çalışmasını mutlak gerekli gördüğümüz daha pek çok arkadaşımız var. **Pınar**'ın bu sayısında onlardan da imkânlar nisbetinde bahsedilecektir. Bu arkadaşlarımızla **Pınar** olarak münasebetlerimizi çok daha yakından sürdürmek dileğindeyiz. Onların gelişmesine hizmet etmek bizim için şerefli bir görevdir. Kendilerine yardımcı olabilirsek, gelişmelerinde, herhangi bir etkimiz-katkımız olursa kendimizi bahtiyar hissedeceğiz. Bunun için en başta gelen görevimiz, çok sıkı bir irtibat içine girmektir. **Pınar**'a bizzat gelerek, veya posta haberleşmeleri yoluyla münasebetlerimizi sürdürür, düşünce ve dileklerimizi birbirimize aktarırsak, herhalde gelişmemizi daha hızlı bir akışa kavuşturmuş olacağız. Tabii bu bizim dileğimiz. Arkadaşlarımızın bu dileğimize müsbet cevap vermeleri ve yakın teması sürdürmelerini, yürekten arzu etmekteyiz.

Heyecanla beklenen bu sayımızın milli sanatımız için hayırlı olmasını diliyoruz.

MiLLî HiKÂYECiLiĞiMiZ ÜZERiNE DÜŞÜNCELER

M. Âkif AK

Desen: Hamit YÜKSEK

İçinde bulunduğumuz şu günlerde, Türk hikâyeciliği için sessiz, ama son derece anlamlı bir olay yaşandı; Pınar'ın «Büyük Hikâye Yarışması» sonuçlandı. Yarışmaya gönderilen ikiyüz elli küsûr hikâye, bir ekibin uzun ve yorucu çalışmalarıyla en titiz elemelerden geçirildi, tekrar tekrar üzerlerinde duruldu ve nihayet, ilk sayfalarımızda açıkladığımız sonuçlar elde edildi. Neticenin milletimiz için hayırlı olmasını diliyoruz.

At izinin it izine karıştığı, yabancılaşma havarisi, yeteneksiz, vasıfsız bir-iki sözümona sanatçının renkli reklamlarla piyasaya sürüldüğü bugünün sanat ortamında pek gösterişsiz ceryan eden bu olayın büyüklüğü şundan ileri geliyordu:

Şimdilik Pınar çevresinde şekillenen **Millî Sanat** hareketi, hikâye dalında yaman bir sınava sokmuştu kendini. İki asırdır darbelenen, horlanan, yaralanan Türk Kültürünün, yeniden dirilişinin, son bir kaç yıl içinde düşünce, politika ve sanat alanındaki belirtileri arasında, önemli bir yeri olacaktı bu yarışmanın. İnsan tahammülünün duvarlarını çatlatan sıkıntılı, çileli çalışmalar sonucu ortaya konan ve her biri yarının bir müessesesinin teme'i olacak tezlerimiz ve tesbitlerimizden birinin zorlu sınavıydı bu yarışma.

Gelen hikâyelere, bugünün piyasadaki hikâyecilik anlayışına uygun ölçülerle bakmak gibi bir yanlışlığa düşülmedi. Sonuçlar bu sebepten alışılmamış bir biçimde ve umulanlardan farklı belirdi. Eğer günün standartları ölçü kabul edilseydi, adına destan, düzülen nice hikâyeciden kat kat üstün değerler sıralanabilirdi. Ama bu kolay; kolay olduğu kadar küçültücü, körletici ve avutucu yola gidilmedi. Eğitici, geliştirici, hikâyeciliğimizde bir merhaleyi gerçekleştirecek yol tercih edildi. Son onayı, **Milli Sanat Hareketi**'nin prensipleri yaptı ve hiç bir hissî sapmanın bulaşmadığı, son derece objektif bir değerlendirme ile bu sonuçları tesbit etti.

Asıl zor ve mesuliyetli görev Pınar için bundan sonra başlıyor. Bu yarışmayı Millî Sanatımız için bir atılım noktası haline sokacak kritikler ve otokritikler yapmak. Bu yazı ile bu kritiklerlerden birini okumuş olacaksınız. Sorumluluğumuzun en ufak bir ihlali halinde, ne tarih önünde, ne de Pınar'ın pek muhterem okuyucusu önünde, ileri sürülecek herhangi bir mazeret bulunmadığını kesinlikle belirtmek istiyoruz.

Yazımızı iki bölümde toplamayı düşündük. İlk bölüm, «Büyük Hikâye Yarışması»na gönderilen hikâyelerin tamamından çıkarılan derslere dayanarak «Millî Hikâyenin ve Millî Hikâyecinin» tahliline ayrılmıştır. Bu bölüm, aynı konularda ilerde de yazılacak yazıların bir özeti niteliğindedir. İkinci bölüm ise birinci bölümün ışığında yarışmaya katılan hikâyelerden son elemeye kalanlarda göze çarpan ortak noksanlıkların sıralanmasını ihtiva ediyor.

NE KASTEDİLİYOR MİLLÎ HİKÂYE DENİNCE?

Pınar'a hergün gelen bir çok mektup arasında «nasıl hikâye yazalım? Nasıl şiir yazalım? Bize neler tavsiye edersiniz?» muhtevalı olanlar çoğunluktadır. Derin bir saygı beslediğimiz bu sorulara çeşitli sebepler dolayısıyla cevap yazamadık. Sebeplerin başta geleni şuydu: Bir defa bu kabil sorular, müşahhas cevaplar alamayacak derecede soyut kalıyor. Bu gibi soruların kesin ve açık cevabına hiç bir yerde raslanmamıştır. Ancak gönderilen hikâyeler üzerinde bir değerlendirmeye gidilebiliyor. Öte taraftan, sanat anlayışları konusundaki genel prensiplerin hatırlatmasına, kaçıncı kez tekrar olduğuna bakılmadan mecburen devam ediliyor.

Bazı kimseler, hikâyenin, yahut şiirin, bizzat kendisiyle meşgul olacakları yerde, esrarlı şifreler peşinden koşarlar. Sık sık dergilere, hikâyecilere baş vurup, «sır» sorarlar. Oysaki ne böylesine bir sır, ne de öğrenilince herkesi hikâyeci yapıverecek bir şifre mevcuttur. Hikâye bir beyin, yürek ve gönül işidir. Ve

hikâyecilik de sabır, azim ve ter isteyen zor işçiliğidir, bu işin.

Dikkatleri, hiç bir sonuç alınamayacak olan bu alandan uzaklaştırıp, başka bir alana çekmek istiyoruz. Çünkü sanatın, özellikle hikâyenin şekil yanı (imlâ, teknik, üslûptur kastedilen) hakkında söylenebilecek çok az şey vardır ve bunlar da bir hikâyecinin yetişmesi için kâfi bilgiler olamazlar. Bir k mse bu bilgilere hikâyeci olduktan sonra ihtiyaç duyar. Çoğu zaman hikâyeci olurken bunları zaten kendiliğinden öğrenmiş olur. Kısaca, şekil, her seyde olduğu gibi hikâyede de özden sonra gelir. Öz ise, eğer mevcut ise, kendine uygun şekli bulmakta güçlük çekmez. Bu bakımdan şekli muhtevadan ayırmaya hem lüzum, hem de imkân yoktur.

Çevremizin, şekil tasasıyla kupkuru kalmış, ruhsuz ve cansız kütükler tarafından kuşatıldığı, bir sanat ormanında ilerlemekte olduğumuz düşünülecek olursa, muhtevaya gösterilecek dikkatin önemi daha iyi anlaşılmış olur.

Toplum olarak bir geçiş devresinde oluşumuz; ayrıca Türkiye'nin mevcut şartlarının, faaliyet türlerimizi ve biçimlerini önemli ölçüde kısıtladığı ve sınırlandırdığı, devamlı akılda tutulmalıdır. Bugünden yarına şekil adına kalacak şeylerin hiç denecek kadar az olduğu bir gerçek iken, sabit bir şekil arama arzusu, millî sanatçının endişesi olamaz. Sosyal yapıda ve sanatta şekil, toplumun geçiş dönemi zamanlarında değil, bir medeniyeti kurmağa, dokumağa başladığı yüceliş zamanlarında göze çarpar. Meselâ Batı m marisinde ve resminde Rönesansın getirdiği üslûp ve şekiller, Rönesans hareketinden çok sonraları gerçekleşti. Osmanlı mimarisinde ve diğer sanat dallarında da üslûba, şekle (müesseselerin kuruluşu, kanunnameler vs. de sayılabilir) Fatih ile birlikte rastlıyoruz. Bilindiği gibi İslâmın ilk doğuş sıralarında da bir cami stili, minare vd. yoktu. Önce muhtevanın temelleri atılıyor. Şekil sonra geliyor. Şimdi biz, her alanda muhtevanın temellerinin atılmakta olduğu bir dönem yaşıyoruz. Bu sebepten şekil merakı ile kaybedecek vaktimiz bulunmamalıdır.

• Öyleyse Nedir Aranan Öz?

Sanatın özü ne olmalıdır. sorusu, bizi derhal bir kültür vadisine götürür. Ve bu vadide sanat, bizi bir kültür olgusu olarak karşılar. Burada, kültürlerin farklılığı nisbetinde farklı sanat anlayışlarının varlığına şahit oluruz. İlim ve tarih bizi, en küçüğünden en büyüğüne bütün sanat eserlerini, belli bir kültür ve düşünce açısından incelemeye mecbur eder. Sonra kültürler gibi sanat eserlerini de tasnife başlarız.

Görürüz ki evrensel bir kültürün varlığı gibi, evrensel bir sanat eserinin mevcudiyeti de söz konusu değil. Bir sanat ürününün dunyadaki belli bir entellektüel seviyenin üstündeki aydınların tamamınca bilinmiş ve ilgiyle karşılanmış olması, o sanat ürününün evrensel olduğu mânâsına gelmez. Ama kasıtlı bir saçmalık, kulakları tırmalayarak yine de tekrar edilip duruyor; evrensel kültür, evrensel sanat...

Kültür vadisinde, sanat eseri kosusunda, kendi adımıza yaptığımız tesbitleri şöylece sıralayabiliriz. Millî Sanat Eseri, Türk Kültürünün temel aksiyomlarına dayanan, Türk Kültürünün kalıcı değer kalıp ve nihaî hedeflerine titizlikle bağlanan yüksek düzeyde bir düşüncenin, Türk düşüncesinin eseridir. Bu konuya aşağıda yine döneceğiz. Şimdi konumuzu daha da özelleştirme yoluna gidelim.

Hikâye için muhteva söz konusu olunca, hikâyecinin ilk elde cevaplaması gerekli bir dizi soru çıkar karşımıza: Niçin yazacağım? Neleri yazacağım? Nasıl yazmalıyım? Bu sorulardaki sıra önemlidir ve her biri arasında mesafeler vardır.

Bu sorular, hikâye sanatının, günümüz şartları içinde muhteva ve hedef bakımından yeniden tesbiti gibi büyük bir konuya bağlanır. Bu konu Türkiye için aydınlığa kavuşmuştur artık. Pınar, bu aydınlıkta yol almaktadır. O sebepten günün millî sanatçısı, dünün tek kalmış, millîliği arayan sanatçısı gibi ömrünün büyük bir bölümünü, sanatın temel sorularını cevaplamak gibi işkenceli bir çabayla harcamayacaktır. Bugünün millî sanatçısı için, uzun süre Batı etkisinde yaşamak, sonra yaralı, buhranlı ve hasta bir biçimde kendi toplumuna dönmek gibi bir talihsizliği yaşamak da bahis konusu olamaz. Çünkü günümüzün sanatçısı, hikâyecisi, neyin, niçin yazılacağı problemini çözülmüş bulacaktır. Aşağıda söyleyeceklerimiz ile bu iki yanlı soruya cevaplar aramaya çalışacağız.

• Hikâye Olayı ve Hikâyeci :

Bir fert olarak hikâyecinin, kendine mahsus özellikleri, yetenekleri bulunabilir. Nitekim aynı muhtevada, fakat sayısız çeşitte konu ve anlatım farklılığına sahip hikâyelerin varlığı bu gerçeği delillendirir. Duyuş ve sezgi gücü, hayal kudreti, zihnî kapasite kişi kişi değişiyor. Bunlar bilinen şeyler. Bu farklılıkların her çeşit insan ürününe yansıması gibi sanatta da belirmesi normal. Fakat hikâyecinin, hatta soyut olarak insanın ferdî kabiliyet ve meziyetlerini, muhitinden ayrı düşünmek mümkün olmuyor. Ferdi, sosyal muhitten nazarî olarak bile soyutlayamıyoruz. Ve hemen ilmin gereği olarak ferdî varlığı, onu kuşatan dış varlıklarla birlikte düşünmeye başlıyoruz. Yoksa, Mimar Koca Sinan büyük bir sanatçı olacağını önceden biliyordu da, bunun için Ağırnas Köyü'nden kalkarak İstanbul'a geldi... gibi yanlışlıklara düşmek kaçınılmaz olur.

Bir sanatçı elbetteki yalnız sosyal iticilerin etkisiyle doğmaz. Onun doğuşunda, sosyal varlıktan ayrı bazı etkenler olduğu gibi, iradi tercihleri de vardır şüphesiz. Fakat hiç bir insanın bu dünyaya mimar, ressam ve hikâyeci olarak gelmediği de gerçek. İnsanın dış yapısını, büyük ölçüde dış şartlar şekillendirir. Bu dış şartların, insanın iç hayatının şekilenmesine etkisi olduğundan da şüphe edilemez. Ancak bu etkilerin insanda belirme şekilleri bazı farklarla değişik olabilir. Toplumda tipler böyle doğar.

Teorik olarak insan, iç dünyasında (duygu, inanç, düşünce) hür ve bağımsızdır. Ama bu bağımsızlık sadece sembolik olarak var olabiliyor. Zira atmosferi, sahip bulunduğu imkânlar, özetle dış dünyası, insanın duygu, düşünüş ve inancını geniş bir abluka altına alıyor, sınırlayıp, şartlandırıyor.

Bütün bu sebepler dolayısıyladır ki gerçekten büyük hiç bir sanatçı, kendini gökten indirilmiş bir lütuf saymamış, başarılarını şahsî meziyet ve kabiliyetlerine bağlamak gibi bir küçüklüğe düşmemiştir. Hikâyeci bilmelidir şunu; bilmekten öte kendi gerçeğinin yanıbaşında devamlı hatırda tutmalı, muhafaza etmelidir: Tarihtekileri ve diğer sanat alanlarındakileri bir kenara bırakalım; bugünün hikâyecisi olarak bilinen kişileri, acaba bu toplumun hikâye yazabilecek kabiliyette olanlarının, kaçta kaçını teşkil eder? Bir rakam vermek gülünç elbette. Öyleyse hikâyeci kendisini top-

lumun üstünde bir kabiliyet ve yücelikte görmeyecektir. Hülasa, ferdî kabiliyetin, hikâyecinin doğuşundaki tesirini inkâr etmemek gerekirken, hikâyeci oluşta ilk hareket noktası kabul etmek gibi bir hataya da düşmemek gerekir. Hele hikâyecinin kendisinin böyle bir şeye inanmaya başlaması, onun gelişmesinde en büyük ve öldürücü iç engeldir. Ferdî kabiliyet mutlaka beraberinde sınırsız bir diğergâmlığı ve sonsuz bir tavazuu yaşatmalıdır.

Çünkü, her fert mutlaka bir toplumun üyesi olarak var olabilir. Topluma üye olmak, dernek üyeliklerine benzemiyor. Yani fert, toplumunu kendi iradesiyle seçmek hakkına sahip değil. (Toplu ihtidalar, köklü inkılâplar hariç) Bazen fert, toplumunu inkârın son noktasında bile, kendi toplumundan izler taşıyabiliyor.

Fakat bir toplumun azası oluşunu, fertler kendi iradeleriyle ve akıllarıyla pekiştirebilir, şuur haline getirebilirler. (Toplumda aydın kesimin teşekkülünü bu olay açıklar.) Bunun için hikâyeci, toplum kültürünü ve düşüncesini kavrama çalışmaları yapar; millî kültürü ve millî düşünceyi özümleme çalışmaları... Eğer günün devleti millî bir eğitim politikası izliyorsa, eğitim messeseleri fertlere bu şuuru verebilir. Ama ülkemizde olduğu şekliyle eğitim hedefsiz, metodsuz, karmakarışık bir durum gösteriyorsa, aynı görevi yapmak, fertlere düşer ve onlar da çalışmalarını bir sonuca ulaştırabilmek için organize olmak zorunda kalırlar.

Böylece hikâyeci bir kültür çevresiyle kuşatır kendini. Etrafındakilerle yoğun bir alışverişe girerek, şahsiyet kazanır.

Demek ki hikâyeci, dağarcığını daha çok, toplumundan ve kültür çevresinden aldıklarıyla dolduruyor. Sonra kendi iç potansiyelini hareketle geçiriyor ve formüle edilemez bu sentezden hikâye dediğimiz (daha doğrusu sanat eseri dediğimiz) olay meydana geliyor. Böylece eser, onu ortaya koyanın olduğu kadar, sahibinin bağlandığı toplumun ve değerlerinin de malı oluyor.

Sanatçının bir insan olarak toplumundan ve çevresinden etkilenişlerini bir başka açıdan, daha somut olarak ele alırsak şöyle deriz:

Her insan, hayatı, kâinatı ve olaylarını yorumlamada bir bakış açısına sahip olur. Biz buna dünya görüşü adını veriyoruz. Her insan gibi sanatçı da dış âlemi, bu dünya görüşüyle tanır.

Dünya görüşünün insandan insana değişemeyeceğini ayrıca açıklamaya gerek yoktur her halde. Yeryüzünde sayıları pek mahdut bir kaç dünya görüşü bulunuyor.

Ayrıca bir dünya görüşü içinde değişik toplumların, özellikleri, karakterleri birbirlerinden ayrı toplumların varlığını kabul gerekir. İslâm dünya görüşü içinde, Türk, Arap, İran toplumları gibi. İşte burada karşımıza çıkan farklılıkları Toplum Kültür Sistemleri terimiyle ifade ediyoruz. Öyleyse hikâyeci bir dünya görüşünden başka bir kültür sistemine de bağlı bulunacaktır. Sanat eseri, sözü edilen kültür sisteminin bir ürünü olarak çıkar karşımıza. Türk Kültür Sisteminin harikası Süleymaniye, meselâ... Fakat bütün bu konuların bağlı bulunduğu bir başka konu var önümüzde.

Hikâye bir düşünce ürünü olduğuna göre, hikâyeci, dünya görüşünü ve kültür sistemini akıl ve düşünce plânında kavramak, özümlemek zorundadır. Bu sebepten ilk önce bir düşünce metoduna sahip olmak zorundadır. Hayatı ve olaylarını ancak bu düşünce sistemine sahip olduktan sonra yorumlayabilir, açıklayabilir. Aksi halde eserinin birbirini tutma-

yan sayısız hatayı bünyesinde bulundurması kaçınılmaz olur.

• Hikâyeci ve Düşünce Sistemi:

Belli bir düşünce sisteminin prensiplerini, aksiyomlarını kavramak ve özümlemek... Bu hükmümüzle konuyu elle tutulur hale getirdik sanıyoruz. Nedir bu düşünce sistemi?

Türk hikâyecisi için bu düşünce sistemi, Türk düşüncesi olacaktır. O halde Türk hikâyecisi, Türk düşüncesinin prensip ve aksiyomlarına bağlanmak zorundadır.

(Pınar'ın «Büyük Hikâye Yarışması»nda ödül vereceği eserde aradığı ilk özellik buydu.)

Konuyu çok yalın bir ifadeyle toplamaya çalışalım: Hikâyeci, hayata ve olaylara, Türk insanı, Türk toplumu nasıl bakıyorsa öyle bakacaktır. Şimdi böyle bir bakışın billurlaşmış bir tarzda varlığı konusuna geçelim.

Toplumumuzun son bir-iki asırlık istisnasıyla geçmişinde, ilmin, sanatın, politikanın özü olmuş bir düşünce sistemi mevcuttu. Fakat yabancı kültürlerin insafsız saldırıları, bu düşünce sisteminin, sosyal hayatın, ilmin ve sanatın dinamizmindeki rolünü yitirmesine yol açtı. Türk toplumu ve aydını bir kaç nesildir geçmişinden yıkıntılar devralıyor. Aç beyinler, boş zihinler ve kurak yürekler ise bu yıkıntılar arasında kol gezmekte olan yabancı düşünce sistemlerine yapışıyor.

Türk toplumunun kurtuluş ve yücelme hareketini başlatacak, yönetecek, ilim, politika ve sanat alanlarında köklü değişiklikler getirecek milliyetçi bir düşünce sisteminin doğması için 1970'lere kadar beklemek icap etti.

Bu zaman zarfında, ortada mevcut en aşırı derecedeki milliyetçiliğe yönelik düşünce sistemleri (sistem değil, reaksiyon halinde cereyanlar desek daha doğru) bile, savunucularına olan sonsuz saygımıza rağmen ifade edelim ki Batı'nın şiddetli etkisindeydi. Toplumculuğun da, muhafazakârlığın da Batıcasıydı. Batı tipinde olanıydı ülkemizdekiler.

Eğer Pınar, artık görevlerini tamamlayarak geride kalmış bu cereyanları aşan büyük bir düşünce sisteminin meyvesi olmamış olsaydı, yarışmaya gelen eserler arasında çok rahatlıkla bir dereceleme yapar ve ödülünü verirdi. Fakat bu takdirde tarih ve millet önündeki sorumluluğu ölçülmez büyüklükte olurdu.

• Ve Sanatçının Günümüzdeki Görevi :

Bu görevi her devirde, sanatçının mensubu olduğu toplumun, içinde bulunduğu sosyal-kültürel-ekonomik durum tayin eder. Selimiye, yüceliş devri Türk sanatçısının eseridir. Safahat, Türk toplumunun eşi görülmemiş felaketlerle çevrildiği bir dönemde yaşamış, Türk şairinin eseridir. Sanat, zamanı aşar denecek. Evet sanat, zamanı aşabilir, fakat kendi zamanını bütün zamanlara taşıyarak yapar bunu. Çünkü değişmez ve ebedî olanı yaratmak yalnızca Allah'a mahsustur.

O halde günümüz hikâyecisinin görevi nedir sorusu bu açıklamayla beraber cevabına da kavuşmuş oluyor. Biz özetleyelim yine de.

• Geçiş Dönemindeyiz:

Sanatçı, geçiş döneminin gerektirdiği bir biçimde uygular görevini. Adı üstünde, geçiş döneminin... Sosyal yapı, toplum kurumları oturmuş değil, temelden mahrum. Uzun vadeli hesaplar, tahminler yapılamaz geçiş dönemlerinde. Zemin kaygandır çünkü. Toplumun bütün ünitele-

ri, karmakarışık bir değişim ve oluşum içindedir. Bu bakımdan yapılan teşebbüslerin bir çoğunda tahmin edilemez değişimler ve özellikle gecicilik kaydı hesaba katılır. Henüz beylik devrinde iken, Osmanlı mimarından bir Süleymaniye yapması beklenemezdi. Ve gelmeseydi bir Ali Kuşçu bir Fuzûli, İstanbul'a; dayamasalardı sırtlarını cihanküşâ devlete, belki de şimdiki bildiğimiz gibi bilmeyecektik onları.

Şudur demek istediğimiz: Bir geçiş dönemindeyiz. Ülkemizdeki mevcut servet, insan ve kültür birikimini kendi hesaplarına kullanmak, değiştirmek, böylece bizi yok etmek isteyen düşmanlar vardır. Evet düşmanlar vardır. Düşman politika vardır, düşman sanat vardır. İçimizde elbette, dışarda değil. Belki dışardan güdümlü. Bu yok etme savaşına karşı bir kurtuluş savaşı verilmektedir. Sadece sanatçının değil, her insanımızın görevi ne olabilir bu ortamda; bunu artık bilmemek için düşünme nimetinden mahrum olmak lâzım, biraz da inanma nimetinden. Herkes bu savaşta inancına ve düşüncesine uygun yeri alacaktır. Ve en ön safta da sanatçılar...

Hikâyeci, toplumun acılarına, sıkıntılarına kayıtsız kalamaz. Hatta herkesten çok hisseder onları; her an tenine dokunan bir ateş, yüreğini dağlayan bir kor, beynini kavuran bir alev halinde. Ve onun ilhamları feryatlar arasından yükselerek ulaşır kendine, göz yaşlarından süzülerek... Sonra da hikâyeci, sanatçı en ön saflarda adar kendini toplumuna; sanatını adar. Bir kurban yapıp, takdim eder milletine bütün varlığını. Sanatçı, kendini doyuracak ebedî zevki bunda bulur ancak. Başka şeylerle doymaz o. Şan, şöhret tiksindirir gerçek sanatçıyı; iltifat zevklendirmez; sıkıntı verir, utandırır. Kendi adına bir hesabı olamaz sanatçının, sanatı yönünden... Kurban bizzat bir karşılıktır, karşılık bekleyemez. Kurban karşılık beklerse meseleye ticaret el atmış olur, sanatçı tüccara dönüşür.

Öyleyse şudur sanatçının günümüzde görevi: Tek kelime; kurtarıcılık... Ancak gerekirse tabiri; Türk insanına ve Türk Toplumuna kurtuluşun, yücelmenin yollarını göstermek, sanatıyla toplumuna hizmet etmek, Hak rızası idealinin, toplum sevgisinin zerre miktarına sahip olan kimse, milletinin sayılmaz felaketler içinde çırpındığı şu zamanda, başkaca bir hedefe yönelmekten irkilir.

Bütün bu açıklamalarımızı toparlayacak tarifimizin bir bölümünü, yazımızın ilk sayfalarında okumuştunuz. Şu ilâveleri yapıyoruz: Türk Sanatçısı, önce kendi insanının, sonra tüm insanlığın kurtuluşu için çalışacaktır. Zaten bu iki çalışma arasında özdeşlik vardır. Toplumunun ve kültürünün kaybolmaya yüz tutmuş insan tipini tekrar yaşatmaya uğraşacaktır. Buhranlı hayattan, ideal hayatımıza, hastalıklı tipten, ideal insan tipimize bir özlem, bir arzu halinde yüselecek, topluma kurtuluşun ve yücelmenin yollarını açacaktır. Günümüz şartlarının gerektirdiği biçimde; kabuğa değil, daha çok muhtevaya önem verecektir. Şekil endişesiyle vakit kaybetmeyecektir. Şimdi toplu bir tarif halinde tekrarlayabiliriz millî sanat eserinden ne kastedildiğini. Pınar bugün de, yarın da bu ölçüye uyan eserlere ödül verebilir.

Millî Sanat eseri, Türk insan ve toplumunu anlatan, Türk insanına yücelme, Türk toplumuna gelişme yolları gösteren ve Türk kültürünün kalıcı değer, kalıp ve nihaî hedeflerine titizlikle bağlanan, yüksek düzeyde Türk düşüncesinin eseridir.

Desen: Hamit YÜKSEK

SANTA - MARİA

K. ASIM KARAMÜRSEL

Hırçın denizle boğuşan sen değildin dostluk için
sen değildin yepyeni ufuklara umut götüren
martı çığlıkları ve fırtına ıslıkları arasında
kıpırdanan palmiye dallarına uygarlık sunan
ve timsahların bulanık sudaki fokurtularından
apartmanların delik deşik ettiği
dupduru gökleri kurtaran
vahşi savaşın enkazından
yaraları sarmaya giden

sen değildin
sen değildin Santa - Maria!

Kemik veremine tutulmuş bir hastanın
eklemlerindeki sızıyı taşıdın denizaşırı
bilsinler diye uygarlığını...
Varsın bilmesinlerdi
kızılderililer
ve karaderililer
katranlara eş uygarlığını
ve onun belgesi
kölesi olduğun silâhlarını ve afyonunu...

Günahların zirvesine tak kurdun
ve kurban ettin en taze çocukları
kusmuk kusmuk tüm kıtaya taşıyıp
rezil duygularını bir hamlede
güçsüz forsaların kürek darbeleriyle
ve tepeleme kin yüküyle
yırttığın deniz gibi
karanlıklardan
karanlık taşıyarak karanlık sahillere
vebal oldun
Santa - Maria!

Uçmuyorsa bir güvercin o ülkelerden
yiyemiyorsa ve de olamıyorsa bir karaderili beyazlardaki gibi
konuşturulmuyorsa bir Müslüman oralarda ve dünyada
ve muhtaçsa insanlığa ve uygarlığa ve İslâm'a o kıta ve öbür kıtalar
uygarlığından
susturulmuşsa ve susturulursa binlerce insan haklı da olsa
demokrasinden
ve hesabı sorulacaksa geçmişin geleceğin
senden
hazır ol
ey insanlığın yüz karası
ey uygarlığın ruh sarası
Santa - Maria!..

Yarışmanın Değerlendirmesi

Derecelendirmede İlk Altı Hikâye

M. Ali TAŞÇI

Desen: Faruk CİMOK

Bu yazımızda, gelen hikâyeler arasında ilk altı dereceye girenlerin umumi tahlilini yapacağız. Tahlilimiz, hem ilk altı sıralamasına seçilen hikâyecilerimizin, hem de bütün yarışmaya katılan hikâyecilerin hizmetlerine sunulmuştur. İnanıyoruz ki karşılıklı sevgi ve dayanışma ile, birbirlerini yıkayan eller olarak çok mesafeler katedeceğiz. Yine inanıyoruz ki bu çalışmalarımızın meyveleri çok güzel olacak. Millî sanatın dev ustalarına ve büyük eserlerine böylece, uzun ve çileli çalışmalardan sonra kavuşacağız. Karşılıklı anlayış, tevazu ve gayretlerimizin birleşmesiyle, sanatımızda gerçeğe, güzele ve milliliğe dönüşün ıstıraplarında pıştikten sonra milletimize, kardeşliğin ve arkadaşlığın en güzel meyvelerini hediye eyleyeceğiz. Kararan bahtımızı, yeni, güçlü, büyük, millî sanatkârlarımızın Pınar'larının ak köpükleri ağartacaktır. Bunun sönmek bilmez cehdini, yarışmaya katılan bütün eserlerde gözlerimizle gördük. Müjdesini duyururuz.

Her tepenin, her yüksekliğin bir çıkışı bulunur. Her çıkış birtakım yollardan geçer. Karşılıklı gayretlerimizle bu yolların en güzeline, en kolayına, en verimlisine ve eksikleri, zorlukları, zararları en az olanına kavuşacağız. Bu, hikâyecilikte fetretin sona erişi, güzel günlerin gelişi olacak. Beraberce, akışı asırlarca devam edip, dünya edebiyatına eskimez, yıpranmaz, daima beğenilen eserler verecek sanatkârların bol bulunacağı bir seli akıtmaya başlayacağız. Bu akışın ilk kıpırdanışlarında elbette eksiklerimiz, yarım yönlerimiz, tamirini yapacağımız hatalarımız olacak. Bunların yanı sıra orijinal, üstün, güzel ve güçlü taraflarımız da bulunacak. Her kucaklaşmada, her sarılmada, her tahlilde, her karşılaşmada, her sohbette, her mektupta daha da durulaşacak, billûrlaşacağız. Za-

man ve gayretlerimiz, bize ancak, sönmeyen aydınlığı, bitmeyen enerjiyi, yepyeni düşünceleri, taptaze ümitleri ve onların beslediği ilerlememizi getirecek. Her gün yeni bir ilerleme ve her an bir adım ileri. Önümüzde, ardımızda, sağımızda solumuzda, omuz omuza, yürek yüreğe akıp gittiğimiz sanatkâr kardeşlerimiz, kalbimizi her an sevgisiyle besleyen ve bir an peşimizi bırakmayan sevgili milletimiz. İşte yeni sanatımızın yeni çağlarının yılmaz öncüleri böylesine kutlu bir büyüklüğün erleri olacaklar.

Hikayecilerimizin hikâyeleri ellerimizde. Onlar üzerinde titriyoruz. Yavrunun, sevinci de acısı da ana yüreğini nasıl eritirse; yavrunun, güzelliği de çirkinliği de ana yüreğini nasıl burkarsa, kabartırsa; yavrunun iyiliği de kötülüğü de ana yüreğini nasıl titretirse; bütün sanatkârlarımızın eserleri de bizim yüreklerimizde aynı aksisedayı yaptı. Tahlillerimizi yaparken de gönül tellerimiz yine aynen ana yürekleri gibi titredi durdu.

Sanatkârlarımıza sesleniyoruz. Kalplerimizi avuçlarımızın içine koyduk. İyi bakınız. Onlar senelerdir sizler için çarptı. Biliyoruz sizinkiler de öyle. Bu kalplere yarın yüzlerce sanatkârın kalpleri de katılacak fakat atıştaki sevgi ve anlayış dalma aynı kalacak. Böylesine karşılıklı bir tevazuun cesaretiyle tahlillerimize geçiyoruz.

İlk olarak, ilk altının bir numaralı eserini tahlil edeceğiz. İsmi: ÖBÜR TARAFTA VATAN (Türkistan dedikleri) olan eserin yazarı Mesut Peker'dir. Akşehir Sanat Enstitüsü Elektrik Öğretmenidir.

1 — Eser: ÖBÜR TARAFTA VATAN

Yazan: Mesut PEKER

Güzel bir gelecek vadeden yazar, olgun bir üslûbun tırmanışı içinde... Hikâyesini yazarken daraldığı yerlerdeki sıkıntılarının tespiti ve bunların giderilme yolları tahlil ilerledikçe birer birer ortaya konacaktır. Aslında belirteceklerimiz karşılıklı gayretle giderilmesi imkân dahilinde olan şeyler. Şimdiden samimi gayretlerinden ve kabiliyetlerinden dolayı kendisini tebrik ederiz.

a — Konu:

Yazarın altı bölüm halinde düzenlediği konu bütünlük arzetmiyor. Türkistan dramı, küçük bölümler halinde işlenilmeye çalışılırken bölümler arasındaki ilgi ve bölümlerin konu içindeki yerleri zayıf kalmış. Hatta bazı bölümler kendi aralarında parçalanmış. Aslında olaylar güzel seçilmiş. Her biri güzel bir hikâye konusu olmakla beraber, büyük bir hikâye içinde irtibatları sağlam işlenerek anlatılsaydı çok başarılı olurdu.

Konuyu bölüm bölüm incelersek:

Yazarın tezi, «Öbür Taraf» fikri, bölümlere dağınıkça serpiştirildiği için, okuyucuya konunun akışını çıtlatacak ve bu akışa hazırlayacak, bütün bölümleri de böylece birbirine bağlayacak, yazara da bölümlere girme serbestisi tanıyacak toparlayıcı bir giriş güzel olurdu. Birinci bölümde yapılan giriş hem kısa olmuş hem de anlatımı açıklığa kavuşturmamış.

İkinci bölümde konu, bölümün başlangıcından, «Gökçenoba, Altaylar'ın» diye başlayan paragrafa kadar olan kısımla bölünüyor. Sebebini ilerde izah edeceğiz.

Üçüncü bölümün ilk yedi satırıyla, dördüncü bölümün «Neden sonra iman kıpırdadı.» diye başlayıp sonuna kadar devam eden kısmı, konuya fazladan ilâve olmuş durumda. Bunları da ilerde açıklayacağız.

Dördüncü bölümde, Somay'la Kayhan'ın evlenmesinde dini izahlara girilmiş fakat temel prensipler zorlanmıştır. Bu konulara girince prensiplere sadakat esas olmalıdır.

Diğer iki bölümde normal bütünlüğe yaklaşılmış.

b — Üslûp:

Başarı vadediyor. Ancak diğer maddelerde belirteceğimiz kesinti ve takıntılardan dolayı tam şekline kavuşamamış. Misalle açıklarsak: Güzel vitrin yapılmış ama kullanılan malzemelerin bazıları kalitesiz. Sergilenen kumaşlar kaliteli imal edilmiş ama dağınık ve üst üste yığılmış. İlk bakışta kıymetli bir manzarayı fakat disiplini az, düzensiz bir manzarayı gözler önüne seriyor. Bu sahada fazla zorluk çekmeyeceği de belli. Yalnız yer yer Dede Korkut tipine kaçan üslûp denemeleri başarılı olmamış. Üzerinde çalışılması gerek. Kafiye zorlamaları anlamı zorlamış.

c — Anlatım.

Anlatım, birçok yerde kırıklık ve kesikliklerle parçalanıyor. Bu, daha ziyade konu-

nun özü olan vatan sevgisinin ve hasretinin, gerektiği ağırlıkta anlatılamayışından doğuyor. Bilhassa vatan sevgisinin en güzel ifade alanı vatan hasreti çok duygulu; çok içli anlatılmalıydı.

Bazı olaylarda diyalogların zayıflığı yazarı paragraflara yöneltmiş. Yalnız bu durumlarda yapılması gereken canlı ve hisli tasvirler de yetersiz, hatta yok denecek kadar az olduğundan konu yazarı ve okuyucuyu sıkıntıya götürüyor.

Bazı dikkatsiz kurulmuş cümleler anlatıma pürüz getiriyor. «Tekin'e vatan lâzım imiş ne gam! Mazluma da derece lâzımdı.», «Huzura dokunsa bile göremeyecekti artık. Sevinç acının arkasındaydı. Sevinci tutmak için acı da kucaklanır mı ya?», «Neden sonra bir akşam idi.», «Bereket acı gerçeği tez anladı Yusuf.», «Ama niçin bedbaht değildi Yarabbi?», «Öyleyse ey insan yürü. Hakikatin üstüne üstüne. O senin üstüne yürümeden.», «Gökçenoba'lı bölümde: «Düğün dense yeridir.», «Sonunda kırdılar. Kırdılar da iyi mi ettiler sanki?», «Yaşasın namus kahramanları!», «Bedenim ayakta ya hakikatim gölgeme kapandı.», «Neden sonra bir tarih idi. Aman ne tarih idi Yarabbi! Zamanın oğlu vardı. Babası ne derse desin millet ona ümit dedi.», «Türk komşularımız da çandan yardıma koştular.», «İlâhi... İnsan ne kadar büyük. Yükü ne kadar ağır? Dalı ne kadar yüksek? Ya ordan bir düşerse?» gibi örnek olarak alınanları yerlerinde incelenirse değinilmek istenen nokta daha iyi anlaşılır.

Yazar, zaman zaman anlatım tipini bozuyor. Normal anlatım seyri, bazen direkt kahramana hitapla bazen de okuyucuya hitapla parazitleniyor. Kahramana hitabına misal:

«Gün o gündür ki, dostun hası bulunur. Bilmez misin Tekin, hasın azı bulunur.»

Okuyucuya hitabına misal: «Sonunda o da öğrendi bunu. Öğrendi de iyice huzuru kaçtı.», «Buralarda daha fazla kalamazdı artık. Çünkü sebep kalmamıştı.», «Sevinci tutmak için sızı da kucaklanır mı ya?», «Hâlâ anlamadınız mı? Şehitliğe talipti Tekin.», «Ama insan tabiatı zoru hemen kabullenemiyor ki.», «Milli gururlarına tam bir darbe inmişti.», «Kırdılar da iyi mi ettiler sanki? Oğullarını kapı ardında ölü buldular.»

Her iki tarzdaki hitap, ancak üslûp ona müsaitse ve anlatım da ona göre geliştirilmişse kullanılır ve tabii olur. Aksi halde çığ bir görüntü verebilir.

Birinci bölümde Tekin'in vatandan çıkmak mecburiyetinde kalması, başka ülkelerde karşılaştığı zorluklar ve ilgisizlikler kuru bir iki hüküm cümlesiyle özetlenivердiği için bölümün diğer yerlerinin tesiri azalıyor. Halbuki ilk iki merhale müşahhas hale getirilseydi, anlatımda ayrılık sahnesi ve daha sonraki yılların çileleri tasvir ve tespit edilseydi daha da başarılı olunurdu.

«Ağlıyordu Yusuf. Bu ne türlü sevmekti Allah'ım! Bu ilâhî destanı niçin yarım bıraktın Tanrım? Bu aşk bitmemeliydi. Baba olarak değil de bir sevgi destanının kahramanı olarak özlüyordu şimdi onu. Bir gelse, bir geliverseydi ah!.. Gerçi mümkünü yoktu bunun. Ama bir mucize... Bir mucize belki... O zaman iki denizin birleşmesi gibi bir şey olurdu bu.» paragrafında çok güzel bir duygu yakalanmış lâkin anlatım kuruluğu duyguyu mübalağaya döndermiş. Aynı kuruluk ve abartma vatan sevgisinin ağır bastırılmak istendiği yerlerde de görülmektedir.

Yukarıdaki paragrafın az ilerisinde: «...Ben onu ölüme gönderdim o gün. Vatan için ölsün diye gönderdim.»

«İki damla yaş pınarlarından yuvarlanırken hıçkırıyordu kadın.

«— Tam bu sıralardı. Böyle bir sabah sisinde gitmişti. O, bile bile gidiyordu, ben bile bile uğurluyordum. Gelseydi bu sıralar gelirdi. Gelmeyecek demek. Artık hiç gelmeyecek demek.» kısmı başarılı olmuş ama bir satır aşağısında: «— Sen istiyordun da niye gelmedi? Bu kadar istiyordun da neden gelmedi o adam Tanrım?» gibi anlatıma tehlikeli bir ifade karışmış. Birincisi bu sözle suç Komünizm'den alınıp Tanrı'ya yükleniyor. İkincisi hasret ateşiyle yandığı babasından oğlu, «adam» diye bahsediyor. Fakat bu hitaptan sonra birinci bölümün sonuna kadar olan kısım da, çok güzel, başarıyla anlatılmış durumda. Aynı şekilde üçüncü bölümün «— Ey azizler! Şükredelim...» diye başladığı yerden sonuna kadar devam eden

kısmı da başarılı anlatılmış, ancak burda da dervişin suçluluk durumu nedir, tam belirtilememiş. Halbuki vatan fikrinin karşısında bir fikir olduğu için vatan tarafı kadar bu kısım da gayet tesirli ve kuvvetli, apaçık anlatılmalı, ondan sonra vatan fikrinin üstünlüğü işlenmeliydi. Böylece okuyucu nazarında, yazarın ve yazarın sahip olduğu düşüncenin kıymeti arttığı gibi hikâye de zengin bir anlatıma kavuşurdu.

Dördüncü bölümün: «Ve bir geceydi.» diye başlayıp, «Ve sonunda bir sabah.» diye başlayan paragrafın son cümlesine kadar olan yer de güzel olmuştur. Bunlar gibi yine yer yer başarılı olmuş paragraflar bulunmaktadır.

ç — Malzemeyi tasarruf:

Yazar her şeyi yerli yerinde kullanmak mecburiyetindedir. Hatta kullandığı her kelimenin nüasnları üzerinde durmalıdır. Her fikri her yere oturtmamalı, kahramanları sırası geldikçe hakkını ve sınırını gözeterek vermelidir.

İlk girişte vatanının düşman işgaline uğraması yüzünden başka ülkelere gitmek mecburiyetinde kalan Tekin, gurbete gitti deniliyor. Gurbet, biraz hürlükle ilgilidir. Zorlukları, çileleri vardır ama her an elini kolunu sallaya sallaya dönüşü de vardır. Anadolu'da başka vilâyetlere veya dış devletlere çalışmaya gidenler için gurbete gitti denir. Hatta dış devletler için gurbet pek kabul edilmez. Alaman'a veya Hollanda'ya, Belçika'ya gitti denir. Gurbet daha ziyade, vatan toprakları üzerinde olup da ikamet edilen yerden ayrı olan yerlere denir. Burada Tekin gurbet hayatı yaşamamakta, sürgün hayatı yaşamaktadır. Diğer taraftan Tekin'in dönüşü oğlu Yusuf'a muoize olarak değerlendirttirilmiş. Mucize İslâmî terminolojide özel anlamı olan bir kelimedir ve olaydaki kavuşma kelimenin hakkını vermiş değildir.

Üçüncü bölümün başındaki yedi satırlık bildirim, bölümün tepesine indirilmiş top gülesi gibi ezip duruyor. Bu felsefi ağırlık burada israf edilmiş. Fazladan yapıştırılmak istenmiş.

Sık sık gece yarılarına kadar aç ve işsiz olan bir kızın evinde malzeme olarak yağ ve patates bulunması (Yağı ve patatesi Kayhan da getirmiş olabilir ama açıklığa kavuşturulmamış.), tezat olarak görülmektedir.

d — Yazarın mesajı ve mesajın işlenmesi:

Kompozisyonda anafikir denilen şey, hikâyede yazarın getirdiği mesaj olur. Buna yazarın yorumu da diyebiliriz. Her yazar bilsin veya bilmesin, esere böyle bir mesajın itişiyle başlar. Ancak bu bir istektir. İstemekle yapmak, hele başarılı olmak aynı şeyler değildir. Edebiyatta isim yapmış sanatkârlar bu sahada başarılı olmuş, yani okuyucuya ve insanlığa mesaj sunabilmiş insanlardır. Onları birbirinden ayıran sundukları mesaj ve getirdikleri yorumdur. Ayrıca sunabilme derecesi de onları birbirinden ayırır.

Her kovanın yapılışındaki maksat bal olduğu gibi her eserin teşekkülündeki hedef de bir düşüncenin etrafında kozalanmaktır. Önemli olan ve sanatkârın kabiliyetini de ortaya çıkaran bu işi yapabilme şekildir. Nasıl arı, sayısız çiçekten, günlerce, binbir çile içinde ine kalka topladığı malzemeyi, binbir itina ile yaptığı petekte, yine büyük titizlikler göstererek bal yapıyorsa, yani hedefi kovanın en estetik, en muntazam yerine yerleştiriyorsa sanatkâr da mesajını arı titizliğinden geri kalmayan bir titizlik ve sabırla eserlerinin en mükemmel noktalarına noktalamalı, arının gözlere bal sıralığı gibi sıralamalıdır. Yazar eserinde içgüdü mükemmeliyetine şuur ve irade üstünlüğünü de katmalıdır. Ancak bundan sonra sanatkârın şahsiyeti doğar.

Yazar, mesajını benzeri ikinci ve üçüncü dereceden veya tamamen zıt fikirlerle destekler gider. Fakat bu işleminde yapmacık olmamalıdır. Her fikre hakkını vermelidir ki esas mesajını itirazsızca ilân edebilsin. Okuyucu, «hadi canım sende» dediği vakit, yazarın yazarlıktan çıktığı andır.

Hikâyemizde mesaj, vatan sevgisinin üstünlüğüdür. Kovan misalimize göre bal, vatan sevgisi; petek de Türkistan'dır. Diğer objeler ise, çiçek tozları, süprüntüler, kovan tahtası v.b. teferruattır. Yazar, mesaj için lâzım malzemeyi seçmekte kabiliyetlidir. Yakaladığı ve bölüm bölüm sunduğu olaylar güzel olaylardır. Yalnız bunlar kovanın içine

rastgele konuvermiş, dayanıvermiş, sağı solu yumrulmuş, köşeleri kırılmış, kovan süprüntüleri bala karışmış vaziyettedir. Petekler, arıların tavana sıraladığı gibi titiz seçimden, bakımdan ve düzenlemeden geçirilememiştir. Misallendirirsek:

Birinci bölümde Tekin'in vatanına dönme sebepleri esas mesajı kuvvetlendirici unsur olmasına rağmen açıklığa kavuşturulmadığı gibi izah edilir gibi olan yerler de yazarın açık hüküm cümleleridir ki yazarı, eserde tarafgir tutuma itmektedir.

Aynı tutum, Komünizm karşısında da sürdürülmektedir. Yazar olaya direkt müdahale etmekte; tasvirlerde, kahramanın yaşantısında, olayın akışı içinde çeşitli tahlillerde vermesi gereken hükümlerini, her şeyi bir yana bırakıp söyleyivermektedir. Dedikleri doğru lâkin bir hikâye kuruluşu içinde deyiş tarzı yanlıştır. Örnekler:

«Savaş tez bitmiş fakat acısı bitmemişti. Çünkü Komünizm, insanın susturulmasına dayanan bir rejimdir. İnsanın susması ise ya dilin, ya beynin körelmesiyle mümkündür. Çinliler ikisini de hallettiler.» İkinci bölümden: «Zulmün şiddetini anlayın ki; eritme politikası gereğince... Çinliler de anlamıştı ki, gözden ırak bu köyler Büyük Türkistan'ın okulu olacaklardı.», «Kuvvet zalimdeyse mazlumun payına ölmek düşüyor ne çare!», «Sarı gâvur dediği köye yeni gelen Çinlilerden birinin oğluydu. Son derece cıvık tabiatlı, bütün asalaklar gibi yapışkandı. Yeni rejim dedikleri komünist devletin, Türk kızlarıyla evlenen Çinli erkeklere tanıdığı imkânlardan faydalanmak için Altınay'a göz koymuştu. Bu arzusunu da sömürücülerin genel karakteri icabı, en süfli yollardan açığa vuruyordu. Müslüman Türkistanlıya en ağır geleni de bu idi. Binlerce genç bu yüzden ölmüş, öldürülmüş, hapsedilmişti. İnsanlıktan nasıl çıkılır? Böyle böyle işte.», «Altınay'ın gönlü başkasındaymış, köyün bir bahadırını arzularmış, kim dinler. Hükmeden zalimse mazluma arzu etmek bile yasaktır.»

Mesajı belirginleştirmek için yapılan mukayeseler, kısa bir iki cümlede değil, geniş olaylarda ve olayların kahramanlarında, tasvirlerde, tahlillerde yapılmalıdır. Hele bu mukayese, yivden setten düşmüş ve asırlardır kullanıla kullanıla kulaklarda bayağılık kazanmış, ihtiva ettiği mânâyı tam vermeyen iki zıt kelimede vurgulanmamalıdır. Yazar hikâyemizde mukayesesini ve hükmünü «zalim» ve «mazlum» gibi yalnız başına anıldıklarında muhayyel kalan iki kelimede yapmıştır. Böylece ifade gücü zayıflamıştır.

Yazar, olaylarda anlattığını ikinci defa kendi hüküm cümleleriyle de tekrarlamamalıdır. Eserimizde, ikinci bölümün sonundan evvelki diyaloglarda, Gülnaz Kadın'ın kızının durumunu kabullenemeyişi işlenmekte. Yazar bu psikolojik yönü ayrıca diyalogu keserek belirtmiştir: «Gülnaz Kadın da biliyordu başka yol kalmadığını. Ama insan tabiatı, zoru hemen kabullenemiyor ki.»

Bazı çıkışlar mesajı bölüp yönünü değiştirebildiği gibi, bazıları da fazlalık teşkil ederek okuyucunun kafasına birtakım münakaşaları davet eder. Üçüncü bölümün başında bulunan aşağıdaki satırlar buna misal olabilir:

«Mekânda sınırsız sayıda bir demektir.
«Kudrette sınırsız ilimde bir demektir.
«Eserde sınırsız, sanatta bir demektir.
«Lezzette sınırsız cezbede bir demektir.
«Cezbede bir olan merkezdir.
«Merkezin şanı altı yönü bir görmektir.»

Bu satırlar, o bölümün dervişlerinin konu dışı yaşayışlarıyla ilgilidir ama esas mesajla irtibat yoktur. Mesajın akışı içinde fazladan baş kaldırmıştır.

Yine bu bölümde suçlu dervişin suçu hakkında okuyucu bilgisiz bırakılmış, merakı doyurulmamış.

Samimiyetle yazılan hiç bir eser boşa gitmez. Kalemini ıstırapla tutan ellerin eserleri, birçok eksiklikleri olsa bile okuyucuyu kendi havasına çeker götürür. Bu durumun teknik izahı yoktur fakat böyledir. İnanılarak, duyularak yazılan kelimelerin cazibesi başkadır. Yazılırken yazarının ruhunu hamur gibi yuğuran eser, öyle bir şelaledir ki dokunanı dolduruverir. Buhranlarımızın ateşiyle kavrulan yeni sanatkârımız satırlarında, insanımızın sevgisinin sıcaklığı vardır. Bu sevgi ve sıcaklık kadar tabii bir üslûp, okuyucuyu cezbeden anlatım yoktur. Bu sebeple sanatkârlarımızın mesajlarını sunmalarında acele etmelerine ve telâş göstermelerine hiç

ÇELİK KIRILDI HEY !

ERTUĞRUL ŞAKAR

Desen: Faruk CİMOK

Çeliği kıralı çok oldu hey hey
Bu çağı zalime zindan eyledik
Yürek çare dağı ümit bir volkan
Çaresiz korkuyu çokça dinledik

Yık bugün korkuyu inanca sarıl
Ey zindan yürekler çatla da yanl
Çorak toprak akıt su şarıl şarıl
Şu çöl ömre yeşil vaha özledik

Bu çağ kan kokuyor irin kokuyor
Dik başı gördükçe zulüm ürküyor
Bakın dağlar nice duman tütüyor
Köroğlu'yla birlik türkü söyledik

Yürekli erleri gördükçe gözüm
Gürleşir imanla kabaran özüm
Yüreği pek kişi getirir çözüm
Çözümleri yığdık dağlar eyledik

Zindan karanlıkta şimşekler çaktı
Doruğun mesajı insana aktı
Zalim zulmü ile yok olacaktı
Ol andan beridir ferman eyledik.

---

lüzum yoktur. Hele sabırsızlanarak, ben aslında şunu söyleyecektim veya söylemek istiyorum, hâlâ anlamadınız mı diye okuyucunun dikkatini dağıtmaya hiç lüzum yoktur. İncelenen hikâyemizde asıl mesaj olmamasına rağmen şehitlik fikri işleniyor ve okuyucuya da soruluyor: «Hâlâ anlamadınız mı? Şehitliğe talipti Tekin.» Bu, anlatıma aykırı ve okuyucuyu rencide eden bir durumdur.

İkinci bölümün başında bulunan ve tahlilimizin «a» şıkkında belirttiğimiz: «Gökçenoba, Altayların kuzey yamaçlarında.» diye başlayan paragrafa kadar olan küçüklü büyüklü yedi paragraflık giriş tamamen fazladan eklenmiş. Bu kısımda yazar, bölüme girişte zorluk çekmiş, nasıl başlayacağını kestirememiş. Esasında bu bölümün yazılmasına başlanmadan önce, yazarın kafasında gerek olay ve gerekse olaylar arasında vereceği fikir tam billürlaşmadığı için yazarımız, kendisini ve konuyu belirtilen yedi paragraflık mesafede ancak toparlayabilmiştir. Ancak bu arada, tespit edilen kısım da konunun bütünlüğünü, anlatımın güzelliğini ve üslûbun çekicilliğini zayıflatan karakteri yüklenmek mecburiyetinde kalmıştır. Yazar işaret edilen kısmı eserine hiç almasaydı eseri daha güçlü olurdu.

Her gün radyodan ve gazetelerden sayısız kaza haberleri öğreniyoruz. Üzerimizdeki tesirleri geçici oluyor. «İki otobüs çarpıştı, beş ölü var.» ifadesi olayın çok kuru bir özetinden başka bir mânâ ifade etmiyor. Bizim için sadece haber niteliği taşıyor. Zih-

nimizde geriye cılız bir «beş» rakamı kalıyor. Verilen misali adapte edersek, yazar okuyucuya olayların özetini çıkarmamalıdır. Olaylar yaşanırsa tesir eder. Gözümüzün önünde otobüs altında kalan birisinin manzarası ve etkisi yıllarca üzerimizde devam eder. Yazar, okuyucunun olaylara yakınlığını arttırdıkça ifade gücü ve anlatım kabiliyeti de artar. Bunun için olayların akla hitabeden özeti değil, hisse yönelmiş tasvirl, tahlili ve geniş, canlı tespiti gerekir. Tahlilini yaptığımız eserin dördüncü bölümünün «— Çok yukarılardan düştüm.» diye başlayan yerine kadar olan ilk altı paragrafında olayların özeti çıkarılmış. Yazar aynı şeyleri daha değişik olarak vermeliydi. Burada yapılacak tasvirler ve anlatılacak olaylarla, yazarın his dünyası, okuyucunun his dünyasını rezonansa getirmelidir. Bu karşılıklı aksiseda, konunun tabii akışı içinde şekillenmelidir.

Bu ve benzeri bölümler kovanın dışına akıtılmış ballar veya kovanın önüne konmuş şeker kaplarına benzemekteler.

Sunacağı mesajın ve kazandıracağı yorumun tespitinde yazar, çok akli, çok ilmi ve mantıki olmak zorundadır. Bu tespitini eser içinde aklın sahasından daima uzak tutmalıdır. Hedefine mantıki muhakemelerle, hele sık sık okuyucuyu his dünyasından hikâye okuduğu mekânın yavan dünyasına döndüren, uyandıran muhakemelere katiyen gitme kayreti göstermemeli. Tam aksine mesajını duygu ve his potasında eritmelidir. Sanatın hareket alanı bu potadır. Her fikir tortularını bu potada eriyerek atar ve arınır.

Yine hikâyemizin dördüncü bölümünün sonunda bulunan ve beşinci bölümden evvel olan dört paragraf da dördüncü bölümün olay eğrisi bittikten sonra grafiğin rastgele karalanmasıyle teşekkül etmiş çizikliktirmeler gibi bölüm sonuna yapıştırılmak istenen bir yığın olarak kalmış durumda. Bilmeceli ve anlatımı düşük, zorlama bir ek durumunda.

e — Şahıslar:

Şahıslar genel olarak normal olmasına rağmen bazı tipik noktalara da dikkat çekmek istiyoruz. İkinci bölümde: «— Sarı gâvur beni kaçırmayı kurarmış. Hatta eve baskın vermeyi bile. Öyle bir başlangıcın sonu ne olur anne? O sonu değiştirecek gücümüz var mı? Kimler yardıma gelir? Gelenleri hangi son bekler? Böylesi iyi midir? Anne anne!.. Sondan kaçmak beyhude. Çünkü başlangıcımız var bizim. Bize düşen sonun en güzelini seçmek. Zira seçmek rastgeleden iyidir. Daha demin seçme fırsatı da kaybolabilirdi.» şeklinde beliren Altınay'ın ifadesi, şahsıyla uygunluk arzetmemiş, felsefi ve kitabi olmuş. Âdeta bir olay anlatılmıyor da mantık kuralları mukayese ediliyor. Altınay'ın kültür yapısına denk düşmemiş. Bu kısmın devam eden diyaloglarında, bu kadar açık olmasa da benzeri bir durumun inceden inceye akıp gidişi seziliyor. Yine Altınay'da bazı kelimeler yerine oturtulamamış.

Üçüncü bölümün sonuna doğru ortaya çıkan ve yukarılarda sözü geçen suçlu derviş, olayın önemli kişisi olarak havada kalmış vaziyette.

f — Sonuç:

Eserimizin çoğunlukla eksikliklerinden bahsettik. İyi yönlerini çok az işaret ettik. Onların da ayrı ayrı üzerinde durmuş bulunsaydık tahlilimizin sınırları oldukça genişlemiş olacaktı. Aramadıklarımızdan uzaklaştıkça aradıklarımıza yaklaşmış oluruz. Yapmayacaklarımızdan sakındıkça yapacaklarımıza kavuşmuş oluruz. Esasen eser tahlilinde nasıl olmuş sorusu, neleri olmalı neleri olmamalıydı gibi iki ayrı tarzda cevapla karşılanır. Böylece münekkit, eserin çirkinliklerinin yunmasında ve yazarın şahsiyetiyle ilgili güzelliklerin gelişmesi için gerekli yazarın alın terinin altın damlalarında yazara yardımcı olur. Eser böylece sanatkârın hakiki malı olur. Münekkit de yazarın inisiyatif sahasına tecavüz etmemiş olur.

2 — Eser: SELİM Yazan: Kasım GÖÇMENOĞLU

Sıcak ve samimi bir bir üslûbun ilk adımlarını taşıyan hikâye, «geçerken deyivereyim dedim» havası içinde yalın bir anlatımla başarı ümitleri taşıyor. Büyük hikâye ağırlığını taşıyamayacak zayıf bir bünyeye sahip eser, işlenmeye muhtaç. Yine de yazar kendi havasını yakalayıp ortaya koymuş. Tebrik ederiz.

a — Konu:

Konuda bütünlük yok. Olaylar birbirine

bağlanmadan kopuk kopuk sıralanıvermiş.

Giriş, esas bütünle çok az irtibat kurabilmiş. Girişte ne dendiğini anlamak için hikâye okunduktan sonra başa dönülüp tekrar okuma gerekiyor. Giriş cazip olmadığı gibi dağınık ve kopuk olmuş.

Hikâyenin başından, «Selim, gün batımında son kez baktı köyüne.» şeklinde başlayan paragrafa kadar her büyük paragraf sanki yeni bir konunun kapısını aralıyormuş hissini uyandırıyor. Buralarda verilen olaylar asıl kahramanın etrafında örgülenecek konuyu köstekliyor.

Konunun önemli bölümleri geçiştirilmiş. Selim'in ilk evvel Almanya'da kalmaya nasıl karar verdiği gibi. Selim'e mukayese yapması için takdim edilen olaylar da hafif kalmış. Almanya'ta ilk inişte kötü karşılanışın kötülüğünün Türkiye'deki radyo anonslarıyla karşılaştırılması misal verilebilir. Aynı şekilde Remzi'nin evindeki hadise, neticenin haklılığını belgeleyecek ve kahramanın problemlerinin ağırlığını destekleyecek kadar kuvvetli seçilmiş örnek olay durumunda değil. Buna Rahmi olayı da eklense bile Selim'in ani değişimi ve feveranı gerekli destekten mahrum kalıyor. Genel olarak giriş, gelişme ve sonuç başarılı bir şekilde verilememiş.

b — Üslûp:

Henüz oturmamış fakat dikkatli çalışmalarla güzel bir üslûba kavuşması mümkün. Şimdilik açık ve basit. Kaleminde tutukluk olmayışı sevindirici.

c — Anlatım:

Anlatım yetersizolmuş. Tip tasvirleri yetersiz, ruhi tahliller derin değil. Anlatım, konuyu çok yüzden kavrayabilmiş. Olayların dış kabuğunda çalışılmış. Anlatımda sadeliğin sınırı yavanlığa dönüşmüş.

ç — Malzemeyi tasarruf:

Kelimenin seçiminde üstünlük tesis edilememiş. «Uğradığı kahpeliklerin son pişmanlığı» ifadesinde kelimeler bilhassa pişmanlık kelimesi ters seçilmiş. Pişmanlığı fiili işleyen duyabilir.

Aynı paragrafta «düşman», «esaret», «zulüm» kelimeleri Tütüncü Ferhat'ın şahsiyetinin ordaki yönüne o an lüzumlu değil.

«...Yüreklerini kavuran ıstırabın cızırtısını duymak ister gibiydiler.» Bu ifade, şahısların çilesini belirtmek için verilmiş. Ancak paragraflardaki şahıslar için çok hafif ve fantazi kalmış. Yine: «Günlerce acıdı bünyeleri.» tâbiri, gerekli yerinde kullanılmadığı için orada garip düşmüş. Ayrıca cümlenin anlam bozukluğu var. Bünye eksilebilir, yıpranabilir. Hele bir araya getirilmiş köylü kahramanlarının ıstıraplarının belirtilmesinde bünye acımaz. Bu paragrafın altındaki paragrafta geçen: «Bu gecelerini, yollarda geçirecekler.» cümle tipi de paragraftaki umumi havayı bozuvermiş.

«Mefisto» ve «Olimpos büyücüleri», hikâyenin havası içinde hiç gitmemiş. Bunlar başka tip hikâyelerin malzemeleri.

«Rahmi ağzından, burnundan akan kanla çamurdan bir yastık yapmış, boylu boyunca uzanıvermişti.» cümlesinde geçen «yastık» kelimesi kanlı, sert ve parçalanmış bir manzarada yumuşak, rahatlık verici, duygusu az olan bir kelime olmuş.

d — Yazarın mesajı ve mesajın işlenmesi:

Seçilen mesaj ıslahatçı ve eksik olmuş. Çok fazla ağırlığı olmayan bir mesaj hüviyetinde. Aynı şekilde işlenişi de zayıf kalmış.

Mesajı verecek kahramanı baştaki şahıslar sıkboğaz etmişler.

Almanya'ya ilk varışı anlatan paragrafta açıktan ve basit bir mukayese konulmuş. Bu yorumun işleniş derecesini düşürüyor. Selim'in Almanya'da kalmak istemesinin sebepleri iyi verilmemiş. Orada özetlenip geçiştirilmiş. Eva - Selim ilişkileri de sağlam tespit edilmediği gibi tahlil de sathi kalmış. İşlenişte tasvir ve tahliller derin ve çarpıcı değil. Okuyucuyu olaya karıştıramıyor.

e — Şahıslar:

Bütün tiplerin tasvirleri ve teşhisleri yetersiz. Hele Eva'nın karşısındaki Emine hayal meyal, varlığı yokluğu belirsiz. Başlangıçta açık oturuma çağırır gibi bütün tipler biraraya toparlanıvermiş. Daha sonra konuyla irtibatları kesilmiş. Yine başlangıçtaki tipler, Selim için gerekli malzemeyi verememişler. Lüzumsuz varlıkları kahramanı sıkmış vaziyette.

Remzi'nin evindeki şahıs, olayların arasında başını hemen bir uzatıp kaçıvermiş.

Rahmi de sonuç için bir köşede yedek kuvvet olarak bekletilirken, «görünüz, burda da böyle birisi var, kahraman artık nasıl değişmesin» fikri verilmek istenir gibi son perde de sahneye çıkartılıvermiş.

f — Sonuç:

Yazabilme kabiliyetine sahip olduğu görülen yazar, yakın istikbalde dikkatli tecrübelerden geçerse güzel eserler verebilir. Mutlaka gayret göstermesi gerekir. Kendisine başarılar dileriz.

3 — Eser: ÜÇ ÇIĞLIK

Yazan: Turan KORKMAZ

Gençliğine göre hayli başarılı olmuş yazarın, güzel geleceklerine olan ümidimizi belirtiriz. Bazı pürüzleri olmasına rağmen samimi ve güzel duyguları yakalayıp işleyebilmiştir. Eksiklerini aşağıda belirteceğimiz yazar, dikkatli tecrübelerden geçerse yeni eserler verebilir. Kendisine başarılar diler, tebrik ederiz.

a — Konu:

Konusu güzel ama yazar konuyu parçalamış. Daha doğrusu konu yazarın avucuna sığmamış, taşmış. Takip edip yakalaya yakalaya, döndüre döndüre pişirip şekillendirdiği bir yapıyı verememiş konuya. Kendi kabiliyetinin verdiği imkânla konunun yakalayabildiği yerlerini sergileyip güzelleştirme gayretini göstermiş. Başarısı küçümsenemez. Lâkin eksikliklerinin dikkatli bir göz tarafından belli bir seviyeye kadar daima ve mutlaka kontrolü gerekir. Ancak böylelikle yazarın arayışı kısa zamanda ileri mesafelere ulaşıp meyvelerini verebilir. Yazarın yeni eserlerinden evvel konu bütünlüğünü sağlama istikametinde denemeleri olması gerekir.

b — Üslûp:

Güzel bir üslûbu var. Kendi stilinin uzun bir maratonuna çıkmış. Şimdilik enerjisinin ve kabiliyetinin yerinde olduğu görülüyor. Yalnız bu enerji ve kabiliyetin lüzumsuz harcanışlardan kurtarılması gerekir. Önündeki engellerin ayıklanması gerekir. Bu yapılabilirse okuyucusuna eserlerinde tatlı ve zevkli bir üslûp takdim edebilir. Şimdilik üslûbunda, eğrilip bükülen, hedefini tam tayin edememişliğin karışıklığını taşıyan çabalama var.

c — Anlatım:

Kırıklıkları, döküklükleri, fazlalıkları ve zaman zaman uygunsuzlukları olmasına rağmen en başarılı olduğu saha anlatımdır. İçli bir anlatımı var. İnsanı eserin havasına çekip götürüyor. Başarılı olduğu yerlerden bir iki örnek:

«Yağmur. Bitmek bilmeyen yağmur. Öfkeli kayalar. Uçurum. Karanlığın katları altında sıkışan kızı. Karanlığı yırtan, parçalayan çığlıklar. Kahkahalar içinde kaybolan kızının titrek, halsiz sesi: 'Baba!.. Babacığım! Kurtar beni. Elini, elini ver yeter. Ne olur uzat elini. Gelmek istiyorum. Soyuldum ben. Özlüğümden soyuldum. Baba... Babacığım. Kurtar beni baba...' sonra biten bir sahne. Alev, ateş çemberi içinde kızının karaltısı. Parça parça dumanın saklamak istediği kızı...»

«Ağlamaklı çıktı son sözleri. Yetim bir duygu, yetim bir sesten ibaretti sadece. Hırsı, damar damar büyüdü ellerinde... Usulca 'Malatyam!' dedi. Sizler oradasınız değil mi? Kızım! Hayriyem!.. Size koşacağım. Yavrum. Beyaz yüzünü, kara gözlerini öpeceğim. Affedeceksin babanı değil mi?

«Rukiye!.. Rukiyeem!.. Rukiyeeeeem!..

«Çığlık, Orhan'ın ellerinde kancalaştı. Yüzünde çizgiler oluşturdu. Onu yatağın içine başüstü gömdü.»

«Sevgimiz, çok önceleri, küçük Rukiye ile küçük Aylin'in bebek saran ellerinde kaldı. Sevilmemiz de öyle. Şimdi o bebeleri saramayız. Kirletiriz onları.»

«Aylin susuşunu kenara itti. Kısa saçlarını avuçladı.»

«Anamı köle etmiştim... Anam öldü bir gün. Eylül akşamları benim gözyaşım olur. Kaybettiğim kültürümün yarası mı, anamın yarası mı, yoksa ikisinin açtığı pişmanlık yarası mı, kahreder beni. O akşam ağlamıştım. Hiç değilse bir yönümü gösterebilmiştim.»

Bazen anlatımın arasına, anlatımı bozan mânâsız cümleler karışıveriyor, yahut yazarın dikkatlerinden kaçmış bir iki kelimenin hâkim olduğu bir iki cümle anlatımı sabote ediyor. Meselâ:

«Orhan boğazındaki hıçkırığa yalvarışıyla tekme savuruyordu.», «Güneş ışıkları... İğne deliğini burnunda açtı... Göz kapaklarına tokatlar indirdi.» «Bugün dahi o tıkırtıya ben-

zor hayat kırbaçlarını işitirim.» gibi cümleler.

Yazar olayda zamanı ve mesafeyi kısaltabilmek için anlatımı zorluyor: «A... dedi Rukiye.»

«Mıhlanmış gözlerini uzaklardan aldı. Dudaklarına cümleler yığdı. Fakat o şunları seçebildi. Afedersin dedi kısaca.» Bu ifade normal akışın mecrasını bir anda değiştiriveriyor. Anlatım orada yuğulup kalıyor. Çarpılıp sıkışıyor.

Tasvir ve tahlil yönünden yazar gayret göstermiş. Lâkin, tahlil gücünün artması için belli bir öze kavuşması, tasvir gücünün artabilmesi için de olaylara ve çevreye bakma tekniğinin gelişmesi gerekiyor. Şimdilik tasvir ve tahlilleri estetik endişesini taşımasına rağmen hafif kalmış. Bu hafifliğin içinde tutuksuz bir kalemin varlığı kendini gösterebiliyor.

ç — Malzemeyi tasarruf:

Yazar henüz bu işin tam farkında değil. Bu yüzden bazı yanılmaları var. Dikkati zayıf. Örnek: «Beyoğlu'nda yaşayan Aylin: «— Ne düşünüyorsun Rukiye Allahaşkına?..» şeklinde soru soruyor. Burada «Allahaşkına» ifadesi gitmemiş. Yine Aylin'in ağzına: «— Dur hanımcık, Eminönü'nde inecek var.» gibi külhanbeyi ifade yerleştirilmiş. Ayrıca, «arıtmak» kelimesi menfi mânâda kullanılmış. Halbuki «arıtmak», temizlemek, fazlalıklardan kurtarmak demektir. Bunun yerine «eritmek» kullanılabilirdi. Böylece Rukiye üzerindeki çözülüşü daha açık ifade edebilirdi.

d — Yazarın mesajı ve mesajın işlenmesi:

Yazarın mesajını kendi kafasında billürlaştıramamış. Mesajını tam şekillendiremeden eserine başlamış. İki ayrı mesaj iki ayrı koldan ilerleyip gitmiş. Birisi birisini ağdıramadığı gibi birbirleriyle de kaynaşamamışlar. Yazara konuyu dağıttıran da bu durum olmuş. Yazar, zaman zaman hangi mesajı vereceğini şaşırıyor. Bu, hem mesajın işlenişini çiğleştiriyor, hem de konunun dallanıp budaklanarak karışmasına yol açıyor.

Mesajın işlenmesinde zaman zaman direkt müdahaleler olduğu, zaman zaman da olayı ve kahramanı zorlayan yerler var. Bazı mefhumlar ve bazı dikkatsiz cümleler mesajın karakterine ters düşüyor. Kültür değişimleri de parfüm gibi, ruj gibi bilinen objelerle anlatılarak mesajın gücü zayıflatılmış.

e — Şahıslar:

Şahıslara tam hâkim olunamamış veya şahısların tam hakkı verilmemiş. Bilhassa Artin - Orhan ve Artin - Rukiye ilişkileri zayıf işlenmiş. Yazar diğer izahları yerine bu ikiliyi işleseydi, demek istediğini de olayların düğümlendiği yere mum akıtır gibi eritiverseydi ikili mesajının örgüsüne güzel bir bitiş sağlayabilirdi. Eserde suç, Artin'le sistem arasında asılı kalmış. Netice tam desteklenememiş. Kahramanları düşünceleriyle aralarındaki ilgileri yani kahramanların şahsiyet değişimleri tam verilememiş.

f — Sonuç:

Yazara, tecrübe eksikliğinin oluşturduğu eksiklerini, gayretinin oluşturacağı terlerle silip temizleyebileceğini hatırlatır, başarı dileklerimizi bildiririz.

4 — Eser: ANA DUALARI BİTMEZ

Yazan: Ramazan ATILGAN

Yazarın, hikâye üzerine bir tecrübesi olduğu görülüyor. Bu, konuyu kavrama kabiliyetinden belli oluyor. Ancak yazarın üslûbu konuya gerekli ağırlığı kazandıramıyor. Hikâyenin olaylarla hareketlendirilmesi ve tahlillerle güçlendirilmesi gerekiyor. Açıklayabiliriz ki bunlar ve aşağıda belirteceğimiz hususlar yazar tarafından kolayca aşılacak engeller. Başarılarını bekliyoruz.

a — Konu:

Konuda bütünlüğe yaklaşılmış. Yazar konuya hâkim olabilme imkânına sahip. Yalnız henüz şekillenmemiş üslûp konuyu değişime zorluyor. Şöyle ki girişte hareketli bir konunun ön habercisi olay, açışı yapıyor. Mesele toplumcu istikamette ilerliyor. Yazar konunun bu akışını hemen bir iki açık hüküm cümlesiyle bağladıktan sonra olayı ferdileştiriyor. Üstelik herkesin kullandığı rüya motifiyle sembolizm yolunu seçince hikâyenin üstüne basit bir hava gelip oturuveriyor. Bu değişim, konudan baş olayına ve yazarın demek istediğini açıklattıracak olan esas hadisenin gücünü düşürüyor. Ölümün asıl failli komünist yaşayışın suçunun ağırlığını fırtınalı gece de yükleniyor. Konunun bitişi de hislerimizi kabartıyor ama mesajı gerektiği kadar vurgulayamıyor.

b — Üslûp:

Yazarın bu eserinde kendinin malı olmuş oturmuş bir üslûbu yok. Henüz arayış içinde. Lâkin tutukluğu da yok. Arayışı bittiği gün eserlerinin güzelleşeceğinden eminiz. Bu eserinde iki ayrı stilde çalışmış. Birincisi, çıplak gerçeğin göz önüne getirilmesi. İşin içine hayali karıştırmıyor. İkincisi, gözlerimizi kapayıp hayaller dünyasına alıp götürüyor. Ölüm çok çıplak, çok çarpıcı bir olay. Birinci stilin işi daha çok. Hür bir ülkede düşmanın vahşetini sembolik bir havayla vermeye çalışmak, üslûbun tesir gücünü kaybettiriyor. Düşmanın yaşattığı hayatı sembolleştirmeden bütün çıplaklığı ve bütün çarpıcılığıyle vermemiz icap ediyor. Yazar bu yolda ilerlerse daha başarılı olacaktır.

c — Anlatım:

«Nasırlı ve çalışmaktan hasır otu gibi kurumuş ellerini ona uzattı... İhtiyar kadın, oğlu cevap vermeyince bir müddet dudaklarını titreterek bekledi; sonra Bayat'ın dizlerine kapandı ve hıçkırdı. Bayat da iki büküldü, başını anasının omuzlarına koydu. Onca karanlığın altında kök ve dal gibi birbirlerine dayandılar...», «Sonra hep yere eğilen, ayak öpen, pirinç toplayan, pamuk yolan, toprağı yoğuran binlerce insanlar. Hepsi bir midenin içinde resmedilmişti, iki büklüm, üç büklüm, dört büklüm...» misallerinde olduğu gibi yazar yer yer çok güzel bir anlatıma erişiyor. Yeşil renk gibi, zaaf duyduğu bazı şeyler üzerinde zorlaması, zaman bildirimini de dakikası dakikasına işleyerek teferruata inmesi anlatımı çığleştiriyor. Hakeza mağarada kahramanın kuvvet kaynağı olarak ezan sesinin işaretlenmesi, yazarın hissi yakınlığından doğuyor. Halbuki kahramana çok çok gerekli olan ve ezan sesini de esir bir ülkede anlama kavuşturan hürriyet fikri işlenmemiş. Kahramanın arzuları sembolik bir anlatımda kaybolmuş.

d — Yazarın mesajı ve mesajın işlenmesi:

Mesaj dağınık olmuş ve tek yönde toplanamamış. Aynı dağınıklık mesajın işlenişinde de görülüyor. Yazar kendini alamayarak mesajın açıklanmasında müdahalede bulunmuş. Mesaj olayın en hareketli noktasında vurgulanamamış. Bir de mesajı çok gizlemek istediği yerlerde, hür bir ülkede olduğumuzu ve olayları gayet açık verebileceğimizi hatırlamak gerekiyor.

e — Şahıslar:

Asıl kahramanın dışındaki şahıslar çok zayıf kalmış. Kahraman da üslûp dolayısıyle hakkıyle işlenememiş.

f — Sonuç:

Yazardan olgun üslûplu, tahlilleri kuvvetli, görünen gerçeği anlatan tasvirlerin hâkim olduğu daha başarılı eserler bekliyoruz. Bu hikâyesi için kendisini tebrik ederiz.

5 — Eser: DOĞUŞ

Yazan: Âdil AKKOYUNLU:

Yazarı samimi gayretinden ve başarısından dolayı kutlarız. Aşağıda belirteceklerimizi göz önünde bulundurduğunda daha da başarılı olacağına inanıyoruz.

a — Konu:

Hikâye, giriş ve gelişme bölümü yazılmamış güzel bir konuya ait. Yazılmayan bu iki bölüm netice kısmında kısacık özetlenmiş. Bu da bazı eksiklikleri hikâyeye davet etmiş. Konunun ancak son bölümü alındığından kahramanın değişimi desteksiz kalmış.

b — Üslûp:

Güzel bir üslûbu var. Devamını dileriz.

c — Anlatım:

«Kapının yanına varınca durdu. Üzerindeki karları silkeledi, saçlarını sığadı. Ayaklarını 'pat, pat' yere vurdu.», «Ne çok kirlenmişti masanın örtüsü. Üzerinde: Kitaplar, elbise fırçası, bardak, ilâç kutuları, anahtarlar, not tuttuğu kâğıtlar... karmakarışık bir halde duruyordu.», «Perdeyi aralayıp dışarı baktı. Karşıda, az ileridekî sokak lambasının ışığında karın yağışını bir süre seyretti. Öbür yanlar loş bir karanlık içerisindeydi. Pencerelerde ışıkların parlamayışı ve sokakların ıssızlığı vaktin epey ilerlediğini gösteriyordu. Saatine bakmaya ihtiyaç duymadı.», «Tavandaki örümcek ağlarına bakışları takıldı. Duvarlar, bir hayli kirlenmiş ve esmerleşmişti. Yer yer görünen iri, yağlı lekeler göze hoş

NEREDE KALDIN?

Gözyaşların mı göklere oylum oylum
Türküler okur yanık yanık...
Buradan yadırgılar geçmiş işte
Ki - Sular boz bulanık... -

Sokak başlarında gölgeler
Köşe başlarında tuzak
Kim sana sevinci yasak etti?
Kim Fetihleri yasak?..

Çoban kavallarında hüzün,
Çoban kavallarında ayrılık inler...
Haram etti beşiği çocuklara
Haram oldu ninniler.

Neredesin ey kutlu hayatın tadı
Ki, - Bir gömeç baldın -
Bu hasrete dayanılmıyor yiğidim, dayanılmıyor
Nerede kaldın?

AHMET EFE

gelmiyordu. Baharda bir badana yaptırabilseydi... Yaptırmasa da olurdu. O denli önemli miydi sanki.» gibi pasajlarda anlatımının çok çok güzelleştiği görülüyor. Ancak sadece güzellik yetmiyor. Anlatım mesajla devamlı koordine halinde olmalı. Tasvir güzel de olsa yalnız başına fazlalık olarak konuyu sıkıştırıyor. Tahlillerle anlatım kuvvetlendirilmelidir.

ç — Malzemeyi tasarruf:

Bu sahada normal. Fazla anormallikleri yok.

d — Yazarın mesajı ve mesajın işlenmesi:

Yazarın mesajı güzel. Lâkin gerektiğince sunulamamış. Veremeyişinin baş sebebi, herkesce bilinen ve herkesce kullanılan «ezan» objesi üzerinde çalışmasından ileri geliyor. Bu çalışma daha önce cereyan ettirilmesi gereken olaylara da sahip olmayınca damdan düşer gibi hadise okuyucunun önüne yuvarlanıveriyor. Yazarın yorumunu konuya hazmettirme, konuya emdirme ve olaylarla tahlillerle gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra tebliği yapması gerekmektedir. Ayrıca kahramanın yeni şahsiyeti, belirli slogan ve terimlerle anlatılmamalı. En orjinal, en tatlı ve en çarpıcı yönleriyle anlatılmalıdır. Yani bu yeni tipin özellikleri kahramana çatal iğnesiyle tutturuverilmemeli.

e — Şahıslar:

Şahısların işlenmesi çok zayıf. Şahıslardan ziyade çevre üzerinde durulmuş. Okuyucu, kahramanın evvelki halinin nasıl olduğunu, hangi kuvvetli tesir edici hadiselerin kahramanı değişime zorladığını, niye böyle, neden hem de başka saatlerde değil de gecenin tam o vaktinde değiştiğini sorabilir.

f — Sonuç:

Yazarın başarılı olacağına inanıyoruz. Aslında üslûp ve anlatımda kazandığı mesafe küçümsenmeyecek şekildedir. Diğer eksiklikleri de titizlik gösterdiğinde kısa zamanda ve kolaylıkla ortadan kalkacak, yazar yeni eserlerini verebilecektir. Tebrikler.

6 — Eser: Hasan

Yazan: Erturan ELMAS

Eser okuyana şunu söylüyor: Yazar hikayeci olabilir. Yazar büyük bir enerjiye sahip. Biraz daha açarsak: Yazar okyanuslar ortasında gibi. Vücut yapısı batmasını engelliyor. Kulaçları kuvvetli. Yüzmeye meyletmiş hareketlere sahip. Kendi özelliğiyle sağa sola gidip geliyor. Gıdasını temin etme imkânları son derece mahdut. Bir an önce yüzmesini, gıda temin yollarını ve karaya ulaşmak için takip edeceği istikameti öğrenmelidir. Ancak böyle imkânlara kavuşursa gerçekten büyük eserler verebilir. Kabiliyetinden dolayı en içten tebriklerimizi sunarız.

Erturan Elmas'ın eserini incelerken, hikâyesi çok hacimli olduğundan yer darlığı dolayısiyle iktibaslar alamayacağız. Genel hatlariyle tahlil yolunu tercih ettik.

a — Konu:

Konu seçiminde, yazarın daha çok itina göstermesi gerekirdi. Zaten hikâyesinde kendisini çıkmaza sokan sebeplerin başında bu durum geliyor. Çevrede sayısız olaylar ve konular hikâyecilere biz buradayız diye bas bas bağırırken yazarın konusunu ferdin kapanık iç dünyasından seçmesi talihsizliği olmuş. Gerçi o da olabilir. Bunun için de insanın psikolojik yönü, ruh yapısı ve felsefe ekolleri üzerinde hayli bilgiye sahip olunmalıdır. Yani yazarın belli ve ağır, olgun bir kültür seviyesine erişmesi gerekmektedir. Ancak ondan sonradır ki insanımızın iç dünyasına inebiliriz. Eğer bunu yapmadan iner, ferdin tamamen subjektif olan iç dünyasını çevresindeki basit hadiselerle tahlile kalkarsak enerjimizi boşuna harcamış oluruz.

Yazarın konuyu toparlama ve belli istikametlere sevketme tarafı da henüz gelişmeye muhtaç. Bu durumunu konunun bazı yönlerini, objelerini ve tasvirlerini hakkından fazla tekrar ve abartmalara gitmek suretiyle telafiye kalkması da okuyucuyu sıkıyor.

Yazar, hadiseleri değerlendirme hususunda sıkıntı içinde bulunuyor. Söylemek istediğini anlatmaya çalıştığında, verebileceği olayları hem tam seçemiyor, seçtiklerini de doğru tahlil edip yerleştiremiyor. Bu, yazara iki eksiklik getiriyor. Birincisi, yabancı kültürlerin hadiseleri izah şekli ki yazar bunun katiyyen farkında değil. İkincisi konuya, konuyu lüzumsuz uzatan ve kahramanı esas istikametinden saptıran tehlikeli atılımlara iten olayları davet ediyor. Eserin girişindeki tırnak hadisesiyle, ilerlerdeki ebem kuşağı meselesi bunun gibidir. Aslında bu olaylar, yazarın muhteva kazanmak için yaptığı arayışlarının tezahüründen başka bir şey değil. Yazar yorumu için samimice fakat hatalı örnekler veriyor.

b — Üslûp:

Henüz oturmamış, okuyucuyu zorlayan bir üslûbu var. Arınması ve billûrlaşması gerekiyor. Bu, fikri olgunluk ve konu seçme kabiliyeti arttıkça kendiliğinden teşekkül edecektir.

c — Anlatım:

Seçilen konunun muhtevasının dar olması anlatıma tekrarı ve abartmayı getiriyor. Hacimli bir hikâyede haddinden fazla bir duruma kavuşan bu özellik, sıkıcı bir hava oluşturuyor. Bazı yerinde tekrarlar, duyguları ve yorumları veya tasvir ve tahlilleri kuvvetlendirir. Hatta bu, uygun yapılabilirse tatlı bir ahenk de verebilir esere. Ama tekrar çok fazla, olursa hikâyeye karışıklık kazandırmaktan başka bir işe yaramaz. Tekrarlar, bazı cümlelerin, bazı kelimelerin, bazı duyguların ve bazı anlatım stilinin tekrarı olabilir. Bu hikâyemizde hemen hepsinden var. Bu yazarın ifade tarzını da basitleştiriyor. Eserde hayvanların öldürülmelerinden sonra, ölüm ilânlarıyla ilgili ifadeler gibi.

Yer yer güzel tahlil ve tasvirlere rastlanıyor. Ama umumi olarak anlatımın başarısı az. Başarısızlığı bir şey diyemediğinden değil, demek isteyip de teknik ve kültür eksikliklerî dolayısiyle yanlış ve hatalı ifade tarz-

ları içinde bunalmaktan doğuyor. Bu bunalımdan kurtulduğu gün güzel eserler verebilecek. Aslında bu problem sadece eserini tahlil ettiğimiz yazarın değil, günümüz sanatkârının sık sık içine düştüğü bir problem. Gayret gösterilirse çabucak kurtulunabilecek bir mesele de aynı zamanda.

ç — Malzemeyi tasarruf:

Hikâyede malzeme yığını var. Akabildiğine depo edilmiş. Bol kullanılmış, israf edilmiş. Çoğu zaman yanlış ve hatalı kullanılmış. Duygular alabildiğine abartılıyor. Plânsız, programsız duygu sarfiyatı var. İşin içine abartma da girince insanın gönlü bulanıyor. Hele işlenen duygu doktriner meselelerle ilgiliyse kahramanın duygularını daha iyi vereyim derken isyan sınırına varılıp dayanılıyor ve konu tehlikeli mecraya dökülüyor.

d — Yazarın mesajı ve mesajın işlenmesi:

Yazar belli bir mesaj tespit etmemiş. Konunun akışına göre olayları yorumlamak istemiş. Sonucu da müsbete bağlama gayreti göstermiş. Bu arada hiç farkında olmadan izahlarına yabancı kültürler sızmış. Zaman zaman Darvin'in seleksiyon teorisinin izahları, zaman zaman Hıristiyanî, Zerdüşt ve Budist düşüncelerin telkini sızmış satırlara. Fakat yazar bu durumun katiyyen farkında değil. Hikâyede bir, yazarın az buçuk sürükleyip de neticede bağlamaya çalıştığı; ancak ani ve yersiz tarihi misallerle, zorlayarak, klişe hüküm cümleleriyle verebildiği fikir. İki, bilmeden satırlarına, birincisine nazaran daha az sistemli yerleştirilmiş yabancı kültür tortuları. Evet ikisi çarpışıp durmuş eserde. Yazar da bu ikisi arasında bir hayli sıkıntı çekmiş.

e — Şahıslar:

Kahraman, seçtiği konunun ağırlığını taşıyabilecek seviyede değil. Zaten yazarın anlatımını basitliğe sürükleyen sebeplerden biri bu. Diğer şahıslarda da konuyla tam diyalog kurulamamış. Zaten parçalı bulunan konu içinde çeşitli yerlere hapsedilip kalmış şahıslar.

f — Sonuç:

Yazara güveniyoruz. Yeni eserler vereceğine inanıyoruz. Ancak dileğimiz yukarıdaki eksikliklerinden en kısa zamanda kurtulması. Önündeki ve etrafındaki engeller kaldırıldığında çok kısa zamanda çok büyük mesafeler katedeceği gayet açık. Kendisini tekrar tebrik ederiz.

Bitiriş:

İlk altı hikâyenin tahlilinin son paragraflarında şunları yeniden bildirmek istiyoruz. Hassaten hatırda tutulması samimi dileklerimizdir.

Tahlilimizi, eksiğiyle fazlasıyla, alabildiğine apaçık ve olduğu gibi yaptık. Övmek ve yermek veya politika yapmak gibi duygulara kapılmadık. Arkadaş ve kardeşçe yarışmaya gönderilen eserleri, yalnız eser sahipleri için değil, hikâye yazan ve yazmak isteyen ve yarışmamıza katılan bütün arkadaşlarımızın faydasına sunabilmek için arkadaşve kardeşçe, bütün açık yürekliliğimizle yaptık. Nedense insanlar, söz sohbet esnasında tenkit edilmekten hoşlandıklarını belirtseler de böyle bir tenkitle karşılaştıklarında tahammül gösteremiyorlar. Bizim aramızdaki sevginin böyle bir duyguyu yaşatmayacağını biliyoruz. Onun için tahlillerimizi cesaretle yaptık. Böylelikle sanatkâr arkadaşlarımızın durumlarını daha iyi öğrenebilme imkânları doğdu. Melhemlerimiz yaralarımızı kapatabilsin duygusu hâkim oldu tahlillerimizde. Sıkıntılarımızı beraberce halledebilmek için her an el uzatmaya hazırız.

En başta da belirttiğimiz gibi, birbirimizi yıkayan eller olduğumuz gayesinden hareketle tüm sevgimizi ve samimiyetimizi, sizlere yöneltiyoruz.

Kalplerimiz bütün temizliğiyle avuçlarımızda. Biz sizlere, siz de bize karşılıklı gösteriyoruz. Görüyoruz ve şehadet ediyoruz ki, kalplerimiz aynı çarpıyor. Kalplerimiz birlikte çarptıkça millî sanatımız hayat soluğunu yeniden kazanacaktır...

Selâm yeni sanatçılarımıza!

Desen: Savaş ÇEVİK

...ÖBÜR TARAFTA VATAN

Türkistan Dedikleri

Mesut PEKER

— 1 —

Bir uzak el. Uzak ve el. Yani yaban. Yabanın dibi. Dip temeli. Batası temeli!

Orada bir yer, orada her yer, orada karanlık karanlık saraylar. Ve işte orada alev alev bir viraneı. Virane, çünkü: vatandan uzak. Alev alev zira: bir duygu bir vicdanı yakmakta: Vatan hasreti.

Gurbetteydi Tekin. Uzaktaydı vatanından. Bu acıya yakın demekti. Gerçi yakınlıkta bile mesafe vardır. O yakın değil, içindeydi acının. Yoksa acı mı onun içindeydi ne?

On yıl geçmişti aradan. Ümitlerin saadeti doğururken ölüşünden, gönüllerin unuttuğu bir hazza acemice gülüşünden, tarihin son ümitlenişinden on yıl geçmişti. Yıllar zehir gibi, yıllar kahır yüklü, yıllar ateşten.. Istırap sıvılaşmış, ıstırap yapış yapıştı avuçlarda.

Kaybedilen son savaşta çıkmak zorunda kalmıştı yurdundan. Önceleri böyle de hizmet edeceğinden ümidi vardı. Dışarıdan yardım ederim diyordu Tekin. Nice planlar, nice metodlar, nice imkânlar örüyordu hayallerinden. İnsanlığa diyordu, hür dünyaya diyordu, can, din, kader kardeşlerime anlatırım diyordu. Ve bir gün vatanına hür insan olarak döneceğine ne kadar da inanıyordu.

Ama heyhât!.. Hayâller nazik, hakikatler kavîydi. Dünya kör, insanlar nankördü. Can uykuda, din kuytuda, kader küskündü.

Zaman hiç bir şey yapamamanın elemini dokuyordu gönüllerde.

Tekin'e vatan lâzım imiş ne gam! Mazluma da derece lâzımdı. Ecir için de, ceza için de sebep lâzımdı. Sözün özü, hak imtihandaydı dostlar, içten ve dıştan.

Ah Tekin!.. Saniyelerin sivri uçlarında koşan hayat. Dursan acı, yürüsen ölüm, koşsan hem acı hem ölüm. O halde uç bari! Uçmak acısız ölüm!

Türkistan şimdi alev demekti. Uzatsa

eli yanacak, uzatmasa canı. Ateşe koşacak pervanelerdir. Bir de tâ gönülden yangın olanlar.

Tekin çok çalıştı. Her düşen gibi o da inledi. Esirliği, vatansızlığı, her şeyini terketmek zorunda kalan bir babanın ıstırabını sergiledi insanlara, fakat anlatamadı. İnsanlar gafletin billûr saraylarında hapis idiler. Sesini duymuyor, çırpınışlarına komik mânâlar verip gülüyorlardı.

Gün o gündür ki, dostun hası bulunur. Bilmez misin Tekin, her hasın azı bulunur?

Sonunda o da öğrendi bunu. Öğrendi de iyice huzuru kaçtı. Planlar ve metodlar azalıyor, bire doğru yaklaşıyordu. O en sondaki bir de: vatana dönmek, mutlaka dönmekti. Yoksa faydasız uzaklara gitmek kaçmaya benziyordu. Bu benzerlik Tekin'i öldürürdü. Gerçi şerefi de öldürür ya!

— Hayırl diyordu Tekin. Bir kalıp hiç olmaktan, bir gider de bin olurum. İşte hesap doğru hesap.

Artık eski enerjisi kalmamıştı. Kendini çok yalnız hissediyordu. Uykusunda ağlamaları da sıklaşmıştı. Azalan uykularını yay gibi bir suvarinin rüyası dolduruyordu. Her gece terkisine bindiği o atlı, on yaşında bıraktığı oğulcuğu. Yusuf'u olmalıydı. Rüyasında göstermesi için her akşam duâ ederdi Allah'a.

Ne de şahbaz bir yiğit olmuştu ya. Bir sıçrayışta binlyordu o dağ gibi aygıra. Hele bir şaha kalkışı vardı ki beygirin, sanki iki ayağını gök kubbeye dayardı. Rüyada bile olsa yiğit babası olmak güzel şeydi doğrusu. Kuvveti azalıyor, ümitleri azalıyor, fakat duyguları çoğalıyordu.

Sonunda karar verdi. Ne olursa olsun şartı ile dönecekti. Buralarda daha fazla kalamazdı artık. Çünkü sebep kalmamıştı. Milleti esirken hür olmak hakkı değildi. Hür de olamazdı zaten. Elleri serbestti ya, vicdanı bağlanmış, duyguları soluksuz kalmıştı. Bir sızı kalbinin gözlerini bağlamıştı sanki. Huzura dokunsa bile göremeyecekti artık. Sevinç acının arkasındaydı. Sevinci tutmak için sızı da kucaklanır mı ya?

Acının en çekilmezi; sonu da, faydası da olmayanıdır. Ne kelli fellidir o! Adına vicdan azabı derler.

Kararlıydı Tekin. Düşmeyecekti o azaba. Yol gözlüyor, zaman kolluyordu şimdi. Hesabı açıktı: Acının faydalısını seçecekti. İstediklerini değil, isteyemediklerine bile kavuşmak dileğindeydi. Hâlâ anlamadınız mı? Şehitliğe talipti Tekin.

Ey insanl Seni anlamak zor, lâkin sevmek kolay.

.....

Yusuf en sonunda bir çiftliğe kâhya olarak girebilmişti. Kimliklerini kaybettirmek için yıllarca gizlenmişler, bir yörük obasıyla Türkistan dağlarını karış karış dolaşmışlar, sonunda düze inmişlerdi.

Bu acı yıllar onu her bakımdan pişirmiş, yirmi yaşında bir Türkistan mücahidi yapmıştı. Şimdi direniş teşkilâtlarından birinin uc elemanlarındandı.

Kardeşi, soğuk geçen kışlardan birinde, tutulduğu hastalıktan kurtulamayarak ölmüştü. Annesi ise iyice çökmüş, ihtiyarlamıştı. Zaten bu çilell yaşantıdan başka ne beklenirdi ki? Gerçi saçları ağarmasına, kalbi zayıflamasına rağmen onda hiç ihtiyarlamayan bir şey vardı. Hayallere daldığında, göz pınarlarında biriken yaşlardaki o esrarlı pırıltı hiç sönmeyecek, o tatlı heyecan hiç ölmeyecekti.

Savaş tez bitmiş fakat acısı bitmemişti. Çünkü Komünizm, insanın susturulmasına dayanan bir rejimdir. İnsanın susması ise ya dilin, ya beynin körelmesiyle mümkündür. Çinliler ikisini de hallettiler.

Savaştan sonra uzun yıllar beklemişlerdi Tekin'i. «Belki bir gün» diye diye. «Bir kerecik bile olsa» diye diye. Ama annesi bilirdi gelmeyeceğini. Bilir gibi söylerdi hep:

— Gelir mi hiç, derdi. Ben onu ölüme uğurladım o gün, derdi. Ölüme uğurlamıştı ya. Ölüme uğurlamıştı işte. Daha o günden bilir gibi. Ama gene de beklediler.

Gelmeyeceğini bile bile, «belki bir gün, belki bir gün» diye diye beklediler. «Keşke gelseydi» dediler yana yana.

.....

Neden sonra bir akşam idi. Yusuf'un hiç unutamayacağı bir akşam idi. Annesi iyice hastalanmış, gece yarılarına kadar in-

NE YAPSIN?

Goncalar açılmıyor
Bahçesiz gül ne yapsın?

Sözler ateş parçası
Acılı dil ne yapsın?

Ne düğün var, ne bayram
Destansız il ne yapsın?

Düştük çember içine
Silâhsız el ne yapsın?

NECATİ AYKAN

lemiş, bir ara dalıvermişti. Yusuf tarifi imkânsız acılar içindeydi. Baş ucuna oturmuş, bitkin nefesleri seyrediyordu. Bir ara annesi sayıklamaya başladı. Karışık ve zayıf inilti-lerdi bunlar.

— Gelmeyecek misin, diyordu kadın. Artık hiç gelmeyecek misin yoksa? Ama seni çok bekledim. Bak ben de gidecek gibiyim. Gel artık bir kerecik olsa da gel.

Ağlıyordu Yusuf. Bu ne türlü sevmekti Allah'ım! Bu ilâhi destanı niçin yarım bıraktın Tanrım? Bu aşk bitmemeliydi. Hele böyle hiç bitmemeliydi. Baba olarak değil de, bir sevgi destanının kahramanı olarak özlüyordu şimdi onu. Bir gelse, bir geliverseydi ah!.. Gerçi mümkünü yoktu bunun. Ama bir mucize.., Bir mucize belki... O zaman iki denizin birleşmesi gibi bir şey olurdu bu.

Yusuf'un hıçkırıkları annesini uyandırmıştı. Zavallı kadın, bir ömürlük rüyanın etkisinden kurtulamamış, dik dik Yusuf'a bakıyordu.

— Sen mi geldin yoksa, dedi. Gelinmeyecek yerden mi geldin yoksa? Ben seni ölüme uğurlamıştım o gün.

Yusuf anlamıştı. Annesi hayal görüyordu. Koşup kucakladı onu.

— Ben o değilim anam. Oğlunum ben, oğlun.

Kadın önce anlamamış gibi baktı. Sonra hiç ümit edilmeyecek şekilde sakinleşti. Gözlerini pencereye dikti. Göz pınarlarında gene o iki damla yaş vardı. Büyük bir teslimiyetle gülümsedi.

— Ben de iyice sapıttım değil mi? dedi. O gelir mi hiç? Ben onu ölüme gönderdim o gün. Vatan için ölsün diye gönderdim.

İki damla yaş pınarlarından yuvarlanırken hıçkırıyordu kadın.

— Tam bu sıralardı. Böyle bir sabah sisinde gitmişti. O bile bile gidiyordu, ben bile bile uğurluyordum. Gelseydi bu sıralar gelirdi. Gittiği gibi bir sabah sisinde gelirdi. Gelmeyecek demek. Artık hiç gelmeyecek demek.

Yusuf çılgınlar gibi fırladı ayağa. Divane olmuşcasına haykırıyordu:

— Sen istiyordun da niye gelmedi? Bu kadar istiyordun da neden gelmedi o adam Tanrım?

Birden kapı vuruldu. Dinlediler. Hayır, yanılmamışlardı. Gene vurulunca şaşırıp kaldı Yusuf. Annesi de bembeyaz kesilmişti.

— O geldi, diye fısıldadı. Baban geldi. Ölüme uğurladığım adam geldi. Gelinmeyecek yerden geldi.

Devam edemedi kadın. Heyecandan tıkanmıştı. Bereket acı gerçeği tez anladı Yusuf. Annesi krize yakalanmıştı. Kucakladığı gibi kapıya koştu. Onun kollarında ölmesini

istemişti. Bir sabah sisinde ayrılanlar, başka bir sabah kavuşsunlar istemişti. Tam kapıyı açıyordu ki, kollarına bir ağırlık yığılıverdi. Annesi ölmüştü.

Zaman durmuş, ışıklar sönmüş, bir bütünün yarısı düşmüştü.

Sonra kapı açıldı. Dışarıda bir adam kollarında başka bir ağırlıkla duruyordu.

Kapıdaki adam:

— Baban, dedi. Tekin Beğ. Sınırdan geçerken Çinlilerle çatışmış.

Demek o bütünün yarısı daha önce düşmüştü.

— Zararı yok, diye inledi Yusuf. Onlar kapı açılmadan önce kavuşmuşlardı bile. Başka türlü bitmek yakışmazdı zaten. Bu bir destan idi. Destanlara böyle bitmek yaraşır.

— II —

Bir nizam ne zaman çöker? Elbette ahlâkın yıkılmasıyla. Bir doktrin ne netice verecek derseniz, siz onun namus anlayışına bakınız. Çünkü namus, haddini bilmenin tâ kendisidir. Haddini bilmek... O öyle bir semâdır ki; yüz dört kitap onu dikmeye çalıştı. Bütün medeniyetler istisnasız onun altında kuruldu. Bütün yıkıcılar da hep oraya balta vurdu.

Namussuzluk yıkıntıdır. Yürüse de koşamaz. İlk çukuru doldurmaya yaşar.

Namus uğruna ölüm şehadettir. Ah şehit devletlerim!.. Gazi medeniyetim!

Çinliler de öyle yaptılar. Türkistan'ı yıkmak için kolayı seçtiler. Namusa el attılar. Kurnazlığı denediler, hile yaptılar, zor kullandılar. Adına da her zaman insanlık için, insanca yaşamak için dediler. Doğru! İnsanlıktı bütün bunlar. Ama haddini çoktan aşmış insanlık...

Çinlilerin genel siyasetlerinden biri de buydu. Ne edip etmeli, namusun kaynağı olan Türk ailesini dağıtmalıydılar. Yoksa Türkistan yıkılmış sayılmazdı. Bu haliyle, savaş esiri olmuş dağ gibi bir gazidan farklı değildi. Ölesiye korkutuyordu onları. Ezmek değil, silmek istiyorlardı yeryüzünden. Bunun için de öze vuruyorlardı.

Ah Türkistan!.. Oğul sahibi vatan! Biraz daha sabır. Bak güneş doğdu doğacak. Oğulların uyanıp, «anam» diye koşacaklar birazdan. Sen anasın. Cennet ayağının altında senin. Bunu bilmez mi evlâtların? Bilirler ya, ah... Ne kadar da geciktiler değil mi?

.....

Gökçenoba, Altayların kuzey yamaçlarında, sarp kayaların arasına kartal gibi oturuvermiş bir dağ köyüydü. Sakinleri birkaç yıl öncesine kadar tamamen Türk idi. Zulmün şiddetini anlayın ki; eritme politikası gereğince beş hane Çinli getirilmiş, törenlerle obaya yerleştirilmişti. Türk mücahitlerinin yetişmesine, silâh ve mühimmat gizlemeye yarayan bu köyler de işgal edilmiş oluyordu. Çinliler de anlamıştı ki, gözden ırak bu köyler Büyük Türkistan'ın okulu olacaklardı.

Beş haneydiler ya köye hâkim olmuşlardı. Artık her şey onlardan soruluyordu. Neşe unutulmuş, gülmek ürkütür olmuştu insanları. Bir hata ederiz diye kimse evinden bile çıkmak istemiyordu. Bütün istedikleri Çinlilerle çatışmamak, hattâ karşılaşmamak. Ama ah, mümkün mü? Kuvvet zalimdeyse mazlumun payına ölmek düşüyor ne çare! Ebedi bir çekiliş, sonsuz bir siniş mutlak fedakârlık. Bu hayat ölümden beter. Böyle yaşamak ölememektir. Hele Türk'e, hele Türk'e...

Bir arslan ormanda bağlanmış. Kükrese «sarı karıncalar» üşüşecek. Asılsa İpler kavi. Bu arslanın payına inlemek düştü eyvah!

Ey vatan sahipleri! Vatansıza hiç bir hak yoktur. Ölmek hakkı bile. İşte fikri yırtan realite. Artık ona göre, artık ona göre!

.....

Altınay Gökçenoba'nın en güzel kızıydı. Fakirdiler. Ana kız birkaç baş hayvanın geliriyle geçiniyorlardı. Babası Çinlilere karşı yapılan sayısız direnişlerden birinde şehit olmuş idi. Annesi Gülnaz Kadın aslında komşu köy Atalan'dan olmasına rağmen, kocasının ölümünden sonra da köyüne dönmemiş, er ocağını tüttürmeye devam etmiş idi.

Gülnaz Kadın ince duygulu, hassas bir insandı. Gerçi bir romanı andıran o hayatı yaşayan, normalin altında bir insan olamazdı. Öfkenin en tatlısını, korkunun hiç bilinmezini, ihtiyacın her boydakini, fedakârlığın dörtbaş mâmurunu soluk soluğa yaşayınca, insan saadetin en miniminisine bile razı olan, bir karakter kazanıyordu.

Altınay koşarak girdi içeriye. Öfkeden

ağlıyordu. İç odanın kapısını hızla çarparak kapattı. Gülnaz Kadın dışarıdan rahatlıkla duyulan hıçkırıkları uzunca bir süre dinledi. Yalnızlığın, kimsesizliğin, çaresizliğin sızısı gene o hep aynı yerinden deldi yüreğini. Duyguları kanadı, ümidi kanadı, inancı kanadı. Zamana kin damladı dudaklarından. Bir yerlere bir çizgi daha kondu kısacık. Geriye doğru sayıştan bir hane daha düştü. «Artık yeter»e bilmem daha ne kaldı.

Sonunda Altınay kıpkırmızı kesilmiş gözlerini silerek çıktı dışarıya.

— Anne, dedi. Bu iş kötüye varacak. Sarı gâvur iyice azıttı. Bizden sonra sabredemeyip komşular da başlarına belâ açacaklar. Bu iş bir başlarsa sonu gelmez. Bütün Türk kızlarının namusu tehlikede. Bir ders vermeli ama nasıl?

Sarı gâvur dediği köye yeni gelen Çinlilerden birinin oğluydu. Son derece cıvık tabiatlı, bütün asalaklar gibi de yapışkandı. Yeni rejim dedikleri komünist devletin, Türk kızlarıyla evlenen Çinli erkeklere tanıdığı imkânlardan faydalanmak için Altınay'a göz koymuştu. Bu arzusunu da sömürücülerin genel karakteri icabı, en süflî yollardan açığa vuruyordu. Müslüman Türkistanlıya en ağır gelen de bu idi. Binlerce genç bu yüzden ölmüş, öldürülmüş, hapsedilmişti. İnsanlıktan nasıl çıkılır? Böyle böyle işte.

Altınay'ın gönlü başkasındaymış, köyün bir bahadırını arzularmış, kim dinler. Hükmeden zalimse mazluma arzu etmek bile yasaktır.

Gülnaz Kadın dalgın dalgın kızına bakarken mırıldandı:

— Allah'ım, dedi. Vatanı olmayanın namuslu olması ne kadar da zor.

— Ne düşünüyorsun anne,

— Düşündüklerimden korkuyorum kızım.

— Korkunun ölüme faydası yok ki.

— Hele diğer yolları bir deneyelim.

— Hangi yol kaldı ki anne?

Gülnaz Kadın da biliyordu başka yol kalmadığını. Ama insan tabiatı zoru hemen kabullenemiyor ki.

— Hele bakalım, dur bakalım, bir çıkar yol bulunur elbet.

— Belki de bulunmaz ve iş işten geçer.

— Ne demek o Altınay?

— Sarı gâvur beni kaçırmayı kurarmış. Hattâ eve baskın vermeyi bile. Öyle bir başlangıcın sonu nasıl olur anne? O sonu değiştirecek gücümüz var mı? Kimler yardıma gelir? Gelenleri hangi son bekler? Böylesi iyi midir? Anne anne!.. Sondan kaçmak beyhude. Çünkü başlangıcımız var bizim. Bize düşen sonun en güzelini seçmek. Zira seçmek rastgeleden iyidir. Daha demin seçme fırsatı da kaybolabilirdi.

— Benim düşündüğüm başka taraflar var kızım.

— Nedir o anne?

— Gençliğin meselâ.

— Şerefi bir günlük esaret kocatırmış.

— Sonra güzelliğin var.

— Vatansızlıkta güzellik ne arar anne?

— Peki ne yapalım istiyorsun?

— En güzeli neyse onu.

— Ya o zor bir iş ise?

— Neticesi güzeldir.

— Ya çok zor ise?

— Çok güzeldir.

Gülnaz Kadın durdu. Hakikatten kaçmak istiyordu. Çünkü o kadar acıydı ki...

— Altınay, bir Türkle kaçsan?

Altınay gülümsedi:

— Herkes benden kaçarken mi?

— Birisi bulunsa meselâ.

— Nereye kaçacağım anne? Her an kaçmaya mı? Kimden kaçacağım? Öz toprağımdan mı? Altındaki babamı kime bırakacağım? Atalarımız da kaçsalardı Türkistan şimdi kime kalırdı? Bu bütün bütün Çinlilerin istediği bir şey değil mi? Sonra... Ya kaçamayanlar anne?..

— Altınay Altınay, acı konuşacağım!

— Bilirim benim iyiliğimedir anne.

— O halde sor kalbine kızım. O Çinliye gitmek ister misin?

— Anne anne! Ben önce Müslüman, sonra insanım. Başka demem.

Gülnaz Kadın ağlıyordu. Belki de ilk defa saadetti bu yaşların sebebi.

— Söyle kızım namus nedir?

— Tabii güzel bir şeydir anne.

— Nasıl güzel, ne kadar güzel?

— Ne bileyim... Güzel ve tatlı işte. Vatan gibi bir şey.

— Ya can nedir Altınay?

Altınay şaşırmıştı.

— Niçin soruyorsun anne?

Gülnaz Kadın tatlı bir hüzün içindeydi. Geriye dönülemeyecek yere yaklaştıklarını hissediyordu. Ama niçin bedbaht değildi Yarabbi?

— En güzelini seçmek için soruyorum Altınay. Sen istedin ya. İyice düşün ve söyle. Can nedir sence?

Hakikati yeni anlıyordu Altınay. Çok yüksek bir noktadaydılar ve başı dönüyordu. Sabretmeli ve korkmamalıydı. Hakikati zamanında kabul etmek saadettir. Zaten o bir gün kendisini kabul ettirecektir nasılsa. O zaman nedamettir getirdiği. Öyleyse ey insan yürü. Hakikatin üstüne üstüne. O senin üstüne yürümeden.

— Can, dedi Altınay. Esvabımın eteğine takılmış çalı parçası. Yırtacak ve sürünecek.

— Söküp atarsan huzur verecek öyle mi?

— Bilmem anne bilemiyorum.

Kız kendisini tutamamış ağlamaya başlamıştı. Gülnaz Kadın onun saçlarını okşarken konuştu.

— Sevgili Altınay! Hakikatin yüzüne çekinmeden bakmaya çalışmalıyız. Kesin olarak anladık ki, biz namussuz edemeyiz. Namusa ise az önce sen güzel dedin. Vatan gibi tatlı dedin. O halde düşün Altınay: Vatan için niceleri ölür, niceleri çile çeker, niceleri inler. Gaye ,bir sonraki nesle vatan bırakmaktır. Ya namus için?.. Onu da korumak gerekmez mi vatan gibi?

— Belki daha ileri, belki daha ileri anne!

— Meselâ namus kahramanları... Onlar olmasaydı biz iffeti hiç tanımayacaktık. Şimdi nöbet sırası kimde Altınay?

— Bizde anne. Şimdi kahramanlık sırası bizde.

— Ya o sırayı bozmaya kalkarsak Altınay?

— Muhakkak ki kendimizden başkasına zarar vermiş olmayız.

— O sırayı bozduğumuzda kazancımız ne olur dersin?

— Kaybetmeyi kazanmak, kaybetmekte kaybolmak!

— İşte Altınay. Bir tarafta kahramanlık, öbür tarafta kaybetmek. Artık sen seç.

— Sonunda ölüm olmayan taraf var mı anne?

— Hayır yok, hayır yok!

— Öyleyse şereflisini seçelim derim.

.....

Gökçenoba'da bir düğün vardı. Ama ne düğün! Sarı gâvur muradına ermişti sonunda. Köyün en güzel kızına sahip oluyordu. Bir ırkın ötekine kesin galebesiydi bu. İnançsızlığın bir inanca zaferi. Düğün dense yeridir.

Olayı, moral etkisini de düşünerek, devlet kendi eliyle yaymıştı çevreye. Düğüne yüzlerce Çinli davetli davetsiz geldi. Günlerce yendi, içildi, tepinildi. İçki sel gibi aktı. Türk evleri yağma edildi. Hayvanları domuz usûlü şislendi. Seks bütün çeşitleriyle sergilendi. Köyün Türkleri utanç ve nefretlerinden yerlere geçtiler. Çoğu köyü düğün sırasında terketti. Milli gururlarına tam bir darbe inmişti.

Gerdek gecesiydi. Düğün alayı dağılmıştı. Kalanlar düğün sahipleri, bir de ayılamayanlardı.

Gece yarısı sıralarıydı. Küçük bir karaltı büyük bir olayı kurcalıyordu. Köydeki Çinlilerin evlerini birer birer dolaşan gölge, son olarak düğün evine girdi ve bir daha da çıkmadı.

Çok geçmeden kızılca kıyamet kopmuştu. Önce kesif bir duman, sonra bir alev seli doldurdu gökyüzünü. Köy yanıyordu.

Önce can derler. Ne de güzel derler. Damadın ailesi de gerdek odasına koşmuştu. Yangını haber vereceklerdi sözde. Önce telâşla, sonra çılgın gibi yüklendiler kapıya. Ama ne mümkün. Ne içten ne dıştan açılmadı kapı. Sonunda kırdılar. Kırdılar da iyi mi ettiler sanki? Oğullarını kapı ardında ölü buldular kanlar içindeydi sarı gâvur. Baktılar; gelin de ölmüştü, ama secdede.

Demek Altınay eteğindeki çalı parçasını söküp atmıştı ha?

Demek bir inanç inançsızlığa yenilmemişti.

Demek bir ırk ölüme teslim olmuştu da ötekine asla!

Bu olaydan sonra Türklere baskı artmıştı. Sürgün, hapis, iş kampları ve ölüm. Velhasıl çok acı çektiler ya, namus derdi çekmediler.

Yaşasın namus kahramanları!

— III —

Mekânda sınırsız, sayıda bir demektir.
Kudrette sınırsız, ilimde bir demektir.
Eserde sınırsız sanatta bir demektir.
Rahmette sınırsız şefkatte bir demektir.
Lezzette sınırsız, cezbede bir demektir.
Cezbede bir olan merkezdir.
Merkezin şanı, altı yönü bir zamanda görmektir.

Pirim Sultan teker teker baktı dervişlerine. Hepsini ayrı ayrı inceledi. Bakışlarıyla tarttı onları. Bir ruhun bir ruha değdiği noktayı aradı. Duygularını sesine yüklemeye çalışarak konuştu:

— Ey azizler! Şükredelim o Yaradıcı'ya ki; kırkıncı dersi de bizlere nasip kıldı. Selâm O'nun ve bizim sevgilimize ki; himmetini esirgemedi.

Kırk kemâl demektir. Kırk derste iman kurtuluştur. Öyleyse kurtuluş nedir? İşte kırkıncı dersimiz de bu. Kurtuluş nedir?

Ey azizler! Düşünce ilme götürür. Bilmek yapabilmeye. O emniyet demektir. Emniyetin dışı huzur, içi saadettir.

Düşünmeyen kurtulduk sanmasın. Düşüncenin dışı gaybdır. Gayb o makam ki, ilmi kucaklamıştır. Kucaklamak sevmektendir. Sevilmekten kaçmak gazaba gider. O da ancak akılsızın mesleğidir.

Ey aziz canlar! Biliniz ki, kurtuluş önce güzelliktir. Zira tam güzellik kurtuluştadır. O halde güzellik nedir?

Bilenler bilirler ki güzel, kemâl ağacının meyvasıdır. Dışı zahmet, içi lezzet. Demek lezzete zahmetten gidilir. Artık anladınız: Lezzeti isteyen zor kabuğunu kıracaktır çaresiz. Hem anladınız ki, lezzeti muhafaza kabuğuyladır.

Gelin soralım aklımıza: Tat vermeyen kurtuluş kemâl midir? Kemâl ise cazip midir? Hayır! Demek ne kolay bildiniz.

Öyleyse kurtuluş odur ki, içinde mutlaka lezzet olmalı. Olmalı ki cazip olsun. Ey düşünce dur orada! Her lezzet cazip ama, her tat kurtuluş değil. Şöylece bilesiniz: Lezzet derece derecedir ve sakın ha!.. Lezzette kemâl yok, berisi ve ötesi vardır.

Demek oluyor ki lâzım lezzet; zamanda, mekânda, şiddette, mânâda ve doyumda sınırsız olanıdır.

Buyrun! Böylesi cazip midir? Gaye etmeye değmez mi? Kurtuluş bu değilse ya nedir?

Amenna ki kurtaracak iman da, şiddetde, lezzette ve doyumda sınırsız olanıdır.

Dervişlerin, üstadın gözlerini delip geçen ve düşüncesine saplanan bakışları, şimdi yavaş yavaş gevşiyor, ya belirsiz noktalara asılı kalıyor, ya da birer ikişer önlerine düşüyordu. Belli ki hepsi de kendi diyarlarını keşfe çıkıyorlardı. Duygularla prensiplerin sohbetini seyre giden düşünce de bedeni yalnız bırakınca, vücutlar metruk evler gibi kalakalmış idiler.

Pirim Sultan dervişlerindeki bu hali anlamış ve susmuştu. Keşif haliydi bu. İlmin imanla kucaklaşması. İlk perdenin gözlerden kalktığı an. İlk uyanış, ilk aşk. Böyle zamanlarda bir duygu yağmuru boşanır aklın üstüne. Düşünce ilklerine kadar ıslanır da, bir sevginin sıcaklığına uzatır ellerini. Eli ısınır, teni ısınır, canı ısınır. Sonunda bir rüyayı yaşamaya kalkar da, düşüverir ısındığı ateşe. Akıl yanar ateş büyür, akıl yanar fikir büyür. Bir sevgi sıcaklığı döner aşk yangınına.

«Orda sönmek ölmektir.
Yanmak iki pişmektir
Her pişmek bir lezzetse
Yanmak iki lezzettir.
Dayansın artık derviş
Dudaklar suya değmiş
Kiminin aklı ermez
Onun elleri ermiş.»

Dervişler neden sonra kendilerine gelebildiler. İstenmeyen uyanışın tatlı uyuşukluğu içindeydiler hâlâ. Pirin yeniden başlayan konuşması çok geçmeden gözleri gözlerine, kulakları sözlerine çivilemişti.

Pirim Sultan sözlerini özetlemiş, yarım kalan yerden yeniden devam edecekti ki, arkada bir talebesi gözüne ilişti. Onu dinlemiyor önüne bakıyordu. Dikkat etti, derviş ağlıyordu. Çağırdı yanına.

Derviş gözlerini kaçamak hareketlerle silerek geldi, hocasının önünde diz çöktü, eteğini öpüp kalkacaktı ki, Pirim Sultan ellerini tuttu.

— Ey can! Sende bir hal sezdim. Bilmem ki yanıldım mı?

Derviş gözlerinden sicim gibi akan yaşları artık gizlemiyordu. Ellerini sıkıca tutan pirin ellerini o da sıktı.

— Ey canımın canı pirim! Söyle bana, vatan nedir?

Pirim Sultan titredi. Bütün dervişler ürperdiler. Zira bu soru, bir bilmeceyi hallememiş ruhun patlayışıydı. Dördüncü göbekten baba tarafından Çinli olunca, dervişin bu sorusu ürkütmez mi insanı?

Pirim Sultan içinin sıkıldığını hissetti.

—İlâhi! diye inledi. Dilime ifade güzelliği ver. Sonra da avucundaki elleri sonsuz şefkatle sıktı.

— Ey azizi Vatan etrafı çizilmiş toprak parçası değildir. Çünkü yeryüzünde böyle bir çizgi yoktur. Her yer Allah'ın mülkünden bir parçadır. Onun mülküne kötülük karışmaz. Toprak olarak her yer aynı şereftedir.

Pirim Sultan sustu. Ellerine öğrencisinin gözyaşları damlıyordu. Ne kadar sıcak, ne kadar samimiydiler.

— İlâhi! Bu çırpınan ruhun mükâfatını ancak sen verebilirsin. Bir başka kuvvetin karışmak ne haddine, diye düşündü.

— Ey azizi diye devam etti. Vatan yaşanılan yer de olamaz. Çünkü bülbülü bin yıl kafeste yaşatsan, vatanı yine gülün yanı, yanıbaşıdır.

— Öyle toprak vardır ki, üstünde gezer benim diyemezsin, ama vatandır. Öyle de toprak vardır ki, iliklerine kadar beslese sana asla vatan olmaz. Türkistan işte bu haldedir. Pınarından içip oh diyemesek, derdine koşup vah diyemesek, bin yıl kaçsak, bin yıl kovulsak bu toprak bize vatan, hem de anavatandır. Çinli ise bu toprakta, ev sahibini kovmuş hırsızdan başkası değil.

— O halde vatan nedir?

— Ey can, bilesin ki vatan; altında hatıralar yatan, sırtında evlâtları dolaşan, üstünde idealler uçuşan yerdir.

— Ne kötü o vatan ki, evlâdının ak yüzüne kara çalar.

— Vah olsun o evlâda ki, toprağın şerefini kirli ayaklar çiğner de, ölmesini bile beceremez.

— Kahrolsun öyle evlât ki, vatanın iffetini düşmanla bile çiğner.

Derviş bütün bütün açılmıştı. Ne zamandır düşüncesine, kalbine, imanına saplanmış duran sorular birbirini takip ediyordu.

Ey benim canımın canı efendim! Susmayan soruların veballi nasılcadır? Kalbin söz dinlememesi neye işarettir? Bir gönülle iki zıt denk sevilir mi? Sevilse bu sevgi sahih midir? Bir ruhun iki mekânı, bir mülkün iki sultanı, bir insanın iki vatanı olur mu? Ey pirim, ey sultanım, de bana! Bu derdin de bir dermanı bulunur mu?

Pirim Sultan inledi:

— İlâhi! İnsanın bir vatan sevmeye bu kadar mı ihtiyacı varmış? O sevgiye sahip olan meğer neye sahipmiş. Hikmetine merhaba!

Bu ne büyük düşünceydi. Düşünce değil keşif. Keşfetti ve tattı.

— Ey sevgili! Görüyorum ki başındaki belâdır. Yalnız aman! Kimileri o kapıdan girmişler makamına. Kimi kocamanları un-ufak eyleyen o. Bir adres soruyorsun bana sır memleketten. Ne çare ki çilesi çekilmeyen düşünce ilim değildir. Sendeki çileye denk düşünce veremem. Yalnız prensipleri... Onlara dikkat derim.

— Hakkın yaşadığı toprak, imanın vatanıdır.

— Nesep Âdem'de bireşir, fikir Hak'da.

— Tende ayrılık hikmet, dinde ayrılık zulmettir.

Derviş düşündü. Duygularını prensiplerle ölçtü. Kim bilir hangi düğümü çözemedi ki inledi. Belki de prensipler duygulara battı. Gerilen yüz kasları içinde bir şeyleri asılsı asıldı koparamadı. Ufacık bir şey, kocaman bir şeyi kemirdi. Küçücük bir sıkıntı kocaman avuçlarıyla pırıl pırıl bir şeyleri sıktı. Bir kavga ki prensipler yoruldu, derviş ne yapsın? Netice: Mağlûbiyet kazanmıştı.

Derviş ayağa kalktı. Pirim Sultan'a uzun uzun baktı.

— Prensipler yetmedi sultanım, diyerek koştu. Hıçkırıyordu. Kapıda durdu.

TÜRKMEN

ENVER İLHAN

Desen: Hamit YÜKSEK

Kara yazma Türkmen'in
Başında,
Kara yazma Türkmen'in
N'olur Yâ Rab, yazısın
Kara yazma Türkmen'in

Can versin
Düşmanı ezmek için,
Mevlâm sana can versin
Zafer için didinen
Kan akıtsın, can versin

Kor musun sen yanına?
Zalimin ettiğini
Kor musun sen yanına?
Kanayan yüreğimin
Kor musun sen yanına?

Türkmen esir
Türk:
— Men esir
Sen zevkü sefadayken
Men bağlı, Türkmen esir

— Sizi ele vermiştim. Birazdan Çinliler burada olurlar.

Arkasından koşmak istediler, Pirim Sultan engel oldu.

— Çektiği acı hürmete lâyıktır sanırım.

Demek bazı bilmecelerin çözümü,, çözülmemek imişi

— IV —

Babası Türkistan'ın ün yapmış beylerindendi. Fakat iki büyük suçu vardı. Önce vatansever, sonra zengindi. Yaşasın yeni rejim! İki günahtan da kurtardı onu. İlkin malından etti ya sonra da canından mı 'bilinmez. Bilinmez çünkü, sürgünde adama ne yapıldığını ancak Allah bilir.

Annesi de uzun yaşamadı. Daha soğrusu uzunca sürünmedi demeli buna. İçimiz burkula burkula da olsa.

Sonunda bir başına kaldı. Kız başına kaldı. El eline değil, el kapısına kaldı. Parmak kadar çocuk bir başına ne yapar? Nasıl tüketir bir ömrü? Çığnenerek elbet. Yaşamak borcunu çığnenerek tüketir.

O da öyle oldu. İnsan olmanın acısını çok çekti. Yıllarca en aşağılık işlerde çalıştırdılar. Mümkün olsa, öteklere örnek olsun diye insanlıktan bile çıkaracaklardı. Ümitlerinde, hayallerinde dahi ayak izleri dolaştı Çinlilerin.

Esaret bu. İnsanlık tarihinin çöküntüsü. Yıkıntılar altında hak ezilince mazlumun payına haksızlık düşüyor ne çare.

Somay, ömrünün baharı olan gençliğini, yaşamanın en az şartlarına razı olarak geçirdi. Bey kızı olmanın acısı canına tak dedi. Çünkü yeni rejim paraya, asalete, serefe müthiş düşmandı. Hatta Komünizm bunların tam tersi demekti. Vatan, millet, inanç, serbest düşünce... Bütün bunlar yeni rejimi otalayan zehirler hükmündedirler. Yaşamak için onlara düşmandır. Zaten o, bir uzvu diğerine düşman zavallı bir mahlûktur. Garip yaradılmış uzuvları bilirsiniz. Hepsinin korkunç veya zavallı meslekleri vardır. Ya çarpık yaradılmış beyinler?.. Ya onların meslekleri?.. İşte Komünizm çarpık beyinlerin mesleğidir. Hem korkunç, hem zavallı. Yani hilkat garibesi. Yani düşüncenin bataklığı. Mikroplarla sineklerin yurdu. Ah şu bataklık sinekleri! Her zaman da pisliklerini bulaştıracak bir insan bulurlar ya. İşte Türkistan bu sineklerin saldırısına uğramıştı şimdi.

— Çok yukarılardan düştüm, diyordu Somay. Özümden düştüm. Bedenim ayakta ya hakikatim gölgeme kapandı. Yıllarca ümitlerime asılı yaşadım. Artık gözlerim kararıyor? Demek ümitlerim de yoruldu. Bütün bütün düşmekten şimdi beni kim alıkoyacak? Çoğu zaman düşünür de yaşamama aklı başında bir sebep bulamam. Yaşamak namına tanıdığım şey, ölesiye çalışıp çoğu geceler aç sabahlamak. Kaç kere çamaşır teknesi üzerine düşüp bayılmışımdır açlıktan. Açlığın mide çıbanı tipindeki acısını çok yakından bilirim. Bizlere sık sık çevirirler o silâhı. Kaç defa ölümü istemişimdir bu yüzden. Lâkin esir insanların zalime yapacakları biricik zulüm, uzunca bir süre yaşamak olduğundan, çok defa geri döneriz ölümden. Zalime inat yaşamak için geri döneriz.

Yal Böyle iştel Zalime inat yaşamak...

.....

Neden sonra bir tarih idi. Aman ne tarih idi Yarabbil Zamanın oğlu vardı. Babası ne derse desin millet ona ümit dedi.

Çoktandır duyuluyordu zaten. Zaman zaman direniş kahramanlarının göz yaşartan maceraları anlatılır, ümitler tazelenirdi. Gene öyle oldu. Gönüllere su yürümüş, iman çiçeklenmişti. Artık yaşamaklar sadece zalime inat değil. Artık yaşamaklarda gaye var. Artık yaşamaklar ibadet.

Kayhan'la o zamanlar tanışmışlardı. Somay o geceyi hiç unutamazdı.

— O beklemediğim fakat bilmeden özlemiş olduğum el, bir gece yarısı uzandı dalıma, derdi. Kaç kere düşündüyse hep buradan başlardı hatırlamaya. Nedensel

— İşsiz ve aç olduğum bir gece yarısıydı. Geç vakitlere kadar ihtiyar bir Çinlinin yanında çalışmış, çok kereler olduğu gibi ücretimi alamamıştım. Şikâyet etmeye kalksan kime edeceksin. Mazlumun hakkı zalimin insafı kadardır, fazla değil. Çaresiz razı oldum hakkıma. Daha doğrusu, haksızlığa razı oldum demeli. Öylece eve dönüyordum ki, karanlık sokakların birinde olan oldu. Birden bir gölge fırladı önüme. Çatlak sesinden tanıdım onu. İğrenç duygularını birkaç defa açığa vurmuş, mahallenin ayyaş Çinlilerinden biriydi. Bu benim felâketim demekti ki, hakikat beynime oturuverince bayılmışım.

Kendime geldiğimde evimdeydim. Gaz lambam yandığına göre henüz sabah olmamıştı demek. Gaz ocağım da sesli yanıyordu. Dehşetle doğruldum yatağımdan. Ayak ucumda bir adam, evet hiç tanımadığım bir adam oturuyordu. Bağırmak istedim sesim çıkmadı. O bunu anlamış olacak ki gülümsedi.

— Korkma sana bir zararım dokunmaz.

Kalktı. Yağda kızartılmış patateslerle dolu bir tabak getirdi. İçim rahatlamıştı. Aldım tabağı. Yırtıcı kuşlar gibi atıldım patateslere. Can boğazdan gelir derler, aslı varmış. Gözlerim şimdi daha iyi görmeye başlamıştı dünyayı. İçim de her soluk alıp verişte öyle çıban çıkarmak gibi sızlamıyordu artık. Karnım doyunca aklım başıma gelmiş.

— Siz kimsiniz? diyebildim.

İlgilenmedi önce. Tabağı aldı. Gaz ocağını söndürdü. Ortalığı toplamaya koyuldu. Bu sefer sinirlenmişim.

— Kimsiniz siz?

Döndü. Gülümsedi. Yan alaylı:

— Önemli mi? dedi. Kim olduğum sizce o kadar önemli mi?

Aman Yarabbi... Bir duygu seli alıp götürüverdi beni. Hiç ama hiç tanımadığım bir ılıklık kapladı içimi. Kalbim bir haz fırtınasıyla çalkalandı. Şaşırdım. Belki de korktum. İlk duyulan şeyler korkutur insanı. Hele böyle alıp götürücü duygu seli hepten korkutur. Anlıyorum ki içine düştüğüm hal sevgi, belki de aşktı. Nasıl şaşırmayayım? Onu hiç tanımadım ki. Sevginin kalbe gelişi, ruhun bedene gelişi gibi bir şey. Gönül kapısı açılıyor da, sanki insan kendini görüverliyor. Gönülleri bile kilitleyen esaret, lanet olsun sana.

Bu kadar saadet çok fazlaydı. Taşıyamazdım o kadarını.

— Gidin buradan. Gitmelisiniz artık.

— Adım Kayhan. Gene görüşürüz, diyerek çıktı.

Sabaha kadar sebebini bilmeden ağladım. Belki de hakikati kendime açıklamaya cesaret edemiyordum. Sevmenin hakkım olmadığını düşünüyordum. Milletim, memleketim inlerken, sadece kendi hesabıma sevmek günah işlemek gibi geliyordu bana. Onun için de kolay kolay kabul edemiyordum sevmeyi.

Bunu düşünmek için uzun zamanım oldu. Ara sıra görüyordum onu. Her defasında da geri dönmenin imkânsızlığını biraz daha iyi anlıyordum. Onun için de sevgime türlü mazeretler uyduruyor, sonunda kendim de inanıyordum onlara.

Aradan bir yıl geçti. Ben artık alıştım sevmeye. Sevilmeye de öyle. Eskiden olduğu gibi ürkütmüyordu beni. Ama o alıp götürücü ılıklığı duyuyorum içimde. Bu kadar zaman onun hakkında pek az şey öğrendim. Merak da etmiyordum ki. Hep bildiğimiz hikâyelerden birini anlatacağından emindim çünkü.

Galiba bazı gizli işleri vardı. Direniş teşkilâtlarından birine üye olduğunu zannediyorum. Gereği olsa söyler diye ben de sormuyorum. Hem öyle olması da işime geliyor. Sevmek için daha çok hak sahibi sayıyorum kendimi. Yanılmamış olmak için dua ediyorum Allah'a.

Bir yaz akşamıydı. Allah'ın emriyle beni kendisine istedi. Ben de kendimi gene Allah'ın emriyle ona verdim. Düğün tarihini tesbit etmedik ya, bir yandan hazırlığa başlamıştık. Mutlaka lâzım olacak birkaç şey almalıydık. Türk komşularımız da candan yardıma koştular.

Ve...

Ve bir geceydi. Kapı hızlı hızlı vuruldu. Koştum. Gelen oydu. Konuşmadan girdi içeriye. Bir süre pencereden karanlık sokaklara baktı. Sonra yavaşça sedire oturdu. Uzun uzun seyretti beni. Ellerimi, yüzümü, gözlerimi. Aklına işlercesine baktı bana. Bakışları en sonunda kapıya takıldı kaldı.

— Gidiyorum dedi.

— Nereye? dedim.

— Vatan... dedi, sustu.

Anlamıştım. Kalplerimizden bile gizlediğimiz kurtuluş hareketi, nihayet başlıyordu demek.

— Ne zaman? dedim.

— Yarın, dedi.

— Hemen yarın mı? diye inlemişim.

Sevinmekle üzülmek arasında yıkılıp kaldım. O, evin bir köşesinde düğün için aldığımız eşyalara uzun uzun baktı. Hepsini ayrı ayrı yeniden kontrol etti. Sanki yeni alıyormuş gibi inceledi. Sonunda bana döndü.

— Yarın gidiyorum ama döneceğim.

Gözlerine acı acı baktım.

— Bu gidişin dönüşü mümkün mü? Mümkün ise lezzeti nasıldır? Bilmem ki her dönüş arzulanır mı?

Gözlerini gözlerimden kaçırarak:

— Gelemem ya, dedi. Belki gelemem ya. Savaş bu belli olmaz. Hem dönmek için gidilmez ki. Gidilse zafer tam olmaz ki. Hem belki de Çinliler...

— Sus! diye atıldım. Parmaklarımla kapadım dudaklarını. O öptü parmaklarımı. Ömrümde ilk defa bir erkek öptü elimi. Hem de bir aylık nişanlımdı o erkek. Başka hiç dokunmamıştı. Hele evlenelim demiştî. Ben çekmedim elimi. Ama o bıraktı. Ölüme gittiğini biliyordu. Hiç dönmeyeceğini de biliyordu. Buna rağmen bıraktı. Çünkü bütün bunlar temizliğe, tertemizliğe engel olacak şeyler değildi. Cevher nur olunca ziyadan gayrı ne saçar?

— Evlensek dedim. Hemen şimdi. Allah'ın huzurunda evlenelim. O'nun şahitliği yetmez mi evlenmeye? Yeter elbet.

İtiraz etmedi. İstedi ama edemedi. Tanrı'nın huzurunda evlendik. Gözlerimiz kapalı kabul ettik evliliği.

Ve sonunda bir sabah. Sabahın sisinde bir gölge. Geriye dönüp dönüp bakarak uzaklaşan bir gölge. Geride bir ev, evin içinde acı, onun içinde insan, onun içinde iki duygu. Küçüğü yıkılmış, büyüğü ayakta. İkisinin de kulaklarında aynı ses.

— Bir tarafta aşk, öbür tarafta vatan. Aşktan da üstün vatan.

Neden sonra iman kıpırdadı. Kuvvetin altında düşünce kıpırdadı. Putlar çoğalınca peygamberler gelir ya, işte öyle geldi bazıları kendilerine. Bazıları pek geciktı de bulamadılar kendileri evlerinde. Kimileri kilitli buldu kapılarını. Dıştan kilitlenmişti, içten kilitlenmişti, pek çoğu da çifte kilitlenmişti. Kapıları kıran oldu. Dizlerine vuran oldu. Sinsi plan kuran oldu. İbret üstüne ibret, rahmet yanında zahmet, gözler önünde hasret, bir acayip devran oldu.

Bakanlar gördüler ki bu gidiş, gidiş değil. Dert bir iken iki olur, uzaktayken beri gelir, yaprak dürer katmerlenir. Karşı çıkıp dur denmezse, emir salıp vur denmezse olmayacak. Haber salarlar çareye. Derler ki, sakın ha tez gel. İş işten geçmek üzeredir.

Haber beylere ulaşır. Beyler erlere danışır. Ne eder, nasılca eder bulurlar. Çare fedakârlıktadır. Düşünenler çok düşünür. Öz vatanda, esaretle, vatan için ölmeyi tartarlarken terazi kırılır. Bir gün ölmek her gün ölmekten yeğdir derler ve kalkarlar.

— V —

Arkın Koca koştu. Demir bastonu taş zeminde telaşlı tıkırtılar çıkarıyordu. Bağırmak inlemek arası bir sesle:

— Almıla, Almıla! Kaan geliyor, tez ol.

Kadın seccadeden kalktı. Yarıda kalan bir huzuru seccadeye vardı. Sonra onu kutsal bir hediye gibi öptü. Eşya dolabının en altına soktu. Aceleyle sofaya koşarken baş örtüsünün çene altındaki düğümünü çözdü. Kestane saçları omuzlarına kayarken merdivenlerde idi. Bu sırada kapı açılmış kocası girmişti.

— Hoş geldin, dedi. Niye geciktin?

Kaan cevap vermedi. Kızgın, belki de heyecanlıydı. Doğruca çalışma odasına girdi.

Almıla:

— Ne ola ki?

Arkın Koca:

— Hayra işaret değil.

— Acaba ne?

— Düşündüğümüz oluyor belki.

— Ne zaman dersin?

— Herhalde uzak değil.

— Peki şimdi ne yapacağız baba?

Arkın Koca sendeledi. Bastonunu birkaç defa hızlı hızlı yere vurdu. Bir dakika düşündü. Omuzlarına çöken sızıyı atar gibi silkindi.

— Hele bir emin olalım, dedi.

Anladı Almıla. Gitmek ve kurnazca öğrenmek gerekiyordu. Kapıyı vurdu ve girdi içeriye.

Arkın Koca bir iskemleye oturdu. Bastonunu kucağına aldı. Düşünüyordu:

«Nesiller boyu hayal edilen, onun için ağlanıp onunla gülünen, hasretiyle büyüyen çocukların masalı. Rüyasında ağlayan ihtiyarın duası. Gencecik bedenlerin, sıra sıra gidenlerin, şanı gaye edenlerin sevdası. Fakir tenceresinin aşı. Gökteki cennetlerin yerdeki arkadaşı vatan. Ellerimi saçlarıyla başlamışlar. Tarihi okuyanlar kitaplarda çok ağlamışlar. Babadan oğula miras kalan acı. Gönüllerin derdi, her derdin ilâcı vatan. Uğrunda fedakârlık sevdadır. Bilmek gerek bilmek gerek, her sevda kavgadadır. Çalınmış belde, bağlanmış vatan; kimine masal, kimine destan; bizlere sancı, onlara bostan; Çinliye toprak, Türk'e Türkistan.»

Arkın Koca ağlıyordu. Başı göğsüne düşmüştü. Almıla şefkatle omuzlarını sıkarken:

— Karar veren ağlamaz baba, dedi.

Arkın Koca tutmakta güçlük çektiği hıçkırıklarını tamamen bırakıverdi.

— Şehitler dâvâcıyken gazilerden, Arkın Koca nasipsize baba olsa yanmaz mı?

Destanlar yürüse üzerine mazilerden, yıkılası Arkın Koca bastonuna dayanmaz mı? Son dâva ayağa kalksa biraz ilerden, Arkın Koca düşe kalka yetişemem sanmaz mı? Kuşça yürek yanar olsa sızılardan, akça sakal göz yaşına boyanmaz mı?

Arkın Koca söyledi Almıla ağladı. Almıla ağladı Arkın Koca söyledi. Sonunda ilk konuşan gene Arkın Koca oldu.

— Ne varmış, düşündüğümüz gibi mi?

— Düşündüğümüz ve korktuğumuz gibi.

— Ne zamanmış?

— Yarın.

Vazife kadar ağır bir yük Arkın Kocanın omuzlarına oturdu. Fakat o oturmadı. Kalktı. Doğruca oğlunun çalışma odasına gitti. Oda görülecek haldeydi. Etraf, içi aranmış, aranılan bulunamayınca fırlatılmış dosya, kâğıt ve yüzlerce kitap sergisine dönmüştü.

— Belki bir rapor arıyor, diye düşündü Arkın Koca. Belki de bir liste. Arkadan vurulacakların listesi.

Son kararın denemesini yapan bir kararlılıkla gitti, oğlunun karşısında bir sandalyeye oturdu. Sesi şefkat ve ciddiyetten titrekti.

— Ne arıyorsun Kaan?

— Sana ne?

— Güzel terbiye anlayışı doğrusu.

Kaan ters ters bakmakla yetindi. Fakat Arkın Koca yetinmedi.

— Bu gece hapsedilecek, hattâ öldürülecekler arasında ben de var mıyım?

Kaan omuz silkmekle yetindi.

— Seni de öldürecekler Kaan.

— Niçin?

— Çünkü Türksün.

— Fakat ben insanlık gibi kutsal bir ideal için çalışıyorum.

— Bu senin soyunu değiştiriyor mu?

— Bence soy önemli değil, tüm insanlık önemlidir.

— Nasıl inandıracaksın?

— Bana güvenirler bilirsin. Şimdiye kadarki tutumlarını gördün.

— Ama savaş başkadır. Silâh arkadaşına mutlak güven ister. Söz yetmez. Kesin inanç ister. Anlıyor musun? Yani dostluğun ispatı gerekir.

— Her fedakârlığı yaparım.

— Meselâ?..

— Evet o aklına gelen şeyi bile.

Kaan kızmıştı. Her ihaneti yapabileceği belliydi. Arkın Koca tarifsiz bir ıstırapla inledi.

— Kaan, ölüm senin için kaçınılmaz netice. Ve bütün bütün kaybetmenin başlangıcı. Çıldırtan bir gerçek bu. Görsene.

— Hayır... Hayır... Sus!

— Susturmaya kalksan gerçek susar mı? Oturur seninle ağlar da yine gerçekliğini bırakmaz.

Kaan mağlûptu. Zaten o başından beri mağlûptu. Suçunun çoğu kendisinin olmayanlardandı. Fakat cezası suçundan da büyük olanlardandı. İşe yenik başlayan ne yapar? Çırpınır elbet. O da öyle yaptı. Sona doğru koştu. Aradığını bulmuş olacak ki bağırdı:

— İşte beni kurtaratak kâğıt. Bunlar bu gece ölürse ben yaşayacağım. Hem de önemli bir kimse olarak yaşayacağım.

Arkın Koca kalktı. Son karar da ayağa kalktı. Bilmem ki son dâvâ da ayağa kalkacak mı?

— Kaan ver o kâğıdı.

— Asla!

— O halde ikimizden biri...

Kaan düşündü. Daha dışarıda Almıla vardı. İki kişiler dedi. Kurnazca hareket etmeliydi. Gülümsedi.

— Yok canım. Size bir şey olacak değil, diyerek kapıya yöneldi.

Arkın Koca titredi. Gözlerinin önü kararardı. Nerdeyse vaz geçecekti. Bir saniyede gelip bir saniyede kaçmaya kalkan, hayatının biricik gayesinden neredeyse vaz geçecekti. Bu kadar gayeyi bu kadar zamana sıkıştıran kuvveti Merhaba sana!

Bereket bir kıvılcım... Ne kıvılcımı? Bir şimşekti o. Arkın Koca'nın beyninde çaktı ve söndü.

— Bir tarafta hiç... diye inledi Arkın Koca. Bilenlerce bu, öbür tarafta vatan demekti.

Arkın Koca çekti tetiği. Ve «bu tarafı» öldürdü. Arkın Koca «öbür tarafa» geçti. Arkın Koca'nın seçtiği «vatan»dı. Ama «ne vatan»dı ya...

— VI —

Üç gündür yatıyordu. Ayağını bile çekmeden. Öylece, düşüp kalmış gibi yatıyordu. Ara sıra bir şeyler mırıldanır gibi yapıyor, fakat yarım kalan rüyasına yeniden dalıveriyordu. Göz kuyruklarındaki incecik kıpırtının tebessüm mü, yoksa elem mi olduğu asla anlaşılmıyordu. Yüzü kirli sarı bir renk almıştı. Ucu hafifçe kalkık burnundan başka, her hattı değişmiş, başkalaşmıştı sanki.

Fazlı üç gündür avuçlarında sıktığı her an biraz daha donuklaşan, biraz daha sakinleşen ele baktı.

— El kendinden vaz geçiyor, diye düşündü. El dâvasından vaz geçiyor. Allah'ım! Söylemeye dilim varmıyor, lâkin anlıyorum ki, karım solgun. Oğlumun anası hasta. Esma'm çok hasta. Anamın görmeye vardığı, babamın düğünle aldığı, hocamın duâya sardığı helâlim ölümcül hasta. Yan Fazlı'm, yanma günüdür. Yan kı yeşil duvaklın yolcu. Bir başka ellere gönüllü. Küçücük bir inilti, belki bir tebessüm, işte hepsi o kadar. Bilmez misin bağ bozumu üç gün? Ansızın Eşref yetim, ansızın Fazlı bitik. Eyvah ümit, taşı taş olmaktan çıkarmaya gücün varsa gel. Sen tebessüm ve sen feryat... Soluk ananın düşman çocukları. Kara üzümün pekmez ve şarabı. Bildim. İnsanlar sizin küpleriniz, insanlar sizin fıçılarınız. Doldurup boşaltın, doldurup boşaltın bakalım.

Sahi tebessümle neden dost olur insan? Bilinmez mi ki tarih, saadeti tadıp da doyamayan çilekeşler mezarlığıdır. Orada bir tebessüm bin inîltiyle bile yatar.

Bilmez misin Fazlı'm? Ferhad'ı hiç duymadın mı sen? Hani bir Türk ilinde, hani bir tebessümün tadını silinmeyecek yerden silmeye kalktı da, hani dağları yardıydı? Dağ öldü, Ferhad öldü, ümit bizlere kaldı.

Kapı yavaşça vuruldu. Baktılar, gelen içeriye girmedi. Fazlı'yı istiyormuş, çıktı Fazlı.

— Davran, dedi. Büyük karar çıktı. Sabaha Kaşgar'da olmamız gerek. Yarın beklediğimiz gün olacak.

Fazlı sendeledi.

— Nasıl? Yarın mı?

— Evet, yarın.

— Hemen çıkıyor muyuz?

— Hemen ve gizli.

— Ama benim...

— Gizli ve çabuk. Anlaşıldı mı?

— .....

— Dağ yolunda bul bizi.

Konuşan gölge sustu ve kayboldu.

Demek yarın büyük gün olacak. Pakça yiğitler şehit, akça kocalar gazi, esir insanlar millet, ele tüten ocaklar devlet olacak. Yaşmaklar altında namus, kınalı ellerde iffet, ocaklarda hürmet olacak. Gök bayrakta üç hilâl, gölgesinde istiklâl olacak. Koşsun kendisini Türk, bir de yiğit bilenler. Yarın Türkistan vatan olacak.

Fazlı sevinçle titredi. Sonra karısı düştü aklına. Bir çivi gıcırdadı içinin tahtalarında.

— Bir de, dedi. Yarın bu toprakta yatan olacak.

Darmadağın girdi içeri. Ondaki değişikliği kimse fark etmedi. Bakmadılar bile. Karısı ağırlaşmıştı. Sessizce ağlayanlar vardı. Bıraktığı el bıraktığı yerde onu bekliyordu.

— İlâhi diye düşündü. Anlıyorum ki kader parmağını yaladı. Hayat kitabından bir sayfa daha çevirip, oku diye uzatacak önüme. Ben, yani insan, acıyla saadetin romanını soluk soluğa okuyacağım. Hem ağlayıp hem gülecek, yine okuyacağım. Bazen duygular karışıp şaşıracağım. Bazı mânâlar görüp korkacağım. Bazı korkulara kendim koşacağım. Asker düşecek, alnındaki şerefi öpmek için toprak çekecek onu, fakat sancak asla!

İlâhi... İnsan ne kadar büyük. Yükü ne kadar ağır? Dalı ne kadar yüksek. Ya oradan bir düşerse?

Fazlı kendisini terk etmiş eli son defa sıktı.

— Ben... dedi. Arkasını getiremedi. Boğazı düğümlenmiş, duyguları çözülmüştü. Gitmem gerek diye kestirip attı.

Hepsi anladılar. Bilmem ki biraz da sevindiler mi? Sevinebildiler mi?

Sonra Eşref... Ah Eşref! Öptü onu. Kokladı. Göğsünde sıktı.

— Öbür tarafta vatan, dedi ve çıktı.

.....

Buraya kadar ben ağlayarak yazdım. Artık zaferi de süngüler yazsın!

SELİM

Kasım GÖÇMENOĞLU

Alınlarında biriken teri sildiler. Kurumuş dudaklarını dilleriyle ıslattılar. Biraz serinlemek için, gözleri önünde topraklı mendillerini çırptılar. Birbirlerine ve çizi bitimine baktılar yorgun. Bazı gözler güneşi ararken bazı gözler tarlayı taradı.

Gök parlak, güneş yalın, sıcak bunaltıcıydı. Gökyüzünün serinlik bulutları, başka iklimlere göçmüştü sanki. Başaklar gözlerine çarptıkça içleri yandı. Alınlarında, tozdan ve terden çile hamuru yoğrulup pişirildi. Gün boyu, az konuştular. Ahmed'in ciğerlerinden derin bir nefes koptu, kurumuş dudaklarını yaladı, burnundan damlamak üzere olan teri kovdu. Ve sükût yıkıldı.

— Domuzdan post, gâvurdan dost olmaz.

.....

— Karga camıgı boşuna bitlemez.

Tütüncü Ferhad'ın bıyıkları dikleşti. Yüz çizgileri, acı günlerin elemleri, uğradığı kahpeliklerin son pişmanlığı ile örgülenmişti. Harp görmüştü. Düşman görmüştü. Esaret, zulüm görmüştü. O çizgiler, çok mevsimde, bağrına türlü tohum gömülmüş tarla gibiydi. Şimdi kini ve kederi tomurcuklanıyordu ter damlacıklarında. Babaydı. Selim'in babasıydı.

Bekir hiç konuşmuyordu. Kötülüklere ihtimal vermez kalbinin kurbanıydı. Sözü dinlenir, aşı yenir, elinden su içilirdi. Ama suçluydu şimdi. Tütüncü Ferhat'ı o razı etmişti. Suçluydu şimdi. Vicdanı, damla damla yüreğine kezzap dökerken, Ahmed'in «ah» çekişi, beynine bir kor gibi yapıştı.

Çırçır böceklerinin melodisi, sinek vızıltılarıyla birlikte kulak zarlarını zorlarken, başlar suskun, göğüslere gömüldü. Karakılçığı devire devire yamacın başına doğru ilerlediler.

Yukarki tarladan Hilmi'nin sesi duyuldu.

«Ölmeden mezara koydular beni. Of gençliğim eyvah.»

Sükût daha da koyulaştı. Zift olup ağızlara yapıştı. Kirpikler arasından gözyaşları süzüldü. Cenkmeydanında kılıç sallar gibi hışımla orak sallayan ellerin sahipleri, yüreklerini kavuran ıstırabın cızırtısını duymak ister gibiydiler.

«Ocağımızı yıktı, ocağımızı...»

.....

Üç yıl önceydi. Birbirlerine ve toprağa ölesiye bağlı bu insanların arasından birini koparmışlardı. Günlerce acıdı bünyeleri. Taşıma su ile değirmen dönmezdi ama onlar, manidar bir ümitle, Selimi su aramaya göndermişlerdi. Bekir, «Doğduğun yerde değil, doyduğun yerde» demişti. Diğerleri susmuştu sadece.

Selim, gün batımında son kez baktı köyüne. Yüreğinde sevinçten kedere, hazdan ümide dönüşen; sonra bulutlaşıp yüreğini sıkıştıran, boğazına sarılıp gözlerinde yağmurlaşan hisler çalkalanıyordu. Göz kapakları telâşla yağmuru emmeye çalıştılar. Damlacıklar, kirpikler arasından kopup yanaklarından yuvarlandı; ceketinin tozlu yakalarında koyu siyah bir kaç iz bırakarak söndüler. Gurbetin acısını duydu içinde. Şimdi ne maziye ne de istikbale uzanabiliyordu. Halin dar çerçevesinde sıkışıp kaldı. Bu gecelerini, yollarda geçirecekler.

«Doğduğun yerde değil, doyduğun yerde.»

Günler süren yolculuk, Köln'de bitti. Otobüsten indiklerinde, intibak edene kadar yürümekte güçlük çektiler. Şaşkın, birbirlerine ve çevrelerine bakıştılar. Beş kişiydiler. Birlikte yazılmışlar, birlikte başlamıştı yolculukları.

Belki yarım saat, nereye gideceklerini, ne yapacaklarını soracak bir kimse bulamadılar. Herkes kendi havasındaydı. Düzgün kıyafetli birine sordular, fakat azarlanır gibi cevaplandılar. Köle idiler, hırsızdılar, vurguncuydular sanki.

Selimin aklına, ülkesindeyken radyodan duyduğu, «Turistlere güler yüz gösteriniz iyi davranınız» telkini geldi. Kendi kendine:

— Vay anasını, dedi ve ezildi. Gâvurun parasına muhtaç olarak gelmişlerdi bu diyara. Aşağılıktılar onun için. Şahsiyetlerinin katline zavallı bir teslimiyet göstermek zorundaydılar. Selim bir pişmanlığın girdabına yuvarlandı. Başarmadan dönemezdi de geri. Bir hafta içinde işlerine başladılar. Bir pansiyona yerleşmişlerdi.

Selim aylar boyu karmaşık düşünceler içinde bocaladı hep. Defalarca dönmeye karar verdi. Ama günler günleri kovaladı. Ayları bağladı birbirine. Ve Selim alıştı Almanya'ya.

Kaldığı pansiyonun yanındaki birahanenin sahibesi ile dost oldular. Selimin çoğu kez yalnız oturuşuna, dalgın ve düşünceli duruşuna, hayran kalmıştı. Eva «Romantik bir dev, içli bir barbar» diyordu onun için. Bu, Selimi gururlandırıyor, Mefisto hakimiyetini pekiştiriyordu. Eva bütün hünerini kullanıyordu. İnandırmıştı onu. Belki Müslüman olur diye de düşünüyordu Selim. Aslında bu düşünce, zaafına bir mazeretten başka bir şey değildi.

Bir gün, Eva'ya evlenme teklif etti. Eva nazlandı. Sonra şartını söyledi.

— Evlenelim ama sen evlisin Selim. Önce karından boşanmalısın. Ben senin tamamen benim olmanı isterim.

Selim karısını hatırlayınca beynine bir balyoz indi. Uyumakta olan bir aslan kıpırdandı gönlünde. Ama Mefisto mahareti liydi. Büyü bozulur gibi olunca, bütün Olimpos büyücüleri, bütün hünerlerini kullanarak tekrar efsunlamaya uğraştılar Selim'i. Eva'nın silâhları tesirini gösterdi. Günler, Selim'in içindeki şahsiyet ateşini küllendire küllendire geçti. Düşünmek için bir saniye bile bulamaz olmuştu. Karar verdi. Karısını boşayacak.

Ödünç para almak için Remzi'ye gitti. Odasında bulamadı. Tanımadığı bir adam, birazdan geleceğini söyledi. Beklemeliydi. Adam konuşmuyordu. Üzgün bir hali vardı. Pencereden dışarıya saplamıştı gözlerini. Vakit vakit dalıyor, dişlerini sıkarak kendi kendine:

— Ocağımı yıktı namussuz, diyordu.

Selim merak etti. Kimdi bu adam? Ne olmuştu? Hangi ocaktı?

Adam anlattı.

— Karımı göndermiştim önce. Buraya gelir gelmez beni istek yaptıracaktı. Ben gelene kadar da ağabeyimin yanında kalacktı. Ağbeyim ailesiyle burada.

Adam durdu. Dişlerini sıktı.

— Akıl yokmuş bende akıl.

Selim, hülyada gibi dinliyor, zihni E-mine'siyle Eva arasında ani gidiş gelişler yapıyordu.

— Ağabeyim zamparanın biriymiş meğer.

Sustu. Daha fazla anlatamıyacaktı. Bir cümleyle bitirdi.

— Ocağım yıkıldı, ocağım. Kimsenin yüzüne bakamaz oldum. Onu aramaya gelmedim. Cehennemin dibine kadar yolu var. Kaçtım. Arkadaşlarımın bakışından. Yavrumun sorularından kaçtım. Yaşayamaz oldum.

Ve ağlamaya başladı adam.

Selim, binlerce kilometreden düşmüş gibi irkildi. Kafasında Mefistonun sarayları yıkıldı. Enkazlar arasında kaybettiklerini aradı. Hiç bir şey söyleyemeden kalktı, çıktı kapıdan. Caddede yürürken sadece bedeni var, asıl varlığı yok gibiydi. Kulakları duymuyor, gözleri görmüyordu. Ölü gibi, ölmüş gibi. Bir Selim can çekişiyordu. Bu, dünyada ba'sübadelmevti olan bir ölüm müydü?

Bir kaç adım sonra son darbeyi de yedi. Rahmi geçti önüne.

— Yavaş gel Selim abicim... Görüyorsun ki zomum. Sen de mi işten nanay?

Selim ilgilenmek istemedi önce. Rahmi bırakmadı.

— Dinle Selim abi. Bak bu gün ben fenayım. O Seniha var ya, oor, pu. Pis Türk demesin mi bir de. Gâvurlar efendi oluyormuş. Biz suluymuşuz. Bak Selim abi ben namuslu bir adamım. Anlıyor musun? Ben namuslu bir adamım. Vurdum ikisini de.

Durdu, yutkundu. Elini kafasına vurdu. Sağ elini Selim'e uzattı.

— Vurdum. İkisini de. Hans'ı da vurdum.

Sol eliyle cebinden bir bıçak çıkardı.

— Ben şerefimle yaşamalıyım Selim abi. Şerefimle. Al vur beni. Vallahi davacı olmam. İstersen tenha bir yere gidelim. Al!

Selim şaşırdı. Çıldıracak gibi oldu. Rahmi elinde bıçak, sallana sallana caddeye yürüdü.

— Al vur beni... Öldür!

Elini havada salladı. Süratle gelen bir arabanın önüne attı kendini. Acı bir fren sesi ve Rahmi'nin bir ot çuvalı gibi beş metre ileriye yuvarlanışı. Yere birbiri ardınca, acele acele kan damlaları düştü. Rahmi ağzından, burnundan akan kanla çamurdan bir yastık yapmış, boylu boyunca uzanıvermişti.

Selim ağzından köpükler saçarak bağırdı.

— Delirdin mi sen Rahmi? Çıldır... sen... del... çıl... yet... er.

Kelimeler, kırık dökük heceler halinde yere döküldü. Gözünden herşey silindi. Hayat silindi. Zihni uyuştu ve bankete yığılıverdi.

Kendine geldiğinde odasındaydı. Başında ağır bir sancı vardı. Odasına nasıl getirildiğini çözemedi. Şuuru biraz berraklaşmıştı. Ani bir karar verdi. Köyüne dönecek. Kim ne derse desin köyüne dönecek. Kapı çalındı. Yatağından doğrulmadan:

— Giriniz, dedi.

— Merhaba Selim!

Eva idi. Selim beklenmeyen bir çeviklikle yataktan fırladı. Kapıdan sokmamak istiyordu Eva'yı. Çarptı kapıyı. Bir çığlıkla Eva eşiğe yığıldı. Yüzünün kapıya sıkışan yerlerinden kan akıyordu. Nefesi de kesilmişti. Ölmüştü. Selim öldürmüştü.

.....

Gâvur zindanının avluya bakan penceresine bir kaç yağmur damlası çarpıp dağıldı. Ardından diğer damlalar koşuştular. Onlar da öncekileri kurtarmak uğruna helâk oldular. Selim rutubetli duvarların arasında, şimdi tek tesellisi sigarasını tüttürürken; köyünü babasını ve karısını düşündü. İzmariti yere atıp ayağıyla ezerken, iç dünyasından, ülkesinin bütün insanlarına duyurmak ister gibi şu cümle döküldü:

«İnsan doğduğu yerde, doymasını da bilmeli.»

HİKÂYELERDEKİ GENEL AKSAMALAR

M. Âkif AK

Yazımızın ikinci kısmını, «birinci bölümün ışığında, yarışmaya katılan hikâyelerden, son elemeye katılanlarda göze çarpan ortak noksanlıkları, sıralamaya ayıracağız» demiştik.

Nisbeten geniş hikâye kritiklerini, M. Ali Taşçı'nın yetkili kaleminden okuyacaksınız. Orada mansiyon verilen hikâyeler üzerinde ayrı ayrı duruluyor. Bu sebepten biz, o hikâyeler dışında kalan, fakat her biri bazı özellikleriyle göze batan hikâyeleri konu alıyoruz. Önce genel aksamaları, toparlayıcı başlıklar altında verecek ve altlarında da hikâyelerden isimler sayarak, örnekler vereceğiz.

Konu - Üslûp İlişkileri Yönünden:

Bu mevzuya üç açıdan yaklaşacağız:

a. Anlatımı güzel, seçtiği konu basit ve zayıf kalanlar:

Tecrübesizliklerin, bu noksanlığın doğmasına büyük oranda etkisi olmuştur sanıyoruz. Bu kimselerin yazımızın birinci bölümünde söylenenler için iyice kafa yormaları ve daha sık hikâye denemeleri yapmaları gerekiyor. Güzel anlatım, muhtevayla birlikte değer kazanır. Muhtevanın arzu edilen tarzda olabilmesi ise değerli konularla birlikte sunulmasına bağlıdır. Anlatılacak olan şeyler, hikâye kaleme alınmadan evvel, iyice pişirilmelidir. Öyle ki, yazma işi bir montaj safhası olsun hikâye için. Hikâyeci önceden hazırladığı malzemeleri, kolayca yerleştirebilsin. Yazmaya karar verip, kalem ele alındıktan sonra, konu düşünülmesi çıkmaz bir yoldur. Örnekler verelim:

Ahmet İlhan'ın, «Donuk Bir Siluet Gibi» adlı hikâyesi: Değişik bir tarih üslûbu. Geliştirilebilir. Ama hikâyelerde anlatılanların bugün için mutlaka pratik faydalar taşıması gerekir, tarih hikâyesi olsa bile.

Bilal Usanmaz'ın, «Kara Bıçak» adlı hikâyesi: Başarılı bir anlatım, içli, akıcı... Fakat yazarın mektubunda sözünü ettiği «Millî edebiyat» ile pek alâkalı bir konu değil. Olaya bakış yabancı bir ideoloji açısından değil ama, millî bakış açısı seviyesine de ulaşamamış. Bu arkadaşımızın, noksanlıklarını gidermesi şartıyla, bahsettiği hedefe ulaşması zor olmayacaktır.

Kenan Evren'in, «Kâbus» adlı hikâyesi: İyi bir anlatım, güzel ve faydalı bir mesaj verebilirse kıymetlidir. Kâbus'ta bir mesaj var. Ama cazip ve kurtarıcı değil. Ayrıca çok kısmi bir önemlilik arzediyor.

Ercan Adalı'nın «Çile» ve «Yokluk» adlı hikâyeleri: Daha değerli ve bugün için hayatî konularla kendini yormalı. Güzel bir anlatımı, basit konulara harcamak bir çeşit israftır.

Müfit Aydın'ın «Geç Uyanış» adlı hikâ-

yesi: Rahat, sade umut vadeden bir üslûp. Fakat konu çocukça.

Muhittin Özdemir'in «Çöküş» adlı hikâyesi: Bir genç kızın uyuşturucu madde iptilası realist bir biçimde anlatılabiliyor. Fakat yazar, konuya hâkim olmalı, konunun rastgele akışlarına kaptırmamalı kendini. O zaman alelâde hayat hikâyeleri çıkar ortaya: yani bugüne kadar piyasadaki hikâyeler.

Zekeriya Erdim'in, «Gaza Düğünü» adlı hikâyesi: Rastgele bir olayı, belki bir gazete haberini olduğu gibi alıp, haşmetli bir üslûpla anlatmak, sohbet toplantısına miting havası vermektir. Daha olgun konular yakalamada yormalı kendini, başaracağını umuyoruz.

Ali Cıbır'ın «Linç» adlı hikâyesi: Özellikle giriştek tasvirler başarılı. Ama müşahedeler, değerlendirmeler zayıf. Müstehçen anlatım bizim hikâyeciliğimizin çok uzaklarındadır.

Fevziye Tiyenşan'ın «Garip Köy» adlı hikâyesi: Hararetle anlatılan olayın, hikâyecilik noktasında aslında pek önem arzetmediği açık. Halk arasında dolaşan rivayetlere benziyor anlatılanlar.

Daha gerçekçi konular bulunup, yazılabilir. Çalışmalıdır.

Ve Musa Doğruer: Bu arkadaşımız, yarışmaya beş hikâye göndermiş. Gayretleri tebrike değer. Anlatım yer yer profesyonellik derecesine ulaşmasına rağmen, anlatılan şeylerin hiç birinde hikâye unsuruna rastlanmıyor. Makale, hitabe karışımı mevzular. Ufak bir yanlış anlayış, hikâyeye ters bir noktadan başlamaya sebep olabilir. Millî bir hikâyeden beklenen nedir, bunu iyice öğrenmeli ve yeni denemelere mutlaka başlamalı.

Yukardaki arkadaşlarımızın tümünden umutluyuz. Çalışmalarına devam etmelerini bekliyoruz. Fakat başarı göstermeleri, eleştirileri bir öğretmen kabul etmelerine bağlı bulunuyor.

b. Konuyu Güzel Seçip, Anlatımda Başarılı Olamayanlar:

Bu arkadaşlarımızın ilk özellikleri, konuyu seçerken gösterdikleri titizliği, anlatırken kaybetmiş olmalarıdır. Örnekler:

Süleyman Havadar'ın, «Avsız Torlar» adlı hikâyesi: Kullandığı üslûpla, konunun üstesinden gelemiyor bu arkadaşımız. Ve konusunu hikâyenin sonlarına doğru yitirip, başka şeylerden söz etmeye başlıyor. Bunlar konu ile alâkalı gözükse de, değil aslında.

Mehmet Ali Akdil'in «Kaçış» adlı hikâyesi: Üslûp, olayların arasında inliyor, çabalıyor, bocalıyor. Birçok önemli olay, birbirine bağlanıp bütün haline getirilemiyor. Çok çeşitli olay nakli, asıl anlatılacak olanın kaybolmasına sebep olur.

Mehmet Emin Aydınbaş'ın «Bir Yaz Günü» adlı hikâyesi: Kadın, hikâyede mutlaka yer alacak. Ama hayattaki yeri neyse o şekilde. Abartılmayacak. Gerçi, «Bir Yaz Günü» kadınlığın oldukça önemli bir problemine el atmış. Fakat üslûp düzensiz, disiplinsiz...

Bu kategoriye dahil ettiğimiz diğer hikâyeleri de sadece sıralamakla yetinelim:

Halim Özcan'ın «Bilerek Ağlayanlar»,
Adem Kandemir'in, «İki Adam»,
Mustafa Özcan'ın «Koku»,
Mustafa Yıldız'ın «Yarışınız Kutlu Olsun»,
İhsan Leventoğlu'nun «Delirtme Çarkı»,
İbrahim Aydın'ın «Gün Başka Bugün»,
Yaşar Duran'ın «Sessiz Çığlık» adlı hikâyeleri.

c. Hikâye Kabiliyeti Olup, Konuya da Üslûba da Dikkat Etmeyenler: Bu gruptaki arkadaşlarımızın; içlerinde, hikâyeci olacaklarına umudumuz tam olanlar bulunmasına rağmen, hikâyeleri üzerinde titizlikle durmadıkları anlaşılıyor. Örnekler:

Ferhat Akkaya'nın «Daire» adlı hikâyesi: Aslında normal hayatımızdaki birtakım olayları sanatkârca yakalayabiliyor bu arkadaşımız. Ama bu hikâyesindeki olaylar ve kişiler çok rastgele. Bir hikâyede tip mutlaka bulunmalı. Ayrıca üslûpta da kayıtsızlık var. Olayların birbirine bağlanışı ise oldukça güzel. Kendini yorarsa başarılı olacak.

Turgut Üzdü'nün «Umutsuzluk İçinde Umut» adlı hikâyesi: Bu arkadaşımız ve hikâyesi, birçok yanlarıyla dikkate değer. Sabırlı ve yorucu bir çalışma yapmış. Noksanlıklarını öğretmen kabul etme anlayışında olursa, mutlaka başarılı olacak. Önce üslûbu son derece subjektif. Olayı hikâye eden, kendi ruh halini ve duygularını devamlı bir biçim-

de anlatıma karıştırırsa, ortaya yazarın sadece kendinin hoşlandığı bir eser çıkar. Yazar olaylara objektif cepheden de bakmalı. Bu hikâyenin üslûbundaki fazla tekrarlar ve tutukluk bu aşırı subjektivizmden ileri geliyor. Jüri kurulundaki arkadaşlardan biri bu üslûbu, «yolda giderken sık sık fren yapan bir vasıta»ya benzetti. Yazar, lüzumu halinde kendi karakterini belli edebilir hikâyesinde; duygularını ve ruh halini her cümleye katmaz. Hikâyeciliğimizden maksat yalnızca kendimizi anlatmak değildir. Hikâyeyi objektif ve subjektif gözlediğimiz değişik tiplerle, olaylarla donatmalıyız. Konuya gelince. Bu hikâyenin belli bir konusu olmamakla birlikte, birtakım inanç meseleleri, hikâyecilikle alâkası olmaması gereken, Cumhuriyet hükûmetlerinin yahut partilerinin köy kalkınması ile ilgili teknik projeleri; bankacılık, kooperatifçilik, faiz vs. üzerinde uzmanca durulmuş. Bunlar bir hikâyecinin çözmek zorunda olduğu problemler değil ki...

Turgut Özaydın'ın, «Demokrasi» adlı hikâyesi: Arkadaşımız, çok önemli konuları basitleştiriyor bu hikâyesinde ve aynı zamanda da dağınık bir üslûpla anlatıyor. Daha derinleşerek çalışmalı, başarı gösterebilir.

Bu kategori'de sayacağımız diğer isimler:

Mustafa Çimen'in «Komiser Mıstık»,
Avni İnci'nin, «Dönüş»,
Osman Karataş'ın «Tek Millet»
Recep Yüce'nin «Son Hatırat»,
A. Ünlü'nün, «Melekle Şeytan», adlı hikâyeleri.

- **Yaşanan Olayların Aynen Nakli Meselesi:**

Bilindiği gibi, olayların yalnızca sonuçları, çoğu gözlemciyi şaşırtır, yanıltır. Ve birçok olayın sıcağı sıcağına, olduğu gibi anlatılması, gerçek sebeplerini görmeye ve göstermeye engel olur. Olaylar bu safhalarında duyguları ilgilendirirler. Bu sebepten röportajcı bile yorum katar anlattıklarına, açıklamalarda bulunur. Sadece, kendi düşüncesi açısından değerli olanları seçer. Aksi halde olayların kesafeti içinde kaybolmak mukadderdir. Üstelik hikâyeci tarihçi veya röportajcı da değildir. Hiç kimse onu, bir olayı cereyan tarzından ayrı anlattı diye hesaba çekme hakkına sahip değildir. Hikâyeci olaylarda, herkesin göremediği esaslı noktaları yakalayabilen insandır.

Ayrıca yaşanan her olay tüm toplum açısından hayati önemde olmayabilir. Eğer bir hadise toplumda hiç rastlanmayan ender özellikte ise, onun bir defaya mahsus olarak yaşanmış olması, hikâye haline getirilmesi için kâfi sebep değildir. Her ferdi ve allevi olayı, bir de toplum açısından değerlendirmek gerekir. Değilse olayların sadece hissi yanını görüp, yanlış anlaşılmalara sebep oluruz. Örnekler:

Hüseyin Altıntaş'ın, «Bir Sevgiden Çektiklerim» adlı hikâyesi: Ferdi bir olayı, sosyal düzeye çıkarmak bu hikâyede bir tasarı halinde mevcut. Ama kahraman, kendini bir türlü duygularından koparamıyor. Hikâyenin özü olması gerekli sosyal problem, kahramanın duygulanmaları yanında sönük kalıyor.

Osman Koçak'ın, «Sarı Başak» adlı hikâyesi: Bu arkadaşımızın kahramanı da bir türlü kurtulamıyor duygularından. Seçtiği meseleyi objektif gözleyemiyor bir türlü.

Bu kategori'ye:

Ferhat Akkaya'nın «Daire»,
Ruhan Çakmak'ın, «Üzüntüye Muhtacım»,
Halim Özcan'ın, «Bilerek Ağlayanlar» adlı hikâyelerini de dahil edebiliriz.

- **Hikâye Eden ve Okuyucu Alâkaları:**

Bazı hikâyeleri okurken, bakıyorsunuz, hikâye eden, hiç olmadık bir yerde giriveriyor okuyucu ile olay arasına. Ve okuyucu soruyor ister istemez, bu adam burda ne arıyor diye. Hikâye eden, bazan müdahale edebilir olaya. Ama bu yola çok nadir zamanlarda baş vurulabilir. Mutlaka anlatılması gereken, ama kahramanların kabiliyet ve kapasitelerini aşan, kısacası olayı, hikâyenin elemanları ile anlatmaya imkân bulunmayan yerlerde ve zamanlarda hikâye edenin işe karışması normal olur. Hatta gerekli de olur, denebilir.

Bir kısım hikâyede ise şuna rastladık: Hikâye boyunca, hikâye eden dilinin altında birşeyler saklıyor, bir türlü söylemiyor; hatta söylemekte zorluk çektiği anlaşılıyor. Veya ardarda bilmeceler sıralıyor. Âdeta şöyle demek istiyor: «Sayın okuyucu aslında ben bu bilmecelerin, yahut tam açıklaya-

madığım şeylerin, gerçek yanlarını, sebeplerini biliyorum, ama çeşitli mahzurlar dolayısıyla söylemiyorum bunları. Bazı şeyleri açıkça söylemek yanlış olur da ondan, v.s.» Evet yanlış olur, ama onu dilinin altında saklamak da okuyucuya hakaret olur. Bir şeyin anlatılmaması gerekiyorsa, onu imaya da gerek yok. Bu yanlışlıklara düşülmemesi için şunlar yapılmalı: Seçtiğimiz tipler ve olaylar, vermek istediğimiz fikri temsil edebilecek güçte olmalı. Hikâye edenin araya girmesine böylece mahal bırakmamalıdır. Eğer konular sadece hikâye eden tarafından biliniyorsa toplumdaki insanların o konuları bilmesi anormal denecek derecede imkân dışı ise o başka. Bir de olaylara düzenli bir iç dinamizm vermeli ve hikâyenin başından sonuna kadar bu dinamizmi takip etmelidir.

Bu kategori'de yer alanlar:

Ahmet Sargın'ın «Suçlu Aranıyor», «Bilir o halde suçlu kim» diye bitiyor bu hikâye.

Murat Erdoğan'ın «Aranan Sevgili»,
Mustafa Çimen'in «Komiser Mistik»,
Musa Doğruer'in bütün hikâyeleri.

● **Hikâye ve Politika:**

Politika, bir milleti istenilen hedefe götürmenin ilim ve sanatıdır, şeklinde bir tarif yapılabilir. Tabii ki bu günümüzdeki politikanın değil, ideal anlamdaki politikanın tarifidir. Politika bu anlamıyla soyluluk ve yücelik kazanır. Bu tarifteki hedefe baklacak olursa, günümüz hikâyeciliğinin de aynı hedeflere yönelmesi gerektiği ve kısmen yürüdüğü görülebilir. Fakat bu, sanatkârane bir politik çalışmayı nasıl gerektirmezse, politik bir sanatkârlığı da icap ettirmez. Politikanın değişmek zorunda olan günübirlik taktiklerinden, seyyal, kaygan ve manevracı karakterinden uzak bulunur sanat. Hikâyenin çok geniş bir arazisi vardır. Hikâyeci slogan tekrarlayıp, politikacının işine tecavüz edip, onu güç durumda bırakmaz. Bir milletin kurtuluşu için yapılan bütün faaliyetler arasında koordinasyon, mutlaka gerekir, fakat bu koordineyi faaliyetlerin uygulayıcıları, elemanları değil, üst yönetici organizasyonlar yapar. Yarışmaya katılan hikâyelerden önemli bir bölüm, sözünü ettiğimiz saha ihlâlini yaptığı için ilk elemede elendi. Türk toplumunun kurtuluş hareketi, her alanda kendine mahsus özelliklerle gelişiyor, genişliyor; buna hizmet edelim. Hikâyeci bu hizmeti kendi alanında yapmalı.

Bu kategoriye girenler:

Mustafa Çimen'in «Komiser Mistik» adlı hikâyesi: Kullanılan üslûp bir hikâyeci için yeterli denecek derecede. Ama olaylar belli yönlere zorlanıyor. Kahramanlar kendilerini aşan sözler ediyorlar.

Osman Karataş'ın «Açlar».

Ali Sabit Aksoy'un «Hoş Geldin Yeni Yıl».

Ve daha birçok hikâye...

● **İlim ve Hikâye:**

Hikâyecinin ve ilim adamının olaylara bakış tarzı hiç bir şekilde aynı biçimde olamaz. Sanat, olaylara kendine mahsus bir bakış tarzı geliştirmiştir ve Millî Sanatımızın da bakış açısı bellidir. Aslında ilim ile hikâye aynı noktada çok ender kesişirler. Sadece Sosyal ilimler ile hikâye arasında konuları insan olduğu için bir konu birliği bulunabilir. Bunun dışında, olayı hikâyeci başka noktalardan gözler, ilim adamı başka noktalardan. Her iki gözlemcinin ellerindeki materyal ve aletler de farklıdır. İlim, adım adım prensipler, teoriler, aksiyomlarla yürür, bu sebepten çok sınırlı bir alanda dolaşır ilim adamı. Halbuki hikâyeci, teori kurmak ve kanun tesbit etmek gibi bir endişe içinde değildir. Kısacası, ilim adamı ile hikâyeci aynı dünya görüşüne ve kültür sistemine bağlanabilir ama, aynı ölçülerle yaklaşamazlar olaya. Bu açıklamamıza uyan bir kişi vardı yarışmaya katılanlar arasında: «Elimden Geldiğince» ve «Kaloriferci» adlı hikâyeleri ile Mustafa Aydın... Aydın, üslûba hâkim kalemini çok daha güzel eserler verecek biçimde kullanabilir.

Kritiklerimiz burada bitiyor. Son elemelere kalan hikâyecilerin hemen hepsinin, büyük umutlar vadetmesinin verdiği sevinç, ödül verememiş olmamızın üzüntüsünü bertaraf ediyor. Dileğimiz, bütün bu arkadaşların yarışma beklemeden devamlı çalışmaları ve yeni yarışmalar için de hazır bulunmalarıdır. Yarışmamıza gösterdikleri hassas alâkadan dolayı hepsini candan kutlarız. Allah yardımcıları olsun...

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

Millet Düşmanlarının İHANET PLANLARI (Belgeler)

2. BASKISI ÇIKTI!

MİLLÎ HİKÂYELER DEMETİ : 1

KANLIDERE

2. BASKISI ÇIKIYOR.

İSTEME ADRESİ : **OTAĞ YAYINEVİ**

Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10

Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

İLİM, KÜLTÜR VE SANATTA

gerçek

GÖSTERİLEN ISRARLI İSTEK VE BÜYÜK ALÂKA ÜZERİNE,

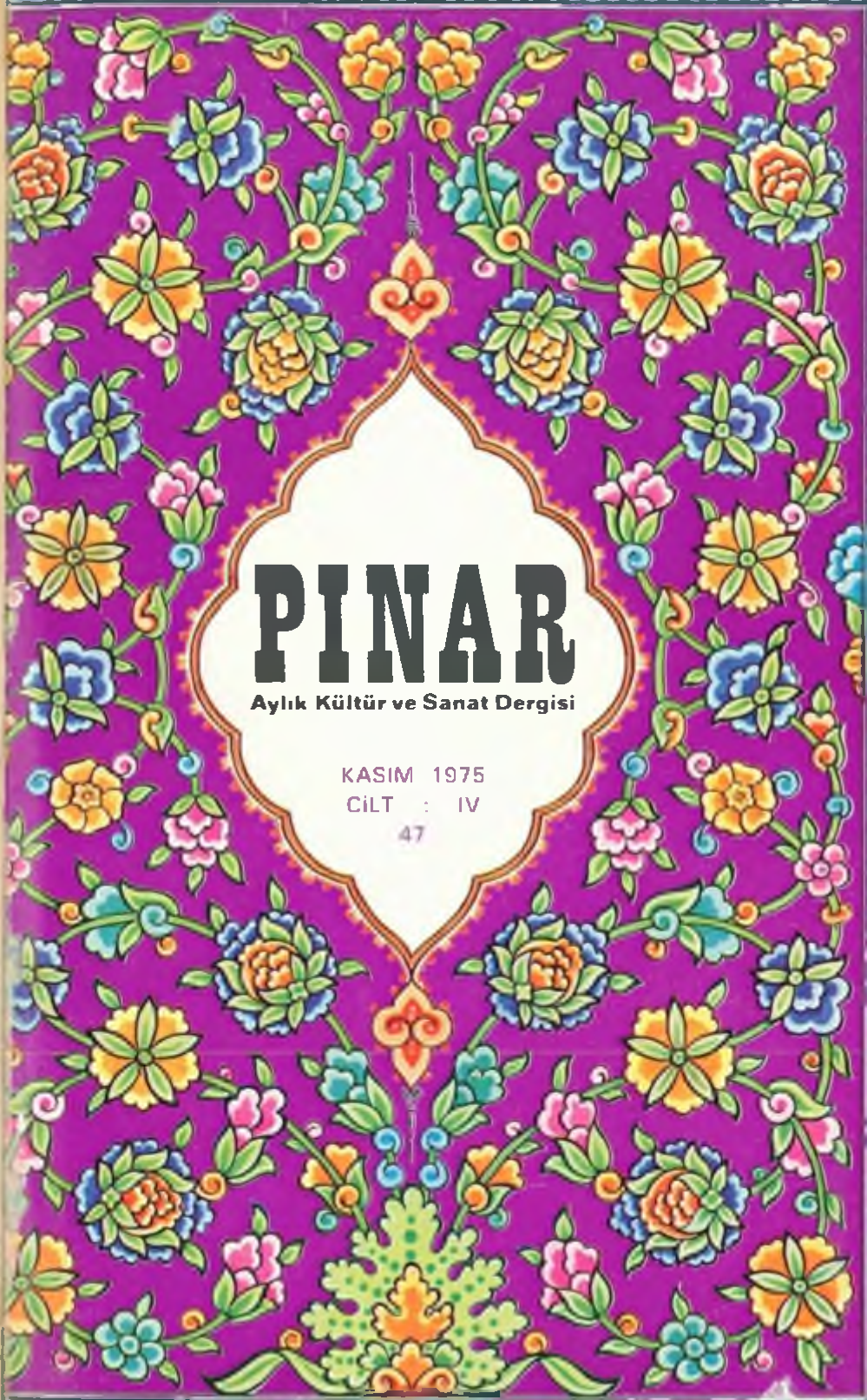
1. VE 2. SAYILARININ

3. BASKISI

3. VE 4. SAYILARININ

2. BASKISI ÇIKTI!

Genel Dağıtım : Hilâliahmer Cad. No: 4/2 Cağaloğlu — İST.

PINAR
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
KASIM 1975
CİLT : IV
47

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim Okan

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone
Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

KASIM 1975

Cilt: IV — Sayı: 47

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Yeni Eğitim Yılında Çocuklarımız
PINAR'DAN

2 — Röportaj — Eğitimimizin Elinde Geleceğimizin Kurucuları...
Mehmet TAŞDİKEN

3 — Geçiş Döneminde Kültür
M. Âkif AK

4 — Milli Diller Yapma Diller Savaşı
Mehmet İhsan KORAY

5 — Kültür Bakanı ile Mülâkat
Abdülkadir KARAMAN

6 — Kalk Haydi Gönül
Hasan ERDEN

7 — Akıp Gidiyoruz
M. Ali TAŞÇI

8 — Savaşçının Kaderi
Fehmi ARIKTEKİN

9 — Ahi Gelenek ve Görenekleri Üzerine - II
Müjgân CUNBUR

PINAR'DAN

YENİ EĞİTİM YILINDA ÇOCUKLARIMIZ

Kıymetli Pınar Okuyucusu,

Bu sayımızda sizlere, geniş bir röportaj sunmak istiyorduk. Yeni eğitim dönemi başlamıştı. Sokaklar cıvıl cıvıl çocuklarla, erginlik çağına ulaşan, ilk gençlik yıllarını yaşayan insanlarımızla dolup taşıyordu. Sokaklar öbek öbek çiçeklerle bezenmişe benziyor, sınıflar yumak yumak arı kovanlarını andırıyordu. Yeni eğitim dönemi, başlı başına bir olay niteliği arzediyordu ülkemizde. Dünyanın bütün ülkelerinde olduğu gibi.

Şüphesiz yeni bir eğitim dönemi, yalnız bu bambaşka görünümü itibariyle özellik taşımıyordu. 10 yıl, 20 yıl, 30 yıl, elli yıl sonraki bir toplumun insanlarının hazırlık vetireleri olmak gibi bir önemi vardı her yeni eğitim döneminin. Asıl önemli yanı da bu idi. Şu öbek öbek kümelenmiş bizim insanlarımızın yanına varıp, kulaklarına bir soru kondurmak herhalde ilgi çekici olmalıydı. Toplumumuzun 10-20-30-50 yıl sonralarını onların cevaplarından gözlemeye çalışmak ilgi çekici olmalıydı... Değer ölçüleri neydi, hayalledikleri dünyanın boyutları nereye ulaşıyordu, bize hangi yönleri benziyor, hangi yönleri benzemiyordu? Benzemiyecekti? Tutkularında insani-gayrı insani, milli-gayrı milli hangi özü taşıyorlardı; verecekleri cevaplardan, bütün bunlara dair bir şeyler sezinlemek ilgi çekici olmalıydı.

Bütün bunları düşünerek, birinci sınıftan beşinciye kadar ilkokul çocukları arasında röportaj yapmaya karar verdik. Arkadaşımız Mehmet Taşdiken'i bununla görevlendirdik. Fakat, daha çocukların yanına varmadan bir sürü engelle karşılaşıldı. İlkokulların sayın yöneticileri garip bir çekingenlik içerisinde bulunuyorlardı. Başvurduğumuz sınıf öğretmenleri müdüre, müdür milli eğitim müdürüne, o da bizi bakanlığa gönderiyordu çocuklarla konuşmak için izin almak üzere... Okul, öğretmen ve öğrenci isimlerini belirtmeyeceğimizi kesinlikle ifade etmemize rağmen, sayın yöneticilerden daha başka ilgi göremedik. Bu arada, bazı öğretmenlerin şahsi inisiyatifleri ile, çocuklarla arzuladığımız konuşmayı yapabildik. Onların sonuçlarını bu sayımızda sizlere sunacağız. Mehmet Taşdiken'in kaleminden bu ilgi çekici röportajı okurken, okul yöneticilerimizin sıkıntılarını da anlamış olacaksınız. Ortaya, istikbalde kurulacak bir yapının öyle bir maketi çıkmakta ki, o yapının mimarı kim olsa yüzleri kızarır. Ama, bu sonuçtan biz, bir ilkokul, bir milli eğitim müdürü, hatta yalnızca bir milli eğitim bakanını sorumlu tutamıyoruz. Aslında, merhale merhale bütün bunların kendi paylarına bir sorumlulukları bulunmaktadır. Önlerinde bir kötü gidiş varsa, en azından onu değiştirme çabası gösterebilirler ve sınırlı da olsa, bu, olumlu sonuçlar verebilir. Ama böyle bir gayretin gösterildiği ise güçlükle söylenebilir.

Yalnız sunu belirtelim ki, bu gayretin sınırı ne olursa olsun, bu tür ferdî çabalar, hem geçici olmaya hem de sınırlı bulunmaya mahkûmdur. Çünkü, onlar, ister istemez bir kurulu sistemin icra gücü olmak zorundadırlar. Ne kadar zorlasalar, bu sistemin içinde çalışacaklardır. Dolayısıyla, çocuklara karşı işlenen cinayetin büyük suçu, sistemin banilerinin omuzlarındadır. Kimdir bunlar? Bu, bizi ikinci derecede ilgilendiriyor. Her kim iseler, ortaya koydukları eseri bir kere daha, bir kere daha seyretmelerinde yarar bulunmaktadır.

«Yavuz kimdir» deyince, komşu çocuğu Yavuz'dan başkasını hatırlayamayan; «İstiklâl Marşını kim yazdı» deyince, önce donuk donuk bakışan sonra da «Atatürk» diyen; «İstanbul'u kim fethetti?», «Anadolu'yu Türklere kim kazandırdı,» sorularına aynı cevabı veren; Televizyonda gösterilen bir filmin iki aktrisini Nene Hatun'dan daha iyi tanıyan bir nesille karşı karşıyasınız. Ey sistemin kurucuları ürkünüz ve korkunuz. Çünkü gelecekte çocuklar sizlerin de isminizi unutacaklar. Eğer bir büyüklüğünüz varsa, çocuklar bütün büyüklükleri unutmaya alışkın olarak yetiştiriliyorlar sayenizde.. Ey dedeler korkunuz, dedelerini hafızalarından silmiş bir nesil geliyor. Ey babalar korkunuz, en yakın geçmişinin üstüne sünger çekilmiş bir nesil geliyor. Ey analar - nineler ürkünüz ve varsa analık duygularınız ayağa kalkınız; çocuklarınız, kendilerine bir vatan bırakan ninelerini, annelerini unutmak üzereler. Televizyon aktrisleri, bugün Nene Hatun'dan daha çok etkiliyor yavrularınızı. Bugün Nene Hatun'dan yarın sizden mi? Sorunuz kendinize ve çocuklarımıza karşı işlenen bu korkunç cinayetin karşısına, analığınızın en büyük direnci ile dikiliniz... Ey kahramanlar, bütün kahramanlıkları unutmaya alıştırılmış bu nesil karşısında sizler de irkiliniz.

«Çocuklara Ettiğimiz...» başlıklı röportajımızı okurken, gülenden çok ağlayanın bulunmasını istiyoruz. Teybimize kaydettiğimiz olaylar, kahkahalarla cinnet getirtecek kadar gülünç, dramatiktir. Eğitim camiamızın en üst seviye yöneticilerinden, en alt kademedeki uygulayıcılarına kadar, ne kadar acil bir görev karşısında bulunduğumuz açıktır. Türk milleti, kaybedilen nesillerinin ıstırabını yaşıyor zaten. Yeni nesiller kaybetmeye, bu milletin tahammülü yoktur.

Pınar'ın bu sayısında, sizlere bir de yazılı mülakat sunuyoruz. Sayın Kültür Bakanı Rıfkı Danışman, dergimizin sorularını cevaplandırdı. Yeni bir kuruluş olan Kültür Bakanlığının, özellikle Sayın Danışman döneminde bir canlılık kazandığı görülmektedir. Henüz fikir planında da kalsa, geliştirilmeye, işlenmeye muhtaç yanları da bulunsa, el atılan bazı konuların, Türk kültür hayatı için ümit verici teşebbüsler olduğunu belirtmeliyiz. Bu sayımızda, kültür hayatımızın temel konuları olarak kabul ettiğimiz bazı hususlar üzerinde Sayın Bakan'ın görüşlerini almış bulunuyoruz. **Pınar** okuyucusu, bu konuların yabancısı değildir. Onun için, sorular ve cevaplar üzerinde daha fazla durmayı ve değerlendirmeyi okuyucumuza bırakıyoruz.

Geçen sayımızı, Hikâye Yarışması Özel Sayısı olarak hazırladığımız için Sayın Müjgân Cumbur'un «Ahi Gelenek ve Görenekleri» ile ilgili incelemesini verememiştik. Bu sayımızda, incelemenin geriye kalan kısmını sizlere sunuyoruz.

Hikâye Özel Sayımız, okuyucularımız ve yarışmaya katılan arkadaşlarımız tarafından geniş bir ilgiyle karşılandı. Özellikle hikâyelerle ilgili değerlendirmelerimizin çok faydalı olduğu, gelen mektuplardan anlaşılmaktadır. Okuyucularımızın takdir hislerine teşekkür etmekle beraber, bu konuda önümüzdeki günlerde daha başka yazılarımızın yayınlanacağını da haber veririz.

Sizleri **Pınar**'ın yeni sayısı ile başbaşa bırakır, sağlık ve esenlikler dileriz.

Cevap için kalkan eller indiler birer birer...

RÖPORTAJ

Mehmet TAŞDİKEN

EĞİTİMİMİZİN ELİNDE GELECEĞİMİZİN KURUCULARI...

Bugünün küçüğü yarının büyüğü.

Geleceğe bu küçük beyinler şekil kazandıracak. Ülke, taşı - toprağı, bayrağı - idealiyle bu küçücük kafalar tarafından teslim alınacak.

Yüceltilecek veya yüceltilemeyecek.

Yani bir tarihin, bir toplumun, bir vatanın kaderi küçüklerimizin sıhhatli eğitimine bağlı.

İşte günümüzün en önemli, en çetin problemlerinden biri: Çocuk eğitimi.

Eğitim, sadece *eğitilen* üzerinde yapılan bir operasyondan mı ibaret?

Elbette hayır. Eğitimin gerçekleşmesinde en büyük unsur şüphesiz ki *eğiten*dir.

Bu, evde ana - baba, okulda öğretmendir.

Çocuk, okul çağına girinceye kadar ailesinin tam anlamıyla olmasa da murakabesi altında. Bu çağda çocuk ailesinden ne alıyor? Kırık - dökük birkaç şarkı nağmesi, saç taraması ve süslenmesi... Ya başka?

Ana - baba ne biliyor ki ne versin? Ailenin ehliyetsiz, dejenere ve maddeci ellerde yıkım geçirdiği bir dönemde çocuk kimden ne alabilir? Ana eğitimden habersiz. Hayatı birkaç süs eşyasının arasında konsol aynalarının karşısında tükeniyor. Baba işinde gücünde. Almamış ki bir şeyler verebilsin. Ailenin eski otoriteleri geleceğin teminatı neneler - dedeler artık modern hayatımı-

zın eski mobilyaları gibi kapı dışarı edilmiş.

Okula kadar çocuk bu boş, bu başkalaşmış aile çatısı altında yıllarını; hayatının en taze, en canlı yıllarını bomboş geçiriyor. Terbiye sadece ana - baba terbiyesi mi? Hayır. Bir de televizyon. Şu asrımızın damla sakızı. Her dilde her ağızda günün her anında konusu geçen resim kutusu.

Ne alır çocuk, bu resim ve ses cazibesinden? Daha ağzında kelimeler tostoparlakken, aşk nağmeleri, aranje güfteleri dökülür gevrek gevrek. Yüreğinde şu kadarcık ülke sevgisi bulunan insanların içini yakan, şuursuzca söylenen fakat kısa bir sürede kafanın ve kalbin kılavuzu olan sözlerdir bunlar. Küçücük yavruların ipekten geniş dünyalarını kulübeye kadar küçültüp çamurla sıvamak değildir de nedir bu?

Bir de sokak...

Evet günümüzün soğuk anası talihsiz öğretmeni.

Sokak, çocuk eğitiminin bir seyisi olarak hayatımıza karışmışsa geride söylenecek ne kalıyor?

Acı.. acı... Aileyi bu derece başkalaştıran, sağlam yapıları ellerindeki kazmalarla dağıtan eller, ortada kalan yavruları sözde eğitmek için harekete geçmiş, plan program adını verdikleri beş para etmez taslaklarla ortaya atılmışlar. Yıllardır meydan bu ellerin meydanı. Programı planı bu ellerin eseri. Ne oldu ülkemizde? Evet şu yirminci asrın ikinci yarısındaki Türkiye'de bu eğitim hangi meyvelerini verdi?

Pekçok sahada en kaliteli elemanlar yetişti. Ülkemin insanları arasında birinci sınıf vatan kundakçıları elde ettiler. Sicilli banka soyguncuları, ülkenin mallarını, millî serveti yağma eden sabotajcılar... Sokaklarda onlara bir ülke bıraktığı için şehitlerin, gazilerin kanına, dinine saldıran gözü dönmüş eşkıyalar... Ah! Daha neler neler...

İnsanın saymaya dili varmıyor.

İşte eğitimimizin en çağdaş ürünleri... Bozdur bozdur harca.

Denecektir ki, biz çocuklarımıza vatan sevgisiyle ilgili, millet aşkıyla ilgili bir şey vermiyor muyuz?

İlkokul çağındaki çocuklarla konuşarak onlardan aldık cevabını. Hayalî hükümler vermiyoruz. Sadece çocukların değil, aynı zamanda gerçeğin de sesi bu:

— Türk çocuğunun yasası nedir?

Beşinci sınıfa gittiğini söyleyen pekçok çocuğa sorduk bunu. Sükût.. cevap yok. Oysa beş senedir derslerin her ilk saatinde ve her gün tekrarlarlar. Türk'üm, doğruyum... Yasam...

Ama çocuklara bir diktedir bu. Çocuk bunu söylerken şuuru istirahat halindedir. Hafızasına yerleşmiş bazı şeyler sonuna kadar kendiliğinden dökülüverir. Ben anlayacağı şekilde birine açıklama yapıyor ve soruyu tekrarlıyorum:

— Türk çocuğunun yasası nedir?

— Haa... Yasam küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu, ulusumu özümden çok sevmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun. Ey ulu Atatürk...

Söylüyor ama yasasının nerede başlayıp nerde bittiğini belki yasanın bile ne olduğunu bilmiyor. Bilmiyor ama söylüyor.

Eğitimimiz için işte önemli ve acı bir sonuç: Söylemek ama bilmeden söylemek.

★

Aynı tipte bir soru. Bir ilkokul dördüncü sınıfına soruyoruz. Hep aynı cevap:

— Bayrak nedir?

— Bayrak bir ulusun şerefini taşır.

— Çocuklar da düşünür. Çocuklar da inanır. Çocukların da ruhu vardır. Onların körpe zihinleri aziz bir emanettir. Bu emaneti teslim alanlardadır büyük sorumluluk. Ve yarınımızdaki nesillerin sosyal pozisyonu hakkında ilk yargılama, bugün onları eğitenler üzerinde yapılacaktır.

— Bayrak nedir?

— Bayrak bir ulusun şerefini taşıyan semboldür.

— Bayrak nedir?

— Bayrak bir ulusun...

★

Ah! Yine ezbercilik. Yine bilmeden söylemek. Bayram kavramı çocuğun şuuruna yerleştirilmiyor. Mücerret bir tarifle hafızası yoruluyor. Tarifler kafada çoğalınca elbette tarifiyle birlikte bayrağın kendisi de unutulmaya mahkûm olacak.. Yazık!

— Senin adın ne?

— Adnan Savaş.

— Adnan, İstiklâl Marşını kim yazmış?

Cevap yok. Düşünme ve yan gözle öğretmene bakarak korkma.

Başka bir yere geçiyoruz:

— Adın ne senin?

— Gönül Kayalan.

— Kaça gidiyorsun?

— Dörde.

— İstiklâl Marşını kim yazmış Gönül, söyler misin?

Yine cevap yok.

Soruyu sorduğumuz şu çocuk ilkokul beşinci sınıfta:

— İstiklâl Marşını kim yazdı?

— Atatürk.

★

— Senin adın ne?

— Müşkünaz Karakoyun.

— İstiklâl Marşını kim yazmış sen biliyor musun?

Gözünü karşı duvara dikerek cevap veriyor:

— Meh.. meh.. met A.. a...

★

— Senin adın Firdevs'ti değil mi? Bana dost kimdir, düşman kimdir söyleyebilir misin Firdevs?

— Dost.. meselâ benim iyiliğimi düşünen. Ona dost deriz. Meselâ benim kötülüğümü düşünene de düşman deriz.

— Bana misal verirsen daha iyi anlarım. Verebilir misin? Meselâ bizim dostumuz kim, düşmanımız kim?

Cevap yerine mahçup bir tebessüm.

Bütün sınıfa soruyorum:

— Bizim dostumuz kim bilen var mı?

Yürek yakan bir acı sükût. Demin cevap vermek için acele eden küçüklerde hareket yok. Biraz önceki cıvıl cıvıl hava birden soğuyuverdi.

Soruyu değiştirdim. Soruyu değiştirdim değiştirmesine ama birden kendimi toparlayamadım.

Yunan çocuklarının Türkiye'ye karşı çevrilip, her gün Bizans yeminleri tekrarladığını, Bulgarların «İstanbul Bizimdir» diye marşlar söylediğini, Rusların Boğazlar'da, Kars'ta, Ardahan'da gözü olduğunu İsrail'in Dicle - Fırat arasını haritasına dahil ettiğini, Kıbrıs için Birleşmiş Milletler'de yapayalnız kaldığımızı, bütün Avrupa'nın hâlâ Haçlı konsülleri zihniyeti taşıdığını... Evet bunlardan başlayarak dünyadaki yalnızlığımızı, düşmanların çokluğunu bir bir anlatmak istedim.

★

Sonra öteki sınıfları.. öteki okulları.. öteki şehirleri... Zincirleme hep öteleri, bütün vatan okullarını düşündüm. O zaman içim daha bir yandı.

— Adım Şükrü Ekici.

— Türk büyüklerinden kimi tanıyorsun Şükrü, say bakalım.

Şükrü düşünmeye başladı.

Bayan öğretmen müdahale etti:

— Söylesene en büyük Türk kim?

— Atatürk.

— Başka Şükrü?

Başka? Başka ne olsun...

— Peki başka Türk büyüğü tanıyan var mı?

Cıvıl cıvıl sesler ve bir sürü parmak.

Doğrusunu isterseniz rahatladım. Türk çocuğu büyüklerini bilmezse ne olur halimiz? Batı kendi büyüklerini değil; daha ilkokulda çocuklarına bizimkileri bile öğretiyor. Çocuğun sadece sevgisini uyandırmakla yetinmiyor. Kinini, nefretini de canlandırıyor aynı anda.

Parmaklar çok.

— Sen söyle bakalım.

— Ali Rıza Bey öğretmenim.

— Sen?

— Zübeyde hanım öğretmenim.

— Sen?

— İnönü öğretmenim.

★

Parmaklar tükendi.

Bin yıllık tarihten süzüle süzüle bu kadar insan kalmış demek büyük olarak. En büyükleri bunlar, gerisinin isimlerini bile bellemenin gereği yok.

Ama parmaklar vardı daha. Neden indi onlar?

— Hey sen de kaldırmıştın, niye indirdin?

— Zübeyde Hanım diyecektim ben de öğretmenim.

★

— Sen tanıt bakalım kendini bize.

— Esin Tulumcuoğlu.

— Sen Yavuz'u tanıyor musun?

— Evet.

— Kimdir Yavuz?

— Teyzemin oğlu.

— Başka Yavuz tanımıyor musun?

— Hayır.

— Alpaslan'ı?

— Hayır.

— Türkân Şoray'ı?

Bir tatlı tebessüm:

— Onu tanıyorum!..

★

Bir beşinci sınıf...

— Anadolu'yu kim fethetti?

— Atatürk.

— Ne zaman?

— 1923'te öğretmenim.

— Peki daha önce kim vardı Anadolu'da?

O acı sususlardan biri daha.

★

— Sen biliyor musun kim hediye etti bu vatanı bize?

— Onu daha görmedik öğretmenim.

★

— İdeal nedir? Bizim idealimiz nedir?

— Atatürk'ün açtığı yoldan Atatürk'ün ilkelerine uyarak ilerlemek.

★

— Bak Tosun sana her şeyi yapmak imkânı temin edilse ne yapmak veya ne olmak isterdin? Bir Arap bacı çıksa karşına ve dese ki; «dile benden ne dilersen» ne dilersin?

— Ben İngiliz olmak isterdim.

— Niye?

— Çünkü atom reaktörü olmak istiyorum.

Yorum yok. Gerçeğin dili zaten kılıç gibi. Biz daha ne diyelim?

★

— Sen nerelisin küçük hanım?

— Ben İstanbulluyum. Ama annem babam Erzurumlu.

— Sen Nene Hatun'u biliyor musun?

— Bilmiyorum.

— Peki sana sorayım, Anadolu'yu kim fethetti?

— Atatürk,

— Nene Hatun'u bilmiyorsun demek. Al sana zor bir soru: Aşk-ı Memnu'da kim oynadı?

— Kadın oyuncu mu?

— Hadi kadınları söyle bakalım.

— Müjde Ar'la Itır Esen.

★

İşte böyle bir nesil geliyor. Saf çocuklar belki. Bugün temizler ama yarın ne olur bu çocuklar? Daha doğrusu ne olmaz!..

Bu eğitim ne menem bir eğitimdir. Bu devir ne menem bir devirdir. Ve bu düzen ne menem bir düzendir...

Uzun lafın kısası bu eğitim bizim insanımızı bizden koparmaktan başka işe yaramaz. Bunun vebali de pek ağırdır. Görülüyor. Açıkça Türk tarihine, Türk vatanına karşı bir cinayettir bu. Eğitim demek yanlış.

Geleceğimizin kurucularının bu küçük insanlar olduğunu unutmayalım. Eğitimimiz, ailede sokakta ve diğer kurumlarda millîliğin hakim hale getirilmesiyle düzelecek ve Türk insanının geleceği için işler olacaktır. Yani büyük meseleler karşısındayız.

Çocuklarımızın sağlam eğitimi köklü ve millî bir hamleye muhtaçtır.

Köklü ve millî bir hamleye...

GEÇİŞ DÖNEMİNDE KÜLTÜR

M. Âkif AK

Kültür... Neyi anlatıyor bu kelime, bu kavram? Herkesin üzerinde birleştiği bir anlam bulunamamıştır henüz Kültür'e. Ama ilim, politika ve sanat terminolojilerinde ona adım başı rastlamak mümkün.

Kelime, yahut kavram olarak yeni. Sosyal ilimlerin tabir uygunsa modalaştığı 19. asırda, onlarla birlikte çıkıyor meydana. Buna karşılık, ifadeye çalıştığı anlamlar serisi bakımından insanlık kadar eski. Daha doğrusu, toplum felsefecilerinin, sosyologların ve tarihçilerin, toplumu tahlil ederken buldukları —veya bulmaya çalıştıkları— bir ölçüye verdikleri isimdir kültür.

Öyleyse kültür konusuna iki ayrı noktadan bakmak zarurî oluyor bizim için: Kavram olarak... Ve bu kavramın delâlet ettiği anlamlar serisi olarak...

Konuya, «kavram olarak» ve bu kavramın delâlet ettiği anlamlar serisi olarak» iki şekilde bakacağımızı söyledik. Gerçekten de kültür meselesinin bizim bakımımızdan böyle iki farklı alanı bulunuyor. Çünkü kültür kavramıyla ifade edilmeye çalışılan şeyler insanlık kadar eski olduğu halde, kelimenin yaşı, en çok iki asır. Değilse, bir bütün olarak kültürü, 19. ve 20. yüzyıl sosyal ve ekonomik şartlarının zorunlu olarak doğurduğu bir sistem kabul etmek gerekecek. Kavramı iki yanlı ele alışımızın sebebi bu.

Ayrıca, konuyu ikiye ayırarak incelemek, kültürü mahallî ve millî düzeyde gözleyebilmek, bize yararlı sonuçlar elde etmek için de lüzumlu. Aksi halde Avrupa kaynaklı bu kavramı, son birkaç asırdır değişikliklere uğrayan Avrupa kültürüyle eş anlamlı saymak icap eder. Daha basit bir ifadeyle; Avrupa düşünürlerinin çeşitli şekillerde ortaya koydukları, bu toplumları tahlil metodunda ve bilgisinde bizim için faydalanıp kullanacağımız yanlar bulunabileceği gibi, bizi hiç alâkadar etmeyen taraflar da vardır.

Batı düşünce sistemlerinin bugün-

kü dünya fikir hayatına aşırı tesirleri olduğunu kabul etmemek imkânsız. Avrupa, bugün etkinliğini had safhaya çıkaramamış ise de, düşünürken bulduğu kavramları, olaylara yaklaşım metodlarını bütün dünyaya yaymıştır. Avrupa dışı toplumlardaki fikir anarşisinin ilk sebebi de bu olmaktadır sanıyoruz. Şöyle ki; diğer toplumların düşünürleri, Batı ile farklı dünya görüşüne ve menfaatlere sahip oldukları halde, ilim adıyla, Avrupa'nın kendine has düşünce metodunu sistemlerini benimsiyorlar. Böyle ters bir diyalektikten anarşi doğacaktır tabiî ki...

Kavram üzerinde, Avrupalı düşünürler arasında bile bir ittifak kurulamamıştır. Ama az çok birbirine yaklaşan tanımlamalarla ifadeye çalıştıkları şeyler aynıdır denebilir. Onlar, toplumu izahta bir metod bulmaya çalışıyorlar. İçlerinden, bütün toplumları incelemede kullanılmaya yarayacak bir ölçü bulanlar çıkmadı. Teşebbüs edildi (O. Spengler). Ama başarılamadı. Farklı toplumlar mevcut oldukça da başarılması imkânsız bunun. Avrupa toplumları için ayrı, Türk, Arap, Hint, İran toplumları için ayrı ölçüler olacaktır şüphesiz. Nitekim konuya bu gerçeği hesaplayarak yaklaşanlar daha başarılı oluyorlar.

Bizde ise daha düne kadar «hars», «kültür», veya «medeniyet» denince, kastedilen Avrupa olmuştu çoğu zaman. Bu ters değerlendiriş, özellikle Birinci Cihan Harbinden sonra, ülkemizde yanlış uygulamalara vesile oldu. «Türk ve Müslüman olarak Batı medeniyeti camiasına dahil olmak», «Türk Kültürüne Batı kültürünü aşılamak», «Doğu - Batı sentezi yapmak», «Çağdaş uygarlık düzeyine yükselmek» istikametinde yapılan çalışmalar gibi... Oysa Batılı kafaların, kültür veya medeniyet kavramıyla incelemeye çalıştıkları toplum, bizden uzak, apayrı bir şeydi. Buna karşılık, bizim düşünürümüz için bu ve benzeri kavramları bulunan sosyal ilimlerin araştırma konusu olabilecek. Batıdan ayrı teşekkül etmiş, ayrı gelişmiş hudutsuz zenginlikte bir sosyal yapı vardır.

Kısacası kültür kavramı, toplum felsefecisinin, sosyoloğun ve medeniyet tarihçisinin, toplum değişmelerini ve gelişmelerini izah etmek üzere bulmaya çalıştığı ölçü oluyor. Buna dayanarak şöyle diyebiliriz: Batı sosyolojisi ve tarih metoduyla Türk toplumunu gerçek anlamda anlamak hiç bir zaman mümkün olamaz. Ama Türk toplumunun sosyal yapısının incelenmesi ve modern bir Türk sosyolojisinin kurulması için haddinden fazla müsait imkân bulunmaktadır, diyebiliriz.

Batı, gittiği her yere, beraberinde kültürünü de taşımıştır. Bilhassa fikir alanında kavramlarını, metodlarını ve sistemlerini götürmüş ve bunları beynelmilel değerlermiş gibi göstermede usta davranmıştır. Bu sebepten, aslında Batılı olmayan birçok ilim adamı, Batı düşüncesini öğrenmeyi mutlak bir vecibe saymıştır. Sonra da yirminci yüzyılda Batı ile ilim kelimeleri birbirine özdeş kabul edilmeye başlanmıştır. Öyle ki; toplumuna yabancı düşüncelerin tahripkâr saldırılarını durdurmak isteyenler bile, olaylara Batılı kavramlarla yaklaşmak zorunda kalmışlardır.

Şu geçiş döneminde, kendi kültürümüzün temel aksiyomlarından, düşünce ve aksiyon metodundan sapmamak kaydıyla, şekillerde ve vasıtalarda Batının kabullenmek ve katlanmak zorunda olduğumuz şeyleri olacaktır. Toplumumuzun iç dinamizmi kendi seyrine oturuncaya kadar Avrupaî şekiller ve kalıpların kullanılması artık kaçınılmaz bir haldedir. İlme, sanata, ekonomiye, politikaya, kısacası devlet yönetimine millîlik karakteri kazandırıldıktan sonra bu durum değişecektir. Avrupa'nın zararlı tesirlerinden ve yörüngesinden kurtulduğumuz zaman, Türk Kültürünün harika tırmanışı ve yükselişi işte o zaman tekrar başlamış olacaktır.

Gelelim kültür kavramının delâlet ettiği anlamlar serisi olarak incelenişine...

Toplumlarda da tıpkı, bütün kâinatta olduğu gibi fasılasız bir dinamizm vardır. Ve bu dinamizmin grafiği her toplum için ayrıdır. Bütün toplumlar için ulaşılacak bir üst noktadan bahsetmek, bir altın çağ hayali kurmaktır. Avrupa kültürünün çeşitli devrelerden geçerek gelmiş olduğu bugünkü safha tüm insanlığın ideali olamaz bu sebepten. Lâik - hümanist kültürün en mütekâmil insanlık kültürü olduğu iddiaları, Avrupa'nın insanlığa bir oyunudur, komplosudur. Avrupa'nın, bir boyutuyla yükseklere tırmanan medeniyeti, bir başka boyutuyla, insanlığı aşağılardan aşağılara götürmüştür. Ve şunu söylemek de hiç mübalağa olmaz: Avrupa, insanlığı, tarihi boyunca, görülmemiş aşağı derekelere alçaltmıştır, bir kesimini hayvanlaştırmış, bazı toplumları da sürü haline sokmuştur.

Geri kalmış toplum, Çağdaş kültür, Çağdışı kültür... Bunlar Avrupa'nın yuttumacaları. İnsan eti yemenin bir başka metodunu uygulayan yamyamların, Afrikalı yamyamlara rüçhaniyetleri olamaz. Nerde kaldı insanlığın en mütekâmil kültürü!

Kültürleri ölçerken ilerilik, gerilik, üstünlük, alçaklık sözkonusu olmaz. Fakat Büyük Kültür Sistemlerinden bahsedilebilir. Ama her büyük kültür sistemi insanî olur diye bir şey yoktur. Büyüklük, kültürün, ilim, sanat, devlet, medeniyet sahalarında gelişmiş müesseselere sahip oluşuyla, uzun zamanlar boyu hayatta kalmış olmasıyla ölçülür.

Bu izahları şunun için yaptık: Kültür kavramıyla tahlil edilecek, yorumlanacak ve ifade edilecek olan anlamlar, olaylar serisi her toplumda farklıdır. Avrupa'nın Kültür kavramıyla ifade ettiği şeylerin sadece kendisi için değeri vardır. Kültür kavramı alınır ve kullanılırken buna dikkat edilsin demek istiyoruz. Meselâ:

Objektif kalmak isteyen bir kültür felsefecisi (hangi toplumdan olursa olsun) araştırmalarında, eğer en modern müesseseleri ve her alandaki üstün ürünleriyle bir Büyük Türk Kültür Sistemine dikkat edemiyorsa, kasıtlı davranmış olmanın sorumluluğundan kurtulamaz. İbni Haldun'un yaşadığı devirde, Kültür Sistemimizin ve toplumumuzun şahika Osmanlı medeniyetini kurmamış bulunuyordu. Buna rağben İbni Haldun, Türk Toplumunun, bugünkü mânâda kültür ve medeniyet üstünlüğünü, devlet kurucu ve teşkilâtçı kabiliyetini uzun uzadıya övmüş ve incelemiştir. İbni Haldun ki, Batı'nın bizden daha çok tanıdığı ve istifade ettiği bir İslâm düşünürü, sosyoloğu ve tarih felsefecisidir. Eğer ilim adamlarımız, sosyolojinin ve modern metodolojinin kurucularından sayılan bu zata biraz dikkat etselerdi, Avrupa'yı kıble edinmek illetinden kurtulurlardı. Bugün Toynbee'nin taklit etmeye çalıştığı, aslen Kuzey Afrikalı olan bu zat şöyle söylüyor Türkler hakkında: «Bu Türklerin, dünyadaki ümmetlerin en büyüğü olduğunu ve beşer cinsleri arasında onlardan başka, ayrıca büyük bir cinsin olmadığını bilir» (Fazla bilgi için Fındıkoğlu'nun **İçtimaiyyat** kitabına başvurulabilir).

İncelemek, öğrenmek ve yeniden aktüel hale gelmesini sağlamak için her türlü gayrete fazlasıyla değer, en az Batı Kültürü kadar büyük bir kültür sistemimiz var. Ve yüzyıllar boyu, milyonlarca kilometrekarelik coğrafyaya, buralarda yaşayan milyarlarca insana hayat vermiştir bu kültür. Bir Osmanlı Hukuk Sistemi, Vakıf Sistemi, Ordu Teşkilâtı, İlmiye Teşkilâtı... bugün hâlâ erişilememiş birer tarih gerçeği olarak duruyorlar. Bazı Batılı düşünürlerin hayallerinde yaşattıklarını, biz geçmişte bizzat yaşadık. Türkiye'de ilmin kulağı niçin bu kadar sağır, gözü neden bu kadar kördür anlaşılmaz!..

ingilizce, Fransızca bilenlerinin, Osmanlıca bilenlerinden bin kat fazla olduğu kara bahtlı Türkiye! Yedi kat yabancının bile yüreği sızlar bu facia karşısında.

Kültürde yerliliğe ve millîliğe yönelmenin sevindirici örneklerine şahit olduğumuz şu günlerde düşülen ve düşülmesi muhtemel bazı yanlışlıklara da değinip bitirelim sözlerimizi.

Bugün aklı selim sahibi Avrupalılar bile, Batı kültürünün, en gelişmiş, evrensel insanlık kültürü olduğunu iddia etmiyorlar. Bu eskimiş, saçma sapan tezi savunma işini üzerimize almayalım Allah için.

Türk toplumunun hayatına mal olabilecek bir başka yanlışlık da «Ege Kültürü», «Anadolu Kültürü» gibi garabetlerin varlığından bahsetmektir. Sözde «Anadolu Kültürü» denen nesne Eti, Sümer, Bizans, Selçuk, Osmanlı karması bir şeymiş. Anadolu Tanrıların vatanıymışl Kültürümüz Asya'dan Anadolu'ya akan büyük bir ırmaktır halbuki. Miladî onuncu asırda İslâm ile beslenerek mükemmelleşmiş ve kısa zaman sonra da Selçuklu ve Osmanlı meyvelerini vermiştir. Sözü edilen diğer kültürler ölü idi biz Anadolu'ya geldiğimizde. Bizans ise can çekişiyordu. Nihayet Fatih ile birlikte o da geride sadece müzelerde kullanılabilecek miraslar bırakarak silindi Anadolu'dan.

Ayrıca, Millî Kültürümüzün kaynaklarını araştırma, ortaya çıkarma ve yeni kuşaklara ulaştırma gibi bir faaliyet elzem şüphesiz. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken bir husus var. Tarihî yerli kültürümüzün; temellerine, aksiyomlarına, kalıcı değerlerine uygun bir biçimde yeniden canlanmasını istiyorsak, kendimize Batılı gözüyle bakma alışkanlığından kurtulmalıyız. Kültürümüzün temel eserlerini, yeni nesillere, Batı'nın süzgecinden geçirerek ulaştırma gibi bir yanlışlığa da düşmemeliyiz. Devlet, geçmişimizle bizim aramızdaki kat kat perdeleri kaldırmalı ve dağıtmalı karanlıkları. Bunun için eğitim programlarında, okul müfredatlarında ve ders kitaplarında, kültür iletme araçlarında esaslı değişikliklere ihtiyaç vardır. İlgili merciler, insanımıza, toplumumuza ve devletimize tarihî büyüklüğünü ve şahsiyetini kazandırmak için, kültürümüzü yeniden canlandırıcı yoğun bir faaliyete girişmek zorundadır. Çünkü yaşamamız buna bağlı bulunuyor.

Bunun yanında aydınlarımız şu problemlere acilen cevap bulmalılar:

«... Birkaç asırdan bu yana, gelişmesi Batı Kültür sisteminin baskısıyla durdurulmuş, sakatlanmış tarihî yerli kültürümüzün yakın veya uzak istikbalde durumu ne olabilir? Bu kültür, milletimizin toptan kültüründe önemsiz bir öbek olarak mı kalacaktır? Ve milletimizin müstakbel kültürü, Batı Kültür sisteminin hâkimiyetinde kalmaya mecbur mu olacaktır?

«Bu soruların doğru ve namuslu cevabı, daima üstünkörü bir şekilde ortaya konan, hatta geçiştirilen şu soruya bağlı bulunuyor: Türk milleti inşa ettiği veya devralıp incelttiği, geliştirdiği, derinleştirdiği bir Büyük Kültür Sistemine sahip olmuş mudur?» (*)

Bu soruya verilecek cevap —hangi şekilde olursa olsun— Türk toplumunu tahlil için yapılacak bütün araştırmaların temeli olacaktır. Aynı zamanda bu sorunun cevabı, Batı ile Türk taraflarından birini tercih ediş özelliği de taşımaktadır.

(*) Aykut Edibâli, «Toplumların Değişmelerini Tahlilin Bir Ölçüsü Olarak Kültür ve Medeniyet Vakıası Üzerinde Çalışmalar.» **Gerçek Dergisi.** (C. I, Sayı 3 (1 temmuz 1973), İst., s. 34. (Kültür ve Medeniyet meselelerinde doğru sonuçlara varmak için adı geçen araştırmanın dikkatle okunmasını tavsiye ediyoruz.)

MİLLÎ DİLLER YAPMA DİLLER SAVAŞI

Mehmet İhsan KORAY

Desen : Hamit YÜKSEK

Epistemoloji, bilginin temel sınırlarını ve doğruluk derecesini inceleyen felsefe dalıdır. Bu felsefe dalında «dil felsefesi» başlıbaşına bir alanı kaplar. Daha doğrusu «dil felsefesi» felsefe biliminin önemli bölümlerinden birisini teşkil eder. İnsan dili ele alınınca epistemoloji, doğruluğundan şüphe edilmeyen şu üç temel unsuru dil kelimesinin karşılığı olarak verir:

1. Dil denilince aklımıza en eski bir kavram olarak ağzımızdaki tat alma organı gelir.

2. Bir çok dillerde bir deyim aktarması ile dil, bir konuşma yeteneği manâsını alır.

3. Bir de bu iki anlam dışında dil kelimesinin, «konuşulan her hangi bir dil» anlamı vardır.

Konumuzla ilgisi bakımından bizim için önemli olan dilin, «konuşma yeteneği» ve «konuşulan herhangi bir dil» oluşudur. Konuşma yeteneği her şeyden önce dil felsefesinin ve ruhbiliminin inceleme alanı olur. Dil felsefesi ve ruhbilimine göre, varlıklar arasında bir takım basit bildirişme sistemleri bulunur. Hayvanların insan dili yanında çok ilkel kalan dilleri ile insan dilinin özel bir durumunun oluşu, bu bildirişme sisteminin yani dilin tekâmülünü gösterir. İnsan dilinin özel durumu bütün canlı varlıkların bildirişme sistemlerine iki yönden üstün ve gelişmiş durumdadır. Birinci yön

insan dilinin son derece gelişmiş ses yönünü, ikincisi ise düşünce yönünü teşkil eder. Genel anlamda, dilin düşünce yönü insanın diğer yaratıklardan ayrılmasında baş amildir. İnsan dışında bütün canlı varlıkların dilleri ne kadar tekâmül ederse etsin, hiç bir zaman insan dilinin ses ve düşünce yönüne erişemez. İnsan ile diğer canlıların dil yapıları fıtraten tahdit edilmiştir. İlâhi Kudret sınırlamıştır.

Dilin düşünce yönü kültürlerin oluşmasında, toplumların teşekkülünde ilk planda gelir. Yüzyıllarca önce yaşamış, bugün için tarih olmuş bir çok toplumların bir zamanlar var olduğunu; bu toplumlara yön veren düşüncenin, taşa, toprağa, kâğıda işlenmiş bakiyelerinden anlayabiliyoruz. Zamanla toplumun çöküşü dilinin de yok oluşunu hazırlamıştır. Bu haliyle dil, herhangi bir toplumun fertleri arasında anlaşmayı sağlayan yerleşik bir sistemdir. Bu yerleşik sistem şüphesiz bildirişme sistemi olarak anlaşılmalıdır. Bildirişme ise, bir istek, duygu, düşünce ya da niyetin ilkel veya gelişmiş bir işaret sisteminden yararlanarak bir yerden başka bir yere nakledilmesi, anlaşmanın temin edilebilmesidir. Pek çok bildirişme sistemi vardır. En gelişmişi insan dilidir. Dil, insanların diğer canlılardan ne kadar ileri bir zihin yapısına sahip olduğunu, bunun neticesi olarak ileri zihin yapısına sahip toplumların kültür ve medeniyette de ne kadar ileri gittiklerini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında dil, icad edici bir zihin faaliyeti olarak görülür.

İleride yapma dilin ne olduğu anlatılırken anlaşılabilmesi bakımından dil dediğimiz sosyal bildirişme sistemini bilhassa «anlama ve anlatma şekli» ile «her dilin bir kültür serveti oluşu»nu anlatmakta fayda vardır. Bu arada çok önemli bazı dil kaidelerini de yazmış olacağız.

Dillerde Anlama ve Anlatma Şekli

Milli dillerin hepsinde ya da her toplumun kendine özgü olan dilinde anlama ve anlatma yolu dediğimiz bazı karakteristikler bulunur. Anlama ve anlatma karakteristiği her dilde hatta bir dilin çok farklılaşmış lehçelerinde bile kendini gösterir. İfade etmek istediğimiz bir duyguyu, düşünceyi önce zihin süzgecimizden geçirir, anlama olayının gerçekleşip gerçekleşmediğini tayin ettikten sonra anlatım kalıbına sokarız. Anlama gerçekleşmeden hiç bir anlatım şekli işe yaramaz. Anlama ya da anlayış zihin faaliyeti olarak dilin ilk kıskacı için. de şekillenir. Bu şekillenme müddetince insan mutlaka ama mutlaka ana dili ile düşünür. Bütün deneyler ve gözlemler bir insanın ne kadar çok ve mükemmel yabancı dil bilirse bilsin en basit muhakeme, zihni olayları ana dili ile düşündüğünü hatta ilk planda anlatım şekli olarak da ana dili ile yazılmış müsvetteleri ya da zihni anlatım şekillerini kullandığını göstermektedir. Sözgelimi mükemmel İngilizce bildiğine inandığımız birisini gece yarısı birdenbire «Yangın Var! Yangın Var!» diye uyandırsak vereceği ilk cevap ya da söyleyeceği ilk söz ana dili Türkçe ise Türkçe bir karşılık olacaktır. Yine mükemmel İngilizce bilen birisi şiir yazmaya uğraşsa zihnindeki ilk tasarımlar ana dili ile düşünmek olacaktır. O halde insanlar mutlaka milli diller (ana dilleri) ile düşünürler.

Anlatım şeklinde milli dillerin önemi yapma dillere oranla çok daha belirgin olarak kendini gösterir. Her toplumun ferdi en basit insanından dehasına kadar başka toplumların dillerine ve anlatım şekillerine tepki gösterir. Bu tepkinin temelinde farkına vararak ya da varmadan milli dillerin korunmak istenmesi yatar. Genel bir söz olarak devamlı söylenen «din, dil, vatan, ırz ne pahasına olursa olsun korunur.» cümlesi şuurumuzun derinliklerine nüfuz etmiştir. Biz istesek de istemesek de bunu söküp atamayız. İnsan fıtraten doğuştan getirmediği unsurları özellikle dili benimsemek istemez. Düşünce yolu ana dili olunca ferdin zihni tasarılarını doyurabilmesi ancak

meramını en kolay fakat en güzel, en duygulu şekilde ifade edebilmesine bağlıdır. Bu da milli dil ile olur.

Yabancı bir ülkede, Türk düşünürürün gurûbu tasvir etmesi, yorumlaması ile o ülkenin insanının gurûbu anlaması ve anlatışı çok farklı olur. Bunda en önemli sebep insanların sahiplendiği düşünce tarzları ve bu düşünce tarzlarının ya da kültürlerinin dil dediğimiz sistem sayesinde ifade edilerek duygu planından anlatım planına çıkmasıdır. Konuyu daha bariz örneklerle açarsak milli dillerin anlama ve anlatma şeklinin öbürlerinden farklılığını dana iyi ve katiyetle anlamış oluruz.

Japonların kar anlamına gelen somut ya da soyut bir kelimeleri yoktur. Ama karın çeşitleri için birçok kelimeleri bulunur. Moğollarda kar çeşitlerini ifade eden yüz otuz kelimenin olduğunu dil uzmanları tesbit etmişlerdir.

Renk ve tonları bakımından dünya dillerinden hiç birisi Türkçeye erişemiyor. Bunun sebebi ise renk ve tonlarını fade etmekte Türkçenin tabiata bağlı bir anlatım yolunu seçmesidir.

Göktürk metinlerindeki kelimelerin somut olanları % 67, soyut olanları % 32'tür. Soyut anlatma yolu Türkçenin önemli anlatım yollarından birisidir. Bu tür anlatımlar yapma dillerin hiç birisinde belirgin bir yer tutmaz.

Milli dillerde anlama ve anlatma şekli değiştirilemez, kaldırılamaz bir kanuniyettir. Her dilin değişmeyen belli başlı karakteristiklerinden biridir. Her dil o dili konuşan toplumun dünya görüşünü de yansıtır. Yine her dil kendi toplumunun kurduğu düzenin gerektirdiği şartlara göre kelimeleri yapar ve kullanır.

Burada karşımıza yeni bir konu çıkıyor. O da her dilin o dili konuşan toplumun dünya görüşünü yansıtmasıdır. Bilindiği üzre dil, zihni faaliyetlerimizin bir ifade aracıdır. Toplumun inandığı değerler ne ise dil onu kendine uygun bir anlatım tarzı ile şekillendirir, anlaşılır hale getirir. Bir toplumun dünya görüşünü en iyi şekilde ancak o toplumun dili yansıtır. Şüphesiz burada en önemli husus insanların ana dilleri ile düşünmeleridir. Her dilde öyle kelimeler veya deyimler vardır ki başka bir dile çevrilmesi, aynı kavramı vermesi imkânsızdır. Türkçede bu çeşit kelimeler, deyimler, atasözleri oldukça çoktur. Sözgelimi «üzüm üzüme baka baka kararır.» atasözü ile «İğnenin deliğinden Hindistan'ı seyretmek» deyimi ve birçok kelimelerimiz Batı dillerine ya da başka dillere çevrildiği zaman Türkçede ifade ettiği anlamı ve kavramı bozulmakta, ortaya acayip kavramlı sözler çıkmaktadır.

Arapçadan aldığımız ve edebiyatımızda çok kullanılan «gamze» kelimesinin Batı dillerine tercümesi hemen hemen imkânsızdır. Çeviriciler bizim yüzyıllar önce yaptığımız gibi bu kelimeyi aynen almaktadırlar. Bunlar göstermektedir ki her dilin kendine has bir anlatış tarzı ve ana dili ile düşünme mecburiyeti vardır.

Her Dil Bir Kültür Servetidir

Bir dilin kelime hazinesi o dili konuşan toplum ve fertleri hakkında çeşitli özellikleri yansıtır. Toplumun kültürü ile dili arasındaki ilişki et ile kemik arasındaki ilişki gibidir. Birbirinden ayrı düşünülemez. 18. Yüzyıldan bu yana dilin kültürle olan ilişkileri üzerinde Heder, Weizgerber, Whorf, Vossfer, Güz gibi dil bilginleri geniş araştırma yapmışlardır. Bunlardan Wezgerber dilin; hayatın bütün olaylarında, geleneklerde, inaçlarda kendini belli ettiğini her alanın özel ihtiyaçları ve şartları ile bir dilin kendi çevresini ve geleceğini oluşturduğunu söylemiştir. 20. Yüzyılın dil felsefecisi Vossfer, dilin kültürün aynası olduğunu kabul eder.

En eski yazılı belgelerimiz olarak (bugün için) kabul ettiğimiz Göktürk kitabelerinde kullanılan kelimeler, deyimler, atasözleri, 8. yüzyıldaki Türk kültür hayatının bir aynasıdır. Bu yazıtlarda 800 ke-

lime vardır. En çok geçen kavramlar organ adları, hayvan, bitki, renk, tabiatla ilgili somut kavramlardır. Bunlardan sonra maden, hayvan ürünleri, atın çeşitleri, ve daha birçok maddi kültür unsurları gelir. Daha seyrek olarak da edebiyat açısından ritim, vezin, edebi sanatlar görülür. Bilhassa Tonyukuk yazıtı edebi nitelik taşıyan bir kitabedir. Sanatlı anlatıma yönelişin ilk yazılı örneği olarak bilinir.

Aynı şekilde bir Buda kitabesi Hint kültürünün, Hiyeroglif yazı Mısır kültürünün vb. çok eskiden kalma nişaneleridir. Günümüzde de her dil kendi toplumun kültürünü en iyi ifade eden bir vasıtadır.

Nasıl yorumlanırsa yorumlansın bir dilin, bütün yönleriyle kendi toplumunu kültürünü yansıttığı görüşü ortadan kaldırılamaz.

Ayrıca tesbit edile bir gerçek daha vardır ki o da bir dilin devamlı bir gelişme ve değişme içinde oluşudur. Hiç bir dil gösterilemez ki ilk günkü durumunu muhafaza etmiş ve ediyor olsun. Bir dil toplumunun değişmesine uygun olarak değişir. Bu değişme toplumun tabii bir afete uğrayarak yer değiştirmesiyle eski çağlarda belirginlik kazanır. Zamanla böyle durumlara yabancı toplumların kültürel, siyasi, iktisadi yönden etkili olmaları da eklenerek değişim daha başka şekillerde devam etmiştir. Sözgelimi Göktürk kitabelerindeki ifadeler Türkiye insanına nisbeten yabancıdır. Anlayabilmek için bu sahada biraz ihtisas kesbetmek gerektiği anlaşılır. Hatta bırakalım 8. yüzyıl metnini 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yazılan bir çok eserleri günümüz gençliği anlamaktan uzaktır. 20. yüzyılın başındaki Türkçe ile günümüz Türkçesi arasında farklar vardır. Fakat bütün dillerin bu değişkenlik özelliğine rağmen hiçbir zaman değişmeyen kurallar da vardır. Meselâ Tükçenin bitişken bir dil olma özelliğini kaldırıp bükümlü bir dil grubuna sokamayız.

Dillerin devamlı bir gelişme ve değişme içinde oluşuna en güzel misâl olarak anlam değişmeleri diye adlandırabileceğimiz anlam genişlemesi, başka bir anlama geçiş, anlam daralmasını verebiliriz.

Anlam daralması. bir kelimenin eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü bir türünü anlatır durumuna gelmesidir: Sanmak fiili eskiden düşünmek ve saymak anlamında kullanılırken şimdi zannetmek anlamında kullanılıyor. İngilizcede undertaker eskiden müteahhit günümüzde cenaze merasimi anlamındadır.

Anlam genişlemesi, bir varlığın bir türünü ya da bölümünü anlatan kelimelerin, zamanla o varlığın bütününü anlatır duruma gelmesidir: alan, dalga, dal kelimeleri gibi, Almanca nadel eskiden yalnız dikiş iğnesi, günümüzle bütün iğnelere verilen adtır.

Başka anlama geçiş, bir kelimenin eskiden anlattığı bir kavramdan uzaklaşarak yeni bir kavramı yansıtır duruma gelmesidir: tütün 15. yüzyıldan önce duman yerine kullanılırdı. Günümüzde ise bir bitki adıdır. Fransızca mareşal, ilk anlamı nalbanttır: Zamanla günümüzdeki en yüksek askeri rütbe anlamını kazanmıştır.

O halde her dil, kendi bünyesi içinde veya zamanla diğer dillerin tabii olan bu değişme ve gelişmelerini dil assimilasyonundan katiyetle ayırmak gerekir. Dil assimilasyonunu ileride anlatacağız.

Yapma Dil Nedir?

Dil terminolojisinde uluslararası dil diye de adlandırılan yapma dil, bir şahsın kafasında şekillenen, kuralları milli dillerden az çok farklı, tabii olmayan suni bir konuşma ya da bildirişme sistemidir.

Dünyadaki bütün insanların birbirleriyle anlaşmalarını sağlamak için bir dil meydana getirmek arzusu çok eskiden beri vardır. Milletlerarası ilişkilerin giderek yoğunluk kazanmaya başladığı devirlerde bu istek artmış, dil bilginleri kendi çaplarında çalışmalar yapmışlardır. Milâttan önce Yunan-Roma devrinde

Yunanca ve Latinceden bazı kaidelerin aktarılmasıyle bir yapma dil kurulmaya çalışılmıştır. Amaç Roma İmparatorluğu sınırları içinde ayrı dili konuşan insanları daha çok birbirine yaklaştırmak, kaynaştırabilmektir. Bu amaca ulaşıldığı söylenemez. Hatta bu arzunun sınırı Roma surlarını bile aşamamıştır. Uzun bir fasıladan sonra yapma dil tutkusu 15. yüzyılda Avrupa'nın bilim ve teknikte ilerliyerek bir çok sömürge edinmeleri neticesinde yeniden ortaya çıkmıştır. Bilhassa İngiltere sömürge toplumlarını daha çok kendisine bağlı kılabilmek için o toplumların dillerini bozmaya yönelik icraatlarda bulunmuştur. Sözgelimi Hindistan'da İngilizce mecbur tutulurken Hintçeye, Hint dilinin kurallarına aykırı kelimeler, kaideler sokmaya çalışmışlardır.

Batılı bilginlerden ilk önce 1518'de J. Tritheim, 1668'de J. Wilkins bir uluslararası dil meydana getirmeye çalışmışlardır. Fakat Descartes 1629'da, Leibniz 1679'da uluslararası dilciliğin öncülüğünü yapan iki şahsiyet olarak bilinir. Bu iki filozufun oluşturduğu yapma dil yalnızca bilim alanında çalışanların kullanabileceği bir nevi sınıf dilidir. Sınıf dili olmasına rağmen bir şoför dili, argo dili, doktor dili, sanat dili değildir. Hiç bir millî dilden bozma olmayan, tamamen bazı filozofların veya filologların keşfettiği kurallara dayalı yapma bir dildir. Bu dillerin temelinde günlük konuşmalarda kelime hazinesini sınırlı ve az oluşundan yararlanarak küçük ve basit kurallı bir kelime hazinesine dayanarak yapma dil ortaya koyma gerçeği yatar. Descartes ile Leibniz'in yapma dilleri de öncekiler gibi başarısız olmuş, kendi çevrelerini aşamamıştır. Ama bu iki filozof, böyle bir akıma öncülük etmişlerdir.

Yapma dillerin en ünlüsü ya da yapma dil denilince akla ilk gelen Esperanto olmaktadır.

Esperanto

Esperanto yapma dili, ilk önce 1887'de Polonya'nın Biyalistok şehri Yahudilerinden Doktor Rudoviko Lazaro Zamenhof (1859-1917) tarafından ortaya atılmıştır. 1887'de Zamenhof yapma dil hakkındaki ilk kitabı yayınlamış ve kitaba müstear ad olarak Doktora Esperanto adını vermiştir. Bunun anlamı «ümit eden doktor» olmaktadır.

Esperanto yapma dili toplam 16 kuraldan oluşur. Hiç bir kuralın istisnası bulunmaz. İsimlerin sonlarına daima (o), fillerin (i), sıfatların (a), zarfların ise (e) gelir. Kelimeler kök olarak Latinceye dayanır. Fakat Esperanto kurallarına göre yeni kelimeler türetilir. Esperanto yapma dili kurallarda ve kullanılan kelimelerde yapma olup, kök bakımından kelimelerin Latinceye dayanması dolayısiyle de karma bir dildir.

Bugün için dünyada 30'dan fazla Üniversitede Esperanto kürsüsü bulunurken, 22 ülkede de mecburi dil dersi olarak okutulmaktadır. Ayrıca 20 radyo istasyonu (Viyana, Bern, Roma, Paris, Zagrep, Barcelano, Stoukholm, Hilversum...) Esperanto dili ile belirli saatlerde yayın yapmaktadır.

Ayrıca Uluslararası Öğretmenler Birliği, Gazeteciler Birliği, Turizm Cemiyetleri Birliği, İlim Adamları Birliği, Tabibler Birliği vb. üyeleri aralarında bu dille konuşmaya hatta kongrelerini bu dille yapmaya karar vermişlerdir.

Yukarıda verdiğimiz yapma dillere ek olarak Alman Rahibi M. Schleyer'in 1879'da kurduğu Volapük yapma dili ile Fransız Mantıkçı ve Matematikçisi L. Couturat'ın 1907'de kurduğu Ido yapma dilini verebiliriz.

Başlıcasını yazdığımız yapma dillerden Esperantoyu yaklaşık 5 Milyon kişi, Volapük'ü 130 bin kişi, Ido yapma dilini ise 4 bin kişi konuşmaktadır. Diğer yapma diller ya hiç konuşulmamakta ya da çok az kişilerce konuşulmaktadır.

Yapma Diller Millî Dillerin Yerini Alabilir mi?

İnsanoğlunun sonradan aklını ve zekâ-

sını kullanarak yaptığı bir çok eşya uzun ya da kısa zaman sonra, zaman aşımına uğrar. Bir makine ne kadar mükemmel yapılırsa yapılsın bir gün gelir aşınır ve kullanılmazlığa terkedilir. Maddî olan her şey yapma olduğu sürece bozulmağa, çürümeğe, eskimeğe kullanılmaz hale gelmeye mukadderdir. Bozulması, çürümesi, eskimesi çok daha geniş zaman buutlarına ve özel şartlara ihtiyaç, gösteren şeyler ise, insanların doğuştan fıtraten getirdikleri ya da içinde yaşadıkları toplumda hazır olarak buldukları bir takım maddî ve manevî değerlerdir. O toplumlar yok olmadıkça, beraberinde getirdiği daha doğrusu İlâhî Kudretin o topluma bahşettiği değerler manzumesi yok olmaz. Sistemler var oldukça, sistemleri şekillendiren araçlar, vasıtalar müesseseler de var olmaya mecburdur. Yok olan sistemler müesseseleriyle birlikte yok olurlar. O halde insanların kafalarındaki içgüdüler yok edilemezler, ancak bazı metodlarla daha işlek ya da köreltilmiş hale getirilebilirler. Köreltilen, baskıların sonunda baskı yapanların düşüncesi istikametinde hareketə zorlanan, mecbur tutulan zihinler; zemini bulunca İlâhî Kudretin bahşettiği istikamette ve tarzda işlemeye başlar. Hürriyetini kaybeden toplumların ya da insanların fırsatını bulunca bütün imkânlarıyla mücadele ederek bağımsız yaşama arzusunu yerine getirmeleri gibi.

Dil bilimi açısından düşündüğümüzde, yapma dillerin hepsi bir müddet sonra kullanılmazlığa terkedilir. Zira İlâhî Kudretin bahşettiği ana (millî dil) olma özelliğini hiçbir zaman taşıyamaz. Daha önceki bir bölümde bazı önemli dil kurallarından söz etmiştik. Bunları hatırlayacak olursak:

1. Her dilin kendine özgü bir anlama ve anlatma şekli vardır.
2. Her dilin bir dünya görüşü vardır.
3. Her dil bir kültür servetidir.
4. Her dil toplumun gelişimine uygun olarak belirli bir gelişme ve değişme içindedir.
5. En önemlisi her insan mutlaka ana dili ile düşünür.
6. Her dilde mutlaka lehçe ve ağız farklılaşması bulunur.
7. Her dil toplumunun meslek kesimlerine göre meslekî dillere ayrılır. (Esnaf dili, çerçi dili, bilim dili...)
8. Her dil şekil bakımından birbirinden ayrıdır. Akraba diller arasında kısmî bir benzerlik varsa da tam bir benzerlikten asla söz edilemez.

Bütün millî dillerde değişmeyen temel unsur olarak bulunan bu maddeleri yapma dil denilen uluslararası dile uygularsak hiçbirisinin bu dilde bulunmadığını ve kullanılmayacağını görürüz. Yapma dillerin kendine özgü anlama ve anlatma yolları, kültür serveti oluşu, dünya görüşü oluşu vb. ilk bakışta bu dilde de vardır denebilir gibi görülebilir. Diğer maddeler zaten bulunamaz. Fakat bu konuyu derinlemesine bir tahlile tutmadan bile hiç bir yapma dilin kültür servetinden bahsedilebilir mi? Dünya görüşü vardır dersek Esperantoyu bilen bir insan (veya başka bir yapma dili), Dünya görüşünü düşünürken hatta bu yapma dili düşünürken ana dili ile düşüneceğini ancak şekil olarak ifade ederken bu yapma dili kullanabileceğini bilmeliyiz. Aslında Esperanto ve bütün yapma diller, insanların mutlaka ana dili ile düşünmesi prensibini yıkamıyacağı için kendisi ana dil kurallarına aykırı düşecek ve zaman aşımı neticesinde yok olacaktır.

Esperanto başta olmak üzere bütün yapma diller, belirli bir amacı özellikle siyasî bir amacı gerçekleştirmek için ortaya atılmıştır. Alman Rahibi M. Schleyer'in Volapük'ü bütün Hıristiyanların aynı dili konuşmalarını, ayrıca Hıristiyanlaştırma faaliyetinin daha iyi yürütülebilmesi için yapılmıştır. Fakat Esperanto daha değişik bir amaca yöneliktir. Bazı çevrelerin Esperanto dili üzerinde ısrarları niçin olmaktadır? Dil biliminin temel prensiplerine aykırılığı bilindiği halde Esperantonun, dünya dili yapılmak istenmesi bazı çevrelerin gizli planları

gereği mi olmaktadır? Eğer böyle ise bu amaç nedir? İnsanlar neden milli benlik. lerinden ve milli dillerinden koparılmak istenmektedir?

Yapma Dillerin Asıl Amacı

Esperantonun «Herhangi bir politikayla ilgisi yoktur». (1) Bu söz Esperantoyu öğretmeye ve tutundurmaya çalışan herkesin sadık öğrencilerine söylediği cilâlı bir cümle. Esperanto gibi bütün yapma diller şüphesiz bir politik görüşün mahsulü olarak bilinmektedir. Dünya insanlığını sürü haline getirmek için Gerçek Emperyalizm «netice vasıtaları mübah kılar» sözünden hareket etmektedir. Sosyal bir ihtilâlle dünyaya hâkim olacaklarını Protokollerinde açıklayan Gerçek Emperyalistler, ihtilâle ikiteleri, özellikle ayrı toplumlardan oluşan insanları hazırlayabilmek düşüncesiyle dil sahasında yapma dili ve Esperantoyu ortaya atmış bulunuyorlar. Bu, İlâhî Kudretin dil kanunlarına karşı çıkmanın, temel dil prensiplerine aykırılığı bilinen Esperantoyu dünya dili haline getirmenin çabasıdır. Dikkat edilecek olursa 1887'de Esperantonun bir Yahudi tıp doktorunca ortaya çıkarılması tesadüfî bir tarih olmasa gerektir. Aynı yıllar Sion önderlerinin protokollerinin hazırlanmış olması, sosyal ihtilâlin bir yüzünü oluşturacak olan Marksist düşüncenin Avrupa'da yeşermeye başlaması danışıklı bir alışverişin neticesi gibidir. Günümüzde Esperantoyu en çok konuşan ülkelerin Batı ülkeleri ile sosyalist ülkeler oluşu bu görüşü teyid eder sanırız.

Esperantonun «herhangi bir politika ile ilgisi yoktur» diyen zihniyetin sahipleri Doktor Zamenhof'un doğumunun 100. yıldönümünde, UNESCO'nun üye ülkelere Zamenhof'un doğum yıldönümünü (dolayısıyle Esperantoyu) kutlamalarını bildiren bildiriyi görmezlikten geliyorlar. UNESCO, Birleşmiş Milletlerin bilim, kültür ve sanatla uğraşan bir dalıdır. Birleşmiş Milletlerin ise hangi beynelmilel politik ekonomik gücün denetim ve kontrolünde olduğu bugün iyice bilinmektedir. Ayrıca Esperantoyu bütün dünya milletlerine yaymak gayesiyle Uluslararası bir dernek de kurulmuş bulunuyor. Bu derneğin Esperantoca adı «Universala Esperanto-Asocio (UEA) olup genel merkezi Londra'da bulunmaktadır. Esperantonun yayılması için yapılan giderleri karşılamak üzere UNESCO her yıl UEA'ya malî yardım yapmaktadır. Herhalde UNESCO'nun bu yardımları dünya insanlığının hayrına değildir.

«Doğduğum talihsiz şehrin (Biyalistok) sokaklarında insanlar ellerindeki baltalar ve demir çubuklarla vahşi hayvanlar gibi sakin halkın üzerine atılıyorlardı. Halkın tek suçu şuydu: Bu vahşilerinkinden başka bir dil konuşuyorlar, onlarınkinden başka bir dine inanıyorlardı...» Bu cümleler Zamenhof'un Esperantoyu niçin icad ettiğinin gerekçeleri. Tabii hepsi muallakta kalan sözler. Halbuki son cümleler ne kadar açık. Gerçek Emperyalizmin gizli niyetinin ne olduğunu gözler önüne seriyor. Değişik dillerin ve dinlerin oluşu üzüntüsüz onlara göre. Tek bir dil,tek bir din yeterli. Acaba bu şanslı dil ve din ne dili ve ne dini? Gerçek Emperyalizmin teorisyenlerince bu dilin adı yıllar önce konmuş: Esperanto. Dinin adı ise Musa Peygamberden sonra değiştirilmiş, gerçeklerden uzaklaştırılmış, hahamların kafalarına göre düzenledikleri Muharref Tevratın oluşturduğu din. Bu iki unsur istenilen şekilde uygulanabilirse dünya hâkimiyetini perçinleyecek olan sosyal ihtilâlin kitleleri hazırlanmış olacaktır.

Bunu gerçekleştirebilmek için Esperantistler UNESCO'nun geniş malî yardımları ile ülke ülke dolaşmakta, konferanslar vermektedirler. İşte bunların neticelerinden biri olarak Türkiye'de de 1956'da ilk defa olmak üzere bayan Elsie Parson idaresinde İstanbul Milli Talebe Lokalinde bir Esperanto kursu açılmıştır.

(1) Jonathan Pool, **Esperanto Öğrenelim**, İstanbul, 1966, s. 1.

Bunu 1961'de Atatürk Üniversitesi öğretim üyelerinden bay Rollet'in kursu izlemiştir.

Türkiye'de Esperanto çengeline takılmışlardan birisi şöyle diyor: «Bugün yeryüzünde en büyük dâvâ, ne ayı fethetmek, ne de yıldızlara ulaşmak değil, fakat dünyanın yok olmasını önlemek, ulusları ebedî barış ve selâmete kavuşturmaktır. Bunun gerçekleşmesine yarıyacak şartların başında bütün insanların birbiriyle doğrudan doğruya ve kolaylıkla anlaşmasını sağlayacak ortak bir dil kullanılması gelir (...) Bu da Esperantoyu ele almak ve yaymakla olur» (2).

Esperantistlerin iki önemli sloganını da vermekte yarar vardır herhalde. Bunlardan biri «Esperanto dünyanın ve taşarının anahtarıdır», diğeri ise «bir dünya bir dil». Sloganlar gayet açıktır. Bu dili çıkaranların gizli niyetlerini belirtmektedir.

«Bir dünya bir dil» sloganını gerçekleştirmek isteyenler, millî dilleri ya da toplumların ana dilini nasıl yok etmeğe (assimilasyon) çalışıyorlar? Uygulanan metotlar nelerdir? Bu soruların cevabını yalnız Rusya'nın Türkistan, İdil-Ural, Kırım, Azeri... Türklerine uyguladığı metotları vermekle iktifa etmek bile yeterlidir. Rusya 1926'da Bakû Türkoloji Kongresinde alelacele Arap harflerini kaldırarak Lâtin harflerini kabul etmiştir. Lâtin harfleri Rus halkına değil, Türk halkına tatbik edilmiştir. Aradan 12 yıl geçince bu defa Lâtin harfleri, Türkçenin ses sistemini karşılamıyor diye bunu da kaldırmış yerine Rus kiril alfabesini getirmişlerdir. Öyle bir kiril alfabesi ki her Türk boyunda harfleri az çok birbirinden farklı. Meselâ Batı Türkistan Kiril alfabesindeki bir e harfi, Kırgız, Özbek, Azeri, Yakut alfabesinde şekil olarak değişik. Hal böyle olunca değişik Türk boylarının anlaşmaları imkânsızlaşıyor. Her Türk boyu ayrı bir milletmiş gibi hareket ediliyor. Türkçe mecburî bir bozulmaya terkediliyor. Yapma dillerin yapamadığını, devletlerin politikası Gerçek Emperyalizmin namına yapmaktadır. Daha sonra bozulan Türkçenin yerine basit bir gerekçe ile Esperanto gibi bir yapma dilin mecbur tutulmayacağını kim garanti edebilir? Esaret altındaki bütün toplumların dilleri dil assimilasyonu ile bugün karşı karşıyadır. Hür milletlerin dilleri ise, UNESCO gibi Uluslararası kuruluşların yardımı ile dejenere edilip, sözde insanlık namına, «bir dünya bir dil» sloganı adına yok edilmek istenmektedir. Tarihte dil assimilasyonu neticesinde dili de toplumu da yok olan kavimleri görmek ve ders çıkartmak gerekir. Esperantonun dünya dili haline gelmesi için şu kadar malî yardımda bulunan UNESCO, Rusya'nın ve diğer emperyalistlerin assimile hareketine neden göz yummaktadır? Sorunun cevabı tek cümleliktir: Her iki değirmeni döndüren de aynı güçlerdir.

Sonuç

Milletlerarası kuruluşlar ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, propagandasını ne kadar güçlü yaparlarsa yapsınlar hiç bir yapma dil, fasit daire dışına çıkamayacaktır. Bu kesin hükme ana dillerin temel prensiplerinden gidiyoruz. Belirli bir çevrenin meraklılar güruhunun ilgisini çekmekten öte, dünya dili hedefine ulaşacağını hiç bir kimse söyleyemez. Söyleyenler basit bir iddiada bulunmuş olurlar ki, dil bilimi kurallarından habersizliklerini belirtmiş olmakla kalırlar. İnsanoğlunun fıtratı toplum halinde yaşamaya meyyaldir. Toplumların da toplum olmasını sağlayan, başka toplumlardan kesinlikle ayıran unsurlar vardır. Bunların en belirgin olanlarından birisi de o toplumun millî dilidir. Millî dil ortadan kaldırıldığı zaman toplum da ortadan kalkar. Başka bir toplumun dili ile konuşur, kavmî özelliklerini yitirir. Artık o andan itibaren bir toplum yok olmuştur ama başka bir toplum da doğmuştur.

(2) Hayrettin Dural, **Dünya Dili Esperanto**, Ankara, 1965, s. 1.

Kültür Bakanı Sayın Rıfkı Danışman arkadaşımızla görüşürken...

Kültür Bakanı İle Mülâkat

Konuşan :

Abdülkadir KARAMAN

PINAR: Son zamanlarda sık sık Milli Kültürümüzün kaynaklarına dönmekten söz edilmektedir. Bununla kastedilen nedir? Bu dönüş ihtiyacı, Milli Kültürümüzle, toplumumuz arasında var olan bir kopukluktan mı doğmaktadır?

Rıfkı Danışman: 19. asrın ikinci yarısında ve hususiyle 20. asrın başından bugüne dünya tekniğinin ve medeniyetinin başdöndürücü bir hızla gelişmesi karşısında Batıya yönelme ihtiyacı duyduğumuzdan millî kültürümüz ve onun kaynaklarıyla aramızda bir mesafe açıldığı bir gerçektir. Bu sebeplerle kültürümüzün kaynaklarına dönmek için, daha doğrusu kültürümüzün kaynaklarına geniş kitlelerimizin nüfuzunu ve vukufunu sağlamak için tarihî kültür kaynaklarımızın bugünkü milli yazımıza ve konuşulan normal Türkçe'mize çevrilmesi bir zaruret olmuştur. Böylece, gelecek nesillerimizin tarihteki değerlerimizle fikri ve manevi bağlantısı sağlanmış olacaktır.

PINAR: Yeryüzünde büyük kültür sistemlerinin sayılarının çok mahdut olduğu bilinmektedir. Meselâ Batı (lâik-hümanist, sosyalist) Hint, Türk Kültür Sistemleri gibi. Türkiye'nin mevcut kültürü bunlardan hangisinin hakim karakterini taşır?

Rıfkı Danışman: Her medenî milletin kendine has bir kültürü olacağı görüşünden hareketle yeryüzünde «Büyük Kültür Sistemleri» bulunduğundan veya bunların sayılarının çok mahdut olduğundan bahsetmek yerine, geçmişte ve bugün «Büyük Medeniyet Çevreleri»nin mevcudiyetinden bahsetmek daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Bunlara örnek olarak Eski Önasya, Eski Orta Asya, Eski Hint ve Çin, Eski Yunan - Roma, bugünkü Avrupa veya umumi ifadesiyle Batı ve bugünkü Türk-İslâm Medeniyet çevrelerini sayabiliriz. Türklüğün İslâmiyetten önce kültürü, eski Orta

Asya Medeniyeti dairesinde ve kısmen Çin ve Hint Medeniyet âlemlerinin de tesirinde mütalâa edilir. Türk Kültürünün İslâmiyeti kabulden sonraki safhası ise Türk - İslâm müşterek medeniyeti çevresine girer. 2. sorunuzun sonunda sorduğunuz «Türkiye'nin Mevcut Kültürü» de, esas itibariyle ve umumi hatlarıyla Türk - İslâm Medeniyeti dairesi içerisinde mütalâa edilmek lâzım gelir. Ancak, Türkiye'nin İslâmiyetten önceki devirlerinin başlıca Yunan - Roma, Önasya müşterek medeniyetleri ile yine arkeolojik ve prehistorik devirlere ve o devirler medeniyetlerine giren çok eski ve çok zengin safhaları da vardır.

PINAR: Bu soruyla alâkalı olarak şunu da sormak istiyoruz. Belli bir dönemden beri, resmi kültür politikasında görülen, Batıcı uygulamayla Milli Kültürümüzün orijinleri arasında münasebet sizce nasıl olmuştur? Sürtüşme noktaları çıkmış mıdır? Bakanlığınız, milletimizin, devletinden beklediği tutum konusunda ne gibi teşebbüslerde bulunmayı planlamaktadır?

Rıfkı Danışman: Bu sorunuzun cevabı esas itibariyle birinci sorunuz münasebetiyle verilmiştir. Orada belirtilen sebeplerle ortaya çıkan sürtüşme ve aralanmaları gidermek üzere başından beri Cumhuriyet idarelerimiz ve şimdi Bakanlığımız şuurlu bir şekilde milli kültürümüzün kaynaklarına ve unsurlarına ayrı ayrı yönelmek ve onları işlemeye ve yaymaya çalışmakla bu aralığı kapamaya gayret etmektedir. Bunda da esas itibariyle başarı gösterilmiştir, diyebiliriz.

Bakanlığımız, milletimizin milli kültür konusunda kendisinden beklenenı yapmak hususunda geniş, çok yönlü tasavvurlara sahiptir ve planlar hazırlamaktadır. Bunlar aşağıdaki maddelerde belirtilecektir.

PINAR: Milli Kültürümüzün kaynaklarının araştırılması ve ortaya çıkarılması yönünde çalışmalarınız olduğunu memnuniyetle öğreniyoruz. Bu çalışmalar hangi alanlarda yapılmaktadır? Veya yapılması düşünülmektedir? Bu çalışmalara gerek duyulmasına sebep olan temel düşünce ne olmaktadır?

Rıfkı Danışman: Gerçekten milli kültürümüzün yalnız kaynakları, yani yalnız geçmişteki durumu değil bugünkü hali de araştırılıp incelenmekte ve geleceğinin dünya medeniyetinin inkişafı istikametinde gelişmesi ve şekillenmesi için de çareler ve imkânlar üzerinde durulmaktadır. Bu bakımdan çok yönlü bir yayın faaliyetine girişmiş bulunmaktayız. Teşkil ettiğimiz, yetkili ilim kurullarıyla daimi istişare suretiyle ve onların kontrolü altında «1000 TEMEL ESER», «Kültür Eserleri», «Türk Kültürünün Kaynak Eserleri», «Türk Musikisi Eserleri», «Türk Sanat Eserleri», «Halk Kitapları» serilerinin ciddiyet ve süratle yayınına girişilmiştir. Bundan başka Türk dilinin, kaynaklarımıza ve konuşma diline dayanan, dilimizin kaidelerine ve zevkine uygun ciddi ve ilmi bir lügatı da yetkili ilim heyetlerine hazırlatılmaktadır.

Bu yayın çalışmalarından başka Müzelerimiz, Kütüphanelerimiz, millî sanat ve folklorumuz, el sanatlarımız üzerinde de çalışmalarımıza, eskisine nisbetle daha canlı bir hüviyet kazandırmaya ve bunlardan kimisini geliştirmeye, kimisini de yaşatıp korumaya gayret sarfetmekteyiz.

Bütün bu millî kültür hareketini çok yönlü olarak geliştirmek, yaymak, korumak üzere her ilimizde, hatta ilçemizde bir kültür sitesi veya merkezi tesis etmek kararındayız. Bu merkezlerde milli kültür konularımız her yönüyle faaliyete geçirilecek ve halkımız bunlarla daimi teması ve konulara yakın ilgisi sağlanmış olacaktır.

PINAR: Kültür Bakanlığına bağlı bazı müesseselerde, meselâ Devlet Tiyatrolarında sol ve kozmopolit - hümanist değerlere bir açılış görünmektedir. Sahnelenen eserler genellikle bize yabancı kültür değerlerinin empoze aracı niteliğini taşımakta ve âdeta seçilerek sunulmaktadır. Bazı istisnalar olmuştur şüphesiz. Kültür müesseselerinin takip ettiği bu tutumda değişiklikler düşünüyor musunuz? Nasıl?

Rıfkı Danışman: «Devlet Tiyatrolarında sol ve Kozmopolit - Hümanist değerlere açılış görünmekte» olduğu iddiası fazla sert, maksadı aşmış bir değerlendirmedir. Tiyatrolarımızın ve Operalarımızın «Genellikle bize yabancı kültür değerlerinin empoze aracı niteliğini

taşımakta olduğu hususu da münakaşa götürür. Bununla beraber Bakanlığımızın bundan böyle bu alanlarda çok daha hassas davranacağı ve imkânlarımızın son hududuna kadar kendi sahne ve temsil eserlerimize azami ölçüde yer ve değer verilmesine çalışılarak, bu sanat alanlarında millî kabiliyet ve imkânlarımızı değerlendirmeye gayret edileceği şüphesizdir. Bu maksadı gerçekleştirmek üzere tiyatrolarımız ve operalarımızla daimi temas ve araştırma halinde olduğumuzu, repertuvarlarda ve gerekli görüldüğü zaman kadrolarda ve idarelerde lüzumlu değişiklikleri yapmakta tereddüt göstermeyeceğimizi belirtmek isterim.

PINAR: Kültür aktarma konusunun, bilhassa Millî Eğitim Bakanlığı ile yakın alâkası var. Toplumun eğitiminde, bu bakanlığın da önemli bir katkısı olduğu aşikârdır. Kültür Bakanlığı olarak, Millî Eğitim Bakanlığı ile çalışmalarınız koordineli olmakta mıdır?

Rıfkı Danışman: Kültür Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığının toplumun, yani, okul çağındaki nesillerle bütün cemiyetimizin yetiştirilmesinde ve eğitilmesinde büyük vazifeleri olduğu muhakkaktır. Her iki kuruluş Cumhuriyetin kuruluşundan beri iç içe çalışırlarken, bugün artan memleket nüfusu ve gelişen maddi ve manevi ihtiyaçlar dolayısiyle ayrı bakanlıklar halinde teşkilâtlanmaları mecburiyeti hasıl olmuştur. Bununla beraber her iki kardeş Bakanlığın çalışmalarında yakın koordinasyon sağlamaları da tabiî ve zaruridir. Ve her iki Bakanlığımız bu koordinasyonu sağlamaya azami ölçüde gayret sarfetmektedir. Kanaatimizce Kültür Bakanlığı Millî Kültür alanındaki müsbet çalışmalarıyla konunun fikri taraflarını meydana çıkaracak ve canlı tutacak, Millî Eğitim Bakanlığı ise millî kültür konularına eğitim programlarında müfredatta gereken yer ve değeri vermek suretiyle Millî kültürümüzün genç nesiller arasında yayılmasına ve bunun sağlam ve köklü bir fikir halinde benimsenmesine yardımcı olacak, bu suretle gençliğimizin her türlü fikri teşevvüşten arınmış millî formasyonu sağlanmış olacaktır.

PINAR: Dış Türklerin kültürel değerlerini korumaları, yabancı kültür içinde erimemeleri için ne gibi çalışmalarınız olacaktır?

Rıfkı Danışman: Dış Türk âleminin kültürel değerlerini korumaları da Bakanlığımızın üzerinde durduğu mühim konulardan birisidir. Bu maksatla dış Türklerin edebiyatları, folklorları, etnoğrafik mevzu ve materyalleri üzerinde yayınlar yapmak, böylece onların bu değerlerini kaybolup gitmekten korumak, yeni nesillere intikal ettirmek için gerekli yayın çalışmalarında bulunmak kararındayız. Ayrıca Türk âleminin folklor ve etnoğrafik değerlerini ihtiva eden bir büyük müze tesis etmek kararındayız. Bu maksatla yetkililerle temaslara ve çalışmalara geçmiş bulunmaktayız.

PINAR: Bugün dünyada, Büyük Kültür Sistemlerinin, insanlığın geleceğini belirleme kavgaları içinde olduğu görülmektedir. Büyük Türk Kültür Sisteminin, insanlığın geleceği bakımından taşıdığı değeri belirler misiniz? Hangi ölçülerde katılabiliriz bu kavgaya?

Rıfkı Danışman: Bugün dünyada, her büyük sayılan devletin, büyük kültüre sahip olduğu iddia edilemez. Çeşitli milletlerden meydana gelmiş devletlerin kendi içlerinde zorlama bir kültür vahdeti kurmaya çalışmaları kabil olsa da çeşitli sebeplerle bu birliği kurmaları ve bir kültür bütünü ortaya koymaları mümkün ve kolay değildir. Kültür, yukarıda belirttiğimiz gibi tarihi, inancı, ülküsü hatta çoğrafyası ve devleti bir olan toplulukların meydana getireceği ve ortaya koyacağı bir maddi ve manevi değerler bütünüdür. İmparatorluk tarzındaki veya çeşitli ırki menşeden kopan ve bir toprak üzerinde bir devlet idaresinde birleşen insanların kolay kolay bir millet bütünü ve millî kültür kompozisyonu meydana getireceğini kabul edemeyiz. Derin mazisi, ırki birliği, inanç ve ideal birliği, millî folkloru, millî sanatı ve millî musikisi ve zevki teşekkül etmiş olan cemiyetlerin bir müşterek millî kültüründen bahsedilebilir. Bunların elbette daha gelişmiş, daha kök salmış, bütün unsurlarıyla daha çok kuvvet kazanmış olanlarının aynı zamanda daha büyük maddi güce ve devlet gücüne sahip olanlarının diğer milletlerin kültürlerine tesir ve nüfuz edebileceklerini kabul edebiliriz. Ama esas itibariyle artık günümüzün şart

Milli kültürümüzü korumak için gösterilecek çabalar milletimizce unutulmaz.

ve imkânları ve günümüzün anlayışı içerisinde milli kültürlerin, hele bizim kültürümüz gibi derin bir maziye ve çok zengin ve renkli birçok kollara dayanıyorsa büyük denilen kültürlerin tesirine ve vasıflarından ve benliğinden çok şeyler kaybedeceğine hükmedilemez. Biz Milli Kültürümüzü bütün yönleri ve hususiyetleriyle işleyip yaşar hale getirirsek, kültürler arasındaki «kavga» değil, fakat, yarışmada varlık mücadelemizi başarıya ulaştırabiliriz.

PINAR: Kültür Bakanlığının varlık sebebi, karışık bir nitelik arzeden, mevcut kültürel yapıyı korumak ve geleceğe aktarmak mıdır? Yoksa Büyük Kültür Sistemimizi, çağımız şartları içinde önce Türk Toplumuna ve sonra dünyaya takdimi midir?

Rıfkı Danışman: Biz Milli kültürlerin tabii bir gelişme seyri kaydettiğini, fakat bununla bilgili ve metodlu çalışma ile yeni hedefler ve unsurlar kazandırılabileceğini kabul ediyoruz. Bu anlayışla yalnız kültürümüzün muhtelif kollarının mazisini ve halini işleyip yaymakla kültür çalışmalarının ve hizmetlerinin kifayet edeceğini zan ve kabul etmiyoruz. Ayrıca, kültürümüzün yeni inkişaflar kazanması, yeni yönler ve unsurlar elde etmesi bakımından kültürümüzü geliştirecek birtakım fikir, sanat, edebiyat eser ve hareketlerinin cemiyetimize kazandırılması gerektiğine de inanıyoruz. Bu inançla dünya literatüründen dilimize birçok kültür, sanat ve fikir eseri çevirmek suretiyle kültür, sanat ve fikir çevrelerimizin ufuklarını genişletmek, fikirlerini açmak, bilgilerini artırarak, kültür ve sanatımıza yeni birtakım istikametler kazandıracağımıza da kani bulunuyoruz.

Pınar: Teşekkür ederiz.

Desen : Faruk CİMOK

Kalk Haydi Gönül

Hasan ERDEN

Kalk haydi gönül azmedelim vakt-i gazâ bu
Dinsin şu yanık bağrımızın korlu azâbı

Hiç dinmedi ülkemde asırlarca bu sancı
Dünyama zulüm saçtı bir âfet ki, yabancı!

Bir kavga ki sürdükçe sürüp gitti ezelden
Garbın bize düşmanlığı gerçekte temelden

Evvelce o zalim eli, biz kaç kere kırdık
Milletce ne haşmetli zaferler kazanırdık..

Her kutlu zafer bizleri çağ çağ yenilerdi
Biçarelerin çehresi hep bizde gülerdi

Her nerde zulüm varsa o bizden sorulurdu
Her gittiğimiz yerde adalet kurulurdu

Devlet ki ne devlet! Gücü Allah'a adanmış
Lütfunda kerim, cengü cidalinde yamanmış

Bir öyle aziz milletin evlâdı olan biz
Özlem doluyuz, gözlerimiz nemli, güleçsiz

Kayboldu yazık çok şeyimiz gitti de elden
Sustuk koca devlet kuşumuz gitti gidelden

Bizler hani haksızlığa bigâne değildik
Vah, zulme ve haksızlığa kurban mı edildik!

Kalk haydi gönül gayrı bırak âhu figânı
Ömrünce gaza vakti ve haykırma zamanı

Kaldır bre ülkemde neyin varsa, yabancı!
Sen yurdumu soydukça soyan kahpe talancı!

Söz hakkı yok artık sana, ey fahişe sen sus!
Sen ülkemi peşkeş çeken alçakça, sorumsuz!

Söz milletin artık o konuşsun hak onundur
Kahrol bre hain! Bu sefer gayrı sonundur

Bir kutlu güneş doğdu yakın geçmişimizden
Gerçekleşiyor sanki asırlık düşümüzden

Bir lütfu ilâhî benim ülkemde şükürler!
Rabbim bize sen güç ver, azim ver ve sabır ver!..

Desen : Faruk CİMOK

Desen : Hamit YÜKSEK

İçimizden Birisi

■

AKIP GİDİYORUZ

■

M. Ali TAŞÇI

■

Damlarda - tepelerde eğrilip bükülen ufuk çizgisi, şehrin etrafını incecik sarıp gidiyor. Yer yer bacalarla minarelerle yırtılıp parçalana parçalana, baktıkca koyulaşan, koyulaştıkça için için yanıp kabaran masmavi haleler yayıyor. Uzaklarda küçülen, birbirine karışan, çizgileşen mesafe, kırmızılı yeşilli ve çoğu lomboz lekelerle yamanmış. Uğultusu kesile kesile şehrin üzerine abanan sükûtu otobüsümüz, homurdayarak kemirip yiyip gidiyor. Zaman zaman aniden geçen arabaların uzaklaştıkça kaybolan sesleri, sağdan soldan yükselen yönü belirsiz klaksonlar, çevrenin mekanik ve tabii gürültüleri gittikçe yoğunlaşan, yoğunlaştıkca korlaşan, siyah alevler saçan sükûtun, bütün gökyüzünü ve yeryüzünü kaplamış ocağından etrafa sıçrayan kıvılcımları gibi yanıp yanıp sönüyorlar.

Dağlar ardındaki yatağına uzanan güneş, gözlerini kapatırken, apartmanların

hüzünlü pencerelerini altın alevli bakışlarıyle son defa tutuşturuyor. Uzaklaştıkça oradan oraya atlayarak bizi takip eden altın pencereler, uzanıp kısalan fakat kırık kırık tebessümleriyle, sanki hiç dönmeyeceğimizi sandıkları ayrılığımızda, bir defa daha gözlerimize, yüzlerimize veda hüsnelerini kondurabilmek için, seke seke ardımızdan yetişmeye çabalıyorlar. Şehrin, son yolculuğa uğurlar gibi mahzunlaştığı şu anda, apartmanlar ve vadiler, ebedi ayrılığın ıstırabından gölgelenen gözlerini, beyaz dumanlardan ince örtüleriyle kapattılar. İçlerinden bir yerde, onları hayata bağlayan bir bağ, ayrılışımızla kopmuş gibi gizli bir inilti yle, sessiz sessiz ağlamaya başladılar.

Az önce son gülüşü kırılan altın pencereden sonra güneş battı. Gökyüzü bütün duruluğuyla meydana çıktı. Haşarı ağlanların içine toprak atıp bulandırdığı süt rengindeki gök, etrafa soluk gölgeler saçıyor. Her saniye paslanan yüksekliğin altında, tatlı ve serin, gittikce boğulan bir aydınlık, söne söne, güneşin battığı noktaya doğru, küçülüp kaybolup gidiyor. Kırlangıçlar ve serçeler, ine kalka, önümüzden ve yanımızdan ebedi akışın içinde, incecik sesleriyle çığrış çığrış mutluluk halayları çekiyorlar.

Şehrin son uzantılarının, aralarında büyük boşluklar bırakarak toparlana toparlana büyümeye gayret ettiği küçük vadilerin arasından geçerken, yerle, gök, belli belirsiz bir titremeyle birleşerek ufukta kayboluyorlar; yüzlerini gölgelerin ince siyah tül perdelerini yavaş yavaş indiriyorlar.

Her yanı karanlığıyla yıkayan akşam, her yöne esrarengizlik ve meçhuliyet serpiştiriyor. Uzaklara yakınlara, zaman ilerledikçe bir korku, bir vehim siniyor. Otobüsümüzü, sahil boyunca uzanıp giden yol, karanlıkların bağrına doğru alıp götürüyor. Bitmeyecekmiş gibi boyu sıra kayıp gittiğimiz beton setin eteklerine ve dalgaların dudakları arasına kocaman kocaman taşlar bırakmışlar. Bu büyük taş bloklarını dilliyle, küçücük leblebi şekerleriymiş gibi yalayıp hafif.ten hafife ıslık çalarak sahilde gezinen deniz, geçişimizi, ardımızda bıraktığımız şehre inat farketmek bile istemiyor. Kül rengi kadifeden kılıfının altında, geniş göğsünü indire kaldıra, rahat rahat soluklanıyor, huzur içinde nefesleniyor. Her yer, her şeyini sessizlikle anlatan bir dilsizlik içinde.

Gün bitiminde güneşle, o battıktan sonra da etrafa saçılmış son döküntü aydınlıklarla iki saattir kavgaya tutuşan karanlık, nihayet ebedi savaşda zafer sırası kendisine geldiği için galip gelmiş, uzun ve geniş kanatlarıyla, mekan tutup sahiplendiği bu yerleri kapatıp gitmişti. Az sonra, oturduğum koltuktan bir türlü nerde olduğunu göremediğim ay, bu hezimetin yasını, gümüşten soluk gözyaşlarını yeryüzüne akıtarak tutmaya başladı. Yıldızlar donuk donuk bu manzarayı seyrettiler. Önümüzdeki uzaklıklarda benek benek beliren bulutları rüzgârlar süpürüp temizledi. Etrafı, yaldızlanmış koyulu açıklı mütemadi bir kül rengi sardı.

Hafiften hafife bir rüzgâr çıktı. Yolların kuytu karanlık kıvrımlarında, tepelerin, burunların köşebaşlarında hızını ve gürültüsünü arttırarak, arkamızdan uğuldayıp durdu. Geçtiğimiz her dakika sonunda en az bir tanesinin, arabamızın farlarından gözleri kamaşarak gerilerimizde kaldığı kilometre taşlarından pek çoğunu atladıktan sonra görebildiğimiz sadece, ışıklarını söndürerek karanlığın kalın kanatları altında uykuya dalmış köyler ve camileri oldu. Gökyüzünden oyulmuş şekiller gibi camiler minareleriyle birlikte, yol kenarlarından karşımıza aniden çıkıçıkıveriyorlardı. Duyduğumuzsa, arabamızın asfalt üzerinden kayıp gittiğini anlatan aralıksız vınlamaydı. Velhasıl yollarda, yolculuğun değişen gürültüleri ardımızda kalalı saatler olduktan sonra, değişmez sessizliği ve uğultusu birbirini kovalamaya başladı.

İşte her şeyiyle monotonluğa giren yolculuğumun şu anında size bir sırrımı

ifşa edeyim. Yol, yoldaşın hassa tez geçer. Yoksa yolculuk zulüm olur. Böyle bir seçme yetkisine günümüzde sahip değiliz. Ama yol arkadaşımızı iyileştirip güzelleştirebiliriz. Onunla anlaşmanın, kaynaşmanın çarelerini bularak renkli bir yolculuk geçirebiliriz. Ben bu sebepten her yolculuğumdan önce, mevsimin meyvelerinden veya çerez kabilinden bir şeyler mutlaka alırım. Demir tavında dövülür diyerek o da benim hakkımda iyi kötü hiç bir kanaate sahip olmadan kendisine aldığım bu şeylerden yolculuğun başında ikramda bulunurum. Henüz doğru dürüst tanışmadığımız için, çekingen davranarak teşekkür eder. Bilirsiniz memleketimizde tanışılıp da ahbaplık kurulamaz, ahbaplık kurulduktan sonra tanışılır. Ben biraz daha centilmence ve cesaret verici ısrar ederim. Senenin her günü ırsanı, aklından ziyade midesi sıkıştırdığından ısrarlar kısa zamanda tesirini gösterir. Böylece on-on beş liralık öte beriyle tatlı saatlere ilk adımlar atılır. Bu suretle yol arkadaşım için ilk fadakârlığımı yapmış olurum. Fedekârlık ise daima itimad kazandırır. Çerezler çeneleri oynattıkça, zaten dilin ucunda bulunan laflar da her ağız açışta kendiliğinden birer ikişer dökülür. Bu arada, sağdan soldan verdiğimiz paslarla adamı açarız. Yolculuğun ilk yarım saatinden sonra, hayatının hangi yönleri daha orjinaldir, hangi şeylere karşı zaafı vardır, neleri nereye kadar anlatabilir v. b. şeyler tespit edilmiştir. Muhatap tanınmış olduğundan yolculuktaki bir takım tatsızlıklara meydan verilmez veya bir takım tatlılıkların fırsatlarını temin yolları araştırılır.

Şu «İçimizden Birisi» serisine başlıyalı beri, karşılaştığım herkesin «İçimizden Birisi» olan yönünü, büyük bir dikkatle takip ediyorum, yakalamaya çalışıyorum. Yukarıda bahsi geçen yemişler bu iş için birer vesile. Zaten yolculuklarda anlatılan, seyri normalin üzerinde hatıralar olduğundan maksat eksenriya kendiliğinden hasıl olmakta. Zira bilinen gündelik hadiseler anlatılmaya başlanınca, kuru efsanenin baş ağrıtığını göstermek için hemen esneyip alnımı oğuşturmaya başlarım.

Bu yolculuğumda, şimdiye kadar yaptığım taltiflerden ruhen yorgun düştüğüm için, kendimle başbaşa kalmak istedim. İnsanın kendi kendisiyle iyi geçinebilmesi için yine kendisine ikramlarda bulunmasına lüzum görmüyorum. Bu sebeple hiç bir şey almadım yanıma. Yolda mecbur kalmadıkca kimseyle konuşmamaya da karar verdim. Dünya yıkılsa umurumda olmayacak, başımı dinleyip gidecektim. Artık yalan dünyayla hiç bir alıp vereceği kalmamış mat bir yüz ve hiç bir anlamı olmayan donuk bakışlarla koltuğuma oturdum. Yarı somurtmuş yaslandım. Başımı sağa çevirip cama dayadım. Solumda, eskimiş elbiseleriyle elli yaşını aşkın bir köylü amca oturuyordu. Yaban yaban garipseyerek baktı bana. Umursamadım. Biraz daha yan döndüm. Kafası karmakarışık oldu sanıyorum. Keyfinin kaçtığını belirten telaşıyla dudaklarına sigarasını tutturuverdiğini farkettim. Kibritini bir türlü kutusundan çıkaramadı. Sinirlenip kocaman kalın kıllı parmaklarını kutunun içine zorla daldırdı. Nihayet bir tanesini çıkartıyordu ki kapağı yırtılan kutudan bütün kibritler dökülüverdi. Toplamakla toplamamak arasında, kararsız bekledi. Sonra bu beklediğine bile kızarak boş kabı açık pencereden uzanıp dışarı fırlattı. Sanki beceriksizliğinin suçlusu onlarmış gibi ayaklarıyla yerdeki kibritleri öfkeli öfkeli ezdi. Ötesindeki yolcudan içtiği sigarasını istedi. Avurdunu eme eme, aldığı sigarayı kendisininkine dürterek yaktı.

İnsan konuşmayınca dil görevini göze devrediyor. Gözlerimin ardında sayısız görevliler, içeri giren her görüntüyü, ilgisi olduğu hatıralarla yanyana anında fişleyiveriyor. Mükemmel bir arşivde hatıralar, yeni gelen görüntüyle reaksiyonlarını tamamlayıp muhayyelede canlandıktan sonra önem derecelerine göre gerekli işlemlerde geçiyorlar. Şu an bütün mesafeleri kaplamış karanlık, hayal âlemimde sınırları o kadar geniş bir ül-

keye sahip ki. O ülkenin içinde iç içe o kadar büyük ve girift dünyalar var ki. Yolculuk ve karanlık. İşte insanı çözüveren, anlatıveren kelime, iki kavram. İ. kisi de akşamdan beri ruhuma sayısız duyguların bitmeyen karışıklığını doldurup taşırıyor: Her birisi bilinenden öte bilinmeyen hayallere de kol uzatan manzaralar, şekiller, bunların yekûnu şehir. O büyük beldeden sayısını bilemediğim kaçıncı ayrılık yolculuğu. Daima yorgunluklarla dolu yolculuklar. Yıllar yılı alışamadım gitti. Onda kalmam gerekli olduğu için kalıyorum. Emanet gibi geziyorum sokaklarında. Cıva gibiyim. Şehir beni parçalıyor, ufaltıyor, döküyor, dağıtıyor fakat bir türlü kendine karıştıramıyor. Eritemiyor, içinde, kendinden edemiyor beni. Sokaklarında dolaştığım her an ruhum öylesine daralıyor ki. Kılları ağzıma burnuma yapışan, pasaklı, kırkıldığı gibi kalmış yün yığınlarının içinde hapsedilmiş hissediyorum kendimi. Elim ayağım kösteklenmiş, kurtulmak için sadece yuvarlanabilme hakkım var. Benim gibi yuvarlanıp gezen dört milyon kösteklinin arasında, bazen altta bazen üstte, sıkışıp ezile, kırılıp dökülé çalkalanıp duruyorum. Herkese her yuvarlanışta, bir kıl, iki kıl, üç kıl, mütemadiyen kıllar sıvanıp gidiyor. Çeperlerimizde ağır kokulu, pasaklı, sağır bir dünyanın kozası, geçen her saniyede hızını artırarak biteviye örülüyor. Kurşunlaşan bir sükut, korkunçlaşan bir basınç, ağzımızdan burnumuzdan, kulaklarımızdan akıyor. Keçeleşen dünyamızla birlikte her lahza kıl diplerimize kadar mumyalaşıyoruz. Bir yerde, yalnız orada, hele kutlu bir düğünden sonra; anamın dizinde yatarken, babamın bağrına bastığı vakit, kardeşim kucağımdayken bile duymadığım bir mutluluğu, rahatı, emniyeti, tevazuyu, vakarı, samimiyeti, yüceliği, fedakârlığı, hamiyyeti, sayamadığım, söyleyemediğim binbir duyguyu ve hürriyeti tadıyorum. Orada, burun üzerine bağır vermiş, hilâllerine altı yön üç vaktin ilmikleri atılmış kubbelerin altında huzur duyabiliyorum ancak. Orada etim kemiğim dolaşmıyor. Hatıralarım ve hayallerim dolaşıyor. Ruhum bekçiliğini yapıyor cesaretin. Belki bir daha dönmeme kararlarımın gizlendiği her ayrılığımdan sonra alelacele gerisin geri dönüşlerimin esrarı da bu. O ilmiklerin bekçiliğini daima ben, daima benim ruhum yapmalı. Onu büyük bir kıskançlıkla korumalıyım. Değil başkalarının eli, hayali bile o ilmikleri çözme düşüncesine malik olmamalı. Onları ben, can yoldaşlarım, cenk arkadaşlarım, tarihimizin yüz akı ve insanlığın önderleri olacak yiğitler yiğiti kardeşlerimle beraber, istediğimiz vakit ve istediğimiz şekilde birer birer çözmeliyiz. Bütün Bütün milletler kutlamaya koşmalılar bizi. Milletlere en güzeli sunmalıyız. Hilallere atılan ilmiklere düğümlenmiş mutlak gerçeğin bekçiliğini, emanetler cihan pehlivanlarına teslim edilinceye kadar ben yapmalıyım, benim ruhum azatsız bekçisi olmalı kubbelerin hilâllerin ilmiklerin. Üçüsünün, endazesinin ucunu bıraktığım zamanın bir anında, alnıma yapışan camın buzlaşan soğukluğu, beynimi üşüterek dimağıma doğru akıp gidiyor. Gözkapaklarımın perdelerini indirdiği uyuşturucu bir karanlık, bedenimin bütün zerrelerini mânâsız bir boşluğa küröyor. Duygularım lapır lapır dökülüyor. Düşüncelerim bölük pörçük, birer ikişer, yapışa ayrıla bölüne bölüne karanlık uçurumlara doğru uçup gidiyorlar. Dudaklarımdan bileğimin kılları arasına sıyrılıp inen bir damla salyayı yarı farkediyorum. Kıvrılan ve sarsılan otobüsle, acizliğimi hissedemediğim bir boşvermişliğin içinde başım sağa sola bildiğince yalpalıyor. Alnım bitmeyen soğukluktan ayrılıyor. Ayaklarım büklüm büklüm sığdırabildiğimce, koltuklar arasına yeniden uzanıyor. Anamın eli gibi, görmediğim bir el, yanıma ve başımın altına yünden bir yastık iliştiriyor. Dikenimsi bir şeyler bir yerlerimi sürtüyor gibi. Acı bir koku, evet ne olabilir acı bir koku ve her şeyi unutuyorum...

Bed, çığırtkan ve şımarık, formalitec bir mikrofon sesi, idrakimin bütün örtülerini alel acele çekip sıyırıyor. Yarık

SAVAŞÇININ KADERİ

FEHMİ ARIKTEKİN

Yolların her sarpa sardığı günde;
Dizde derman değil, ferman konuşur.
Savaşçıya zulmün yağdığı yerde;
Dilde aman değil, koman konuşur.

Savaşçı ölürken doğduğu yerde;
Külleri savrulur, duman konuşur.
Her türlü imkânın bittiği yerde;
Bizde lisan değil, iman konuşur.

Desen : Faruk CİMOK

yarık nasırlarla törpüye dönmüş lâkin şefkatli, köseleşmiş, kütleşmiş kocamanca bir el yanaklarımı okşuyor. Çatal çutal, pürüzlü fakat tatlı bir ses:

— Kalk çocuğum, yeter artık. Haydi bir şeyler içelim.

Birdenbire irkilip doğruluveriyorum. Başını kaldırıp da çocuğuna bakan babanın gözleri gibi muhabbet dolu gözlerine bakmaya cesaret edemiyorum. Mahçup bir burukluk elimi ayağımı büzüştürüyor. Tısılaya tısılaya gözlerimi ve İçimizden Birisi köylü amcanın ceketinin sertleşmiş omuzbaşından kızarmış yüzümü oğuşturuyorum. Saatlerdir onun omuzuna yaslanıp uyuduğumun farkına varırken, beni uyandırmamak için çektiği sıkıntıları ve yaptığı fedâkarlığı düşünüyorum. Aramızda, bir anda, baba oğul gibi anlamlı bir sevgi doğuveriyor.

İndiğimiz lokantada, akşamdan beri İçimizden Birisi'ne karşı ettiğim hoyratlıkların altından kalkmak için ikramdan geri kalmıyorum. Halbuki akşam yolculuk başlarken neler düşünmüştüm. Demekki fert olarak yalnız başımıza yaşamak mümkün değil. İnsanız, başkalarına muhtacız. İnsanız, başkalarının omuzuna başımızı dayamadan yaşamak olmuyor. İnsanız, yalnızlık bize göre değil, her şeylerimizi herkesle paylaşmak zorundayız. Güzelliği, tatlılığı, hoşluğu, bereketi burada insanlığımızın.

Yemeklerimizi yerken iyiden iyiye uykum açılıyor ve ahbaplığımız artıyor. Etrafımızdaki bilinmezlik mesafesi her kelimeyle eriyor. Yaklaşıyoruz. Yaklaştıkça insanlığımızın sıcaklığını hissediyoruz. Bakışlarımızın sıcaklığını, gülüşlerimizin sıcaklığını hissediyoruz. Açılıyor İçimizden Birisi. Nelerini anlatmadı ki daha şimdiden. «Evli misin» dedi. Bekârım dedim. Daha da bilgiçlendi. Gün görmüş danışmend birisi kılığına daha da büründü. Veya bana öyle geldi. Erimiş de rasgele dökülüvermiş sonra da ezilmiş

altın kütlesi gibi tabii bir kabalık ve görkemli bir zenginlik var tavırlarında. Hiç bir şeyini saklayamayan olduğu gibi görünüveren duruluk var. «Zor!» dedi. «Bugünkü devirde evlenmek zor. Hem kolay hem zor. Eğer hakkiyle iş yapmak istersen bugünkü günde her şey zor.» Sonra bana uzun bir hikâye anlattı. Eskilerde geçmiş bir olaya aitti hikâye. Eksikli fakat güzeldi. İki arkadaşın evliliklerini anlatıyor ve farklı görüşlerin karşılaştırılmasına dayanıyordu. Bittiğinde başını eğip daldı İçimizden Birisi. Uzaklaşıp gitti sanki karşımdan. Anlattığından gereklı dersi benim yerime o çıkarıyordu. Jeneratörün hırıltısı durdu birden. Bir duvar ötemizden patlayan sessizlik etrafa bir anda yayıldı. Yemek yiyenler masalarından gürültünün ağırlığını omuzlarından indirmişcesine hafif doğruldular. Ampüller sararıp körleşti. Azalan ışıkla İçimizden Birisi'nin yüzü soluklaştı. Harabeleşmiş çehresine uzun yılların düşünceleri gelip oturuverdi. Yorgun yüzü gerginleşti. Başını çekip omuzlarını kısarken, iki pençesinin avuçlarını açmış, masanın üstünde kollarını kavislemişti. «Bak sana kendi başımdan geçenleri anlatayım.» dedi. Hayalime milyonlarca insanın evlenip ev bark sahibi olmaları geldi. Önce birbirlerini gördüler, sonra nişanlandılar. Düğün yaptılar Evlendiler. Çocukları oldu. Büyüdüler, torunları oldu. Öldüler. Milyonlarca insan aynı olayları tekrarladılar. Aynı anda binlercesi akıp giden zamanla akıp giderek aynı olayları tekrarladılar. Aynı anda binsi, «bak» derken bu akış içinde küçücük bir nokta olarak kendi geçişini göstermek istiyordu. Farkında olmadan «dinle» diye değil de «bak» diye başlamıştı sözüne.

— Benim gençliğimde cimri ve korkak bir zengin vardı. Her türlü zillete malı için katlanabilecek bir tıynetteydi. Onda, can malın yongasıydı. Beş kuruş eksik kazanmayayım diye canı çıkardı. Ödlekti de. Gölgesinden korkardı. Bilir misin çocuğum, Ademoğlu'nda en kötü huy, ıstırap veren cimrilikle, yüreği koparan korkaklıktır. İkisini bir arada bulunduranı yanına yaklaştırmayacaksın.

— Bu adamın topu topu biricik bir kız evladı vardı. Biz de o zaman kendi yağımızla ancak kavrulup kıt kanaat geçinebiliyoruz. Rahmetli babam da zenginliği pek severdi. Azıcık da deli bozuktu. Kafasına koyduğunu yapardı. Bir gün kendi başına düşünmüş düşünmüş, «Ulen ben zengin olamadım ya şu oğlana zengin kızı bari alayım.» demiş. Bula bula bana o cimri korkağın kızını bulmuş. Adama açmış bir gün fikrini. Adam gülüp geçmiş. «Düşün, senden cevap bekliyorum.» demiş babam. Aradan zaman geçmiş, ses seda yok. Babam tenhada yalnız başına kıstırmış adamı. Yapışmış yakasına. «Ulan beni dilenci mi sandın? Senden gelin etmeye kız isteriz.» demiş. Zavallı başlamış titremeye. Bir iki mırın kırın etmeye kalkışacak olmuş. Babam biraz daha celallenmiş. «Ben senin ciğerine kaç çimdik tuz atılıp yeneceğini bilirim. Cuma akşamına düğüre varacağım. Verdin verdin, yoksa dünyayı başına dar ederim. Zaten karnımı doyuramıyorum. Hiç olmazsa mapisde devlet doyurur.» demiş. Sağına soluna ateş saçarak girdi eve. «Git len, şu kılıksız herife bir iki de sen öhrülen. Aslan yavrusu nasıl aslan olurmuş görsün. Senden babayiğidini mi bulacak?» dedi. Meseleyi öğrenince aklım çıktı. Halbuki ben kalbimden hep başkasını geçirirdim. Fakirdiler ama has insanlardı. Temizdiler. Helal süt emmişdi. Soylarında soplarında hile hurda yoktu. Huyu suyu güzeldi. Ben onu alacam. Gideceksenız ona düğüre gidin dedim. Babamla takıştık. O inat etti. Ben inat ettim. «Ne yaparsan yap, ben o kızı bu eve gelin getireceğim.» dedi. Ben de getir, getir de süpürge sapına gelin edersin dedim. Beni bir iyice döğdü babam. Hiç elimi kaldırmadım. Biricik laf çıkmadı ağzımdan. Küsüp gittim. Bir buçuk sene gurbette çalıştım. Üç beş kuruşum oldu. Babam da izimi bulmuş geldi. «Haydi dediğin olsun, gurbetlerde çürüme.» deyip alıp götürdü. Gelmeseydi zaten ben de varacaktım. Allah alnımıza

yazmış düğünümüz oldu. Zaman geçip devran döndü. Çocuklarımız oldu, oğlanlı kızlı. Büyük oğlan öğretmen oldu. Önce köyün birinde öğretmenlik yaptı az biraz. Sonra imtihanlara girip fakülteye kaydoldu. Bir senesi kaldı bitirmeye şimdi. Bütçe biraz müsait olmadığından yazları da seyrek gelir. Çalışır, kışın kendine lâzım olan harçlığını çıkarır. Elinden geldiğince bana yük olmamaya gayret eder. Küçüğünü de sanat okuluna verdiydim. Elektrik bölümünü bitirdi. Şimdi teknisyen olarak çalışıyor. Şimdi şükür uslandı çalışıyor ya bir de evvelini sen bana sor. Bu oğlan ilk mektepten iki sene sonrasına kadar iyi hoştu. Sınıfını falan geçiyordu. Üçüncü senesinde bir şeyler oldu. Para üstüne para! Yetiştiremez olduk. Aynı zamanda büyüğünü de okutuyoruz. Yetiremiyoruz ikisine birden. Biraz az harca, idareli ol dedikce, «Şehir yeri baba, tuvaleti bile parayla.» deyip avutmaya kalktı. Velhasıl o sene içkisinden bilmem neyine yapmadık halt bırakmadı. Berduş olup çıktı. Ele avuca gelmez, kulağına laf girmez oldu. Birinci karnede on bir tane ikiliği geldi. Adamakıllı ısladım. Kovdum evden okuma dedim. Sığır bile senden üstün. Laftan anlıyor. Hiç olmazsa dur denince duruyor. Yürü deyince yürüyor. Hayırsız evlâdın. hanede yeri olmaz. Git başıyın çaresine bak. Okur musun çoban mı olursun ne halt karıştırırsan karıştır dedim. Reyinde bir bıraktım. İnsanın canı sıkılıyor. Ben cahillikten gidip oturayım onun yerine, onun kadar zayıfım gelmez Benim köyde canım çıksın, o şehirde şu sinema senin, bu gazino benim, ağzımda cuvara cebinde konyak fink atsın. Sağa sola borcu yığıp çingen karıları gibi yeldirmediği kapı kalmasın, turist gibi gezmediği yer bulunmasın, ben de öyle zıypıdıya evlât deyim ha! Yok babam yok. Her şey namusu dairesinde olmalı. İnsan Allah'dan korkmazsa bile kuldan utanmalı. Adama şu kim demiyorlar. Şu kimlerden, şu kimin oğlu diyorlar. Rezil etti beni âleme be.

— O sene topu atıp sınıfı çiftledi. Artık işin ucunu da koyverdi. Temelli berduşluğa vurdu işi. Biz de önünü alamaz olduk. Gelişme çağında olduğundan oluverdi bir zebella. Sırık gibi boyumu aştı. El kaldırmaya da gelmez oldu. Yanında iki üç zibidi var. «Sen iyi kavga edersin. Sana kimse karşı koyamaz. Attığını düşürürsün, vurduğunu yatırırsın. Fedailikte bol para var. Pavyonlarda, gazinolarda krallar gibi yaşarsın. Okuyup da ne yapacaksın? Biz senin yerinde olsak okul falan takmayız.» demişler. Keratava dedesinin huyundan suyundan biraz damlamış. Hoşuna gitmiş söyledikleri. Damarı kabarıvermiş. Orda tanıdıkları bir fedai varmış. Altında farrrrıt dedi mi uçup giden motorpsikleti varmış. Meşin ceketli, kınsız bıçak gibi keserim ha deyip rüzgâr gibi ortalarda dolaşıyor. Cakası yerinde. Bizim oğlana şöyle bir bakmış. «İstersen seni de yetiştiririm.» demiş. «Yalnız iyi düşün biz, adam ettiğimizin dayısı da oluruz. Kanlanıp kefeni yırttıktan sonra gidip başkalarının kuyruğuna takılırsan cartayı çektiğinin resmidir.» Olur demiş bizimki. Pokistir, bıçaktır; tabancadır filan öğretmiş. İlk sene bir şey sezmedim. Zayıfsız falan sınıfını geçti. Ben de ne gidip yüzünü görüyorum, ne de o köye geliyor. Mektuplaşıyoruz o kadar. İşde çalıştığını, iyi kötü kazandığıyla okuyabildiğini yazıyor. Ertesi sene kış başladı. Bana senin oğlan kabadayı olmuş diye bir haber geldi. Üstümden ırak olsun da ne olursa olsun. Ben onu azat ettim dedim. Karne tatilinde karnesinin resmini yollamış. Baktım notları çok düzgün. Bayağı sevindim. Şu oğlan artık uslandı. Gayrı gaddar davranmayayım. Yanına bir gezmeye gideyim dedim. Gerçi mektubunda: «Sen okutmazsan beni okuyamaz mı sandın.» diye yazdıkları canımı sıksa da gitmeye karar verdim. Bir gün vardım ki yatıyor. Okul vakti. Okulda olması lâzım. Okulun yok mu dedim. «Yok!» dedi. Bayağı işkillendim. Getir şu kitaplarını defterlerini dedim. «Ne kitabı defteri?» dedi. Sen okumuyor musun? dedim. «Okuyorum.» dedi. Okuyan talebenin defteri kitabı olur

dedim. «Benim yok.» dedi. Gönderdiğin karne sahte miydi dedim. «Doğruydu. İnanmazsan git de sor.» dedi.

— Okuluna gidip durumu öğrenince dağlar başıma yıkıldı. Bunun hali ne böyle müdür bey dedim. «Valla, biz canımızı sokakta bulmadık kardeşim. Bizim de çoluğumuz çocuğumuz var. Bir düzendir gidiyor işte. Biz mi düzelteceğiz? İşte oğlun gözüyün önünde. Elinden gelirse sen yola getir.» dedi. Meğerse bizimki yanına kendisi gibi beşon kişi daha bulmuş okuldan. Çete kurmuş okulda. Astığı astık, kestiği kestik. Adı Dayı Salim'e çıkmış. Höt diyenin burnuna vuruyor. Öğretmenlere, müdüre bir göz dağı vermiş. Yeni gelip kimi kimseyi tanımayan öğretmenin birisi imtihana girmediği halde Salim'e zayıf vermiş. «Düzelt onu hoca!» demiş. Hoca düzeltmemiş. Üstelik ikinci imtihandan da zayıf verince, suratını çarşamba çanağına döndermişler zavallının. Hemen hocayı başka yere sürmüşler. Meğer bizimkinin fedailik yaptığı pavyona okul müdüründen tut da valisine kadar bütün eşraf geliyormuş. Hepsi gediklisi oranın. Salim'in dayısından korkuyor hepsi. Dayısı müdüre: «Bu çocuk o okuldan mezun olmazsa feriştahını şaşırtırım allmallah!» diyor. Artık bizim Salim köy boğası gibi istediğin boynuzluyor. İstediği derse geliyor, istemediğine gelmiyor. Sanırsın Sultan Süleyman. Hocalar ona selâm veriyor. Keratanın eli yüzü düzelmiş. Şekli şemali değişmiş. Ağzı laf yapar olmuş. Fiyaka yerinde. Bakışı falan her şeyi değişmiş canım. Bizden bir şey kalmamış üzerinde.

— Düşündüm, düşündüm. Bu işden buna hayır gelmeyeceği belli de yalnız kurtarabilmenin yolu ne? Böyle değil okulu bitirmek reysicumhur olsa kaç para eder. Çetelikten iş mi çıkar? Çetenin dirisi dağda ölüsü derede gezer. Çete demek, kullanılan adam demek. İşe yaramadın mı kenara atılırsın. Ayağını hemen kaydırırlar. Bugün bey paşa olursun, yarın yüzüne bakan olmaz. Çeteliğin sermayesi ömürdür. Çete kısmının kellesi koltuğunda, canı cebinde gezer. İstenildiğinde düşünmeden verir. Vermezse de alırlar. Kimse bu da ana kuzusudur demez. Af buyurun çete besili kelp gibidir. Ne iş için ürdüğünü bilmez. Hep sahibini korur. İşte bizim Salim'i de kapısına bağlamış adam enik gibi besleyip büyütüyor. Biz de köyde köpeklerimizi enikten kendimiz büyütürüz iki terbiyesini istediğimiz gibi verebilelim.

— Şaşırdım kaldım. Bu oğlanı bu bataktan kim kurtarır. İmdat büyük oğlanda deyip geldim İstanbul'a. Oğlum, gardaşın elden gitti gider. Son fırsatımız kaldı bir. Kurtardık kurtardık kurtaramadık yoksa devlet kaybeder gibi oğul kaybediyoruz. Büyük oğlan okulunu da işini de bırakıp geldi küçüğün yanına. O kışla o yaz sadece imtihanlarda gitti İstanbul'a. Bazı derslerinden de geri kaldı çocuk ya Salim'i de yola getirdi, dayısını da. Allah'a ne kadar şükretsem az bana böyle bir oğul verdiği için. Devlet gibi oğul. Salim de öyle oldu şimdi. Bir kış bir yazda mum edip eritti. Kendisinin küçük bir kalıbı yaptı Salim'i Herkes dudaklarını ısırıyor. Aşkolsun diyorlar. Salim'in dayısı olacak oğlan da has çocuk ama düşmüş bir kere garip, çıkamıyor işin içinden. Hasımları var. Bıraksa her şeyi üç gün yaşatmazlar. Mecbur sürüklenip gidiyor. Arasıra bizim köye Salim'le taksiye atlayıp gelirler. Şimdi bir taksisi var. «Ah o senin büyük oğlan yok mu ah! İnsanın ağzından girip burnunda çıkıyor. Asıl dayı olacak o ya. Yazık olur böyle yerlerde. Tam başbakan olacak adam. Emrinde ölünecek delikanlının hası o. Salim'i ondan başkası elimden alamazdı.» deyip gevrek gevrek gürüyor. Şimdi üçüncü oğlum gibi. İstedikleri zaman bizim yaylalarda gezip gidiyorlar. Misafirimiz oluyor. Beni kızdırmak için takılıyor geldikçe: «Babacığım, gel de seni bizim kızlar bir iki gün misafir etsinler.» diyor. Aman aman diyorum. «Lekûm, diniküm, veliyedin!» Senin yolun sana, benim yolum bana. Seni severim amma yolunu sevmem. Gel misafirim ol. Oğul

evlât gibi ağırlıyayım. Ondan sonra sen işine ben işime. Basıyor kahkahayı. «Annemden korkuyorsun değilmi?» diyor.

— Bu yaz da büyük oğlan daha köye gelmedi. İş bulmuş çalışıyor. Şöyle gezip geleyim bakalım ne yapıyorlar deyip önce küçük oğlanın sonra da büyük günün yanına uğradım. Küçük, abisinin gönderdiği mektupla on bir bin lira para verdi. Abisi de Salim'den gelen mektubu verdi. «Oku baba, faydalı olur.» dedi.

— Yanında mı mektuplar?

— Yanımda. Hani bir gazeteci bulsam başımdan geçenleri bir bir anlatıp gazeteye veresim geliyor ki başlarında böyle halleri olanlar da ibret alsınlar.

— Ben de okuyabilir miyim mektupları?

— Tabii. Şuraya koymuştum, bi dakka. Tamam, tamam! Al şu, Salim'in gönderdiği.

«Sevgili ağabeyim,

«Mektubuma başlarken üzerime farz olan Tanrı selâmlarını sunar, Allah'tan iyi, başarılı, mutlu günler geçirmeni diler, gülden nazik, pamukdan yumuşak ellerinden incitmeden öperim. Dokuz ağustos tarihli mektubunu aldım. Çok sevindim. Şükür ki bana böyle güzel mektuplar yazan senin gibi bir ağabeyim var. Ailemin içinde beni anlayan, benimle ilgilenen, benim her kusurumu bağışlayan bir tek sen varsın. Sıkıntılı günlerimin neşesi, gürültülü günlerimin sükûtu, dertli günlerimin dermanı bunca yıl hep sen oldun. Bunları mektubumun satırları dolsun, senin de gönlünü hoş edeyim diye yazmıyorum. İnan gözlerim ıslanarak yazıyorum. Düşün ki ilkokuldan çıkar çıkmaz ve üstelik köyde kapalı hayat yaşayan küçük bir çocuğun, bunca yıl, yatancıların arasına kimsesizce atılması. Bunca yıl bütün güçlüklerin ve ızdırapların kucağına terkedilmesi. Feleğin çarkından geçmesi. Hepsini biliyorsun fazla yazmama lüzum yok. İşte her şeyin bittiği bir anda, senin şefkatli ellerin, tatlı dilin ve güler yüzünle tekrar kazandığım mutluluğum. Ayrıldığından beri her şeyim yarım sanki. Seni çok özlüyorum. Evin içi hep senin boşluğunla dolu. İş dönüşlerimde bazen, kapıyı açıvereceğini, miş gibi yemeklerle sofrayı hazırlamış olabileceğini hayalliyorum. Kapıyı açınca, ancak sevgili hatıralarımızın izleriyle dolu eşyaları; yalnız kupkuru mânâsız, sodece üzerine hatıralarımızın sindiği eşyaları buluyorum.

«Şeker ağabeyim, sana iki ayı aşkın bir zamandır mektup atmadım. Bu mektubuma da biraz geç cevap yazmış bulunuyorum. Biliyorsun, haziranda okulu bitirdiğimi ve işe girdiğimi bildirmiştim. Diğer arkadaşlar yaz tatiline çıktıklarından mesai bol oluyor. Bu sebepten biraz mesaiye kalmak, böylece elime az-çok hatırı sayılır para geçmesini istedim. Hem kuru kuru mektup atmak, sadece hal hatır sormak geçti artık bizden. Onun için böyle bir mektup yazabilmeyi iple çektim. Gerçi sabahın köründe işe gidip geç vakit yorgun argın eve gelmem de mazeret sayılır mı bilmiyorum ama pek sayılmaz kanaatindeyim. Böyle olduğu da iyi oldu. Daha ilk anda gevşek davranmayarak kendimizi alıştırmış olduk.

«Biricik ağabeyim, yaklaşık üç bin lira alıyorum. Geçen ay temiz bir iki bin üç yüz liram kaldı. Böyle giderse eylül maaşını da öyle alacağım sayılır. Zafer bayramından sonra yarım maaş ikramiye verecekler. Bir tam maaş da almıştık zaten. Kışın sağa sola yaptığım işlerden de dört bin liram olmuştu. Senin anlayacağın yirmi gün sonra falan on-on iki bin lira arasında nakit param olacak.

«Ağabeyim, param tamam olunca babama uğrayacağım. Bana iyi kötü dört-beş bin lira denklerse, ona biraz daha ilâve edip taksitle arsa alacağım. Kendi paramla da motosiklet alacağım. Yok eğer babam para temin edemezse nendi paramın yarısını motora, yarısını da arsaya

yatırmak suretiyle taksitle ikisini de birden almayı düşünüyorum. Sen ne dersin bu işe? Bana genişçe yazarsan çok memnun olurum.

«Mektubum hayli uzadı. Senin de kıymetli vakitlerini meşgul ederek başını ağrıttım. Satırlarıma burada son verirken tekrar selam eder ellerinden öperim. Hoşça kal!

«Kardeşin Salim»

Başımı kaldırdım. İçimizden Birisi'yle göz göze geldik. Gülümsedik. Memnun. du. Kılı, esmer ellerinin arasında kıvrılmış bir zarf duruyordu.

— Al bu da büyüğünün mektubu.

«Sevgili kardeşim,

«Gönderdiğin mektubunu aldım. İnan öyle memnun oldum ki bilemezsin. Artık mektuplarımı daha rahat yazabilirim. Şimdiye kadar uzun yıllar, babamın, annemin ve benim, «derslerine çalış» diye günlerce başını ağrıtmamız bunun içindi. O zamanlar sana çok zor ve ağır geliyordu. Şimdi geçirdiğin bütün sıkıntılı günlerin meyvelerini yavaş yavaş toplamaya başlıyorsun. Eğer zamanında biraz daha titiz davransaydık, ben bu mektubumu sana bir yıl evvel yazmış olacaktım. Yani bir yıl önce bu vakitler on-on. iki bin liran olacaktı. İşte ailece bütün çabamız, senin biraz daha iyi, biraz daha mutlu olman için. Şu an ailemizin sevincini tam olarak anlayamazsın. Ben iki ay öce endişeliydim ama şu an eminim. Dilerim eminliğimiz devamlı olsun'

«Canım kardeşim, mektubunda bana karşı canı yürekten iyi duygularını belirtmişsin. Teşekkür ederim. Şimdi senden istediğim tek şey: Benden daha iyi ve kat kat güzel olarak küçüklerimize, Ahmet'e, Hilmi'ye, Ayten'e aynı ağabeyliği yapmandır. Yaptıkca bu işin ne tatlı, ne zevkli olduğunu göreceksin. Ve aynı şeyleri sen de küçüklerine öğütleyeceksin. Aile fertlerinin birbirlerine yardımları, fedakârlıkları ve bağlılıkları arttığı müddetce sevgileri, mutlulukları ve eminlikleri, güçleri artar. Bu sevilecek ve sevinilecek bir şeydir.

«Biricik kardeşim, içinde bulunduğun şu günlerde okulunu bitirmek suretiyle hayatta yeni bir merhale, yeni bir güç kazandın. Yeni bir kaynak oldun. Allah sevincini daim etsin, kuvvetini, kaynağını ve mutluluğunu arttırsın. Nasıl yeni çıkan bir pınar, akacak istikâmet, içinde çağlayacak ark ararsa, şu anda sen gül kardeşim de, yeni enerjin ve yeni maddi gücünle akacak ark arıyorsun. Bu sebepten mektubumun en zor satırlarına gelmiş bulunuyorum. Sana şu arktan ak demeden önce akabileceğin kaç çeşit ark var onları anlatmak isterim.

«İnsanlık bir deniz veya bir gölse, milletler birer ırmak, aileler birer çay, fertler de küçük pınarlar, kaynaklar ve gözeler gibidir. Fert aileye, aile millete, milet de insanlığa, insanlık alemine doğru karışır, akar gider. Bu, tarihi asırlar süren bir akıştır. İşte bu akışta, Türk Milleti denilen ırmağın, tarihi akış mecrası iki asırdır değiştirilmek istenmiştir. Bunda büyük nispette başarılı da olunmuştur. Şimdi ırmağımız iki yönde, iki ayrı mecrada akıyor. Birincisi, milletimze yabancılaşmış ve yabancı güçlerin ayırıp götürdüğü, akıttığı yön: BATI MECRASI. İkincisi, milletimizin tarihi olarak aktığı mecra: YERLİ veya MİLLİ MECRA. Evet, işte iki akış yönü. Birisi, daha çok yöneticilerin, okumuş tabakanın, sosyetenin, gayrı müslim azınlığın ve bütün bunların etrafındakilerin akıtmaya, beslemeye çalıştıkları mecra ki, yabancı kültürlerle teması bol olan büyük yerlerde, merkezi şehirlerde rağbet görmüştür. Diğeri ise, büyük çoğunluğun, yerli halkın ve yönetilenlerin aktığı mecradır ki daha çok kendini küçük şehir ve kasabalarda, köylerde barındırabilmiştir. Hep mahalli kuvvetlerine dayanmış, yerli unsurlarla yaşamıştır. Yerli ve Milli Mecradır. Şimdi sen, bu büyük akışlardan birine yeni bir kaynak olarak katılmak istiyorsun veya zorlanıyorsun. Akmak mecburiyetindesin ve karışacaksın.

«Meseleyi biraz daha genişletelim.

Bu büyük akışlar, iki büyük medeniyette son bulur. Batı Medeniyeti ve Yerli Medeniyetimiz. Yalnız arayerde, akışların rekabetinde, keçiyle devenin güreşmesi gibi dengesizlik vardır. Önceki dünyaya hakimdir. Hücum üstüne hücum tazelemekte ve taarruz durumundadır. Yerli medeniyetse hâkim değil mahkûmdur. Taarruzda değil müdaafadadır. Ancak bu oransız kavga madalyonunun öbür yüzü değişiktir. Yani Batı Medeniyeti ırmağı ulaşabileceği son hıza çoktan ulaşmış, artık hız kaybetmekte, üstelik bentleri çürümüş etrafına su kaçırmakta, büyük kayıplara uğramaktadır. Lâkin son demlerinde bir şeyler yapma gayretindedir. Yerli Medeniyetse, günden güne yeni bentlere kavuşmakta, güçlü kaynaklarla beslenmekte, hız kazanmakta, kabarmakta ve coşmaktadır. Yakın geleceğin mimarı Yerli Medeniyettir.

«Bir başka yönden, medeniyetteki aile ve ailedeki ferdin yeri bakımından karşılaştırırsak şu manzara görülür: Batı Medenyetinde aileler ve fertler müstakildir, kendi başınadır. Bizim tabirimizle kendi yağıyla kavrulabilirlerse kavrulurlar veya onların anlayışıyla, aileler ve fertler denizdeki balıklar gibidirler. Başıbaşlarınadırlar. Büyük balık küçük balığı yutar anlayışı onlardan bize geçmiş bir sızıntıdır. Yerli Medeniyette ise aileler ve fertler müstakil değildir. Birbirlerine bağlı kuyular, çaylar, gözeler gibidirler. Birinin suyu varsa hepsinin suyu var demektir. Birinin suyu yoksa, bu yok oluş ortaklaşa paylaşılır.

«Geçenlerde, uzun yıllar Amerika'da askeri öğretmenlik yapmış tanıdığım bir binbaşı anlatmıştı. Kadın işe gittiği için çocuğuna bakacak kimse ve yer bulamıyor. Kendi öz annesine yani çocuğun ninesine parayla baktırtıyor. Bir müddet sonra nine de bu işten istifa edince kadıncağız yine zor durumda kalıyor. Gitmese işten atılacak, gitse çocuğuna bakacak yok. Binbaşı, kadının çaresiz kaldığını görünce dört çocuğunun yanına küçük yavruyu da alarak anneyi sıkıntıdan kurtarıyor. Amerikalı kadın ancak iki ay sonra bir bakım evinde yer bulabiliyor. Binbaşının bu karşılıksız iyiliği tanıdık bütün Amerkalılarca hayretle anlatılıp nakledliliyor. Halbuki ninemi düşün. Bizleri, annemizden çok üzerimizde titreyerek, «Oğul balı bunlar! Oğul balı!» diye severek büyütmüştür. Hani sen ninene hep anne derdin küçükken?

«Yakın bir misal vereyim: Yazmıştım, biz altı arkadaş altı ay önce ortaklaşa bir daire kiralamıştık. Apartman yirmi beş daire, biz dördüncü kattayız. Bunca zaman geçti, kapıcıdan başka kimseyle tanışmadık. Nihayet geçen gün yukarı çıkarken bir komşumuzla tanıştık. Kadın yukarımızda otururmuş. Pazardan döndüğü için kucağı çok dolu. Paytak paytak yürüyen küçük çocuğu bir türlü merdivenlerden çıkamıyor. Bırakıp gitse ağlıyor. Bırakmasa kucağındakiler çok ağır. Bana rica etti. Yukarımıza kadar ben çıkardım. Teşekkür etti. Hepsi bu kadar. Altı ayda tek ilişki, biricik teşekkür. Zavallı Sedat, yirmi gün önce evde kimse kalmamıştı. Tam iki gece ateşler içinde hasta yatmış. Ayağa kalkamadığı için kuru bir ekmeği aç acına tam iki gün yattığı yerden kendine geldikçe kemirmiş. Bereket ben akrabalardan döndüm de imdadına yetiştim. Eğer diğerleri gibi yaz tatiline falan çıksaydım, Sedat da hastalığından kurtulamayıp vefat etseydi, kimin ruhu duyacaktı? Hiç! Ancak ölü şişer, kokusu apartmana vurursa gine de bir iki günlük tereddütten sonra belki kapıyı kırıp açarlardı. Ya köy hayatı öyle mi? Altı ay kaldığın köyde bütün köylüyle hapishane arkadaşı gibi tanış olursun. Hasta olsan işini görürler, yemeğini pişirirler, evine bakarlar, çamaşırını yıkarlar, doktora bile götürürler. Bir gün öğleye kadar dışarı çıkmasan komşun, n'oldu, ne yapıyor diye hatır sormaya gelir. Birinde yiyecek ekmeğini alacak paran yoksa ya dilenirsin ya da aç kalırsın. Öbüründe komşunun ekmeği yoksa unu vardır. Bir çuval un alırsın, bir vakit idare eder. Birinde, yakacağın yoksa kışı

titreyerek, çoluk çocuk örtüler, battaniyeler arasında geçirirsin. Diğerinde teli-si kaptın mı komşundan beş on sırt hiç olmazsa tezek getirirsin.

«Bu yaz, radyodaki 'Arkası Yarın' programında, 'Satıcı Kız Kiti' diye bir piyes dinledim. Satıcı Kız Kiti, henüz bekâr ve annesinin evinde kalıyor. Bir çay bahçesi ve eğlence yeri açmak istiyor. Paraya ihtiyacı var. Annesi: Kiti kızım, ben sana başkalarına göre düşük faizle, meselâ yüzde üçle borç para verebilirim.' diyor. Dinlerken tüylerim diken diken oldu. Küçüktün ama hatırlayacağını sanmıyorum. Güdük Kenan, Beyyurdu'ndan adamın birine faizle para vermiş diye şayia çıkmıştı. Bütün köy Kenan'la merhabayı kesmişti. Güdük, baktı olacak gibi değil. Adamı bir cuma getirtti köye. Bütün köylünün huzurunda yemin ettirdi de öyle barışabildi köylüylen. Bir yanda Batı ailesi ve ferdi, öbür yanda Yerli Medeniyetimizi yaşayanlar.

«Artık düşündüklerim. kolayca anlayabileceğin için diyebilirim ki, zaten şimdiye kadar sen, Yerli Medeniyete doğru aktın. Ben de sana bu yönde aktığın için ağabeylik yaptım. İşte olup biteni şu satırlardan sonra daha iyi kavrıyorsun. Yepyeni ve taptaze bir kaynak olarak akışını, daha şuurlu ve kararlı, vakarl, haşmetle hızlandırmalısın. Ailemizin yönü de o tarafa değil midir? Sorduğun mevzuya geçebileceğimizi sanıyorum. Geçmeden önce sana iki tatlı hatıramı anlatayım.

«Evveli, öğretmenlik yıllarıma aittir. İlk aylığımdan babama dört yüz lira göndermiştim. Tam o sıralar babam da bir borcu yüzünden iyice sıkışmış. Pazara, altı koyumuzdan üçünü götürmüş. Köy pazarı değil mi, doğru dürüst alıcı da yok. Öldüm fiyatına gidiyormuş koyunlar. Tam pazarlığı ederken postacı, gönderdiğim paranın havalesini vermiş. Babamgil öyle sevinmişler. Bunu bana köye geldiğimde annem anlatmıştı. Anlatıken ağlamıştı. Annemin, mutlu, mesut, bir işe yarar oğul yetiştirmenin sevincini; yetiştirdiği ağacın ilk meyvesini tatmanın huzurunu taşıyan yüzü, hâlâ gözlerimin önündedir. Sonrası da öğretmenlik yıllarıma ait. Yaz bitmiş, senelik umumi borçlar için babam iyiden iyiye daralmıştı. Ben de yazın her ay gelen maaşı öteye beriye harcarız, elimize toptan geçerse bir yırtığa yamalık olur diye mütemete yaz sonu hepsini toptan alacağımı söylemiştim. Ay başı da henüz gelmemişti. Gitsem mütemeti bulamayabilirdim. Üç yüz kilometre gidiş, üç yüz kilometre geliş tam altı yüz kilometrelik yolu vasıtasızlıktan ancak dört gün de boşu boşuna hem ile bir sürü masrafla çiğnemek zor olurdu. Bir yandan da kooperatiftir, gübredir, harman veresiye alınanlardır, bütün borçlar artık ertelenemez olmuştu. Sağı solu kırıp döküp, ucuz pahalı mecburen satıp savıp ödeyecekti babam. Ne olursa olsun, Hak rast getirir inşallah deyip yola çıktım. Mütemeti bulduğum gibi, henüz vakti gelmeyen ayımın maaşını bile aldım, sağolsun, aramız iyiydi mutemetle. Verdiğinin yerine gelen maaşımı almayı kabul etti. Tam dört aylık, üç bin küsur lirayı getirip babama verince rahat ve sevgi dolu bakışını, sıkışınca sırtını dayadığı karlı dağlar gibi oğul yetiştirmiş baba tavrını, unutamıyacağım en tatlı hatıra olarak saklarım. Saklarım çünkü, Yerli Medeniyette sürüden ayrılanı kurt kapar. Batı Medeniyetindeyse herkes ayrı ayrıdır. Ellerinden geliyorsa kurt kesilirler, çaresizseler kuzu olurlar. Bizimki bize büyük bir huzur verir. Onlarınki onlara büyük bir kargaşalık, didişme, kavga getirir. Ailede, millette ve medeniyette bitmeyen bir kavga ve bitmeyen bir huzursuzluk. Önüne geleni ısırma duygusu, ne yapalım ki onların düşüncelerinin mayasında var.

«Bir miktar paran olacağını yazmışsın. Yapacağın şey, götürüp onu babana vermendir. Biliyorsun, her sene kar kütüğü gibi üst üste katlanan, çotalan gübre ve kooperatif borçları, bakkal, manifaturacı borçları ve diğer ufak tefek

borçlarımız var. Bu borçlar her harman sonu elimizdekini avucumuzdakini ucuz pahalı demeden sattırır. Biz bütün sene üç yüz altmış beş gün karıncalar gibi toplar, biriktiririz. Borçlar deve gibi topladıklarımızı gelip avurtlar gider. Babanı bu borçlarından kurtar da rahat bir soluk alsın. Ocağının başında, kaygısız bir kış geçirsin. Bir kerecik bari belini doğrultsun

«Sen şunu devamlı yapmaya başladığın gün ben ellerinden öpeyim: İDEAL EVLÂT, babasına bütün kazandığını verip, harçlığını ondan sonra babasından alan evlâttır. Bunu yaparken bir kerecik gönlü bulanmayıp, kaşları dürülmeyen, yaptığı bu işten ferahlık duyan evlâttır. Birbirleri uğruna falını vermeyenlerin sevgilerinden bahsedilemez.

«İnşallah öyle değildir, şu satırlarımı yazarken, çok uzak bir duygu, itiraz etmeye hazırlanan bir kardeş yüzünü gözlerimin önüne çekine çekine getirmek istiyor. Bu şeytanca duygunun üstünü, vebal altında kalmamak için hemen sıkı sıkı kapatıyorum.

«Almak istediklerin ne ki? Biz onlardan kat kat daha büyük imkânları elimizden geldikçe sana vermek isteriz Sana, güzel bir yuva ve sağlam bir gelecek hazırlamak elimizden geldiğince boynumuzun borcu. Şimdilik lüzumun elzemi var. Yarın, senin dediklerini sen hiç demeden biz sana alacağız. Unutmayalım sevgili kardeşim, mutluluk ve eminlik, yerli ve milli yoldadır. Ben senin aklı selimine daima güvendim. Yanılmadım. Bundan sonra da yüzümüzü kara çıkartmayacağından eminim.

«Başka bir söyleyip yazacağın yoktur. Selam eder, hasretle gözlerinden öperim. Allah'a emanet ol. Gözüm üzre kal.

«Soranlara selâm.

«Seni senden çok seven
ve düşünen Ağabeyin.»

Meğer İçimizden Birisi hep bana bakıyormuş. Ben kağıttan, yazılanları okurken o da yüzümden düşündüklerimi okumaya gayret ediyormuş. Ansızın meraklı bakışlarını yakaladım. Mahçup oldu. Bunları bana verir misin dedim. Tanıdık bir gazeteci arkadaşım var. Belki değerlendirebilir. Eli elimdeki mektuba uzanıverdi. Yine mahçup oldu. Burada yazılanları okudukca başkaları, bunlar daha çok senin malın olur dedim. Sıkıntılı: «Yok be çocuğum, n'olacak mektup değil mi, al senin olsun. Bana da çıkan gazeteden bir tane göndeliver.» dedi. Gözleri, mektupları götüren elimdeydi. Konuyu değiştirmek için:

— N'oldu senin bir zengin kayınpeder olacak adam vardı?

— Hiç! Bakanı yok. Atmışlar evin bir köşesine altında pisliği yatıyor. Dili tutulmuş, bir yanına felç inmiş. Torunları da mallarını har vurup harman savuruyorlar.

Kalkmaya hazırlanan otobüsümüzün egsoz dumanı, kapıdan içeriye, masamıza kadar geldi. Kendimizi dışarı attık. Halsiz ve ölgün karanlığın yerini doldurran bulanık aydınlık silinip gitmiş, yeşil ve altın renkli bir sabahın ilk canlılığı kıpırdanmaya başlamıştı. Akşamdan gökyüzünün kapı dışarı ettiği yıldızlar içeriye kaçışmışlar, uykusuz bir iki yıldız, sağda solda eğlenip kalmışlar, gözlerini oğuşturup, saklanacak yer arıyorlardı. Yükseklerden, geceleyin karanlığın yutuverdiği bulutlar, acele acele geçip gidiyorlardı. Ruhumuza zindelik veren toprak kokusu, damarlarımızın uykusunu açıyordu. Şefkatli bir el, karanlığın kara perdelerini çekmiş, aydınlığın tatlı mavi tüllerini ufukların üstüne serpiştirmişti.

İçimizden Birisi, hafiften gözlerini kapamış, bitkin yüzüne, mühürlenmiş ağzına rağmen gülümsemeye çalışıyor. Yeni gelen aydınlık, gece farlarında harebe gibi görünen yüzünün bütün solukluğunu gitgide meydana çıkarıyor. Soluk ve şefkatli, oğul sevgisini uzaklarda açıklamaktan memnun, sevgili bir yüz.

Bir saat sonra Eskişehir'de ben indim. İçimizden Birisi, parmaklarının arasında hatıram olsun diye bıraktığım gümüş anahtarlığım, otobüsün camından el sallayarak, gözleri yaşlı akıp gitti...

SAYIN MÜJGÂN CUNBUR'UN GEÇEN SAYIMIZDA YAYINLAMAYA İMKÂN BULAMADIĞIMIZ İNCELEMESİNİ BU SAYIMIZDA SUNUYORUZ.

AHİ GELENEK VE GÖRENEKRİ ÜZERİNE...

Ahilere kuşak kuşadılması erkânında ise, önce Besmele çekilip Taha Sûresinin başı okunur. «Bağladum dilini fülânun zi. nâdan, Yusuf gibi kurtıla Tanrı yolına İbrahim gibi. Andan sağ eliyle sol yanından geçe, üç düğün düğe ve üç kez salâvat getüre, amma çün şeyh makası Fâtiha ve Ayet el Kürsî okuya, andan üç kez tekbir getüre, dahi kese, andan ayıda: Nişan kıldum fülâna erenler destuıiyle, ayıda: İlâhî sen azad kıl fülânı dünyada günahdan, ahiretde azabdan, oddan İsmail Peygamber gibi diye.» (19)

Burgazî'ye göre ahilik, yiğitlik, şeyhlik üçü birdir, yalnız erkânları ayrıdır. Bir kimse bütün günahları kılsa, sonra tevbe etse, tevbeden sonra yedi yıl geçse, o kişi ahi ve şeyh olur, ancak yiğit olamaz. Çünkü «Yiğitlik evvelden gerek, zirâ Allahu teâlâ yiğidi Kur'an'da yad kıldı yani öğdü ve hem yiğidin asıl dirliği, yani paklik dür ve ahilik terkdür ve şeyhlik incedür ve key sarp yoldur.» (20)

Yine «**Burgazi Fütüvvetnamesi**»nde bildirildiğine göre, yiğitlik heves eylemek, ahilik başlamak, şeyhlik tamam kılmaktır. Yiğitlik sakal gelmek, ahilik sakala ak düşmek, şeyhlik tamamı pir olmaktır. Yiğitlik mü'minler yoluna varmak, ahilik evliyalar yolunu almak, şeyhlik Peygamber dirliği dirilmektir. Yiğitlik şeriat, ahilik tarikat, şeyhlik hakikattır. Yiğitlik yola gitmeye niyet etmek, ahilik yola girip gitmek, şeyhlik menzile irmektir. (21)

Ahilik terimleri üzerinde bu kadar durduktan sonra şimdi asıl konuya geçilebilir.

Ahi Zaviyesi ve Eşyaları:

Ahilerin toplandıkları yere «zâviye» veya «âsitâne» denildiği, tekke yapısına benzer bir kuruluş olduğu bilinmektedir. Erkân icra edilen salona ise «Sofa» denilmektedir.

«İbn Batuta Seyahatnamesi»nde bir ahi zaviyesini şöyle anlatmaktadır.

«Akşam namazını edâ ettikten sonra, bu adam tekrar yanımıza geldi ve hep birlikte tekkeye gittik ki mükellef bir zaviye ile karşılaşmış olduk. Burası Anadolu'nun en güzel halı ve kilimleri ile döşenmiş, Irak camından yapılmış sayısız avizelerle aydınlatılmış pırıl pırıl bir yerdi. Oturma salonunda beş adet beyaus vardı. Beyaus, bakırdan yapılan üç ayaklı bir çeşit şamdana denir ki, baş tarafında yine bakırdan yapılma cam gibi parlak ve ince bir kandil yeri ile bunun ortasında fitilin çıkması için bir boru bulunmaktadır. Burası arınmış iç yağı ile doldurulur, yanı başında yine yağ ile dolu bakır kaplar bulunur. Ayrıca fitili düzeltmek için bir makası da vardır. Ahilerden biri bu şamdanın bakımı ile vazifeli olup, ona çıracı (Çeragcı) denir.

(19) A. Gölpınarlı: a. g. makale, s. 147.
(20) A. Gölpınarlı: a. g. makale, s. 147-148.
(21) A. Gölpınarlı: a. g. makale, s. 113.

Oturma salonunun orta yerinde ise misafirlere ayrılmış bir peyke bulunmaktaydı.» (22)

İbn Batuta Bolu'da misafir kaldığı zaviyelerden daha değişik söz etmektedir:

«Bolu'da da ahilerden birinin tekkesine indik. Buradaki adetlere göre tekkenin her bir bölümündeki ocaklar kış boyunca aralıksız yanmaya devam ederler. Dergâhın her bölümüne de ayrı ayrı ocaklar yapılmıştır. Ocağın bacası olup duman oradan çıkar ve tekke içine yayılmadığından sıkıntıya sebep olmaz.

Tekkeye girdiğimizde bütün ocakları yanar bulduk ve hemen sırtımızdakileri çıkararak tek bir kat elbise ile kaldık, ateşin karşısında ısındık. Ahi, derhal çeşitli yemek ve meyveler getirdi.» (23)

Ahiler meyvelerden özellikle incire ayrı bir yer verirler. «Burgazi Fütüvvetnamesi»ne göre zaviye bahçelerinde mutlaka incir ağacı bulunması gerekir. Sebebi Adem ile Havva'ya örtünmeleri için yalnız incir ağacının yaprak vermesi inancından ileri gelir. (24)

Yine ahi inançlarından birine göre incir yaprağından damlayan sütten pamuk bitmiş, Adem oğlunun sırrını örttüğü için pamuğu cennette bırakmış, çekirdeğini dünyaya getirmiştir.

Ahilerin incirle ilgili bir de şu inançları vardır:

İncir ağacı onlar için cömertlik sembolüdür. Tanrı bu ağacın yakılmasını haram kılmıştır ve yine incir ağacının yakılıp ateşinde pişirilen yemeğin haram ve dumanının da gözler için zararlı olacağı inancı vardır. Peygamberimize atfen incirin basur ve nikris hastalıklarına iyi geldiği de «Burgazi Fütüvvetnamesi»nde yazılıdır. (25)

Burgazi de âsitânelerin sofalarında «çerağ» bulunduğuna işaret etmektedir.

Gülşehri ise altın nakışlı on kandille aydınlatılmış bir ahi âsitânesinin kurulu şundan «Mantıku't-tayr»ının Buşr ile Yemliha hikâyesinde bahs etmektedir.

Nasırî'ye göre kandil ve mumlarla aydınlatılan toplantı yerine âsitâne denmekte ve bir âsitânenin dört tarafının açık, aydınlık, duvarlarının beyaz ve Kâbe gibi iyi ve pek güzel olması gerekmektedir. Âsitânenin bir havuzu bulunmalı, buradan ibrik ve testi doldurulmalıdır. 'Âsitâne daima silinip süpürülecek, kapıcısı bulunacak, kimse âsitâne kapısına öküz ve eşek bağlıyamıyacak, burası kilim ve yün keçe ile döşenecek, ahi yüce, şerefli ve çok zenginse âsitânesini halıyla, özellikle Kıbrıs halısıyle döşeyebilirdi. Kapıdan perde olmayacak ve âsitânede kadın bulundurulmayacaktı. Sonra töhmetten kurtulunmayacağından çekinilirdi. Âsitânede erlerle sohbet edilecek, daima kutlu ve güleç olunacak, sohbetin mübah olması için de âsitânede daima temiz erler konuk edilecekti. Nasırî böyle diyor. (26)

Ahi âsitâneleri yalnız ahilerin toplantı yeri değil, gariplerin konukladığı bir misafirhane, ekonomik açıdan bakılınca da esnaf teşkilâtının yönetildiği bir yerdir. Orada peştemal kuşatma, şalvar giydirme törenleri yapılır. Bel bağlamak yiğitliğe, halka hizmete, şalvar giydirmek de iffete işaret sayılırdı. Fütüvvet giyimi olan şalvar ise, bir anlamda aşağılığa aittir ve aşağılık ise sıfatlardan kurtuluşu ifade etmekteydi. Nitekim fütüvvet ehli arasında kadeh sunmak, şalvar giydirmek, bel bağlamak Peygamber çağından kalma diye kabul edilip bunlar refiklik, kardeşlik kaidesi sayılırdı.

Ahi Giyimleri:

Ahilerin giyimleriyle ilgili görüşlerini İbn Batuta, Seyahatnamesi'nde şu şekilde anlatmaktadır:

---

(22) **İbn Batuta Seyahatnamesinden seçmeler**, s. 9.

(23) İbn Batuta: a.g.e., s. 54.

(24) A. Gölpınarlı: **Burgazi ve Fütüvvetnamesi**. İ.Ü.İ.F.M., C. XV, s. 115 vd.

(25) A. Gölpınarlı: a. g. makale, s. 116.

(26) A. Gölpınarlı: **İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı**, İ.Ü.İ.F.M., C. XI, s: 339:

Desen : Faruk CİMOK

«Antalya'ya varışımızın ikinci günü idi, bu gençlerden biri Şeyh Şehabeddin-i Hamevi'nin yanına gelerek, onunla Türkçe konuştu. O zaman Türkçeyi henüz anlaya mamakta idim. Sırtındaki eski, yıbranmış bir elbise, başında da keçe külâh vardı. Şeyh bana dönerek,, «Bu adamın ne dediğini biliyor musunuz?» diye sordu. «Ne söylediğini bilmiyorum» dedim. Bunun üzerine «Seni ve yanındaki arkadaşlarını yemeğe davet ediyor» demesiyle doğrusu buna hayret ettim ve «Evet» dedim. Adam

oradan ayrılınca Şeyhe «Bu adam fakirdir, bizi ağırlıyacak kudreti yoktur, onu zor durumda bırakmak istemeyiz» dedim. Bunun üzerine Şeyh güldü ve «Bu adam genç kardeşlerin önderlerinden biridir, kendisi sayacı ustalarındandır, cömertliği ve kerem kârlığı ile tanınmıştır. Sanatkârlar arasında aşağı-yukarı ikiyüz yoldaşı vardır. Onlar kendisini önderliğe seçtiler ve bir tekke yaptırdılar. Şimdi gündüz kazandıklarını gece sarfetmektedirler» cevabını verdi.» (27)

İbn Batuta'nın verdiği bu bilgilerde, ahilerin ahlâk yapıları, bazı davranışları yanında giyime pek de önem vermedikleri anlaşılmaktadır. Yine İbn Batuta Ahi giyimi hakkında eserlerin bir yerinde der ki:

«Oturma salonunda, sırtlarına kaba giymiş, ayaklarında mest olan ve bellerine ortasında hançer asılı ki arşın uzunluğunda kemerler bağlayan, başlarını herbiri bir arşın uzunluğunda ve iki parmak eninde taylesanı softan yapılmış beyaz sarıklarla örten gençlerden bir grup yer almıştı.

Gençler burada toplandıkları vakit sarıklarını çıkarıp önlerine koyarlardı ki, o zaman başlarını, görünüşü gayetle güzel olan ince ve şeffaf ipekten yapılmış zerduhani denilen veya buna benzer bir takye örtmekte idi.»

İbn Batuta Konya Ahi şeyhlerinden Kadı İbn Kalem Şah'ın fütüvvette kendilerini Hz. Ali'ye kadar uzanan bir tarikat kütüğüne dayattıklarını yazdıktan sonra:

«Tasavvuf ehli sufilerin hırka giymelerine uygun olarak bunlar da şalvar giymekte özellik gösterirler.» (28) der.

Şalvar ahilerin çok önem verdikleri bir maddeden yani pamuktan dokunmuştur. «Burgazi Fütüvvetnamesi»ndeki inanca göre pamuk, yaprağı iffet örtüsü sayılan incirin sütünden bitmiştir. (29) Şalvar'a (diz tonu) veya (tuman) adı da verilmektedir ve ilk defa Cebrail tarafından Hazret-i İbrahim'e getirilip giydirilmiştir. Hazret-i İbrahim sonra da Kâbe'yi inşa etmek için hizmet kuşağını kuşanmıştır. Yine aynı fütüvvetnamede yer alan diğer bir inanca göre de bu kuşağı Cebrail Miraç'ta Hazret-i Peygamber'e bağlamıştır. (30)

Burgaziye göre yiğide, ahiye ve şeyhe gerekli iki nesneden biri kuşak, diğeri de makastır. Makasın Yine Cebrail tarafından, Hazret-i İsmail'in kurban edileceği sırada, Hazret-i İbrahim'e verildiği kabul edilir. (31)

Nasıri ve Burgazi, fütüvvetnamelerinde her hafta çamaşır yıkanması, ve ahi ve şeyhle fütüvvet ehlinin aynı renkte yani siyah elbise, ak don giymeleri, elbisenin kol ve eteklerinin kısa olması, ahinin kızıl, sarı, alaca renkli ve ipek elbise giyemiyeceği, altın yüzük takamayacağı, sarığının yedi yahut dokuz karış olabileceği bildirildikten sonra, şeyhlerin gök, müderrislerle kadınların ve halifelerin yeşil, hatiplerle hafızların ve kalem ehlinin yani memurların beyaz elbise giyebileckleri de belirtilmektedir.

«Ahinin donu temiz olmalı, yol eri zamanında donunu yudurmalı, onun donu bir renk ola, ak ola, alaca olmaya, Hazret-i Ebubekir gök renkli don giydiğinden şeyhler gök rengi giye, Hazreti Ömer yeşil giydiğinden hatipler, hafızlar, ehl-i kalemler beyaz giye, Hazret-i Ali kara renkli came giydiğinden yiğitler, ahiler kara giyeler. Kızıl ve sarıyı hiç bir peygamber giymediğinden ve Fir'avn'ın elbisesi bu renklerde olduğundan kızıl ve sarı renkler fütüvvetten ırak tutulmuş

(27) İbn Batuta: a. g. e., s 8.
(28) İbn Batuta a.g.e., s. 20.
(29) A. Gölpınarlı: **Burgazi ve Fütüvvetnamesi**. İ. Ü. İ. F. Mecmuası, C. XV, s. 119.
(30) A. Gölpınarlı: a. g. makale, s. 119.
(31) A. Gölpınarlı: a.g. makale, s. 147.

Desen : Hamit YÜKSEK

ve giyilmemesi emredilmiştir» (32)

Ahiler fütüvvetnamelerde emredildiğine göre yalıncak gördüklerini güçleri yeterse giydirecekler, gücü yetmezse kendi kaftanın çıkarıp giydirecek ve kimseye söylemeyecektir. Ahilerde elbise giymenin de bir adabı vardır. Elbise önce sağ yanından omuza alınıp önce sağ, sonra sol kol sokulacak, dülbent oturulurken sarılmayacak, diz donu ayakta giyilmeyecek don giyilirken önce sağ, sonra sol ayaktan giyilecek, çıkarılırken de önce sol ayak çıkarılacak. (33)

Konuk Ağırlama İle İlgili Âdetler:

Ahi adetlerinin en önemlisi konukların ağırlanmasıdır. Onlar ilk konuğun Âdem (A.S.) olduğu ve onun Şit (A.S.) tarafından ağırlandığı inancındadırlar.

«**Burgazi Fütüvvetnamesi**»nde bu husus: (34)

«Evvel konuk Âdem (A.S.) oldu. Evvel dünyada ekmeği Şit (A.S.) kesdi. Âdem (A.S.) ekmeği yedi. Şit (A.S.)a dua kıldı.» diye yazılıdır.

İbn Batuta, Seyahatnamesinde bir çok yerlerde kendisinin ve yol arkadaşlarının Ahi zaviyelerinde nasıl ağırlandıklarını uzun uzun anlatır. Meselâ:

«Şehre girdiğimiz sırada, çarşıdan geçerken dükkânlardan çıkan bir takım insanların hayvanlarımızı çevirerek terbiyelerine asıldıklarını gördük. Bir başka grubun ise, bunları durdurarak onlarla çekişmeye başladıklarını müşahade ettik. Aralarındaki çekişme uzayıp kızışınca bazıları hançerlerini çekip ötekilere saldırmaya kalkıştılar. Konuştuklarını anlamadığımızdan, korkmaya başladık ve bunların yol kesen Germeyanlılar olduğu kuşkusu ile bu şehrin onlara ait bulunduğu, malımıza, canımıza kastettiklerı kaygısına düştük. Sonra Cenabı Hak bize Arapça bilen, Hacca gitmiş bir adam halketti. Ondan bunların bizden ne istediklerini sordum. Dedi ki, bunlar âhilerdir. Bizimle ilk karşılaşanlar Ahi Sinan'.

(32) A. Gölpınarlı: **a.g. makale**, s. 133. (Nasırî'de s. 346).
(33) A. Gölpınarlı: **a.g. makale**, s. 139.
(34) A. Gölpınarlı: **a.g. makale**, s. 117.

ın yoldaşları, sonradan gelenler ise Ahi Duman'ın kardeşleri imiş. Her iki taraf da bizim kendi yanlarında misafir olmamızı isterler, bu yüzden çekişirlermiş. Onların göstermekte oldukları yüksek misafirperverliğe hayran olmamak elde değil. Nihayet işi kur'a çekmek suretiyle halletmek yoluna düşüp sulh oldular. Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine misafir olmamız kararlaştırılırdı. Kur'a, Ahi Sinan takımına düştü, adı geçen bunu haber alınca yanında kendi yoldaşlarından bir grupla gelip bizi karşıladı ve hep beraber onun tekkesine misafir olduk. Bize derhal çeşitli yiyecekler getirdiler. Dinlendikten sonra Ahi Sinan hepimizi hamama götürdü ve benimle birlikte halvete girerek hizmetimi bizzat gördü. Öteki yoldaşlardan üçü, dördü ise bir arkadaşımın hizmetini üzerine almış bulunuyordu. Hamamdan çıkınca bunlar tekrar büyük bir sofra kurdular. Çeşitli meyveler, tatlılar ikram ettiler. Yemekten sonra ise Kur'an-ı Kerim'den bazı parçalar okuyan hafızları dinledik, arkasından da hepsi raks ve semâ etmeye başladılar.» (35)

İbn Batuta ertesi akşam Ahi Duman zaviyesinde ağırlanmıştır. Şöyle anlatıyor:

«Bunlar da öteki yoldaşları gibi yemek ve hamam ziyafetleri çektiler. Hattâ onlardan fazla olarak hamamdan çıktığımız vakit bizlere gülsuyu ile ikramda bulundular. Oradan hep birlikte tekkeye geldik, yine ötekiler gibi yemekler, meyveler ve tatlılarla iltifat ettiler, yemekten sonra Kur'an'dan okunan parçalar, raks ve semâ ile vaktimizi değerlendirdiler.» (36)

İbn Batuta'nın sözünü ettiği semâ için «**Nasıri Fütüvvetnamesi**»nde özellikle «seher çağında yapılan semâ anlayanların, zevk alanların topluluğunda olmalıdır. Ârifler için helâl avam için haram sayılır.» denilmektedir. (37)

Seyahatnamede Milâs Ahi zaviyelerinden birindeki ağırlanışları ise şöyle dile getirilmektedir:

«Orada, ahilerden birinin tekkesine indik. O da ikram ve iltifatta, ziyafet çekmede, hamama götürmede diğerlerinden bir kat daha fazla ilgi gösterdiği gibi ayrıca saygı ve iyilikte bulundu.» (38)

Seyahatnamede Burcin diye adlandırılan Milâs Beyinin oturduğu Becin kasabasında seyyahın konuk kaldığı bu zaviye, Ahi Ali Dergâh'ıdır.

İbn Batuta'nın Konya'da ağırlandığı fasıtâne ise, bu şehrin kadısının yönetimi altındadır:

«Bu şehirde (Konya) kendisi de Ahi olan ve en büyük tekkenin önderi bulunan İbn Kalem Şah adıyla tanınan belde kadısının dergâhına inmiştik. Bu zatın kalabalık bir öğrenci topluluğu da vardı. Onlar fütüvvette kendilerini Emirü'l-mü'minin Ali b. Ebi Talib'e (Tanrı ondan razı olsun) kadar uzanan bir tarikat kütüğüne dayatırlar. Kadı efendinin bize karşı ettiği misafirperverlik ve iltifat, bundan önce karşılaştıklarımızdan daha parlak ve büyük ölçüde idi. Hamama giderken bize kendi yerine oğlunu yardımcı koşmuştu.» (39)

Aksaray'daki ağırlanış ise:

«Eretna Beğ'in nâibi Şerif Hüseyin şehrin hâkimi olmakla biz de onun evine indik. Şerif Hüseyin de ahidir ve yoldaşları da pekçoktur. Bize hadsiz hudutsuz ikram ederek öteki yoldaşları gibi hareket etti.» diye anlatılmıştır. (40)

Niğde'deki konuklanış:

«Niğde'de Ahi Çaruk'un tekkesine indik. Şehrin beylerinden biri olan Çaruk da bizi ahilerin adetleri uyarınca ağırla-

(35) İbn Batuta: a.g.e., s. 15-16.
(36) İbn Batuta: a.g.e., s. 16.
(37) A. Gölpınarlı: **İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı**. İ. Ü. İ. F. Mecmuası, C. XI, s. 348 - 349.
(38) İbn Batuta: a.g.e. s. 19.
(39) İbn Batuta: a.g.e. s. 20-21.
(40) İbn Batuta: a.g.e. s. 23.

dı. (41)

Kayseri'de:

«Burada ahilerden Emir Ali'nin tekkesine inmiştik. Bu zat çevredeki ahilerin en önde gelenlerinden şanlı bir beğdir. Şehrin ileri gelenleri, ulularından bir grup kendisine bağlı bulunmaktadır. Tekkesi sağlam yapılı bir bina olup yiyeceklerinin bolluğu, kendileri ve döşemeleri ile gördüğümüz zaviyelerin en güzellerinden biridir. Tekke mensupları veya başkaları ve gelen gidene bu yolda olanların gösterdikleri ilginin iki katı ile ikramda bulunurlar.

Bu ülke törelerinden biri de, bir şehirde hükümdar bulunmadığı takdirde ahilerin hükûmeti yönetmeleridir. Ahi, kudreti ölçüsünde geleni, gideni ağırlar, giydirir, altına binek çeker, davranışları, buyrukları, binişleri ile aynen bir hükümdarı andırır.» (42)

Sivas'ta:

«Şehre yaklaştığımız zaman bizi Ahi Bıçakçı Ahmed'in yoldaşları karşıladı. Bunlar kimi yaya, kimi atlı kalabalık bir gruptu. Onlardan sonra Ahi Çelebi'nin yoldaşları karşıya çıkmışlardı. Bu zat ahilerin ileri gelenlerinden olup rütbece Ahi Bıçakçı'dan üstündür. Bunlar kendilerinde konuklamamı istediler ise de, ilk gelenler öncelik almış bulunduklarından bu isteğin yerine getirilmesi mümkün olmadı. Böylece hep birlikte şehre girdik. Hepsi de bundan öğünç duymakta idiler. Hele ilk gelenler kendi tekkelerinde misafir oluşumuzdan ayrı bir sevinç duyuyor, adeta böbürleniyorlardı. Oraya gelince öteki ahi tekkelerinde yapıldığı gibi yatacak yerimizi, yiyeceklerimizi ve yıkanmak üzere hamamı hazırladılar. En güzel bir şekilde ağırlanmak suretiyle aralarında üç gün kaldık. (43)

İbn Batuta Sivas'ta hem Sivas kadısının hem de Ahi Çelebi'nin misafiri olarak üç gün daha kalmıştır.

Gümüşhane'de de Ahi Mecdeddin'in zaviyesinde üç gün misafir (44)olan İnb Batuta, Erzincan'da kaldığı Ahi Nizameddin tekkesini şu cümlelerle anlatır:

«Bu zaviye kendi örnekleri arasında en güzel yapıda olanlardan biri olduğu kadar, Nizameddin de Ahiler arasında en ileri ve en seçkin bir kişi olarak tanınmaktadır.» der ve ilâve eder:

«Erzurum'da Ahi Duman'ın zaviyesine inmiştik. Bu zat, ileri bir yaşta olup, yüz otuz yaşını aştığı halde, hâlâ bir değneğin yardımı ile yürüyebilmekte, hafızası bütün canlılığı ile durmakta, beş vakit namazını kılmakta idi. Ben, açlığa dayanamayarak sadece orucu yemekten başka bir kusuruna tesadüf etmedim. Verdiği yemekte bizlere bizzat hizmet eyledi ise de, hamam hizmetimize oğularını koşmak zorunda kalmıştı. Zâviyeye indiğimizin ikinci günü yola çıkmak istediğimiz zaman bize gücenerek buna engel olmaya kalkıştı ve şayet böyle bir harekette bulunursanız, konukluk en aşağı üç gün olduğuna göre, bizim bu şehirdeki itibarımızı kırmış olursunuz, dedi. Bunun üzerine biz de orada daha üç gün kalmak lüzumu ile karşılaşmış olduk.» (45)

Seyyah Tire'de ömrü boyunca oruç tutan dindarlıkta eşi, benzeri bulunmayan Ahi Mehmed'in âsitânesinde kalmıştır. (46) Balıkesir'de şehrin en olgun kişilerinden Ahi Sinan'ın zaviyesine inmiştir. (47)

Bursa'da ise şehrin tanınmış ahilerinden Şeyh Şemseddin'in zaviyesine konuk olmuş, orada kaldığı sırada aşure günlerinin gelmesiyle zaviye sahibinin düzenlediği özel ziyafeti şöyle anlatmıştır:

---

(41) İbn Batuta: a.g.e. s. 24.
(42) İbn Batuta: a.g.e. s. 24-25.
(43) İbn Batuta: a.g.e. s. 26.
(44) İbn Batuta: a.g.e. s. 27.
(45) İbn Batuta: a.g.e. s. 28.
(46) İbn Batuta: a.g.e. s. 36.
(47) İbn Batuta: a.g.e. s. 42.

«Şehirdeki ileri gelen askerleri, halkı törene davet eyledi. Hep birlikte iftar edildi. Güzel sesli hafızlar Kur'an okudular. Vâiz Konyalı Mecdeddin Fakih de halka vaız ve nasihatta bulundu, ondan sonra semâ ve âyine kalkıldı.» (48)

İznik'e giderken Gürle köyünde ahilerden birinin zaviyesine inen İbn Batuta, Geyve'de kaldığı ahi dergâhında özel bir ihtimam gördüğünü anlatır. (49) Yenice'de bir ahi tekkesinde konakladıktan sonra Mudurnu'ya giden seyyah, buradaki ahı zaviyesini konuklarla dolu bulmuş, hayvanlarını dahi barındıracak bir yer bulamadığından şikâyet etmiştir. (50)

Kastamonu'dan ayrıldıktan sonra ıssız ve yüksek bir dağın tepesinde kurulmuş Ahi Nizameddin âsitânesinde kalan İbn Batuta, Sinop'ta Ahi Nizameddin Çelebi'nin deniz kapısı dışındaki ahi zaviyesinde ağırlandığını (51), hattâ Kırım'a geçtikten sonra da Azak şehrinde Ahilerden Bıçakçı Ahi'ye misafir olduğunu yazar. (52)

Türklere has konukseverlik geleneğinin yüzyıllar öncesi nasıl sistemli bir şekilde kurumlaştığına İbn Batuta'nın anlattıkları en güzel delildir.

Nitekim Burgazi de Fütüvvetname'sinde zaviyeye gelen konuğa ahinin sofra yayması, yani yemek çıkartması, fütüvvet ehlinin zaviye dışında yemek yememesi, bir şey içmemesi gerektiğini yazar. (53)

Ahi Yemekleri ve Sofra Adabı:

Ahi yemekleri ve sofra adabı da kendine has özellikler göstermektedir.

Ahi zaviye ve eşyalarından söz ederken işaret olunduğu üzere, **«İbn Batuta Seyahatnamesi»**nde ahiler, misafirlerine toplantı yerlerinin ortasındaki peyke yani tahta sedirde, yemek ikram etmektedirler. Seyyah yemeği şöyle anlatır:

«Onların sofralarına girince bize pek bol ve çeşitli yiyecekler, meyveler, tatlılar ikram ettiler. Ondan sonra da türkülere, oyunlara giriştiler. Bunların davranışları, ikramları hayretimizi bir kat daha artırmış bulunuyordu. Böylece geçen saatlerden sonra geç vakit onları tekkelerinde bırakarak oradan ayrılmış idik.» (54)

«Burgazi Fütüvvetnamesi»ne göre ahi sofrası büyük, **«Nasıri Fütüvvetnamesi»**ne göre de hem büyük, hem de yuvarlak olacaktır. Sofrada ekmeğin çok olması, yemeğe başlarken konuklardan özür dilenmemesi, ahi yemeğinde acı nesne bulunmaması, sofraya soğan ve sarımsak gibi kokulu yiyecekler konulmaması, buna karşılık her sofrada zeytinyağı, mercimek bulundurulması gereği üzerinde Burgazi ısrarla durmuştur.» (55)

«Gerek ahinün sofrası ulu ola, çok ekmek ola, soğan olmaya sarımsak... pes gerek kim ahi daim şükr içinde ola, ahinün taâmında acı nesne olmaya, zeytinyağı ve mercimek ola. Mazur dütun, size lâyık değüldür, dimeye, ve key hamdur çol kişi kim taamından ötürü özür dileye. Gerek kim âhi ve Şeyh cümle taamdan bişürmesini bile, tâ kim bileler ol ahi hidmetkârdır. Zira hidmet bilmeyen fütüvvete lâyık değildir ve dahi

(48) İbn Batuta: a.g.e. s. 43.
(49) İbn Batuta: a.g.e. s. 45.
(50) İbn Batuta: a.g.e. s. 51.
(51) İbn Batuta: a.g.e. s. 61.
(52) İbn Batuta: a.g.e. s. 74.
(53) A. Gölpınarlı: **Burgazi ve Fütüvvetnamesi**. İ. Ü. İ. F. Mecmuası, C. XV, s. 95.
(54) İbn Batuta: a.g.e., s. 10.
(55) A. Gölpınarlı: a.g. makale, s. 95.

yiğit, ahi ve şeyh bazarda taam yimeye ve su içmeye. Bu zaif kul «MÜSEMMA» kitabında gördüm. Her kim bazarda taam yiyüp su içe ol kişi Fütüvveti azarlamış olur. Ahinün sofrasında ekmek çok gerek» (55)

Fütüvvetnamelerde görüldüğü üzere ahiler katında ekmeğin büyük değeri vardır, İbn Batuta'nın verdiği bilgiye göre XIV. Yüzyıl Anadolusunda ekmek, adetler gereğince haftada bir gün pişirilmekte ve pişirilen ekmek haftanın diğer günlerine de yetecek kadar olmaktadır, Ekmek günü belde erkeklerinin, bu sıcak ekmeği ve nefis yemekleri konuklarına sunarken «Bunları size kadınlar gönderdi, sizden hayır dua bekliyorlar» dediklerini de nakleden İbn Batuta, Anadolu'da gezdiği sürece çoğunlukla ahi zaviyelerinde konakladığına göre bu noktayı da asıl konumuza bağlıyabiliriz. (56) O devirde ekmeği kadınlar yapmaktadır.

«Nasıri Fütüvvetnamesi»nde Burgazi'nin aksine ahi sofrasında dalma sarımsak, soğan ve pırasa bulundurulması emrolunmaktadır. Bu konuda iki Fütüvvetname'nin çelişkisinin sebebini bölge ve iklimle açıklamak mümkündür.

Sofra adabını Burgazi eserinde şöyle sıralamaktadır:

«Taam yimekte yigirmi erkân vardur. Dördi farzdur ve dördi sünnetdür, onikisi edebdür. Bunlar helâl yimek, pak ve temiz yimek, kendü öninden yimek, şükr itmek, yimekten önce el yıkamak, yimeğe besmele ile başlamak, çanağın ortasından yimemek, kenarından yimek, yimekten sonra hamd itmek, yimek yirken sümkürmemek, tükürmemek, aksırığı gelürse ağzına mendil tutmak, yalın elin tutmamak, yimek yirken zaruret olmadıkça su içmemek, yimeği yirken birisi gelürse yimeği yarıda bırakmamak, yimeğe izzet kılmak, ayakta yimek yiyüp su içmemek.» (57)

Burgazi sofra adabını anlatırken ekmeğe hürmet edilmesi, ekmek ufağının çanak altında bırakılmaması, yemekten sonra fatiha okunması, yemek ve çerağ sahibinin geçmişlerinin anılması, tekbir getirilmesi, gereği üzerinde durur.

Su verilmesi ve içilmesi de bir takım kaidelere bağlanmıştı, meselâ su sunarken, sol ele caru alınacak, sağdan başlanarak arkın arkın el yastanacak, tamamlanınca bardak ele alınacak, iki elle tutulacak, çünkü tek elle tutmak su içecek kişiye hakaret sayılmaktadır. Su içen kişi doyuncaya kadar, sunucu elini kavuşturacak, sağ elini sol elinin, sağ ayağını sol ayağının üzerine koyacaktır. Suyu içen kişi de yine bardağı iki eliyle tutacak, dinlene dinlene içecek, suyun üzerine dökülmemesine dikkat edecektir.

Yemek yerken sağ diz yukarı dikilecek, sol diz aşağı konacak, lokma küçük koparılacak, sağ yandan çiğnenecek, yerken temiz yenmeye dikkat edilecek, iki el birden bulaştırılmayacak, yemek yenirken döküllüp saçılmayacak, konuşulmayacak, kimsenin yediğine bakılmayacak, baş kaşınmayacak, ısırılan lokma sofra üzerine bırakılmayacak, gülünmeyecek, yemeğe saygı gösterilecek, kemik gibi ağızdan çıkarılması gereken şeyler gizlice kendi önüne bırakılacak, yemekten sonra el yıkanıp silinecek. (58)

Nasırî'nin Fütüvvetname'sinde yemekten önce de el yıkanması, yemekte bit ve pire gibi böceklerin tutulup kırılması gerektiği yazılıdır. (59)

Diğer Ahi Türeleri :

Fütüvvetnameler sanki ahilerin adab-ı muaşeret kitaplarıdır. İşte kapıdan

(56) İbn Batuta: a.g.e. s. 4.
(57) A. Gölpınarlı: a.g. makale, s. 132.
(58) A. Gölpınarlı: a.g. makale, s. 137-139.
(59) A. Gölpınarlı: **İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı**. İ. Ü. İ. F. Mecmuası, C. XI, s. 345.

çıkıp yolda yürüme adabı:

«Eşikten dışarı çıkılırken sol ayakla basılacak, gülünerek ya da öfkeyle çıkılmayacak, yukarı bakılmayack, tekebbürlük edilmeyecek, yolda yürünürken böceklere basılmayacak, dört yana baka baka yürünmeyecek, taştan taşa sekilmeyecek, yoldan çıkılmayacak, kimsenin ardından bakılmayacak, büyüğün önüne geçilmeyecek, işi olmayan mahalle gidilmeyecek, karşıdan gelene yalun yürünmeyecek, açık pencere, kapı ve bacalara bakılmayacak, çocuklara uyulmayacak, pazarda yürürken kimseye omuz vurulmayacak, uzaktaki kimselere bağrılarak seslenilmeyecek, gülünmeyecek, tükürülmeyecek, yolda yenilip içilmeyecek.

Bir kişiyle konuşulurken çevre yana bakılmayacak, biz siz denilecek, sen ben denilmeyecek, elle işaret yapılmayacak.

Pazarda bir şey satın alınırken yumuşak söylenecek, azıcık şey tadılacak, satın alınan şey geri verilmeyecek, eve getirilirken satın alınan nesne eteğe veya yene konulmayacak açıkta da getirilmeyecek, eve varıncaya kadar ağıza alınıp tadılmayacak.

Kapıdan içeri girerken bağırılınmayacak, önce sağ ayakla içeri basılacak, sağa selâm verilecek, dört yana bakılmayacak otururken kişi yerini bilecek, sağ diz yukarda, sol diz aşağıda oturulacak, ayak örtülecek, ev sahibi konuşmadıkça konuşulmayacak. Misafirlikten ayrılırken davet sahibinin önü sıra yürünmeyecek küçük büyük kim olursa olsun yiyecek ne var diye sorulmayacak.

Yemekten sonra çok oturulmayacak, konuk davet ederken büyük hizmet edecek, konuğun ayakkabısı önüne sol elle çevrilecek, ev sahibi önden gidecek, ayakkabının sahibi gelmeden ev sahibi kapıdan ayrılmayacak.

Hasta ikindiden sonra ziyaret edilmeyecek, yanına gülünerek girilmeyecek, sağda oturulacak, çok kalınmayacak, Fatiha okuyup tez kalkılacak.

Beyler yanına vakitli vakitsiz gidilmeyecek büyüğe tapu kılınacak, büyükten ırak oturulacak, çok konuşulmayacak, şunu şöyle yap bunu böyle yap diye akıl verilmeyecek.

Ezayn gidince dülbendini yere, elini göğsüne vurmayacak, çok ağlamayacak, sabır edilecek. Mezarlığa gidilince tekbir getirip Fatiha okunacak, arka arka yürünecek, tükürüp sümkürülmeyecek, şarkı söylenmeyecek, tekebbürane başı yukarda yürünmeyecek.

Su dökerken insanların görecegi yere oturulmayacak, Kıbleye arkasını veya önünü dönmeyecek, aya karşı veya tersine oturmayacak, hiç söylenmeyecek, tükürüp sümkürmeyecek, sol eliyle silinecek pisliğine bakılmayacak.

Hamamda tumanın giyip çıkarırken kimseye göstermeyecek, elini yıkamadan havuza sokmayacak, futasını açıp oturmayacak, gülmeyecek, şarkı söylemeyecek, kimseyle çekişmeyecek, tenini kimseye sürmeyecek. Bir kimsenin başını yıkarken terini üzerine damlatmayacak, sağ yanından yıkamaya başlıyacak, üç kez Allahuekber diyecek. Su koyarken dökmeyecek.

Yatarken sol yanından geçip sağ yanından yatacak, üç kez istiğfar getirecek, tuhretsiz yatmayacak, Hazret-i Ali'yi on kez anacak, dönüp sağ yanından kalkacak ve Tanrıya şükredecek. (60)

Ahilik Türk ellerinde insan hayatını böylesine disiplin altına alan bir müessesedir. Bu sistemin etkisiyle kurulmuş bir çalışma ahlâkı ve hayatı vardır. Bu hayat yalnız Türk ellerinin ekonomisini etkilemekle kalmamış, töre ve törenleriyle gelenek ve göreneklerıyle, inançlarıyla halk deyimlerine, atasözlerine kadar girmiş ve etkisini yüzyıllar boyu sürdürmüştür. Folklor çalışmaları için ahilik henüz pek de el sürülmemiş bir alan olarak incelenecekleri beklemektedir.

(60) A. Gölpınarlı: Bırgazi ve Fütüvvetnamesi, İ. Ü. İ. F. Mecmuası, C. XV. s. 139-142.

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

- *Millî kültürümüzün temeli olan eserler.*
- *Millî şiirler, hikâyeler, piyesler, romanlar.*
- *Konusunda kaynak olan kitaplar.*
- *İlmî ve tarihî incelemeler.*
- *Kıymetli belgeler.*
- *Otağ Yayınları.*

Millet Düşmanlarının İHANET PLANLARI (Belgeler)

2. BASKISI ÇIKTI!

MİLLÎ HİKÂYELER DEMETİ : 1

K A N L I D E R E

2. BASKISI ÇIKIYOR.

İSTEME ADRESİ : OTAG YAYINEVI

Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10
Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

MATBAA TESİSLERİ

Yayınevimizin Matbaa Tesisleri, her türlü dizgi, baskı, cilt, fotokopi ve teksir işleriniz için emrinizdedir.

Matbaa işleriniz için ayrıca katalog isteyiniz.

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

ARALIK 1975
CİLT : IV
48

PINAR

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

SAHİBİ
Muzaffer Tetik

Yazı İşleri Mesul Müdürü
Gazi Altun

Yönetim Yeri :
Nuruosmaniye cad. No: 8/3
Cağaloğlu — İSTANBUL

Kapak Kompozisyonu
Saim Okan

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Her yazıdan sahibi mesuldür.

İlân
Pazarlığa tabidir

Abone
Yıllık (12 sayı) : 55 TL.
6 aylık (6 sayı) : 30 TL.
Öğretmen ve öğrencilere abone
Yıllık (12 sayı) : 45 TL.
6 aylık (6 sayı) : 25 TL.

Dizgi - Baskı - Cilt
OTAĞ MATBAASI
Tel. 27 73 10

Posta Çeki No : 20081779

ARALIK 1975

Cilt: IV — Sayı: 48

Fiyatı : 5 TL.

Her ayın ilk haftası çıkar

İÇİNDEKİLER

1 — Mehmet Âkif'i Anarken
PINAR'DAN

2 — Âkif'in Gözüyle Halk-Aydın Münasebetleri

3 — Neden Batı'yla Kavga?
M. Âkif AK

4 — Arzularda Bir Ağıt
Musa DOĞRUER

5 — Göl Dalında Unutulmuş Günleri
M. Nuri DOĞAN

6 — Kara Sabun da Ak Köpürür
Mehmet TAŞDİKEN

7 — Secdede Seyran
Mesut PEKER

8 — Aşık Edebiyatı ve Aşıklar Bayramı İle İlgili Mülâkatlar
Mustafa AYDIN

9 — Kurtulam
Sarıkamışlı Aşık Nuri ÇIRAĞI

10 — Aşıklar Bayramı

11 — Bundan Sonra
Karslı Ozan Murat ÇOBANOĞLU

12 — Adam Var Ki
Karslı Aşık Dursun DURDAĞI (BURHANİ)

13 — Sarı Çiçek
Aşık Osman FEYMANI

14 — Şehir Tiyatrolarındaki Salgın Hastalık
Ahmet BAĞCI

15 — İçimizden Birisi: «Kader - Kısmet»
M. Ali TAŞÇI

16 — Ezgilerin Savaşı
M. Akif DAĞBEYİ

Pınar Dergisi
Bayramınızı Tebrik Eder
Mutluluklar Diler

MEHMET ÂKİF'İ ANARKEN...

PINAR'DAN

Kıymetli Pınar okuyucusu,

Tarih ve millet kavramından başlamak istiyoruz bu yazımıza. Tarih, milletlerin içinde geliştiği, olgunlaştığı, kendini başkalarından ayıran özelliklerini kazandığı, kişiliğini bulduğu bir mecradır. Sıfır yaşındaki insan, insan olmanın potansiyel gücünü taşımakla birlikte, nasıl gerçek bir insandan beklenen şuur, düşünce, davranış, muhakeme gibi özelliklerden bilfiil uzakta bulunursa, ve bu özellikler, belli bir zaman dilimi içinde, insana lâyık bir olgunluğa erişirse —tabiî gerekli tırmanışlar yapılmışsa— milletler de tarih içinde sosyal bünyelerini dokurlar, bir millet olmanın özelliklerini edinirler. Tarihe yeni doğmuş bir toplum, kundağa yeni düşmüş bir çocuktan pek farklı değildir. Doğum günü ve ardından gelen günler, insan değerlerini oluşturduğu gibi toplumun değerlerini de oluşturur. Ortak kültürü dili, ülküsü, sanatı, örfü, hatta kavmî bütünleşmeleri, tarihleşen zaman dilimi içinde oluşur. Toplum ileriye doğru yaşar ama, geriye doğru ortak zamanlar geçirilmemişse, millet olmanın gerekleri işlemiyor, yani bir millet oluşmuyor demektir. Ortak geçmişleri bulunmayan insanlar, bu geçmiş içinde ortak kavgaları, toplumun ortak savunmasına yönelik çabaları bulunmayan insanlar, güçlü bir millet oluşturamazlar. Bir aile bile, toplumun nüvesi olarak, kuruluş ve işleyiş seyri içinde, ortak fedakârlıkları saklayan bir geçmiş temin edebildiği oranda sıhhatli ve güçlü olur.

Tarihsiz milletlerin dramını, en acı örnekleriyle çağımızda görüyoruz. Türk toplumu gibi engin bir tarih mirasından beslenen milletler, esaretin çemberini boyunlarında bırakmamaktadırlar. Kısa dönemli istilâlar, milletimizin ortak tepkisiyle püskürtülmektedir. Ama bir Angola, bir emperyalistin zincirini kırmak için diğer bir emperyaliste kul olmak gibi bir his, düşünce bulanıklığı içindedir henüz. Tarih seyri içinde ortaklaşmamış idealler ise, üç Angolalıyı, emperyalist güçler hesabına birbirini yer hale getirmektedir. Ortak tarih, bir zaman süresi içinde, aynı gayeye yönelik ilişkilerin, faaliyetlerin bütünüdür. Yoksa aynı zaman dilimi içinde yaşayıp birbiriyle hiç ilişkisi bulunmayan toplulukların tarih oluşturması mümkün değildir. Eğer öyle olsaydı, bütün insanlığın tek bir millet olması gerekirdi.

Tarih, bir milletin hayat köküdür. Bu doğrudur. Fakat bir önemli soru daha vardır. Tarihi kimler meydana getirir? Geçen zamanları, bir milletin teşekkülü için örenler, belli bir coğrafya içindeki insanları birbirine perçinleyenler, ortak kültür, ortak dil, ortak sanat ve nihayet ortak bir medeniyet oluşumunu temin edenler kimlerdir? Elbette bütün bunlar kendiliğinden oluşamaz. Toplumların insan unsurudur tarihi yapanlar. İnsan unsurunun da seçkinleri. Devlet adamları, ilim adamları, sanatkârlar, düşünürler, komutanlar gibi, toplumun değişik alanlardaki kavgalarında ona öncülük edenlerdir tarihi yapanlar. Bunların elindeki hamur da, insan ve vatan gibi toplumun maddî unsuru ile inanç kökü gibi moral güçleridir.

Örnekler verelim. Türkiye'deki insanları Türkiye dışında bir coğrafya parçasına tümden nakledîniz. Orada, Türkiye'dekine benzer sıhhatte bir millet bulamazsınız. Neden? Çünkü Türkiye, ortak bir tarihin vatanlaştırdığı bir toprak parçasıdır. Orada müşterek hatıralarımız, heyecanına kollektif olarak iştirak ettiğimiz büyük sanat eserlerimiz, büyük kahramanlarımız, ortak kültür müesseselerimiz vardır. Bütün bunlardan soyutlanan bir toprak parçasında, daha değişik bir milletin kuruluş tohumları olur kendi tarih mirasından koparılarak nakledilen toplum.

Tarihte verdiğimiz bütün savaşları ve bu savaşa katılan insanlarımızın hatı-

ralarını, toplumun hafızasından kazıyınız, bu vatana kanlarını dökerek sınır taşı oluşturanların hatıralarını kirletiniz, tarih içinde şekillenmiş bütün sanat ve kültür müesseselerini bir «kör kazma» ile tahrip ediniz, müzik - mimarî - edebiyat gibi değişik dallardaki eserlere buldozerleri dayayınız, tarih kitaplarını sıfırdan başlatınız ve artık size sorsunlar: Siz hangi millettensiniz? Bu soruya lâyıksınız artık.

İstanbul'da 1453'le başlayan bir hatıra selimiz bulunmasa, Bizans'ın kirlerini nasıl yıkardık beynimizden? Fatih bulunmasa tarihimizde, nasıl Kostantinopol, İstanbul haline gelirdi? Tabiî o da yetmez. Bir Fatih yetmezdi İstanbul'u bizim yapmaya. Ardından gelen kültür mimarları kollarını sıvamasalardı. Bu ikinci tür savaşçılar, Fatih'in açtığı kapının ardından bu şehre gelmişler ve Türk milletine lâyık bir kent meydana getirmişlerdir. Camisiyle, han, hamam, saray, çeşme, kütüphanesiyle. Şiiriyle, gazeliyle, kasidesiyle... Hattıyla, minyatürüyle.. Oymasıyla, işlemesiyle.. Devlet yönetimiyle.. Mübarek bir ordusuyla. Ve toplum düzeniyle... Anadolu da öyle.

Onun için Türk milleti diye bir varlıktan bahsedilirse, bunun ayrılmaz parçası olarak bir tarihten bahsetmek gereklidir. Tarihten bir kahramanı silmekle bütün tarihe ihanet arasında, daha ötede millete ihanet arasında fazla fark bulunamaz. Onun için Yunanistan'daki Türklüğü kazımak isteyen Helen ruhu, önce tarih kitaplarından Türk büyüklerinin isimlerini kazımakta; ardından da, Batı Trakya'daki Türk eserlerini.. yani Türk tarihinin bu topraklara, Türk milletinin emaresi olarak bıraktığı bütün eserleri... Türkiye'ye gelen bütün istilâcıların yaptıkları ilk iş de, tarihten getirdiğimiz mirasa tasallut etmek olmuştur. Onun için, tarih mirasımıza her saldırı hareketinde, düşman kokusu bulmamak kabil değildir. İçimizden dışımızdan... Ne Mimar Sinan'sız bir Türk milleti düşünülebilir. Ne Baki'siz. Ne Fatih'siz. Ne Karahisarî'siz. Ne Itrî'siz. Ne Süleyman Çelebi'siz. Ne Yunus'suz. Bunlardan ve bunların içinde yetiştiği cemiyetten soyutladınız mı Türk milletini, geriye başka ne kalır ki?

Asıl sorunun can damarına geldik şimdi: Peki Mehmet Âkif'siz olur mu Türk milleti? Millî Mücadelesiz bir tarihi yazılır mı Türk milletinin. Ve Âkif'siz bir millî mücadele tarihi yazmak mümkün mü?

★★★

— Senin adın ne?
— Adnan Savaş.
— Adnan, İstiklâl Marşını kim yazmış?
Cevap yok. Düşünme ve yan gözlerle öğretmene bakarak korkma.
Başka bir yere geçiyoruz:
Adın ne senin?
— Gönül Kayalan.
— Kaça gidiyorsun?
— Dörde.
— İstiklâl Marşını kim yazmış Gönül, söyler misin?
Yine cevap yok.

Soruyu sorduğumuz şu çocuk ilkokul beşinci sınıfta:

— İstiklâl Marşını kim yazdı?
— Atatürk.
— .....
— Senin adın ne?

— Müşkünaz Karakoyun.
— İstiklâl Marşını kim yazmış sen biliyor musun?
Gözünü karşı duvara dikerek cevap veriyor:
— Meh...meh..met Ak..a...
(Eğitimimizin Elinde Geleceğimizin Kuruculari, Röportaj, Mehmet Taşdiken, Pınar, sayı 47, sayfa 5 - 6).

★★★

Mümkün değildir de, yazılıyor işte. Çocuklarımızın dimağlarına, tarihi bütün büyük tepelerinden soyutlayan bir monotonluk işleniyor şimdi. Geçen sayımızdaki Taşdiken'in röportajını hatırlayınız. İstiklâl Marşını Kim Yazdı? sorusu karşısında o muannid suskunluk nedir öyle? Âkif, unutturulan tarihin ne ilk ne de son parçasıdır. Ve üstelik, çocukların dimağlarına yönelen bu cinayetin faili, eğitim politikasını düzenleyen zihniyettir. Ve çocuk suçsuzdur tarih karşısındaki bu suskunluğundan dolayı.

Bir de öte tarafta sanatkârlar zümresi var ki, Âkif'e ve benzeri sanatkâr tarih kişilerimize karşı, sanki bir unutturma savaşını sürdürmektedirler. İşte onlar suçun büyüğünü işlemektedirler. Her sanat hareketi, düşünce ve kısmen de teknik olarak belli bir geleneğin ürünüdür. Yoksa günübirlik ve sürekli eskiyen bir sanattan bahsedilebilir. Sanat, medeniyetin bir şubesi olarak kalıcı yanları belirgin bir disiplindir. Oysa, tarih temelinden koptuğundan beri sanatımız, modanın hâkimiyetini ilân ettiği bir alan durumuna gelmiştir. Âkif'i, sanatkârımız bu bakımdan değerlendiremedi. Âkif, bir köprü görevi yapabilirdi. Tarihten alacağımız sanat mirasımızı bize aktarabilirdi. Ama, Âkif'e karşı, sistemli bir boykot uygulandı sanki. TRT'nin, sanatın ve düşüncenin semtine uğramamış bir kısım ukalâ programcıları, şimdi ağızlarını açınca Âkif'i eleştirmeye kalkacaklar. «Âkif, yer yer güzel şiirler yazdı da, düşünce itibariyle çağına ayak uyduramadı. Çağ mız için geçerliğini yitirmiş düşünce.. Bir milletin, zulüm karşısındaki mücadelesinde onunla birlikte yiğitçe direnmek inancı, sanatını bir toplumun istiklâl kavgasına adamak şuuru nasıl çağın dışına düşüyorsa...

Âkif'i anmak gerekir. Âkif'i yaşamak gerekir. Ve Âkif'i iyi anlayıp onun kavgasını sürdürmek gerekir. Âkif'in sanat dünyasında nefeslenmek, yaşadığımız hayatın değerini de vermek demektir bir bakıma. Çünkü, bu günün Türkiyesinin yudumlanan hür havasında, Âkif'in millî mücadelemizin iman ateşine hız veren nefesi bulunmaktadır. Âhirete göçüşünün 39. yılında Âkif'i rahmetle anıyoruz.

Kıymetli **Pınar** okuyucusu,

Bu sayımızda sizlere geniş bir röportaj sunuyoruz. Konya'da, 18 - 30 ekim tarihleri arasında yapılan Âşıklar Bayramını takip ettik ve bu konu ile ilgili olarak edebiyatçılarımızın ve şairlerimizin görüşlerini aldık. Sayın Ahmet Kabaklı ve Sayın Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş Beyler, **Pınar**'ın sorularını cevaplandırdılar. Kendilerine, sizler adına teşekkür ederiz. Ayrıca, gerek Âşıklar Bayramı, gerekse Âşık Edebiyatımızın durumu ile ilgili sorularımızı yönelttiğimiz değerli âşıklarımız, **Pınar**'a yakın bir ilgi gösterdiler. Üzülerek belirtelim ki, âşıklarımızın tümünün cevaplarını sayfalarımıza alma imkânımız olmadı. Hepsinin görüşlerini özetleyen cevapları vermekle iktifa ettik. Bu röportajımızın, Âşıklar Bayramı, Âşık edebiyatı ve Âşıklarımızın problemleri konusunda kısa fakat öz bilgiler vereceğini ummaktayız. Temenni ediyoruz ki röportajımız, bazı yetkili mercilere de sorumluluk yükler, onları harekete geçirir.

Pınar'ın bu sayısında hikâyelerimiz, şiirlerimiz ve fikir yazılarımız var. Sizleri **Pınar**'la başbaşa bırakır, esenlikler dileriz.

Desen : Hasan KARAL

ÂKİF'İN GÖZÜYLE

Erbab-ı Tefekkürle Avâmın Arası...

■

Halk - Aydın Münasebetleri

«Sizde erbab-ı tefekkürle âvâmın arası
Pek açık.. İşte budur bence vücudun yarası»

M. ÂKİF

Toplum hayatımızın temel yarası buydu. Çözülüşümüze sebep bu yaraydı. Bu yara açıldığından itibaren problemlerimiz çözülmemeye başladı ve gittikçe daha bir düğümlü hale geldi. Zira yönetici aydın, üyesi bulunduğu halkının derdine gerektiği gibi eğilemiyordu artık. Üstelik kendi toplum yapısına ve hayat görüşüne uymayan bir yaşayışa zorluyordu. Millet de devletini güvendiği aydınının, kendisine yabancı bir anlayışa, yabancı bir yaşayışa yöneldiğini görüyor ve itimadını ve güvenini yitiriyordu.

Tarihte pek az görülen yönetici- halk bütünlüğünü kendi toplum bünyesinde gösteren ve asırlarca yaşayan bir millet böyle korkunç bir çözülüşün içinde idi. Ardı arkası kesilmeyen yenilgileri ıslahat hareketleri takip ediyordu. Yönetici aydının büyük umutlarla gerçekleştirdiği ıslahat tedbirleri ne çöküşümüzü durdurabiliyor ne de halktan tasvip görüyordu. Zira her biri yabancı gözüyle, yabancı hayat görüşleriyle hazırlanan ıslahatlardı.

Çözülüş ve çöküş devremiz olan son iki asırda toplumumuza gerçekçi olarak bakabilen, çöküş sebeplerimizi gerçekçi olarak araştıran zikre değer bir aydına rastlanmaz Mehmet Âkif'e kadar:

Sizde erbabı tefekkürle âvâmın arası
Pek açık.. İşte budur bence vücudun yarası

Bu sağlam tesbiti yapan Âkif, aydın olarak üzerine düşen mesuliyetini müdriktir. Ne var ki, yönetici - aydın olarak değil sanatçı - aydın olarak yapar üzerine düşeni. Onun safha safha bütün hayatının grafiğini çizen Safahat'ında, bu biricik sanat eserinin hemen hemen her bölümünde toplumu eleştiren ve bu hususta ısrarla ikazlarda bulunan mısralarına rastlamak mümkündür

Âkif önce yukarıdaki mısralarda tesbit ettiği yarayı etraflıca ortaya koyarak toplumumuzun vahim durumunu çizer:

Açılıp gitgide artık iki hizbin arası
Pek tabiî olarak geldi nizâın sırası
Yıldırımlar gibi indikçe «beyin»den şiddet
Bir yanardağ gibi fışkırdı «yürek»ten nefret
Öyle müthiş ki husumet; mütefekkir tabaka,
Her ne söylerse fena gelmede artık halka;
Hem onun zıttını yapmak ebedî mutadı.
Bir felâket bu gidiş...

Bu felâketli gidişten de «mütefekkir» dediği aydını mesul tutar. Zira toplumu yöneten, onun hayatına yön verme durumunda olan aydındır. Halkla kendi arasında meydana gelen açıklığın, o büyük uçurumun sorumlusu ancak kendisidir:

..... Evet, ortada bir pis uçurum
Var ki, günden güne dehşetleniyor, korkuyorum.
.....
Hem o hüsrân-ı müebbetteki mesuliyet
Mütefekkirlere raci' kalacaktır elbet.
Başı boş kaldı mı, zira şaşırıp ber-mutad
Bulamaz kendiliğinden yolu asla efrât.

AYDININ YABANCILAŞMASI

M. Âkif Türk aydınını halktan koparan başlıca unsurun yabancılaşma olduğunu tesbit ediyor. Aydın, Türk toplumunun, en yüce medeniyetlerin banisi ve en insanî hayat nizamının kurucusu ideallerini bırakarak kendi benliğini inkâr ile başka milletlerin düşüncelerini hayatına ölçü edinmiştir. Bu da yok oluşu hazırlamıştır:

Mütefekkirleriniz anlamıyorlar sanırım,
Ki çemenzâr-ı terakkide atılmış her adım
Değişir büsbütün akvama, cemaata göre
Başka bir kavmin izinden yürümek, çok kerre
Âdeta mühlik olur, sonra ne var, her millet
Gözetir seyr-i tekamülde birer ayrı cihet.

Aydın, artık taklitle şekillenen bir hayatın karanlığındadır. Onun gözünde Batı tüter. Batılı gibi olmak onun gibi yaşayabilmek zavallı özentisi içindedir. Ülkenin geleceğini de Avrupalılaşmakta görür. Toplum hayatının hemen her sahasını Batı'ya göre düzenlemek gerektiğine inanır:

Mütefekkir geçinenler ne diyor siz de bakın:
.....
«Bakarak hangi zeminden yürümüş Avrupalı,
Aynı izden sağa, yahut sola hiç sapmamalı.
Garb'ın efkârını mal etmeli Şark'ın beyni;
Duygular çıkmalı hep aynı kalıptan; yani,
İçtimaî, edebî, hasılı her meselede,
Garb'ı taklit edemezsek, ne desek beyhude
Bir de din kaydını kaldırmalı, zira o belâ
Bütün esbab-i terakkimize engel hâlâ!»

Gün olmuş İngiliz'i taklit etmişiz. Gün olmuş Fransız'ı örnek almışız, Alman'a yamanmış ona dayanmışız. Aslında ülkede hangi Batılı devletin nüfuzu hâkimse ona kapılanmış aydınımız. Batılı devletler aydınımızı avlamak ve böylece ülkemizden menfaatlar sağlamak için birbirleriyle yarışmışlar. Avrupa asırlarca harp meydanlarında yenemediği irademizi, kimi hain, kimi gafil, ehliyetsiz yönetici - aydınımız sayesinde kendine tâbi hale getiriyordu. Ki bu aydının bir kısmı Avrupa'da bir süre kalmış, orada tahsil görmüş zümreden oluşuyordu.

Al okut, «Avrupa tahsili...» desinler gönder,
Servetinden bölerek nâ-mütenâhî para ver;
Sonra bir bak ki, meğer karga imiş beslediğin
Hem nasıl karga? Değil öyle senin bellediğin!

Batıcılık, birtakım sanat çevrelerinde de belirgin ve hâkim bir fikir olmuştur. Hatta bu çevreden M. Âkif'e hücumlar da yapılmıştır. Âkif bunlara karşı şahsını değil millet ideallerini, hayat değerlerimizi savunmuştur. İdeallerimize ve inancımıza hakaret edenlere en sert karşılığı vermistir. Meselâ bunlardan birisi:

Hele ilânı zamanında şu melun harbin
«Bize efkâr-ı umumiyesi lâzım Garb'ın;
O da Allah'ı bırakmakla olur» herzesini
Halka iman gibi telkin ile dinin sesini
Susturan aptalın idrakine bol bol tükürün!..

Âkif, Batıcı düşünceye karşı Türk aydınına yön vermeye çalışır. İkaz eder. Kendi benliğine, kendi toplum ideallerine dönmeye davet eder.

..... Sırr-ı terakkinizi siz,
Başka yerlerde taharriye heveslenmeyiniz;
Onu kendinde bulur yükselecek bir millet.
.....
Bütün edvar-ı terakkiyi yarıp geçmek için
Kendi «mahiyet-i ruhiyye»niz olsun kılavuz.
Çünkü beyhudedir ümmid-i selâmet onsuz.

Toplum içinde büyük bir fonksiyona sahip olması bakımından öğretmenlerin üzerinde durur. Büyük nisbette toplumun genç neslini geleceğe hazırlayan bu aydınlara ideal bir öğretmen tipi çizer:

Muallim ordusu derken, çekirge orduları
Çıkarsa ortaya, artık hesabedin zararı!
«Muallimim» diyen olmak gerektir imanlı,
Edepli, sonra liyakatli sonra vicdanlı.

M. Âkif, Türk aydını arasındaki bu çabalarını neticeye vardıramadı. I. Cihan Harbi çıktı. Arkasından bütün Avrupa'nın ülkemize çullanması.. Ve M. Âkif gibi yabancılaşmamış, milletine bağlı Türk aydınını halkıyla beraber büyük fedakârlıklarla yürüttüğü Millî Mücadele...

Âkif, Batı'ya karşı büyük bir zafer kazanılmasına rağmen, Avrupa'nın hâlâ milletimizin yakasından pençesini çekmediğini görüyordu. Kültür planında Batıcı aydınların cereyanı hâlâ ülkemizin ufuklarında tehlike olmaktan uzak değildir.

Millî şairimizi, vefatının 39. yıldönümünde rahmetle anıyoruz. Ondan 39 yıl sonra, ülkemizin temel probleminin, hemen aynı olduğunu esefle görüyoruz. Bir farkla ki, Âkif'e lâyık bir kavgayı yürütme iradesini taşıyanlar daha bir güçlü...

Desen : Hasan KARAL

NEDEN BATI'YLA KAVGA?

M. Âkif AK

Niçin karşısınız Batı'ya?

Bu ilmin ve uygarlığın beşiği ülkeye düşmanlık yapılır mı hiç; insanlığa şunca hizmet etmiş topluma? Tepeden tırnağa onunla doluyuz. Mesafeyi yok eden o. Zamanla savaşan, tabiatı esir eden o. Üstelik niçin Batı'yı bir tek devletmiş gibi ele alıyorsunuz? Daha ikinci cihan savaşında kıyasıya birbirlerini yemediler mi? İkide bir Batı deyişinizden, hissî davrandığınızı çıkarmak mümkün olmaz mı?

Niçin Batı?

İşin aslına bakılacak olursa böyle bir soruya cevap verme görevi fertlerin değildir. Böylesi sorulara karşı tarih konuşturulur, inançlar, kültürler, sosyal yapılar konuşturulur. Batı'ya düşmanlık, yahut dostluk; bunu tayin etmek, sayısı ve vasfı ne olursa olsun, kişilerin işi değildir. Olsa olsa toplumun konuşan dili olabilir kişiler. Değilse, herkes kendi adına konuşmakta serbesttir.

Türk kamuoyu ve aydın çevrelerinin Batı ile bu derece meşguliyeti sebepsiz değil. Bizde iki asırdan beri her türlü kirliliğin merkezi Batı olmuştur. Tarihin, politikanın, kültürün, askerî ve ekonomik ilişkilerin aktüel hale getirdiği bir hadisedir Batı bizde. Eğer memleketimizde, hem bu toplumun ferdi olduğunu söyleyen, hem de Batı'yı benimsemiş iki başlı hilkat garibeleri bulunmasaydı, Batı'ya karşı oluşun sebeplerini de izaha lüzum kalmazdı. Ne yazık ki böyle değil.

Şimdi üç mesele var karşımızda. İlk olarak batıya karşı oluşun hissî mi aklî mi olduğu sorusu duruyor önümüzde. Sonra Avrupa'nın bütünlüğü meselesi ve ardından da Avrupa'nın bizi kendisine düşman kılan karakterlerinin genel çizgilerle gösterilmesi gerekiyor.

Beşerî ilimler, sevgi, nefret, ilgi vb. insan alâkalarının duygusal kaynaklı olduğunu ifade ederler. Buna dayanarak toplumlararası benzeri ilişkilerin de millî hislere göre şekillendiği söylenebilir. Fert ve toplum hayatında hislerin (ruhî-manevî güçler) ne değer taşıdıklarının araştırılmasına bağlıdır.

İnsanı elemanter olarak inceleyen psikolojinin ve bir bütün olarak toplumla birlikte ele alan sosyolojinin belki de doğuş sebebi meselelerdir işaret ettiklerimiz. Yani şuurun ve şuurüstü gerçeklerin fert ve toplum hayatında arzettiği önemin tartışılması konusu... Bu konular düşünülürken, çoğu zaman sonuçta şöyle bir soruyla karşılaşılmıştır. İnsan ve toplumun varlık felsefesinde, ilk olarak kabul edilebilecek ana izah faktörü bir şuur mu yoksa şuurüstü hadisesi midir? Bu sorunun cevabında ittifak sağlanamadı-

ğından, hemen bütün psikoloji ve sosyoloji teorileri bir türlü prensip kuvvetine ulaşamamışlardır. Hatırlayacak olursak ferdin şuurüstü cevherleri; inanç, sevgi, nefret, ilgi gibi ruhî-manevî varlıklar, toplumun şuurüstü değerleri; sosyal inanışlar, bazı manevî kültür prensipleri, millî sevgi, millî zevk ve millî nefret şeklinde ifade edilebilir.

Saf aklı ölçü aldığımızda Descartes'ı buluruz yanımızda. Aristo'dan beri akılcılar dizilirler. Hukukta, ekonomide, sosyoloji ve psikolojide akılcı, realist, materyalist bir sürü filozof ve sistemi. Meselâ bir Ruso çıkar, «toplum sosyal mukaveledir» der ve toplumun kuruluşunda hiç bir akıl üstü fenomen kabul etmez. Aynı metodu Marks da değişik bir kılıfa sokarak başka bir alana uygular.

Bunların karşılarına idealistleri çıkarabiliriz, Eflatun'dan başlayarak. Bergson, Kant, vd. isimleri. Daha sonra bir devir gelir Avrupa'da, kendilerinden önce doğru kabul edilmiş ne var ne yoksa inkâr edenler türer. Ve Niçe'den beri varoluşçuluk şekillenmeye başlar. Aynı konunun bizim millî düşüncemiz açısından değerlendirilişi tamamen ayrıdır.

Bize göre aklın erişemiyeceği ve erişmesi de zaten kabili imkân olmayan büyük gerçekler bulunmaktadır. Bu zaman ve mekan ötesi gerçeklerin üzerinde akıl sahibi kimseler ancak bildirilen sınırlar dahilinde düşünmeliler. Yüce Tanrı insanı, kâinat ve hayattaki muazam düzeni, disiplini anlamaya ve düşünmeye çağırır; inanmaya davet ettikten sonra tabiî. O halde bize göre akıl bilginin kaynağı olmakla birlikte, mutlak ölçü değildir. Bu zaten onun yapısının gereğidir. Mutlak ölçü inançtır ve inanç da bir şuur üstü hadisesidir. Akıl, her devirde şuurüstüne hizmet etmiştir. Muhakeme seviyesine düştüğü zaman inanç söner. Fertleri ve kitleleri inandırmanın ve bir ideale bağlamanın tek yolu şuurüstü değerlerine yön verebilmektir.

Eğer akıl mutlak ölçü olsaydı, bu, kendiliğinden toplumda sınıfsal bir yapının teşekkülü demek olurdu. Ve insanlar böyle bir yapı içinde birbirlerini yemekle meşgul olurlardı. Zeki olanlar, olmayanları yutardı. Aklın baş ölçü olarak kabul edilmesi, insanın, en büyüğü, en yüceyi kendi varlığı çerçevesi içinde görmesi demek olur ki, bu da aciz varlığın en üstün ideal oluşu ve insanın kendine tapınması sonucunu doğurur. İnsanın, yegâne ölçü olarak kendini ortaya koyması; işte Avrupa'nın içinde kahrolmaya ve boğulmaya mahkûm olduğu inkâr bataklığı!

Bütün bunlar göstermektedir ki, insanı eşi görülmemiş kudrette bir canavar yapabilecek akıl, faydalı hale gelmek için haklı bir inanca ram olmak zorundadır. Bu izahlarımızın konuyla ilgisine gelelim.

Toplumlararası düşmanlık da bir duygudur, her düşmanlık gibi. Ama bu öylesine tartışılmaz kuvvette bir gerçektir ki, akıl tarafından, kabullenmekten öte savunulmak ve yorumlanmak mevkiindedir, kritik edilmek değil. Eğer toplum diye bir şeyin varlığına inanıyorsak, bunu da kabullenmek zorundayız. Şirketler gibi mukavele ile kurulmayan bir toplum anlayışıdır bahsettiğimiz. İnsan gibi yüce değerlere sahip üstün bir organizmada, alelade hayvanlarda bile bulunan duyguların (anne-yavru sevgisi. arı, karınca vb. hayvanlarda toplu yaşama) bulunmadığını zannedenler çıkabilir. Böyleleri, kendilerine, birşeyler söylenecek bir seviyeden aşağı seviyeleri lâyık gördükleri için söylenecek bir şey kalmıyor. Açıklamalarımızı hükümleştirelim:

Aile'de özellikle kadında kıskançlık olmasaydı, aile olmazdı. Kıskançlık, ailenin tabiî ve hissî temellerinden biridir. Bunun gibi farklılaşma diye de ifade edebileceğimiz toplumlarası farklılaşma ve inhisarcılık olmazdı, farklı toplumlar olmayacaktı, denebilir.

Demek ki toplum diye bir varlık kabul eden herkes, toplumdan ayrılmaz bir fenomen olan farklılaşma ve inhisarcılığı da bir realite olarak kabullenmek zorun-

ARZULARDA BİR AĞIT

Buğu buğu ısındı ruhumda hür duygular
Boğulan hıçkırıklar akıttı göz yaşımı
Nerde soylu kubbeler serip serpen ordular
Arıyorum kaç asır ben gönül yoldaşımı

İnançları tarihin öksüz nabzında atar
Ölüm ulvî hayata bir adım diyenlerin
Gönülleri köşkünde eşsiz bir dâvâ yatar
Kutlu şerbet içmenin hazzına erenlerin

Gönüller izbesinde küflü günah selleri
Dinmezse için için kanayan ruhumuzda
Işıl ışıl bir emel sarmazsa her seheri
Dâvâmızın vebali dağ dağdır boynumuzda

Musa DOĞRUER

dadır. Avrupa'ya karşı oluşun ilme ve tekniğe düşmanlık olduğunu söylemek ise, sık sık sözünü ettikleri ortaçağ taassubundan daha aşırı bir saplantıdır.

İlim ve teknik, gülmesini de ağlamasını da beceremeyen bir tüp çocuğudur Avrupa'da. İnançların, aşkların, insan varlığına anlam veren sıcak duyguların cellâdı olmak için türetilen betondan ve çelikten bebek. Avrupa'da teknik yüreğe sokulan bir buz kalıbıdır. Ve insanın inançsız, sevgisiz kalması, alçalmasının muhasebe edilemez sorumlusu.

Tarih şehadet ediyor ki, akıl üzerine kurulmuş bir toplum olmadı dünyada. Toplumu kuran ve besleyen kaynaklar başkadır. İnsanlar inanır ve bağlanırken akıllarının değil yüreklerinin sesini dinlerler. Tasdik kalp iledir. İnanç, sevgi, bağlılık, aşk vb. alâkalar kişi ile kalbi arasında cereyan eden yüce olaylardır. Akla düşen görev, kişi ile kalbi arasında cereyan eden bu hararetli alışverişe saygılı bir şahitliktir sadece. Bu, bir lütuftur ona. Bir edepli mabeyinci gibi inanç ve sevgi hükümdarlarının kapı eşiğinde emir beklemek, aklın vazifesi. İnanç akıl ile dışarı çıkar, hayata girer, toplumsal bir olay olur. Akılsız, onun da bu dünya için bir değer taşımayacağı bellidir.

Her halde yeryüzünün hiç bir yerinde, bizdeki gibi, kuş kadar beyniyle, kendi toplumunun değer yargılarını hafife alan, küçümseyen ve hatta alay konusu edinen haddini bilmez kopuk-aydın türemedi. İnkârda yarışıyor bizimkiler, ilmî haysiyetten, saygıdan, ilmî anlayışın asgarî vasfı olan hoşgörüden uzak... Dünyada aklı bilginin kaynağı olarak kabul eden yegâne inanç bizim olduğu halde, bu böyledir ne yazık ki. Öbür yandan, diğer toplumlar, akıl ile hiç bir bağdaşma noktası olmayan inançlarına aklî temeller aramakla meşguller.

O halde şöyle bir sonuca ulaşabiliriz şimdi: Toplumları inançlar ve kültürler kurar ve yaşatır, akıl yönetir. Toplum kuruculuğu aklın ve insanın, hatta organi-

zasyonların iradî tasarruflarının çok üstünde bir hadisedir.

Avrupa'daki ayrılıklar konusuna geçebiliriz şimdi:

Avrupa'yı kıta olarak, bu kıtada yaşayan toplumlar olarak coğrafî, ırkî, dînî, v.b. amillerle tanımlama imkânları vardır belki. Ama bunlar tek başlarına Avrupa'yı tanıtmakta yeterli olamazlar.

Yeryüzünün belli bir coğrafyasında, mutlaka aynı toplumun yaşaması olayı ender olduğu halde, Avrupa coğrafyası başından beri sadece Batı kültürünün ve toplumlarının vatanı olmuştur. Osmanlılar ve Endülüs Emevîleri Avrupa'da fazla tutunamadılar. Buna karşılık İslâm, Avrupa hariç, uzak doğu ve Afrika'da hiç bir gayret gösterilmediği halde yayılmasına devam ediyor.

Irka gelince, Batı'da saf ırk yoktur. Ancak bütün kavimler birbirine akrabadır burada. Batılı düşünürler umumi bir ifadeyle Arya diyorlar bu karışık ırkın adına. Arya diyor ve iki nokta üstüste koyduktan sonra, «üstün ırk, medeniyet kurucu ırk» diye izahları ihmal etmiyorlar. Bu konuları ihtiva eden eserleri biraz tahammül gösterip okusanız, en objektif tanınanın bile, en üstün ve imtiyazlı ırkın Avrupa'da olduğunu bir iman halinde ifade edişine hayretle şahit olursunuz.

Nasıl söylerlerse söylesinler, şu gerçeği inkâra güçleri yetmiyor: Avrupa'da azami ikibinbeşyüz sene önce sadece vahşet vardı. Hemen bütün Avrupa bilginleri Avrupa'nın temeli olan Yunan düşüncesi ve medeniyetinin, henüz adını bilemedikleri bir doğulu kavim etkisiyle kurulduğunu söylerler.

Biz öyle sanıyoruz ki Yunanlılar, Hz. İsa'dan önceki Tanrı elçilerince bildirilen, fakat sonunda insanlar tarafından tahrife uğratılmış bir dine sahip milletle temas etmişlerdir. Bir çok tarihî belge bize göstermiştir ki, bu kavim Yahudilerden başkası değildir.

Milattan 3-4 asır önce, İskenderiye'de, bir 'İskenderiye Yahudi Okulu' kurulmuş. Bu okulda okutulan bütün Tevrat nüshaları Yunanca ve okul Yunanca eğitim yapıyor. En eski Tevrat nüshaların Yunanca oluşu anlamsız bir olay değil. Yaklaşık 5-6 asır sonra (M.S. 3-4. asırlar) yine bir okul kuruluyor İskenderiye'de. Adı, 'İskenderiye Felsefe Okulu'. Neo platonizm ekolünün savunucusu olan bu okulun kurucuları da Yahudi. Sadece bunlar bile, Yahudilikle Yunan düşüncesi arasındaki alışverişi göstermeye yeter.

Bir başka şaşırtıcı hadise.

Hz. İsa İsrailoğullarına gönderilmiş bir peygamber. Tıynetleri gereği, Allah'ın elçileriyle hep kavgalı olan Yahudiler, O'nunla da savaşmışlar. Sonra Allah, elçisini katına yükseltiyor. Bir kaç yüzyıl geçtikten sonra, Paul adında bir Yahudi, Kudüs'e giderken yolda ansızın din değiştiriyor ve Hıristiyan oluyor. Kendisinsinin bir nevi peygamber olarak İsa tarafından gönderildiğini ilân ediyor. Bugünkü haliyle Hıristiyanlığın kurucusu bu adamdır denebilir. Sonraki hadiseler malûm. Roma İmparatorluğu Hıristiyanlığı resmen kabul ediyor ve bundan sonra Hıristiyanlığı resmen kabul ediyor ve bundan sonra Hıristiyanlık Roma'lı ve sonra Bizanslı emperyalistlerin inancı bozulmuş bir din olarak onların gittiği yere götürülüyor. Zorla yayılmaya çalışılıyor. Hıristiyanlığın Batı'ya atayışı böyle.

Batı'yı tahlil eden bütün incelemecilerin, Batı kültürü için tesbit ettikleri kaynaklar şöyledir: a) Yunan düşüncesi, b) Hıristiyanlık, c) Roma Hukuku. Batı işte bunların bileşimi. Bu bileşimde bir tek katalizör vardır, o da Yahudilik...

Avrupa toplumlarının genel çizgileriyle dünkü ve bugünkü karakterlerinin Yahudileri çok andırdığı bilinmektedir. Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi kitabının yazarı şöyle söylüyor:

«... Bununla beraber Avrupalılar, Doğululardan, kendilerini başka türlü bir medeniyet yaratmağa hazırlayan iki va-

sıfla ayrılıyorlardı. Dinleri, akla dayanan bir bilgiyi araştırmaktan alıkoyan belirli düşünceleri kendilerini zorlamıyordu. (Zaten dinlerini şartlı kabul etmişlerdi, hükûmetleri de halk yığınlarının politik bir hüriyet rejimini araştırmaktan alıkoyacak kadar kuvvetli bir otoriteye sahip değildi.» (Charles Seignobos)

Aynı karakter Yahudilerde var. Ne yapmıştı onlar? Hz. Musa kırk gün ayrılmıştı aralarından ve döndüğünde onları altından bir buzağı heykeline tapar bulmuştu.

Ayrıca Allah'ın verdiği nadide nimetleri beğenmemişti Yahudiler, Peygamberleri ile birlikte savaşa da çıkmamışlar ve O'nu yalnız bırakmışlardı. «Sen git, Tanrınla beraber savaş, biz burada oturucularız» demişlerdi.

Ve en önemlisi, Allah'ı anlaşmaya davet ediyordu Yahudiler. Şartlar ileri sürüyordular. Sen sadece bizim Tanrımız ol, diyorlardı. Allah'a kayıtsız şartsız teslim olmuyorlar, ahitlerle bağlanmak istiyorlardı. Bütün bu olanlar, materyalizm denen sapık akidenin Yuhudlik bağrında yuvalanmasına, beslenmesine, yayılmasına sebep oldu. Ve sonra materyalizm, bütün Avrupa'yı kendi rengine boyadı, peşinden dünyayı zehirledi.

Dün de bugün de Avrupalı sadece kendi menfaatine uygun olanı kabullenmiştir. Bu arada materyalist doktrin, yapısı icabı sınıflara vücut vermiş, Avrupa'da bir iç boğuşma başlamıştır. İnsandan, daha yüksek bir ideale bağlanmayan insanların birbirlerini yemeleri zaten kaçınılmaz bir akıbettir.

Aristo ve Eflatun arasında, Batı düşüncesi ne kadar değişirse değişsin, yine değişmez karakterlerini koruyacaktır. Eşine raslanmaz bir inhisarcılık, tanrı tanımazlık ve maddecilik Avrupa'nın kanındadır adeta. Batı binlerce yıllık tarihi içinde, Tanrı'sına Zeus da demiş olsa, Baba-Oğul - Ruhul Kuds da demiş olsa sadece kendine tapınmıştır. Kendinin üstünde bir değer tanımaz Avrupa'lı, sosyalist olsa da, liberalist olsa da değişmez bu. Onda bizdeki gibi kendini insanlığa adayış yoktur.

Evet kelimenin gerçek anlamıyla kendini insanlığa adayış. Bu, sadece bizde var. Yeryüzünde şahısların, sınıfların değil, Hakkın hakimiyetini kurmak için savaşan bizde... Ruhbanlığa, feodaliteye, her türlü insan ve sınıf diktasına son vermek için savaşmışız, insanın insanı köle etmesine karşı.

Görülüyor ki Batı ile aynı dünyada yaşamaktan gayrı hiç bir ortak yanımız yok.

Kendini sevme pahasına, bütün insanlığa düşman kesilen bir kıtadır Avrupa. Ona düşmanlığımızın bir başka sebebi de bu. İnsanlığa düşman olduğu için bizi bulmuştur karşısında.

O halde niçin Batı? denecek olursa, Çünkü, deriz;

Batı denince, asırlar boyu, insanlık dışı menfaatler için kana bulanmış milyarlarca can dirilir kabrinden. Ve insan bedeninden kaleler yapılması bizde masallarda, Avrupa'da gerçeklerde vardır.

Batı, insanlık şeref ve haysiyetinden koparılmış sürü insanların memleketi.

Batı, hakim sınıfların, zalim sanayi ağalarının, beynelmilel cinayet şebekelerinin diyarı.

Hindistan'da acından ölen Hindu'dan da, Afrika'da serveti soyularak kendisi hayvanca bir hayata terkedilen siyah deriliden de, insan vicdanında mahkûm olmuş yegâne sorumlu Batı'dır.

İnsanlık düşmanlarıyla savaşmak asgari bir insanlık görevidir. Üstelik şu kısacık izahlarımız da gösterdi ki Batı ile ortak ve benzer hiç bir yanımız ve özelliğimiz mevcut değil. Ayrı kutuplardayız ve yıldızlarımız barışmaz. Bu gerçek, üç-beş kişinin tasdikine muhtaç olmadık bir güçte gün gibi ortada. İlim ve uygarlık diye sayıklayan bu üç-beş kişi, eğer bugünkü ilmin ve uygarlığın, sadece Batı siyasetinin bir âleti olduğunu görebilseydi, kanatlerinde ısrar da etmeyeceklerdi.

Gül Dalında Unuttuğumuz Günleri

Desen : Hasan KARAL

Kendileri gitti tül ufuklara,
Bir kutlu hâtıra kaldı gülücükleri,

Gül kokan sarıklarına dolayıp dünyayı
Uçtular uçtular destan erleri

İksirleri cennet havuzlarından
Ve altındandı eyerleri

Kanat açıp süzüldüler mâverâlara,
Şu göklerden daha daha ileri

Ruh sarnıçlarından aşkı içtiler
Kartallardan yüceydi yerleri

Kubbelerden, kalemlerden, kılıçlardan döküldü nûr,
Asırlarca gündüze çevirdi geceleri

Yürüyün yürüyün yürüyün beylerim Allah aşkına!
Ellerinizden öpeyim.
Geri getirin bize
Geri
Gül dalında unuttuğumuz günleri

Mehmet Nuri DOĞAN

Bir büyük söz işittim:
«Onlar görevlerini yaptılar ve tarihe maloldular.»
Bana önemli gelen bir de büyük olay gördüm.
Sonra oturdum bu hikâyeyi yazdım.

Mehmet TAŞDİKEN

KARA SABUN DA AK KÖPÜRÜR...

«Bu yükü kaldıramam. Artık bittim Hüsnü baba.»

Güz sonu. Günün ekseriya bu vakitlerinde insanı ürperten ince bir rüzgâr çıkar. Güneşle rüzgâr, anayla yâr gibidir güz mevsimi. Ne ondan geçilir ne ondan. Güzde belki rüzgârı istemeyiz ama olmayınca da ararız. Haşarı, kavgacı olanı sevilmez ya, uysal esintiler bütün güzün yegâne rengidir. Ya güneş? İçli-dışlı bir samimiyetin itirazsız yakıcılığı artık uzak ve ılık bir sevgiye dönmüştür. Yaz bıkkınlığı bitmiştir. Havalar güzeldir.

Yaşlanmış tecrübelerine aykırı gelmiyor bu söz. Evet, hava güzeldir. İlkbaharla güz, milât öncesiyle sonrası gibidir ona göre. Ortadan çıkar belli bir yerde durursanız rakamların itibarî değerleri aynıdır. Ki durduğunuz yerler yazla kıştır. Yani bahar güzün geriye sayması; güz ise baharın başa avdetidir.

İnsan ruhunun değişen duyguları gibi mevsimler de tabiatın duygulanışı değil mi? Vakit bile, an bile bir duygudur aslında. Duygularımızın şefkatli anası: Mevsim ve vakit... Onunla geçinmesini bilince her mevsimin tadı bir başka, her vaktin rengi bir değişik. İşte parlak ve uzak bir güneş.

İnsan bu havada güz güneşini kucaklayabileceği, aydın, esintisiz bir yer arar. Günlük güneşlik, bahçeli, açık bir yer. Bir kahve meselâ. Kaşık şakırtıları, eski abalarına sarınmış ihtiyar öksürükleri, demi kıvamında sıcak bir çay.. ve bir kucak güz güneşi...

Daha mı? Temiz duru bir deniz havası, mütevekkil ihtiyar ağızlarından insanın ruhunu yıkayan, içini ısıtan uhrevi sözler...

Güzel şeyler okumak da bir başka haz verir insana. Bu vakit tabiat ne güzeldir, hayat ne canlıdır. Dünya, insanlar sevilmeye ne değerdir. Manevî yüz tıraşlı ve tertemizdir. Tabiatta belki bir güz hüznü vardır. Ama bu hüzün bile pek tatlıdır, pek hoştur. Böylesi hüzün de insanın arınmasında bir duygu sabunudur. Bu hüzün insana ölümü hatırlatır. Galiba ifade yerini tam buldu.

Hüzün güz mevsiminde insan ruhunda açan bir ölüm çiçeğidir. Mezar taşları, uzun serviler öyle tatlı bir gariplik içinde çöreklenir ki insan ruhuna... Bir de öteki mevsimlerde şafak sonralarıyla akşam vakti. Aynı güz hüznü her mevsim bu anlarda varlığını ihsas ettirir. Uzun, kara serviler arasında ıslak mezarlıkları tahayyül ederek ölümü düşünmek...

Ölümü düşündü.

«Bu yükü kaldıramam. Artık bittim Hüsnü baba.»

Kafasında yakın bir ölüm düşüncesiyle tuhaf bir korku vardı. Ses yüzlerce defa yankılandı beyninin tam ortasında. Göz kapakları gök mavisi gözlerinin üstünü örttü. Bir garip dermansızlık, ölümcül bir halsizlikle vücudu gevşedi. Sol kolunu tutan sağ eli çözülünce, iki el iki yanda sallandı. Başsız ve çaresiz, yaralı iki nefer gibi. Ayakları da kesildi. Son bir hamle gücüyle gözlerini açtı. Bir ışık saldı. Ceryan gibi bir şey. Ve sonra toparlanmaya çabaladı. Sağ eliyle sol kolunu tuttu. Birkaç adım daha yürüdü. Taze, yeşermiş küçük yeşil çimenlerin üstüne çöktü. Çöktüğü gibi kaldı. Zar zor doğrulmaya uğraştı neden sonra. İlâçlarını çıkardı.

Kısa zamanda kendine geldi.

— Yaa koca Aslan dedi. Kocadın, ufaldın, kart kedilere döndün. Darı dünyada senin de doldu mîadın.

Ölüm deyince son günlerde hep Fazıl'ı hatırlıyor. Yıllar yılı vatanın selâmeti için uğraşan o aydın yüz, buruşup eciş bücüş olmuş, sonra da kararıvermişti. Tek cefa dostu. Başucunda ondan başka âdemoğlu yoktu. Ne garip bir ölümü oldu! Hazin mi? Hazin de ne ki... Yıllarını; bütün ömrünü halkına vermiş cömert bir münzevinin şu ölümden acı halini anlatabilir mi bir zavallı kelime?

— Sen hiç ölmeyeceksin Aslan! Yüzündeki derin çizgilere ebedî inkılâbı ve bütün metafiziği yerleştireceksin. Boşa atmak yok. Bize çevrilen silâhları çevirip, bize çevirenlere ateşleyeceksin. Ben bir taş attım göğe. Aya ulaşır sandım. Yaptım bu ahmaklığı. Taş düşünce sen yeniden fırlat. Ömrümüz gayrı yanılıp düzeltmekle geçmesin. Ben yanıldım sen düzelt.

Son sözleriydi.

Aslan, yorgun göz kapaklarını kaldırarak boşlukta bir yere baktı, baktı, baktı. O ateş saçan heyecanlı gözleri yorgundu. Ölü gözü gibi. Kafası yine Fazıl beyde.

Beraber, eski cumbalı bir ahşap evde, yahut bir ahşap viranede otuz yıl geçirdiler. Şu an her günü binbir macerayla, heyecan ve binbir kaygıyla geçen o otuz koca yıl, bir düşünce hızıyla, yahut bir dil hareketiyle ne kadar da kolay söyleniyor. Meğer ömür bir göğüs geçirme anı kadar kısaca özetlenebilecek uzun bir avuntuymuş.

Ateşli nöbetler geçirirken sormuştu:

— Fazıl ağabey hiç ihtiyarlamayacağım mı sanırdın? Hiç ateş nöbetleriyle kıvranmayacağım, hiç kendi kabuğunda kendini düşünmeyeceğim mi sanırdın?

— Hiç ihtiyarlamayacağım, hiç ateş nöbetleriyle kıvranmayacağım sanırdım ya Aslan! Hayatımın bütün ateşinin heyecan ateşi olduğunu sanırdım. Kendimi düşünmeyeceğim sanırdım. Pek küçüldüm Aslan. Pek.

İhtiyar milliyetçi ve yaşlı bir heyecan.

Son nefesine kadar bu heyecanı duydu.

Bir gün gelmiş, evlenmek istediğini söylemişti. Otuz küsur yaşındayken, eski ahşap konağa bir gelin getirdi. Aslan o yıl konağı terketti. Ama Fazıl Aslan'ı terketmedi. Bir yıl sonra gelin, geldiği yere, Aslan da ahşap konağa dönmüştü. Ondan sonra ne Fazıl evlilikten bahis açtı, ne de Aslan birşey sordu.

Yıllar böyle uzamış gitmişti.

Onun için bir yere dünür gidişini hatırlıyor şimdi. Daha doğrusu dünür dönüşünü. O koca Fazıl belki birinci defa orada ölmüştü. Bitkin, yıkık bir halde dönmüş:

— Olsun be Aslan, vermesinler üzülme demiş, ihtiyarlar kahvesinde o kadar kişinin içinde oturup ağlayıvermişti.

Aslan bu olayları bir hatıra otomatlığı içinde geçiriyor zihninden. Onda bir duygu kıpırtısı bile yok artık.

Fazıl'dan sonra şimdi sıra onda. Ölümden korkmuyor. Gençliğinde bir mecliste söylediği, kendinin de beğendiği bir sözünü hatırlıyor:

— Ölüm bir düşünce olayıdır. Ondan kaçmaya çalışarak yorulmak niye? Ölümü düşüncemize yerleştirip hapsetmek varken...

Ciğerlerini temiz güz havasıyla doldurdu. Vücudunda bir uyanma, bir dinçlik hissetti. Fazıl'la evden çıkarken geniş vakitlerde hava aldıkları yerdi burası. Bir süredir yalnız geliyor. Her gelişinde Fazıl'ın kendisi yerine, otuz yıllık hatırasını getirmeyi de görev sayıyor..

Doğruldu. Belki çoktandır ilk defa duyduğu elemli bir heyecanla mırıldandı:

— Yalnız sen misin koca Fazıl? Yalnızlığı kahramanlık sayan zavallı savaşçı sade sen mi varsın? Sen aya taş attın. Ben güneşi kucaklamaya çalıştım. Ne fark var aramızda? Bu acının öteki kefesinde de ben varım. Artık anladım ki sevinç bile paylaşılmak için varmış. Sen de acının alevlerine yalnız açtın göğsünü, ben de. Oysa bilmeliydik ki bunlar er kişi de olsa, bir kişinin harcı değildi.

Fazıl'la ikisi tanındıkları her muhitin yegâne hemderdiydi. Bıkıp yorulmadan saatlerce dinlerler, başkasının derdiyle kendi dertlerinden daha çok ilgilenişleriyle tanınırlardı. İrisi - ufağı olmaksızın herşeylerini danışırlar, akıl isterler, yardım beklerlerdi.

Fazıl, insanlar arasında bu ahenktar bütünleşmeyi «bizim» dediği ölçülere göre kurmak çabasındaydı. Her dert dinleyişinde, her çare gösterişinde bütün insanlar arasında bu güven ve yardım bağının yeniden tesisine dikkat çekerdi.

Aslan da öyle.

Hayatları zaten bütünüyle müşterek geçmiştir. Kendilerini akıl almaz bir fedakârlıkla yemiş bitirmişlerdir. Toplumun bu birlikçi ruhunu bozmaya yönelmiş hareketlerin karşısına ölçüsüzce dikilmiş, karşı durdukları faaliyet hakkında en söylenmeyecek şeyleri fütursuzca söylemişlerdir. Bu yüzden defalarca da hapishanelere girmiş çıkmışlar, hayatları iki değirmen taşının arasında ezilmek ve kaç göçle geçmişti.

Erken çöküşlerinin görünür sebepleri bunlar.

Şimdi yine ihtiyarlar kahvesine gidiyor. Gitmiyor da ayakları götürüyor. Gençliğinden beri buranın müşterisi kaç kez değişmiştir. Nesil nesil. Ama kıyıya varan dalgalar gibi her neslin son yolcularıdır buranın müşterisi. Kahveci de ihtiyardır. Sanki ihtiyar doğan bir kesim vardır da onlar gelmektedir sürekli. Gençliğinin yerleri meçhuldür bu insanların.

Hani demiştik, mevsim tabiatın duygulanışıdır diye. Yaş da bir çeşit duygu. Bir çeşit mevsim. Burada ekseriya serhat konuşmaları hâkimdir. Yani dünya - ahret sınırı. Devrin değişmesinden, insanların farklılaşmasından yakınmalar acı geçmiş hatırlayışları...

Aslan kahvenin önündeki çınardan görününce konuşmalar kesilir.

Yine öyle oldu. Herkes ona hâlâ bir meczup, bir ateşli halk lideri olarak bakmakta. Aslan da öyle mi? Belki eski ruhu ölmedi. Ama Aslan yorgun. Yaptıklarından sonuç yerine, gayrı yapılacaklar için umut bekliyor. Umut onun için ne kadar da anlamsızdı.

— Keçiboynuzu derdi. Bir tatlı latife, ahmakça bir avunma derdi.

Yapamadı. Belki birşeyler yaptı, lakin sonuç yoktu ortada. Anlıyor yahut anlamaya çalışıyor ki, abide diye kardan adamla geçirmiş ömrünü. Hem de o kışın, yazını hiç düşünmeden.

Girince kahvede bir kıpırtı. Deynek sesleri. Öksürükler.

— Vaay Aslan!

— Ooo Aslan bey!

— Hoş geldin Aslan efendi.

— Nerelerdesin, maşallah? Unuttun bizleri.

— Aslan efendi şöyle buyur.

— Burası güneş Aslan efendi.

Aslan.. Aslan bey.. Aslan efendi...

Bu saygı sesleri ona hiçbir şey vermez oldu. Selâmla girdi. Karşıda bir yere ilişti. Yeniden halsizlik duyuyordu vücudunda.

Sol tarafında felç vardı.

O heybetli kükreyişlerin cüssesi, şimdi kış fakirleri gibi titreyip duruyordu.

Çay geldi. Bir daha geldi. Aslan konuşmaya da, dinlemeye de isteksiz görünüyordu. Bir iki yoklayan oldu. Çözemedi Aslan'ı. O hâlâ kafasının içindekilerle meşgul, etrafıyla pek ilgilenmiyordu. Fakat genç bir ses, bir süre sonra uyardı. Kafasını çevirdi. Dikkatlice baktı gence. Hayret etti. Gerçekten bu kahvede bir genç dikkat çekecek kadar nadir bulunur.

Gençliğini hatırladı... Gençken de gelirdi buraya. Gençken de iltifat görürdü. O zaman hoşuna giderdi. Bundan biraz gururlanır, kibirlenmekten korkardı.

Gözü gençte, yeniden birtakım şeyler hatırladı.

Silkinerek:

— Şu ihtiyarlık da dedi, hatıra tüccarlığı.

Nereden kafasında kaldığını çıkaramadığı bir söz hatırladı:

— Gençler umutla, ihtiyarlar hatırayla.

Son günlerde dalgınlığı artmış, biraz da dikkatsiz olmuştu galiba. Bunu gence bakarken çıkardı. Bakarken bir zaman evvel bir akşam meclisinde karşılaştığı bir genci hatırladı. Yakın bir tarih ama ona yıllar kadar uzak görünüyor. Kara gür bıyıkları, sert ve ateşli bakışlı fincan gibi gözleri vardı.

Bakarak, oturan gencin çıkık elmacık kemiklerini yok etti. Çukur yanaklarını doldurdu. Bakışına biraz sertlik, duruşuna olgunluk verdi. O gence benzetmeye çalıştı. O akşamı hiç unutamıyor. Ateşli konuşuyordu. Tıpkı kendi gençliği gibi. Kendinden emindi. Ama konuştuğunun psikolojisini hesaba katmıyordu. Karşısında tecrübe ve bilgisiyle bir hatıra harmanı vardı. Önce itirazlarına canı sıkıldı. Yaş, tecrübe farkıyla direnişe geçti. Sonra gencin basit görünen sözleri kafasında büyüdü. Önem kazandı. Ve işte asıl bu sözler hesaba çağırdı kendini. Amansız bir hesaba.

Sevmişti genci.

Yaşlı kahvecinin kalın sesi:

— Düş önümüze yürüyelim Aslan efendi.

Aslan'ın gözlerinde hâlâ o gencin siması, kulaklarında onun sesi.

Konuşmadı.

— Okudun mu gazeteleri, dinledin mi radyoları? Düş önümüze yürüyelim Aslan efendi.

Bilmiyor muydu onun Aslan olduğunu? Duymamış mıydı halk indindeki itibarını? Hiç çekinmeden pat pat söyleyivermişti söyleyeceğini. Gözlerinin ateşi yüreğine işliyordu insanın.

Kahveci, Aslan'ın dalgın halini görünce duraladı. Konuyu değiştirmek istedi. Kulağına doğru eğilerek:

— Aslan efendi diye fısıldadı. Şu karşıda oturan adamı görüyor musun?

Büyüye kapılmış gibi gözlerini yaşlı kahveciye dikti. Adam bu bakıştan ürktü.

Sorusunu tekrarladı:

— Şu papyonlu adam kim biliyor musun?

Bakmadan başını salladı.

— Canım hele bir bak. Bakmadan cevap veriyorsun.

Başını çevirdi. Birkaç kişiyi süzdü.

— Yok onlar değil. Şu şu, bak. Melonlu.

Bakımlı giyinmiş, tıraşlı, ak saçlı ama dinç bir adam. Yumuşak, nazik görünüşlü bir beyefendi.

Adamın Aslan'da uyandırdığı ilk duygu, bir intizam özlemi oldu. Pantolonuna baktı. Ütüsüz, buruşuk. Sakalı uzamış. Sol yanı mütemadiyen titriyor. Hayatında üstüne başına dikkat ettiği, edebildiği günler sayılı. Bu ferdî özlem yaşlı başını sarstı. İşe yaramaz hale gelmiş de olsa bu özlemi fazla buldu kendisi için.

Aslan elli beş yaşında. Elli beş yaşındaki adam ihtiyar mıdır?

Eğer son kurşununu atmış, enerjisini müsrifçe harcamışsa, ömür defteri kabarmasa da ihtiyardır. Son kerteye gelmese de bedbin, yıkılmıştır. Bu terim onun hakkıdır. Bir yakıştırma değildir onun için.

— Haa, Aslan efendi biliyor musun kim? Daldın gittin gene. Sen ihtiyarlayacak, çökecek adam mıydın be! Bana bak. Yetmişini aştım. Hâlâ genciim.

Aslan kendini toparlamaya çalışarak:

— Varlıklı bir hayat adamı. Ne işi var bunun burda diye sordu.

— Varlıklı.. varlıklı ya. Bizim kahvenin yerini almaya çalışıyor. Müteahhit. Buraya büyük bir site kurmak istiyormuş.

Aslan, Fazıl'ı kaybettiği anki acıyı duydu. Yüreğine bir sızı girdi. Yıkılıvermişti.

— Sakın, sakın Hüsnü baba satacak mısınız yoksa?

Son teselligâhı. Uğramadan edemediği yer. Hiç düşünmemişti böyle günlerin de geleceğini.

— Valla Aslan efendi benim de pek gönlüm yok. Ama oğlan tutturmuş ille satalım diyor.

— Öyle mi?

— İşin daha mühimi...

Aslan'a acı bir hüzün indi kanat kanat.

— İşin daha da mühimi... Aslan efendi, Aslan efendi.

Öte yanda adam nazik tebessümlerle, etrafındakilere bir şeyler anlatıyor.

— Aslan efendi. Duymuyor musun yahu?

Aslan için sanki bütün dünya yıkılıyor. Bütün dünya eskidi. Hepsi yenilenecek.

— Daha da mühimi ne? Biliyor musun bu adam kim?

Ona ne kim olursa olsun! Sevdiği dağlar göçüyor. Çatıları çöküyor. Aşinalar, dostlar birer birer yıkılıyor.

— Nerden bileceksin canım. Hani Rahmetlinin bir gün dünür gittiği, gidip de eli boş döndüğü kız vardı ya... Kocası.

Sol yanının geçirdiği rahatsızlık Aslan'ın duygularına da sirayet etti. Kalkmak istedi. Doğrulamadı.

Yıllar yılı kendini unutup, toplumuna hizmeti aşk haline getirmiş adam. Ezildi. Hırpalandı. Buna rağmen etrafının, insanların yardımına koştu. Sevildi. O sevdiğine, sevdiklerine hayatını verdi. Sevdikleriyse ona güler yüz ve tatlı dilden başkasını veremedi. Bilmeyenler «dünya düzeni» dedi. O, şimdi bu anlayışa itiraz ediyor. Kültür değişimi diyor. Yaygın yabancılaşma diyor. Menfaatçilik de bu yabancılaşmanın eseri.

Bir çay daha getirdi ihtiyar.

Rüşvetten, iltimastan, ahlâkın geçirdiği zelzeleden, millî meselelerden, toplum krizlerinden, bunalımlardan söz açıldı. Aslan kulak verip dinledi.

— Düş önümüze Aslan efendi. Düş önümüze de yol göster ne yapalım?

Artık Aslan için boş bir soru. Boş mu? Yıllarca farklı şeyler anlattı şu anki düşüncesinin hilafına. Yıllarca didindi. Ya sonuç?

— Bu yükü kaldıramam. Artık bittim Hüsnü baba.

Kendisine de dokundu sesi.

— Yılların yorgunluğu. Birden bindi tepemize. Eridim. Bende hayır yok gayrı.

— O ne demek Aslan efendi?

— Dur hele, daha çok şeyler yapacaksın.

— Hiçbir şey, artık hiçbir şey yapabilecek halde değilim. Bittim gerçekten. Meğer biz akıntıya karşı çekermişiz kürekleri. Hizmet diye zahmeti seçermişiz. Artık bir insanın kılıç savurma devri dolmuş Hüsnü baba. Zahmet hizmet değilmiş. Fazlı ağabey bunu sezmişti âdeta. Yıllar önce bir gün zaman bizi eskitecek Aslan demişti. Eskiyeceğimiz doğruymuş. Eskidiğimiz de gerçek. Ama bizi zaman eskitmedi Hüsnü baba. Biz kendi kendimizi eskittik.

— Ağır konuşuyorsun Aslan efendi.

— Keşke ağır konuşabilsem. Yine kendimi koruyorum. Bu sözlerin altında bile bir savunma var. Biz, ruhumuzun daimî solisti Şeytan'ı dinledik. Şeytan'ın Şeytan olduğunu bilmeden. Bilemedik ki Hüsnü baba. Şurdaki ihtiyarlar yapsalar yapsalar bizi severler. Hürmet gösterirler. Ötesi yok. Ötesini yapamazlar. Karşımızda kavgaya giriştiklerimiz pek güçlü, pek çetinler. Elimizdeki cevizle, çekiç kırmaya çabalamışız. Gençlik heyecanlarımızı artıran, güvenimizi azdıran alkışlar, meğer sade sesten ibaretmiş. Sesle iş yapılır mı? Yapılır sanmışız Hüsnü baba. Yapılır sanmışız da bu günleri düşünmemişiz. Ardımızda bırakacak adam yetiştirmeliymişiz. Yanımızda yükümüze sarılacak, kavgamızda arka çıkacak adam yetiştirmeliymişiz. Yalnızlığın devri dolalı meğer çok zaman olmuş.

— Neler söylüyorsun anlamıyoruz, Aslan efendi.

— O genç... O genç... Ama biz bir tohum saçtık Hüsnü baba. Öyle değil mi? Alabildiğine geniş kafa tarlalarına cömertçe savurduk. Eski suskunluk, eski sinmişlik yok artık. O genç de böyle demişti. Millî fikirler artık yaygınlaşıyor. Öcü olmaktan çıktı. Bunun tohumunu sizler attınız. Milletimiz minnet borçlu size ama, siz attığınız tohumların bakımını yapamadınız, demişti. Yapmaya gücünüz de yoktu zaten. Önce bilmiyordunuz, sonra, yalnızdınız demişti.

— Hangi genç?

— Doğru söylüyordu Hüsnü baba. Eksik yaşadık. Yanlış yaşadık. Eksiğimizi giderecek, yanlışımızı düzeltecek kimsemiz yoktu. Doğru.

— Ne genci?

— Uzun hikâye Hüsnü baba.

Doğrulmaya çalıştı. Yardım ettiler. Titreyen sol kolunu sağ eline aldı.

— Bana izin var mı?

— Oturuyorduk Aslan efendi.

Gayrı gitmeli.

Çıktı. Ardından acıyarak baktılar.

Dışarda hafif bir rüzgâr ve sıcak bir güneş vardı.

Secdede Seyran

Mesut PEKER

Yeşil seccadeye bir can oturmuş
Elâ gözlerine al kan oturmuş
Dört yanı melekler sarınca güya
İnciler içine mercan oturmuş

Bir dal gibi düşmüş göğsüne başı
Bir dal ki meyvesi kanlı gözyaşı
Dolunay alnında evliya mührü
Demek kabul olmuş canla savaşı

Konmuş gönlündeki duygu dalına
Uçup kanadıyla hangi ahengin
Bir arı yapışmış kendi balına
Çırpınır içinde yedibin rengin

Bir dua uçurmuş aşk rüzgârına
Düşmüş ardısıra ten burda kalmış
Seyrana giderken can diyarına
Küçük yıldızlarla oyuna dalmış

Son koşudan döndü can darmadağın
Gözler orda yine, kim neyi gördü
Sevince takılmış ucu dudağın
Midye içindeki inciyi gördü

Bir sızı dolandı kafa tasında
Sesi duyulmadı garip tüfengin
Bir huzur alnının tam ortasında
Vuruldu neferi ilâhî cengin

Sonra yandı yüzü el dize düştü
O gördü hesabı kıl bize düştü
Koşun koşun bakın ey günahlarım
Bir yağmur damlası denize düştü

Desen : Hamit YÜKSEK

ÂŞIK EDEBİYATI VE ÂŞIKLAR BAYRAMI İLE İLGİLİ MÜLÂKATLAR

Hazırlayan: Mustafa AYDIN

Feyzi Halıcı

Âşıklar Bayramını tertip eden Konya Turizm Derneği Başkanı Senatör Feyzi Halıcı, Bayramla ilgili sorularımızı cevaplandırdı. Bu konuda şunları anlattı:

— Bugün 10. yılını kutlamakta olduğumuz Türkiye Âşıklar Bayramı Halk şairlerimizin sanat kabiliyetlerini geliştiren, onları eğitip güçlendiren, en önemli görevi de onlara halk şairi gururunu, kişiliğini kazandıran bir okul görevini yerine getirmiş olmasıdır.

İlk yıldan bugüne Bayrama katılan âşıkların sayısı gitgide artıyor. Ölüm sebebi ile, iş-güç sebebi ile Bayrama katılamayanların yanı sıra bizim dahi isimlerini yeni duyduğumuz, genç, güçlü ve kabiliyetli şairleri sazlarıyla, sözleriyle aramızda görüyoruz. Kendine ve sazına güvenen Türkiyemizin neresinden gelirse gelsin, bütün zarurî masrafları derneğimize ait olmak üzere her halk şairine gönlümüz, kapımız ve meydanımız açıktır.

Millî tarih şuuru içinde hazırladığımız programı ve daha önceden şartlarını ilân ettiğimiz yarışma dallarına isteyen halk şairleri katılabilirler. Önemli olan, Bayrama katılan halk şairlerinin bu bayramı yaşatmış olmalarıdır. Bu Bayramı yönetenler gidebilir, âşıklar beratlarıyla destur olabilirler. Ama Âşıklar Bayramı kalıcı ve eğitici tarafını hiç bir zaman kaybetmeyecektir. Temennimiz bu bayramın ve bu çeşit bayramların yurt ölçüsünde ve bir kültür evi çatısı altında asırlar boyu sanatsever milletimize hizmette bulunması, bunun için gerekli imkânların sağlanmasıdır.

10. yıl bayramında Floklorumuza ve Edebiyatımıza bilimsel yönde eğiliyoruz. Eğitici, öğretici ve gösterici olma vasfı yanında bayramın seminer ve kongrelerle bilimsel yönden de fikirlerin tartışılacağı yeni yeni görüşlerin ortaya atılacağı, halk sanatının ve geleneğinin yaşayan halk şairlerimizle, onları eserlere konu yapan bilim adamlarımızı, folklorcularımızı Bayram dolayısıyla bu seminerde biraraya getirmek istedik. Bilim adamlarımızla, folklorcularımızı günlük hayat içinde karşı karşıya getirecek, sanat ve mânâ planında daha yakından kaynaşmalarını sağlayacak seminerlerimize Türkiye dışından da Türk folklorü konusunda söz sahibi, eser sahibi değerli bilim adamlarını davet ettik. Bu seminerler ve kongreler her üç yılda bir, daha geniş çapta, daha değişik konularda devam edecek.

— Aşıklar Bayramı jürisinde soldan sağa Gültekin Sâmanoğlu, Ahmet Kabaklı, Prof. Faruk Kadri Timurtaş...

Ahmet Kabaklı

— Âşık edebiyatının yerini tayin edebilmek için önce divan ve halk edebiyatı kavramları üzerinde durmak gerekecek. Türk halk şiirinin edebiyatımız içindeki yeri nedir? Edebiyatımızın halk ve divan edebiyatı olarak tasnif edilmiş olması doğru mudur? Daha doğrusu âşık edebiyatının edebiyatımız içindeki yeri ne olmalıdır?

— Önce bu sun'i ayırım üzerinde durmalıyız. Edebiyatımız bir bütündür. Divan ve halk edebiyatı olarak ayrılmasına ve bunların karşı karşıya getirilmesi düşüncesine karşıyım. Bir milletin bir tek edebiyatı olduğu bir vakıadır. Her millet için bu bir gerçektir. Binaenaleyh Halk edebiyatını Divan edebiyatından ayıran; bu bizimdir, Divan edebiyatı taklittir, diyen zihniyetle beraber değilim. Bu zaten bir devrin biraz da yanlış milliyetçilik anlayışının Türkiye'ye yaydığı bir bid'at bir hatadır. Bunun artık düzeltilmesi gerekir. Bizim bugüne kadar Anadolu'da İslâm'dan ve Türklükten aldığımız ilhamla yaptığımız bir tek medeniyet vardır. Bu medeniyetin unsurlarından bir tanesi de Edebiyattır. Bir tanesi musikidir, bir tanesi de rakstır ve nihayet çini sanatlardır, resim - figüratif sanatlardır. Bütün bunlar medeniyetimizin içinde yer alırlar. Mimarîyi halk mimarisinden, nasıl musikiyi halk musikisinden ayırmak mümkün değilse edebiyatımızı da halk edebiyatından ayırt etmek kabil değildir. Bu bakımdan zaten Divan ve halk edebiyatındaki motifler birbirlerinden öyle kolay ayırt edilemez. Bir misal vereyim. Fuzuli Zülf ü perişan der. Karacaoğlan da zülfü dolaşık der. Aslında mefhum tamamiyle aynıdır. Biri Toros diliyledir. Sonra sanıldığından çok daha fazla Divan dili kelimesi halk edebiyatına girmiştir. Mazmun olarak

da sayısız mazmun, servi boy, ince bel, kiraz dudak, badem dudak velhasıl Divan edebiyatının güzeli ay-çehre gibi güzellik unsurlarının hemen hepsi halk edebiyatında da güzellik ölçüleridir. Bunda bizim daha da hoşumuza giden taraf daha özgür Türkçe ile daha anlaşılır bir Türkçe ile yazılmasıdır. Ama bu katiyen şu anlama gelmemelidir ki, içinde hiç yabancı kelime yoktur. Karacoğlan ve bütün şairlerimiz bütün Türk halkının benimsediği ve artık yabancı diyemeyeceğimiz kelimelerle doludur. Binaenaleyh halk edebiyatının, Türk edebiyatının içindeki yeri derken Türk edebiyatının tamamını doldurduğunu kabul edebiliriz. Böyle sun'i bir ayırımın siz yeni nesil tarafından kaldırılmasını, hepsinin değerlendirilmesini isteriz. Bugüne kadar medeniyetimiz ne getirmişse hepsini yerli yerince oturtmak artık bu neslin vazifesi olmalıdır.

— Acaba bu ayrım bir zamanların kültür ve medeniyeti birbirinden ayıran ve birçok sosyal konularda yanlış meyveler veren zihniyetinden mi doğuyor?

— Evet Gökalp'in Dürkheim'e dayanarak getirdiği bir düşünce vardır. Kültür ve medeniyet ayırımı. Bunu bugün kolay kolay ayırt edemiyoruz. Ve bu kelimelerin birbirinden farklı mânâlar taşıdığını da bugün kesinlikle kabul edemiyoruz. Kültür ve medeniyetin çok içiçe tedahül ettiği bir vakıadır. Eğer bir tabir bulmak gerekiyorsa Gökalp'in bugün medeniyet dediği şeye ilim ve teknik demek daha doğru olur. O zaman da esasen folklordan ve millîlikten de uzaklaşılır. Çünkü bilindiği gibi teknik ve ilmin vatanı yoktur. İlim ve teknikte bütün dünya insanları Asurlar'dan, İslâm'dan, İran'dan, Çin'den başlayarak bugünkü çağdaş tekniği meydana getirmişlerdir. Bunda hepimizin, her milletin hissesi var. Binaenaleyh her milletin malıdır. Dolayısiyle bunların millî olmadığı rahatça söylenebilir. Ama bunların bile, bugün teknik ve ilmin bile sanata tedahül etmediğini söylemek kolay değildir. Meselâ aslında teknik bir vasıtadır. Ama sinema ile kültür vasıtaları edebiyat, sanat, resim vasıtaları sinemayla televizyonla yani teknik bir araçla kültüre pekâlâ tesir edebilir.

— Âşıkların temalarını işlerken kullandıkları şiir türleri / Güzelleme, taşlama vs. / hakkında bilgi verir misiniz?

— Bunlar geniş bahislerdir. Ancak şu kadar söylenebilir. Güzellemelerde daha ziyade sevgilinin ve tabiatın zarif bir tarzda övüldüğünü varsağılarda daha ziyade destana doğru gidildiğini, yiğitleme —bunlara aynı zamanda koçaklama da deriz— bunların da çeşitleri vardır. Destandan övgüye kadar. Bunlar da varsağı, koçaklama ve destan adlarıyla anılıyor. Destanların da çeşitleri var. Şu anda tam bir tasnif yapmanın imkânı yok. Destanların mizahî olan epik olan çeşitleri var ki bunlar bizim bildiğimiz büyük destandan da ayrı şey. Koşmalarda birçok temler işlenebiliyor. Koşma hem bir nazım şekli, hem bir tür olarak dikkkati çekiyor. Bunlarda da hikmet, yine aşk ve tabiat şiirleri olabiliyor.

— Halk şiirindeki temler daha çok neler oluyor?

— Bunlar umumiyetle bütün türlere yayılmış vaziyettedir. Bunları ele alınış sırasıyla şöyle anlatmak kabildir. Başta aşk gelir, ve bu aşkı romantikten erotiğe kadar yani gündelik aşka kadar türlü tonlarda şairine göre değişerek fakat hemen her şairde bulunabilir. Aşkın gerçekten pek yanık mersiyelerine, pek yanık hasret temlerine bu edebiyatta tesadüf edilir. Bu şairlerin hayatıyla bir bakıma ilgilidir. Çünkü sılayı sık sık terkeden şairlerdir bunlar. Sılada bıraktıkları sevgililerine gerçekten samimî yanık aşklara ve ayrıca da sevgili arayışlarına bu edebiyatta sık sık tesadüf edilir.

Aşkın hemen yanıbaşında ölüm temasının büyük ölçüde yer aldığı görülür. Divan edebiyatından ayrı bir hususiyet olarak; Divan edebiyatında yalnız büyüklerin ve çok yakın dostların hakkında mersiyelerin / ağıtların / olmasına karşılık bizim halk edebiyatında, dosta, arkadaşa ve bilhassa sevgiliye, ana-babaya ağıtlar dikkati çeker. Bunlarda daha derinlemesine samimî oldukları görülür. Ölüm teminin —ki bütün dünya edebiyatının ezelî ve ebedî temleridir, Fransız edebiyatında böyledir, İngiliz edebiyatında böyledir. Türk Divan ve yeni edebiyat tarzının hepsinde böyledir, bu söylediklerim— tahsisen ama ağırlıkları vardır.

Hasret, Divan edebiyatından farklı olarak halk edebiyatına mahsus bir temdir. Bu da şairlerin hayatıyla ilgilidir. Çünkü bunlar oturan şairler değildir. Mukim şairler değil, gezici şairlerdir. Dediğim gibi ister gurbette bir sevgili bırakırlar, isterse sılada bir sevgili bırakırlar. Dost - kardeş bırakırlar ve bunların hakikaten yanık, dokunaklı şiirleri vardır. Yani bir XX. asır şairlerinin yazmasına imkân olmayan hasret şiirleri. Çünkü XX. asır şairleri için hasret pek söz konusu değildir. Nihayet telefonla konuşur, uçakla gider gelir. Fakat bu şair için sıla ölüm gibi bir şeydir. «gidip de gelmemek, gelip de görmemek var» sözü o devrin bir sözüdür.

Bu edebiyatta tabiatın da çok büyük yer tuttuğu görülüyor. Çünkü şair gezicidir. Gezerken dağdır, bayırdır, göldür, ormandır, köydür, çeşme başıdır, handır, hamamdır. Gezen bir şair at sırtındadır, yahut yayadır. Şehir şehir gezer. Profesyoneldir, ekmeğini de sazından kazanır. Dolayısiyle tabiat burada büyük bir yer tutar. Tutması da normaldir. Tabiatın bilhassa dağlarıyla bu edebiyata girdiğini görüyoruz. Bunu Anadolu coğrafyasının tabiî bir ilham kaynağı saymak gerekiyor. Meselâ bir Fransız şairinin bu kadar dağlardan bahsetmesine sebep yoktur. Düz ova bir ülkedir. Halbuki bilindiği gibi Anadolu'muz dağlık bir arazidir. Nihayet dağlar çok defa şairin karşısına bir engel gibi dikilmektedir. Yolunu bağlamakta, Yunus dağa «yollarımı bağlar mısın» demektedir. Karacoğlan'da bunun için dağlar çok büyük bir yer tutuyor. Diğer halk şairlerimizde de dağ umumiyetle şairimizin yolunu kesen veya ona yol veren; karlı dağlarıyla onun yolunu kesen, karı eridiği zaman onu zevklendiren, sevgiliye ulaştırıcı bir unsur. Bunun için dağ başı, yüce dağ, çıkam yüce dağ başına.. Bütün bunlar Türk halk edebiyatında büyük bir yer tutuyorsa bu, millî coğrafyanın onlara telkin ettiği tabiî bir durumdur. Dağdan sonra hayvanları, çiçekleri, kuşları işler. Dikkati çeken bir unsur bizim halk edebiyatında denizin pek gelişmemiş olduğudur. Divan edebiyatında diyebiliriz ki deniz biraz daha fazladır.. Bunun da sebepleri izah olunabilir. O şairlerin gemilerle gezmek için büyük imkânları var. Yahut İstanbul'da oturmaları mümkün, o bakımdan olsa olsa adı geçer denizin. Anma göller, gölekler çok sık bulunur. Velhasıl Anadolu'nun tabiat unsurları dikkati çeker halk şiirinde.

— Sosyal konuların halk şiirine intikali ne dereceye kadar mümkün olmuştur? Yani âşıklar, halk şiirlerinde sosyal aksaklıklara ne dereceye kadar yer vermişlerdir?

— Temler arasında sayabileceğimiz hikmet diye bir şey vardır. Bu aynı zamanda bir öğüt temasıdır. Şunu unutmamak lâzım ki halk şairleri bizde ta baksılar, ozanlar, hamlar, şamanlardan beri bir gelenektir. Şamanlar, hamlar, baskılar dediğimiz eski orta Asya şairleri sonradan ozanlar adını alır. Bu şairler haddi zatında bir bakıma halkın lideri durumundadırlar. Halka tesir ederler. Halk onlardan biraz korkar, hem de halkın derdine çare bulurlar. Bir nevi mistik hüviyetleri de vardır. Bunların Anadolu'ya daha değişik olarak geçtiklerini görüyoruz. Çünkü Anadolu'da devlet var, medrese var, yani din ve otorite fonksiyonu iki yerde bölüşülmüş. Kendilerine düşen ne oluyor? Daha ziyade halka sözcü olmak. Şimdi ozanlardan tutarak âşıkların halka sözcü, nasihatçı ve mürşit olduklarını görüyoruz. Züppeliklere karşı hicivlere, dinsizlere karşı hücumlara rastlıyoruz. Ama bunlar geniş bir müsamaha içinde, aynı zamanda. Bu insanlar aşka açıktırlar ama ahlâksızlığa son derece karşıdırlar. Namertliğe karşıdırlar. Ama umumiyetle Türk büyüklüğünü Türk adını geçirmeden. Çünkü o devirlerde böyle bir milliyetçilik yoktu. Buna lüzum da yoktu. Çünkü burası Türk yurdudur. Seminerde de belirttiğim gibi milliyetçilik bile Türk küçüldükçe bazı yerde kendini göstermiştir. Bir savunma zaruretidir. Ama onların söyledikleri Türk töresidir. Türk kültürü ve varlığıdır, gençlere nasihattır. Genç kızlara dürüstlük öğütleridir. Ancak bir aşkla birbirlerine bağlanmalarını da ayıp karşılamaz, bunu tabiî görür. Aile ocağını savunur, din telkini yapmasa bile dinsizlik karşısında onu savunur. Fakat bazan medreseye karşı «ben niye korkayım, ipek yüklü kervanım mı var» şeklinde serzenişlerde bulunur. Karacoğlan gibi. «Ben de dindarım onu Allah bilir,» der. Bilhassa savaşlarda büyük rol oy-

nayan yiğitlik telkinlerine önem verir. Savaşlarda bir nevi kumandan gibi öne geçtiklerini görürüz. Ayrıca haksızlıkları, çevrelerinin dertlerini söylerler. Bilhassa fakire fukaraya dokunmanın kötülüklerini, zenginlikte mağrur olmanın kötülüklerini, zulmün kötülüğünü söylerler. Devlet adamına veya ağaya karşı çıkarlar. Ama onların malına, varlığına, mevcudiyetine değil. Bunun için son zamanlarda Dadaloğlu, Köroğlu gibi şairleri alıp da bir nevi komünist ihtilâlcileri gibi göstermeye çalışan bazı ülema (!) var. Bunların ne kadar yanlış yolda olduklarını anlamamız bakımından bunu söylemek lâzım. Onların tenkidi —varsa zulümlerine karşı— millî ve İslâmî bir bakışladır. Kalkıp da devlete, padişaha karşı olmazlar. Burası son derece şayanı dikkattir.

— Jüride bulunuyorsunuz. Bayramla ilgili düşünceleriniz nelerdir? Gerçekten âşık edebiyatının yansıtılması bakımından faydalı oluyor mu?

— Hiç bir şey hiç bir zaman kemale ermiş sayılmaz. 10. yılına vardık Âşıklar Bayramının. Ben bunun aşağı yukarı 6 - 7 jürisinde bulundum. Bir tekâmül içinde olduğunu görmekteyim. Bence en mühim tarafı ölmüş bir geleneği diriltmiş olmasıdır. Hakikaten dağılmış, perişan olmuş, orada burada süflî, fukara halinde ve kötü cereyanlara alet edilmek üzere olan saz şairlerimiz burada toplanmıştır. Bunun iki faydası olmuştur: Onlar bir sefaletten kurtulmuşlardır, yaptıkları işin şerefli bir şey olduğu kendilerine ve dünyaya ilân edilmiştir. İkincisi ve önemlisi bunların kötü cereyanlara alet edilmesi önlenmiştir. Çünkü saz şairi dün olduğu kadar bugün de halkımıza telkin edebilen, bunu yazıyla da yapabilen bir unsur olagelmiştir. Bunları millî duygularla beslemenin yolları burada âşıklar bayramında bulunmuştur. Bu bakımdan yaptıklarından dolayı Turizm Derneğine ve başkanı Sayın Feyzi Halıcı'ya sahiden ben şahsen şükran borçluyum. Gelen burada haysiyetleriyle ağırlanmaktadır. Birinci sınıf halk şairleri buradan aldıkları diplomayla çağımızın üstünleri durumuna geçmişlerdir.

Diğer bir önemli noktaya işaret etmek istiyorum. Nesiller yetişmeye başlamıştır. Ben buraya geldiğimde adı sanı duyulmayan fakat 10 sene içinde ceste ceste kendini göstermeye başlayan saz şairleri belirmiştir. Bunların beş sene içinde en parlak olmaları beklenmez ama bunların içinden 10 sene sonra bir tane çıkarsa bu bizim için büyük bir varlıktır. Her sene tekâmül ettiğine göre daha iyi olur. Benim temennilerim arasında saz şairlerindeki bilhassa şiirli hikâyecilik geleneğinin de inşaallah bu şeyler arasına oturtulmasıdır. Bu yıl hikâyeli türkü adıyla biraz yer verilmiştir. Her sene arkadaşlar yeni teklifler getiriyorlar. İşin fazla modernleşmesine tabiatıyla karşıyız. Tekniğinde, tefekküründe ve yapısında geleneğe bağlı kalınmasını kabul etmek gerekiyor. Aksi halde biz de işi kökünden çıkarmış oluruz.

— Bu konuya bağlı olarak, bu geleneğin devam ve geliştirilmesi konusunda sizce neler yapılmalı?

— Âşıklar Bayramı bu konuda en güzel motiflerden biri olmuştur. Bununla birlikte her sene radyo ve televizyonda artan bir rağbet var. Âşıkların tanıtılması bir hizmettir. Ayrıca alâka artmıştır. Gazeteler bahsetmekte, şiirleri yayınlanmaktadır. Tabiî bunun tenkidi de yapılacaktır, bilhassa kendi içlerinden tenkitçileri çıkacaktır.

Sonra bunların profesyonel mânâda para kazanmaya başladıklarını görüyoruz. Meselâ bir kısmının Kars'ta Âşıklar Kahvesi açtıklarını biliyoruz. Bizi tanıtmak için en güzel unsurlardan birisidir. Kıyafetleri vs.'leriyle Avrupa'ya gidiyorlar. Şöhretlerinin yayılması, durumlarının yükselmesi, gelirlerinin artması, bu suretle memleketin şiirine, diline, sözüne saygı sağlanması mümkün oluyor. Âşıkların bir hususiyeti geleneği sürdürüyorlar. Dilin bozulmasına yozlaşmasına engel oluyorlar. Diğer bir şey asliyetini muhafaza ediyorlar. Aksi halde iş gazinolaşacaktır ve bizim gelenekten hiç eser kalmayacaktır. Biz bunları ayrıca araştırmaya sevketmiş oluyoruz. Hani köyde kendilerini kabul ettirmeleri mümkündür. —Yalanla, dolanla diyelim— Ama burada mümkün olmayacağına göre kendileri ister istemez işin aslını bulmaya çalışacaktır. Böylece aydınla halk şairi arasında bir nevi alış - veriş de kurulmuş olmaktadır.

Prof. Faruk Kadri Timurtaş

— Halk ve Divan Edebiyatlarının farklı, hatta birbirlerine zıt edebiyatlar olduğu kanaati hangi düşüncenin mahsulüdür? Ayrıca dil özellikleri bakımından bir karşılaştırma yapar mısınız?

— Aslında Halk Edebiyatıyla Divan Edebiyatını biribirinden tamamiyle ayırmak mümkün değildir. Her ikisi de Türk milletinin teminatıdır. Birbirine zıt da telâkki edilemez. Bir bütün içerisinde kısımlar teşkil eden edebiyatlardır. Artık bunun ayrılması ancak Edebiyat tarihi incelemesi bakımından öne sürülüyor olduğu takdirde makul sayılabilir. Ama birbirine zıt gibi telâkki ederek buradan hareketle bir zıtlaşma üzerinde durmak doğru olmaz. Zaten Halk ve Divan Edebiyatı tâbiri son zamanlarda ortaya çıkmış olan tâbirlerdir ve daha çok Edebiyat Tarihi incelemelerinde kullanılmış oluyor. Fakat bugün bazı çevreler milletten çok halk kelimesi ve mefhumu üzerinde durdukları için bu halk içerisinde meydana gelen, bir de okumuş olan yüksek tabakada meydana gelmiş olan Divan şiirini birbirine zıt gibi göstermek istiyorlar. Aslında dil ve tarih edebiyatçıları olarak, burada bir zıtlık görmüyoruz. Sözümün başında da söylediğim gibi bunlar bütün olan bir edebiyatın bölümleri oluyor. Nitekim ben, bu Uluslararası Türk Edebiyatı ve Folklorü adlı seminerde yaptığım tebliğde Halk Edebiyatıyla Divan şiirinde müşterek olan nazım şekilleri üzerinde durmuştum. Tebliğimin başında bu edebiyatların bir bütün olduğunu belirttim ve daha doğrusu Türk Kültürünün, Millî Kültürün bir bütün olduğunu belirttim. Hem bir bütündür hem de birbirinin devamıdır. Tarihin çok eski devirlerinden beri geliyor. Zaten bizim kültürümüzün belli başlı hususiyeti, devamlı ve bütün oluşudur. Tarihin bilinen ilk devrelerinden günümüze kadar olan devir incelendiği zaman bu görülür. Devamlılık ve bütünlük. Bugün bu kültür parçalanmak, dağıtılmak ve bozulmak isteniyor. Bunun dışında bütünlüğe zıt birşey yok. Bu Halk Edebiyatı ve Divan Edebiyatı ayrılması bilindiği gibi bunların meydana geldiği çevrelere göre. Bu çevreler de millet bütünlüğü içinde birbirine zıt çevreler değildir. Bir halk şairi tahsil görmüştür, medresede okumuştur, devlet memuriyetlerinde bulunmuştur. Bunun bakıyorsun şiirlerinde Divan şiirlerinin tesirleri var —ki tebliğimde de bahsettim, zaten— 17. asırdan sonra bu artık bir gelenek halini almış oluyor. Gerek Gevherî, gerek Âşık Ömer ve daha sonra yetişenler ve bilhassa 19. asır şairleri Divan Edebiyatı tarzında eser vermeyi arzuluyorlar. Demek ki bir yerde Divan şiiri ile Halk şiiri birleşiyorlar. Şekillerinde birleşiyor. Aynı zamanda Divan şairleri de halk şiiri tarzında yani daha açık bir dille eserler veriyorlar. Meselâ Nedim'de var hece vezniyle yazılmış şiirler. Daha sonra gelenlerde de var. Tanzimatçılarda da var. Zaten bir yerde XVII. asırdan sonra Halk diliyle, okumuş kimselerin kullandığı dil birbirine yaklaşıyor. XVIII. yüzyılda büsbütün yaklaşıyor, iki ayrı dil kabul edilemez. Osmanlıca diye, Türkçeden uzak, halktan uzak bir dil olduğu da söylenemez. Aslında Osmanlı Türkçesidir. Onun çeşitli görünüşleri var. Halktaki görünüşü var, daha yüksek tabakada görünüşü var. Birbirinden ayrı bir dil değil. Bazılarının iddia ettiği gibi Osmanlıca Türkçeden ayrı bir dil değil.

— Bu farklılığın, kültür ve medeniyeti birbirinden farklı gören; medeniyeti beynelmilel, kültürü ise millî kabul eden; dolayısiyle Divan Edebiyatını medeniyete, halk edebiyatını ise kültüre bağlamak isteyen bir düşünce var...

— Bu görüşün doğru olduğunu kabul etmiyorum. Yukarda da söylediğim gibi her ikisini de biz millî kültür içinde mütalâa ediyoruz. Çünkü Divan şiirinin belli başlı ustaları her ne kadar Farsça'nın tesiri altında kalmışlarsa da yine hepsi orijinaldir. Belki Fars Edebiyatının tesiri olmuştur. Fars diyo-

rum zira Arap Edebiyatının bize fevkalâde tesiri olmamıştır, şekil ve muhteva bakımından. Fakat hiçbir Divan şairimiz bir İran şairinin mukallidi sayılamaz. Bir Fuzuli, bir Nedim Fars Edebiyatında yok. Faraza bazı müşterek noktaların, şekillerin benzemesi ve başlangıçta bazı noktaların taklit edilmiş olması Divan Edebiyatını Türk kültürünün dışında saymamızı gerektirmez. Yine kendi içimizde meydana gelen bir edebiyattır. Bunu bir taklit kabul edip 600 yıllık büyük bir edebiyatı yok kabul etmek doğru olmaz. Bu ne milliyetçi görüşe uygun olur ne de tarihî realiteye. Dediğim gibi bir bütün olan edebiyatımızın içinde Halk şiiri var, tasavvufi tekke edebiyatı var, Divan şiiri var. Bunu başka sahalara intikal ettirirsek efendim falan yerdeki mescit veya ev millîdir de Süleymaniye Camii yüksek şeye aittir ve millî değildir, diye bir neticeye varırız ki tamamiyle yanlış olur. Ancak arada bir dil sadeliği farkı vardır. Okumuşluğun verdiği bir fark. Öyle mübalağalı korkunç bir şey değil. Meselâ Baki'yi alalım, Osmanlının en kıvamlı zamanında eserler vermiştir. Halbuki onun bile Divanında o kadar halk tabiri var ki insan şaşar. Halktan gelen tabirleri kullanmıştır. Ama bazı beyitlerinde olabilir fazla kapalılık. Ama iyi tetkik etmeden ve durumu iyi bilmeden bunları itham etmek, Türkçeden uzaklaşmış demek yanlış olur.

— Bu sorumuz Âşıklar Bayramıyla ilgili. Jüride bulunuyorsunuz, bayramla ilgili intibalarınız? Bayram ne dereceye kadar verimli oluyor?

— Bu yıl Âşıklar Bayramı 10. yılını idrak etmiş oluyor. Ben üç yıldan beri geliyorum. Müşahedem şudur ki bu bayram faydalı oluyor. Birkaç bakımdan faydalıdır: Bir kere Türkiye'nin birçok yerlerinde âşıklar var, bilmiyoruz. Bunları ayrı ayrı göremiyoruz. Çeşitli bölgelerden gelen âşıkları bayramda tanıyabiliyoruz. Sonra şunu görüyorum, genç âşıklar var, her sene bir gelişme kaydediyorlar. Demek ki âşıklar bayramı memleketimizin çeşitli yerlerinde yetişen âşıklarını bize tanıtıyor, biraraya getiriyor,hem de bir mektep gibi yetiştiriyor. Ayrıca âşık edebiyatı, yani saz şairleri dediğimiz kimselerin mevcudiyeti bugün de devam ediyor kesintiye uğramaksızın. Bu da Türk kültürünün bütünlüğünü gösteriyor. Çok eski zamanlardan beri var, İslâmiyetten önceki dönemlerde var. İslâmiyet'te ayrı bir şekil alıyor ve günümüze kadar devam ediyor. Bazen çok zengin bir âşık edebiyatı oluyor, bazen zayıflar gibi oluyor ama ölmüyor. Bu da devamlılığı gösteriyor. Bugün hakikaten dikkati çeken, ilgilenilebilecek bir nokta, çeşitli âşıklar çıkıyor ve gelenek devam ediyor. Yeni yeni simalar tanıyoruz. Çok ustalaşmış olanlar var, yetişenler var. Tören dolayısiyle faydalı oluyor.

— Bunu tamamlayan bir sorumuz var. Âşık edebiyatının geliştirilebilmesi için neler yapılırsa faydalı olur?

— Âşıklarla ilgilenilsin ki bu edebiyat gelişebilsin. Eskiler derler ya marifet iltifata tâbidir. Eğer ilgilenilmezse bunlar kendi köşelerinde kalır. Memleketin her köşesinde âşıklar yetişiyor. Ancak bunlara el uzatılmalıdır ki daha iyi eserler verebilsinler. Bir de bu âşıklar geleneğinin genç nesillere tanıtılması gerekiyor. Ustalık çıraklık gibi bazı tedbirler de olabilir, yani yetişmekte olan bir âşık ustanın yanında kalırsa faydalı olur. Kitabi olmuyor bu. Biraz da tecrübe ile oluyor.

Bu arada şu akla gelebiliyor. Âşık edebiyatı acaba daha modern hale getirilebilir mi? Buna her şeyden önce devletin yardım etmesi gerekiyor. Yeni kurulan kültür Bakanlığının bir vazifesi de bu: millî kültürü geliştirecek müesseselere ve şahıslara imkân vermek ve ilgilenmek. Kültür Bakanlığı buna imkân vermeli ve görüyorsunuz bu yıl bu imkânı vermiş, Âşıklar Bayramına yardım etmiş.

Ayrıca basın yer vermeli. Âşıklar Bayramına birkaç gazete müstesna, büyük gazeteler gerekli ilgiyi göstermediler. Televizyon programları kâfi derecede değil, yeni yeni bir şeyler yapılıyor. Televizyon programına almak için bir teşebbüs vardı görmüşsünüzdür.

Ayrıca üniversitelerimizin edebiyat derslerinde daha geniş yer verilebilir. Bunun için şahısların yetişmiş olması önemli, bilhassa âşıkların bilgi ve kültür bakımından seviyeli olması lâzımdır. Bunun için bir derecelendirme yapılabilir. Âşıklar Bayramında yetişmiş âşıkların yanında yeni başlamış olanları da

Kurtulam

Sarıkamışlı Âşık
Nuri ÇIRAĞI

Canımı canana bağış eyledim
Almadı ki ızdıraptan kurtulam
Derdimi aşikâr açtım söyledim
Bilmedi ki ızdıraptan kurtulam.

Ela gözler mahmurlanmış süzgündür
Dertli ceylan yuvasından tezgindir
Yıllar boyu hep ağlıyor üzgündür
Gülmedi ki ızdıraptan kurtulam.

Bu aşkın sırrında olmaz netice
Hele iyi düşün inceden ince
Yolunu bekledim hep gündüz gece
Gelmedi ki ızdıraptan kurtulam.

Hasta değilim ya yatar inlerim
Vicdanımdan gelen sesi dinlerim
Çileli anlarım dertli günlerim
Dolmadı ki ızdıraptan kurtulam.

Nuri Çırağı'yım aman ha aman
Uğrama cahilin şiddeti yaman
Yar kapımı hasta olduğum zaman
Çalmadı ki ızdıraptan kurtulam.

vardır. Bunların ustaların yanında yetişmeleri sağlanabilir. Yine muhteva bakımından halk seviyesindeki edebiyat ile yüksek zümre edebiyatı arasında bir diyalog kurmaya gidilip böylece yeni bir edebiyat anlayışının geliştirilmesi için gerekli hazırlıklar yapılabilir. Elbette bunlar bir enstitü faaliyetidir, cidî çalışmaları gerektirir. Hem bunun örnekleri yok değil. Meselâ Ahmet Kutsi Tecer'in şiiri böyle bir şiirdir. Halk şiirinin şekil bakımından tamamiyle aynı gibi görünüyor. Fakat izah bakımından, konu bakımından değil tamamiyle farklı. Geleceğin bu meseleleri bizlerin ve siz gençlerin gayretini bekliyor.

Desen : Hasan KARAL

Âşıklar Bayramı

18 - 30 ekim tarihleri arasında Konya'da yapılan Âşıklar Bayramına, Pınar, çok yakın ilgi gösterdi. Bayram'a katılan âşıklarla tanıştı, sizler için konuştu. Âşık Edebiyatı ve âşıklarımızın problemleri ile ilgili konuları, bizzat onların ağzından tesbit etti. Aşağıda, âşıklarımızla yaptığımız mülâkatta onlara yönelttiğimiz sorular yer almaktadır. Soruları takiben de, âşıklarımızın verdikleri cevaplar bulunmaktadır.

Pınar, çok yüklü mündericatı içinde, âşıklarımızın her soruya verdikleri cevapları sayfalarına aktaramadı. Verilen cevaplar içinde, bütün âşıkların görüşlerini özetleyenleri almakla iktifa etti. Cevapların başındaki sayılar, soru numarasını göstermektedir:

Âşıklara sorduğumuz sorular şöyledir:

1 — Şiirlerinizde daha çok hangi konuları işliyorsunuz? Sosyal konular şiirinize girer mi?

2 — Kendinize üstad kabul ettiğiniz şair var mı? Yaşayanlardan ve ölmüşlerden sevdikleriniz kimlerdir?

3 — Bu bayramda Âşık İhsanî ve Mahsunî gibilerinin bulunmayışının sizce bir anlamı olabilir mi? Nasıl yorumluyorsunuz?

4 — Âşıklar Bayramı, Türk halk şiirini tam yansıtıyor mu? Bayram sizce ne dereceye kadar faydalı oluyor?

5 — Bu konuda Millî Eğitim, Kültür Bakanlığı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, TRT ve benzeri müesseseler gerekli ilgiyi gösteriyor mu?

6 — Âşıklığın ve âşık edebiyatının gelişmesi için neler yapılmasını istersiniz? Neler yapılırsa faydalı olur?

— Aşıklar atışma esnasında...

ÂŞIK KUL SADİ

1 — Şiirlerimin çoğu aşk üzerinedir. Aşk çeşitlidir, ilâhî aşk, sevda aşkı, vatan millet aşkı. Müslüman olduğum için ilâhî aşk üzerinde çok duruyorum. Ayrıca haksızlığı yeren, hakkı tavsiye eden şiirler yazıyorum. Bu toplumda yaşadığımızdan dolayı bu toplumun meselelerini şiirde konu olarak işlerim. Sözgelimi bir büyükelçimizin hainler tarafından vurulması hepimize büyük bir acı verdi. Biz bu acıyı dile getiriyoruz. Yine zamların yükselmesi, yahut sosyalist geçinenlerin yapmış oldukları yürüyüşler, sabotajlar, propagandalar bize acı veriyor. Belli bir kaç konuyu işlemeyiz. Dolayısıyle şiirlerimiz halkın malı oluyor.

2 — Direkt bir şairin etkisi altında değilim. Alp Er Tunga destanından başlayarak Yunus'u Fuzuliyi ve benzerlerini inceledim. Hiç birini başlı başına üstad edinmedim. Sevdiklerim tabiî vardır. Bunların başında tasavvufçulardan Yunus ve Mevlâna, halk şairlerinden Karacaoğlan iyidir. Ancak bana göre pürüzlüdür. Şair söylediğini yaşamalıdır. Hocanın dediğini tut gittiği yoldan gitme, kabilinden olmamalıdır. Meselâ Karacaoğlan güzel şiirler yazmış olmasına rağmen konuları pek güzel değildir. Bir diyara gitmiştir çeşmenin başında bir kız görmüştür -dünya ahiret bacım olsun- ona bir şiir yazmıştır. Elif demiştir, Zeynep demiştir. Bizim Doğu Anadoluda böyle şeyleri sevmezler. Ayrıca Sadi ve Feridüddin Attar'ı inceledim bunları severim. Saygı duyarım.

3 — İhsani'yi ve Mahsuni'yi yakından tanırım. Bunların Dev-Oz (Devrimci Ozanlar Birliği) diye bir teşkilâtları vardır. Bu teşkilâtların üyesi olanların hepsi saz bilmeyen, söz bilmeyen usta malı

çalıp söyleyen yani diğer devrimci şairlerin yazdığını alıp şarkı besteleyen ve bunu halkın malı diye ortaya süren kişilerdir. Aşık İhsani'nin kendi yazdığı bir hayat hikâyesi vardır: «Güllüşah ile İhsani» diye. Baştan başa yalandır. Anlattığına göre İhsani oğlu Garip ve karısıyla köyünden İstanbul'a gittiği zaman bir kömürlüğe sığınmış daha sonra devrimcilerden Ruhi Su ile Ali İzzet elinden tutmuş onu dev ozan diye ortaya çıkarmıştır. Buraya gelmemelerindeki sebep şudur: Buraya gelen aşıkların hepsi millete bağlıdır. Burada halka birşeyler vermeye çalışırlar, onlar ise para için çalışan kimselerdir. Mahsunî bir gecede 4 türkü okur, 30 bin lira alır, bunu da halk için yapıyorum der, halkı soyar. Bunlar buradaki maddi imkânı hem yetersiz buluyorlar, hem de yarışma için kendilerine güvenemiyorlar. Bunun için gelmiyorlar.

4 — Eskiden 40 gün 40 gece devam eden toplantılar tertip edilir, halk toplanır. Burada aşıklar istediği ile atışabilirmiş. Türkiye Aşıklar Bayramında bir program hazırlanıyor ve burada aşıklar kendini gösteriyor. Bayram sönmek üzere olan aşıklar geleneğini az da olsa canlandırmıştır. Hiç yoktan iyi olmuştur. Halk şiirini halka tanıtmıştır. 1966'larda da halk, aşığı tanınmazdı. Bugün ise uyak verecek duruma gelmiştir.

6 — Herşeyden önce bir derneğimiz olsun. Halk için geceler tertiplensin orada ozanlar deyişler söylesin. Ancak birbirinin yüzünü yılda bir defa görebiliyorlar. Radyoda ve televizyonda yer verilmiyor. Bir Batı müziği kadar bize ilgi gösterilmiyor. Diğer milletler kendi kültürünü, şiirini ortaya çıkarmıştır. Bu bizde henüz tam gerçekleşmemiştir.

ÂŞIK DİYARÎ

1 — Şiirlerimde daha çok hak hukuk gibi konuları yansıtmayı istiyorum. Bir Müslüman olarak şiirlerimin halkın özüne dönük olmasını istiyorum. Aradığım bunlardır. Gerek basında gerekse halk içinde cemiyetimizin meselelerini anlatma yolunu seçerim. Başka bir emelim yok.

2 — Yunus Emre ve M. Âkif Ersoy'un şirlerini ve sözlerini çok severim. Bunları kendime üstad edinmiş değilim ama saygım sonsuz.

ÂŞIK NURİ ÇIRAĞÎ

1 — Ben ve çağımızın birçok halk şairleri (bazıları müstesna) dini konular, vatan konuları ve sosyal konuları işliyoruz. Bugünkü ortam bir köy kahvesi değil de bir salon meclisi halini almıştır. Bu bakımdan halk şairi bunun içinde bocalamaya düşmüştür. Yine de halkın meselelerini incelemeye çalışır. Zaten halk aşığı onun bir arısıdır. Onun balını Edirne'den alır Kars'a götürür, Kars'takini Edirne'ye getirir.. Yani halkla haşir neşir olan bizler onun konuşan dili durumundayız. Ben aktüalite üzerinde çok dururum. Bir örnek vereyim. Bir gün radyo dinliyordum. Radyoda şöyle bir konu vardı. Efendim falan maratoncu Antalya ile Alanyanın arasını bilmem şu kadar saat şu kadar dakikada koştu. Bir Anadolu çocuğu olarak maratoncu nedir bilmiyordum. Bilenlerden öğrendim ki maratoncu insanların koşanlarına diyorlarmış, koşucuymuş. Aslında bizde bir baba dede usulü kara güreş, bir de at yarışları olur. Biz bunları bilirdik. Ben bunun düşüncesi içindeyken, o günkü ortam çok karışık olduğu için bu karışıklığı meydana getiren iki mikrobu izliyordum /Amerika - Rusya/. Bu mikropların yarışını ben birer maratona benzeterek şöyle bir şiir yazmıştım:

Bu sahada şimdi iki maraton
Koşu yapıp yarışıyor ikisi
Birinde unvan var birinde de ün
Gizli gizli görüşüyor ikisi.

Birinde bol nutuk birinde yazı
Birinde sevinç var birinde sızı
Biri karabiber biri kırmızı
Her çorbaya karışıyor ikisi

Biri meydan dedi biri çıkmadı.
Biri peşrev çekti biri çekmedi
Biri yenilmedi biri yıkmadı
Anlaştılar barışıyor ikisi

Birinde kroki birinde plan
Birinde avculuk birinde yalan
Birisi akrep birisi yılan
Sokmak için çalışıyor ikisi

Birisi kurbağa birisi yosun
Birisi komünist birisi mason
Biri koca öküz biri tor tosun
Boş sahada vuruşuyor ikisi

Çırağı bunlara vermedim elim
Birisi birine sattı vebalim
Biri güvey oldu birisi gelin
Nikâhsızca sarışıyor ikisı.

2 — Herkesin ayrı bir sevdiği vardır. Ben yaşayanlar arasında bir tefrik yapamaycağım. Çünkü bir araya gelip herkesin marifetini görmüş değilim. Fakat geçmişlerden Yunus Emre ve Şeyh Sadî gibi ozanları çok sevrim. Biz onların tesirinde kalsak bile, onlar gibi yazamayız. Fakat muhitimizde yaşamış aşık Şenlik -ki daha yeni tanımıyor- bizim üzerimizde hayli etki bırakmıştır. Aşık Şenlik 1874 de Kars'ın Rus istilâsı altında kaldığı zaman o da esaret hayatı yaşamış. O zaman bir düğün esnasında Ruslar yakalamışlar, sen Rus hükûmetinin adaletini mi seviyorsun yoksa Osmanlı adaletini mi, diye sormuşlar. Etraftan herkes Şenlik sen Rus'u methet kurtul, demişlerse de, yine içerisindeki kuvvetli iman sayesinde «Ben Âl-i Osmanı isterim» diye bir şiir yazmıştır. Zaten onun etkisiyle aşık oldum.

5 — Önemli bir soru. Gerçeği söylemek gerekirse Millî Eğitim Bakanlığı -ki biliyorsunuz Kültür Bakanlığı yeni kurulmuştur- gerekli ilgiyi gösteriyor sayılır. Kültür Bakanlığının aşıkları bir çatı altında topaması, bir yön vermesi beklenir. Ayrıca seçilmiş aşıkları yurt dışına göndermesini de isteriz. Fakat TRT'den ne yazık ki zikre değer bir ilgi görmedik. Daha doğrusu bu müessesede, derdi bile dinlenmemiş anlatmaya fırsat verilmemiştir. Samimi olarak ben ve arkadaşlarım radyo evi kapılarından bir yönetici değil, bir kapıcı tarafından bile çok koğulmuşuzdur, defalarca. Sanki baskına gelmiş bir yabancıyız. Biz bir ara sekiz aşık arkadaş Kars Radyosuna girmiştik, program yapıyorduk. Şimdi kovulduk. Ayda bir yapılan programlar da üç senede yapılır oldu. Bir Kıbrıs savaşında aşıkların çıkmasını isterdik, galiba aranjmanlardan yer bulamadılar. Öyle millî günerde kükremeliydik. Ümidimiz siz kalem sahiplerinin bu konular üzerinde durmalarıdır. Bir aranjmancının veya Türk folklorüne çok uzak olan bir kaç şahsın akşama kadar (meselâ geçen sayım günü televizyonu izliyoruz, ben bir halk şairi olarak durumu hiç beğenmedim. O gün hiç olmazsa üç beş halk şairinin halka seslenmesini isterdim.) Batı taklidi aranjmanla 40 milyondan ancak iki milyonun gönlünü alabiliyorlar. Şimdilik kapılar bize kapalı, inşaallah bir gün açılır.

ÂŞIK REYHANÎ

4 — Aşıklar Bayramı Türk Halk şiirini yansıtmadığı gibi darbeliyor. Çünkü hiçbir şiir, şu şiiri yaz bana getir şeklinde olmuyor. Meselâ ben Kars'taki Aşık Sümmani'nin şiirini getirip yedi senedir okuyorum. Adam demiyor ki, arkadaşım dur, bu şiir senin değildir. Sahnede birşeyler okunsun halk dinlesin de ne olursa olsun. Araştırmasını yapmıyorlar. Yapmadıkları anlamadıklarından değil. Anlıyorlar bunu fakat aramağa lüzum görmüyorlar.

5 - 6 — Hiç bir faydaları yok. Memleketimizde aşıklık da eskiden beri sü-

regeldiği gibi, bugün de (ben 42-43 yaşındayım) buraya gelen aşıkların hemen hepsini tanıyorum, Çobanoğlu dahil, devlet tarafından hiçbir kimseye para verilmiyor. Bu gün bir site yapılsın, Ankarada bir dernek kurulsun. Bunlara kanunen yer verilsin bir tüzük hazırlansın sendika hazırlansın doğumlarında, ölümlerinde imkân sağlansın. Mektepleri olsun, hocaları olsun Türk kültürüne yardım etsin, Maaesef hiç kimse bakmaz, sadece Konya'ya geliriz gideriz. Burada birkaç bilgin adam görürz, 365 gün sonra tekrar görüşmek üzere Allahaısmarladık. Türkiye'de 255 aşık var. Bunlarla devlet ilgilenmeli. Konya bunların hepsini kaldıramaz. Erzurum, Sivas, Ankara ve İstanbul'da mahalli teşkilâtlar açılır da her teşkilât 50 kişi beslerse aşıklar doyar. Bu da devletin işi. Ayrıca basın TRT ilgilensin meclise girsin kanunlaşsın. TRT'nin burda büyük fonksiyonu vardır. Fakat TRT'den de basından da gerekli ilgiyi görmedik. Ancak bizi sömürüyorlar. Mesela şimdi TRT geldi filme alıyor. Yarın kendisine sermaye çıkaracak bizim prodöktör kardeşimiz, para kazanacak. Halk ozanı gene bükülsün gitsin.

ÂŞIK ŞEREF TAŞLIOVA

1 — Şiirlerimde daha ziyade köy dili ile Türk kültürünün destan ve koçaklamalarını işliyorum. Ki bunlar serhadde bulunan ve istilâlar görmüş bir beldenin şiirleridir. Fakat bunun yanı sıra çeşitli şiirlerimiz vardır. Köy şiirleri vardır, yayla şiirleri vardır, gittiğimiz yere söylediğimiz şiirler vardır. Bunu daha kısa söyliyeyim. Aşık gördüğünü söyler.

PINAR — Karsta aşıkların çok olmasında bir serhad şehri olmasının tesiri var mıdır sizce? Yahut daha başka sebepler neler olabilir?

— Bunun da büyük etkisi vardır. Bu geniş ve araştırmaya değer bir konudur. Hakikaten incelendiğinde görülecektir ki Kars en çok aşığı olan bir beldedir. Her şeyden önce Kars Anadolumuzun bir giriş kapısı kabul edildiğinde mutlaka ki, buradan gelip geçen insanların çeşitli medeniyetler bırakmasının büyük tesiri olmuştur. Ayrıca tarih boyunca özlem duymuş. Bir taraftan Osmanlıların başkenti olmuş İstanbul ve Selçukluların başkenti olmuş Anadolu'da Konya; diğer tarafta umumi merkezlerimizden Buhara Kars bu ikisinin arasında kaldığı için devamlı suretle özlem duymuş. Onun için o zamanın insanı ne yapsın, bugünkü teknik imkânı yok ki adam kalksın da gitar vs. çalsın. Kendine göre bir deyiş tarzı meydana getirmiş, kendi gönlünden döktüğünü şiir türkü yapmış el emeği ile yaptığını da çalmış sazıyla. Kars'ta halk ozanlarının çok oluşunun sebeplerinden birisi bu. Dağlık ve kışın uzun olmasının da etkisi olabilir. Çünkü adamlar kışın boş kaldıkları uzun vakitlerini nasıl değerlendirsinler? Kendilerinin arasından çıkarttıkarı bir varlıkla. Ayrıca dağlık olması, dağın yeşilliği, tabiatın serinliği, çiçeğin çok oluşu, suyun akışı, hakikaten bir ilham getirir. Bunun da büyük etkisi olur. Bilimsel olarak ifade etmek gerekirse Oğuznameler, hatta Dedekorkut'un çaldığı kopuzun bile Kağızmanda bir mağarada olduğunu söylerler eski adamlar. Bunun da büyük etkisi olmuştur. Cumhuriyet dönemi müstesna Kars hiçbir devletin elinde 40 yıldan fazla kalmamıştır. Çok harbe girmiş çıkmış.

Zaten şiir denilen şey, türküleşen şiir üç şeyden meydana gelir: Hasret, sevgi- şefkat, bir de yalnız kaldığı zamanlarda duyduğu hayali aşk. Yalnızlık duygusu. Öyle ya bir insanın gece bir odada yalnız kaldığını düşünün ne yapacaktır. yalnızlığını değerlendirmek için; tavanlara, duvarlara bakarak ıslıkla veyahutta kendi özüne uygun bir makamla birşeyler söyleyecektir. Uluslararası Türk

Folklorü ve Edebiyatı seminerinde sunduğum bildirimde de anlattığım gibi Karsta aşıklık sadece şiirle bağlanmaz. Karsta aşıklık makamla, halk hikâyeleriyedir. Sonra Karsın halkı da aşıktır. Onun için bir aşığın ne söylediğini bilebilir. Bu husus Anadolunun diğer yerlerinde az olan bir şeydir.

2 — Bizim memleketi ele alacak olursak ben Çıldırlıyım. Bu geleneğin temeli sayılan yer benim kazamdır. Eski adı Pekreşidir. Bir dağın eteğinde kurulmuştur. Bundan 200 - 250 sene önce Fani Hoca isimli birisi yaşamış ve eskiden sınırlarımızın içinde şimdi dışında olan Halit ismindeki bir köyde Hasta Hasan yaşamış, ondan sonra Çıldırın bir köyünde meşhur Aşık Şenlik yaşamış. Ve bunlardan bir gelenek olarak gelmiş. Meselâ ben ilk sazımı sözümü Aşık Şenliğin oğlu Kasım'dan öğrendim. Sonra çevremizde Şenliğin çırağı Murat Çobanoğlunun babası Aşık Gülistan, Aşık Latif, Dursun Cevlani, Rahmeti ve diğer günümüzdeki aşıklarla bulundum. Yalnız benim Doğu Anadolu'da sevdiğim Şenliktir, Sümmanidir, Hasta Hasandır, Cemal Hocadır, Hıfzıdır, Müdamidir. Ayrıca Aşık Bahriyi çok beğenirim bu «Osmanlı sanıdır Kars'ın kalesi» diyen adam. Günümüzde Kars'ta yaşayan birçok aşıklar var, hepsini de severim. Bir de Veysel Baba vardır. Ben Veysel Usta ile birkaç yerde bulundum, onun hiç unutamadığım bir şeyi vardır. Ona bir gün dedim: Sen bu kadar rağbet gördüğün halde Ankara'da falan oturmadın. Tam Sivas şivesiyle dediki «Şeref ben Aşık Veysal olduğumu göstermek için Sivrialan köyünde ölmem Lâzım» ve orada da öldü. Ama şunu da belirteyim aşık Veysel'in üzerine gösterilen ilgi gerek basında, gerek halkımız arasında şöyle birazcık diğer aşıklar üzerine kaydırılırsa birçok Veyseller çıkar.

5 — Efendim bir derneğimiz bile yok. Ankara'da bir tane dernek var. Fakat bazı siyasî emelleri var. Sanat derneği dediğin sudan duru olmalı bizim Pınar Dergisi gibi olmalı. Getirip de arı duru bir mesleği politikanın içine sokmak, onu öldürmek demektir.

Biliyorsunuz kültür Bakanlığı henüz yeni. Bir Folklor Araştırma Dairesi var. Şimdi bu işe yeni yeni değer veriyorlar. Sağa sola koşuyorlar. Maalesef bu mesleğin üzerine eğilmek, toplamak geç mi kalmış geç kalmış. Köyümden misal vereyim. Köyümde yaşlı adamlar vardı eskiden, otururlar hikâye anlatırlardı. Ben şimdi düşünüyorum da o güzelim hikâyeyi dünyanın en güzel roman yazanı ne yazabilir ne de o tatlı dille konuşabilir. Onlar gidince unutuluyor o dilberim şeyler. Biraz daha ilgilenilmese bu gelenek de unutulacaktı.

TRT konusuna gelince son zamanlarda halk hikâyelerine bir yer verme oldu. Ama son zamanlarda onun da suyunu çıkardılar. Meselâ hikâye anlatma ayrı bir hususiyettir. Aşık onu yaşayarak anlatır. Sen ağlatmalı bir makamla lirik bir türkü söyleyemezsin. Sanatı bilen bunu bilecek, toplumun duygularını kavrayacaktır. Kars Radyosunda bizim de bazı programlarımız vardı, şimdi yok. Temennimiz Batı musikisinin biraz temizlenip aşıklara yer verilmesidir. Türkiye'de bir değil, birçok Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanığı, TRT kurup Türk kültürünü araştırsalar yeridir. Buna imkânlar ömürler ister, onun değerini bilen ve ona vakıf insanlar ister. Önce Türk ve Müslüman olacak, buna vakıf olacak, sonra da onu bozmadan incitmeden çekip çıkaracak.

Bizde çok yanlış uygulamalar olmuş. Köy çocuğuyum yeni duydum. Devlet Konservatuarı varmış daha Türk musikisi çalınmamış. Çok garip, bir facia, günah. Son zamanlarda aranje denilen bir hastalık çıkmış meselâ, Kiziroğlu Mustafa parçasındaki «peh peh» diye söylenir ve ordaki «zor beyin oğlu»dur. Ordaki foklorcü müdür nedir «har beyin oğlu»

der. Har biliyorsunuz eşek demektir. Bir eseri dejenere etmek de bir adam öldürmek gibidir. Biz bu duyguyu yeterince halkımıza veremediğimiz, eli kalem tutanlarımız yeteri kadar anlatamadıkları için böyle oluyor. Adamın bir ölçüsü olmadığı için başlıyor Batı'nın çapçupuna uydurmaya. Yok mu bizde? Bizde ağırı da vardır, insan oynatanı da vardır, düşündüreni de vardır, çoşturanı da.

6 — Açık söylemek gerekirse bugün Türkiye'de kaderlerine terkedilmiş yegane insanlar aşıklardır. Çok mağdur arkadaşlar var, evi yok barkı yok. Eskiden aşıklara halat verirlerdi. Düğünlerde misafirlere hoşgeldiniz deyip karşılar, düğünde türküer söyler. Karşılığında peşkir verirler. Don gömleğini verirler, beyaz bir mendil içinde çorabını, üzerine elbisesini verirlerdi. Altına bir at, önüne 10-15 koyun, üç-beş manda katılıverdiği olurdu. Aşıka günümüzde biraz imkân sağlamak gerekli. Gerçi aşık aç olduğu zaman daha iyi söyler, duygulanır. Hasretli olacak, kavuşamayacak aşık. Bülbül gülden ayrı olduğu müdetçe öter. Ama zaman herkesi olduğu kadar aşığı da bazı şeylere sahip olma yoluna itmektedir. Mecburdur da. Bu kıravatı bağlamaya mecburum.

Aşıkların mesleklerinde gelişmeleri için teşvik lâzım. Burada radyo ve basına büyük hizmetler düşmektedir. Aşık da o zaman görevini yapar. Meselâ geçenlerde radyo devamlı orman yangını haberini veriyordu. Bir aşık istese sazını eline alıp ormanın değerini dile getirerek lisan-ı halle «sen bu ormanı niye yakıyorsun» der, belki tesir eder. Anadolu'da aşığa kulak verilir. Dolayısiyle aşıklara tavsiyem milletin meselelerine layıkiyle eğilmeleridir. Onunla kaynaşıp onun inançlarını dile getirmeleridir. Meselâ Yunus:

Şol Cennetin ırmakları akar
Akar Allah deyu deyu
Çıkmış İslâm bülbülleri
Öter Allah deyu deyu

derken yerine göre bir hocamızın anlatamadığı şeyi anlatıvermiştir. Ama bazıları halkı savunuyormuş gibi görünerek bilmem kimlerle bilmem ne lokantasında içer, bir gecede alır Sergi Sarayı'ndan 50-60 bin lira. Geceiik masrafı yedi bin liradır. Taksisi, villası vardır. Gelsin benimle çiftin sapından tutsun da görsün, halk aşıklığı nasıldır. Sorsan halkın nasıl sevdiğini bilmez. Köylünün ne olduğunu bilmez, köy gelininin nasıl çıktığını bilmez, köy kilimi dokunduğunda nasıl olur bilmez, harman savrulduğu zaman bunun tahılının nasıl elendiğini bilmez. Tutturmuş ben halktan yanayım. Yağma yok. Bu sadece istismardan başka bir şey değildir. Ben onun içinde oturarak daha yükseğe sesleniyorum. Ama o binadan öte yüze tıp diye düşüveriyor. İnsanın içi dışı bir olmalı. Anlatırlar ki, bir gün Hz. Sultan Süleyman zamanında bir kuş acıkmış, demiş ki şu üstü başı düzgün adamın yanından geçeyim bana birşey yapmaz. Nohut parçasını alıp aşağı inerken adamın cebinde taş varmış kuşa vurmuş ve kanadını kırmış. Kuş Hz. Süleyman'a şikâyet etmiş. Adamın da kolunun kırılmasına hükmedilmiş. Kuş demişki bunun kolu kesilmekle başı düzelmez. Buna deki ya içini dışına uydursun, ya da dışını içine. Şimdi insanımız o hale geldi. Elinde Palmal sigarası, önünde viski. Olmaz. Benim gibi ayranı çanaktan içmeli. Dağlardan soğuk suyu içsin de çobanın kuzuyu nasıl kırktığını görsün. Öyle elektro-sazlarla değil sade sazla dile getirsin. Saz müziğini caz müziği haine getirmeden, milletimize yakışır bir ağırbaşlılık içinde..

ÂŞIKLARIMIZDAN SEÇMELER

BUNDAN SONRA

Karslı Halk Ozanı
Murat ÇOBANOĞLU

Sen beni gönülden aşk defterine
Yazsan da faydası yok bundan sonra.
Sen bir kervan sinem yoldur sen için,
Ezsen de faydası yok bundan sonra.

Dileğimi Yaradandan diledim,
Koyun oldum kuzu için meledim.
Bilmeden derdimi sana söyledim.
Kızsan da faydası yok bundan sonra.

Gündüzüm gecem yok arzumda; bir can,
Âşık maşukuna feda eder can,
Ben bir avcı oldum sen de bir ceylân,
Tezsen de faydası yok bundan sonra.

Bilemezsin sular gibi çağladım,
Elim tuttum gözlerime ağladım,
Aşkın bohçasını gizli bağladım,
Çözsen de faydası yok bundan sonra.

*

Şükür ettim kısmetimin aşına
Acımadın gözlerimin yaşına
Mezarımı uçurumun başına,
Kazsan da faydası yok bundan sonra.

Çobanoğlu ömrüm döndü yarıma,
Ben ki yarımadım sen de yarıma.
Ben ölünce ağla gel mezarıma,
Bezsen de faydası yok bundan sonra.

ADAM VAR Kİ

Karslı Âşık
Dursun Durdağı (Burhani)

Adam var rumuzdan anlar işaret
Adam var ki dünya göçse duyamaz.
Adam var erenle eyler ibadet
Adam var ki imama da uyamaz.

Adam var ki def eyler her hatayı
Adam var ki taşa çalar baltayı
Adam var ki soyar çiğ yumurtayı
Adam var ki portakalı soyamaz.

Desen : Faruk CİMOK

Adam var ki dersin okur kitaptan
Adam var ki pay çıkarır turaptan
Adam var ki çakar her bir hesaptan
Adam var ki beşe kadar sayamaz.

Adam var ki söyler heves hevaya
Adam var ki avkat olur davaya
Adam var ki kat çıkarır semaya
Adam var ki taş üste taş koyamaz.

Adam var ki katle yazar beraat
Adam var ki sofrasında bereket
Adam var ki aza eder kanaat
Adam var dünyayı yese doyamaz.

Adam var ki kuşlar ile uçuyor
Adam var ki tosbağayla göçüyor
Adam var ki yıldızları geçiyor
Adam var ki yerde harman döğemez.

Adam var ki ilmi mücevherli taş
Adam var konuşur hep kalleş kalleş
Adam var dünyaya olmuştur nakkaş
Adam var ki pabucun boyayamaz.

Adam var ki her gün eder kabahat
Adam var ki Haktan ister hidayet
Adam var ki işi gücü cinayet
Adam var ki karıncaya kıyamaz.

Adam var habersiz dünya halinden
Adam var anlıyor kuşlar dilinden
Dursun'un da bir şey gelmez elinden
Gelse bile hiç kendini öğemez.

SARI ÇİÇEK

Âşık Osman Feymanî

Karlar eriyince, bahar gelince
Evvelâ açılmış bir sarı çiçek
Benek benek nakış nakış dünyayı
Nasıl da süslemiş, gör sarı çiçek

Dağlar rüzgâr ile yapar cengini
Dallar meyve ile bulur dengini
Gök kuşağı sizdenmalmış rengini
Kırmızı, ak, pembe, mor, sarı çiçek.

Baharın isbatı nişansın tamam
Arılar aşkından diler el-aman
Muhammed dünyaya geldiği zaman
Sana da mı doğdu nur sarı çiçek.

Sizi Lokman Hekim görmedi miydi
Gönül yarasına sürmedi miydi
Sizdeki sırlara ermedi miydi
Sizde çok hikmetler var sarı çiçek.

Feymanî'yim çiçeklerle otursam
Halin bilsem derdin dile getirsem
Sılaya giderken yolsam götürsem
Yadigâr istemiş yâr sarı çiçek.

Desen : Hamit YÜKSEK

TİYATRO

ŞEHİR TİYATROLARINDA SALGIN HASTALIK

Ahmet BAĞCI

Yeni tiyatro sezonuna Şehir Tiyatroları tehlikeli bir hızla girdi.

Bütün sahnelerinde sanatın anasını ağlatırcasına bir ideolojik sistemin değişik veçheleri uydurma konularla dile getiriliyor. Bütün sahnelerinde ihtilâlci marksizmin ülke şartlarında hakim hale gelebilmesi için itinalı ve özenli bir seleksiyon sırıtmakta.

Geçen yıllara nazaran Şehir Tiyatrolarında marksist militanların ağır, şarlatan havaları çok belirgin. Sanattan çok kanlı bir isyanın insan etleri kokan dumanları yükseliyor yeni oyunlardan. Bu, ülke şartları bakımından son derece zararlı ve tehlikeli bir değişmedir.

Meselâ bu oyunlardan biri: Fatih'te Anahtar Sahipleri...

Yazarı Milan Kundera, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Alman işgalini konu ediniyor bu eserde. Ancak eserin eksen kişileri; Kunderaca bir tabirle kahramanları beş kişilik bir komünist hücre militanıdır.

Bu militanlardan biri okulu bitirince, hoppa, kuşbeyinli bir küçük kızla evlenmiştir. Bu evlilik onu hücresinden ayırır. Artık Çekoslovakya'yı komünizme götürecek bir militan değil, bir aile reisidir. Bu konu eserin odağını teşkil eder. Başından sonuna kadar seyircinin sorusu şudur: Bu pasif devrimci yeniden silâhını kuşanıp ihtilâl maceralarına mı dönecektir; yoksa hafif karısının çocuksu arzularıyla mı cedelleşecektir?

Kundera'ya göre tiyatro bir ibret sahnesi olduğundan her engele rağmen kahraman, kömünist ihtilâl hücresine dönmelidir. Ve sonunda bay, arkadaşlarının yanına döner. Böylelikle de Türkiyedeki marksizmin ücretsiz kuyrukları pasif devrimcilere «güzel» bir ders vermiş olurlar.

ÜZERİNDE DURULMASI GEREKEN YERLER

Bir eserin eğiticilik yönü kabul edildiğinde eğitim meselesi üzerinde durmak

gerekir. Hele bu eser bir yabancının kaleminden, bir yabancı diyarın şart ve olaylarını yorumlamak niyetiyle kaleme alınmışsa.

Marksizm başlıbaşına bir gözbağcılığıdır. Bizzat ekolüne adını veren kart filozof, sanat bir üst yapı kurumudur, toplumlar için lükstür diyerek sanatın varlığını inkâra yönelmiştir. Herhalde marksizmi anlatmak için halden hale giren çömezleri de bu vatandaşın görüşünü inkâr edemezler. İnkâr edemediklerinde de sanatı kabullenmeleri imkân dahilinde değildir. Peki o zaman bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu! Hem sanatı inkâr et, hem hakkındaki sözü kimseye düşürmeden ahkamını kes.

Ama herşeye rağmen kabul etmek lâzımdır ki kafası çalışan marksistler Lenin'in «eylemcilik» anlayışıyla inandığını yaşamaya çabalamaktadır. Meselâ «sanat yoktur» fetvasına yürekten bağlı bir marksist eğer sanatla uğraşmaktaysa bu, eserlerinde bütünüyle yansıyor. Sanat yapıyorum diye sirk maymunlarına dönüyor fıkaralar.

Kundera da böyle. Sevimli militan hücresine dönsün diye ne fedakârlıklara katlanmamış ki... Hatta bu uğurda tiyatroyu, sanatı bile feda etmiş. Olsun! Sonunda «yuva»ya dönüyor ya.

Alman Nazi askerleri yerleştirilmiş kötü adam diye. Bu kötü adamlar Çek halkına Çek devletine düşmandır. Bizim kahraman (!) militanlarımız da halkını ve devletini pek sevmektedirler! Eserin Don Kişot'u olduğundan Nazilere düşmandır. Onun için ellerine aldıkları silâhla bu pek sevdikleri Çek devletini ortadan kaldıracaklardır.

Bilmem üçkağıtçılık anlaşılabildi mi?

Naziler de Çek devletine düşman, komünistler de. Ama Naziler kötü, komünistler vatansever, iyinin de âlâsı.

Böyle bir aldatmaca insanların milliyetçilik, vatanperverlik duygusunun pek adi bir istismarıdır. Güya militanlar, yabancı askerlere karşı devletlerinin koruyucusudur...

Ayrıca böyle bir eserin Türkiye şartlarında halka ne vereceği merak konusudur. Bu mesele şöylece aydınlığa kavuşturulabilir. Marksizm Avrupa toplumlarının baskı, işgal gibi siyasî, istismar, isyan gibi sosyal olaylarının bir yorumudur. Bizim zavallı marksistlerimiz toplum kavramı, siyasî, sosyal kavramlar nedir, ne değildir öğrenmeden marksizmi okuyunca Arşimet'in hamamdaki feryadını basmışlardır.

Eğer böyle değilse, oyundaki kişi ve tiplerin Türkiye şartlarına adaptesi üzerinde durulabilir. Eserdeki baskıcı, zorba, faşist askerler Türkiye'deki vatan ve devlet güvenliğimizin yegane koruyucusu Türk askeridir. Beş maceraperest ihtilâl zibidisi de 12 Mart dönemlerinin dağlarda Mehmet kurşunlayan millî servet düşmanı hainlerdir. Vatan toprağını, kutsal namusu, Rus-Çin saldırganlarının şövenizmine peşkeş çekmeye niyetlenen, kafası iğfal edilmiş zavallılar yığınıdır.

İşte böyle bir eser, Türkiye için son derece zararlı ve tehlikelidir.

Şehir Tiyatrosunun yeni yöneticileri millet parası ve imkânını böyle kirli işlerde israf etmenin sorumluluğunu yüklenecek kadar kavi şahsiyetli gözükmemektedir.

Üsküdar'da başka bir marksist oyun cynarken olaylar meydana gelmiştir. Öyle tahmin edilir ki bu iyiniyetli olmayan yöneticilerin amacı da bu kabil olayları hızlandırmak ve kargaşa ortamını körüklemektir. Çünkü marksist-leninist ihtilâl formülerinin bir şartıdır kargaşa. Ortalığı bulandırmak, durup dururken kardeşi kardeşe düşürmek vatan hainlerinin işine yarayacaktır.

Sanatı bütünüyle repertuarlarından çıkaran bir ekibin oyununda sanat eleştirisinde bulunmak çok garip olacaktır. Bu bakımdan oyunun gerçek amacını belirtmiş ve asıl üzerinde durulması gereken yerler üzerinde de durmuş bulunuyoruz.

Bu oyunu seyretmeye gelen seyircilere ve bu oyunda rol almak bahtsızlığına uğrayan oyunculara yazık!

muş ellerini, sıcacık, damla damla ıslatıp yakıyorlardı.

Şu bakkalı bile bulunmayan küçücük dağ köyünden bir ümit, henüz hayatında amele taşıyan motor arabalarından başka bir yere binip gitmemiş kör bir ümit, şu isli, sıvasız duvarların arasından uzaklara, hayallerinin ötesindeki uzaklıklara kanatları kırık uçup gidiyordu.

— Kız sen hani hiç bezi yapmamışsın?

— Vay, ana sen misin? Beni korkuttun. Hemen açayım.

— Garip kızım benim. Bahtsız kızım. Kaderi kısmeti gâvur illerine, Alaman çöllerine yazılmış kızım. Sil çevrene yaşlarını. Anan kurban olsun tırnağına. Hep gelir geçer bunlar kızım. Allah sağlık versin, hep gelir geçer. Bizi fıkaralıktan sen kurtaracan. Sen güldürecen yüzümüzü. Yiğit oğlandan baskın çıktın ocağımıza. Körpe kızım! Ben seni gözümden sakınırım ya neyleyim. Yokluğun gözü kör olsun. Kâbe yolu bekler gibi yollarını gözleyeceğiz. Gelip yurt edecen, gidip dert edecen. Fakat geçecek su çileler kızım. Gözümüz ırak olsa da gönlümüz yakın olacak sana sürmeli yavrum. Aklımızda olacaksın hep. Bağrı yanık duman gözlüm, dünya umut dünyası. Bir umut olur nasun diye, yaralarımızı emler misin diye göndeririz. Kendine sahip ol gün göremedik kızım. Kendine iyi sahip ol. Derya ortasına atar gibi atıveriyoruz seni göz görmez, el erişmez yabanlara. Sen motor arabasına bile binmesini beceremezsin kızım, uzak yerlere nasıl gideceksin, tayyarelere nasıl bineceksin ne bileyim? Dikkatli ol kızım.

— Amaaan ana, el ne yaparsa ben de onu yaparım.

— Öyle yap kızım, öyle yap. Dilerim inşallah, sana eğri bakanlar kör olur.

— Çekil ben yakayım ocağı ana. Sil ketenine gözlerini.

— Ağlamadım, ocağın dumanı yaşarttı kızım.

— Ben dumandan çıkan yaşı da bilirim, pınardan çıkan yaşı da anam.

— Oooh oh! Gönül yanmazsa gözden yaş mı gelir? Ocağı değil, yüreğimi tutuşturursun körpe kızım. Canım yanıyor canım. Kağnı dayağı gibi sürüdük hep. Yağsız bulgur aşını yağı alınmış ayranla yedik. Çoğu zaman acı soğana bile hasret kaldık. Yıllardır avurtlarımızı kara arpa ekmeği doldurdu. Ona da şükür dedik. Meğer bir lokma bir hırka ne kadar dert getirirmiş insanın başına. Ağ inek kara sinekten bizim kadar çekmedi.

— Komşular ne diyor ana?

— Kar yağdığı gün tozar. Boş ver ne derlerse desinler. Herkesin ağzı torba değil ki büzesin, bağlayasın. Bugün yadırgarlar, yarın alışırlar, belki de iyi ettiniz derler. Benim çekintim el sözü değil. Küle gül eker gibi kolsuz kanatsız göndeririz seni. Düşman elinden içilen su kandırmaz. Deve âhu gibi boynuz umarken iki kulaktan da çıkarımış derler, ne bileyim? Sen bilirsin gayrı Rabbim, sen bilirsin!

— Kul kaderini görür demez miydin ana sen her zaman? Şimdi niye ağlarsın?

— Ah dilleri tatlı kızım. Kadere keder olmaz. Olmaz ya, elimde mi? Akıp geliyor kendiliğinden. Akıp eritiyor yüreğimi. Kar eritir gibi ılgıt ılgıt eritiyor. Hem akıyor, hem eritiyor. Ağlarsam açılıyorum. Yoksa patlayıvereceğim sanki. Dünya başıma dar geliyor.

— Oğlanım da askere gidiyom say ana.

— Saymaynan olsa! Ne oğlansın, ne de askere gidersin. Kanadı kırık kuş yavrusu gibi dağlara bayırlara uçarsın. Allah iyiler katerinden ayırmasın seni.

— Âmin!

— Eee, kolay mı bu devirde para kazanmak. Ben de savak savak söyleniyom. İşte. Taban delinmeyince av bulunmuyor. Orası al bayrak altı değil tabi. Rahatlıkla başına buyrukluk ancak anan evinde olur. N'apalım, bugün sen bunlara katlanırsan da kurtuluruz ziyan zebil olmaktan.

— Anam!

— Anam diyen dillerini seviyim canımın içi!

— Anam, yüreciği nazik anam, haydi bir ayrılık türküsü çığır da can evimde saklıyam.

— Gene beni ağladacan.

— Ağlamadan çığır.

— Ağlamadan can evinde saklanacak türkü çığırılamaz.

— Çığırılır, çığırılır!

— Çığırılmaz kadın kızım, çığırılmaz! Da-

ha sen ana baba ekmeğiyle karın doyurdun. Ana baba eşiğinden dışarı atlamadın. Hele sen de bizim yaşımıza gel. Başından ulu dağların boranı gibi yıllar gelip geçsin de çığırılır mı çığırılmaz mı o zaman danışırız seninle, ömrümüz sağ olursa.

— Madem öyle ağlayarak çığır ne diyelim. Yalnız ekmek bitmeden çığır da.

Satı Gelin, saç üstünde pişen yufkaya baktı. Dönüp kızına baktı. Başını eğmiş bezi açıyordu. Elinin ayalarıyla bastıra bastıra, döndere döndere. Oklavayla ortasını kenarını eze eze. Kaldırıp çırpa çırpa. Sündüre sündüre. Yufka da insan gibi diye düşündü Satı Gelin. Taneyken toplanıyor. Öğütülüyor. Yuğruluyor. Eziliyor. Yanıyor ve pişiyor. Lezzetleniyor.

Dudu Kız, tortop lastik gibi beziye oklavayla bastırıyor, yaydıkça bir garip zevk alıyordu. Sıkı, sımsıkı bir şeyleri, düşünemediklerini, düşleyemediklerini açar gibi açıyordu beziyi. Yufka ezildikçe inceliyor, inceldikçe açılıyor, açıldıkça hayallerini resmediyordu Dudu Kız'ın. Arabalar, yollar, şehirler, rüya gibi uçaklar, Alamanya, bilmediği insanlar, çalışacağı yer, çalışacağı iş, bir sürü para, tekrar geri dönüşü, hepsini bir bir açıyor, iyice görmek istiyordu. Hamur kokusu, un kokusu, is kokusu, sıcak yufka kokusu, gaz kokusu, yaş saman kokusu hepsi birbirine karışmış, Dudu Kız'ın hayallerini dumanlıyorlar, düşüncelerinin üstlerini örtüp gidiyorlardı.

Saçın tıngırtısından, evracın hışırtısından, yufkanın kabarcıklarından püfleyerek patlayıp çıkan havanın ve yanan yaş samanların tısırtısından başka hiç ses yoktu ekmek damında. Sessizlik bütün acıları omuzlarına yüklenmiş, kulaklarına hücum ediyor, zonklatıp duruyordu. Kâlplerinde iki şey vardı ikisinin de. Bir, ayrılık acısı; bir de çok eskiden beri sakladıkları kasvetli bir umut: Namerde muhtaç olmamak.

Dudu Kız susup bekledi. Satı Gelin susup hazırlandı. Kelimeleri ölçüp tarttı. Gözlerini kapattı. Ayrılıp gideceğini düşündü kızının. Bu Satı Gelin'in ikinci acısı olacaktı. İlki ölüm, ikincisi ayrılık. Askerde nöbet başında soğuktan donan oğlundan sonra aralarından ayrılan ikinci yavrusu. Her akşam sofrada yeri boş kalacak. Her sofraya oturuşda onu anacaklar. Şimdi altı kişiler. Akşama beş kalacaklar. «Aralarından biri eksilecek kınalı kekliklerimin. İçimizden biri uçup gidecek. Bir elin parmakları kadar azıcık kalacağız.» dedi Satı Gelin. Sonra düşünemez oldu. Kelimeleri firenleyemez oldu. Ekmek damını inceden inceye ızdıraplı bir kadın sesi yakıp yandırdı, sarıp sarmaladı, getirdi yüreğinin başına oturttu Dudu Kız'ın. Can evine kondurdu. Ayrılık kokusu gibi türkü, kemiklerini sızlattı Dudu Kız'ın. İliklerini titretti. Canevinden yaraladı.

Evimizin önü arpalık harım,
Salmazdım yad ile olsaydı varım.
Ayrılık vaktidir ağlar yanarım.
Hoşça gelir ahirimiz inşallah!

Anasının nazlı kızı.
Koyup da gidiyor bizi.
Karartıyor dünyamızı.

Çeşmenin başında salkım söğüdüm.
Annacıma alıp verdim öğüdün.
Gün görmedin zebillikte böyüdün.
Hoşça gelir ahirimiz inşallah!
Nakarat.

Kur'odun gayınca tezek yanmaz mı?
Yeşil çoyaklara kuşlar konmaz mı?
Yavrum gider ise geri dönmez mi?
Hoşça gelir ahirimiz inşallah!
Nakarat.

Yaz kış kalkmaz karşı dağın dumanı.
Ağla gönül ağlamanın zamanı.
Bulamadık garipliğe dermanı.
Acı gidip tatlı gelir inşallah!
Nakarat.

Kar yağınca kara ardıç ağlanır.
Yüreğimde yaralarım dağlanır.
Vakit geldi bavulcuğu bağlanır.
Ağlar gider, güler gelir inşallah!
Nakarat.

★★★

Minibüs, karanlığı yaran kocaman farları, bir basmada elli kere dad did eden kornası, bozuk bir bandın çaldığı oynak bir oyun havasıyla evin köşesinden kıvrıldı, kıvrak bir dönüşle harmanlayıp evin önünde durdu. Ortalığı önce toz duman, çocuk bağrışları, mazot kokusu dolduruverdi. Sonra her şey ke-

sildi birden. Minibüstekilerin meraklı gözleri ve kıvrak oyun havası kaldı orta yerde. Uğurlamaya gelen erkeklerden birisinin sesi karanlıkta kalmış topluluktan dik dik yükseldi: «Kapatsın şu teybi canım!» Teyp sustu. Farlar söndü. Arkalı önlü dört kedi gözü kızardı. Kıpkırmızı, diken gibi. Minibüsün içindekiler iyice seçilir oldular. Fakat içerdekiler camlara ellerini dayayıp alınlarını yapıştırdılar. Bakışları evin kapısında, kader arkadaşlarını sabırsızlıkla gözlediler. Şoför kemerlerini çekerek sarkıp kaydı direksiyon başından. «Çok beklemeyelim, geç kalıyoruz.» diye seslendi ulu orta kalabalığa. Evin önündeki kadınlarda kaynaşmalar, fısıltılar oldu. Satı Gelin bir içeri, bir dışarı girip çıkıyordu. Ayrılık düşüncelerini pirne pirne etmiş, her şeyi unutturmuştu. Orta yerde şaşırmış, bir beri, bir öte, hiç bir şey yapamadan seyirtip duruyordu.

Köy hocası, muhtar, öğretmen, köyün büyükleri bir kenarda dikiliyorlardı. Evin önü, çoluk çocuk, kadın kızla doluydu. Dudu Kız'ın babası, askerde donan oğlunun geriye gönderilen teneke bavuluyla çıktı kapıdan. Başı ham armut gibi omuzuna düşmüş garip garip yürüdü. Şoför arabayı çalıştırdı. Ortalık ışık seline boğuldu birden. Karanlıkta bile farkedilen beyaz, acı bir duman yükseldi eksozdan. Hafiften hafiften esen rüzgâr alıp vurdu dumanı evin önüne. Kadınlar, yazmalarıyla burunlarını kapayıp arkalarını döndüler. Bekçi, caminin lüksünü yakmış geldi apaydınlık. Herkes sevindi. İçeriden Satı Gelin'in kızıl kanat tutturduğu ağıdı yükseldi aniden. Tebessümler yarıda kaldı. Dudu Kız, yarı yüzü karanlık çıktı kapıdan. Gözlerini yumdu. Kirpikleri sarıştılar ıslak ıslak. Kapı dibinden başladı el öpmeye. Beliklerini göğsünün üstüne salıvermişti. Eğilip doğruldukça sallanıyorlardı. Uçlarının örülmemiş dağınık uzunca püsküllerini rüzgâr yellendiriyordu. Eşarbının altından dışa kaymış üç dört tel saçı, kirpiklerine dolaşarak dalgalanıyordu. Ortalıkta hıçkırıklar artarken ağıtlar da birer ikişer çoğalıyordu. Köy imamı, ileri, ışığa çıkıp cep saatına baktı. Yüksek sesle:

— Kadınlar, yatsının eli kulağında. Vakit yakın oldu, zaman kalmadı. Hepinizin elini öperse sabah olur. Cümleten hakkınızı helâl edin. Gel kızım babanın elini de öp bakayım.

Dudu Kız doğruldu. Babasının yüzünü aradı karanlıktaki yüzlerin arasından. Garip yüzünü. Babasıyla imamın elini de öptü. İmam kollarını açıp kaldırdı, boğazını temizleyerek. Kadınların ağıtları sustu. Hocanın duası, zayıf zayıf söylenen aminler duyuldu bir zaman. Sonra gittikçe ölgünleşen hırıltısı, küçülen ışığıyla minibüs, karanlıkların içinden kayıp kaybolup gitti aşağılara doğru.

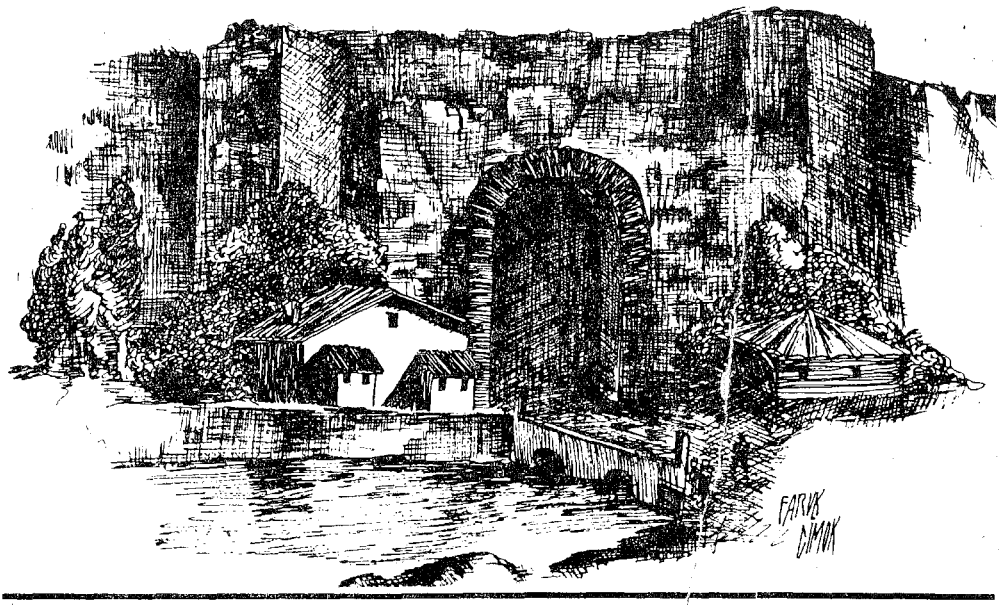
Kâlpleri ızdırapla dolu, elleri bomboş uğurladılar Dudu Kız'ı.

Bir iki akrabadan başka bütün köylü dağıldı Satı Gelin'in evinden. Gökyüzünü kapkara bulutlar kaplamıştı. Yıldız falan görünmüyordu. Satı Gelin, derinden derine içini çekti. «Nah şurama bıçak saplasalar bir damla kanım akmaz şimdi. Ateşi kararmış küllere döndüm.» deyip başını soğuk sıvalı duvara dayadı oturduğu yerden. Doğrulmaya mecali kalmamıştı. Peşkirini yüzüne örttü. Öylece kalakaldı. Kederli kalbinin alevinden ateş almış gözyaşları, erkenden buruşmuş yanaklarını yakarak yuvarlanıp aktılar aşağılara.

Oğlan, babasının bacakları arasında dikilmiş, sağ koluyla çenesinin altından terslemesine tıraşlı suratına sarılmıştı. Kızlar da birer yanından yüzlerini babalarının kollarına yaslamışlar karanlıklara dalıp gitmişlerdi.

Kapkaranlık terkedilmişliği ve taş gibi sessizliği kimse bozmadı epey vakit. Hafiften hafife, delişmen delişmen gözü kulağı dolduran karayelin tozlarına da aldırmadı kimse. Herkes görünmez bir sihirle Dudu Kız'ın dönüşüne kadar orada dondurulup bırakılmıştı sanki. Dudu Kız dönünce bozulacaktı sihir. Herkesin hayallerine dalıp gittiği umulmadık bir anda Satı Gelin yan durduğu yerden konuşuverdi. Mütevekkil, biraz da pişman gibiydi olanlardan. Aslında gizli bir savunma taşıyordu sözleri. Vakitsiz söyleniverdikleri için, ne kadar masumca söylenmiş olsalar da Satı Gelin'i, umduğunun tersine haksız gösteriyorlardı. Gerçi kimsenin haklıyı haksızı ayırt ettiği de yoktu. Dudu Kız gitmişti ve her yer bomboştu işte. Hepsi o kadar.

(Sonu gelecek sayımızda)

EZGİLERİN SAVAŞI

M. Âkif DAĞBEYİ

Memleketimizde müzik tartışmaları oldukça eskilere dayanır. Kesin bir başlangıç tarihi vermek mümkün olmamakla birlikte; Batı müziğinin bir kültür müstevlisi olarak Türkiye'ye girdiği zamanlar musiki tartışmaları da kendiliğinden başlamış oluyordu.

Sosyal yapılarda öyle olgular vardır ki, onları değiştirmek, ortadan kaldırmak gibi işlemler politikacının gücünü ve politikanın sınırlarını aşar. İlim de bu alana müdahale edemez. Türkiye'de müzik, edebiyat, giyim vb. alanlarda değişik kaynaklı kültür eserlerinin çarpışmaları hadisesi devlet adamlarının kendilerini toplumu değiştirmeye muktedir ve yetkili gördükleri dönemlerde başlamıştır. Toplumu değil, bir tek insanı bile insan tarafından hazırlanmış kalıplara, kılıflara sokmak mümkün olmazken III. Selim'den beri idarecilerimiz, toplumumuzu belli kalıplara sokarak değiştireceklerini sanmışlardır. Tabiî ki, masa başlarında «harika!» olan projeleri partikte hep iflâs etmiştir. İflâs etmesine etmiştir ama topluma da pahalıya mal olmuştur bu. Sırtını geniş imkânlarıyla devlete daya-

yan yabancılaşma, sahipsiz halk yığınlarını ezmiştir. Ardından toplum yapısında pasif olarak yerliliği savunan halk yığınları ile şuurlu ve aktif yabancılaştırma ekibi bir azınlık arasındaki kavgalar başlamıştır.

Müziğin, sanatın kanunla kararname ile değiştirilmeye çalışıldığı başka bir ülke var mıdır, bilmiyoruz. -Sosyalist ülkeler hariç- Her baskı gibi sanat ve kültür alanındaki baskılar da tepkiyle karşılanmış, halk bir yana, aydın bir yana çekilmiştir. Vatansever aydınlar ise sahipsizlik ve yalnızlıktan sadece şekillerle yetinmek zorunda kalınca sanatta «kısırlık» dediğimiz dönem gelmiştir. Halk rehbersiz ve pasif. Aydınlar ya yabancılaştırmanın fahrî veya ücretli neferi ya da eski şekillere bağlılıkta inat biçiminde ifade edilebilecek bir reaksiyon tarzı içinde bulunmuştur. Yabancılaşmayı yere serecek bir aksiyon ortada yok. Yabancılaşma devlet imkânlarını arkasına alıyorsa, ona karşı topluma dayanarak devleti değişime zorlayan bir aksiyon.. Alaturka -Alafranga tartışmaları işte bu dönemlerin ürünüdür.

Aslında olanlar çok garip şeyler. Değişik kültür olgularını objektif olarak incelemek ve mukayese etmek kültür, san'at tarihçisinin san'at felsefecisinin vazifesi iken bu iş ayağa düşmüştür. Türk müziği mi üstündür, Batı müziği mi? Bu soruyu Türk'e sorarsak Türk müziği Batılıya sorarsak Batı müziği, diye cevap alırız. Bunlar müzik otoritelerinin konuşma alanı. Gerçi müzik gibi millî kültürlerin en diri fenomeni konusunda tarafsız kalacak hiç bir ilim adamı gösterilemez. Ama biz yine de teorik olarak bunu ilim adamlarının görevi sayalım.

Türk müziği mi, Batı müziği mi? Allahım, ne kadar ters başlatılmış bir münakaşa. Ters ve kasıtlı. Böyle bir soruyu sorabilmek için dünyaya dışardan bakabilmek gerekir. Türk müziğini de, Batı müziğini de dünyada, hiç yaşamamış iki uzay adamı dinler ve birbirlerine böyle sorular sorarlarsa ancak bu takdirde bu normal olabilir. Bir Türk insanına veya Batı insanına objektif bir sonuç elde etmek için bu kabil sorular sormak akıl alacak iş değildir.

Ama istisnalar ülkesi memleketimizde bu da oldu. Yabancılaşma devlet eliyle yürütülmeye başlayalı beri olmadık nice işler gibi, bu da başarıldı ve içimizde Avrupaî değerleri savunan insanlar türetildi. Ondan sonra da alaturka-alafranga iç savaşı başladı. Türkiye-Avrupa savaşı değil.

Eğer alaturka - alafranga savaşı bir Türk-Batı kavgası düzeyinde gelişseydi, bunu tabiî karşılamak mümkündü. Ama öyle olmadı. Kavganın askerleri bu ülkenin insanı idiler. Belki fikren Batılı idiler ama bu onları yurt dışı etmek için yeterli sebep olamazdı. Ülkenin menfaatlerine hizmet ettiklerini söylüyorlardı çünkü.

Bunun içindir ki dergi olarak san'at anlayışımız bu platformun dışında gelişti. Moda kavgalarına katılmadık. Ülkenin uğuruma yuvarlandığı bu ortamda hangi kılıkta olursa olsun, insanımızda samimiyet, iyiniyet, millî değerlere saygı gibi asgariler aradık.

Fakat bu günlerde müzik sahası bir başka kavgaya sahne oluyor. İşte bu kavgaya katılmak bir borç bizim için. Bu kavga toplumumuzu ve değerlerimizi ortadan kaldırmak için yemin etmiş marksist ideoloji havarilerinin müzik alanındaki kavgalarıdır. Öyle görülüyor ki marksist politikanın hedeflerinden olan, ülkemizde sınıf şuuru uyandırmak ve sınıf çatışmasını körüklemek gibi faaliyet şekillerini ifa eden, adı müzisyene çıkmış ihtilâl aletlerinin sayısı gittikçe artacaktır.

Marksizmin san'at ve bilhassa müzik dalında eser ortaya koyucu estetik aksiyomlarının bulunmayışı, müziği, Türkiye Marksistlerinin el atmadıkları tek saha olarak bırakmıştı. Şimdi ona da sataştılar. Bir san'at olayı olarak değil tabii, bir politik çalışma olarak. Onlarca müzik de bir ihtilâl manivelasıdır.

Marksizm hiç bir ülkede kendi müziğini ortaya koyamadı. Yeryüzünde bir

marksist müzik gösterilemez. Sovyet Rusya'da, Çin'de, Doğu Avrupa Ülkelerinde müzik marksist öz verilmiş ihtilâl öncesi Millî müziklerdir. Bizdeki tarihsizler ve türediler de tabiî ki yeni bir müzik biçimi ortaya koyabilecek güce ve birikime sahip değillerdi. Türk müziği ise marksist muhtevayı götürecek yapıdan olamazdı. Bir çare bulduılar. Müzikte Batılı şekillerin gelişmesi onların işine yaradı ve marksist sloganlar da bu şekillere hemencecik uyuverdi. Sonra biz, dün banka soyan eli tabancalıyı sahnede eli gitarlı görür olduk. Beyatî makamında bir, sınıf savaşı destanı bestelemenin imkânsız olduğunu gören zavallı kişi, hafif müzik ile bunu rahat başardı.

Bu konuda fazla belge toplamaya ihtiyaç duymadık. Tipik bir örnek var elimizde. Adıyla sanıyla politik bir gazetenin san'at sayfasında bir san'atkar ne diyor:

«Şarkıda Politik Ve Devrimci Tavır» (Yazının başlığı bu)

...

«A) Politik şarkı amaca yönelik yoldur. O yolu işleyen anlatan adım adım kateden şarkıdır.

1) Hemen kullanılmak üzere hazırlanan kısa süreli politik şarkı. (Sahanda yumurta misali) Sade ezgilerle güncel somut sorunları işleyen mesajlı şarkılar... Örneğin neşeli bir ezgiyle zam, hayat pahalılığı konusu işlenebilir,

2) Uzun süreli politik şarkı. Bu örneklerde savunduğumuz insancıl politikanın ana temel öğeleri işlenir. Politik yolumuzun önündeki engeller ortaya konur. Hedef somutlaştırılır. Kısa süreli politik şarkı bir dergi veya gazete ise uzun süreli politik şarkı bir kitap olmalıdır.

B) Devrimci şarkılar politik yol boyunca ve sonunda söylenen vurucu güçdeki şarkılardır. Bunu da ikiye ayırabiliriz. (vs. vs.)»

Binlerce sayfayı bulan eserlerinde müzikten söz etmeye nedense pek cesaret edemeyen Marks eğer sağ olsaydı kucaklardı bu cesur evladını.

Aslında yazılanların ciddiye alınacak bir yanı yok. Bir emek sermaye sarası sırasındaki çeşitlemeler Timur Selçuk'un yazdıkları. Kolej mezunu Avrupa tahsilli paşazade ve beyzade solculardan biri bu genç, kalkmış marksist müzik teorisyenliği yapıyor. Marksist besteler yapmakta eli boş kalmış olacak ki işi teoriye dökmüş!

Marksistler ülkemizde müzik dalında da bir temel atmak teşebbüsü içindeler. Dev-Oz (Dev Genç'ten miras) çevresindeki bir kaç sazlı ihtilâlci ile hafif müzikte şimdilik bir gayrı Türk unsurun önderlik ettiği çalışmalara şahit oluyoruz.

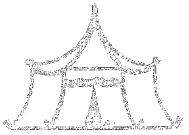
Bunun karşısında hafif müziğin de Türk kültürünün yüceliğini gösteren örneklerine rastlıyoruz. Fakat bunlar satılık vicdanları olmadığı için art niyetli basın yayın organlarının ihmaline uğramakta ve yeterince tanınmamaktadırlar.

Demek ki müzikte tartışmalar yavaş yavaş şekil alanından uzaklaşıp, muhteva alanına kaymaktadır. Bu devrin karakterine uygun bir değişim. Şimdi bir bize saldıran müzikten bir de özlem halinde de olsa saygı şeklinde de olsa bizden olduğunu söyleyen müzikten söz edilebilir hafif müzik dalında. Klasik müziğimiz ise bir köşede yeniden canlanacağı günü beklemektedir sessiz sedasız.

Müziğimizin klasik gelenekleri müzikle fikir ortaya koymaya şimdilik müsait değildir. Bu geleneklere saygı duymalı ve onları zorlamamalıdır. Bugünkü durum nasıl olsa geçicidir ve er geç her alanda olduğu gibi müzik alanında da gerçek millîlik dönemi gelecektir.

O halde bu kavga ortamında millîliği seçen hafif müzikçileri müzik olarak değil fikir olarak görmek ve desteklemek gerekiyor. Desteklemek ve yenilerinin ortaya konmasına yardımcı olmak, geliştirmek.

Türk toplumunun ve kültürünün varlık savaşında millîliğin zafer haberini veren millî seslerin bir ülke korosu olacağı umudundayız.

OTAĞ YAYINEVİ TAKDİM EDER!

MİLLÎ HİKÂYELER DEMETİ : 1

KANLIDERE

2. BASKISI ÇIKTI!

ESİR TÜRK İLLERİ SERİSİ : 1

DOĞU TÜRKİSTAN DÂVÂSI

Yazan: İsc Yusuf ALPTEKİN

2. BASKISI ÇIKTI!

SOSYAL ESERLER SERİSİ : 2

KOMÜNİST İHTİLÂLE KARŞI TEDBİRLER

Yazan: Aykut EDİBÂLİ

3. BASKISI ÇIKIYOR.

İSTEME ADRESİ : OTAĞ YAYINEVİ
Hilâliahmer Caddesi No. 4 Tel. 27 73 10
Cağaloğlu - İSTANBUL

YAYINLARIMIZ İÇİN KATALOG İSTEYİNİZ

Film ve baskı: Renkler Matbaacılık 229071